

AJKA E KUPTIMEVE TË

Kur'ani Kerijmit

(Botim i përmirësuar, redaktuar, rishikuar dhe përshtatur
me shqipen e sotme)

PARATHËNIE

بسم الله الرحمن الرحيم

Me emrin e All'llahut, të Gjithmëshirshmit, Mëshirëplotit

Falënderimi e lavdërimi i takojnë vetëm Allahut, Krijuesit të gjithësisë, vetëm Atë adburor, vetëm prej Tij kërkohet ndihmë e mbrojtje, vetëm Atij i lutemi të dhurojë paqe e nderim të veçantë për të Dërguarin e Tij të fundit, Profetin tonë, hazreti Muhamedin a.s., për familjen e tij të nderuar, për shokët e tij të nderuar dhe për të gjithë besimtarët që ndjekin me besnikëri mesazhin që ai kumtoi.

Është nga mirësitë e Allahut që myslimanët e Shqipërisë, falë përkushtimit dhe punës së palodhur të dijetarit islam, letrarit e poetit të talentuar, publicistit të shquar dhe patriotit të përkushtuar tiranas, Hafiz Ibrahim Dalliu (Allahu e mëshiroftë!), qysh në vitin 1929 kanë pasur në dorë gjashtë suret e para të Kur'anit kerijmit të përkthyer në gjuhën shqipe.

Ibrahim Dalliu, duke qenë vetë hafiz i Kur'anit kerijmit, e kishte kuptuar më mirë se kushdo tjetër nga bashkëkohësit e tij domosdoshmërinë e përkthimit të Kur'anit kerijmit për bashkëkombasit e tij myslimanë. Nisur nga kjo nevojë e ngutshme, ai i'u vu kësaj pune kaq të rëndë e të vështirë, por edhe kaq të respektuar, për t'i shërbyer fesë dhe me lejen e të madhit Zot për ta rreshtuar atë në radhën e shërbyesve të Islamit.

Libri i Allahut, Kur'anit kerijmit, Zbulesa e fundit e Zotit, ka qenë e do të jetë deri në fundin e kësaj bote, gjithmonë shkencor dhe gjithmonë aktual, sepse ai është fjala e Allahut; prandaj rëndësia dhe domosdoshmëria e kuptimit të Kur'anit ka qenë, është e do të jetë pjesë e pandarë e jetës shpirtrore e lëndore të myslimanëve.

Fondacioni i Kur'anit, në kuadrin e aktiviteteve të tij në shërbim të Kur'anit, riboton gjashtë suret e përkthyer prej Hafiz Ibrahim Dalliu e të botuara nën kujdesin e tij personal dhe, sigurisht edhe me miratimin e Këshillit të Lartë të Sheriatit pranë Komunitetit Mysliman të Shqipërisë së asaj kohe.

Duke marrë parasysh evoluimin e gjuhës shqipe dhe me qëllimin e mirë që ribotimi të jetë sa më i kuptueshëm për myslimanët shqiptarë bashkëkohës, Fondacioni i Kur'anit e gjykoj më të përshtatshëm mendimin që ky ribotim të dalë në gjuhën e sotme shqipe dhe jo në të folmen e asaj kohe, por pa i ndryshuar as stilin e përkthimit të të ndjerit Hafiz Ibrahim Dalliu e as mynyrën e ndarjes së komentimit e të shpjegimeve të këtij dijetari poliedrik.

Me qëllim që të ndihmohen edhe ata që nuk dinë të lexojnë Kur'anin në arabisht, i ndjeri Hafiz Ibrahim Dalliu, duke filluar qysh në suren "Ali Imrân", tekstin arabisht të Kur'anit kerijmit e ka dhënë edhe me alfabetin tonë. Për këtë arsye edhe Fondacioni i Kur'anit, ka ndjekur të njejtën praktikë, qysh në fillimin e sures "El-Fatîha" dhe, duke përfutur edhe nga mundësia që ka dhënë zhvillimi i teknologjisë së shtypit, ajetet e Kur'anit kerijmit janë dhënë me numrin përkatës që ato kanë në të gjitha suret.

Lusim të madhin Zot që kjo nisma jonë të jetë në shërbim të përvetësimit të Kur'anit dhe në shërbim të myslimanëve shqiptarë e të kujtudo që është i interesuar ta njohë këtë libër epokëbërës dhe të vetimin udhëzues për në të drejtën e në të vërtetën. Lexuesve të nderuar, u kërkojmë ndjesë paraprakisht për ndonjë gabim të mundshëm dhe do të prisnim me mirënjohje çdo sugjerim a vërejtje për përmirësimin e tij në një ribotim a rishtypje të dytë. Edhe një herë falënderojmë Allahun që na e mundësoi këtë nismë dhe vetëm tek Ai jemi mbështetur në të gjithë punën që kërkojnë ribotime të kësaj natyre.

Vetëm Allahu e sjellë mbarësinë!

FONDACIONI I KUR'ANIT

(SHËNIM)

Me qëllim që t'i afrohem sado pak leximit të saktë të ajeteve të Kur'ani kerijmit të shkruara me shkronjat e alfabetit tonë, gjatë leximit të mbahen parasyshtë shpjegimet e mëposhtëme:

Leximi të bëhet duke i shqiptuar të gjitha gerrat ashtu siç janë shkruar.

Në alfabetin tonë mungojnë zanoret me tingull të zgjatur (a, i dhe u), aq të shpeshta në ajetet e Kur'ani kerijmit, prandaj gjatë leximit këto tri zanore të alfabetit latin të shkruara në tekst me theks, të lexohen sikur të ishin shkruar dy zanore njëra pas tjetrës; pra "â" të lexohet e zgjatur si dy aa; "û" të lexohet e zgjatur si dy uu dhe "î" të lexohet e zgjatur si dy ii; kurse zanoret pa theks të lexohen pa u zgjatur fare zërin në ato. Në Kur'an, nga të 28 shkronjat e alfabetit të arabishtes, 14 prej tyre, kur janë të shquara me parafjalën "el", ose "ue", ose me parafjalë të tjera lidhëse të arabishtes, apo edhe kur fjalët e ajetit duhen lexuar të bashkuara në vijim të përmrit, emrit e foljes, do të hasen të shkruara të ndara me një vizë; p.sh: huve-l'lâhu, ose in'ne-l'lâhe etj, kurse dy bashktingëllore të njeita të ndara me apostrof, do të lexohen si një germë e vetme, por që duhet të dalë e shtëruar në mes dhëmbëve. Në rastin e lartpërmendur kemi dy ll të ndara me apastrof, por që do të lexohen si një ll e vetme, gjithnjë e shtrënguar në mes dhëmbëve; kështu do të vepohet edhe për bashktingëlloret e tjera të ndara ne apostrof, si: uen'nehârî, pra dy n'n të ndara me apostrof do të lexohen si një n e vetme e shtrënguar; ose uel'lejlî, dy l, do të lexohen një l e shtëruar etj. Përsërisim: Kudo që të hasen dy bashktingëllore të ndara me apostrof, të ndara me apostrof, ato duhet të lexohen si dy ll, si dy n si dy rr, si dy m etj. Do të hasen edhe bashktingëllore e zanore të ndara me apostrof; kjo ndarje është bërë vetëm për të shqiptuar fjalën sa më drejt dhe për të mos e ngatërruar me fjalët shqipe, p.sh: Shej'in, Is'hàka etj; në këto raste fjala do të lexohet si dy fjalë të ndara, pra: Shej in; Is haka, por në fakt është një fjalë e vetme. Kurse për shkronjën l, kur ajo duhet të lexohet e shtrënguar: luteni, bëni kujdes kur të haset e shkruar dy l të ndara me apostrof ("ll") që të mos lexohet si ll e shqipes. Këto dy l të ndara me apostrof l', do të hasen më shumë në fjalët il'lâ, il'lâhî uel'lejlî etj. Këkojmë faljen e Allahut për ndonjë pasaktësi që mund të marrin fjalët e Kur'anit të shkruara me shkronja latine, (sepse shkronjat e alfabetit tonë nuk lejojnë që Kur'ani të lexohet sipas rregullave të këdimit të Kur'anit Tertijlit e Texhviidit); por shpresojmë se duke shkruar ajetet e Kur'anit me alfabetin e shqipes, do të përfitojnë edhe ata vëllezër myslimanë që nuk dinë të lexojnë Kur'an me shkronja arabe. Është mirësi e Allahut që në ditët e sotme ka edhe kasete me incizime të Kur'ani kerijmit, çka bën që lexuesi të dëgjojë këndimin e Kur'anit në arabisht dhe të krahasojë atë pjesë të Kur'anit që do të lexojë të shkruar me shkronjat e alfabetit tonë. Theksojmë se Kur'ani është vetëm ai që është shkruar me shkronjat e arabishtes, ashtu siç i është zbritur të Dërguarit të Allahut, Hazreti Muhamedit, alejhis'selam; gjithashtu theksojmë se çdo përkthim i Kur'ani kerijmit, pavarësisht nga shkalla e lartë e përkthimit dhe e përsosurisë gjuhësore, asnjëherë nuk është Kur'ani kerijmi; por është vetëm thjesht një përkthim i kuptimeve të tij. Vetëm Allahut i lutemi të na udhëzojë në rrugën e Tij të drejtë dhe të na i falë gjynahet që bëjmë nga padija e nga harresa. Amijn

Ajka e kuptimeve të Kur'ani Kerijmit

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
«سورة الفاتحة» (مكية)
Sure¹ «El-Fatiha» është zbritur në Mek'ke

Kjo sure e madhërueshme ka shtatë ajete. Përveç emrit të mësipërm thirret edhe me shumë emra të tjerë si: “Fatihatul-Kitab”, “Seb’atulmethani”, “Um’mul-Kur’ani”, “Suretud’dua” etj. Është quajtur “Fatihatul-Kitabi” – fillesë e Kur’anit, sepse është renditur në fillim të Kur’anit dhe këndohet në fillim të çdo namazi. Është quajtur “Seb’atulmethani” sepse ka shtatë ajete me fjalë binjake. Thirret edhe “Um’mul-Kur’an” – themeli i Kur’anit – sepse ka përfshirë në vetvete qëllimet e mëdha të Kur’anit, si lavdërimin e Zotit, robërinë tonë për Të, duke i zbatuar urdhrat e ndalimet e Tij, premtimet dhe përbetimet e Zotit etj. Kjo sure është si një burim i madh dhe suret e tjera janë si vija të këtij burimi.

Quhet edhe “Suretu d’dua”, sepse përmban lutje:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

«Me emrin e Allahut, të Gjithëmëshirshmit, Mëshirëplotit» (po këndoje Kur’an):

«أَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ (۱). الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ (۲).
مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ (۳). إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ (۴).
إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ (۵). صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ
عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ (۶)»

[bismil'làbirr'rrahmànirr'rrahijm. Elhamdu lil'làbi rab'bil-
àlemijne. Err'rrahmànirr'rrahijmi. Màliki jeumid'dijni. Ij'jàke naëbudu ue ij'jàke
nesteijnu. Ih dinas'siràtal-mustekijme. Siratal'ledhijne en'amte alejhim gajril-magdùbi
alejhin ueled'dal'lijne. Amijn

“Çdo lavdërim është vetëm për Allahun, Zotin e të gjitha botëve, Mëshirues i madh e shumë përdëllimtar. Zoti i ditës së gjykimit. vetëm Ty (o, Zot!) të adhurojmë dhe vetëm prej Teje ndihmë kërkojmë. Drejtona në udhë të drejtë. Në udhën e atyre që u ke bërë mirësi, jo në udhën e të dënuarve dhe jo në udhën e atyre që janë të humbur”.

Pranoj lutjet tona o Zot i madh e i vërtetë!

Shpjegime:

¹ Sure quhet një pjesë e Kur’anit që ka së paku tre ajete. Kur’ani ka njëqind e katërmbëdhjetë sure, të mëdha e të vogla.

«بِسْمِ اللَّهِ...»

[*Bismil'lahi...*]

«Me emrin e Allahut, të Gjithëmëshirshmit, Mëshirëplotit po këndojmë...»

Allahu me madhërinë e vet për të na mësuar se si duhet të urojmë njëritjetrit me emrin e Tij të madhërueshëm, se si duhet ta falënderojmë Atë për të mirat që na ka dhënë e na jep pa ndërprerje dhe se si të kërkojmë ndihmë prej Tij në çdo rast u ka zbritur njerëzve Bismil-lahin dhe Fatihanë për ta thënë me gjuhën e tyre para fillimit të çdo pune e veprimi.

«قولوا بسم الله الخ»

[*Kùlù bismil'lahi...*]

«Kùlù bismil'lahi...»

Thoni o njerëz! Me me emrin e Allahut (lexojmë deri në fund).

Bismil-làhi thuhet i shoqëruar nga pas me një veprim, si ta lypë vendi; p.sh:

بِسْمِ اللَّهِ نَقْرَأُ أَوْ نَكْتُبُ أَوْ نَأْكُلُ أَوْ نَشْرِبُ

[*bismil'lahi nakreu eu nektubu eu neëkulu eu neshrubu*]

Me emrin e Allahut... po lexojmë, ose po shkruajmë, ose po hamë, etj.

Thamë se Bismil-lahi thuhet para veprimit që i puqet me mend kësaj fjale. Kështu, tregon veprim të posaçëm sipas rregullave të arabishtes (hasr). Atëherë do me thënë: vetëm me emrin e Allahut po lexojmë, po shkruajmë, etj. Me këtë kuptim e kërkon veprimi, pasi është vendi për të treguar se vetëm me emrin e Allahut urohemi dhe refuzojmë thëniet e mushrikëve – atyre që i bëjnë shok Allahut.

Bismil-lahi është një ajet i vetëm i Kur'anit, me të cilin ndahen suret.

الله

[*All'llàhu*]

Fjala e madhërueshme All'llah, është njëri nga emrat e bukur të Zotit. Me këtë emër thirret vetëm i Adhuruari më të drejtë, që është Zoti, ekzistenca e të Cilit është e domosdoshme. All'llah nuk quhet tjetërkush veç Zotit. Kur themi All'llah, na vjen ndërmend veta e Zotit e pajisur me të gjitha vetitë e plota që janë të meritueshme për madhninë e tij (جل جلاله) xhel'le xhelàluhù dhe pa asnjë të metë.

Allahu i Madhërueshëm, thirret edhe me shumë emra të tjerë dhe secili emër tregon njërin prej attributeve të Tij. Le të marrim dy emrat e përmendur pas Bismil-lahit:

«الرحمن الرحيم»

[*Err'rahmànirr'rahijm*]

Dy emrat thonë: Allahu është mëshirues i madh, është shumë i dhembshëm, është dhënësi i madh për robtë e vet në dynja e në ahiret.

Këta dy emra kanë rrënjë fjalën “Rahmet”, që do të thotë:”Kur shikon nevojtarin, duhet të të dhimbset dhe duhet t’i japësh atij diçka.”

Rregull:

Prej emrit Rrahman, dalin tri kuptime: 1) të shikosh nevojtarin; 2) të të zbutet zemra; 3) t’i japësh atij diçka e t’i kryesh nevojën që ka. Pra, kur themi për Allahun se Ai është Rahman, duam të themi se është Ai që e sheh nevojtarin dhe që i mbaron nevojën. Kuptimi i dytë i fjalës është zbutja e zemrës. Por nuk na vjen ndërmed aspak zemra, sepse e dimë që Zoti nuk është trup (xhism), që të ketë organe që u lypsen njerëzve.

Zoti ynë nuk përngjet me askënd e me asgjë në gjithësi. Ai nuk ka zemër që t’i zbutet, Ai nuk ka gjak që t’i ndizet e t’i vlojë, por dhembshuria e Tij është që t’i japë nevojtarit sa të dëshirojë e kur të dëshirojë dhe zemërimi i Tij është të ndëshkohen fajtorët me aq sa e meritojnë. Pra fjalët Rrahman e Rrahim – që janë në shkallën sipërore – kanë kuptimin: Allahu është shumë dhënës.

Disa dijetarë kanë thënë se Rrahman do të thotë: Allahu është dhënësi i ushqimit në këtë botë për të gjitha krijesat pa përjashtim, të mirë e të ligj, fetarë e të pafe. Kurse fjala Rrahim do të thotë se në ahiret Ai është falës vetëm i fajeve të besimtarëve dhe dhënës i të gjitha të mirave vetëm për ta.

* * *

« الحمد لله رب العالمين »

[*Elhamdu lil’lâbi rab’bil-âlemijne*]

“Lavdërimi i të gjithë lavdëruesve është vetëm për All’llahun, Krijuesin e gjithësisë”.

Fjala hamd do të thotë të lavdërosh dikë që ka bërë ndonjë punë të bukur me vullnetin e vet. Prandaj të thuhet e lavdërova aksh njeri për dijen, për bujarinë tij, është e pëlqyeshme, por të thuash lavdërova filanin për bukurinë e tij nuk është e pëlqyeshme, sepse bukuria nuk është diçka e ardhur me vullnetin e tij.

Fahri Raziu e Bejzaviu thonë se fjala hamd do të thotë të lavdërosh e të falënderosh Allahun për mirësitë që na ka dhuruar qysh kur na ka nxjerrë në dritë.

Elif dhe Lam që janë dy shkronjat e para të fjalës hamd dhe që tregojnë llojin, ose përfshirjen, pra fraza « الحمد لله » [*Elhamdu lil’lâbi*] do të thotë të gjitha lavdërimet e falënderimet janë vetëm për All’llahun, sepse është Ai që i krijon të gjitha të mirat dhe jo dikush tjetër, ashtu siç thuhet në një ajet: « وما بكم من نعمة فمن الله » [*Ue mà bikum min niëmetin feminell’lâbi*] “Të gjitha mirësitë që gjenden te ju, janë prej Allahut”. Pra, edhe të gjitha falënderimet lypset t’i bëhen vetëm Atij e jo dikujt tjetër. Sa për falënderimet që dikush i bën një tjetri kur sheh ndonjë të mirë prej tij (si, p.sh. nxënësit

që falenderojnë mësuesit e tyre, ose popujt që falënderojnë profetët), sado që duket se po falënderohet edhe dikush tjetër veç Zotit, falenderimi në të vërtetë i shkon Zotit, meqenëse Krijuesi i gjithkujt dhe i gjithçkaje është vetëm Allahu, prandaj u tha «الحمد لله». Falënderimi i çdo njeriu është vetëm për All'lahun «جل جلاله».

Lavdërimi për të mirën bëhet pasi të dish mirësitë e mirëbërësit. Pra njeriu duhet të marrë parasysh veten e vet, si është formuar e çfarë mjeshtrish të çuditshme ka në trupin e vet, sidomos të vështrojë gjymtyrët e tij të dukshme, si sytë, veshët, gojën, duart, këmbët etj. Atëherë ka për të parë mijëra e mijëra dhunti të Allahut, që me të vërtetë nuk mund të numërohen. Pastaj le të vështrojë rreth e rrotull në ato të mira që janë për të mbajtur trupin e tij dhe të mendojë se i vetmi Krijues ëshë Allahu, atëherë nuk do të gjejë fjalë për falënderim, veçse do të thotë «الحمد لله» [Elhamdu lil'lahi]. Gjithë lavdërimet e falënderimet janë vetëm për Allahun (xhel-le xhelaluhù).

Bejzaviu thotë: Fraza Elhamdu Lil-lah tregon se, Zoti ynë është i gjallë, i ditur, i fuqishëm dhe veprues me dijen e vet. Atëherë falënderimi – ashtu siç u tregua më sipër – bëhet për të mirën që del me vullnetin e bamirësit. E ai që nuk është i gjallë, që nuk është i ditur e i fuqishëm dhe që nuk vepron me dëshirën e vet, kurrsesi nuk ka mundësi t'i bëjë ato punë. Prandaj kur thuhet: Falënderimi është vetëm për Allahun, kuptohet se Zoti është edhe i pajisur me vetitë e lartpërmendura.

«رب»

[Rab'b]

Rrënja e kësaj foljeje është (masdar), që do të thotë “të stërvitesh” (të edukosh). Por këtu është përdorur si emër i Zotit në kuptimin “i zoti” e është thënë kështu sepse Ai është plotësuesi i çdo sendi. Fjala «رب» (Rab'b) ka edhe këto kuptime: Krijues, Ushqyes, Rregullues, Pronar dhe Zotërues.

Zoti me madhërinë e vet e ka cilësuar veten e Tij të madhërueshëm që në fillim të librit me këtë cilësi të bukur, për të theksuar se më e madhja e cilësive të Zotit është edukimi. Nëse nuk do të ishte edukimi, me të cilën çdo send plotësohet shkallë-shkallë, duke arritur qëllimin e krijimit, padyshim që sendet e krijuara do të mbeteshin të meta.

«العالَمين»

[El-àlemijne]

Kjo fjalë është shumësi i fjalës alem dhe që thuhet për çdo lloj sendi të krijuar, përveç Zotit, qoftë sendi pak apo shumë, qoftë i madh apo i vogël, qoftë trup apo mbitrup, pra alem quhet çdo lloj sendi, sepse çdo send është shenjë për qënien e Zotit dhe krijuesi i sendit nuk mund të jetë tjetërkush

veç Tij. Pra meqenëse me çdo lloj gjërash arsyetohet për qënien e Zotit, çdo gjëje i thuhet alem, botë².

Zoti ynë për të tregur se nuk ka mbetur asnjë grimcë jashtë edukates së Tij, fjalën alem e ka sjellë në numrin shumës e me nyjen shquese (el), çka tregon gjithpërfshirje: Secili le të mendohet se çdo grimcë e të gjitha botëve, ka nevojë për edukimin e Zotit, prandaj le t'ia bëjnë falënderimet vetëm Madhërisë së Tij.

Fraza «رب العالمين» [*Rab'bil-àlemijne*] tregon se krijesat, kur krijohen kanë nevojë të domosdoshme për një Krijues. Ajo tregon gjithashtu, se që të qendrojnë krijesat, kanë nevojë për një mbajtës. Pra, fraza «رب العالمين» [*Rab'bil-àlemijne*] do të thotë: Allahu është shpikësi e mbajtësi i të gjitha botëve.

* * *

Allahu me madhërinë e vet, mbasi thotë se lavdërimi e falënderimi është vetëm për Madhërinë e Tij, sepse Ai është i vetmi Krijues. Ai e rrit dhe e plotëson çdo krijesë. Ai i mban dhe i rregullon të gjitha botët. Kurse për të treguar se mëshira e Tij përfshin të gjitha krijesat, urdhëron e thotë:

«الرحمن الرحيم»

[*Err'rrahmànirr'rrahijm*]

Ai është shumë i Mëshirshëm, është shumë Falës e shumë Dhurues. Gjithkujt në këtë jetë i dhuron të mirat dhe mbas vdekjes; në jetën e pasosur u jep pa masë të gjithë atyre që besojnë të vërtetën.

Fahri Raziu thotë se fjala “rahmet” do të thotë t'u japësh nevojtarëve të gjitha llojet e të mirave dhe t'i shpëtosh ata nga çdo lloj pësimi. Pra ai që ka edhe një fije mendje, nuk dyshon aspak se Allahu me madhërinë e vet i dhuron të mira njeriut qysh në barkun e nënës e deri sa të vdesë dhe e ruan atë prej sëmundjesh e vuajtjesh. Prandaj ai falënderon vetëm Allahun.

Megjithse dy emrat e bukur Rahman e Rahijm Zoti ynë i ka përmendur edhe në Bismil-lahi, për të theksuar se mëshira e Tij është shumë e gjërë, i përsërit këto dy emra edhe në këtë sure.

Qenia e Zotit Rahman e Rahijm tregon qartë se vetëm Ai e meriton falënderimin, vetëm Ai është dhuruesi i drejtpërdrejtë ose i tërthortë i të gjitha mirësive.

* * *

² Në gjuhën shqipe alem do të thotë botë; p.sh. bota trupore, bota shpirtërore etj.

Allahu me Madhërinë e vet, mbasi tregoi se Ai është dhënësi i të gjitha të mirave në këtë jetë e në ahiret dhe për të treguar se Ai është edhe Zoti i ditës së kijametit, urdhëroi e tha:

«مالك يوم الدين»

[*Màliki jeumid'dijni*]

“Shpikësi e mbajtësi i gjithësisë, dhuruesi i çdo të mire, Allahu me madhërinë e vet, është Zoti i ditës së gjykimit e Zoti i botës së ahiretit”.

Në ahiret zotëruesi e përdoruesi i çdo sendi është vetëm Allahu, me madhërinë e vet. Në atë ditë, përveç Tij, nuk ka pronar tjetër.

Allahu është edhe Zoti i kësaj bote. Por meqenëse këtu përkohësisht e formalisht sundojnë edhe njerëzit, ka treguar qartë se i vetmi Zot i ahiretit është Allahu me madhërinë e vet.

Fjala dijn (دين) në frazën e lartpërmendur është përdorur me kuptimin “xheza” – shpërblim-ndëshkim, megjithëse ka edhe kuptime të tjera si shariat, bindje etj. Xheza do të thotë ndëshkim për shkelësit dhe shpërblim për mirëbërësit. Pra, sipas kuptimit të ajetit:

“مالك يوم الدين”

[*Màliki jeumid'dijni*]

Vepra e atyre që kanë sunduar në këtë jetë do ngelet si një ëndërr e kaluar dhe për të gjithë njerëzit, vendi se ku do të futen e ku duhet të luten, do të jetë vetëm mirësi e Allahut.

Zoti ynë e cilësoi veten e Tij të madhërueshëm me vetitë që u përme-ndën më lart, për të treguar se lavdërimi e falënderimi është vetëm për Të dhe për të theksuar se Ai e meriton me të drejtë të adhurohet.

Me ajetin e fundit, Allahu thekson se dita e kijametit dhe veprat për ahiretin, janë për të ndëshkuar fajtorët e shkelësit dhe për të shpërblyer besimtarët e bindur. Me këtë mënyrë Allahu i thërret njerëzit në bindje. Ai njeri që beson se do të ndodhë dita e shpërblimit dhe e ndëshkimit, ajo ditë e lemerishme, ajo ditë kur do të shihen punët një për një e do të ndëshkohen të ligjtë, duhet patjetër të vijë në udhë të mbarë, që të mos turpërohet para Allahut e para gjithë botës.

Kurse njeriu që nuk beson në ahiretin dhe nuk ka frikë prej përfundimit të tij, guxon të nxitojë të kryejë çdo punë të keqe, e nuk sprapset e nuk ndalohet.

* * *

«إياك نعبد و إياك نستعين»

[*Ij'jake naëbudu ue ij'jake nesteijnnu*]

«O, Zot! vetëm Ty të adhurojmë dhe vetëm prej Teje ndihmë kërkojmë».

إياك

[*Ij'jake*]

(Ty!)

Deri tani kënduesi i Fatihasë i ka sjellë fjalët në trajtën e vetës së tretë³

«نَعْبِدُ»

[*Naëbdu*]

“Ne të adhurojmë Ty” e askënd tjetër.

Kënduesi i Fatihasë, edhe pse është një njeri i vetëm, nuk tha “Të adhuroj Ty”, por e solli fjalën në trajtën e shumësit, për të treguar se jo vetëm ai, por edhe bashkëfalësit, Zotin adhurojnë. Kënduesi e solli fjalën në këtë trajtë, sepse ai i shoqëron vetes edhe vëllezërit a motrat e fesë në faljet e në lutjet e tij dhe, meqenëse ndër ta gjenden edhe engjëjt e njerëzit e shenjtë, ai ka shpresë të madhe që i pranohet falja e lutja nga Zoti. Për këtë urtësi është urdhëruar që falja të bëhet me xhemat.

Fjala ka ardhur në trajtën e shumësit për të theksuar se vepra e mirë që bëhet me shumë shokë është më e vlerësuar e më e pëlqyer te Zoti, se sa ajo që bëhet vetëm.

Fjala “ibàdet”, adhurim do të thotë:

Ta çosh në vend një punë ashtu siç është urdhëruar dhe ta nderosh urdhëruesin.

Me fjalë të tjera, adhurim është madhërimi i Zotit deri në fund me bindje të plotë.

E madhërimi deri në fund, bëhet duke e kryer adhurimin vetëm për Zotin.

Ndryshe, në qoftë se njeriu ka në mendje gjëra të tjera, adhurimi i tij është i mangët. Dhe këtë lloj adhurimi nuk e meriton madhëria e Zotit. Pra kur të adhurojë Zotin, njeriu duhet ta zbrazë zemrën nga sendet e tjera.

Dihet se pasi të kryejë detyrat njerëzore, njeriu mund të merrret me çdo lloj pune të arsyeshme.

³ Veta e parë është folësi unë, veta e dytë dëgjuesi të cilit i thuhet ti dhe veta e tretë është ai për të cilin thuhet fjala.

Fjala istiāneh, do të thotë “të kërkossh ndihmë për të gjitha punët e kësaj bote dhe të ahiretit”. Atëhere, kuptimi i frazës: dhe tha: Lavdërimi është vetëm për Allahun, Zotin e të gjitha botëve, Ai është mëshirues i madh. Ai është Zoti e sunduesi i ditës së gjykimit.

Tani fjala është sjellë në vetëm një kështyllë drejtohet Zotit sikur ta kesh Atë para Ory Zoti Ndihi O Zot Vetëm Punë adhuroimë! kërkojmë vetëm prej Teje Kërkuesi dhe jashet për të treguar se Zoti, me madhërinë e vet, pasi u cilësua me Razu të lartë, ky shquar madhëri është për Dhe në këtë mënyrë ligjratë do të thotë: ashtu si fjala “ibadet” - adhurim - që përfshin të gjithë Zoti. Me ndihmën e Tij me mendim me çdo detyrë dhe johe me përmetur në të bërë, he ma detyrë shihet të shijat me bade. Në këtë edhe, do të jetë përfshirë në të adhuroimë, dhe Zoti të shihet gjitha atë gullat e ligjit të fesë i ka futur në këto dy fjalë, të cilat janë si dy burime që nuk shterojnë kurrë.

Bejzaviu thotë se në këto ajete përshkruhen punët e njohësit të vërtetë të Zotit; prandaj atij i qartësohen udha që do të ndjekë dhe detyrat. Dhe puna e parë e njohësit të vërtetë të Zotit është të përmendë Zotin, të mendohet e të meditojë për kuptimin e emrave të bukur të Zotit, të vështrojë mjeshtritë e çuditëshme në punët e Zotit dhe, pasi ta kuptojë mirë e më mirë Atë, ta adhurojë Atë siç e meriton madhëria e Tij, të dijë fuqinë e plotë të Zotit, e cila është e mjaftueshme për t'i plotësuar njeriut nevojat e tij në çdo punë e në çdo rast, pastaj të shpejtojë të kërkojë ndihmë prej Allahut. Allahu me madhërinë e vet, për t'u treguar njerëzve se si duhet të luten, porositi: Ai që dëshiron të kërkojë ndihmë prej Zotit, në rradhë të parë duhet të cilësojë Zotin me vetitë që janë të meritueshme për Të, pastaj ta falenderojë të madhin Zot dhe të pohojë se vetëm Ai është i fuqishëm t'i japë atë që do t'i kërkojë.

Thuhet se çdo lutje e arsyeshme që bëhet sipas mënyrës së treguar më sipër, është e pranueshme tek Allahu.

Në të dyja pjesët e ajetit me parafjalën «إِيَّاكَ» [Ij'jake], Zoti thekson se ashtu siç nuk vlen t'i bëhet adhurim dikujt tjetër a diçkaje tjetër përveç Zotit, ashtu nuk vlen edhe të kërkohet ndihmë prej të tjerëve. Në punët e dynjasë lejohet të merren mjetet e duhura dhe të kërkohet ndihmë prej disa njerëzve; por kërkuesi duhet të dijë se ajo është ndihmë e sipërfaqshme, sepse ndihmëtari i vërtetë është Allahu me madhërinë e vet dhe është Ai që krijon përshtypjen si në mjetet ashtu edhe në njerëzit.

Allahu i ka thënë Daudit:

«O, Daud! Për madhërinë Time! Nëse vjen të kërkossh ndonjë send vetëm në derën Time, nuk lë pa ta mbaruar atë punë, sikur të kesh armik botën mbarë. Por, për madhërinë Time! Në qoftë se ti shkon nëpër dyer të tjera, dije se nuk të kryhet ajo punë, sikur gjithë botën ta kesh mik».

Prej kësaj fjale të shenjtë kuptohet: Kushdo që është i deyrar të kërkojë ndihmë prej dikujt, duhet të dijë me zemër se në dashtë Zotit, nevoja e tij do të plotësohet dhe jo ndryshe.

* * *

Allahu me madhërinë e vet, mbasi tregoi se adhurimi, me të drejtë i bëhet vetëm Atij dhe ndihma i kërkohet vetëm Atij, na thotë edhe se çfarë duhet të kërkojnë robtë herën e parë. Për këtë Ai ka urdhëruar e ka thënë:

«إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ»

[*Ihdinas'siratal-mustekijme*]

«O, Zot! Na drejto në udhë të mbarë!» Kuptimi:

“O, Zot! Na forco në udhën e drejtë ku jemi! Na bëj të qëndrueshëm në fenë islame! vetëm Ti na udhëzon në të drejtën dhe se përveç Teje s'ka tjetër që të krijojë drejtimin.

Ky ajet është si përgjigjja e njerëzve për pyetjen që u bëhet atyre nga ana e Zotit:

Çfarë ndihme kërkoni? Në çfarë punë t'ju ndihmoj?

Njerëzit përgjigjen:

O Zot! Drejtona në udhë të mbarë!

«صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ»

[*Siratal'ledhijne en'amte alejhim*]

«Në udhën e atyre që Ti, o Zot u ke bërë mirësi me të gjitha të mirat», në atë rrugë të drejtë që Ti u ke dhënë nga mirësia Jote pejgamberëve, eulijave dhe të mirëve të tjerë.

Kuptimi: O, Zot! Udhë në të cilën lutemi të na drejtosh, është udha e atyre që Ti ua ke bërë mbarë besimin dhe i ke çuar në të drejtën. Pra na jep edhe ne udhën e atyre!

Fjala “hidàjet” (udhëzim) ka kuptimin prijës në qëllimin e mirë; e kundërta e kësaj, “të humbasësh udhën e drejtë”, humbje është “dalàlet”.

Hidàjeti, udhëzimi është shumë llojesh, por ashtu siç e shpjegon Bejzaviu, ato reduktohen në tri lloje:

I. T'i kërkosh Zotit fuqinë mendore, ndiesitë e jashtme dhe gjymtyrët e trupit, me të cilat njeriu arrin qëllimin.

II. T'i caktojë Zoti njeriut arsyet mendore dhe historike, me të cilat ai dallon të drejtën nga e shtrebuara.

III. T'u dërgojë Zoti njerëzve pejgamberë, t'u zbresë atyre libra dhe t'ju hapë zemrat për në udhën e drejtë.

Sipas këtij kuptimi, drejtimi dhe udhëzimi i Zotit në udhën e drejtë për robtë e vet, ekziston në çdo kohë.

«صراط مستقيم»

[*siràtun mustekijm*]

Fjala “siràt” do të thotë “udhë”, kurse “mustekijm”, do të thotë “e drejtë, e rrafshët”. Udhë e drejtë, është udhë e Allahut, udhë për në fenë me të cilën erdhi Muhamedi (s.a), për fenë islame, për dispozitat e fesë islame, si dhe për dispozitat e sheriatit që janë për të përmirësuar moralin dhe për vepra të mira. Atëherë, kuptimi i ajetit është: «O Zot! Na drejto në dispozitat e fesë e të sheriatit me të cilën erdhi Muhamedi».

Fjala “Ihdina” është lutje në formë urdhri, sepse urdhërimi që i bëhet të Lartit prej të ulëtit, përfshin lutje. Kjo lutje, në qoftë se del prej gojës së atij që nuk e ka gjetur udhën e drejtë, bëhet për të kërkuar drejtimin në atë udhë. Nëqoftë se lutja del prej atij që është në udhën e drejtë, do të thotë se ai lyp forcimin e vazhdimin në udhën e drejtë.

«صراط الذين أنعمت عليهم»

[*Siràtal’ledhijne en’amte alejhim*]

«O Zot na drejto në udhën e atyre që Ti u ke bërë mirësi». Prandaj na drejto edhe ne në rrugën e tyre!

Kush janë këta njerëz, të cilët i ka nderuar Zoti dhe i ka theksuar në këtë ajet?

Shumica e dijetarëve të fesë kanë thënë se njerëzit e nderuar janë: Pejgamberët, eulijatë, dëshmorët dhe të mirët e besimtarëve.

Po cila është mirësia (niëmeti) i përmendur në këtë ajet?

Mirësia është feja që na është dhënë (niëmeti dijn), sepse në çdo shekull feja është ajo që i çon njerëzit në lumturinë e të dyja jetëve. Prandaj njeriu meriton të kërkojë një fe të vërtetë dhe të lutet që të jetë i qëndrueshëm në atë fe. Prandaj Zoti me madhërinë e vet i ka mësuar robtë e tij në suren e parë të Kur’anit të luten sipas saj; prandaj Fatihaja është nga suret që janë zbritur herën e parë.

Ajete të zbritura herën e parë, janë këto:

«إِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ. خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ. إِقْرَأْ
وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ. الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ. عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ
يَعْلَمُ»

[*Ikre’ë bismi rab’bikel’ledhij khaleka. Khaleka-insàne min alekin. Ikre’ë ue
rab’bukel-ekremu. El’ledhij al’leme-insàne mà lem jaëlemu*].

«Lexo me emrin e Zotit tënd, i Cili krijoi. Ai krijoi njeriun prej një cope gjaku të ngjizur. Lexo me emrin e Zotit tënd më të nderuarit. I Cili e mësoi njeriun me laps. Ai i mësoi njeriut atë çka ai nuk e dinte».

Për të theksuar se njeriu duhet të hulumtojë për të gjetur fenë e vërtetë e për të hyrë në udhën e mbarë, Zoti ka thënë se njerëzit, përara çdo sendi duhet të kërkojnë të vërtetën dhe qendrueshmërinë në udhën e drejtë.

* * *

Allahu me madhërinë e vet, pasi tregoi se udha e të nderuarve meriton të kërkohet dhe udha e atyre që kanë merituar zemërimin e Zotit dhe janë të humbur, nuk meriton të kërkohet, Allahu urdhëron e thotë:

«غیر المغضوب علیہم ولا الضالین»
[Gajril-magdûbi alejhim ueled'dâl'lijne]

«Mos na drejto o Zot në udhën e atyre që kanë merituar zemërimin dhe as në udhën e të humburve»

Kuptimi i fjalës zemërim (gadhab) është: “Të të ndizet gjaku prej hidhërimit kur sheh diçka të keqe dhe të ndëshkosh keqbërësin. Kur kjo fjalë i atribuohet Zotit, i jepet edhe kuptimi i parë dhe i fundit. Pra kur themi “Njerëzit që e kanë merituar zemërimin e Zotit”, duam të themi: Njerëzit që janë ndëshkuar sepse kanë vepruar keq.

Po, kush janë të ndëshkuarit dhe kush janë të humburit?

Disa dijetarë kanë thënë se me të ndëshkuarit aludohen çifutët dhe me të humburit, të krishterët. Por më e verteta për shumicën e dijetarëve është: Të ndëshkuarit janë shkelësit e fajtorët e çdo populli, kurse të humburit janë ata që nuk dinë si duhet ta njohin Zotin e vërtetë dhe që kanë mbetur në errësirën e habitjes.

«آمین»
[Amijne]

Pranoje lutjen tonë, o Zot i madh e i vërtetë!

Fjala “Amijn” nuk është fjalë e Kur’anit, por ka ardhur si një lutje e dytë për pranimin e lutjeve që përfshin surja “Fatihë”. Kështu na ka mësuar zotëruesi i shëriatit: Amijn thuhet në fund të çdo lutjeje për të kërkuar të na pranohet ajo.

Ne “Tefsirin Hazin” thuhet: Ai njeri që e mbaron këndimin e Fatihës e ka sun’net të thotë Amijn, sepse Pejgamberi alejhis’selam ka thënë: «*Kur mbarova së kënduari Fatihanë, Xhibrijli më mësoi të them Amijn*». Kjo fjalë është si vula mbi kartë.

* * *

Allahu me madhërinë e vet, në suren “Fatihë” ka theksuar të gjitha dispozitat e Kur’ani kerijmit. Ato janë:

Zoti dhe vetitë e Tij të larta, punët e profetësisë, punët e ahiretit, detyrat e njeriut ndaj Zotit, në të cilat përfshihen të gjithë urdhrat e ndalimet, lutja

vetëm Allahut dhe kërkimi i ndihmës vetëm prej Tij, ngjarjet e pejgamberëve dhe të popujve të kaluar, gjendjet (ahva let) e shkelësve dhe të fajtorëve, dhe shkaqet e zhdukjes së tyre.

Sipas kësaj renditjeje:

Qenien e Zotit Krijues e Mbajtës i gjithësisë, Allahu i ka theksuar në ajetet:

«أَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ»
[Elhamdu li'l'lâhi rab'bil-âlemijne. Err'rrahmânirr'rrahijmi]

Të gjitha çështjet e ahiretit i ka theksuar në ajetin:

«مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ»
[Mâlikî jeumid'dijni]

Detyrat që përfshijnë të gjithë urdhërat e ndalimet i ka theksuar me frazën:

«إِيَّاكَ نَعْبُدُ»
[Ij'jâke naëbudu]

Dispozitat për të kërkuar ndihmë e për të treguar nevojat i ka theksuar me frazën;

«وإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ»
[Ue ij'jâke nestejnu]

Lutjet që janë për sprapsjen e fatkeqësive e për të sjellë të mirën, i ka theksuar me ajetin:

«إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ»
[Ihninas'sirâtal-mustekijme]

Tregimet për pejgamberët dhe njerëzit e mirë, i ka theksuar me fjalët e madhërueshme:

«صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ»
[Sirâtal'ledhijne en'amte alejhim]

Edhe ndodhitë e atyre popujve që nuk e kanë gjetur udhën e drejtë, por kanë mbetur të shushatur në buzë të greminës së humbjes e janë ndëshkuar me zemërimin e Zotit, i ka theksuar me fjalët e fundit të sures:

«غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ»
[Gajril-magdûbi alejhim ueled'dâl'lijne]

Me qëllim që të nxjerrim mësim e të largohemi prej punëve të liga, Allahu me madhërinë e vet, na porositi e na nxiti qysh në fillim të Kur'ani kerijmit që të studiojmë punët e popujve të kaluar dhe të hulumtojmë se me çfarë pësimesh u goditën. Pra të merresh me studime historike, është punë shumë e rëndësishme.

Siç u tha më sipër, Fatihaja përfshin në thelb kuptimin e gjithë Kur'anit, i cili në brendinë e vet ka kuptimet e librave të mëparëshëm. Kjo do të thotë se surja Fatiha përmbledh në brendinë e saj kuptimet e të gjithë librave të Zotit. Prandaj ajo është më e virtytshmja e të gjitha sureve të tjera.

*Shkurtimi i interpretimit (tefsirit)
të Bismil-lahit dhe të Fatihës*

O, robtë e Mi! Thoni “Me emrin e All'llahut, Mëshirues i madh” këndojmë Kur'anin:

Çdo lavdërim e falenderim është vetëm për All'llahun, Krijuesin e Mbajtësin e të gjitha botëve. Ai është Dhënësi në dynja i ushqimit e i të mirave të tjera për të gjitha krijesat dhe në ahiret, ai është Falës dhe Nderues, veçanërisht për besimtarët e vërtetë; Ai është Zotëruesi e Sunduesi i ditës së gjykimit. O, Zot! Ti që je i shquar me këto veti të larta, vetëm Ty të adhurojmë dhe vetëm prej Teje, në çdo rast ndihmë kerkojmë! Ti, me madhëinë Tënde na udhëzo e na bëj të qëndrueshëm në udhën e drejtë. Në udhën e atyre njerëzve të ndershëm që kanë arritur mirësitë e amshueshme të Zotit dhe janë të siguar prej dënimit e humbjes (gazebit e dalaletit).

O Zot i madh e i vërtetë! Pranoji lutjet tona!

FUND

«سورة البقرة (مدنية)»

Sure “El-Bekareh”

*Surja el-Bekareh është zbritur
në Medinen e ndritur, përveç ajetit*

«وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ»

[Uet'tekù jenmen turxheune fjihi ilell'llàhi]

«Kijeni frikë ditën, në të cilën do të ktheheni tek Allahu»

Abdullahu, biri i Ab'asit ka thënë: Ky ajet ka zbritur në Mek'kën e nderuar ditën e Bajramit të Haxhit të Lamtumirës .

Suret e zbrituara pas emigrimit (hixhretit) të Pejgamberit në Medine, si dhe ato që kanë zbritur jashtë Medines, konsiderohen si të kenë zbritur në Medine.

Kjo sure e madhërueshme përfshin dyqind e tetëdhjetë e shtatë ajete.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
[Bismil'làbirr'rrahmànirr'rrahijmi]

Me emrin e Allahut, mëshirmadh e shumë përdëllues, këndoj këtë sure.

«الم (1) ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ (2)»

[Elif, Laàm, mijm. Dhàlikel-kitàbu làrejbe fijbi]

Kur'ani (i përpiluar me këto lloje shkronjash, si elif, lam, mijm), është një libër, në të cilin nuk ka asnjë dyshim, Nuk ka fare dyshim se ky libër është i zbritur prej Allahut.

Shpjegime:

«الم»

[Elif, Laàm, mijm]

Për shkronjat që gjenden në fillimin e disa prej sureve të Kur'ani kerijmit, si:

الم، المر، حم، ن، ص، ق، المص [Elif, làm, mijm, Elif, làm rà, Hà mijm, Nùn, Sàd, Kàf, Elif làm sàd] dijetarët e mëdhenj kanë dhënë shpjegime të ndryshme si vijon:

A.) Disa kanë thënë: Kuptimin e shkronjave që gjenden në fillimin e disa prej sureve të Kur'anit e di vetëm Allahu, sepse ato janë nga ato ajete që nuk u kuptohet qëllimi [muteshabihatesh].

Prandaj është detyrë të themi: Besojmë se këto shkronja kanë zbritur prej Zotit dhe ne i këndojmë, por kuptimin e tyre origjinal e di vetëm Allahu me madhërinë e vet.

Dobia e zbritjes së Kur'anit me të tilla shkronja është që njerëzit të fitojnë shpërblim ngaqë i këndojnë dhe i besojnë.

I madhi Ebu Bekr ka thënë: Çdo libër i ka disa sekrete dhe sekretet e Zotit në Kur'an, janë shkronjat në fillim të disa sureve. Ato janë si shifra në mes të Zotit e të dashurit të Tij.

Shpjegime më të gjëra për Muteshabihatet do të jepen, kur të përkthehet ajeti:

«وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ»

[Ue mà jaëlemu teëvijlehu il'lellàhu]

B.) Disa të tjerë kanë thënë se shkronjat në fillim të disa sureve janë emra për Kur'anin.

C.) Një palë tjetër kanë thënë se shkronjat janë emrat e atyre sureve, ku ato janë vënë.

Ç.) Disa kanë thënë: Shkronjat janë prej emrave të Zotit.

D.) Disa kanë thënë se Allahu është betuar në ato shkronja. Sipas këtij pohimi, kuptimi i ajetit është:

“Betohem në Elif, Lam Mijm! Se ky Kur’an është libër i plotë, në të cilin nuk ka asnjë dyshim”.

Ata kanë thënë: Zoti ynë është betuar në ato shkronja sepse me këto lloj shkronjash formohen fjalët e librave të shenjtë.

Dh.) Disa kanë thënë se ato janë emërtimet e shkronjave, me të cilat shkruhen fjalët e gjuhës arabe.

Shkronjat janë vënë me qëllim në fillimin e disa sureve të Kur’anit, për dy kuptime të thella:

I. Për tu thënë kundërshtarëve që thirreshin për t’i bërë shembull Kur’anit:

Ju që dini të flisni bukur! Kur’ani i kënduar para jush është me të njëjtat shkronja me të cilat edhe ju i rreshtoni fjalët. Pra, në qoftë se këto fjalë të madhërueshme të Kur’anit nuk janë të zbritura prej Zotit, por janë fjalë të Muhamedit (sipas mëtimit tuaj), atëherë, bashkë me mprehtësinë e gjuhës që keni dhe me ndihmën që i jepni njëri-tjetrit, ju nuk do të kishit guximin të sajoni, qoftë edhe suren më të shkurtër, sepse është e pamundur që t’i bëni një shembull Kur’anit; por meqenëse ju mbetet të pafuqishëm, ndërmerrni të tilla punë që kurrë nuk mund t’i bëni. Kuptohet qartë se Kur’ani është një libër i zbritur nga Allahu.

II. Është për të treguar se edhe kur fillohet këndimi i ndonjerës prej këtyre sureve, ajo tingëllon më së pari në vesh dhe është një mrekulli me vete.

Të numrosh emërtimet e shkronjave është punë e atij që di shkrim e këndim. Por kur kjo bëhet prej atij që është analfabet (um’mij), i pashkolluar, është vërtetë një gjë e jashtzakonshme, sidomos kur ato renditen siç do ta themi më poshtë me atë mënyrë, që përfshin sekrete e hollësira aq të thella që habisin dijetarët e mëdhej të letërsisë. Atëherë del se suret e zbritura janë fjalët e Zotit.

Renditja e shkronjave është si vijon:

I. Shkronjat e vëna në fillim të njëzet e nëntë sureve (pasi të hiqen të përsëriturat), janë katërmëdhjetë, d.m.th, janë gjysma e shkronjave të alfabetit të gjuhës arabe. Po të vështrohen frazat e gjuhës arabe, do të shihen se këto shkronja përdoren më shumë se sa shkronjat që nuk përmenden.

II. Ka prej atyre shkronjave që përmenden tek e deri me pesë germa së bashku, për të theksuar se Kur’ani që u këndohet gjuhëtarëve kundërshtarë, nuk është gjë tjetër veçse fjalë të shenjta, megjithëse ato janë prej llojit të fjalëve të tyre që formohen edhe me një shkronjë të vetme e deri në pesë shkronja.

III. Në fillimin e tri sureve janë vënë tri shkronja të vetmuara për të theksuar se në të tri llojet e pjesëve të ligjëratës së gjuhës arabe - emër, folje dhe shkronjë (ism, fiel dhe harf) -, ka edhe fjalë që kanë vetëm një shkronjë.

IV. Nga këto shkronja, katër janë dygermshe dhe janë vënë në fillim të nëntë sureve, për të theksuar se fjalët dygermshe përdoren në të tri pjesët e ligjëratës, përdoren me zanoren [e], me zanoren [i] dhe me zanoren [u].

V. Nga këto shkronja, pesë janë tregermeshe dhe janë vënë në fillimin e trembëdhjetë sureve, për të theksuar se në të tre pjesët e ligjëratës ka fjalë tregermeshe dhe veçimi i tyre në trembëdhjetë sure është për të theksuar se në gjuhën arabe origjina e rimës së fjalëve është trembëdhjetë.

VI. Dy nga këto shkronja janë katërgermshe dhe dy shkronja të tjera, janë pesëgermshe dhe janë vendosur secila në fillim të katër sureve, për të theksuar se në gjuhën arabe përdoren fjalë katërgermshe dhe fjalë pesëgermshe.

Këto shkronja janë të shpërndara në njëzet e nëntë sure, e jo në një sure të vetme, për të treguar hollësitë e përmendura, për të theksuar se kundërshtarëve u është përsëritur hapur shumë herë leximi i këtyre, që do të thotë: kundërshtarët janë thirrur shumë herë që të përpiqen e t'i bëjnë një shembull Kur'anit, pasi kjo punë në vetvete ka një rëndësi të veçantë.

* * *

«ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ»

[*Dhàlikel-kitàbu làrejbe fjijhi*]

“Ky Kur'an (me shkronjat: Elif, Lam, Mijm) është një libër i plotë, në të cilin nuk ka asnjë dyshim».

Kuptimi: Ky është ai libri që të kemi pas premtuar me parë ty o Muhamed! libri në të cilin nuk mund të dyshohet, sepse është i zbritur prej Zotit.

Zoti ynë e tregon këtë fakt në ajetin:

«إِنَّا سَنُلْقِي عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيلًا»

[*In'nà senulkij alejke koulen thekijlen*]

Qysh në fillim të profetësisë, Muhamedit a.s.Zoti i kishte premtuar se do t'i zbriste një libër, atë libër që e thekson në fjalën:

«ذَلِكَ الْكِتَابُ»

[*dhàlikel-kitàbu*]

Ose Zoti i ka pasë treguar Musait e Ijsait që pas tyre do të dërgonte një pejgamber dhe atij kishte për t'i zbritur një libër e këtë ata duhej t'ua komunikonin popujve të tyre, që edhe ata t'i besonin atij librit.

Askush nuk dyshon se Kur'ani është i zbritur prej Zotit. Po, nuk dyshon njeriu i mençur, i cili e këndon Kur'anin dhe e kupton atë, sepse shikon se fjalët e Kur'anit janë të renditura aq bukur sa ti të thuash: përveç Allahut, askush nuk mund të flasë me këtë gjuhë. Kush mendohet me gjakftohtësi dhe kuptimin e Kur'anit e shikon me paanësi, me të vërtetë shikon se Kur'ani është në majën më të lartë të stilit gjuhësor, se në Kur'an nuk ka

asnjë kontradiktë, se nuk ka gjëra fantastike, por vëren se Kur'ani përfshin ato dispozita që i duhen njeriut për të arritur lumturinë në të dyja jetët, atëherë ai e kupton që nuk ka më vend për asnjë lloj dyshimi se Kur'ani është një libër i shenjtë, i ardhur nga Allahu.

* * *

Zoti ynë, pasi tha se Kur'ani është libër i zbritur nga Ai e në të cilin nuk ka asnjë dyshim, për të treguar dobitë e tij, urdhëron e thotë:

«هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ»

[*huden lilmut'tekijne*]

«Kur'ani është udhërryfes për ata që e ruajnë veten prej fajesh (mut'tekijnët)». Ky libër është prijës për ata që ruhen prej gjynahesh, por nuk është prijës për fajtorët, të cilët nuk dëshirojnë të heqin dorë nga të këqijat; Kur'ani është ushqim që vlen për të shëndoshët e jo për të sëmurët; pra ashtu sikurse një ushqim nuk u sjell dobi të sëmurëve, por i dëmton ata, ashtu edhe Kur'ani nuk u sjell dobi atyre që nuk e kanë pastruar zemrën prej llumit të fajeve, që nuk kanë pastruar mendjen prej ndryshkut të injorancës dhe që nuk kanë hequr prej shpirtit errësirën e imoralitetit. Përkundrazi, Kur'ani për ta është bërë i dëmshëm. Nuk ka se si të jetë Kur'ani udhëzues për këta lloje njerëzish, sepse ata nuk e shikojnë Kur'anin me syrin e besimit dhe nuk i dëgjojnë fare këshillat e tij, që ai të bëhet udhëheqës për ta në punë të mbara. Po, Kur'ani udhëzon vetëm ata që ruhen prej mëkateve (që janë mut'tekij).

Fjala هدى (hidajet) është folje që do të thotë: a) "tregoji udhën e drejtë" dhe b) "tregoji udhën e drejtë dhe e çoji në këtë udhë".

Në ajetet e Kur'anit fjala hidajet është përdorur herë në kuptimin e parë dhe herë në kuptimin e dytë. Në ajetin e mësipërm ajo përdoret në kuptimin e parë.

Thënia se Kur'ani është udhëzues në punë të mbara vetëm për mut'tekijtë (të ruajturit), është për të treguar se vetëm ata e pranojnë Kur'anin si udhëheqës dhe interesohen për të. Mut'tekij i thonë atij njeriu, i cili e ruan shumë veten nga ato veprime që e dëmtojnë atë në ahiret.

Kjo ruajtje është tri shkallësh:

I. Të ruhesh që të mos i bësh shok Allahut (shirk). T'i bësh shok Allahut sjell dënimin me ndëshkim të përjetshëm.

II. Të ruhesh prej të gjitha fajeve e punëve të turpshme, d.m.th, të largohesh prej të gjitha sendeve e punëve të ndaluara dhe të zbatosh të gjithë urdhrat e Zotit.

Qëllimi në ajetin e lartpërmendur, bashkë me të parën, është për shkallën e dytë, sepse Allahu i ka cilësuar mut'tekijt më poshtë: Falin namaz, japin zeqat dhe jo vetëm me besim.

III. Ta pastrosh zemrën prej sendesh të tjera, veç Allahut dhe të kthehesh me zemër e me trup plotësisht kah Allahu.
Kjo punë është e posaçme për njerëzit e shenjtë.

* * *

«الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ...»
[el'ledhijne juëminùne bil-gajbi...]

Mut'tekijtë janë ata njerëz që i besojnë së fshehtës (gajbit), e vërtetojnë atë me zemër dhe e pohojnë me gojë. Ose: Mut'tekijtë janë ata njerëz, të cilët janë plotësisht të ndërgjegjshëm në ekzistencën e gajbit.

Fjala يُؤْمِنُونَ (juëminùne) do të thotë: “besojnë”. Ijman (besim), në ara-bishte do të thotë: a) ”Ta vërtetosh me zemër dhe ta pohosh me gojë një gjë”; b) Të kesh besim (iëtikad) në ekzistencën e një gjëje”.

Sipas kuptimit të parë të fjalës ijman, kuptimi i frazës يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ (juëminùne bil-gajbi) është: “Mut'tekijnët janë, ata që vërtetojnë dhe pohojnë të fshehtën (gajbin)”. Sipas kuptimit të dytë “Mut'tekijnët janë plotësisht të vetëdijshëm për ekzistencën e së panjohurës (gajbit).

Po në sheriat, ç'është ijmani? Në ç'kuptim është përdorur kjo fjalë?

Dijetarët e mëdhenj të fesë kanë mendime të ndryshme:

Sipas medh'hebit (shkollës) të Ebul-Hasan El-Esh'ariut, ijmani ka vetëm një shtyllë, e cila është: T'i vërtetosh me zemër dispozitat e fesë islame: Eksiztencën e Zotit, Njiësimin e Tij, profetësinë e Muhamedit, kijametin etj.

Shumica e muhad'dithinëve, muëtezileve dhe havarixhëve thonë se ijmani përbëhet prej tri elementesh:

I. T'i vërtetosh me zemër dispozitat e fesë islame.

II. T'i pohosh ato me gojë

III. T'i bësh punët të mira.

Prandaj, njeriu që e prish vetëm ndërgjegjen për këto çeshtje, është dyftytrak (munafik). Ai që prish pohimin, është mohues. Ai që nuk bën punë të mirë, ëshë fajtor (fāsik), thonë të gjithë dijetarët kurse havarixhët thonë se është kafir dhe muëtezilet thonë se ai ka dalë prej ijmanit, por s'ka hyrë në kufër.

Dijetarët pasi bashkohen të gjithë në pikën që fjala ijman përdoret vetëm në kuptimin: ”T'i vërtetosh me zemër çeshtjet e përmendura”, ndahen në këto çeshtje:

A mjafton apo nuk mjafton vërtetimi me zemër për të shpëtuar në ahiret dhe për të arritur lumturinë?

Shejhu Ebul-Hasan El-Esh'ariu thotë se mjafton vërtetimi me zemër, kurse imam Azemi thotë se nuk mjafton vetëm vërtetimi me zemër, por duhet edhe pohimi me gojë, (kur njeriu është në gjendje të flasë, do me thënë, kur nuk është memec, ose kur nuk ka ndonjë pengesë prej armikut), pra duhet të pohojë me gojë atë që e ka në zemër.

Kjo e fundit është fjala më e drejtë, sepse Allahu ka përbuzur në Kur'an më shumë ata njerëz, të cilët, megjithëse e dinë të vërtetën, nuk e pohojnë atë, sesa ata njerëz, të cilët e mohojnë të vërtetën ngaqë nuk e dinë.

Ijmani (besimi), është dy llojesh: a) është besimi shkurt, d.m.th t'i vërtetosh me zemër dhe t'i pohosh me gojë të gjitha dispozitat e fesë islame, pa ditur t'i numërosh ato një e nga një; b) është besimi i shpjegueshëm, d.m.th, të dish t'i shpjegosh dispozitat e fesë një e nga një dhe t'i vërtetosh ato.

Besimi shkurtazi është i mjaftueshëm, do me thënë, ai që ka këtë lloj besimi numërohet mysliman si në dunja, ashtu edhe në ahiret; por, është edhe fajtor i madh, për shkak se nuk i ka mësuar shpjegueshëm ato çështje që duhen besuar, sepse është detyrë (farz), urdhër i rëndësishëm i Allahut për t'i mësuar e për t'i ditur një e nga një çfarë duhen besuar.

A është i vlefshëm imitimi (taklijdi) në çështjet e besimit? Pra, a është i vlefshëm besimi i atij njeriu, i cili i vërteton çështjet e besimit, ashtu siç i dëgjon prej nënës së vet e prej babait të vet, ose edhe prej ndonjë tjetri pa i studiuar argumentet?

Në medh'hebin e Esh'arivet nuk është i vlefshëm ky lloj besimi. Ata thonë: që njeriu të ketë një besim të pranueshëm te Zoti, medoemos duhet të studiojë e t'i mendojë argumentet (delailët) dhe pastaj të besojë. Kurse Maturiditë thonë se imitimi në çështjet e besimit është i vlefshëm, vetëm se ky besim është tepër i dobët (daijf) dhe ky besimtar është fajtor i madh, sepse nuk ka bërë studimet e duhura për punët e besimit.

Fjala «Elgajb», në fjalorin e arabishtes përdoret në tri forma: si mbiemër, si folje dhe si emër. Kur përdoret si mbiemër, ka kuptimin gjë e padukshme, të cilën kurrësesi nuk e kuptojnë shqisat dhe mendja nuk thotë se ajo gjendet, pa pasur ndonjë argument për qenien e saj.

Gjëja e padukshme është dy llojesh: a) është ajo gjë që për qenien e së cilës nuk ka argument, as logjik e as tradicional (delijli aklj ve naklij); b) është ajo gjë, për qenien e së cilës ka argumente mendore dhe tradicionale, si p.sh: Allahu dhe vetitë e Allahut, dita e kijametit dhe punët e asaj dite etj. Këtu fjala “elgajb”, përdoret me kuptimin e saj të dytë dhe jo me kuptimin e parë, sepse gajbin në kuptimin e parë e di vetëm Allahu dhe diçka që është jashtë mendjes së njeriut, nuk është e mundur të besohet; mirëpo ajeti ka ardhur për të lavdëruar mut'tekitë për besimin në gajbin.

Sipas këtyre interpretimeve për fjalën gajb, kuptimi i frazës: «الذين يؤمنون بالغيب» [*el'ledhijne juëminûne bil-gajbi*] është:

“Kur'ani është udhëheqës për mut'tekitë, të cilët besojnë në gjërat e padukshme, si në qenien e Zotit dhe në vetitë e Tij, në ditën e fundit dhe në punët e kësaj dite, sepse ka argumente mendore dhe tradicionale”.

Në qoftë se fjala “elgajb” përdoret si folje, atëhere ajetit mund t'i jepen dy lloje kuptimesh:

1) Mut'tekitë, ashtu siç besojnë përpara jush, ashtu besojnë edhe kur nuk janë para jush dhe nuk janë si munafikët, të cilët, në dukje thonë besuam dhe kur nuk janë para jush thonë: “Ne u tallëm”.

2) Mut'tekitë besojnë në Pejgamberin, edhe kur nuk e shohin, ashtu siç besojnë në Zotin, që nuk e shohin me sy.

Këtë kuptim ka pëlqyer Abdull'lahu Ibni Mes'udi (Zoti qoftë i kënaqur prej tij). Kur “elgajb” përdoret si emër, atëherë fjala në këtë ajet, është për zemrën⁴. Pra, sipas këtij interpretimi, kuptimi i ajetit është:

Mut'tekitë besojnë me zemër dhe jo si dyfytirëshit, munafikët, të cilët besojnë vetëm me gojë. Mut'tekitë nuk flasin fjalë që nuk i kanë në zemër.

* * *

«وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ...»

[*Ue jukijmunes'salâte*]

Kësaj fraze, sipas kuptimit që ka foja وَيُقِيمُونَ [*jukikjmune*], mund t'i jepet kuptimi me katër mynyrat vijuese:

A. «Të cilët falin namazin, duke zbatuar plotësisht kushtet e faljes së namazit».

B. «Të cilët vazhdojnë të falin namazin me dëshirë të plotë».

C. «Të cilët, për të kryer faljen e detyrueshme përkushtohen».

Ç. «Të cilët, faljen e detyrueshme e kryejnë në kohën e caktuar».

Në sheriat fjala salat, është për punën e posaçme që fillon me All'lahu Ekber (tekbijr) dhe mbaron me selam.

Ndër këto katër mënyra të interpretimit, mënyra e parë është më e preferueshme se të tjerat, sepse ata që meritojnë lavdërimin e Zotit, janë vetëm ata njerëz, të cilët e kryejnë faljen duke respektuar kufijtë e dukshëm të namazit, që janë farzet e sun'netet, dhe duke respektuar të drejtat e brendshme të namazit, që janë: “Të kthehesh kah Zoti me zemër dhe të falesh me përlutësi (hushu'ë).

«...وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ (٣١)»

[*Ue mim'mà rezakenahum junfikune*]

«Të cilët japin edhe një pjesë prej asaj që Ne u kemi dhënë atyre».

Kuptimi: Mut'tekitë janë prej atyre njerëzve që nuk mjaftohen vetëm me faljen, por shpenzojnë edhe një pjesë të pasurisë për mirëbërësi.

Allahu me madhërinë e vet, për t'i ruajtur besimtarët që të mos e ndajnë pasurinë me të dyja duart dhe për të theksuar se një pjesë të pasurisë duhet ta mbajë vetë poseduesi i saj, urdhëroi e tha: “Mut'tekitë ndajnë një pjesë prej pasurisë së tyre”.

⁴ Elgajb, përveç zemrës i thonë edhe vendit të rrafshët që është në mes maleve, si dhe zgavrës ku rrinë veshkat.

Zoti ynë tha kështu, sepse morali i njerëzve, natyrisht është i ndryshëm: Disa njerëz janë tepër bujarë dhe këta duan ta ndajnë gjithë pasurinë e tyre; disa të tjerë, përkundrazi, janë shumë dorështreguar dhe nuk duan të japin asnjë fije. Por meqë asnjëra nga këto dy rrugë nuk është e pëlqyeshme, për të treguar rrugën e mesme, Allahu e ka prurë fjalën e ajetit me «مِنْ» [min], e cila tregon se Mut'tekite mbajnë të varfrit me një pjesë të pasurisë së tyre.

Fjala «رِزْق» (rizk) në Sheriat do të thotë:

Zoti i jep një frymori (njeri ose kafshë) një gjë, të cilën ky e do⁵.

Sipas këtij përkufizimi, vallë, është apo nuk është risk harami?

Në këtë çështje, dijetarët e ehli sun'netit me muëtezilet kanë kundërshti. Këta të dytët thonë se gjëja e ndaluar prej Zotit (haram) nuk është risk, sespe është e pamundur (muhal) që Zoti t'ia japë njeriut një gjë të cilën ai e do dhe në anën tjetër, t'ia ndalojë. Kjo është "muhal", sepse në këtë rast do të bëhej e detyrueshme të bashkohen dy gjëra të kundërta në një çast; por, kjo është e pamundur.

Dijetarët e ehli sun'netit përgjigjen: Nuk bëhet e detyrueshme të vijnë dy gjëra të kundërta në një çast, për arsye se Zoti i jep njeriut një gjë në dorë bashkë me fuqinë për ta përdorur atë dhe nga ana tjetër, ia bën haram përdorimin e asaj gjëje, sepse krijues i gjithçkaje është Zoti dhe Ai i ka mësuar frymorët t'përdorin sendet për dobinë e tyre. Ky është kuptimi i dhenies së riskut prej Zotit për të gjitha krijesat. Por, për disa shkaqe, po për dobinë e njerëzve, Zoti atyre ua ka ndaluar përdorimin e disa sendeve.

Fjala "infak" do të thotë: Të shpenzojë njeriu për hir të Zotit atë pasuri që ka në dorë. Pasuria është lëndore dhe jolëndore, prandaj në fjalën "infak" hyjnë: dhënia e zekatit, fitrat, ndihma për luftë dhe ndihma të tjera që jepen për shpirt. Në ndihma hyjnë edhe mësimet, udhëzimet, deri dhe fjalët e mira që fliten për të ndihmuar dikë, sepse të gjitha këto janë të pëlqyeshme në sheriat.

Në ajetin e mësipërm Allahu tregoi tri cilësi të mut'tekive: a) besimin e tyre që është thelbi i ndërgjegjësimit, që është rrënjë e besimit (i'tikadit); b) faljen që bëjnë (namazin), që është kreu adhrimit trupor (ibadeti bedenijeh), pra është detyrë që kryhet me anë të trupit; c) dhënie e zekatit, i cili është nga adhurimet që kryhet me anë të pasurisë.

Fahri Raziu ka thënë se me këtë ajet Zoti ka treguar detyrat themelore, për të cilat kërkohet që njeriu të kujdeset më shumë se për gjithçka tjetër, sepse njeriu është i detyruar:

I. Të mos bëjë asnjë faj, asgjë të ndaluar dhe këtë e ka theksuar me fjalën devotshmëri (takva).

⁵ Me fjalë të tjera: Me i dhënë Zoti frymorit në dorë një gjë, bashkë me fuqinë për ta përdorur atë.

II. T'i zbatojë të gjithë urdhrat, të cilat përmbledhen në dy pika thelbësore:

1. Adhurimet trupore, si falja e namazit, të cilat janë theksuar me frazën: «وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ» [*ue jukijmunes'salâte*] dhe 2. adhurimet pasurore, si zekati, të cilat janë theksuar me frazën: «وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ» [*ue mim'mà rezaknabum junfikûne*].

Allahu me madhërinë e vet, pasi tregoi se Kur'ani është udhëzues për të gjithë besimtarët dhe për tu rritur nderin ithtarëve të librave të mëparshëm, si Abdull'lah Ibni Selamit me shokë, të cilët i besuan Kur'anit, si dhe për të nxitur që të besojnë edhe ata të (ehli kitabit) jahudinjtë e të krishterët, të cilët ende nuk kishin besuar, urdhëron e thotë:

«وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ

وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ» (٢٤)

[*Uel'ledhijne juëminûne bimà unzile ilejke ue mà unzile min kablike ue bil'âkbireti hum jûkinûne*]

«Kur'ani është udhëheqës edhe për ata njerëz që besojnë në atë që të është zbritur ty (o,Muham'med!) dhe në atë që u është zbritur pejgamberëve që kanë ardhur para teje; ata edhe ahiretin e besojnë pa dyshim».

Kuptimi: Kur'ani kerijmi, ashtu siç udhëzon në rrugën e mbarë ata që besojnë gajbin dhe që falin namaz e japin zekat, ashtu udhëzon edhe ithtarët e librave të mëparshëm (ehli kitabin), të cilët besojnë në Kur'anin që të është zbritur ty, besojnë edhe në ato libra, si Teurati, Zeburi, Ungjillin etj, që u janë zbritur vëllezërve tuaj, pejgamberëve të përparshëm, ata i besojnë edhe botës së ahiretit, si ta shikonin atë me sy.

Fjala «Inzal» do të thotë: Të dërgosh një gjë prej së larti tek i ulëti.

Ashtu siç kanë thënë Fahri Raziu e Bejzaviu, Xhibrijli i konsideron librat e zbritur plotësisht fjalë të Zotit, që janë pa zë e pa germa, pastaj zbret prej qielli dhe u'a bie pejgamberëve.

Besimi në librat e mëparshëm do të thotë që të besohet shkurtazi në ato libra, d.m.th të besosh, p.sh. se Teurati i ka zbritur të madhit Musa, Zeburi të madhit Daud dhe Ungjilli të madhit Ijsa. Me kaq besimi në këto libra është i mjaftueshëm, sepse ne nuk e kemi detyrë të besojmë në librat e mëparshme ashtu siç janë me të tëra hollësitë, ngaqë një pjesë janë të ndryshuara.

Sa për Kur'anin, është “farz”, urdhër i Zotit për çdo mysliman që të besojë në të shkurtazi dhe shpjegueshëm, sepse të gjithë e kanë detyrë të veprojnë sipas dispozitave të tij. Por, dihet se ta mësosh e ta dish kuptimin e çdo ajeti me hollësi, është punë shumë e vështirë dhe kërkon kohë shumë të gjatë. Prandaj, kjo është farzi kifajeh dhe jo farzi ajn, që do të thotë: T'i dish dispozitat e Kur'anit me përpikmëri, është detyrë që Zoti ua ka ngarkuar të gjithë myslimanëve. Por, nëse këtë detyrë e kryejnë një pjesë e myslimanëve,

të tjerët janë të çliruar prej kësaj detyre. Prandaj në çdo vend prej tetëmbëdhjetë orësh largësi, duhet të gjendet një njeri i ditur, i cili do t'ua mësojë dispozitat e Allahut bashkfetarëve të vet dhe t'ua shpjegojë atyre çështjet për të cilat ata kanë dyshim. Kështu kryhet kjo detyrë e shenjtë, e cila u është ngarkuar të gjithë njerëzve.

* * *

«وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ»
[*Ue bil-âkhireti hum jûkinûne*]

“Ata i besojnë edhe botës së ahiretit, ashtu siç është në të vërtetë dhe ashtu siç tregohet në Kur'an dhe jo kot më kot”.

Kuptimi: ata kanë një ndërgjegjësim të plotë e të drejtë për ahiretin dhe jo si ithtarët e librave të mëparshme (ehli kitabët), të cilët e besojnë ahiretin kot më kot.

Fjala «إِيقَان» (Ijkàn) do të thotë: të dish një gjë siç është në të vërtetë dhe duke i hequr dyshimet me arsyetime.

* * *

Allahu pasi tregoi se Kur'ani është udhëzues për besimtarët mut'tekij - ata që ruhen prej fajesh - që falin namaz dhe japin zeqat, si dhe për ata ithtarë të librave të mëparshëm (ehli kitab) që u besojnë Kur'anit dhe librave të mëparshëm, besojnë edhe në ahiretin plotësisht dhe me një besim të drejtë; për të treguar se edhe besimi e veprimi në këtë mynyrë sjell lumturinë e tyre, urdhëron e thotë:

«أُولَئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ (٢٤)»
[*Ulâike alâ huden min rab'bihim ue ulâike humul-muflihûne*]

«Ja, këta janë të qëndrueshëm në udhëzimin që u'a ka prurë mbarë Zoti i vet, Allahu. Vetëm këta janë ata që do arrijnë plotësisht atë që dëshirojnë».

Kuptimi: këta (mut'tekij) janë ata njerëz të cilët kanë frikë Zotin, ruhen prej fajesh, kujdesen për çështjet themelore të besimit (iëtikadit), besojnë plotësisht në librat e Allahut e në ahiretin, kryejnë detyrat ndaj Zotit e njerëzve, falen e luten, shikojnë të varfrit, janë të qëndrueshëm në udhëzi-min që u ka dhënë Zoti, Edukuesi i tyre; vetëm këta njerëz janë ata që do të shpëtojnë prej gjërave të frikëshme dhe do të arrijnë plotësisht lumturinë e dëshiruar.

“Felah” (shpëtim), në këtë frazë është për shpëtimin e plotë të atyre njerëzve, të cilëve i'u përmendën cilësitë e pëlqyeshme. Prandaj nuk është e domosdoshme që edhe fajtorët të mbeten krejtësisht jashtë shpëtimit; edhe fajtorët, pasi të vuajnë ndëshkimin, në rast se nuk falen, do të ndëshkohen aq sa është masa e fajit të tyre; por shpëtimi i tyre është i mangët, jo i plotë e jo siç është shpëtimi i atyre që janë ruajtur prej fajesh.

* * *

Pesë ajetet e përmendura në fillimin e kësaj sureje, deri në fjalën “Muflihùn”, meritojnë të quhen përmbledhja e Kur’anit, sepse të gjitha qëllimet e Kur’anit përmbledhen në tri shtylla themelore, që janë: Allahu, profetësia dhe ahireti.

Pesë ajetet i përfshijnë këto tri shtylla thelbësore në një mënyrë të mrekullueshme. Ata tregojnë edhe vetitë e larta njerëzore, si ruajtja prej mëkatesh, kryerja e detyrës njerëzore ndaj Zotit, dhembshuria e mëshira për njerëzit e varfër. Të të gjitha këto i forcojnë qëllimet e përmendura, prandaj edhe quhen si pika themelore në shkallë të dytë të Kur’anit. Ato tregojnë gjithashtu rezultatin e këtyre vetive e veprave të larta, fitimin e lumturisë së dëshiruar.

Thelbi (tefsijrit) i komentimit:

Ja, ky është Kur’ani kerijmi, i shkruar me llojin e shkronjave: Elif, Lam, Mijm. Ftohen kundërshtarët e tij që t’i bëjnë një gjedhe (model); por Kur’ani qëndron në majën me të lartë të retorikës e nuk u ka lënë atyre asnjë mundësi për të bërë këtë dhe i ka mahnitur, sepse Kur’ani është libër i plotë dhe nuk ka asnjë dyshim se është i zbritur prej Zotit. Prandaj ky libër i madhnueshëm është udhëzues në udhën e mbarë për mut’tekijtë, për ata që kanë frikë Zotin e ruhen prej fajesh.

Mut’tekijtë janë nga ata njerëz që i besojnë së fshehtës (gajbit), si Allahut e attributeve të Tij, ahiretit dhe gjërave të tjera të padukshme, që nuk shikohen as me shqisa e as nuk kuptohen me mend përnjëherë, por për ta ka shenja mendore dhe tradicionale. Mut’tekijtë janë njerëzit që kryejnë namazet e detyrueshme me dëshirë të plotë e në kohën e caktuar dhe duke respektuar kushtet e faljes së namazit, ata shpenzojnë në rrugë të mira edhe një pjesë nga risku hallall që Ne u’a kemi dhënë. Ata janë njerëz që i besojnë Kur’anit që të është zbritur ty o Muham’med, u besojnë edhe të gjithë librave që u janë zbritur pejgamberëve të ardhur para teje; ata e vërtetojnë ahiretin pa asnjë dyshim, ashtu siç është ai dhe ashtu siç tregohet në Kur’an. Ja, këta njerëz të moralshëm e me veti të larta kanë arritur udhëzimin e Kur’anit, sepse Zoti u’a bëri mbarë dhe vetëm këta e kanë fituar shpëtimin plotësisht, moralisht e materialisht.

* * *

Allahu me madhërinë e vet, pasi përmendi të dashurit e vet dhe vetitë e tyre, duke thënë se këta kanë për të arritur lumturinë e dëshiruar, për të na treguar se kush janë armiqtë e Tij, urdhëron e thotë:

«إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَأَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ (6)
خَتَمُ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ (7)»

[In'nel'ledhijne keferu sevàun alejhim e endbertebum em lem tundhirbum là juëminùne.
Khatemell'llàhu alà kulùbihim ue alà sem'ihim ue alà ebsàrihim gishàvetun ue lebum
adhàbun adhbimun]

Kuptimi shkurtazi

«S'ka dyshim se për ata njerëz që kanë vendosur të qendrojnë në mohim, është njëlloj, i frikëson apo nuk i frikëson; ata nuk do të besojnë. Sepse atyre Allahu i ka vulosur zemrat e veshët dhe mbi sytë e tyre ka një perde të trashë. Edhe ndëshkimin e madh Zoti e ka të veçantë për ata».

Allahu me madhërinë e vet, në pesë ajetet e para të kësaj sureje përmendi cilisitë e bukura të besimtarëve kurse, në dy ajetet e mësipërme ka treguar veset e mohuesve. Në trembëdhjetë ajetet vijuese, Allahu tregon veprat e poshtra të dyfytirakëve (munafikëve), të cilët besojnë vetëm sa për sy e faqe dhe jo me zemër.

Ata që përmenden në këto ajete, ose janë njerëz të njohur me emër, si Ebu Xhehli, Ebu Lehebi, Velid Ibni Mugijre dhe disa hahamë të jehudive, ose në mynyrë, të përgjithësuar, janë të gjithë mohuesit e së vërtetës, përveç atyre që nuk kanë pasë ngulur këmbë në mohim.

Fjala kufër në arabishte do të thotë “Mbuloj të mirën⁶. Kafir i thonë edhe bujkut, sepse ai mbulon farën e drithit në tokë. Në shariat, kufri është mohim i të gjitha dispozitave që ka sjellë pejgamberi nga ana e Zotit ose mohim i njërës nga këto dispozita.

Fjala indhar (انذار), do të thotë “Frikësoj tjetrin”, kurse në shariat është përdorur në kuptimin “Frikësoj njerëzit duke u përmendur ndëshkimin e Zotit”. Kjo fjalë është e kundërta e fjalës tebshijr «përgëzim», sepse «tebshijr» do të thotë: “I gëzoj njerëzit e u jap atyre shpresë, duke u përmedur mirësitë e ahiretit.”

Pejgamberët e nderuar, që të gjithë i kanë ndaluar popujt e vet prej të këqijash duke u thënë: në qoftë se bëni punë të këqija, në ahiret do të vuani ndëshkimin për to; në qoftë se largoheni prej punëve të këqija dhe bëni punë të mira, në ahiret do të arrini lumturinë e përjetshme më të madhe.

Misioni i pejgamberëve ka qenë t'i frikësonin e t'i përgëzonin njerëzit. Në ajetin e mësipërm, Zoti na thotë:

«Për ata është njëlloj, i frikëson apo nuk i frikëson, ata nuk do të besojnë.»

⁶ Niëmetin, mirësinë e Zotit.

Zoti nuk e ka përmendur përgëzimin (sihariqin), sepse frikësimi ndikon më shumë te njerëzit.

Kjo do të thotë: kur atyre kryeneçëve nuk u bën përshtypje frikësimi yt, përgëzimi nuk u sjell dobi.

«Për ata është njëlloj, i frikëson apo nuk i frikëson, ata nuk do të besojnë», sepse Zoti u ka vulosur atyre zemrat e veshët.

Këtu lind kjo pyetje: përse Pejgamberi duhet t'i ftojë në fe njerëzit, për të cilët Allahu e di se ata do të këmbëngulin në mohim?

Përgjigje:

E para: dituria e Zotit nuk i pengon njerëzit që ata të veprojnë ashtu siç duan vetë, sepse ata e kanë në dorë të punojnë sipas vullnetit të vet. E dyta: Zoti e ka urdhëruar Pejgamberin t'i ftojë edhe ata në besim, me qëllim që të mos u lihet shteg që ditën e kijametit të thonë: “përse, o Zot nuk na dërgove pejgamber që të na kishte thirrur në fe dhe ne do të besonim?” E treta: për Pejgamberin thirrja në fe ka dobi, sepse kryen detyrën e vet dhe fiton sevap.

«على قلوبهم»

[*alà kulùbihim*]

Fjala kulùb është shumës i “kalb” që do të thotë zemër. Këtu fjala zemër, ose është për vendin e ditorisë, ose është për trurin.

Disa herë fjala “zemër” përdoret edhe në kuptimin e mendjes.

«ولهم عذاب عظيم»

[*Ue lehum adhabun adhijmun*]

Për ata që nuk e pranojnë të vërtetën, por këmbëngulim në mohim, është posaçërisht i përgatitur një ndëshkim i madh, sepse ata bëjnë krimin më të madh e punën më të shëmtuar.

Pejgamberi ishte në dyshim dhe thoshte me vete: vallë, a do të hynë apo nuk do të hynë në udhën e drejtë Ebu Xhehli me shokë?

Allahu me madhërinë e vet i'a hoqi dyshimin:

O, Muhamed! Mos bëj dyshim, sepse ata që e kanë vendosur të qëndrojnë në mohim, si i frikësove me ndëshkim, si nuk i frikësove, nuk besojnë, sepse ata janë si shtazët e egër, ata janë kryeneçë, Zoti u ka vulosur atyre zemrat e veshët, prandaj ata as nuk e dinë e as nuk e kuptojnë të drejtën; ata nuk i shohin as shenjat e dukshme, sepse atyre u janë veshur sytë, ata kanë një perde të trashë para syve; por dije se në ahiret veçanërisht për ata është përgatitur një ndëshkim i madh. Ky dënim do të jetë për veprat e tyre kriminale dhe shumë të shëmtuara.

* * *

«وَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَيَاْلَيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٦٥﴾»

*[Ue minen'nàsi men jekàlu àmen'nà bil'làhi ue bil-jeumil-àkbiri ue mà hum
bimuëminijne]*

«Një pjesë nga njerëzit thonë se ne kemi besuar në Zotin e në ditën e ahiretit, por ata nuk janë besimtarë». Po. Disa njerëz pohojnë në kundërshtim me ndërgjegjen e tyre dhe thonë: ne i keni besuar Zotit e attributeve të plota që Ai ka, kemi besuar edhe në ditën e kijametit, ku do të shikohen veprat e do të gjykohen njerëzit dhe këto që themi i vërtetojmë. Por ata nuk besojnë me zemër as në Zotin e as në ditën e kijametit; ata veçse nxjerrin nga goja të kundërtën e asaj që kanë në zemrat e veta.

Këta njerëz thirren munafikë, myslimanë sa për sy e faqe, sepse para myslimanëve të tjerë thonë fjalën e dëshmisë, por në zemër fshehin mohimin. Për t'u dukur se kanë besim të vërtetë, gjithnjë përsërisin se i besojnë Zotit e ditës së fundit, sepse e dinë që besimi përmbledhet në dy pika:

I) Në qenien e Zotit me vetitë që meriton madhëria e Tij. Në këtë besim hyn edhe besimi në profetët.

II) Në ditën dhe punët e kijametit.

Në ajetin e mësipërm, hidhen poshte mëtimet (pretendimet) e rreme të disa njerëzve, për t'i shpallur ato para besimtarëve, prandaj besimtarët të rezervohen e të mos i'a tregojnë çdo njeriu sekretet e veta.

« يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَمَا يَخْدَعُونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ (٧٥) »

*[Jukhàdiinnell'llàbe uel'ledbijne àmenù ue mà jukhàdeùne il'là enfusebum ue mà
jesb'urùne]*

«Munafikët mundohen të mashtrojnë Zotin dhe ata që besojnë, megjithëse përveç vetvetes ata s'mund të mashtrojnë asnjë njeri, por ata këtë nuk kuptojnë».

Shkoqitje

Fjala « خدعه » (khud'aë) – mashtrim - do të thotë: “shfaq të drejtën dhe fsheh atë që dëmton tjetrin.”

Munafikët shfaqnin besim të rremë para Pejgamberit e shokëve të tij, me qëllim që t'i mashtronin dhe t'i dëmtonin ata në befasi.

Për të theksuar se çdo e keqe që i bëhet Pejgamberit nga kushdo qoftë, është si t'ia bësh të keqen vetë Zotit, Allahu ka thënë: “Munafikët me mendjen e vet mundohen të mashtrojnë Zotin.”

Në paragrafin e mësipërm thamë se ka një fjalë të fshehur:

يُخَادِعُونَ رَسُولَ اللَّهِ
[Jukhàdiùne resùlell'llàhì]

«Mashtrojnë të Dërguarin e Allahut».

Fjala “resul” nuk është përmendur dhe kjo, është bërë për t’i rritur nderin Pejgamberit në sytë e botës.

Ose është thënë “Mundohen të mashtrojnë Zotin”, për treguar se munafikët, duke fshehur mosbesimin e tyre, bëjnë një punë shumë të keqe, sepse ajo që pohojnë me gojë, është si të duash të mashtrosh Zotin, i Cili i di të gjitha punët.

Fahri Raziu thotë se munafikët e asaj kohe kishin katër qëllime në dhelperinë e tyre:

I. Të nderoheshin edhe ata prej Pejgamberit dhe prej sahabëve, ashtu siç nderoheshin të gjithë myslimanët dhe, nëse do të forcohej islami, të përfitonin edhe ata diçka.

II. Donin të dinin sekretet e myslimanëve që t’ua tregonin armiqve.

III. Donin të ruanin veten prej vrasjes e prej skllavërisë, ashtu siç u’a bënë mohuesit myslimanëve në luftë.

IV. Donin të bëheshin pjesëtarë në plaçkën e luftës që merrnin myslimanët prej armiqve në luftë.

Kuptimi i frazës «... përveç vetvetes ata s’mund të mashtrojnë asnjë njeri, por ata këtë nuk e kuptojnë», është: dëmin e dhelperisë që bëjnë e kanë për vete në dynja e në ahiret, kurse muslimanët nuk do të pësojnë asnjë dëm, por munafikët nuk e kuptojnë këtë gjë.

* * *

«فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ يَمَّا كَانُوا يَكْذِبُونَ»

[fij kulûbibihim meredun feẓādehumullâhu meredan ue lehum adhâbun elijmun bimâ kânû jekdhîbûne].

“Në zemrën e munafikëve ka sëmundje dhe Zoti u’a shton atyre sëmundjen. Për ata do të ketë një ndëshkim të dhimbshëm, për shkak të gënjeshtreve që thonë».

Fjala «مرض» (meredun) do të thotë: “sëmundje që i vjen trupit, që e çregullon trupin dhe që bëhet pengesë në punët e trupit”.

Kjo fjalë përdoret edhe për moralin e këqija. Sëmundje quhet p.sh. edhe padituria, smira, mëria, besimi i dobët, prirja pas mëkatesh e vese të tjera.

Këto vese quhen sëmundje, sepse ashtu siç pengon sëmundja shijimet trupore dhe së fundi shkakton vdekjen, ashtu edhe sëmundja morale pengon stolisjen me virtyte njerëzore dhe së fundi, ajo heq gjallërinë e përjetshme.

Në ajetin e mësipëm, fjala “meredun”, është përdorur për kuptimin e dytë. Munafikët shikonin se Pejgamberi po vazhdonte të qëndronte në punët e fesë dhe fama e tij po rritej nga dita në ditë; ata shikonin gjithashtu, se feja islame po përhapej në të gjitha anët; përveç kësaj kur mendonin se parësia që kishin po u dilte nga duart përfundimisht, në zemrat e tyre ditë për ditë shtoej mllafi e smira kundër Pejgamberit e shokëve të tij; u shtoej edhe sëmundja e urrejtjes në zemrat e tyre. Prandaj për ata ishte detyrë

parësore ta mohonin me kryeneçësi thirrjen e Muhamedit a.s. dhe ta urrenin atë e sahabët e tij. Nga ana tjetër, kur shihnin se islami po forcohej, zemrat e tyre i mbërthente frika dhe përpëliteshin në vetvete, ashtu siç përpëlitet i sëmuri prej dhembjeve.

Në tefsirin e tij, Hazini thotë se “sëmundje” është dyshimi që ata kishin në fenë e Muhamedit. Meqenëse munafikëve u shtohet dyshimi sa herë që zbrisnin ajete të reja, Allahu thotë:

“Ata kanë sëmundje në zemrat e veta dhe Allahu u’a shton atyre sëmundjen me zbritjen e ajeteve grup-grupe”.

* * *

«وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ قَالُوا إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ ﴿١٠٤﴾ أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَلَكِنْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٠٥﴾»

[Ue idhà kejle lehum là tufsidù fil-erdi kâlù in’nemà nahnu muslihùne. Elà in’nehum humul-mufsidùne ue lakîn là jesh’urùne]

«Dhe kur atyre u thuhet (si për t’i këshilluar): mos bëni ngatërresa në faqen e tokës! Ata thanë: jo, qoftë larg! Ne nuk jemi ngatërrestarë, por jemi vetëm paqësues që bëjmë punë të mira. Djeni, o myslimanë! Se ata janë vetëm ngatërrestarë, por as këtë (megjithëse duket hapur) ata nuk e kuptojnë».

Kuptimi: duhet ta dini dhe mos rrini në gjumë se ata natë e ditë nuk mendojnë gjë tjetër veçse si të nxjerrin ngatërresa e të këmbëngulin në mohimin e fesë, me qëllim që të mendojnë myslimanët, të nxjerrin pengesa për të tjerët që të mos besojnë në fenë e drejtë, të bëhen spiunë të armiqve dhe t’i nxisin ata që të luftojnë kundër myslimanëve; ata mendojnë se si të shkaktojnë vrasje e të shkatërrojnë qytetet e tjera. Këto punë shumë të këqija, ata i kujtojnë punë të mira, prandaj thanë: “ne jemi paqësorë e bëjmë punë të mira.”

Kush u thotë munafikëve “Mos bëni ngatërresa mbi faqen e tokës?”

U thotë Allahu me Kur’an, ose Muhamedi me fjalët e veta të shenjta, ose myslimanët e vërtetë për t’i këshilluar.

Mundet edhe për të tria palët njëherësh. Mirëpo munafikëve këto këshilla nuk u bënin përshtypje, prandaj ata vazhdonin të nxirrnin ngatërresa pa pushim.

Fahri Raziu thotë se: Nëse bën mëkate sheshit dhe çnderon fenë, ke prishur qetësinë në sipërfaqen e tokës, sepse fe e shariat quhen ligjet që janë zbritur për të siguruar mbarëvajtjen e punëve të njerëzve dhe se këto ligje janë vetëm drejtësi. Prandaj në mesin e atyre që u përmbahen këyre ligjeve, nuk ndodhin ngatërresa. Por kur këyre ligjeve u kthehet shpina, atëherë hapen dyert e ngatërresave dhe njerëzit shqetësohen.

* * *

«وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا كَمَا آمَنَ النَّاسُ قَالُوا أَنُؤْمِنُ كَمَا
آمَنَ السُّفَهَاءُ أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاءُ وَلَكِن لَّا
يَعْلَمُونَ» ﴿٢٥﴾

[*Ue idhà kije lehum àminù kemà àmenen'nàsu kàlù e nuëminu kemà àmene-s'sufehàu
elà in'nehum humus'sufehàu ue lakìn là jaëlemùne*]

«Kur munafikëve u thuhet besoni edhe ju në të vërtetën, ashtu siç kanë
besuar njerëzit (e ndershëm), ata thanë (në mes njëri-tjetrit jo, jo!) si mund
të besojmë ne ashtu siç besojnë naivët? Kurrë dhe, dijeni o myslimanë se
naivë janë ata vetë, por as këtë nuk e dinë».

Shkoqitje

سُفَهَاءُ (sufeha'ë) u thonë mendjelehtëve, të cilët nuk e dallojnë të
mirën nga e keqja.

Munafikët me njeri-tjetrin i quanin mendjelehtë ata që kishin besuar në
Pejgamberin. Me këtë përçmim, ata donin të thoshnin se nuk u jepnin asnjë
rëndësi besimtarëve, donin të tregonin gjithashtu, trimëri të kotë e të rreme.

«أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاءُ»
[*elà in'nehum humus'sufehàu*]

Kjo frazë është prurë për dy qëllime: a) Për të hedhur poshtë prerazi
fjalën e munafikëve, për të tregu se myslimanët nuk janë naive dhe se naivë
janë vetë munafikët; b) Për të vënë në dukje se munafikët janë njerëzit më të
paditur, sepse kur njeriu nuk njeh veten, për shkak se nuk di, ai është në
shkallët e fundit të padijes. Ky lloj njeriu as nuk e dëgjon këshillën dhe as
nuk hyn në udhën e drejtë. Kurse ai që e di se me të vëretë nuk di asgjë, e
pranon të drejtën dhe shpresohet të hyjë në udhë të mbarë.

Zoti ynë i quan munafikët njerëz që nuk e njohin veten dhe vërtetën,
ata nuk dinë asgjë, prandaj Zoti i përbuz ata dhe i shan për të këqinj.

* * *

«وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْا إِلَى
شَيَاطِينِهِمْ قَالُوا إِنَّا مَعَكُمْ إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِئُونَ ﴿٢٦﴾
اللَّهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿٢٧﴾»

[*Ue idhà lekul'ledhijne àmenù kàlù àmen'nà ue idhà khaleu ilà shejätijnihim kàlù
in'nà meakum in'nemà nahnu mustehzi'üne. Ell'llàhu jestehzi'u bihim ue jemud'duhum
fij tug'jànihim jaëmehùne*]

Thelbi i kuptimit:

Munafikët, kur takojnë ata që besojnë, thonë: “Ne besuam”. Kur janë
me djajtë e tyre thonë: “Jemi bashkë” me ju (nuk jemi myslimanë), ne veçse

tallemi me ta. Prandaj Zoti u jep atyre ndëshkimin e talljes dhe i lë të habitur në euforinë e tyre.

Shkoqitje:

Thuhet se arsyeja e zbritjes së këtij ajeti është si vijon:

Një ditë, Abdull'lahu, biri i Ubejdit (i cili ka qenë kryetar i munafikëve), ishte bashkë me shokët e vet në një vend të fshehtë, ku po bisedonin kundër myslimanëve. Në atë çast, një grup sahabësh, në mesin e të cilëve ishin edhe Ebu Bekri, Ymeri e Aliu, erdhën aty ku ishin munafikët. Munafikët u trembën, por kryetari i tyre u tha: “Mos kini frikë fare, shikoni se si do t’i shporr duke u tallur me ta”. Tha kështu dhe doli para sahabëve. Në fillim kapi dorën e Ebu Bekrit dhe i tha: “Mirë se erdhe, o i pari i kabiles Beni Temijm! Ti je i pari i myslimanëve dhe shoku i Pejgamberit në shpellë, je më i pari ndër ata që japin pasurinë e shpirtin për Pejgamberin.” Pastaj u kthye nga Ymeri, i zuri dorën e i tha: “Mirë se erdhe, o i madhi i kabiles Benij Adij! Ti je tepër i fortë në fe, ti menjëherë dallon të drejtën nga e shtrembra, je prijës i atyre që lënë kokën e pasurinë për Pejgamberin!” Pastaj i'u drejtua imam Aliut dhe i shtërngoi dorën duke i thënë: “Mirë se erdhe, o ti që je i madhi i Benij Hashimit pas Pejgamberit! Ti që je biri i xhaxhait dhe dhëndër i Pejgamberit!” Imam Aliu i'a ktheu me zemrim: “Abdull'lah! Kije frikë Zotin dhe mos bëj munafikllëk! Sepse munafiku është më i ndyri i krijesave të Zotit.”

Pas kësaj fjale, Abdull'lahu i tha imam Aliut: “O baba i Hasanit! Më vjen keq! Qysh m’i thua këto fjalë! Për Zotin e vërtetë! Besimi ynë është si besimi juaj.”

Sahabët e nderuar, pasi u larguan, shkuan menjëherë te Pejgamberi dhe i treguan se si kishte rrjedhur ngjarja. Në këtë çast zbriti ajeti i mësipërm.

Fjala شياطين (shejatijn) është shumësi i fjalës “shejtan”.

Fjala “djajt” në ajetin e mësipërm është për ata munafikë që këmbëngulin në mohim siç këmbënguli djalli i mallkuar; kurse fjala استهزاء (Istihza’ë) do të thotë “të tallese e të ç’nderosh tjetrin”.

«اللَّهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ»
[Ell'llahu jestehziu bihim]

Megjithëse kjo frazë ka kuptimin “Zoti tallet me ta”, por e tallura në vetvete, duke qenë një lloj paditurie, kurrësesi nuk mund t’i atribohet Zotit. Prandaj kësaj fjale i jepet njëri prej tri kuptimeve të mëposhtme:

A). Allahu u jep atyre ndëshkimin sipas masës së talljes që kanë bërë.

B). Allahu i'a kthen çnderimin po atyre.

C). Edhe Allahu bën mbi ata atë punë që bëjnë tallësit. Pra Allahu urdhëron Pejgamberin që atyre të mos ua thotë në sy faktin se janë

munafikë, por t'i quajnë si myslimanë. Zoti u'a shton të mirat, me qëllim që të meritojnë sa më shumë ndëshkimin e mundimin.

Fjala (طغيان) (Tug'jàn) do të thotë: “Vërshon e del jashtë kufirit në punë të liga”.

* * *

«أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرُوا الضَّلَالَةَ بِالْهُدَىٰ فَمَا رَبَّحَتْ
تِجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ» (٢٨)

[Ulàikel'ledhijne-shtervud'dalàlete bilhudà femà rebihat tixhàretuhum ue mà kànù
muhtedijne]

Thelbi i kuptimit:

Munafikët, punët e liga të cilëve u treguan deri këtu, janë nga njerëzit e paditur që kanë parapëlqyer mohimin mbi besimin (kanë blerë dalaletin me hidajet), por kjo tregti atyre nuk i ka sjellë asnjë fitim e asnjë dobi dhe, në këtë mynyrë ata nuk e kanë gjetur fare udhën e tregtisë.

Më tej kjo do të thotë: munafikët janë nga ata të marrë, të cilët kanë shpërdoruar kapitalin e jetës së vet. Në vend që të blinin udhëzimin për në rrugën e drejtë, ata kanë blerë humbjen.

Ja, kështu na tregon Allahu se munafikët nuk e kanë gjetur udhën e mbarë të besimit e të punëve të mira, të cilat fitohen me kapitalin e jetës e të mendjes së hollë e të qartë; ata kanë dalë nga udha e drejtë dhe kanë rënë në greminën e humbjes, për pasojë, ata në vend që të fitonin kanë humbur dhe janë dëmtuar krejtësisht.

* * *

Allahu me madhërinë e vet, pasi tregoi veset e poshtra të munafikëve dhe për t'i shkoqitur më shumë punët e tyre, i përngjason ata me një shembull. Ai thotë:

«مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًا فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ
اللَّهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ لَا يُبْصِرُونَ» (17)

[Methelehum kemethelil'ledhis-teukade nàren felem'mà edàet mà haulehu dhebebe-
ll'llàhu binùrihim ue terekehum fij dbulumàtin là jubsirùne]

Thelbi i kuptimit:

«Punët e çuditshme të munafikëve ngjasojnë me punët e atyre që kanë mbetur natën në errësirë dhe për të vazhduar rrugën, kanë ndezur një zjarr, por sapo zjarri ndriçoi sendet përrrreth, Zoti e zhduk dritën e i lë në errësirë dhe ata nuk shikojnë dot as aq sa ndriçon zjarri».

Shkoqitje:

Zoti ynë në Kur'ani kerijm shpesh herë ka sjellë shembuj, për të treguar se ata përfitojnë një send të padukshëm si të ishte i dukshëm. Këtë e bën me qëllim që t'ua mbyllë gojën kundërshtarëve gjithnjë e më shumë.

Në ajetin e mësipërm, gjendja e dyfytarakëve (munafikëve) shembëllet me gjendjen e një njeriu që ka mbetur natën në fushë dhe për të gjetur rrugën, ndez një zjarr, por kur zjarri ndriçon vendin përreth, Zoti e zhduk dritën dhe e lë në errësirë të plotë.

Munafikët janë dy llojesh: Një palë prej tyre e kanë besuar Muhamedin kur ai urdhëroi e ndriçoi Medinen, por ata pas një kohe shumë të shkurtër, ndëruan mendje, pasi mohimin e mbanin të fshehur në zemër.

Kuptimi: ata e ndezën një herë dritën e besimit dhe nën këtë dritë filluan të shikojnë disa të vërteta, por pastaj ata ndëruan mendje dhe dritën e besimit e konsideruan gjë pa vlerë. Kështu, ata e shuan krejtësisht dritën e besimit, sepse në zemrat e tyre mbanin të fshehur mohimin. Prandaj mbetën në errësirë të përzetshme dhe u turpëruan në dynja e në ahiret.

Një palë tjetër janë ata munafikë, të cilët asnjëherë nuk kanë besuar as me zemër, por kur filluan të hiqeshin si besimtarë, nisën të interesoheshin për dispozitat e myslimanëve, me qëllim që të përfitonin disa privilegje (Imtijazate); por ky fitim është i përkohshëm, pasi pas vdekjes do t'u fiket edhe ajo dritë e dobisë e do të mbeten në errësirën e ndëshkimit (adhabit) të përhershëm. Pra, munafikët gjasojnë me një njeri, të cilit i është shuar llamba në rrugë dhe ai mbetet i habitur në errësirën e frikshme.

* * *

«صُمُّكُمْ عُمِّي فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ (📖)»

[Sum'mun bukmun umjun fehum là jerxhiùne]

«Ata janë shurdhuar, ata janë memecë e të verbër, prandaj nuk sprapsen» (nga udha e humbjes ku kanë hyrë e të orientohen në udhën e drejtë).

Kuptimi: munafikët kanë veshë, kanë gjuhë e sy. Por edhe pse nuk u mungojnë shqisat e dukshme, ata nuk kanë asnjë dobi. Prandaj gjasojnë me shurdhët, memecët e të verbrit. Sepse munafikët e dëgjonin Kur'anin dhe argumentet që sillte Pejgamberi, por, duke mos i pranuar ato, janë vërtetë si të shurdhuarit, të cilët nuk dëgjojnë asgjë. Të paditurit nuk dinë as të flasin, prandaj munafikët nuk e thonë dot të drejtën. Ata janë si të verbrit, sepse nuk e shohin me sy të mirë dhe nuk i pranojnë mrekullitë e Pejgamberit. Pra ata megjithëse i kanë shqisat e dukshme, i këqpërdorojnë ato, sepse janë mësuar të mohojnë dhe nuk heqin dorë nga udha e keqe ku kanë hyrë.

* * *

«أَوْ كَصَيِّبٍ مِّنَ السَّمَاءِ فِيهِ ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ

فِي آذَانِهِمْ مِّنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِ وَاللَّهُ مُحِيطٌ
بِالْكَافِرِينَ ﴿٦٥﴾

[*Eu kesaj'jibin mines'semà'i fijbi dhulumàtun ue raëdun ue berkun
jexhalùne esàbiabum fij àdhànihim mines'savàiki hadherel-menti uell'llàhu muhijtun
bilkàfirijne*]

Thelbi i kuptimit:

«Ose gjendja e munafikëve i ngjason gjendjes së atyre njerëzve, të cilët i ka zënë një shi i dendur pikëmadh që bie me bubullima, me shkrep-tima dhe errësirë. Për të mos dëgjuar gjësimet e rrufeve, fusin gishtat e tyre në veshë. Por Allahu i ka rrehuar mohuesit me fuqinë e vet të madhe, prandaj ata kurrë nuk kanë shpëtim».

«يَكَادُ الْبَرَقُ يُخْطِفُ أَبْصَارَهُمْ كُلَّمَا أَضَاءَ لَهُمْ مَّشَوْا فِيهِ
وَإِذَا أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ
وَأَبْصَارِهِمْ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٦٦﴾»

[*Jekàdul-berku jakhtafu ebsàrehum kul'lemà edà'e lehum meshou fijbi ue idhà adhleme
alejhim kàmù ue lou shàell'llàhu ledhebebe bisem'ihim ue ebsàrihim in'ne-ll'llàhe alà
kul'li shej'in kadijrun*]

Thelbi i kuptimit:

«Kur bie shi i rëndë, nganjëherë shkrep-tin aq shumë sa atyre u verbohen sytë. Shkreptina u ndriçon rrugën atyre dhe ata ecin përpara. Pastaj, kur i rrehon errësira, në çast ngecin në vend. Po të donte Allahu atyre do t'u merrte shikimin e dëgjimin, sepse Zoti, me të vërtetë është i fuqishëm».

Shkoqitje:

Me ajetet e mësipërme, Allahu me madhërinë e vet e përngjason habinë e munafikëve me dy shembuj:

Herën e parë i përngjason me gjendjen e atyrë që kanë mbetur natën në fushë të hapur dhe kanë ndezur zjarr për të parë rrugën, por sapo zjarri ka ndriçuar vendin rreth e rrotull, Zoti e ka fikur dritën e zjarrit dhe i lë ata në errësirë aq të thellë, sa nuk shohin gishtin në sy t'u shtiesh. Kështu kanë mbetur të habitur munafikët.

Herën e dytë thotë: munafikët përngjasojnë me ata që i ka zënë shiu në një natë të errët dhe ata kanë mbetur të lemerisur ndërmjet shkrepëtimash, bubullimash e rrufesh.

Fahri Raziu thotë: “ashtu siç tremben e habiten njerëzit që janë jashtë në fushë⁷ në një natë të errët, me qiellin të mbuluar me re të zeza, me shkrep-timat e frikshme që u verbojnë sytë, me vrundujt e shiut, me bubullima drithmëruese e nuk u mbetet gjë tjetër veçse të mbyllin veshët me majat e

⁷ Në shkretëtirat e arabisë

gishtërijve nga frika e vdekjes, kështu janë edhe munafikët, të cilët e shikojnë të errët fenë, me të cilën erdhi Muhamedi. Prandaj ata kanë mbetur në errësirë dhe nuk e gjejnë dot udhën e drejtë”.

* * *

***Thelbi i komentimit (tefsijrit) të trembëdhjetë
Ajeteve që flasin rreth veseve të munafikëve***

Munafikët duke mos besuar asnjërin prej çështjeve të fesë, ashtu siç tregon Kur’ani, thanë se i besuan Zotit dhe ditës së ahiretit. Duke e shfaqur besimin dhe duke e fshehur mohimin, munafikët mendojnë se do të mashtrojnë Allahun dhe Pejgamberin. Por me këtë dhëlpëri nuk mund të mashtrojnë asnjë njeri përveç vetes së tyre. Gjithashtu ata nuk e kuptojnë se dëmi i dhëlpërive bie vetëm mbi ta, sepse në zemrat e ngurta të munafikëve janë rrënjësuar sëmundje shpirtërore, si zilia, smira, padija, besimi i keq, mëria ndaj veprave të larta, dhe rendja pas mëkatesh të tjera. Për të çrrënjësuar armiqtë e Pejgamberit dhe për të lartësuar famën e tij nga dita në ditë, Allahu ua shton munafikëve këto sëmundje shpirtërore, përveç ndëshkimit të rëndë e të dhembshëm që Ai ka përgatitur për ta. Ata guxojnë të shfaqin besim të rremë. Ata nuk e përgënjeshtrojnë Pejgamberin hapur, por e përgënjeshtrojnë me zemër dhe fshehtas. Madje, ata e përgënjeshtrojnë Pejgamberin edhe me gojë, kur flasin kundër fesë, e cila është aq e qartë.

Munafikëve u thuhet të mos bëjnë ngatërresa (fesade). Por ata spiunojnë myslimanët dhe i njoftojnë armiqtë për sekretet e islamit, sekrete që ata i marrin vesh sepse jetojnë së bashku me myslimanët. Veç kësaj munafikët i nxisin mohuesit të luftojnë kundër myslimanëve. Nga këto lufta shkaktohen aq e aq vrasje, fatkeqësi e katastrofa, por munafikët thanë: “jo, qoftë larg! Ne nuk jemi ngatërrestarë; përkundrazi, ne vetëm ndreqim punë dhe jemi për paqen, d.m.th. duam sa më shumë mirësi, prandaj nuk ka vend për ngatërresa dhe atë thënien tuaj “mos bëni ngatërresa!” nuk e pranojmë aspak.” Pra, o myslimanë zgjohuni dhe mos kini dyshim se çdo punë e çdo lëvizje e tyre është vetëm për shkatërim e për ngatërresa dhe jo për paqe. Megjithkëtë munafikët as nuk i dinë e as nuk i kuptojnë këto ngatërresa që janë gati sheshit, sa të shikohen edhe me sy dhe që ata i nxjerrin vetë ditë për ditë.

Munafikëve u thuhet: “besoni edhe ju me zemër të thjeshtë, ashtu siç kanë besuar të gjithë njerëzit e plotë, ose siç besuan Abdull’lloh Ibni Selami me shokë, të cilët kanë qenë prej jush, por e pranuan fenë islame seriozisht dhe i thanë njëri-tjetrit: a do të vazhdojmë të besojmë si gjithë injorantët, ose si disa mendjelehtë prej nesh?” Por ata nuk e kuptojnë as marrëzinë e as injorancën e vet.

Kur munafikët takohen me myslimanët, thonë: “edhe ne besojmë si ju”; por, kur mbeten vetëm me djajtë e tyre, d.m.th. kur mbeten vetëm me ata që ngulmojnë në mohim e që u përngajnë djajve, u thonë edhe këtyre: “pa

dyschim, ne jemi së bashku me ju, nuk jemi besimtarë, por vetëm sa tallemi me ta”. Zoti i ndëshkon ata për qesëndisjen dhe u shton vrullin e harbimit në punët e liga, që bëjnë më dëshirën e vet. Dhe, janë këto punë të liga që shkaktojnë verbimin dhe habitjen e plotë të tyre.

Me një fjalë, munafikët, me veset dhe me punët e ndyra nuk kanë fituar asgjë. Hutimi i tyre përngjan me hallin e atyre që për të gjetur udhën, ose për t’u ruajtur prej egërsirash në një natë të errët, kanë ndezur një zjarr, por sapo zjarri u ka ndriçuar vendin përqark, në atë çast Zoti u’a ka shuar dhe u’a ka zhdukur atyre zjarrin dhe i ka lënë në errësirë, ku nuk shohin as me i shti gishtat në sy.

Pra, munafikët janë si të shurdhët, si memecë e si të verbër. Ata kanë mbetur në errësirën e mohimit dhe nuk dinë cilën udhë të ndjekin, sepse vetë e kanë penguar shqisën e orientimit për tek e drejta dhe fuqia; ata edhe ligjëratën e kanë ndaluar që të flasë të vërtetën, kurse sytë i kanë mbyllur që të mos shikojnë argumentet e faktet e Njësimit të Zotit dhe faktet që dëshmojnë profetësinë e Muhamedit, argumente e fakte që gjenden në veten e tyre dhe në mjedisin që i rrethon. Ata ecin me kryeneçësinë më të madhe në rrugën e humbjes. Prandaj ata kurrë nuk besojnë dhe kurrë nuk hyjnë në udhëzimin për në rrugën e drejtë.

Halli i munafikëve i ngjan edhe hallit të atyre njerëzve, të cilët në një natë të errët i ka zënë një shi i fortë e pikëmadh. Ata kanë mbetur në mes errësirës, bubullimave e shkretimave dridhmëruese dhe, që të mos dëgjojnë krismat e rrufeve, të bubullimave, zënë veshët me majat e gishtërinjve. Ata bëjnë kështu nga frika se mos vdesin, sepse sipas tyre, vetëm kështu do të shpëtojnë nga goditjet e rrufeve. Por ata nuk e dinë se këto masa që ata marrin për t’i shpëtuar vdekjes, nuk sjellin asnjë dobi. Kështu edhe munafikët kurdisin disa dhëlpëri, me të cilat duan të shpëtojnë nga ndëshkimi i Zotit. Por masat që ata marrin, nuk u sjellin asnjë dobi, sepse Zoti i ka mbërthyer në ndëshkimin e Tij të gjithë mohuesit.

Kur bie shi i madh, shkretimave e fuqishme u merr atyre sytë dhe drita e saj i ndriçon atyre rrugën dhe, nën këtë dritë hedhin disa hapa me vrap. Por me qenë se drita e shkretimave nuk zgjat e fiket në çast, ata përsëri mbeten në errësirë. Po të donte Zoti u’a merrte dëgjimin me krismat e rrufeve, sytë ua verbonte me dritën e shkretimave dhe, nuk ka asnjë dyshim se Zoti është i fuqishëm për çdo gjë që dëshiron, si dhe për të krijuar e për të zhdukur si të dëshirojë.

* * *

Allahu me madhërinë e vet, pasi tregoi cilësitë e detyrueshme të tri grupeve të njerëzve: Të besimtarëve (mut’tekij), të ku’farëve (mohuesve) kryeneçë në mohim dhe të munafikëve, tregoi edhe përfundimin e veprave

të tyre. Dhe tani, për të urdhëruar të gjithë njerëzit në adhurimin e në Njësimin e Zotit, u flet drejtpërdrejt dhe u thotë:

«يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ
قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١﴾
الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ
السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ فَلَا
تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢﴾»

[Ja ej'juhen'nàsu-ëbudù rab'bekumul'ledhij khalekakum uel'ledhijne min kablikum
leal'lekum tet'tekùne. El'ledhij xbeale lekumul-erda firàshen nes'semàe binàen ue enzele
mines'semài màen feakbrexhe bibi mineth'bemeràti rizkan lekun felà texh'alù lil'làhi
endàden ue entum taëlemùne]

Thelbi i kuptimit:

«O njerëz! Duke shpresuar se ju do të hyni në vargun e mut'tekive dhe do të jeni së bashku me ta, adhuroni Zotin tuaj, adhuroni Atë që ju ka krijuar ju dhe ata që kanë ardhur para jush (prindërit e gjyshërit tuaj, bashkë me të gjitha shkaqet e ekzistencës tuaj). Ai, (Zoti) e ka bërë për ju tokën shtresë dhe qiellin ndërtesë; edhe prej qiellit ka zbriur ujë. Me anë të ujit Ai ka nxjerrë ushqim për ju prej llojesh të ndryshme pemësh. (Pra duke e ditur se Zoti është i Vetëm në këto punë dhe se Ai është shumë i lartë për ta përngjasur me sendet e krijuara), mos i bëni shembull asgjë».

Shkoqitje:

Allahu me madhërinë e vet i fton njerëzit drejtpërdrejt në adhurim për tri arsye: a) për të gëzuar dëgjuesit besimtarë; b) për t'i rritur rëndësinë adhurimit; c) për të mbyllur (telafi) vendin e mundimit që shkakton adhurimi me shijimin e adresimit të drejtpërdrejtë.

Kjo thirrje nga Allahu u është bërë atyre që ishin gjallë në atë kohë, por moralisht (maënen), u bëhet edhe të gjithë atyre që erdhën më pas e që do të vijnë deri në ditën e kijametit.

Ky urdhër i Allahut u jepet si atyre që kishin besuar me qëllim që të vazhdonin të besonin e të shtonin adhurimin, ashtu dhe atyre që ende nuk kishin besuar, me qëllim që të pranonin besimin dhe të fillonin adhurimin.

Adhurim, është falënderimi i Zotit për të mirat e panumërta që u ka dhënë njerëzve. Dhe, pa dyshim mirësia më e madhe e Zotit është se Ai na ka krijuar e na ka nxjerrë në dritë pa pasë qenë ndonjëherë. Prandaj thënia e Zotit:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ
[Ja ej'juhen'nàsu-ëbudù rab'bekumul'ledhij khalekakum]

Është sikur të thuash: “o njerëz! Adhuroni Zotin tuaj, Krijuesin tuaj, sepse Ai u ka krijuar ju”.

Në këtë ajet të madhëruar, ndër pesë argumentet (delilet) që ka përmendur Zoti për ekzistencën e Krijuesit dhe për Njësimin, së pari ka sjellë krijimin e njeriut, sepse njeriu më afër se çdo gjë tjetër ka veten e vet dhe vetveten ai e di me mirë e para çdo sendi tjetër. Prandaj është e natyrshme që njeriu të mendojë krijimin e tij dhe të hulumtojë për të gjetur Krijuesin.

Më pas Zoti ka përmendur krijimin e prindërve, të tokës e të qiellit dhe së fundi, ka përmendur me radhë krijimin e bimëve e të pemëve.

Njëra prej mirësive (niëmete) të Zotit është edhe fakti se toka na duket si e sheshtë. Toka ku ne jetojmë është e rrumbullakët dhe kjo çeshtje është vërtetuar me dëshmues shkencorë dhe shqisorë. Atëherë, fraza:

« وَجَعَلْ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا »

[*Ue xheale lekumul-erda firàshen*]

Do të thotë: “Zoti e ka bërë këtë tokë si dyshek të shtruar për ju, që të jetoni e të flini të qetë mbi të.”

Qëllimi origjinal i kësaj fraze është për të treguar se toka, duke qenë qysh në fillimin e krijimit të saj një lëmsh gazi resh që shkëlqente me dritën e vet si një yll në qiell, ka kalur nëpër shumë dryshime dhe më në fund, ka ardhur në një gjëndje të mesme – as e butë e as e fortë - dhe në formën më të përshtatshme, sa njerëzit të jetojnë e të flenë mbi të pa asnjë vështirësi.

« فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ »

[*Felà texh'alù li'l'làhi endàden ue entum taëlemùne*]

Ju të mençurit e të diturit vështroni të gjitha krijesat e sendet dhe për një çast meditoni; atëherë, mendja juaj do t'u thotë që këto kanë patjetër një Krijues të vetëm, i Cili nuk i përngjet askujt e asgjëje; prandaj mos i bëni shok Zotit!

E dini mire se idhujt, që ju i adhuroni nuk kanë asnjë fuqi dhe nuk i përngjasin Zotit. Atëherë, mos i bëni idhujt shokë të Zotit!.

Në dy ajetet e mësipërme Allahu me madhërinë e vet, urdhëron të adhurojmë Zotin, ndalon t'i bëjmë shok Atij dhe thekson arsyet përse nuk duhet t'i bëjmë Atij shok dhe përse duhet adhuruar vetëm Zoti.

Pasi tregoi të gjitha këto dhe për të vërtetuar profetësinë e të madhit tonë, Muhamedit, urdhëron e thotë:

« وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّنْ مِّثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِّنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ »

« (٢٤٣) »

[*Ue in kuntum fij rejbin mim'mà nez'elnà alà abdinà feëtù bisùretin min mithlibi ued'ù shuhedàekum min dùnil'làhi in kuntum sàdikijne*]

Telbi i kuptimit

«Nëse keni dyshim se Kur'ani është fjalë e Zotit që Ne i'a kemi zbritur robit Tonë, Muhamedit dhe në qoftëse jeni të vërtetë në mëtimin tuaj, bëni qoftë edhe suren më të vogël të Kur'anit, bëni një shembull, thërrisni në ndihmë edhe (fuseha'të) gjuhtarët tuaj (përveç Zotit) dhe mbidhuni për këtë punë së bashku që të bëni një sure si të Kur'anit, le ta shohim!».

Kuptimi: o ju që mohoni profetësinë e Muhamedit! Nëqoftëse dyshoni se Kur'ani nuk është i zbritur prej Allahut dhe nëqoftëse jeni të vërtetë në mëtimin tuaj, kur thoni se Kur'anin e sajoi vetë Muhamedi, sillni edhe një njeri, i cili të mos dijë as të shkruajë e as të lexojë si Muham'medi dhe le të bëjë shembull suren më të vogël të Kur'anit. Jo, jo, mbidhuni të gjithë ju gjuhëtarët që dini të ligjëroni bukur (që jeni fuseha'ë të mëdhej), ndihmoni shoku-shokun, thërrisni në ndihmë edhe idhujt që ju adhuron veç Zotit dhe ashtu të sajoni një sure, qoftë edhe të vogël që t'ia përngjasë Kur'anit, ta shohim!

Shkoqitje

«وان كنتم في ريب»

[*Ue in kuntum fij rejbin*]

«Në qoftë se dyshoni»:

Dihet se idhujtarët e kurejshët gjithnjë mëtonin se Kur'ani ishte fjalë njeriu, se Kur'ani nuk ishte i zbritur nga Zoti. Atëherë, përse Zoti u thotë atyre «Në qoftë se dyshoni?»

Me këtë mënyrë thenieje Zoti i qorton mohuesit: Kur'ani si fjalë e Allahut, nuk e meriton aspak që ju ta mohoni e ta refuzoni; prej jush mund të kishte vetëm njëfarë dyshimi por jo tjetër gjë.

Një kuptim tjetër mund të ishte: Ata që dyshojnë se Kur'ani është fjalë robi, janë më shumë se sa ata që nuk dyshojnë.

«فاتوا بسورة من مثله»

[*fëätü bisûretin min mithlibi*]

Fjala e parë e kësaj fraze është si urdhër për t'i lënë ata të pamundur (âxhiz) e me gojë hapur, si dhe për t'i sfiduar duke u thënë: nëqoftëse Kur'ani është fjalë robi, bëni edhe ju një sure si e tij, sepse një gjë që e bën njeri prej njerëzish, edhe ju mund t'a sajoni.

Sure quhet një pjesëz e Kur'anit që përmendet me emër të përveçëm dhe nuk është më pak se tri ajete.

«وادعوا شهداءكم من دون الله»

[*Ued'û shuhedâekum min dûnil'lâhi*]

Kjo frazë, sipas kuptimeve që ka fjala shuheda'e interpretohet me këto mënyra:

A). Për t'i bërë shembull Kur'anit thirrni idhujt, xhindët e njerëzit tuaj, prej të cilëve shpresoni ndihmë dhe me të cilët mburreni kur i keni pranë, por vetëm Zotin mos e thirrni!

B). Thirrni dëshmitarët tuaj që të dëshmojnë për atë sajësën që do të bëni si shembull të Kur'anit, por Zotin mos e sillni si dëshmues, mos thoni se për këtë është dëshmues Zoti, sepse kështu e kanë zakon të thonë ata që nuk mund të përballojnë sfidën.

C). Për këtë punë thirrni dëshmuesit tuaj, për të cilët ju keni lënë Zotin dhe kujtoni se ata kanë për të dëshmuar mirë për ju në ahiret, sepse ju i keni zgjedhur ata dhe keni pëlqyer me i dashtë, ose i keni bërë edhe zota!

Ç). Thirrni idhujt tuaj, për të cilët besoni se do t'ju ndihmojnë dhe do të ndërmjetësojnë për ju te Zoti.

Disa kanë thënë se kuptimi i kësaj fraze është ky:

Për të dëshmuar se ajo që do të bëni si shembull të Kur'anit, është me të vërtetë shembull, mos thirrni miqtë e Zotit, do me thënë, ata që dëshmojnë drejtpërdrejt, por thirrni të parët e gjuhëtarëve tuaj, sepse nuk ka ndonjë njeri të mençur që të jetë i kënaqur kur të dëshmojë për vërtetësinë e një gjëje, e cila duket sheshit se është e padrejtë.

* * *

«فَإِنْ لَّمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي
وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْجِبَارَةُ أَعَدَّتْ لِلْكَافِرِينَ (24)»

[Fein lem tefalù ue len tefalù fet'tekun'nàre-l'letij vekàduhen'nàsu uel-bixhàretu uid'det
lilkàfirijne]

Thelbi i kuptimit

«Pra, pasi të mendoheni për t'i bërë shembull Kur'anit, që nuk do ta bëni kurrë, atëherë, besoni dhe raujeni veten prej zjarrit të xhehen'nemit, i cili është përgatitur për mohuesit (kafirët) dhe është zjarr që djeg njerëzit e gurët».

Shkoqitje

«ولن تفعلوا»

[Ue len tefalù]

«Kurrë nuk do të mund t'i bëni shembull Kur'anit»

Kjo frazë që na lajmëron për një gjë që ende nuk ka ngjarë, në vetvete është një mrekulli: Pejgambri ngrihet dhe bën një thirrje të madhe kur thotë se “Unë jam i dërguar prej Zotit, jam i detyruar t'ju ftoj në fe dhe ky libër është i zbritur nga Zoti. Prandaj o miqtë e mi, ju që jeni gjuhtarë të mëdhenj e që ligjëroni aq bukur, nuk mund t'i bëni shembull Kur'anit.”

Mëtimi i tyre ashtu siç nuk ishte i vërtetë atëherë, ashtu ka mbetuar i pavërtetë edhe sot pas më shumë se një mijë e treqind e sa vjetësh. Ja pra pse kjo frazë është një mrekulli e qartë dhe e pavdekshme.

«وقودها الناس والحجارة»
[vekùduhen'nàsu uel-hixhàretu]

Fjala "الحجارة" (el-hixhàretu) do të thotë "gurë", por këtu është për idhujt prej guri që i kishin gdhendur vetë idhujtarët për t'i adhuruar e për të kërkuar ndihmë prej tyre që t'ua largonin katastrofat e fatkeqësitë e tjera.

Zjarri i xhehen'nemit ka për t'i djegur idhujt prej guri bashkë me adhuresit e tyre.

«اعدت للكافرين»
[Uid'det lil-kàfirijne]

"Zjarri i Xhehen'nemit është përgatitur për mohuesit (kafirët)".

Prej kësaj fraze kuptohet se xhehen'nemi është i krijuar qysh tani dhe jo ashtu siç mëtojnë disa se do të krijohet pas kijametit.

Dy ajetet e mësipërme theksojnë prerë (kat'ij) profetësinë e Muham'medit a.s.

A). Me këto ajete që u kënduan për tubimin e gjuhëtarëve, kundërshtarëve u thuhet fare qartë: nëse kenë dyshim se Kur'anë nuk është i zbritur nga Zoti, bëni edhe ju një sure më të vogël që të shëmbëllej me Kur'anin. Kundërshtarëve i'u dha afat shumë i gjatë për ta bërë këtë punë, madje u lejuan të merrnin edhe ndihmësa. Mirëpo, megjithëse ata kishin pas vetes shumicën dhe megjithëse e mundonin Muham'medin me sa fuqi kishin, atë që u kërkohej nuk mundën ta bënin dhe si dritëshkurtër që ishin, nuk gjetën mënyrë tjetër, veçse të fillonin luftën, pa marrë parasysh se mund të linin kokën, pasurinë e atdheun.

B). Siç u tregua më sipër në ajetin e dytë, me fjalën «لن تفعلوا» (len tef'alù), lajmërohet një gjë, e cila ende nuk kishte ndodhur, kur thuhet: "Kurrë s'keni për të mundur t'i bëni shembull Kur'anit." Ky lajm doli plotësisht i drejtë, sepse ka më shumë se një mijë e treqind vjet që nuk u përgënjeshtroa dot ky lajm dhe askush nuk doli e nuk u pa në ndonjë vend të botës deri më sot që të ketë bërë një shembull të Kur'anit; u vërtetua se kurrkush nuk do të mundet ta bëjë këtë.

C). I madhi Muham'med, për të cilin thotë bota mbarë se ai është më i mençuri i njerëzve, nëse do të kishte sado pak dyshim në profetësinë e vet, nuk do të guxonte t'i thërriste me të madhe kundërshtarët, siç bëri, sepse do të kishte frikë se dikush do të dilte dhe do t'i bënte shembull jo vetëm një sureje, po gjithë Kur'anit; atëherë do të zhvlerësohej mëtimi i profetësisë. Mirëpo Muham'medi a.s, me një guxim të plotë ua këndoi në shesh gjuhëtarëve kundërshtarë dhe i mundi plotësisht. Kjo dëshmon pa asnjë dyshim

se profetësia e Muham'medit a.s. është e vërtetë. Pra edhe ky ajet është mrekulli e përjetshme.

* * *

Allahu, me madhërinë e vet, pasi frikësoi mohuesit me ndëshkimin e xhehen'nemit, për të përgëzuar besimtarët me mirësitë e së vërtetës, urdhëroi e tha:

«وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رُزِقُوا قَالُوا هَٰذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَأُتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ» (٢٤)

[*Ue besh'shiri'l'ledhijne àmenù ue amilus'sàlibàti en'ne lehum xhen'nàtin texbrij min tahtibel-enhàru kul'lemà ružikù minhà min themeretin rižkan kàlù bàdhel'ledhij ružiknà min kablu ue utù bibí muteshàbihen ue lehum fijhà ezvàxhun mutab'heretun ue hum fijhà kbàlidùne*]

Thelbi i kuptimit

«Përgëzoj (o, Muham'med) ata njerëz që kanë besuar dhe kanë bërë vepra të mira, se për ta ka xhen'nete, ku përposhtë pemëve rrjedhin lumenj; sa herë që ata të hanë prej frutave të këtyre pemëve, thonë se ky frut i ngjason frutit që ne hanin në dynja, sepse (ata fruta që u jepen atyre) u përngjajnë frutave të dynjasë; për ata aty ka edhe gra të pastra prej çdo faji e prej çdo të mete; ata do të jenë aty përgjithmonë me ato gra të pastra».

Shkoqitje

Bisharet "sihariq" quhet lajmi gazmor që jepet herën e parë.

Allahu me madhërinë e vet, sa herë që ka frikësuar njerëzit me ndëshkimin e xhehen'nemit në Kur'ani kerijm, për t'i larguar prej veprave të liga, i ka përgëzuar më pas me xhen'net, për t'i nxitur për vepra të mira; kështu është rregulli hyjnor në këtë libër të madhëruar.

Në këtë ajet urdhërohet Pejgamberi t'i përgëzojë ata që besojnë e bëjnë vepra të mira, ose urdhërohet dijetari i çdo shekulli, ose urdhërohen një për një myslimanët e ditur, që kanë mundësi t'i përgëzojnë besimtarët.

“عمل صالح (ameli salih) i thonë punës së pëlqyeshmë në shariat, e cila kryhet me durim, me dituri dhe vetëm për hir të Zotit.

Bashkëngjitja e punës së mirë me besimin, si në këtë ajet, ashtu edhe në ajete të tjera të Kur'anit, është për të theksuar se njeriu nuk e fiton të drejtën e përgëzimit vetëm me besimin, por duhet të bëjë edhe punë të mira, sepse besimi është themeli, kurse punët e mira janë ndërtesa që ngrihet mbi këtë themel; kështu, nuk vlen njëra pa tjetrën. Prandaj Zoti ynë, sa herë ka përmendur besimin, ka përmendur edhe punët e mira.

Në fjalorë xhen'net shpjegohet me “kopsht i mbushur me drurë frutorë e jofrutorë që bëjnë shumë hiqe”. Në ajet xhen'net është vendi i shpërblimit, të cilin Allahu ua ka premtuar besimtarëve në ahiret.

Në ahiret, besimtarëve do t'u jepen të mirat ashtu siç janë treguar në Kur'an, nëse në dynja kanë bërë vepra të mira, kanë pasur morale të lavdërueshme dhe kanë qendruar deri në frymën e fundit me besim.

Besimi e veprat e mira, sado që janë kushtet për të hyrë në xhen'net, përsëri kërkohet medoemos edhe nderimi e premtimi i Allahut; sepse besimi dhe veprat e mira të çdo njeriu, nuk mund të qëndrojnë karshi atyre të mirave që ai i ka arrirë këtu në dynja, prandaj nuk mund të mbetet pa shpërblim në ahiret. Pra hyrja në xhen'net është me besim e vepra të mira dhe në saje të nderimit e të premtimit të Allahut.

كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا قَالُوا هَذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ

[*kul'lemà ruzikù minhà min themeretin rizkan kàlù bàdhel'ledhij ruziknà min kablu*]

«Sa herë që hanë prej atyre frutave, thonë se u përngajnë frutave që hanim në dynja»

Kjo frazë është përgjigje për një pyetjeje të nënkuptuar. Pse? Sepse, kur u tha se për njerëzit që besojnë dhe bëjnë vepra të mira, ka xhen'nete, në çast dëgjuesit i vjen ndër mend pyetja:

Vallë, frutat e atyre xhen'neteve, a janë si frutat e kësaj bote, apo janë lloj tjetër? Kësaj pyetjeje i është dhënë përgjigjja e mësipërme: Ato fruta u përngajnë këtyre të dynjasë, por vetëm në të parë e në emër. Në këtë ajet e në ajete të tjera, mirësitë që u premtohen besimtarëve, janë përmendur në atë mynyrë që ta kapë mendja jonë, duke i përfytyruar e duke i shëmbëllyer me mirësitë e dynjasë, por jo se mirësitë e atjeshme janë krejtësisht të njëllorja me të këtushmet. Pse? Sepse mirësitë e ahiretit janë pa vështirësi dhe të amshueshme; ato nuk mbarohen kurrë; hahen e pihen, etj. vetëm për shijim; atje nuk ka nevoja fiziologjike si të këtushmet, si jashtëqitja etj.

وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ

[*Ue lehum fjbà ezvâun mutah'beretun*]

«Për besimtarët që bëjnë vepra të mira aty ka edhe gra të papërlyera e të pastra prej çdo faji e prej çdo të mete».

وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

[*Ue hum fjbà khàlidûne*]

«Ata do të qëndrojnë në xhen'net përgjithmonë»; nuk kanë frikë as vdekjen e as zhdukjen e mirësive dhe do të jenë të barabartë në shijimin e atyre mirësive që u ka premtuar Allahu me madhërinë e vet.

Pra, në ajet janë treguar shkurt të gjitha ato shijime që janë për njerëzit. Dhe siç ka thënë Fahri Raziu, themeli i shijimeve ka të bëjë me:

I. Vendbanimin, që tregohet me fjalën xhen'nete.

II. Ushqimin, që tregohet me fjalën risk.

III. Martesën, që është theksuar me fjalën ezvâxh.

Për ta plotësuar përgëzimin dhe për të treguar se në nëxhen'net nuk ka asnjë frikë për zhdukjen e mirësive, në fundin e ajetit thuhet: “Banorët e xhen'netit qendrojnë aty për jetë”.

* * *

Allahu, me madhërinë e vet për të larguar qoftë edhe një dyshim që paraqisin mohuesit për mrekullinë e Kur'anit, urdhëron e thotë:

«إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحْيِي أَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا مَّا بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَا
فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ وَأَمَّا
الَّذِينَ كَفَرُوا فَيَقُولُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا مَثَلًا يُضِلُّ بِهِ
كَثِيرًا وَيَهْدِي بِهِ كَثِيرًا وَمَا يُضِلُّ بِهِ إِلَّا الْفَاسِقِينَ ﴿٥٨﴾
الَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ
اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوَصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَئِكَ هُمُ
الْخَاسِرُونَ ﴿٥٩﴾»

[In'nell'lähe là jestahijj en jadribe methelen mà beùdaten femà feukabhà fe em'eml'ledhijne àmenù fejaèlemùne en'nehul-hak'ku min rab'bihim ue em'mel'ledhijne keferù fejekàlùne màdhà eràdell'làhu bihàdhà methelen judil'lu bibi kethijren ue jehdij bibi kethijren ue mà judil'lu bibi il'el-fàsikijne. e-l'ledhijne jen kudùne abdell'làhi min baèdi mijthàkibì ue jaktaùne mà emerell'làhu bibi en jùsale ue jufsidùne fil-erdi ulàike humul-kebàsirùne]

Telbi i kuptimit

«Nuk ka dyshim se Allahu, me madhërinë e vet nuk e ka për turp që të sjellë shembuj edhe me një mushkonjë, ose me gjallesa më të mëdha. Besimtarët e dinë se Zoti e ka sjellë këtë shembull me të drejtë, kurse ata që mohojnë, thonë: Ç'qëllim ka Zoti me këtë shembull? Duke sjellë këta shembuj, Allahu i ka hedhur shumë njerëz në humbje, por edhe shumë njerëz i ka futur në udhë të mbarë. Por, humbjen e ka të veçantë për mëkatarët (fasikët), për atë lloj mëkatarësh, të cilët edhe pasi i kanë dhënë besën Zotit, e thyjnë atë, i këpusin lidhjet, që Zoti ka urdhëruar të mos këputen dhe bëjnë ngatërresa në tokë; pra vetëm këta kanë mbetur krejtësisht të dëmtuar».

Shkoqitje

Këto dy ajete kanë zbritur si përgjigje ndaj fjalës së mohuesve që thonë se: nëse Kur'ani do të ishte fjalë e Zotit, nuk do të kishte shembuj me gjallesa të vogla si

mushkoja etj, sepse këta lloje shembujsh nuk janë të përshtatshme për madhërinë e Zotit. A nuk është turp të sillen shembuj të tillë?

Këtyre fjalëve të mohuesve, të cilët nuk mundën të bënin ndonjë sure si të Kur'anit; Allahu u përgjigjet:

«ان الله لا يستحي ان يضرب مثلا ما بعوضة فما فوقها»

[In'nell'illàhe là jestahjij en jadribe methelen mà beùdaten femà feukahà]

«Allahu me madhërinë e vet, pa dyshim, nuk ndruhet të sjellë shembuj me kandrë të vogla si mushkonja, ose edhe me gjallesa më të mëdha».

حياء – (hajà'ë) “turp” do të thotë: ndjenjë e ndrojtjes dhe e tërheqjes nga një punë e dobët prej frikës së sharjes.

Ashtu siç u tregua më lart, te Allahu nuk mund të gjenden sendet që u nevojiten qenieve të gjalla dhe fjala Istihja'ë, është e paranueshme për Zotin, prandaj u tha: Allahu nuk ndruhet.

Prurja e shembujve në ligjëratë është zakon i gjuhtarëve (fuseha'ë), i filizofëve dhe i njerëzve, por shembulli duhet t'i përngajë të shembëlluarit. Le të marrim si shembull se i madhi shembëllehet me një gjë të madhe, kurse i poshtri shembëllehet me një të poshtër. Kështu, në të gjithë librat e zbritur ka plot nga këto shembuj. Kështu, në Ungjill, smira e mllef i njeriut të keq, shembëllehet me krundet që mbesin mbi sitë kur sitim miellin; zemrat që nuk ndiejnë dhembje, shëmbëllehen me gurët e fortë; fjalë-mprehtët, me grerëzat therëse etj.

“Fisk” do të thotë “dal prej rrugës së drejtë”. Në sheriat, “fisk” është dalja prej urdhrit të Zotit, ngaqë bëj një faj të madh (kebijr), “Fisk” ka tri shkallë:

I. Bërja në të rrallë e një faji të madh, por duke pohuar të keqen e tij.

II. Bërja vazhdimisht e fajit të madh duke pohuar të keqen e tij.

III. Bërja e fajit të madh, duke e konsideruar atë të mirë.

Kushdo që do të bëjë një faj të madh (një krim a veprim të shëmtuar), duke e konsidruar të mirë, ka veshur rrobën e mohimit dhe është bërë mohues.

Pra, në ajetin e mësipërm, “fasik”, është në kuptimin e shkallës së tretë.

«ينقضون عهد الله»

[jenkudùne abdell'illàhi]

“Ata e thyejnë besën e Zotit”, nuk e mbajnë fjalën e dhënë.

Këtu është besa që ka marrë Zoti prej njerëzve (kundrejt mendjes që u ka dhuruar) dhe me të cilën ata vërtetojnë qenien e Zotit dhe Njësimin e Tij. Me anën e mendjes ata vërtetojnë edhe profetësinë e Muham'medit a.s. Krijimi i dritës së mendjes në trurin e njerëzve prej Zotit, është besa e njerëzve se ata do të vërtetojnë ekzistencën e Zotit e Njësimin e Tij, si dhe profetësinë e të Dërguarit të Tij, sepse mendja është e mjaftueshme për të

kuptuar dhe për të vëretuar shenjat e profetësisë e të qenies së Zotit Një e i Vetëm dhe të profetësisë së Muham'medit a.s.

Për këtë çështje do të jepen shpjegime të gjëra në ajetin: « قالوا بلى » (kàlû belà).

«ويقطعون ما امر الله به ان يوصل»
[Ue jaktaùne mà emerell'llàhu bihi en jùsale]

«Ata këpusin atë që Zoti ka urdhruar të mos këputet». Kuptimi: mëkatarët (fasikët) nuk i respektojnë të drejtat e prindërve e të farefisit, ata nuk kanë dashuri për të gjithë besimtarët dhe nuk i ndihmojnë ata në rast nevojë. Prandaj: اولئك هم الخاسرون [ulàike humul-khàsirùne], ata janë krejtësisht të humbur, sepse në vend që të përdorin dritën e mendjes (të mendojnë e të kuptojnë sendet që sjellin fitimin e jetës së amshuar), e lënë mënjëanë atë dhe duke mohuar argumentet e Allahut; ata kanë pëlqyer prishjen e besës, në vend që ta mbajnë e ta forcojnë atë; në vend që të forcojnë pagën, ata dëshirojnë ngatërresat; pra në vend të shpërblimit, kanë blerë ndëshkimin dhe kështu janë të humbur plotësisht.

* * *

Zoti me madhërinë e vet, për të treguar të mirat që u ka dhënë të gjithë atyre që janë të përkushtuar për t'i kryer detyrat e urdhëruara, si edhe për të qortuar bukëshkalët, mosmirënjohësit, ata që nuk e dinë për nder të mirën, urdhëron e thotë:

«كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَكُنْتُمْ أَمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٠﴾»
[Kejfe tekfurùne bil'làhi ue kuntum emvàten fe ahjàkum thum'me jumijtukum thum'me juhjjikum thum'me ilejbi turxheùne]

“Si e mohoni Zotin? Ju ishit si të vdekur dhe Ai u ngjalli; pastaj, Ai ju vdes dhe përsëri do t’ju ngallë, më së fundi, për të parë ndëshkimin ose shpërblimin e punës suaj, tek Ai vetë do t’ju kthejnë e do t’ju çojnë».

Shkoqitje:

«كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللَّهِ...»
[Kejfe tekfurùne bil'làhi...]

«Si e mohoni Zotin?» Çudi e madhe të ndodhë kjo. Është shumë larg mendjes, sepse ai Zot u ka ngjallë duke qenë të vdekur nëpër farën e prindërve...

Se cilit i drejtohet ky ajet i madhërueshëm dhe cili pyetet me këto fjalë, ka tri mendime:

1. Pyeten vetëm mohuesit kështu:

O mohues!...Ju e dini se keni qenë pa shpirt dhe Zoti ju ka ngjallur; por e dini se pastaj Ai ju vdes, por përsëri do t'ju ngjallë dhe, më së fundi ju e dini se për të parë ndëshkimin, po tek Ai do t'ju dërgojnë; d.m.th, ju e dini se vetëm urdhrit të Tij do të detyroheni t'i bindeni. Atëherë, si mund të dalë mohimi prej jush??? Me të vërtetë është e çuditshme.

2. Pyeten myslimanët dhe mohuesit:

Me gjithë këto mirësi të Zotit, daljen e mohimit prej mohuesish ajeti e tregon veprim shumë të keq; kurse mohimin prej myslimanëve e tregon punë shumë të largët, punë që mendja nuk e rrok se bëhet.

3. Pyetem besimtarët:

O besimtarë! Para se të dërgohej Muham'medi, ju ishit të paditur e të pabesë, ishit si të vdekur; por Zoti ju ngjalli me dituri e me besim dhe, kur të arrini në fundin e jetës (exhel), Ai do t'ju vdesë. Por ditën e kijametit, do t'ju kthijnë te Zoti dhe Ai do t'ju japë nga ato mirësi që ju kurrë nuk i keni parë dhe kurrë nuk i keni dëgjuar.

«هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَّا فِي الْأَرْضِ جَمِيعاً ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّىٰ هُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ» (29)

[huvel'ledhij kbaleka lekum mà fil-erdi xhemij'an thum'mes-tevâ iles'semâ'i
fesev'vâhun'ne seb'a semâvâtin ue huve bikul'li shej'in alijmun]

«Allahu me madhërinë e vet është Zoti, i Cili të gjitha sendet që janë në tokë i ka krijuar për ju. Ai krijoi qiellin, pa asnjë model shtatëpalësh të lartë. Ai është Zoti që din gjithçka».

Shkoqitje:

Ky ajet i madhërueshëm tregon një mirësi tjetër të Zotit. Kjo mirësi është për të gjithë njerëzit dhe plotëson atë që u përmend në ajetin e mëparshëm, ku thuhej se “Allahu u ka krijuar, duke qenë si të vdekur”. Me këtë ajet tregohet se Allahu ka krijuar sendet që gjenden në tokë, si, bimët, drurët, malet, shpendët, kafshët, metalet etj. deri vetë tokën, me të cilat sigurohet ushqimi dhe gjallëria, gjithashtu fitohet edhe lumturi e përjetshme. Këtë e tregon fare qartë fraza:

«هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَّا فِي الْأَرْضِ جَمِيعاً»

[Huvel'ledhij kbaleka lekum mà fil-erdi xhemij'an]

Kuptimi: Allahu është Zoti që ka krijuar ç'ka në tokë, si dhe vetë tokën, jo për ndonjë interes të Vetin, por vetëm për dobinë tuaj materiale e morale: Ai i ka krijuar të gjitha për ju që të siguronit e të fitoni dobitë trupore e fetare, si dhe lumturinë e amshueshme.

Ky kuptim i përshtatet plotësisht së vërtetës, sepse njeriu ka nevojë orë e çast për sendet e tokës, qoftë drejtpërdrejt, qoftë tërthorazi. Këto sende i duhen njeriut medoemos për të përgatitur hajen, veshjen, banimin etj, që të

gjallojë ose të rikthejë shëndetin. Njeriu me mendje të kthjellët nga shijimet e mundimet e kësaj jete, kupton edhe shijimet e mundimet e jetës së përtejme.

Zoti ynë, pasi tregoi se gjithçka që gjendet në faqen e tokës është për dobinë tonë, urdhëroi e tha:

«ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّيْنِ سَبْعَ سَمَوَاتٍ»

[*Thum'mes-tevà iles'semà'i fesev'vabhun'ne seb'a semàvâtin*]

“Pastaj synoi të krijojë qiellin dhe atë e krijoi të lartë shtatëpalësh e pa asnjë të metë”.

Pa dyshim edhe kjo është një mirësi shumë e madhe për ne, sepse mjetet themelore të gjallërimit e të krijimit janë: drita, ajri, nxehtësia dhe lagështira. Burimi i tyre është qielli. Sikur të mos ishte qielli, në tokë jo vetëm njeriu nuk do të ishte, por nuk do të dukej asnjë shenjë gjallërie, madje as toka vetë nuk do të ishte.

Toka është një copëz e vogël e këputur prej qiellit, siç e tregon fare qartë ajeti vijues:

«أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ»

[*E velem jerel'ledhijne keferû en'nes'semàvâti uel-erda kànetà retkan fenetakenabumà ue xbealnà minel-mâi kul'le shej'in haj'jin e felà juëminûne*]

“A nuk mendohen mohuesit se qiejt e toka ishin të ngjitura, pastaj Ne i ndamë dhe çdo gjë të gjallë e krijuam prej ujit. Pra duke i menduar këto punë, a nuk duhet të besojnë?”

Kurse në një ajet tjetër Allahu thotë:

وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذَلِكَ دَحِيهَا

[*Uel-erda baëde dhàlike debàbà*]

“Pasi e krijuam dhe e lartësuam qiellin, krijuam edhe Tokën”.

Prandaj fjala «ثُمَّ» *thum'me* në ajetin në fjalë, është për të treguar dallimin (ferkun) që ka qielli me tokën, në cilësi e në nderim, por jo për vonesë kohe në krijim.

«فَسَوَّيْنِ سَبْعَ سَمَوَاتٍ»

[*Fesev'vabhun'ne seb'a semàvâtin*]

“I ngriti ato (qiejt) shtatë palësh të lartë dhe pa asnjë të metë”.

Këtu, shtatë palë qiej është për shtatë yjet e lëvizshëm që rrotullohen rreth diellit tonë.

Yjet e lëvizshëm janë nëntë, por duke përmendur shumicën e tyre, nuk do të thotë se nuk ka të tjerë. Për më tepër, dy yjet e tjerë janë zbuluar kohët e fundit dhe njerëzit nuk i dinin, prandaj është mjaftuar me shtatë dhe nuk ka thënë nëntë.

«وهو بكل شيء عليم»
[*Ue huve biukel'li shej'in alijmun*]

“Ai (Zoti)” di gjithçka.

Kjo frazë i shëmbëllen frazës që është përmendur në suren “Jasijn”:

«وهو بكل شيء عليم»
[*Ue huve biukel'li shej'in alijmun*]

Kjo frazë është sjellë për të hequr dyshimin e atyre mendjeshkurtëve që thoshin :

“Si është e mundur ringjallja e njerëzve për herë të dytë? Kur trupat janë të kalbur, të shkatërruar e të shpërndarë gjithandej; si do t'i mbledhë Zoti e si do t'i bëjë prapë siç kanë qenë më parë?”

Pikërisht këtyre njerëzve Allahu me madhërinë e vet do t'ju thotë:

Ai (Zoti), është mjeshtër i madh, qysh herën e parë Ai ka ditur të krijojë kaq bukur. Pra, t'i mbledhë grimcat e atyre trupave dhe t'i bëjë për së dyti herë ashtu siç kanë qenë, për Atë nuk është aspak e vështirë, sepse Ai është i Shumëdituri. Por, ju o mendjeshkurtër gaboheni, sepse e barazoni fuqinë e Zotit me fuqinë e vetes suaj. Edhe për njerëzit është më lehtë ta bëjnë një punë për herë të dytë.

* * *

Allahu me madhërinë e vet, pasi tregoi krijimin e njerëzve dhe ushqimin që duhet për t'i mbajtur gjallë dhe për t'u treguar njerëzve, se si Ai e ka bërë të parin e tyre zëvendës në sipërfaqen e tokës dhe sesi u përlulën engjëjt para tij, urdhëron e thotë:

«وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً قَالُوا أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ

وَنُقَدِّسُ لَكَ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ (٢١)»

[*Ue idh kale rab'buke lilmelâiketi in'nij xhâilun fil-erdi khalijfeten kâlû e texh'alu fîjhà men jufsidu fîjhà ue jesfikû-d'dimâe ue nabnu nuseb'bihu bihamdike ue nukad'disu leke kale in'nij aëlemu mà là taëlemûne*].

“O, Muham’med! Kujtoje atë kohë, kur Zoti yt u tha melaiqeve: Unë do të bëj në faqe të dheut një zëvendës! Melaiqet i thanë: O, Zot! A do të bësh zëvendës një krijesë që nxjerr ngatërresa e derdh gjak në faqen e dheut? Kurse ne të pastrojmë ty nga çdo e metë dhe të lavdërojmë me ato cilësi që i përshtaten madhërisë Sate! Mbi këto fjalë Allahu u tha melaiqeve: Unë di ato gjëra që ju nuk i dini!»

Shpjegime

Ky ajet, si edhe ajetet që vijojnë, kanë zbritur për të numëruar e për të kujtuar një mirësi (niëmet) të tretë⁸ të Zotit për të gjithë njerëzit: bërja e Ademit zëvendës i Zotit mbi tokë dhe detyrimi i melaiqeve për t'ju përgjyrosur e për t'i bërë sexhde atij, është një mirësi e madhe për të gjithë njerëzit, pasi kur nderohet burimi, natyrisht që një pjesë e nderit i përket edhe rrëqeve të këtij burimi.

Fjala melaikëh është shumës i fjalës melek.

A ka melaike në botë? Si janë melaiket dhe ç'bëjnë?

Që ka melaike në botë, këtë nuk e besojnë vetëm myslimanët, por edhe ithtarët e feve të tjera.

Të gjithë njerëzit me mend në kokë që besojnë se ka Zot, besojnë se ka edhe melekë. Se ka melekë në botë, bashkohen të gjithë, por ka ndryshime në përshkrimin e tyre.

Shumica e dijetarëve myslimanë thonë se melekët janë qenie të krijuara prej drite (ose prej ajri) dhe që kanë aftesi të marrin pamje të ndryshme. Një pjesë të krishterësh kanë thënë se engjëjt janë shpirta të virtytshëm të ndarë prej trupave të njerëzve.

Ne myslimanët e kemi detyrë (farz) të besojmë se ka melekë. Sa për atë se si janë e ku janë melekët, sido që të besosh, nuk ka ndonjë përgjegjësi, me kusht që të mos dalësh jashtë dispozitave kuranore.

Dijetarët myslimanë kanë thënë se melekët janë dy llojesh: Njëri lloj janë ata që quhen Mukarr'rrebun (të afërmit) dhe Il-lij'jun (të lartësuarit). Këta bëjnë tesbijh (madhësojnë Allahun) natë e ditë dhe nuk mërzhiten. Lloji tjetër janë ata që quhen Mudeb'birat (sistemuesit). Këta merren me detyrat e veta, të cilat i kryejnë me përpikmëri dhe janë shumë të ruajtur që të mos bëjnë gjynahe, ashtu siç thotë vetë i madhi Zot për ta:

لايعصون الله ما امرهم ويفعلون ما يؤمرون
[Là jaësùnëll'للàhe mà emerehum ue jefalùne mà juëmrùne]

“Ata nuk e kundërshtojnë Allahun në urdhrat që Ai u ka dhënë atyre dhe bëjnë pikërisht atë që urdhërohen”.

اني جاعل في الارض خليفة
[In'nij xhàilun fil-erdi khalijfeten]

“Unë do të bëj në tokë një zëvendës (Halijfeh)”.

Halijfeh quhet ai që vjen pas tjetrit dhe zë vendin e tij. Zëvendësi këtu është për të madhin Adem, sepse Ademi është i pari profet dhe çdo profet është zëvendës i Allahut në sipërfaqen e tokës.

⁸ Mirësia e parë është ajo që u përmend më përpara: “Ju ishit të vdekur e Zoti u ngjalli”. Mirësia e dytë është: “Allahu ka krijuar për dobinë tuaj gjithçka që është në tokë. Mirësia e tretë është ajo që thotë ky ajet.

Kjo zëvendësi nuk është se Zoti ka nevojë për të, por është për të plotësuar njerëzit që janë me të meta, për të zbatuar dispozitat e urdhëruara nga Allahu, për të zbatuar drejtësinë ndërmjet njerëzve, për të pasuruar qytet dhe jo për t'i shkretuar ato; sepse ndërmjetësimi i disa njerëzve të plotë është nevojë shumë e madhe që ata të marrin urdhrat e Zotit dhe t'jua komunikojnë ato njerëzve.

Allahu i shpalli melekëve se e kishte bërë Ademin zëvendës në tokë. Këtë fakt Ai e shpalli edhe për ne në Kur'an, që t'u mësojë njerëzve Meshveretin (bashkëbisedimin): kur njerëzit duan të bëjnë një punë të rëndësishme, le ta bashkëbisedojnë atë paraprakisht ndërmjet tyre dhe pastaj ta fillojnë atë; edhe për të nxjerrë në shesh virtutin e Ademit dhe për të treguar se nuk bën të lihet një punë shumë e dobishme edhe pse ajo mund të sjellë pak dëm.

قالوا أتجعل فيها من يفسد فيها ويسفك الدماء

[*Kàlû e texh'alu fîjbà men jufsidu fîjbà ue jufsikud'dimàe*]

«Melekët thanë: O Zot! A do të bësh zëvendës atë që nxjerr ngatërresa në faqen e dheut dhe që derdh gjak?»

Kjo pyetje që bënë melekët në njëfarë mynyre duket si kundërshtim. Por meqenëse melekët nuk bëjnë faje (janë maësùm) dhe kurrë nuk e kundërshtojnë Zotin, me këtë pyetje patën qëllim të kërkonin prej Zotit që t'ua hiqte dyshimin që u erdhi ndër mend. Me një fjalë, ata e pyetën Allahun, në atë mënyrë siç pyesin nxënësit mesuesin, kur kanë ndonjë paqartësi.

Dyshimi i melekëve ishte ky: njeriu do të krijohet me fuqi mendore, e cila e shtyn për të mësuar dituri të zbritura nga Zoti e ti bindet Zotit, por njeriu do të ketë edhe dy fuqi të tjera, fuqinë e zemërimit dhe fuqinë e epshit (shehvetit).

Këto dy fuqi do t'ia mposhtin njeriut fuqinë mendore dhe do ta shijnë atë gjithmonë në ngatërresa e në gjakderdhje. Prandaj melekët menduan se njeriu nuk bën të jetë zëvendës në tokë.

Allahu, duke u thënë engjëjve “Unë di atë që ju nuk e dini”, u dha të kuptonin se ndër njerëzit do të vinin pejgamberët, të cilët do t'u mësonin atyre rregullat e moralit, me të cilat ata do të edukonin fuqitë e epshit dhe të zemërimit dhe kështu do të fitonte mendja mbi fuqitë e tjera; prandaj njerëzit do të bëjnë punë të mira e mjeshtëri të çuditshme.

* * *

«وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ

أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ» (سورة البقرة: ٣١)

[*Ue al-leme Aadelmel-esmàe kul-lehà thum'mearedahum alel-melàiketi fekalè enbiùnij bi esmài hàulài in kuntum sàdikijne*]

«Allahu i mësoi Ademit të gjithë emrat e sendeve, pastaj ua tregoi ato melekëve dhe u tha: “M'i tregoni emrat e këtyre sendeve, nëse kenë të drejtë në mëtimin tuaj!»

Shpjegime

Pyetja që bënë melekët, domosdo të jep të kuptosh se ata donin të thoshnin: “o Zot! Habitemi dhe nuk e kuptojmë urtësinë (hiqmetin) përse do ta krijosh njeriun, kur ai i ka në natyrën e vet ngatërresat e gjakderdhjen?

Si u bëka ai zavendës në tokë, kur ne jemi më të meritueshëm për atë punë? Jemi më të meritueshëm sepse ne nuk bëjnë mëkate (jemi maësëm).

Për t’u treguar melekëve se ata nuk e kishin me vend atë mëtim që nënkuptohej nga pyetja e tyre, i inspiron Ademit në zemër emrat e të gjitha sendeve dhe pastaj ua paraqiti sendet melekëve dhe u tha: Më thoni emrat e këtyre sendeve nëse jeni të vërtetë në mëtimin tuaj! Ta dini hapur se ju kurrësesi nuk mund të më thoni emrat e të gjitha sendeve, sepse nuk keni aftesi për këtë dituri; prandaj ju nuk e meritoni të bëheni zëvendës në faqen e dheut.

Urdhri që iu dha melekëve për t’i thënë Zotit emrat e të gjitha sendeve, është taëxhizij – urdhër, për t’i treguar atyre se ata kurrë nuk mund ta bënin atë punë; Nuk është fjalë teklijfij - urdhër detyrimi, që të thuhet se është e lejueshme me të urdhëru Zoti për një gjë që nuk ke fuqi për ta bërë.

Ky ajet tregon se dituria qëndron mbi të gjitha virtytet, sepse Allahu vetëm me diturinë e Ademit e jo me ndonjë gjë tjetër e vërtetoi se ai është më i virtytshëm se melekët. Pra, nënkuptohet se çdo njeri që përpiqet të arrijë majën e një pune, patjetër duhet të ketë dituri për të. Mjerim i madh për ata që marrin përsipër punë, për të cilën nuk kanë as diturinë më të paktë.

* * *

Për të treguar se ç’thënë melekët për urdhrin që i’u dha, urdhëron e thotë:

«قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ
الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ» (٢٢٠)

قَالَ يَا آدَمُ أَنْبِئْهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ فَلَمَّا أَنْبَأَهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ
قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ غَيْبَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَأَعْلَمُ
مَا تُبْدُونَ وَمَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ» (٢٢١)

[Kàlù subhàneke là ilme lenà il-là mà al-lemtenà in’neke entel-alijmul-bakijm. Kàle jà
Ademu enbi’hum bi esmàihim felem’mà enbe’ehum bi esmàihim kale e lem ekul lekum
in’nij aëlemu gajbes’semàvati uel-erdi ue aëlemu mà tubdùne ue mà tektumùne]

Kur melekët dëgjuan fjalën madhështore që ua drejtonte Allahu “Më thoni emrat e këtyre sendeve, nëse me të vërtetë jeni të drejtë në mëtimin tuaj!”, ata u përgjigjën të tmerruar e me përvujtëri të plotë dhe thanë: “O Zot! Ne të pastrojmë Ty prej të gjitha të metave dhe besojmë se Ti je i pajisur me të gjitha vetitë e plotësuar; ne nuk keni asnjë dituri, përveç asaj që na e ke mësuar Ti, sepse Ti, o Zot di gjithçka dhe Ti i bën punët në vendin e duhur. Allahu i drejtoi fjalën Ademit dhe i tha: o Adem! Thuajua

atyre emrat e këtyre sendeve. Ademi, në çast u tha melekëve emrat e sendeve. Zoti përsëri i drejtohet melekëve dhe u thotë: a nuk ju thashë më parë se Unë di të fshehtat e qiejve dhe të tokës (di ç'është bërë e çdo të bëhet), di edhe fjalët që ju thatë, si dhe ato gjëra që ju i mbani në zemër.

Shpjegime

Fjala «سبحانك» (subhàneke) do të thotë: “Ne të pastrojmë Ty, o Zot prej të gjitha të metave”.

Qëllimi i thënies së kësaj fjale në fillim të ligjëratës, është për të pohuar paditurinë e melekëve se ku qendronte e vërteta, si dhe për të kërkuar ndjesë për pyetjen që bënë më përpara. Prandaj fjala «سبحانك» (subhàneke), është përdorur si fjalë fillimi për pendimin; ashtu siç u pendua i madhi Mùsà kur kërkoi ta shihte Zotin me sy dhe tha:

سبحانك تبت اليك

[*Subhàneke tubtu ilejke*]

«Ti o Allahu je pa asnjë të më metë dhe unë bëj teube te Ti».

Edhe i madhi Jùnus, kur bëri pendimin për zemërimin me kombin e tij, tha:

سبحانك اني كنت من الظالمين

[*Subhàneke in'niy kuntu minedh'dhàlimijne*]

«Ti o Allahu je pa asnjë të më metë, unë isha prej të padrejtëve».

Pra fjala e melekëve:

سبحانك لا علم لنا...

[*Subhàneke là ilme lenà...*]

Do të thotë: O Zot! Në të pastrojmë Ty nga çdo punë që shkaktoi pyetjen tonë në atë mynyrë, sepse ne s'dimë gjë tjetër përveç asaj që Ti vetë na ke mësuar...

Bejzaviu thotë: “Ne s'kemi asnjë dituri...” në vend që të thoshin “Ne s'dimë emrat e këtyre sendeve”, është për të pohuar fajin që bënë për nxitimin që shfaqën me pyetjen që bënë; është edhe për të treguar se pyetja e tyre nuk ishte kundërshtim, por ishte për të mësuar të vërtetën; është edhe për të falenderuar Zotin, i Cili i bëri melekët të mësonin ato sende që nuk i dinin. Duke thënë: “o Zot! Ti i di të gjitha punët”, melekët kanë respektuar edukatën e bukur të ligjëratës dhe kanë kërkuar ndjesë, për shkak se guxuan të nxisnin në pyetjet për një gjë që nuk e dinin të vërtetën e saj.

Fahri Raziu shprehet: “Ibni Ab'basi thotë se fjala e melekëve është: A po krijon ata që bëjnë ngatërresa në faqen e dheut dhe që derdhin gjakra? kurse gjërat që fshihnin në zemër, është për medjemadhësinë e djallit dhe për pandehmën e melekëve se Zoti nuk kishte për të bërë krijesë më të mirë

se ata. Mirëpo kjo pandehmë (dhan'ën) e tyre ishte e gabuar, pasi engjëjt bënë pohimin e tyre, po Zoti ç'tha? Kështu një pyetje e fshehtë del vetvetiu dhe kjo pyetje është si përgjigje e ajetit:

قال يا آدم انبئهم باسمائهم
[Kàle jà Aademu enibi'ehum biesmàihim]

Zoti iu drejtua Ademit e i tha: “O Adem! Tregojua këtyre emrat e sendeve!” Me këtë mënyrë Zoti u tregon melekëve se Ademi është më i virtytshëm se ata për të qenë zëvendës.

Katër ajetet e fundit, tregojnë shumë çështje me rëndësi, ndër të cilat janë:

- I. Dituria është më e virtytshme se cilësitë e tjera.
- II. Njeriu është më i virtytshëm se çdo krijesë tjetër.
- III. Dituria është kusht për ta merituar epitetin “zëvendës”.
- IV. Ademi është më i virtytshëm se melekët etj.

* * *

«وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى
وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ»

[Ue idh kulnà lilmelàiketis-xhudù li Aademe fesexhedù il-la iblijse ebà ue kàne minel-kàfirijne]

«O, i dashuri im! Kujtoje atë kohë, kur Ne me madhërinë Tonë u thamë melekëve: Bëjini sexhde Ademit! Dhe melekët, në çast i bënë sexhde Ademit. vetëm djalli i dëshpëruar nuk i bëri sexhde, sepse atij i dukej vetja më i madh se Ademi e urdhri i Allahut iu duk keq dhe u bë prej mohuesish (kafirë)».

Shpjegime

Ky ajet ka zbritur për të treguar dhuratën e katërt të Zotit, që është për të gjithë njerëzit. I qofshim falë Allahut që na ka dhënë jetë e na ka nxjerrë në dritë, duke qenë një copë dheu e vdekur! Për dobinë tonë ai ka krijuar çdo gjë që është në tokë. Ai i ka bërë babanë tonë Ademin, dhe pejgamberët e tjerë zëvendës në faqen e dheut. Ai ka urdhëruar melekët e nderuar që t'i bënin sexhde babait tonë dhe ta nderonin shumë atë. Këto katër dhurata të Allahut që u përmendën me radhë në këtë sure të madhërueshme dhe që janë për të gjithë njerëzit, përfshijnë mirësi (niëmete) të panumërta.

Allahu i urdhëroi melekët t'i bënin sexhde Ademit, që ata të pohonin me vepër se ai ishte më i virtytshëm se ata, të kërkonin ndjesë për fjalët që thanë për të dhe t'a falenderonin për mësimet që ai u dha, kur u tregoi emrat e të gjitha sendeve.

Fjala sexhde në fjalor do të thotë “përulem duke krrusur kryet”, kurse në shariat sexhde quhet: “vënia e kokës në tokë me qëllim adhurimi”.

Këtu sexhdja e urdhëruar është ose me kuptimin e sheriatit (maënai sher'ij), ose me kuptimin e fjalorit.

Nëse sexhdja do të merret sipas sheriatit, atëherë ajo në të vërtetë i është bërë Zotit dhe Ademi është bërë si kible për atë sexhde. Pra, fraza "اسجدوا لآدم" [*usxhudû li Ademe*] do të thotë: O, melekë, i bëni sexhde Ademit! Ademi bëhet si kible, sepse ai është model për të gjitha krijesat, është mishërimi i gjithësisë, ai është me një fytyrë shumë të bukur, u bë shkak që ju të mësoni shumë sende. Prandaj, përuluni fuqisë së Zotit që u shfaq në krijimin e Ademit dhe bëjeni atë kible për t'a falenderuar, sepse nëpërmjet tij ju mësuat shumë gjëra.

Kur fjala sexhde përdoret në kuptimin që ka në fjalorin e arabishtes, atëherë, u është thënë melekëve me qëllim që të nderonin Ademin, ashtu siç bënë vllazërit e të madhit Jusuf dhe sexhdja nuk i është bërë Zotit. Sipas këtij interpretimi, kuptimi i frazës është: "Kujtoje atë kohë, kur Ne u thamë melekëve: "Përluni e binduni Ademit për ta nderuar atë!"

Dhe engjëjt në çast i'u përulën atij dhe vetëm djalli i dëshpëruar nuk iu përkul nga mendjemadhësia dhe kështu u bë prej turmës së mohuesve (kafirëve).

Fjala Iblis është vënë emër për djallin, sepse ai është i përjashtuar prej mëshirës së Zotit. Emri i djallit në gjuhën surjanishte është Azazijl dhe në arabishte është Harith, por kur ai ngriti kye ndaj urdhrit të Zotit, i është ndërruar emri dhe fytyra.

Djalli ka qenë prej xhindëve, apo ishte engjëll?

Në këtë çështje, interpretuesit e Kur'anit kanë dhënë mendime të ndryshme. Disa, duke u mbështetur në një ajet që thotë se djalli ishte prej xhindëve dhe duke marrë parasysh se melekët janë të bindur e nuk bëjnë gjynahe, kanë thënë se ai ka qenë prej xhindëve. Disa të tjerë thonë se djalli ka qenë prej melekësh, prandaj edhe ai është përfshirë në urdhrin për të bërë sexhde; por meqë ai nuk i'u bind urdhrit, Zoti i ndryshoi atij emrin dhe fytyrën. Sa për ajetin që tregon se djalli ishte prej xhindëve, këta thonë se djalli ka qenë melek me trup dhe xhind me vepra. Kështu i japin kuptim ajetit dhe, mua⁹ më duket se këta kanë më shumë të drejtë. Sepse urdhëri për të bërë sexhde, i është dhënë engjëjve dhe jo ndonjë tjetri.

وكان من الكافرين
[*Ue kanë minel-kàfirijne*]

Komentuesit (mufes'sirët), kësaj fraze i kanë dhënë dy kuptime:

1) Në dijen e Zotit djalli qysh në fillim ishte prej mohuesish (kafirësh), prandaj ai u tregua mendjemadh dhe nuk bëri sexhde.

⁹ Këto kuptime dalin, kur mohuesve (kafirëve) u drejtohet ajeti: "Ue keje tekfurune" Si mohoni!

2) Djalli, pasi nuk e pëlqeu urdhrin e Zotit dhe nuk i'u bind atij urdhri, u bë prej turmës së mohuesve (kafirëve).

Prej këtij ajeti kuptohet e keqja e mëndjemadhësisë, e mbajtjes me të madh (kibrit), shumë herë e shtyn njeriun në mohim (kufër). Kuptohet se urdhrin e Zotit duhet t'i bindesh në çast, si një ushtar i disiplinuar dhe jo të arsyetosh hollë e gjatë psenë e tij.

* * *

«وَقُلْنَا يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا
حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ
الظَّالِمِينَ» (٢٠)

[*Ue kulnà jà Aademus-kun ente ue xhen'nete ue kulà minhà regaden
hajthu shiëtumà ue là takrebà hàdhibish'shexherete fetekunà minedh'dhàlimijne*]

«Ne madhërinë Tonë i thamë: o Adem! Ti dhe bashkëshortja jote banoni në xhen'net dhe hani sa të doni prej pemëve e hajeve të tij ku të doni, por kësaj peme mos iu afroni; ndryshe, do të jeni prej atyre që dëmtojnë vetveten».

Disa kanë thënë se “xhen'net” këtu është fjala për një kopsht në Palestinë. Shumica thonë se është fjala për xhen'netin e lartë që Zoti ka përgatitur për besimtarët.

Urdhri për të banuar aty është për lejim (ibahe), qe do të thotë se Ademi dhe e shoqja kishin leje të qendronin e të hanin sa të donin e ku të donin, përveç kokrrave të asaj pemës.

Fahri Raziu thotë: Meqënëse në këtë ajet nuk është përcaktuar se ç'farë peme është ajo që Ademit e Havasë iu ndalua të hanin, për ne është më mirë ta lëmë në heshtje këtë. Disa kanë thënë se ajo pemë ka qenë fiku; të tjerë kanë thënë se ka qenë rrushi dhe disa të tjerë kanë thënë se ka qenë gruri. Por të gjitha thëniet e këtyre nuk janë të mbështetura në ndonjë argument të shëndoshë.

«فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ وَقُلْنَا
اهْبِطُوا
بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَى
حِينٍ» (٢١)

[*Fe ezel-lehumesh'shejtànu anhà fe akbrex'behumà mim'mà kànà fijhi ue kulneh-bitù
baëdukum libaëdin aduv'un ue lekum fil-erdi mustekerr'rrun ue metàun ilà hijn*].

«Djalli i bëri të shkonin në gabim (zel'le) me ngacmimet e veta, duke u thënë: Nëse doni të qendroni këtu për jetë, duhet të hani prej kësaj peme; ose djalli i bëri ata të rrëshqisnin prej xhen'netit, kur i la me gojë tharë në gjithë ato të mira që kishin aty dhe Ne u thamë të gjithëve: Zbrisni prej andej si armiq për një-tjetrin! Dhe për ju vendbanimi do të jetë Toka, ku do

të jetoni deri në një kohë (do të qendroni në tokë derisa të vdisni, ose deri ditën e Kijametit)».

Shpjegime

Fjala «إِزْلًا - إِزْلَال» (Ezel'le, izlâl) do të thotë “shtyj në gabim, ose bëj që dikush të rrëshqasë”.

Fahri Raziu thotë se Pejgamberët kurrë nuk bëjnë gabim në çështjet thelbësore të besimit dhe në kumtim; ata kurrësesi nuk gënjejnë e nuk i ndryshojnë fjalët. Sa për punët e veta, ata mund të bëjnë ndonjë gabim të vogël, që quhet shkarje, rrëshqitje (zel'le), por ata janë të ruajtur prej fajeve të mëdha dhe prej fajeve të vogla, që natyrisht hyjnë te poshtërsitë.

Si i nxiti djalli Ademi e Havanë? Kjo çështje do të shpjegohet gjërë e gjatë në suren “El-Aërà”.

* * *

«فَتَلَقَىٰ آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ
الرَّحِيمُ» (١٥٠)

[Fetelek'kà Ademu min rab'bihí kelimàtin
fetàbe alejbi in'nebù huve'tev'vàbu-rr'rahijm].

«Për këtë Ademi mori prej Zotit të tij disa fjalë, (me të cilat bëri teubeh e kërkoi ndjesë) dhe Allahu i'a pranoi teuben, sepse vetëm Ai e pranon shumë teuben dhe i mëshiron shumë njerëzit».

Shpjegime

Fjala «تلقى» (telek'kà) do të thotë “morri disa fjalë, i pranoi ato dhe veproi sipas kuptimit të tyre”.

Fahri Raziu e Hazini thonë se fjalët që ka marrë e ka pranuar Ademi prej Zotit, janë këto që thuhën në ajetin:

«رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا فَأَن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ
مِنَ الْخَاسِرِينَ»

[Rab'benà dhalemnà enfusenà fein lem tagfir lenà ue terhamnà lennukenen'ne
minel-khàsirijne].

Fjala “teube” do të thotë “heq dorë prej një sendi plotësisht”. Në shariat pëdoret në kuptimin “heq dorë prej një mëkati, ose heq dorë prej mundimit të të tjerëve”. Pra, kur thuhet se një njeri bëri teube, do të thotë që ai, i cili qe kryengritës, u bë i bindur; kur thuhet se Zoti bëri teube, do të thotë se Zoti do ta ndëshkonte, por u kthye dhe e falë.

Imam Gazaliu thotë se teubja përbëhet prej tri elementesh: a) kuptoj dëmin e fajit; b) ndiej keqardhje dhe brengë për dëmin e atij fajit; c) bëj njëjtë që të mos e përsëris atë faj.

Allahu, për të theksu se çdo fajtori që bën teube, përveçse i'a ka falur fajin, i jep edhe shpërblim, ka rreshtur njëri pas tjetrit dy emrat e Tij të bukur

në këtë ajet “Tev’vab” dhe “Rahijm”, shkalla sipërore e të cilëve shënon tepri «مبالغة» (mubalegah).

* * *

«قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعاً فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِّنِّي هُدًى فَمَن تَبِعَ هُدَايَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٥﴾»
[Kulneb-bitù minhà xhemij’an feim’mà jeëtijen’nekum min’nij buden femen tebia budàje felà kboufun alejhim ue là hum jahzenune].

«Ne, me madhërinë Tonë u thamë (Ademit, Havasë dhe djallit): që të gjithë zbrisni prej këtu dhe kur të zini vend në tokë, ose ju vjen prej Meje ndonjë udhëzim (ndonjë shariat, ose libër, ose peygamber që t’ju drejtojnë në rrugë të mbarë), për ata njerëz që ndjekin udhëzimin Tim, nuk ka frikë dhe nuk do të jenë të hidhëruar».

Shpjegime

Këtu fjala huda është për shariat, ose për librat e Allahut, ose për peygamberët e nderuar, të cilët janë për udhëzimin e njerëzve në rrugën e drejtë.

Fjala «خوف» (khauf) “frikë”, do të thotë: rrëqethem nga ndonjë katastrofë që mund të ndodhë në të ardhmen; kurse fjala «حزن» (huzn) do të thotë hidhërohem nga humbja e një gjëje të dëshiruar, që më parë e kisha në dorë. Pra ky ajet i madhëruar, me qenë se heq frikën edhe hidhërimin prej atyre njerëzve që besojnë e ndjekin shariatën e Zotit, tregon se ata njerëz jo vetëm që nuk do të ndëshkohen, por atyre do t’u jepen edhe shpërbilme, për punët e mira që bëjnë.

«فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِّنِّي هُدًى...»
[Feim’mà jeëtijen’nekum min’nij buden...]

ز «Në qoftë se prej anës Sime u vjen ndonjë udhëzim...»

Zoti duke e ditur se ka për të dërguar peygamberë, e ka sjellë fjalën të dyshimtë (me nëqoftë se), për të theksuar se Ai nuk e ka detyrë për të dërguar peygamberë, por i çon thjesht nga mirësia e vet. Me këtë mënyrë shprehjeje theksohet se edhe mendja është e mjaftueshme te njeriu për të besuar Zotin e për të pohuar se Ai është Një e i Vetëm. Pra, kuptimi është: Nëse ju vjen ndonjë udhëheqës prej Meje, është mirë; por edhe nëse nuk u vjen, përsëri është mirë, sepse Unë ju kam dhënë dritën e mendjes. Prandaj e keni për detyrë të pohoni Njësimin Tim, sepse shihni argumentet që gjenden në mjedisin që u rrethon dhe në trupin tuaj.

* * *

«وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٦﴾»
[Uel’ledhijne keferù ue kedh’dhebù biäjätinà ulàike as’hàbun’nàri hum fijhà kbàlidùne].

«Dhe ata njerëz që na mohojnë Ne dhe përgënjeshtrojnë ajetet Tona, do të jenë vazhdimisht në zjarrin e xhehen'nemit, ku do të qendrojnë përgjithmonë». Kështu u tha Zoti Ademit, Havasë dhe djallit.

Shpjegime

Ky ajet puqet (bëhet atf) me ajetin e mëparshëm, por në atë ajet Zoti e ka prurë fjalën për përveçim, kur thotë:

«فمن تبع هداى»

[Femen tebia hudàje]

«Ai që ndjek udhëzimin Tim».

Kurse, në këtë ajet e ka prurë fjalën në numrin shumës:

«والذين كفروا وكذبوا بآياتنا...»

[Uel'ledhijne keferù ue kedh'dhebù bi àjàtinà]

«Ata që mohojnë dhe përgënjeshtrojnë ajetet Tona».

E ka prurë kështu fjalën për të theksuar se besimtarët janë më pak, kurse mohuesit janë më shumë.

Ka thënë “Ajetet Tona”, për të theksuar se këto ajete janë të Atij, i Cili është shumë i madhërueshëm, prandaj të mos guxojnë njerëzit t'i mohojnë ato.

Ajàt «آيات» është shumësi i fjalës àjet, që do të thotë “shenjë e dukshme”. Ajet quhet gjithësia, sepse ajo është një shenjë e madhe për ekzistencën e Krijuesit dhe për dijen e për fuqinë e pakufizuar të Tij.

Ajet i thonë edhe çdo grupi fjalësh të Kur'anit, të përbërë në shumë raste prej disa frazash dhe të ndara nga njëra-tjetra me nga një pikë; edhe këto fjalë janë shenja të dukshme për kuptimin e Kur'anit e të dispozitave të tij.

Kur'ani ka gjashtë mijë e gjashtëqind e gjashtedhjetë e gjashtë (6666) ajete.

Në ajetin e mësipërm, fjala është përdorur në kuptimin e dytë, ose në të dy kuptimet njëherësh.

Atëherë, fraza:

والذين كفروا وكذبوا بآياتنا

[Uel'ledhijne keferù ue kedh'dhebù bi àjàtinà]

Do të thotë: «Ata njerëz që mohojnë e refuzojnë ajetet që Ne u kemi zbritur dhe shenjat e dukshme në mjedisin që i rrethon dhe në vetet e tyre, të cilat tregojnë Njësimin dhe fuqinë Tonë...»

Bejzaviu thotë se me këtë ajet marrin fund ajetet e kësaj sureje që tregojnë ngjarjen e Ademit alejhis'selam, ngjarje që është përmendur këtu

për t'u kujtuar njerëzve një dhuratë gjithëpërfshirëse të Zotit, atë mirësi që është për të gjithë bijt e Ademit.

Disa njerëz duke u mbështetur në ndodhinë e Ademit, kanë mëtuar se të gjithë peygamberët nuk janë të ruajtur prej fajesh, nuk janë të pagabueshëm dhe për këtë kanë sjellë argumentet që vijojnë:

I. Ademi ishte njëri ndër peygamberët, por ai bëri një veprim, të cilën e kishte të ndaluar prej Zotit dhe, kushdo që bën një veprim të tillë, ai është fajtor.

II. Për shkak të atij veprimi Ademi u bë prej njerëzve të padrejtë, mirëpo Kur'ani na thotë se çdo njeri i padrejtë është i mallkuar:

«أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ»

[*Elà laënetull'illâhi aledh'dbâlimijne*]

«Ta dini se mallkimi i Zotit është mbi zullumqarët».

III. Në një ajet Ademi është cilësuar si kryengritës e humbës i rrugës së drejtë:

«وَعَصَىٰ آدَمُ رَبَّهُ وَغَوَىٰ»

[*Ue asà Ademu rab'behù ue gavà*]

«Ademi kundërshtoi Zotin e tij dhe humbi rrugën e drejtë».

IV. Allahu i mësoi Ademit teuben, që do të thotë “ pendohem e heq dorë prej mëkatit”.

V. Sikur Zoti të mos e falte Ademin, ai vetë e ka pohuar se do të bëhej për të humburve (khasirijnësh), d.m.th. prej atyre që kanë bërë faje të mëdha.

VI. Sikur Ademi të mos ishte fajtor, nuk do të nxirrej prej xhen'netit .

Argumenteve të mësipërme, grupimi i “Ehli sun'netit” u ka dhënë këto përgjigje:

I. Kur Ademi e bëri atë veprim, ende nuk e kishte shfaqur profetësinë. Në qoftë se besohet se atëherë Ademi ka qenë peygamber, duhej ta vërtetonte mëtimin e tij, por ai nuk mundi ta vërtetonte.

II. Është e vërtetë që Ademi bëri një veprim të ndaluar, por ndalimi ishte i papëlqyeshëm (tenzijhij) dhe jo i ndaluar prerazi (tahrijmij). Pra, ndalimi ishte i lehtë dhe jo i rreptë; ishte ndalim i lehtë, si të thuash është më mirë të mos hash prej asaj peme.

III. Ademi duke e quajtur vetem prej të humburve, është në pikpamjen se ai dëmtoi veten duke bërë një veprim, të cilin do të kishte qenë më mirë të mos e kishte bërë, sepse nuk do të nxirrej nga xhen'neti.

Përsa i përket cilësimit të tij me fjalët kryengritës (isjan) e arrogant (tug'jàn), përgjigjja për këtë do të jepet kur të përkthehet ajeti:

«وَعَصَىٰ آدَمُ رَبَّهُ وَغَوَىٰ»

[*Ue asà Ademu rab'behù ue gavà*]

«Ademi kundërshtoi Zotin e tij dhe humbi rrugën e drejtë».

IV. Mësimi i teubes nga ana e Zotit për Ademin u bë që ai të fusë në dorë atë që atij i doli nga dora.

V. Nxjerrja e Ademit prej xhen'netit u bë si për qortim, ngaqë ai la një gjë që ishte më e mirë për të dhe jo për ta ndëshkuar; u bë edhe për të zbatuar fjalën që Zoti u pati thënë melekëve:

«اني جاعل في الارض خليفة»

[In'nij xhàilun fil-erdi khalijfeten]

«Unë do të bëj një zëvendës në faqen e tokës.»

Është edhe diçka tjetër. Në një ajet tjetër Zoti thotë:

«فَنَسِي وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عِزًّا»

[Fenesije ue lem nexhid lehù azmen].

«Ai harroi dhe Ne te ai nuk gjetëm vendosmëri», domethënë, atë veprimin e ndaluar Ademi e bëri nga harresa dhe që të mos harronte, u nxorr prej xhen'netit, meqë ai nuk u ruajt.

Thelbi i kuptimeve nga ajeti

«يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا...» dhe deri këtu:

[jâ ej'jube-n'nàsüë-budù...]

«O njerëz! Adhuroni Stërvitësin tuaj, duke shpresuar që të jeni në grupin e të devotshmëve (mut'tekinëve). Stërvitësi juaj është ai Zot që ju ka krijuar ju dhe prindërit tuaj me të gjitha mjetet e ekzistencës tuaj. Zoti është Ai që e ka bërë këtë tokë si shtroje, që ju të qetësoheni e të jetoni mbi të. Edhe qiellin që është plot e përplot i mbushur me begati, Ai e ka bërë mbi ju si një kube të kaltër. Prej qielli Ai zbret ujin, me të cilin bën që të mbijnë të gjitha llojet e pemëve e të bimëve, që të jenë ushqim për ju. Prandaj, kurrë të mos i bëni Zotit shok askënd e asgjë, duke ditur se Stërvitësi juaj është i Vetëm në ato punë dhe Ai është i lartë që të shëmbëllet me krijesat.

Kur'ani, që Ne i'a zbritëm robit Tonë (Muham'medit, a.s.), mos mëtoni se është fjalë njeriu dhe nuk është zbritur nga Zoti! Nëse, me të vërtetë i përmbaheni këtij mëtimi, atëherë bëni edhe ju një shembull si Kur'ani, qoftë edhe të sures së tij më të vogël, madje për këtë punë thërrisni të gjithë dijetarët tuaj, gjuhëtarë e letrarë e oratorë! Pra, në qoftë se mundoheni të kundërshtoni Kur'anin dhe nuk mundeni t'i bëni një shembull as sures më të vogël, atëherë, besoni se Zotit është Një e i Vetëm, besoni edhe profetësinë e Muham'medit a.s. dhe, ruajeni veten prej zjarrit të xhehen'nemit, që është bërë gati për mohuesit. Në këtë zjarr do të digjen njerëzit dhe gurët që ata adhurojnë.

O, i dashuri Im, përgëzoji ata besimtarë që u besojnë këtyre dy shtyllave kryesore dhe që bëjnë punë të mira, se për ata në ahiret ka xhen'nete, nën

pemët e të cilëve rrjedhin lumenj. Sa herë do të hanë nga frutet e këtyre pemëve, ata do të thonë: “kjo i shëmbëllen asaj peme që ne hanim më parë në dynja”. Aty, për ata ka edhe gra të pastra, të cilat nuk kanë asnjë të metë. Ata do të jetojnë përgjithmonë së bashku me këto gra të pastra.

Allahu nuk turpërohet kur shembullson një gjë me mushkonjën, madje edhe me sendin më të vogël, kur këtë e kërkon puna për të treguar një të vërtetën. Besimtarët e dinë se ky shembull është sjellë me të drejtë nga ana e Zotit.

Por mohuesit thanë: ç’qëllim ka Zoti me këtë shembull? Me këto shembuj që sjell Allahu, shumë njerëzve ua humb udhën dhe shumë të tjerë i sjell në udhën e drejtë.

Humbjen e udhës në atë mynyrë, Ai e ka bërë të veçantë për mëkatarët (fasikët), ata që e kapërcejnë kufirin e bindjes ndaj Allahut. Mëkatarët janë njerëzit që e thyjnë besën e dhënë para Zotit, pasi ta kenë lidhur e forcuar atë me ajetet e librat që ka zbritur Zoti. Mëkatarët nuk bëjnë nga ato punë që ka urdhëruar Zoti, të tilla si, të respektosh të drejtat e prindërve e të farefisit, të duash besimtarët dhe t’i ndihmosh ata në rast nevojë, të shoqërohesh me ta e të marrësh pjesë në punë të mira etj, por nxjerrin ngatërresa. Këta njerëz mëkatarë (fasikë), kanë dalë jashtë bindjes ndaj Allahut dhe janë mohues, kanë mbetur pa asnjë mirësi dhe janë të humbur e të dëmtuar. Këta nuk kanë munduar të studiojnë e të arsyetojnë dhe e kanë zhvlerësuar fitimin e diturisë për jetesën e përjetshme. Në vend që të besojnë në ajetet e Zotit, i mohojnë ato. Në vend që të përfitojnë dritë prej ajeteve të Tij, i përbuzin ato. Të tillë njerëz kanë blerë ndëshkimin (adhàbin) në vend të shpërblimit (thevàbit); kanë lënë paqen dhe kanë zënë shkatërrimin.

O, mohues (kafirë)! Ju e dini gjithashtu, se Zoti e ka krijuar trupin tuaj prej disa gjërash të vdekura, si ujë, baltë, ushqime etj. E dini se Zoti ka krijuar shpirtin tuaj dhe Ai u’a shtie shpirtin në trupat tuaj. E dini se Ai u ngjalli dhe më vonë, po Ai jua merr shpirtin dhe pastaj përsëri do t’ju ngjallë ditën e kijametit. Më vonë, përsëri tek Ai do të paraqiteni, për të parë ndëshkimin e punëve tuaja. Atëherë, ju duhet t’i bindeni vetëm urdhrit e gjykimit të Zotit; prandaj mohimi juaj është me të vërtetë një veprim shumë i shëmtuar, një punë shumë e keqe. Sa çudi¹⁰.

Ose: O besimtarë! Si mund të mohoni, kur para se të ndrinte ylli i islamit, ju ishit të paditur, ishit si të vdekur, nuk dinit se ç’ishin besimi dhe dituria dhe tani nuk keni asnjë dyshim se Zoti u ngjalli me dije e me besim, pastaj kur t’ju soset jeta, Ai do t’ju vdesë dhe ditën e Kijametit. Ai përsëri do

¹⁰ Këto kupime dalin, kur mohuesve (kafirëve) u drejtohet ajeti: "Ue ke jfe tekfurune". Si mohoni!

t'ju ngjallë dhe më pas do të paraqiteni tek Ai, i Cili do t'u japë të mira të atilla që nuk i ka parë syri e nuk i ka dëgjuar veshi¹¹.

Allahu është Zoti, i Cili për dobinë tuaj ka krijuar çdo gjë që është në tokë dhe pastaj Ai dëshiroi të shpikë qiellin e ta krijojë atë shtatëkatësh të lartë pa asnjë të metë dhe dija e Tij ka rrethuar gjithçka.

O, i Dashuri Im! Përballë të gjithë njerëzve, kujtoje ditën kur Zoti u tha melekëve “Unë do të vë një zëvendës në faqen e tokës, që ai të mësojë Njësimin Tim, të shërbejë për të plotësuar njerëzit e mangët, të begatojë e të ndërtojë qytete dhe të përhapë drejtësinë nëpër botë! Melekët thanë: “O Zot! A do të bësh zëvendës njeriun, i cili bën ngatërresa e derdh gjak? Kurse ne të madhërojmë e të pastrojmë Ty vazhdimisht nga të gjitha mangësitë me lavdërime e me falenderime. Zoti yt i tha melekëve: “Nuk ka dyshim se Unë di atë që ju nuk e dini!”

Pastaj i tregoi Ademit emrat dhe mbiemrat e të gjitha sendeve. Kuptimi: E krijoi Ademin me fuqi të ndryshme dhe me aftësi që të kuptojë gjërat lëndore dhe jolëndore, i futi në mendje emrat e mbiemrat e çdo sendi, rrënjët e diturisë dhe rregullat e mjeshtërive. Pastaj, këto sende ua paraqiti melekëve dhe u tha: Nëse jeni të vërtetë në mëtimin tuaj, më thoni emrat e këtyre sendeve! - d.m.th. nëse jeni të vërtetë në atë që thoni, nëse jeni më të meritueshëm se Ademi për të qenë zëvendësit e Mi, sepse nga natyra jeni të ruajtur prej fajesh, më tregoni emrat e këtyre sendeve! Melekët thanë: “o Zot! Ne të madhërojmë Ty nga gjithçka që të shkaktoi pyetja jonë e shtruar në atë mënyrë, sepse ne nuk dime tjetër gjë, përveç asaj që na ke mësuar Ti. Nuk ka dyshim se Ti di gjithçka dhe çdo punë Ti e bën me urtësi (hikmet)!”

Allahu (për t'u treguar melekëve përse Ademi është më i meritueshëm se ata për zëvendës), i tha Ademit:

O, Adem! Tregoj melekëve emrat e sendeve! Kur Ademi ua tregoi atyre emrat e sendeve, Allahu i tha engjëjve: A nuk ju thashë se Unë di të fshehtat e qiejve e të tokës, se di edhe të gjitha ato që ju i shfaqni, di edhe ato që i fshihni.

Kujtoje edhe atë kohë, o mik Im, kur (melekët e kuptuan dhe e pohuan virtytin e Ademit, pasi ai u tregoi emrat e çdo sendi, prandaj, si për t'ia larë atij të drejtën e mësimin dhe si për t'i kërkuar ndjesë për thënien e tyre kundër tij), u thamë melekëve:

I bëni sexhde Ademit, përlunoni para tij, shërbeni për lumturinë e tij në çdo kohë dhe bëhuni prijës të tij në punët e mira! Në çast, të gjithë melekët i bëni sexhde Ademit e i'u bindën atij, për të çuar në vend urdhrin Tonë; vetëm djalli, i dëshpëruar, nuk pranoi t'i bënte sexhde Ademit e u mbajt më të madh. Në të vërtetë, në dijen e Allahut, ai ishte kafir, mohues.

¹¹ Këto pyetje dalin, kur ai ajet u drejtohet myslimanëve.

Përmende edhe atë kohë kur i thamë: o Adem! Qëndroni në xhen'net bashkë me bashkëshorten dhe hani sa të dëshironi dhe ku të doni prej pemëve të xhen'netit ! Dhe mos i afrohi vetëm kësaj peme, ndryshe do të bëheni prej atyre që dëmtojnë veten e tyre.

Atëherë, djalli i nxiti ata që të hanë prej asaj peme dhe kështu i mënjanoi prej xhen'netit, i largoi prej mirësive e prej lumturisë ku ishin. Dhe Ne u thamë atyre: Zbrisni në faqen e tokës, ku do të jeni armiq të njëri-tjetrit dhe atje ka vend për banimin tuaj derisa të vdisni.

Për veprimin e tij Ademi mori prej Zotit disa fjalë dhe me ato fjalë ai i kërkoi falje Zotit dhe Zoti e pranoi teuben e Ademit, sepse vetëm Ai është që e pranon shumë teuben dhe vetëm Ai është që u jep robve të vet shumë të mira.

Ne u thamë, gjithashtu, atyre: zbrisni prej këtej dhe qëndroni në tokë! Në qoftë se ju vjen ndonjë udhëzim prej Meje, ta dini se ata që ndjekin udhëzimin 'Tim (pejgamberin dhe sheriatin), nuk do të jenë as të frikësuar e as të hidhëruar.

Kurse ata që na mohojnë Ne dhe përgënjeshtrojnë ajetet 'Tona, janë banorë të xhehen'nemit dhe aty do të qëndrojnë përgjithmonë.

* * *

«يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ
وَأَوْفُوا بَعْثِي أَوْفٍ بِعَهْدِكُمْ وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ (﴿٢٤﴾)»

[Jà benij isràijle-dhkurù niëmetijel'letij en'amtu alejkum ue oufû biabdiy üfi biabdikum
ue ij'jàje ferhebûni].

«O bij të Israilit! Kujtoni të mirat që ju kam dhënë dhe çojeni në vend besën që më kini dhënë Mua, që edhe Unë ta çoj në vend fjalën që ju kam dhënë! Dhe vetëm prej Meje të kini frikë».

Shpjegime

Fjala Israiil, është mbiemri i të madhit Jakub. Në ebraishte, Israiil do të thotë rob i Zotit (Abdull'llàh), ose i kullur (Safvetull'llàh).

Që në ajetin: يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا... [jà ej'juhe-n'nàsu ueëbudù...] e deri këtu, Allahu u është drejtuar të gjithë njerëzve, duke treguar së pari argumentet për tri çështje me rëndësi: Njësimi i Zotit, profetësia dhe punët e ahiretit. Pastaj ka numëruar tri mirësitë e përgjithshme: a) krijimin e njerëzve prej gjërash të vdekura; b) krijimin e të gjitha sendeve për dobinë e njerëzve; c) bërjen e Ademit zëvendës dhe mësimin e emrave të të gjitha sendeve. Pra, meqenëse këto çështje thuhën prej gojës së njeriut të pashkolluar, në atë mynyrë që është karakteristike për librat e zbritur nga Zoti, nuk mbetet më vend për të mençurit, sidomos për dijetarët për të dyshuar. Kurse tani Zoti u drejtohet benij Israilëve dhe urdhëroi e tha: “o bij të Israilit! Kujtojeni mirësinë që Unë jua kam falur, që ju të më falenderoni!

Mirësia është shpëtimi i prindërve të tyre prej kthetrave të Firaunit, për shpëtimin nga mbytja në det, për faljen e fajit të madh që bënë kur adhuruan viçin, për ushqimin në fushën Tihit, për zbritjen e Teuratit e të tjera. Bijtë e Israilit, nëse i kujtojnë këto mirësi, duhet të besojnë përpara të tjerëve.

«واوفوا بعهدي اوف بعهدكم»
[*Ue oufû biahdiy ûfi biahdikum*]

«Çojeni në vend besën që më kini dhënë, që edhe Unë ta çoj në vend fjalën që ju kam dhënë!»

Besa (ahdi), pakti i lidhur në mes Zotit e benij Israilit është për zotimin që Zoti i ka bërë atyre në librat e mëparshëm, duke thënë: nëse i besoni Profetit të fundit, kam për t'ju dhënë shpërblime të mëdha. Dhe ata kanë dhënë fjalën me betim, se do t'i besojnë Pejgamberit.

Fraza e mësipërme, është interpretuar edhe kështu:

I. Çojeni në vend besën që më keni dhënë Mua për t'i besuar Pejgamberit e për t'iu bindur atij, që edhe Unë, anasjelltas, ta çoj në vend fjalën që kam dhënë për ju, për t'ju dhënë shpërblime të mëdha.

II. Çojeni në vend besën që më kini dhënë Mua, për të zbatuar urdhrat e Mi dhe për t'u ruajtur prej fajeve të mëdha, që edhe Unë të çoj në vend premtimin se do t'ju fal.

III. Çojeni në vend besën që më keni dhënë Mua, për të qëndruar në udhën e drejtë, që edhe Unë ta çoj në vend zotimin Tim për t'ju shpëtuar prej katastrofave të të dyja jetëve.

Mbajtja e besës reciproke ka edhe shumë shkallë të tjera. E para është: duke shqiptuar dy frazat e shehadetit, Zoti do të na shpëtojë prej ndëshkimit të përjetshëm. Shkalla e fundit është: besimi në teuhijd (nuk ka zot tjetër përveç Allahut), që Zoti të na bëjë që të takohemi me Të përjetë.

«واياي فارهبون»

«Dhe vetëm prej Meje të keni frikë!». Kjo frazë tregon se besimtari nuk duhet të ketë frikë prej askurkujt, përveçse prej Zotit.

* * *

«وَأْمِنُوا بِمَا أُنزِلَتْ مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَكُمْ وَلَا تَكُونُوا أَوَّلَ
كَافِرٍ
بِهِ وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا وَإِيَّايَ
فَاتَّقُونِ»

[*Ue àminù bimà enzeltu musad'dikan limà meakum ue là tekùnù ev'vele kâfirin bibí
ue là teshterù bi àjàtij themenen kaljlen ue ij'jàje fet'tekùni*].

«O bijtë e Israilit! Besoni Kur'anin që Unë kam zbritur, i cili është vërtetues i librave që keni ju! Dhe mos u bëni mohuesit e parë të tij. Edhe ajetet e Mia mos i shisni për pak të holla! Përsëri, vetëm prej Meje të kini frikë!»

Shpjegime

Ajeti i mëparshëm: «اَوْفُواْ بِعَهْدِيْ» (Eufù biahidij) “Çojeni në vend besën që më keni dhënë”, përfshin edhe urdhrin për të besuar Kur’anin, pasi besimi në Kur’an është qëllimi themelor i besës. Por në këtë ajet përmendet posaçërisht urdhri për t’i besuar Kur’anit.

Kur’ani kerijmi i vërteton librat e mëparshëme me dy mënyra: a) Kur’ani ka zbritur, ashtu siç e kishin përshkruar ato libra; b) Kur’ani u përshtatet librave të mëparshëm plotësisht në pikat që vijnë: në tregimin e ndodhive; në frikësimin e njerëzve me ndëshkimin (adhabin) e Zotit; në thirrjen e njerëzve në besimin në Zotin Një e të Vetëm dhe për të adhuruar vetëm Atë; në urdhërimin për të drejtën; në ndalimin e punëve të këqija; në tregimin e punëve të ahiretit etj. Por Kur’ani nuk u përshtatet atyre librave në dispozitat e veprimit, sepse ato dispozita janë ndryshuar sipas ndryshimit të kohës.

«وَلَا تَكُونُواْ اَوَّلَ كَافِرٍ بِهِ»

[*Ue là tekànnù ev’vèle kàfirin bibí*]

Jehudinjtë u është thënë “mos u bëni mohuesit e parë të Kur’anit”, për tu thënë atyre: meqenëse ju o ithtarë të librit (ehli kiàb) e dinit se do të zbriste Kur’ani, nuk duhej ta mohoni të parët, por duhej të nxitonit të parët dhe ta besoni të parët atë; ju mos u bëni të parët mohues ndër ithtarët e librave të mëparshëm (ehli kitabët,) ashtu siç u bënë idhujtarët e Mek’kës të parët mohues ndër idhujtarët e tjerë.

Ose: Kur’anin kanë për ta mohuar disa prej ithtarëve të librave të mëparshëm (ehli kitab), por ju mos u bëni të parët e tyre!.

Shkurt, qëllimi i kësaj fraze, është për të treguar se ehli kitabi e kanë detyrë t’i besojnë Kur’anit përpara gjithë të tjerëve.

«وَلَا تَشْتَرُواْ بِآيَاتِيْ ثَمَنًا قَلِيْلًا»

[*Ue là teshterù bi àjàtij themenen kalijlen*]

Dijetarët e jehudinjtë merrnin prej popullit dhurata dhe disa taksa dhe, për të mos u dalë prej duarve këto fitime, filluan t’i thonë popullit të paditur: Muham’medi nuk është ai profeti i përmendur në Teurat, Kur’ani nuk është fjalë e Zotit... Mirëpo, të njëjtët dijetarë kishin thënë përpara se të shfaqej profetësia e Muham’medit: tani, së shpejti do të vijë një profet, të cilit ka për t’i zritur një libër (kitàb) dhe ne do t’i besojmë atij, sepse ai do të jetë i detyruar të luftojë kundër idhujtarëve ashtu si Musai dhe ne bashkë me të, do t’i mundim idhujtarët. Prandaj Zoti ynë u thotë atyre:

“Mos e ndryshoni besimin në ajetet e Mia për shkak të pak të hollave që do të fitoni.”

Fjala “ثَمَن” (themen), do të thotë “çmim i mallit që shitet”, por këtu është përdorur në kuptimin e dobive jetësore. Kjo fjalë është cilësuar me fjalën قَلِيْلًا [kalijlen] “të paktë”, për të treguar se sado të mëdha të jenë ato

interesa në sytë e tyre, në krahasim me shpërblimin (thevabin) e besimit, nuk kanë asnjë vlerë.

«وَايَا فَاتِقُونَ»

[*Ue ij'jaje fet'tkùni*]

«Vetëm prej Meje të kini frikë!». Kuptimi: besoni Kur'anin dhe mos kini frikë se varfëroheni! Të kini frikë prej Meje kur të mos i besoni Kur'anit dhe kur të mos ndiqni të drejtën.

* * *

«وَلَا تَلِيْسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ» (٤٤)

[*Ue là telbisul-hak'ka bil-bàtili ue tektumül-hak'ka ue entum taëlemune*]

“Mos e vishni të drejtën me të shtrembrën dhe mos e fshihni të drejtën! Por edhe ju e dini se jeni dukë i bërë këto punë».

Ky ajet, edhe ajeti përpara tij, u janë drejtuar dijetarëve të jehudinjve, sepse ata dhe jo të paditurit, e përzienin (e vishnin) të drejtën me të shtrembrën.

Këtu fjala “hak'k”, është për ajetet e Teuratit që tregojnë cilësinë e Pejgamberit, kurse fjala “bàtil”, është për ndryshimin e atyre ajeteve që bënin dijetarët e çifutëve. Ata, për të ndaluar botën që të mos i besonin Pejgamberit dhe kështu të forconin pozitën e vet, ajetet që tregojnë cilsitë e Pejgamberit i ndryshonin krejtësisht, ose u vinin bishta, me qëllim që të ndërlikoheshin e të bëheshin të tillë sa të mos kuptohej e vërteta. Këto punë ata nuk i bënin para të diturve, por para të paditurve dhe thoshin: Nuk ka nga ato ajete në Teurat. Kështu ata mundoheshin të fshihnin të drejtën, prandaj Zoti ynë u thotë: “Mos e fshihni të drejtën!”

«وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ»

[*Ue entum taëlemune*]

Mirpo ju e dimi mirë se ka nga ata njerëz që e përziejnë të drejtën me të shtrembrën dhe e fshehin të drejtën dhe, kjo është puna më e shëmtuar.

* * *

«وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ» (43)

[*Ue ekijmüs'salâte ue àtûz'zekâte uerkeù me-arr'rràki'ijne*]

«Kryejeni namazin, jepni zekatin dhe bëni ruku bashkë me ata që bëjnë ruku!»

Ky ajet ka zbritur për të treguar se ithtarët e librave të mëparshëm (ehli kitabët), pasi të besojnë Kur'anin, e kanë për detyrë të falin namaz dhe të japin zekatin.

Fjala “zekat” në fjalorin e arabishtes do të thotë “tepricë dhe pastrim”. Në shariat “zekat” quhet dhënia e një sasie të caktuar të pasurisë për të varfrit. Kjo dhënie quhet zekat, sepse e shton pasurinë që mbetet dhe dhënësin e pastron prej koprracisë.

Fjala “ruku” në fjalor do të thotë “prire e krrusem”. Në shariat, ruku është ai veprim që bëhet në namaz pas qëndrimit më këmbë e pas këndimit të Kur’anit . Në këtë ajet është përdorur në kuptimin “falje” dhe do të thotë: “o jehudin! Faluni si myslimanët me ruku!”. Është thënë kështu, për arsye se jehudinjtë nuk kanë ruku në faljen e tyre.

Disa interpretues (mufes’sirijn) të Kur’anit kanë thënë se fjala ruku, këtu është në kuptimin e përuljes e të bindjes dhe, do të thotë: “Përuluni e bindiuni si myslimanët të gjitha urdhrave të Allahut!

Nga ky ajet kuptohet edhe vlera e faljes me xhemat. Pejgamberi ka thënë: “Falja me xhemat është njëzet e shtatë gradë më e vlefshme se falja vetmas”.

* * *

Allahu, pasi i urdhëroi beni Israilët të besojnë dhe t’u binden të gjitha urdhrave të Tij, për të treguar se ata nuk veprojnë siç thonë vetë, urdhëron e thotë:

« أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْإِيمَانِ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ
الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ (٢٤٤) »

[E teëmurënen’nàse bilbirr’rri ue tenseone enfusekum ue entum tetlùnel-kitàbe efelà taëkilùne]

«A urdhëroni njerëzit për punë të mira dhe harroni veten tuaj? Mirëpo ju lexoni libra e jeni dijetarë; si nuk mendoni?».

Ky ajet është sjellë për të përçmuar ata njerëz që i këshillojnë të tjerët për punë të mira dhe vetë nuk i bëjnë ato. E, njeriu duhet ta bëjë vetë atë punë, të cilën ia këshillon tjetrit; ndryshe ajo që thua, në qoftë e drejtë, duhet ta ndjeksh vetë; kurse, nëse ajo nuk është e drejtë, nuk ka përse t’i thuhet tjetrit.

Ajeti nuk ka ardhur për të ndaluar këshilluesit fajtorë, që ata të mos predikojnë. Sepse të japësh këshilla, është një punë dhe të vepros sipas atyre këshillave, është një punë tjetër; kur nuk bën njërën, nuk ka përse të mos bësh tjetrën. Por ajeti i përbuz ata njerëz që nuk punojnë vetë sipas këshillave që u japin të tjerëve, por nuk u thotë të mos i këshillojnë të tjerët pse vetë janë fajtorë, por u thotë: duhet të veproshi edhe vetë ashtu siç urdhëroni tjetrin; ndryshe quheni të marrë.

Fjala "بر" (përfshin “të gjitha punët e mira”. Origjina e fjalës "عقل" (akl), është “burgos dhe lidh”. Kurse “të kuptuarit me mend”, i është thënë akl, sepse e ndalon njeriun nga të këqijat dhe e lidh në punë të mira.

Libri këtu është për Teuratin, sepse jehudinjtë e Medines e lexonin dhe e mësonin Teuratin nëpër shkolla, por mësuesit nuk vepronin sipas dispozitave të tij.

Ata që predikojnë dhe vetë nuk i mbajnë fjalët e predikimit, janë shëmbëllyer me kandilin që i ndriçon të tjerët, por veten e djeg.

* * *

«وَأَسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى
الْخَاشِعِينَ ﴿٥٦﴾
الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ وَأَنَّهُمْ إِلَيْهِ
رَاجِعُونَ ﴿٥٧﴾»

[*Uesteijnû bis'sabri ues'salâti ue in'nehà lekebijretun il'là alel-kbàshi'ijne. El'ledhijne jedhun'nûne en'nehum mulàku rab'bihim ue en'nehum ilejhi ràxhiûne*].

«Kërkoni ndihmë prej Zotit për nevojat tuaja me durim e me falje! Por këto për çdo njeri janë të rënda, kurse për ta që i përulen e i binden Zotit janë të lehta. Të bindurit janë nga ata njerëz që kanë besim se do të takohen me Zotin dhe se te Ai do të kthehen».

Shpjegime

Fjala "صبر" (sabr) "durim", do me thënë "e përmbaj veten nga përpëlajtjet e nga ankimet kur kam ndonjë dhembje e ndonjë hall". Përdoret edhe me kuptimin "pres të më plotësohet dëshira, duke e përmbajtur veten". Fjala durim në këtë ajet, mbase është në kuptimin e dytë, ose është përdorur në kuptimin e agjërimit, sepse agjërimi, meqenëse e ndalon njeriun prej ngrë-nies e pirjes dhe marrëdhënieve intime bashkëshortore, është një lloj durimi.

Ashtu siç e shkujdes njeriun dhe ia largon mendjen nga halli, pritja që t'i përmbushet dëshira, ashtu është edhe agjërimi, është një ilaç i fortë për të shëruar çdo sëmundje morale të zemrës. Edhe falja, e cila përfshin të gjitha ibadetet trupore dhe shpirtërore, kur kryhet vetëm me këtë qëllim (hulus), e zhvesh njeriun prej të gjitha punëve të dynjasë dhe e bën që të kthehet me trup e me zemër kah Allahu, pra namazi është mbi të gjitha ilaçet morale në punë të heqjes së halleve e të kujdesjeve që shqetësojnë njeriun. Prandaj Pejgamberit, sa herë që i vinte ndonjë shqetësim e telash, në çast ngrihej dhe falej dhe, në këtë mënyrë qetësohej.

Ky ajet ka ardhur si pë t'u treguar ilaçin e sëmundjes jehudinje dhe për t'u thënë: o bij të Israilit! Për të hequr rëndesën e vështirësinë që ju vjen në kryerjen e dispozitave kuranore, kërkoni ndihmë prej Zotit nëpërmjet agjërimit e namazit! Kështu të hiqni e të zhvishni lidhjet trupore e shpirtërore dhe t'i kryeni urdhrat e Zotit me vullnet.

«وانها لكبيرة الا على الخاشعين»

[*Ue in'nehà lekebijretun il'là alel-khàshi'ijne*]

«Kërkimi i ndihmës në këtë mënyrë (ose me falje) është gjë e rëndë për çdo njeri; vetëm për besimtarët është e lehtë».

Khàshi'ijn quhen ata njerëz që u binden urdhrave të Zotit me trup e me zemër.

Është thënë se kërkimi i ndihmës me agjërim e me falje, ose vetëm me falje, është gjë e rëndë dhe e vrazhdë për një njeri që nuk beson. Përse? Sepse njeriu e bën çdo punë për një interes; kur nuk shpreson ndojë interes, i vjen shumë vështirë ta bëjë atë punë. Por atyre njerëzve, që kanë besim të plotë se do të takohen me Zotin, që besojnë se vetëm te Ai do të kthehen e do të shkojnë, namazi dhe agjërimi u lehtësohen, sepse ata shpresojnë që të fitojnë kënaqësinë e Zotit.

* * *

«يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ
وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٤٨﴾»

[*à benij Isràijle-dhkurà niëmetijël'letij en'amtu alejkum ue en'nij fed'daltukum
alel-àlemijne*]

«O bijtë e Israilit! Kujtoni ato mirësi të Mia që ju kam falë! Kujtoni se edhe prindërit tuaj i kam pasë bërë më të virtytshëm se të gjitha kombet e atëhershme!»

Fahri Raziu e Kaziu thonë se fjala عالمين (àlemijne), këtu është për ato kombe që kanë qenë në kohën kur beni Israilët besonin se nuk e kishin prishur moralin, prandaj nuk është e domosdoshme me qenë më të virtytshëm se kombet e përparshëm dhe se kombet e mëpasme.

* * *

«وَاتَّقُوا يَوْمًا لَّا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا
شَفَاعَةٌ وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿٤٨﴾»

[*Uet'tkà joumen là texhziy nefsun an nefsin shej'en ue là jukbelu minhà shefà-atun ue là
juëkbadhu minhà adlun ue là hum junsarûne*].

«Të kini frikë edhe prej ndëshkimit të një dite, kur askush nuk mund të shlyejë një të drejtë për asnjë njeri dhe prej askujt nuk pranohet ndërmjetësimi (shefà'ati) dhe as prej ndonjë kryengritësi nuk mund merren (fidjei nexhàt) të holla shpëtimi dhe, për ata njerëz nuk do të gjendet kurrkush që t'i ndihmojë».

Ky ajet është sjellë për të treguar se ditën e kijametit mohuesit e së vërtetës (kafirët), në asnjë mënyrë nuk kanë shpëtim. Ajeti ka ardhur më shumë për të refuzuar mëtimin e jehudinjeve, të cilët thoshin se ne shpëtojmë prej ndëshkimit me ndërmjetësimin (shefà'atin) e prindërve tanë, sepse jemi fisnikë; prandaj nuk është e domosdoshme të kemi ndërmjetësim (shefà'at).

* * *

«وَإِذْ نَجَّيْنَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ
يُذَبِّحُونَ أَبْنَاءَكُمْ

وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ وَفِي ذَلِكُمْ بَلَاءٌ مِّنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ (49)»
[Ue idh nexh'xhejnàkum min àli Fir'oune jesùmùnekum sùel-adhàbi judheb'bibhùne
ebnàekum ue jestahjùne nisàekum ue fij dhàliukm belàun min rab'bikum adhijmun].

«Kujtojeni edhe atë kohë o bij të Israilit! Kur ju shpëtuam prej mundi-meve të familjes së Faraonit, të cilët shihnin të udhës ndëshkimin më të keq për ju, u thernin djemtë dhe u linin gjallë vajzat. Dhe kjo ishte një provë e madhe për ju nga ana e Zotit tuaj»

Shpjegime

“آل فرعون” (àli Fir'oune) do të thotë “familja e Faraonit: mbretërit e Egjiptit”.

Fahri Raziu e Hazini thonë se Faraoni i kishte vënë beni Israililët nëpër punë të rënda: disa për të mbjellë, disa të tjerë për të prerë qerpiç, një pjesë tjetër për të ngritur ndërtesa, disa të tjerë për të pastruar të pëgërat e vendit, etj.

Ata që nuk e kryenin detyrën, shtrëngoheshin të paguanin një taksë të rëndë, kur nuk e paguanin taksën në kohë, burgoseshin me duar lidhur në qafë. Allahu shpjegon ndër mundimet e tyre dy gjëra: therjen e djemve dhe lënien gjallë të vajzave të tyre. Vetëkuptohet sa katastrofë është t'u therësh prindërve djaln posa të lindë.

Thuhet se Faraoni i therte djemtë e Israilëve, sepse i pati thënë një falltar se ka për të lindur një djalë prej tyre që do t'i shkatërronte mbretërinë e tij. Kurse vajzat i linin gjallë me qëllim që t'i çnderonin; kështu që edhe ajo ishte një katastrofë më vete.

* * *

«وَإِذْ فَرَقْنَا بِكُمْ الْبَحْرَ فَأَنْجَيْنَاكُمْ وَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ
وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ (50)»

[Ue idh ferr'rraknà biukumul-bahre fe enxhejnàkum ue agreknà àle Fi'roune ue entum
tendhurùne]

«O bij të Israilit! Kujtojeni edhe atë kohë kur Ne e çamë detin për ju e u shpëtuam dhe i mbytëm njerëzit e Faraonit duke parë ju me sy mbytjen e tyre!»

Ky ajet thekson një ngjarje me rëndësi që ka ndodhur në mes Faraonit dhe beni Israilëve, e cila përfundoi me shpëtimin e beni Israilëve dhe me mbytjen e pasuesve të Faraonit.

Kur i madhi Musà ishte në Egjipt, një ditë, pa dashje vrau një egjiptian. Për këtë ngjarje u detyrua të largohej dhe shkoi në Medjen. Aty qëndroi pranë të madhit Shuaib dhjetë vjet dhe u martua me vajzën e tij. Pastaj u bë profet dhe përsëri u kthye në Egjipt. Në atë kohë, Faraoni i përdorte beni

Israilët si skllëvër në punët më të rënda dhe i çnderonte me gjithfarë mënyrash. I madhi Musa ishte kthyer në Egjipt për të shpëtuar beni Israilët prej këtyre mundimeve dhe për të ftuar Faraonin në fenë e vërtetë.

Në fillim thirri Faraonin në fenë e vëretë dhe i shfaqti shumë mrrekullira, por ai nuk i besoi; përkundrazi, e shtoi mllëfin e rreptësinë mbi Musanë e mbi kombin e tij. Atëherë, Musai kërkoj leje prej Faraonit për të marrë beni Israilët dhe për t'u larguar prej Egjiptit. Meqenëse Faraonit nuk i leverdiste të linte të largoheshin qindra mijë puntorë pa rrogë, e refuzoi prerazi kërkesën e Musait. Por Musai nuk hoqi dorë nga kërkesa dhe pothuaj ditë për ditë shkonte te Faraoni, derisa e shtrëngoi t'ia jepte lejen.

Musai mblodhi kombin e vet e u tha: “Secili prej jush të lypë prej fqinjit të tij egjiptian stolitë e arta, gjoja se i doni për dasëm. Dhe ata sipas urdhrin të Musait, aq sa mundën, i tërhoqën stolitë e arta. Pastaj, në një natë, të gjithë beni Israilët befas ikin prej Egjiptit. Të nesërmen, populli i Egjiptit shkoi dhe u ankua tek Faraoni për marrjen e stolive të arta prej israelitëve. Faraoni u zemrua shumë dhe urdhëroi të mblidhen disa divizoine ushtarë dhe me këtë ushtri ai ndoqi israelitët. Kur e panë ushtrinë e Faraonit, beni Israilët filluan ankimet dhe i thanë Musasë:

“A për të na vrarë në këtë shkretëtirë na nxore prej Egjiptit? Na lër të shkojmë e t'i bëjmë robni Faraonit!” Musai u tha: Mos u trembni! Tani do të shihni ndihmën e Zotit dhe egjiptianët nuk keni për t'i parë më pas ditës së sotme. Me urdhrin e Zotit Musai i ra detit me shkop dhe në atë çast filloi të frynte me furi era e verilindjes dhe më në fund, u hapën disa udhë në det. I madhi Musa i urdhëroi beni Israilët të kalonin me të shpejtë nëpër ato udhë. Ata filluan të kalonin nëpër ato udhë dhe, kur ishin në mesin e detit, Faraoni me ushtrinë e vet arriti në breg të detit. Sapo e pa se aty ishin hapur disa udhë, u fut brenda dhe filloi të ndiqte beni Israilët mu nëpër ato udhë. Kur beni Israilët kishin dalë në bregun e përtejme, ushtria e Faraonit kishte arritur në mesin e detit; ujrat që qendronin si të ngrira, shpërthyen mbi ta dhe nuk shpëtoi asnjëri prej tyre, të gjithë u mbytën bashkë me Faraonin. Ja, kështu shpëtuan beni Israilët prej kthetrave të njerëzve të Faraonit.

Kjo ngjarje e çuditshme, duke qenë një mirësi shumë e madhe për beni Israilët dhe duke qenë një mrekulli shumë e dukshme, vërtetoi se Zoti është Një dhe i Vetëm dhe se Musai ishte profet. Pas pak ditësh, ata që e kishin parë këtë mrekulli, morën për zot viçin prej ari që sajoi Samiriu dhe pastaj i thanë Musait: “Ne nuk do të besojmë ty, po nuk pamë Zotin me sy”. Guximi i beni Israilëve në këtë mynyrë, tregon qartë se ata s'kishin pikën e mendjes dhe s'kishin për ta besuar aspak as Pejgamberin tonë, sepse një komb që nuk mund të kuptojë ato mrrekulli lëndore, të cilat i kuptojnë edhe foshnjat, qysh mund të kuptojnë mrekullitë morale të Kur'anit.

* * *

«وَإِذْ وَاعَدْنَا مُوسَىٰ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِن بَعْدِهِ وَأَنتُمْ ظَالِمُونَ (51) ثُمَّ عَفَوْنَا عَنْكُمْ مِّن بَعْدِ ذَلِكَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ (52)»

[*Ue idh vâadnà Mûsà erbeijne lejleten thum'met'tekhadhtumul-ixhle min baëdihî ue entum dhàlimûne. Thum'me afounà ankum min baëdi dhàlike leal'lekum teshkurûne*].

“O beni Isralië! Kujtojeni edhe atë kohë kur Ne i premtuam Musait dyzet net për të biseduar me të në Tur; pastaj ju në atë rast morët viçin për zot dhe, me këtë mënyrë u bëtë prej mohuesve (dhàlimijn); sepse guxuat të bënit atë vepër kriminale të madhe, por, sapo u penduat dhe bëtë teube, Ne u’a falëm fajin që ju të falenderoni».

Shpjegime

Beni Isralitët, pasi kapërcyen detin e Kuq, morën rrugën kah Palestina, për të shkuar në vendin e tyre të parë, që ishte Ken’ani. Sipas tregimit të Teuratit, tre muaj pasi kishin dalë prej Egjiptit, erdhën në shkretëtirën e Sinait dhe aty ngritën çadrat, përballë Turit. Pastaj i madhi Musa, për dyzet ditë shkoi në Tur për të ndejtë aty dhe për të marrë urdhrat e Allahut. Aty foli me Allahun dyzet ditë e dyzet net. Kur u sosën këto ditë, atij iu shpall Teurati nga Zoti. Por gjatë këtyre ditëve, beni Israilët i thoshin Harunit: “Musai u vonua shumë, nuk e dimë se ku shkoi, prandaj ngrihu dhe na bëj një zot që të na prijë!”

I madhi Harun, që ishte zëvendësi i Musait, u mundua shumë për t’u mbushur mendjen atyre, por nuk mundi. Më në fund, një mjeshtër i quajtur Samirij sajoi një skulpturë me arin që u qe marrë zonjave egjiptiane dhe u tha beni Israilëve: “Ja, ky është zoti juaj dhe i Musait! Dhe, ata në çast, morrën viçin për zot dhe filluan ta adhuronin.

Atëherë, arriti Musai prej Turi, i ngarkuar me pllakat e Teuratit. Kur e pa kombin duke adhuruar atë viç, u zemërua shumë, hodhi pllakat në tokë dhe e zuri Harunin për mjekre dhe i tha: “Përse e prishe këtë komb?” I madhi Harun u përgjigj: “Unë u mundova shumë për t’i prurë në udhë, por nuk munda”.

Në këto fjalë e sipër, Musai e lëshoi të vëllanë, mori viçin e shkriu dhe e hodhi në ujë. Pastaj i tha kombit që të bënte teube e të vrisnin shoqi-shoqin, ashtu siç do të tregohet më poshtë.

* * *

«وَإِذْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَالْفُرْقَانَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ (53)»
[*Ue idh àtejnà Musel-kitàbe uel-furkàne leal'lekum tehtedûne*]

“Kujtojeni edhe atë kohë, o beni Israilë, kur Ne i dhamë Musait Librin dhe Furkanin, që ju të shkoni në udhën e drejtë».

Këtu, “libri”, është për Teuratin. Edhe “furkani”, është përsëri për Teuratin, i cili është dallues i së drejtës prej së shtrembrës. Disa kanë thënë se “furkani” është për mrekullitë e Musait; të tjerë kanë thënë se është për ndihmën që u dha Zoti kundër njerëzve të Faraonit.

«وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ أَنفُسَكُمْ بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجَلَ فَاثْبُتُوا إِلَىٰ بَارِئِكُمْ فَاقْتُلُوا أَنفُسَكُمْ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ عِنْدَ بَارِئِكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ (54)»

[*Ue idh kàle Mùsà likoumihî jà koumi in'nekum dhalemtum enfusekum bit'tikhadhi-kumul-ixhle fe tùbù ilà Bàri'ikum faktulù enfusekum; dhàlikum kbajrun lekum inde Bari'ikum fetàbe alejkum in'nehù huve'tev'vaburr'rrabijm*].

“Kujtojeni edhe atë kohë kur Musai i tha kombit: O, kombi im! Ju dëmtuat veten tuaj për shkak se morët vëcin për zot, prandaj bëni teube te Krijuesi juaj dhe vrisni veten, se teubja juaj me këtë mynyrë është e dobishme për ju te Krijuesi juaj; nëse bëni teube edhe Zoti u fal, sepse pa dyshim, vetëm Ai është Pranuesi i teubeve dhe shumë Mëshirues».

Ky ajet i madhërueshëm tregon se si u është falur faji nga Zoti atyre beni Israilëve që adhuroen vëcin.

Kur u kthye prej Turit dhe i pa ata që po adhuronin vëcin e artë, i madhi Musa u zemërua shumë. Musai zuri për mjekre e për flokësh Harunin por, pasi Haruni e shfajësoi veten, atij i'u shua zemërimi ndaj Harunit, thirri ata që adhuruan skulpturën e vëcit e u tha: “o, kombi im! Ju keni dëmtuar veten me atë që bëtë dhe, për të shpëtuar prej këtij mëkati të madh, bëni teube te Zoti duke vrarë vetet tuaja, sepse kjo lloj teubje është e dobishme për ju te Zoti. Në qoftë se bëni teube në këtë mënyrë, edhe Zoti jua pranon teuben, sepse, pa asnjë dyshim, Ai është pranues i teubeve dhe shumë mëshirues.

Sipas thënies së Teuratit atë ditë, kanë vrarë veten tre mijë veta; sipas thëniesve të komentuesve (mufes'sirinëve) të Kur'anit, dhjetë mijë veta.

Në sheriatin e Musait, teubja për shirkun (shirk, t'i vësh shok Zotit në adhurim), nuk pranohet ndryshe, veçse të vrasësh veten.

«وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَىٰ لَٰن نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّىٰ نَرَىٰ اللَّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْكُمُ الصَّاعِقَةُ وَأَنتُمْ تَنْظُرُونَ (55) ثُمَّ بَعَثْنَاكُم مِّن بَعْدِ مَوْتِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ (56)»

[*Ue idh kultum jà Mùsà len nuëmine leke bat'tà nerell'llàhe xhebreten fe ekhadhetkumus'sàikatu ue entum tendhurùne. Thum'me beatbnàkum baède moutikum leal'lekum teshkurùne*].

«Kujtojeni edhe atë kohë, kur ju thatë: “o, Musa! Kurrësesi nuk të besojmë ty, pa e parë Allahun çiltas”. Në atë çast, ju përlau rrufeja, rreptësinë e së cilës e patë me sytë tuaj dhe ju vdiq. Pastaj ju ngjallëm pasi patët vdekur që të falënderoni».

Shpjegime

Bejzaviu e Hazini thonë se ata që deshën ta shihnin Zotin çiltazi, duke i thënë Musait se “ne duam ta shohim Zotin me sy, ndryshe nuk të besojmë aspak”, janë shtatëdhjetë vetat që shkuan në Tur bashkë me Musanë për të dëgjuar bisedimin e Zotit me të, që pastaj të vinin e t’ia tregonin kombit që t’i forcohej besimi.

Ata shtatëdhjetë vetat e zgjedhur që shkuan në Tur, i rrethoi një re e dendur. I madhi Musa i ndaloi ata afër majës së malit dhe u tha: Rrini këtu dhe dëgjoni me kujdes ligjëratën e Zotit me mua”. Vetë Musai u ngjiti në majën e malit dhe filloi të fliste me Zotin. Për shkak të resë së dendur që kishte rrethuar malin, ata nuk e shihnin Musanë, por ligjëratën me Zotin e dëgjonin mirë, sepse ishin shumë afër. Mirëpo atyre nuk iu njom zemra e të besonin se ligjërata ishte vërtetë me Zotin. Sapo erdhi Musai, ata i thanë: “o, Musa! Ne, pa e parë Zotin me sy, nuk të besojmë ty”. Atëherë filluan bubullimat e shkrepimat pa pushim; rrufetë shkrepnin njëra pas tjetrës. Më në fund, ra një rrufe e lemerishme e i shtriu të gjithë përtokë të vdekur.

Ata i vrau Zoti me rrufe, sepse kërkuan një gjë që nuk është e mundur të ndodhë në këtë botë, pasi, përveç disa pejgamberëve, për të cilët thuhet se e kanë parë Zotin me sytë e zemrës, askush s’ka mundur ta shohë Atë siç e kërkuan ata.

Kur Musai e pa se Zoti i vrau ata me rrufe, u lut: “o Zoti! Ti e di që unë i solla ata këtu për të qenë dëshmues të ligjëratës sonë. Mirëpo Ti i vrave të gjithë dhe nuk lë të gjallë asnjë. Ç’ti them kombit kur të shkoj atje? Për madhërinë Tëndë ngjalli përsëri këta!” Dhe Zoti i’a pranoi lutjen Musait, ua ktheu shpirtërat atyre dhe i ngjalli përsëri.

Ebus’suud efendiu thotë se shtatëdhjetë vetat që vdiqën prej rrufesë, kanë mbetur pa shpirt njëzet e katër orë dhe pastaj janë ngjallur.

* * *

«وَوَهَبْنَا لَكُمْ السَّمَامَ وَأَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّاءَ وَالسَّلْوَى
كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَكِنْ كَانُوا
أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ (57)»

[*Ue dhalelnà alejkumul-gamàme ue enzelna alejkumul-men’ne ues’selvà kulù min
taj’jibàti mà rezaknakum ue mà dhalemùnà ue lakìn kànù enfusehum jadblimùne*].

«Kujtojeni edhe atë kohë kur Ne, me madhërinë Tonë e bëmë renë hije mbi ju, (në fushën e Tiëhit, që të mos ju përvëlonte dielli); për ju zbritëm edhe hallvë Kudreti e zogj shkurtash dhe u thamë hani nga këto ushqime të freskëta që u’a kemi dhënë. Por, megjithëse ata nuk falënderuan për këto mirësi, Ne nuk na dëmtuan, por dëmtuan vetet e tyre».

Shpjegime

Beni Israilët u endën nëpër shkretëtirën e Tiëhit plot dyzet vjet. Ngado që shkonin, një re u rrinte përmbi krye që të mos i digjte dielli. Çdo ditë, nëpër drurë u zbriste hallvë Kudreti, e me mijëra zogj shkurtash vinin përqark çadrave, e hanin sa të donin. Sipas tregimit të Teuratit, reja ka filluar t'u rrijë mbi krye, qysh kur dolën prej detit, kurse embëlsira dhe zogjtë kanë filluar t'u vijë kur erdhën në shkretëtirën e Sinait dhe kanë vijuar plot dyzet vjet, derisa kanë arritur në kufijtë e qytetit Erejhaë.

* * *

«وَإِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ
رَغَدًا وَاَدْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةٌ نَغْفِرْ لَكُمْ
خَطَايَاكُمْ وَسَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ (58)»

[*Ue idh kulned-khulù hâdhibil-karjete fekulù minhà hajthu shiëtum regaden ued-khulul-bàbe suxh'xheden ue kùlù hit'tatun nagfir lekum khàtàjàkum ue senezjjudul-muhsinijne*].

«Kujtojeni edhe atë kohë kur u thamë hyni në këtë qytet dhe hani sa të doni nga pemët e gjellët e tij! Hyni edhe në portën e këtij qyteti duke bërë sexhde dhe thoni o Zot! Kërkesa jonë është që Ti të na i falësh e të na i heqësh fajet tona! Në qoftë se hyni duke bërë sexhde dhe duke u lutur kështu, edhe Ne ua falim fajet tuaja dhe ua shtojmë shpërblimet atyre që bëjnë punë të mira».

Shpjegime

Qyteti i përmendur është Kudsì. Urdhri për të hyrë aty, është امر «تَكْلِفِي» (emrun teklijfij) urdhër detyrimi. Thënia: “Hani sa të doni nga pemët e tij”, përfshin urdhrin për t'u vendosur aty.

Fjala «حِطَّة» (hit'tatun) do të thotë: “Dëshira jonë është që të na i zvo-gëlosh e të na fshish fajet tona prej regjistrit të veprave tona!”

«وَسَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ»

[*Ue senezjjudul-muhsinijne*]

Kjo frazë do të thotë: “Hyrja juaj duke thënë “Hit'tatun”, sjell faljen e fajtorëve, por edhe shtimin e shpërblimit të atyre që s'kanë faje, por janë bamirës”. Shtimi i shpërblimit mund të jetë në ahiret, por mund të jetë edhe në dynja. Atëherë kuptimi i frazës është: Në qoftë se hyni në Kuds nga porta duke i bërë Zotit sexhde falënderimi e duke thënë “hit'tatun”; ne ua shtojmë shpërblimin bamirësve, duke ua prurë mbarë që të zënë edhe qytete të tjera.

* * *

«فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَنْزَلْنَا عَلَى
الَّذِينَ ظَلَمُوا رِجْزًا مِّنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ (59)»
[Febed'dele'ledh'dhijne dhalemù konlen gajrel'ledhij kijle lebum fe enzelnà alel'ledhijne
dhalemù rixhzen mines'semài bimà kànù jefsukàine]

«Por ata që dëmtuan veten e tyre, e ndryshuan fjalën që u ishte urdhëruar të thoshin me një fjalë tjetër. (Në vend që të thoshin “hit’tatun”, thanë për t’u tallur “hintai hamra’e” “dëshirojmë grurë të kuq!”) Prandaj, edhe Ne zbritëm një ndëshkim mbi mizorët, për shkak se ata dolën jashtë bindjes së Zotit».

Fjala " رجز " (rixhz) do të thotë: “ndëshkim”. Kuptimi original i fjalës (rixhz) është: “Një gjë nga e cila njeriu ndjen neveri (bën istikrah)”. Mufes’sirinët (interpretuesit e Kur’anit) kanë thënë se kjo fjalë është për murtajen (taunin) që u ra çifutëve, kur brenda një orë vdiqën prej saj njëzet e katër mijë frymë.

* * *

«وَإِذِ اسْتَسْقَىٰ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ
فَانفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا
قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَّشْرَبَهُمْ كُلُوا وَاشْرَبُوا مِن رِّزْقِ اللَّهِ وَلَا
تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ (60)»

[Ue idhis-teska Mùsà likoumibi fekulnà-drib biasàkel-baxhere fenfexheret minbu-
thnetà ashrete ajnen kad alime kul’lu unàsin meshrebebum, kulù ue-shrebù min
rizkil’làbi ue là taèthou fil-erdi mufsidijne].

«O, beni Israilë! Kujtojeni edhe atë kohë kur Musai kërkoi ujë për të pirë kombi i tij dhe Ne i thamë: “Bjeri këtij guri me shkopin tënd!” (dhe ai i ra e) në atë çast rrodhën prej tij dymbëdhjetë kroje dhe, çdo gjini e dinte vendin e vet ku do te pinte ujë (dhe nuk kishte vend për grindje në mes tyre). Musai u tha: “Hani e pini prej ushqimit të Zotit dhe mos u bëni ngatërrestarë në faqen e dheut!”».

Shpjegime

Sipas tregimeve të Teuratit edhe kjo mrekulli ka ndodhur në shkretëtirën e Tiëhit. Kur beni Israilët nuk gjetën ujë për të pirë në atë fushë, iu vërsulën Musait dhe i thanë: “A na nxore prej Egjipti që të ngordhim me gjithë bagëtitë pa ujë këtu në këtë shkretëtirë? Nëse nuk na gjen ujë, do të të vrasim me gurë!” Dhe Musai iu lut Zotit që t’i dhuronte ujë kombit. Dhe Zoti i’a pranoi lutjen Musait; e urdhëroi që t’i binte me shkop një guri që ishte i ngulur aty pranë. I madhi Musa, para një turme të madhe të kombit e çoi në vend urdhrin e Zotit. I ra gurit me shkop dhe në atë çast filluan të ridhnin nga guri dymbëdhjetë kroje. U caktua për çdo gjini një krua dhe çdo gjini e njihte kroin e vet.

Kjo çështje përfshin shumë mirësi të mëdha morale e materiale për beni Israilët: Në atë shkretëtirë ku nuk gjendet pikë uji për të shuar etjen dhe, kur

ata kishin arritur në atë shkallë kur po ngordhnin të gjithë për ujë, rrodhi uji prej një guri, që nuk e shpresonin fare dhe ata pinë e u ngopën të gjithë pa asnjë grindje. Kjo ngjarje, ashtu siç ishte e dobishme për ata në këtë botë, po ashtu ishte e dobishme edhe për ahiretin e tyre, sepse është një argument i fortë për të vërtetuar fuqinë e Allahut që është Një dhe profetësinë e Musait.

Ata njerëz që i besojnë Zotit dhe fuqisë së Tij të plotë, nuk habiten nga dalja e aq uji prej një guri sa të ngopeshin gjashtë qind mijë frymë, sepse këto mrekulli për fuqinë e Allahut, nuk janë gjë e madhe, sepse Ai është i fuqishëm të krijojë gjithçka brenda një çasti.

* * *

«وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَى لَنْ نَصْبِرَ عَلَىٰ طَعَامٍ وَاحِدٍ فَادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنْيِتُ الْأَرْضُ مِنْ بَقْلِهَا وَقِثَّائِهَا وَفُومِهَا وَعَدَسُهَا وَبَصِلَهَا قَالَ أَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذِي هُوَ أَدْنَىٰ بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ اهْبِطُوا مِصْرًا فَإِنَّ لَكُمْ مَّا سَأَلْتُمْ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذَّلِيلَةُ وَالْمَسْكَانَةُ وَبَاءُوا بِغَضَبٍ مِّنَ اللَّهِ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ الْحَقِّ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ (61)»

[*Ue idh kultum ja Musà len nasbire alà taàmin vâhidin fed'u lenà rab'beke jukbrixh lenà mim'mà tunbitul-erdu min baklibà ue kithàibà ue fûmihà ue adesihà ue besalibà kâle e testebdilûnel-ledhij huve ednà bil'ledhij huve khajrun, ihbitû misren fein'ne lekum mà se-eltum ue duribet alejhimudh'dhil'letu uel-meskenetu ue bà'û bigadabin minell'llâhi, dhâlike bi en'nehum kânû jekfurûne bi àjàtil'lâhi ue jaktulûne-n'nebij'jijne bigajril-bak'ki dhâlike bimà asou ue kânû jaètedune*].

«Kujtojeni edhe atë kohë, o beni Israilë, kur ju i thatë Musait: O, Musa! Ne nuk mund të durojmë vetëm me një gjellë, prandaj lutiu Zotit tënd të nxjerrë për ne nga toka perime, tranguj, hudhra thjerëza e qepë!» Musai u tha: A doni t'i ndërroni sendet e dobishme me gjëra më të ulëta? Shkoni në Egjipt! Dhe atje ka për ju nga ato që kërkon. Më në fund, mbi ta ra poshtërsia dhe varfëria dhe e merituan ndëshkimin e Perendisë, sepse ata mohonin ajetet e Allahut dhe sepse ata i vrisnin peygamberët pa asnjë të drejtë. Ky është shkaku pse ata gjithmonë bënë kryengritje dhe e kapërcenin kufirin».

Shpjegime

Si të gjitha ajetet e mëparëshme edhe ky ajet përshkruan një mosmirënjohje tjetër e njëfarë krimi e poshtërsie natyrale që kishin jehudinjtë e përparshëm dhe ua kujton edhe çifutëve të kohës, sepse moralet e mendimet e prindërve e të stërgjyshërve i trashëgojnë fëmijët e nipat.

“Gjella e vetme”, për të cilën ata i thanë Musait “Nuk durojmë”, është për ëmbëlsirën e shkurtëzat që u vinin përnatë. Megjithëse ishin dy ushqime,

ata i quajtën si një gjellë të vetme, ngaqë vazhduan për një kohë të gjatë e nuk u ndryshuan.

Siç u tregua më sipër, Beni Israilët, kur mbetën të uritur në shkretëtirën e Sinait, iu lutën Musait për ushqim dhe ai iu lut Allahut. Menjëherë, për ata filluan të zbresin me mrekulli men'n dhe selvà. Atëherë ata u kënaqën dhe e falënderuan Zotin. Por kur u veleritën nga të ngrënët vetëm të një lloj gjelle, një ditë, sipas zakonisht që kishin, u tubuan rreth Musait dhe i thanë: “Këtë lloj gjelle të vetme, nuk po mundemi ta hamë; prandaj t’i lutesh Zotit tënd të na sjellë hudhra e qepë, me të cilat ishim mësuar në Egjipt. Pas këtyre fjalëve Muasi u tha:

“A doni këto sende të ulëta mbi ato që u ka falë Zoti përnatë dhe pafarë mundimi? Këto që jep Zoti janë për ju më të shijshme e më të dobishme sesa ato që kërkon ju. Në qoftë se këmbëngulni në kërkesat tuaja, duhet të shkoni në Egjipt; atje do t’i gjeni gjërat që doni ju. Por atje do të gjeni vrevën (të keqen më të madhe)”.

Mirëpo ata nuk i morën për këshilla qortimet e Musait, por ngulmuan në mosmirënjohjen e tyre. Nganjëherë bënë kryengritje. Më në fund, guxuan të mohonin ajetet e Teuratit dhe mrekullitë që u qenë shfaqur Musait, siç ishin hapja e detit, ardhja e resë si hije mbi kokat e tyre, dalja e ujit prej gurit etj. Ata filluan të vrisnin edhe peygamberët pa asnjë të drejtë dhe kështu kapërcyen krejtësisht kufirin. Atëherë e merituan të poshtërohen dhe të hyjnë nën zemërimin e Zotit.

* * *

«إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالنَّصَارَى وَالصَّابِئِينَ
مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ
رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (62)»

[In'nel'ledhijne àmenù nel'ledhijne hàdù uen'nesàrà ues's'abi'ijne men àmene bil'làhi uel-
jeumil-àkebiri ue amile sàliban felebum exbrubum inde rab'bihim ue là kboufun alejhim
ue là hum jahzenùne].

«Kushdo nga myslimanët, nga jehudinjtë, nga të krishterët dhe nga sabi'inët, që do të besojë Zotin e ditën e kijametit dhe do të bëjë punë të mira, ka shpërblim te Zoti dhe ata nuk kanë as frikë e as nuk janë të hidhëruar».

Sabi'inë quhen ata që kanë përqafuar fenë e të madhit Ibrahim.

Ky ajet ka zbritur për të refuzuar mëtimin e jehudinjtë që thoshin se ata ishin stërnipa peygamberësh, prandaj doemos që do të shpëtonin.

* * *

«وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُوا مَا
آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ (63) ثُمَّ

تَوَلَّيْتُمْ مِّنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَكُنْتُمْ
مِّنَ الْخَاسِرِينَ (64)»

[*Ue idh ekhadhnà mijthàkakum ue refaènà fouka kumut'tùre kbudhù mà àtejnakum bikuv'vetin nedh-kurù mà fijhi leal'lekum tet'tekùne. Thum'me tevel'lejtum min baëdi dbàlike feloulà fadlull'llàhi alejkum ue rahmetubù lekuntum minel-khàsirijne*].

«Kujtojeni, o beni Israilë edhe atë kohë kur patëm marrë besën prej jush për të vepruar sipas dispozitave të Teuratit dhe Turin e patëm ngritur mbi ju e ju thamë: Merreni seriozisht Librin që ju kemi dhënë dhe kujtoni ato dispozita që ka Teurati, që ju të ruheni nga gjërat e ndaluara! Ndryshe, do t'ju shtyp me malin që keni mbi krye. Por ju abstenuat e nuk e mbajtet fjalën që dhatë dhe, sikur të mos ishte mirësia e Zotit dhe mëshira e Tij, ju do të bëheshit prej të dëmtuarve në dynja e në ahiret».

Siç e shpjegojnë Bejzaviu, Hazini dhe Medàriki, kur i madhi Musa u kumtoi beni Israilëve dispozitat e Teuratit, ata thanë: “Këto dispozita qenkan tepër të rënda; prandaj nuk mund të marrin përsipër të veprojmë sipas tyre. Atëherë, Allahu urdhëroi Xhibrilin të ngrinte një copë të Turit mbi kokat e tyre.

I madhi Musa u tha: “Në qoftë se nuk i pranoni dispozitat e Teuratit, kjo copë mali ka për të rënë mbi shpinat tuaja dhe do t'ju mbytë.” Atëherë jehudinjtë ranë në sexhde me njërën faqe dhe me një sy vërenin malin dhe kështu dhanë fjalën se do t'i pranonin ato dispozita. Dhe mali shkoi në vendin e vet.

Jehudinjtë edhe sot e bëjnë sexhden mbi një faqe dhe pohojnë se me këtë mënyrë kanë shpëtuar stërgjyshërit e tyre prej rrezikut.

وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ الَّذِينَ اعْتَدَوْا مِنْكُمْ فِي السَّبْتِ فَقُلْنَا لَهُمْ
كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ (65)
فَجَعَلْنَاهَا نَكَالًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا وَمَوْعِظَةً
لِّلْمُتَّقِينَ (66)»

[*Ue lekad alimumul'ledhijne-ëtedou minkum fis'sebti fekulnà lehum kùnù kiredeten khàsi'ijne. Fexhealnàhà nekàlen limà bejne jedejbà ue mà kbalfehà ue mouidhaten lilmut'tekijne*].

«Betohem në veten Time se ju, me të vërtetë e dini atë grup prej jush që e kapërcejnë kufirin ndaj urdhrit Tonë, për të nderuar ditën e shtunë. Dhe ne u thamë atyre: Bëhuni majmunë të poshtër.

Këtë ngjarje e kemi bërë që ata të nxjerrin mësim nga pësimet, si ata që e panë me sy, ashtu edhe ata të mëpastajmit dhe, e kemi bërë këshillë për mut'tekijtë» (ata që kanë frikë Zotin).

Shpjegime

Mufes'sirët (komentuesit e Kur'anit) thonë se ajeti është për një ngjarje që ka ndodhur në kohën e të madhit Dàud mbi popullin e qytetit Ejle, që ishte në breg të detit, ndërmjet Medines dhe Turi Sinait.

Jehudinjtë e atij vendi merreshin me gjueti peshku. Meqenëse edhe këta ishin të detyruar të respektonin dispozitat e Teuratit si të gjithë jehudinjtë e tjerë, duhej të nderonin ditën e shtunë, ditë në të cilën ata e kishin të ndaluar të merreshin me punë dynjaje. Mirëpo, nga lakmia e madhe që kishin, filluan të mos e njihnin këtë ndalim dhe nisën të gjuanin edhe ditën e shtunë. Atëherë mbi ta ra zemërimi i Allahut e u tha: “Bëhuni majmunë të poshtër!”. Në atë çast atyre i'u ndërrua fytyra e u bënë me të vërtetë si majmunë.

Ky ndëshkim prej Zotit u bë që të merrnin mësim njerëzit e tjerë, që të mos e kapërcejnë kufirin e vendosur nga Zoti.

Muxhahidî, i cili është njëri nga komentuesit e mëdhenj të Kur'anit, thotë se fraza: «كُونُوا قردة خاسئين» [*kûnû kiredeten khâsî'ijne*] “Bëhuni majmunë të poshtër!” është për ndryshimin e zemrës dhe të moralit të tyre e jo të fytyrës, domethënë: “Bëhuni si majmunë dhe jo majmunë të vërtetë”. Këtë interpretim e kanë kundërshtuar disa komentues duke thënë se kjo është kontradiktë. Por imam Raziu e ka pëlqyer dhe ka thënë se ky lloj shëmbë-llimi përmendet (mesh-hur) në ligjëratat e dijetarëve të gjuhës letrare.

* * *

«وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَذْبَحُوا بَقَرَةً
فَالَوْ أَتَّخِذْنَا هٰزُورًا قَالُوا أَعِوْذُ بِاللَّهِ أَنْ أَكُونَ مِنَ
الْجَاهِلِينَ (67)»

[*Ue idh kale Mûsà likoumihî in'nellâhe jeëmurukum en tedhbehû bekareten kâlû e tet'tekhdhunà huзуven kale eûdhu bil'lâbi en ekûne minel xhâbilijne*]

«Dhe Kujtojeni edhe atë kohë, o beni Israilë, kur Musai i tha kombit: Allahu udhëron të thërn një lopë! Ata i thanë: A do të tallesh me ne? Ai u tha: I lutem Zotit mos të më bëjë prej xhahilëve (injorantëve)».

Shpjegime

Ky ajet thekson një ngjarje me rëndësi:

Një plak nga pasanikët e beni Israilëve kishte një djalë dhe dy nipa, djem të vllait. Pasi vdiq plaku, nipat, me qëllim që trashëgimia t'u mbetej atyre, një natë vrasin djalën e plakut të mjerë dhe, për të mos u marrë vesh se kush e kishte vrarë, trupin e tij e lanë në një vend ku mblidheshin njerëzit. Në mëngjes, kur aty u gjet i vrari, vrasësit filluan të vajtonin me të madhe dhe shkuan te Musai e i thanë: “Patjetër, të nxirret në shesh vrasësi!”

I madhi Musa bëri hetimet e duhura, por vrasësi nuk u gjend, sepse çdonjëri prej beni Israilëve, për të shfajësuar veten, i'a ngjiste krimin tjetrit. Kështu, gjithë populli u njollos dhe u bënë armiq me njëri-tjetrin. Në këtë

gjendje, i madhi Musa u detyrua t'i lutej Zotit që të nxirrte në shesh vrasësin, që të hiqej dyshimi krejtësisht. Allahu urdhëroi që beni Israilët, të thernin një lopë. Kur Musai u komunikoi atyre këtë urdhër, ata i thanë: “Ç’lidhje ka vrasja me therjen e lopës? A do të tallesh me ne?” Musai u tha: “Allahu më ruajtë që të mos hyj edhe unë në turmën e injorantëve”.

Me këtë fjalë Musai refuzoi talljen e tyre.

«قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا فَارِضٌ وَلَا يَكْرُ عَوَانُ بَيْنَ ذَلِكَ فافْعَلُوا مَا تُؤْمَرُونَ (68)»

[Kàlud'u lenà rab'beke jubej'jinu lenà mà hije kale in'nehù jekùlu in'nehà bekaretun là fàridun ue là bikrun avànun bejne dhàlike fef-alù mà tuëmerùne].

«(Ata, sapo e kuptuan se Musai po fliste seriozisht), i thanë: “O Musa! Lutiu Zotit tënd të na tregojë si është ajo lopa që duhet të therim, e vjetër apo e re?” Musai u tha se Zoti urdhëron e thotë që ajo është një lopë as e vjetër e as fare e re, është me një moshë të mesme dhe bëjeni këtë që urdhëroheni! Të gjeni sa më shpejt një lopë të tillë dhe thereni.»

I madhi Musa donte t'i thoshte kombit se nuk ishte mirë të zgjatej fjala, duke bërë pyetje hollë e gjatë për këtë punë, por të gjenin një lopë të tillë dhe ta thernin. Mirëpo çifutët e trashë nuk i kuptonin këto shenja dhe për të keqen e tyre, filluan ta rëndojnë çështjen me pyetje të tjera. Nëse qysh herën e parë do të kishin therur një lope, sido që të ishte, puna do të ishte mbaruar.

«قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا لَوْثُهَا قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَاءٌ فَاقِعٌ لَوْتُهَا تُسْرُ النَّاطِرِينَ (69)»

[Kàlud'u lenà rab'beke jubej'jinu lenà mà lounuhà kàle in'nehù jekùlu in'nehà bekaretun safrà'u fàki'un lounuhà tesur'run'nàdbirijne]

«Ata e përsëritën pyetjen dhe thanë: “O Musa! Lutiu Zotit tënd të na tregojë çfarë ngjyre ka ajo lopë?” Ai u tha: “Zoti thotë se ajo është lopë krejtësisht e verdhë dhe ngjyra e saj i gëzon shikuesit»

* * *

«قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ إِنَّ الْبَقَرَ تَشَابَهَ عَلَيْنَا وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ لَمُهْتَدُونَ (70)»
قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا ذَلُولَ تُثِيرُ الْأَرْضَ وَلَا تَسْقِي
الْحَرْثَ مُسَلَّمَةٌ لَا شِيَةَ فِيهَا قَالُوا الْآنَ جِئْتُ بِالْحَقِّ فَذَبْحُوهَا وَمَا كَادُوا يَفْعَلُونَ (71)»

[Kàlud'u lenà rab'beke jubej'jinu lenà mà hije in'ne-lbekare teshàbebe alejnà ue in'nà in shàe-ll'làhu lemuhtedùne. Kàle in'nehù jekùlu in'nehà bekaretun là dbelùlun tutbijrul-erda ue là teskil-harthe musel'lemetun làshijete fjbhà kàlù el-àne xhiëte bil-bak'kei fedhebehùhà ue mà kàdù jef'alùne].

«Beni Israilët e përsëritën pyetjen edhe një herë: “O Musal! Lutiu Zotit tënd të na e shkoqitë si është ajo lope, sepse si ajo lopa që na u tregua deri tani ka plot; prandaj ne nuk e dallojmë dot se çfarë lope duhet therur; por në dashtë Zoti, ne do ta gjejmë atë”. Musai u tha: “Zoti thotë se ajo është një lopë që nuk ka lëruar arë as nuk ka ujit bimë (nuk është vënë kurrë në zgjedhë), ajo nuk ka asnjë të metë dhe as ndonjë njollë të kundërt në ngjyrën e saj të verdhë”. Atëherë, ata thanë: “Tani na tregove të drejtën dhe, në çast e gjetën atë dhe e therën; por në fillim nuk po afroheshin të bënin atë punë».

Shpjegime

Fahri Raziu e Kaziu kanë thënë se lopa që u përshkrua pas sa e sa pyetjesh të beni Israilëve, kishte qenë e një jetimi, babai i të cilit kishte qenë një plak i mirë. Plaku i gjorë s’kishte pasur pasuri tjetër përveç asaj mështjerrre, të cilën e kishte lëshuar në pyll të kulloste sallore e kishte thënë:

“O, Zot! Këtë mështjerrë t’a kam lënë Ty (amanet) për djalin tim, ruaje prej të ligash derisa të rritet! Mbas njëfarë kohe plaku kishte vdekur, por lutja e tij ishte pranuar. Derisa ishte rritë mështjerra e ishte bërë lopë, nuk i kishte ndodhur ndonjë sëmundje dhe ishte bërë më e bukura e lopëve. Kur u detyruan beni Israilët të therin një lopë me ato cilësi që kërkoheshin, nuk u gjet lopë tjetër përveç asaj të jetimit. Prandaj shkuan tek e ëma e jetimit dhe ia blenë shumë shtrenjtë dhe e therën.

Ja, kështu, me shumë vështirësi ata e çuan në vend urdhrin e Zotit.

* * *

«وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَادَّارَأْتُمْ فِيهَا وَاللَّهُ مُخْرِجٌ مَّا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ (72)»

[*Ue idh kateltum nefsen fed'dareëtum fijhà, uell'llàhu mukbrixhun mà kuntum tektumùne*]

«Kujtojeni edhe atë kohë, kur patët vrarë një njeri të pafajshëm dhe po grindeshit me njëri-tjetrin për të gjetur vrasësin e atij njeriu, e ju akuzonit njëri-tjetrin për të shfajësuar veten dhe për t’ia ngarkuar vrasjen tjetrit; por nuk menduat se Allahu ka për ta nxjerrë në shesh atë që ju e fshihni».

* * *

«فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَا كَذَلِكَ يُحْيِي اللَّهُ الْمَوْتَى وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ (73)»

[*Fekulna-dribù bibaëdihà kedhàlike juhjil'làbul-moutà ue jurijkum àjâtibi leal'lekum taëkilùne*]

«Dhe Ne u thamë atyre: “Pritini disa copa nga mishi i kësaj lope dhe me to goditeni të vdekurin! (dhe ju këtë urdhër e çuat në vend, i vdekuri u ngjall në atë çast dhe i tregoi vetë vrasësit e tij). Kështu i ngjall Allahu gjithë të vdekurit ditën e kijametit pa asnjë vështirësi; Ai Zot u tregon ju ajetet e veta,

të cilat dëshmojnë fuqinë e Tij të plotë, që ju ta kuptoni se Ai Zot është i fuqishëm për t'i ngjallur të gjithë”.

Bejzaviu thotë: meqë vrasja u bë nga një a dy veta të vetë kombit dhe meqë vrasja ndodhi brenda fiseve (kabileve), vepra i mbetej të gjithëve; prandaj është thënë në ajetin e përparshëm: “Kujtojeni kur ju vratë një njeri të pafajshëm”.

Pasi i vrari u ngjall, tregoi se e kishin vrarë djemtë e ungjit. Atëherë, ata u kapën e u vranë në çast.

Tregimi rreth lopës merr fund me ajetin e mësipërm.

Meqenëse kjo ndodhi ka rëndësi të madhe, sepse tërheq vëmendjen për fuqinë e madhërinë e Allahut, është bërë shkak që surja që përfshin atë ndodhi, të marrë emrin “surja e lopës” (sure el-bekareh).

Meqenëse Allahu është i zoti ta ngjallë të vdekurin menjëherë dhe pa asnjë mjet, kushti për therjen e lopës dhe goditja e të vdekurit me copat e mishit të saj, pa dyshim, është ndër urtësitë (hikmetet) e shumta, ndër të cilat janë edhe këto: ata që dëshironin të zbulohej vrasësi, e kishin detyrë (vaxhib) të thernin një kurban; kafsha që do të bëhej kurban, duhej të zgjidhej më e bukura, sepse i ati i djalit ishte mbështetur në Zotin (kishte bërë tevek’kul); çdo punë e bën Zoti, kurse mjetet (esbabet) janë shenja të sipërfaqshme.

* * *

Për të treguar se jehudinjve edhe pasi panë gjithë ato argumente, nuk iu zbut zemra, urdhëron e thotë:

«ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِّنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ
قَسْوَةً وَإِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْأَنْهَارُ وَإِنَّ مِنْهَا
لَمَا يَشْقَقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَاءُ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ
خَشْيَةِ اللَّهِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ (74)»

[Thum'me kaset kulubukum min ba'edi dhàlike fehije kelhixhàreti en eshed'du kasveten
ue in'ne minel-bixhàreti lemà jetefexh'xheru minbul-enhàru ue in'ne minhà lemà
jeshek'kaku fejakbruxhu minbul-mà'u ue in'ne minhà lemà jehbitu min khashjeti-l'làhi
ue mell'llàhu bigàfilin am'mà taëmelune].

«Pasi i patë gjithë ato ajete që tregojnë fuqinë e Zotit, zemat tuaja u fortësuan (or, beni Israilë) e u bënë si gur, u bënë edhe më të ashpra se gurët, sepse ka gurë prej të cilëve rrjedhin kroje, ka disa gurë që çahen e prej tyre del ujë, ka gurë të tjerë që rrokullisen prej frikës së Zotit dhe derdhen poshtë; Allahu nuk është në gjumë (gafil) nga ato punë që bëni».

Shpjegime

Fjala “kasveten” do të thotë: “i fortë dhe i trashë”. Këtu, “trashësia e zemrës së çifutëve”, është mosnxjerrja mësim nga pësimi edhe pse ata panë shumë argumente.

Fahri Raziu thotë: “Fjala "او" [eu] ose, është për t’ua lënë në dorë njerëzve që ta shëmbëllojnë zemrën e jehudinëve si të duan, d.m.th: zemrat e tyre të forta, nëse doni, i shëmbëllojeni me gurët, ose edhe me ndonjë send tjetër më të fortë se guri”.

“Rrokullisja e gurëve prej frikës së Zotit”, është për rrokullisjen e tyre prej tërmetit, ose prej shirave dhe erërave të forta. Mirëpo zemrat e tyre nuk prekeshin prej asgjëje.

* * *

Pasi tregoi ligësitë e jehudinëve të përparshëm, për të treguar edhe ligësitë e jehudinëve të kohës së Pejgamberit, Allahu urdhëron e thotë:

«أَفَتَطْمَعُونَ أَنْ يُؤْمِنُوا لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ يَسْمَعُونَ
كَلَامَ اللَّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ (75)»
[E fetatmeùne en juëminù lekum ue kad kàne ferijkun minhum jesmeùne kelàme-ll’làhi
thum’me jubarr’rrifùnehù min baëdi mà akalùhu ue hum jaëlemùne].

«A shpresoni ju (o, besimtarë!) se ata do t’ju besojnë juve? Po si i bëhet që ndër stërgjyshërit e tyre ishin një pjesë që e dëgjonin fjalën e Zotit (Teuratin) dhe pasi e kishin marrë vesh se ajo ishte fjalë e Zotit, ata e ndryshonin, megjithëse e dinin se ç’po bënin?».

Shumica e komentuesve të Kur’anit thonë se ky ajet u është drejtuar Pejgamberit dhe sahabëve dhe ka zbritur për të përbuzur jehudinjtë, stërgjyshërit e të cilëve, ashtu siç kishin ndryshuar Turatin dhe polemizonin me pejgamberët, po ashtu i kanë fshehur cilësitë e Pejgamberit që janë përmendur në Teurat. Jehudinjtë e kohës fatlume, e dinin se Muham’medi është Pejgamberi më i fundit dhe se pas Tij nuk vjen pejgamber tjetër; qëllimisht e mohonin këtë fakt, vetëm e vetëm për të ruajtur interesat e veta. Madje në fshehtësi thoshin me shoku-shokun: “ky është Profet i vërtetë, por meqenëse është arab, nuk është e domosdoshme që ne t’i besojmë.”

* * *

«وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَا بِغُضُّهُمْ
إِلَىٰ بَعْضٍ قَالُوا
أُتِّخَذْتُنَّهِمْ إِيْمًا فَتُخَالَفُوا عَلَيْهِمْ لِيُحَاجُّوكُمْ بِهِ عِنْدَ رَبِّكُمْ
أَفَلَا تَعْقِلُونَ (76)»

[Ue idhà lekul’ledhijne àmenù kàlù àmen’nà ue idhà kebalà baëduhum ilà baëdin kàlù e
tubad’dithùnehum bimà fetehall’làhu alejkum lijubàxb’xbùkum bibi inde rab’bikum e
felà taëkilùne].

«Ata, kur takohen me besimtarët, thonë: “Edhe ne i kemi besuar Atij që i keni besuar ju”, por kur janë vetëm shok me shok thonë: “Përse ua tregoni muslimanëve ato sende që u ka treguar Zoti juve? Apo doni që ata të triumfojnë mbi ju me ato fjalë që ju u tregoni? Nuk e kuptoni dëmin e kësaj?” A nuk e dinë ata se Allahu e di çfarë fshehin në zemër dhe çfarë nxjerrin prej gojës».

* * *

«أَوَلَا يَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُغْلِبُونَ (77)
وَمِنْهُمْ أُمِّيُونَ لَا يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ إِلَّا أَمَانِي وَإِنْ هُمْ إِلَّا
يَظُنُّونَ (78)»

[*Evelà jaëlemùne en' nell' llàbe jaëlemu mà jusirr' rrùne ue mà juëlinùne. Ue minhum um'mij' jùne là jaëlemùnel-kitàbe il' là emàniy' je ue in hum il' là jedhun' nùne*].

«A thua se jehudinjtë nuk e dinë se Zoti e di atë që e fshehin dhe atë që e bëjnë hapur. Disa prej tyre nuk kanë dituri, janë ashtu siç kanë lerë prej së ëmës, librin nuk e dinë, dinë vetëm disa gënjeshtër që i kanë shpifur e që i kanë shkruar të diturit e tyre; ata nuk kanë ndonjë dije me themel, por shkojnë me një kujtim të thatë».

* * *

«فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ يَكْتُمُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هَذَا
مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لِيُشْتَرَوْا
بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ وَوَيْلٌ لَهُمْ
مِمَّا يَكْسِبُونَ (79)»

[*Fevejlun li'l' ledhijne jektubùnel-kitàbe bi ejdijhim thum'me jekùlùne hàdbà min indil' làhi lijeshterù bihí themen kalijlen fevejlun lehum mim'mà ketebet ejdijhim ue vejln lehum mim'mà jeksibùne*].

«Mjerim i madh është për ata njerëz, që për të fituar pak të holla, shkruajnë librin me duart e veta dhe pastaj thonë: “Ky është i zbritur prej Zotit; mjerim për atë që u shkruajnë duart dhe mjerim për atë që fitojnë”».

Fahri Raziu thotë se në këtë ajet, Allahu i ka akuzuar krerët e jehudinëve për dy punë kriminale: 1) për shkrimin e disa gjërave të kota që ata e bëjnë për të gabuar vegjëlinë dhe 2) për ato që shkruajnë vetë e ia ngjisin Zotit.

Për të fituar pak të holla, ata thonë se këto shkrime janë prej Zotit. E, ky është qëllimi i tyre - të fitojnë pak të holla. Këtë qëllim të tyre Zoti ua tregon në ajetin e mësipërm, për të shpallur natyrën e tyre të poshtër dhe trashësinë e mendjes së tyre. Sepse i mençuri sakrifikon shumë për të shpëtuar edhe prej ndëshkimit më të paktë të ahiretit, kurse ata për të fituar pak të holla, pëlqejnë ndëshkimin e përjetshëm.

Shkurt, në këtë ajet është treguar se dijetarët e jehudinëve e kanë merituar ndëshkimin për tri shkaqe:

- I. Kanë ndryshuar librin e Zotit prej lakmisë që të fitojnë pak të holla dhe këtë ndryshim ia kanë ngjitur Zotit.
- II. Kanë shkruar disa gënjeshtër për të gabuar vegjëlinë.
- III. Kanë fituar atë farë pasurie me mënyra të pandershme.

* * *

«وَقَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّاماً مَّعْدُودَةً قُلْ أَتَّخَذْتُمْ
عِنْدَ اللَّهِ عَهْدًا

فَلَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ عَهْدَهُ أَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ (80)»
[Ue kàlù len temes'senen'nàru il'là ej'jàmen maëdudeten kul et'tekbadhtum indell'llàhi
ahden felen jukblifell'llàhu ahdehù em tekàlùne alell'llàhi mà là taëlemùne].

«Jehudinjtë thanë “ne nuk na prek zjarri i xhehen'nemit, vetëm disa ditë të caktuara”. O, Muham'med! Qortoji ata: “A keni marrë ndonjë premtim prej Allahut për këtë punë?” Nëse keni marrë një premtim të tillë, Zoti kurrë nuk e shkel premtimin e vet; apo thoni nga ato gjëra, për të cilat nuk keni dijeni, për të shpifur kundër Allahut?»

Shpjegime

Bejzaviu e Hazini thonë se “ditët e caktuara”, janë dyzet ditët e adhurimit të viçit: jehudinjtë besonin se do të digjeshin në xhehen'nem vetëm dyzet ditë, për ato dyzet ditët që kishin adhuruar viçin; ose janë “shtatë ditë”, sepse ata besojnë që dynjaja do të jetojë shtatë mijë vjet dhe përballë çdo një mijë vjetësh, kanë për të qendruar një ditë në xhehen'nem, domethënë shtatë ditë.

Fjala "عهد" (ahd) është “për premtim e për lajm”. Kuptimi: A keni marrë ndonjë lajm e premtim prej Zotit se do të qëndroni në xhehen'nem vetëm disa ditë të numëruara? Në qoftë se e keni një premtim të tillë, Allahu e çon në vend premtimin dhe kurrë nuk e thyen. Apo, nga padija i vini Zotit (iftira) shpifje?

Nga ky ajet kuptohet se në premtimet e Zotit s'ka gënjeshtër dhe se ato medoemos do të vërtetohen. Prej këtij ajeti nënkuptohet, gjithashtu, se nuk duhet të thuhet fjalë të pambështetura në ndonjë arsyë, sepse Zoti ka qortuar jehudinjtë që thoshin fjalë të tilla.

* * *

«بَلَىٰ مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ
النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (81)»

[Belà men kesebe sej'jieten ue ehàtat bihi kbatij'etubù feùlàike as'hàbun'nàri hum fjiyhà
khàlidùne].

«Po, kushdo që të bëjë ndonjë të keqe dhe faji i vet do ta rrethojë atë, do të jetë vazhdimisht në xhehen'nem, ku do të qëndrojë përgjithmonë».

Shpjegime

Bejzaviu e Fahri Raziu thonë se njeriu “që e rrethon faji i vet” është mohuesi; sepse besimtari, sado fajtor të jetë, meqenëse ai e ka vërtetimin e zemrës dhe pohimin e gojës, faji nuk mund të rrethojë çdo anë të tij, sepse fraza “ta rrethojë faji i vet” do të thotë “të mos i mbetet asnjë gjymtyrë e pafajshme”. Pra, sipas këtij kuptimi, faji rrethues vëretohet vetëm te mohuesi.

Kurse Ibni Ab'basi ka thënë: Fjala “hatij’eten” (faj) në këtë ajet, është për shirkun e për kufrin. Prandaj ky ajet ka zbritur për mohuesit (qafirët) dhe nuk tregon se ai besimtar që bën ndonjë faj të madh, ka për të qëndruar gjithmonë në xhehen’nem.

Meqenëse mohuesit vazhdojnë në mohim aq sa të jetojnë në këtë botë dhe meqenëse ata kanë qëllim të vazhdojnë në mohim sikur të jetonin këtu gjithmonë, ashtu të përhershëm do ta kenë edhe ndëshkimin e ahiretit.

* * *

«وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ
هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (82)»

[Uel’ledhijne àmenù ue amilus’sàlihàti ùlàike as’hàbul- xhen’neti hum fjhà kbàlidùne].

«Dhe ata njerëz që besojnë të vërtetën dhe bëjnë punë të mira, janë vazhdimisht në xhen’net, ku do të qëndrojnë përjetë».

Shpjegime

Bejzaviu e Fahri Raziu thonë se në Kur’an, sa herë që friksohen fajtorët me ndëshkim, aq herë vjen nga pas sihariqi me xhen’net për të bindurit. Kjo do të thotë që çdo besimtar duhet ta këtë të barabartë frikën prej ndëshkimit (adhàbit) dhe shpresën për shpërblimin (thevàbin). Këtë e ka theksuar Pejgamberi me një fjalë të shenjtë, kur thotë se nëse i peshon një besimtar frikën prej ndëshkimit dhe shpresën për shpërblimin, do t’i gjeshtë barabarta.

Nga ky ajet kuptohet se punët e mira janë jashtë besimit, domethënë, punët e mira janë më vete dhe besimi është më vete. Sikur punët e mira të ishin brenda besimit (ijmànit), pasi përmendet besimi, përmendja e punëve të mira do të ishte një përsëritje e padobishme. Mirëpo Kur’ani nuk ka përsëritje të padobishme.

Ky ajet jep të kuptojmë se edhe ai besimtar që bën ndonjë faj të madh, përveç kufrin (mohimit), sadoqë do të ndëshkohet sipas fajit që ka bërë, më në fund ka për të hyrë në xhen’net, ku do të qëndrojë përgjithmonë.

* * *

«وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ
وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ
وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ثُمَّ
تَوَلَّيْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْكُمْ وَأَنتُمْ مُّعْرِضُونَ» (83)

[Ue idh ekhadhnà mijthàka benij Isràijle là taëbudùne il'lell'llàbe ue bilvâlidejni ihsànen
ue dhevil-kurbà uel-jetàmà uel-mesàkijni ue kùlù lin'nàsi husnen ue ekijmus'salàte ue
àtuž'zekàte thum'me tevel'lejtum il'là kalijlen minkum ue entum muëridùne].

«Përmende edhe atë kohë, o i dashuri Im, kur, me madhërinë Tonë patëm marrë prej benij Israilëve besë e fjalë të mos adhuronit askënd tjetër e asgjë tjetër veç Zotit, të nderoni prindërit, fisin, jetimët dhe të varfërit, t'u thoni fjalë të bukura edhe njerëzve të tjerë që nuk i keni farefis, të kryeni namazin dhe të jepni zekatin! Dhe ju këto detyra i hodhët pas shpine, vetëm një pakicë prej jush i kreu ato, por ju s'jeni kthyer nga e drejta».

Shpjegime

Hazini thotë se Allahu në këtë ajet ka treguar shkurtazi me radhë detyrat që duhet të kryejë besimtari. Para çdo gjëje tjetër njeriu, ka detyrë të adhurojë Allahun, i Cili e ka krijuar dhe i ka falur të gjitha të mirat. Pastaj, ka detyrë të respektojë të drejtat e prindërve dhe t'u bindet atyre, sepse ata janë shkaku i ekzistencës së tij dhe ata janë edukuesit e tij qysh në fëmijëri, kur ai kishte nevojë për çdo gjë; sikur prindërit të jenë edhe mohues, është detyrë t'u bindesh atyre në të gjitha punët që nuk përbëjnë delikt; kurse në atë punë që përbën delikt, nuk duhet t'i bindesh kurkujt. Pastaj njeriu duhet të respektojë të drejtat e farefisit, sepse të drejtata e fisit kanë të bëjnë me të drejtat e prindërve. Më pas i vjen radha dhëmbshurisë për jetimët, sepse janë pa nënë e pa baba, nuk ka se kush t'i shikojë e kanë nevojë për ndihmë më tepër se të tjerët.

Besimtari duhet të ketë dhëmbshuri për të varfërit e t'u zgjatë atyre dorën (e ndihmës) me sa të mundet. Besimtari duhet të shkojë mirë me të gjithë njerëzit; prandaj Zoti na porositi që gjithsekujt t'i flasim ëmbël e butë. Pas këtyre urdhrave, Allahu ka urdhëruar beni Israilët të falen e të japin zekatin. Por, megjithëse e kishin dhënë fjalën për t'i kryer këto detyra, shumica e tyre, nuk i kanë pranuar.

Ajeti tregon punët që kanë qenë detyrë t'i kryenin jehudinjtë. Por të njejtët urdhra janë edhe për ne, sepse është rregull i sheriatit tonë që edhe ne detyrohemi me ato dispozita, me të cilat kanë qenë detyruar popujt e përparshëm, të cilët i ka përmendur Zoti në Kur'an.

* * *

«وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَاءَكُمْ وَلَا تُخْرِجُونَ أَنْفُسَكُمْ
مِّنْ دِيَارِكُمْ ثُمَّ أَقْرَرْتُمْ وَأَنتُمْ تَشْهَدُونَ» (84)

[Ue idh ekhadhnà mijthàkakum là tesfikùne dimàekum ue là tukebrixhùne

enfusekum min dijàrikum thum'me akrertum ue entum tesh'bedune].

«O Beni Israilë! Kujtojeni edhe atë kohë kur Ne, me madhërinë Tonë, morëm prej jush besën dhe u thamë: “Mos derdhni gjakun tuaj! (mos vrisni shoqi-shoqin kot!) dhe mos e nxirrni veten tuaj (fisin) prej vendeve tuaja! Pastaj këto punë i pranuat dhe i pohuat me dashjen tuaj, duke qenë dëshmues ju vetë, të tërë».

Kuptimi: Të parët tuaj i kanë pohuar këto dhe ju jeni dëshmues për pohimin e tyre.

* * *

« ثُمَّ أَنْتُمْ هَؤُلَاءِ تَقْتُلُونَ أَنْفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَرِيقًا مِّنْ دِيَارِهِمْ تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِم بِالإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَإِن يَأْتُواكُمُ اسَارَى ثَقَادَوْهُمْ وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ إِخْرَاجُهُمْ أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ فَمَا جَزَاءُ مَن يَفْعَلْ ذَلِكَ مِنْكُمْ إِلاَّ خِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرَدُّونَ إِلَى أَشَدِّ الْعَذَابِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٠٧﴾ »

[Thum'me entum hàùlài taktulùne enfusekum ue tukbrixhùne ferijkan minkum min dijàrihim tedbàberùne alejhim bil-ithmi uel-udvànì ue in jeëtùkum usarà tufàdùbum ue huve muharr'rremun alejkum ikbràxhubum fetuëminùne bibaëdil-kitàbi ue tekfurùne bibaëdin femà xhezàu men jefalu dhàlike minkum il'là kbixjun fil-hajàtid'dunjà ue joumel-kijàmrti jured'dùne ilà eshed'dil-adhàbi ue mell'llàbu bigàfilin am'mà taëmelùne].

«Dhe ju jeni nga ata njerëz që vrisni shoqi-shoqin, nxirrni një grup tuajin prej vendit të vet dhe u ndihmoni të huajve kundër tyre me faje e me padrejtësi; por nëse ata vijnë te ju të robëruar, ju i shpëtoni ata prej robërisë me të holla; mirëpo nxjerrja e tyre ishte e ndaluar për ju. Apo i besoni një pjese të Teuratit e pjesës tjetër nuk i besoni? Pra ndëshkimi i atyre që bëjnë këto punë, nuk është gjë tjetër veçse turpërim në këtë botë dhe dërgim në ndëshkimin më të rreptë ditën e kijametit; sepse Allahu nuk është në gjumë (gàfil) nga ato punë që bëni ju».

Shpjegime

Në tefsijrin e Hazinit thuhet se Allahu i kishte urdhëruar beni Israilët në Teurat me këto katër urdhra: I. Mos vrisni shoqi-shoqin; II. Mos nxirrni tjetrin prej vendit pa të drejtë; III. Mos i ndihmoni armiqtë e Zotit; IV. Shpëtoni të robëruarit. Jehudinjtë, i nëpërkëmbën tri dispozitat e para, kurse dipozitën e fundit e respektonin.

Kurse Bejzaviu thotë: Jehudinjtë e beni Kurejdhas ishin të bashkuar (aleatë) me fisin (kabilen) Ous, të cilët ishin idhujtarë arabë, kurse jehudinjtë e beni Nudhajrit ishin aleatë të kabiles Hazrexh. Në kohën e padijes (xhehaletit), para Islamit, përpara se këto dy fise të bëheshin myslimanë,

(sipas zakonis të arabëve) luftonin me njëra-tjetrën dhe grabitnin pasurinë e shoqi-shoqit. Jehudinjtë që ishin aleatë me të dyja palët, bashkoheshin me këto dy kabile, vrisnin e grabisnin shoqi-shoqin dhe i nxirrnin prej vendeve të veta. Pastaj jehudinjtë e zënë rob, i blinin me para prej arabëve dhe i lironin. Kur pyeteshin se pse nga njëra anë ndihmonin idhujtarët dhe skllavëronin vllazërit e vet dhe nga ana tjetër mblidhnin ndihma për t'i liruar ata, jehudinjtë thoshin: “ne nuk mund të ndahemi prej aleatëve tanë, por të mundohemi për shpëtimin e të robëruarve jehudinj, na e urdhëron Teurati. Prandaj thotë Zoti në këtë ajet:

افتؤمنون ببعض الكتاب وتكفرون ببعض

[*e fetuëminûne bibaëdil-kitâbi ue tekfurûne bibaëdin*]

«A një pjese të Teuratit i besoni dhe pjesën tjetër e mohoni?»

«أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ

فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ (86)»

[*Ulaikel'ledhijnesb-terevul-hajàted'dun'jà bil-àkhireti felà jukhafefu anhumul-adhàbu ue là hum junsarûne*].

«Ja këta njerëz e kanë blerë jetesën e kësaj bote me ahiretin, prandaj atyre as ndëshkimi nuk u lehtësohet e as nuk ndihmohen».

«وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَقَفَّيْنَا مِنْ بَعْدِهِ بِالرُّسُلِ

وَأَتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ

الْقُدُسِ أَفَكُلَّمَا جَاءَكُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَى أَنْفُسُكُمْ

اسْتَكْبَرْتُمْ فَفَرِيقًا كَذَّبْتُمْ وَفَرِيقًا تَقْتُلُونَ (87)»

[*Ue lekad àtejna Mussel-kitàbe ue kaffejna min baëdibi birr'rrusuli ue àtejna Ijse-bne Merjmel-bej'jinàti ue ejjednàbu birùbil-kudusi; efe kul'lemà xhàekum resùlun bimà là tehvà enfusukum-stekbertum feferijkan kedh'dbebtum ue ferijkan taktulûne*]

«Betohem në veten Time se Ne, me madhërinë Tonë, i patëm dhënë Musait Teuratin dhe pas tij dërguam pejgamberë njëri pas tjetrit; edhe Ijsait, të birit të Merjemes i dhamë mrekulli dhe e forcuam atë me shpirtin e shenjtë (ruhul-kudusin). A nuk mbaheshit ju me të madh për ato gjëra që nuk ua donte vetja juaj sa herë që u vinte ndonjë pejgamber, madje një pjesë edhe i vratë».

* * *

«وَقَالُوا قُلُوبُنَا غُلْفٌ بَلْ لَعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَلِيلًا مَّا

يُؤْمِنُونَ (88)»

[*Ue kalà kulùbunà gulfun bel leanehumu-ll'làbu bi kufrihim fe kalijlen mà juëminûne*].

«Jehudinjtë thanë se edhe zemrat tona janë me perde (s'na bën përshypje fjala jote, s'ti dëgjojmë fjalët tuaja o Muham'med!). Jo, s'është ashtu (s'ka perde në zemër), ata i ka mallkuar Allahu për mohimin që bëjnë; prandaj një pakicë e tyre besojnë».

Shpjegime

Ky ajet i madhërueshëm e ka nxjerrë fare në shesh fytyrën e ndyrë të beni Israilëve, të cilët në vend që të falënderonin Zotin për dërgimin e pejgamberëve dhe për zbritjen e librave, u bënë mosmirënjohës, mohuan.

Ajeti tregon se pas Musait kanë ardhur shumë pejgamberë, të cilët kanë ndjekur sheriatin (ligji i fesë) e Musait; ai tregon gjithashtu, edhe se ai sheriat ka vazhduar derisa u shfaq i madhi Ijja.

Ijja është arabisht; në gjuhën ebraishte ai quhet Ishù.

Merjeme, si fjalë e përgjithëshme, ka kuptimin “shërbëtore”. Është quajtur me këtë emër, sepse i ka shërbyer Shtëpisë së Shejtë (Bejtul-Mukad’desit).

“Bej’jinat” është për mrekullitë që i pati dhënë Zoti Isait, si ngjallja e të vdekurve, kthimi i shikimit të verbërve, lajmërimi i disa gjërave të fshehura etj.

“Ruhul-kudus”, është për Xhibrilin, ose për emrin që e thoshte Isai kur ngjallte ndonjë të vdekur, ose është për shpirtin që i frymëzoi Zoti.

* * *

«وَلَمَّا جَاءَهُمْ كِتَابٌ مِّنْ عِندِ اللَّهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ وَكَانُوا مِن
قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى
الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَمَّا جَاءَهُمْ مَّا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِ فَلَعْنَةُ اللَّهِ
عَلَى الْكَافِرِينَ» (89)

[*Ue lem'mà xhà'ehum kitàbun min indil'làhi musad'dikun lima meahum ue kànù min
kablu jestefihùne alet'ledbijne keferù felem'mà xhà'ehum mà arefù keferù bibí fe
laënetull'llàhi alet-kàfirijne*].

«Kur atyre u erdhi Kur’ani nga Allahu, i cili është vërtetues i librave që ata kanë, porse ata më përpara, përballë idhujtarëve arabë thoshin se ne do t’ju mundim bashkë me të zotin e atij Libri, të cilit do t’i besojmë dhe do të luftojmë kundër jush; por, kur u erdhi ai libri që e njihnin, e mohuan atë, i harruan fjalët e veta që kishin thënë më parë; pra edhe mallkimi i Allahut është mbi mohuesit (qafirët)».

Kur’ani është quajtur “Libër vërtetues”, sepse ai ka vërtetuar librat e përparshëm, ka thënë se ata libra kanë zbritur nga Zoti për të drejtuar njerëzit në udhën e mbarë.

Jehudinjtë, përpara se të zbriste Kur’ani, u thoshin idhujtarëve arabë: Ne na tregojnë Teuratin se do të zbresë një libër nga Zoti; ne do t’i besojmë atij që do ta shpallë atë libër e do të luftojmë kundër jush bashkë me të dhe do të triumfojmë mbi ju.

Por sapo zbriti Kur’ani, për të cilin e dinin shumë mirë që është i zbritur nga ana e Zotit, mohuan prej frikës që të mos u dilte nga duart parësia dhe kështu u bënë të meritueshëm për mallkimin e Allahut.

* * *

«يُسْمَا اشْتَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ أَنْ يَكْفُرُوا بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ بَغْيًا
أَنْ يُنَزَّلَ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ
عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ فَبِأُوْءَا يُغْضِبُ عَلَى غَضَبٍ
وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُهِينٌ» (90).

[biëseme-shterou bibi enfusehum en jekfurù bimà enzele-ll'làhu bag'jen en junez'zile-
ll'làhu min fadlihi alà mà jeshà'u min ibàdihî febà'u bigadabin alà gadabin ue lil-
kàfirijne adhàbun mubujnun].

«Me sa gjë të keqe e kanë shitur veten ata! Ata prej smirës (hasedit) mohojnë Kur'anin që Allahu me mirësinë (qerem) e vet ia ka zbritur atë robrit që deshi. Dhe ata ranë nga një zemërim në një zemërim dhe për mohuesit (qafirët) ka një ndëshkim (adhàb) çnderues».

Kuptimi: Sa gjë e keqe është mohimi (kufri) i tyre! Ata kanë shitur lumturinë e vetvetes. Shkaku i mohimit është se ata kanë smirë që Allahu me mirësinë e vet ja ka zbritur Kur'anin atij që deshi Ai. E, për këtë shkak ata (mohuesit) kanë rënë në zemërim mbi zemërim. Për mohuesit ka një ndëshkim që i çnderon ata.

* * *

«وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا نُؤْمِنُ بِمَا
أَنْزَلَ عَلَيْنَا وَيَكْفُرُونَ بِمَا وَرَاءَ هُ
وَهُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَهُمْ قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُونَ أَنْبِيَاءَ اللَّهِ
مِنْ قَبْلُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ» (91).

[Ue idhà kije lehum àminù bimà enzelell'làhu kàlù nuëminu bimà unzile alejnà
ue jekfurùne bimà veràehù ue huvel-bak'ku musad'dikan lima meahum kul
felime taktulùne enbijàe-ll'làhi min kablu in kuntum muëminijne].

«Kur atyre u thuhet: “Besoni Kur'anin që e ka zbritur All'lahul”, ata thonë: “Ne besojmë Teuratin që na është zbritur neve dhe i mohojmë librat e tjerë, veç Teuratit. Mirëpo Kur'ani është vërtetues i Teuratit që kanë ata. Thuaju atyre: “Nëse jeni besimtarë, përse më përpara i vrisnit pejgamberët e Zotit? Ata njerëz që i besojnë librit (kitàbit) të Zotit, a i vrasin pejgamberët e Zotit? Ju i vratë, atëherë domethënë se besimi juaj nuk është i vërtetë».

* * *

«وَلَقَدْ جَاءَكُمْ مُوسَى بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ
بَعْدِهِ وَأَنْتُمْ ظَالِمُونَ» (92).

[Ue lekad xhàekum Mùsà bil-bej'jinàti thum'me-t'tekhadbtumul-ixhle min baëdihî ue
entum dhàlimùne]

«Betohen në vetem Time se te ju erdhi Musai me mrekulli; pastaj ju morët viçin për zot, pasi ai shkoi në Tur; por ju ishit mizorë (dhàlimùne) me atë punë që bëtë».

Marrja e viçit për zot nga beni Israilët, është përmendur edhe më përpara. Por atje është përmendur me qëllim tjetër, kurse këtu është me

qëllim tjetër. Atje, qëllimi ishte për t'u thënë atyre: Kundrejt të gjitha mirësive të Zotit, ju në vend që të falenderoni (të bënit shqyrt), u bëtë mosmirënjohës dhe morët vëcin për zot. Këtu do t'u thotë: Kundrejt mrekullive që pati prurë Musai për të vërtetuar se Allahu është Një dhe i Vetëm, ju morët për zot fytyrën e vëcit! Tani mëtoni se i besoni Teuratit? Pra ajetet, meqenëse kanë ndryshim në punë qëllimesh, nuk ka përsëritje të padobishme.

* * *

Për të vërtetuar edhe një herë tjetër që beni Israilët nuk u besojnë me të vërtetë librave, Allahu urdhëron e thotë:

«وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاسْمِعُوا قَالُوا سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَأَشْرَبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ قُلْ يَبْتَئِسَ بِأَمْرِكُمْ بِهِ إيمَانُكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ (93)»

[*Ue idh ekbadhnà mijthàkakum ue refaènà foukakumu-t'tùre kbudhù mà àtejnakum bikuv'vetin ues-me'ù kàlù semiènà ue asajnà ue ushribù fij kulùbihimul-ixhle bikufrihim kul biësemà jeëmurukum bibí ijmànukumm in kuntum muëminijne*].

«Kujtojeni o beni Israilë dhe atë kohë, kur Ne patëm marrë besën prej jush për t'i besuar Teuratit dhe e ngritëm malin e Turit mbi ju dhe u thamë: "Përqaftoni me seriozitet dispozitat e librit që u kemi dhënë dhe dëgjoni urdhrat e ndalimet Tona!" Mbi këtë porosi që u bëmë, të parët tuaj thanë: "E dëgjuam urdhrin Tënd me veshë, por me zemër jemi kundër." Prej kufrit (mohimit) që kishin, në zemrat e tyre, ishte rrënjësor dashuria për vëcin (atë dashuri ua kishte thithur zemra, ashtu siç thith sfungjeri ujën). Thuaju atyre: Nëse jeni besimtarë, sa gjë të keqe ju urdhëron besimi juaj».

* * *

«قُلْ إِنْ كَانَتْ لَكُمْ الدَّارُ الْآخِرَةُ عِنْدَ اللَّهِ خَالِصَةً مِّنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوْا الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (94) وَلَنْ يَتَمَنَّوْهُ أَبَدًا بِمَا قَدَّمْت أَيْدِيهِمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ (95)»

[*Kul in kànet lekumu-d'dàrul-àkbireti inde-ll'llàhi kbàlisaten min dùni-n'nàsi fetemen'nevul-moute in kuntum sàdikijne. Ue len jetemen'nouhu ebeden bimà kad'demet ejdijhim uell'llàhu alijmun bidh'dhàlimijne*].

«I dashuri Im! Thuaju atyre: "Nëse shtëpia e ahiretit është vetëm për ju te Zoti e jo për njerëzit e tjerë, atëherë në qofshi të vërtetë, kërkoni vdekjen tuaj!" Por ata kurrë nuk e kërkojnë vdekjen, për shkak të punëve të liga që kanë bërë me duart e veta dhe Zoti i di me hollësi mizorët (dhàlimijnët)».

Hazini në tefsijrin e tij thotë se jehudinjtë thoshin: Ne jemi bijt e Zotit dhe miqtë e Tij, prandaj kurrkush nuk hyn në xhen'net veç nesh. Allahu urdhëron e u thotë: Në qoftë se xhen'neti është vetëm për ju, atëherë

kërkoni vdekjen! Sepse atje është vendshijimi dhe kur njeriu e di se xhen'neti është i veti, dëshiron të shkojë atje një orë e më parë dhe do të shpëtojë prej kësaj dunjaje që është plot me brenga. Por meqenë se jehudinjtë ishin gënjeshtarë në thënien e vet, Zoti e tregoi se ata kurrë nuk e kërkojnë vdekjen, sepse ata e dinë mirë se sa të liga kanë bërë, por edhe Zoti e di se kush janë mizorët (dhalimijnët) dhe atyre ka për t'u dhënë ndëshkimin që meritojnë.

* * *

«وَلْتَجِدْنَهُمْ أَحْرَصَ النَّاسِ عَلَى حَيَاتِهِ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا
يَوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرُ أَلْفَ
سَنَةٍ وَمَا هُوَ بِمُرْضَخٍ مِنْ الْعَذَابِ أَنْ يُعَمَّرَ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا
يَعْمَلُونَ (96)»

[*Ue letexhiden'nehum abresa-n'nasi alà hajàtin ue minel'ledhijne eshrekaù jeved'du ehadubum lou juam'meru elfe senetin ue mà huve bimuzahzihibi minel-adhàbi en juam'mere uell'llàhu besijrun bimà jaëmelùne*].

«Betohen në veten Time hyjnore se nesë ti do të vëzhgosh zemrat e jehudinjeve, do t'i gjesh ata më lakmitarë për të jetuar sesa njerëzit e tjerë dhe sesa ata që janë mushrikë (idhujtarë); ndonjë prej tyre mbase dëshiron të jetojë një mijë vjet, por as jeta e tij aq e gjatë nuk e largon atë prej ndëshkimit të xhehen'nemit, sepse Allahu i di të gjitha punët e atyre që bëjnë sa janë gjallë».

Kuptimi: i dashuri Im! Ti do t'i shohësh se jehudinjtë janë më lakmitarët për të jetuar gjatë më shumë se njerëzit e tjerë, madje ata janë më lakmitarë për këtë sesa idhujtarët që nuk e besojnë ahiretin dhe që nuk kanë tjetër shpresë, veçse të jetojnë në këtë botë. Sikur lumturia e ahiretit të ishte vetëm për ata, përsëri do ta kërkonin vdekjen përpara gjithkujt. Pra, meqenëse ata nuk e kërkojnë vdekjen, por përkundrazi kanë lakmi të madhe për të jetuar, kjo tregon se mëtimi i tyre është vetëm rrenë.

Më pas Zoti tha: «Ata janë më lakmuesit ndër njerëzit për të jetuar» Thënia «edhe më lakmitarë se idhujtarët» është për të treguar lakminë e tëpërt që kanë jehudinjtë për të jetuar. Idhujtarët duan të jetojë, sepse ata s'kanë tjetër shpresë; por jehudinjtë, nga njëra anë kanë lakmi për jetën, nga ana tjetër kanë frikë të vdesin prej ndëshkimit të xhehen'nemit dhe, për arsye se e besojnë ahiretin, duan të jetojnë dyfish. Pra, a është e mundur të kërkojnë vdekjen këta lloj njerëzish që kanë kaq dëshirë të madhe për të jetuar? Kurrë.

* * *

«قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِّجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللَّهِ
مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَبُشْرَى

لِلْمُؤْمِنِينَ (97) مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَرُسُلِهِ وَجِبْرِيلَ
وَمِيكَالَ فَإِنَّ اللَّهَ عَدُوٌّ لِلْكَافِرِينَ (98)»

[*Kul men kanë aduv'ven lixhibrijle fein'nebù nez'zelebù alà kalbike bi idhbnil'làhi musad'dikan limà bejne jedejbi ue huden ue bushrà lilmuëminijne. Men kanë aduv'ven lil'làhi ue melàiketihì ue rusulihì ue Xhibrijle ue Mijkàle fein'nebù aduv'vun ilkàfirijne*].

«(Idashuri Im!) Thuaju (jehudinje): Kushdo që të jetë anmiku i Xhibrilit (atë nuk ka përse ta urrejë), sepse ai e ka zbritur atë (Kur'anin) në zemrën tënde me lejen e Zotit dhe ai (Kur'ani) është udhëheqës e përgëzues për besimtarët. Kushdo që është armik i Allahut, melekëve, pejgamberëve të tij, Xhibrilit e Mikailit (ai e ka merituar zemërimin e Zotit, sepse ai e mohon Zotin) edhe Zoti është armiku i mohuesve (qafirëve)». Fillo

Shpjegime

Bejzaviu e Niëmetull'llah efendiu thonë se ky ajet ka zbritur kundër jehudinjeve. Sepse jehudinjtë që banonin në Medinë e në rrethinat e saj, kur panë se feja që kumtonte Muham'medi a.s. po përparonte gjithnjë dhe Kur'ani që ndalonte librat e mëparshëm, po përhapej kudo, e pyetën Pejgamberin: “Kush ta sjell zbulesën (vahjin)?” Ai u tha: “Ma sjell Xhibril Emini”. Ata i thanë: “Xhibrili është armiku ynë, sepse ai gjithmonë vjen për dëmin tonë, ai është zotëruesi i ndëshkimit, prish hënën dhe ndalon ndriçimin e diellit etj”. Ymeri i pyeti edhe për Mikailin dhe jehudinjtë i thanë: “Mikailin e duam shumë, sepse ai është zotëruesi i lirisë dhe i shpëtimit (selametit)”. Ymeri i pyeti persëri: “Çfarë gradash kanë ata të dy tek Zoti?” Jehudinjtë u përgjigjën: “Xhibrili qendron në të djathtë të Zotit dhe Mikaili qendron në të majtë të Tij, por kanë armiqsi në mes tyre”. Atëherë i madhi Ymer u tha jehudinjeve: Nuk është ashtu siç thoni ju; ata nuk kanë armiqsi në mes tyre, por ju jeni më mohues se ata të kabiles beni Himjer! E, ai që është armik i ndonjërit prej tyre, është armik edhe i Allahut. Pastaj Ymeri u paraqit te Pejgamberi, ku pa se kishin zbritur ajetet e lartpërmendura dhe Pejgamberi tha: “Allahu i ka zbritur këto ajete sipas vendimit të Tij, o Ymer.”

قل من كان عدوا لجبريل

[*Kul men kanë aduv'ven lixhibrijle*]

«Kushdo që të jetë armiku i Xhibrilit».

Kjo frazë ka një përgjigje të hequr në mendje (xhevabun mukad'derun), për të cilën disa kanë thënë se është: Kushdo që të jetë armiku i Xhibrilit, ai (është zhveshur prej insafit) nuk ka të drejtë, sepse Xhibrili është i detyruar prej Zotit ta zbrisë Kur'anin dhe ai e kryen detyrën e vet. Prandaj, nuk është e drejtë të urresh atë që kryen detyrën.

Disa thonë se përgjigja është kjo: Ai që e urren Xhibrilin, ka mohuar të gjitha librat e zbritur.

Disa të tjerë thonë se përgjigja është: Ai që e urren Xhibrilin, le të pëlcasë nga urrejtja e vet, sepse nuk ka përse të armiqësohet me Xhibrilin, pasi ai ta ka zbritur Kur'anin ty me lejen e Allahut dhe ky Kur'ani, është vërtetues i librave të përparshëm, është edhe udhëheqës i besimtarëve në punë të mira dhe përgëzuesi i tyre me vërtetën.

Megjithse Kur'ani i thërret të gjithë njerëzit në udhën e mbarë, vetëm ata që i besojnë Kur'anit do të shohin dobi prej tij. Prandaj udhëzimi i tij dhe përgëzimi që ai jep, janë vetëm për besimtarët.

Xhibrilit dhe Mikailit që janë melekë, u është përmendur emri hapur, për të theksuar se ata janë më të vërtetshëm se të tjerët.

Në fundin e ajetit, për të treguar se sa e urrejnë melekët mohimin, Allahu tha: “Edhe Zoti pra është armiku i mohuesve (qafirëve)”.

* * *

Për të treguar edhe një grup fajesh të tjera të jehudinëve, Allahu urdhëron e thotë:

«وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَمَا يَكْفُرُ بِهَا إِلَّا
الْفَاسِقُونَ (99)»

[*Ue lekad enzelnà ilejke àjâtin bej'jinàtin ue mà jekfuru bihà il'lel-fàsikûne*].

«Beto hem në veten Time se me madhërinë Tonë, se shenjat e dukshme (Kur'anin që e tregon hapur të vërtetën dhe udhën e drejtë), që të kemi zbritur ty, nuk i mohon tjetërkush përveç fasisëve, atyre që këmbëngulin dhe nuk e pranojnë të vërtetën».

Fahri Raziu thotë se “shenjat e dukshme”, janë ajetet e Kur'anit që forcojnë profetësinë e Pejgamberit.

Fjala “kufër”, do të thotë “të mohosh të vërtetën, duke e ditur ose duke mos e ditur, se është e vërtetë”.

“Fasisët”, janë ata njerëz që dalin jashtë bindjes ndaj Zotit dhe kapërcejnë kufirin e shariatit.

Fjala “fisk”, kur përmendet në formë absolute, është për kufirin, mohimin.

Ky ajet ka zbritur kundër një dijetari të jehudinëve që quhej Ibni Surjan. Ky një ditë i tha Pejgamberit: “Ti nuk na solle ndonjë gjë që ta dimë, nuk na shfaqe ndonjë ajet që të të ndjekim ty!” Atëherë, zbriti ky ajet për të hedhur poshtë thëniet e tij, duke theksuar se ai është mohues dhe i dalë jashtë bindjes ndaj Allahut.

* * *

«أَوْكَلَّمَا عَاهَدُوا عَهْدًا نَبَذَهُ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا
يُؤْمِنُونَ (100)»

[*Evekul'lemà àbedù abden nebedhebù ferijkun minhum bel ektheruhun là juëminûne*].

«Jehudinjtë, kurdoherë që kanë lidhur ndonjë besë, a nuk e kanë thyer atë një pjesë e madhe prej tyre? Por shumica e tyre nuk besojnë (Teuratin)».

Shpjegime

Në këtë ajet Allahu tregon se jehudinjtë patën dhënë besën t'i besonin Pejgamberit të fundit, cilësitë e të cilit ishin treguar në Teurat. Por, kur u dërgua Pejgamberi, ata e thyen atë besë prej smirës.

Për të theksuar se jehudinjtë e kanë zakon kurdoherë ta thyejnë besën, ka sjellë fjalën: "كلما" (kul'lemà), që shënon të gjitha kohët.

Po, përpara se të vinte Pejgamberi jehudinjtë, betoheshin se do të dërgohej një pejgamber dhe posa ai të shfaqej, ata do t'i besonin atij, do ta ndihmonin atë dhe nuk do të mbështesnin askënd kundër tij, sepse kështu i urdhëronte Teurati. Dhe, kjo do të thoshte se meqenëse ata e kishin pranuar Teuratin, kishin dhënë besën t'i besonin atij Pejgamberit dhe ta ndihmonin atë. Mirëpo, sapo u dërgua Pejgamberi, ata jo vetëm që nuk i besuan atij, por e thyen edhe besën që kishin lidhur me të dhe ndihmuan idhujtarët kurejshë në luftën e Hendekut.

* * *

«وَلَمَّا جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِّنْ عِندِ اللَّهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ نَبَذَ فَرِيقٌ مِّنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ كِتَابَ اللَّهِ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ كَأَنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ (101)»

[*Ue lem'mà xhà'ehum resùlun min indil'làhi musad'dikan lima meahum nebedhe ferijkun minel'ledhijne ùtùl-kitàbe kitàbell'llàhi veràe dhuhùribim ke en'nehum là jaëlemùne*].

«Kur atyre u erdhi Pejgamberi i madhërueshëm nga ana e Zotit, i cili është vërtetues i librave që ata kanë me vete, një grup prej atyre që u është dhënë libri, e hodhën pas shpine librin e Zotit, gjoja sikur nuk e dinin fare atë».

* * *

«وَاتَّبَعُوا مَا تَتْلُوا الشَّيَاطِينُ عَلَىٰ مُلْكِ سُلَيْمَانَ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَانُ وَلَٰكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السَّحَرَ...»

[*Uet'tebeu mà tetlu-sh'shejâtijnu alà mulki Sulejmane ue mà kefere Sulejmànu ue lakin'ne-sh'shejâtijne keferu jua'limùne-n'nàse-s'sibre...*].

«Jehudinjtë shkuan edhe pas fjalëve që shpifën djajtë kundër mbretërisë së Sulejmanit (ata thoshin se Sulejmani e ka fituar me magji atë mbretëri, ku sundonte njerëzit dhe xhindët; kështu, ata ia ngjitën atij kufrin); mirëpo Sulejmani nuk ka bërë kufër, por djajtë bënë kufër kur u mësonin njerëzve magjinë (sihirin)».

Shpjegime

“Jehudinjtë që ndjekin lajmet e dajave”, sado që disa thonë se janë jehudinjtë e kohës fatlume të Pejgamberit, ose jehudinjtë e kohës së Sulejmanit, më e vërteta është, – siç e ka treguar Fahri Raziu, – janë jehudinjtë e çdo

shekulli; sepse shumica e jehudinjeve e mohojne profetësinë e Sulejmanit. Jehudinjtë thonë:

“Sulejmani është njëri nga mbretërit e botës dhe atë mbretëri e ka futur në dorë me anë të magjisë”. Me këtë ajet, Allahu i hedh poshtë thëniet e tyre, duke thënë se ata ndjekin lajmet e djajve dhe librat e magjisë që janë shkruar kundër Sulejmanit, lajme që i ngjisin atij magjinë dhe i mohojnë profetësinë.

“Djajtë” janë djajtë e xhindeve e të njerëzve.

Sihir (magji), quhet ajo punë që bëhet me disa mjete të fshehta për të treguar të kotën si të vërtetë, duke kërkuar ndihmë prej djallit. Pra, ai njeri që merret me magji dhe kërkon ndihmë prej djallit, është i ndyrë si djalli.

Dispozita e sheriatit për magjistarin është kjo:

Në qoftë se magjistani e beson përshtypjen e magjisë nga puna e vet, ose nga veglat që përdor, numërohet qafir; në qoftë se atë përshtypje e beson se është prej Zotit, atëherë të mësosh magjinë dhe ta bësh atë, është prej fajesh të mëdha. Në tefsirin e Hazinit thuhet se Pejgamberi ka thënë: “*Ruhuni prej shtatë gjërash të rrezikshme!*” Sahabet e kanë pyetur: Cilat janë ato shtatë gjëra o Resulull’lah? Ai ka thënë: “*T’i vesh Zotit shok; të bësh magji; të vrasësh tjetrin pa të drejtë; të hash pasurinë e jetimit; të bësh zina (prostitucion); të braktisësh fushën e betejës; t’i thuash prostitutë një gruaje të ndershme*”.

* * *

«... وَمَا أُنْزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى يَقُولَا إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهِ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ وَمَا هُمْ بِضَارِّينَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ...».

[...*Ue mà unzile alel-melekejni bibàbile Hârûte ue Mârûte ue mà jual’limàni min ehadin hat’tà jekûlâ in’nemà nabnu fitnetun felâ tekfur fejeteal’lemûne minhumà mà juferr’rrikûne bibî bejnel-mer’i ue zouxhibî ue mà hum bidarr’rrijne bibî min ehadin il’là bi idhnîl’làhi...*].

«Djajt u mësonin njerëzve edhe atë magji që ishte zbritur mbi dy melekët e quajtur Harut e Marut në Babil. Por ata dy melekët nuk ia mësonin askujt magjinë pa i thënë: “Ne jemi fitne (të dërguar për të provuar njerëzit), pra ti mos u bëj qafir (mohues) i Zotit!” Njerëzit mësonin nga ata dy melekët (kundër këshillave të tyre) nga ato gjëra me të cilat shtinin ndasinë në mes burrit e gruas; por magjistarët nuk mund ta dëmtonin asnjërin me magji, veçse me lejen e Zotit...».

Shpjegime

Melekët janë të ruajtur prej të gjitha fajeve. Mësimi i magjisë që bënin dy melekët e quajtur Hârûti e Mârûti, ishte me urdhrin e Zotit. Allahu për të provuar njerëzit kishte dërguar dy melekë në qytetin Bâbil, të cilët pasi i

këshillonin njerëzit, u thoshin: “Ne jemi dërguar për të provuar njerëzit, ju mos u bëni qafirë duke mësuar magjinë e të veproni me të”.

Ata që ishin besimtarë të vërtetë, e pranonin këshillën e melekëve; kurse ata që ishin qafirë e mësonin magjinë dhe nuk i pranonin këshillat e tyre.

Në këtë ajet Allahu tregon se magjia në vetvete është një mjet i zakonshëm dhe përshtypjen e saj e krijon Zoti.

* * *

«... وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرَاهُ مَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَقٍ وَلِيئْسَ مَا شَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ (102)»

[*Ue jeteal'lemüne mà jedurr'rrubum ue là jen'feubum ue lekad alimù lemeni-shteràbu mà lehù fil-àkhireti min khalàkin ue lebiëse mà sherou bibí enfusebum lou kànù jaëlemüne*].

«Ata mësonin ato gjëra që i dëmtonin dhe nuk u sillnin asnjë dobi; betohem në vetem Time se ata (jehudinjtë) e dinin, me të vërtetë se në ahiret nuk kanë vend ata njerëz që këmbenin librin e Zotit me magjinë. Dhe, sa e keqe është kjo gjë që ata blenë duke dhënë për të veten e tyre! Ta dinin, nuk do ta kishin bërë atë punë».

Kuptimi: Jehudinjtë e dinin me të vërtetë se në ahiret nuk kanë pjesë ata njerëz që pëlqejnë të këmbajnë librin e Zotit me lajmet e dajve dhe me magjitë. Me sa gjë të keqe e shitën lumturinë e vetes së tyre! Dhe, sa shumë rrezikuan! Sikur ta dinin, pra, sikur të kishin vepruar sipas dijes që kishin, kurrë nuk do t'i bënin ato punë.

* * *

«وَلَوْ أَنَّهُمْ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَمَثُوبَةٌ مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ خَيْرٌ لَّو كَانُوا يَعْلَمُونَ (103)»

[*Ue lou en'nebum àmenù uet'tekou lemethùbetun min indil'làbi khajrun lou kànù jaëlemüne*].

«Dhe sikur ata të kishin besuar Zotin, pejgamberët e librat e Tij dhe të ruheshin prej mëkateve (si nga hedhja pas shpine e librit të Zotit dhe ndjekja e magjisë), shpërblimi (thevàbi) i Zotit do të ishte më i dobishëm për ata; sikur ta dinin këtë». Do të arrinin lumturinë.

* * *

Allahu me madhërinë e vet, pasi tregoi fajet që bënin jehudinjtë përpara se të vinte Pejgamberi dhe fajet që bënin kundrejt Pejgamberit, urdhëron e thotë:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا وَقُولُوا انظُرْنَا وَاسْمَعُوا وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ (104)»

*[Jà ej'jubel'ledhijne àmenù là tekùlù ràinà ue kùlù-ndburnà uesmeù ue lilkàfirijne
adhàbun elijmun].*

«O besimtarë! (Kur të hyni në audiencë të Pejgamberit) mos thoni: Rà-inà! Por thoni: Na urdhëro! Vëreni veshin fjalës (së tij) dhe dëgjoni! Dhe për qafirët (mohuesit) ka një ndëshkim pikëllues».

Shpjegime

«يا ايها الذين ءامنوا...»

[Jà ej'jubel'ledhijne àmenù...]

«O besimtarë!, O ju që i keni besuar Zotit e ditës së Kijametit...!»

Allahu me madhërinë e vet, në Kur'ani kerijm, në tetëdhjetë e tetë vende, u është drejtuar besimtarëve si më sipër; mirëpo thuhet se beni Israilët thirreshin në Teurat: “Ore të poshtër, ore të varfër!”

Fahri Raziu thotë: Meqenë se Zoti ynë na thërret në këtë jetë me emra dhe me cilësi të bukura e të nderhme, pa dyshim që kjo na e forcon shpresën se edhe në ahiret do të na nderojë me të gjitha të mirat. Pra, njerëzve, që zbatojnë urdhrat pas të tilla thirrjeve, do t'u qëndrojnë besimi (ijmani) edhe pasi të vdesin dhe Zoti atyre do t'u japë shumë shpërblime të mëdha; ashtu siç thirreshin Israelitët që janë të poshtëruar gjithkund dhe deri më sot ata nuk kanë mundur të ngrenë mbretërinë e tyre. *(të kemi parasyshë se është botim i vitit 1929!!!)*

«ولا تقولوا راعنا»

[Ue là tekùlù ràinà]

«Kur të hyni në audiencë të Pejgamberit» mos thoni "راعنا", mos i'a drejtoni fjalën "راعنا" (ràinà)! Pejgamberit, sepse ajo fjalë u jep rast jehudinjeve ta përdorin në kuptimin që ajo ka në gjuhën e tyre dhe atëhere do të shkak-toni mosrespektim ndaj Pejgamberit.

Komentuesit e Kur'anit thonë se shkak i zbritjes së këtij ajeti është ky: Sahabët e nderuar, kur vinin në audiencë të Pejgamberit, që të merrnin mësimet e duhura për ndonjë punë me rëndësi i thoshin “Ràinà!” flit me të butë, o i Dërguar i All'llahut, që ta kuptojmë mirë fjalën tënde dhe dëgjoji fjalët tona që ne të arrijmë nderimin tënd! Mirëpo kur e dëgjuan jehudinjtë atë fjalë thanë: Nëse deri tani e kemi përbuzur Muham'medin në fshehtësi, tani e tutje do ta përbuzim sheshit, sepse fjala “ràinà” në gjuhën e tyre do të thotë “O njeri i marrë, o bari!” Dhe, kur erdhen te Pejgamberi, pasi e thanë atë fjalë, shikuan shoku-shokun duke u zgërdhirë. Sàd Ibni Muàdhi, i cili e dinte gjuhën e tyre, posa e dëgjoji atë fjalë, në çast e kuptoi qëllimin e tyre dhe u tha: “Në qoftë se do të dëgjoj ndonjërin prej jush t'i thotë Pejgamberit “ràinà”, do t'i këpus kryet me shpatë”. Pastaj, ka zbritur ky ajete, që jehudinjtë të mos u mbetej shteg për të sharë Pejgamberin.

«وَقُولُوا انظُرْنَا وَاسْمَعُوا»

[*Ue kàlùn-dhurnà ues-meù*]

«Por, thoni: “Na urdhëro dhe vërëni veshin fjalës së tij e dëgjoni!” Në vend që t’i thoni “Ràinà”, thoni: “Na urdhëro!” Kuptimi: Na vështro me mëshirë!

«وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ»

[*Ue lil-kàfîrijne adhàbun elijmun*]

«Se për qafirët (mohuesit) ka një ndëshkim pikëllues». Për jehudinjtë që dinë të gjejnë rast për të sharë Pejgamberin, ka një mundim të rëndë në ahiret.

* * *

«مَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَلَا الْمُشْرِكِينَ أَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْكُمْ مِنْ خَيْرٍ مِّنْ رَبِّكُمْ وَاللَّهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ (105)»

[*Mà jevd’du-l’ledhijne keferù min ehli-ktàbi ue lel-mushbrikijne en junez’zele alejkum min kbajrin min rab’bikum ue-ll’llàhu jakhtas’su birahmetihî men jeshà’u ue-ll’llàhu dhul-fadlil- adhijmi*].

«As qafirët (mohuesit) që janë nga ehli kitabët (ithtarët e librave të përparshëm) dhe as idhujtarët (mushrikët), nuk e dëshirojnë zbritjen e ndonjë lumturie nga ana e Allahut për ju; por Allahu e veçon mëshirën e vet për cilin të dëshirojë, sepse All’llàhu është Zoti i mirësisë së madhe».

Si jehudinjtë, ashtu edhe idhujtarët e kishin smirë zbritjen e Kur’anit për besimtarët dhe nuk dëshironin që ata të arrinin ndonjë lumturi, prandaj Zoti ynë e ka treguar me këtë ajet se qafirët e ehli kitabit dhe mushrikët, gjithmonë i kanë urreyer besimtarët; prandaj nuk duhet rënë në gabim për dashurinë që ata tregojnë sa për sy e faqe.

* * *

Për të refuzuar sharjet e jehudinjve për fenë islame në punë të abrogimit të dispozitave, Allahu urdhëron e thotë:

«مَا نَنْسَخْ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِّنْهَا أَوْ مِثْلَهَا أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (106)»

[*Mà nensakhu min àjetin eu nunsihà neëti bikbajrin minhà eu mithlihà elem taëlem en’ne-ll’llàhe àlà kul’li shej’in kadijrun*].

«Ne, me madhërinë Tonë, në qoftë se pezullojmë ndonjë ajet, ose e bëjmë që ai ajet të harrohet, në vend të tij sjellim një ajet tjetër më të dobishëm se ai, ose sjellim një ajet tjetër që të jetë baras përnga shpërblimi (thevàbi) me ajetin që pezulluam. A nuk e di ti se Allahu është plotësisht i fuqishëm të sjellë një ajet tjetër, që të jetë më i dobishëm për njerëzit, ose baras me atë ajetin e pezulluar?»

Shpjegime

«نسخ» nes-h në fjalorin e arabishtes do të thotë: “Prish e heq një gjë”. Në shariat nes-h është heqja e një dispozite me një argument të pastajmë. Me fjalë të jera, nes-h është “shpallja e mbarimit të afatit të një dispozite e cila është për punën e njerëzve – pasi të plotësohen kushtet e vëna për të”.

Nes-h, sipas shariatit, bëhet me tri mënyra:

I. Pezullohet fjala e një ajeti ose kuptimi i një ajeti.

II. Pezullohet vetëm kuptimi, kurse fjala mbetet siç ka qenë.

III. Pezullohet fjala e ajetit, kurse kuptimi mbetet në fuqi.

Nes-h, është në urdhra e ndalime dhe jo në paralajmërimin e ngjarjeve.

Ehli kitabët (ithtarët e librave të mëparshëm) thonë: Nes’h nuk duhet të bëhet aspak dhe në u thëntë se lejohet të bëhet, atëherë lypset t’i ngjitet Zotit, padija, paditura.

Jo. Nes-h në asnjë mynyrë nuk do të thotë se Allahu pa e ditur fundin e diçkaje e urdhëroka ose e ndaloka atë, pastaj i lindka një mendim tjetër dhe e pezulloka dispozitën e parë. Kështu na u bëka e detyrueshm t’i ngjitem Zotit paditurinë. Jo, jo. Kuptimi i nes-h, është:

Allahu, duke ditur se një dispozitë (hukm) do të vazhdojë deri në një kohë mbi njerëzit e urdhëruar me detyrime dhe pastaj për ta shtuar, ose për ta paksuar atë dispozitë, ose për ta hequr fare, dërgon një dispozitë tjetër përpara se të soset koha e saj dhe me këtë urdhër të jep të kuptosh se u mbarua afati i dispozitës së mëparshme.

Kjo i ngjan një mjeku që viziton një të sëmurë, të cilin e kanë zënë ethet dhe e porosit të sëmurin të pijë kininë; pas disa ditësh e viziton përsëri të sëmurin dhe vë re se ethet e kanë lënë, por ai vazhdon të jetë i pafuqishëm; atëherë mjeku i ndalon të sëmurit kininën dhe i jep një bar tjetër për fuqi (kuv’vet), që t’i kthejë fuqinë në vend. Atëherë, përse mjeku ia ndaloi të sëmurit kininën dhe përse i dha bar për fuqi? Nuk dinte? Jo, ai veçoi siç e kërkonte gjendja e të sëmurit.

Kështu edhe Allahu me madhërinë e vet ka dërguar peygamberët për të mjekuar shpirtin njerëzor dhe, ashtu si ta kenë pasur njerëzit lëngatën shpirtërore, ashtu u ka dhënë atyre edhe ilaçin për t’u shëruar moralin. Le ta japim një shembull. Në kohën e Musait puna e kërkonte që, bie fjala, vrasësi doemos të vritej, sepse ndryshe nuk zbuteshin njerëzit e asaj kohe. Në shariatin e Muham’medit (a.s.), (Kisàsi) ekzekutimi i vrasësit, lihet në dëshirën e trëshëgimtarëve të të vrarit; nëse duan, ata marrin paratë e gjakut (dijetin) dhe e lënë të gjallë vrasësin; nëse duan, kërkojnë prej gjyqit dënimin e tij me vdekje. Pra, përse e ka lehtësuar Zoti këtë dispozitë për njerëzit e kohës së mbrapme? Se Zoti nuk paska dituri?

Nes-h ka në të gjitha shariatet. Prandaj mëtimet e protestanëve që thonë se Nes-h ka vetëm në shariatin e Muham’medit a.s., nuk janë aspak të drejta. Përse? Sepse dy mënyrat e Nes-h-it janë: 1) Peygamberi i mbrapmë pezullon

dispozitat e sheriatit të përparshëm; 2) po në sheriatin e një pejgamberi pezullohet një dispozitë me një urdhër të pastajmë.

Kështu ka ndodhur shpesh herë dhe për këtë ka shumë shembuj në Teurat e në Ungjill, por ne këtu po përmendim vetëm disa nga këto:

Në kohën e Ademit lejohej që njeriu të merrte për grua motrën e vet, madje edhe Sara, e shoqja e Ibrahimit ka qenë motra e tij për babë, ashtu siç e thotë Teurati në pjesën (sifrin) “Tekvij” (Krijimi), kreu 20, ajeti 13: “Ajo është motra ime, bija e babait e jo e nënës sime; unë, me të drejtë e kam marrë atë për grua”.

Por në sheriatin e Musasë nuk lejohej që njeriu të merrte për grua motrën, qoftë ajo motër për nënë e për babë, qoftë vetëm motër për babë, ose vetëm për nënë. Kushdo që merr motrën për grua quhet imoral, kushdo që merr vëllanë për burrë, quhet imorale; që të dy janë të mallkuar dhe doemos duhet të vriten, ashtu siç e tregon (sifri) pjesa “Ahbar” (Lajmi), kreu 8, ajeti 9: “Motrës që ka lindur në shtëpi, ose jashtë shtëpisë, qoftë ajo motër për babë, ose motër për nënë, mos ia hap vendin e turpshëm”.

Përsëri në (sifrin) “Ahbar” (Lajmi), kreu 20, ajeti 17 thuhet: “Çdo njeri që merr motrën për grua, qoftë motër për babë, ose motër për nënë dhe i sheh asaj vendin e turpshëm dhe ajo i sheh atij, gjithashtu vendin e turpshëm, është një turp i madh; prandaj që të dy duhet të vriten para syve të fisit të vet, sepse hapja e vendit të turpshëm të motrës prej vllait të saj, është faj i madh për të dy.”

Në sheriatin e Musait, burri mund ta shkurorëzojë gruan për një shkak absolut dhe gruaja e shkurorëzuar është e lirë të marrë një burrë tjetër, ashtu siç thotë libri i “Tethnjes” – dyzimi – kreu 20, në ajetin e parë:

“Një njeri martohet me një grua dhe ajo nuk është e pranueshme në sytë e tij; ai e shkruan e i jep asaj kurorën në dorë dhe e urdhëron të dalë prej shtëpisë; ajo del prej shtëpisë së tij e mund të shkojë te një burrë tjetër”.

Por në sheriatin e Isait, nuk lejohet që gruaja të shkurorëzohet për ndonjë shkak tjetër përveç në rast prostituimi, dhe gruan e shkurorëzuar nuk mund ta marrë tjetërkush.

Këto i thotë Ungjilli i Mateut në kreun e pestë, në ajetin e nëntë:

“Kushdo që të shkurorëzojë gruan me ndonjë shkak, përveç prostituiimit, e ka bërë atë të bëjë zina (të prostitutojë) dhe kush do të marrë një grua të shkurorëzuar, ka bërë zina.”

Thënia e ajetit të mësipërm të Kur’anit “Në pezullofshim ndonjë ajet, sjellim një tjetër më të dobishëm se ai”, do të thotë “sjellim një ajet më të lehtë e më të dobishëm për njerëzit dhe që ka më shumë shpërblim (thevàb)”; dhe nuk do të thotë se një ajet është më i dobishëm se tjetri; sepse të gjitha ajetet e Zotit, të gjitha fjalët e Zotit janë njëlloj të dobishme.

Në Kur’an ka Nes-h: Kur është dhënë leje për herë të parë për luftë, një besimtar është detyruar të durojë e të qendrojë përballë dhjetë idhujtarëve.

Më pas është pezulluar ai urdhër dhe besimtari është detyruar të qëndrojë përballë dy qafirëve (mohuesve) e jo më shumë.

Kur erdhën myslimanët në Medinë për herë të parë, ishin urdhëruar që gjatë faljes të drejtoheshin kah Kuds; pastaj ai urdhër u anulua dhe myslimanët u urdhëruan të drejtoheshin kah Qabeja.

Hazini në komentin e tij thotë se shkak i zbritjes së këtij ajeti është se qafirët (mohuesit) thanë: “Muham’medi sot u jep një urdhër sahabëve dhe nesër i ndalon nga ajo punë, sot flet një fjalë dhe të nesërmen e kthen atë; pra gjithshka që flet ai e thotë prej vetes.” Mbi këto fjalë ka zbritur ajeti i lartpërmendur.

* * *

Pasi tha se lejohet të bëhet pezullimi i dispozitave dhe për të treguar se pronësia e qiejve dhe e Tokës është e posaçme për Të, se Ai edhe urdhëron e ndalon, se pezullon urdhrin ose ndalimin dhe kurkush s’ka të drejtë të kundërshtojë; sepse Allahu është në pronën e vet, urdhëron e thotë:

«أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا لَكُمْ مِّنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ (107)»

[E lem tailem en’ne-ll’lâbe lehû mulkus’semâvâti uel-erdi ue mâ lekum min dûnil’lâhi min velijjin ue lâ nesjirin].

«A nuk e di ti se pronësia e qiejve dhe e tokës është vetëm për Allahun? Edhe se për ju veç Zotit s’ka as ndonjë mik as ndonjë ndihmëtar?» Patjetër që e di shumë mirë.

Kuptimi: I dashuri Im! A nuk e di ti se pronësia e qiejve dhe e tokës është vetëm për Allahun? Ai i përdor qiejt e tokën si të dojë dhe se për ju s’ka ndonjë mik e ndihmëtar përveç Allahut? Pra, Zoti ju urdhëron me disa punë dhe po Ai ju ndalon nga disa punë. Atë dispozitë që ai dëshiron e heq prej jush dhe një dispozitë tjetër Ai e lë në fuqi. Askush nuk ka të drejtë ta kundërshtojë. Kujt të dëshirojë Zoti i dhuron gradën e profetësisë dhe Ai nderon cilindo që dëshiron. Prandaj Ai, në një kohë i urdhëron besimtarët të falen të kthyer në drejtim të Kudsit dhe më pas i urdhëron ata të kenë Qabenë për kible. Përse duhet të kundërshtoni? Cili është ai që dëmtohet në të tilla punë?

* * *

«أَمْ تُرِيدُونَ أَنْ تَسْأَلُوا رَسُولَكُمْ كَمَا سُئِلَ مُوسَىٰ مِنْ قَبْلُ وَمَنْ يَتَّبِعِ الْكُفْرَ يَأْمُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ (108)»

[Em turijdûne en tes’elû resûlekum kemâ suile Mûsâ min kablu ue men jetebed’delil-kufre bil-ijmâni fekd dal’le sevâe-s’sebîli].

«Mos doni të pyesni Pejgamberin tuaj ashtu siç u pyet Musai më parë? Kushdo që në vend të besimit i përmbahet kufrit (mohimit), e ka humbur udhën e drejtë».

Disa kanë thënë se ky ajet u është drejtuar besimtarëve kur ata filluan ta pyesin Pejgamberin për shumë gjëra të padobishme, ashtu siç e patën pyetur beni Israilët Musanë për gjëra, të cilat nuk kishin fuqi t'i mbanin, siç ishte kërkesa e tyre: “Duam ta shohim Zotin hapur”. Pra, me ajetin e mësipërm, Allahu i porositi myslimanët që të mos i kërkojnë Pejgamberit nga ato gjëra që nuk kanë mundësi t'i mbajnë, duke u thënë: Nëse ngulmoni në të tilla pyetje e kërkesa, bini në kufër (mohim) dhe, ai që bie në kufër, ka dalë nga udha e besimit, pasi besimi është shkak për shpëtimin e tij dhe e çon atë në atë çka dëshiron.

Disa të tjerë kanë thënë se ajeti në fjalë, ashtu si ajetet e përparshme, u është drejtuar jehudinjtë, kur ata i thanë Pejgamberit: “Duam që edhe ty të të zbresë një libër prej qielli përmjetherësh, ashtu siç i qe zbritur Musait Teurati!”

* * *

«وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُم مِّنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ
كُفَّارًا حَسَدًا مِّنْ عِندِ أَنْفُسِهِمْ مِّنْ بَعْدِ مَا
تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ فَاعْتُوا وَاصْفَحُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ إِنَّ
اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (109)»

[Ued'de kethijrun min ehlil-kitabi lou jerud'dukum min ba'edi iymànikum kuffàren
baseden min enfusihim min ba'edi mà tebejjene lehumul-hak'ku fa'effû uas-fehû hat'tà
jeëtije-ll'llàhu biemrhi in'ne-ll'llàhe alà kul'li shej'in kadijrun].

«Shumica nga ehli kitabët (ithtarët e librave të mëparshëm) dëshirojnë që ju, pasi keni besuar, t'u kthejnë në kufër (mohim); (këtë e dëshirojnë) prej smirës që e kanë të rrënjosur në zemrat e tyre; (e kanë atë dëshirë) pasi për ata e vërteta u duk sheshit; pra derisa të vijë urdhri i Allahut, falini ata dhe hiqni dorë nga qortimi i tyre! Pa dyshim që Allahu ka fuqi të plotë për t'u hakmarrë për ju mbi ata».

Shpjegime

Arsyeja e zbritjes së këtij ajeti: Pas luftës së Uhudit, disa jehudinjtë u thanë Hudhejfs dhe Am'màrit: “A nuk e patë se si u thyet në luftë? Nëse do të ishit në fe të vërtetë, nuk do të thyeshit; pra, nëse do të hyni në fenë tonë, do të jetë shumë e dobishme për ju, sepse ne jemi më të vërtetshëm se ju dhe feja jonë është e vërtetë.

I madhi Am'màr u përgjigj: “A lejohet në fenë tuaj thyerja e besës?” Jehudinjtë u përgjegjën: “Kurrë nuk lejohet thyerja e besës”. “Pra, - i tha Am'mari, unë i kam dhënë besën Muham'medit që derisa të jem gjallë të mos bëj kufër (mohim), prandaj nuk mund ta thyej atë besë.” Jehudinjtë thanë: “Ky njeri e paska ndërruar fenë”. I madhi Hudhejfe u përgjegj: “O jehudinjtë! Unë jam i vendosur të kem për Zot All'llahun, për fe Islamin, për prijës

Kur'anin, për kible Qabenë dhe për vëllezër besimtarët; fjalët tuaja nuk më hyjnë fare në vesh”. Hudhejfe dhe Am'màri shkuan te Pejgamberi dhe i'a treguan këtë Pejgamberit dhe ai u tha: “E paskeni gjetur dhe keni shpëtuar!” Për këtë ka zbritur ajeti i mësipërm. Ka zbrirur për të urdhëruar besimtarët që t'i falin e të mos i qortojnë jehudinjtë, derisa t'u vijë urdhri i Zotit.

Ky urdhër, thotë Bejzaviu, është për vrasjen e fisit (kabiles) Kurejdha dhe për largimin e fisit beni Nudhajr prej vendit të tyre.

Hased është dëshira për t'i nxjerrë nga dora mirësinë që ka tjetri, si dhe mundimi që bëhet për këtë; shqip i themi: “ndeze, nakar e smirë”. Ky ves i keq është i ndaluar (haram) në të gjitha fetë e Zotit. Ai që e ka këtë ves të shëmtuar merr dënimin me mallkim, ashtu siç i ndodhi djallit, i cili u bë qafir, për shkak se kishte smirë Ademin.

Ehli kitabët dëshiruan zhdukjen e besimit (ijamnit) që kishin besimtarët, me qëllim që t'i lënë ata me duar bosh prej lumturisë së të dyja jetëve.

Ky ajet i madhërueshëm është një mësim i madh për ata njerëz që gjenden në krye të punëve, sepse tregon që ata duhet të njohin mirë problemet e popullit, të studiojnë fuqinë e tyre në hollësi e në gjërësi, të dinë sa janë në gjendje për të përballuar armikun që të shfaqet nga jashtë; nëse e shohin se fuqia nuk u mjafton për të përballuar armikun, atëherë t'a mbajnë atë me fjalë të buta derisa të plotësojnë fuqinë e duhur.

* * *

Pasi i urdhëroi besimtarët që derisa të vijë koha, të sillen butë ndaj veprimeve të mohuesve dhe për t'u treguar atyre se nuk duhet të mjaftohen vetëm me këtë sjellje, por duhet të kryejnë edhe detyrat e veta trupore dhe pasurore, Allahu urdhëron e thotë:

«وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُمْ مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ (110)»

[*Ue ekijmu-s'salâte ue âtuz'zekâte ue mà tukad'dimû lienfusikum min khajrin texbudûhu inde-llâhi in'ne-llâhe bimâ taëmelûne besijrun*].

«(Ju falini jehudinjtë dhe tregoni rreptësi përballë punëve të këqija që bëjnë ata kundër jush!) Kryejeni faljen (namazin, që është farz me mish e me shpirt, kthehuni kah Zoti e lutuni Atij me gjithë zemër)! Jepni edhe zeqatin dhe dijeni mirë se tek Zoti do t'a gjeni gati shpërblimin e punëve të mira që keni bërë për veten tuaj! Sepse Allahu është Shikuesi i punëve tuaja!»

Fjala e fundit e këtij ajeti është për t'i nxitur njerëzit për punë të mira dhe për t'u larguar nga të këqijat. Njeriu që ka edhe një fije mend, kur e di se Allahu ia sheh të gjitha punët, di edhe se për punët e mira do të ketë shpërblime te Zoti, prandaj ai doemos që prirret të bëjë punë të mira dhe largohet nga të ligat.

* * *

«وَقَالُوا لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ كَانَ هُودًا أَوْ نَصَارَى تِلْكَ أَمَانِيُّهُمْ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ(111)»

[*Ue kàlù len jedkebulel-xhen'nete il'là men kàne hùden eu nesàrà tilke emānij'jubum kul bātù burbànekum in kuntum sàdikijne*].

«Jehudinjtë dhe të krishterët thanë: “Askush nuk hyn në xhen’net, përveç atyre që janë jehudinjtë ose të krishterë¹². Këto janë rrenat e tyre të dëshiruara. O i dashuri Im! Thuaju atyre: “Nëse jeni të vëretë në mëtimin tuaj, sillni argumentin që do të vërtetojë fjalën tuaj!»

Shpjegime

Lypset të shpjegohet se «قالوا» (Zamijri – Përemri) “thanë” në këtë ajet, i shkon ehli kitabit, sepse jehudinjtë nuk besojnë që të krishterët do të hyjnë në xhen’net; edhe të krishterët, gjithashtu, nuk besojnë se jehudinjtë do të hyjnë atje. Të dyja palët thanë; - jehudinjtë: nuk do të hyjë kush në xhen’net, përveç atyre që janë jehudinjtë; - të krishterët: nuk do të hyjë kush në xhen’net, përveç atyre që janë të krishterë.

Zoti thotë se këto fjalë janë shpifje që atyre ua dëshiron zemra. Për të refuzuar thëniet e tyre, Allahu urdhëron e thotë:

* * *

«بَلَى مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ(112)»

[*Belà men esleme vexh'behù lil'làhi ue huve muhsinun felehù exbrubù inde rab'bibì ue là khoufun alejbim ue là hum jabzenùne*].

«Po, o ehli kitab! Puna nuk është si thoni ju, por atë njeri, që ia dorëzon veten e tij Zotit (u bindet urdhrave të Zotit), duke kryer punët e detyrat, vetëm me qëllimin për të fituar kënaqësinë (razinë) e Tij, ka shpërblime nga Zoti dhe për këta njerëz nuk ka frikë dhe ata nuk do të jenë të hidhëruar».

«وجهه»

[*Vexh'behù*]

«Fytyrën e vet». Meqenëse fytyra është pjesa më e nderuar e njeriut, sepse aty gjenden ndiesitë kuptuese dhe me të bëhet sexhdja që është ibadeti më i madh, është përmendur në ajet në vend të të gjitha pjesëve të tjera të trupit.

Muhsin (mirëbërës) quhet ai njeri që e kryen punën duke i plotësuar të gjitha kushtet dhe ashtu siç ia ka përcaktuar sheriati. Që njeriu të arrijë shpërblimin e punës, duhet ta kryejë punën pikërisht në atë mënyrë.

Disa thonë se Muhsin quhet ai njeri që e plotëson detyrën e shenjtë duke menduar se Allahu ia sheh punën dhe ia di qëllimin. Prandaj njeriu me punën e tij nuk duhet të ketë qëllim tjetër, përveçse të dëshirojë kënaqësinë e Zotit.

¹² Këto fjalë i thoshin për t'i prishur mendjen besimtarëve dhe për t'i gabuar ata.

* * *

«وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتْ النَّصَارَى عَلَى شَيْءٍ وَقَالَتِ النَّصَارَى
لَيْسَتْ الْيَهُودُ عَلَى شَيْءٍ وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَ
كَذَلِكَ قَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ مِثْلَ قَوْلِهِمْ فَاللَّهُ يَحْكُمُ
بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ (113)»

*[Ue kàleti-l'jehùdu lejseti-n'nesàra alà shej'in ue kàleti-n'nesàra lejsetil-jehùdu
alà shej'in ue hum jetlùnel-kitàbe kedbàlike kàle-l'ledhijne là jaëlemùne mithle
koulibim fell'llàhu jabkumu bejnehum joumel-kijàmeti fijmà kànù fijbi jakbtelífùne].*

«Jehudinjtë thanë se të krishterët nuk janë (mbështetur në punët e fesë) në ndonjë gjë (të vlefshme, sepse fe është feja jonë, libër është libri ynë dhe profet është profeti ynë). Edhe të krishterët (po ashtu) thanë se jehudinjtë nuk janë mbështetur në punët e fesë, në ndonjë gjë të vlefshme, (sepse feja jonë është e vërtetë dhe profeti ynë është i përhershëm); megjithëse të dyja palët i lexojnë librat, (mëtojnë se janë të ditur e fetarë, por ende nuk kanë shpëtuar nga padija e konfliktet, sepse) kështu si këta kanë thënë edhe ata që nuk dinë e që nuk njohin as ndonjë fe e shariat, të cilëve u ka hije të thonë fjalë të tilla, por jo ehli kitabi, këtyre nuk u ka hije fare të bëjnë sharje të tilla si të paditurit. Dhe, Allahu do të gjykojë në mes tyre ditën e kijametit për ato çeshtje për të cilat ata kanë konflikt».

Shpjegime

Thënia “jehudinjtë e të krishterët” mund të jetë për një grup të caktuar të tyre, por më e vërteta është se ajeti tregon besimin e të gjithë jehudinjeve dhe të krishterëve. Mirëpo Teurati, që lexojnë jehudinjtë e vërteton të madhin Isa; edhe Ungjilli, që lexojnë të krishterët, i vërteton të madhin Musa dhe Teuratin. Megjithëkëtë, ata, edhe pse i lexojnë këto libra, guxojnë të mohojnë njëri-tjetrin.

“Njerëzit e paditur” janë idhujtarët e arabëve, të cilët thoshin se myslimanët nuk janë në asnjë fe.

Thuhet se kur kanë ardhur si delegatë te Pejgamberi disa priftërinj të krishterë nga qyteti Nexhran, jehudinjtë që banonin në Medine, sapo dëgjuan për ta, kanë ardhur edhe ata në audiencë të Pejgamberit dhe kanë filluar një polemikë të rreptë me priftërinjtë. Jehudinjtë u kanë thënë të krishterëve: “Ju, o të krishterë, nuk jeni në ndonjë sekt të drejtë në punët e fesë dhe kështu ju keni mohuar edhe Isanë edhe Ungjillin”. Të krishterët u mohuan jehudinjeve fenë e tyre dhe Teuratin. Mbi këto fjalë të tyre, ka zbritur ajeti i mësipërm për të qotuar të dyja palët, si dhe për tu treguar atyre se nuk kanë ndonjë ndryshim nga idhujtarët e paditur arabë.

* * *

Allahu me madhërinë e vet, pasi flet për ngjarjet dhe ligësitë e jehudinjeve, për të treguar se edhe faltoret duhet t'i respektojë gjithkush, sepse ata që mundohen për shkatërrimin e faltoreve janë mizorët më të mëdhenj, urdhëron e thotë:

«وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ أَنْ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعَى فِي خَرَابِهَا أُولَئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ أَنْ يَدْخُلُوهَا إِلَّا خَائِفِينَ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ (114)»

[*Ue men adblemu mim'men mene'a mesàxhide-ll'lähi en judbkere fije-smuhù ue se'à fji kharàbihà ùlàike mà kàne lehum en jedkbulùhà il'là kbàifjine lehun fid'dun'jà kbizjun ue lehum fil-àkbireti adhbàhun adhijmun*].

«Kush është më dëmtues (zullumqar) se ai që ndalon që në faltoret e Zotit të përmendet emri i All'lahut dhe mundohet për shkatërrimin e tyre? Këta lloj njerëzish nuk hyjnë nëpër faltoret veçse duke qenë të trishtuar. Për ata në dynja ka turp e poshtërim dhe në ahiret, ka ndëshkim të madh».

Shpjegime

Për shkakun e zbritjes së këtij ajeti ka dy tradita (rivajete):

I. Mbreti i Rumit, i quajtur Tatius, ka luftuar me beni Israilët, i ka mundur ata dhe ka shkatërruar “Bejti Mukad’desin”, disa nga beni Israilët i ka vrarë dhe disa i ka robëruar; ka djegur Teuratin; ka shembur “Bejtin” dhe e ka mbushur atë me qen e me kafshë të ngordhura. Bejti Mukad’desi, derisa e rindërtuan myslimanët në kohën e të madhit Ymer, pati mbetur shkatërrinë. Ibni Ab’basi thotë se ky ajet ka zbritur kundra mbretit të lartpërmendur.

II. Thuhet se ky ajet ka zbritur për të treguar mizorinë (zullumin) e mushrikëve (idhujtarëve) të Mek’kës, të cilët e ndaluan Pejgamberin me shokë që të hynte në Mek’kë për të vizituar Qabenë në vitin e marrëveshjes së Hudejbijes.

Sipas dy traditave të mësipërme, meqenëse Bejtul Mukad’desi dhe Mesxhidi Harami, janë faltore më vete, sjellja e fjalës «مساجد» - mesaxhid - (faltoret) në trajtën e shumësit, është bërë për të rritur nderin e secilës prej tyre; ose është sjellë kështu sepse fjala «مساجد» - Mesaxhid - do të thotë edhe “Vende ku bëhet sexhde”. Meqenëse në ato faltore vendet ku bëhet sexhde janë të shumta, fjala është prurë në atë trajtë.

Sipas rregullave të fik’hut, ky ajet i përfshin të gjitha faltoret e ndërtuara për t’i bërë adhurim (ibadet) Zotit, sepse fjala «مساجد» - Mesaxhid - është e përgjithshme dhe si e tillë e ka edhe vlerën të përgjithshme.

Fahri Raziu thotë se shkatërrimi i faltoreve bëhet me dy mënyra: 1) duke i shembur ato dhe 2) duke ndaluar njerëzit për t’u falur në to. Pra ai që sjell shkatërrimin e një faltoreje me qëllim të keq, te Zoti është mizori më i madh.

“Hyrja në faltoret të trishtuar” është për të treguar se ai njeri që hyn në faltore, duhet të hyjë me një përrulje të plotë dhe duke pasur frikë Zotin dhe jo për të shkatërruar faltoren; ose është për ata njerëz, të cilët mundohen të shkatërrojnë faltoret. Allahu e di se ata hyjnë në faltoret me një trishtim të madh prej besimtarëve. Atëherë, ky ajet thekson se besimtarët do ta shpëtojnë Qabenë prej duarve të ndyra të mushrikëve (idhujtarëve).

Ajeti tregon edhe se faltoret janë të respektuara te Zoti, prandaj njerëzit e kanë për detyrë të shejtë të respektojnë e të nderojnë faltoret.

Për besimtarët nuk lejohet të hyjnë në faltoret pa abdes.

* * *

Pasi tregoi se mushrikët (idhujtarët) bënë mizori kur i ndaluan myslimanët të hynin në Mek’kë për të vizituar Qabenë, për të treguar se për myslimanët lejohet të falen e të bëjnë ibadet në çdo vend dhe për të ngushulluar zemrat e tyre të hidhëruara, si dhe për të theksuar se është e kotë bindja e atyre që besojnë se ibadeti bëhet vetëm në vende të posaçme përpara idhullit të caktuar, Allahu urdhëron e thotë:

«وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُولُوْا فَثُمَّ وَجْهُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ (115)»

[*Ue lil’lâhil-meshriku uel-magribu fe-ejnemâ tuvel’lû fetbem’me vexh’bul’lâhi in’ne-llâhe vâsiun alijmun*].

«Lindja e perëndimi janë të posaçme për Al’llahun, prandaj ngado që të ktheheni, aty është fytyra e Zotit (ibadetit dhe “rizaja” e Zotit); pa dyshim Allahu është i gjërë (e ka të gjërë diturinë, mëshirën, mirësinë dhe faljen); Ai është shumë i ditur për gjithçka».

Asnjë grimcë nuk mbetet jashtë diturisë së Zotit, sidomos Ai e di mirë se nga ç’anë ktheheni ju.

Kuptimi: o i dashuri Im! Thuaju myslimanëve, për t’u ngushulluar atyre zemrat e thyera, ngaqë mushrikët nuk i lejuan të hynin në Mek’kë për të vizituar Qaben: Mos u hidhëroni dhe mos e bëni ibadetin tuaj vetëm në një vend të veçantë, sepse lindja dhe perëndimi me të gjitha rrethet e tyre është pronë e Zotit dhe përdorimi i çdo cope të tokës është i posaçëm për Të; prandaj ngado që të ktheheni, jeni kthyer kah ana morale e vetes së Zotit, sepse aty është ana e kthimit për ibadet, aty është rizaja e Allahut. Po, padyshim! Allahu e ka mëshirën e mirësinë të gatshme për robtë e vet dhe Ai ka dijeni të plotë për gjithçka.

Shpjegime

Puna e adhuruesit është t’i bëjë ibadet të Adhruarit. Por Zoti nuk ka as anë e as kënd, sepse ai është shumë i lartë që të jetë në këtë anë, ose në anën tjetër dhe, kthimi i adhuruesit kah vetja e Zotit është e pamundur (muhal).

Prandaj Zoti ynë ka caktuar një vend që njerëzit të kthehen në drejtim të Tij kur të falen. Kthimi në atë drejtim është sikur të kthehesh kah vetja e Zotit.

Fjala “vexh-hull’llahi” - vetja e Zotit - në këtë ajet është për qenien e njeriut në audiencë morale e diturie të vetes së Zotit, ose është për rizanë (kënaqësinë) e Zotit. Atëherë: “Ngado që të ktheheni, aty është riza e Zotit”.

“Gjërësia” është për gjërësinë e fuqisë, të pronësisë, të mëshirës dhe të diturisë së Zotit dhe jo për gjërësinë e vetes së Tij, sepse të mendosh gjërësi lëndore (materiale) të Zotit, do të thotë të mendohet edhe copëtimi i Tij, çka është e pamundur.

Bejzaviu thotë se “lindja e perëndimi”, është për të treguar se e gjithë toka është e Zotit dhe se një vend nuk ka ndryshim nga vendi tjetër përderisa është pronësi e Zotit.

Kurse fjala “vexh-hull’llahi” - thotë ai -, është për atë anë që ka urdhëruar Zoti me u kthye. Atëherë kuptimi i ajetit është: Lindja dhe perëndimi dhe gjithshka që përfshihet ndërmjet tyre, janë pronësi e Zotit. Ju u ndaluar të faleni në Mesxhidi Haram, ose në Bejti Mukad’des, por unë për ju e kam bërë faltore gjithë faqen e dheut. Nga t’ju urdhërojë Zoti të ktheheni, andej të ktheheni, sepse kibleja nuk është kible vetvetiu, por është kible sepse Zoti e ka bërë atë të tillë; prandaj nga cila anë të urdhërojë Zoti me u kthye, ajo anë është kible. Atëherë, mos u çuditni pse ua ndryshoi Zoti kiblen myslimanëve prej Kudsit në Qabe, Sepse Ai e përdor pronësinë e vet si të dëshirojë dhe i jep nderim cilit vend që të dëshirojë, dhe robtë e vet i kthen kah të dojë, e kurrkush nuk ka të drejtë të kundërshtojë.

Fahri Raziu e Hazini thonë se kur u ndryshua kibleja kah Qabeja, jehudinjtë filluan të thonin: Myslimanët nuk kanë ndonjë kible të caktuar, ata disa herë kthehen nga njëra anë dhe disa herë nga një anë tjetër. Atëherë ka zbritur ky ajet për të hedhur poshtë thëniet e jehudive dhe për të ngushëlluar myslimanët. Ajeti mund të ketë zbritur për faljet nafile, sepse ai që fal namaz nafile hipur mbi kafshë, lejohet të kthehet nga ajo anë nga shkon kafsha. Ajeti mund të ketë zbritur për të treguar se lejohet ixhtihadi (hulumtimi) për ata njerëz që nuk e dallojnë anën e kibles për shkak të kohës së vrenjtur kur janë në udhëtim. Ibni Ab’basi ka thënë: Një grup sahabësh ishin në udhëtim e sipër dhe prej kohës së vrenjtur nuk mundën ta dallonin drejtimin e kibbles, prandaj secili u fal nga ajo anë që ia preu mendja. Kur u kthjellua koha, panë se nuk ishin falur në drejtim të kibles dhe kur erdhën i treguan Pejgamberit; atëherë ka zbritur ky ajet, i cili tregon fare qartë se njeriu në udhëtim, kur nuk e di anën e kibbles, lejohet të drejtohet nga ajo anë që ia pret mendja; ai tregon gjithashtu, se gabimi në ixhtihad (hulumtim) është i falur dhe nuk është nevoja të korigjohet ky gabim.

* * *

Pasi tregoi disa nga mohimet e jehudinjve dhe të krishterëve, për të treguar edhe një palë tjetër, urdhëron e thotë:

«وَقَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ بَلْ لَّهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ كُلُّ لَّهُ قَانِثُونَ (116)
بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ
كُنْ فَيَكُونُ (117)»

[*Ue kâlû-t'tekhadhe-ll'llàhu veleden subhànehû bel lehû mà fis-semàvati uel-erdi kul'lun lehû kànîtinûne. Bedij'us'semàvati uel-erdi ue idhà kadà emren fein'nemà jekûlu lehû kun fejekûnnu*].

«Ata thanë edhe se Allahu ka një djalë; Allahu është plotësisht i pastër për të pasur një djalë; jo, pasi ç'janë në qiej e në tokë, janë të Atij, të gjithë i janë bindur Atij dhe e kanë pranuar urdhrin e Tij. Allahu është Shpikësi pa model i qiejve dhe i tokës; kur Ai vendos krijimin e një sendi, i thotë atij sendi “bëhu” dhe sendi në çast bëhet».

Shpjegime

Jehudinjtë thanë se Yzejri ishte biri i Zotit. Edhe të krishterët thanë se Isai ishte biri i Zotit. Edhe idhujtarët (mushrikët) thanë se engjëjt ishin bijat e Zotit. Allahu, me madhërinë e vet, e pastroi veten nga të pasurit bir e bijë dhe e vërtetoi pastërtinë e vet për herë të parë me qenien e qiejve dhe të tokës e çfarë janë brenda tyre, që të gjitha janë krijesat e Zotit; për herë të dytë e vërtetoi me shpikjen e tyre pa model.

Me argumentin e parë, do të thotë se i krijuari nuk mund të jetë fëmijë i Krijuesit dhe Ai Zot që është i fuqishëm të krijojë gjithësinë, nuk ka nevojë për të pasur bir e bijë. Argumenti i dytë do të thotë se fëmija duhet të jetë një copë e ndarë prej të atit, por një gjë e krijuar më vonë, nuk i ngjason Krijuesit Kadim (të përhershëm) që të jetë fëmijë për Të.

* * *

«وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ لَوْلَا يُكَلِّمُنَا اللَّهُ أَوْ تَأْتِينَا آيَةٌ
كَذَلِكَ قَالَ الَّذِينَ مِنْ
قَبْلِهِمْ مِثْلَ قَوْلِهِمْ تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْ قَدْ بَيَّنَّا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ
يُوقِنُونَ (118)»

[*Ue kale-l'ledhijne là jaëlemûne loulà jukel'limune-ll'llàhu eu teëtijnà àjetun kedhàlike kale-l'ledhijne min kablibim mithle koulubim tesbàbebet kulübubum kad bej'jen'nel-àjati likoumin jùkinûne*].

«Disa njerëz të paditur, (që nuk dinë nga ehli kitabët dhe nga idhujtarët “mushrikët”) thanë se po të kishte folur Allahu me ne, ose të na sillte një shenjë “ajet” (që tregon profetësinë tënde! Atëherë do të të besonim ty!) Kështu kishin thënë edhe të tjerët përpara këtyre, tamam si fjalët e këtyre; zemrat e këtyre u ngajnë njëra-tjetrës; Ne, me madhërinë Tonë, me të

vërtetë i kemi treguar shenjat ”ajetet” për ata njerëz që kërkojnë dituri të padyshimtë».

Fahri Raziu e Hazini kanë thënë se qafirët (mohuesit), meqenëse kishin dëgjuar që Allahu kishte folur me pejgamberët e me melekët, e panë veten e tyre të meritueshëm për të folur me Zotin, u krenuan dhe guxuan të thonë: Po të kishte folur Allahu me ne. Ata mohuan edhe qenien e Kur’anit, një shenjë të madhe, shenjë e cila tregon profetësinë e Pejgamberit dhe thanë: “Nëse Zoti nuk bisedon me ne, atëherë të na sjelli një shenjë që tregon profetësinë tënde”.

Allahu i ka dhënë përgjigje vetëm kërkesës së dytë të qafirëve, kurse të parën e ka lënë në heshtje, për të theksuar se ata nuk meritojnë për të folur me Zotin. Përgjigja e kërkesës së dytë është: Për ata dijetarë që kërkojnë të vërtetën, Ne me madhërinë Tonë u kemi treguar shenjat, të cilat mjaftojnë për të vërtetuar profetësinë e Muham’medit. Kërkesa për një shenjë tjetër, vjen nga padija (xhehaleti), sepse pasi, u tregua argumenti i mjaftueshëm që vërteton profetësinë e Muham’medit, kërkesa për një argument tjetër, tregon se mohuesit dhe mushrikët nuk donin ta pranonin të vërtetën prej inatit dhe prej mendjemadhësisë; prandaj atyre nuk u është zbritur ajet tjetër. Edhe nëse atyre do t’i zbritej një ajet tjetër, ata do të kërkonin një të tretë dhe pas tij edhe një të katërt e të pestë e kështu me radhë.

* * *

Allahu me madhërinë e vet, kur qafirët këmbëngulën në kërkesën e tyre për një ajet tjetër, për të treguar se janë të mjaftueshme mrekullitë që ka shfaqur Pejgamberi dhe për ta ngushëlluar atë, si dhe për t’i hequr atij brengosjen që i shkaktohej nga ngulmimi i qafirëve, urdhëron e thotë:

«إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَا تُسْأَلُ عَنْ أَصْحَابِ الْجَحِيمِ (119)»

[*In’nà erselnàke bilhak’ki beshijren ue nedhijren ue là tus’elu an as’hàbil-xhehijmi*].

«Pa dyshim, Ne me madhërinë Tonë, të kemi dërguar ty (o Muham’med!) me të drejtë sihariques dhe frikësues me ndëshkimin e Zotit; ti, (pasi të kesh kryer detyrën tënde) nuk pyetesh (nuk je përgjegjës) për xhehenemlinjtë», të cilët nuk e pranojnë thirrjen tënde.

Fjala “xhehijm” është nga emrat e xhehen’nemit, i cili sipas shkallësh së poshtme që ka, thirret me këto emra: 1. Xhehen’nem, 2. Ledhà, 3. Hutame, 4. Seijr, 5. Sekar, 6. Xhehijm, 7. Hàvije.

* * *

Për të treguar edhe armiqsinë e plotë që kanë qafirët ndaj Pejgamberit; si dhe ngulmimin e tyre të ashpër, urdhëron e thotë:

«وَلَنْ تَرْضَىٰ عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ
 قُلْ إِنَّ هُدَىٰ اللَّهِ هُوَ الْهُدَىٰ وَلَئِنَّ
 اتَّبَعْتُمْ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ الَّذِي جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ
 مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ (120)»

[*Ue len terdà ankele-jehùdu ue len'nesàrà hat'tà tet'tebi'a mil'letehum kul in'ne hude-
 ll'llàhi huve-lbudà ue leini-t'tebaëte ehvàehum baëde-l'ledhij xhàeke minel-ilmi mà leke
 mine-ll'llàhi min velij'jin ue là nesijrin*].

Kurrë nuk janë të kënaqur prej teje as jehudinjtë e as të krishterët, sepse ti nuk ndjek fenë e tyre. Thuaju se udha që ka treguar Zoti, vetëm ajo udhë është (nuk ka as udhë e as fe tjetër përveç asaj që ka treguar Kur'anit, sepse jashtë Kur'anit nuk ka mbetur ndonjë libër e ndonjë sheriat që të tregojë udhën e shpëtimit; prandaj ata që duan të drejtohen për së mbari, le të ndjekin fenë e Muham'edit!) Në qoftë se ti ndjek dëshirën e tyre, pas asaj diturie që të ka ardhur ty, nuk do të kesh as ndonjë mik e as ndonjë ndihmues që të të shpëtojë prej ndëshkimit të Zotit».

Fahri Raziu thotë se “dituria që të ka ardhur ty”, është për Islamin.

Ajeti, megjithëse i është drejtuar Pejgamberit, është për të ndaluar myslimanët që në punët e fesë të mos ndjekin jehudinjtë e të krishterët.

Thuhet se ky ajet ka zbritur kur jehudinjtë e të krishterët i kërkuan leje Pejgamberit, duke i premtuar se do të besonin. Allahu e ka zbritur këtë ajet për të treguar se fjalët e tyre janë gënjeshtër, se ata dashurinë e kanë të rreme dhe urrejtjen e kanë të rreptë, pasi nuk kanë fare synim që të besojnë.

* * *

Për t'i lavdëruar ata ehli kitabë që kanë besuar, Allahu urdhëron e thotë:

«الَّذِينَ آمَنُوا هُمْ أَكْثَرُ النَّاسِ هَدًى وَلَئِنْ كُنْتُمْ إِلَّا قَوْمًا يَلْعَبُونَ
 بِهِ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ (121)»

[*E'l'ledhijne àtejñàhumul-kitàbe jetleunebù hak'ka tilàvrtihí ulàike juëminùne bibí ue
 men jekfur bibí feulàike humul-khàsirùne*].

«Ata njerëz, të cilëve u kemi dhënë libër, e lexojnë atë ashtu siç duhet (duke mos e ndryshuar e duke i menduar kuptimin), ata i besojnë atij libri; kushdo që ta mohojë atë, është i dëmtuar».

Fahri Raziu thotë se “e lexojnë atë ashtu siç duhet” është për leximin e tij duke respektuar ndalimet e urdhrat e tij dhe për të vepruar sipas dispozitave të tij. Pra libri i Zotit duhet lexuar ashtu siç ka zbritur, pa i ndryshuar fjalët dhe pa ia ndërlikuar kuptimin; ndryshe, ata që nuk e lexojnë siç duhet dhe nuk e mendojnë kuptimin e tij, do të ndëshkohen në dynja e në ahiret. Ajeti i tregon këto fare qartë.

“Ata njerëz që e lexojnë librin”, Fahri Raziu thotë se kjo thënie mund të jetë për disa kategori njerëzish:

I. Mund të thuhet se ata janë sahabët e Pejgamberit; atëherë, ajeti i lavdëron lexuesit e Kur'anit dhe i shtyn besimtarët që të mos i ndryshojnë fjalët, si edhe të mendojnë kuptimin e tij.

II. Mund të thuhet se ata janë nga ata ehli kitabë që i kanë besuar Kur'anit.

III. Mund të jenë ata ehli kitabë që i kanë lexuar librat e vet pa i ndryshuar dhe kanë vepruar sipas tyre.

IV. Mundet që ajeti të ketë zbritur për dyzet priftërinjtë që erdhën prej Habeshi (Abisinie) ditën që u çlirua Hajberi; ata erdhën së bashku me Xhaferin, vëllanë e imam Aliut, ndër të cilët tridhjetë e dy ishin habeshas dhe tetë të tjerët ishin prej Damasku. Këta të gjithë i pohuan besimin (ijmanin) Pejgamberit.

V. Mundet që thënia të jetë për të gjithë besimtarët e vërtetë të ym'metit të Muham'medit dhe të ehli kitabit.

* * *

«يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ
وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ (122)
وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا
عَدْلٌ وَلَا تَنْفَعُهَا شَفَاعَةٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ (123)»

[Jà benij Isràijle-dhkurù niëmetijel-letij en'amtu alejkum ue en'nij fed'daltukum alel-àlemijne. Uet'ekù joumen là texhziy nefsun an nefsin shej'en ue là jukbelu minhà adlun ue là tenfeuhà shefàatun ue là hum junsarùne].

«O bij të Israilit! Kujtoni ato mirësitë e Mia që Unë u kam pasë falur ju. Unë ju kisha bërë të virtytshëm mbi të gjitha botët e asaj kohe. Kini frikë prej asaj dite kur kurrkush nuk mund të bëjë asgjë për tjetrin dhe kur s'pranohen të holla shpëtimi (fidjei nexhat) dhe kur kurkujt nuk i bën dobi ndërmjetësimi e nuk ndihmohen nga askush».

Këtu mbarojnë ajete që kanë zbritur për të treguar ndodhitë e beni Israilëve.

Këto dy ajetet e fundit kanë zbritur sipas zakonit të oratorëve të asaj kohe, të cilët kur mbanin fjalime, e fillonin një çështje, pastaj e ndanin atë në shumë nënçështje dhe pasi e shkoqitnin mirë e mirë, e përfundonin fjalën duke përsëritur atë pikë ku e kishin filluar thënien e tyre. Ky stil, meqenëse është i pëlqyeshëm tek oratorët (bulegat), Allahu i përfundoi ndodhitë e beni Israilit me këto dy ajete, që janë përmendur më përpara.

* * *

Pejgamberi, pasi u shpërngul prej Mek'kës, erdhi bashkë me shokët dhe u vendos në Medine, ku amiq të kryesorë të tij ishin jehudinjtë. Meqenëse jehudinjtë ishin ehli kitab (ihtarë të librit), deri në njëfarë mase moralisht u bindeshin fiset (kabile) e qarkut të Medines. Nëse do të besonin jehudinjtë,

shumë lehtë do të besonin edhe fiset e këtij qarku. Prandaj, Zoti ynë në këtë sure, herën e parë thërret jehudinjtë që të besojnë, duke i këshilluar ata, sepse ata nuk e pranuan besimin (nuk erdhën në ijman). Dhe për të mos i lënë shteg propagandës së tyre gënjeshtare e për ta rrëzuar nderimin që kishin kabilet për jehudinjtë; Zoti i përmend fajet dhe ngjarjet tragjike që kishin ndodhur me pejgamberët e tyre të përparshëm. Pasi tregoi mllëfin, smirën dhe këmbënguljen e jehudinjve për të mohuar dhe për të treguar edhe punët e të madhit Ibrahim, profetësia e pozita e lartë e të cilit është vërtetuar prej të gjithë popujve fetarë, dhe kështu, për të thirrur botën në besim (ijman), urdhëron e thotë:

«وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ (124)»

[*Ue idhib-telà Ibrahimje rab'buhù bikelimàtin fe-etem'mehun'ne kàle in'nij xhàiluke lin'nàsi imàmen kale ue min dhurr'rrij'jetij kale là jenàlu abdi-dh'dbàlimijne*].

«(I dashuri Im!) Kujtoje atë kohë kur Zoti e provoi Ibrahimin me disa fjalë, (për të kryer detyrën e profetësisë, për të duruar zjarrin e Nemrudit, për të flijuar të birin, për t'u larguar prej atdheut, për të kryer dispozitat e sheriatit etj) dhe ai i kreu ato (pa asnjë mërzitje dhe pa lënë gjë mangët). (Duke i shfaqur dashurinë) Allahu i tha se “Unë do të të bëj ty imam për njerëzit!” (do të të bëj kryetar të njerëzve që ti t'u prish atyre dhe ata do të vijnë pas teje). Ibrahim i tha: “Edhe disa nga pasardhësit e mi! (bëji prijës, o Zot!)”. Allahu i tha: (Po, ata që janë të mirë, bëhen, por) nuk u takon premtimi Im zullumqarëve (mizorëve) (parësia, profetësia dhe mëshira Ime)».

Shpjegime

Allahu, me madhërinë e vet, i thërret njerëzit me këtë ajet që të pranojnë fjalët dhe sheriatin e Muham'medit, duke përmendur disa nga cilësitë e Ibrahimit, kur thotë se Ibrahim i kreu detyrat pikë për pikë dhe kërkoi që disa nga fëmijët e tij të bëheshin prijës për popullin.

I madhi Ibrahim është i respektuar si tek jehudinjtë, ashtu edhe tek të krishterët. Përveç, prej këtyre, ai respektohej edhe tek të gjitha fiset (kabilet) e arabëve idhujtarë, sepse ata mburreshin se ishin pasardhësit e Ibrahimit, i cili kishte ndërtuar Qaben.

* * *

Pasi përmendi shkurtazi detyrat e Ibrahimit dhe për të shpjeguar disa nga ato, Allahu urdhëron e thotë:

«وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنًا وَاتَّخِذُوا مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى وَعَهِدْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَنَّ طَهَّرَا بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ (125)»
*[Ue idh xbealnel-bejte methàbeten lin'nàsi ue emnen uet'tekhidhù min mekàmi
 Ibrahimje musal'len ue ahidnà ilà Ibrahimje ue Ismàijle en tab'hirà bejtije lit'tàifijne
 uel-àkifijne uerr'rruk'kei-s'suxhùdi]*

«I dashuri Im! Kujtoje edhe atë kohë, kur Ne, me madhërinë Tonë, e bëmë Qaben (Bejtin) vend shpërblimi (thevabi) e kthimi për njerëzit, e bëmë edhe vend të sigurt. (Ju që vizitoni Qaben) bëjeni Mekamin e Ibrahimit vend për t'u falur! Ne e kishim urhëruar Ibrahimin dhe Ismailin që ta pastronin shtëpinë Time (Bejtin) për ata që e vizitojnë, për ata që rrinë aty dhe për ata që bëjnë ruku e sexhde».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se “Bejti” është për Qaben dhe për Haremi Sherifin që është rreth saj, sepse vend thevabi e sigurie nuk është vetëm Qabja, por edhe i gjithë Haremi Sherifi.

Qabes i është thënë Shtëpi e Zotit për nderim, por jo se ajo, me të vërtetë është vendbanim për Zotin. Asaj i është thënë edhe Methabe, vend thevabi sepse vizitorët e saj fitojnë thevabe të mëdha duke çuar në vend një detyrë të rëndësishme të fesë; është edhe vend kthimi, sepse vizitorët kthehen kah Allahu me gjithë zemër, duke lënë pas shpine gra e fëmijë, shtëpi e pasuri e gjëra të tjera; është vend kthimi, sepse vizitori ka dëshirë e qëllim të kthehet e të vijë përsëri në Qabe.

Qabes bashkë me rrethinat e saj i është thënë edhe vend sigurie, sepse ai që hyn aty, është siguruar prej armiqve të vet; madje edhe në kohën e padijes (xhehaletit, injorancës, para Islamit), ishte zakon që brenda Haremi Sherijfit nuk prekej as gjakësori.

Qabeja e madhërueshme me të vërtetë, është një vend dobish fetare dhe jetësore, sepse aty kryhet Haxh'xhi, që është njëra nga shtyllat e Islamit dhe aty fitohet shpërblimi i posaçëm. Në kohën e Haxh'xhit aty bëhen tregti e fitime; për Haxh'xh ndreqen e riparohen udhët; aty bisedojnë njëri me tjetrin banorët e qyteteve të ndryshme dhe i kuptojnë nevojat e shoku-shokut.

Mekami i Ibrahimit, është vendi i gurit që Ibrahim i vinte nën këmbë, kur ndërtonte Qaben dhe ngrinte muret; vinte gurin e s'kishte nevojë të vinte gjë nën këmbë.

Ky urdhër për ne është Istihbàb, domethënë, ta bëjmë Mekami Ibrahimin vend faljeje, pra është mustehab dhe jo farz.

Pastrimi i Bejtut është: pastrim i saj nga idhujt dhe nga ndyrësitë.

Taifijne u thotë atyre që vizitojnë Qaben dhe bëjnë Tavaf në të. Akifijne quhen ata që rrinë e banojnë aty.

«رُكْعُ السُّجُودِ» (ruk'ke'i-s'suxhùd) është për ata njerëz që falen.

* * *

«وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا آمِنًا وَارْزُقْ أَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ مَنْ آمَنَ مِنْهُمْ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ قَالَ وَمَنْ كَفَرَ فَأُمَتِّعُهُ قَلِيلًا ثُمَّ أَضْطَرُّهُ إِلَى عَذَابِ النَّارِ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ (126)»

[Ue idh kale Ibrâhijmu rab'bi xh'al hadhà beleden àminen uer-zuk ehlehù mine-th'themeràti men àmene minhum bil'lâhi uel-joumi-àkbiri kâlù ue men kefere feumet'tiuhù kalijlen thume adtarr'rruhù ilà adhâbi-n'nâri ue biësel-mesijru].

«Kujtoje, o Muham'med, edhe atë kohë kur Ibrahim (lutej e) tha: “O Zoti im! Bëjë këtë (Bejtin e rrethinat e saj) një qytet të sigurt (prej të gjitha fatkeqësive e frikës); ushqej banorët e këtij qyteti me lloje të ndryshme frutash; ata që i besojnë Zotit e ditës së fundit (të shohin shpërblimin e besimit këtu në dynja)”. Allahu urdhëroi e tha: “Edhe ata që mohojnë, do t'i ushqej për një kohë të shkurtër, pastaj me dhunë do t'i fut në ndëshkimin e zjarrit. Sa vend i keq ëshë ai ku do të shkojnë atal!”

Fahri Raziu thotë se qëllimi i të madhit Ibrahim ishte të lutej për gjithë popullin e Mek'kës, sepse ai vend është i thatë, në të as nuk mbillet e as nuk korret gjë. Prandaj, ai u lut që t'i ushqejë Zoti me mëshirën e vet, por pastaj e përveçoi lutjen vetëm për besimtarët, kur kujtoi se si imamati edhe ushqimi i dynjasë të ishte i veçantë për besimtarët. Allahu i tha se ushqimi në dynja është edhe për mohuesit derisa janë në këtë jetë, kurse në ahiret, ata do të vuajnë ndëshkimin e mohimit.

* * *

«وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ (127)»

[Ue idh jerfeu Ibrâhijmul-kavàide minel-bejti ue Ismâijlu rab'benà tekab'bel min'nà in'neke ente-s'semij'ul-alijmu].

«I dashuri Im! Kujtoje edhe atë kohë kur Ibrahim e Ismaili i ngritën themelet e Bejtit (dhe u lutën kështu): “O Zoti ynë! Pranoje prej nesh (punën që bëme). Ti je Dëgjuesi i (lutjeve tona) dhe Ti je Dijësi (i punës sonë)».

«رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُسْلِمَةً لَكَ وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ (128)»

[Rab'benà ue xh'alnà muslimejni leke ue min dburr'rrijetinà um'meten muslimeten leke ue erinà menàsikenà ue tub alejnà in'neke entet-tev'vâbu-rr'rrahijmu].

«(At e bir thonë përsëri) O Zoti ynë! Ne të dy na bëj që të jemi të bindur ndaj urdhrave Tuaj! (Na bëj të qëndrueshëm në sinqeritet) thjeshtësinë e qëllimit, që ne ta kryejmë adhurimin vetëm për kënaqësinë Tënde. Edhe nga pasardhësit tonë krijo një grup të bindur; na e trego edhe mynyrën e

adhurimit e të punëve të haxhit tonë! Pranoje edhe teuben tonë! Pa dyshim, Ti je Pranuesi i teubes dhe Mëshiruesi i madh!».

«رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (129)»

[*Rab'benà ue-b'ath fijhim resùlen minhum jetlù alejhim àjàtike ue jual'limubul-kitàbe uel-hikmete ue juzek'kijhim in'neke entel-azijzul-hakijm*]

«O Zoti ynë! Dërgo tek ata (te njerëzit e bindur) një pejgamber nga mesi i tyre që t'u lexojë atyre ajetet e Tua dhe t'u mësojë atyre librin e hikmetin (urtësinë), t'i pastrojë ata (prej shirkut e prej fajesh të tjera); pa dyshim, Ti je i vetmi ngadhënjyes (askush nuk mund të të shmangë kurrëgjë) dhe Ti çdo punë e bën me vend (hikmet)».

Shpjegime

Bejzaviu, Hazini e Fahri Raziu thonë se fjala “resùl” është për Pejgamberin më të fundit; sepse prej skotës së Ismailit, përveç Pejgamberit tonë, nuk është dërguar asnjë Pejgamber tjetër. Pra lutja e Ibrahimit dhe e Ismailit është pranuar te Zoti. Pejgamberi ka thënë: “*Un jam lutja e Ibrahimit, sihariqi i Isait*¹³ dhe ëndrra e nënës sime”. Kjo fjalë e shenjtë e forcon kuptimin e mësipërm.

Ëndrra që kishte parë nëna fatlume e Pejgamberit është si më poshtë:

Kur është afruar lindja e Resulull'lahut, e ëma pa në ëndërr një nur (dritë) dhe nën ndriçimin e tij, prej shtëpisë asaj i janë dukur pallatet e Damaskut.

Fjala ajet, është për ato argumente që tregojnë se Allahu është Një dhe se Muham'medi është i Dërguari i Tij, si dhe për ato ajete që kanë zbritur nga Zoti dhe që Pejgamberi ia kumtoi ym'metit të vet. Libri është për Kur'anin; hikmeti është për dituritë fetare që plotësojnë shpirtërat njerëzorë, që dallojnë të drejtën nga e shtrembra dhe hallallin nga harami.

Në këtë ajet është treguar se Pejgamberi ka mishëruar në vet-vete të gjitha cilësitë që kërkohen për të plotësuar të metat e shpirtit njerëzor, sepse herën e parë është thënë: Ai t'i lexojë ym'metit ajetet që janë thelbi i sheriatit, t'i mësojë dispozitat e librit dhe çështjet fetare që janë të zbritura nga ana e Zotit dhe kështu t'i shpëtojë prej errësirës së padijes (xhahaletit); më pas, thotë t'i mësojë hikmetin, i cili shërben për punët e dynjasë dhe të ahiretit dhe, më në fund thotë që t'i pastrojë prej adhurimit të idhujve (shirkut) dhe prej fajesh të tjera të ndyra.

* * *

«وَمَنْ يَرْغَبْ عَنْ مِّلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مَن سَفِهَ نَفْسَهُ وَلَقَدِ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ (130)»

[*Ue men jergabu an mil'leti Ibrahimje il'la men sefihe ue lekadi-stafejnàhu*]

¹³ Sihariqi i Isait do të shpjegohet kur të përkthejmë suren “Es'sàf'fât”.

fi-d'dunjà ue in'nehù fil-àkbireti lemine-s'sàlihijne].

«Nga feja e Ibrahimit kthen vetëm ai që nuk e njeh veten (që e lë në errësirë dhe e çnderon). Betohem në vetem Time se Ne, me madhërinë Tonë, me të vërtetë, e kemi pëlqyer Ibrahimin në dynja dhe e kemi zgjedhur atë për pejgamber; në àhuret ai është nga grupi i të mirëve».

Në tefsirin e Hazinit thuhet se shkak i zbritjes së këtij ajeti është mospranimi i besimit nga i quajturi Muhaxhir, biri i vëllait të Abdull'llah Ibni Selamit. Abdull'llahu pasi i pohoi besimin Muham'medit, shkoi e i tha dy nipave që quheshin Seleme dhe Muhaxhir: "O nipat e mi! Ju e dini mirë se Zoti në Teurat thotë: "Unë kam për të dërguar një Profet të quajtur Ahmed që është prej pasardhësve të të madhit Ismail.

Kushdo që do t'i pohojë atij besimin, është drejtuar për së mbari dhe ka shpëtuar, kurse ai që nuk i beson, mbetet në greminën e humbjes (dalalet) dhe është i mallkuar". Me këto fjalë Selemeja pohoi besimin, kurse Muhaxhiri, jo.

* * *

Allahu Pasi tregoi se e kishte zgjedhur Ibrahimin, për të treguar edhe shkakun e zgjedhjes, urdhëron e thotë:

«إِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ أَسْلِمْ قَالَ أَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ (131)»

[Idh kale lehù Rab'buhù eslim kale eslemtu lirab'bil-àlemijne].

«(Allahu e zgjodhi Ibrahimin), kur Zoti i tij i tha: "Qëndro në islam dhe vazhdo në bindje!" Ibrahim i tha: "I jam bindur Zotit të gjithësisë».

Shpjegime

Fjala "اسلم" (eslim) ka edhe këto kuptime: bëhu i drejtë; dorëzoja veten Zotit; lëria punën tënde All'llahut; fenë dhe adhurimin t'i kesh vetëm për Zotin!

Ky urdhër i është dhënë Ibrahimit pasi ka arritur moshën e pjekurisë, përpara se t'i shfaqej profetësia. Mundet, pasi ka shfaqur profetësinë, atij i ka thënë Zoti: "Bëhu i drejtë e i thjeshtë!"

Dhe Ibrahim i ka thënë se ishte gati gjithmonë që të ishte i bindur ndaj urdhrave të Zotit të gjithësisë.

* * *

«وَوَصَّى بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ (132)»

[Ue ves'sà bihà ibrahijmu benijhi ue Jaëkàbu jà bunej'je in'ne-ll'lahe-tafà]

lekumu-d'dijne felà temùtun'ne il'là ue entum muslimùne].

«Ibrahimi i kishte porositur bijt e vet me ato fjalë (t'i bindeshin Zotit të gjithësisë); edhe Jakubi u tha djemve: "O bijt e mi! Zoti ka zgjedhur për ju

fenë islame (që përfshin në vetvete drejtësinë dhe Njësimin e Allahut), atëherë, mos vdisni ndryshe, veçse duke qenë myslimanë», (të bindurit e asaj feje).

Bejzaviu thotë se ky ajet ka zbritur kur Pejgamberit i thanë disa jehudinj: “A nuk e di ti se kur po vdiste Jakubi i porositi djemtë e vet që të mbanin judaizmin! Atëherë, për të përgënjeshtuar thëniet e tyre ka zbritur ajeti që i mësipërm. Ajeti tregon se Jakubi i ka porositur djemtë që të qëndrojnë në Islam.

* * *

«أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ
مَا تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْدِي قَالُوا نَعْبُدُ
إِلَهَكَ وَإِلَهَ آبَائِكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِلَهُاً
وَاحِداً وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ» (133)

[Em kuntum shuhedâe idh hadare Jaëkûbel-moutu idh kale libenijbi mà taëbudûne
min baëdij kâlû naëbudu ilàbeke ue ilàbe àbàike Ibràhijme ue ismàijle ue is'hàka
ilàhen vâhiden ue nahnû lehû muslimûne].

«Ju, a ishit aty kur iu afrova Jakubit vdekja, kur ai u tha djemve të tij: “Cilin do të adhuron pas meje?” Ata i thanë: “Do të adhurojmë të Adhurarit tënd dhe të prindërve të tu, të Ibrahimit, të Ismailit e të Is’hakut, Një të Adhurar të Vetëm dhe ne do të vazhdojmë e do të qëndrojmë vetëm në bindje të Tij».

Kuptimi: O Jehudinj! Si mund të thoni se, kur Jakubit po i afrohej vdekja, i ka porositur djemtë e tij që të mbanin judaizmin? A ishit ju aty në atë kohë? Jo, ai i ka porositur ata të mbajnë fenë e vërtetë.

I madhi Ismail, xhaxhai i Jakubit, ëshë përmendur në radhën e prindërve të tij, sepse xhaxhai është për njeriun në vend të babait. Kjo kuptohet edhe nga një fjalë e Pejgamberit, që e ka thënë për xhaxhanë e tij, Ab’basin:

هَذَا بَقِيَّةُ آبَائِي
[Hadhà bekij’jetu àbàij]

“Ky është nga prindërit e mi”

Ajeti tregon se prindi e ka detyrë t’i këshillojë fëmijët dhe t’i porositë ata që të mbajnë fenë e vërtetë. Kur’ani, duke përmendur pejgamberët, na shtyn në punët që urdhëronin ata.

Allahu, tregoi disa cilësi të Ibrahimit e të Jakubit. Tregoi edhe porosinë që ata u lanë bijve të tyre, për të hequr mendimin e kotë të disave, që thonë se me shefa’atin (ndërmjetësimin) e profetëve do të na falen të gjitha fajet dhe kështu do të dalim të larë nga veprat e veprimet e këqija që kemi bërë, për të theksuar përkundrazi se njeriu do të shohë dobi në ahiret vetëm prej punës së mirë që ka bërë vetë, urdhëron e thotë:

«تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ وَلَا
تُسْأَلُونَ عَنْهَا كَانُوا يَعْمَلُونَ» (134)

[*Tilke um'metun kad khalet leha mà kesebet ue lekum mà kesebtum u là tus'elùne
am'mà kànù jaëlemùne*]

«Ai ishte një ym'met që erdhi e shkoi (Ibrahimi, Ismaili, Is'haku, Jakubi dhe bijtë e tyre ishin njerëz të ndershëm); për ata është ajo që ata kanë fituar dhe për ju është ajo që fitoni; ju nuk do të pyeteni për punën që ata kanë bërë; ju nuk keni gjithashtu, ndonjë dobi prej punëve të tyre të mira; prandaj mos shpresoni se do të shpëtoni prej punëve e mira që kanë bërë stër-gjyshërit tuaj».

* * *

«وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى تَهْتَدُوا قُلْ بَلْ مِلَّةَ
إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ» (135)

[*Ue kalù kànù hùden eu nesàrà tehtedù kul bel mil'lete Ibràhijme hanijfen ue mà kàne
minel-mushrikijne*].

«Ata thane: 'Bëhuni jehudinj, ose të krishterë që të udhëzoheni në rrugë të mbarë!».

Kuptimi: Jehudinjtë thanë: Bëhuni jehudinj! Edhe të krishterët thanë: Bëhuni të krishterë, sepse kështu do të drejtoheni në udhën e mbarë dhe do të arrini atë që dëshironi.

Ti, o i dashuri im! Thuaju atyre që i bëjnë thirrje botës për të përqafuar judaizmin e krishtërimin: «Jo, nuk vijmë pas jush, ne ndjekim fenë e Ibrahimit, që është feja e larguar prej feve të kota, sepse ajo është feja e drejtë dhe ai nuk ka qenë nga partia e idhujtarëve». Ibrahimit nuk ishte si ju që besoni se Yzeiri e Isai janë bijtë e Zotit.

Fjala "حنيف" (hanijf) do të thotë "ai që priret kah e vërteta; ai që është i thjeshtë (mukhlis); ai që i beson të gjithë profetët; ai që kryen haxhin; ai që është i drejtë (mustekijm); ai që ndjek të drejtën". Hanijf i thonë atij që ndjek shëriatin e Ibrahimit.

* * *

«قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْ
إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ
مُوسَى وَعِيسَى وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ
أَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ» (136)

[*Kùlù àmen'nà bil'làhi ue mà unzile ilejnà ue mà unzile ilà Ibràhijme ue
Ismàijle ue Jaëkàbe uel-esbàti ue mà ùtije Mùsà ue Ijsà ue mà ùtijen-nebij'jùne
min rab'bihim là nuferr'rriku bejne ehadin minhum ue nahnu lehù muslimùne*]

«U thoni (o, besimtarë) atyre që ju bëjnë thirrje të përqafoni judaizmin dhe krishtërimin: "Ne i kemi besuar All'llahut (që është Një), i kemi besuar Kur'anit që është zbritur për ne, kemi besuar në atë që i është zbritur

Ibrahimit, Ismailit, Is'hakut, Jakubit e nipave të tij; kemi besuar edhe në atë që i është dhënë nga Zoti Musait e Ijsasë dhe në atë që u është dhënë të gjithë profetëve; ne nuk bëjmë dallim në asnjërin prej tyre (të gjithë i besojmë) dhe i bindemi vetëm Zotit».

Ne besojmë se të gjithë pejgamberët janë të vërtetë; ne pohojmë se çfarë u është zbritur atyre nga Zoti janë të drejta; sheriatet e përparshme kanë qenë të drejta për kohën e kaluar, por nuk janë për kohën e tanishme dhe ne veprojmë vetëm me sheriatin e Muhamedit.

«فَإِنْ آمَنُوا بِمِثْلِ مَا آمَنْتُمْ بِهِ فَقَدِ اهْتَدَوْا وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا هُمْ فِي شِقَاقٍ فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللَّهُ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ (137) صِبْغَةَ اللَّهِ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً وَنَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ (138)»

[fein àmenù bi mithli mà àmentum bihi fekadì-htedon ue in tevel'lou fe in'nemà hum fji shikàkin fesejekfijekuhumu-ll'llàn ue huve-s'semij-ul-alijm. Sibgate-ll'llàhi ue men absenu minell'llàhi sibgaten ue nabnu lebh àbidùne]

«Dhe në qoftë se ata besojnë ashtu siç besoni edhe ju, me të vërtetë janë të drejtuar në rrugën e mbarë; por, në qoftë se ata kthejnë shpinën, dije se ata vazhdojnë të jenë në armiqësi e në kundërshtim (shikàk) - përçarje; (prandaj, ti o Muham'med mos u hidhëro), sepse Zoti do të të mjaftojë që të të ruajë nga e keqja e tyre; Ai është Dëgjuesi, i Dituri. (Kjo feja jonë), ngjyrosja e Allahut, kush ngjyros (me fe) më mirë se Allahu? Ne vetëm Atë adhurojmë».

Shpjegime

Fjala «صِبْغَة» (sibgate) është për “fenë e natyrshme”, për “fenë islame”. Fe e natyrshme quhet ajo fe që i përshtatet mendjes e natyrës njerëzore.

Islami është fe e natyrshme, sepse i përshtatet logjikës më shumë se të gjitha fetë e tjera. Nëse, p.sh., do të rrisje një djalë të mençur pa i dhënë ndonjë edukatë fetare dhe pastaj t'i tregojë atij fetë që janë në botë, ai, patjetër që do të pëlqejë fenë islame.

Në këtë ajet fesë i është thënë “ngjyrë”, sepse ashtu siç hyn ngjyra në rrobat, ashtu hyn edhe feja në zemrën e njeriut. Ose: fesë i është thënë “ngjyrë”, sepse të krishterët e ngjyrosin me të verdhë ujët e bekuar, me të cilin lajnë fëmijët, duke besuar se fëmija pas larjes është bërë i krishterë, ndryshe ai nuk është i krishterë. Pra, përballë atyre që kujtojnë se feja është brenda në ujin e verdhë të pagëzimit, feja e Zotit është shëmbëllyer me ngjyrën, që do të thotë: O të krishterë! Ju kujtoni se feja e krishterë është në ujin me ngjyrë që ju vetë e keni futur në enë. Por jo, sepse feja është ajo ngjyrë morale që ka treguar Zoti dhe, që hyn në zemër e qarkullon në të gjithë trupin e njeriut e që duket në çdo gjymtyrë të tij. Ajo nuk është si ajo ngjyra e bërë nga duart tuaja që zhduket; ajo është e natyrshme dhe nuk hiqet kurrë.

* * *

«قُلْ أَتَحَاجُّونَنَا فِي اللَّهِ وَهُوَ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ وَلَنَا أَعْمَالُنَا
وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُخْلِصُونَ» (139)

[*Kul e tubaxh'xhùne fil'làhi ue huve rab'bunà ue rab'bukum ue lenà aëmalunà ue
lekum aëmalukum ue nabnu lebhù mukhlisùne*].

«U thua j atyre: “A për Zotin bëni polemikë me ne? Ai është Zoti ynë dhe Zoti juaj. Ne kemi punët tona (mirë apo keq, për ato, patjetër do të shohim shpërblimin ose ndëshkimin) dhe ju keni punët tuaja (për të cilat, pjetër do të shihni ndëshkimin); mirëpo ne jemi njerëz të çiltër (mukhlisijn), njerëz që i bëjnë punët e tyre vetëm për të fituar kënaqësinë e Zotit».

Pra, meqë ne jemi të çiltër, ju nuk keni të drejtë në polemikën që bëni.

* * *

«أَمْ تَقُولُونَ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ
وَالْأَسْبَاطَ كَانُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى قُلْ أَأَنْتُمْ
أَعْلَمُ أَمْ اللَّهُ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ شَهَادَةً عِنْدَهُ مِنَ اللَّهِ وَمَا اللَّهُ
بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ» (140)

[*Em tekulune in'ne Ibrahimje ue Ismajle ue Is'haka ue Jaëkubë uel-Esbà'ta kànù
hùden eu nesàrà kul e entum aëlemu emil'làhu ue men adblemu mim'men
keteme shebàdeten indebhù minell'llàhi ue mell'llàhu bigàfilin am'mà taëmelùne*].

«A po thoni se Ibrahim, Ismail, Is'haku, Jakubi dhe nipat e tij janë jehudin, ose të krishterë? (Nëse këmbëngulin në këtë mëtim) u thua j atyre: A ju e dini me mirë apo Zoti? (Si i bëhet që Zoti ka thënë se ata nuk qenë as jehudin e as të krishterë? Dhe, këtë thënie të Zotit ju e dini. Pra, si e mohoni duke e ditur?). Cili është më mohues (dhalim) sesa ai njeri që fsheh dëshminë e ardhur prej Allahut?

Por, Allahu nuk është i shkujdesur ndaj punëve që bëni ju, (o jehudin dhe ju, o të krishterë!). Ai i di të gjitha punët tuaja, prandaj për ato do t'ju japë edhe ndëshkimin që meritoni.

* * *

«تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ
وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ» (141)

[*Tilke um'metun kad khalet lehà mà kesebet ue lekum mà kesebtum ue là tus'elùne
am'mà kànù jaëmelùne*]

«Ai qe një umm'met që erdhi e shkoi (pejgamberët ishin disa njerëz të ndersëm që nuk janë më), ata do të kenë atë që fituan dhe për ju është ajo që fitoni; ju nuk do të pyeteni për punët që kanë bërë ata».

Fahri Raziu thotë se ky ajet është si këshillë për jehudinjtë, që të mos lavdërohen me prindërit dhe t'u thotë: dijeni se gjithsecili mban përgjegjësi

për punën e vet dhe askush nuk mban përgjegësi për punën e tjetrit, ashtu siç nuk ka as edhe një dobi dikush nga ajo që ka bërë tjetri për veten e tij.

Zoti, me madhërinë e vet, për të treguar se jehudinjtë e kanë gjetur si vjegë kthimin e kibles kah Qabja dhe për t'u dhënë përgjigje atyre, urdhëron e thotë:

«سَيَقُولُ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلَّاهُمْ عَنْ قِبْلَتِهِمُ الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا قُلْ لِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ (142)»

[*Sejekàlu-s'sufehàu mine-n'nàsi mǎ vel'làhum an kibletibimu-l'letij kànù alejbà kul lil'làhil-mesbruku uel-magribu jehdij men jesba'u ilà siràtin mustekijmin*]

«Disa njerëz mendjeshkurtër do të thonë: Çfarë shkak u ktheu myslimanët të ndryshonin kiblën kah faleshin? U thua atyre: 'Të Allahut janë lindja e perëndimi. Ai e udhëzon cilin të dëshirojë në rrugën e drejtë».

Kuptimi: Kur një palë njerëzish dëgjojnë se myslimanët në faljet e tyre do të kthehen kah Qabja, do të thonë: “Çfarë shkak u bëri Muham’medin me shokë, që ta ndërrojnë drejtimin nga ajo kible që faleshin më parë? Vallë, ç’dobi ka ndërrimi i kibles, në një kohë që qëllimi i drejtimit në falje është orientimi kah një vend i shënuar? I Dashuri Im! Atyre mendjelehtëve që e lëshojnë shumë gjuhën, përgjigjiu: lindja e perëndimi dhe të gjitha vendet që gjenden ndërmjet tyre janë të Allahut. Prandaj Ai, cilin vend që të nderojë dhe kah t’i urdhërojë besimtarët të kthehen, ata kanë detyrë ta nderojnë dhe andej duhet të drejtohen në faljet e tyre, sepse çdo anë e çdo vend është krijesë e Zotit dhe cilin vend të dëshirojë, Ai urdhëron për të qenë kible. Ai e drejton në udhën e drejtë cilin njeri të dëshirojë dhe askush nuk mund ta kundërshtojë Atë në pronën e vet. Ja, kështu ia refuzoi Allahu thëniet jehudinjve¹⁴.

Shkoqitje

Fjala “sufehà’è” është shumës i fjalës “sefiyh”, që do të thotë “mendjeshkurtër, që nuk di se ç’bën e se ç’flet”.

“Sufehàt” (mendjeshkurtërit) është ose për “çifutët”, ose për “idhujtarët e Mek’kës”, ose për “dyfytirakët (munafikët) e Medines”. Por, siç thotë Bejzaviu, në të vërtetë, ajo është për të tria kategoritë sepse, të gjithë ishin kundërshtarë të ndërrimit të kibles, kush me një mënyrë e kush me një mënyrë tjetër.

Kur Pejgamberi me shokë u shpërngul në Medinë, gjatë trembëdhjetë muajve, - sipas fjalës së Muadhrit dhe nëntë apo dhjetë muaj - sipas fjalës së Enesit - e falnin namazin të kthyer nga Kudsit. Jehudinjtë, me qëllim që tu prishin mendjen myslimanëve, u thoshin: po të mos ishte kiblja jonë dhe po të mos drejtoheshit nga ajo, ju as nuk do të kishit kible dhe as nuk do të dinit se ç’është kiblja. Nga kjo propagandë e çifutëve u turbullua edhe

¹⁴ Jehudinjve dhe të krishterëve, ose idhujtarëve, ose të gjithëve.

mendja e disa sahabëve. Edhe vetë Pejgamberi kishte shumë dëshirë të falte namaz në drejtim të Qabes. Prandaj, i madhi Zot, për të nderuar Pejgamberin dhe për të hequr turbullimin e mendjes së shokëve të tij, urdhëroi kthimin e kibles në drejtim të Qabes. Mirëpo kthimi i kibles u bëri përshtypje të rëndë jehudinjve. Ata u zemëruan shumë dhe shfrytëzuan rastin për të sharë fenë islame duke thënë: Çfarë shkak u bëri myslimanët të lënë kiblen e deritanishme dhe të kthehen kah Qabeja? Edhe munafikët, që ndiqnin propagandën e jehudinjve nuk lanë gjë pa thënë për këtë çështje. Nga ana tjetër, idhujtarët e Mek'kës filluan të thoshin: Muhamedi e pati lënë një herë kiblen e stërgjyshërve të vet, por tani u pendua dhe iu rikthye asaj; duket se është mërzi-tur nga ajo fe që kishte sajuar dhe mund të rikthehet në fenë tonë të vjetër.

Pra, meqë të tria partitë flisnin kështu; “sufeà’ë”, është fjalë më e gjetur për të gjithë ato dhe në të vërtetë, nuk ka ndonjë pengim që të mos jetë e tillë.

Fjala e parë e ajetit, «سَيَقُولُ» (sejekùlu) do të thotë “paralajmërim”, i cili u vërtetua më vonë me thëniet e tyre”. Por kjo fjalë mund të ketë edhe kuptimin “thanë” dhe folja është sjellë në këtë trajtë, sepse ata i thoshin vazhdimisht këto fjalë.

Allahu i urdhëroi myslimanët që në namaz të ktheheshin kah Qabeja, sepse dëshironte që ata të ishin të bashkuar dhe të kishin dashuri në mes tyre.

* * *

«وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا...»

[*Ue kedhàlike xbealnàkum um'meten vesetan litekùnù shubedà'e ale-n'nàsi ue jekùnè-rr'rresùulu alejkum shehijden...*]

«Gjithashtu (siç ju kam udhëzuar në atë rrugë të drejtë, ose ashtu siç e kam bërë kiblen tuaj më të virtutshme se të tjerat, ose ashtu siç e kam bërë Qaben në mesin e tokës), ju kam nderuar, duke ju bërë të drejtë (adil), që të jeni dëshmues për njerëzit (ditën e gjykimit) dhe Pejgamberi të jetë dëshmues i vërtetë për ju...».

Shpjegime

Në këtë ajet, Allahu e cilësoi um'metin e Muhamedit me fjalën "وسطا" (uesetan) që do të thotë “i drejtë e i parapëlqyeshëm”. Fjala “uesetan” do të thotë “i mesëm, që as nuk e tepron e as nuk e lë mangët punën, por e bën ashtu siç duhet bërë”. Allahu ka pëlqyer që um'meti i Muham'medit të jetë ditën e gjykimit si dëshmues për të pabesët. Të pabesët do të mohojnë ardhjen e pejgamberëve dhe do të thonë: “Ne askush nuk ka thirrur në fenë e vërtetë”. Atëherë, i madhi Zot do të nxjerrë um'metin e Muhamedit si dëshmues dhe ata do të dëshmojnë sipas tregimit të Kur'anit. Vërtetues i fjalëve të tyre do të jetë Muhamedi, i cili vetë ua ka kumtuar atyre Kur'anin.

* * *

Allahu, me madhërinë e vet, tregoi se um'meti i Muhamedit është i drejtë, prandaj do t'i pranohet dëshmia ditën e gjykimit. Për të treguar edhe një arsye tjetër të kthimit të kibles kah Qabeja, Allahu urdhëron e thotë:

«... وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلَى عَقْبَيْهِ وَإِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةً إِلَّا عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ...»

[... *Ue mà xbealnel-kiblete-l'letij kunte alejhà il'là linaëleme men jet'tibiu-rr'rresùle mim'men jenkalibu alà akibejhi ue in kànet lekebireten il'là alel'ledhijne bede-ll'làhu...*]

«Ne nuk e bëmë kthimin tënd kah Qabeja (o, i dashuri Im) për asgjë tjetër, përveçse për të parë se kush vazhdon t'i shkojë pas Pejgamberit, edhe për t'i dalluar ata që i kthejnë shpinën e nuk ecin në gjurmët e tij; edhe pse kjo punë është e rëndë për shumë njerëz, por jo për ata, që i ka drejtuar Zoti në rrugën e mbarë...».

Kuptimi: Ne, me madhërinë Tonë, nuk kemi urdhëruar të ktheheni kah Qabeja për asgjë tjetër, përveçse për t'i provuar njerëzit dhe për t'i dalluar ata që do të vazhdojnë të ndjekin Pejgamberin, dhe cili e ndërron fenë e bëhet tradhtar (murted).

Zoti ynë, meqenëse e dinte se cili do të qëndronte në fenë islame dhe se cili nuk do të qëndronte, fjalës "لِنَعْلَمَ" (linaëleme) i jepet kuptimi "për të parë Ne", që do të thotë "për t'u dalluar në sytë e Pejgamberit e të shokëve të tij, se cilët janë ata që qëndrojnë në fe dhe cilët janë ata që i kthejnë shpinën fesë dhe bëhen tradhtarë (murted).

* * *

«... وَمَا كَانَ لِلَّهِ لِيُضِيعَ إِيمَانَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَوُّوفٌ رَحِيمٌ (143)»

«... *Ue mà kàne-ll'làhu lijudij'a ijmànekum in'ne-ll'làhe bin'nàsi lereùfun rahijmun*»

«Zoti nuk jua humb besimin tuaj (nuk i humb ato falje që i keni bërë të kthyer kah Kudsi), sepse Allahu, me të vërtetë Ai është shumë i Dhimbshëm e shumë i Mëshirshëm».

Ky ajet ka zbritur pasi myslimanët u urdhëruan të ktheheshin kah Qabeja dhe jehudinjtë, për t'i mashtruar myslimanët, filluan t'u thoshin atyre: Në qoftë se është i drejtë ai namaz që ju bëtë të kthyer kah Kudsi, përse e ndërruat drejtimin? Nëse ai namaz quhet i gabuar, përse jeni falur më parë të kthyer andej? Po ata njerëz që vdiqën kur ju faleshit të kthyer kah Kudsi, a nuk janë të humbur në besimin e në të faljen e tyre?

Si përgjigje të këtyre fjalëve ka zbritur ajeti i mësipërm.

* * *

Për të treguar se kthimi kah Qabeja iu përshtat edhe dëshirës së Pejgamberit, Allahu, urdhëron e thotë:

«قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَتَهُ تَرْضَاهَا
فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا
وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ...»

[Kad nerà tekal'lube vexh'hike fi-s'semài felenuvel'lijen'neke kibleten terdàhà fevel'li
vexhbeke shatrel-mesxhidil-haràmi ue hajthu mà kuntum fevel'lù vuxhùbekum
shatrehù...]

«Sigurisht që Ne e kemi parë fytyrën tënde të kthehet kah qielli (për t'u lutur për ndërrimin e kibles, o Muham'med!); prandaj ty do të të kthejmë kah një kible që të jesh i kënaqur prej saj; pra, ktheje fytyrën tënde kah ana e Mesxhidi Haramit (dhe ti, o um'meti i Muham'medit) kudo që të ndodhesh, ktheje fytyrën tënde kah ana e këtij Mesxhidi!». Kible për ju është bërë Qabeja që gjendet në atë vend.

Shpjegime

Fahri Raziu dhe Bejzaviu thonë se Pejgamberi, a.s. e dëshironte shumë kthimin e kibles kah Qabeja, sepse mendonte se atëherë, arabët do ta pranonin Islamin më lehtë, ngaqë mburreshin me Qaben dhe thoshin se ajo kishte qenë kiblja e të madhit Ibrahim, të cilin e quanin si të vetin. Prandaj, i madhi ynë, Muhamedi priste t'i plotësohej kjo dëshirë dhe priste urdhrin e Zotit që kibleja të kthehej në atë anë dhe, ai shpesh herë e kthente fytyrën nga ajo anë.

Në këtë ajet Allahu tregon dëshirën e Pejgamberit dhe i premton atij një kible nga e cila ai do të mbetej i kënaqur. Po në këtë ajet Allahu e urdhëron të kthehet kah Qabeja.

Ky ajet e ka anuluar urdhrin e mëparshëm të Zotit për t'u kthyer kah Kudsi.

Urdhri për kthimin e kibles kah Qabeja, ka ardhur dy muaj para luftës së Bedrit, në muajin Rexheb dhe pikërisht kur Pejgamberi me shokë ishin duke falur dy rekatët e parë të namazit të drekës, në xhaminë e fisit beni Seleme dhe në falje e sipër, sipas urdhrit, Pejgamberi u kthye kah Qabeja. Edhe shokët e tij u kthyen nga ajo anë, rregullan rreshtat dhe mbaruan faljen e namazit. Qysh nga ajo kohë, kësaj xhamie i ka mbetur emri "Mesxhidul-kibletejni" – xhamia e dy kibleve.

Fjala "وجه" (vexh'h) [fytyrë], nuk është vetëm për "fytyrën", por për gjithë trupin, prandaj është detyrë (vaxhib) me u kthye kah Qabeja me gjithë trupin.

Fjala "شطر" (shatr) është për "anën e Qabes"; prandaj duhet kthyer nga ajo anë gjatë faljes së namazit, sepse ata myslimanë që janë jashtë Mek'kës, nuk kanë mundësi ta saktësojnë drejtimin e Qabes, por ata e kanë detyrë të dinë se nga cila anë ndodhet ajo dhe të kthehen në drejtim të saj.

* * *

I madhi Zot, për të frikësuar ehli kitabët (ithtarët e librave të përparshëm) për arsye se nuk e ndiqnin Pejgamberin, megjithëse e dinin se puna e kibles ishte e drejtë, urdhëron e thotë:

«...وَإِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ» (144)

[...Ue in'ne-l'ledhijne ùtul-kitàbe lejaëlemùne en'nehul-bak'ku min rab'bihim ue mell'llàhu bigâfilin am'mà jaëmelùne]

«Njerëzve që u është dhënë libri (Teurati), e dinë mirë se ndërrimi i kibles është i drejtë dhe është bërë me urdhrin e Zotit; (ata, edhe pse e dinë të vërtetën, nuk e ndjekin), por Zoti nuk është i shkujdesur ndaj punëve të tyre (dhe në ahiret do t'u japë ndëshkimin sipas punës që kanë bërë)».

Ehli kitabët e dinin punën e kibles, pasi e kishin lexuar në librin e tyre se Muhamedi do të falte namaz në dy kible, por më në fund kible për të do të bëhej Qabeja. Por edhe pse e dinin këtë çështje me hollësi, jo vetëm që nuk e besonin, por nuk frenonin as gjuhën dhe vazhdonin të thoshin gjithfarë fjalësh të liga. Prandaj Zoti ynë i frikësoi ata me ajetin e mësipërm.

* * *

«وَلَيْنُ أَتَيْتَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ بِكُلِّ آيَةٍ مَا تَبِعُوا قِبْلَتَكَ وَمَا أَنْتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْ وَمَا بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍ...»

[Ue lein etejte-l'jedhijne ùtul-kitàbe bikul'li àjetin mà tebi'ù kibleteke ue mà ente bitàbi'in kibletehum ue mà baëdubum bitàbi'in kiblete baëdin...]

«O i Dërguari Im! Betohem në madhërinë Time se atyre që u është dhënë Libri, edhe sikur t'u sillje të gjitha argumentet (që vërtetojnë çështjen e kibles), përsëri nuk do të ndjekin kiblen tënde; por as ti nuk e ndjek kiblen e tyre; për më tepër, ata, jo vetëm që nuk ndjekin kiblen tënde, por nuk ndjekin as kiblen e njëri-tjetrit...»

«... وَلَيْنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ مِّنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ إِنَّكَ إِذًا لَّمِنَ الظَّالِمِينَ» (145)

[... Ue leini-t'tebaëte ehvàëbum min baëdi mà xhàëke minel-ilmi in'neke idhen lemin-dh'dhàlimijne].

«Betohem se edhe pas ditorisë së prerë që të ka ardhur ty për çështjen e kibles, (bilfarz, po e zëmë), nëse ti do të ndjekësh dëshirat e tyre, atëherë pa dyshim, që je bërë prej mohuesve. (Por, meqë është e pamundur që ti të bëhesh prej zullumqarëve, është e pamundur që të ndjekësh dëshirat e tyre)».

Në këtë ajet të madhërueshëm, um'meti i Muham'medit ndalohej rreptësisht të ndjekë dëshirat e ehli kitabit në çështjen e kibles. Prandaj, pavarësisht se ndalimi në mënyrë të drejtëpërdrejtë i është bërë Pejgamberit,

në të vërtetë është edhe për um'metin, sepse Pejgamberi kurrësesi nuk mund të ndjekë dëshirën e tyre.

Nga ky ajet kuptohet: pavarësisht se sa mrekulli do t'u shfaqeshin ehli kitabëve, ata nuk besonin, sepse mosbesimin nuk e kishin për shkak të ndonjë dyshimi që t'u hiqet me anën e mrrekullive, por nga cmira e urrejtja që kanë në zemër.

* * *

«الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمْ
وَإِنَّ فَرِيقًا مِّنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ
الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ (146) الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ
الْمُفْتَرِينَ (147)»

*[El'ledhijne âtejnahumul-kitâbe jaërifûnehû kemâ jaërifûne ebnâehum ue in'ne ferijkân
minhum lejektumûnel-hak'ka ue hum jaëlemûne. Elhak'ku min rab'bike felâ tekun
minel-mumterijne]*

«Njerëzve që Ne u kemi dhënë librin, e njohin Pejgamberin ashtu siç njohin bijtë e tyre, por një palë prej tyre e fshehin të vërtetën, edhe pse e dinë. E vërteta të është zbritur prej Zotit tënd, prandaj mos u bëj prej atyre që dyshojnë».

Shkoqitje

“Pala që e fshehin të vërtetën”, siç thotë Fahri Raziu, është për “dijetarët e jehudinje dhe të krishterëve”, sepse ata i njihnin cilësitë e Pejgamberit, ashtu siç njihnin bijtë e vet. Dhe, sapo e panë atë të pajisur me ato cilësi, e njohën menjëherë, kurse të paditurit nuk e njihnin.

Thuhet se i madhi Ymer e ka pyetur Abdullah Ibni Selamin për kuptimin e këtij ajeti dhe ai i ka thënë: “Sapo e pashë Muhamedin, e njoha menjëherë se me të vërtetë, ai është pejgamber, sepse i përshtateshin të gjitha ato cilësi që janë përmendur për të në Teurat; e njoha ashtu siç njoh djaln tim dhe nuk më mbeti asnjë pikë dyshimi; madje, për ndonjë djalë timin edhe mund të dyshoj, pasi nuk e dimë se ç'bëjnë gratë në fshehtësi”. Pas këtyre fjalëve, i madhi Ymer e ka puthur në ballë Ibni Selamin. Ai e vërtetoi se ishte i Dërguari i Zotit me mrekullitë që shfaqti dhe nuk kishte më vend për dyshim, por dijetarët e ehli kitabit i pengonte mendjemadhësia, smira e urrejta, prandaj nuk donin ta besonin. Për më tepër, ata kishin frikë se u dilnin nga dora disa para që merrnin prej popullit dhe për këtë shkak ata ia fshihnin atij të vërtetën. Ata e dinin edhe çështjen e kibles, por përsëri e fshihnin para të paditurve.

Ndalimi për të mos dyshuar që kuptohet në këtë ajet, është për um'metin e jo për Pejgamberin. Pra: O besimtarë! Ehli kitabët e dinë profetësinë e Pejgamberit tuaj pa asnjë dyshim, por ata e fshehin; prandaj ju kurrë mos u bëni prej atyre që dyshojnë!

* * *

Allahu pasi urdhëroi se kible është Qabeja dhe pasi tregoi se ehli kitabët nuk do ta ndjekin atë, thotë se çdo myslimani i përket njëra anë e Qabes e prandaj ai nga ajo anë duhet të kthehet. Për këtë urdhëron e thotë:

«وَلِكُلٍّ وِجْهَةٌ هُوَ مُوَلِّيَهَا فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ أَيْنَ مَا
تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمُ اللَّهُ جَمِيعًا إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ» (148)
[Ue likul'in vixh'betun huve muvel'lijhà festebikul-kehajrati ejnemà tekànnu jeëti bikum-
ll'llàhu xhemij'an in'ne-ll'llàhe alà kul'li shej'in kadjrun]

«Secili prej myslimanëve është zotërues i një ane të kibles, kah e cila ai kthen fytyrën; pra vraponi në punë të mira dhe konkuroni me njëri-tjetrin për punët e mira dhe mundohuni t'ia kaloni njëri-tjetrit (që kështu të fitoni lumturinë e përjetëshme)! Sepse ju dhe ehli kitabët, kudo që të gjendeni, Zoti do t'ju mbledhë ditën e gjykimit dhe do t'ju sjellë para vetes, sepse Zoti është i fuqishëm për gjithçka».

Ai është i pushtetshëm t'ju ringjallë dhe t'ju mbledhë në fushën e Mahsherit (fusha e grumbullimit për gjykimin e madh), prandaj duhet të shpejtoni në punët e mira, sepse kështu do të arrini të mirat hyjnore të pasosme.

Fahri Raziu thotë se fraza «وَلِكُلٍّ وِجْهَةٌ هُوَ مُوَلِّيَهَا» "secili prej muslimanëve është zotëruesi i një ane të kibles" do të thotë: sipas qytetit e vendit ku banon, secili e ka një anë të saj, p.sh. për disa kombe, drejtimi i Qabes është nga ana jugore (siç është për ne), kurse për disa të tjerë, është nga ana veriore (p.sh. për banorët e Jemenit), për disa të tjerë është nga ana lindore (p.sh. Egjipti i mesëm;), për disa të tjerë është nga ana perëndimore (p.sh. qyeti Bombej në Hindi). Prandaj çdo njeriu, sipas pozicionit gjeografik të vendit, i takon Qabeja dhe nga ajo anë ka detyrë të kthehet kur fal namaz.

Kjo frazë do të thotë edhe: ithtarët e çdo sheriatit kanë nga një kible më vete; disa nga pejgamberët janë falur në drejtim të Kudsit, disa të tjerë janë falur kah ana e Qabes. Disa melekë kthehen kah Arshi kur falen, kurse disa të tjerë kthehen kah Bejti Maëmuri.

* * *

«وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِنَّهُ لَلْحَقُّ
مِنْ رَبِّكَ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ» (149)

[U min hajthu kharexhte fevel'li vexh'beke shatrel-Mesxhidil-haràmi ue in'nebh
lelhak'ku min rab'bike ue me-ll'llàhu bigàfilin am'mà taëmelùne]

«O Muhamed! Dil nga çdo anë që të duash, por fytyrën ktheje kah Mesxhidi Harami kur falesh! Edhe kthimi i fytyrës nga ajo anë është një e drejtë (një urdhër) prej Zotit tënd. Zoti kurrë nuk është i shkujdesur ndaj punëve që ju bëni».

Ai di çdo grimcë të punëve tuaja, ai kurrë nuk i harron ato dhe sipas punëve që kini bërë do t'ju japë edhe shpërblimin ose ndëshkimin në ahiret.

Urdhri i dhënë Pejgamberit në këtë ajet është edhe për um'metin e tij, sepse çdo urdhër që i është dhënë Pejgamberit (kur urdhëri nuk është i posaçëm për të), është dhënë edhe për um'metin.

* * *

«وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي وَلَا تَمْنُوا بَعِثِي عَلَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ (150)»

[*Ue min hajthu kharexhte fevel'li vexh'beke shatrel-Mesxhidil-Harami ue hajthu mà kuntum fevel'lù vuxhùbekum shatrebù liellà jekùne lin'nàsi alejkum buxh'xheten il'le-l'ledhijne dhaletu minhum felà takhsbouhum vakhsbouunij ue liutim'me niëmetij alejkum ue leal'lekum tehtedùne*]

«I Dashuri Im! Shko kudo që dëshiron, por fytyrën ktheje kah ana e Mesxhidi Haramit! Kudo që të gjendeni, kthejeni fytyrën nga ajo anë, që bota të mos kenë ndonjë arsye të flasin kundër jush. (p.sh. jehudinjtë të mos thonë se Muhamedi edhe fenë tonë e mohon, por edhe kthehet kah kibleja jonë, as idhuhtarët të mos thonë se Muhamedi thotë se jam në fenë e Ibrahimit e megjithkëtë nuk kthehet kah kibleja e tij)! Vetëm ata njerëz që i bëjnë padrejtësi vetes, mund të thonë diçka. Pra, mos ngurroni prej kundërshtimeve të tyre, por kini frikë prej Meje! Kiblen e kam ndërruar edhe për të plotësuar mirësinë Time për ju, që ju të gjeni udhën e drejtë».

Shpjegime

Allahu ka urdhëruar tri herë radhazi për t'u kthyer gjatë faljes së namazit kah Qabeja, sepse myslimani e ka detyrë të kryejë adhurimet e urdhëruara, qoftë kur gjendet brenda në Mesxhidi Haram, qoftë kur gjendet jashtë Mek'kes dhe, duke ditur se çdo urdhër është dhënë për ato vende.

Në ajetin e parë u tha se jehudinjtë e dinin të vërtetën e kibles, por nuk e pranonin. Në ajetin e dytë, vetë Zoti dëshmoi se kiblja nga ajo anë është e drejtë. Në ajetin e tretë u tha: “Të mos kenë njerëzit ndonjë arsye për të kundërshtuar.”

Meqenëse kthimi i kibles kah Qabeja solli prirjen e shumë arabëve për të përqafuar fenë islame, i madhi Zot e numëroi këtë fakt si plotësim të mirësive dhe si mjet udhëzimi për në rrugën e drejtë.

* * *

Allahu, tregoi se kthimi i kibles është bërë për të plotësuar mirësinë e vet. Për të treguar se edhe dërgimi i Pejgamberit është bërë gjithashtu për të plotësuar mirësinë për njerëzit, urdhëron e thotë:

«كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِّنكُمْ يَتْلُوا عَلَيكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ» (151)

[*Kemà erselnà fijkum resùlen minkum jetlù alejkum ajàtinà ue juzek'kijkum ue jualim'mukumul-kitàbe uel-bikmete ue jual'limukum mà lem taëlemüne*]

«Ashtu siç e plotësova mirësinë Time për ju me kthimin e kibles kah Qabeja, po kështu e kam plotësuar mirësinë Time për ju me dërgimin e një pejgamberi nga mesi juaj. Ai Pejgamber i lartë u ka lexuar atyre ajetet Tona, i pastron (prej fajesh e prej shirkut) dhe u mëson Librin (Kur'anin) dhe filozofinë që përfshin libri, ai u mëson edhe ato gjëra që ju nuk i dinit» (punët e Ahiretit dhe dispozitat e fesë, etj.)

Shpjegime

Në këtë ajet, i madhi Zot ka treguar disa virtyte të larta të Pejgamberit dhe u bën thirrje për urtësi atyre që këmbëngulnin në mohim, duke shpjeguar se edhe qenia e Pejgamberit nga fisi i lartë është një mirësi e madhe për atë popull, sepse merren vesh me të më me lehtësi dhe këshillat e tij i pranojnë pa vështirësi, ngaqë e njohin atë si njeri të ndershëm, fisnik dhe të vërtetë në fjalë, e njohin si njeri dashamirës dhe të papërlyer. Nga ana tjetër, dërgimi i tij prej Zotit për të udhëzuar në rrugën e drejtë kombin e vet, është një nder i madh edhe për vetë Pejgamberin.

Virtytet e Pejgamberit të përmendura në këtë ajet janë:

Këndon ajetet e Allahut për kombin e vet, ato janë ajete që tregojnë të vërtetën dhe nëpërmjet këtyre ajeteve njerëzit pranuan fenë islame, i pastron nga idhujtaria dhe nga veset e ulëta e nga punët e liga.

I mëson kombit të vet dispozitat e librit (Kuranit), urdhrat e ndalimet e Zotit, si dhe filozofinë e këtyre urdhrave e ndalimeve.

I tregon kombit të vet punët e ngjarjet e pejgamberëve e të popujve të kaluar.

I tregon kombit të vet disa nga ngjarjet e mëdha që do të ndodhin etj.

* * *

I madhi Zot tregoi se dërgimi i Pejgamberit dhe kthimi i kibles kah Qabeja janë plotësim i mirësive të Zotit. Për të treguar se për këto mirësi është detyrë të falënderohet dhe të kujtohet Mirëbërisi, i madhi Zot, udhëron e thotë:

«فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُون» (152)

[*Fedhkurünij edhkurukum uesh-kurü lij ue là tekfurüni*]

«Pra (me qenë se plotësova mirësinë Time për ju), më kujtoni mua (me bindje) që edhe Unë t'ju kujtoj ju (me shpërblim), më falenderoni dhe mos u bëni mosmirënjohës!».

Kuptimi: Meqenëse Unë ju dhashë nga këto të mira shumë të mëdha, edhe ju mendojeni me zemër fuqinë e madhërinë Time, më përmedni edhe me gojë, duke më lavdëruar, që edhe Unë t'ju permend me shpërblim! Më falenderoni Mua me adhurimin tuaj dhe mos u bëni mosmirënjohës!

Shpjegime

Në këtë ajet, i madhi Zot urdhëron që ta permendim Atë. Permendja e Zotit bëhet në dy mënyra:

I. Ta permendësh të madhin Zot me fjalë (duke bërë tesbijh e tehlil), duke e lavdëruar Atë, duke thënë "لا إله إلا الله" (Là ilàhe il'llàh) – Nuk të ka adhuruar tjetër me të drejtë përveç Allahut, ta permendësh të madhin Zot me emrat e Tij të bukur, të këndosh Kur'an, ta falenderosh Atë etj.

II. Ta kujtosh të madhin Zot me zemër duke menduar rreth ajeteve që dëshmojnë qenien e Zotit, cilësitë e larta të Zotit dhe urdhërat e ndalimet që Ai ka vënë, të mendosh rreth krjesave, sepse ato janë një pasqyrë e shkëlqyeshme që dëshmojnë për qenien e Zotit dhe për fuqinë e Tij të plotë, etj.

Meqë fraza "فَاذْكُرُونِي اذْكُرْكُمْ" (fedhkurùnij edhkurukum) – “më përmedni Mua që edhe Unë t'u permend ju” – i përfshin të gjitha adhurimet për të madhin Zot, po permendim disa kuptime të saj:

a) Më përmedni Mua duke u lutur, që t'ju permend edhe Unë ju duke jua pranuar lutjen.

b) Më përmedni Mua duke më falënderuar, që t'ju permend edhe Unë ju duke ju dhënë të mira.

c) Më përmedni Mua me bindje në këtë botë, që edhe Unë t'ju permend ju në ahiret me shpërblim.

ç) Më përmedni Mua kur jeni në gjendje të mirë, që edhe Unë t'ju permend ju kur jeni në gjendje të keqe.

d) Më përmedni Mua me nijet të çiltër, që edhe Unë t'ju shpëtoj ju prej ndëshkimit .

* * *

I madhi Zot tregoi shkurtazi llojet e adhurimit dhe urdhroi "فَاذْكُرُونِي" (fedhkurùnij) – Më përmedni Mua – dhe për të na njohur me disa prej adhurimeve me rëndësi, urdhëron e thotë:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ» (153)

[Jà ej'jube-l'ledhijne àmenüs-tejñù bis'sabri ues'salàti in'ne-l'llàhe mea-s'sàbirijne]

«O ju që keni besuar Zotin dhe ahiretin! Kërkojeni ndihmën e Zotit me durim (dhe duke e ruajtur veten prej mëkatesh, duke u larguar prej dëshirave të paligjshme dhe duke i përballuar pësime). Kërkoni ndihmë edhe nëpërmjet namazit, (duke u kthyer kah Zoti me të gjitha gjymtyrët), sepse Zoti është me ata që bëjnë durim (dhe atyre ua pranon lutjen e i ndihmon)».

Resulul-ll'lahu nxitonte të falte namaz në shumë punë të rëndësishme, sidmos kur përballohej me ndonjë vështirësi të madhe. Prandaj të gjithë njerëzit e mirë (sulehâtë), kur kanë ndonjë vështirësi të madhe, vrapojnë menjëherë të falin namaz, sepse Krijuesi i të gjitha pësimeve është Zoti dhe me i'u lut Atij me të gjitha gjymtyrët e trupit për largimin e pësimit që ndodhi, është një mjet moral shumë i fuqishëm.

Pra, prej këtij ajeti kuptohet se njeriu, ashtu siç e ka detyrë të mbrohet me mjete morale, po ashtu ka detyrë të kërkojë ndihmë prej Zotit me durim e me falje namazi.

* * *

I madhi Zot urdhëroi t'i kërkohet ndihmë Atij me durim e me falje namazi. Për të treguar se edhe ata që ndërrojnë jetë duke luftuar me armikun, nuk duhet të konsiderohen të vdekur, urdhëron e thotë:

«وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَكِنْ لَا تَشْعُرُونَ» (154)

[*Ue là tekùlù limen juktelu fij sebîlî-l'lâhi emvâtun bel ahjàun ue lakîn là tesh'urûne*]

«Për ata që vdiqën në rrugën e Allahut, mos thoni se janë të vdekur! Ata janë të gjallë, por ju as nuk e kuptoni mënyrën e gjallësisë së tyre dhe as nuk e shihni».

Kuptimi: Atyre që bien dëshmorë (shehîjd) duke luftuar me armikun në rrugën e Allahut, mos u thoni të vdekur (edhe pse trupërisht ata kanë mbaruar), sepse ata janë të gjallë. Por meqë gjallëria e tyre nuk është dukshme, ju nuk e shihni atë. Raziu, Hazini dhe Bejzaviu thonë se ky ajet ka zbritur për dëshmorët e luftës së Bedrit. Pas kësaj lufte, disa njerëz filluan të thoshin: “Dëshmorët vdiqën dhe nuk i shijojnë më të mirat e kësaj jete.” Atëherë zbriti ky ajet për t'u thënë atyre: Ju thoni se dëshmorët vdiqën, por megjithëse me trup kanë mbaruar, ata janë të gjallë dhe gëzojnë të mirat e amshueshme të ahiretit, sepse kanë një lloj gjallërie që ju nuk e shihni.

Sipas ajetit, për ata që vriten në luftë, nuk lejohet të thuhet se ata janë të vdekur për arsye të gradës së lartë që kanë.

* * *

«وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ (155) الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُّصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ» (156)

*[Ue lenebluven'nekaum bi shej'in minel-khoufi uel-xbùu ue naksin minel-emvâli
uel-enfusi ueth'hemerâti ue besh'shiri-s'sàbirijne. El'ledhijne idhà esàbet'hum
musijbetun kâlû in'nà li'lâbi ue in'nà ilejhi ràxhiùne].*

«Betohem në vetem Time se Ne ju provojmë me pak frikë, me pakësim të pasurisë e të njerëzve dhe të frutave. Ti (o, Muhamed) përgëzoji ata që bëjnë durim, (ata) të cilëve kur u bie ndonjë fatkeqësi thonë: Ne jemi të Allahut dhe tek Allahu do të kthehemi».

Kuptimi: Është detyrë që fatkeqësitë të përballohen me durim dhe Zoti i provon njerëzit vazhdimisht me diçka të vogël, si me frikë nga mësymjet e armikut, me uri që vjen nga zia, me pakësim të prodhimit që vjen nga ndonjë sëmundje e nga të papritura të tjera, etj. Ti o i dashuri Im, thotë Allahu, përgëzoji ata që e përballojnë fatkeqësinë me durim duke thënë: 'Ne jemi rob të Zotit, tek Ai shkojmë; prandaj lutemi me përvuajturi dhe nuk i ankohemi kurrkujt tjetër përveç Zotit.

Shpjegime

I madhi Zot, i di të gjitha punët, e nuk ka nevojë të provojë asnjë prej robve të Tij. Por Ai provon që të dallohen të mirët e të këqinjët në sytë e njerëzve.

Fjala musijbetun do të thotë “diçka e padëshiruar që e prek njeriun, pësim; fatkeqsi; katastrofë”.

Fjalën e bukur: انا لله وانا اليه راجعون
[In'nà li'lâbi ue in'nà ilejhi ràxhiùne]

“Ne jemi të Allahut dhe tek Allahu do të kthehemi”; është një mirësi e veçantë e Allahut për um'metin e Muhamedit, sepse popujt e kaluar, siç thotë Bejzaviu, nuk e kanë pasur këtë fjalë.

* * *

Zoti, me madhërinë e vet, pasi urdhëroi Pejgamberin të përgëzojë ata që bëjnë durim dhe për t'i treguar se me çfarë do t'i përgëzojë ata, urdhëron e thotë:

«أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ
الْمُهْتَدُونَ (157)»

[Ulâike alejhin salevâtun min rab'bihim ue rahmetun ue ulâike humul-muhtedûne]

«Mbi ata njerëz, (të cilëve, kur i bie ndonjë fatkeqësi, durojnë dhe thonë: Ne jemi të Zotit dhe tek Ai kthehemi e lutemi), zbresin lavdërime të bukura dhe mëshirë të madhe nga ana e Zotit dhe vetëm ata e kanë arritur udhëzimin për në rrugën e drejtë».

Shpjegime

Fjala "صلوات" (salevâtun), megjithëse ka kuptimin "lutje", këtu do të thotë: i lavdëroj e i fal ata njerëz që janë të pajisur me cilësitë e mësipërme.

Zoti për të treguar se ai do t'i mëshirojë shumë këto lloj njerëzish, fjalën "صلوات" (salevâtun) e ka sjellë në trajtën e shumësit.

Bejzaviu e Hazini tregojnë se Pejgamberi ka thënë: "Një njeri që i lutet Zotit në rast fatkeqësie me fjalët: "إنا لله وانا اليه راجعون" (In'nà lil'lhâi ue in'nà ilejhi ràxhiùne), i madhi Zot, nëse do, i'a largon atij fatkeqsinë, ose i krijon diçka më të mirë se ajo që humbi dhe fundin për të e bën shumë të bukur.

Fahri Raziu thotë se "arritja e udhëzimit për në rrugën e drejtë" është për "atë rrugë që e çon të udhëzuarin në lloj-lloj të mirash në këtë botë dhe ai arrin atë shpërblim (thevab) që e çon atë në xhen'net pas vdekjes."

* * *

«إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِن شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ
اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ
عَلَيْهِ أَنْ يَطُوفَ بِهِمَا وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ
» (158)

*[In'ne-s'safà uel-mervete min shea'iri-l'lâhi femen haxh'xhel-bejte evië-temere felà
xhunàha alejhi en jet'tav'vefe bihimà kbajren fe in'ne-ll'làhe shàkirun alijmun]*

«Safaja dhe Merveja janë nga shenjat e fesë së Allahut; nuk rëndon ndonjë mëkat mbi këdo që bën nijet të kryejë haxh e umre, nëse bën tavâf në ato të dyja (dy kodrat). Kush dëshiron të bëjë ndonjë të mirë përveç tavâfit, (ajo i shpërblehet prej Zotit), sepse Allahu është Dhënësi i shpërblimit për punët e mira dhe Ai i di punët e robve».

Kuptimi: Dy kodrat e vogla, që janë në Mek'kë dhe që quhen Safa e Merve, janë shenja të vëna prej Zotit për të kryer njerëzit disa veprime të haxhit dhe nuk janë shenja paditurie (xhehaletit). Ai njeri që do të kryejë haxh ose umre, nuk bën ndonjë mëkat nëse ai bën tavâf në këto dy kodra. Kushdo që bën ndonjë punë të mirë (nafile) jashtë punëve të detyrueshme, arrin shpërblimin (thevâbin), sepse Zoti është Shpërblimdhënësi për punë të mira dhe Ai i di shumë mirë punët që bëjnë robtë e Tij.

Shpjegime

Komentuesit e Kur'anit thonë se shkaku i zbritjes së këtij ajeti është si vijon:

Në kohën para Islamit (e xhehaletit), në kodrën Safa ishte vendosur një idhull me merin Isaf dhe në kodrën Merve ishte vënë një idhull tjetër me emrin Nàile. Idhujtarët rrotulloheshin rreh këtyre dy kodrinave për të adhuruar dy idhujt. Por, pasi u çlirua Mek'ka, me urdhër të Pejgamberit edhe këto dy idhuj u thyen si të gjithë idhujt e tjerë. Ndërkaq, për dy idhujt e dy kodrave myslimanët patën dyshim dhe thanë: "A thua duhet bërë apo nuk duhet bërë tavâf në këto dy kodra?" Atëherë, për të hequr dyshimin e

muslimanëve, Zoti zbriti ajetin dhe thotë: “Safaja e Merveja janë shenja të vëna nga ana e Zotit për të kryer rritualët (menàsiket) e haxhit dhe nuk janë shenja të kohës së xhehaletit.

“Haxh” në arabishte do të thotë “bëj nijet”. Por këtu është për veprimet e haxhit që kryhen në kohë të caktuar e që janë:

I. Ihràm; II. Vukùfi; III. Tavàfi.

Ihràm do të thotë “bëj nijet dhe them” **"لبيك اللهم لبيك"**
" . . . (Leb’bejke-Il”àhume leb’bejk...).

Vukùf do të thotë “qëndroj në malin Arefât ditën e Arefes”.

Tavàf do të thotë “Rrotullohem shtatë herë rreth Qabes”.

Ashtu siç u theksua më lart, haxhi kryhet në kohë të caktuar. Ka edhe një haxh të vogël që quhet umre, për të cilën nuk ka kohë të caktuar dhe kryhet në çdo muaj me këto veprime:

Ihràm, Tavàf, Saëj, Halk ose Taksijr.

Saëj është shkuarja e ardhja shtatë herë nga kodra Safa në kodrën Merve.

Halk është rrugëtimi e flokëve.

Taksijr është qethja e flokëve.

Veprimet e haxhit janë (farz) për çdo musliman e muslimane që është në gjendje financiare dhe trupore për ta kryer këtë detyrë të shenjtë; kurse umrja është sun’net. Përveç (Menasikeve) që u përmendën më lart, haxhi e umre kanë edhe veprime të tjera që janë vaxhib ose sun’net.

Fahri Raziu thotë se tri janë detyrat që Zoti u ka ngarkuar robve:

I. Detyra për të cilat çdo njeri i mençur gjykon menjëherë se janë veprime të mira, për shëmbull, të përmendësh Zotin. Këtë urdhër i mençuri e gjykon menjëherë se është i mirë; sepse njeriu duhet patjetër ta përmendë e ta lavdrojë Atë që e ka nxjerrë në dritë e që i ka dhënë të gjitha të mirat.

Zoti ynë i ka theksuar të mirat e kësaj bote me urdhrin: **"فاذكروني"**
" اذكركم (Fedhkurùnij edhkurukum)

II. Detyra për ta pranuar si të mirë diçka që nuk duket e tillë. Ka nga ato ndodhi që mendja e njeriut për herë të parë i shikon si të këqia e të dëmshme, si p.sh: pësimet, sëmundjen, zinë, varfërinë etj. por kur Zoti thotë në Kur’an se këto ndodhi janë paracaktime (kader) e sprova të Zotit, me anën e të cilave kuptohen e dallohen të mirët e të këqijtë; gjithashtu edhe Pejgamberi thotë se në të tilla ndodhi ka shumë urtësi (hiqmete) dhe dobi, atëherë mendja e besimtarit i pranon për të mira, bën durim dhe nuk ankohet për to. Për këto lloje ndodhish, Zoti thekson në ajetin:

ولنبلوكم بشئ من الخوف . . . الخ

[*Ue leneblovekum bi shej’in minel-khoufî...*]

III. Detyra të cilat mendja e njeriut nuk mund t’i gjykojë as për të mira e as për të këqija, si p.sh, haxhi e umrja etj. Mirëpo kur sheriatu e tregon dhe thotë se të tilla detyra janë urdhra të Zotit dhe po t’i kryesh, ke shumë dobi,

atëherë edhe mendja e pranon se ato janë të mira. Këtë pjesë të detyrave Zoti e ka theksuar në ajetin:

ان الصفا والمروة...
[In'ne-s'safà uel-mervete...]

* * *

Zoti, me madhërinë e vet, tregoi për haxhin e për umren. Për të treguar se ata që fshehin dispozitat fetare, meritojnë mallkimin, urdhëron e thotë:

«إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَى مِنْ
بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ
فِي الْكِتَابِ أُولَئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ
[In'ne-l'ledhijne jektumùne mà enzelnà minel-bej'jinàti uel-budà min ba'edi mà
bej'jen'nàhu lin'nàsi fil-kitàbi ùlàike jel'anuhum-l'llàhu ue jel'anuhum-l'làinùne]

«Ata që fshehin ato që kemi zbritur Ne për argumentet dhe udhëzimin në rrugën e drejtë, pasi ua treguam në librin (Teuratin), të tillë njerëz i mallkon (i largon prej mëshirës) Zoti dhe i mallkojnë edhe të gjithë ata që munden t'i mallkojnë».

Kuptimi: Dijetarët e jehudinjeve, të cilët fshehin atë çka është zbritur nga Ne (Allahu) shenjat e dukshme që vërtetojnë profetësinë e Pejgamberit, udhëzimin (hidajetin) që tregon detyrimin e njerëzisë për t'i besuar Pejgamberit, që Ne ua patëm thënë më parë njerëzve në Teurat, i mallkon Zoti dhe i mallkon gjithkush.

Megjithëse ky ajet ka zbritur për dijetarët e jehudinjeve, përfshin edhe të gjithë ata që fshehin dispozitat fetare, të çdo feje qofshin.

* * *

I madhi Zot tregoi se ata që fshehin dispozitat e fesë për interesa vetiake, meritojnë mallkimin. Për të treguar se ata që pendohen (bëjnë teube) për këtë faj, përjashtohen nga mallkimi, urdhëron e thotë:

«إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَبَيَّنُّوا فَأُولَئِكَ
أَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَأَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيمُ (160)»
[Il'le-l'ledhijne tàbù ue aslehù ue bej'jenù feulàike etùbu alejhim ue ene-t'tev'vàbu-
rr'rrahijmu]

«Përjashtohen prej mallkimit vetëm ata që bëjnë teube (pendohen), ndreqin moralin dhe tregojnë atë që është zbritur në Teurat; të tillëve Unë ua pranoj teuben, sepse Unë jam Pranuesi i teubes dhe unë jam Mëshirmadhi për ata që pendohen për të ligat».

Teube do të thotë “pendohem për fajin e bërë”.

Nga ajeti nënkuptohet se nuk mjafton vetëm pendimi, por duhet të ndreqësh edhe punën që ke prishur duke bërë fajin; p.sh. në qoftë se dikujt i ke futur dyshim dhe i ke prishur besimin, duhet patjetër t'ia heqësh dyshi-

min dhe t'ia rregullosh besimin që ia prishe; përveç kësaj duhet të vazhdosh të bësh të kundërtën e fajit, d.m.th, t'u tregosh të gjithëve të drejtën.

* * *

Zoti ynë, tregoi se ata që bëjnë teube ngse kanë fshehur dispozitat e sheriatit, shpëtojnë prej mallkimit. Për të treguar edhe punën e atyre që vdesin pa bërë teube për të këqijat që kanë bërë, urdhëron e thotë:

«إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ أُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ
اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ
أَجْمَعِينَ (161) خَالِدِينَ فِيهَا لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ
يُنظَرُونَ (162)»

[In'ne-l'ledhijne keferu ue matu ue hum kuffarun ulaïke alejhim laënetu-ll'illahi
uel-melâiketi ue-n'nasi exhmeijne. kbâlidijne fîjbâ lâ jukbaffefu anhumul-adhâbu ue lâ
hum jundharûne]

«Mbi mohuesit që vdesin mohues, me të vërtetë është mallkimi i Zotit, i melekëve dhe i mbarë njerëzisë. Ata gjithmonë janë në mallkim, atyre nuk u lehtësohet ndëshkimi (adhâbi) i xhehen'nemit dhe asnjë minutë nuk u jepet afat».

Fraza "والناس اجمعين" (ue-n'nâsi exhmei'jne) – “dhe të gjithë njerëzit”, është për të gjithë besimtarët, të cilët do të mallkojnë mohuesit, por qëllimi mund të jetë edhe për besimtarët e për mohuesit; sepse në ahiret mohuesit do të mallkojnë shoku-shokun.

Në këtë ajet Zoti e ka treguar me tri mënyra rreptësinë e ndëshkimit që do të vuajnë mohuesit (kuffarët):

I. Ndëshkimi i tyre do të jetë i përjetshëm.

II. Ndëshkimi për ata nuk do të lehtësohet aspak.

III. Atyre nuk do t'u jepet as edhe një minutë frymë dhe gjithnjë do t'u përsëritet ndëshkimi.

* * *

Zoti, me madhërinë e vet, për të treguar shkakun që i bën mohuesit ta meritojnë mallkimin, urdhëron e thotë:

«وَاللَّهُمَّ إِلَهٌ وَاحِدٌ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ
(163)»

[Ue ilâhukum ilâhun vâhidun lâ ilâhe il'la huve-rr'rrahmânu-rr'rrehijmu]

«O njerëz! I Adhuruari juaj është Një e i Vetëm; nuk ka të adhuruar tjetër me të drejtë përveç Atij, Ai i mëshiron të gjith robtë e vet në këtë botë dhe u jep shumë të mira besimtarëve në ahiret».

Kuptimi: Zoti juaj, i Cili meriton t'i bëhet robni, është Një, Ai nuk ka shok. I adhuruar me të drejtë është vetëm Ai, i Cili u jep robve të vet në

dynja nga të gjitha të mirat dhe në ahiret jep pa masë për besimtarët. Ai është mbrojtës dhe falës.

Me këtë ajet, Zoti me madhërinë e vet përgënjeshtroi të gjithë ata që i vënë shok madhërisë së Tij.

Thuhet se ajeti ka zbritur kur e kanë pyetur Pejgamberin për vetitë e Allahut dhe si përgjigje ka zbritur edhe sureja “El-Ikhlâs”.

* * *

Zoti ynë tregoi se Ai është Një e i Vetëm. Për të treguar me argumente që vërtetojnë diturinë dhe fuqinë e Tij të plotë, Ai urdhëron e thotë:

«إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ
وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ
النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَّاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ
بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ
وَتَصْرِيفِ الرِّيَّاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ
لَايَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ» (164)

[In'ne fij kbalki-s'semàvati uel-erdi uakhtilâfi-l'lejli ue-n'nehâri uel-fulki-l'letij texhrij
fil-babri bimà jenfe'u-n'nâse ue mà enzele-ll'للَّهُ mine-s'semâi min mâin fe ahjâ
bihil-erda baède mentihâ ue beth'the fjjhâ min kul'li dàb'betin ue tasrijfi-rr'rriyâhi
ue-s'sehâbil-musekh'kbhari bejne-s'semâi uel-erdi leâjâtin likoumin jaëkilâne]

«Pa dyshim, për të mençurit ka mjaft argumente që tregojnë fuqinë e plotë të Zotit në krijimin e qiejve e të tokës, në ndryshimn e natës e të ditës (që herë zgjatet njëra dhe herë tjetra, ose diku bëhet natë e diku bëhet ditë), në anijet që lundrojnë nëpër dete për interesat e njerëzve, në ujët e shiut që Zoti e zbret prej qiellit dhe me të cilin Ai ngjall tokën e vdekur; në shpërndarjen e çdo lloj kafeje në sipërfaqen e tokës, në lëvizjen e erërave nga njëra anë në tjetrën dhe në retë që janë të bindura ndaj urdhrit të Zotit në mes qiellit e Tokës.»

Shpjegime

Zoti, me madhërinë e vet, i orienton njerëzit me këtë ajet të lartë të vështrojnë argumentet që vërtetojnë ekzistencën e Allahut, qenien e Tij Një, dhe fuqinë e Tij të plotë e të pakufizuar.

Në ajet Zoti ka sjellë argumente të mëdha dhe të mençurit të kthjellët duhet t'i vaditet mendja dhe t'i mbushet ndërgjegjja se ka vetën një Zot fuqiptotë, pafundësisht të ditur dhe që vepron me dëshirën e vet, shkurt, duhet të besojë Allahun pa shok e pa asnjë të metë, të pajisur me vetitë e larta që Ai vetë i ka treguar në Kur'an.

Në fillim, Zoti i thotë njeriut të mendojë për trupat qiellorë të panumërt¹⁵ dhe për tokën ku ai banon: Gjithë këto yje, dielli, hëna e toka, të rregulluara kaq bukur, prej nga erdhën në hapësirën e pakufizuar? Vallë u krijuan vetvetiu?!

Pasi të bëjë këtë pyetje, a nuk është e mundur që njeriu të marrë prej mendjes së kthjellët një përgjigje pozitive? A mund t'i thotë mendja se trupat qiellorë dhe toka janë krijuar vetvetiu?! Kurrësesi, sepse njeriu nuk sheh asgjë në botë që të krijojë vetveten.

Pastaj, le të shikojë njeriu këmbimin e natës me ditën, lundrimin e anijeve në dete, shiun që lëshon Zoti prej së larti, me të cilin ngjall tokën e tharë, që qe bërë si e vdekur. Pastaj, le të mendojë për përhapjen e të gjitha llojeve të kafshëve në faqen e dheut, për lëvizjen e erërave, për lëvizjen e reve në mes qiellit e Tokës, të bindura ndaj urdhrit të Zotit. A nuk sheh njeriu mijëra e mijëra shenja e argumente që vërtetojnë qenien e Zotit fuqiptotë e pafundësiht të ditur? Atëherë, a nuk i mbetet njeriut asgjë tjetër veçse të pohojë atë që u përmend në ajetin e mëparshëm, se ka Një Zot e të pohojë fuqinë e madhe dhe diturinë e Tij جل جلاله (xhel'le xhelàlùhù)?

* * *

Zoti, me madhërinë e vet tregoi me argumente të prera se Ai është Një. Për të treguar se sa gjë e keqe e sa faj i madh është t'i vihet Atij shok, urdhëron e thotë:

«وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَندَاداً يُجْبُونَهُمْ كَحَبِّ اللَّهِ
وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ
وَلَوْ يَرَى الَّذِينَ ظَلَمُوا إِذْ يَرْوْنَ الْعَذَابَ أَنَّ الْقُوَّةَ لِلَّهِ
جَمِيعاً وَأَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعَذَابِ (165)»

[Ue mine-n'nàsi men jet'tikhidhu min dūni-l'lāhi endàden jubib'bùnehum kehub'bi-
l'lāhi ue-l'ledhijne àmenù eshed'du hub'ben lil'lāhi ue lou jere-l'ledhijne dhalemù idh
jerounel-adhàbe en'nel-kuv'vete lil'lāhi xhemij'an ue en'ne-ll'làbe shediđdul-adhàbi]

«Disa adhurojnë përveç Zotit edhe disa gjëra (idhuj, ose parinë e vet) dhe ia shëmbëllojnë Zotit dhe i duan ato gjëra si të donin Zotin. Kurse ata që besojnë, janë shumë të qëndrueshëm në dashurinë për Allahun. Të dëmtuarit (mohuesit që dëmtojnë veten kur adhurojnë idhujt për zot), sikur të shihnin ndëshkimin, do të kuptonin se e gjithë fuqia është te Zoti dhe se ndëshkimi i Zotit është më i rrepti!» Atëherë do të pendoheshin deri në pikën e fundit dhe do të kuptonin dëmin e adhurimit të idhujve për zot.

Shpjegime

Fjala "انداد" (endàden) në këtë ajet është për "idhujt" që idhujtarët ia bënin shok Zotit; por mund të jetë edhe për "parinë" e tyre, të cilët

¹⁵ Thamë të panumërt, sepse fjala "semàvât" është në numrin shumës.

vegiëlia i kishte prijës në kryengritje kundër Zotit dhe ata i bindeshin parisë siç duhej t'i bindeshin Zotit.

Me këtë ajet Zoti tregon se dashuria e besimtarëve për Zotin është shumë e fortë dhe e vazhdueshme, kurse dashuria e idhujtarëve ndaj idhujve, është e përkohshme dhe jo e fortë, sepse ata i punonin idhujt me duart e tyre dhe kur ndodhte të shihnin ndonjë idhull tjetër më të bukur, nuk e donin më idhullin e parë por donin idhullin e ri, madje ndodhte që idhullin e parë e flaknin në zjarr dhe e digjinin, e në raste vështirësish tepër të rënda, ata i harronin idhujt krejtësisht dhe i luteshin Zotit.

Disa nga idhujtarët e kishin zakon që kur shkonin në punë, merrnin me vete edhe një idhull të punuar prej ëmbëlsire. Këtij idhulli ata i faleshin për disa orë dhe pas pak kur i merrte uria e hanin.

“وَلَوْ يَرَى الَّذِينَ ظَلَمُوا إِذْ يَرْوْنَ الْعَذَابَ أَنَّ الْقُوَّةَ لِلَّهِ جَمِيعاً وَأَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعَذَابِ”

[*ue leu jere-l'ledhijne dbalemù idh jerounel-adhàbe en'nel-kuv'vete lil'làbi xhemij'an ue en'ne-ll'llàbe shedjidul-adhàbi*]

«Të dëmtuarit (mohuesit që dëmtojnë veten kur adhurojnë për Zot idhujt), sikur të shihnin ndëshkimin, do të kuptonin se e gjithë fuqia është te Zoti dhe se ndëshkimi i Zotit është shumë i rreptë!»

Përgjigja e parafjalës "لو" (leu) – “sikur” - në këtë ajet është hequr vetvetiu, për të treguar tepëriçë "مبالغه" (mubàlegah) në premtime (vaed) dhe në kërcënime (vejd). Ajo përgjigje e hequr mund t'i puqet me mend (bëhet takdijr) fjalës kështu:

Sikur ta shihnin... atëherë do të pendoheshin deri në pikën e fundit dhe do të kuptonin dëmin e adhurimit të idhujve për Zot.

Ajetit mund t'i jepet edhe ky kuptim:

“Sikur të dëmtuarit ta dinin ndëshkimin e ahiretit, atëherë do të kuptonin se e gjithë fuqia është te Zoti dhe se ndëshkimi i Zotit është më i rreptë”.

Ose: “Sikur të dëmtuarit ta dinin se sa i kotë është adhurimi i dhujve, atëherë do të kuptonin se e gjithë fuqia është te Zoti dhe se ndëshkimi i Zotit është shumë i rreptë”.

Ose: “Sikur të dëmtuarit ta dinin se e gjithë fuqia është te Zoti dhe se ndëshkimi i Zotit është shumë i rreptë, atëherë nuk do të adhuronin idhujt”.

Ose: “Sikur të dëmtuarit ta dinin se idhujt që ata i quajnë shokë të Zotit, nuk sjellin dobi dhe se ndëshkimi i Zotit është shumë i rreptë, atëherë do të dinin se fuqia për të dëmtuar dhe për të sjellë dobi, është vetëm te Zoti”.

* * *

Për të treguar se kur idhujtarët të shikojnë ndëshkimin e Zotit, kanë për të lënë idhujt dhe kryetarët e tyre, Zoti urdhëron e thotë:

«إِذْ تَبَرَّأَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا وَرَأَوْا الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ (166) وَقَالَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا لَوْ أَنَّنَا كَرَّرْنَا فَنَتَّبَرَّأُ مِنْهُمْ كَمَا تَبَرَّأُوا مِنَّا كَذَلِكَ يُرِيهِمُ اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ حَسَرَاتٍ عَلَيْهِمْ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ (167)»

[Idh teberr'rre'e-l'ledhijne-t'tubiu mine-l'ledhijne-t'tebe'ù ue re'evul-adhàbe ue tekat'teat bihumul-esbàbu. Ue kàle-l'ledhijne-t'tebe'ù lou en'ne lenà kerr'rreten feneteberr'rre'e minhum kemà teberr'rreù min'nà kedhàlike jurijhumu-ll'llàhu aëmàlehum baseràtin alejhim ue mà hum bikhàrixhijne mine-n'nàri]

«Të pasuarit (idhujt ose kryetarët) do t'i braktisin pasuesit kur të dyja palët do të shohin ndëshkimin, atëherë miqësia e dashuria në mes tyre ndërpritet dhe pasuesit do të thonë: Të ktheheshim edhe një herë në dynja, do të hiqnim dorë prej të pasuarve, ashtu siç po heqin dorë ata prej nesh! Gjithashtu, Zoti do t'u tregojë atyre punët që sjellin pendim e mjerime të vazhdueshme dhe ata nuk do të dalin prej zjarrit të xhehen'nemit».

Shpjegime

Fahri Raziu e Hazini thonë se “të pasuarit” mund të jetë për kryetarët e kombit që janë zotëruesit e urdhërimit e të ndalimit, ose për idhujt që adhuroheshin. Ditën e Gjykimit, Zoti do t'i bëjë idhujt të flasin që të gjyko-hen së bashku me adhuruesit e tyre.

Adhuruesit do t'u thonë idhujve: Ju na e humbët udhën e drejtë, ne ju adhuroam ju në dynja, tani na shpëtoni prej ndëshkimit!

Idhujt do t'i përgjigjen atyre: Ne nuk ju thamë të vinit pas nesh dhe nuk kemi mundësi t'ju shpëtojmë prej ndëshkimit.

Ose: kryetarët, meqenëse nuk kanë mundësi ta largojnë ndëshkimin nga vetja e tyre, nuk kanë mundësi t'i sjellin dobi vegjëlisë dhe kjo është si t'u kthenin shpinën atyre; atëherë vegjëlia do të thërresë me britma:

Ah, sikur të ktheheshim edhe një herë në dynja, që të hiqnim dorë edhe ne prej këtyre, ashtu siç po heqin dorë këta sot prej nesh!

* * *

Zoti, tregoi argumentin se Ai është Një e i Vetëm, tregoi edhe shpër-blimin që do të kenë besimtarët, si dhe ndëshkimin që do të vuajnë mo-huesit. Më pas, Ai tregoi edhe pendimin e atyre që pasojnë kryetarët në punë të liga. Për të treguar së mohimi (kufri) në dynja nuk i pengon mirësitë e Zotit, ngaqë këtu në dynja, si i miri, ashtu edhe i keqi interesohet për të mirat e Zotit, urdhëron e thotë:

«يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ (168)»

[Jà ej'jube-n'nàsu kulù mim'mà fil-erdi halàlen taj'jiben ue là tet'tebi'ù khatuvàti-sh'shejtàni in'nehù lekum adunv'run mubijnun]

«O njerëz! Hani nga ato gjëra të pastra (hallall) që janë në faqen e dheut dhe mos ndiqni rrugën e djallit! Sepse ai është për ju është armik i hapur».

Shpjegime

Bejzaviu thotë se ky ajet i madhërueshëm ka zbritur për shkak se disa njerëz të fisit beni Huza'a e kishin privuar veten nga disa gjellë të mira. Prandaj zbriti ky ajet, për t'u treguar njerëzve se ato gjëra të cilat Zoti i ka bërë hallall, nuk bëhen haram pse i ndalojnë njerëzit.

Hallall, quhet një gjë që nuk është e ndaluar nga Zoti.

Shkaqet e ndalimit të disa gjërave që hahen e pihen janë dy: 1. është e ndyrë e sjell dëm ajo gjë; 2. është gjë e huaj, domethënë, është e ndaluar të interesohesh për gjënë e tjetrit pa lejen e tij.

Prej këtij ajeti nënkuptohet se në punët e ushqimit, nuk ka ndonjë dallim besimtari me mohuesin.

* * *

«إِنَّمَا يَأْمُرُكُم بِالسُّوءِ وَالْفَحْشَاءِ وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ (169)»

[In'nemà jeëmurukum bis'suì nel-fahshàì ue en tekùlù ale-llàhi mà là taëlemùne]

«Mos ndiqni ngacmimet e djallit! Sepse ai ju urdhëron ju vetëm për të këqijat, paturpësitë dhe të thoni kundër Zotit gjëra që ju nuk i dini».

Shpjegime

Fjala "سوء" (sùë) "e keqe" do të thotë ajo gjë që nuk është e pëlqyeshme as në mendje e as në shariat.

"فحشاء" "Fahshà'ë", quhen punët e turpshme, ose ato të këqija, për të cilat njeriu dënohet.

Ajeti tregon se djalli vepron për të nxitur sa më shumë për punë të këqia dhe që të thuash kundër Zotit gjëra që kurrë nuk të kanë ardhur ndër med. Këtu hyn edhe t'i thuash hallallit haram dhe haramit hallall. Ajeti tregon qartë edhe se nuk bën të thuhet asgjë për Zotin e për vetitë e Tij, kur nuk e di mirë.

* * *

Zoti, tregoi se djalli të nxit vetëm në punë e në fjalë të liga. Për të treguar se edhe idhujtarët nuk heqin dorë nga imitimi i prindërve të tyre (doemos prej nxitjeve të djallit), urdhëron e thotë:

«وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا أَوْ لَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ (170)»

[Ue idhà kjiye lebumu-t'tebi'ù mà enzele-llàhu kalù bel net'tebiu mà elfejnà alejbi àbàenà eve leu kàne àbàùhum là jaëkilùne shej'en ue là jehtedùne]

«Kur njerëzve (sidomos çifutëve dhe idhujtarëve arabë) u thuhet ndiqni Kur'anin që e ka zbritur Zoti, ata thanë: Jo, ne ndjekim atë udhë, që kanë ndjekur prindërit tanë. Edhe pse prindërit e tyre nuk kuptojnë asgjë e nuk e gjejnë dot udhën e drejtë!» (përsëri ata do të ndjekin të parët e tyre).

Shpjegime

Bejzaviu thotë se ky ajet ka zbritur kur Pejgamberi u bënte thirrje mohuesve që të besonin Kur'anin dhe dispozitat e tjera të fesë, ata përgjigjeshin: “Ne nuk e lëmë dot fenë e prindërve tanë, sepse ata kanë qenë më të mençur e më të ditur se ne.”

Megjithatë ajeti përfshin dhe përbuz të gjithë ata që këmbëngulin në imitimin, pavarësisht se cilës fe i përkasin. Prandaj në punët e besimit duhet hequr dorë nga imitimi (taklid) dhe gjithnjë çështjet e besimit duhen studiuar me argumente.

* * *

«وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ إِلَّا دُعَاءَ وَنِدَاءَ صُمُّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَحْقِلُونَ (171)»

[*Ue methelu-l'ledhijne keferu kemetheli-l'ledhij jen'iku bimà là jesme'u il'là duà'en ue nidà'en sum'mun bukmun umjun fehum là jaëkilùne*]

«Mohuesit ngjasojnë me atë çobanin që i thërret bagëtisë, e cila nuk dëgjon tjetër gjë veç një thirrje e një zë. Ata janë një grup shurdhësh, memecësh e të verbrish që nuk kuptojnë asgjë».

Kuptimi: Pejgamberi i fton mohuesit të besojnë, por ata si bagetia kuptojnë vetëm një zë e një thirrje, sepse janë një tufë shurdhësh, memecësh e të verbrish që nuk kuptojnë asgjë.

* * *

I madhi Zot, pasi i ngjasoi mohuesit me bagtinë, për të treguar dispozitat e ngrënies, e cila është mjeti për të gjallëruar, urdhëron e thotë:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلَّهِ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ (172)»

[*Jaëj'ube-l'ledhijne àmenù kulù min taj'jibàti mà rezaknàkum ue-shkurù lil'làhi in kuntum ij'jàhu taëbudùne*]

«O besimtarë! Hani nga ato gjëra të mira që Ne kemi dhënë për ju si ushqim dhe i bëni Zotit falënderimin e duhur, nëse jeni adhuresit e Tij».

Kuptimi: O ju që keni besuar Zotin dhe ahiretin! Hani prej atij ushqimi hallall e të pastër, të cilin Ne jua kemi falë dhe falënderojeni Zotin, që të mos numroheni mosmirënjohës; falënderojeni Zotin, nëse jeni nga ata që e njohin Atë dhe të mirat e Tij.

Shpjegime

Në ajetin e mësipërm, Zoti lejoi për të gjithë njerëzit çdo gjë të mirë e të këndshme që gjendet në faqen e dheut. Në këtë ajet Zoti urdhëron në mënyrë të veçantë besimtarët që të interesohen e të kërkojnë ushqime të mira, sepse ushqimi i mirë e hallall nuk e ngarkon njeriun me përgjegjësi morale, nuk ka vështirësi materiale për ta gjetur dhe është i dobishëm për trupin.

Fahri Raziu thotë se për ngërnje e në pirje, ka katër dispozita:

I. Është urdhër i Zotit (farz) të hash e të pish për të shpëtuar veten nga rreziku i vdekjes prej urisë.

II. Është urdhër i Zotit (vaxhib) por në gradë më të ulët, të hash e të pish për të ruajtur shëndetin.

III. Është punë e pëlqyeshme (mendub) të hash e të pish për të mos turpëruar mysafirin.

IV. Është e lejuar (mubah) të hash e të pish, kur nuk ka asnjë nga qëllimet e mësipërme.

Pra urdhri i dhënë në këtë ajet për ngrënien është për lejim (ibàhat).

Për të theksuar se ibadeti plotësohet me falenderim, në këtë ajet u tha: “Nëse adhuron vetëm Zotin, falënderojeni Atë”.

Zoti falenderohet me tri mënyra:

I) me zemër, d.m.th. ta njohësh se Ai është Dhuruesi i së mirës.

b) me fjalë, duke shprehur njohjen e zemrës dhe duke e lavdëruar Dhuruesin.

c) me të gjitha gjymtyrët e trupit, duke kryer ibadetin, detyrën e urdhëruar, ashtu siç e meriton i madhi Zot.

* * *

I madhi Zot, urdhëroi për të ngrënë ushqime të mira e të lejuara. Për të treguar se çfarë ushqimesh janë të ndaluara për t’u ngrënë, urdhëron e thotë:

«إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخَنزِيرِ وَمَا أُهِلَّ
بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ
فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ
رَحِيمٌ (173)»

[In’nemà harr’rreme alejkumul-mejtete ue-d’deme ue lahmel-kbinzjiri ue mà ubil’le bibi
ligajri-l’làhi femeni-dturr’rre gajre bàgin ue là àdin felà ithme alejbi in’ne-ll’làhe gafûrun
rahijmun]

« Zoti ka ndaluar për ju të hani ngordhësira, gjakun, mishin e dërrit dhe atë bagëti që është therur për të tjerë e jo për Zotin. Dhe nuk rëndon asnjë mëkat mbi askënd që ka uri të madhe, nëse ha nga këto ushqime të ndaluara, por jo për qejf dhe pa e tejkaluar kufirin. Zoti është falës i madh dhe shumë mëshirues».

Shpjegime

"ميتة" (mejtete) "gjë e ngordhur", është ajo bagëti ose ai shpend që nuk është therur me njëren nga mënyrat e treguara në shariat, por ka ngordhur prej ndonjë sëmundjeje. Gjëja e ngordhur është e ndaluar të hahet sepse dëmton trupin e njeriut, ashtu siç thonë edhe mjekët; pasi në gjënë e ngordhur ka shumë mikrobe të dëmshme. Peshqit dhe karkalecët, janë të përjashtuar prej kësaj dispozite me fjalën e Pejgamberit.

Është e ndaluar të hahet edhe gjaku i dalë nga therja, sepse është i ndyrë.

Derri është krejtësisht i ndaluar, por në ajetin e mësipërm është përmendur vetëm mishi i tij, për shkak se ajeti vijonte me gjërat e ndaluara.

Është e ndaluar të hahet edhe mishi i asaj bagtie që nuk është therur me emrin e Zotit, por me emrin e ndonjë idhulli, ose me emrin e djallit. Prandaj bagtitë që therin politeistët, janë të ndaluara të hahen.

Për lejimin e gjërave të ndaluara në rast urie të madhe, janë përmendur dy fjalët: "غیر باغ ولا عاد" (gajre bāgin ue là àdin) të cilat përkthen me fjalë "jo për qejf" dhe "pa e tejkaluar kufirin", do me thënë: jo për t'u kënaqur dhe jo të hash më tepër se ke nevojë.

Fahri Raziu thotë se kur je i detyruar të hash gjëra të ndaluara, zgjedh gjënë që dëshiron, por duhet të hash vetëm aq sa të mos vdesësh dhe jo më shumë. Ajeti përfundon me frazën:

«ان الله غفور رحيم»

[In'ne-ll'lahe gafūrun rahijmun]

«Pa dyshim, Zoti është falës i madh dhe shumë mëshirues», d.m.th, Zoti e fal fajin që bëhet kur ha gjë të ndaluar dhe Ai është shumë mëshirues, sepse në raste shtrëngesash të mëdha, lejon të edhe hahen gjëra të ndaluara.

* * *

Zoti tregoi se nuk ka mëkat nëse në gjendje shtërngese ha nga gjërat e ndaluara. Për të treguar ndëshkimin e atyre që hanë haram pa qenë të shtrënguar, urdhëron e thotë:

«إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنزَلَ اللَّهُ مِنَ الْكِتَابِ وَيَشْتُرُونَ بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَٰئِكَ مَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ إِلَّا النَّارَ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ (174)»

[In'ne-l'ledhijne jektumūne mà enzele-ll'laḥu minel-kitābi ue jeshterūne bibi themenen kalijlen ùlāike mà jeëkulūne fij butūnihim il'le-n'nāre ue là jukeḥ'limuhumu-ll'laḥu joumel-kijàmeti ue là juzek'kijhim ue lehum adhàbun elijmun]

«Ata njerëz që fshehin disa nga dispozitat e librit (Teuratit), të cilin e ka zbritur Zoti dhe me këtë punë ata fitojnë pak para, nuk kanë gjë tjetër në barqet e tyre përveçse zjarr. Ditën e gjykimit, Zoti nuk do t'u flasë atyre (me të butë, por vetëm me zemërim), nuk do t'i pastrojë prej fajesh dhe për ata ka përgatitur një ndëshkim shumë pikëllues».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se ky ajet ka zbritur kundër dijetarëve të jehudinje dhe i ka turpëruar ata para gjithë botës deri ditën e gjykimit, për shkak se ata e kishin bërë zakon t'i fshihnin dispozitat e Teuratit, duke ndërlikuar fjalët dhe duke ndryshuar kuptimin e tyre, me qëllim që të fitonin disa para prej të pasurve. Ata fshihnin më shumë cilësitë e Pejgamberit tonë, duke thënë se Profeti më i fundit do të vinte prej fisit të tyre.

Ky ajet i madhërueshëm, kërcënon njëherësh edhe dijetarët e çdo feje tjetër që veprojnë si dijetarët e jehudinje. Po, kushdo që e di të vërtetën dhe nuk e tregon atë, me qëllim që të ketë përfitime vetjake, pa dyshim që përfshihet në kërcënimin e këtij ajeti.

Për të theksuar se ato para që fitohen me mënyrën e mësipërme, sado shumë që të jenë, në krahasim me dëmet që i sjellin atij që i fiton, janë shumë pak, i madhi Zot i ka cilësuar pakicë, duke thënë:

«ثَمَنًا قَلِيلًا»

[*Themenen kalijlen*]

Në këtë ajet është treguar se ata që fshehin dhe ndërlikojnë dispozitat e librit të Zotit, meritojnë të dënohen me katër lloje ndëshkimesh:

- I. Ata nuk do të hanë gjë tjetër përveç zjarrit.
- II. Zoti nuk do t'u flasë atyre ëmbël e me të butë, por vetëm me zëmërim.
- III. Zoti nuk do t'i pastrojë ata prej fajesh dhe kurrë nuk do t'i lavdërojë.
- IV. Ata do të mundohen me një ndëshkim tepër pikëllues e të vrazhdë.

* * *

«أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلَاةَ بِالْهُدَىٰ وَالْعَذَابَ
بِالْمَغْفِرَةِ فَمَا أَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ (175)»

[*Ulàike-l'ledhijne-shterevu-d'dalàlete bil-budà uel-adhàbe bil-magfìreti femà asberehum
ale-n'nàri*]

«Ata që e kanë blerë humbjen (dalaletin) me udhëzimin (hidajetin) për në rrugën e drejtë dhe faljen e Zotit me ndëshkim (adhab); çudi e madhe sa të durueshëm janë ata në zjarrin e xhehen'nemit».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se virtyti më i lartë për njeriun në dynja është të ndjekë udhën e drejtë me dituri dhe më e keqja për të janë (imoraliteti), veset e liga dhe punët e dobëta që bën nga padituria. Pra, njeriu nuk si i bën vetes tradhti më të madhe se sa të ndërrojë diturinë e udhëzimin me humbjen. Njeriu nuk e dëmton veten më fort se sa të ndërrojë faljen e dëshiruar të Zotit me ndëshkimin. Prandaj, për keqbërësit që pëlqejnë humbjen në vend të udhëzimit për në rrugën e drejtë dhe ndjekin rrugën e

ndëshkimit në vend që të ndjekin rrugën e faljes, Zoti ka sjellë në këtë ajet foljen "اشتروا" (ishterou) që do të thotë: «kanë blerë...».

I madhi Zot, për të treguar se sa i çuditshëm është guximi i tyre në ato punë dhe në veprat e tyre të tjera që sjellin dënimin me xhehen'nem, para se ta vuja në ndëshkimin, urdhëron e thotë:

«فما اصبرهم على النار»

[Femà asberehum ale-n'nàri]

«Çudi sa të durueshëm janë ata në zjarrin e xhehen'nemit!»

Kështu flasim edhe ne kur themi përndonjërin, që ka bërë punë për t'u burgosur: Çudi, sa i durueshëm qenke ti për burg!

* * *

«ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ نَزَّلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِي

الْكِتَابِ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ (176)»

[Dhàlike bi en-ne-llàhe nez'zelel-kitàbe bilhak'ki ue in-ne-l'ledhijne-khtelefù fil-kitàbi
lefij shikàkin bejjdin]

«Kjo punë (kërcënimi i përmendur) është për shkak se ata mohojnë librin që Zoti e ka zbritur. Dhe ata që bëjnë konflikt në librin, janë në një kundërshtim të largët prej së drejtës».

Kuptimi: Kërcënimi (tehdij) i përmendur: Përgatitja e një ndëshkimi pikëllues për ta, mos falja e fajeve të tyre prej Zotit, mbetja e tyre gojëtharë ngaqë nuk do t'u flasë Zoti me të butë, është për arsye se ata mohojnë Teuratin duke fshehur dispozitat e tij, në një kohë që ai është libër të cilin Zoti e ka zbritur me të vërtetën. Dhe, ata që bëjnë konflikt me Teuratin (e ndryshojnë atë, ose i besojnë një pjese të tij dhe pjesën tjetër nuk e besojnë), janë në një kundërshtim tepër të largët prej së vërtetës.

* * *

«لَيْسَ الْبِرُّ أَنْ تُولُؤُوا وَجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ

وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ

وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي

الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ

وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ

بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ

وَالضَّرَاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ

الْمُتَّقُونَ (177)»

[Lejsel-birr'rre en tuvel'lù vuxhùbekum kibelet-meshriki ue-lmagribi ue lakin'nel-birr'rre
men àmene bil'làhi uel-joumil-àkbiri uel-melaiketi uel-kitàbi ue-n'nebij'ijjne ue
àtel-màle alà hub'bihí dbevil-kurbà uel-jetàmà uel-mesàkijni uebne-s'sebijli ue-s'sàilijne
ue fi-rr'rrikàbi ue ekàme-s'salàte ue àte-ze'zekate uel-mùfune biabdhim idhà àhedù]

ue-s'sàbirijne fil-beèsà ue-d'darr'rrà ue hijel-beəsi ulàike-l'ledhijne sadekù ue ulàike humul-mut'tekùne]

«E mira nuk është (vetëm) që ju të ktheni fytyrat tuaja nga ana e lindjes dhe e perëndimit, por e mira është kush beson All'llahun, ditën e ahiretit, melekët, librat dhe peygamberët; (e mira) është edhe e atij që nga pasuria e tij të cilën e do për vete (ose për hir të Zotit) u jep farefisit, jetimëve, të varfëve, udhtarëve (që kanë mbetur pa para), lypësve dhe të robëruarve (për t'i shpëtuar prej robërisë); (e mira) është edhe e atij që fal namazin, jep edhe zekatin; (e mira) është edhe e atyre që mbajnë besën e lidhur; (e mira) është edhe e atyre që bëjnë durim në vështirësi, në sëmundje dhe në pikun e luftës. Këta janë të vërtetët (në fe, në kërkimin e së drejtës dhe në dëshirën për të mirën). Të tillë janë ata që kanë frikë Zotin (mut'tekijtë)».

Shpjegime

Fjala "بر" (birr) është emër dhe përfshin çdo punë të mirë e çdo moral të pëlqyeshëm.

Ky ajet i madhërueshëm ka zbritur për të hedhur poshtë thëniet e jehudinjeve dhe të krishterëve (ehli kitabëve), të cilët kur u kthye kiblja e zgjatën fjalën deri në atë shkallë sa filluan të thoshin: E mira është që secili të kthehet kah kiblja jonë. Ajeti mund të ketë zbritur për t'u thënë myslimanëve dhe ithtarëve të librave të përparëshme (ehli kitabëve): mos kujtoni se kthimi i kibles është qëllimi më i madh në fe, sepse duhet të dini se feja në themel është në pesë pikat që vijojnë:

I. Besimi në Zotin, në ditën e ahiretit, në melekët, në librat dhe në të gjithë peygamberët.

II. Ndhima me anë të pasurisë: t'i japësh farefisit, të varfërve, udhtarëve që kanë mbetur në rrugë pa para, lypësve dhe robërve për t'i shpëtuar prej robërisë, qofshin në dorën e armikut, qofshin në dorën e myslimanëve. Këto ndihma njeriu duhet t'i bëjë me pasurinë e vet, me qëllim që të fitojë kënaqësinë e Zotit.

III. Falja e namazit dhe dhënia e zekatit, d.m.th, të kryesh adhurimet me trup e me pasuri.

IV. Mbajtja e besës së lidhur me Zotin dhe me njerëzit, d.m.th, të plotësosh urdhrat e Zotit, urdhrat me të cilët je obliguar qysh në çastin kur i ke besuar Atij; të mbash edhe besën që ke lidhur me njerëzit dhe të mos e thyesh atë.

V. Durim (sabër) në vështirësi, në sëmundje, në kohë zije buke dhe kur lufta është në pikun e saj.

Ky ajet ka në vetvete shpirtin e fesë islame dhe pikat themelore të kësaj feje, sepse detyrat fetare përmbledhen në dy pika: në besim dhe në vepra. Veprat janë dy llojesh: vepra trupore dhe vepra financiare. Meqenëse këto

janë përmendur në këtë ajet, janë përfshirë të gjitha degët e veprimit dhe rrënjët e besimit.

Përveç këtyre, ajeti përfshin edhe shtyllat e moraleve të mira, si besimin, i cili patjetër është domosdoshmëri për çdo njeri dhe zgjatja e dorës së ndihmës për nevojtarët, qëndrimi në fjalën e dhënë, mbajtja e besës dhe durimi në vështirësi. Të gjitha këto janë nga virtytet më të larta të njeriut. Ajeti thekson, pra: Njeriu duhet të zbukurojë e të pajisë veten me këto vepra të bukura.

Ajeti është mjaftuar me përmendjen e këtyre pesë shtyllave, sepse çdo besim hyn në njërin nga të pesë shtyllat që u përmendën: Në besimin në Zotin hyn edhe besimi në Vetën e lartë të Zotit e në vetitë e Tijja të bukura; në besimin në ahiretin hyn besimi në të gjitha punët e jetës së pasosur; në besimin në melekët, hyn besimi në cilësitë dhe në punët e tyre; në besimin në librat hyn besimi në të gjitha librat e zbritur; në besimin në pejgamberët hyn besimi se profetësia e tyre është e vërtetë.

* * *

Zoti me madhërinë e vet, pasi na njohu shkurtimisht me dispozitat e fesë islame, për të treguar edhe çështjen e “kisasit” (ekzekutimin me ligj të vrasësit), që është nga dispozitat me rëndësi të fesë, urdhëron e thotë:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلَى
الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْأُنْثَى بِالْأُنْثَى فَمَنْ عُفِيَ لَهُ
مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتَّبَاعْ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدَاءٌ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ ذَلِكَ
تَخْفِيفٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ فَمَنْ اعْتَدَى بَعْدَ ذَلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ
أَلِيمٌ (178)»

[Jà ej'jubel-l'ledhijne àmenù kutibe alejkumul-kisàsu fil-katlà el-hurr'rru bil-hurr'rru
uel-abdu bil-abdi uel-unthà bil-unthà femen ufje lehù min ekhijhi shej'un feitbàun
bil-maèrifi ue edàun bi ibsànin dhàlike takhfijfun min rab'bikum ue rahmetun
femeniè-tedà baède dhàlike felehù adhabun elijmun]

«O ju që keni besuar! Për ju është bërë farz (detyrë e domosdoshme) kisasi për të vrarët: i liri me të lirin, skllavi me skllavin dhe femra me femrën; nëse vrasësit do t'i falet diçka e vogël prej vëllait të vet, çështja duhet të ndiqet si zakonisht dhe gjakmarrësit t'i kryhet detyrimi në mënyrën më të bukur. Kjo është një lehtësi nga ana e Zotit tuaj dhe një mëshirë; por kushdo që e kapërcën kufirin pas kësaj, do të ketë një ndëshkim pikëllues».

Shpjegime

Ky ajet i madhërueshëm ka zbritur për shkak të vrasjes së pjestarëve të dy fiseve në mes tyre në kohën e xhehaletit (para Islamit). Pasi Pejgamberi u vendos në Medinë, këto dy fise u bënë myslimanë dhe erdhën të gjykohe-

shin te Pejgamberi. Fisi më i fortë thoshte se për një skllav do të vrasim një të lirë dhe për një grua do të vrasim një burrë.

Atëherë ka zbritur ajeti për të vënë themelet e barazisë në mes myslimanëve dhe për të forcuar drejtësinë. Ajeti thotë:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلَى
الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْأُنْثَى بِالْأُنْثَى...»

[Jà ej'jubel-l'ledhijne àmenù kutibe alejkumul-kisàsù fil-katlà el-hurr'rrubil-hurr'ri
uel-abdu bil-abdi uel-unthà bil-unthà]

«O ju që keni besuar! Për ju është bërë farz (detyrë e domosdoshme) kisasi për të vrarët: i liri me të lirin, skllavi me skllavin dhe femra me femrën...».

Kuptimi: O besimtarë! Urdhëroheni nga Zoti juaj të bëni kisas, të vrisni atë që vret tjetrin me qëllim: për një të vrarë të lirë (hurr), të vrisni një të lirë, për një të vrarë rob (abd), të vrisni një rob, për një grua të vrarë një grua dhe jo ndryshe.

Kisas do të thotë “t'i bësh njeriut atë që të ka bërë ty”.

Kisasi përmbahet nga ana e pushtetit gjyqësor. Ai urdhëron ekzekutimin e vrasësit të dhunshëm. Qeveritarët zbatojnë urdhrin e tij, me kusht që ekzekutimin e vrasësit ta kërkojnë të gjithë trashëgimtarët e të vrarit. Në rast se ndonjëri prej trashëgimtarëve e fal vrasësin, atëherë kisasi rrëzohet dhe kthehet në dijet, para gjaku. Për këtë ajeti thotë:

«...فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتَّبَاعُ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدَاءٌ
إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ...»

[femen ufije lehù min ekhijhi shej'un feithàun bil-maëriifi ue edàun bi ibsànin]

«...nëse dikujt do t'i falet diçka e vogël prej vëllait të vet, duhet të ndiqet puna normalisht dhe atij t'i kryhet puna me një mënyrë të bukur»...

Meqë u legalizua kisasi, atij që do t'i falet diçka e vogël prej vëllait të vet, kërkohet që ky t'i bindet dijetit, pra, të kërkojë paratë e gjakut dhe jo më shumë; gjithashtu duhet që pagesa e dijetit të bëhet në një mënyrë të bukur (pa vonesë e pa mundim).

Kështu i ka caktuar Zoti detyrat për të dyja palët. Pastaj Allahu thotë:

«...ذَلِكَ تَخْفِيفٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ فَمَنِ اعْتَدَىٰ بَعْدَ ذَلِكَ فَلَهُ
عَذَابٌ أَلِيمٌ»

[dhàlike takhfijfun min rab'bikum ue rahmetun femenîë-tedà baëde dhàlike felehù
adhàbun elijmun]

«...Kjo është një lehtësi nga ana e Zotit tuaj dhe një mëshirë; por për këdo, që e kapërcen kufirin pas kësaj, do të ketë një ndëshkim pikëllues».

Kuptimi: Lejohet falja e kisasit dhe kthimi i tij në marrje parash gjaku (dijet) dhe kjo është një lehtësim dhe një dobi e madhe nga ana e Zotit tuaj.

Por për këdo, që e kapërcen kufirin pas kësaj (pasi ta ketë falur gjakësin, të kërkojë dënimin e tij me vdekje, ose pasi të ketë marrë paratë e gjakut, të kthehet e të vrasë gjakësorin), ka një ndëshkim të madh.

Me frazën "فَمَنْ عَفَىٰ لَهُ مِنْ أَخِيهِ" (femen ufije lehù min ekhijhi) Zoti theksoi: Çdo gjakësori që i falet prej vëllait të vet gjakmarrës diçka e vogël, dënimin e kthehet me pagesën e dijetit. Pra, është më mirë që vëllai t'ia falë jetën atij.

* * *

«وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَوةٌ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ»
(179)

[*Ue lekum fil-kisàsi hajàtun jà ulil-elbàbi leal'lekum tet'tekùne*]

«O Ju që kenë mendje të kthjellët! Për ju ka një gjallëri të madhe në kisasin, që kështu të ruheni prej vrasjes (ose: që kështu të veproni si mut'tekijtë – si ata që e kanë frikë Zotin)».

Bejzaviu thotë se ky ajet i madhërueshëm, është në shkallën me të lartë të bukurisë së shprehjes, sepse me fjalë të pakëta, jep shumë mendime të gjëra, kur thotë: «وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَوةٌ» (*ue lekum fil-kisasi hajàtun*) – «për ju në kisasin ka një gjallëri të madhe».

Kuptimi: Megjithëse katili (vrasësi) vritet, me vrasjen e tij sigurohet jeta e shumë njerëzve. Pse? Sepse le të supozojmë: Kur ai ngre dorën për të vrarë tjetrin, do të mendohet se pastaj atë do ta vrasin, heq dorë prej mendimit të keq dhe kështu shpëton jo vetëm jetën e atij që dëshironte të vriste, por edhe jetën e vet. Nganjëherë ndodh që për shkak të një vrasjeje, ndizet zjarri i luftës në mes dy fiseve, ose edhe në mes dy shteteve dhe kështu zhduken shumë jetë njerëzish. Prandaj nuk ka asnjë dyshim se legjitimimi i kisasit e ndalon zjarrin e ngatërresave dhe siguron qetësi për jetën e shumë të tjerëve.

Në kisasin ka jetë si në dynja, ashtu edhe në ahiret, sepse vrasësi, pasi të jetë ekzekutuar (pasi të jetë bërë kisasi) prej qeverisë, në ahiret shpëton prej ndëshkimit të vrasjes dhe kështu arrin jetën e amshueshme.

Zoti me fjalën e Tij u drejtohet atyre që e kanë mendjen të kthjellët, sepse ata mendojnë me gjak të ftohtë në urtësinë e legjitimitetit të kisasit, ata nuk thonë si disa mendjelehtë që kujtojnë se kisasi nuk ka dobi dhe që shprehen: "U bë një, të mos bëhen dy".

* * *

I madhi Zot, tregoi se kisasi sjell shpëtimin e shumë njerëzve. Për të treguar se edhe ai që vdes kur i soset jeta e caktuar, ka detyrë të lërë porosi e të bëjë testament për babanë e për nënën e tij dhe për fisin e vet, urdhëron e thotë:

«كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدُكُمُ الْمَوْتُ إِنْ تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةُ لِلْوَٰلِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ» (180)
[Kutibe alejkum idhà hadare ehadukukumul-moutu in tereke khajrenil-vesij'jetu lilwâlidejni nel-akrebije bil-maë'rûfi hak'kan alet-mut'ekijne]

«U bë detyrë për ju – kur ndonjërit prej jush t'i shfaqen shenjat e vdekjes, nëse ka shumë pasuri, të lërë porosi për prindërit dhe për farefisin në mënyrën më të bukur. Kjo është një e drejtë që duhet ta kryejnë mut'ekijtë» - besimtarët që i ruhen mohimit.

Shpjegime

Në kohën e xhehaletit, arabët linin pasurinë me testament të huajve dhe farefisin e linin pa gjë. Ata vepronin kështu nga mendjemadhësia e nga hipokrizia. Por pasi drita e Islamit ndriçoi botën dhe filloi të largogjë një e nga një paudhësitë e asaj kohe, Zoti e bëri farz lënien e testamentit për prindërit dhe për të afërmit e tjerë. Më vonë kjo dispozitë e këtij ajeti është anuluar me ajetin e trashëgimisë¹⁶.

Nuk lejohet të lihet testament më shumë se një e treta e pasurisë, sepse është më mirë që njeriu t'i lërë të pasur familjen e fëmijët, se sa të varfër. Kjo vërtetohet edhe me fjalët e Pejgamberit, i cili e ka lejuar Saëd Ibni Muadhlin të lërë porosi të tretën e pasurisë së tij. Ai, ka urdhëruar gjithashtu, që të respektohet e drejta e trashëgimtarëve.

Fjala "بالمعروف" (bil-maë'rûfi) "në mënyrë të bukur" do të thotë: Testamenti të behet sipas drejtësisë; për shembull, nënës e babait i lihet më shumë se kushurinjtë, shihet barazia në mes pjestarëve të fisit; nuk duhet të ndodhë që t'u lihet të pasurve, e të mos u lihet të varfërve, jo.

* * *

Zoti, me madhërinë e Tij, tregoi çështjen e porosisë. Për të friksuar ata njerëz që e ndryshojnë porosinë, urdhëron e thotë:

«فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ مَا سَمِعَهُ فَإِنَّمَا إِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ» (181)
[Femen bed'delehù baède mà semiahù fein'nemà ithmuhù ale-l'ledhijne jubed'dilùnehù in'ne-ll'làhe semij'un alijmun]

«Mëkati bie mbi ata që e ndryshojnë atë (porosinë), pasi e ka dëgjuar dhe e di. Zoti dëgjon fjalët e atij që lë porosinë dhe i di mirë punët e tij».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se "ata që e ndryshojnë porosinë" është për trashëgimtarët, dëshmitarët dhe kujdestarët, sepse: kujdestarët mund ta ndryshojnë porosinë, duke mos shpenzuar për aty ku është lënë porosia; dëshmitarët

¹⁶ Farzi për lënien e testamentit është anuluar me ajetin e trashëgimisë. Por disa thonë se ky ajet nuk është anuluar.

mund ta ndryshojnë porosinë duke e fshehur dëshminë; trashëgimtarët, mund të ndryshojnë atë, duke mos ia dorëzuar pasurinë kujdestarit dhe duke e penguar atë në veprimin e tij. “Ndryshimi i porosisë” mund të jetë edhe për atë njeri, i cili e lë porosinë në kundërshtim me mënyrën e treguar në këtë ajet. Pra edhe lënësi i porosisë meriton ndëshkim.

* * *

Zoti tregoi se ai njeri që e ndryshon porosinë, bëhet fajtor. Për të treguar se ata që e ndryshojnë porosinë për të mirë nuk kanë ndonjë gjynah, urdhëron e thotë:

«فَمَنْ خَافَ مِنْ مُوسٍ جَنَفًا أَوْ اِثْمًا فَأَصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ (182)»

[Femen kbhàfe min mùsin xhenefen eu ithmen feasleha bejnehum felà ithme alejhi in'ne-l'llàhe gafûrun rahîmun]

«Kushdo që ka frikë se porosilënësi ka bërë padrejtësi ose ndonjë faj dhe e ndreq atë, nuk ka mëkat për këtë ndryshim. Pa dyshim, Zoti është falës i atyre që e ndreqin porosinë – qoftë edhe me ndryshim – dhe Ai është mëshirues për ata që e pranojnë atë ndryshim».

Kuptimi: Kushdo që e ndryshon porosinë me qëllim ndreqjeje e përmirësimi, kur ka frikë se porosilënësi ka bërë ndonjë gabim nga padituria, ose ka bërë ndonjë faj me qëllim, ndryshuesi nuk bën ndonjë mëkat; përku-ndrazi ka fituar shpërblim (thevab).

* * *

Zoti tregoi disa çështje që kanë të bëjnë me rregullimin e veprimeve të dukshme të njeriut. Për të treguar edhe çfarë e përmirëson shpirtin e tij, urdhëron e thotë:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ (183)»

[Jàe j'jube-l'ledhijne àmenù kutibe alejkumu-s'sijàmu kemà kutibe alel-l'ledhijne min kablikum leal'lekum tet'tekùne]

«O ju që keni besuar! U bë farz për ju agjërimi, ashtu siç ishte farz edhe për ata që kaluan para jush, që ju të ruheni prej gjynahesh».

Shpjegime

Ashtu siç thotë Bejzaviu, me këtë ajet vërtetohet se agjërimi është farz për um'metin e Muham'medit. Ajeti, dëshmon gjithashtu, se ky urdhër i Allahut u është dhënë edhe pejgamberëve e popujve të mëparshëm, por në çdo shariat ka ndryshuar numri i ditëve dhe mënyra e agjëritimit.

Për myslimanët është bërë farz të agjërojnë, d.m.th, të mos hanë e të mos pinë ujë e lëngje të tjerë dhe të mos afrohen me gruan nga agimi derisa të perëndojë dielli.

Dihet se agjërimi është detyrë e rëndë. Prandaj për ta lehtësuar agjërimin në sytë tanë, Zoti ynë, tha se me këtë detyrë kanë qenë ngarkuar edhe popujt e kaluar. Pastaj, për treguar edhe urtësinë e farzit të agjërimit, Zoti urdhëroi e tha:

«لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ»

[*Leal'lekum tet'tekûne*]

“Agjërimi është bërë farz, që ju ta keni frikë Zotin” dhe të largoheni prej gjërave e veprimeve të ndaluara.

Në këtë ajet Zoti ka treguar vetëm dobinë e madhe morale të agjërimit. Dihet se agjërimi, përveçse i formon njeriut në zemër frikën ndaj Zotit (takvanë), ka edhe shumë dobi të tjera shoqërore, ekonomike, humanitare dhe shëndetësore¹⁷.

Këtu do të shpjegojmë shkurt takvanë e përmendur në fundin e këtij ajeti, duke i shkëputur këto shpjegime prej librit me titull “Dhanti e Ramazanit”. Takvaja është (siç thotë Zeburi në fillim të tij) kryet e dijeve të vërteta, "رأس الحكمة مخافة الله" (Reësul-hikmeti mekhâfetu-ll'llâh). Takvaja është grada me lartë e njeriut të Zotit. Takvaja është lavdëruar në Kur'ani kerijm më shumë se në njëqind e pesëdhjetë vende. Ndër të tjera, Kur'ani thotë: “Ata që e kanë frikë Zotin, janë të afërmit e të dashurit e Tij; ata janë më të ndershëm se gjithkush; janë të ndihmuar përballë armiqve, janë të shpëtuar prej çdo rreziku; janë të pastruar e të larë nga ana e Zotit, atyre u falen fajet e të metat dhe u hapen dyert e begatisë, në atë mënyrë sa s’e merrnin dot me mend; atyre u bëhet udhëheqës Kur'ani dhe u largohen të shtrembrat nga sytë; vetëm atyre u pranohen punët e mira; për ata është përgatitur dhe është stolisur xhen’neti, ku do të mësohen me ato gjëra që nuk i dinë; aty do t’u dallohen të drejtat dhe aty do kenë nga ato të mira që askush nuk i ka parë e nuk i ka dëgjuar dhe as nuk i ka shkuar ndërmend; ata janë të shpëtuar prej mundimit të varrit; kur vdesin, ata i përgëzojnë melekët me shpëtim prej zjarrit të xhehen’nemit; për ata është fundi i mirë etj, etj.

Takvaja është shkallë-shkallë. Shkalla më e ulët e saj është të ruhesh nga kufri, të mos mohosh atë që e ke detyrë ta besosh, të nderosh simbolet e nderuara të fesë, cilësitë e Zotit, pejgamberët, melekët, librat e Zotit e urdhrat e Tij dhe të Pejgamberit, Kur'anin, xhamitë, Qaben, etj. Pa këtë takva, njeriu nuk numërohet mysliman. Pastaj vjen shkalla e dytë e takvasë,

¹⁷ Kush dëshiron të dijë më gjërë për dobitë e agjërimit, le të lexojë në Kur'an. Shih edhe “Dhanti e Ramazanit” (Përkthyesi).

që është të ruhesh nga të gjitha veset e liga e nga të gjitha punët e ndaluara sipas shariatit dhe të zbatosh të gjithë urdhrat e tij.

Shkalla e tretë e takvasë është të heqësh nga zemra çdo gjë, përveç Zotit. Kjo gradë është cilësi e pejgamberëve dhe e evlijave.

Pra, agjërimi është një mjet shumë i bukur për të futur në zemër frikën ndaj Zotit, sepse ai i pret njeriut hovin e keq dhe nuk e lë të rendë në veprime të ndaluara. Takvaja e dërrmon nefsin¹⁸ dhe e bën atë të dobët. Nefsi është armiku më i fortë i njeriut. Nefsi është në kundërshtim e në luftë me mendjen, sepse ai të bën të lakmosh pa masë dhe të rendësh në punët e mbrapshta. Dhe, nefsin nuk e sjell në vijë asgjë tjetër përveç zgjedhës së urisë. Kur nefsi ka këtë zgjedhë të rëndë në qafë, përulet e i bindet mendjes, e cila është dritë e madhe për njeriun dhe dhuntia më me vlerë që i ka dhënë Zoti njeriut. Kur, nefsi i dëgjon këshillat e bukura të mendjes, njeriu bëhet i mbarë si melek. Prandaj kanë thënë se kur barku është bosh, gjymtyrët e tjera janë të ngopura, janë të gatshme të largohen nga punët e liga dhe të zbatojnë urdhrat e Zotit. Kjo është takvaja.

Agjëruetit i është premtuar takimi me Zotin, ashtu siç ka thënë Pejgamberi, a.s:

“Për agjëruetin ka dy gëzime: Njeri gëzim është në iftar, gëzimin tjetër do ta ketë kur do të takohet me Zotin”.

Zoti ynë thotë në një hadijthi kudsij:

“Agjërimi është për Mua (në të nuk përzihet dyfytërsia) dhe Unë do ta shpërblej atë”.

Nga ky hadijth kuptohet se i madhi Zot do t’i japë agjëruetit një shpërblim shumë të madh.

Meqenëse shpërblimin për agjërimin e merr përsipër vetë Zoti (ashtu siç merr mbi vete të marrë shpirtërat e atyre që këndojnë ajetin kursij në mbarim të çdo namazi), kuptohet se agjërimi është më i vlerësuar se të gjitha farzet e tjera, madje thonë se një agjërim është më me virtyt se falja e një namazi.

Kur Pejgamberi është pyetur se cila është puna më e mirë, është përgjigjur: *“Mos ta lësh agjërimin, sepse agjërimi nuk ka shok”.*

Vetëm në fundin e një hytbeje Pejgamberi ka lartësuar luftën mbi të gjitha farzet. Po, pa dyshim se lufta është më e lartë se të tjerat, sepse me luftë ruhet feja dhe atdheu.

* * *

¹⁸ Imam Gazaliu thotë se Zoti, për të mirën tonë na ka falur tri fuqi natyrale: 1) fuqinë e zemërimit, për t’u mbrojtur nga rreziqet; 2) fuqinë e epshit (shehvetit), për të kërkuar gjërat e këndshme; 3) fuqinë e mendjes, për të dalluar të mirën e të keqen. Dy fuqitë e para së bashku quhen “nefs”.

I madhi Zot tregoi se agjërimi është farz, është urdhër i prerë i Zotit. Për të treguar edhe rastet kur njeriu ka ndonjë pengesë (yzër), e ai lejohet të mos agjërojë, Zoti urdhëron e thotë:

«أَيَّاماً مَّعْدُودَاتٍ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيضاً أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْراً فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (184)»

[Ej'jâmen maëdûdâtin femen kêne minkum merijdan eu alà seferin feid'detun min ej'jâmin ukhare ue alel-l'ledhijne jutijkûnehû fidjetun ta'âmu miskijnin femen tetar'vea khajren fehuve khajrun lehû ue en tesûmû khajrun lekum in kuntum taëlemûne]

«(Agjërimi është bërë farz të kryhet) në ditë të numëruara. (Ose: Agjëroni në ditë të numëruara!). Por ai që është i sëmurë, ose është duke udhëtuar, do t'i agjërojë ditët që nuk i ka agjëruar (kur të shërohet ose kur të kthehet në vendin e vet pas udhëtimit). Ata që i rëndon shumë agjërimi, nuk agjërojnë, por kanë detyrë të japin fidje, një sasi ushqimi (ose para), aq sa të ngopet një i varfër për çdo ditë që nuk e ka agjëruar. Kushdo që bën një të mirë më shumë (nga sa e ka detyrë), kjo është më e dobishme për të. Agjërimi për ju është më i dobishëm dhe sikur ta dinit këtë, do të agjëronit».

Shpjegime

«أَيَّاماً مَّعْدُودَاتٍ»

[Ej'jâmen maëdûdâtin]

«Agjërimi u bë farz për ju të kryhet në ditë të numërueme».

Kuptimi: Agjëroni në ditët e Ramazanit.

Ose: Agjëroni në ditët e numëruara, d.m.th, Tri ditët e fundit të çdo muaji dhe ditën e dhjetë të muajit Muharrem.

Agjërimi i këtyre ditëve, është bërë farz në muajin sefer, në vitin e dytë të Hixhretit. Po atë vit, në ditën e parë të muajit Shaban, u bë farz agjërimi i Ramazanit dhe u anulua agjërimi i ditëve të numëruara.

«وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ»

[Ue alel-l'ledhijne jutijkûnehû fidjetun ta'âmu miskijnin]

«Ata që i rëndon shumë agjërimi, nuk agjërojnë, por kanë detyrë të japin fidje, një sasi ushqimi (ose para), aq sa të ngopet një i varfër për çdo ditë që nuk i ka agjëruar».

Sipas këtij kuptimi, dhënia e lejes për të mos agjëruar, ishte një lehtësi e veçantë (musâade), për ata që u rënduan shumë nga agjërimi, kur ata duhej të agjëronin për herën e parë; por, pasi u mësuan të agjëronin, kjo lehtësi është anuluar me ajetin:

«فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ»

[Femen shehide minkumu-sh'shebre feljesumbu]

«Cilido prej jush që të jetë në këtë muaj, le të agjërojë».

Ose: Siç thonë disa komentues të Kur'anit, përpara fjalës "يُطِيقُونَهُ" (jutijkùnehù) – "nuk e përballojnë", ka një "لا" (là) – "nuk" të fshehtë, e atëhere kuptimi i ajetit është:

«Ata që nuk kanë fuqi të agjërojnë, nuk agjërojnë; por për çdo ditë japin ushqim (fidje) sa të ngopet një i varfër me bukë».

«فَمِنْ تَطَوُّعٍ خَيْرٍ أَوْ فَهُوَ خَيْرٌ»

[Femen tetav'uea khajren fehuve khajrun]

«Kushdo që bën një të mirë më shumë (sa e ka detyrë)»

Kuptimi: Kushdo që do të japë ushqim për disa të varfër për një ditë që nuk e ka agjëruar. Ose: Edhe të japë ushqim, edhe të agjërojë (kur mundet)-kjo tepri është më e dobishme për të.

* * *

«شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ فَمَن شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ (185)»

[Shebru Remedàne-l'ledhij unzîle fijhil-Kur'ane huden lin'nàsi ue bej'jinàtin minel-budà femen shehide minkumu-sh'shebre feljesumhu ue men kàne merijdan eu alà seferin feid'detun min ej'jàmin ukhare jurijdu-l'llàhu bikumul-jusre ue là jurijdu bikumul-usre ue litukmilul-id'dete ue litukeb'biru-l'llàbe alà mà bedàkum ue leal'lekum teshkurùne]

«Muaji i Ramazanit, në të cilin është zbritur Kur'ani, i cili është udhëheqje për të gjithë njerëzit (hidajet), ai është plot me argumente të dukshme dhe sjellës në udhën e mbarë e dallues i së drejtës nga e shtrembra. Pra, cilido prej jush që e arrin Ramazanin, le t'i kalojë ditët e këtij muaji me agjërim. Dhe, kushdo prej jush që është sëmurë, ose është në udhëtim e sipër, ditët që nuk i ka agjëruar, le t'i agjërojë në ditë të tjera pas Ramazanit. Zoti dëshiron për ju lehtësi dhe nuk dëshiron për ju vështirësi; Ai dëshiron që ju t'i plotësoni ditët që nuk i agjëruat; Ai dëshiron edhe që ju ta madhështoni Atë (ose bëni tekbiyr) sipas udhëzimit të Tij; Ai dëshiron që ju ta falenderoni Atë».

Shpjegime

«شهر رمضان الذي»

[Shebru Remedàne-l'ledhij]

«Muaji i Ramazanit që...». Kuptimi: Ato ditët e numëruara; janë ditët e muajit të Ramazanit që... Ose: Agjërimi u bë farz në muajin e Ramazanit që...

«انزل فيه القرآن»

[Unzile fjbil-Kur'ane]

«Në të cilin është zbritur Kur'ani».

Bejzaviu tregon se Pejgamberi ka thënë se në ditën e parë të Ramazanit i kanë zbritur dhjetë faqet (suhufet) e librit të madhit Ibrahim; natën e gjashtë të këtij muaji ka zbritur Teurati; natën e trembëdhjetë ka zbritur Ungjilli; natën e njëzet e katërt të Ramazanit ka zbritur Kur'ani; ka zbritur Kur'ani prej "Leuhi Mahfudhit" në qiellin e dynjasë.

Zbritja e Kur'anit në Ramazan tregon se ky muaj është më i virtytshëm se muajt e tjerë.

«هدى للناس وبينات من الهدى والفرقان»

[Huden lin'nàsi ue bej'jinàtin minel-hudà uel-furkàni]

«Kur'ani është sjellës në udhën e mbarë dhe dallues i së drejtës nga e shtrembrra».

Fjala «هدى» (huden) është përmendur dy herë në këtë ajet. Herën e parë është përkthyer "udhëheqës", kurse herën e dytë është përkthyer "sjellës në udhën e mbarë". Përsëritja e fjalës "huden" nuk është e kotë. E para do të thotë: "Kur'ani është tregues i rrënjëve të fesë, të cilat duhet të besohen", kurse e dyta do të thotë "Kur'ani është tregues i urdhrave që janë për veprim".

«فمن شهد منكم الشهر فليصمه»

[Femen shebide minkumu-sh'shebre feljesumbu]

«Pra, cilido prej jush që e arrin Ramazanin, le t'i kalojë ditët e këtij muaji me agjërim».

Kuptimi: Clindo prej jush që e gjen Ramazani të shëndetshëm dhe në vendbanimin e tij (mukijm), le t'i kalojë ditët e këtij muaji me agjërim.

Në ajetin e mëparshëm, për ata që i rëndonte agjërimi, ishte lejuar të japin "fidje". Me këtë ajet, lejimi është anuluar dhe të gjithë myslimanët janë të detyruar të agjërojnë.

«فمن كان مريضا أو على سفر فعدة من أيام أخر»

[Femen kàne merijdan eu alà seferin feid'detun min ej'jàmin ukhare]

«Dhe cilido prej jush që është i sëmurë, ose është në udhëtim e sipër, ditët që nuk i ka agjëruar, le t'i agjërojë në ditë të tjera pas Ramazanit».

Kuptimi: Ai, të cilin e gjen Ramazani të sëmurë ose në udhëtim e sipër, lejohet të mos agjërojë, por, pasi të shërohet, ose pasi të kthehet në vendbanimin e vet, e ka detyrë t'i agjërojë ditët që nuk i pati agjëruar.

Me qëllim që të mos kujtohet se të sëmurët dhe udhtarët nuk e kanë të detyrë të agjërojnë, ajeti i lartpërmendur është përsëritur.

«يريد بكم الله اليسر ولا يريد بكم العسر ولتكملوا العدة»

ولتكبروا الله على ما هديكم ولعلكم تشكرون»

[Jurijdu-l'llàhubikumul-jusre ue là jurijdu bikumul-usre ue litukmilul-id'dete

ue litukeb'biru-l'llàhe alà mà bedàkum ue leal'lekum teshkurùne]

«Zoti dëshiron për ju lehtësi dhe nuk dëshiron për ju vështirësi; Ai dëshiron që ju të plotësoni ditët, të cilat nuk i agjëruat, dëshiron edhe që ju ta madhështoni All'llahun (të bëni tekbijr) sipas udhëzimit të Tij; Ai dëshiron që ju ta falenderoni Atë».

Kuptimi: Zoti, duke ju lajmëruar ju që të mos agjëroni kur jeni në udhëtim ose të sëmurë, dëshiron lehtësi për ju dhe nuk dëshiron për ju vështirësi, duke ju thënë t'i agjëroni ato ditë patjetër. Por Ai dëshiron edhe që ju t'i plotësoni ditët të cilat nuk i agjëruat, pra t'i agjëroni kaza ato ditë, t'i agjëroni ato ditë më vonë kur të gjeni mundësinë. Allahu dëshiron që ju ta madhëroni Atë, duke i zbatuar urdhrat e Tij (ose: të bëni tekbijr kur falni Bajramin) sipas udhëzimit të Tij. Ai dëshiron edhe që ju ta falenderoni e ta lavdëroni Atë.

Fahri Raziu thotë se “tekbijri” është për “tekbijret e namazit të Bajramit” dhe “hidajetin” (udhëzimi i Tij) është për “mbarësinë që na sjell Allahu që të agjërojmë në Ramazan”. Prandaj duhet që ne ta madhërojmë e ta lavdërojmë Zotin.

Meqë agjërimi është njëra nga pesë shenjat me të cilat njihet e dallohet njeriu se është mysliman dhe meqë i madhi Zot urdhëron e dëshiron, patjetër për të mirën tonë – që ne t'i kalojmë agjërueshëm ditët e Ramazanit, besimtari duhet të agjërojë. Në të kundërt, nëse nuk agjëron, ose e prish agjërimin – sidomos kur e prish agjërimin sheshit, pa pasur ndonjë pengesë të ligjshme (yzri sher'i), me të vërtetë meriton një qortim të fortë dhe një ndëshkim të merituar (taëzjiri sher'ij), sepse me veprimin e shëmtuar që bën, kundërshtohet edukata e përgjithshme islame, prishet rregulli i shoqërisë dhe preken ndjenjat e shejta të bashkësisë.

* * *

Zoti, pasi urdhëroi që ta falenderojnë e ta madhërojnë Atë, për të treguar se Ai është edhe i afërt te njerëzit dhe i dëgjon lutjet e tyre, urdhëron e thotë:

«وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ (186)»

[*Ue idhà se'eleke ibàdij an'niy fein'niy karijbun uxhijbu daëvete-d'dà'i idhà deàni
feljestexhijbùn lij uel-juëminùn bij leal'lehum jershudùne*]

«(O i dashuri Im!) Kur ty të pyesin robt e mi për Mua, (u thua) atyre nga ana Ime se) Unë jam i afërt tek ata, pranoj lutjen e lutësit, kur ai më lutet Mua; prandaj ata le të më përgjigjen Mua (kur Unë u bëj thirrje për besim e për bindje) dhe le të më besojnë Mua (le të qëndrojnë në besim), sepse kështu shpresohet se do të udhëzohen në rrugën e drejtë».

Shpjegime

Komentuesit e Kur'anit thonë se shkaku i zbritjes së këtij ajeti është se Pejgamberin e kanë pyetur disa nga shokët e tij:

A është afër nesh Zoti ynë që t'i lutemi Atij në fshehtësi?

Apo është larg dhe ne duhet t'i lutemi me zë të lartë?

Aëherë zbriti ky ajet që u thotë atyre:

«Unë, me madhërinë Time e dëgjoj lutjen e tyre të fshehtë, sepse dituria Ime i rrok ata; meqë Unë ua di punët e hallet e tyre dhe meqë Unë ua di edhe ato fjalët e tyre të fshehta, me të cilat ata me luten Mua, Unë u përgjigjem atyre dhe ua pranoj lutjen. Prandaj ata le të kërkojnë t'u pranohet lutja, sepse Unë u përgjigjem. Por edhe ata le ta besojnë thirrjen Time që atyre u bëhet nëpërmjet teje, sepse kur Unë të pranoj lutjet e tyre edhe prej tyre kërkohet të besojnë në thirrjen Time dhe të më besojnë Mua. Vetëm kështu ata do të kenë shpresë se do të arrijnë qëllimin dhe udhën e mbarë».

Bejzaviu thotë se tregimi i afërsisë së Zotit në këtë ajet, është për të shëmbëllyer diturinë e Tij e plotë për punët e robve të vet dhe jo për afrimin e Vetes së Tij të lartë te njerëzit, sepse i madhi Zot, duke mos pasur nevojë për vend, afrimi e largimi i Tij është i pamundur (muhal).

Fahri Raziu thotë se kur u bë farz agjërimi, u ndalua të hahet, të pihet e të bihet me gruan edhe natën. Mirëpo disa nga shokët e Pejgamberit nuk e mbajtën këtë ndalim dhe iu afruan grave të tyre pas gjumit, pas faljes së namazit të Jacisë; ata u penduan për atë veprim dhe i'u lutën Zotit që tua pranonte teuben. Ata erdhën te Pejgamberi dhe pasi i treguan ngjarjen e pyetën: «A thua do t'i ketë pranuar Zoti lutjet tona?» Për këtë pyetje zbriti ajeti i mësipërm.

Sipas këtij tregimi, kuptohet se pyetja nuk është bërë as për Vetën e Zotit e as për vetitë e Tij, por për punët e Tij: A i pranon apo nuk i pranon Zoti lutjet tona?

Me këtë mynyrë interpretimi, ky ajet lidhet me ajetet e përparshme dhe me ajetin që pason, pasi të gjitha këto ajete kanë ardhur për çështjen e agjërimin. Dhe tani le të vijmë te çështja e lutjes. Për këtë Zoti ynë urdhëron e thotë:

«اجيب دعوة الداع اذا دعان»

[Uxhijbu da'evete-d'dà'i idhà de'ânî]

«Unë e pranoj (kurdoherë) lutjen e lutësit, kur ai të më lutet Mua».

Edhe pse nga ky ajet, si dhe nga disa ajete të tjera kuptohet se lutjet e drejtuara Zotit janë të pranuar, nga disa ajete të tjera kuptohet se pranimi i lutjeve varet në dëshirën e Zotit: nëse Ai dëshiron, i pranon lutjet dhe, nëse Ai nuk dëshiron, nuk i pranon, sepse Zoti nuk detyrohet për asgjë dhe nuk ka mbi vete asnjë që ta detyrojë Atë.

Pranimi i lutjes varet nga tri gjëra:

I. Lutja të jetë në përshtatje me caktimin e vendimin e Zotit (kazanë).

II. Lutja të jetë e dobishme për lutësin.

III. Lutja, të bëhet për diçka që është e mundur të bëhet.

Pasi plotësohen këto kushte dhe lutja të jetë bërë me të gjitha kushtet e duhura, nuk mund të thuhet se nuk është pranuar. Por nganjëherë ndodh që lutësi nuk i shikon në çast shenjat e pranimit të lutjes së tij; ndodh edhe që ai të mos i shikojë fare shenjat e pranimit të lutjes në këtë dynja. Nga kjo nuk duhet që njeriu të dëshpërohet, sepse Zoti me madhërinë e vet nuk e ka parë të udhës pranimin e lutjes për atë njeri, pasi për çdo lutje që bëhet dhe nuk i shihet dobia në këtë botë, ka shpërblimin në ahiret. Nuk duhet harruar, gjithashtu, që lutja që njeriu i drejton Zotit, është një adhurim i posaçëm.

Nga ky ajet nënkuptohet se lutjet është më mirë të bëhen me zë të ulët, por lejohet që lutja të bëhet edhe më zë të lartë.

* * *

«أَحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصَّيَامِ الرَّفَثُ إِلَى نِسَائِكُمْ هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ فَالآنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتُمُوا الصَّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرَبُوهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ» (187)

[Uhi'l'le lekum lejlete-s'sijami-rr'rfethu ilà nisàikum hun'ne libàsun lekum ue entum libàsun lehun'ne alime-ll'llàhu en'nekum kuntum takhtànùne enfusekum fetàbe alejkum ue afà ankum fel'àne bàshirùhun'ne uebtgù mà ketebe-ll'llàhu lekum ue kulù neshrebù bat'tà jetebej'jenu lekumul-khajtul ebjadu minel-khajtil-esvedi minel-fexbri thum'me etim'mu-s'sijàme ile-l'lejli ue là tubàshirùhun'ne ue entum àkijùne fil-mesàxhidi tilke hudùdu-ll'llàhi felà takrebùhà kedhàlike jubej'jinu-ll'llàhu àjàtihí lin'nàsi leal'lehum jet'tekùme]

«U lejua për ju të afroheni me gratë tuaja gjatë netëve të agjërimit, ato janë rrobë për ju edhe ju jeni rrobë për ato (mbuloni njëri-tjetrin; ju jeni të atyre dhe ato janë tuajat). Zoti e dinte se ju po tradhtonit veten (po e linit veten pa shpërblim, po bëheshit prej atyre që meritojnë ndëshkimin); por (meqenëse u penduat dhe bëtë teube) Zoti jua pranoi teuben dhe jua fali fajin që bëtë; afrohuni te gratë tuaja dhe kërkoni prej Zotit atë që ka shkruar për ju (fëmijë)! Dhe hani e pini derisa të dallohet peri i bardhë (agimi i mëngjesit) prej perit të zi (nga errësira e natës), pastaj plotësoni agjërimin deri në mbrëmje (agjëroni derisa të perendojë dielli)! Mos u afroni me gratë kur jeni në iëtikaf në xhamitë! Këto janë kufijtë e Zotit dhe mos u afroni te kufijtë e Tij! (Që të mos bini brenda, mos i kapërceni këto kufij duke bërë punë të liga). Kështu ua tregon Zoti njerëzve argumentet e veta, që ata të ruhen dhe të mos bëjnë punë të ndaluara».

Shpjegime

Komentuesit e Kur'anit si Raziu, Hazini dhe Kaziu, thonë se në fillim, kur u bë farz agjërimi, ishte e ndaluar të hahej, të pihej dhe t'u afrohej grave natën pasi burri të kishte fjetur pak pas namazit të jacisë. Mirëpo i madhi Ymer, pasi ka falur namazin e jacisë, është afruar me gruan e vet, e pastaj është penduar dhe të nesërmen ka shkuar te Pejgamberi dhe i ka treguar atë që i ka ndodhur. Pejgamberi i ka thënë Ymerit: “Nuk duhej ta kishe bërë këtë gabim!”

Disa sahabë të tjerë i thanë Pejgamberit: O, Resulull'lah! Atë faj që ka bërë Ymeri, e kemi bërë edhe ne, jemi penduar, kemi bërë teube, i jemi lutur Zotit të na falë, por nuk e dimë nëse është pranuar lutja jonë. Atëherë ka zbritur ky ajet.

“Peri i zi” është për atë zbardhje të përkohshme që errësohet përsëri dhe që quhet (fexhri kadhîb) – agimi i rremë.

Iëtikâf "اعتكاف" është qëndrimi në faltore për (ibadet), për të falur namaz e për t'u lutur. Kjo punë është sun'net. Imam Azemi thotë se iëtikafi është i vlefshëm të bëhet vetëm në atë faltore ku falen të pesë kohët e namazeve, më kusht që të jesh agjërueshëm dhe të qëndrosh aty jo me pak se një ditë.

Në fillimet e Islamit, ata që hynin në iëtikaf, natën dilnin dhe shkonin nëpër shtëpitë e veta, mbaronin punë me gratë, laheshin dhe pastaj ktheheshin në faltore. Me këtë ajet u anulua kjo mënyrë veprimi dhe u tregua se afrimi me gruan e prish iëtikafin.

Prej këtij ajeti të madhërueshëm kuptohet se përveç kur je në iëtikaf, në të gjitha netët e Ramazanit, është hallall afrimi me gruan, se gruaja e burri janë rrobë për njëri-tjetrin. Është hallall të kryejnë nevojën reciproke, sepse martesë nuk është vetëm qëllimi për të prerë ngacmimet e epshit, por edhe për shtimin e njerëzve, që kështu njerëzimi të vazhdojë brez pas brezi deri në ditën e kijametit.

* * *

«وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتَذِلُّوا بِهَا إِلَى
الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِّنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنتُمْ
تَعْلَمُونَ (188)»

[*Ue là teëkulù emvålekum bejneukum bilbåtîli ue tudlù bihà ilel-buk'kàmi liteëkulù
ferijkan min emvåli-n'nàsi bil-ithmi ue entum taëlemùne*]

«Mos e hani pasurinë e njëri-tjetrit në mesin tuaj me të padrejtë (si, me vjedhje, grabitje, mitë, kumar etj, që ndalohen në sheriat). Dhe mos vraponi te gjykatësit për të ngrënë një pjesë të pasurisë së të tjerëve me mënyra që shkaktojnë mëkate (si me dëshmi të gënjeshtërt, betim të gënjeshtërt, etj), duke e ditur se ato janë mëkate».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se në këtë ajet është ndaluar vetëm ngrënia e pasurisë së huaj me të padrejtë, (p.sh. të veshësh një rrobë të vjedhur, t'i hipësh kalit të grabitur etj, sepse në çfarëdo mynyre që ta përdorësh pasurinë e tjetrit me pa të drejtë, është e ndaluar (haram), por jo e pasurisë sate, sepse qëllimi kryesor i pasurisë është që ajo të shpërndahet.

Hazini thotë se ngrënia e pasurisë së tjetrit me pa të drejtë, bëhet me katër lloje veprimesh:

I. Duke vjedhur, duke grabitur dhe duke shkaktur dëm me qëllim.

II. Duke fituar para nëpërmjet kumarit, nga shitja e verës dhe e gjërave të tjera të ndaluara.

III. Duke marrë mitë, duke ushtruar kamatën etj.

IV. Kur tradhton amanetin, kujdestarinë, detyrën etj.

Shkaku i zbritjes së këtij ajeti është si vijon:

Një njeri, i quajtur Rebijatul-Hadhremiu u ankua te Pejgamberi për një copë toke kundër të quajturit Ibni Abijs. Në gjykim e sipër, Pejgamberi pyeti Hadhremiun: A ke dëshmitarë? Ai i tha: S'kam. Atëherë, është thirrur Ibni Abijsi të betohet, por Pejgamberi i tha atij: Zoti e bën gazep atë njeri që betohet me qëllim që të hajë pasurinë e tjetrit padrejtësisht!

Në çast, Ibni Abijsi, ka hequr dorë nga betimi dhe toka iu kthye Hadhremiut.

Nga kuptimi i ajetit dhe nga shkaku i zbritjes së tij, kuptohet se edhe vendimi i gjykatësit, kur është dhënë padrejtësisht, nuk e bën hallall pasurinë e tjetrit.

* * *

«يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَهْلِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ وَلَيْسَ
الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا
وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقَى وَأَتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا وَاتَّقُوا
اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ (189)»

[Jes'elùneke anil-ehil'leti kul hije mevàkijtu lin'nàsi uel-haxh'xhi ue lejsel-birr'rru bien
teëtùl-bujùte min dhuhùrihà ue lakin'nel-birr'rre meni-t'tekà ueëtùl-bujùte min ebvàbihà
net'teku-ll'llàhe leal'lekum tuflihùne]

«(O pejgamber i nderuar!) Të pyesin për hënën e re. Thuaju atyre se hëna e re është treguese e kohës për njerëzit dhe për haxhin (është treguese e kohës për punët e zakonshme të njerëzve dhe për punët e tyre fetare, si koha e haxhit etj). Nuk është e mira të shkohet në shtëpi nga prapa, por e mira është që njeriu të ruhet prej fajesh. Hyni nëpër shtëpitë nga dyert, kijen frikë Zotin dhe largohuni prej gjërave të ndalura! Sepse kështu shpresohet të arrini shpëtimin».

Shpjegime

Shkaku i zbritjes së këtij ajeti, është si vijon:

Dy shokë të Pejgamberit, banorë rrënjës (ensarë) të Medines, të quajtur Muadh Ibni Xhebel dhe Thaëlebe Ibni Ganem, një ditë e pyetën Pejgamberin: Përse ripërtërihen hënët? Cili është shkaku që hëna nuk qendron gjithmonë njëlloj si dielli? Për këtë pyetje ka zbritur ajeti i mësipërm, për t'u thënë atyre se: Pyetja juaj drejtuar Pejgamberit për zvogëlimin e hënës është absurde, sepse ai nuk është dërguar si mësues kozmografie¹⁹, por është dërguar si mësues feje, e prandaj atë duhet ta pyesni për çështje fetare.

Thuhet se shokët e sipërpërmendur, përveç për fazat e hënës e kanë pyetur Pejgamberin edhe për çështjen e hyrjes nëpër shtëpitë nga prapa, sepse banorët e Medines e kishin këtë zakon: sapo bënë njëzet për të kryer haxh, nuk hynin në shtëpi e në tenda nga dera, por hynin nga prapa dhe këtë e konsideronin veprim të mirë.

Para Islamit, arabët e kishin edhe një zakon tjetër: kur ndonjëri dëshironte një gjë, por nuk e shtinte dot në dorë, ai nuk hynte më në shtëpi ose në tendë nga dera, por hynte duke u ngjitur nga muri prapa shtëpisë dhe kjo punë vazhdonte deri një vit. Zoti i ka hequr këto zakone me ajetin e mësipërm.

Disa thonë se fraza:

«...وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا...»

[*Ue lejsel-birr'rru bien teëtul-bujüte min dhuhùrihà*]

«...Nuk është e mira të hyhet në shtëpitë nga prapa...», është si proverb dhe do të thotë:

Nuk është mirë të fillohet pyetja mbrapsht, se kjo do të thotë sikur të hyje në shtëpi nga baxha, duke pasur derën; por është mirë ta ruash veten nga të tilla pyetje; pra kijeni frikë Zotin dhe mos bëni nga këto pyetje, sespe kështu shpresohet të shpëtoni në dynja e në ahiret.

* * *

I madhi Zot, urdhëroi ta keni frikë Atë dhe ta ruajmë veten, qoftë edhe nga faji më i vogël. Ai urdhëron edhe të luftohet me armikun. Lufta me armikun është shkalla më e lartë e takväsë, frikës ndaj Zotit. Për këtë Allahu urdhëron e thotë:

«وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ

لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ (190)»

[*Ue kàtilù fij sebjli-l'làhi-l'ledhijne jukàtilùnekum ue là taètedù in'ne-l'làhe là jubib'bul-muèedijne*]

«O besimtarë! Luftoni në rrugën e Allahut me ata që ju luftojnë! Dhe mos e teproni! Sepse Zoti nuk i do ata që e teprojnë.»

¹⁹ Kozmografia është dituria që merret me gjithësinë.

Kuptimi: O ju që keni besuar Zotin dhe ahiretin! Për ju është detyrë ta kini frikë Zotin dhe njëra nga shkallët e kësaj frike është të luftoni me armiq të fesë, të cilët ju luftojnë ju. Prandaj që ju të fitoni kënaqësinë e Zotit, luftoni kundër atyre që ju kanë shpallur luftë! Por ju mos e teproni, mos bëni padrejtësi duke thyer besën e lidhur dhe duke vrarë gra, fëmijë, pleq e të sëmurë, të cilët nuk kanë fuqi të luftojnë kundër jush! Zoti nuk i do ata që e kapërcejnë kufirin; prandaj mos veproni kundër urdhrat të Zotit, sepse ndryshe, largoheni nga dashuria e Tij.

Shpjegime

Bejzaviu thotë se shkaku i zbritjes së këtij ajeti është si vijon:

Pejgamberi me shokët e tij u nisën për në Mek'kë me qëllim që të kryenin umrë. Mirëpo idhujtarët e Mek'kes u prenë rrugën për të mos i lënë të hynin në Mek'kë. Për këtë ndodhi në mes tyre u bë beslidhja e dëgjuar e Hudejbijes. Ndër pikat kryesore të beslidhjes ishte edhe kjo: Atë vit myslimanët nuk do të hynin në Mek'kë, por do të hynin vitin e ardhshëm, do të qendronin vetëm tri ditë dhe, pasi të vizitonin Qaben, do të shkonin. Shokët e Pejgamberit thane: po sikur idhujtarët të thyejnë beslidhjen dhe të fillojnë luftën me ne në Haremi Sherijf, si do të bëjmë?

Atëherë, ka zbritur ajeti që i mësipërm që u thotë: Mos u merakosni! Luftoni me ata që luftojnë kundër jush, qoftë edhe kur janë brenda në Haremi Sherijf; por ju mos e kapërceni kufirin duke vrarë ata që nuk ju luftojnë ju.

* * *

«وَأَقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأَخْرِجُوهُمْ مِّنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُم
وَالْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ
عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتَّى يُقَاتِلَوكُمْ فِيهِ فَإِنْ قَاتَلُوكُمْ
فَأَقْتُلُوهُمْ كَذَلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ (191)»

[Uaktulūhum hajthu thekiftumūhum ue akbrixhūhum min hajthu akbrexhūkum uel-
fitnetu eshed'du minel-katli ue là tukatilūhum indel-Mesxhidil-Haràmi hat'tà
jukatilūkum fīhi fein kätelūkum faktulūhum kedhàlike xbezàu-kàfirijne]

«I vrisni idhujtarët kudo që t'i gjeni dhe i nxirrni prej vendeve të tyre, ashtu siç ju nxorën edhe ata ju prej Mek'kës! Fitneja (të mohosh Zotin, të mundosh myslimanët për t'u ndërruar atyre fenë) është më e fortë se vrasja (nga e keqja). Mos i luftoni ata në Mesxhidi Haram, derisa ata t'ju luftojnë ju aty! Dhe, në qoftë se ata luftojnë me ju aty, edhe ju në çast t'i luftoni ata! Kështu është ndëshkimi i mohuesve (qafirëve)».

Shpjegime

"فتنة" (fitneh) është për mohimin e idhujtarëve, ose për ndalimin që u bënë ata myslimanëve për të mos hyrë në Mek'kë, ose për mundimet që

ata u bënë mysli manëve me qëllim që t'u ndërronin fenë. Por Nimetullah efendiu, e interpreton ajetin kështu: «Vrisni idhujtarët kudo që t'i zini! I nxirrni ata prej vendeve të veta, ashtu siç ju nxorën ju ata prej Mek'kës më parë! Fusni edhe ngatërresa në mesin e tyre, sepse ngatërresa është më e fortë se t'i vrasësh ata»!...

Autori i tefsijrit të "Hylasetul-bejân", Muhamed Vehbi e vlerëson shumë interpretimin e Nimetull'lahut dhe thotë se armiqtë tanë kanë vepruar sipas asaj që thotë ajeti dhe gjithnjë kanë futur ngatërresa mes nesh; prandaj na kanë shpartalluar shumë keq; por edhe ne nuk kemi treguar ndonjë shenjë gjallërie, nuk kemi vepruar siç thotë ajeti dhe nuk kemi futur ngatërresa brenda armiqve.

* * *

«فَإِنْ انْتَهَوْا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ (192)»

[Fe inin-teheu fe in'nell'llàbe gafûrun rahîmun]

«Në qoftë se ata heqin dorë (nga të vënit shok Zotit dhe nga lufta kundër jush), janë të falur, sepse Zoti është falës (i fajeve të atyre që bëjnë teube) dhe Ai është mëshirues, sepse ua pranon teuben».

Zoti, me madhërinë e Vet, urdhëroi luftën me idhujtarët. Për të urdhëruar edhe vazhdimin e kësaj lufte derisa të shuhen ngatërresat, urdhëron e thotë:

«وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِئْتَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ فَإِنْ
انْتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ (193)»

[Ue kâtilâhum hat'ta lâ tekûne fitnetun ue jekûne-d'djnu lil'lâhi fe inin-tehou felâ
udvâne il'lâ ale-dh'dhâlimîne]

«(O besimtarë!) Luftoni idhujtarët derisa të mos mbetet asnjë ngatërresë dhe derisa feja (dijni) e ibadeti (adhurimi) të jenë, vetëm për Allahun! Në qoftë se ata heqin dorë (nga shirku dhe nga mundimi që ju bëjnë ju), nuk do të kenë ndëshkim. Vetëm për mohesit do të vazhdojë ndëshkimi, sipas padrejtësisë që bëjnë».

* * *

«الشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالْحُرُمَاتِ قِصَاصٌ فَمَنْ
اعْتَدَى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا
عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَى عَلَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ
الْمُتَّقِينَ (194)»

[Esh'shebrul-barâmu bish'shebril-barâmi uel-burumâtu kisâsun femenië-tedâ alejkum
faëtedû alejhi bimithli meë-teda alejkum uet'teku-ll'llàbe uaëlemû en'ne-ll'llàbe
meal-mut'tekijne]

«Muaji i respektuar i këtij viti është zëvendësues i muajit të respektuar të vitit që kaloi; respektimi është i ndërsjelltë. Pra kushdo që do ta teprojë kundër jush edhe ju teprojeni kundër tyre, por në të njejtën masë; kijeni

frikë All'lahun dhe dijeni mirë se Allahu është me ata që e kanë frikë Atë dhe ruhen nga punët e këqija».

Shpjegime

Muaj i respektuar është Dhilkaëde, në të cilin ishte e ndaluar lufta. Dhilkaëde është quajtur “Zotëria i ndalimit”, sepse gjatë këtij muaji arabët nuk luftonin. Në vitin e gjashtë të Hixhretit, Pejgamberi me shokë u nis për umre, për të vizituar Qaben në muajin Dhilkaëde. Mirëpo idhujtarët e kurejshët u prenë rrugën dhe nuk i lejuan të hynin në Mek'kë. Atëherë, u bë besëlidhja e Hudejbijes dhe umrja u la për vitin e ardhshëm.

Në ajet Zoti thotë se muaji i respektuar i këtij viti është në vend të muajit të respektuar të vitit tjetër.

Kuptimi: Siç e prishën idhujtarët respektin e muajit Dhilkaëde të vitit të kaluar, kur prenë rrugën e haxhit me armë në dorë, po kështu edhe ju prisheni respektin e këtij muaji të këtij viti dhe mos u merakosni, sepse mosrespektimi juaj në këtë vit është në vend të mosrespektimit të tyre të vitit të kaluar. Respektimet (gjërat që janë detyrë të respektohen) bëhen ndërsjellash, si t'jua bëjnë, bëjuani edhe ju atyre. Pra, në qoftë se dikush ju sulmon ju në këtë muaj, edhe ju sulmoheni atë. Por kijeni frikë Zotin e mos të jeni ju të parët që e filloni sulmin! Dijen mirë se Zoti është me ata që e kanë frikë Atë.

* * *

I madhi Zot, pasi udhëroi të luftohet dhe të shpenzohet edhe pasuria për luftën, e cila nuk bëhet pa para, thotë:

«وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ
وَاحْسِبُوا أَنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ (195)»

[*Ue enfikun fij sebjli-l'lâbi ue lâ tulkun biejdijkum ile-t'tebluketi ue absinun in'ne-ll'lâbe jubib'bul-muhsinijne*]

«Besimtarë! Shpenzoni në rrugën e Allahut dhe mos e vini veten në rrezik me duart tuaja! Bëni punë të bukura, sepse Zoti i do punëbukurit».

Kuptimi: O besimtarë! Shpenzoni një pjesë nga pasuria juaj në luftën në rrugën e Allahut, sepse lufta nuk mund të bëhet pa shpenzime. Mos e vini veten në rrezik duke mos e shpenzuar pasurinë për nevojat e luftës! Bëhuni punëbukur! Por mos e shpenzoni gjithë pasurinë për luftë; mendoni edhe për ushqimin e familjes! As mos e kurseni krejt dhe as mos e jepni gjithë pasurinë. Sepse Zoti i do punëbukurit.

Bejzaviu thotë se ky ajet ka zbritur për të hedhur poshtë mendimin e disa shokëve të Pejgamberit, të cilët, siç tregon Ebu Ej'jub Ensariu, kishin biseduar shok me shok për të mos luftuar fare, duke thënë se Zoti e forcoi

Islamin dhe u shumuan ndihmuesit e fesë, prandaj tani ta lëmë luftën e të kujdesmi për pasurinë tonë dhe ta rregullojmë atë.

Kështu, ata kishin vendosur në mes njeri-tjetrit të mos luftonin. Por Zoti zbriti këtë ajet, me të cilin e zbuloi mendimin e tyre të gabuar. Pra, “vënia e vetes në rrezik” është për lënien e luftës, duke u marrë gjithësecili me pasurinë e vet.

* * *

Zoti, me madhërinë e vet, urdhëroi të shpenzohet një pjesë e pasurisë për luftë, pasi pa luftë nuk ruhet feja e atdheu. Për të urdhëruar edhe kryerjen e haxhit, që është njëra nga shtyllat e islamit, urdhëron e thotë:

«وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَخْلِقُوا رُءُوسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحَلَّهُ...»
[Ue etim'mul-haxh'xhe uel-umrete lil'lâhi fein uhsirtum femes-stejsere minel-hedji ue lâ tablikû ru'usikum hat'tâ jeblugal-hedju mehil'lehû...]

«Besimtarë! Haxhin dhe umren plotësojeni për Zotin (për të fituar kënaqësinë e Tij!) Nëse rrethoheni (jeni nisur për të kryer haxhin që është detyrë, dhe nuk mund të arrini deri në Mek'kë prej armikut ose prej ndonjë shkaku tjetër), dërgoni atje nga një kurban, që ju e keni më të lehtë (deve, lopë, dele, të cilin keni mundësi t'a dërgoni, dërgojeni!) Dhe mos e rruani kokën tuaj derisa të shkojë kurbanin në vend!».

Pra, pa arritur kurbanin në vend dhe pa u ther, nuk bën të dilet prej Ihramit.

Shpjegime

“Plotësimi i haxhit e i umres” është për kryerjen e ritualeve të haxhit ose të umres që bëhet detyrë pasi të bësh nijetin (për të kryer ose haxh ose umre).

Kushtet, me të cilat njeriut i bëhet farz kryerja e haxhit janë: të jesh i shëndetsëm, të mundesh të hipësh e të zbresësh nga automjeti, të kesh para të shkosh atje, e të lësh për nevojat e domosdoshme të shtëpisë.

"هَدْي" (hedj) – dhuratë” quhet kurbanin i dërguar prej atij që është i ndaluar në rrugë prej armikut, ose edhe prej ndonjë shkaku tjetër. Këtij kurbanin i thonë dhuratë, sepse mishi i tij dërgohet për të varfrit e Mek'kës.

Dërguesi i “hedjit” ndan fjalën me atë që do t'ia dërgojë që ta therë kurbanin në ditë të shënuar. Në atë ditë ai rruhet, ose qethet dhe kështu del prej ihramit.

Për të treguar se lejohet të dërgosh çdo lloj bagëtie (deve, lopë, dele), ajeti thotë "فَمَا اسْتَيْسَرَ" (femestejsere): le të dërgojë atë që e ka më lehtë.

* * *

Zoti, urdhëroi plotësimin e haxhit e të umres. Për të treguar se si duhet të veprojë ai njeri që e prish rregullin e Ihramit prej ndonjë pengese, si sëmundje e të tjera shkaqe, urdhëron e thotë:

«... فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِّن رَّأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِّن صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ...»

[Femen kanë minkum merijdan eu bihi edhen min reësihi fëfidjetun min sijàmin eu sadekatin eu nusukin...]

«Dhe cilido prej jush që sëmuret, ose në kokë ka diçka që e mundon (si dhembje, morra, puçrra etj) e nuk e rruan dot kokën, e ka detyrë (vaxhib) të japë fidje dhe (nëse është i varfër) të agjërojë (tri ditë); (ose nëse është mesatar, nuk është as i varfër e as i pasur), ka detyrë të japë sadeka (sa të hanë tre të varfër); (ose nëse është i pasur) ka detyrë të therë një kurban (sipas fuqisë pasurore: deve, lopë ose dash)».

Shpjegime

Komentuesit e Kur'anit thonë se shkak i zbritjes së këtij ajeti është sa vijon:

Kur ishte me shokët në Hudejbije, Pejgamberi pa në kokën e Kaëb bin Emirit disa thëria dhe e pyeti:

- A ndjen ndonjë mundim prej thërive?

- Po, kam, o i Dëguar i Allahut,- i tha ai! Atëherë Pejgamberi e urdhëroi të rruante kokën dhe pastaj të agjëronte tri ditë, ose të ushqente tre të varfër derisa të ngopeshin, ose të therte një kurban. Për këtë ndodhi ka zbritur ajeti në fjalë dhe e ka përforcuar urdhrin që dha Pejgamberi.

Dhënia e fidjes bëhet vaxhib, pasi të përdoret leja e sheriatit.

* * *

Zoti, me madhërinë e vet, tregoi se si duhet të veprojnë ata haxhinj që pengohen në rrugë e sipër. Për të treguar edhe dispozitat e atyre që shkojnë në Mek'kë të siguruar, urdhëron e thotë:

«... فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ...»

[Fe idhà emintum femen temet'te'a bil umreti ilel-haxh'xhi femestejsere minel-bedji...]

«Dhe kur të jeni të siguruar (prej sëmundjesh, prej armikut dhe prej pengesave të tjera), kushdo prej jush që e plotëson umren dhe bën njëzet për haxh, ka detyrë të therë kurban atë lloj kafshe që e ka më të lehtë».

Shpjegime

Nga fjala e madhërueshme «فَمَنْ تَمَتَّعَ» (femen temet'te'a) kuptohet: ai njeri që sheh dobi duke u afruar te Zoti me anë të umres.

Mutemet'ti'ë «متمتع» quhet ai haxhi që i kryen umren dhe haxhin të ndara, d.m.th, në muajt e haxhit bën nijet të kryejë umren, hyn në Mek'kë dhe pasi plotëson veprimet e umres, e heq ihramin, ther kurbanin, ose agjëron, por edhe merret me punë tregtie (siç bëjnë banorët e Mek'kës) derisa të vijë koha e haxhit; Atëherë, përsëri bën nijet për haxh dhe vesh ihramin. I thonë “mutemet'ti'ë” edhe për atë që haxhiu gjatë kohës ndërmjet umres e haxhit, atij i lejohet të merret më ato që janë të ndaluara kur është veshur me ihram.

Atij, që i kryem umren dhe haxhin të pandara, i thonë «قارن» “kàrin”; kurse atij, që e bën nijet të kryejë vetëm umre ose vetëm haxh, i thonë “mufrid” «مفرد».

Kurbani, që bën haxhiu “mutemet'ti'ë”, është si kurban i Bajramit. Prandaj lejohet që edhe ai të hajë nga mishi i kurbanit që bën.

* * *

«...فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشْرَةٌ كَامِلَةٌ ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلَهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ (196)»

[Femen lem jexhid fesijamu thelâtheti ej'jâmin fil-haxh'xhi ue seb'atin idhà rexbatûm tilke ashretun kâmilehun dhâlîke limen lem jekun eblubû hâdiril-mesxhidil-harami uet'tekû-ll'llàhe va'ëlemû en'ne-ll'llàhe shediðdul-ikâbi]

«Dhe kushdo që nuk gjen (kurban), ose nuk i ka mundësitë (për ta blerë), ka detyrë të agjërojë tri ditë në kohën e haxhit në Mek'kë dhe shtatë ditë kur të kthehet në vendin e tij. Këto dhjetë ditë agjërimi të plota zëvendësojnë kurbanin. Ky veprim (therja e kurbanit ose agjërimi) është i posaçëm për ata që nuk e kanë familjen në Mek'kë (nuk janë banorë të Mek'kës ose të rrethinave të saj, pasi banorët e Mek'kës nuk kanë detyrë as të therin kurban e as të agjërojnë). Kijeni frikë Allahun! (Ruhuni prej gjërave të ndaluara në kohën e haxhit dhe kryeni vetëm punët e haxhit!). Dijeni se ndëshkimi i Zotit është shumë i ashpër për ata që veprojnë kundër urdhrave të Tij.

Shjegjime

Fraza “ata njerëz që nuk e kanë familjen në Mek'kë” është për ata që banojnë jasht Mijkateve. Mijkate, quhen ato vende të caktuara, në të cilat haxhinjtë kanë detyrë (vâxhib) të hyjnë në ihram. Ata që vijnë për haxh dhe e kapërcejnë Mijkatin pa veshur ihramin, detyrohen të therin një kurban.

* * *

I madhi Zot, pasi tregoi se haxhi është farz, për të caktuar edhe kohën e haxhit, urdhëron e thotë:

«الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا
فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا تَفَعَّلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمُهُ اللَّهُ
وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى وَاتَّقُونِ يَا أُولِي
الْأَلْبَابِ (197)»

[Elbaxh'xhu esb'burun maëlùmàtun fëmen fëreda fëjbin'nel-baxh'xhe felà refethe ue là
fusùka ue là xhidàle fil-baxh'xhi ue mà tef'alù min khajrin jaëlemhu-ll'llàhu ue
tezev'vedù fein'ne khajre-ž'žàdi-t'takvà uet'tekùni jà ulil-elbàbi]

«Muajt e haxhit janë muaj që dihen: (Shev'vâlî, Dhilkaëdeja dhe dhjetë ditët e para të Dilhixh'xhes). Pra, kushdo që i vë detyrë vetes të kryejë haxhin në këto muaj (kushdo që bën nijet të kryejë haxhin), për sa kohë është në ihram, e ka të ndaluar të afrohet me gruan (ose për t'i thënë asaj fjalë të këqija), të shahet me të tjerët e të grindet. Çdo punë të dobishme që të bëni, Zoti e di atë. Merrni ushqime për rrugën që do të bëni! Por më i miri ushqim është takvaja (frika ndaj Zotit dhe ruajtja nga gjërat e ndalura). Kini frikë prej Meje, o të mençur!» Dhe mos veproni kundër urdhrave të Mi.

Shpjegime

Bejavriu e Hazini thonë se ky ajet ka zbritur për arsye se një grup njerëzish nga banorët e varfër të Jemenit kishin ardhur në Mek'kë për të kryer haxhin, por nuk kishin marrë me vete as ushqime e as para. Kur janë nisur për udhë kanë thënë: ne jemi mbështetur në Zotin e vërtetë, po shkojmë të vizitojmë “Bejtull-ll'llahun” (Shtëpinë e Zotit) dhe Ai do të na ushqejë!

Mirëpo, sapo filloi t'i shtërngonte uria, nisën të lypin duke mërzhitur botën dhe nuk u mjaftuan me kaq, por guxuan edhe të vjedhin.

Me këtë ajet të lartë, i madhi Zot tregon se si duhet të sillet njeriu që i vë vetes detyrë të kryejë haxhin dhe thotë: Kushdo që e bën nijet të kryejë haxh, nuk duhet të thotë fjalë të këqija, nuk duhet të shajë e të grindet me asnjë, por të sillet urtë e butë dhe të bëjë punë të mira, sepse çdo punë e dobishme që ai bën, Zoti e di dhe e shpërblen për të; gjithashtu, ai duhet të marrë edhe ushqim me vete për udhëtimin që do të bëjë, sepse duhet të dijë se siç duhet ushqyer trupi gjatë udhëtimit të haxhit, po ashtu duhet edhe ushqimi për udhëtimin e ahiretit.

E, për atë udhë shumë të gjatë, njeriut i mjafton takvaja, frika ndaj Zotit dhe ruajtja nga gjërat e veprimet e ndaluara. Takvaja është më e mira e të gjitha ushqimeve.

Kijeni frikë Zotin, o ju mendjekthjellët! Dhe mos veproni kundër urdhrave të Zotit.

Gjatë kohës që është duke kryer haxhin, haxhiut nuk i lejohet të rruhet, të dalë për gjah, të afrohet me gruan dhe as të flasë nga ato fjalë që janë për afrimin me gruan; gjithashtu nuk lejohet të parfumohet dhe të shahet e të grindet me të tjerët.

* * *

«لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِّن رَّبِّكُمْ فَإِذَا أَفَضْتُمْ
مِّنْ عَرَفَاتٍ فَاذْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَاذْكُرُوهُ كَمَا
هَذَا كُمْ وَإِنْ كُنْتُمْ مِّن قَبْلِهِ لَمَنِ الضَّالِّينَ (198)»

[Lejse alejkum xhunàhun en tebtëgù fadlen min rab'bikum feidhà efadhtum min arefàtin
fedhkuru-ll'illàhe indel-maësheril-haràmi uedhkurùhu kemà bedàkum ue in kuntum min
kablibi lemine-d'dal'lijne]

«(Besimtarë!) Për ju nuk ka asnjë mëkat (nuk rëndon ndonjë faj mbi ju) për shkak se kërkoni ushqimin prej Zotit (me tregti në kohën e haxhit, kur tregtia nuk ju pengon për të kryer veprimet e haxhit). Dhe, kur të ktheheni nga Arefati, përmendeni Allahun në Maësheri Haràm (në vendin që është në mbarimin e Muzdelifes afër malit Kuzah! Aty bëni tekbiyr, tehlijl dhe telbijen; “thoni: All'illàhu ekber; làilàhe il'lell'illàh dhe leb'bejkell'illàhume leb'bejk...”). Përmendeni Zotin për udhëzimin që ju ka dhënë! (Ashtu siç u ka mësuar Ai, ashtu përmendeni edhe ju Atë që të mos bëni ndonjë gabim). Sepse më parë ju ishit nga të humburit». Ju nuk e dinit se ç'ishte besimi në Zotin e vërtetë dhe nuk e dinit se ishte detyrë bindja ndaj Tij dhe adhurimi i Tij.

Shpjegime

Shkakun e zbritjes së këtij ajeti, Fahri Raziu e tregon si vijon: një burrë erdhi te biri i Ymerit, Abdullahu dhe i tha: unë jam qiraxhi, bëj edhe haxh, por bota më thonë se haxhi që bën ti nuk është i vlefshëm, sepse ti bën tregti! A është tregtia pengesë për haxhin tim? Abdullahu i përgjigjet: nesë hyn në ihram, nëse qëndron në Arefat dhe nëse bën tavàf Qaben, haxhi yt është i vlefshëm! Kështu si ti njëri ka pyetur edhe Pejgamberin. Pejgamberi nuk bëri zë pas pyetjes dhe pastaj i zbriti ajeti, i cili qartëson se marrja me tregti në kohë haxhi, nuk është ndonjë faj.

Arefati, është një mal i uruar në rrethinat e Mek'kës. Qendrimi në Arefat ditën e nëntë të Dhilhixh'xhes është farz. Ai që nuk gjendet aty, qoftë edhe për një minutë, deri para agimit të ditës së Bajramit, e ka humbur haxhin për atë vit dhe duhet ta kryejë vitin e ardhshëm.

Maësheri Haram, është një kodrinë në mbarim të Muzdelifes dhe ku në agimin e ditës së Bajramit bëhet një ndalesë. Kjo kodrinë është quajtur me këtë emër, për shkak se është vend ibadeti. Në Maësheri Haram, Zoti përmendet me gojë duke bërë tekbiyr, tehlijl dhe duke kënduar telbijen. Urdhri i dytë për të përmendur Zotin, është për ta kujtuar Atë me zemër.

Dhe, që të mos thotë dikush se: Zoti duhet të përmendet vetëm në Maësheri Haram, Zoti përsëri urdhëroi e tha:

Për udhëzimin që ju ka dhënë Zoti, në çdo çast duhet ta përmendni Atë.

* * *

«ثُمَّ أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ
غَفُورٌ رَحِيمٌ (199)»

*[Tum'me efijdu min hajthu efàda-n'nàsu uestagfiru-ll'llàbe in'ne-ll'llàbe gafûrun
rahijmun]*

«Pastaj kthehunu prej atij vendi, ashtu siç kthehen të gjithë njerëzit dhe
kërkoni ndjesë Allahut! Sepse Zoti është falës e mëshirues».

Shpjegime

Bejzaviu thotë: me këtë ajet urdhërohen të gjithë haxhinjtë që të zbresin
prej Myzdelifes në Mina para lindjes së diellit, ashtu siç ka zbritur i madhi
Ibrahijm.

Fahri Raziu, Bejzaviu dhe Hazini thonë se ky ajet mund të jetë drejtuar
vetëm për fisin kurejsh, të cilëve u thotë: o kurejshë! Ju nuk keni ndonjë
privilegj mbi të tjerët; prandaj si çdo fis tjetër edhe ju qendroni në Arefat,
pastaj zbrisni prej andej si të gjithë njerëzit dhe rrini së bashku me ta!
Kërkoni ndjesë prej Zotit për fajet e deritanishme që keni bërë dhe për atë
që ju e quani veten tuaj më të lartë se të tjerët! Kërkoni ndjesë, sepse Zoti
është falës dhe mëshirues.

Zoti ynë i flet kështu fisit kurejsh, sepse ai fis në kohën e xhehaletit (para
Islamit) e konsideronte veten më të lartë se të gjitha fiset e tjera të Arabisë,
meqë kurejshët ishin shërbyesit e Qabes, e prandaj nuk e shihnin të udhës të
qëndronin në Arefat bashkë me fiset e tjera, por rrinin të veçuar në Muzdelife.

Të gjithë njerëzit duhet t'i kërkojnë ndjesë Zotit, sepse njerëzit
gjithmonë janë me të meta ndaj Zotit.

Prandaj, në këtë ajet të gjithë njerëzit porositen që kurdoherë të bëjnë
istigfar. Istigfar do të thotë: i kërkoj Zotit me fjalë faljen e fajeve, pendohem
me zemër për fajet që kam bërë dhe bëj njëzet që të mos i përsërit më ato
faje.

* * *

Zoti për të treguar edhe detyrat e haxhinjve pasi ata të kenë kryer
haxhin, urdhëron e thotë:

«فَإِذَا قَضَيْتُمْ مَنَاسِكَكُمْ فَاذْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ أَوْ
أَشَدَّ ذِكْرًا فَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا
وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَقٍ (200)»

*[Feidhà kadajtum menàsikekum fedhkurru-ll'llàbe kedhikrikum àbàekum eu eshed'du
dhikren femine-n'nàsi men jekùlu rab'benà àtinà fid'dunjà ue mà lehù fil-àkhireti min
khalàkin]*

«Pra, (o haxhinj), pasi të keni kryer veprimet tuaja të haxhit, përmendeni
Allahun, ashtu siç përmendni prindërit tuaj, madje i përmendni shumë!
Dikush prej njerëzve thotë: Zoti ynë! Ç'ke për të na dhënë, na e jep këtu në

dynja! (Ata e lidhin shpresën vetëm këtu në dynja). Por, për atë njeri që (e lidh shpresën vetëm këtu në dunja), nuk ka asnjë pjesë në ahiret».

Shpjegime

Bejzaviu thotë se fjala «مَنَاسِك» (menàsik) është për veprimet e haxhit. Disa të tjerë kanë thënë se është për therjen e kurbaneve; atëherë do të thotë: “Kur të keni therur kurbanet, përmendeni Zotin, ashtu siç përmendni prindërit, madje, më shumë!”

Në kohën e Padijes, para Islamit, fiset arabe pasi kryenin veprimet e haxhit, zbrisnin në Mina, por qendronin në mes të faltores e të malit dhe këtu përmendnin vetitë e prindërve të tyre për t’iu lavdëruar njëri-tjetrit. Në ajetin e mësipërm, Zoti ynë e ngriti edhe këtë zakon dhe i porositi ata që të përmendnin Zotin në vend që të përmendnin prindërit.

* * *

«وَمِنْهُمْ مَّنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ» (201)

[*Ue minhum men jekùlu rab’benà àtinà fid’dunjà haseneten ue fil-àk’hireti haseneten ue kina adhaben’nàri*]

«Dhe disa nga njerëzit thonë: Zoti ynë! Na jep të mira në dynja, edhe në ahiret na jep të mira! Na ruaj edhe prej ndëshkimit të Zjarrit!»

* * *

«أُولَٰئِكَ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّمَّا كَسَبُوا ۗ وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ» (202)

[*Ulàike lehum nesjibun mim’mà kesebù uell’llàhu serij’ul-bisàb*]

«Ata janë njerëzit që kanë pjesë (në ahiret e në dynja) nga veprat që kanë bërë dhe nga fitimet që kanë arritur, sepse Zoti është Ai që do t’ua shohë llogarinë me të shpejtë».

Shpjegime

Bejzaviu thotë se me këtë ajet Zoti i ka ndarë njerëzit në dy kategori. Njëra kategori janë me natyrë të poshtër dhe dëshirë të shkurtër, ata nuk kanë tjetër qëllim me lutjet e veta, veçse fitimin e dynjasë; këta nuk kanë pjesë në ahiret. Kategoria tjetër janë ata mendjendritur, të cilët me lutjet bëjnë kanë qëllim të kërkojnë të mira edhe për këtu në dynja edhe për jetën e pasosur; kjo kategori njerëzish punon dhe mundohet për të dyja jetët, prandaj ata e arrijnë dëshirën e tyre.

Fraza «رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً» (Rab’benà àtinà fid’dunjà haseneten) – Zoti ynë na jep të mira në dynja, është për çdo gjë që të gëzon, si, shëndeti, gruaja e mirë e fëmijë të mirë, ushqimet e begatëshme, fitorja mbi armikun etj.; kurse të mirat e ahiretit, është për shpërblimet dhe për mëshirën e Allahut.

Thuhet se imam Aliu «كَرَّمَ اللَّهُ وَجْهَهُ» (kerr’rreme-ll’llàhu vexhhehù) - Allahu ia ndriçoftë fytyrën! - ka thënë: “Fjala «حَسَنَةً» (haseneten)- të mira

- në dunja”, është për gruan e pajisur me fe e me morale të bukura, kurse “të mirat e ahiretit”, është për hyritë e xhen’netit; e “ndëshkimi i zjarrit”, është për gruan me vese të këqija.

Imam Hasani ka thënë se “të mirat e dynjasë”, është për diturinë, për punët e për moralet e mira dhe për shëndetin, kurse “të mirat e ahiretit”, është për të gjitha mirësitë e xhennetit, kurse “ndëshkimi i Zjarrit”, është për fuqinë e epshit (shehvetit), e cila të shtyn në punë të liga që sjellin ndëshkimin me xhehen’nem.

Sido që të jetë, i madhi Zot u thotë njerëzve që ta mbajnë atë lutje në gojë, e cila përmbledh në vetvete gjithçka që të gëzon. Zoti thekson gjithashtu, se njeriu nuk duhet të mjaftohet vetëm me të mirat e kësaj jete, por duhet të punojë edhe për ahiret dhe të lutet për të mirat e amshuara.

«والله سريع الحساب»

[Uell’llàhu serij’ul-hisàb]

«Zoti e sheh llogarinë e njerëzve me të shpejtë».

Fjala «حساب» (hisàb) ka kuptimin “numëroj”. Por edhe pse ajo ka këtë kuptim, Fahri Razi u thotë se fraza do të thotë: ditën e kijametit Zoti u krijon njerëzve në zemër një dituri, me të cilën ata i marrin vesh menjëherë punët që kanë bërë, të mira qofshin, apo të këqija, qofshin shumë apo pak.

* * *

I madhi Zot për të treguar edhe se ç’veprime duhet të kryejnë haxhinjtë në Mina, urdhëron e thotë:

«وَاذْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَّعْدُودَاتٍ فَمَنْ تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ وَمَنْ تَأَخَّرَ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ لِمَنِ اتَّقَىٰ وَاتَّقُوا اللَّهَ
وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ (203)»

[Uedhkurru-ll’llàhe fij ej’jàmin maëdùdàtin femen teaxh’xhele fij joumejni felà ithme
alejhi ue men te’ekh’khere felà ithme alejhi limeni-t’tekà uet’teku-ll’llàhe vaë-lemù
en’nekum ilejhi tuhsherùne]

«Përmendeni All’llahun në ditët e numëruara! Në ditët e Minasë, ose qysh në mëngjesin e Arefes deri në kohën e namazit të pasditës të ditës së trembëdhjetë të Dhilhixh’xhes, duke bërë tekbiyr. Dhe kushdo që nxiton (për të shkuar në Mek’kë nga Minaja) në dy ditë, nuk ka ndonjë mëkat; gjithashtu, edhe kushdo që e vonon (shkuarjen në Mek’kë dhe qëndron në Mina tri ditë), përsëri nuk ka bërë asnjë gjynah. Kjo është për ata që e kanë frikë Zotin. Kijeni frikë Allahun dhe dijeni mirë se vetëm tek Ai do të mblidheni». Nuk keni vend tjetër ku të futeni, përveçse para Zotit; aty do të mblidheni dhe do të shihni shpërblimin apo ndëshkimin, sipas punëve që keni bërë.

* * *

I madhi Zot tregoi lutjet e atyre që e kanë lidhur shpresën vetëm me dynjanë, si dhe lutjet e atyre që dëshironin fitimin e dy jetëve. Ai tregoi edhe se duhet ta përmendim Zotin kudo dhe kurdoherë, sidomos në Mina. Për të treguar edhe punën e atyre dyfytirakëve, munafikëve, të cilët synojnë vetëm dynjanë, urdhëron e thotë:

«وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيُشْهَدُ اللَّهُ عَلَى مَا فِي قَلْبِهِ وَهُوَ أَلَدُّ الْخِصَامِ (204)»

[Ue mine-n'nàsi men juëxhibuke koulubù fil-bajàti-d'dunjà ue jush'bidu-ll'llàhe alà mà fij kalbibí ue huve eléd'dul-khisàmi]

«Nga njerëzit është dikush, fjala e të cilit të mahnit për punët e jetës së dynjasë; madje, ai sjell edhe Zotin dëshmitar për atë që ka në zemër; por armiçësia e mëria e tij ndaj teje është më e rreptë se e kujtdo tjetër».

Shpjegime

Komentuesit e Kur'anit kanë thënë se ky ajet ka zbritur për shkak të Ahnes Bin Sherijkut, i cili ka qenë një munafik gojëmbël, fytyrëbukur. Sa herë që vinte te Pejgamberi, e sillte fjalën kah forca e besimit të vet dhe kah gjoja dashuria që kishte për Pejgamberin, madje edhe betohej për vërtetësinë e fjalës së vet dhe nganjëherë thoshte: “Zoti e di që unë po them të vërtetën.” Por në zemër ai ushqente mërinë më të rreptë se gjithë të tjerët për Pejgamberin.

Në këtë ajet Zoti e përshkruan atë me tri cilësi:

1. Ai e mahnit dëgjuesin me fjalët e bukura për punët e jetës së dynjasë, do të thotë se ai e kishte lidhur shpresën krejtësisht me këtë jetë. 2. Betohet rrenë dhe nxjerr si dëshmitar Zotin për të vërtetuar fjalët e tij. 3. Ushqen një mëri të madhe për Pejgamberin me shokë.

Megjithëse ajeti ka zbritur për Ahnesin, ai është gjithëpërfshirës, do të thotë: kushdo që ka këto cilësi, hyn nën kërcënimin e këtij ajeti. Zot na ruaj nga këta lloj njerëzish me dy faqe, nga të cilët në çdo shekull ka me shumicë!

Hasan Basriu, - Zoti e mëshiroftë, - ka thënë: “Ose bëhu si dukesh, ose duku si je!”

* * *

«وَإِذَا تَوَلَّى سَعَى فِي الْأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْفُسَادَ (205)»

[Ue idhà tevel'là se'à fil-erdi lijufside fijhà ue jublike-harthe uen'nesle nell'llàhu là jubib'bul-fesàde]

«Ai, sapo të largohet prej teje, mundohet se si të nxjerrë ngatërresa në faqen e dheut dhe të bëjë bolba²⁰, të rrezikojë të mbjellat dhe tufat e bagëtive. Por Zoti nuk e do ngatërresën e shkatërrimin».

²⁰ Bolbë – dëmi që bën armiku fshehurazi.

* * *

«وَإِذَا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللَّهَ أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُ
وَلَيْئَسَ الْمِهَادُ (206)»

[*Ue idhà kijle lebh-t'teki-l'làbe ekhadhethul-iz'zetu bil-ithmi fehasbuhù xheben'nemu ue
lebiësel-mihàdu*]

«Dhe kur atij i thuhet: 'Kije frikë Allahun (mos nxirr ngatërresa, mos prish të mbjellat, mos rreziko bagëtitë e huaja, mos mbyl gratë e fëmijët e botës!), atë e mbërthen dhe e rrethon madhështia nga të katër anët (në vend që të heqë dorë nga punët e liga, ai vepron me më shumë guxim). Dhe për të është i mjaftueshëm xhehen'nemi; sa shtroje e keqe është ai vend!»

Shpjegime

Këto dy ajete të madhërueshme përshkruajnë edhe disa vese të liga po të këtij munafiku që quhej Ahnes. Nga armiqësia që kishte me fisin e tij, benij Thekijf, një natë ka shkuar fshehurazi e u ka vënë zjarrin të mbjellave dhe ka mbytur bagëtinë. Mirëpo kur është këshilluar prej ndonjërit me fjalën "Kije frikë Zotin dhe mos bëj bolba", ai është madhështuar më keq dhe e ka shtuar guximin për punë të liga.

Për këtë njeri, në fundin e ajetit Zoti ynë thotë: "Atij i mjafton xhehen'nemi!" Fahri Raziu, Bejzaviu dhe Medariki thonë se këtyre dy ajeteve mund t'u jepet edhe ky kuptim: «Kur munafiku bëhet pushtetar në ndonjë vend, ai e dëmton popullin, shkel të drejtat e botës, prish qetësinë dhe Zoti, i Cili nuk e do padrejtësinë e mizorinë, ndalon shiun, për pasojë thahen bimësia, bëhet zi buke dhe ngordhin bagëtia».

Sipas këtij kuptimi, duhen pushtetarë të ndershëm dhe jo munafikë, sepse çdo njeri që merr përsipër qeverisjen e popullit, ka detyrë të veprojë me drejtësi; ndryshe, ngrihet begatia dhe shkatërrohet populli.

* * *

Zoti, me madhërinë e vet, tregoi punën e atyre që e ndërrojnë fenë për dynjanë. Për të treguar edhe punën e atyre që nuk e kursejnë pasurinë e gjakun e tyre për ruajtjen e fesë e të atdheut, urdhëron e thotë:

«وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَؤُوفٌ
بِالْعَبَادِ (207)»

[*Ue mine-n'nàsi men jeshrij nefsehù-tigàe merdàtil'làhi uell'llàhu reüfun bil-ibàdî*]

«Ka njerëz që e shesin veten për të fituar kënaqësinë (rizan) e Zoti. Zoti është mëshirues i robve të Vet». Zoti është mbrojtës i atyre që bëhen fli në rrugën e Tij dhe i ruan ata.

Bejzaviu thotë se fjala "يشري نفسه" (jeshrij nefsehù) në këtë ajet, do të thotë "ai, të cilit nuk i dhimbset vetja në luftë me armikun dhe që nuk e kursen veten në (emrun bil-maëraf dhe nehjun anilminkerî), i urdhëron për

punë të mira dhe ndalon punët e këqija; për të fituar kënaqësinë e Zotit, ai e flijon veten e vet.

Sipas këtij interpretimi kuptimi i ajetit është: Ka prej njerëzish edhe të atillë që e hedhin veten në rrezik për të fituar kënaqësinë e Zotit. Këta e mësyjnë armikun duke marrë parasysh çdo mundim; këta kënaqen vetëm për të fituar kënaqësinë e Zotit; këta flijohen për të ruajtur fenë.

Ky ajet ka zbritur për Suhejb Bin Sinan Ruminë, të cilin, kur po shpërngulej për të ardhur në Medine, e kapën idhujtarët e Mek'kës dhe e torturuan shumë që t'i ndërronin fenë. Suhejbi më në fund u tha: "Unë jam një plak i mbaruar, ç'dobi do të keni nëse unë bëhem me ju e ç'dëm do t'ju vijë nëse unë largohem prej jush? Prandaj më lini të shkoj në punën time dhe qoftë e falur pasuria ime që kam në Mek'kë". Idhujtarët e pranuan fjalën e Suhejbit dhe e lanë të lirë të shkonte në Medine.

Kur arriti në Medine, Ebu Bekri i tha: "Të uroj pazarin që bërë në Mek'kë! Për ty ka zbritur një ajet i madhërueshëm". Dhe i këndoi ajetin e mësipërm²¹.

* * *

I madhi Zot, pasi tregoi se besimtari i vërtetë është gjithmonë i gatshëm të japë jetën për të fituar kënaqësinë e Zotit; për të thirrur të gjithë besimtarët në bindjen ndaj tij, urdhëron e thotë:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَآفَّةً وَلَا
تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ» (208)

[Jà ej'jube-n'nàsu-dkbulù fî-s'silmi kaffeten ue là tet'tebiu kbutuwàti-sh'shejtàni in'nhù
lekun aduv'vun mubijnun]

«O ju që keni besuar! Të gjithë hyni nën bindjen e Allahut! Dhe mos ndiqni ngacmimet e djallit! Sepse djalli është armik i hapur për ju».

Kuptimi: O besimtarë! Hyni që të gjithë nën dispozitat e Sheriatit! Punoni sipas këtyre dispozitave, mos ndiqni ngacmimet e djallit dhe mos ua vini veshin dërdëllitjeve të tij! Mos u ndani nga njëri-tjetri me gënjeshtat e

²¹ Përsa i përket shkakut të zbritjes së këtij ajeti, ekziston mundësia të jetë shkak i lartëpërmendur, por vlen të theksohet se pas verifikimit të burimeve historike dhe gojë-dhanore që kanë të bëjnë me Tefsirin, rezulton se kur flitet për këtë shkak shkruhet قِيلَ (thuhet, flitet) që në metodologjinë transmetuese shpeshherë tregon dobësi në transmetim. Megjithatë, ka edhe transmetime të tjera në burime të shumta se ky ajet ka zbritur për H. Aliun (r.a) natën e emigrimit të të Dërguarit të All'lahut për në Medine kur Aliu fjeti në shtratin e peigamberit, siç transmeton Raziu në tefsirin e tij, vëll. 5 fq. 204, El-Endelusij në tefsirin e tij vëll. 2 fq. 192, Gazaliu në librin e tij "Ihja ulumid din" vëll. 3 fq. 238, Tabariu në Historinë e tij vëll. 2 fq. 99-101, Ahmed i në Musnedin e tij vëll. 1 fq. 48, Ibn Hisham në Historinë e tij 2 fq.291, Ja'kubi në Historinë e tij vëll. 2 fq. 29, etj...

djallit, sepse ai është armiku juaj i hapur dhe gjithnjë mundohet të fusë ngatërresa a ndasi në mesin tuaj.

Ky kuptim është nëse supozojmë se ajeti u është drejtuar myslimanëve të vërtetë. Por ajeti ka mundësi të jetë drejtuar edhe atyre që besojnë sa për sy e faqe.

Në këtë rast kuptimi është kështu: «O ju që besoni sa për sy e faqe! Hyni në Islam me gjithë zemër dhe me të gjitha gjymtyrët e trupit, që kështu të keni myslimane edhe të jashtmen edhe të brendshmen tuaj. Mos ndiqni ngacmimet e djallit, sepse ai është armik i hapur për ju; djajtë ju tregojnë të shtrembtën të drejtë dhe ju gënjejnë».

Ajeti mund t'u jetë drejtuar edhe disave, si Abdullah Ibni Selami me shokë, të cilët ishin jehudinjtë dhe përqaftuan Islamin, por ende mbanin disa dispozita të Teuratit, (p.sh: respektonin ditën e shtunë, nuk hanin mish deveje dhe nuk e pinin qumështin e saj, sepse në sheriatin e Musait nuk janë të lejuara), por shfaqsoheshin duke thënë se vetëm sa rezervoheshin dhe nuk bënë nga ato punë. Pra, i madhi Zot u bën thirrje atyre t'u përmbahen të gjitha dispozitave të fesë islame, pasi në këtë fe nuk ka ndonjë ditë, kur puna të jetë e ndaluar.

Fjala "سلم" (silm) – është në kuptimin: lë grindjet e bëj paqe. Atëherë, kuptimi i ajetit është: «O ju që keni besuar! Bëni paqe! Bashkohuni me njëri-tjetrin që të ruhet forca e të mos thyhet fuqia islame! Mos u shkatërroni ndërmjet jush nga ngacmimet e djallit! Sepse, kështu, të bashkuar nuk shpartalloheni nga dora e armikut! Djalli është armik i hapur për ju dhe ai ngulmon si e si t'ju gënjejë».

Pra, ky ajet i madhërueshëm tregon se bashkimi i myslimanëve është shumë i kërkuar, sepse sjell shumë dobi, ashtu siç sjell përçarja dëme të mëdha. Bashkimi është i vetmi mjet për lumturi, për siguri dhe për mbarëvajtjen e punëve. Prandaj Zoti u bën thirrje myslimanëve të bashkohen në mes tyre.

Djallin dhe armiqësinë e tij, nuk i shohim. Por meqë Zoti ynë e ka përmendur ndodhinë e Ademit me djallin në shumë ajete të Kur'anit, ne nuk kemi dyshim për qenien dhe për armiqsinë e tij. Prandaj Zoti e cilëson djallin me fjalët:

«عدو مبين»

[*Aduw'un mubijnun*]

«Djalli është armik i hapur për ju».

Djalli i mallkuar nuk ka fuqi t'i dëmtojë njerëzit materialisht; por ai të zbukuron punët e liga, e më shumë se kaq, nxit për të bërë punë të liga dhe kështu të bën të mbetesh duarthatë nga të mirat e ahiretit.

* * *

Zoti, pasi urdhëroi që besimtarët të rrokin të gjitha dispozitat e Sheriatit dhe për të frikësuar edhe ata që gabohen nga ngacmimet e djallit dhe përtojnë të hyjnë nën këto dispozita, urdhëron e thotë:

«فَإِنْ زَلَلْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْكُمْ الْبَيِّنَاتُ فَاغْلَمُوا أَنْ اللَّهَ
عَزِيزٌ حَكِيمٌ (209)»

[*Fe in zeleltum min baëdi mà xhàetkumul-bej'jinàtu
faëlemù en'ne-llàbe azijzun hakijmun*]

«Nëse ju shkasën këmbët (nëse nuk hyni në rrethin e paqes dhe nëse largoheni nga e drejta) edhe pas ardhjes së argumenteve të qarta (Kur'anore që dëshmojnë profetësinë e Muhamedit), dijeni mirë se Zoti është i vetmi ngadhënjyes (askush nuk mundet ta ndalë që të mos hakmerret) dhe se Ai është i Urti i madh, që vepron me dituri dhe me drejtësi të plotë».

Shpjegime

Ky ajet i madhërueshëm tregon se Zoti i ndëshkon ata që shkasën në rrugën e gabuar edhe pse u janë treguar argumentet e rrugës së drejtë nëpërmjet pejgamberëve dhe librave. Pra, njeriu që është në gjendje të arsyetojë për argumentet e ardhura, nëse nuk u bindet atyre (argumenteve), do të ketë ndëshkimin e merituar.

* * *

«هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَهُمُ اللَّهُ فِي ظُلَلٍ مِنَ الْغَمَامِ وَالْمَلَائِكَةُ
وَقُضِيَ الْأَمْرُ إِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ (210)»

[*Hel jendburùne il'là en jeëtijehumu-llàhu fij dhulelin minel-gamàmi uelmelàiketun ue
kudijel-emru ue ile-llàhi turxheul-umùru*]

«Ata nuk presin gjë tjetër, veçse vështrojnë që atyre t'u vijë Zoti brenda në hijen e reve të bardha dhe t'u vijnë edhe melekët, ata vështrojnë edhe t'u plotësohet ndihma për zhdukjen e tyre. Të gjitha punët kthehen te Zoti».

Kuptimi: Ata njerëz, që nuk i pranojnë dispozitat e Kur'anit, të cilat Zoti i ka zbritur për t'u treguar atyre udhët e lumturisë për të dyja jetët, nuk presin gjë tjetër veçse t'u vijë Zoti brenda në hijet e reve të bardha, presin që t'u vijnë edhe melekët, pra, presin t'u vijnë shenjat e ndëshkimit (adhabit) të Zotit dhe melekët e ngarkuar për t'i ndëshkuar ata. Por të gjitha punët kthehen te Zoti, janë nën urdhrin e Tij dhe Ai ua cakton kohën.

* * *

Zoti me madhërinë e vet për t'i friksuar ata që mohojnë shenjat (ajetet) e dukshme dhe për të treguar se edhe ata meritojnë një ndëshkim të ashpër, urdhëron e thotë:

«سَلْ بَنِي إِسْرَائِيلَ كَمْ آتَيْنَاهُمْ مِنْ آيَةٍ بَيِّنَةٍ وَمَنْ يُبَدِّلْ
نِعْمَةَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ (2)»

«سَلِّ بَنِي إِسْرَائِيلَ كَمَا آتَيْنَاهُمْ مِنْ آيَةٍ بَيِّنَةٍ وَمَنْ
يَبْدُلْ نِعْمَةَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ»
[Sel benij isra'ile kem àtejnàhum min àjetin bej'jinetin ue men jubed'dil niëmete-ll'llàhi
min baëdi mà xhàethu fein'ne-ll'llàhe shedijdul-ikàbi]

«(I Dërguari Im!) Pyeti Benij Israilët se sa ajete të dukshme u kemi dhënë atyre? Kushdo që e ndryshon mirësinë e Zotit, pasi ajo t'i ketë ardhur atij (meriton të ndëshkohet). Dhe, me të vërtetë, ndëshkimi i Zotit është shumë i ashpër».

Shpjegime

“Ajetet e dhëna Benij Israilëve”, është për mrekullitë që i'u dhanë të madhit Musa, kurse “mirësinë e Zotit”, është për mrekullitë e pejgamberëve të tjerë, të cilët janë faktorë për drejtimin e njerëzve në udhën e mbarë dhe janë quajtur “mirësi e Allahut” (nimet). Është detyrë të falenderohet Dhënësi i kësaj mirësie. Falënderimi për mrekullitë bëhet duke u besuar atyre që na drejtuan në rrugën e mbarë. Pra, kushdo që nuk e bën këtë, duke thënë se mrekullitë na qenkan magji e falle, meriton një ndëshkim shumë të rreptë.

Ndryshimi i mirësisë (nimetit), mund të jetë për ndërlikimin që bënin çifutët në shenjat e dukshme që vërtetonin profetsinë e Muhamedit.

Fjala “nimet”, meqenëse është sjellë në trajtën e papërcaktuar, përfshin të gjitha mirësitë e Zotit, si shëndet, qetësi, ushqim të mjaftueshëm etj. Dhe, kushdo që nuk e falënderon Zotin për këto mirësi, meriton që Zoti t'ia ndryshojë atij të mirat në të këqija.

* * *

Zoti me madhërinë e Vet, tregoi se njerëzit që e ndryshojnë mirësinë e Zotit, meritojnë ndëshkim. Për të treguar edhe shkakun e ndryshimit, që është dashuria e tepërt që ata kanë për jetën e dynjasë, Zoti urdhëron e thotë:

«زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَيَسْخَرُونَ مِنَ الَّذِينَ
آمَنُوا وَالَّذِينَ اتَّقَوْا فَوْقَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَاللَّهُ يَرْزُقُ مَنْ
يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ» (212)

[Zuj'jine lil'ledhijne keferul-hajàte-d'dunja uejeskharùne mine-l'ledhijne àmenù
ue-l'ledhijne-t'tekou foukahum joumel-kijàmeti ue-ll'llàhu jerszuku men jeshà'u bigajri
hisàbin]

«Për mohuesit është zbukuruar jeta e kësaj bote (në zemrën e mohuesve është rrënjësuar fort dashuria për jetën e kësaj bote, deri në atë shkallë sa) ata tallen me besimtarët; por ata që ruhen prej mohimit dhe prej gjërave të tjera të ndaluara, Ditën e Kijametit qëndrojnë mbi mohuesit. Zoti e ushqen me shumicë cilin të dojë». Zoti i jep atij që dëshiron me një mënyrë të tillë që as nuk i pakësohet e as nuk i mbarohet fare ushqimi.

Shpjegime

Jetën e kësaj bote e ka stolisur Zoti, sepse Ai vetë e ka krijuar atë të bukur e të këndshme. Por vetëm mohuesit e lidhin zemrën me dunjanë, deri në atë shkallë sa njeriu të lërë krejt pas dore punët e ahiretit. Besimtari nuk mund të thotë se është i shtërnguar të prirët pas dynjasë, sepse atë e ka stolisur Zoti.

Fahri Raziu e Hazini thonë se ky ajet, ka zbritur për Ebu Xhehlin me shokë, të cilët talleshin me myslimanët sepse këta nuk ishin të pasur. Por ajeti tregon se të gjithë njerëzit, të cilët i gabon pasuria, e bëjnë zakon të qesënsidisin të varfrit.

Ajeti tregon se ata njerëz që ruhen prej të këqijash, kanë gradë të lartë në ahiret; ajeti tregon, gjithashtu, se mohuesit, për shkak të mohimit, në jetën e ahiretit do të jenë të poshtëruar.

* * *

Zoti tregoi se dynjaja është zbukuruar për mohuesit. Për të treguar se edhe rendja pas jetës së dynjasë është zakon i hershëm i njerëzve, Zoti urdhëron e thotë:

«كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِي مَا اخْتَلَفُوا فِيهِ وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ إِلَّا الَّذِينَ أُوتُوهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ فَهَدَى اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا لِمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِهِ وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ (213)»

[Kàne-n'nàsu um'meten vâhideten febeathe-ll'llâhu-n'nebij'jijne mubesh'shirijne ue mundhirijne ue enzele meahumul-kitàbe bilhak'ki lijabkume bejne-n'nâsi fijma-kehtelefû fijbi ue ma-kehtelefe fijbi il'le-l'ledbijne utûhu min ba'edi mà xhâethumul-bej'jinâtu bagien bejnehum febede-ll'llâhu-l'ledbijne âmenû lima-kehtelefû fijbi minel-bak'ki bi-idbnihî uell'llâhu jehdij men jeshà'u ilà siràtin mustekijmin]

«Të gjithë njerëzit ishin një um'met i vetëm (ata ishin të një feje të vërtetë), por më vonë njerëzit hynë në konflikt (me një-tjetrin) dhe Zoti dërgoi pejgamberët përgëzues (për të bindurit) dhe frikësues (për kundërshtarët e së vërtetës). Bashkë me pejgamberët Ai zbriti edhe libra me të drejtën, që Pejgamberi të gjykojë çështjet rreth të cilave kanë konflikt njerëzit. Mirëpo askush nuk e kundërshtoi të vërtetën me shumë se sa ata, të cilëve u erdhën pejgamberë me argumente të qarta; ata kundërshtuan për shkak të smirës që kishin në mes tyre.

Zoti, me lejen e Tij (me dëshirën e Tij, me urdhrin e Tij, me mirësinë e Tij dhe duke u'a prurë mbarë atyre) i udhëzoi besimtarët në të vërtetën, në një kohë kur të tjerët e kundërshtonin të vërtetën; Zoti e udhëzon në udhën e mbarë cilin të dëshirojë».

Shpjegime

Fahri Raziu ka shpjeguar se um'met quhet një popull që është mbledhur rreth një feje.

Njerëzit kanë qenë të mbledhur rreth një feje në kohën e Ademit alejhi-s'selam. Por pasi Kabili prej smirës vrau vëllanë e vet, Habilin, hyri konflikti në mes bijve të Ademit dhe ky konflikt do të vazhdojë deri në ditën e kijametit. Për të zgjidhur këto lloje konfliktesh, sipas kërkesave të kohës, Zoti ka dërguar pejgamberë, të cilëve u kanë zbritur edhe libra.

Në këtë ajet, herën e parë, Zoti i cilësoi pejgamberët me fjalën "مبشرين" (mubesh'shirijne) "përgëzues" dhe herën e dytë i cilësoi "منذرين" (mundhirijne) "frikësues", për të theksuar se pejgamberët janë mjekët e shpirtit të njeriut, i cili krijohet pastër si trup dhe me shëndet, por pastaj atij i vijnë lëngatat morale, ashtu siç i vijnë edhe sëmundjet.

* * *

Zoti tregoi se ai e drejton në udhën e mbarë cilin të dëshirojë. Për të treguar se njeriu drejtohet në këtë udhë vetëm kur ai i përballon vuajtjet me durim, Zoti urdhëron e thotë:

«أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُدْخِلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسْتَهْزِئِينَ الْبَاسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَرُزِلُوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصُرُ اللَّهَ أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ» (214)

[Em hasibtum en tedkbulul-xhen'nete ue lem'mà jeëtikum methelu-l'ledhijne khalou min kablikum mes'set'humul-beësàu ned'darr'rràu ue zulzilù hat'tà jekàle-rr'rrèsùlu uel'ledhij àmenù meahù metà nasru-ll'làbi elà in'ne nasru-ll'làbikarijbun]

«O ju që keni besuar! A kujtoni se do të hyni në xhenet pa vuajtur dhe pa vështirësi, siç vuajtën popujt që jetuan para jush. Të përparashmit kaluan nëpër vështirësi tepër të rënda, aq sa edhe pejgamberi dhe bashkë me të edhe besimtarët thoshin: kur do të vijë ndihma e Zotit? Atyre u është thënë: dijeni se ndihma e Zotit është e afërt».

Kuptimi: O besimtarë! A kujtoni se do të hyni në xhenet pa vuajtur, pa bërë durim dhe pa ato fatkeqësitë e mëdha që kanë rënë edhe mbi popujt e kaluar para jush? Nëse jeni të tillë, gaboheni: edhe ju do të vuani një herë, pastaj do të hyni në xhenet; qëllimi nuk arrihet dhe gjëja e dëshiruar nuk shihet në dorë pa mundime e pa vuajtje.

Popujve të kaluar u kanë rënë fatkeqësi e vuajtje aq të rënda, nga të cilat janë tronditur aq shumë, sa edhe pejgamberi dhe bashkë me të edhe besimtarët janë shtrënguar të thoshin: "Kur do të vijë ndihma e Zotit?" Atëherë ata janë përgëzuar: "Merreni njoftimin se ndihma e Zotit është e afërt."

Ibni Ab'basi thotë se ky ajet ka zbritur për të ngushëlluar shokët e Pejgamberit që kishin ardhur në Medine si emigrantë dhe po vuanin shumë nga skamja, sepse e kishin lënë pasurinë në Mek'kë; veç kësaj, ata vuanin shumë edhe prej jehudinjve të Medines.

Ajeti mund të ketë zbritur në luftën e Hendekut, për t'u dhënë zemër sahabëve, të cilit po kalonin mundime tepër të rënda, pasi ishin të rrethuar shumë ngushtë prej idhujtarëve të Mek'kës dhe prej çifutëve.

Cilido që të jetë shkaku i zbritjes së këtij ajeti, ai i porosit besimtarët që t'i përballojnë me durim vështirësitë e fatkeqësitë që u ndodhin, ashtu siç i kanë duruar edhe popujt e kaluar, sepse nuk hyhet në xhenet vetëm me një besim të thatë.

* * *

Zoti tregoi se në xhenet hyhet me durim, d.m.th, lumturia e dëshiruar, xheneti arrihet duke flijuar pasurinë dhe jetën. Për të treguar se ku duhet të shpenzohet pasuria, Zoti urdhëron e thotë:

«يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلْ مَا أَنْفَقْتُ مِنْ خَيْرٍ
فَلِلَّوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ
وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ» (215)
[Jes'elùneke màdhà junfakùne kul mà enfakutum min kbajrin felihvalidejni uel-akrebijne
uel-jetàmà uel-mesàkijni uebni-s'sbijli ue mà tef'alù min kbajrin fein'ne-ll'làhe
bibí alijmun]

«(I dashuri Im!) Të pyesin çfarë të shpenzojmë? Thuaju atyre: çfarë gjëje të doni, t'u jepni prindërve, të afërmëve, jetimëve, të varfërve dhe udhëtarëve! Zoti e di çdo të mirë që të bëni».

Kuptimi: Të pyesin shokët ty, o i dashuri Im, për llojin dhe sasinë që duan të ndajnë për shpirt. Thuaju se gjëja që do ta shpenzosh për hir të Zotit, sado që të jetë, njerëzit që meritojnë më shumë për t'u dhënë janë: prindërit, të afërmit – farefisi, jetimët, të varfrit dhe udhëtarët. Zoti e di çdo të mirë që të bëni, dhe për atë u jep atyre shpërblim me mbushulli.

Shkaku i zbritjes së këtij ajeti është pyetja e një plaku, të quajtur Ibni Xhenub. Ai e ka pyetur Pejgamberin: “Çfarë gjëje të ndaj dhe sa të jap.” Pavarësisht se pyetja është bërë për llojin e për sasinë e pasurisë, përgjigja i është dhënë edhe se ku duhet shpenzuar pasuria, kujt i duhet dhënë dhe se është e humbur ajo pasuri që nuk shpenzohet aty ku duhet.

* * *

Zoti tregoi se kujt duhet t'i jepet. Për të treguar edhe sakrificat që duhen të bëhen edhe duke flijuar jetën, Zoti urdhëron e thotë:

«كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهُ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ» (216)

[Kutibe alejkumul-kitàlu ue huve kurbun lekum ue asà en tekrebù shej'en ue huve kbajrun lekum ue asà en tubib'bù shej'en ue huve sherr'rrun lekum uell'llàhu ja'ëlemu ue entum là ta'ëlemùne]

«(O ju që keni besuar!) Mbi ju është bërë detyrë lufta (me armikun), megjithëse ju e urreni atë. Por, nganjëherë gjëja që e urreni, është e dobishme për ju; po kështu, edhe një gjë që e dëshironi, nganjëherë është e dëmshme për ju; sepse Zoti e di (ajo gjë është e dobishme apo e dëmshme për ju); kurse ju nuk e dini».

Kuptimi: O ju që keni besuar! Mbi ju është bërë farz të luftoni me armikun! Sepse feja, atdheu, nderi, familja dhe gjërat e tjera të shenjta nuk ruhen ndryshe, përveçse me luftë. Mirëpo vrasja është e vështirë për ju, sepse njeriu nuk e dëshiron vrasjen. Ka gjëra që ju rëndojnë shumë, por ajo gjë, e cila që për ju është e vrazhdë, nga një herë është dobija vetë, sespe ajo sjell shpëtimin tuaj dhe paqën. Ka shumë gjëra që ju i dëshironi, por nganjëherë edhe gjëja e dobishme është e dëmshme për ju. Zoti i di qoftë gjërat e dobishme, qoftë ato të dëmshmet. Ju nuk i dini.

Shpjegime

Ashtu siç thotë Bejzaviu, ky ajet tregon se një gjë për të cilën ka urdhëruar Zoti, sado e vështirë të jetë, në vetvete ka një dobi që e mund vështirësinë. Gjithashtu, edhe një gjë e ndaluar nga ana e Zotit, megjithëse ajo mund të ketë shije dhe në dukje është e dobishme, në të vërtetë, është shumë e dëmshme për njeriun. Le të themi: lufta është urdhër kundër jetës së njeriut, të cilën ai e dëshiron më tepër se çdo gjë tjetër; porse lumturia në të dyja jetët, ekzistenca dhe qëndrueshmëria e shoqërisë, ruajtja e fesë, qetësia dhe siguria, varen krejtësisht prej luftës. Në saje të luftës fitohet edhe grada e dëshmorit (shehidllëku). Pra, duke krahasuar këto interesa me mundimet e luftës, del qartë se dobitë e luftës janë më të shumta.

«يَسْأَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ وَصَدٌّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ مِنْهُ أَكْبَرُ عِنْدَ اللَّهِ وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتَّى يَرُدُّوكُمْ عَنْ دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُوا وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ» (217)

[Jes'elùneke ani-sh'shebril-baràmi kitàlun fjihi kul kitàlun fjihi kebajrun ue sad'dun an sebji'llàhi ue kufrun bibi uelmesxhidil-baràmi ue ikbràxhu ehlìbì minbu ekberu indell'llàhi uel-fitnetu ekberu minel-katli ue là jezàlùne jukàtilùnekum bat'tà]

*jerud'dükum an dijnikum inin-stetà'u ue men jertedid minkum an dijnihí fejmut ue
huve kàfirun feulàike habitat aëmalubum fi-d'dun'jà uel-àkbireti ue ulàike
as'hàbu-n'nàri hum fjbà kbàlidùne]*

«I dashuri Im! Të pyesin ty për muajt e respektuar, si është lufta në këto muajt? Thuaju atyre: Lufta në këto muaj është faj i madh. Por ndalimi i njerëzve prej udhës së Zotit, mohimi i Zotit, ndalimi i njerëzve për të vizituar Qaben dhe nxjerrja e banorëve prej vendit të vet është më e rëndë tek Ai se sa lufta në këta muaj; edhe t'i vihet shok Zotit (fitneja), është faj më i madh se vrasja. Sikur mohuesit (qafirët) të kishin mundësi, ata kurrë nuk do ta pushonin luftën kundër jush, derisa të bënë që ju të ndërroni fenë. Cilido prej jush që e braktis fenë dhe vdes mohues, i humbet punët e mira në dynja e në ahiret dhe është në zjarrin e xhehen'nemit, ku do të qendrojë përgjithmonë».

Shpjegime

Pyetja për luftën në muajt e respektuar është bërë nga idhujtarët e Mek'kës pas kësaj ngjarjeje. Dy muaj para luftës së Bedrit, Pejgamberi dërgoi djalin e hallës së tij, Abdullah Ibni Xhuhashin në krye një patrulle, për t'i prerë rrugën karvanit të kurejshëve që vinte prej Taifit. Pejgamberi i kishte dhënë Abdullahut një letër të mbyllur dhe e kishte porositur që ta hapte letrën vetëm pasi të kishin bërë dy ditë rrugë, t'ua lexonte shokëve dhe t'i linte ata të lirë të vepronin sipas urdhrat të shkruar në letër. Dhe pas dy ditë udhëtimi Abdullahu ua lexoi shokëve letrën e Pejgamberit, të cilët u bindën të gjithë dhe shkuan e u pozicionuan në vendin e quajtur Batni Nahle. Mu në këtë vend arriti karvani i kurejshëve. Pas një luftimi të shkurtër, patrulla vrau Abdullah Ibni Hadremiun, morri rob dy burra dhe bashkë me karvanin i sollën në Medine.

Kjo ngjarje ndodhi në fillim të muajit Rexheb, që është nga muajt e respektuar. Rexhebi ishte nga ato muaj, në të cilin fiset (kabilet) e arabëve zakonisht nuk luftonin, por bënë tregti dhe vizitonin Qaben. Idhujtarët e Mek'kës, në letrën që i shkruan Pejgamberit për këtë ngjarje, thoshin: “Ti, duke mos respektuar muajin e Rexhebit, ke bërë një faj të madh, sepse ke prishur zakonet e paqes së përgjithëshme!...”

Pejgamberi thirri Abdullah Ibni Xhuhashin dhe i tha: “A kam urdhëruar të luftoni në muajin e Rexhebit?” Abdullahu u përgjigj: “Ne kujtuam se muaji Rexheb ende nuk kishte hyrë, prandaj luftuam.”

Derisa zbriti ajeti i mësipërm, Pejgamberi, nuk kishte vënë dorë mbi mallrat që kishte sjellë patrulla. Por më vonë, pasi ndau të pestën për financën e shtetit (bejtul-mal), tepricën ua ndau shokëve. Ditën që po ndaheshin mallrat plaçkë lufte (ganimet), erdhi në Medine një i dërguar prej Mek'kës për t'iu lutur Pejgamberit që t'i lironte dy robërit. Pejgamberi i tha: “Derisa ju nuk do të lironi Saëdin dhe Akaben, që i mbani robër në Mek'kë,

edhe unë nuk do të liroj dy robërit tuaj”. Pas disa ditësh arritën në Medine Saëdi dhe Akabeja. Atëherë, edhe Pejgamberi i liroi dy robërit, por njëri nga këta të dy, Hakem Ibni Kejsani u bë mysliman dhe qëndroi në Medine, kurse Osmani u kthye në Mek’kë.

Në atë kohë populli i Mek’kës ishte në luftë me myslimanët dhe nuk kishte ndonjë besëlidhje ndërmjet palëve. Prandaj marrja e mallrave të kurejshëve ishte e ligjshme. Përsa i përket luftimit në muajin e respektuar, është fakt se ndodhi pa dashje. Por pas njëfarë kohe, me një ajet tjetër, është anuluar mosluftimi në këtë muaj. Prandaj myslimanët lejohen të luftojnë në çdo kohë. Madje, në botën myslimane nuk ka as ndonjë ditë, në të cilën puna të jetë e ndaluar, me përjashtim të disa minutave ditën e xhuma, kur falet namazi i xhumasë.

Sipas këtyre shpjegimeve, kuptimi i ajetit është:

“O idhujtarë! Ju pyesni për luftën që u bë pa dashje në muajin e respektuar”? Po, lufta në këtë muaj është faj i madh; por punët tuaja që mohoni Zotin, pengoni njerëzit nga besimi i vërtetë, nxirrni Pejgamberin me shokë prej Mek’kës, pengoni njerëzit që duan të vizitojnë Qaben, janë faje më të mëdha.

«ولا يزالون يقاتلونكم...»

[*Ue là jëzàlìne jukàtìlùnekum...*]

«Sikur të kishin mundësi, mohuesit do të vazhdonin luftën kundër jush, derisa të bënë që ju të braktisni fenë tuaj. Por, nëse dikush prej jush e lë fenë islame dhe vdes mohues, i humbasin punët e mira si në dynja, ashtu edhe në ahiret dhe është i xhehen’nemit, ku do të qëndrojë përgjithmonë».

Ky ajet, – siç thotë Bejzaviu, - lajmëron se mohuesit nuk do ta ndalojnë luftën e armiqsinë me myslimanët, derisa t’ua ndërrojnë atyre fenë. Ajeti tregon gjithashtu se ai njeri që e ndërrojnë fenë, i humbet të gjitha punët që ka bërë para se ai të ndërronte fenë; pra, në qoftë se ai që ndërrojnë fenë, nuk bënë teube, i ndalohet gruaja dhe nuk mund të jetë trashëgimtar i prindërve të tij, ai nuk e meriton as ndihmën e myslimanëve, sepse ka dalë nga feja e tyre dhe kështu është bërë mohues i së vërtetës. Ky njeri nuk do ta ketë dobinë e shpërblimin e punëve të mira që ka bërë në dynja dhe gjithmonë do të mbetet në xhehen’nem.

* * *

Zoti, tregoi se mohuesit nuk do ta pushojnë luftën me besimtarët. Për të treguar se edhe ata myslimanë që i binden urdhrit të Zotit për të luftuar, do të arrijnë mëshirën e Tij, Zoti urdhëron e thotë:

«إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ
أُولَٰئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ (218)»

[In'ne-l'ledhijne àmenù uel'ledhijne hàxberù ue xhàbedù fij sebiji-l'làbi ùlài ke jerxbùne rahmete-ll'làbi uel'llàhu gafûrun rehijmun]

«Ata që besuan, emigruan (bënë hixhret) dhe luftuan në rrugën e Allahut, shpresojnë mëshirën e Zotit, sepse Zoti është falës i madh dhe shumë mëshirues».

Shpjegime

“Hixhret” do të thotë: “shpërngulje prej vendit tim, lënie e farefisit dhe e fqinjësisë me mohuesit dhe shkuarje në vendet që sundohen prej myslimanëve”.

Në fillimet e islamit, kur Pejgamberi u shpërngul prej Mek'kës dhe erdhi në Medine, derisa u çlirua Mek'ka, hixhreti ishte farz për myslimanët. Pas çlirimit të Mek'kës, ai farz është anuluar dhe ka mbetur vetëm sun'net.

Fjala «مجاهدون» (muxàhidùne) – luftëtarë - është për luftën me armikun, për të fituar kënaqësinë e Zotit.

Fjala «يرجون» (jerxhùne) – shpresojnë – është për të theksuar se në xhen'net hyhet vetëm me mirësinë e Zotit dhe jo me punët e mira që bën njeriu; megjithëse punët e mira i'a rrisin njeriut gradën e xhen'netit, por hyrja në xhen'net bëhet vetëm në sajë të mirësisë së Zotit. Pra njeriu, sado i bindur që të jetë, përsëri ai duhet ta dijë veten me të meta, të ketë frikë ndëshkimit të Zotit dhe të përgatitet për vdekjen, duke shpresuar mëshirën e Zotit.

Fahri Raziu thotë se ky ajet dhe ajeti i përparshëm kanë zbritur për rastin e patrullës që ndaloj karvanin e idhujtarëve. Kryetari i patrullës, Abdull'lah Ibni Xhuhashi i pati thënë Pejgamberit kur pati zbritur ajeti i mëparshëm: “O i Dërguar i Allahut! Mirë që e morëm vesh se na është falur gabimi që bëmë, por a do të kemi ndonjë shpërblim (thevab) për luftimin që bëmë?”

Atëherë ka zbritur ky ajet.

* * *

Zoti me madhërinë e vet, tregoi disa dispozita të luftës, e cila e shkatërron ngrëhinën njerëzore. Për të treguar edhe dispozitën për kumarin dhe verën, që të pakësojnë mendjen dhe pasurinë, Zoti urdhëron e thotë:

«يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنْفَاعٌ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ (219) فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَى قُلْ إِصْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌ وَإِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَاِخْوَانُكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَغْنَتْكُمْ إِنَّ اللَّهَ غَزِيرٌ حَكِيمٌ
(220)»

[Jes'elùneke anil-khamri uel-mejsiri, kul fjbimà ithmun kebajrun ue menâfi'u lin'nàsi ue ithmuhumà ekberu min nefihimà, ue jes'elùneke màdhà junfikùne kulil-afve kedhàlike jubej'jinnu-ll'làu lekmul-àjàti leal'lekum tetefek'kerùne. Fid'dunjà uel-àkbireti, ue jes'elùneke anil-jetàmà kul islàhun lehum khajrun ue in tukhàlitùhum feikbhànukum uell'llàhu jaëlemul-mufside minel-muslîhi ue leu shàe-ll'làhu leaënetekum in'ne-ll'làhe azijzun bakijmun].

«Të pyesin ty, o Pejgamber i madhërueshëm, për verën e për kumarin. Thuaju atyre: Në të dyja ka faj të madh; ka edhe dobi për njerëzit, por fajet në të dyja janë më të mëdha se sa dobitë e tyre. Të pyesin ty për sasinë e pasurisë që duhet të japin. Thuaju: Jepni aq sa ta kenë të lehtë! (jepni aq sa të mos i vijë rëndë dhe vështirë zemrës! Ose: jepni atë që u tepron nga nevoja e familjeve tuaja! Ose: jepni tepërcën e ushqimit të familjes!) Kështu i tregon për ju Allahu argumentet, që ju të mendoheni për punët e dynjasë dhe të ahiretit. Të pyesin ty edhe për jetimët. Thuaju atyre: Rregullimi i pasurisë së tyre, është një mirësi e madhe, sepse ata janë vëllezërit tuaj. Zoti e di se cili është ndreqësi dhe cili është prishësi i pasurisë së jetimëve; Ai di edhe prishësit e punëve të jetimëve. Sikur të dëshironte Zoti, do t'u detyronte me punë të vështira, sepse Zoti është Ngadhënjyesi (askush nuk ka mundësi ta pengojë Atë), Ai është Vepruesi me urtësi».

Shpjegime

«يسئلونك عن الخمر والميسر...»

[Jes'elùneke anil-khamri uel-mejsiri...]

«Të pyesin ty për verën e për kumarin...!»

Fahri Raziu dhe Bejzaviu thonë se për çështjen e verës kanë zbritur katër ajete:

I pari është ajeti i mëposhtëm që ka zbritur në Mek'kë:

«ومن ثمرات النخيل والاعناب تتخذون منه سكرا ورزقا حسنا»

[Ue min themerati-n'nekhijli uel-aënnabi tet'tekhidhùne minhu sekeren ue rizkan hasenen]

«Prej frutave të hurmës dhe të rrushit ju nxirrni verë dhe ushqim të mirë».

Në fillimin e Islamit, vera ishte hallall dhe kush dëshironte, e pinte. Më pas, i madhi Ymer me disa shokë të tjerë, një ditë i thanë Pejgamberit: “O i Dërguar i Allahut! Na jep një përgjigje (fetvâ) të shariatit për çështjen e verës, sespe ajo të prish mendjen! Për pyetjen që bëri Ymeri me shokë, zbriti ajeti i mësipërm. Por edhe pas zbritjes së këtij ajeti, disa myslimanë vazhduan të pinin verë, kurse disa të tjerë e lanë pirjen e verës. Një natë, Abdurrahman Bib Ouf gostiti disa shokë. Pas pijes ata u dehën. Kur u ngritën të falnin namazin e darkës, imami, pas Fatihasë këndoi: قل يا «ايها الكافرون اعبدا ما تعبدون» (Kul jâ ej'juhekâfirûne aëbudu

mà taëbudùne), në vend që këndonte: «لا اعبدا ما تعبدون» (Là aëbudu mà taëbudùne), pra, në vend që të thoshte “O mohues! Unë unë nuk i adhuroj ata që adhuroni ju», tha gabi-mishit: «O mohues! Unë adhuroj ata që adhuroni ju». Atëherë zbriti ajeti:

«لا تقربوا الصلوة وانتم سكارى»

[Là takrebu-s’salâte ue entun sukàrà]

«Mos afrohi të falni namaz duke qenë të dehur!». Pas zbritjes së këtij ajeti, u pakësuan shumë pirësit e verës. Mbas pak kohe dhe përsëri në një gosti, disa sahabë pinë, u dehën dhe filluan të thoshin vjersha. Saëd Ibni Ebij Vek’kasi thuri një vjershë, me të cilën qesëndiste banorët rënjes të Medines (ensarët). Ndërkaq u ngrit një djalosh nga të ensarëve dhe i çau kokën Saëdit me një kockë. Saëdi vajti të ankohej te Pejgamberi. Aty u gjend edhe i madhi Ymer, i cili iu lut të madhit Zot me këto fjalë:

“O Zot! Na zbrit një ajet që të tregojë çështjen e verës në mënyrë të plotë!” Atëherë, Pejgamberit i zbriti ky ajet:

«انما الخمر والميسر والانصاب والازلام رجس من عمل الشيطان فاجتنبوه لعلكم تفلحون»

[In’nemel-khamru uel-mejsiru uel-ensàbu uel-ezlàmu rixhsun min ameli-sh’shejtàni fexhtenibuhu leal’lekum tuflihùne]

«Pa dyshim vera dhe kumari... janë gjëra të ndyra nga punët e djallit. Pra, largohuni nga ato, që të shpëtoni nga gjërat e frikshme dhe të arrini atë që dëshironi».

Me këtë ajet vera dhe kumari u ndaluan përfundimisht. Kështu është rrjedha e nadlimit të verës e të kumarit.

Shkaku që ky ndalim erdhi shkallë-shkallë, është se arabët ishin shumë të dhënë pas pijes e pas kumarit.

«قل فيهما اثم كبير ومنافع للناس واثمهما اكبر من نفعهما»

[Kul fjihimà ithmun ue menàfi’u lin’nàsi ue ithmuhumà ekberu min nefihimà]

«Thuaju atyre që të pyesin për verën e për kumarin: Në këto të dyja ka një mëkat të madh; ka edhe dobi për njerëzit, por mëkati i secilës prej këtyre, është më i madh se dobia e saj».

Fjala «خمر» (khamr), është emër, për “të gjitha pijet dehëse”. Pra, çdo pije që përmban alkool dhe të turbullon mendjen, pavarësisht nga emri me të cilin thirret, pak apo shumë qoftë, është e ndaluar në mënyrë të prerë. Shkaku i ndalimit të pijeve alkoolike është dëmi i madh që ato u sjellin njerëzve. Dëmet e mëdha që sjellin pijet alkoolike, po vërtetohen sot edhe nga të gjithë mjekët e specialistë të Evropës e të Amerikës.

Ne myslimanët kemi një besim të plotë se çdo gjë që e ka ndaluar Zoti, është e dëmshme. Besojmë gjithashtu se çdo urdhër i Zotit, është i dobishëm moralisht e materialisht për njerëzit. Prandaj ne nuk kemi nevojë për vërtetimin e të tjerëve. Por, kur e shohim se sot e gjithë bota po e kupton se çfarë ndalohej në sheriatin islam është e dobishme për njerëzit, ne jo vetëm që duhet të ndihemi të nderuar, por edhe të themi:

«الحمد لله على دين الاسلام»
[El-hamdu lil'lâhi alâ dijnil-islâmi]

«Lavdërimi e falënderimi janë për Allahun që na ka dhënë fenë islame».

Përsa u përket dobive që ajeti thotë se ka në pijet alkoolike: dobitë prej tyre janë shumë të vogla në krahasim me dëmet që sjellin, e fjala është në rast nevojë, si p.sh., për ilaçe, kur mund të lejohet përdorimi i pijeve alkoolike, por patjetër me porosi të ndonjë mjeku specialist mysliman.

Mëkati i kumarit: malli e pasuria që merret me kumar, çfarëdo loje qoftë, është haram. Madje, edhe sendet që marrin fëmijët prej njëri-tjetrit kur luajnë me arra, ose duke provuar fortësinë e vezëve të ziera e të tjera lojëra të kësaj natyre, që të gjitha janë haram, sepse të jesh fëmijë nuk do të thotë se e ke hallall të marrësh gjënë e tjetrit.

Fahri Raziu thotë se para Islamit, në kohën e xhehaletit, kumari ishte shumë i përhapur ndër arabët, madje ishte aq i përhapur, sa që nganjëherë ndodhte që dikush vetëm me një lojë të fitonte njëqind deve dhe ende pa i marrë në dorëzim, ua falte të varfërve, që të lëvdërohej me këso lloje punësh. Feja islame e ndaloi kumarin, me qëllim që të ruhet pasuria e njerëzve. Se ç'dëm të madh u sjell kumari njerëzve, nuk është e nevojshme të zgjatemi, sepse këtë e dinë të gjithë. Mjer ata që rendin pas kumarit!

«ويستلونك ماذا ينفقون قل العفو كذلك يبين الله لكم الآيات لعلكم تتفكرون في الدنيا والآخرة»
[ue jes'elüneke màdhà junfikùn ekulil-afve kedhàlike jubej'jinnu-llàulekumul-àjàti
leal'lekum tetefek'kerùne. Fid'dunjà uel-àkhireti]

«Të pyesin ty për sasinë e pasurisë që duhet të japin. Thuaju: Jepni aq sa ta keni të lehtë! (Jepni aq sa të mos i vijë rëndë dhe vështirë zemrës! Ose: jepni atë që u tepron nga nevoja e familjeve tuaja! Ose: jepni tepicën e ushqimit të familjes!) Kështu i tregon për ju Allahu argumentet, që ju të mendoheni për punët e dynjasë dhe të ahiretit».

Bejazaviu thotë se ky ajet ka zbritur pas pyetjes së dytë që bëri Amr Bin Xhenuh Pejgamberit “O i Dërguar i Allahut! E kuptuam se më mirë qenka kur fillojmë t’u japim prindërve, pastaj farefisit dhe pastaj jetimëve, të varfërve dhe udhëtarëve. Por sa duhet të ndajmë për të dhënë nga pasuria që kemi?

Atëherë, Zoti është përgjigjur me ajetin e mësipërm: Të jepni për shpirt atë çka u tepron pasi të keni plotësuar nevojat vetjake dhe familjare.

Ne tefsijrin e Hazinit thuhet se pasi ka zbritur ky ajet, shokët e nderuar të Pejgamberit, me fitimet që nxirrnin, fillimisht plotësonin nevojat e veta e të familjeve të veta, e ushqenin ata që i kishin në ngarkim, pastaj tepricën e ndanin ndër nevojtarët.

Ky veprim ishte në përshtaje atë që urdhëronte ajeti dhe është veprim që i nderon ata të mençur, të cilët mendojnë për punët e jetës së kësaj bote dhe të jetës së ahiretit.

Buhariu e Muslimi, bashkohen duke përmendur një fjalë të Pejgamberit:

«Më e mira e sadekave është ajo që jepet nga teprica e të ardhurave. Dora e sipërme (dhënësi) është më e mirë se dora e poshtme. Fillo të japësh më së pari nevojtarëve të familjes satel»

Ajeti tregon edhe se njeriu duhet të mendojë jo vetëm për ahiretin, por edhe për jetën në këtë botë, pra ai ka detyrë të kujdeset për të dyja jetët me aq sa të ketë mundësitë.

«ويستلونك عن اليتامى قل اصلاح لهم خير وان تخالطوهم

فاخوانكم والله يعلم المفسد من المصلح»

[ue jes'elüneke anil-jetàmà kul islàhun lehum kbajrun ue in tukbàlitùbum

feikhvànukum uell'llàhu jaëlemul-mufside minel-muslihi]

«Të pyesin ty edhe për jetimët. Thua ju atyre: Rregullimi i pasurisë së tyre është një mirësi e madhe, sepse ata janë vëllezërit tuaj. Zoti e di se cili është ndreqësi dhe cili është prishësi i pasurisë së jetimëve; Ai i di edhe prishësit e punëve të jetimëve».

Kuptimi: I dashuri Im! Ata të pyesin ty edhe se si duhet të sillen me jetimët? U thua ju atyre se është punë e mirë të ruajnë jetimët dhe pasurinë e tyre, t'i mësojnë ata dhe t'i edukojnë ata sa më mirë. U thua ju atyre edhe që të mos i shikojnë jetimët me sy të keq, të mos i poshtërojnë dhe, nëse do të hanë e do të pinë sëbashku me jetimët, do të bënë shumë mirë, sepse jetimët janë vëllezërit tuaj. Pra, duhet të sillen me jetimët si vëllezër, sepse Zoti e di se cilët janë ata që duan të grabisin pasurinë e jetimëve; Ai e di edhe cilët janë ata që i ndihmojnë jetimët me të gjitha mënyrat, dhe është Ai që secilit do t'i japë ndëshkimin e shpërblimin.

Fahri Raziu e Bejzaviu thonë se para Islamit arabët e kishin bërë zakon të merrnin jetimë nëpër shtëpitë e tyre, me qëllim që t'u hanin pasurinë. Jetimët e mjerë i mbanin të poshtëruar, i vendosnin në një dhomë të veçantë dhe nuk hanin së bashku me ta; madje ata nuk venin as dorën në ushqimet që u tepronin jetimëve. Nëse jetimi ishte vajzë, e merrnin për grua për vete, ose i'a jepnin djalit, por kushdo që ta merrte, nuk e bënte për grua dhe nuk binte me të. Kur u shfaq drita e sheriatit islam, si çdo çështje tjetër, u vu në konsideratë edhe halli i jetimëve dhe, myslimanët u porositën ta ruanin pasurinë e jetimëve, t'i shikonin jetimët si vëllezër e si motra a bija, dhe t'i ndihmonin ata me sa të kishin mundësinë.

Nga fraza «وان تخالطوهم» (Ue in tukhàlitùhum) – në u përziershi me ata, kuptohet edhe përzierja e pasurisë së jetimit me pasurinë e kujdestarit. Kujdestari mund të marrë një rrogë të arsyeshme kundrejt administrimit që i bën pasurisë së jetimit.

Pas zbritjes së këtij ajeti të madhërueshëm, i cili tregonte se të hash pasurinë e jetimit është si të hash zjarr, njerëzit hoqën dorë krejtësisht nga pasuria e jetimëve dhe nuk përzihehin fare me ata. Mirëpo kjo sjellje la pezull problemet e jetimëve. Atëherë është pyetur Pejgamberi se si duhet të silleshin me jetimët. Mbi pyetjen që bënë sahabët, zbriti ajeti i lartpërmendur.

* * *

Zoti me madhërinë e vet, tregoi se përzierja me jetimët është shkak për vëllazërinë fetare. Për të treguar se nuk lejohet përzierja plotësisht dhe martesat me një idhujtare, në krahasim me një motër në fe, qoftë ajo edhe skllave, Zoti urdhëron e thotë:

«وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتَّى يُؤْمِنَ وَلَأَمَةٌ مُّؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكَةٍ وَلَوْ أَعْجَبَتْكُمْ وَلَا تُنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّى يُؤْمِنُوا وَلَعَبْدٌ مُّؤْمِنٌ خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكٍ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ أُولَٰئِكَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَاللّٰهُ يَدْعُو إِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِإِذْنِهِ وَيُبَيِّنُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ (221)»

[Ue là tenkihul-mushrikàti hat'tà juëmin'ne ue le'emetun muëninnetun khajrun min mushriketin ue leu aëxhebetkum ue là tenkihul-mushrikijne hat'tà juëminù ue leabdun muëminun khajrun min mushrikîn ue leu aëxhebekum ùlâike jed'ùne ile-n'nàri uell'llàhu jed'ù ilel-xhen'neti uel-magfîreti bi-idbnihî ue jubej'jinnu âjâtihî lîn'nâsi leal'lehum jetedhek'kerûne]

«O ju që keni besuar! Mos u martoni me idhujtaret, derisa ato të besojnë! Sepse një grua besimtare, e lirë ose robëreshë qoftë, është më e dobishme se një idhujtare, edhe sikur kjo t'ju mahnisë! Dhe mos u jepni idhujtarëve për gra besimtare, derisa ata të besojnë! Sepse një besimtar, qoftë edhe rob, është më i dobishëm se një idhujtar, edhe sikur ky t'ju mahnisë! Idhujtarët ju bëjnë thirrje për në zjarrin e xhehen'nemit, kurse Zoti ju bën thirrje për në Xxhen'net dhe për faljen e mëkateve dhe, me lejen e Tij, Ai u tregon njerëzve argumentet e veta, që ata të kësillohen».

Shpjegime

«وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتَّى يُؤْمِنَ»

[Ue là tenkihul-mushrikàti hat'tà juëmin'ne]

«O ju që keni besuar! Mos u martoni me idhujtaret, derisa ato të besojnë!». Pse? Sepse idhujtaren nuk e keni motër në fe; prandaj lidhja me idhujtaren nuk mund të bëhet ashtu siç duhet, siç thuhet me mish e me shpirt.

«ولامة مؤمنة خير من مشركة ولو اعجبتكم»

[*ue le'emetun muëninnetun khajrun min mushbriketin ue leu aëxhebetkum*]

«Sepse një grua besimtare, e lirë ose robëreshë qoftë, është më e dobishme se një idhujtare edhe sikur kjo t'ju mahnisë» me bukuri e me pasuri, sepse me gruan besimtare kenë dy lloj vëllazërie - njëra është vëllazëria njerëzore dhe tjetra, vëllazëria fetare; prandaj me besimtare formohet një familje e fortë, pa grindje e pa ngatërresa. Gjithashtu:

«ولا تنكحوا المشركين حتى يؤمنوا»

[*Ue là tunkihul-mushbrikijne hat'tà juëminu*]

«Një besimtar, qoftë edhe rob, është më i dobishëm se një idhujtar, sikur ky edhe t'ju mahnisë me pasuri e me bukuri», për shkak se idhujtarët janë të ndyrë sepse janë të papastërt dhe sepse i vënë shok Zotit. Prandaj nuk lejohet të bashkohet një grua e pastër si nga trupi dhe nga zemra me një burrë të ndyrë për nga besimi dhe morali, sepse:

«اولئك يدعون الى النار والله يدعو الى الجنة والمغفرة

بأذنه ويبين آياته لعلهم يتذكرون»

[*Ulàike jed'ùne ile-n'nàri ue-ll'làhu jed'ùne ilël-xhen'neti uel-magfireti bi idhnibí ue*

jubej'jínu àjàtibí lih'nàsi leal'lehum jetedhek'kerùne]

«Idhujtarët, gratë dhe burrat, bëjnë thirrje për në ato punë që ju çojnë në zjarrin e xhehen'nemit, kurse Zoti ju bën thirrje për në xhen'net dhe për në ato punë që me lejen e Tij, ju çojnë në faljen e mëkateve; Ai u tregon njerëzve rrugën dhe argumentet e Veta, që ata të këshillohen dhe të veprojnë sipas udhëzimit të Tij dhe, kështu të fitojnë lumturinë në të dyja jetët.

Raziu e Hazini thonë se ky ajet ka zbritur për ngjarjen që vijon:

Pejgamberi kishte dërguar fshehurazi në Mek'kë Ebu Murthedin, që t'u mbushte mendjen disa myslimanëve që të shpërnguleshin e të shkonin në Medine. Ebu Murthedi takohet në Mek'kë me një grua, me të cilën kishte pasur miqësi para se të bëhej mysliman. Gruaja e fton Murthedin për punë të turpshme, por ai e refuzon, duke i thënë: "Feja islame më ndalon nga të tilla punë". Atëhere ajo i propozon atij martesë me kurorë. Edhe për këtë propozim Murthedi i shpjegon asaj: "Meqenëse ti je idhujtare, unë nuk mund të martohem, pa marrë lejë nga Pejgamberi".

Pasi kreu detyrën në Mek'kë, Murthedi, u kthye në Medine dhe i tregoi Pejgamberit ngjarjen me gruan në Mek'kë. Për këtë ngjarje ka zbritur ajeti. Ajeti përfshin gjashtë dispozita:

I. Besimtarit nuk i lejohet të martohet me kurorë me një grua idhujtare.

II. Një grua besimtare e varfër dhe jo e bukur është më e dobishme se një grua idhujtare, që të kënaq me bukuri, pasuri e sjellje.

III. Një myslimane nuk lejohet të martohet me një idhujtar.

IV. Një besimtar është më i dobishën se një idhujtar qoftë edhe kur të mahnit me bukuri e me pasuri, sepse besimtari e njeh Zotin, kurse idhujtari nuk e njeh Zotin. E vlera e njeriut qendron në njohjen e Zotit.

V. Idhujtarët bëjnë thirrje në besime të kota, që të çojnë në zjarr, kurse besimtarët bëjnë thirrje për në xhen'net e në faljen e Zotit.

VI. Zoti i tregon dispozitat e Veta që njerëzit të këshillohen me to dhe të veprojnë sipas tyre.

* * *

Zoti me madhërinë e vet tregoi se në mes muslimanëve dhe idhujtarëve nuk lejohet kurora. Përvtë treguar edhe kohën në të cilën nuk lejohen afrimi me gratë, urdhëron e thotë:

«وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذَى فَأَعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّى يَطْهَرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ (222)»

[Ue jeshluneke anil-mehijdi kul buve edhen faëtezilu-n'nisàe fil-mehijdi ue là takrebùhun'ne hat'tà jat'burne feidhà tetah'berne feëtùhun'nemin hajthu emerekumu-ll'illàhu in'ne-ll'illàhe jubib'bu-t'tev'vàbijne ue jubib'bul-mutetah'birijne]

«Të pyesin edhe për punën e të përmuajshmeve (menstruacioneve) (hajzit)! (Të pyesin se si të sillen me gratë kur ato janë me të përmuajshmet?) Thuaju atyre: Të përmuajshmet janë mundim (njeriu ka të pështirë nga ato). Pra, mos iu afroni grave kur janë me të përmuajshme, derisa ato të pastrohen. Dhe, kur ato të pastrohen, shkoni tek ato në atë mënyrë siç ju ka urdhëruar Zoti! Pa dyshim, Zoti i do ata që bëjnë teube dhe ata që pastrohen».

Shpjegime

Shkaku i zbritjes së këtij ajeti është si vijon: Një ditë, një burrë e ka pyetur Pejgamberin në sy të shumë njerëzve: Si të sillemi me gratë, kur ato janë me të përmuajshmet? A të largohemi prej tyre si jehudinjtë dhe si idhujtarët, të cilët as nuk flenë, as nuk hanë e nuk pinë dhe as nuk bisedojnë me gratë në ato ditë? Apo të bëjmë si të krishterët, të cilët nuk i kushtojnë rëndësi kësaj gjëje?» Për këtë pyetje ka zbritur ajeti.

"محيف" (mehijd) janë menstruacionet e grave, gjaku që u del grave prej mitrës disa ditë në çdo muaj. Në gjuhën shpife i thonë "zakon i përmuajshem". Gjaku i menstruacioneve ka erë të rëndë, e njeriu ndien neveri. Gjakderdhja e të përmuajshmeve është, më e pakta tri ditë dhe më e shumta dhjetë ditë në çdo muaj. Pra, nëse dalja e gjakut është më pak se tri ditë, ose më shumë se dhjetë ditë, hemorragia nuk numërohet menstruacion, por hemorragji nga venat jashtë mitrës. E kjo lloj gjakderdhje nuk është pengesë që gratë të mos agjërojnë e të mos falin namaz, si në rastin e të përmuajshmeve të mirëfillta.

Vetëm kur grave t'u ndalohet gjakderdhja dhe të lahen, ose lajnë vetëm vendin e hemoragjisë dhe të marrin avdes, lejohet afrimi me to. Por afrimi të bëhet patjetër në atë mënyrë siç e ka urdhëruar Zoti dhe jo ndryshe. Zoti i do ata që bëjnë teube kur veprojnë ndryshe nga çka urdhëruar Zoti dhe ata që pastrohen nga mëkatet që bëjnë kur u afrohen grave kur ato janë me të përmuajshmet.

* * *

«نِسَآؤُكُمْ حَرْثٌ لَّكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ وَقَدِّمُوا
لِأَنفُسِكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ مُّلاقُوهُ وَبَشِّرِ
الْمُؤْمِنِينَ (223)»

[Nisàukum harthun lekum feëtù harthekum en'nà shiëtum ue kad'dimù lienfusikum
uet'tku-ll'läbe uaë-lemù en'nekum mulàkùhu ue besh'shiril-muëminijne]

«(O ju që keni besuar!) Gratë tuaja janë arë për ju (ato janë vendi i mbjelljes për ju). Pra shkoni në arën tuaj në atë mënyrë që doni! Paraqitni për veten tuaj një gjë të mirë! (Me atë afrim kërkoni një fëmijë të hajrit për veten tuaj!) Kijeni frikë Zotin dhe dijeni se do të takoheni me Të! Ti (o, Muhamed!) përgëzoji besimtarët me të mirat e xhen'netit».

Shpjegime

Fjala «حَرْث» (harth) do të thotë “mbjell”, por këtu është për vendin ku burri mbjell farën e vet; pra, vendi i lindjes është shëmbëllyer me arën dhe fëmija me bimën. Ajeti thotë se gruaja është ara e burrit, i cili mbjell aty farën njerëzore sipas dëshirës së tij, për të marrë prodhimin, që është fëmija.

Nga fraza «Pra shkoni në arën tuaj në atë mënyrë që doni», kuptohet se lejohet afrimi te gruaja si të dëshirojë burri: shtrirë, përmbys, në të djathtë, në të majtë, ndenjor, ose edhe më këmbë, por me kusht që farën ta hedhë aty ku ajo mbin dhe jo ndryshe. Këtë kuptim e forcon edhe shkaku i zbritjes së këtij ajeti, i cili është si vijon:

Jehudinjtë thonin se po të flesh me gruan pas shpine, fëmija del vëngarash. Këtë, - thoshin ata, - e kemi marrë prej Teuratit. Disa myslimanë që ishin fqinjë me jehudinjtë u kishin besuar fjalëve të tyre dhe shkuan e i treguan Pejgamberit, i cili u tha: “Jehudinjtë gënjejnë!”

Zoti, për të vërtetuar fjalën e Pejgamberit, ka zbritur ajetin, me të cilin thekson katër gjëra të rëndësishme për dynja e për ahiret:

I. Me frazën urdhëruese: «فَاتُوا حَرْثَكُمْ» (feëtù harthekum) – shkoni në arën tuaj! thekson se lindja e fëmijës është qëllimi kryesor i martesës.

II. Me frazën: «وَقَدِّمُوا لَأَنفُسِكُمْ» (ue kad'dimù lienfusikum) – paraqitni për veten tuaj një gjë të mirë, thekson se njeriu duhet të kryejë adhurimet e urdhëruara, që kështu të ketë paradërguar në ahiret një kapital të dobihëm për veten e tij.

III. Me frazën: «وَاتَّقُوا اللَّهَ» (uet'teku-ll'llàhe) – kijeni frikë Zotin, thekson se njeriu duhet të largohet prej gjërave, veprimeve e veprave të ndaluara.

IV. Me frazën: «وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ مَلَائِكَةُ اللَّهِ» (vaçlemù en'nekum mulàkùhu) – dijeni se patjetër do të takoheni me Të, thekson se njeriu do t'i shohë shpërblimet e punëve të mira në ahiret.

* * *

«وَلَا تَجْعَلُوا اللَّهَ عُرْضَةً لِأَيْمَانِكُمْ أَنْ تَبَرُّوا وَتَتَّقُوا وَتُصْلِحُوا بَيْنَ النَّاسِ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ» (224)

[*Ue là texb'alù-ll'llàhe urdaten liejmànikum en teberr'rrù ue tet'tekùue tuslibù bejne-n'nàsi uell'llàhu semij'un alijmun*]

«Mos e bëni Zotin pengesë në betimet tuaja, për të bërë çdo të mirë, për t'u larguar prej çdo të ligë dhe për të pajtuar njerëzit! Sepse Zoti është Dëgjuesi dhe i Dituri».

Kuptimi: Mos u betoni në Zotin për të mos bërë mirë, për të mos u larguar prej punëve të liga dhe për të mos pajtuar njerëzit, sepse Zoti i dëgjon betimet tuaja dhe Ai i di punët që bëni ju.

Ajeti mund të përkthehet edhe «Mos u betoni shpesh me emrin e Zotit, mos e bëni emrin e Tij vegël për të kryer punët tuaja, sepse duke mos u betuar shpesh, bëheni bamirësa (mut'tekij) dhe paqetues në mes njerëzish. Zoti i dëgjon betimet tuaja dhe i di punët që ju bëni».

Shpjegime

Fjala «عرضة» (urdaten) ka dy kuptime: a) e bëj pengesë; b) e përmend shpeshherë; prandaj edhe ajeti është përkthyer në dy mënyra.

Sipas kuptimit të parë, Zoti i ndalon njerëzit që të vënë pengesa duke u betuar me emrin e Tij dhe u thotë: Mos u betoni shpesh për emrin e Zotit dhe mos e bëni emrin e Tij vegël për të kryer qëllimet tuaja! Nëse nuk betoheni shpesh, bëheni bamirësa (mut'tekij) dhe paqetues në mes njerëzve. Po, kur nuk betoheni shpesh, bëheni bamirësa, sepse kështu e keni zbatuar urdhrin e Zotit që thotë: “Mos u betoni shpesh!” që të bëheni (mut'tekij), njerëz që e kanë frikë Zotin, njerëz që nuk e bëjnë emrin e Tij vegël për qëllimet e veta. Pra, emri i Zotit peshon rëndë në zemrën tuaj dhe ju e keni frikë Atë, prandaj nuk e bëni vegël emrin e Tij. Kështu bëheni edhe paqetues në mes njerëzve, sepse kur njerëzit e dinë se ju nuk betoheni shpesh, në sytë e tyre njiheni për të mirë, dhe ata jua dëgjojnë këshillën dhe pajtohen në mes tyre.

Bejzaviu thotë se shkak për zbritjen e këtij ajeti ka qenë i madhi Ebu Bekr, i cili ishte betuar të mos e ndihmonte më djalin e tezes së vet, Musat'tahun, sepse ishte bashkuar me munafikët që shpifën kundër të madhes Aishe. Mund të jetë bërë shkak edhe Abdullah Ibni Revaha, i cili

ishte betuar të mos fliste me kunatin e vet, Beshir Ibni Nuëmanin dhe të mos e pajtonte atë me të motrën.

Sipas këtyre dy shkaqeve, kuptohet se ajeti thotë: Mos e bëni pengesë betimin tuaj në veprime për çdo punë të mirë! Një shëmbull: një njeri betohet të mos flasë natën; ky njeri duhet të mos e mbajë këtë betim, por lypset të bëjë keqfaretin, shlyerjen për thyerjen e betimit, për të cilën do të flitet më poshtë dhe jo të thotë se është betuar dhe do të qëndrojë në betimin e bërë.

* * *

«لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا كَسَبْتُمْ قُلُوبُكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ (225)»

[*Là juàkhibbukumu-ll'làhu bil'lagvi fij ejmànikum ue lakin juàkhibbukum bimà kesebet kulùbukum ue-ll'làhu gafurun halijmun*]

«(O ju që keni besuar!) Zoti nuk ju qorton ju për betimet që i bëni pa dashje, por Ai ju qorton ju për ato betime që i bëni me paramendim, sepse Zoti është falës dhe i butë». Ai ua fal të metat njerëzve dhe sillet me butësi ndaj tyre, duke ua vonuar ndëshkimin, që ata të bëjnë teube.

Shpjegime

Në ajet ka ardhur fjala «لغو» (lagv), do të thotë: “gjë që i ka rënë vlera”. Kjo fjalë është interpretuar në shumë mënyra. Imam Azemi thotë se betimi i pavlerë (lagv), është ai betim që njeriu e bën për një gjë, duke kujtuar se ajo është e drejtë, por që më vonë del se nuk është e tillë. Një shëmbull: sheh një njeri të hyjë në faltore dhe nuk e sheh të dalë prej saj dhe betohet se “ai është brenda”. Mirëpo ai ka dalë prej saj. Ky lloj betimi nuk kërkon as (keqfaret) shlyerje dhe as nuk shkakton ndëshkim për betuesin.

Imam Shafi’iu thotë se betim “lagv”, quhet ai betim që i del njeriut prej goje për të forcuar fjalën, por pa qëllim betimi, si p.sh. “Po për Zotin!” “Jo për Zotin!”

Ibni Ab’basi dhe Maliki kanë thënë se betim “lagv” është betimi që e bën njeriu kur është i zemëruar.

Sejdi Bin Musej’jibi dhe Urveh Bin Zubejri kanë thënë se betim “lagv” është betimi i bërë për të kryer një punë të keqe.

Muxhahidi thotë se betim “lagv” është betimi që bën shitësi a blerësi, kur thotë “Për Zotin nuk e shes kaq”; ose “Për Zotin nuk e blej kaq!”

Dah’haku thotë se betim “lagv”, është betimi që rrëzohet me shlyerje (keqfaret).

Kaziu thotë se betim “lagv” është betimi që del nga goja nga harresa etj.

Zoti e ka ndaluar betimin rrenë. Ai ka ndaluar gjithashtu, betimin në njerëz, në krijesa të Zotit e në gjëra të tjera, (fjala vjen njeriu betohet për

shpirtin e babës, për kokën e djalit, për këtë qiell e për këtë tokë, për këtë teqe, për këtë xhami, për këtë zjarr etj). Betimi bëhet vetëm në Zotin e në cilësitë e Tij.

Ai që betohet të mos e bëjë një punë, por më vonë e thyen betimin dhe e bën punën për të cilën u betua të mos e bënte, ka detyrë të bëjë shlyerjen (kef'faret).

Në rast se njeriu betohet rrenë për një punë që ai nuk e ka bërë dhe thotë “Për Zotin e kam bërë”, ka detyrë të bëjë teube; ndryshe as nuk i falet faji dhe as nuk i rrëzohet ndëshkimi edhe nëse e bën shlyerjen (kef'faretin) për thyerjen e betimit.

* * *

Zoti me madhërinë e vet, pasi ndaloi të bëhet emri i Tij vegël për qëllime vetjake, tregoi se njeriu nuk qortohet për betimet e bëra pa dashje. Për të treguar edhe dispozitat e atij betimi që bën njeriu për çështjet e gruas, Zoti urdhëron e thotë:

«لِّلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِن نِّسَائِهِمْ تَرَبُّصُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ فَإِنْ فَاءُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ» (226)

[Lil'ledhij juëlune min nisa'ihim tereb'busu erbeati esbhurin fein fàù fein'ne-ll'lahe gafûrun rehîmun]

«Ata, që betohen të mos u afrohen grave, e kanë detyrë të presin katër muaj. Nëse ata heqin dorë nga betimi që bënë (Zoti i fal dhe i mbron), sepse Zoti është falës dhe mëshirues».

Kuptimi: Ai që zemërohet me gruan dhe betohet të mos bjerë më me të, ka detyrë të presë katër muaj. Në qoftë se i kalon zemërimi gjatë katër muajve dhe e thyen betimin, ai shpëton nga faji i thyerjes së betimit dhe bën shlyerjen (kef'faret), sepse Zoti është falës i mëkateve të robve dhe është mëshirues i atyre që bëjnë teube.

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se para Islamit, ndër arabët ishte zakon që kush zemërohej me gruan, betohej të mos i afrohej asaj. Ky lloj betimi numërohej si shkurorezim, por gruaja nuk mund të martohej me një burrë tjetër. Kështu, gruaja e mjerë mbetej e dëmtuar deri në fundin e jetës së saj, sepse as burri nuk e bënte për grua dhe as burrë tjetër nuk mund të merrte. Sheriati caktoi katër muaj për burrin që ai të mendohet mirë e mirë, derisa të vendosë që ose ta ndajë gruan përfundimisht, ose të kthehet prapë tek ajo.

Faji për betimin që bëri burri falet, pasi të bëjë shlyerjen (kef'faret).

* * *

«وَإِنْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ فَإِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ» (227)

[*Ue in azemu-t'talàka fein'ne-ll'làbe semij'un alijmun*]

«Dhe, nëse ata janë të vendosur ta ndajnë (ta divorcojnë) gruan (le ta ndajnë!) Dhe Zoti është Dëgjuesi i fjalëve dhe i di plotësisht qëllimet».

Shpjegime

Imam Azemi thotë: nëse burri i qëndron betimit të bërë derisa të kapërcen katër muaj, gruaja numërohet e shkurorëzuar dhe mund të martohet me një burrë tjetër. Kurse imam Shafi'iu thotë: kur të mbushen katër muaj, gruaja shkon të ankohet te gjykatësi dhe ai duhet t'i propozojë burrit: dëshiron ta kthesh betimin, apo t'i japësh gruas kurorën.

Nëse burri nuk pranon asnjërin nga propozimet, atëherë gjykatësi vendos shkurorëzimin e gruas.

* * *

I madhi Zot, tregoi dispozitat e betimit të burrit dhe si e shpëtoi gruan nga dëmtimi. Për të treguar edhe dispozitat e shkurorëzimit që bëhet drejt-përdrejt, Zoti urdhëron e thotë:

«وَالْمُطَلَّاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ أَنْ يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللَّهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ إِنْ كُنَّ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَبُعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذَلِكَ إِنْ أَرَادُوا إِصْلَاحًا وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ (228)»

[*Uelmutal'lekàtu jetereb'basne bienfusihin'ne thelàthete kurù'in ue là jebil'lu lehun'ne en jektumne mà kbaleka-ll'làhu fij erbàmihin'ne in kun'ne juëmin'ne bil'làhi uel-jeumil-àkhiri ue beùletuhun'ne ebak'ku bired'dihin'ne fij dhàlike in eràdù islàhan ue lehun'ne mithlu-l'ledhij alejhin'ne bil-maërnûfi ue lirr'rrixhàli alejhin'ne derexhetun uell'làhu azijzun bakijmun*]

«Gratë e shkurorëzuara presin derisa të shikojnë tri zakone (menstruacione) në veten e tyre qysh prej ditës së shkurorëzimit (gjatë kësaj kohe ato nuk mund të martohen). Nuk është hallall për ato të fshehin atë çka ka krijuar Zoti në mitrat e tyre, nëse i kanë besuar Zotit e ditës së fundit. Burrat e tyre janë më të meritueshëm se të tjerët për t'i kthyer gratë e atyre brenda afatit të përmendur, nëse ata dëshirojnë ndreqjen.

Edhe gratë kanë të drejta mbi burrat në mënyrë të pëlqyeshme, ashtu siç kanë të drejta burrat mbi gratë; por për burrat ka një shkallë më të lartë mbi gratë. Zoti është i vetmi ngadhënjyes dhe Ai vepron me vend e me dije të plotë».

Shpjegime

«والمطلقات يتربصن بأنفسهن ثلاثة قروء»

[*Uel-mutal'lekàtu jetereb'basne bienfusihin'ne thelàthete kurù'in*]

«Gratë e shkurorëzuara presin në veten e tyre derisa të shikojnë tre menstruacione, qysh prej datës së shkurorëzimit, dhe gjatë kësaj kohe ato nuk mund të martohen».

Ky ajet i madhërueshëm është «عام مخصوص» (àm'mun makhsùsun) – i përgjithshëm, vetëm për ato gra të shkurorëzuara pasi burri ka hyrë në gjerdek (zifafit), për ato gra që nuk janë shtatzëna dhe për ato gra që kanë parë të përmuajshme. Nëse gruaja është ndarë para se burri i saj të hynte dhëndërr, ajo nuk do të presë tri menstruacione, por martohet kur të dëshirojë. Nëse është shtatzënë, ajo do të presë derisa të lindë fëmijën. Nëse ajo nuk ka parë tri menstruacione, do të presë tri muaj.

Fjala «قروء» (kurùin) është nga fjalët «إضداد» (Idhdàd) që kanë dy kuptime; p.sh fjala të përmuajshme, është edhe me kuptimin pastrim. Dijetarët (fukahatë) e Hixhazit e kanë përdorur këtë fjalë në kuptimin e pastrimit, kurse dijetarët e Irakut e kanë përdorur në kuptimin menstruacione.

I madhi Ymer, i madhi Ali dhe i madhi Ibni Mes'ud – Zoti qoftë i kënaqur prej tyre - e kanë përdorur në kuptimin menstruacione. Por i biri i Ymerit, Zejd bin Thabiti dhe e madhja Aishe – Zoti qoftë i kënaqur prej tyre – e kanë përdorur në kuptimin pastrim. Meqë ne jemi ndjekës të medh'hebit “Hanefi”, të imam Azemit e përkthym atë fjalë me “tri menstruacione”.

«ولا يحل لهن ان يكتمن ما خلق الله في ارحامهن ان كن
يؤمن بالله واليوم الآخر»

[*Ue là jebil'lu lehun'ne en jektumne mà kbalka-ll'llàhu fij erhamihine in kun'ne
juëmin'ne bil'làhi uel-jeumil-àkbiri*]

«Nuk është hallall për ato të fshehin atë çka ka krijuar Zoti në mitrat e tyre (fëmijën ose menstruacionet), nëse ato i kanë besuar Zotit e ditës së fundit».

Me këtë ajet Zoti i frikëson gratë e shkurorëzuara, që ato të mos i tradhtojnë burrat duke u fshehur atyre fëmijën, ose duke thënë “u sos afati i tri menstruacioneve”, me qëllim që të martohen me burrë tjetër.

«وبعولتهن احق بردهن في ذلك ان ارادوا اصلاحا»
[*ue beuletehun'ne ebak'ku bired'dibin'ne fij dhàlike in eràdù islàhan*]

«Burat e tyre janë më të meritueshim se të tjerët për t'i kthyer gratë e tyre brenda afatit të përmendur (trimujor), në qoftë se ata dëshirojnë ndreqjen».

Kuptimi: Në qoftë se brenda afatit trimujor burri dëshiron paqë e ndreqje dhe e kërkon përsëri gruan e vet, e meriton të kthehet te bashkëshortja, në vend që ajo të martohet me një burrë tjetër.

«ولهن مثل الذى عليهن بالمعروف وللرجال عليهن درجة
والله عزيز حكيم»

*ue lehun'ne mithlu-l'ledhij alejbin'ne bil-maëriñfi ue lirr'rrixhàli alejbin'ne derexhetun
uell'llàhu azijzun bakijmun]*

«Edhe gratë kanë të drejta mbi burrat në mënyrë të pëlqyeshme, ashtu siç kanë të drejta burrat mbi gratë; por për burrat ka një shkallë më të lartë mbi gratë. Zoti është i vetmi ngadhënjës dhe Ai vepron me vend e me dije të plotë».

Kuptimi: O burra! Sa të drejta keni ju mbi gratë, po aq të drejta kanë edhe ato mbi ju. Prandaj jeni të detyruar të respektoni të drejtat e njëri-tjetrit ndërsjellas me një mënyrë të pëlqyeshme, zakonisht, të pëlqyeshme për mendjen e për sheriatin. Por ju burrat keni gradë më të lartë mbi gratë, sepse burri është më i fortë e më i durueshëm se gruaja në punë të rënda, burri e kryen namazin e agjërimin të plotë, ai e ushqen dhe e ruan gruan, ai i siguron asaj veshjen, banesën etj. Këto virtute të burrit, që nuk i mohojnë as gratë, ua ka dhënë Zoti, i Cili është ngadhënjës dhe vepron me vend dhe me dituri të plotë.

* * *

I madhi Zot, tregoi se lejohet që burri ta kthejë shkurorëzimin. Për të treguar se sa herë mund të bëhet shkurorëzimi i kthyeshëm, Zoti urdhëron e thotë:

«الطَّلَاقُ مَرَّتَانِ فَإِمْسَاكَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٌ بِإِحْسَانٍ . . . »
[Et'talàku merr'rretàni feimsàkun bimaëriñfin eu tesrijhun bi ihsànin]

«Shkurorëzimi i kthyeshëm është dy herë; pastaj burri, nëse dëshiron, ose ta mbajë gruan me një mënyrë të pëlqyeshme, ose t'i bëjë asaj edhe ndarjen e tretë dhe ta ndajë përndimisht në një mënyrë të bukur».

Shpjegime

Hazini thotë se për zbritjen e këtij ajeti është bërë shkak ngjarja që vijon:

Para Islamit, burrat e kishin zakon t'i ndanin gratë shumë herë dhe pastaj e kthenin ndarjen dhe i rimerrnin; edhe sikur njëqind herë ta ndante gruan e të pendohej, burri përsëri e merrte atë. Në fillimet e Islamit, kur ende vazhdonte ky zakon, një burrë e ndau të shoqen, por u pendua dhe e ktheu ndarjen.

Ndërkaq, e shoqja shkoi të ankohej tek e madhja Aishe. Aishja njoftoi Pejgamberin për ngjarjen. Atëherë, zbriti ky ajet, që ua kufizonte burrave të drejtën e kthimit deri në dy herë.

Fahri Raziu thotë se është lënë në dorën e burrit ndarja dy herë, me qëllim që burri të kuptojë shkallën e dashurisë që e lidh me gruan dhe të provojë se sa mund të qëndrojë pa të. Sikur të mos ishte ky lejim i Zotit, shumë familje do të shpërbëheshin vetëm për një zemërim të çastit, sepse natyra njerëzore e burrit është e tillë që për një hidhërim të vogël e ndan

gruan e tij, por pastaj ai pendohet, heq dorë nga ndarja dhe rikthehet te gruaja e vet, natyrisht duke plotësuar pendimin. Ndodh që njeriut nuk i mbushet mendja vetëm me një provë, prandaj Zoti e ka lejuar burrin të bëjë dy prova dhe i ka dhënë afat deri në tri muaj, që do të thotë: Në qoftë se brenda këtij afati burrit i mbushet mendja se mund të shkojë mirë me gruan, e merr prapë, në të kundër e ndan për fare. Por edhe ndarjen burri e bën me fjalë të urta dhe me një mënyrë të pëlqyeshme për Zotin e për njerzit.

* * *

I madhi Zot tregoi dispozitat e shkurorëzimit të kthyeshëm. Për të treguar edhe shkurorëzimin që bëhet duke i dhënë pjesë pasurie gruas, Zoti urdhëron e thotë:

«...وَلَا يَجِلُّ لَكُمْ أَنْ تَأْخُذُوا مِمَّا ءَاتَيْتُمُوهُمْ شَيْئًا إِلَّا أَنْ يَخَافَا إِلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ...»

[*Ue là jehil'lu lekum en teëkbudhù mim'mà àtejt mùbun'ne shej'en il'là en jekbàfà el'là jukijmà budude-ll'llàhi fein kbiftum el'là jukijmà budude-ll'llàhi felà xhunàha alejhimà fijme-ftedet bihi...*]

«Nuk është hallall për ju (o burra!) t'i merrni prapë atë pjesë të pasurisë që ia patët dhënë gruas dhuratë, ose paratë e kurorës; por lejohet të merrni diçka, kur të keni frikë se ju të dy nuk do respektoni dispozitat e Zotit ndaj njëri-tjetrit. Pra, nëse keni frikë se nuk do t'i kryeni dispozitat e Zotit, atëherë nuk ka ndonjë mëkat as burri përse e merr atë pjesë pasurie dhe as gruaja pse ia jep burrit për tu ndarë prej tij».

Shpjegime

Bejzaviu thotë se ky ajet ka zbritur pas ngjarjes që vijon:

E shoqja e Thabit Ibni Kajsit, Xhemilja, nuk e donte të shoqin, edhe pse ai e donte shumë atë. Meqë nuk shkonin mirë, ajo u ankua te Pejgamberi. Pejgamberi e thirri Thabitin dhe i foli për kërkesën e Xhemiles. Thabiti i tha: “Unë e ndaj, por me kusht që të më japë kopshtin e hurmave që i kam dhënë asaj për kurorën.” Xhemilja tha: “Le të më ndajë dhe nëse do i jap edhe më shumë.” Pejgamberi i tha: “Mjafton kopshti.” Kështu u ndanë. Për këtë ngjarje zbriti ky ajet.

Fahri Raziu thotë se shumica e parave që merr burri prej gruas kur e ndan atë, duhet të jetë e barabartë me shumën e parave që ai i ka dhënë asaj për kurorë; por lejohet që kjo shumë të jetë edhe më pak, ose edhe më shumë, sepse ashtu siç ka të drejtë gruaja të kërkojë para kurore sa të dëshirojë, ashtu ka të drejtë edhe burri të marrë prej saj sa të dëshirojë, kur ajo kërkon ndarjen. Këtij lloji shkurorëzimi ne i themi “Me i dalë hakut”, kurse në

gjuhën e sheriatit i thonë: "طلاق خلع" (talàki khale'ë). Kur burri e merr shumën, ai nuk ka më të drejtë ta kthejë ndarjen.

Ajeti mund tu jetë drejtuar gjykatësve. Ata nuk kanë për të marrë gjë prej gruas. Por meqenëse ata do të vendosin të marrë burri prej gruas dhe ky vendim i ëshë mbështetur gjykatësve. Në këtë pikëpamje, kuptimi i ajetit është kështu:

O gjykatës! Nuk bëhet hallall për ju të merrni pjesë të pasurisë së gruas, pasuri që asaj ia kishte dhënë burri si dhuratë ose për kurorë; ajo bëhet hallall vetëm atëherë kur ata kanë frikë se nuk do të shkojnë mirë me njëri-tjetrin dhe nuk do të respektojnë dispozitat e Zotit. Në qoftë se ju mendoni se burri e gruaja nuk do të respektojnë dispozitat e Zotit, ndaj njëri-tjetrit, atëherë nuk ka mëkat asnjëri, që gruaja i jep burrit një pjesë të pasurisë që ai ta ndajë atë, sepse burri e mbyll dëmin e ndarjes së gruas me shumën që merr prej saj, por edhe ajo e mbyll dëmin e asaj shume me shpëtimin prej atij burri; kështu nuk dëmtohet asnjëra nga palët. Edhe gjykatësit nuk kanë bërë ndonjë mëkat me vendimin e tyre për t'u dhënë fund grindjeve të gruas me burrin dhe për të mos i lënë ata të bëjnë mëkate orë e çast.

* * *

«... تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَعْتَدُوهَا وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ (229)»
[... Tilke hudûdu-ll'illâhi felâ ta'etêdühâ ue men jetead'de hudûde-ll'illâhi feûlâike humu-dh'dhâlimûne]

«Këto dispozita janë kufijtë (ligjet) e Zotit (që Ai i ka vënë për dobinë e njerëzve); prandaj mos i kapërceni ato! Sepse kushdo që i kapërcen kufijtë e Zotit, është keqbërës, dëmton veten e të tjerët dhe prandaj patjetër do të shohë ndëshkim për të keqen e bërë».

* * *

I madhi Zot, pasi tregoi shkurorëzimin e kthyeshëm dhe daljen hakut, për të treguar edhe lëshimin e tretë, i cili i këput krejtësisht lidhjet e kurorës, urdhëron e thotë:

«فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّىٰ تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ
فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يَتَرَاجَعَا إِنْ ظَنَّا أَنْ
يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ
(230)»

[Fein tal'lekahâ felâ tehil'lu lehû min ba'êdu hat'tâ tenkiha xouxchen gajrehû fein tal'lekaha felâ xhunâha alejbimâ en jeterâxhe'à in dhan'nâ en jukijmâ hudûde-ll'illâhi ue tilke hudûdu-ll'illâhi jubej'jinuhâ likoumin jaëlemûne]

«Në qoftë se burri e ndan gruan për të tretën herë, ajo nuk bëhet më hallall për të, pa marrë një burrë tjetër dhe, në qoftë se burri i dytë e lëshon

atë, nuk kanë ndonjë mëkat nëse ajo dhe burri i parë vendosin të rimartohen, kur shpresojnë se do të respektojnë dispozitat e Allahut. Këto janë dispozitat e Zotit, të cilat Ai i tregon për një komb që ka dituri e ndjenja».

Kuptimi: Kur gruaja ndahet dy herë, duke i dalë hakut pa para, ose duke i dhënë një pjesë të pasurisë, në qoftë se i shoqi i jep edhe lëshimin e tretë, me të cilin këputet krejtësisht lidhja e kurorës, kjo grua nuk është hallall më për burrin e parë, derisa ajo të martohet me një burrë tjetër dhe ta ndajë edhe ky i dyti. Në qoftë se atë e ndan edhe burri i dytë, nuk kanë ndonjë makat as burri i parë e as gruaja, nëse rilidhen me kurorë në mes tyre, kur shpresojnë se do t'i kryejnë detyrat që u ka ngarkuar Zoti ndaj njëri-tjetrit. Këto janë dispozitat e Zotit, të cilat Ai i tregon për ata njerëz që kanë dituri e ndjenja.

Që të bëhet hallall gruaja e ndarë tri herë, duhet të plotësohen pesë kushte:

1) Mbas ndarjes prej burrit të parë, ajo duhet të presë të kalojë tri menstruacione.

2) Të kurorëzohet me një burrë të dytë.

3) Burri i dytë ta bëjë atë për grua.

4) Ta ndajë burri i dytë.

5) Të mbushet afati i pritjes pas ndarjes me burrin e dytë.

Kur të plotësohen këto pesë kushte, burri i parë lejohet ta rimarrë këtë grua me dëshirën e të dyja palëve.

Nëse burri i dytë e ndan pa e bërë atë për grua, ajo nuk është hallall që ta rimarrë burri i parë. Shpjegimi: një sahabë i quajtur Rufa'a e ka ndarë të shoqen, e cila më pas u martua me Abdrruhaman bin Zubejrin, mirëpo ky nuk ishte i aftë ta bënte për grua dhe ajo shkon te Pejgamberi. Pejgamberi i thotë asaj: "A dëshiron ta marrësh prap Rufa'an?"- "Po", i tha ajo Pejgamberit. Atëherë Pejgamberi i tha: Derisa të të afrohet Abdurrahmani, nuk është hallall për ty të rimarrësh Rufa'an.

* * *

Zoti, me madhërinë e vet, për të treguar edhe disa dispozita të tjera të shkurorëzimit, urdhëron e thotë:

«وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ سَرَحوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لِّتَعْتَدُوا وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ وَلَا تَتَّخِذُوا آيَاتِ اللَّهِ هُزُوًا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَمَا أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُمْ بِهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

«(231)»

*[Ue idhà tal'laktumu-n'nisàe febelagne exhelehun'ne fe emsikùhun'ne bimaëriñfin
eu serr'rribùbune bimaëriñfin ue là tumsikùhun'ne diràren litaëtedù ue men jef'al dhàlike
fekad dhaleme nefsebù ue là tet'tekbidhù àjàti-l'làbi buzuven ue-dhkurù niëmete-ll'làbi*

*alejkum ue mà enzele alejkum minel-kitàbi uel-bikmeti jeidbukum bibí uet'teku-ll'llàhe
vaë-lemù en'ne-ll'llàhe biku'li shej'in alijmun]*

«Kur ju të shkurorezoni gratë dhe atyre t'u afrohet mbarimi i afatit, nëse dëshironi, i mbani ato në një mënyrë të bukur, ose i ndani ato, gjithashtu, me një mënyrë të bukur! Mos i mbani ato me qëllim dëmtimi, sepse kështu bëni mizori! Kushdo që të veprojë kështu, ai ka dëmtuar vetveten. Mos i merrni ajetet e Zotit për qesëndi! Dhe kujtoni të mirat e Zotit, kujtoni edhe librin e hikmetin (urtësinë) që Ai ka zbritur për ju dhe me të cilët Ai ju këshillon! Kijeni frikë All'lahun dhe dijeni se Zoti e di çdo gjë plotësisht».

Shpjegime

Zbritjen e këtij ajeti (thotë Hazini) e ka shkaktuar Thabit bin Jesari, i cili pasi kishte ndarë të shoqen, e ktheu ndarjen me qëllim që ta dëmtonte atë.

Kthimi me qëllim dëmtimi bëhet kështu: Burri i thotë gruas një herë të kam ndarë. Pastaj kur ajo është në pritje të mbushjes së afatit të tre menstruacioneve, ai e kthen ndarjen. Por sapo ajo të mbushë afatin, ai përsëri e ndan për herë të dytë dhe kështu gruaja është e detyruar të presë edhe tre muaj të tjerë.

Mirëpo sapo t'i afrohet mbarimi i afatit të dytë, ai përsëri e kthen ndarjen dhe ajo përsëri duhet të mbushë afatin. Burri i keq e ndan për herë të tretë dhe kështu e dëmton gruan e gjerë duke e detyruar të presë nëntë muaj.

Me këtë ajet Zoti i ruan gratë nga të tilla dëme dhe ka theksuar se dëmtimi kurdoherë është i ndaluar. Prandaj Ai ka urdhëruar mbajtjen e saj për grua me një mënyrë të pëlqyeshme dhe e ka bërë haram mbajtjen e saj me qëllim dëmtimi.

«ولا تتخذوا آيات الله هزوا»

[Ue là tet'tekhidhù àjàti-l'làhi buzruven]

«Mos i merrni ajetet e Zotit për qesëndi!» Jo. Përkundrazi, t'i konsideroni ato seriozisht, mos i ktheni shpinën këtyre ajeteve dhe mos përtoni të zbatoni ajetet e Zotit! Shkurt: Mos veproni kundër urdhrave të Zotit!

«واذكروا نعمت الله عليكم»

[Uedhkurù niëmete-ll'llàhi alejkum]

«Kujtoni të mirat e Zotit!» Mirësitë e Zotit ose janë lëndore, si shëndeti, fëmijët, pasuria, etj; ose janë jolëndore, si besimi, udhëzimi në rrugën e drejtë, dispozitat e sheriatit, të cilat rregullojnë moralin etj.

Kujtimi i këtyre të mirave është për të mbajtur parasysh dhe për secilën duhet të falenderojmë:

Shëndetit i bëhet falënderimi duke kryer adhurimet e urdhëruara dhe duke i ndihmuar të pafuqishmit.

Fëmijës dhe familjes i bëhet falënderimi duke i ruajtur ata dhe duke i dhënë atyre edukatë të bukur.

Pasurisë i bëhet falënderimi duke ndarë zeqatin, duke ndihmuar të varfërit dhe në rast nevojë, duke shpenzuar për luftë dhe për vepra të tjera të mira.

Besimit dhe dispozitave të Zotit u bëhet falënderimi duke i respektuar ato dhe duke vepruar sipas tyre.

«وما انزل عليكم من الكتاب والحكمة يعظكم به»

[*Ue mà enzele alejkum minel-kitàbi uel-hikmeti jeidhukum bibí*]

«Kujtoni edhe librin e hikmetin (urtësinë) që Ai ka zbritur dhe me të cilët Ai ju këshillon!»

Libri është për Kur'anin; hikmetin (urtësia) është për fjalët e Pejgamberit, ose për fuqinë e dijeve vepruese të njeriut.

«واتقوا الله واعلموا ان الله بكل شيء عليم»

[*Uet'teku-ll'làhe vaëlemù en'ne-ll'làhe bikul'li shej'in alijmun*]

«Kijeni frikë Allahun dhe dijeni se Zoti çdo send e di plotësisht». Kuptimi: Të keni frikë nga mosveprimi sipas këshillave të Allahut dhe mos u bëni që të meritoni ndëshkimin e Zotit! Dhe, ta dini se Zoti i di mirë qëllimet tuaja dhe Ai e jep ndëshkimin jo vetëm sipas veprimit që të bëni, por edhe sipas qëllimeve që keni.

* * *

I madhi Zot, ashtu siç tregoi dispozitat e shkurorëzimit, për të treguar edhe disa dispozita për gratë e shkurorëzuara, urdhëron e thotë:

«وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ أَنْ يَنْكِحْنَ أَزْوَاجَهُنَّ إِذَا تَرَاضَوْا بَيْنَهُمْ بِالْمَعْرُوفِ ذَلِكَ يُوعَظُ بِهِ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَمْ أَزْكَى لَكُمْ وَأَطْهَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ (232)»

[*Ue idbà tal'laktumu-n'nisà'e febelagne exhekehun'ne felà taëdulùhun'ne en jenkebne ezwàxhehun'ne idbà teràdou bejnehum bilmaëriñfi dhàlike jùadbu bibí men kàne minkum juëminu bil'làhi uel-joumil-àk'hiri dhàlikum ezkà lekum ue at'heru uell'làhu jaëlemu ue entum là taëlemùne*].

«Kur ju t'i keni ndarë gratë dhe atyre po u mbaron afati i pritjes, mos i pengoni që t'i marrin prapë burrat e tyre, kur të dy janë mirëkuptuar me kënaqësi në mes tyre dhe me mënyrë të bukur e sipas sheriatit! Me këtë këshillohet secili prej jush që i ka besuar All'lahut e ditës së fundit. Kjo është më e dobishme dhe më e pastër për ju. Dhe Zoti di, kurse ju nuk dini».

Shpjegime

Zbritjen e këtij ajeti, e shkaktoi veprimi i Muak'kil bin Jesarit, ai e kishte ndaluar motrën e vet që të merrte prapë burrin që e kishte ndarë më parë. Por ajeti u drejtohet të gjithë atyre që mundohen ta pengojnë gruan që ajo të martohet, kur ajo ka dëshirë ta marrë një burrë dhe ai, gjithashtu, ka dëshirë ta marrë atë për grua sipas sheriatit. Gruaja ka të drejtë të kurorëzohet me atë burrë që ajo e sheh të udhës dhe kurkush nuk ka të drejtë ta ndalojë atë. Pra, nuk lejohet të ndalohet gruaja nga martesë e ligjshme; as burri i mëparshëm e as dikush tjetër, as kujdestari (velija), as baba e as vëllai i saj nuk e kanë këtë të drejtë.

Zoti, pasi i ndaloi njerëzit që të mos i pengojnë gratë të martohen, urdhëroi e tha: «Me këtë urdhër të Allahut këshillohet e vepron çdonjëri prej jush që i beson Zotit e ditës së fundit». Kjo është si frikësim për ata që veprojnë kundër këtij ajeti. Pastaj Allahu thotë: «Kjo është më e dobishme dhe më e pastër. Dhe Zoti e di dobinë dhe të mirën tuaj».

«إِذَا تَرَاضُوا بَيْنَهُم بِالْمَعْرُوفِ»

[*Idhà teràdou bejnehum bilmaëriñfi*]

«Kur ata të kenë arritur të jenë të kënaqur në mes tyre me mënyrën e bukur të ligjshme». Kuptimi: Kur burri e gruaja të marrin përsipër të njohin të drejtat që kanë ndaj njëri-tjetrit dhe të kenë mirëkuptim në mes tyre, ose kur të jenë të kënaqur nga njëri tjetri me kurorë të arsyeshme, atëherë mos e pengoni gruan që ta rimarrë burrin e parë.

* * *

Zoti, me madhërinë e vet, pasi tregoi dispozitat e kurorëzimit e të shkurorëzimit, për të treguar edhe dispozitat e frytës të martesës, që është fëmija, urdhëron e thotë:

وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ إِلَّا وُسْعُهَا لَا تُضَارَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِهِ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَلِكَ فَإِنْ أَرَادَا فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِّنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا وَإِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ تَسْتَرْضِعُوا أَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُمْ مَا آتَيْتُم بِالْمَعْرُوفِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ (233)»

[*Uelvâlidâtu jurdiëne eulàdehune boulejni kâmilejni limen eràde en jetim'me-rr'rredàate ue alel-meulûdi lebu riz'kebun'ne ue kisvetuhun'ne bilmaëriñfi là tukul'lefu nefsun il'là nus'ahà là tudarr'rru vâlidetun biveledihà ue là meulûdun lehù biveledihì ue alel-vàritihì mithlu dhàlike fein eràdà fisàlen an teràdin minhumà ue teshàvurin felà xhunàha alejbimà ue in ereditum en testerdi'ù eulàdekum felà xhunàha alejkum idhà sel'lemtum mà àtejtum bilmaëriñfi uet'tku-ll'làhe vaëlemù en'ne-ll'làhe bimà taëmelùne besijrun]*

«Nënat e ndara nga burrat - të lëshura apo të palëshuara qofshin – i ushqejnë me gjë fëmijët dy vjet të plotë, për atë baba që dëshiron ta plotësojë ushqimin e fëmijës me gjirin e nënës. Për babanë e kësaj fëmije është detyrë (vaxhib) ushqimi e veshja e tyre me mënyrë të bukur (sa të ketë mundësi babai, ose sa të caktojë gjyqi). Askush nuk detyrohet më shumë sesa ka fuqi. Të mos dëmtohet nëna për shkak të fëmijës (duke e detyruar ta ushqejë me gjë përdhunisht, ose duke ia marrë fëmijën, kur ajo dëshiron ta ushqejë me gjirin e saj). Të mos dëmtohet as babai për shkak të fëmijës (duke e detyruar të shpenzojë më shumë sesa ka mundësi). Edhe trashëgimtari ka të njëjtin detyrim. (d.m.th; në qoftë se fëmijës i ka vdekur babai, ai që trashëgon pasurinë e babait të këtij fëmije), detyrohet të ushqejë nënën dhe fëmijën e saj. Në qoftë se nëna dhe babai i fëmijës, me marrëveshje në mes tyre vendosin ta ndajnë fëmijën nga gjiri para dy vjetëve, nuk kanë bërë ndonjë mëkat; dhe, nëse dëshirojnë ta ushqejnë fëmijën me tajë, përsëri nuk bëjnë ndonjë mëkat, kur tajës i jepet rroga në një mënyrë të pëlqyeshme. Kijeni frikë Zotin (mos i dëmtoni fëmijën dhe tajën duke i dhënë rrogën mangët!) Dijeni mirë se Zoti i sheh të gjitha punët që ju bëni».

Shpjegime

«والوالدات يرضعن...»

[Uelvalidātu jurdiëne...]

«Nënat u japin gjë fëmijëve dy vjet të plotë».

Bejzaviu thotë se Zoti fjalën për “dhënien gjë fëmijës” e ka sjellë në mënyrën urdhërore, si lajm: “I japin gjë”, për të theksuar se është detyrë për t’i dhënë gjë fëmijës. Pra, pavarësisht se fjala ka ardhur si lajm, kuptimi i jepet si urdhër: “Le t’i ushqejnë fëmijët me gjë dy vjet të plotë”. Ky urdhër tregon se ushqimi i fëmijës me gjirin e nënës është punë e mirë (mendub); sepse detyrën për të ushqyer fëmijën e ka i ati dhe jo e ëma.

Prandaj, nëse nënat nuk i ushqejnë fëmijët me gjë, nuk janë fajtore. vetëm nëse fëmija nuk e merr gjirin e tajës, ose i ati nuk ka mundësi financiare të vërë tajë për fëmijën, atëherë e ka detyrë e ëma t’i japë gjë fëmijës; nëse nuk i jep, atëherë ajo është fajtore.

Nëna, derisa të jetë nën kurorën e babait të fëmijës, nuk ka të drejtë të kërkojë rrogë për ushqimin e fëmijës me gjë.

Në ajet, fjala "حولين" (houlejni) - dy vjet, është cilësuar me fjalën

"كاملين" (kàmilejni) “të plotë”, për të theksuar se e drejta për t’i dhënë gjë fëmijës është dy vjet dhe jo më tepër, si dhe për të theksuar se duhet kujdesur për fëmijën dy vjet që ai të ushqehet me gjë.

Në tefsirin Hazin thuhet se lejohet t’i jepet gjë fëmijës edhe më pak se dy vjet, por kufizimi në dy vjet është bërë për të eliminuar konfliktin që mund të ndodhë në mes nënës së fëmijës dhe babait të tij: e ëma dëshiron t’i japë gjë vetëm një vit, për shkak se mërzhitet, kurse i ati dëshiron që fëmija të

ushqehet me gjë më shumë se dy vjet. Prandaj Zoti e ka zgjidhur çështjen me “dy vjet”.

«وعلى المولود له رزقهن...»

[*Ue alel-meulūdi lebhū rizqubun'ne...*]

«Dhe babai i fëmijës ka detyrë ta ushqejë e ta veshë nënën e fëmijës me një mënyrë të bukur, sa të këtë mundësi ai, ose sa t'a caktojë gjyqi, sipas dinjitetit që ka gruaja. Dhe askush nuk detyrohet më shumë sesa ka fuqinë e vet».

Në vend që të thotë: "وعلى الاب" (Ue alel-ebi) “mbi babanë”, është thënë: "وعلى المولود" (Ue alel-meulūdi) “mbi atë njeri që fëmija ka lindur për të”. Ka thënë kështu për të theksuar se skota (nesebi) është e babait dhe jo e nënës.

«لاتضار والدها ولا مولود له بولده وعل الوارث
مثل ذلك»

[*Là tudarr'ru vâlidetun biveledihà ue là meulūdun lebhū biveledihí ue alel-vàrithi mithlu dhàlike*]

«Le të mos dëmtohet nëna për shkak të fëmijës, (duke e detyruar atë që t'i japë gjë fëmijës përdhunisht, ose duke i'a marrë asaj fëmijën nga dora, kur ajo dëshiron t'i japë gjë vetë).

Le të mos dëmtohet as babai për shkak të fëmijës (duke e ngarkuar atë të bëjë një shpenzim që nuk ia ka mundësinë). Edhe trashëgimtari ka po këtë detyrë. (d.m.th; në qoftë se fëmijës i ka vdekur babai, kujdestari detyrohet ta ushqejë këtë fëmijë dhe nënën e tij, sepse është ai që e trashëgon pasurinë e babait të fëmijës). Pra, i ati i fëmijës dhe e ëma le të mos e dëmtojnë njëri-tjetrin për shkak të fëmijës: babai duke mos dhënë ushqim për nënën e fëmijës, nëna duke kërkuar ushqim të tepërt prej burrit. Në qoftë se i ati i fëmijës ka vdekur, ai që trashëgon pasurinë e babait të fëmijës, ka detyrë të ushqejë fëmijën dhe nënën e tij».

Bejzaviu thotë se fraza:

«لاتضار والدها ولا مولود له بولده»

[*Là tudarr'ru vâlidetun biveledihà ue là meulūdun lebhū biveledihí*]

“Le të mos e dëmtojë fëmijën e ëma duke i dhënë më pak gjë, ose duke mos u kujdesur për të ashtu siç duhet; edhe i ati i fëmijës le të mos e dëmtojë fëmijën duke mos i dhënë nënës së fëmijës ushqimin e veshjen e duhur», sepse atëherë fëmija ose do të sëmuret, ose edhe mund të vdesë.

Hazini, e përshkruan kështu dëmtimin e nënës dhe të babait për shkak të fëmijës:

Dëmtimi i nënës bëhet duke ia marrë ish-burri fëmijën dhe duke e lënë më zemër të thyer, ose kur e ëma e fëmijës nuk ka dëshirë t'a ushqejë

fëmijën me gji, i shoqi e detyron atë ta ushqejë me gji, në një kohë që ai i ka mundësitë të vërë tajë për fëmijën.

Dëmtimi i babait të fëmijës bëhet duke ia lënë ish-gruaja fëmijën të shoqit, ose duke kërkuar prej tij ushqim të tepërt. Pra, Hazini thotë: Meqenëse këto ndodhin shpesh ndër njerëzit, Zoti i ka porositur ata që të mos dëmtojnë as foshnjën e as njëri-tjetrin.

“Trashëgimtarët”, - thotë Bejzaviu, - është për trashëgimtarët e pasurisë së babait të fëmijës; si gjyshi, vëllai, xhaxhai, ose kushërinjtë. Këta kanë detyrë të ushqejnë fëmijën dhe nënën, e cila e ushqen fëmijën me gjirin e saj. “Trashëgimtarët” mund të jetë për ata që janë fis me fëmijën dhe, sipas afërsisë që kanë, janë të detyruar të ushqejnë fëmijën dhe nënën që i jep gji atij.

Imam Azemi thotë se “trashëgimtari”, është për trashëguesit e fëmijës dhe për trashëguesit e babait të fëmijës; sepse ata e kanë detyrë të ushqejnë fëmijën, për arësye të pjesës që do t’u bjerë atyre, kur të vdesë fëmija. Në qoftë se ata nuk e ushqejnë, pushteti i detyron ta kryejnë detyrën përdhunisht.

Bejzaviu thotë se “trashëgimtari” mund të jetë edhe për vetë fëmijën, sepse fëmija është trashëgimtari i pasurisë së babait të vet; prandaj kur babai i ka lënë fëmijës pasuri, fëmija ushqehet me pasurinë e të atit dhe, nëse nuk ka pasuri, atë e ushqejnë të afërmit.

«فان ارادا فصلا عن تراض منهما وتشاور فلا جناح عليهما»

[*fein eradà fısàlen an teràdin minhumà ue teshàvurin felà xhunàba alejhimà*]

«Në qoftë se e ëma dhe i ati i fëmijës, me bisedim e me marrëveshje ndërmjet njëri-tjetrit vendosin t’ia presin gjirin fëmijës para dy vjetëve, të dy nuk kanë bërë ndonjë mëkat».

Zoti nuk e ka lënë prerjen e gjirit, vetëm në dorën e njërit nga prindërit. Ai ka thënë se për t’i prerë gjirin fëmijës, duhet të bisedojnë e ëma dhe i ati i fëmijës. Është theksuar se duhet më shumë kujdes për ruajtjen e fëmijës së vogël.

Me fjalën "وتشاور" (ue teshàvurin) “bashkëkonsultim”, Zoti thekson se në ardhhtë puna për t’i prerë gjirin fëmijës, duhet të pyeten edhe mjeku e njerëz të tjerë me përvojë, me qëllim që të sigurohet mirë jeta e fëmijës.

«وان اردتم ان تسترضعوا اولادكم فلا جناح عليكم اذا سلمتم ما ءاتيتم بالمعروف واتقوا الله واعلموا ان الله بما تعملون بصير»

[*Ue in eredtum en testerdi’ù enlàdekum felà xhunàba alejkum idhà sel’lemtum mà àtejtum bilmaëriñi ue’teku-ll’làbe vaëlemù en’ne-ll’làbe bimà taëmelùne besjrun*]

«Dhe nëse dëshironi t’i jepni gji fëmijës me tajë, nuk keni bërë ndonjë mëkat, me kusht që tajës t’i jepni pagesën me një mënyrë të pëlqyeshme.

Kijeni frikë Zotin (mos shkaktoni as humbjen e fëmijës e as tajës mos ia jepni pagesën mangët); dhe dijeni mirë se Zoti i sheh të gjitha punët që ju bëni».

Kuptohet se është më mirë që fëmijën ta ushqejë nëna me gjirin e saj, sepse ajo e do më shumë dhe kujdeset për të më shumë se kushdo tjetër. Por nëse e ëma e fëmijës është e ndarë dhe do të martohet me një burrë tjetër, ose nëna është e sëmurë, i është shteruar qumështi, a ka ndonjë pengim tjetër, atëherë nuk kanë ndonjë faj as i ati e as e ëma, që fëmijën e lënë të ndonjë tajë që t'i japë gjë, me kusht që tajës t'i japin pagesë të plotë, ashtu siç e kanë bërë fjalën me të.

Nëse nuk gjendet tajë, ose gjendet por fëmija nuk e merr gjirin e saj, atëherë e ëma është e detyruar t'i japë gjë vetë fëmijës së saj; nëse nuk i jep, është fajtore para Zotit.

Bejzaviu thotë se fjala "بالمعروف" (bilmaërùfi) "me mënyrë të bukur" është për ti dhënë tajës pagesën të plotë e me buzëqeshje, me qëllim që asaj t'i bëhet qejfi dhe të kujdeset sa më shumë për rritjen e fëmijës; madje, pikërisht për këtë qëllim Zoti e ka vënë si kusht që asaj t'ia jepni pagesën dorë me dorë, që ajo të sigurojë ushqimin dhe të kujdeset për fëmijën me zemër të qetë.

I madhi Zot, për të theksuar se nuk duhet të kundërshtohen dispozitat që u përmendën, e përfundon ajetin dukë thënë: "Kijeni frikë Zotin dhe dijeni mirë se Ai i sheh të gjitha punët që ju bëni". Kështu i paralajmëron Zoti ata që i kundërshtojnë këto dispozita.

* * *

Për të treguar edhe sa kohë duhet të presin gratë vejusha pa u martuar, Zoti ynë urdhëron e thotë:

« وَالَّذِينَ يَتُوفُونَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ (234) »

[Uel'ledhijne jetevef'foune minkum ue jedherùne ezvaxchen jeterab'basne bienfusihin'ne erbeate esh'burin ue ashren fe idhà belagne exhelehun'ne felà xhunàha alejkum fjmà fealne fji enfusihin'ne bilmaërùfi uell'llàbu bimà taëmëlùne khabijrun]

«Ata që vdesin prej jush dhe lënë gra të veja; ato gra le të presin me veten e tyre katër muaj e dhjetë ditë. Kur të vijë fundi i kohës së pritjes së tyre, nuk ka ndonjë mëkat për ju në ato punë që bëjnë gratë për veten e tyre në mynyrë të pëlqyeshme. Zoti i di punët që bëni ju». Prandaj mos e kundërshtoni urdhrin e Zotit!

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se vejushat e kanë vaxhib (detyrë), të presin pa u martuar katër muaj e dhjetë ditë. Brenda këtij afati, nuk bën që ata të shkojnë te një burrë tjetër, pasi kjo është koha për të dalluar nëse janë shtatzëna ose jo. Kur duket se ato janë shtatzëna, afati i pritjes zgjatet derisa ato ta lindin fëmijën. Vejusha shtatzënë mund të martohet pasi të lindë. Pritja e saj është që të ruhet e drejta e burrit të parë, që në barkun e saj të mos ketë më fëmijë me të. Dhe, në çastin që lind fëmija, për burrin e parë nuk ka mbetur më ndonjë e drejtë. Kështu, vejusha shpëton nga koha e pritjes dhe bëhet e zonja e së drejtës së vet.

Pritja katër muaj e dhjetë ditë, është e barabartë si për gratë e rritura që mund të lindin, ashtu edhe për ato që janë të vogla, ose që nuk mund të lindin prej ndonjë shkakut tjetër.

Ajeti tregon se për njeriun është e lejuar të shfaqë hidhërimin e tij, kur humb ndonjë gjë me rëndësi. Ajeti tregon gjithashtu se gruaja e ka detyrë të mbajë zi katër muaj e dhjetë ditë për burrin e saj të vdekur. Gjatë kësaj kohe gruaja nuk bën tualet dhe i lë mënjëanë stolitë. Por pasi të kalojnë katër muaj e dhjetë ditë, ajo stoliset dhe është kandidate për martesë. Nga këto veprime të saja nuk kanë asnjë përgjegjësi as vetë gruaja, as kujdestari i saj dhe as gjykatësi.

Ajeti tregon se edhe vajza e rritur mund të martohet pa lejen e babait, të vëllait, ose të kujdestarëve të tjerë.

* * *

Zoti, me madhërinë e vet, për të treguar se nuk është mëkat të kërlesh martesë me kurorë me vejushën, së cilës i ka mbaruar afati i pritjes, urdhëron e thotë:

« وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُمْ بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ أَوْ أَكْنَنْتُمْ فِي أَنْفُسِكُمْ عَلِيمٌ اللَّهُ أَنْكُمْ سَتَذْكُرُونَهُنَّ وَلَكِنْ لَا تُؤَاْعِدُوهُنَّ سِرًّا إِلَّا أَنْ تَقُولُوا قَوْلًا مَعْرُوفًا وَلَا تَعْزِمُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجْلَهُ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي أَنْفُسِكُمْ فَاحْذَرُوهُ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ »
(235)

[*Ue l'la xhunaba alejkum fijmà aradtun bihi min khitbeti-n'nisà'i en eknentum fij enfusikum alime-ll'làhu en'nekum setedhkrùnehun'ne ue lakin l'la tuvàidùhune sirr'rren il'la en tekùlù koulen maëriufen ue l'la taëzimù ukdete-n'nikàhi bat'tà jeblygal-kitàbu exhelehù vaëlemù en'ne-ll'làhe jaëlemu mà fij enfusikum fahdherùhu vaëlemù en'ne-ll'làhe gafùrun halijmun*]

«Për ju nuk ka ndonjë mëkat as kur kërkon për grua me fjalë larg larg (kinaje) atë vejushë që e ka mbushur afatin e pritjes dhe as kur e fshihni atë dëshirë në zemrën tuaj. Zoti e di se ju do t'i përmendni ato fjalë, por asaj

mos i premtoni ndonjë gjë fshehurazi, veçse në i thënçi ndonjë fjalë të pëlqyeshme. Mos e filloni lidhjen e kurorës pa u sosur plotësisht afati i pritjes, që është vaxhib për atë grua! Dijeni se Zoti e di atë që ju keni në zemrat tuaja; prandaj ruhuni prej Tij! Dijeni edhe se Zoti ëshë falës i madh dhe shumë i butë».

Shpjegime

«ولاجناح عليكم...»

[*Ue là xhunà alejkum...*]

«Për ju nuk ka ndonjë mëkat...» as kur kërkoni për grua me fjalë larg larg (kinaje) atë vejushë që ka mbushur afatin e pritjes dhe as kur e fshihni atë dëshirë në zemrën tuaj.

Kuptimi: Nuk ka ndonjë mëkat kur e kërkoni një vejushë për grua me fjalë larg e larg dhe jo drejtpërdrejt, kur ajo të ketë mbushur afatin e pritjes, ose edhe kur i dërgoni asaj ndonjë dhuratë a përshëndetje (selam).

Fjalët larg e larg, bëhen, p.sh, edhe kështu: ti je fisnike, ti je grua e mirë, je e bukur, unë dua që Zoti të më japë një grua të mirë, etj.

Drejtpërdrejt është kur asaj ia thua hapur: dua të të marr për grua, unë të pranoj ty për grua etj.

«علم الله انكم تذكرونهن...»

[*alime-llàhu en'nekum tedhkrùnehun'ne*]

«Zoti e di se ju do t'i përmendni ato fjalë të martesës...», por të paktën mos u premtoni atyre ndonjë gjë fshehurazi, por mund t'i thoni ndonjë fjalë të bukur.

Kuptimi: Mos i thoni atyre hapur, por thuajani larg e larg. Ose: Kur vejusha është në zi, brenda afatit katër muaj e dhjetë ditë, mos bëni zina me të, duke i premtuar se do të martoheni me të më vonë. Ose: Mos i thoni asaj: “Të më japësh besën që kurrë nuk do të marrësh tjetër burrë!” Ose: Mos bisedoni me një grua të huaj, përveçse t'i thoni ndonjë fjalë të mirë.

Zoti, për të theksuar se duhet të respektohen dispozitat për kurorëzimin dhe shkurorëzimin, për ushqyerjen e fëmijës me gjirin e së ëmës dhe ushqimin e nënës së fëmijës, në të gjitha këto ka përmendur fjalën "بالمعروف" (bilmaë'rùfî), që do të thotë: “veprim sipas zakonit me një mënyrë të pëlqyeshme! Zoti e ka përmendur këtë fjalë, gjithashtu, edhe kur kërkohet dora e një gruaje për të lidhur kurorë me të.

«ولاتعزموا عقدة النكاح حتى يبلغ الكتاب أجله»

[*ue là taëzimù ukdete-n'nikàhi hat'tà jeblugal-kitàbu exchelehù*]

«Mos e lidhni kurorën pa u sosur plotësisht afati i pritjes», që është vaxhib për atë grua. Kuptimi: Mos nxitoni të bëni kurorëzimin para se të plotësohet afati i pritjes, të cilin gruaje e ka vaxhib ta plotësojë. Ose: Mos e

bëni aspak qëllim të lidhni kurorë me vejushën brenda afatit të shkruar në Kur'an për kohën e pritjes.

«واعلموا ان الله يعلم ما في انفسكم فاحذروه»

[*vaëlemu en'ne-ll'lahe jaëlemu mà fij enfusikum fabdberuhu*]

«Dijeni se Zoti e di atë që ju keni në zemrat tuaja; prandaj ruhuni prej Tij!»

Kuptimi: Dijeni se Zoti i di qëllimet e zemrës tuaj, prandaj mos bëni dhëlpëri e tradhti dhe të nguteni të bëni kurorëzimin gjatë kohës së pritjes. Ruhuni prej ndëshkimit të Zotit, i Cili di ç'keni në zemër, sepse edhe ndëshkimin Ai jua jep sipas veprave e veprimeve tuaja!

«واعلموا ان الله غفور حلیم»

[*vaëlemu en'ne-ll'lahe gafurun halijmun*]

«Dijeni edhe se Zoti është falës i madh (për fajet që synoni t'i bëni, por nuk i bëni). Ai është edhe shumë i butë» (që i lejon njerëzit të bëjnë teube dhe nuk nxiton t'i ndëshkojë ata).

* * *

Zoti me madhërinë e vet, ashtu siç tregoi se nuk lejohet lidhja e kurorës me atë grua që nuk ka plotësuar afatin e pritjes, për të treguar se lejohet shklorëzimi i gruas para hyrjes në gjerdek (zifafit), urdhëron e thotë:

«لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمْسُوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً وَمَتَّعُوهُنَّ عَلَى الْمَوْسَعِ قَدْرُهُ وَعَلَى الْمُقْتَرِ قَدْرُهُ مَتَاعًا بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ» (236)
[*Là xhunàhe alejkum in tal'laktumu-n'nisà'e mà lem temes'suhun'ne eu tefridu lehun'ne ferijdaten ue met'tiuhun'ne alel-musi'i kaderuhù ue alel-muktiri këderuhù metà'an bilmaërihi hak'kan alel-muhsinijne*]

«Për ju nuk ka ndonjë detyrim²² nëse i ndani gratë para se t'i prekni, ose para se të kini caktuar shumë e kurorës. Dhe t'u jepni atyre ndonjë gjë për të cilën interesohen gratë (mut'a), që të jetë e pëlqyeshme si nga ana logjike, ashtu edhe në sheriat dhe ajo gjëja të jetë edhe e vlefshme sipas zakonit (sipas mundësisë financiare që të keni). I pasuri le t'i japë asaj një gjë sipas pasurisë që ka, por edhe i varfri le të japë sipas gjendjes së tij financiare, por gjëja të jetë e tillë që t'u përshtatet mirëbërësve».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se gratë e shklorëzuara, me sa kuptohet prej ajeteve të deritanishme, janë dy llojesh: Një palë janë nga ato gra që kanë rënë me burrat e vet dhe u është caktuar shuma e kurorës, kurse pala tjetër janë ato gra, burrat e të cilave nuk kanë hyrë në gjerdek dhe shuma e kurorës ende nuk u është caktuar.

²² S'keni për t'ua dhënë atyre paratë e kurorës.

Ky ajet ka zbritur për të treguar dispozitat e grave të palës së dytë.

Këtyre grave, të cilat ende nuk kanë humbur ndonjë gjë dhe burrat nuk kanë parë ndonjë dobi prej tyre, nuk është detyrë t'u jepen paratë e kurorës. Ky është kuptimi i fjalës: «لَا خُنَاهَا عَلَيْكُمْ» (Là xhunàha alejkum) “për ju nuk ka ndonjë mëkat”.

Por, meqenëse gruaja e ndarë dëshpërohet nga shkurorëzimi dhe për t'ia hequr asaj hidhërimin deri në njëfarë mase, burri ka detyrë t'i japë asaj diçka, (një palë rroba, etj) sipas mundësisë së tij financiare dhe sipas dinjitetit të gruas. Imam Azemi thotë se rrobat që do t'i japë burri gruas në një rast të tillë, duhet të kenë një vlerë që të mos e kapërcejë gjysmën e shumë së parave të kurorës.

* * *

Zoti me madhëinë e vet, për të treguar edhe dispozitën për gruan e shkurorëzuar para se burri të ketë hyrë si dhëndër tek ajo, por që i është caktuar shuma e kurorës, urdhëron e thotë:

«وَإِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ إِلَّا أَنْ يَعْفُوَ أَوْ يَعْفُوا الَّذِي بِيَدِهِ عُقْدَةُ النِّكَاحِ وَأَنْ تَعْفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى وَلَا تَنْسُوا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ» (237)

[*Ue in tal'laktumühun'ne min kabli en temes'sühun'ne ue kad feradtum lehun'ne ferijdaten fenisfu mà feradtum il'là en jaëfune eu jaëfuve-l'ledhij bijedibi ukdetu-n'nikàhi ue en taëfù akrebu lit'takvâ ue là tensevul-fadle bejnekekum in'ne-l'llàhe bimâ taëmelune besijrun*]

«Dhe nëse i shkurorëzoni ato (gratë) para se të hyni në gjerdek, por e keni caktuar shumë e kurorës së tyre, duhet t'u jepni gjysmën e asaj shume; por, nëse gratë jua falin, nuk keni detyrë të jepni gjë, ose ua fal atyre të gjithë shumë ai që e ka lidhjen e kurorës në dorën e vet (atëherë nuk bëhet më fjalë për pagesën e gjysmës së shumë). E falura juaj (burri i'a jep asaj të plotë shumë e kurorës, ose gruaja ia fal atij edhe gjysmën që ka detyrë të marrë ajo) është më afër takvësë. Mos harroni mirëbërësinë në mesin tuaj! Dhe Zoti i sheh të gjitha punët që ju bëni».

* * *

Zoti, me madhërinë e vet, pasi tregoi dispozitat e kurorëzimit e të shkurorëzimit në mes burrit e gruas dhe për të dhënë edhe një urdhër që të kujdesemi për namazin, që është lidhja në mes njeriut e Zotit, urdhëron e thotë:

«حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ» (238)

[*Hâfidhù ale-s'salevâti ue-s'salâtil-vustâ ue kùmù lil'lâhi kànitijne*]

«Ruani faljen e namazeve (të pesë kohëve), sidomos faljen e namazit të mesëm!» (Kryeni të pesë kohët, por më shumë kujdesuni që të mos u mbetet pa falur namazi i pasdrekës - iqindial!). Dhe ngrihuni të falni namaz për Allahun duke e kujtuar Atë! Kështu ju jeni të kthyer me zemër kah Zoti.

Kuptimi: Besimtarë! Ashtu siç e keni vaxhib të respektoni dispozitat që rrjedhin në mes burrit e gruas, po ashtu e keni vaxhib të ruani edhe faljen e namazeve në kohët e caktuara; të mos e vononi faljen e namazeve, t'i plotësoni kushtet dhe edukatën e faljes së namazit; të kujdesni veçanërisht më shumë për namazin e mesëm! Dhe ngrihuni të falni namaz për Allahun duke e përmendur Atë dhe duke pasur frikë që të mos u përzihet asgjë tjetër në adhurimin tuaj dhe mendjen ta përqendroni plotësisht vetëm tek Ai dhe jo tek dikush tjetër.

Shpjegime

Ashtu siç i ruan kohët e faljes së namazeve ai që fal namazin rregullisht, edhe falja e namazit e ruan atë prej gjynahesh në dunja dhe prej ndëshkimit në ahiret. Zoti e ka sjellë foljen «حافظوا» (hàfidhù) “ruani” në mënyrën urdhërore, në vetën e dytë, çka tregon ndërsjellësi (reciprocitet), që do të thotë: Si ta ruani ju faljen e namazit, ashtu ju ruan edhe namazi ju.

Se cili është namazi i mesëm, nuk dihet në mynyrë të prerë, por Zoti ynë thotë në këtë ajet: “Kujdesuni shumë për të”. Shumica e interpretuesve të Kur’anit, kanë thënë se është fjala për namazin e pasdrekës (iqindisë). Të tjerë kanë thënë se është fjala për namazin e mëngjesit (sabahut). Disa të tjerë kanë thënë se është fjala për namazin e drekës (ylesë). Qëllimi pse nuk është treguar me fjalë të prera se cili është namazi i mesëm: besimtarët të kujdesen që të kryejnë faljen e çdo namazi, duke kujtuar për secilin se ai është namazi i mesëm.

Fjala «قنوت» (kunùt) që rrjedh prej fjalës «قانتين» (kànitijne), ka këto kuptime: “Lutem; përmend Zotin; i bindem Zotit; i përullem Zotit; sillem me përvuajtëri; të mos bësh zë; të strukesh dhe të vazhdosh me durim”. Meqenëse të gjitha këto kuptime gjenden në faljet e namazeve dhe meqë-nëse nuk ka ndonjë pengim për përdorimin e të gjitha këtyre kuptimeve, ajeti mund të përkthehet edhe kështu: «Ruani pesë faljet e namazeve, sidomos faljen e namazit të mesëm! Dhe ngrihuni të falni namaz për Allahun dhe t'i luteni Atij, duke iu bindur urdhërave të Tij; heshtni dhe mos flisni fjalë dynjaje gjatë faljes së namazit; faleni namazin urtë e butë e mos hidhni vështrime anash, por mbajeni mendjen te Zoti dhe bëni durim në këto punët e vështira të faljes së namazeve!»

Fahri Raziu thotë se falje e plotë e namazit, do të thotë: ngritja më këmbë, këndimi i Kur’anit, rënia në ruku e në sexhde dhe të ndenjurit përvuajtërisht. Këto janë punët që e zbusin zemrën e njeriut dhe e bëjnë atë të priret kah e drejta, të heqë dorë prej së keqes dhe prej inatit. Shkurt, falja

e namazit e bën njeriun të ndjekë urdhrat e Zotit dhe të largohet prej gjërave të ndaluara. Falja e namazit i kujton njeriut shkallën e ulët të robërisë së tij dhe madhërinë e Zotit.

Për të theksuar se nuk duhet të merren punët e dynjasë si pengesë për punët e ahiretit, urdhri për faljen e namazeve është dhënë në vazhden e urdhreve për kurorëzimin e shkurorëzimin.

* * *

Zoti, me madhërinë e vet, për të treguar edhe se duhet të kesh siguri e qetësi që t'i plotësosh kushtet e faljes së namazit, urdhëron e thotë:

«فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَأَذْكُرُوا اللَّهَ
كَمَا عَلَّمَكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ» (239)

[*Ue in khiftum ferixhàlen eu rukbànen feidhà emintum fedhkuru-ll'illàhe kemà
al'lemekum mà lem tekùnù taëlemùne*]

«Nëse keni frikë (prej armikut, prej kusarëve, etj), faleni namazin më këmbë, ose kaluar! Dhe kur të jeni të siguruar, atëherë përmendeni Zotin (faleni namazin) ashtu siç jua ka mësuar Ai, me ato punë që ju nuk i dinit».

Kuptimi: Nëse keni qetësi e siguri, faleni namazin me të gjitha kushtet e tij! Por, kur jeni në gjendje frike prej armikut, prej kusarëve, egërsirave, etj, që nuk ju lejojnë ta falni namazin me qetësi zemre, për të mos e humbur kohën e faljes së namazit, faleni atë si të mundeni, qoftë edhe me shenja, këmbësorë qofshi ose kalorës. Por, kur të largohet gjendja e frikës, atëherë faleni namazin me kushtet që jua ka mësuar Zoti dhe që më parë ju nuk i dinit.

Shpjegime

Falja e namazit që kryhet në rastet e ndonjë frike, kthehem i ose jo në drejtim të kibles, quhet “salàti khouf” falje namazi me frikë. Kjo lloj faljeje ndodh në rast lufte, por edhe në raste të tjera si ato që u përmendën më sipër. Këtu është fjala për faljen e namazit në kushtet e vazhdimit të luftës. Se sa rekatë duhet falur namazi me frikë, dijetarët kanë mendime të ndryshme. Shumica e tyre thonë se duhet të falen aq rekatë sa ka namazi përkatës. Disa kanë thënë se duhet të falet vetëm një rekat. Disa të tjerë kanë thënë se udhëtarët (mysafirët) falin nga dy rekatë, kurse vendësit (mukijmët) falin nga katër rekatë.

Imam Shafi’iu thotë se në raste frike të madhe, kur njeriu është më këmbë ose kaluar, duhet ta falë namazin dhe të mos e lërë për më vonë. Por imam Azemi thotë se namazet farz nuk lejohet të falen në ecje e sipër, më këmbë ose kaluar qoftë; prandaj falja e namazit farz shtyhet për më pastaj. Disa nga hanefijtë këtë ajet e interpretojnë kështu: «Nëse keni frikë, faluni më këmbë ose mbi kalë me shenja (ijma’ë), por jo duke ecur».

Me sa kuptohet, qoftë prej ajetit të mësipërm, ashtu edhe prej ajetit të sures “En’nisà’ë”, namazi ka rëndësi e vlerë aq të madhe, saqë nuk është dhënë lejë të vonohet falja e tij edhe në çastet më të rrezikshme.

* * *

Për faljen e namazit me frikë do të jepen shpjegime të zgjeruara, kur të përkthejmë ajetin e posaçëm të sures “En’nisà’ë”.

I madhi Zot, pasi tregoi mynyrën e faljes së namazit në raste frike dhe në kohë sigurie, për të treguar edhe disa dispozita që kanë qenë vepruese në fillimet e Islamit për marrëdhëniet me vejushat dhe që u përmendën më lart, urdhëron e thotë:

« وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا وَصِيَّةً لِأَزْوَاجِهِمْ
مَّتَّاعًا إِلَى الْخَوْلِ غَيْرِ إِخْرَاجٍ فَإِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ
فِي مَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَّعْرُوفٍ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ (240) »

[Uel’ledhijne jetevef’foune minkum ue jedherûne ezvâxchen vesij’jeten li ezvâxhibim
metà’an ilel-bouli gajre ikbrâxhin fein kbarexhne felâ xhunâha alejkum fij mà fealne fij
enfusiuhin’ne min maërrûfin uell’llâhu azijzun bakijmun]

«Njerëzit tuaj që vdesin (ata të cilëve u afrohet vdekja) dhe lënë gra, le të bëjnë porosi (vesijet) për gratë e veta, që ato të ushqehen deri në një vit pa u nxjerrë prej shtëpisë së burrave; nëse dalin prej shtëpisë para se të mbushet viti, ju nuk keni asnjë mëkat për ato veprime të zakonshme që bëjnë gratë për veten e tyre, (si stolisja për martesë, dalja nga shtëpia e burrit etj). Zoti është i vetmi ngadhënjës dhe veprues me urtësi e me dije të plotë (hikmet)».

Shpjegime

Shumica e interpretuesve të Kur’anit (mufes’sirëve) thonë se në fillimet e Islamit, puna e vejushës ishte kështu: Asaj, i jepej si trashëgim prej burrit një vit ushqim dhe banim në shtëpinë e burrit. Por nëse ajo do të priste pa u martuar deri në një vit, ishte e lirë të zgjidhte njërin nga dy veprimet: nëse dëshironte, qëndronte në shtëpinë e burrit dhe ushqej aty një vit të plotë; nëse largohej para se të mbushej viti, nuk i mbetej më asnjë e drejtë që të ushej prej familjes së burrit. Pastaj, urdhëri për ushqimin dhe banimin e saj u anulua me ajetin e trashëgimisë. Edhe pritja e saj një vit pa u martuar, u anulua me ajetin e mësipërm që thote se: «Vejusha do të presë katër muaj e dhjetë ditë».

Imam Muxhahidi thotë se ky ajet nuk është i anuluar, por është në veprim kështu: në qoftë se vejusha nuk merr ushqim dhe nuk dëshiron të qëndrojë një vit në shtëpinë e burrit, ajo pret pa u martuar katër muaj e dhjetë ditë; por, nëse qëndron në shtëpinë e burrit, ajo do të presë një vit pa u martuar. Fjala e Muxhahidit është parapëlqyer.

Në tefsirin e Hazinit thuhet se ky ajet ka zbritur për Hakim Ibni Harithin, i cili kur vdiq, la babën, nënën dhe të shoqen. U pyet Pejgamberi se si të veprohej me pasurinë e Hakimit. Atëherë, ka zbritur ajeti i mësipërm.

* * *

Zoti, ashtu siç tregoi se është vaxhib t'i japsh një palë rroba asaj gruaje që shkurorezohej para se i shoqi të hyjë dhëndër tek ajo, për të treguar edhe se është mirë t'u jepen nga një palë rroba të gjitha grave të shkurorezuara, urdhëron e thotë;

«وَلِلْمُطَلَّاتِ مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ (241)
كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ (242)»

[Ue lilmutal'lekàti metà'un bilmaëri'fi hak'kan alel-mut'ekijne. kedhàlike jubej'jinu-
ll'làhu lekum àjàtihi leal'lekum taëkilùne]

«Grave të shkurorezuara duhet t'u jepen nga një palë rroba të pëlqyeshme zakonisht; kjo është një e drejtë që u përshtatet besimtarëve (mut'ekive). Kështu i tregon Zoti për ju ajetet e veta, që ju t'i kuptoni ato dhe të veproni sipas thënieve të këtyre ajeteve».

Shpjegime

Bejzaviu thotë se “rrobat” e përmendura në këtë ajet, janë për ato rroba që burri ia jep gruas që ka ndarë, pavarësisht nëse ka hyrë, apo nuk ka hyrë në gjerdek. Por rroba e përmendur në ajetin e mëparshëm ishte e posaçme për gratë e ndara para se burri të kishte hyrë në gjerdek. Pra: e para ishte e posaçme dhe kjo e dyta, e përgjithshme.

Prandaj nuk ka përsëritje. Por disa të tjerë kanë thënë se fraza «متاع

بالمعروف» (metà'un bil-maëri'fi) është për ushqimin në sasinë e zakonshme që i jepet gruas së ndarë gjatë tre muajve që ajo do të presë pa u martuar.

Nga ajeti i fundit kuptohet se besimtarët duhet t'i kuptojnë domethëniet e ajeteve të Kur'anit dhe kjo është një çeshtje me rëndësi shumë të madhe për Islamin.

* * *

Zoti, për t'i thirrur njerëzit që të pranojnë dispozitat e përmendura dhe të heqin dorë prej kokëfortësisë e të nxjerrin mësim nga pësimet e popujve të kaluar, urdhëron e thotë:

«أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَهُمْ أُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمُ اللَّهُ مُوتُوا ثُمَّ أَحْيَاهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ (243)»

[E lem tere ile-l'ledhijne kbarexbhù min dijàribim ue bum ulûfun hadberel-mouti fekàle lehumu-ll'llàhu mùtù thum'me ahjàhum in'ne-ll'llàhe ledhù fadlin ale-n'nàsi ue lakin'ne ekthere-n'nàsi là jeshkurùne]

«A nuk i pe ti (o, i dashuri Im?) ata mijëra veta që dolën prej qyteteve të tyre nga frika e vdekjes? Dhe Allahu u tha atyre: “Vdisni! (ata vdiqën). Pastaj i ngjalli përsëri, sepse Zoti është mëshirues ndaj njerëzve. Por shumica e njerëzve nuk falënderojnë».

Shpjegime

«ا لم تر»
[e lem tere]

«Ai nuk i pe ti?»

Pyetja është pohuese (takrijri) – për të treguar se pamja është e vërtetë. Kuptimi: i ke parë mirë.

Pamja është pamje zemre, do me thënë: dituri²³.

Pyetja u është drejtuar të gjithë atyre që kanë aftësi të pyeten. Disa thonë se pyetja i është drejtuar vetëm Pejgamberit.

Sipas këtyre interpretimeve, kuptimi i frazës është: A nuk e pe ti (o, i dashuri Im?). Po, i di shumë mirë.

Ose: A nuk e di ti (o njeri që je zotërues i diturisë?) Po, i di.

«الى الذين خرجوا من ديارهم وهم الوف حذر الموت»
[Ilel-l'ledhijne kbarexbhù min dijàribim ue bum ulûfun hadberel-mouti]

«Ata që dolën prej qyteteve të tyre nga frika e vdekjes ishin mijëra veta». (A nuk i di ti këto? Po i di shumë mirë).

Në lidhje me faktin se kush janë njerëzit e dalë prej qyteteve, ka shumë transmetime (rivajete), por e vërteta është se ata janë kombi i Hazkilit, alejhis'selam, të cilët u urdhëruan nga pejgamberi i vet që të luftonin kundër armikut. Mirëpo lufta iu duk e rëndë dhe prej frikës së vdekjes nuk luftuan. Për shkak të fajit që bënë, Zoti u lëshoi murtajën e ata vdiqën! Kur vdekja u shpeshtua ndër ta, shumica u larguan nga vendet e veta. Atëherë, i madhi Hazkil, iu lut Zotit që t'u tregonte një shenjë, me të cilën të kuptonin se kurrkush dhe në asnjë mënyrë nuk mund të shpëtojë prej ndëshkimit të Zotit. Zoti ia pranoi lutjen Hazkilit dhe urdhëroi që ata të vdisnin të gjithë. Dhe ata vdiqën në çast. Pas disa ditësh, i madhi Hazkil u lut përsëri për ringjalljen e tyre dhe Zoti i ngjalli ata për herë të dytë. Atëherë, secili shkoi në shtëpinë e vet për të jetuar derisa të kishin jetën.

Ajeti është për t'u dhënë guxim myslimanëve që të luftojnë kundër armikut të fesë.

²³ Duke mos i parë ai (të cilit i drejtohet fjala), i ëshë thënë: “A nuk i pe?” Dje është thënë kështu për të tërhequr vërejtjen në atë punë.

* * *

Zoti, pasi u tregoi atyre se ikja prej vdekjes nuk sjell dobi dhe për t'i urdhëruar që të luftojnë me armikun, urdhëron e thotë:

«وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ (244)»
[Ue kàtilù fij sebijli-l'làbi vaëlemù en'ne-ll'llàhe semij'un alijmun]

«Luftoni në rrugën e Zotit me armikun e fesë! Dhe dijeni mirë se Allahu i dëgjon fjalët dhe i di qëllimet e punët tuaja».

Kuptimi: Nëse doni që të bëheni falënderues të mirësive të Allahut, luftoni me armikun që të fitoni kënaqësinë e Zotit! Mos kini frikë prej vdekjes, sepse ajo çka është shkruar, doemos do të ndodhë; prandaj ikja prej luftës nuk e vonon çastin e fundit të jetës (exhelin). Vraponi pra në luftë, se edhe në vdekshi, keni mbaruar në rrugën e Zotit dhe, nëse jetoni, do të arrini shpërblimin (thevabin); pra për ju ka dy të mira. Dhe dijeni mirë se Zoti i dëgjon bisedat tuaja; prandaj mos bisedoni me njëri-tjetrin për të ikur prej luftës. Allahu i di edhe qëllimet e zemrës suaj, si dhe punët që ju bëni.

* * *

Zoti, me madhërinë e vet, pasi urdhëroi luftën me armikun, për të treguar se ndihma me pasuri në luftë është një hua e bukur që i jepet Zotit, urdhëron e thotë:

«مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ أَضْعَافًا كَثِيرَةً وَاللَّهُ يَقْبِضُ وَيَبْسُطُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ (245)»
[Men dbel'ledhij jukridu-ll'llàhe kardan basenen fe judàifehù lehù ad'afen kethijreten
uell'llàhu jakbidu ue jeksutu ue ilejbi turxhe'üne]

«Kush është ai që i jep hua Zotit, një hua të bukur? Dhe Zoti ia shton atij shpërblimin shumëfish; sepse Allahu edhe ngushton edhe zgjeron dhe, vetëm te Ai do të ktheheni!»

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se “huaja e bukur”, është për pasurinë hallall që shpenzohet për luftë, për të arritur vetëm kënaqësinë e Zotit. Shpenzimi për luftën është shëmbëllyer me huanë, për të theksuar se ai kurrë nuk humbet, përkundrazi, ka shpërblim të madh.

«والله يقبض ويبسط»
[Uell'llà jakbidu ue jeksutu]

«Zoti edhe shtrëngon edhe zgjeron». Kuptimi: Zoti, kujt të dëshirojë ia jep ushqimin shtrëngueshëm dhe kujt të dëshirojë, ia jep me mbushulli (bollëk). Ose: Zoti, kujt të dëshirojë ia shtrëngon zemrën dhe ai nuk afrohet të bëjë mirë dhe, kujt të dëshirojë, ia zgjeron zemrën dhe ai vrapon në punë të mira.

Sipas këtyre interpretimeve, ajeti do të thotë: Kushdo që shpenzon pasurinë hallall me dëshirë për luftë për të arritur vetëm kënaqësinë e Zotit, le të mos kujtojë se i ka humbur gjë, sepse ia ka dhënë Zotit si hua të bukur dhe Zoti ka për t'ia kthyer atij me shumëfishin; Zoti kujt të dëshirojë ia jep ushqimin të paktë dhe kujt të dëshirojë, ia shton dhe ia jep me mbushulli. Prandaj nuk duhet shtrënguar dora për të dhënë në të tilla vepra. Nëse nuk shpenzoni për luftë, dijeni se te Zoti do të ktheheni dhe para Tij do të shkoni!

* * *

Zoti, me madhërinë e vet, për të qortuar ata që nuk luftojnë në rrugën e Allahut, urdhëron e thotë:

«أَلَمْ تَرَ إِلَى الْمَلَإِ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَى إِذْ قَالُوا لِنَبِيِّ لَهُمْ ابْعَثْ لَنَا مَلِكًا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ أَلَّا تُقَاتِلُوا قَالُوا وَمَا لَنَا أَلَّا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَدْ أُخْرِجْنَا مِنْ دِيَارِنَا وَأَبْنَاءِنَا فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْا إِلَّا قَلِيلًا مِّنْهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ (246)»

[E lem tere ile-melei min benij israjle min baëdi Musà idb kàlù linebij'jin lehumub-ath lenà meliken nukàtilu f'ij sebiji-l'làbi kale bel asejtum in kutibe alejkumul-kitàlu el'là tukàtilù kàlù ue mà lenà el'là nukàtile f'ij sebiji-l'làbi ue kad ukbrixhnà min dijàrinà ue ebnàinà felem'mà kutibe alejhimul-kitàlu tevel'lou il'là kalijlen minhum uell'llàhu alijmin bidb'dhàlimijne]

«I dashuri Im! A nuk e di ti për një pjesë nga paria e benij Israilëve pas Musait, kur i thanë pejgamberit të dërguar për ta: “Na dërgo një mbret (cakto për ne një komandant dhe nën komandën e tij) të luftojmë në rrugën e Zotit! Pejgamberi u tha atyre:”Druaj se lufta bëhet farz për ju dhe nuk do të luftoni!” Dhe ata i thanë: “Ç’kemi ne që të mos luftojmë në rrugën e Zotit? A nuk u nxorëm prej shtëpive tona dhe prej fëmijëve tanë?” Por kur për ta u bë farz lufta, ata i kthyen shpinën dhe vetëm një pakicë prej tyre e mbajtën fjalën! Zoti i njeh mirë keqbërësit».

Shpjegime

Fahri Raziu e Hazini shpjegojnë se, pasi i madhi Musa ndërroi jetë, Zoti u dërgoi benij Israilëve shumë pejgamberë, të cilët ishin urdhëruar të ftonin njerëzit që të vepronin sipas dispozitave të Teuratit dhe t’u mësonin atyre ato gjëra që i harronin. Por, pasi kaluan disa vjet, beni Israilët filluan t’i ndryshonin dispozitat e Teuratit dhe të vepronin sipas dëshirave të veta. Ndër ta u shtuan kryengritjet e u prish morali aq shumë, sa që ata filluan të mos i dëgjonin më këshillat e pejgamberëve. Atëherë, Zoti u hodhi mbi shpinë kombin e Amalikasve që banonin ndërmjet Egjiptit dhe Damaskut.

Amalikasit i mundën beni Israilët dhe i nxorën prej atdheut, i skllavëruan fëmijët dhe i shpartalluan. Beni Israilët mbetën në një mal si bagëtitë që u ka rënë ujku. Në atë kohë ata kishin pejgamber Shemuiun, alejhisselam, i cili ndreqte punët e tyre fetare. Paria e kombit u mblodhën dhe biseduan që të përgatiteshin për t'i qëndruar armikut dhe për të ruajtur vetëqënien e vet. Ata e dinin se u duhej një drejtim e një mbret. Prandaj, iu lutën pejgamberit që kishin Shemuiut, që të caktonte për ata një mbret.

* * *

Zoti për të treguar se për beni Israilët u përmbush synimi, urdhëron e thotë:

«وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ اللَّهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ مَلِكًا قَالُوا أَنَّى يَكُونُ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ أَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً مِّنَ الْمَالِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ وَاللَّهُ يُؤْتِي مَلَكُهُ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ»
 «(247)»

[Ue kale lehum nebij'jhum in'ne-ll'lahe kad beathe lekum Talute meliken kalu en'na jekunu lebul-mulku alejna ue nabnu ehak'ku bilmulki minhu ue lem juete seaten minel-mali kale in'ne-ll'lahe-stafahu alejkum ue zadehu bestaten fil-ilmi uel-xbismi uell'llahu juetij mulkehü men jeshâ'u uell'llahu vasiun alijmun]

«Edhe pejgamberi i tyre u tha se Zoti ka dërguar Talutin si mbret për ju! Ata i thanë: “Qysh mund të bëhet ai mbret për ne, kur ne jemi më të meritueshëm se ai për të mbretëruar? Atij nuk i është dhënë as ndonjë pasuri”. Pejgamberi u tha “Atë e ka zgjedhur Zoti mbret për ju dhe i ka dhënë shumë dituri e trup të fuqishëm. Allahu ia jep mbretërimin kujt të dëshirojë. Dhe Zoti është shumë dhënës dhe shumë i ditur».

Shpjegime

Taluti ishte nga nipat e Benjamin, por nuk ishte i pasur. Thuhet se ka qenë regjës lëkurësh, ose bari, ose ujëshitës.

Deri në atë kohë, mbretërit e beni Israilëve zgjidheshin nga nipat e Jehudës dhe profetët i kishte dërguar Zoti nga nipat e Levit. Pra, Taluti nuk ishte i pasur dhe as prej dere mbretërore. Prandaj paria e beni Israilëve e kundërshtuan pejgamberin e tyre dhe i thanë: “Qysh mund të mbretërojë Taluti mbi ne, kur ne jemi më të meritueshëm se ai...”²⁴.

Mirëpo pejgamberi i tyre ua hodhi poshtë metimin me katër pika kryesore:

I. Për të tilla gradime duhet mbështetur në zgjedhjen e Zotit. Meqë Zoti e ka parë të udhës t'ja japë Talutit këtë shkallë të lartë, hiqni dorë nga mëtimi juaj dhe pranoni sundimin e tij.

²⁴ Ne na duket se paria e Beni Israilëve ishin ziliqare dhe secili donte të bëhej vetë mbret; prandaj kanë kundërshtuar për Talutin. (Përkthyesi)

II. Për të qeverisur popullin kërkohen dy cilësi: dituri dhe forcë trupore e trimëri zemre. Meqenëse këto dy cilësi gjenden më shumë te Taluti, ai është më i meritueshëm për mbret.

III. Pronësia është e Zotit; Ai kujt të dëshirojë i jep. Prandaj askush nuk ka të drejtë të kundërshtojë.

IV. Zoti është dhurues i madh dhe ka dijeni të plota; Ai edhe të varfrin e bën të pasur, pra kushdo mund ta meritojë të bëhet mbret; Ai njeh më shumë se kushdo tjetër; Ai i'a jep mbretërimin kujt të dëshirojë dhe kur Ai nuk e shikon të udhës, nuk ia lë mbretërimin trashëgim nipave e stërnipave.

* * *

Zoti, pasi u tha qartë e prerë beni Israilëve se Taluti do të bëhej mbret, për të treguar se ata kërkuan një shenjë prej peygamberit që Taluti të ishte mbret, urdhëron e thotë:

«وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ آيَةَ مُلْكِهِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ التَّابُوتُ فِيهِ سَكِينَةٌ مِّنْ رَبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِّمَّا تَرَكَ آلُ مُوسَىٰ وَآلُ هَارُونَ تَحْمِلُهُ الْمَلَائِكَةُ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ مُّؤْمِنِينَ (248)»

[*Ue kale lebum nebij'juhum in'ne àjete mulkihi en jeëtijekumu-t'tabutu fjihi sekijnnetun min rab'bikum ue bekij'jetun mim'mà tereke àlu Mùsà ue àlu Hàrùne tahmiluhul-melàiketun in'ne fji dhàlike leàjeten lekum in kuntum muëminijne*]

«Peygamberi u tha atyre: shenja e mbetërimit të tij, është se do të sjellë për ju Arkën (Tabutin), që ju e keni humbur); brenda në të ka mbetje nga ato që kanë lënë fëmijët e Musait dhe fëmijët e Harunit; atë e mbajnë melekët. Pa dyshim, në të ka një shenjë të madhe për ju nëse jeni besimtarë».

Shpjegime

Bejzaviu thotë se Tabuti ishte një arkë e punuar me dërrasa nga druri i selvisë. Tabuti ishte tre kutë i gjatë e dy kutë i gjërë dhe i veshur me ar. Brenda në Tabut ruheshin amanetet e shenjta, si pllakat e Teuratit, shkopi i Musait dhe rrobat e tij, një copë nga ëmbëlsira (hallvë Kudreti) që patën ngrënë beni Israilët në fushën e Tihit, si dhe çallma e Harunit. Tabuti ruhej gjithmonë pranë mbretërve.

Kur beni Israilët qenë mundur nga Amalikasit, këta të fundit e patën rrëmbyer edhe Tabutin. Beni Israilët ishin shumë të dëshpëruar për humbjen e Tabutit, sepse ata besonin se të gjitha fatkeqësitë u vinin nga humbja e Tabutit. Prandaj ata dëshironin si e si ta shtinin atë përsëri në dorë.

Zoti u tregoi atyre se Tabuti i dëshiruar do t'u vinte nëpërmjet Talutit. Kështu ata të merrnin vesh se Taluti do të arrinte ndihmën e Allahut. Prandaj duhej t'i bindeshin Talutit dhe ta pranonin atë për mbret.

Amalikasit nuk e respektonin Tabutin. Në ato ditë ata u prekën nga një sëmundje e rëndë. Prandaj thanë se e liga vinte prej Tabutit. Prandaj - thanë ata,- duhet ta kthejmë e ta çojmë Tabutin në vendin e beni Israilëve. E hodhën Tabutin jashtë kufirit të tyre si një gjë të keqe. Atëherë Zoti, për të forcuar mbretërinë e Talutit dhe për të shëndoshur zemrat e beni Israilëve e çoi Tabutin në shtëpinë e Talutit, me anë të melekëve. Kur e panë beni Israilët Tabutin, u bindën se Taluti ishte mbret i vënë nga Zoti. Prandaj u qetësuan dhe e deshën shumë Talutin. Kënduan Teuratin që gjetën brenda në Tabut dhe panë disa ajete, nga të cilat kuptuan se Taluti do të bëhej mbret fitimtar e do të ngrinte një mbretëri të mirë.

Autori i tefsirit “Hylasatul-bejan”, Muham’med Vehbiu thotë se gjërat më me rëndësi që popujt i ruajnë në çdo shekull janë: feja, nderi dhe sendet e shenjta. Njerëzit për shumë gjëra durojnë. Por, kur atyre u preken këto tri gjëra, ngrihen në kryengritje, të cilat shumë herë përfundojnë me humbjen e dhunuesve. Kështu ndodhi edhe me beni Israilët, të cilëve Amalikët u kishin grabitur Tabutin e shenjtë. Ata u mbledhën, vunë mbretin dhe ndërtuan një qeveri të shëndoshë.

Nga këto ajete që tregojnë ndodhinë e Talutit kuptohet se për popullin është detyrë të ndërtojë një qeveri, e cila të rregullohet me një mbret të zgjedhur prej popullit dhe mbreti të jetë i pajisur me këto cilësi: të jetë fetar, trim, i mençur dhe i ditur për politikën e brendshme e të jashtme. Populli duhet t’i bindet këtij mbreti derisa ai të respektojë ligjet e shtetit, ndryshe, populli ka të drejtë ta rrëzojë e ta heqë atë.

* * *

Zoti, për të treguar edhe se Taluti ndërtoi qeverinë, mbledhi ushtarë dhe doli me ta për të luftuar kundër armikut, urdhëron e thotë:

«فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ مُبْتَلِيكُمْ بِنَهَرٍ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّي وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ فَإِنَّهُ مِنِّي إِلَّا مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهِ فَشَرَبُوا مِنْهُ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْهُمْ...»

[*Felem'mà fesale Tàlùtu bilxhunùdi kale in'ne-lllàhe mubtelijkum bi nebrin femen sberibe minbu felejse min'niy ue men lem jat'ambu fein'nebu min'niy il'là meni-gterefe gurfeten bijedibi fesberibu minbu il'là kalijlen minhum...*]

«Kur Taluti bashkë me ushtarët u largua nga qyteti, u dha atyre udhëzimet e duhura: Zoti do t’ju provojë me një lumë (kur të arrini te ai lumë). Kushdo që do të pijë nga ujët e këtij lumi, nuk është prej ushtrisë sime (atë nuk e dua për ushtar). Dhe ai që nuk pi nga ky ujë, nëse merr vetëm një dorë ujë sa për të shuar etjen (kaq pak nuk prish punë), është ushtari im. Kështu ai i lejoi të pinin vetëm nga një dorë ujë. Mirëpo kur erdhën te lumi (shumica nuk u kushtoi rëndësi udhëzimeve të Talutit) pinë sa u ngopën; vetëm një pakicë prej tyre nuk pinë...».

Shpjegime

Thuhet se ata të paktë që pinë vetëm nga një dorë ujë, ishin 313 veta, baras me numrin e luftëtarëve të luftës së Bedrit. Ata u mjaftuan me aq ujë, kapërcyen lumin me besim të plotë, me bindje të madhe dhe u përgatitën për luftë. Kurse ata që nuk e dëgjuan urdhrin e Talutit, sapo dolën në bregun e lumit, i mori etja përsëri, iu nxi buza, u hyri frika dhe nuk mundën të kalonin më tutje.

Prej ajetit mësojmë se patjetër dhe kurdoherë ushtria duhet t'u bindet urdhrave të komandantit dhe të dëgjojë këshillat e tij, sepse fitorja në luftë varet nga bindja.

* * *

Zoti, për të treguar se në atë luftë morën pjesë vetëm ata që iu bindën urdhrin të Talutit, kurse ata të tjerët u rikthyen, urdhëron thotë:

«...فَلَمَّا جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ قَالُوا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلَاقُوا اللَّهِ كَمْ مِّنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ (249)»

[... *Felem'mà xhàvezehù huve uel'ledhijne àmenù meahù kàlù là tàkate lenel-joume bi Xhàlùte ue xhunùdibì kàle-l'ledhijne jedhun'nùne en'nehum mulàkù-ll'llàhe kem min fietin kalijletin galebet fieten këthijreten bi idhni-l'làbi uell'llàhu mea-s'sàbirijne*]

«Kur Taluti kapërceu lumin së bashku me ata që kishin besuar, shumica që kishin pirë ujë sa u ngopën thanë: “Sot nuk kemi fuqi t'i qëndrojmë Xhalutit dhe ushtrisë së tij; ndërsa ata që e dinin se do të takoheshin me Zotin thanë: Sa herë një ushtri e vogël e ka mundur një ushtri të madhe me lejen e Zotit, sepse Zoti është me durimtarët». Prandaj ne durojmë e qëndrojmë dhe shpresojmë ndihmë prej Zotit që të mundim armikun.

Shpjegime

Nga ky ajet mësohet se Taluti i ndau dhe i la pas ushtarët që pinë shumë ujë, në kundërshtim me urdhrin e tij dhe shfaqën mosbesimin në ditën e kijametit, që të mos ulnin fuqinë morale të luftëtarëve. Mirëpo ata as aty ku mbetën, nuk lanë pa hedhur fjalë që thyenin guximin: “Sot nuk kemi fuqi t'i qëndrojmë Xhalutit dhe ushtrisë së tij”. Kurse ata që kishin besuar plotësisht në ditën e kijametit, e refuzuan atë fjalë: “Sa herë ka ndodhur, - thanë ata, - që një ushtri e vogël e ka mundur një ushtri të madhe me lejen e Zotit dhe më ndihmën e Tij, sepse Zoti është me ata që durojnë dhe ndihma e Tij është kurdoherë me durimtarët.

«وَلَمَّا بَرَزُوا لِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالُوا رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا مَبْرَأً وَثَبَّتْ أَقْدَامُنَا وَانْصَرَفْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ (250)»

*[Ue lem'mà berezù lixbàlùte ue xhunùdihí kàlù rab'benà efrig alejnà sabren ue theb'bit
akdàmenà uensurnà alel-koumil-kàfirijne]*

«Kur Taluti me ushtrinë e vet u dukën, i dolën përballë Xhalutit e ushtrisë së tij dhe thanë: “Zoti ynë! Mbushi zemrat tona me durim, na bëj të qëndrueshëm dhe mos na i rrëshqit këmbët, na ndihmo ndaj këtij kombi mohues!»

Shpjegime

Xhaluti ishte nga të mbeturit prej kombit Ad dhe një mbret i fortë shumë mizor.

Zoti e përmend në Kur'an luftën e Talutit me Xhalutin për ta mësuar Muhamedin dhe um'metin që t'i luten Atij me pastërti zemre, me lutjen që bënë ata: Zoti ynë! Mbushi zemrat tona me durim përballë vështirësive të luftës! Na bëj të qëndrueshëm dhe mos na i rrëshqit këmbët tona. Na jep fuqi trupore dhe material lufte! Na ndihmo kundër këtij kombi mohues që ne të dalim ngadhnjimarë!

* * *

« فَهَزَمُوهُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ وَقَتَلَ دَاوُودُ جَالُوتَ وَآتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ
وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاءُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ
بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ وَلَكِنَّ اللَّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ (251) »
*[Fehezemühum bi idhni-l'làhi ue katele Dàudu Xbàlùte ue àtahu-ll'làbul-mulke nel-
hikmete ue al'lemehù mim'mà jeshà'u ue loulà def'u-ll'làhi-n'nàse baèdahum bibaèdin
lefesedetil-erdu ue lakìn'ne-ll'làhe dhù fadlin alel-àlemijne]*

«Ata i thyen me lejen e Zotit (Taluti me shokë e theu ushtrinë e Xhalutit me ndihmën e Zotit) dhe Daudi vrau Xhalutin. Zoti i dha Daudit mbretërinë e profetsinë dhe i mësoi atij atë çka deshi t'i mësonte. Sikur të mos i largonte Zoti disa njerëz me disa njerëz të tjerë, faqja e dheut do të turbullohej krejtësisht. Por Allahu është Zoti i mirësisë për të gjitha botët».

Shpjegime

Bejzaviu dhe Niëmetu-ll'llah efendiu thonë se i madhi Daud kishte baba Ishain. Ishai u gjend në atë luftë bashkë me djalin e tij fundit, Daudin.

Daudi më parë kishte ruajtur dhentë e qëllonte shumë bukur gurë me hark dhe ishte një djalosh trim. Sipas zakonit të asaj kohe, Xhaluti në fillim të luftës kërkoi një luftëtar që të ndeshej me të. Doli Daudi dhe me një gjuajtje e rrokullisi atë për tokë të vdekur. Nga kjo ngjarje u shpartallua ushtria e Xhalutit.

Taluti i dha Daudit për grua të bijën. Kështu, kur vdiq Taluti, fronin e trashëgoi Daudi. Zoti i dha atij edhe profetsinë dhe i mësoi të bënte këmisha hekuri, i dha zë të bukur dhe i mësoi Zeburin.

«لولا دفع الله...»
[Lou là def'u-ll'làhi...]

«Sikur të mos i largonte Zotit disa njerëz me disa njerëz të tjerë, faqja e dheut do të turbullohej krejtësisht...»

Kuptimi: Sikur Zoti të mos e largonte mizorinë e disa njerëzve do të turbullohej e gjitha faqja e dheut dhe nuk do të kishte fare qetësi. Por Allahu është Zoti i mirësisë për mbarë botën njerëzore.

Me këtë ajet Zoti ynë tregon urtesinë e luftimit të njerëzve: qetësia e përbotshme dhe paqja. Ose:

Sikur Zoti të mos e largonte sherrin e disa mizorëve nëpërmjet këshillave të pejgamberëve, atëherë faqja e dheut do të mbushej me turbullira e me ngatërresa. Por Allahu është Zoti i mirësisë për botën njerëzore dhe Ai u ka dërguar njerëzve pejgamberë me libra, që ata të prirën në udhën e mbarë.

* * *

Zoti, me madhërinë e vet, pasi tregoi luftën e Talutit me Xhalutin, për të treguar se ajo ndodhi është pikërisht e vërtetë, urdhëron e thotë:

«تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ (252)»

[*Tilke ajatut-ll'Ilahi netlühà alejke bil-hak'ki ue in'neke leminel-murselijne*]

«Këto ndodhi janë argumentet (ajetet) e Zotit dhe Ne t'i lexojmë ty ato me të drejtë (në një mënyrë që ehli kitabët nuk mund t'i mohojnë); ti, pa dyshim (o i dashuri Im) je nga pejgamberët e dërguar».

Në tregimin e këtyre ndodhive ka ngushëllim për Pejgamberin dhe zgjim e mësim për um'metin, që të durojë në rast lufte dhe të kërkojnë ndihmën e Zotit kur të mbrojnë atdheun prej amikut.

* * *

I madhi Zot, pasi flet shkurtimisht për të gjithë pejgamberët dhe tregon vuajtjet e tyre me popujt e vet, për të ngushëlluar Pejgamberin tonë, urdhëron e thotë:

«تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ مِّنْهُمْ مَّنْ كَلَّمَ اللَّهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا اقْتَتَلَ الَّذِينَ مِن بَعْدِهِمْ مِّنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ وَلَكِنِ اخْتَلَفُوا فَمِنْهُمْ مَّنْ آمَنَ وَمِنْهُمْ مَّنْ كَفَرَ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا اقْتَتَلُوا وَلَكِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ (253)»

[*Tilke-rr'rrusulu fed'dalnà baëdabum alà baëdin minhum men kel'leme-ll'Ilàhu ue refe'a baëdabum derxhàtin ue àtejna Ijse-bne Merjemel-bej'jinàti ue ej'jednàhu birùhil-kudusi ue lou shà'e-ll'Ilàhu maktetele-l'ledhijne min baëdihim min baëdi mà xhàetbumul-bej'jinàtu ue lakini-khtelefù feminbum men àmene ue minhum men kefere ue lou shà'e-ll'Ilàhu maktetelù ue lakin'ne-ll'Ilàhe jef'alu mà jurijdu*]

«Disa nga këta pejgamberë, i kemi lartësuar mbi disa të tjerë; me disa prej tyre ka folur Zoti dhe dhe e ka lartësuar shkallën e disave. Ne i dhamë Ijsait, të birit të Merjemes mrekulli të dukshme dhe e kemi forcuar atë me shpirtin e shejtë. Sikur të dëshironte Zoti, njerëzit që erdhën pas pejgamberëve nuk do të vriteshin, sepse atyre u erdhën mrekullitë e dukshme. Por ata bënë konflikt; disa prej tyre besuan dhe disa të tjerë mohuan (u bënë qafirë). Sikur të donte Zoti, ata nuk do të kishin rënë në konflikt sa të vriteshin. Por Allahu bën atë që dëshiron vetë».

Shpjegime

تلك الرسل...

[*Tilke-rr'rrusulu...*]

«Këta pejgamberë» që janë përmendur qysh në fillimin e kësaj surje, si Ibrahim, Ismaili, Is'haku, Jakubi, Musai, Daudi etj. Ose: këta pejgamberë që di ti, o i dashuri Im! Ose: të gjithë këta pejgamberë.

فضلنا بعضهم على بعض

[*Fed'dalnà baëdabum alà baëdin*]

«Disa i kemi lartësuar mbi disa të tjerë».

Megjithëse nga shkalla e profetisë ata janë të barabartë, secili prej tyre ka disa virtyte të posaçme.. Dhe për arsye të atyre virtyteve, disa prej tyre janë lartësuar mbi disa të tjerë.

منهم من كلم الله ورفع بعضهم درجات

[*Minhum men kel'leme-llàhu ue refe'a baëdabum derxhàtin*]

«Me disa prej tyre ka folur Zoti», si me Musanë, alejhisselam. «Dhe e ka lartësuar shkallën e disave», si shkallën e Pejgamberit tonë, ose të Ibrahimit, ose të Idrisit, ose të atyre që janë të vendosurit (ulul-azm).

Fahri Raziu thotë se “ai që i është lartësuar grada” është për Pejgamberin tonë, sepse ai ka ardhur mëshirë për të gjitha botët, emri i tij në fjalën e dëshmisë (shehadetit) është i puqur me emrin e Zotit, mrekullia e tij është deri ditën e kijametit, feja me të cilën ai erdhi, anuloi të gjitha fetë e mëparshme, profetësia e tij është e përgjithshme, nuk është vetëm për një komb, por për të gjitha kombet, madje edhe për xhindet, ai mishëron në veten e tij moralet e larta të të gjithë pejgamberëve. Prandaj nuk ka asnjë dyshim se ai është më i virtytshmi i të gjithë pejgamberëve.

Mospërmendja e emrit të Muhamedit në këtë ajet është për t'i rritur atij famën më shumë; kjo do të thotë se nuk është nevoja të përmendet emri i tij, sepse bota mbarë e di që ai është më i virtytshëm se të tjerët.

وءاتينا عيسى ابن مريم

[*ue àtejna Ijse-bne Merjeme*]

«Ne i dhamë Ijsait, të birit të Merjemes mrekulli të dukshme dhe e kemi forcuar atë me shpirtin e shenjtë»

Zoti, duke përmendur të madhin Ijsa në radhën e pejgamberëve, hedh poshtë dogmën e të krishterëve, të cilët besojnë se ai është Zot; hedh poshtë edhe dogmën e çifutëve që duan ta poshtërojnë atë dhe u thotë atyre: «Ne i dhamë Ijsait, të birit të Merjemes mrekulli të dukshme...». Pra, thëniet e jehudinje kundër Ijsait, me të vërtetë janë shpifje.

“Shpirtin i shenjtë” (ruhul-kudusi) është për Xhibrijl eminin, sepse i madhi Ijsa, është forcuar me atë qysh në fillim të jetës së vet; Xhibrijli e frymëtoi Isanë në barkun e së ëmës, ai e ruante kurdoherë prej armiqve dhe ai e shpëtoi më në fund, kur deshën ta varnin.

ولو شاء الله ما اقتتل الذين
[ue lou shà'e-l'llàhu maketetele-l'ledhijne]

«Sikur të dëshironte Zoti, njerëzit që erdhën pas pejgamberëve nuk do të vriteshin, sepse atyre u erdhën mrekullitë e dukshme. Por ata bënë konflikt; disa prej tyre besuan dhe disa të tjerë mohuan (u bënë qafirë)»

Kuptimi: Sikur të donte Zoti që njerëzit të mos binin në konflikt, nuk do të bënin konflikt dhe kështu nuk do të vriteshin me njëri-tjetrin. Por me dëshirën e tyre, pa i shtrënguar kurrkush, disa pëlqyen besimin dhe disa mohimin. Kështu lindi konflikti në mes tyre dhe u vranë.

ولو شاء الله ما اقتتلوا...
[ue lou shà'e-l'llàhu maketelû]

«Sikur të donte Zoti, ata nuk do të kishin rënë në konflikt sa me u vra. Por Allahu bën atë që dëshiron vetë». Dhe Zoti nuk përgjigjet për punët e veta, sepse çdo gjë, Ai e bën në pronën e vet. Askush nuk ka të drejtë t'i thotë: Përse e bërë kështu?

Ky ajet tregon se gjërat ndodhin me kazanë²⁵ e Allahut sipa dijes e dëshirës së Zotit.

Ajeti i mësipëm është edhe ngushëllim për Pejgamberin tonë; që do të thotë se konflikti që ngjet në popullin tënd, ka ngjarë ndër të gjithë popujt e kaluar; prandaj nuk duhet të hidhërohesh aq shumë për mosbesimin e disa njerëzve, sepse Zoti i ka lënë njerëzit të lirë; nese ata duan, besojnë për të mirën e vet; nëse nuk duan, nuk besojnë për të zezën e vet.

* * *

Zoti, me madhërinë e set, pasi urdhëroi për luftë, që e bën njeriun të flijojë edhe jetën, të cilën ai e do aq shumë dhe, për të urdhëruar edhe shpenzimin e pasurisë, e cila për njeriun është në shkallën e dytë të gjërave që ai i dëshiron, urdhëron e thotë:

²⁵ Shfaqje e Allahut (Kaza ilâhij), quhet ndodhja e çdo gjëje ashtu siç është shkruar qysh në fillimin e kohës në “Leeuhi Mahfudh” dhe këtij shkrimi i thonë kader.

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِّن قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ» (254)

[Jà ej'jube-l'ledbijne àmenù enfikù mim'mà rezqanàkum min kabli en jeëtije joumun là bej'un fijbi ue là kbul'letun ue là shefà'atun uelkàfirùne humu-db'dhàlimùne]

«O ju që keni besuar! Shpenzoni (jepni zekat) nga ai ushqim që Ne ju kemi dhënë, para se të vijë një ditë, në të cilën nuk ka më shitblerje, nuk ka as miqësi të thjeshtë, nuk ka as ndërmjetësim (shefa'at)! Mohuesit janë të vetmit mizorë».

Shpjegime

Urdhri për shpenzimin e një pjese të pasurisë, është për dhënien e zekatit. Mosdhënia e zekatit, është vepër e mohuesve, për të cilët thuhet në fundin e ajetit “Mohuesit janë të vetmit mizorë”.

Por Fahri Raziu thotë se urdhri i dhënë besimtarëve për shpenzimin e një pjese të pasurisë përfshin edhe zekatin edhe sadekatë e tjera, ndër të cilat hyn edhe ndihma që bëhet për luftën. Sipas këtij interpretimi, kuptimi i ajetit është:

«O ju që keni besuar! Mundohuni të fitoni thevabin e ahiretit në dynja, duke shpenzuar një pjesë prej atij ushqimi që ju kemi dhënë Ne, sepse pas vdekjes, atje në ahiret, nuk ka më tregti dhe as miqësi të thjeshtë, për të ndihmuar njëri-tjetrin që të shpëtoni prej ndëshkimit, atje nuk ka as shefa'at pa lejen e Zotit. Të dëmtuar janë vetëm ata që nuk japin zekat, sadaka, e të tjera, sepse ata mohojnë ahiretin».

Fjala «خُلَّةٌ» (khul'letun) që u dha me frazën: “miqësi e thjeshtë, do të thotë “dashuri e madhe”. Në fushën e Mahsherit, meqenëse çdo njeri ka hallet e veta, dashuria që kanë pasur njerëzit në mes tyre, harrohet fare dhe gjithkush, ka hallin të shpëtojë kokën e tij e nuk ka se si të pyesë për hallin e të tjerëve.

Në këtë ajet thuhet se në ahiret nuk ka as shefa'at; por në ajete të tjara dhe në fjalët e shenjta të Pejgamberit është treguar në mënyrë të prerë se në ahiret do të bëjnë shefa'at pejgamberët dhe njerëzit e mirë.

Pra, merret vesh se mospasja shefa'at atje është për mohuesit. Pra: «S'ka shefa'at për mohuesit, por ka për besimtarët». Kështu që nuk ka kontradiktë në mes ajeteve.

Bejzaviu thotë se “mohuesit” në këtë ajet, mund të jetë më tepër për ata që nuk ndajnë zekatin, sepse ata duke mos e dhënë zekatin, dëmtojnë vehten dhe të varfrit. Këtyre u është thënë “mohues”, për të theksuar se mosdhënia e zekatit është zakoni i qafirëve dhe se ai që nuk e ndanë zekatin, do të ndëshkohet me një ndëshkim shumë të rëndë.

Sipas këtij interpretimi, fjala “qafir”, është përdorur në kuptimin original “mohues dhe bukëshkelës”.

* * *

Zoti, me madhërinë e vet, tregoi ndodhitë e disa pejgamberëve. Për të treguar edhe cilësitë e veta, urdhëron e thotë:

«اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ» (255)

[Ell'llàhu là ilàhe il'là huvel-baj'jul-kaj'jumu là teëkbudbuhù sinetun ue là noumun lebhù mà fî-s'semàvati ue mà fil-erdi men dbel'ledhij jeshfe'u indebhù il'là bi idhnihi jaëlemu mà bejne ejdijhim ue mà kbalfehum ue là jubijtùne bishej'in min ilmihi il'là bimà shà'e uesia kursij'jubu-s'semàvati uel-erda ue là jeùdubù bifdbuhumà ue huvel-alij'jul-adhijmu]

«Nuk ka të adhurar me të drejtë veç Allahut. Ai është i gjallë e gjithnjë i qëndrueshëm. Ai as nuk kotet e as nuk e zë gjumi. Të Atij janë gjithçka është në qiej dhe gjithçka që është në tokë. Kush mund të bëjë shefa'at tek Ai pa lejen e Tij? Ai di gjithçka që secili ka bërë dhe çdo të bëjë. Të gjitha krijesat nuk mund të dinë asgjë nga dijet e Tij, veç asaj që do të dëshirojë Ai t'ua njoftojë. Qyrsi i Tij²⁶ përfshin qiejt e Tokën; Atij nuk i rëndon ruajtja e tyre; Ai është më i lartë se çdo send dhe më i madh».

Shpjegime

«اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ...»

[Ell'llàhu là ilàhe il'là huvel-baj'jul-kaj'jumu]

«Nuk të adhurar me të drejtë veç Allahut. Ai është i gjallë e gjithnjë i qëndrueshëm».

Fjala e madhërueshme “All’lloh” është emri i posaçëm që tregon veten e Zotit me të gjitha cilësitë e plota. Ai është Zoti që kurrë nuk ka pasur e nuk do të ketë të adhurar tjetër me të drejtë përveç Tij; vetëm Ai është e do të jetë gjithmonë i meritueshëm për t’u adhurar; vetëm Atij i bëhet adhurim me të të drejtë dhe askujt tjetër e asgjëje tjetër. Prandaj mëshirmadhi Zot, e ka cilësuar këtë emër shumë herë në Kur’ani kerijm e ia heq deri në njëfarë mase trishtimin Arifi bil’lâhit. Kështu për shembull në fillim të Kur’anit, ai ka urdhëruar e ka thënë:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
[bismil'lâhirr'rahmâni-rr'rahîm]

²⁶ Qëllimi me tregti, është për të dhënë fidje bedel, para shpëtimi.

“O robtë e Mi! Thoni: Po filloj me emrin e Allahut, mëshirmadh e shumë mbrojtës”.

الحمد لله رب العالمين الرحمن الرحيم
[Elhamdu li'lâhi rab'bil-âlemijne err'rrahmânirr'rrahijm]

«Lavdia është vetëm për Allahun, Krijuesin e të gjitha botëve, mëshirmadh e shumë mbrojtës».

Edhe këtu Allahu urdhëron e thotë:

Allahu, që nuk ka tjetër të adhuruar me të drejtë përveç Tij, është i gjallë, kurrë nuk vdes; Ai është mëshirues i tillë që i ka dhënë gjallëri gjithë botës; krijesat me shpirt prej Tij e kanë gjallërinë; Ai është i qëndrueshëm në veten e vet, Ai i ruan dhe i rregullon të gjitha krijesat, Ai e përmban dhe e mbron të gjithë botën, çdo gjë që është, qendron me Atë dhe jeton me gjallërinë që i jep Ai.

«لاتأخذه سنة ولا نوم»
[lâ teëkbudhubù sinetun ue lâ noumun]

«Ai as nuk kotet e as nuk e zë gjumi». Zotit nuk i vijnë ato ndiesi që u vijnë njerëzve para gjumit, si të shtriquara, kotja, lodhja, mërzitja, harrimi etj; Ai nuk kotet. Atë as gjumi nuk e zë.

Fraza ka ardhur për të dëshmuar se Zoti ka gjallëri të vërtetë dhe qëndrim të kurdohershëm. Njeriu që kotet dhe e zë gjumi, nuk e ka gjallërinë të sigurt. Njeriu as nuk mund t'i ruajë e as nuk mund t'i mbrojë të tjerët ashtu siç kërkohet; sepse e zë gjumi, i pushojnë ndiesitë. Prandaj Zoti ynë e ka pastruar veten e Tij të madhërueshme prej gjumit e prej ndiesive të tjera që vijnë para gjumit. Pra, Zoti kurdoherë është gati të ruajë krijesat, sepse Ai as nuk lodhet e as nuk e zë gjumi.

«له ما فى السموات وما فى الارض»
[lehù mâ fi-s'semâvâti ue mâ fil-erdi]

«Të Atij janë gjithçka është në qiej dhe gjithçka që është në Tokë».

Kuptimi: Zoti i ruan të gjitha krijesat, sepse qiejt, vetë toka dhe gjithçka që gjenden brenda tyre, janë të Atij. Pra rregullimi i krijesave dhe ruajtja e krijesave është punë vetëm e Zotit.

«من ذا الذى يشفع عنده الا باذنه»
[men dhel'ledhij jeshfe'u indebù il'lâ bi idhnihi]

«Kush mund të bëjë shefa'at tek Ai pa lejen e Tij?»

Kuptimi: Kush është ai – engjëll, njeri i mirë ose peygamber qoftë – që guxon të lutet për shpëtimin e ndonjërit që ka ngritur krye kundër Zotit? Askush nuk mund të guxojë veçse me lejen e Zotit. Pra idhujt, për të cilët idhujtarët pretendojnë se do të ndërmjetësojnë për ta te Zoti, kurrësesi nuk mund të luten për shpëtimin e të tjerëve. Po, mund të ndërmjetësojë ndonjë

njeri i mirë, por edhe ai do të ndërmjetësojë vetëm me lejen e Zotit dhe jo ndryshe.

«يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ»

[jaëlemu mà bejne ejdijhim ue mà kbalfehum]

«Ai di gjithçka që ka bërë secili dhe çdo të bëjë».

Kuptimi: Zoti i di hollësisht punët që bëjnë njerëzit, din edhe ato që do të bëjnë për dynja e për ahiret. Prandaj vetëm Ai që e meriton të adhurohet i jep lejë ndonjërit të ndërmjetësojë e të lutet për shpëtimin e dikujt. Zoti di çdo gjë që bëjnë e që mendojnë njerëzit.

«وَلَا يَحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ»

[ue là jubijtùne bishej'in min ilmibi il'là bimà shà'e]

«Të gjitha krijesat nuk mund të dinë gjë nga dijet e Tij, veç asaj që do të dëshirojë t'ua njoftojë Ai».

«وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ»

[uesia kursij'jubu-s'semàvati uel-erda]

«Qyrsi i Tij përfshin qiejt e Tokën».

Qyrs quhet një qiell i madh përfund Arshit. Këtë kuptim e forcon fjala e shenjtë e Pejgamberit, kur ka thënë: “Qyrsi, në krahasim me shtatë palë qiejt e tokën, është si të hedhësh një rrotë në një fushë të madhe”.

Qyrsi është edhe: madhëria e Zotit, dituria e Tij, gjërësia e pronës së Tij, rrethi i sundimit të Tij, fusha e fuqisë së Tij. Disa kanë thënë se Qyrs i thonë Arshit.

Sido që të jetë, Qyrsi në frazën e mësipërme, nuk është në kuptimin e fronit, ku qëndrohet ulur; sepse Zoti nuk ka nevojë për fron e për seli që të qëndrojë mbi të, sepse Ai nuk është trup dhe Atij nuk i përngjet asgjë në botë.

«وَلَا يُؤْدُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ»

[ue là jeùdubù hifdhubumà ue huvel-alij'jul-adhijmu]

«Atij s'i vjen rëndë ruajtja e tyre; Ai është më i lartë se çdo send dhe më i madh».

Kuptimi: Zoti është fuqiplotë, Atij nuk i rëndon ruajtja e qiejve dhe e tokës, Ai është më i lartë se çdo send, prandaj nuk mund t'i bëhet shok asgjë; Ai është shumë i madhërueshëm; çdo send në krahasim e veten e Tij, është shumë i vogël.

Tregohet se Pejgamberi ka thënë: Surja “El-Bekareh” është më e madhja e sureve të Kur'anit. Edhe ky ajet që quhet “Ajeti Kursij”, është më i madhi i ajeteve. Është detyrë e atyre që adhurojnë Zotin dhe që janë besimtarë të vërtetë ta këndojnë këtë ajet vazhdimisht. Në atë shtëpi ku këndohet ky ajet, nuk i dëmton magjia pjesëtarët e asaj familjeje dhe djalli ikën prej asaj shtëpie.

Kjo fjalë e shenjtë tregon se njerëzit, ashtu siç duhet të përdorin mjetet lëndore për punët e tyre, po ashtu duhet të përdorin edhe mjetet morale, sidomos në ato punë që nuk kryhen me mjete lëndore, siç mund të jenë përzënia e djallit prej shtëpisë dhe shporrja e efektit të magjisë. Prandaj njeriu që e di se është i paaftë të ndalojë disa të këqija, përse të mos i lutet Zotit për shporrjen e tyre? Njeriu duhet të ketë shpresë të plotë se atë e ruan vetëm Zoti, kur i lutet Atij me këtë mënyrë:

“O Zot! Ti je Një, nuk ka të adhuruar tjetër me të drejtë veç Teje, Ti je i gjallë, i qëndrueshëm në veten Tënde, Ti je ruajtës i njerëzve dhe i çdo gjëje; Ty as nuk të zë gjumi, as nuk kotesh e as nuk shtriqesh, Ti gjithnjë je zgjuar! Qiejt, Toka dhe të gjitha krijesat janë të Tuat. Për Ty asgjë nuk është e rëndë dhe asgjë nuk të pengon të bësh atë që do; Ti je i pastër nga të metat, je i lartë e i madhërueshëm mbi gjithkënd e mbigjithçka! Pra, më ruaj mua dhe fëmijët e mi nga të gjitha të ligat!

Thuhet se edhe Pejgamberi, qoftë bekuar!, ka thënë: Kushdo që e këndon “Ajetin Kursijë” kur bie për të fjetur, atë e ruan Zoti”.

* * *

Zoti ynë, pasi tregoi argumentet e Njësimit të Tij, për të treguar edhe se nuk është e nevojshme të detyrohen njerëzit me dhunë që të besojnë në fenë me të cilën erdhi Muhamedi, urdhëron e thotë:

«لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ
بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى لَا
انْفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ» (256)

*[Là ikràbe fi-d'dijni kad tebej'jene-rr'rrushdu minel-gaj'ji semen jekfur bit'tàgùti
ue juëminu bil'llàhi fekadis-temseke bil-urvetil-vuthkà lenfisàme lehà uell'llàhu
semij'un alijmun]*

«Nuk ka shtrëngim në fe, sepse pa dyshim është dalluar e drejta nga e shtembra; dhe kushdo që mohon idhujt (tagutin) dhe beson Zotin, është mbështetur në litarin e fortë, i cili nuk ka këputje; Zoti është dëgjues dhe plotësisht i ditur».

Shpjegim

«لا اكره في الدين»

[Là ikràbe fi-d'dijni]

«Nuk ka shtrëngim në fe».

Mos detyroni asnjë njeri me dhunë që të hyjë në fenë islame, sepse

«قد تبين الرشد من الغي»

[kad tebej'jene-rr'rrushdu minel-gaj'ji]

«Pa dyshim është dalluar e drejta nga e shtembra».

Doli krejtesisht sheshit me argumente të patundura dhe u kuptua fare mirë se cila është feja e vërtetë dhe cila është e pavërteta. Prandaj nuk është nevoja ta shtërngosh tjetrin që të besojë, por secili le të kërkojë vetë dhe le të gjejë udhën e shpëtimit.

Bejzaviu e Hazini thonë se ky ajet ka zbritur për këtë ngjarje. Një mysliman, banor vendës (ensar) i Medines, kishte dy djem që kishin pranuar kristianizmin para se të vinte Pejgamberi në Medinë. I ati deshi t'i bënte myslimanë me dhunë, por ata nuk pranuan. Atëherë ai shkoi dhe ia tregoi çështjen Pejgamberit. Mbi këtë ngjarje ka zbritur ky ajet, që i len të lirë njerëzit në punë të fesë. Prandaj të gjitha qeveritë islame, në zbatim të këtij ajeti kurrë dhe asnjëherë nuk kanë shtrënguar ndonjë njeri që të pranojë fenë islame me dhunë. Këtë e vërteton historia fare qartë.

«ومن يكفر بالطاوت ويؤمن بالله»

[femen jekfur bit'tagùti ue juëminu bil'làhi]

«Pra (me qenë se e drejta doli sheshit), kushdo që mohon idhujt (tagutin) dhe të besojë Zotin e vërtetë...».

Tagut quhen të gjithë të harbuarit dhe paria e tyre; quhen gjithashtu quhen edhe djalli, falltari, magjistari, idhujt dhe ai që nuk i bën robni Zotit.

«فقد استمسك بالعروة الوثقى لانفصام لها»

[fekadis-temseke bil-urvetil-vuthkà lenfisàme lehà]

«Ai është mbështetur në litarin e fortë, në argumentet e shëndosha, në besimin e drejtë dhe ky litar asnjëherë nuk ka këputje».

«والله سميع عليم»

[uell'llàhu semij'un alijm]

«Zoti i dëgjon fjalët e atyre që mohojnë idhujt dhe besojnë Zotin, Ai i din plotësisht punët e tyre».

* * *

Zoti, për të treguar edhe mënyrën e shpëtimit të atyre që bësojnë Zotin e vërtetë, urdhëron e thotë:

«اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ
وَالَّذِينَ كَفَرُوا أُولِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُم مِّنَ النُّورِ
إِلَى الظُّلُمَاتِ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

«(257)»

[Ell'llàhu velij'ju-l'ledhijne àmenù jukbrixhuhum mine-db'dhulumàti ile-n'nùri
el'ledhijne keferù enljàùhumu- t'tagùtu jukbrixhùnebum mine-n'nùri ile-db'dhulumàti
ulàùke as'hàbu-n'nàri hum fjhà khàlidùne]

«Zoti është miku i atyre që besojnë (Ai i ndihmon ata dhe sidomos i kryen punët e tyre). Ai i nxjerr ata prej errësirave në dritë. Sa për ata që

mohojnë (të vërtetën) miqt e tyre janë djalli me shokë, të cilët i nxjerrin prej dritës e i çojnë në errësirat. Këta janë banorët e xhehen'nemit, ku do të qëndrojnë përgjithmonë».

Shpjegime

Fjala «ولى» (veli) ka këto kuptime: mik; ndihmëtar, kujdestar që të kryen punët.

Zoti për të theksuar se drita e së drejtës është një, fjalën «نور» (nùr), që shënon “dritë” e ka sjellë në numrin njëjës; për të theksuar se errësirat janë të shumëllojshme – është errësira e mohimit (kufrit), e padijes (xhehlit), e pranimi të ngacmimeve të djallit, e ndjekjes së dëshirave të paligjshme etj. kurse fjalën «ظلمات» (dhulumàt) që shënon ‘errësirë’ e ka sjellë në numrin shumës.

* * *

Zoti, për të vërtetuar se miqtë e qafirëve janë djalli me shokë (taguti), tregon polemikën e zhvilluar në mes Nemrudit dhe të madhit Ibrahim:

«أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ أَنْ آتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُخَيِّبُ وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا أَحْيِي وَأُمِيتُ قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ (258)»

[Elem tere ilel-l'ledhij baxh'she Ibràhijme fij rab'bibí en àtâhu-ll'llâbul-mulke idb kâle Ibràhijmu rab'bije-l'ledhij juhijj ue jumijtu kâle ene uhijj ue umijtu kâle Ibràhijmu fein'ne-ll'llâhe jëtij bish'shemsî minel-meshbriki feëti bibà minel-magribi jebuhite-l'ledhij kefere nell'llâhu là jehdîl-koume-dh'dhâlimijne]

«(I dashuri Im!) A nuk e di ti (a nuk je lajmëruar për) atë njeri, i cili, edhe pse Zoti i kishte dhënë pasuri e mbretërinë, polemizonte me Ibrahimin për punën e Krijuesit të vet? Kur Ibrahim i tha atij: Zoti im është Ai që i ngjall e i vdes njerëzit, ai tha: Edhe unë ngjall e vdes njerëz! Ibrahim përsëri i tha: Zoti e bie diellin nga lindja, ti (nëse je i zoti) bjere atë nga perendimi! Dhe ai qafir mbeti me gojë hapur. Zoti nuk i udhëzon njerëzit mizorë»

Shpjegime

Interpretuesit e Kur'anit thonë se ky ajet përshkruan dialogun e Nemrudit me Ibrahimin, alejhisselam. Në atë kohë Nemrudi ishte mbret i fuqishëm dhe mëtonte se ishte zot, ngaqë Zoti i kishte dhënë pasuri të madhe dhe mbretërinë.

Pyetja e Nemrudit, nënkuptohet nga përgjigja e të madhit Ibrahim: “Zoti im është Ai që i ngjall e i vdes njerëzit.” Kjo do të thotë se Nemrudi e ka pyetur atë: “Kush është Zoti yt?” I madhi Ibrahim i është përgjigjur

shumë bukur, duke i treguar punët e Zotit, sepse veten e Zotit është e pamundur ta tregojë kush me fjalë. Por Nemrudi, si njeri i harbuar që ishte, i tha Ibrahimit: “Edhe unë ngjall e vdes njerëz!” Me këtë fjalë donte të thoshte se nga dy veta të dënuar me vdekje, njërin e falte, kurse tjetrin e varte. Kjo fjalë e Nemrudit nuk ishte e asyeshme. Megjithkëtë i madhi Ibrahim nuk e bëri të gjatë, por i tha: “Zoti e bie diellin nga lindja; ti nëse je i zoti bjere atë nga perendimi!” Atëherë ai qafir guxoi, por nuk mundi të përgjigjej, u turpërua dhe mbeti me gisht në gojë. Zoti nuk i udhëzon njerëzit mizorë, por i turpëron ata derisa të heqin dorë nga mizoritë.

Disa kanë thënë se dialogu ka ndodhur kur Ibrahim i theu idhujt në faltoren e tyre, dhe ata e mbanin të burgosur, derisa të përgatisnin zjarrin për ta hedhur brenda në të. Nemrudi e pruri Ibrahimin para tij, duke kujtuar se Ibrahim ishte frikësuar dhe do të pohonte se zot ishte Nemrudi. Por kur e pa se Ibrahim nuk do të bënte atë që dëshironte, urdhëroi ta hidhnin në zjarr. Mirëpo Zoti e turpëroi Nemrudin sepse e bëri zjarrin të ftohtë dhe vend shpëtimi për Ibrahimin.

Disa të tjerë kanë thënë se dialogu ka ndodhur në një kohë zije. Nemrudi e pyeste cilindo që shkonte tek ai për të marrë drithë: Kush është Zoti yt? Ai që i thoshte se ai ishte Zoti, merrte drithë; dhe ai që thoshte ndryshe, nuk merrte gjë. Kështu, edhe Ibrahim shkoi për të blerë drithë te Nemrudi dhe atëherë ka ndodhur ky dialog.

Thuhet se Zoti nuk e ka përmendur emrin e Nemrudit në Kur'an, për shkak se ai ka qenë shumë dorështrënguar dhe jo bujar si Firauni.

* * *

Zoti, pasi tregoi se i madhi Ibrahim i tha Nemrudit “Zoti im i ngjall e i vdes njerëzit”, për të treguar se qysh i ngjall Ai njerëzit, urdhëron e thotë:

«أَوْ كَالَّذِي مَرَّ عَلَى قَرْيَةٍ وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا قَالَ أَنَّى يُحْيِي هَٰذِهِ اللَّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا فَأَمَاتُ اللَّهُ مِثَّةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُ قَالَ كَمْ لَيْثٌ قَالَ لَيْثٌ يَوْمَئِذٍ أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالَ بَلْ لَيْثٌ مِثَّةَ عَامٍ فَنَظَرُوا إِلَى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ وَانْظُرْ إِلَى حِمَارِكَ لِنَجْعَلَ آيَةً لِلنَّاسِ وَانْظُرْ إِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (259)»

[Eu kel'ledhij merr'rrë alà karjetin ue bije khàvìjetun alà urùsbià kàle en'nà juhij badhi-l'làhu baède mentihà fe emàtebull'llu miete àmin thum'me beathehù kàle kem lebithte kàle lebithtu joumen eu baèda joumin kàle bel lebithte miete àmin fendhur ilà ta'àmike ue sheràbìke len jetesen'neh uendhur ilà himàrike ue linexh'aleke àjeten lin'nàsi uendhur ilel-idhàmi kejfe nunshizuhà thum'me neksùbà lahmen felem'mà tebej'jene lehù kàle aèlemu en'ne-ll'làbe alà kul'li shej'in kadijrun]

«Dhe, a nuk je lajmëruar për atë njeriun që kaloi nëpër një qytet të rrënuar dhe, (kur e pa në atë gjendje) tha: qysh do ta ngjallë këtë Zoti pasi e

ka vdekur? (Në këto fjalë) Zoti e vdiq atë (e mbajti të vdekur) njëqind vjet, pastaj e ringjalli dhe i tha: sa kohë ke qëndruar këtu? Ai u përgjigj: kam qëndruar një ditë, ose disa orë të ditës. Zoti i tha: Jo, ke qëndruar njëqind vjet; shiko ushqimin e pijen tënde që nuk janë prishur fare gjatë gjithë kësaj kohe të gjatë! Shiko edhe gomarin tënd! (që është kalbur dhe kockat i janë shpërndarë dhe atëherë do të kuptosh se ke qëndruar i vdekur njëqind vjet); ty të kemi ringjallë që të të bëjmë një argument zgjimi për njerëzit (që ata të shohin se qysh i ringjall Zoti të vdekurit). Vështro edhe kockat (e gomarit) se qysh i puqim nëpër vendet e veta dhe pastaj qysh i veshin me mish! Kur ai u bind për këtë punë, tha: Unë e di se Zoti është plotësisht i fuqishëm për gjithçka».

Shpjegime

Qyteti që përmendet në këtë ajet, është Kuds, sepse ngjarja që përshkruan ajetin, ka ndodhur pasi Kudsit e kishte rrënuar mbreti Buhtu Nasur. Me sa tregohet prej Ibni Ab'basit, ngjarja ka ndodhur si vijon: Buhtu Nasuri, pasi i mundi beni Israilët, hyri në Kuds, rrënoi Shtëpinë e Shenjtë (Bejtul-Mukad'desin); fëmijët e beni Israilëve bashkë me parinë e tyre i mori robër dhe i çoi në Babil. Ndër parinë e robëruar ishte edhe i madhi Uzejr. Pas disa vjetësh, Uzejri mori leje të shkonte në Kuds. I hipi gomarit dhe shkoi atje. Kur e pa Shtëpinë e Shenjtë ashtu të rrënuar, tha: "Kur vallë do ta ndreqë Zoti këtë vend të rrënuar në këtë mënyrë?"

(Me pyetjen që bëri, Uzejri donte rindërtimin e Bejtul Mukad'desit. Por për këtë duhej një kohë shumë e gjatë. Kjo e mundonte por jo se ai dyshonte në ringjalljen e njerëzve ditën e kijametit, sepse te pejgamberët nuk mendohet një besim i tillë).

Uzejri, pasi bëri atë pyetje me veten e tij, mori disa fiq e rrush, shtrydhi rrushin, piu lëngun e shtrydhur dhe ra të flerë. Në gjumë e sipër Zoti i mori shpirtin dhe e la aty të vdekur plot njëqind vjet, por trupin e tij nuk ia tregoi askurkujt. Uzejri kishte rënë të flerë në kohë dreke dhe kur u ringjall ishte mbrëmje, prandaj tha: "Këtu kam ndenjur në gjumë një ditë, ose një pjesë të ditës".

Kur të madhit Uzejr iu vërtetua se ai kishte ndenjur i vdekur njëqind vjet, tha: "Unë e di se Zoti është plotësisht i fuqishëm për gjithçka".

Me këto fjalë Uzejri donte të thoshte se atë që dinte më parë në teori, tani e kishte parë edhe me sytë e ballit.

* * *

Zoti, pasi tregoi ndodhinë e të madhit Uzejr, e cila vërteton ringjalljen e njerëzve ditën e kijametit, për të treguar edhe se ç'arë i ka ndodhur edhe të madhit Ibrahim për të njëjtën çështje, urdhëron e thotë:

«وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُخَيِّى الْمَوْتَى قَالَ أَوْلَمْ تُؤْمِنْ قَالَ بَلَى وَلَكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي قَالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِّنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ عَلَى كُلِّ جَبَلٍ مِّنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْيًا وَاعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ (260)»

[*Ue idh kàle Ibràhijmu rab'bi erinij kejfe tuhji-j-meutà kàle evelem tuëmin kàle belà ue làkin lijatmein'ne kalbij kàle fekbudh erbeaten mine-t'tajri fesurbun'ne ilejke thum'mexh'al alà kul'li xhebelin minbun'ne thum'med-uhun'ne jeëtijneke saëjen vaëlem en'ne-ll'làhe azijzun bakijmun*]

«(I dashuri Im! Përmende atë) kohë kur Ibrahim tha: O Zoti im! Tregomë si i ringjall Ti të vdekurit! Zoti i tha: A nuk i beson kësaj pune? Ibrahim tha: Po, i besoj, por dua ta shoh me sy që të më qetësohet zemra (prandaj po pyes). Zoti i tha: Merr katër zogj dhe theri! Coptoqi dhe copat e tyre përzieji me njera tjetrën, pastaj hidhi copat në malet rreth teje, pastaj thirri zogjtë që të vijnë tek ti me të shpejtë! Dije se Zoti është i vetmi ngadhënjyes dhe veprues me vend e me dije të plotë».

Shpjegime

Në tefsirin e Hazinit tregohet se pyejen e të madhit Ibrahim e ka shkaktuar kjo ngjarje: Një ditë Ibrahim sheh në breg të detit një ngordhësirë. Kur vala e detit vinte mbi ngordhësirën, mbi të vinin peshqit dhe kur largohej uji, mbi të vinin shpendët dhe shtazët e tjera. Atëherë i madhi Ibrahim tha: “O Zot! Unë e di se Ti do t’i mbledhësh gjymtyrët e kësaj ngordhësire dhe do ta ringjallësh, por, të lutem më trego që ta shoh me sy mënyrën se si i ringjall dhe kështu të më qetësohet zemra.

Mundet që pyetjen e Ibrahimit e ka shkaktuar edhe ngjarja që vijon:

Kur Ibrahim i tha Nemrudit se “Zoti im është i fuqishëm të ngjallë e të vdesë”, Nemrudi u përgjigj: “Edhe unë vdes e ngjall njerëz”. Ibrahim i tha: “Zoti i jep shpirt të vdekurit”. Atëherë Nemrudi iu kthye: “A e ke parë me sy këtë punë?” Meqenëse Ibrahim nuk e kishte parë me sy mënyrën e ringjalljes, heshti, por me vete tha: “Do t’i lutem Zotit të ma shfaqë mënyrën e ringjalljes, që t’i them po, kujtdo që do të më thotë: “A e ke parë me sy?”

Zoti e dinte se i madhi Ibrahim kishte besim të plotë, por e pyeti: “A nuk beson?” E pyeti me qëllim që Ibrahim të pohonte qëllimin dhe të mos mendonin bota keq për lutjen që ai bëri.

Fahri Raziu thotë se zogjtë që zgjodhi Ibrahim për të therur janë pallua, sorrë, kokosh dhe pullumb. Zoti i tha Ibrahimit të zgjidhte zogj për të therur, sepse pjesët e zogjve përzihen më lehtë me njëra-tjetrën.

Thuhet se pasi i madhi Ibrahim i theri zogjtë, i ka rrjepur dhe çdonjërin e ka ndarë në katër copa, ka përzier copat, pastaj i ka pjesëtuar dhe i ka hedhur në katër male që ishin rreth e qark, por kokat e zogjve i ka mbajtur afër vetes. Pastaj ai e ka thirrur çdo zog me emrin e tij dhe ka parë se copat

e zogjve janë shpërndarë në ajër, çdo zog është puqur me copat e veta, kanë ardhur fluturimthi e janë puqur me kokat përkatëse që ishin pranë Ibrahimit.

Bejzaviu dhe Ebus'su'udi thonë se nga ajeti që tregon ndodhinë e Ibrahimit me zogjtë, kuptohet se ai është shumë i madh; sepse Zoti të madhit Uzejr i'a plotësoi dëshirëm pas njëqind vjetësh, kurse Ibrahimit i'a pranoi lutjen në çast dhe i shfaqti mënyrën e ringjalljes.

* * *

Zoti, pasi tregoi disa çështje themelore të besimit, si Njësimin e vet, ringjalljen dhe punët e kijametit, për të treguar edhe dispozitat e disa çështjeve që janë për veprim, urdhëron e thotë:

«مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلٍ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ (261)»

[Methelu-l'ledhijne junfikune emvålehun fij sebijli-l'låhi kemetheli hab'betin enbetet seb'a senåbile fij kul'li sunbuletin mietu hab'betin nell'llåhu judåifu limen jesbå'u nell'llåhu våsiun alijmun]

«Shembulli i atyre që ndajnë pasurinë (sadeka) për të fituar kënaqësinë e Zotit, është si shembulli i asaj farës që nxjerr shtatë kallëza dhe në çdo kallëz ka njëqind kokrra. Zoti i jep me mbushulli kujt të dëshirojë; Zoti është shumë dhënës dhe Ai i di mirë punët e njerëzve».

Shpjegime

Me këtë ajet Zoti ynë na premtan shpërblime të shumta, po të japim vetëm për të fituar kënaqësinë e Tij dhe na tregon me shembull të gjallë se Ai kurdoherë është i fuqishëm të plotësojë zotimin e vet, duke përmendur kallëzat e të lashtave: nga një kokër e vetme bëhen shtatëqind kokrra. Prandaj askush të mos dyshojë.

Pra, njeriu i mençur që e di se do të japë një për të fituar shtatëqind, nxiton të dhurojë nga pasuria e tij në atë mënyrë që të mos e lërë veten pa pjesë në ahiret.

Fahri Raziu thotë se në këtë ajet, dhënia është edhe për luftë edhe për vepra të tjera të mira.

* * *

Zoti, pasi tregoi dobinë që ka dhënia e pasurisë për të fituar kënaqësinë e Zotit, për të treguar se nuk duhet t'i ulet vlera asnjë lloj dhënieje, urdhëron e thotë:

«الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ لَا يُتْبِعُونَ مَا أَنْفَقُوا مَنًّا وَلَا أَذًى لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (262)»

*[El'ledhijne junfikâne emvâlehum fîj sebîlî-l'lâbi thum'me lâ jutbiûne mâ enfekû
men'nen ue lâ edhen lehum exbruhum inde rab'bihim ue lâ kboufun alejhim ue lâ hum
jahzenûne]*

«Ata njerëz që ndajnë pasurinë e vet në rrugën e Zotit, dhe nuk e përmendin atë e nuk sjellin ndonjë mundim, te Zoti kanë shpërblime, ata nuk kanë frikë dhe nuk do të hidhërohen».

Kuptimi: Ata që kanë pasuri duhet të ndajnë për shpirt një pjesë të saj. Por nuk duhet t'ua përmendin në sy atyre që u japin, duke u thënë, p.sh., ju kam dhënë kaq para, ju kam bërë kaq të mira etj. As nuk duhet t'ia thyjë zemrën tjetrit duke i thënë: u mërzita prej teje; përse nuk fiton vetë?; s'keni turp e lypni etj. Pra ata që japin për shpirt dhe as nuk e përmendin atë çka japin e as nuk ankohen më pas, kanë shpërblime të mëdha te Zoti dhe për ata nuk do të ketë as frikë se do të japin llogari e as hidhërim nga ndëshkimi.

Fahri Raziu e Nisaburiu thonë: prej këtij ajeti mësohet se është haram t'ia përmendësh sadekanë në sy atij që ia jep dhe t'ia thyesh zemrën atij, sepse sadekaja është detyrë fetare, me të ngushëllohet zemra e të varfrit. Interpretuesit e Kur'anit thonë se ky ajet ka zbritur për Abdurrahman bini Oufin dhe për Osmanin, për ndihmën që ata dhanë për luftën e Tebukut.

Në të njëzet e shtatë luftat ku ka marrë pjesë vetë Pejgamberi, e fundit ka qenë ajo e Tebukut.

Tebuku është një pus që ndodhet katërmbëdhjetë shtëpi larg Medines. Kjo luftë është shkaktuar kështu: Një karvan i ardhur nga Siria, njoftoi se kishin dëgjuar që prefekti i Damaskut ishte duke përgatitur një ushtri të madhe për të sulmuar në befasi Medinen. Për t'i bërë ballë asaj ushtrie, Pejgamberi, grumbulloi nga rrethet dhjetë mijë kalorës dhe tridhjetë mijë këmbësorë. Për ushqimin e për nevojat e tjera të asaj ushtrie, ai kërkoi ndihmë prej të pasurve myslimanë. U ngjiti në minber dhe mbajti një ligjëratë mallëngjyese, sa i madhi Ebu Bekr dha gjithë pasurinë e vet. I madhi Osman kishte përgatitur një karvan për ta dërguar në Damask për tregti. Por, pasi dëgjoi ligjëratën e Pejgamberit, hoqi dorë nga ajo tregti dhe dyqind devetë e karvanit me gjithë pajime, si dhe dyqind okë argjend ia paraqiti Pejgamberit si ndihmë për luftën. Pejgamberi u lut Zotit për Osmanin me këto fjalë: *“O Zot! Ji i kënaqur prej Osmanit! Edhe unë jam i kënaqur prej tij. Pas ditës së sotme ai le të mos shikojë dëm në punët që do të bëjë!”*

Abdurrahman bin Oufi i paraqiti Pejgamberit katër mijë flori, duke i thënë: *“Kam ruajtur për familjen time edhe katër mijë flori të tjerë.”* Pejgamberi u lut për Abdurrahmanin me këto fjalë: *“O Zot! Jepi begati Abdurrahmanit në atë kapital që ka mbajtur për shtëpinë e vet!”*

Historia thotë se kur ka vdekur Abdurrahmani, pjesa e trashëgimisë së grave është llogaritur në shtatëqind e njëzet mijë mithkal flori. Siç dihet, gratë trashëgojnë nga pasuria e burrave të tyre një të tetën.

Pejgamberi bashkë me këtë ushtri të madhe shkoi në Tebuk, por me qenëse nuk e hasi armikun, është kthyer pa luftuar.

* * *

Zoti, me madhëinë e vet, për të treguar se fjala e bukur është më e dobishme se një sadeka që jepet duke i thyer zemrën të varfrit, urdhëron e thotë:

« قَوْلٌ مَّعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِّنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أَذًى وَاللَّهُ عَنِّي حَلِيمٌ (263) »

[Koulun maërûfun ue magfiretun khajrun min sadekatin jetbe'ubà edhen uell'llàhu ganij'jun balijmun]

«Një fjalë e bukur dhe një mbulim i fajit (të lypësit), janë shumë më të dobishme se një sadeka e shoqëruar me mundim. Zoti nuk ka nevojë për asgjë dhe është shumë i butë».

Kuptimi: Zoti nuk ka nevojë për atë sadeka që jepet e shoqëruar me mundim nga pas; Zoti është i butë dhe nuk nxiton t'i ndëshkojë ata njerëz që japin sdekanë e ia përmendin në sy të varfrit atë që i dhanë, ose edhe e shajnë atë, por Zoti nuk i pëlqen këto.

* * *

Zoti, për të shpjeguar me nga një shembull sadekanë që jepet e shoqëruar me fjalë e sharje, edhe atë që jepet pa fjalë, urdhëron e thotë:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَبْطُلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ ثَرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لَا يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِّمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ (264) »

[Jà ej'jube-l'ledhijne àmenù là tubtilù sadekâtikum bilmen'ni uel-edhà kel'ledhij junfikun mâlehù riàen'nàsi ue là juëminu bil'làhi uel-joumil-àkbiri femethelubù kemetheli safvànin alejhi turàbun fe-esàbehù vâbilun feterekehù salden là jakdirûne alà shej'in mim'mà kesebù uell'llàhu là jehdil-koumel-kâfirijne]

«O ju që keni besuar! Mos e prishni shpërblimin e sadekasë suaj duke ia përmendur atë në sy të varfërit dhe duke e sharë atë, si ai që e ndanë pasurinë e tij për sy të botës dhe nuk i beson Zotit e ditës së fundit! Shembulli i atij (që e jep sadekanë për ta parë bota) i ngjason një guri mermeri, mbi të cilin ka rënë pluhur, por më vonë mbi të bie një shi pikëmadh që e lan dhe guri mbetet pa shkëlqim. Dyfytirakët nuk kanë asnjë dobi prej punëve të mira që kanë bërë; dhe Zoti nuk i udhëzon mohuesit në rrugën e drejtë».

Shpjegime

Bejzaviu thotë se shiu i rëndë është shëmbëllyer me dhënien e sadekasë për ta parë bota dhe që shoqërohet me përmedjen e saj e me sharje. Kjo lloj

sadekaje është shëmbëllyer me pluhurin e hollë që ka rënë mbi gurin e mermerit; ai që e jep kështu sadekanë është shembyllyer me gurin e mermerit. Do me thënë, ashtu siç mbetet guri i shpëlarë, kur i hiqet pluhuri, ashtu mbetet pa pikë shpërblimi edhe njeriu që e jep sadekanë për ta parë bota dhe që ia përmend atë të varfrit në sy, ose edhe duke e sharë atë.

Në fund të ajetit është thënë: “Zotë nuk i udhëzon mohuesit në rrugën e drejtë”. Kjo do të thotë: Të japësh sadeka për sy e faqe të botës dhe t’ia përmendësh atë tjetrit në sy e duke e sharë, është nga punët e atyre që e mohojnë Zotin dhe ditën e kijametit; kurse besimtarëve nuk u përshtatet të bëjnë punët e mohuesve, sepse e prishin shpërblimin e sadekasë; pra besimtarit nuk i shkon ta prishë shpërblimin e sadekasë me të tilla veprime.

Pejgamberi, qoftë bekuar!, ka thënë: “*Gjëja më e frikshme për um’metin tim është vënia shokë Zotit në fshehtësi.*” Shokët e pyetën: Jà Resule-ll’läh! Qysh i vihet shok Zotit në fshehtësi? Pejgamberi është përgjegjur: “*Të bësh e punë të mira për sy e faqe të botës.*” Prandaj ditën e kijametit do t’u thuhet dyfytirakëve: Kërkojeni shpërblimin e punës suaj prej atyre që u bënit diçka që t’u shikonin të tjerët!

* * *

Zoti, me madhërinë e vet, për t’i shembulluar edhe punët e atyre që i bëjnë për të fituar kënaqësinë e Zotit, urdhëron e thotë:

«وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَتَثْبِيئًا
مِّنْ أَنفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ أَصَابَهَا وَابِلٌ فَآتَتْ أُكُلَهَا
ضِعْفَيْنِ فَإِن لَّمْ يُصِْبْهَا وَابِلٌ فَطُلٌّ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ
» (265)

[*Ue methulu-l’ledhijne junfikâne envàlehumu-btigàe merdàti-l’làhi ue tethbijten min enfusihim kemetheli hab’betin birebretin esàbehà vàbilun fe’etet ukulehà diëfejni fein lem jusibhà vàbilun fetal’lun uell’làhu bimà taëmelùne besjrun*]

«Edhe shembulli i atyre që shpenzojnë për të kërkuar kënaqësinë e Zotit dhe duke vërtetuar në zemrën e vet shpërblimin e sadekasë, është si një kopsht që gjendet mbi një kodër, e kopshtin e ka njomur një shi i mjaftueshëm dhe kopshti ka dhënë dyfishin e frutave; ky kopsht edhe sikur të mos njomej me shi, atij i mjafton edhe vesa. Zoti i sheh punët që ju bëni». Ai di edhe qëllimet tuaja.

Shpjegime

Fraza «وَتَثْبِيئًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ» (ue tethbijten min enfusihim), që siç u tha më lart e ka kuptimin: E shpenzojnë pasurinë duke vërtetuar shpërblimin me zemrën e vet. Do me thënë edhe: Duke e mbajtur vehten në bindjen hyjnore.

Fjala «وَتَثْبِيئًا» (ue tethbijten) vjen në kuptimin «تصديقا» (tasdiqkan) të vërtetimit; por vjen edhe në kuptim të

qendrueshmërisë. Kur merret në kuptimin e vërtetimit, fraza «وَتَثْبِيْتَا» (ue tethbijten min enfusihim), do me thënë: E shpenzojnë pasurinë duke vërtetuar me zemër fenë islame dhe shpërblimin e dhënies; e japin me dëshirën e zemrës aty ku duhet dhënë dhe e dinë se ajo pasuri u dha për hirë të Zotit, prandaj është më e dobishme se ajo pasuri që u ka mbetur në dorë.

Kur fjala «وَتَثْبِيْتَا» (ue tethbijten) merret në kuptimin e qendrueshmërisë, fraza në fjalë do me thënë: E japin pasurinë në saje të qendrueshmërisë së tyre në bindjen hyjnore.

Bejzaviu thotë: pasuria e njeriut, është si gjysma e shpirtit të tij, prandaj ai që e shpenzon pasurinë e vet për hirë të Zotit, gjysmën e vetes e ka bërë të qendrueshëm në bindjen hyjnore dhe, për të theksuar këtë, ka ardhur fjala: «من انفسهم» (min enfusihim). Me fparafjalën «من» (min) tregon: disa. Sikur njeriu të sakrifikojë në rrugën e Zotit edhe shpirtin, atëherë ai e ka bërë të qendrueshëm edhe vehten e tij në bindjen hyjnore.

Zoti ka lavdruar atë kopësht që gjendet në kodër, për të theksuar se ata që duan të bëjnë kopshte, le t'i bëjnë ato në vende të larta, sepse do të japin fruta më shumë e më të shijshme.

* * *

«أَيُّوْدُ أَحَدُكُمْ أَنْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِّنْ نَّجِيلٍ وَأَعْنَابٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ لَهُ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَأَصَابَهُ الْكِبَرُ وَلَهُ ذُرِّيَّةٌ ضِعْفًا فَأَصَابَهَا إِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ فَاحْتَرَقَتْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ» (266)

[E jeved'du ehadukum en tekûne lehù xhen'netun min nekhijlin ue aënâbin texhrij min tahtibel-enhâru lehù fijhi min kul'li-th'themerâti ue esâbebul-kiberu ue lehù dhurr'rrijeten duağâ'u fe esâbeba iësârûn fijhi nârûn fehterekat kedhâlike jubej'jinu-ll'illâhu lekumul-âjâti leal'lekum tetefek'kerûne]

«A dëshiron ndonjëri prej jush të ketë të tijën një kopësht me hurma e rrush, nga poshtë tij të rrjedhin lumenj dhe aty të ketë nga gjitha llojet e pemëve dhe, kur ai të mplaket dhe të ketë shumë fëmijë të mitur; pra duke pasur shumë nevojë për atë kopësht të vijë një stuhi me zjarr dhe t'a djegë kopështin? (A dëshiron kush që t'i digjet kopështi plot me pemë? Kurrë nuk e dëshiron). Kështu i tregon Zoti për ju argumentet e Tij, që ju të mendoheni».

Shpjegime

«أَيُّوْدُ أَحَدُكُمْ»

[E jeved'du ehadukum]

“A dëshiron ndonjëri prej jush... që t'i digjen pemët e kopështit?” Kurrë dhe kurrkush nuk e dëshiron këtë.

Zoti, me madhërinë e vet, për të theksuar se hurma e rrushi janë më të vlefshme se të gjitha frutat e tjera, i ka përmendur në këtë ajet me emër këto

dy lloje frutash. Po, hurma dhe rrushi janë më të vlefshme se frutat e tjera, sepse ato hahen të njoma e të thara, qëndrojnë në të gjitha stinët e vitit, janë të ushqyeshme dhe të shijshme. Pastaj, për të treguar bukurinë e kopështit, Zoti ka përmendur edhe të gjitha llojet e tjera të pemëve që gjendeshin aty. Për të theksuar se sa shumë e vështirë është që njeriu të jetë i vlefshëm në pleqëri, ka thënë: “Të jetë i zoti i kopshtit plak që nuk ka fuqi të fitojë bukën e ditës”. Pastaj për të theksuar nevojën e tij të madhe thotë: Ai plak të ketë edhe shumë fëmijë të vegjël, që nuk janë në gjendje të fitojnë, por duan të ushqehen prej babait të tyre”. Pra ai njeri që e zhduk shpërblimin e punës së mirë me veprime të liga, ngjason me atë plakun e mjerë që i digjen pemët e kopshtit dhe mbetet pa asgjë. Për cilën gjë të mjerohet më parë i gjori? Për kopshtin, apo për nevojat e veta e të fëmijëve, që nuk është në gjendje t’i plotësojë? Tani, punët e mira në ajet janë shembulluar me kopshtin e zbu-kuruar me të gjithë ato lloje pemësh dhe poshtë pemëve rrjedhin lumenjtë? Dyfytërsia (hipokrizia), dhënia e pasurisë për të të parë bota, është shembulluar me stuhinë djegëse, kurse njeriu me sjellje të liga, është shembulluar me plakun e pafuqishëm për të fituar bukën e ditës. Kjo do të thotë se ai që e ka humbur shpërblimin e punës së vet në dynja, në ahiret do të vuajë mjerime të mëdha e të përhershme.

* * *

Zoti, pasi tregoi se cila sadeka është e dobishme e cila nuk është dhe, për të treguar se edhe pasuria që do të shpenzohet për hir të Zotit, duhet të jetë pasuri hallall, urdhëron e thotë:

« يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ
وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ
تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِآخِذِيهِ إِلَّا أَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ
غَنِيٌّ حَمِيدٌ (267) »

[Ja ej'jube-l'ledhijne àmenù enfikù min taj'jibàti mà kesebtum ue mim'mà akbrehxhnà
lekum minel-erdi ue là tejem'memùl-khabijthe minhu tunfikùne ue lestum biàkbidhijhi
il'là en tugmidù fijihi vaëlemù en'ne-ll'làhe ganij'jun hamijidun]

«O ju që keni besuar! Ndani prej asaj pasurie të pastër (hallall) që keni fituar me djersën e ballit; ndani edhe nga ato që Ne i kemi nxjerrë nga toka për ju (fruta, perime, metale etj)! Dhe mos bëni qëllim të jepni nga ajo pasuri që është e ndyrë! Atë doni të jepni?! Mirëpo, nëse dikush do t’ua jepte ju atë, nuk do t’a merrnit pa i mbyllur sytë. Dijeni se Zoti nuk ka nevojë (Ai nuk ka nevojë për atë që jepni ju), sepse Ai është i Lavdëruari vetvetiu». Pra urdhri për të dhënë nga pasuria e pastër, është vetëm për të mirën tuaj.

Shpjegime

Njeriu, ashtu siç e ka detyrë të japë zekatin (kur ai ka aq pasuri sa i bëhet detyrë dhënia e zekatit), po kështu ka detyrë të japë edhe të dhjetën e

prodhimeve të tokës, pak apo shumë qofshin këto prodhime. Në këtë ajet urdhri për të dhënë, sipas medh'hebit të imam Azemit, është detyrim (vuxhùb) dhe nuk bëhet dallim – shumë apo pak prodhime të tokës, pasi prej shumicës jepet më shumë dhe prej pakicës më pak!

Fjala «طيبات» (taj'jibàt) “të pastër” është për “mallin e mirë e të pëlqy-eshëm”, ose është për “mallin e fituar hallall”. Kurse fjala «خبث» (khabijth) “i ndyrë” është për “mallin e keq që nuk pëlqehet, ose është “për mallin haram”. Pra, njeriu duhet ta zgjedhë mallin që ka për të dhënë nga më i miri dhe nga malli hallall. Edhe bujqit duhet të zgjedhin për të dhënë drithin më të mirë, sepse sadekaja jepet për hir të Zotit. Pra duhet të jepen prodhimet më të mira.

Le të supozojmë se një njeri dëshiron të afrohet te mbreti me një dhuratë. Patjetër, ai nuk do të paraqitet te mbreti me një gjë të keqe e të kalbur, por do të zgjedhë gjënë më të bukur. Kështu është edhe për atë që dëshiron të afrohet te Zoti. Prandaj për të fituar kënaqësinë e Tij, patjetër duhet të ndajë atë gjë që e ka më të shtrenjtë.

Në tefsirin e Hazinit thuhet se ky ajet ka zbritur për të ndaluar veprimin që bënë disa banorë vendës (ensarë) të Medines. Kur u ndërtua xhamia e Pejgamberit në Medine, pranë saj ishte ngritur edhe strehë për të varfrit, të cilët rrinin e flenin aty dhe merreshin vetëm me mësim. Këta njerëz quheshin As'habi Soffa – njerëzit e sofës. Disa prej tyre ishin shumë të shkathët dhe e siguronin vetë ushqimin e tyre; disa të tjerë ushqeheshin në shtëpinë e Pejgamberit, kurse disa të tjerë, i merrnin sahabët e pasur për darkë nga dy e nga tre.

Banorët e Medines, kishin parcela me hurma. E, secili prej tyre, sipas mundësisë, sillte nga një degë, dy degë me hurma dhe i varte në derën e xhamisë. Nga ato hurma hanin As'habi Soffa sa të kishin nevojë. Mirëpo, disa prej ensarëve filluan të sillnin për ta hurma të kalbura. Aëherë, për të ndaluar dhënien e mallit të keq, ka zbritur ajeti i mësipërm.

Fahri Raziu thotë se në pamjen e parë, në fjalën «ينفقون» (junfikùne) ka një pyetje të fshehtë, që do të thotë: “Atë mall të ndyrë po jepni? S'keni turp që jepni mall të tillë për sadeka?

Po nëse dikush do t'ua jepte ju ata farë malli? Patjetër që ju nuk do ta merrnit atë pa i mbyllur sytë.” Pra, do t'a merrnit pa dëshirë. Atëherë, atë gjë që ju nuk e pëlqeni për veten tuaj, qysh ia falni të tjerëve? A thua shihni ndonjë ndryshim në mes vetes e të varfërve, të cilët kanë të drejtën e Zotit mbi mallin tuaj? Çfarë ndryshimi keni ju me ata para Zotit?

* * *

Zoti, me madhërinë e vet, ashtu siç i porosit besimtarët që të japin për shpirt nga gjërat më të mira, për të treguar se duhet të ruhen prej ngacmimeve të djallit në çeshtjen e sadekas, urdhëron e thotë:

«الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُم بِالْفَحْشَاءِ وَاللَّهُ يَعِدُكُم مَّغْفِرَةً مِّنْهُ وَفَضْلًا وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ (268)»

[Esh'shejtànu jeidukumul-fakre ue jeëmurukum bilfahsbà'i uell'llàhu jeidukum magfireten minhu ue fadlen uell'llàhu vasiun alijmun]

«(Besimtarë!) Djalli ju frikëson me varfëri dhe ju urdhëron paturpësinë; kurse Zoti prenton për ju falje mëkatesh dhe dhënie më shumë nga ajo çka keni dhënë. Dhe Zoti jep me bollëk të madh dhe i di qëllimet e atyre që japin».

Kuptimi:

Besimtarë! Duhet të ndihmoni të varfrit dhe të shpenzoni për punë të mira prej asaj pasurie që ju e fitoni nga tregtia e nga prodhimet e tokës edhe pse djalli ju frikëson duke ju thënë: “Nëse jepni sadeka, pasuria juaj do të pakësohet dhe do të varfëroheni!” Me të tilla fjale, ai do t’ju ndalojë nga punët e mira; por djalli nuk mjaftohet vetëm me kaq; ai ju nxit të bëni edhe punë të turpshme, ai ju nxit edhe kopracinë. Por, Zoti premton për ju faljen e fajeve dhe mbulimin e të metave tuaja me anë të asaj që ju jepni për hir të Zotit. Në vend të asaj që ju jepni, Zoti premton t’ju japë më shumë. E, pra, ai që dëshiron të gënjehet nga cytjet e djallit, le të gënjehet; por ditën e gjykimit do të mbetet duarbosh; kurse ai që dëshiron ta njomë zemrën me premtimin e Zotit, le të vazhdojë të japë, sespe vetëm kështu do të shohë shpërblimin e bukur si në dynja, ashtu edhe në ahiret.

Djalli janë vetë Iblisi dhe të gjithë ata njerëz që nxisin të tjerët në punë të liga. Po, meriton të quhet djall ai njeri që shtyn tjetrin në punë të liga dhe e pengon atë nga punët e mira.

Fjala «فحشاء» (fahshà’ë) që u përkthye me fjalën “paturpësi”, sa herë që është përmendur në Kur’an, ka ardhur në kuptimin e prostitucionit (zinasë) dhe vetëm në këtë ajet ka ardhur në kuptimin e kopracisë.

Zakoni i djallit të mallkuar është që në fillim të frikësojë njerëzit me varfëri. Kur e sheh se njeriu e pranoi cytjen e tij, e urdhëron atë ta shtërngojë dorën edhe më shumë dhe të mos e japë zekatin e pasurisë, të mos shikojë të afërmit, të mos lajë borxhin, të mos i dorëzojë të zotit gjënë që i është lënë amanet dhe të rendë pas punëve të ndaluara. Djalli e bën kështu, sepse ai e di mirë se njeriu dalëngadalë mësohet me punët e liga dhe kështu atij i nxihet zemra, derisa vjen në atë shkallë sa nuk e ka më frikë Zotin dhe nuk heq dorë nga mëkatet. Pra besimtarët duhet të mbështeten në premtimin e Allahut dhe të mos gabohen prej cytjeve të djallit.

Ky ajet tregon edhe se dhënia e sadekasë i sjell njeriut lumturinë e ahiretit dhe e bën atë të pasur në dynja. Fjala «فضلا» (fadlen), ashtu siç thotë Fahri Raziu, është për “Zoti jep me shumicë në dynja” për cilindo që jep një pjesë të pasurisë së tij për hir të Tij.

* * *

«يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا وَمَا يَذْكُرُ إِلَّا أُولُوا الْأَلْبَابِ (269)»

[Juëtil-bikmete men jeshà'u ue men juëtel-bikmete fekad ùtjjekehajren kethijren ue mà jeh'dhek'keru il'là ulul-elbâbi]

«Zoti i jep dituri (hikmet) kujt të dëshirojë dhe atij njeriu që i është dhënë dituri, në të vëretë, i është dhënë shumë mirësi (hajr). Por, këtë fjalë e marrin për këshillë dhe mendohen rreth saj vetëm ata që e kanë mendjen të kthjellët».

Shpjegime

Fjala «حكمة» (hikmet) ka shumë kuptime, por këtu është ashtu siç thotë Hazini: “për diturinë e kuptimeve të Kur'anit dhe të urdhrave të tij”. Sipas kësaj pikëpamjeje, kuptimi i ajetit është: «Zoti, kujt të dëshirojë i jep dituri në dispozitat e Kur'anit dhe atij që i është dhënë dituri, në të vërtetë i është dhënë shumë mirësi (hajr)²⁷. Por këtë nuk e kuptojnë të gjithë, përveç atyre që kanë mendje të kthjellët.

Disa kanë thënë se fjala hikmet do të thotë: “të dish dhe të punosh sipas kësaj diturie.”

* * *

«وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ أَوْ نَذَرْتُمْ مِنْ نَذْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُهُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ (270)»

[Ue mà enfaktum min nefekatin eu nedbertum min nedhrin fein'ne-ll'lahe jaëlemuhù ue mà lidh'dhàlimijne min ensàrin]

«Çdo gjë që të shpenzoni për hir të Zotit, ose ta merrni mbi veten tuaj shpenzimin e saj, pa dyshim, që Zoti e di (i jep shpërblimin atij), por për (keqbërësit) ata që dëmtojnë veten, (duke shpenzuar pasurinë në punë të liga dhe duke mos zbatuar “nedhrin”), nuk ka asnjë ndihmues».

Shpjegime

Fjala «نذر» (nedhr) do të thotë “marr përsipër një gjë që nuk e kam detyrë.”

Atë gjë që njeriu e merr përsipër, duhet ta kryejë, kur ajo nuk është e ndaluar. Moskryerja është si të gënjehet Zoti, pra është një padrejtësi e madhe që i bën personi vetes së vet. “Ata që dëmtojnë veten”, është për ata që nuk e kryejnë punën që kanë marrë përsipër, ose për ata që nuk e japin sadekanë aty ku duhet dhënë; ose për ata që e japin sadekanë për t'i parë bota.

* * *

²⁷ Fjala ‘hajr’, do të thotë: “gjë e dobishme, të cilën njerëzit e duan shumë dhe jepen pas saj.”

Zoti, me madhërinë e vet, për të treguar se lejohet që sadekaja të jepet fshehtazi dhe hapur, urdhëron e thotë:

«إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَإِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا
الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّئَاتِكُمْ وَاللَّهُ بِمَا
تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ» (271)

*[In tubdu-s'sadekati feni'im'mà hije ue in tukhfühà ue tuëtùbel-fukarà'e febuve khajrun
lekum ue jukef'firu ankum min sej'ji'atikum uell'llàhu bimà taëmelùne khabijrun]*

«Nëse sadekanë e jepni hapur, është shumë mirë! Dhe, nëse e fshihni dhe jua jepni të varfërve fshehurazi, është edhe më mirë për ju. Zoti jua mbulon një pjesë të fajeve tuaja (kur e jepni sadekanë fshehtas); sepse Zoti i di të gjitha punët që ju i bëni në fshehtësi dhe hapur».

Shpjegime

Thuhet së shkakut i zbritjes së këtij ajeti është pyetja që i bënë Pejgamberit disa shokë: «Është më mirë që sadekaja të jepet fshehurazi, apo sheshit?»

Ajeti është për sadekat e vullnetshme (nafile) dhe për zekatin që është farz.

Është më mirë që sadekatë e vullnetshme të jepen fshehurazi, që të mos turpërohet i varfri dhe që të mos përzihet sadekaja me hipokrizi (rija). Kurse zekati dhe sadekaja e Fitrit është më mirë të jepen sheshit, me qëllim që bota të mos mëkatojnë duke kujtuar keq për të pasurin dhe duke e sharë atë pas shpine. Pra, për të shpëtuar të tjerët prej paragjyqimit (sui-dhanit) dhe prej përgojimit (gjybetit), është më mirë që zekati e sadekaja e fitrit të jepen sheshit.

Për të theksuar se nëpërmjet sadekasë nuk falen të gjitha gjynahet dhe se njeriu duhet të jetë kurdoherë nën frikën e Zotit, Zoti e ka prurë këtë të vërtetë me parafjalën «من» (min):

من سيئاتكم
[min sej'j'atikum]

«Zoti jua mbulon një pjesë të fajeve tuaja».

* * *

«لَيْسَ عَلَيْكَ هَذَا هُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَمَا تُنْفِقُوا
مِنْ خَيْرٍ فَلْأَنْفُسِكُمْ وَمَا تُنْفِقُونَ إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ وَمَا
تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُوفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ» (272)

*[Lejse alejke hudàhum ue lakin'ne-l'llàhe jehdij men jeshà'u ue mà tunfikù min khajrin
felienfusikum ue mà tunfikàne il'le-btigàe vexbhi-l'làhi ue mà tunfikàne min khajrin
juvef'fe ilejkum ue entum là tudblemùne]*

«I dashuri Im! Nuk është detyrë për ty të udhëzosh mohuesit në rrugën e drejtë (ti ke detyrë vetëm t'u tregosh atyre udhën e drejtë, kurse pranimin ose mospranimin e kanë në dorë ata vetë), por Zoti udhëzon në rrugën e drejtë cilin të dëshirojë. Çdo gjë që të jepni nga pasuria, e keni dhënë për veten tuaj. Le të mos jetë qëllimi i dhënies suaj për tjetër gjë, përveçse për

hir të Zotit! (Pra kujtdo që t'ia jepni, ju nuk ju prish punë). Shpërbilimi për çdo gjë që do të jepni, do të jetë i plotë dhe ju nuk do të dëmtoheni». Zoti nuk jua pakëson shpërblimin për atë gjë që ju e dhatë.

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se ky ajet tregon hapur se Pejgamberi nuk e ka për detyrë të detyrojë mohuesit që të pranojnë fenë islame. Ajeti tregon gjithashtu edhe se nuk ka përse të mos u jepet sadeka atyre që ende nuk janë bërë myslimanë. Pra, meqenëse nuk është caktuar se kujt i duhet dhënë sadekaja nafile, ajo i jepet kujtdo që dëshiron t'ia japësh. Pra, lejohet dhënia e sadekas nafile kujtdo.

Thuhet se ajeti ka zbritur për shkak të disa ensarëve, të cilët u thanë disa jehudinje që i kishin fis: “Ne nuk mund t’ju japim asgjë, derisa ju të bëheni myslimanë!”

Ajeti mund të ketë zbritur, kur Esmaja, bija e Ebu Bekrit nuk i dha ushqim gjyshes së vet, për shkak se ajo ishte idhujtare dhe i tha: “Pa lejen e Pejgamberit nuk mund të të jap asgjë”. Kur Esmaja i kërkoj leje Pejgamberit, atëherë ka zbritur ky ajet.

Këto transmtime tregojnë se të varfrit, qoftë edhe idhujtar, është e lejuar t’i jepet sadeka. Madje, kur i varfri është fis me ata që japin sadekanë, ata kanë edhe shpërblimin e kujdesit për fisin, që quhet “lidhje me njerëzit e gjakut” (silai-rahm).

Ky ajet, megjithëse në dukje shihet se i është drejtuar Pejgamberit, në të vërtetë, i është drejtuar mbarë (um’metit) bashkësisë myslimane. Prandaj ajeti mund të përkthet edhe si vijon:

«O myslimanë të pasur! Po ju them ju një për një se nuk e keni detyrë të sillni në rrugën e drejtë atë njeri që nuk është në fenë tuaj, sepse sjelljen e tij në rrugën e drejtë e ka në dorë Zoti; prandaj çdo gjë që të jepni prej pasurisë suaj, e keni për veten tuaj, mjafton që ta jepni vetëm për hir të Zotit; prandaj kujtdo që dëshironi t’ia jepni, jepjani! Edhe nëse i varfri është idhujtar; sepse shpërbilimi i asaj që ju jepni, nuk ju pakësohet, por ju jepet me shumicë dhe ju nuk dëmtoheni pse ua jepni sadekanë idhujtarëve, ose edhe ndonjë tjetri.

* * *

Zoti, duke treguar se lejohet dhënia e sadekasë për cilindo, i shtyn besimtarët të japin sadeka. Por, për të treguar edhe se kush është më i meritueshëm për t’i dhënë sadeka, urdhëron e thotë:

«لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أَحْصَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِي الْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ

بِسْمَاهُمْ لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِخْفَاءً وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ
فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ (273)»

[*Lilfukaràl-l'ledbijne uhsirù fîj sebijli-l'làhi là jestetij'ùne darben fil-erdi jahsebumul-
xhàbilu agnija'e mine-t'teaf'fufi taërifubum bisijmàhum là jes'elùne-n'nàse ilhàfen ue mà
tunfikù min khajrin fein'ne-ll'làbe bibi alijmun*]

«Sadekaja juaj është (më shumë) për ata të varfër që janë të lidhur në rrugën e Zotit dhe që nuk kanë mundësi të lëvizin nëpër faqen e dheut (për tregti e për punë) dhe i padituri (xhahili) që nuk i njeh, kujton se ata janë të pasur nga që ata janë të ndershëm (ruhen dhe nuk lypin), kurse ti i njeh ata prej fytyrës së tyre. Ata nuk u shkojnë njerëzve pas për të lypur prej tyre. Çdo gjë që ju të jepni (për hir të Zotit, do t'ia shihni shpërblimin, sepse), Zoti pa dyshim, që e di mirë atë».

Shpjegime

Ky ajet ka zbritur për as'hàbi Soffët, të cilët – ashtu siç u shpjegua më lart – strehoheshin në xhaminë e Pejgamberit dhe merreshin me mësimet fetare, por në rast navoje, ata armatoseshin dhe shkonin në luftë.

Pra, as'hàbi Soffa ishin edhe studentë edhe ushtarë. Kështu ata e kishin lidhur veten në rrugën e fesë së Zotit. Ata nuk kishin as plëng e as shtëpi dhe as para për tregti. Megjithatë ishin nevojtarë, ata nuk lypnin e nuk i binin botës më qafë, sepse ata ishin të ndershëm. Njeriu mund t'i njihet ata se ishin të varfër nga fytyra e tyre, por xhahili kujtonte se ata ishin të pasur.

Pra ajeti do të thotë: Më e vërtetshme e sadekave që janë shpjeguar në ajetet e deritanishme, është ajo sadeka që u jepet atyre të varfërve, të cilët e kanë lidhur veten e tyre për të mësuar Kur'anin dhe dispozitat fetare, si dhe për të luftuar me armiq të fesë. Dhe, meqenëse ata nuk kanë kapital, nuk kanë mundësi të udhetojnë nëpër faqen e dheut për tregti. Por meqenëse ata nuk e tregojnë nevojën e tyre prej turpit, (xhahili) i padituri kujton se ata janë të pasur, ngaqë nuk u qasen njerëzve për të lypur; por varfëria e tyre mund të dallohet lehtë nga fytyra e tyre e verdhë. Dhe, për çdo gjë që do t'u jepni atyre, do të shihni një shpërblim të bukur, sepse Zoti pa asnjë dyshim, di çdo gjë që ju jepni.

Në tefsirin e Hazinit thuhet se fraza: «احصروا في سبيل الله» (uhsirù fîj sebijli-l'làhi), përfshin edhe të gjymtuarit e luftës, që kanë mbetur pa duar e pa këmbë, ose edhe pa sy.

Fjala «تعفف» (teaf'fuf) do të thotë “nuk u tregoj të tjerëve nevojën prej turpit.”

تعرفهم بسماهم
[*taërifubum bisijmàhum*]

“Ti i njeh ata nga fytyra e tyre”, sepse atyre u është dobësuar trupi prej varfërisë, u është zverdhur fytyra prej urisë, rrobat i kanë copë-copë. Ose, i njeh ata se janë të përvuajtur.

Fjala « الحاف » (ilhàf), do të thotë “u shkoj prapa të tjereve për të lypur”.

* * *

Zoti, pasi tregoi se cilit është më mirë t’i jepet sadekaja, për të treguar edhe se në ç’kohë duhet dhënë sadekaja, urdhëron e thotë:

«الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ» (274)

[El’ledhijne junfikùne emvålehum bil’lejli uen’nehàri sirr’rren ue alànijeten felehum exbrubum inde rab’bìhim ue là khoufun alejhim ue là hum jahzenùne]

«Për ata që japin nga pasuria e vet natën dhe ditën, fshehurazi dhe hapur, ka shpërblim te Zoti dhe ata nuk kanë as frikë dhe as nuk do të hidhërohen».

Kuptimi: Për ata që u japin nevojtarëve nga pasuria e tyre kurdo që të japin dhe kudo që të japin, ka shpërblim te Zoti, për ata nuk ka asnjë frikë se kanë humbur ndonjë gjë dhe as nuk do t’u priset qejfi kur do t’u jepet shpërblimi; përkundrazi, ata do të jenë shumë të gëzuar.

* * *

Zoti, pasi tregoi për sadekanë, e cila duket se të pakëson pasurinë, por në të vërtetë ajo ta shton, për të treguar edhe për kamatën, e cila në dukje të shton pasurinë, por në të vërtetë ta pakëson, urdhëron e thotë:

«الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ وَمَنْ عَادَ فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ» (275)

[El’ledhijne jeëkulùne-rr’ribà là jekùmùne il’là kemà jekùmù-l’ledhij jetekehab’betuhush’shejtànu minel-mes’si dhàlike bien’nehum kàlù in’nemel-bej’u mithlu-rr’ribà ue ehal’le-ll’làbul-bej’a ue harr’reme-rr’ribà femen xhàebù meuidhatun min rab’bìhí fenteah felehù mà selefe ue emruhù ile-ll’làhì ue men àde feulàike as’bàbu-n’nàri hum fjbhà khàlidùne]

«Ata njerëz që hanë kamatë, do të ngrihen prej varresh të hutuar si të sëmurët me epilepsi që i ka zënë prekja e djallit. Kjo (ngritja në këtë mënyrë) është për shkak se ata kanë thënë që shitblerja është si kamata

(kamatën ata e numërojnë hallall), por Zoti tregtinë e ka bërë hallall dhe kamatën e ka ndaluar.

Pra, kujt do që i vjen ndonjë këshillë prej Zotit, të heqë dorë prej kamatës. Dhe malli i fituar me kamatë përpara këshillës është i veti (nuk e kthen atë), por puna e tij është në dorën e Zotit. Kushdo që rikthehet te kamata (ha kamatë përsëri), është i xhehen'nemit, ku do të qendrojë përgjithmonë».

Shpjegime

الذين ياكلون الربوا
[El'ledhijne jeëkulùne-rr'ribà]

«Ata njerëz që hanë kamatë» do të thotë “ata që ushqehen me pasuri të fituar me kamatë.” “Ribà” (kamatë) do të thotë “t'i marrësh tjetrit më tepër nga sa i ke dhënë hua²⁸.”

Ky ajet flet për ata njerëz që ushqehen me pasurinë e fituar me kamatë. Ajeti tregon se ditën e kijametit, ata do të ngrihen prej varresh të hutuar, ashtu siç ngrihen të sëmurët epileptikë nga prekja e djallit.

Në kohën e padijes para Islamit arabët besonin se çmenduria vjen nga prekja që i bëjnë xhindet njeriut dhe se sëmundja e epilepsisë vjen nga prekja e djallit. Prandaj fjala në ajet ka ardhur sipas besimit që kishin arabët dhe jo se djalli të prek me të vërtetë. Po, është habi e madhe që edhe mjekët e sotshëm nuk kanë dhënë ndonjë përcaktim të prerë për shkakun e epilepsisë. Thënia e ajetit në këtë mënyrë është për të treguar se sa shumë të hutuar do të ngrihen prej varresh ata që hanë kamatë.

Për të treguar se për çfarë shkakun ata ngrihen të hutuar, Zoti thotë:

وذلك بانهم
[ue dhàlike bien'nehum]

«Kjo (ngritja në atë mënyrë) është për shkak se ata thanë se shitblerja është si kamata (kamatën ata e numërojnë hallall); por Zoti tregtinë e ka bërë hallall dhe kamatën e ka ndaluar».

Kamata është e ndaluar për shkak se njeriu shet kohën, e cila nuk shitet, dhe për shkak se kamata është një fitim i lehtë. Nëse bota do të priret pas këtij fitimi, do të paralizohen tregtia, industria, bujqësia, etj.

Në kohën e xhehaletit kamata ishte shumë e përhapur. Të pasurit i rripnin të varfrit me anë të kamatës dhe kështu, ishte ngritur krejtësisht mëshira njerëzore. Me këtë ajet sheriatu islam e ndaloi kamatën në mënyrë të prerë.

Fahri Raziu rreshton tre shkaqe për ndalimin e kamatës:

²⁸ Ne në Shqipërinë e mesme i themi kamatë, diku i thonë uzur dhe diku i thonë fajde e interes.

I^{ri}. Kamata i merr pasurinë tjetrit pa i dhënë gjë për atë që merr. Madje edhe sikur të jetë i një mendjeje ai që paguan kamatën, ndalimi nuk hiqet, sepse atë e deyron ngushtica ta paguajë. Nëse ai nuk do të kishte nevojë, jo dhjetë, ose pesëmbëdhjetë për qind, por as pesë qindarka nuk do t'i paguante.

II^{ti}. Kamata sjell paralizimin e tregtisë dhe i lë njerëzit pa punë, sepse të pasurit, pasi të mësohen të fitojnë me kaq lehtësi, nuk priren më të merren as me tregti, as me bujqësi e as me industri, etj, pasi ato kërkojnë mund. Kjo gjë shihet vazhdimisht te ata që japin para me kamatë, të cilët nuk e vrasin mendjen fare për punë.

III^{ti}. Kamata paralizon mosdhënien pa interes (pa kamatë) dhe këtë veprim njerëzit nuk e shikojnë aspak të drejtë.

Në një fajllë të shenjtë të Pejgamberit është treguar se kamata ushtrohej në drithërat, në hurmat, në argjend e në ar. Por meqenëse bëhet fjalë për sasi, çdo gjë që matet e peshohet, kur merret më shumë sesa jepet, teprica është kamatë dhe është e ndaluar. vetëm në rast se gjëja që merret nuk është nga i njëjti lloj, atëherë teprica është e lejuar.

Le ta ilustrojmë me një shembull. Të japësh hua pesë masë grurë, duhet të marrësh po pesë masë grurë, por nëse jep pesë masë grurë dhe merr gjashtë masë elb, kjo është e lejuar.

«فمن جاءه موعظة من ربه فانتهى فله ما سلف وامره الى الله»

[fen xhàebù meuidhatun min rab'bibí fentebà felehu mà selefe ue emrubù ile-ll'làbi]

«Pra (me qenë se kamata u ndalua), kujtdo që t'i vijë ndonjë këshillë prej Zotit, (kushdo që të dëgjojë ajetin që ndalon kamatën), të heqë dorë prej kamatës; por pasurinë e fitur më parë me kamatë, ai nuk e kthen dhe, nëse nuk e ka marrë, nuk lejohet t'a marrë, ai duhet të marrë vetëm aq sa ka dhënë. (Ai nuk qortohet për atë kamatë që ka ngrënë përpara se kamata të ndalohej). Dhe puna e tij është në dorën e Zotit. (Ndalimi i kamatës është në dorën e Zotit.)

«ومن عاد فاولئك اصحاب النار هم فيها خالدون»

[ue men àde feulàike as'bàbu-n'nàri hum fjbà kbàlidùne]

«Dhe kuhdo që do të kthehet e të hajë përsëri kamatë, është i xhehen'nemit, ku do të qendrojë përgjithmonë».

Po, ata që japin me kamatë, do të qendrojnë aty përgjithmonë, sepse e numërojnë kamatën hallall si tregtinë.

* * *

Zoti, me madhërinë e vet, pasi tregoi se dhënia me kamatë ndalohet prerë, për të treguar edhe ndryshimin në mes kamatës e sadekasë, urdhëron e thotë;

«يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُزْبِي الصَّدَقَاتُ وَاللَّهُ لَا يُجِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ»
(276)

[*Jembaku-ll'llàhu-rr'ribà ue jurbi-s'sadekàti uell'llàhu là jubib'bu kul'le keffàrin ethijmin*]

«Zoti e pakëson kamatën dhe i shton sadekatë; sepse Zoti nuk i do ata që janë bukëshkelës dhe fajtorë».

Kuptimi: Zoti ia gre begatinë asaj pasurie, në të cilën ka hyrë kamatë dhe më në fund e zhduk fare atë pasuri; kurse pasurinë nga e cila jepet sadeka, Zoti e shton dhe zotëruesit të kësaj pasurie në ahiret do t'i japë shumë shpërblime të mëdha, sepse Zoti nuk i do ata që janë bukëshkelës dhe fajtorë.

Kamata të sjell pakësim të pasurisë dhe të dinjtetit. Është vënë re se shumë nga ata që kanë ushtruar kamatën, në fund nuk i'a kanë parë hairin dhe nuk e kanë shijuar atë pasuri; as vetë kamatëmarrësi nuk ka pasur ndonjë vlerë ndër shokë, por është përbuzur prej gjithkujt dhe, kur ka rënë ngushtë, askush nuk ka ndjerë dhembshuri për të e askush nuk ia ka shtrirë dorën për ta ndihmuar, por ka thënë: Ky i ka rrjepur lëkurën e i ka ngrënë shpirtin botës.

Përveç këtyre, fatiut që jep para me kamatë, i takon pakësimi edhe në punët e ahiretit: atij nuk i vlen as sadekaja, as mbajtja e lidhjes me të afërmit (silai-rahm) e as haxhi me atë farë pasurie që ka shpenzuar. Për të tjerë, sadekaja sjell ndihmën e Zotit, sepse kur jep sadeka shfaq dhembshuri për të varfërit; sadekaja të përhap zërin e mirë dhe fiton dashurinë e lavdërimin e gjithkujt; me anë të sadekasë, Zoti i shton begatinë pasurisë me lutjet e të varfërve për dhënësin; Zoti e ruan atë që jep sadeka prej shumë fatkeqsish. Këto dobi janë në dynja dhe në ahiret. Mjafton të kujtojmë ajetin që u përmend më parë, ku thuhet se për një sadeka të vetme, Zoti do japë shtatëqind shpërblime.

* * *

Zoti, pasi tregoi për ata që hanë kamatë; për të nxitur bamirësit që të vazhdojnë në punë të mira, urdhëron e thotë:

«إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ
وَاتَّوُوا الزَّكَاةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا
هُمْ يَحْزَنُونَ» (277)

[*In'ne-l'ledbijne àmenù ue amilu-s'sàlibàti ue ekàmu-s'salàte ue àtu-žžekàte lebum exbrubum inde rab'bibim ue là kboufun alejhim ue là bum jabženùne*]

«Për ata njerëz që besojnë dhe bëjnë punë të mira, falin namazin, japin edhe zekatin, ka shpërblime te Zoti dhe për ata nuk ka as frikë dhe as nuk do të jenë të hidhëruar».

Shpjegime

Në ajet u tha «وَعَمَلُوا الصَّالِحَاتِ» (ue amilul-s'sàlihàti) “bëjnë punë të mira”; Në këtë frazë hyjnë të gjitha llojet e punëve të mira. Është përmendur veça-nërisht falja e namazit dhe dhënia e zekatit, sepse falja e namazit që është prej adhurimeve të urdhëruara që kryhen fizikisht (ibadeti bedenijeh), ashtu edhe zekati që është prej adhurimeve të urdhëruara që kryhet financiarisht, janë dy shtylla të mëdha të Islamit. Prandaj kërkohet kujdes i veçantë në përmbushjen e këtyre dy shtyllave.

* * *

Zoti, me madhërinë e vet, pasi tha se njeriu nuk ka ndonjë përgjegjësi për kamatën që ai ka marrë para se të vinte ajeti i ndalimit të saj, për t'ia hequr nga mendja atyre që u shkon ndër mend se lejohet ngrënia e asaj kamate që ende nuk është marrë, urdhëron e thotë:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ
الرِّبَا إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ» (278)

[Jàe j'jube-l'ledhijne àmenu-t'teku-ll'llàhe ue dherù mà bekije mine-rr'rribà in kuntum muëminijne]

«O, ju që keni besuar! Kijeni frikë All'llahun dhe hiqni dorë nga të prapambeturat e kamatës, nëse jeni besimtarë të vërtetë».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se në këtë ajet, përsëritja «ان كنتم مؤمنين» (in kuntum muëminijne) “nëse jeni besimtarë”, është në kuptimin: “në qoftë se jeni besimtarë të vërtetë”; ose: “nëse doni të vazhdoni në besim, hiqni dorë nga të prapambeturat e kamatës që ende nuk i keni marrë prej huamarrësit.”

Thuhet se shkak i zbritjes së këtij ajeti është se disa sahabe që kishin dhënë të holla me kamatë, filluan të kërkonin prej huamarrësve të prapambeturat e kamatës.

Zoti, për të treguar edhe se mbi ata që veprojnë në kundërshtim me urdhrat e Tij, zbret një ndëshkim shumë i rreptë, urdhëron e thotë:

«فَإِنْ لَّمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِنْ تُبْتِغُوا
فَلَکُمْ رُؤُوسُ أَمْوَالِکُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ» (279)

[Fein lem tef'alù feëdhenù biharbin mine-ll'llàhi ue resùlbí ue in tubtum felekum ruùsu emvàlikum là tadblimùne ue là tudhlemùne]

«Pra, në qoftë se nuk bëni kështu (nëse nuk hiqni dorë nga të prapambeturat e kamatës), ta dini mirë se është bërë gati lufta prej Zotit e prej Pejgamberit. Dhe nëse bëni teube, atëherë janë tuajat vetëm kryegjëja; (me këtë mynyrë) as nuk dëmtoni të tjerët dhe as vetë nuk dëmtoheni»

* * *

«وَإِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ وَأَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ» (280)

[Ue in kàne dhù usretin fenedhiredun ilà mejseretin ue en tesað'dekù khajrun lekum in kuantum taëlemùne]

«Në qoftë se huamarrësi është ngushtë, atij i jepet afat derisa të ketë për të paguar. Dhe, nëse atij ia falni borxhin, kjo është më e dobishme për ju sesa t'ia merrni. Sikur ta dinit këtë, ashtu do të vepronit».

Shpjegime

Thuhet se ky ajet ka zbritur kur në dorën e myslimanëve ra qyteti Taif, në të cilin banonte fisi benij 'Thekijf. Disa pjesëtarë të atij fisi, më parë i kishin dhënë para me kamatë fisit beni Mugijre. 'Thekifët hoqën dorë prej kamatës, por kërkuan kryegjënë; mirëpo ata të beni Mugijres u ankuan se ishin të varfër dhe kërkuan afat deri në kohën e korjes së prodhimeve.

Ajeti tregon se t'i japësh afat huamarrësit dhe të mos shërngosh atë, është një punë me rëndësi.

Fjala «ذو عسرة» (dhù usretin) “nëse huamarrësi është ngushtë” do të thotë “nëse ai nuk ka me se të lajë borxhin.”

«ميسرة» (mejsereh) është për “kur të mundet ai ta lajë borxhin”. Pra, huamarrësi duhet ta lajë borxhin sa më shpejt, kur ai i ka mundësitë, sepse vonesa dëmton huadhënësin. Huamarrësi nuk mund të mbajë për vete më shumë të holla sesa i nevojiten për ushqimin e një ditë të vetme për vete e për familjen e tij; tepricën duhet t'ia japë dhuadhënësit. Huamarrësi nuk ka të drejtë ta vonojë shlyerjen e borxhit, sepse nuk ka gjetur çmim të meritueshëm për të shitur mallin e tij; ai e ka detyrë (vaxhib) të shesë mallin qoftë edhe me çmim më të ulët, në rast se huadhënësi e kerkon borxhin. Huamarrësi, nëse i premtos shëndeti, duhet të punojë edhe si shërbëtor për të larë borxhin. Por, nëse huadhënësi i jep afat, atëherë lejohet të vonohet shlyerja e borxhit, por vetëm për aq afat sa të japë huadhënësi.

* * *

Meqenëse shumica e atyre që japin para me kamatë janë nga të pasurit e këqinj, të cilët e kanë zakon ta mbledhin huanë me dhunë, për t'i frikësuar këta me ndëshkimin e ahiretit, Zoti urdhëron e thotë:

«وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَىٰ اللَّهِ ثُمَّ تُوَفَّىٰ كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ» (281)

[Uet'tekù joumen turxheùne fijbi ile-llàhi thum'me tuvef'fà kul'lu nefsin mà kesebet ue hum là judhlemùne]

«Kini frikë nga ajo ditë, kur do të ktheheni te Zoti. Dhe, pasi të shkoni aty, secilit i jepet ndëshkimi i plotë për punët që ka bërë; Dhe ata (që kanë bërë mirë) nuk dëmtohen (dhe nuk u pakësohet shpërblimi)».

Shpjegime

Tregohet prej Ibni Ab'basit se ky ajet ka zbritur herën e fundit.

Dita e përmendur në ajet është ose për ditën e kijametit, ose për ditën e vdekjes. Sido që të jetë, ajeti do të thotë: Nëse huamarrësi është i varfër, është shumë punë e pëlqyeshme që ai të mos shtrëngohet dhe t'i jepet afat derisa atij t'i vijë mbarë ta shlyejë borxhin. Madje, për ju të pasurit është më e dobishme t'u falni të gjithë borxhin atyre që janë të varfër dhe, duhet të keni frikë nga ajo ditë e lemerishme, kur do të jeni para Zotit, ku secili do të shohë ndëshkimin për punët e këqija, por nuk do të dëmtohen bamirësit; përkundrazi, ata do të marrin shpërblimin e bamirësive të tyre.

* * *

Zoti, me madhërinë e vet, urdhëroi që ta kemi frikë Atë, të heqim dorë prej kamatës dhe të japim sadeka. Këto janë vepra që bëhen me pasuri. Për të na treguar se si ruhet pasuria, Zoti urdhëron e thotë:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى فَاكْتُبُوهُ وَلْيَكْتُب بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ وَلَا يَأْب كَاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللَّهُ فَلْيَكْتُبْ وَلْيُمْلِلِ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْئًا فَإِنْ كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا أَوْ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى وَلَا يَأْب الشُّهَدَاءُ إِذَا مَا دُعُوا وَلَا تَسْأَمُوا أَنْ تَكْتُبُوهُ صَغِيرًا أَوْ كَبِيرًا إِلَى أَجَلِهِ ذَلِكُمْ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ وَأَقْوَمُ لِشَهَادَةٍ وَأَذْنَى أَلَّا تَرْتَابُوا إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَلَّا تَكْتُبُوهَا وَأَشْهِدُوا إِذَا تَبَايَعْتُمْ وَلَا يُضَارَّ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ وَإِنْ تَفَعَّلُوا فَإِنَّهُ فَسُقُوكُمْ بِكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ

وَيُعَلِّمُكُمُ اللَّهُ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ (282)»

[Ja ej'jube-l'ledhijne àmenù idhà tedàjentum bidejnin ilà exhelin musem'men fektubùhu veljektub bejnekekum kàtibun bil-adli ue là jeëbe kàtibun en jektube kemà al'lemehu-ll'llàhu feljektub veljumlil-l'ledhij alejhil-bak'ku veljet'eki-l'làhe rab'behù ue là jebkhas minhu shej'en fein kà ne-l'ledhij alejhil-bak'ku sefijben eu daijfen eu là jestetij'u en jumil'le huve feljumlil velij'juhù bil-adli uestesh'bidù shehijdejni min rixhàlikum fein lem jekùnà rexbhulejni ferexbulun uemre'etànì mim'men terdoune mine-sh'shubedà'i en tedil'le ihdàhumà fetudbek'kire ihdàhumel-ukhrà ue là jeëbe-sh'shubedà'u idhà mà du'ù ue là tes'emù en tektubùhu sagijren eu kebijren ilà exhelihì dhàlikum aksetu inde-ll'llàhi ue akvemu lish'shebàdeti ue ednà el'là tertàbù il'là en tekùne tixhàreten hàdireten tudijrùnehà bejnekekum felejse alejkum xhunàbun el'là tektubùhà ue esh'bidù ue idhà

*tebàjaëtum ue là judàrr'rre kàtibun ue là shebjidun ue in tef'alù fein'nehu fusùkun
bikum uet'tekù-ll'làbe ue jua'l'imukumu-ll'làhu uell'làhu bikul'li shej'in alijmun]*

«O ju që keni besuar! Kur t'i jepni hua njëri-tjetrit me kohë shlyerjeje të caktuar, shkruajeni atë (në ndonjë dokument, sened)! Le t'a shkruajë ndër ju një shkruesi i drejtë (pa i mbajtur anën asnjërit). Dhe le të mos shmangët shkruesi nga shkrimi (i senedit); le ta shkruajë atë, ashtu siç e ka mësuar Zoti! Dhe ai që e merr huanë përsipër, le të nënshkruajë (senedin, që kështu të pohojë huanë) dhe le ta ketë frikë Allahun, Krijuesin e vet dhe të mos bëjë gjë mangët nga ajo hua. Në qoftë se ai që e ka huanë mbi vete është i marrë, ose është i pafuqishëm (plak ose i mitur), ose është memec që nuk mund të nënshkruajë e të pohojë vetë, atëherë le të nënshkruajë kujdestari i tij i drejtë! Merrni edhe dy dëshmitarë nga burrat tuaj! Nëse nuk janë dy burra, mjaftojnë një burrë dhe dy gra, nga ata dëshmues me të cilët ju jeni të kënaqur, për t'ia kujtuar njëra nga gratë tjetrës nëse e harron. Dhe dëshmitarët le të mos i shmangen dëshmisë kur ata thirren (për të dëshmuar!) Mos përtوني ta shkruani (senedin) deri në kohën e caktuar (të huasë), e vogël, ose e madhe qoftë ajo! Ky veprim juaji është më i drejtë te Zoti dhe më i saktë për dëshminë, sepse është rruga më e shkurtër që ju të mos dyshoni. Nëse ju shisni ose blini me para në dorë, atëherë nuk ka mbi ju ndonjë mëkat, nëse nuk e shkruani senedin. Merrni dëshmitarë edhe kur shisni e blini me njëri-tjetrin. Le të mos dëmtohet aspak as shkruesi e as dëshmitari! Nëse e bëni këtë (Nëse i dëmtoni shkruesin e dëshmitarin), është punë në kundërshtim me bindjen ndaj Zotit. Prandaj kijeni frikë Allahun! Zoti ju mëson (gjërat e duhura për punët tuaja), sepse Zoti di gjithçka».

Shpjegime

يا ايها الذين ءامنوا...
[Jà ej'jube-l'ledhijne àmenù...]

«O ju që keni besuar! Kur t'i jepni hua njëri-tjetrit... shkruajeni atë!»

Urdhri për të shkruar sened, dokument si mbështetje për çdo hua që jepet, është për më mirë dhe jo për detyrim.

Pra, kuptimi i ajetit është kështu: Besimtarë! Është mirë për ju që të shkruani një dokument për huatë që i jepni njëri-tjetrit për një kohë të caktuar, me qëllim që të mos ndodhë ndonjë konflikt në mes jush, qoftë për sasinë, qoftë për afatin e caktuar dhe që puna të mos shkojë ndoshta deri në gjyq.

Atëherë:

«فليكتب بينكم كاتب بالعدل»
[feljektab bejneikum kàtibun bil-adli]

«Le t'a shkruajë dokumentin ndër ju një shkruesi i drejtë!» Le të mos shtojë e të mos lërë gjë mangët në sasinë e huasë dhe të mos e ndryshojë kohën e caktuar! Shkruesi duhet të shënojë në dokument të gjitha kushtet,

që në rast nevojë të dihen dhe kështu të mos mbetet vend për t'i bërë gjë njëri-tjetrit. Shkurt, shkruesi duhet të jetë i paanshëm dhe të mos ketë qëllim të dëmtojë njërin duke i mbajtur anën tjetrit. Shkruesi duhet të jetë edhe i ditur.

«ولا يَأْب كاتب ان يكتب كما علمه الله فليكتب»

[*Ue là jeëbe kàtibun en jektube kemà al'lemuhu-ll'làhu*]

«Dhe le të mos shmanget shkruesi nga shkrimi (i senedit) dhe le ta shkruajë ashtu siç e ka mësuar atë Zotit!» Le ta shkruajë me një mënyrë që t'i përshtatet qëllimit sipas mësimit të Zotit, që të mos dëmtohet asnjëra palë. Pra, le të mos e shkruajë senedin shumë shkurt, sa për të prishur qëllimin, por as tepër gjatë, sa që të humbë qëllimi në mes fjalëve. Kështu, shkruesi të dijë dispozitat ligjore (të fik'hut).

Thuhet se ky ajet ka zbritur për shitjen “selem” – shit-blerje pa qenë malli aty. Kur Pejgamberi erdhi në Medinë, pa se banorët e Medines i blinin hurmat disa muaj para se ato të piqueshin dhe ua jepnin paratë e hurmave të zotëve të mallit. Atëherë, Pejgamberi u ka thënë atyre: “Duhet të shkruani peshën e mallit që shisni dhe kohën e pagesës.” Atëherë, ka zbritur ky ajet, për të treguar se besimtarët duhet të jenë shumë të kujdesshëm në peshimin e mallit dhe në caktimin e afatit të huasë.

«وليمل الذي عليه الحق»

[*Ue lijumlili-l'ledhij alejhil-hak'ku*]

«Dhe ai që e merr huanë përsipër, le të nënshkruajë (senedin, që kështu të pohojë huanë) dhe le ta ketë frikë Allahun, Krijuesin e vet dhe mos të bëjë gjë mangët nga ajo hual! (le t'i plotësojë kushtet e huasë)!»

Kjo frazë e ajetit tregon tri dispozita të rëndësishme:

1. Huamarrësi duhet të nënshkruajë e të vulosë senedin (dokumentin e shkruar), sepse senedi i panënshkruar është i pavlefshëm.
2. Huamarrësi duhet të ketë frikë Zotin, që të mos e mundojë huadhënësin.
3. Huaja nuk duhet të shlyhet mangët, qoftë edhe një thërrime.

«فان كان الذي...»

[*Fein kàne-l'ledhij...*]

«Në qoftë se ai që ka huanë mbi vete është i marrë, ose është i pafuqishëm (plak ose i mitur), ose është memec e nuk mund të nënshkruajë e të pohojë vetë, atëherë le të nënshkruajë kujdestari i tij me të drejtë!» Kuptimi: Në qoftë se huamarrësi është në një gjendje që nuk e nënshkruan vetë senedin për shkak se është i marrë (sefih) e i prish paratë kot më kot, ose është shumë plak, ose është fëmijë i vogël, ose nuk di të nënshkruajë, atëherë le të nënshkruajë kujdestari i tij me të drejtë, që huadhënësit të mos i humbasë e drejta.

«واستشهدوا شهيدين من رجالكم»

[*Uestesh'bidu shehijdejni min rixhàlikum*]

«Merrni edhe dy dëshmitarë nga burrat tuaj! Nëse nuk janë dy burra, mjafton një burrë dhe dy gra nga ata dëshmues që ju të jeni të kënaqur, për t'ia kujtuar njëra nga gratë tjetrës nëse ajo harron».

Kuptimi:

Bashkë me nënshkrimin e huamarrësit ose të kujdestarit të tij, merrni edhe dy burra nga mesi juaj si dëshmitarë dhe pohimi të bëhet në praninë e tyre dhe, në rast nevojë, ata të dëshmojnë. Nëse nuk gjenden dy burra, atëherë merrni një burrë e dy gra, të besuar për ju, që t'ia kujtojnë njëra-tjetrës, në rast se njëra harron.

Dëshmitarët duhet të jenë njerëz të drejtë, që zemra juaj të jetë e qetë, sepse, nëse ata nuk janë të tillë, dëshmia e tyre është e dyshimtë. Për një burrë duhen dy gra, sepse në natyrën e grave harresa është e shpeshtë, e po harroi njëra, ia kujton tjetra.

«ولايأب الشهداء إذا ما دعوا»

[*Ue là jeëbe-sh'shubedà'u idhà mà du'ù*]

«Dhe dëshmitarët le të mos i shmangen dëshmisë kur ata thirren për të dëshmuar», sepse mosdëshmimi i tyre shkakton humbjen e së drejtës të huadhënësit.

Dëshmitari duhet të paraqitet e të dëshmojë, kur dëshmia e tij kërkohet, sado larg të jetë vendi ku ai duhet të shkojë, por shpenzimet e udhtimit duhet t'ia mbulojë ankuesi.

Që të jetë dëshmia e dëshmitarit e pranueshme, duhet që dëshmitari të plotësojë tri kushte:

Të jetë i lirë dhe jo i robëruar; të jetë i mençur e i rritur, të jetë i drejtë (adil)²⁹ dhe mysliman. Dëshmitari të mos ketë as ndonjë interes të vetin dhe as ndonjë armiqësi me të paditurin, sepse armiqësia e shtyn njeriun të dëshmojë rrenshëm dhe në tradhti të tjera.

«ولا تسئموا ان تكتبوه»

[*Ue là tes'emù en tektubùhu*]

«Mos përtoni të shkruani (senedin) deri në kohën e caktuar (të huasë), e vogël ose e madhe qoftë ajo», sepse shumë herë ndodhin ngatërresa të mëdha edhe për pak mall, madje ndodhin edhe vrasje; prandaj Zoti porosit të shkruhen senede edhe për huatë e vogla.

«ذلكم اقسط عند الله»

[*Dhàlikum aksetu inde-ll'llàhi*]

²⁹ Adil quhet ai njeri që, në përgjithësi punët e mira i ka më të shumta se të ligat.

«Ky veprim juaji është më i drejtë te Zoti dhe më i saktë për dëshminë (sepse shkresa u sjell ndër mend dëshmitarëve atë që kanë harruar me kalimin e kohës), pasi shkresa është rruga më e shkurtër që ju të mos dyshoni. Nëse ju shisni ose blini me para në dorë, atëherë nuk ka mbi ju ndonjë mëkat nëse nuk e shkruani senedin», sepse në shitblerjen me para në dorë nuk mund të ndodhë ndonjë grindje e zënkë.

«واشهدوا اذا تبايعتم ولا يضار كاتب ولا شهيد»
[Uesh'bedù idhà tebàjaëtum ue là judàrr'rre kàtibun ue là shebijdun]

«Merrni dëshmitarë edhe kur shisni e blini me njëri-tjetrin!» Kuptimi: Në marrëdhëniet me para në dorë dhe në huatë afatshkurtra, edhe sikur të mos e shkruanit senedin, për rezervë, le të gjenden aty dy dëshmitarë, sepse prania e tyre është më mirë, që ju të mos dëmtoni njëri-tjetrin. Le të mos dëmtohet aspak, as shkruesi e as dëshmitari! Por edhe këta të mos dëmtojnë asnjërën palë: shkruesi të mos i dëmtojë ata duke e shkruar senedin mangët, ose tepër; edhe dëshmitari të mos i dëmtojë ata duke mos u paraqitur për të dhënë dëshminë e duhur. Po, nuk duhet të dëmtohet as dëshmitari, duke mos i dhënë atij shpenzimet e udhtimit.

«فان تفعلوا فانه فسوق بكم واتقوا الله ويعلمكم الله»
 والله بكل شيء عليم»

[Fein tef'alù fein'nehù fusùkun bikum uet'teku-ll'làhe uell'llà bikul'li shej'in alijmun]

«Nëse e bëni këtë (Nëse e dëmtoni shkruesin a dëshmitarin), për ju është punë në kundërshtim me bindjen ndaj Zotit». Duke dëmtuar njëri-tjetrin, bëheni fajtorë dhe dilni jashtë bindjes ndaj Zotit. Prandaj kijeni frikë Allahun! (Mos e kapërceni kufirin dhe ruajeni veten prej gjerave të ndaluara, sidomos ruhuni të mos dëmtoni njëri-tjetrin). Zoti ju mëson ju (gjërat e duhura për punët tuaja) sepse Zoti di gjithçka».

Zoti, pasi urdhëroi të shkruhet senedi në dhënie e marrje, për të treguar edhe se si duhet të veprojmë në rastet kur jemi në udhtim e sipër dhe nuk gjejmë shkrues, ose shkruesi gjendet, por atij i mungojnë mjetet e shkrimit, urdhëron e thotë:

«وَإِنْ كُنْتُمْ عَلَى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَّقْبُوضَةٌ فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُم بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي أُؤْتِمِنَ أَمَانَتَهُ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ» (283)

[Ue in kuntum alà seferin ue lem texhidù kàtiben ferihànun makbuddun fein emine baèdukum baèdan feljued'di-l'ledhi-ëtumine emànetebù ueljet'teki-l'làhe rab'behù ue là tektumu-sh'shebàdete ue men jektumbà fein'nhù àthimun kalbubù uell'llàhu bimà taëmelùne alijmun]

«(O ju që keni besuar!) Nëse jeni në udhëtim e sipër dhe nëse nuk gjeni shkruar, atëherë le të mërret një peng! (rehen). Në qoftë se jeni të sigurt te njëri-tjetri, atëherë le t'a lajë borxhin ai të cilit i është zënë besë dhe njihet si njeri i besuar, por le të ketë frikë Allahun, Krijuesin e vet! Mos e fshihni dëshminë! Sepse kush e fsheh atë, i bëhet zemra fajtores. Zoti i di të gjitha punët që ju bëni».

* * *

Zoti, me madhërinë e vet, pasi tregoi në këtë sure të madhe çështjet që përfshijnë Njësimin dhe vetitë e Allahut, të cilat janë nga pikat themelore të besimit, tregoi edhe çështjet që përfshijnë faljen e namazit, zekatin, agjërimin, haxhin, martesën, kurorëzimin, divorcin, ushqimin e fëmijës me gjë, huanë, shkrimin e senedëve etj. Për të treguar edhe se është detyrë të respektohen këto dispozita të urdhëruara nga Zoti, i Cili e ka diturinë dhe pushtetin të plotë, urdhëron e thotë:

«لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِنْ تُبْذَرُوا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفَوُا يُخَاسِبْكُمْ بِهِ اللَّهُ فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (284)»

[*La-l'làhi mà fis'semàvâtî ue mà fil-erdi ue in tubdû mà fîj enfusikum eu tukhfûbu juhâsibkum bibi-l'làhu fejagfiru limen jeshâ'u ue juadh'dhibu men jeshâ'u eull'llâu alâ kul'li shej'in kadijrun*]

«E Allahut është gjithçka që është në qiell dhe në tokë. Sikur t'i shfaqni hapur ato që keni në zemër, ose t'i fshihni, llogarinë për këtë do t'jua bëjë Zoti; Ai, cilin të dëshirojë e fal dhe cilin të dëshirojë e dënon me ndëshkim. Dhe Zoti është i fuqishëm mbi gjithçka». Fillim e mbarim, kurrë nuk del jashtë fuqisë së Zotit.

Shpjegime

Ky ajet i madhërueshëm tregon se Zoti ka dituri për çdo gjë, sidomos për mendimet e fshehta e të hapura të njerëzve; pra, Ai i di të gjitha punët dhe është i pushtetshëm mbi gjithçka dhe Ai do të shpërblejë ata që i binden Atij e do të ndëshkojë ata që ngrenë krye kundër Tij. Atëherë, çdo njeri duhet të qëndrojë në mes të frikës dhe të shpresës, sepse vetëm kështu u bindet urdhrave të Zotit dhe u largohet gjërave dhe veprave e veprimeve të ndaluara.

* * *

Zoti, pasi tregoi plotësimin e hyjnisë, për të treguar edhe plotësimin e robërisë së njerëzve, urdhëron e thotë:

«آمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا يُفَرِّقُونَ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ

وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ
الْمَصِيرُ (285)»

[àmene-rr'rresùlu bimà unzìle ilejhi min rab'bihí uelmuëminùne kul'lun àmene bil'làhi
ue melàiketihí ue kutubihí ue rusulihí là nuferr'rriku bejne ebadin min rusulihí ue kàlù
semiënà ue etaënà gufràneke rab'benà ue ilejke-mesijru]

«Pejgamberi i madhërueshëm besoi në atë që iu zbrit atij nga ana e Zotit, besuan edhe besimtarët; besuan në Zotin, në melekët, në librat dhe në pejgamberët (dhe thanë): Nuk bëjmë dallim asnjërin ndër pejgamberët (por i besojmë të gjithë). Thanë edhe: “Ne i dëgjuam (ato që na kumtuan pejgamberët) dhe iu bindëm! E vetmja dëshirë e jona është: Të na i falësh fajet tona, o Zoti ynë! Tek Ti është e ardhmja e fundit».

Shpjegime

Ky ajet i madhërueshëm tregon se Pejgamberi i nderuar i ka besuar Kur'anit të zbritur nga ana e Zotit, u ka besuar edhe të gjitha dispozitave që përfshin Kur'ani. Besuan gjithashtu edhe të gjithë besimtarët: në rradhë të parë, në Zotin, sepse besimi në Zotin është themeli i të gjithave; së dyti besuan në melekët e Zotit, sepse ata u kanë sjellë zbulesën pejgamberëve; së treti, në librat e Zotit, pasi zbulesa që kanë sjellë melekët janë librat; së katërti, besuan në secilin prej pejgamberëve, sepse pejgamberët kanë thirrur njerëzit në rrugën e drejtë.

Besimi në Zotin e vërtetë, përfshin besimin në veten e Tij të lartësuar dhe në cilësitë e në punët e Tij.

Besimi në melekët e Zotit është besimi se ata janë rob të Zotit, që gjithnjë kryejnë detyrat si rob, kurrë nuk kundërshtojnë dhe në detyrat që kryejnë, as nuk lodhen e as nuk madhështohen; Xhibrijli ka detyrë t'i sjellë zbulesën pejgamberëve.

Besimi në librat: Librat janë të zbritur nga Zoti për të rregulluar njerëzit. Kur'ani do të jetë deri në ditën e Kijametit i pandryshuar në asgjë, do të jetë ashtu siç ka qenë kur është zbritur.

Besimi në pejgamberët: Pejgamberët janë njerëz të pafaj dhe të udhëruar nga Zoti për të udhëzuar njerëzit në rrugën e drejtë dhe për të ndrequr moralet e tyre. Pejgamberët e kanë vërtetuar profetësinë e tyre me mrekullitë që u ka vënë Zoti në duart e tyre. Ata kanë qenë njerëz të formuar, kanë thënë vetëm të vërtetën dhe kurrë nuk kanë gënjyer. Është detyrë të besohen të gjithë pejgamberët dhe të mos bëhet dallim në asnjërin prej tyre; mohimi i njërit prej pejgamberëve është si të mohohen të gjithë.

Në këtë ajet janë theksuar tri shkallët e gjendjes së njeriut: Shkalla e parë që është besimi, theksohet me frazën:

«ءامن الرسول بما انزل اليه من ربه والمؤمنون»
[àmene-rr'rresùlu bimà unzìle ilejhi min rab'bihí uelmuëminùne]

«Pejgamberi i madhërueshëm besoi në atë që iu zbrit atij nga ana e Zotit: i besuan edhe besimtarët».

Shkalla e dytë, që është kryerja e detyrave si rob, theksohet me frazën: «سمعنا و اطعنا» (semiënà ue etaënà) “dëgjuam dhe u bindëm”.

Shkalla e tretë, që janë punët e ahiretit, theksohet me frazën:

غفرانك ربنا واليك المصير

[*gufràneke rab'benà ue ilejke-mesijru*]

«E vetmja dëshirë jona është: të na i falësh fajet tona, o Zoti ynë! Tek Ti është e ardhmja e fundit».

Pra, në këtë ajet është treguar themeli i formimit njerëzor dhe ky formim arrihet kështu: Të dish dhe të zbatosh themelet e besimit e të veprimet.

Për të theksuar se dituria dhe besimi janë punët më të virtytshme, si kurdoherë në Kur'an, ashtu edhe në këtë ajet, janë theksuar në radhë të parë besimi dhe dija, pastaj është sjellë fraza që tregon veprat dhe veprimet: «سمعنا و اطعنا» (semiënà ue etaënà) “dëgjuam e u bindëm”.

Në tefsirin e Hazinit thuhet se ky ajet ka zbritur për shkak se kur sahabët u njohën me ajetin e mëparshëm që thoshte se “do të llogariten të gjitha punët e fshehta dhe ato që bëhen hapur”; i thanë Pejgamberit: “O i dashuri i Zotit! Ne po mundohemi të kryejmë të gjitha detyrat si rob, si faljen e namazit, zekatin, agjërimin e të tjera, por nuk i largojmë dot ato gjëra që na shkojnë në zemër, sepse nuk e kemi mundësinë për t'i larguar. A thua edhe për këto do të japim llogari? Atëherë, puna e jonë është tepër e vështirë.”

Pejgamberi u përgjigj: «Ehli Kitabët e hershëm (ithtarët e librave të përparshme) *patën thënë*: «سمعنا وعصينا» (semiënà ue asajnà) – “dëgjuam dhe kundërshtuam”. A thua edhe ju kështu doni të thoni? Jo, mos thoni kështu, por thoni: “I dëgjuam urdhërat e Zotit dhe u bindëm.» Për këtë porosi që u dha Pejgamberi, filluan të mbanin në gojë frazën e mësipërme. Pastaj për t'u hequr frikën atyre, ka zbritur ajeti që u përmend më lart.

* * *

«لَا يَكْلَفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا
اَكْتَسَبَتْ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا
تَحْمِلْ عَلَيْنَا إِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا
وَلَا تُحْمِلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَاعْفِرْ لَنَا
وَارْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلَانَا فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ

الْكَافِرِينَ» (286)

[*Là jukel'lifju-ll'illàhu nefsen il'là nus'ahà lehà mà kesebet ue alejhà mek-tesebet rab'benà
là tuàkheidhnà in nesijnà eu akhtaënà rab'benà ue là tubam'milnà mà là tàkate lenà
bihì vaëfu an'nà vagfir lenà uerhamnà ente meulanà fensurnà alel-koumil-kàfirijne*].

«Zoti nuk ngarkon me detyrime asnjë njeri më shumë se sa ai ka fuqi; çdo njeri e ka të plotë shpërblimin që do të fitojë për punën e mirë; për vete

e ka edhe ndëshkimin për punën e keqe që do të bëjë. Zoti ynë! Mos na qorto nëse harrojmë ose gabojmë në ndonjë punë! Zoti ynë! Mos na ngarko barrë të rëndë, ashtu siç ngarkove ata që erdhën para nesh. Zoti ynë! Mos na ngarko me atë që nuk kemi fuqi ta mbajmë! Na i fal mëkatet tona! Mbuloji gabimet tona! Na mëshiro e na mbro (O Zot i madh e i vërtetë)! Ti je mik i dashuri ynë! Dhe na nxirr fitimtarë mbi kombin mohues (qafirët, mbi njerëzit që mohojnë të vërtetën!)

Shpjegime

Zoti, me madhërinë e vet e mbyll suren “El-Bekareh”, që është më e gjata nga suret e Kur’anit me këtë ajet të madhërueshëm. Në frazën e parë tregon se Ai nuk ka ngarkuar me detyrime asnjë njeri më shumë se ai ka mundësi t’i kryejë. Vetë fjala «وسع» (vus’a) ka ndryshim nga fjala «طاقة» (tåkate); fjala vus’a do të thotë “të kesh fuqi të kryesh një punë lehtë; fjala tåkate do të thotë “mezi ta kryesh”.

Në frazën e dytë Zoti ynë na thotë: Për vete e ka çdo njeri shpërblimin e punës së mirë që do të bëjë; po për vete e ka edhe ndëshkimin e punës së keqe që do të bëjë.

Për të theksuar se njeriu shumë herë nuk i bën punët e mira me vullnet e me dëshirë të plotë, ka sjellë fjalën «كسب» (kesb), kurse për punët e këqija, të cilat njeriu i bën me dëshirë të madhe, ka sjellë fjalën «اكتساب» (iktisab).

Më pas Zoti ka treguar të parën ndër të katër lutjet që duhet t’i parashtrijë myslimani madhërisë së Tij: «Zoti ynë! Mos na qorto nëse harrojmë ose gabojmë në ndonjë punë!»

Dihet se punët që bëhen nga harresa, janë të falura. Por meqë lutja është një adhurim më vete, nuk ka ndonjë problem, nëse njeriu lutet edhe për atë punë që e di se është e falur. Harresë është edhe “lënia e një pune të mirë pa e bërë me dredhi të kota”. Kurse gabim është “bërja e një pune të keqe po me të njëjtat dredhi”. Sipas këtij interpretimi, kuptimi i ajetit është:

«Zoti ynë! Mos na qorto as nëse lëmë pa bërë ndonjë punë të mirë me dredhi të kotë dhe as nëse bëjmë ndonjë faj po me të njëjtat dredhi!»

Lutja e dytë është: «Zoti ynë! Mos na ngarko me barrë të rëndë, sikurse ngarkove ata që erdhën para nesh!».

Fahri Raziu thotë se “populli që ka ardhur para nesh” është për jehudinjtë, të cilët Zoti i kishte ngarkuar me disa punë të rënda, si, p.sh, kur ata bënë ndonjë faj me harrim, për ndëshkim i ndalonte nga disa gjellë që ata i kishin hallall, ose ishin të detyruar të prisnin copën e rrobës së tyre ku kishte rënë ndyrësi, që t’u largohej papastërtia etj.

Lutja e tretë është: «Zoti ynë! Mos na ngarko me atë, që nuk kemi fuqi ta mbajmë!» “Atë që nuk mund ta mbajmë”, është për ndëshkimet që kanë pësuar popujt e kaluar.

Lutja e katërt është:

«Na i fal gabimet tona! Mbuloji gabimet tona! Na mëshiro e na mbro (O Zot i madh e i vërtetë)! Ti je miku ynë i dashur, prandaj na nxirr fitimtarë mbi kombin mohues, (mbi njerëzit që mohojnë të vërtetën!)»

Fjala «عفو» (afv) do të thotë “heq ndëshkimin fizik”; kurse fjala «مغفرة» (magfîret), do të thotë “mbuloj fajet që të shpëtoj prej turpërimit”; fjala «رحمة» (rahmet), do të thotë “mëshiroj e jap shpërblime”. Pra nga renditja e këtyre fjalëve në ajet, nënkuptohet se njeriu duhet të lutet në radhë të parë për heqjen e ndëshkimit fizik; në radhë të dytë, ai duhet të lutet për t’i hequr atij mundimin shpirtëror dhe, në radhë të tretë, ai duhet të lutet që të arrijë mirësitë e Zotit. Nëse njeriu nuk pastrohet nga fajet, që në fakt ngjasojnë me papastërtinë, nuk është i meritueshëm për mirësitë e Zotit. Le të marrim një shembull: Një njeri i ndyrë nuk mund të hyjë në një shtëpi të stolisur me shtroje të mëndafshhta, por duhet që të pastrohet dhe pastaj të hyjë në atë shtëpi. Kështu është edhe fajtori: nëse nuk i shkarkon mëkatet, nuk ëshë i përshtatshëm për të hyrë në xhen’net, që është vendi i pastërtisë ideale dhe ku do të ketë dy llojet e mirësive të Zotit: mirësinë trupore dhe mirësinë shpirtërore.

FUNDI I SURES “EL-BEKAREH”

SURE ALI IMRAN

Zbritur në Medine

Kjo sure e madhërueshme ka zbritur në Medinen e ndritur dhe ka dyqind ajete.

«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»

[Bismil’lâhîrr’rahmânî-rr’rahîm]

«Me emrin e Allahut, të Gjithëmëshirshmit, Mëshirëplotit».

Po fillojmë përkthimin e sures.

«الم (1)»

[Elif – Lâ – Mijm]

«Kjo sure, është surja e Elif – Lâ – Mijm».

Shpjegime

Për shkonjat që janë në fillimin e disa sureve, meqenëse janë dhënë shpjegime të mjaftueshme në suren e parë, “El-Bekareh”, nuk është e nevojshme të përsëriten edhe këtu.

Shkak për zbritjen e sures, deri në ajetin e saj të tetëdhjetë, janë bërë ardhja e delegatëve të krishterë nga Nexhrani³⁰

«لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ (2)»
[El'llàhu là ilàhe il'là huvel-haj'jul-kaj'jümü]

«Allahu, nuk ka tjetër të adhuruar me të drejtë veç Tij, Ai është i gjallë (kurrë nuk vdes), Ai është i qëndrueshëm me veten e vet».

Kuptimi: Allahu ka në veten e vet të gjitha vetitë e plota dhe nuk ka të adhuruar tjetër me të drejtë përveç Tij; Ai është i gjallë me një gjallëri të amshuar; Ai është i qëndrueshëm në veten e vet; Ai nuk ka nevojë për asgjë; Ai i përmban dhe i rregullon të gjitha krijesat. Atëherë, secili duhet të bëjë robni vetëm për Allahun.

Shpjegime

Zoti, pasi tha se nuk ka të adhuruar tjetër me të drejtë përveç Tij, e vërtetoi se vetëm Ai është për t'u adhuruar me këto dy cilësi të madhërueshme:

³⁰ Nexhrani është një qytet afër Jemenit, banorët e të cilit në atë kohë ishin të krishterë.

«حى، قيوم»

[haj'j, kaj'jüm]

Nuk ka Zot tjetër që meriton të adhurohet me të drejtë veç Allahut, sepse Ai ka qenë, është e do të jetë kurdoherë i gjallë; Ai është i qëndrueshëm në vehten e vet, pa pasur nevojë për asgjë; Ai i përmban dhe i bën të qëndrojnë të gjitha krijesat dhe të gjitha botët kanë nevojë orë e çast për mbrojtjen e Tij, sepse pa këtë mbrojtje ata nuk qëndrojnë dot as edhe një minutë. Pra vetëm Zoti meriton të adhurohet e askush tjetër e asgjë tjetër.

Kur Pejgamberi ua këndoi këtë ajet priftërinjve të Nexhranit, u tha: “Zoti është gjithmonë i gjallë, kurse i madhi Ijsa do të vdesë³¹. Po të ishte bir i Zotit, a nuk duhej t’i përngjante babait të vet dhe të mos vdiste? Ç’ndryshim ka Ijsai nga njerëzit e tjerë në ngënie, në pirje dhe në të gjitha gjërat për të cilat kanë nevojë njerëzit? Zoti është Krijuesi i gjithë botës, Ai e përmban dhe e rregullon atë. A nuk e dini se i madhi Ijsa nuk mund të bëjë asnjërën nga këto? Pra, qysh mëtoni se Isai është Zot, ose bir i Zotit?” Atëherë priftërinjtë heshtën.

Bejzaviu dhe Ebus’su’ûdi kanë thënë se në këtë ajet mund të jetë emri më i madh i Zotit (ismi aëdham), sepse është transmetuar se Pejgamberi ka thënë: “Ismi aëdham” - emri më i madh - gjendet në tri sure të Kur’anit:

1. Në suren “El-Bekareh”: «لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ»
[Ell’llàhu là ilàhe il’là huvel-haj’jul-kaj’jüm].

2. Në suren “Ali Imràn”: «لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ»
[Ell’llàhu là ilàhe il’là huvel-haj’jul-kaj’jüm].

3. Në suren “Tà-hà”: «وَعَنْتَ الْوُجُوهُ لِلْحَى الْقَيُّومِ»
[Ue anetil-vuxhùhu lilhaj’jul-kaj’jüm].

Zoti, pasi tregoi se Ai është Një e i Vetëm dhe hodhi poshtë besimin e atyre që thonë se Zoti ka fëmijë e shokë. Për të vërtetuar edhe profetësinë e Pejgamberit, urdhëron e thotë:

«نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَأَنزَلَ التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ (3) مِنْ قَبْلُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَأَنزَلَ الْفُرْقَانَ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ (4)»

[Nez’zele alejkel-kitàbe musad’dikan lima bejne jedejbi ue enzele-t’teuràte uel-inxhijle.
min kablu huden lin’nàsi ue enzelel-furkàne, in’ne-l’ledhijne keferù bi àjàti-l’làhi lehum
adhàbun shedijidun uell’llàhu azijzun dhun-tikàmin]

«Zoti të ka zbritur ty librin me të drejtë për të qenë vërtetues i librave të përparshëm; Ai më parë ka zbritur edhe Teuràtin e Inxhilin (Ungjillin) për të udhëzuar njerëzit në rrugën e drejtë; Ai ka zbritur edhe dalluesit (e së drejtës

³¹ Sipas mëtimit të krishterëve, i madhi Ijsa është kryqëzuar dhe ka vdekur.

Shpjegime

[illegible]

« إِنَّ اللَّهَ لَا يَخْفَىٰ عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ (5) »

«S'ka dyshim se Zotit nuk i mbetet e fshehur asgjë, as në tokë e as në qiej».

Me këtë ajet Zoti ynë ka hedhur poshtë mëtimin e të krishterëve të Nexhranit, të cilët thanë: “I madhi Ijja, lajmëronte disa gjëra të fshehura; pandaj ai është Zot.” Ajeti thotë: Isai nuk është Zot, sepse Zoti i di të gjitha gjërat e fshehta, kurse Isai shumë gjëra nuk i dinte.

* * *

«هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ

الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (6)»

[Huve-l'ledhij jusavivrukum fil-erhàmi keife jeshàn là ilàhe il'là huvel-azijzul-bakijmu]

«Zoti është Ai që ju formon ju në mitrat e nënave (rahm) si të dëshirojë; nuk ka tjetër të adhuruar me të drejtë përveç Tij; Ai është i vetmi ngadhënjyes dhe veprues me vend».

Kuptimi: Zoti është Ai që ju jep ju fytyrën në barkun e nënave si të dëshirojë; nëse do, Ai ju formon të plotësuar, ose të mangët, nëse ai dëshiron ju bën të bukur, ose të shëmtuar; Askush nuk mund të ndërhyjë në punët e Tij; Ai është i vetmi që krijon njerëz prej një pike lëngu me fytyra të ndryshme; pra, Ai është i vetmi i adhuruar me të drejtë (maëbùd bilhak'k) dhe askush e asgjë tjetër.

Ky ajet është argumenti i dytë që hedh poshtë mëtimet e të krishterëve të Nexhranit, të cilët thanë: “I madhi Isa, ka ngjallë disa të vdekur dhe u ka sjellë shikimin disa të verbërve, prandaj ai është Zot”. Ajeti u thotë atyre se i madhi Isa nuk është Zot, sepse për të qenë Zot, duhet të jesh i pushtetshëm që të krijosh gjallesë prej një pike uji dhe secilit t’i japësh fytyrën në barkun e nënës; kurse Isai nuk ishte i pushtetshëm për të tilla punë, prandaj ai nuk mund të jetë Zot.

Mrrekullitë që ka shfaqur i madhi Isa me lejen e Zotit nuk tregojnë se ai është Zot.

* * *

«هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ (7)»

[Huve-l’ledhij enzele alejkel-kitàbe minhu àjàtun muhkemàtun hun’ne um’mul-kitàbi ue ukharu muteshàbihàtun fe em’mel’ledhijne fij kulùbihim zejgun fejet’tebi’ùne mà teshàbebe minhub-tigàel-fitneti uebtigàe teëvijlîbî ue mà jaëlemu teëvijlehbù il’le-ll’llàhu uerr’rrasikbhùne jîl-ilmi jekùlùne àmen’nà bibî kul’lun min indi rab’binà ue mà jedh’dhek’keru il’là ulùl-elbàbî]

«Ai, Zoti e ka zbritur Kur’anin mbi ty! Një pjesë e ajeteve të tij e kanë kuptimin të qartë e të hapur dhe këto ajete janë rrënja e Kur’anit (janë muhkemat); një pjesë tjetër e tij janë ajete kuptimi i të cilave merret vesh me vështirësi (janë muteshàbihàt). Ata njerëz që i kanë zemrat e tyre të prirura kah e shtrembra, ndjekin muteshàbihàtet, me qëllim që të nxjerrin ngatërrresa (t’u turbullojnë mendjen të tjerëve) dhe me qëllim që t’i bëjnë ato teëvijl³² (t’i interpretojnë sipas dëshirave të veta). Por teëvijlin e muteshàbihàteve nuk e di askush përveç Allahut. Kurse ata njerëz që dinë, thanë: Ne

³² Teëvijl, do të thotë “të lësh kuptimin e qartë e të çiltër që ka fjala dhe të marrësh një kuptim tjetër”.

i besuam Kur'anit, të gjitha ajetet e tij janë të ardhura prej Zotit tonë. Dhe këtë nuk e thotë tjetërkush, veç atyre që e kanë mendjen të kthjellët».

Shpjegime

“Muhkemât, Muteshâbihât”

Këto dy fjalë të përmendura në këtë ajet, janë interpretuar në disa mënyra:

1. Muhkemât quhen ato ajete të Kur'anit, të cilave u merret vesh kuptimi me lehtësi; Muteshâbihât quhen ato ajete, kuptimi i të cilave nuk merret vesh në asnjë mënyrë.

2. Muhkemât quhen ato ajete të Kur'anit që kanë vetëm një kuptim; Muteshâbihât quhen ato ajete të Kur'anit që kanë mënyra të ndryshme kuptimesh.

3. Muhkemât quhen ato ajete të Kur'anit që tregojnë çështje të besimit dhe të veprimi; Muteshâbihât quhen ato ajete që nuk tregojnë çështje besimi dhe veprimi sipas tyre.

4. Muhkemât quhen ato ajete të Kur'anit që nuk kanë teëvijl; Muteshâbihât quhen ato ajete që kanë teëvijl.

Ajetet Muhkemât janë nëna e Kur'anit, janë rrënja dhe origjina e librit.

Dihet se Kur'ani kerijmi ka zbritur për të thirrur të gjithë njerëzit në rrugën e drejtë. Por dihet edhe se njerëzit janë me aftësi të ndryshme, disa janë mendjehollë dhe disa të tjerë janë mendjetrashë; dikush është i ditur dhe dikush është i paditur. Pra, secili merr pjesë dhe interesohet për ajetete Kur'anit sipas aftësisë që ka.

Në lidhje me njerëzit që priren kah e shtrembra, disa kanë thënë se është fjala për të krishterët, të cilët mëtojnë se i madhi Isa është Zot ose bir i Zotit. Disa të tjerë kanë thënë se është për ata jehudinë që mundoheshim të gjenin numrin e viteve të jetës së fesë islame, duke i bërë llogaritë me shkronjat e para të disa sureve të Kur'anit (ebxhed-hisab). Të tjerë kanë thënë se fjala është tërësisht për mohuesit e fesë islame. Por Fahri Raziu thotë se fjala është për të gjithë keqinterpretuesit e Muteshâbihâteve.

«وما يعلم تأويله إلا الله»

[ue mà jaëlemu teëvijlehù il'le-llàhu]

«Por teëvijlin e Muteshâbihâteve nuk e di tjetërkush veç Allahut».

«والراسخون في العلم...»

[Uerr'rràsikhùne fil-ilmi...]

«Dhe ata njerëz që janë thelluar në dituritë fetare thanë: ne i besuam Allahut, të gjitha ajetet e Kur'anit janë të ardhura prej Zotit tonë».

Fahri Raziu e Bejzaviu kanë thënë se ky ajet këndohet në dy mënyra:

1) Ndalojmë në fjalën: «اَلَا اِلَهَ» (il'le-ll'llàh) dhe fjalën: «وَالرَّاسِخُونَ» (uerr'rràsikhùne) e bëjmë kryefjalë. Atëherë kuptimi i ajetit është ashtu siç u tregua në tekstin e përkthimit. Kjo mënyrë përkthimi i përshtatet asaj shkolle dijetarësh të përparshëm, të cilët mjaftoheshin të pohonin: Ne besojmë në Muteshàbihàtet se ato janë të ardhura prej Zotit dhe se kupti-min e tyre e di vetëm Zoti.

2) Këndojmë duke puqur fjalën «اَلَا اِلَهَ» (il'le-ll'llàhu) me fjalën «وَالرَّاسِخُونَ» (uerr'rràsikhùne). Atëherë ajetit i jepet ky kuptim: «Teëvijlin e Muteshà-bihàteve nuk e di tjetërkush veç Allahut dhe veç atyre që janë thelluar në dituri, të cilët, megjithëse e dinë teëvijlin e atyre ajeteve, thanë: «Ne i besuam ato, që të gjitha kanë ardhur prej Zotit tonë».

Kjo mynyrë këndimi i përshta-tet shkollës së dijetarëve të mëpasmë, të cilët merren me interpretimin e Muteshàbihàteve sipas rregullave fetare, me qëllim që t'ua mbyllin shtigjet e ngatërresave atyre që duan t'i japin Kur'anit kuptime të kundërta.

“Dijetarët” janë ata që i njohin mirë dituritë që kërkohen për interpretimin e Kur'anit.

«وَمَا يَذْكُرُ إِلَّا أُولُوا الْأَلْبَابِ»

[*Ue mà jedh'dbek'kern il'là ulul-elbàbi*]

«Këtë (kuptimin e Kur'anit) nuk e përmend tjetërkush, veç atyre që e kanë mendjen të kthjellët». Ose: «Me kuptimin e Kur'anit, nuk këshillohet dhe nuk interesohet tjetërkush, veç të mençurve mendjekthjellët».

* * *

Zoti, pasi tregoi se dijetarët e thelluar i besojnë Muteshàbihàtet dhe thonë se të gjitha ajetet e Kur'anit, Muhkemàte ose Muteshàbihàte qofshin, kanë ardhur prej Zotit dhe, për të treguar se qysh i luten ata Zotit, urdhëron e thotë:

«رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ
رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ(8)»

[*Rab'benà là tuzig kulùbenà baède idh bedejenà ue heb lenà min ledunke rahmeten
in'neke entel-veh'bàbu*]

«O Zoti ynë! Mos na i trondit zemrat tona, pasi na udhëzove në rrugën e drejtë! Na jep edhe mëshirë prej vetes Sate! Sepse Ti pa dyshim, je Dhënësi i çdo gjëje për rob të Tuaj!»

Shpjegime

«رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا...»

[*Rab'benà là tuzig kulùbenà...*]

«O Zoti ynë! (O Krijuesi e Formuesi ynë) mos na i trondit...» zemrat tona (na i ruaj zemrat nga prirja në të gabuarën). Sepse Ti o Zot na ke

treguar udhën e drejtë dhe na e bëre mbarë që të besojmë (pra, mos e na kthe mendjen e të lëmë të drejtën)!

«وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً»

[*Ue heb lenà min ledunke rahmeten*]

«Na jep mëshirë prej vetes Sate!» (Na dhuro dhe të mira që të arrijmë kënaqësinë Tënde! Na e bëj mbarë që të qendrojmë në të vërtetën, që të shpëtojmë përgjithmonë!)

«إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ»

[*in'neke entel-veh'hàb*]

«Sepse Ti (o Zot je pa dyshim), je Dhënësi i çdo gjëje» (për robtë Tuaj! Ti u jep atyre edhe kur ata nuk të lypin gjë).

Zoti, duke treguar këtë lutje, thekson se njerëzit, sado të formuar të jenë, përsëri duhet t'i luten Zotit.

Bajzaviu thotë se fraza «رَبَّنَا لَا تَزِغْ قُلُوبَنَا» (Rab'benà là tuzig kulùbenà) do të thotë: “O Zoti ynë! Mos na i trondit zemrat tona nga e vërteta, kur ne të interpretojmë Muteshàbihàtet!” Ose: “O Zoti ynë! Mos na lësho katastrofa të atilla që na i trondisin zemrat nga e vërteta!

Fjala “rahmet” në lutjen e sipërtreguar ka ardhur në kuptimin e dhuratave të Allahut. Por vjen edhe me kuptimin: “qëndrim mbi të drejtën dhe falje mëkatesh”. Atëherë, fraza: «وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً» (ue heb lenà min ledunke rahmeten), do të thotë:

“O Zot na bëj të qëndrueshëm mbi të drejtën dhe na i fal fajet tona prej vetes Sate!

Kuptimi: O Zot, na i pastro zemrat prej së shtrembrës dhe na bëj të qëndrojmë në të drejtën. Pra, për çdo besimtar është detyrë fetare që kurdoherë t'i lutet Zotit dhe fjalët t'i rreshtojë bukur. Lutja bëhet më mirë me fjalët që vijnë:

O Zoti ynë! Pasi Ti na i udhëzove zemrat tona në rrugën e drejtë, mos i bëj ato që të largohen nga kjo rrugë! Na jep edhe mëshirë nga mëshira Jote! Na bëj të qëndrueshëm në besimin e drejtë; na jep dritë diturie në mendjet tona; na e bëj mbarë të kryejmë detyrat si robtë e Tu me të gjitha gjymtyrët tona; na jep lehtësi për të siguruar riskun derisa të jemi gjallë; na e lehtëso mundimin e vdekjes; na jep lehtësi në pyetjet e varrit dhe pastaj na fut në xhennet!

* * *

Zoti, për të treguar edhe fundin e lutjeve të dijetarëve, urdhëron e thotë:

«رَبَّنَا إِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَّا رَيْبَ فِيهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ (9)»

[Rab'benà in'neke xhàmin-n'nàsi lijoumin là rejbe fýjhi in'ne-ll'llàbe là jukhbliful-mij'àd]

«O Zoti ynë! Ti je Ai që do t'i mbledhësh njerëzit në atë ditë, e cila do të ndodhë pa as më të voglin dyshim! Zoti kurrë nuk e thyen premtimin!»

Me këtë fjali, dijetarët duan të tregojnë se qëllimi i tyre nuk është të kërkojnë vetëm të mirat e kësaj jete, por edhe lumturinë e jetës së ahiretit; ata duan të shfaqin gjithashtu edhe se i kanë besuar plotësisht asaj jete. Pastaj shtojnë se Zoti kurrë nuk e thyen premtimin e vet dhe, këtë shtesë, ata e sjellin si mjet për pranimin e lutjeve të tyre.

* * *

Zoti, pasi tregoi punët e lutjet e besimtarëve, për të treguar edhe hallin e mohuesve, urdhëron e thotë:

«إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَن تُغْنِي عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِّنَ اللَّهِ شَيْئًا وَأُولَئِكَ هُم وَقُودُ النَّارِ (10)»

[In'ne-l'ledhijne keferù len tuginje anhum emvålubum ue là eulàdubum mine-ll'llàhi shej'en ue ulàike hum vekàdu-n'nàri]

«Mohuesve nuk ia heq aspak ndëshkimin e Zotit, as pasuria e as fëmija; ata janë lënda djegëse e xhehen'nemit».

Kuptimi: Pasuria e fëmijët, ku mohuesit kanë varur shpresat, nuk u sjellin atyre dobi në ahiret, as nuk ua heqin sado pak ndëshkimin e Zotit. Mohuesit janë si drutë që do të ndizen në xhehen'nem.

* * *

«كَذَّابٌ آلَ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَآخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ (11)»

[Kedeëbi àli fir'oune uel'ledhijne min kablihim kedh'dhebù bi àjàtinà fe ekhadhebumu-ll'llàhu bidhunùbihim uel'llàhu shedijdul-ikàbi]

«Ashtu si pasuesit e Faraonit dhe ata që patën ardhur para tyre, patën përgënjeshtuar argumentet Tona; Zoti i zhduku ata me fajet që bënë; Zoti e ka ndëshkimin shumë të rreptë».

Kuptimi: Ashtu siç i zhduku Zoti pasuesit e Faraonit dhe kombet e mëparshme sepse përgënjeshtuan argumentet që tregojnë Njësimin e Tij, po kështu Ai do të zhdukë edhe mohuesit e tanishëm, sepse edhe këta përgënjeshtrojnë Pejgamberin. Zoti e ka ndëshkimin shumë të rreptë.

Ky ajet ka ardhur për të ngushëlluar Pejgamberin tonë dhe për të frikësuar mohuesit. Ajeti tregon se ata që e përgënjeshtojnë Allahun do të rrezikohen, ashtu siç u rrezikuan pasuesit e Faraonit dhe popujt e kaluar. Pra, ajeti është një sihariq për Pejgamberin dhe një kërcënim për mohuesit.

* * *

Zoti, pasi i shëmbëlleu mohuesit e kohës fatlume të Pejgamberit me mohuesit e mëparshëm, për të treguar edhe se këta mohues do të mundën në luftë dhe do të flaken në xhehen'nem, urdhëron e thotë:

« قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا سَعْتٌ وَلَٰكِنْ سَتَعْلَبُونَ وَتُحْشَرُونَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمِهَادُ (12) »

[Kul lil'ledhijne keferû setuglebûne ue tuhsberûne
ilâ xhehen'neme ue biësel-mihâdu]

«U thuaj mohuesve: Së shpejti do të mundeni dhe do të mblidheni në xhehen'nem. Sa vend i keq është ai ku do të bini jul!»

Shpjegime

Bejzaviu thotë se “mohuesit” (qafirët) e përmendur në këtë ajet mund të jetë për “idhujtarët”; por më e vërteta është që të jetë për “jehudinjtë, sepse bashkë me priftërinjtë e Nexhranit në xhaminë e Pejgamberit, erdhën aty edhe disa prej jehudinjtë që banonin në Medinë. Këta jehudinjtë i kundërshtuan me fjalë edhe Pejgamberin edhe priftërinjtë.

Disa kanë thënë se zbritja e këtij ajeti është për këtë arsye:

Pejgamberi, pasi u kthye prej luftës së Bedrit, i mblodhi jehudinjtë në tregun e quajtur “beni Kajnukaë” dhe u tha: O jehudinjtë! Edhe ju druhuni nga ato katastrofa që ranë mbi kurejshët. Bëhuni myslimanë para se të zbresë edhe mbi ju ajo fatkeqësi e madhe! Ju e dini shumë mirë që unë jam Pejgamber; prandaj duhet të më besoni! Jehudinjtë iu përgjegjën Pejgamberit kështu: “Mos u kreno, o Muhamed! Ti luftove me një komb që nuk e di aq mirë mjeshtërinë e luftës dhe fitove nga padija e tyre. Por mos na krahaso ne me ata. Nëse do të luftosh me ne, do të gjendesh përballë një kombi luftarak!”

Për thëniet e jehudinjtë ka zbritur ajeti i mësipërm. Sihariqi që sillte ai, u vërtetua pas pak kohe, kur jehudinjtë e beni Kurejdas u vranë të gjithë, për shkak se tradhtuan, kurse beni Nudhajrët u përzunë dhe Hajberi u çlirua, kurse jehudinjtë e tjerë iu nënshtruan haraçit.

Meqenëse ajeti paralajmëron një ndodhi e cila ndodhi pikërisht ashtu siç ishte paralajmëruar, numërohet si një mrekulli e veçantë që vërteton profetësinë e Pejgamberit, alejhis'selam.

* * *

« قَدْ كَانَ لَكُمْ آيَةٌ فِي فِئَتَيْنِ الَّذِينَ التَّقَاتِ فِئَةٌ تَقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأُخْرَىٰ كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُم مِّثْلِهِم رَأَىٰ الْعَيْنُ وَاللَّهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهِ مَن يَشَاءُ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُولِي الْأَبْصَارِ (13) »

[Kad kanë lekum âjetun fîj fietejnîl-tekatâ fietun tukâtîlu fîj sebîlî-l'lâhi ue ukebrâ
kâfîretun jerounehum mithlejbim reÿel-ajni uell'llâhu juej'jûdu binasribî men jeshâu in'ne
fîj dhâlîke leibreten li ulil-ëbsârî]

«Për ju pati një shenjë të madhe në dy grupet që u vunë përballë njëri-tjetrit. Njëri grup luftonte në rrugën e Zotit; tjetri ishte mohues (qafir). Në sytë e këtyre (mohuesve) u dukej se ishin dyfish. Por Zoti forcon me ndihmën e vet atë që dëshiron. Në këtë (ngjarje) ka një mësim (ibret) të madh për ata që e kanë mendjen të kthjellët».

Shpjegime

Ky ajet u është drejtuar jehudinëve, të cilët kishin thënë se ishin luftëtarë dhe kishin shumë ushtarë. Ajeti u thotë atyre: O jehudin! Për ju ka një shenjë të madhe në dy palët që luftuan në Bedër; njëra luftonte për hir të Zotit, kurse tjetra këmbëngulte në mohim. Meqë ata e shikonin se ishin dyfish më shumë se myslimanët, kujtuan se do të fitojnë. Por Zoti forcon me ndihmën e Tij ata që do Ai. Dhe forcoi myslimanët që ishin pakicë. Pa dyshim, në këtë ngjarje ka një mësim të madh për ata që e kanë mendjen të kthjellët.

Siç dihet, në luftën e Bedrit, ushtria myslimane kishte vetëm treqind e trembëdhjetë veta, nga të cilët, dy kalorës, vetëm gjashtë veta me parzmore dhe vetëm tetë të tjerë me shpata. Përballë myslimanëve, ushtria e kurejshëve kishte nëndëqind e pesëdhjetë veta, me njëqind kalorës me parzmore dhe shtatëqind deve.

Mirëpo myslimanët i shikonin ata si të ishin dy herë më pak sa ishin vetë dhe nuk u trembej syri prej tyre.

Kurejshët i shihnin myslimanët si të ishin dy herë më shumë sa ishin vetë dhe atyre u hyri frika në zemër dhe u thyen.

Me këtë ajet, Zoti lajmëroi se do të munden edhe jehudinjtë, sikurse u mundën idhujtarët kurejshë. Ky lajm u vërtetua pas pak kohe.

* * *

Zoti, pasi u tregoi jehudinëve se përballë ndihmës së Zotit s'ka vlerë shumica dhe se ata do të munden, ashtu siç u mundën kurejshët në Bedër dhe, për të treguar se edhe pasuria që ata kanë, nuk do t'u bëjë dobi, por shumë shpejt do të mbeten edhe pa pasuri, urdhëron e thotë:

« زَيْنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ
وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ
وَالْأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ذَلِكَ مَتَاعُ الدُّنْيَا وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ
الْمَبَآئِ (14) »

[Zujjine lin'nàsi hub'bu-sh'shebevàti mine-n'nisàì uel-benijni uel-kanàtijril-mukantereti
mine-dh'dhebebi uel-fid'dati uel-khajelil-musev'vemeti uel-en'àmi uel-harthi dhàlike
metàul-hajàti-d'dunjà uell'llàhu indehù busnul-meàbi]

«Është zbukuruar për njerëzit të duan disa sende të këndshme: gratë, djemtë, para ari e argjendi të peshuara me shumicë, kuaj të shënuar, bagëti

dhe të mbjella. Këto janë interesat e jetës së dynjasë. Por te Zoti ka një vend të bukur ku do të shkohe».

Shpjegime

«زين للناس حب الشهوات»

[Zuj'jine lin'nàsi hub'bu-sh'shehevàti]

«Është zbukuruar për njerëzit të duan disa sende të këndshme», d.m.th: Zoti e ka zbukuruar për njerëzit dashurinë për disa gjëra të kënaqshme të dynjasë.

Fahri Raziu dhe Bejzaviu thonë se zbukuruesi i dashurisë për njerëzit në sendet e përmendura, është Zoti; sepse sipas besimit të ndjekësve të rrugës së Pejgamberit (Ehli Sunn'net), krijuesi i gjithçkaje është Zoti; Ai krijon dashurinë ose mërinë e vrazhdësinë në zemrën e njeriut.

Zoti e ka zbukuruar dashurinë në gjërat e këndshme, që njerëzit të interesohen për to në mënyrë të ligjshme, të jetojnë të lumtur dhe të vazhdojë raca njerëzore. Por Zoti ynë na porosit që të mos priremi krejtësisht pas gjërave të këndshme të dynjasë; sepse kënaqësitë e saj janë të përkohshme, sikurse është e përkohshme edhe vetë dynjaja. Pra, meqenëse gjërat e këndshme të kësaj jete nuk janë të amshuara, nuk duhet që njeriu të priret tërësisht pas tyre dhe të harrojë fare jetën e pasosur të ahiretit, mirësitë e së cilës janë gjithmonë të qëndrueshme.

Ndër gjërat e kënaqshme të dynjasë, në fillim është përmendur gruaja, sepse kënaqësia me gruan është kënaqësia më e madhe në dynja dhe është një kënaqësi që i shërben vijimit të racës njerëzore.

Pastaj janë përmendur djemtë, sepse ata u zënë vendin babait të tyre dhe ata i shporrin armiqtë më shumë se vajzat. Pas djemve është përmendur dashuria për para.

Thuhet se «قنطار» (kantar) quhej ndër arabët një shumë prej njëqind mijë florinj, ose një lëkurë lope e mbushur plot me florinj. Në të vërtetë, arabët e asaj kohe i thonin “zotëruesi i kantarit”, atij që kishte pasuri e mall të pallogaritshëm, ashtu siç u thonë sot milionerë e miliarderë pasanikëve të medhej.

Medariki thotë se në fillimet e Islamit, në Mek'kë numëroheshin njëqind veta që thirreshin “zotëruesit e kantarit”.

Pas parave prej ari e argjendi janë përmendur kuajt e shënuar, d.m.th, ata kuaj që u vihej shenjë për t'i dalluar nga kuajt e tjerë, ose kuajt e pajisur për luftë, kuaj të bukur e fisnikë që kullosnin nëpër livadhe. Pas kuajve janë përmendur bagëtitë: dhen, lopë, deve etj. Pas këtyre janë përmendur të mbjellat, që përfshijnë të gjitha llojet e bimëve të arave.

Zoti, duke thënë se krijimi i dashurisë në zemrën e njeriut për mirësitë e përmendura është për të treguar se njeriu duhet të punojë me drejtësi për t'i fituar e për t'i pasur ato mirësi, sepse begatimi i dynjasë dhe vijimi i racës

njerëzore varet nga puna për të shtënë në dorë këto të mira; por njeriu duhet edhe të mos e vari shpresën krejtësisht në këto të mira që kemi dhe të mos harrojmë ahiretin për asnjë çast, pasi aty do të kemi jetën e amshuar. Prandaj Zoti ynë e ka përfunduar ajetin, duke lavdëruar bukuritë e mirësive të xhen'netit.

* * *

«قُلْ أُوْنِبْتُكُمْ بِخَيْرٍ مِّنْ ذَلِكُمْ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ
جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَأَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ
وَرِضْوَانٌ مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ بِمَصِيرِهِ الْبَاقِ (15)»

[Kul e uneb'biukum bikhajrin min dhàlikum lil'ledhijne-t'tekou inde rab'bihim
xhen'nàtun texbrij min tahtihel-enbàru khàlidijne fijhà ue ezvâxbun mutab'beretun ue
ridvânun mine-l'llâhi uell'llâhu besjrun bil-ibâdî]

«Pejgamber i madhërueshëm! U thuaj (atyre që priren shumë pas mirësi-ve të dynjasë): A t'ju njoftoj për një gjë më të dobishme se këto (që u përmendën?) Për mut'tekijtë (ata që ruhen prej të këqijash) te Zoti i tyre ka xhen'nete, poshtë të cilëve rrjedhin lumenj dhe aty ata do të qëndrojnë përgjithmonë; te Zoti për ata ka edhe gra të pastra, ata kanë edhe kënaqësinë e Zotit; Allahu është Mbikëqyrësi i robve të vet».

Shpjegime

Mut'tekijtë është për ata njerëz që ruhen nga gjërat e veprimet e ndaluara dhe u binden urdhrave të sheriatit. Posaçërisht për këta njerëz Zoti premton xhen'netet (kopshte të bukura), poshtë të cilave rrjedhin lumenj dhe ku ata do të qëndrojnë përgjithmonë.

Për të theksuar se mirësi është edhe gruaja, Zoti urdhëron e thotë: Aty, në ato kopshte të bukura ka edhe gra të papërlyera me vese të ulëta e me fjalë të liga dhe të pastra nga ndyrësitë e tjera. Për të theksuar edhe se shijimi i mirësive varet nga qetësia e zemrës së njeriut, urdhëron e thotë: Për ata aty ka edhe një kënaqësi nga ana e Zotit. Kjo do të thotë se mut'tekijtë nuk do të kenë asnjë të metë, por do të jenë të qetë e të sigurt nga çdo frikësim.

* * *

Zoti, për të treguar disa cilësi të mut'tekijve, urdhëron e thotë:

«الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا إِنَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا
وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ (16)»

[El'ledhijne jekàlùne rab'benà àmen'nà fagfir lenà dbunùbenà ue kinà adhàbe-n'nàri]

«Ata (mut'tekijtë) thonë: “O Zoti ynë! Ne besuam (ç’është për të besuar) dhe Ti na i fal fajet tona! Dhe na ruaj prej ndëshkimit të zjarrit!»

«الْمَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ وَالْمُنْفِقِينَ
وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ (17)»

[Es'sàbirijne ues'sàdikijne uel-kànitijne uel-munfikijne uel-mustagfirijne bil es'hàri]

«Ata janë: duruesit, fjalëvërtetët, të përlurur ndaj urdhrave, dhënësit dhe ndjesëkërkuesit në kohën e mëngjeseve».

Shpjegime

Me këto dy ajete Zoti përshkruan cilësitë e larta të mut'tekive dhe fjalët e tyre, dhe thotë: Ata janë prej atyre që thonë: “O Zoti ynë! Ne besuam (ç’është për të besuar); na i fal fajet e të metat tona! Na ruaj edhe prej ndëshkimit të zjarrit!

Ata janë durimtarët, të cilët e përmbajnë veten e nuk ankohen; ata nuk ankohen te njerëzit për fatkeqësitë që u bien; ata e ndalojnë veten edhe nga guximi për kënaqësi të paligjshme; ata durojnë dhe nuk bëjnë punë të ndaluara, punë ku të shtyn dëshira. Ata janë të vërtetë në fjalë dhe nuk gënjejnë; ata janë edhe të bindur e të përlurur ndaj urdhrave të Allahut; prandaj ata i zbatojnë ato urdhra me bindje të plotë. Mut’tekijtë janë edhe dhënë; ata e shpenzojnë pasurinë për veten e tyre, për familjen, për farefisin dhe për çdo punë të dobishme. Ata janë edhe ndjesëkërkues në kohën e mëngjesit, pra, megjithëse bëjnë punë të mira, përsëri e dinë se kanë të meta; prandaj kërkojnë ndjesë e falje prej Zotit kur zbardh drita, sepse në atë kohë atyre u ndriçohet zemra me dritën e Zotit më shumë se në çdo kohë tjetër.

* * *

Zoti, pasi lavdëroi besimtarët, për të treguar edhe se argumentet e besimit janë krejtësisht të qarta, urdhëron e thotë:

«شَهِدُ اللَّهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُوا الْعِلْمِ
قَائِمًا بِالْقِسْطِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (18)»

[*Shehade-ll’lâhu en’nehû lâ ilâhe il’lâ huve uel-melâiketû ue ulul-ulmi kâimen bilkisti
lâ ilâhe il’lâ huvel-azîz-ul-hakîjmu*]

«Zoti dëshmoi se nuk ka tjetër të adhuruar veç Tij. Edhe melekët edhe ata që kanë dituri, po kështu dëshmuan, sepse ata qëndrojnë në të drejtën dhe thonë: Nuk ka tjetër të adhuruar veç Atij, Ai është i vetmi ngadhënjyes dhe veprues me urtësi (hikmet)».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se dëshmi (shehâdet), do të thotë: “them diçka duke e ditur atë”. Sipas këtij interpretimi të fjalës shehâdet, nuk ka ndonjë dallim dëshmia e Zotit që lajmëron në Kur’an Njësimin e vet nga dëshmia e melekëve dhe e dijetarëve, që thonë se nuk ka tjetër të adhuruar veç Zotit.

Por disa të tjerë i kanë dhënë ajetit këtë kuptim: «Zoti shfaq argumente të qarta dhe të hapura për të vërtetuar se nuk ka tjetër të adhuruar veç Tij; edhe melekët e pohuan Njësimin e Tij; po kështu, e vërtetuan Njësimin e Tij edhe të diturit...». Sipas këtij kuptimi, dëshmia e Zotit ka ndryshim nga dëshmia e melekëve dhe e dijetarëve. Sidoqoftë, prej ajetit kuptohet se çdo

mysliman e ka detyrë të shqiptojë me gojën e tij fjalën e Njësimit të Zotit (kelimei-teuhijdin); madje, për të theksuar se besimtari, derisa të jetë gjallë, duhet ta përsërisë sa më shpesh këtë fjalë. Në ajet, kelimei-teuhijdi Là ilàhe il'le-ll'làh është përsëritur dy herë.

Me këtë ajet është hedhur poshtë besimi i të krishterëve të Nexhranit, të cilët mëtonin hyjësinë e Isait.

Zotëruesit e diturisë, është për të gjithë ata të ditur që vërtetojnë Njësimin e Zotit me argumente të plotë.

* * *

Zoti, pasi dëshmoi për Njësimin e vet, për të treguar edhe se feja e themeluar mbi Njësimin e Zotit, është Islami, urdhëron e thotë:

«إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوتُوا
الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ وَمَنْ
يَكْفُرْ بِآيَاتِ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ (19)»

*[In'ne-d'dijne inde-ll'làbil-islàmu ue mak'htelege-l'ledhijne ùtùl-kitàbe il'là min baëdi mà
xhàhehumul-ilmu bagjen bejnehum ue men jekfur bi àjàti-l'làhi fe in'ne-ll'làhe
serij'ul-hisàbi]*

«S'ka dyshim se te Zoti ka një fe (të pranueshme) dhe ajo është feja islame. (Atë fe) e kundërshtuan ata të cilëve u është dhënë libri (jehudinjtë e të krishterët) vetëm pasi atyre u erdhi dituria, për shkak se ata kishin smirë në mes tyre. Por kushdo që të mohojë argumentet e Zotit, e sheh llogarinë me të shpejtë për të marrë ndëshkimin e meritueshëm».

Kuptimi: Fe e vëretë, e plotë dhe e pranueshme te Zoti është vetëm feja islame. Pasi u shfaq Islami, nuk ka fe tjetër veç kësaj që të meritojë të ndiqet, sepse është fe e ndërtuar mbi themelin e Teuhijdit. Edhe dijetarët e jehudinje dhe të të krishterëve nuk patën kundërshtim për të, por ata kundërshtuan pasi e morën vesh të vërtetën, ata e kundërshtuan këtë mirësi prej smirës dhe për shkak pse kishin frikë se mos humbisnin pozitën e tyre. Por kushdo që mohon argumentet e Zotit, së shpejti do të marrë ndëshkimin e merituar dhe, All'llahu, është shumë i shpejtë në llogarinë e punës së njerëzve të tillë.

Shpjegime

Bezaviu thotë se “Ata të cilëve u është dhënë Libri” është për jahudinjtë e për të krishterët e Nexhranit, ose “për të gjithë popujt që kishin librat e mëparshëm”. Disa e besuan fenë islame; kurse disa e mohuan, duke thënë se “kjo fe është vetëm për arabët”. Por këtë mohim ata e bënë nga smira që kishin ndaj Muham'medit dhe për shkak se donin të ruanin pozitën e vet kundrejt popullit të paditur.

* * *

Zoti, pasi tregoi kundërshtimin e (ehli-kitabit) atyre që u janë dhënë librat e mëparshëm, për të treguar edhe përgjigjen e duhur ndaj arsyetimeve që parashtruan ata për të vërtetuar mëtimet e tyre, Zoti urdhëron e thotë:

«فَإِنْ حَاجُّوكَ فَقُلْ أَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلَّهِ وَمَنِ اتَّبَعَنِ وَقُلْ لِلَّذِينَ
أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْأُمِّيِّينَ أَسْلَمْتُمْ فَإِنْ أَسْلَمُوا فَقَدِ
اهْتَدَوْا وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ وَاللَّهُ بَصِيرٌ
بِالْعِبَادِ (20)»

[Fein hàxb'xhùke fekul eslemtu vexhjij lil'làhi ue meni-t'tebeani ue kul lil'ledhijne ùtùl-
kitàbe uel-um'mij'ijjne e eslemtum fein eslemù fekadì-btedou ue in tevel'lou fein'nemà
alejkel-belàgu nell'llàhu besijrun bil-ibàdì]

«Pra, në qoftë se ata (ehli kitabi) bëjnë polemikë me ty (o, Pejgamber i ndershëm) duke paraqitur disa arsyetime të kota, i thuaj atyre: Unë ia kam dorëzuar veten time Zotit, bashkë me ata që më ndjekin mua. U thuaj atyre që u është dhënë libri dhe analfabetëve (idhujtarëve) arabë: A e pranuat fenë islame? Në qoftë se ata e pranojnë Islamin, atëherë do të thuash se ata e gjetën rrugën e drejtë dhe, nëse ata i kthejnë shpinën thirrjes tënde (ti mos u hidhëro), sepse detyra jote është vetëm kumtimi (i së vëretëts). Zoti i sheh robt e vet».

Kuptimi: O Pejgamber i madhëruar! Nëse ehli kitabët bëjnë polëmikë me ty, duke mëtuar se judaizmi dhe krishtërimi janë fe islame e jo ndonjë fe tjetër dhe, për vërtetimin e fjalës së tyre paraqesin disa arsyetime të kota, atëherë thuaju atyre: Unë ia kam dorëzuar veten time Zotit, me të gjitha gjymtyrët e trupit tim i bindem Atij, të gjitha punët i bëj për Të; edhe ata që me ndjekin mua kështu veprojnë. Pra thëniet tuaja as mua e as shokëve të mi nuk na bëjnë fare përshtypje. U thuaj ehli kitabit e idhujtarëve: 'A u bëtë myslimanë si ne apo jo? A i pranuat të gjitha këto argumente që tregojnë hapur të drejtën, apo ende këmbëngulni në mohim? Në qoftë se ata bëhen myslimanë, mirë, sepse kështu e kanë gjetur rrugën e drejtë; por nëse ata kthejnë shpinën dhe nuk e pranojnë të drejtën, ti mos u hidhëro, sepse detyra jote është vetëm komunikimi (i së vërtetës). Zoti i sheh punët e robve të vet dhe Ai ua jep atyre ndëshkimin që meritojnë.

Fahri Raziu thotë se ajet, është për ta prerë bisedimin e fjalën me ata që e dinin mirë e bukur se Kur'ani është fjalë e Zotit dhe se Muham'medi alejhis'selam është Pejgamber i Zotit, sepse nuk ishte e nevojshme që atyre t'u parashtroheshin argumente të tjera; kishte mbetur vetëm që atyre t'u thuhej edhe një herë: Unë i bindem Zotit, bëhuni edhe ju myslimanë! Ndryshe, përgjegjësinë e mbani vetë; unë e shkarkova barrën time.

Disa kanë thënë se ky ajet është analuar me ajetin e luftës. Por ky pohim nuk është i drejtë, sepse ky ajet ka zbritur më shumë për të ngushëlluar

Pejgamberin, i cili kur bisedonte me priftërinjtë e Nexhranit dhe me jehudinjtë, çuditej e hidhërohej shumë, për shkak se ata nuk i pranonin arsyetimet.

Zoti, në këtë ajet dëshiron t'i thotë Muham'medit, alejhis'salam: Mos u hidhëro pse ata këmbëngulin në mohim, sepse detyra jote është vetëm t'u komunikosh atyre të vërtetën dhe jo t'i sjellësh ata në udhën e drejtë, sepse kjo punë është në dorën e Zotit; prandaj lëri të shkojnë nga të duan! Zoti i sheh vetë punët e robve.

Fraza e fundit është si një frikësim për ata që ngrënë krye kundër argumenteve të Zotit. Kurse për të bindurit është nxitëse për punë të mira; sepse kur njeriu e di se Zoti ia sheh çdo punë të tijën, atëherë ai jo vetëm që largohet nga të këqijat, por as nuk guxon të bëjë të atilla punë; prandaj bën gjithnjë punë të mira.

* * *

Zoti, për të treguar edhe disa punë të neveritshme të atyre që i kthejnë shpinën fesë islame, urdhëron e thotë:

«إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّنَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَيَقْتُلُونَ الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ (21)»

[In'ne-l'ledbijne jekfurune bi ajati-l'lâhi ue jaktulune-n'nebij'jijne bigajri hak'kin ue jaktulune-l'ledbijne jeëmurune bilkisti mine-n'nâsi febesb'shirhum biadhâbin elijmin]

«Përgëzoji (o Muham'med) me një ndëshkim të dhimbshëm ata që mohojnë argumentet e Allahut (shenjat që vërtetojnë se Allahu është Një) dhe vrasin pejgamberët pa asnjë të drejtë, vrasin edhe disa nga njerëzit që urdhërojnë me drejtësi».

Shpjegime

“Argumentet e Allahut” (shenjat që vëretojnë se Allahu është Një) është për Kur'nin dhe për mrekullitë e tjera të Pejgamberit tonë; kurse “mohuesit” është në përgjithësi, për të gjithë mohuesit (qafirët). Përsa u përket “vrasësve të pejgamberëve”, ata janë jahudinjtë, të cilët në një kohë dreke, kanë vrarë dyzet e tre pejgamberë dhe pastaj deri në kohën e pasdrekës (iqindis), kanë vrarë njëqind e dymbëdhjetë veta, prej atyre që u munduan t'i ndalonin të mos i vrisnin pejgamberët. Këtë e ka treguar Ebu Ubejde nga një fjalë e Pejgamberit.

Ajeti kritikon jehudinjtë e kohës fatlume të Pejgamberit, për punët e stërgjyshërve të tyre, sepse jehudinjtë krenoheshin dhe ishin të kënaqur me punët që kishin bërë stërgjyshërit e tyre. Kjo do të thotë se njeriu që kënaqet nga një punë e keqe, është si ta bëjë vetë atë punë.

Duke e ditur se vrasja e pejgamberëve, është punë e keqe, fjala e Zotit në ajet, «bigajri hak'kin» ëshë për të treguar të keqen e punës së tyre të shëmtuar.

Ky ajet bën të kuptosh se edhe vrasja e atyre njerëzve që urdhërojnë të tjerët për punë të mira, është si të vrasësh pejgamberët.

* * *

Zoti, pasi urdhëroi Pejgamberin që të paralajmërojë me ndëshkim vrasësit e pejgamberëve dhe të atyre që urdhërojnë me drejtësi, për treguar edhe se vrasësve do t'u zhvlerësohen punët e tyre të mira dhe se për ata nuk do të ketë ndihmues, urdhëron e thotë:

«أُولَئِكَ الَّذِينَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ (22)»

[*Ulàike-l'ledhijne habitat aëmaluhum fid'dun'jà uel-àk'hireti ue mà lehum min nàsirijne*]

«Njerëzve të tillë u janë zhvlerësuar punët e tyre (të mira dhe nuk do të kenë dobi prej atyre punëve) në dynja e në ahiret dhe për ata nuk do të ketë asnjë ndihmues».

* * *

Zoti, pasi tregoi zhvlerësimin e punëve të mira të atyre që mohojnë argumentet e Zotit dhe që vrasin pejgamberit e shokët e tyre, për të treguar edhe se mohimi i tyre nuk vjen prej ndonjë shkakui, por vetëm prej kokëfortësisë, urdhëron e thotë:

«أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ يُدْعَوْنَ إِلَى كِتَابِ اللَّهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ يَتَوَلَّى فَرِيقٌ مِّنْهُمْ وَهُمْ مُّعْرِضُونَ (23)»

[*E lem tere ile-l'ledhijne ùtù nesijben minel-kitàbi jud'oune ilà kitàbi-l'làhi lijahkume bejnehum thum'me jetevel'là ferijkun minhum ue hum muëridùne*]

«A nuk i sheh ti ata njerëz, të cilëve u është dhënë një pjesë e librit (Teuratit), ata ftohen në librin e Zotit për të gjykuar në mes tyre me atë libër, pastaj një grup prej tyre nuk e pranojnë thirrjen, sepse janë prej atyre që i kthyen shpinën atij libri».

Shpjegime

Ashtu siç u shpjegua në fillim të kësaj sureje, tetëdhjetë ajetet e para të saj kanë zbritur kur priftërinjtë e Nexhranit po bisedonin me Pejgamberin. Pra, “njerëzit, të cilëve u është dhënë një pjesë e librit”, është për ata priftërinj të cilëve Pejgamberi u tha hapni Teuratin dhe lexojeni dhe aty do të gjeni ajete që tregojnë cilësitë e mia. Mirëpo ata nuk e pranuan thirrjen e Pejgamberit që të gjykonin me ajetet e Teuratit, sepse e dinin që do të poshtëroheshin.

Disa interpretues të Kur'anit kanë thënë se ky ajet ka zbritur për ngjarjen e mëposhtme:

Një ditë Pejgamberi ka hyrë në shkollat fetare që jehudinjtë kishin në Medine dhe i ka thirrur ata në fenë islame. Jehudinjtë e kanë pyetur Pejgamberin: “Çfarë feje ndjek ti?” Pejgamberi u ka thënë: “Unë ndjek fenë

e të madhit Ibrahim.” Ata thanë “Ibrahimi është jehudi.” Pejgamberi iu kthye: “Silleni Teuratin dhe tregomëni një ajet që të thotë se Ibrahimi është jehudi” Ata nuk pranuan ta sillnin Teuratin. Sipas këtij transmetimi, “ata të cilëve u është dhënë një pjesë e librit”, është për jehudinjtë e Medines.

Disa interpretues të tjerë të Kur’anit, kanë thënë se për zbritjen e këtij ajeti është bërë shkak ngjarja që vijon:

Një njeri nga paria e jehudinjtë të Hajberit kishte prostituar me një grua nga raca e vet. Jehudinjtë nuk donin të zbatonin ligjin e ekzekutimit me gjuajtje me gurë (rexhm), sepse që të dy ishin nga paria e tyre. Prandaj erdhën të kërkojnë leje prej Pejgamberit që të mos i ekzekutojnë. Pejgamberi u tha: “Ekzekutimi me gjuajtje me gurë (rexhm) gjendet edhe në Teurat; përse nuk veproni sipas dispozitave të Teuratis? Jehudinjtë deshën ta mohonin atë dispozitë të Teuratis, por më në fund thanë: “Ne e pranojmë atë, por me kusht që të vijë Ibni Surijai (më i dituri i jehudinjtë që banonte në Fedik) e të lexojë Teuratin.” U thirr Ibn Surijai dhe në prani të Pejgamberit shfletoi Teuratin dhe filloi të lexonte ajetet e tij. Kur erdhi në ajetin e ekzekutimit me gjuajtje me gurë (rexhm), e mbuloi me dorë librin dhe nuk deshë ta lexonte. Mirëpo aty ishte edhe Abdullah Ibni Selami, i cili kishte pranuar fenë islame më parë dhe i tha Pejgamberit: “E kapërceu ajetin e rexhmit dhe nuk e lexoi!” Atëherë, i larguan dorën dhe e detyruan t’a lexonte atë ajet. Jehuditë u turpëruan dhe Pejgamberi zbatoi vendimin e dhënë për ekzekutimin e atyre të dyve me rexhm.

* * *

«ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّاماً مَّعْدُودَاتٍ
وَعَرَّهُمْ فِي دِينِهِمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ» (24)

[*Dhàlike bien'nehum kàlû len temes'sene-n'nàru il'là ej'jàmen maëdudàtin ue
garr'rrehum fij dijnihim mà kànù jesterùne*]

«Ky (mosveprimi i jehudinjtë sipas dispozitave të Teuratis), është se ata thanë: Ne nuk na prek zjarri i xhehen'nemit, veçse në disa ditë të numëruara. Ata i ka gabuar në fenë e tyre, ajo që ata e shpifën vetë».

Shpjegime

“Ditët e numëruara”, që sipas jehudinjtë do t'i prekë zjarri, është për ato pak ditë, kur ata njohën për Zot viçin prej ari që u shpiku Samiriu, atëherë kur i madhi Musa gjendej në Tùr. Jehudinjtë besojnë se do të ndëshkohen në xhehen'nem vetëm për disa ditë, sepse ata janë pasardhës (dhurr'ij'jet) pejgamberësh dhe falë ndërmjetësimi (shefà'atit) të stërgjyshërve të tyre do të shpëtojnë prej ndëshkimit. Këtë lloj besimi e kanë shpifur vetë jehudinjtë dhe patjetër, që janë të gabuar pas kësaj shpifjeje. Për t'ia hedhur poshtë besimin e tyre të gabuar, Zoti, urdhëron e thotë:

« فَكَيْفَ إِذَا جَمَعْنَاهُمْ لِيَوْمٍ لَّا رَيْبَ فِيهِ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا
كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ » (25)

*[Fekejfe idhà xhemaënàhum lijoumin là rejbe fjihi ue vuf'fijet kul'lu nefsin mà kesebet
ue hum là judhlemùne]*

«Pra (besimin e tyre mbi një shpifje) qysh e kanë hallall kur Ne do t'i mbledhim ata në një ditë, për të cilën nuk ka asnjë dyshim se do të ndodhë? Dhe njeriut do t'i jepet ndëshkimi për punën që ka bërë; por atyre nuk do t'u bëhet padrejtësi (për ata nuk do të tejkalohet masa e ndëshkimit)».

* * *

Zoti, për të hedhur poshtë edhe këtë besim që kanë jehudinjtë, të cilët besojnë se nuk vjen pejgamber prej ndonjë kombi tjetër, përveçse prej benij Israilëve, e urdhëron Pejgamberin që të lutet me fjalët e mëposhtme, që kështu të merret vesh edhe ndryshimi i besimit të myslimanëve dhe i besimit të tyre, urdhëron e thotë:

« قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ
الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ بِيَدِكَ
الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (26) »

*[Kuli-l'làhum'me màlikul-mulki tuëtil-mulke men teshàu ue tenz'jul-mulke mim'men
teshàu ue tuiẓ'zu men teshàu ue tudhil'lu men teshàu bijedikel-khajru in'neke alà kul'li
shej'in kadjirun]*

«O Zot! O Zotërues i gjithpushtetit (mulkut) dhe i gjithçkaje që mund të zotërohet! Ti u jep mulkun kujt të duash dhe Ti i'a heq nga dora mulkun kujt të duash; Ti e madhëron cilin të duash dhe Ti e poshtëron cilin të duash! Në dorën Tënde është gjithë mirësia (hajri); Ti, pa dyshim, je i gjithëpushtetshëm mbi gjithçka!»

Shpjegime

“Mulk”, i thonë fuqisë dhe çdo sendi që mund të zotërohet e të përdoret. Pra, Zoti është Zotëruesi i të gjitha fuqive dhe i gjithçkaje që mund të zotërohet (màlikil-mulk), me shpirt apo pa shpirt qoftë. Në fjalën “mulk” përfshihen edhe: Profetësia, mendja e hollë, dituria, moralet e bukura, shëndeti, fitorja mbi armikun etj. Pra, meqënëse Allahu është Zotëruesi i të gjitha këtyre, Ai i jep kujt të dojë profetësi, mbretëri, pasuri, prestigj etj, dhe kujt të dojë, Ai ia nxjerr nga dora të gjitha këto; askush nuk mund ta kundërshtojë Atë në atë që Ai zotëron; p.sh Muham'medit, alejhis'selam, Zoti i dha gradën e lartë të profetësisë, i dha mbretëri dhe e lartësoi; kurse jehudinjve ua nxori nga duart profetësinë dhe mbretërinë e i bëri të poshtëruar; Pejgamberit e shokëve të tij, të cilët idhujtarët i dëbuan prej Mek'kës, Zoti ua bëri mbarë që t'i merrnin atë dhe shumë vende të tjera, kurse idhujtarët i poshtëroi.

Si shkak për zbritjen e këtij ajeti, Fahri Raziu ka treguar këtë ngjarje:

Mohuesit kurejshë përgatitën një ushtri të madhe për të sulmuar Medinen. Pasi u njoftua për këtë, Pejgamberi bisedoi me shokët dhe vendosi që të mos luftonin jashtë qytetit; por të gërmonin një hendek të gjerë e të thellë rreth qytetit nga ana e rrugës së Mek'kës, me qëllim që ihdhujtarët të mos kishin mundësi të hynin brenda në Medine. Ajo luftë u quajt “lufta e Hendekut”³³.

Pejgamberi mbodhi sahabët dhe bëri ndarjen për gërmimin e hendekut. Për çdo dyzet arshinë gjatësi caktoi dymbëdhjetë veta. Në vendin ku gërmonte Selman Farisiu me shokët, doli një shkëmb i fortë të cilin nuk mund ta thyenin. Për këtë lajmëruan Pejgamberin që të shkonte te shkëmbi. Pejgamberi shkoi aty. Me duart e tij të uruara kapi kazmën, filloi të godiste mbi shkëmbin. Pas tri të goditurash e copëtoi shkëmbin krejtësisht. Sa herë që ai godiste shkëmbin, prej tij dilnin shkëndija dhe ai bashkë me sahabët thoshnin “All’lَّهُ Ekber”. Pastaj Pejgamberi u dha sihariqin shokëve: Kur dolën shkëndijat e para, pashë qytetet e bizantinëve; kur dolën të dytat, pashë qytetet e Persisë; më në fund pashë qytetet e Jemenit. Pastaj erdhi Xhibrijli e më tha “Së shpejti ym’meti yt do t’i çlirojë ata vende”. Sahabët u gëzuan prej këtij sihariqi. Kurse munafikët filluan të talleshin dhe u thoshin disa sahabëve: A e shihni se si ju gënjen Pejgamberi, ju thotë se do të pushtoni qytetet e bizantinëve, të Persisë dhe të Jemenit! I besoni këto dokrra, në një kohë kur nuk po dilni dot jashtë Medines dhe po hapni një hendek të madh prej frikës? Për besë, fjalët e Muham’medit dhe premtimet e tij janë qesharake!... Me të tilla fjalë, ata deshën të turbullonin mendjen e disa sahabëve. Por Zoti zbriti ajetin e mësipërm, që të ngushëllonte Pejgamberin me shokë. Të gjitha ato lajme që tha Pejgamberi u vërtetuan.

* * *

All’lَّهُ, pasi tregoi se Ai është Zoti i të gjithë mulkut, për të treguar edhe se Ai ka fuqi të plotë, urdhëron e thotë:

«تَوَلَّجُ اللَّيْلِ فِي النَّهَارِ وَتَوَلَّجُ النَّهَارِ فِي اللَّيْلِ وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ (27)»

[*Tulixhu-l’lejle fin’nebàri ue tulixhu-n’nebàre fil’lejli ue tukbrixhul-haj’je minel-mej’jiti ue tukbrixhul-mej’jite minel-haj’ji ue terzuku men teshàu bigajri hisàbin*]

«Ti (o Zot) e fut natën në ditën dhe Ti e fut ditën në natën! Ti e nxjerr të gjallin prej të vdekurit dhe Ti e nxjerr të vdekurin prej të gjallit! Ti i jep pa masë cilit të dëshirosh!»

Shpjegime

«Ti e fut natën në ditën!...»

³³ Shpjegime të zgjeruara për këtë Luftë do të jepen në suren “El-Ahzàb”.

D.m.th: Ti o Zot! E lartëson cilin të duash dhe poshtëron cilin të duash! Ti je Zoti fuqiptotë që disa orë të natës i fut në ditën dhe e zgjat atë dhe, në një kohë tjetër, orët e ditës i fut në natën dhe e shkurton atë.

«Ti e nxjerr të gjallin prej të vdekurit»

Ti je Zoti që e nxjerr, njeriun e gjallë prej një pike lëngu të vdekur! Ti e nxjerr edhe të vdekurin prej të gjallit, p.sh. vezën prej pulës.

«Ti, o Zot e ushqen pa masë cilin të dëshirosh!»

D.m.th: Ti o Zot i jep pasuri e mall pa masë e pa numër kujt të duash.

Me të vërtetë, këto janë shenja të dukshme që vërtetojnë pushtetin e të madhit Zot: rregullimi i trupave qiellorë, që sjell rregullimin e stinëve të vitit, nxjerrja e njeriut të gjallë prej një pike uji të vdekur, nxjerrja e besimtarit të mençur prej qafirit të marrë, dhënia pasuri të panumërt disa njerëzve, të cilët duken se nuk e kanë aftësinë ta fitojnë atë pasuri; të gjitha këto tregojnë fare qartë se Zoti ka një fuqi të madhe dhe vepron sipas dëshirës së vet.

* * *

Zoti, pasi tregoi se Ai është Zotëruesi i mulkut të dynjasë e të ahiretit dhe prandaj vetëm Atë duhet ta madhërojmë kurdoherë; për të treguar edhe se qysh duhet të sillemi me njerëzit, urdhëron e thotë:

«لَا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ
وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ
تَقَاءَ وَيَحْذَرُكُمْ اللَّهُ نَفْسَهُ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ (28)»

[Là jet'tekhidbul-muëminûnel-kâfirijne euljâe min dûnil-muëminijne ue men jef'al
dhâlîke felejse mine-llâbi fîj shej'in il'lâ en tet'tekû minhum tukâten ue
juhadh'dhirukumu-llâhu nefsehû ue ile-llâhil-mesijru]

«Besimtarët le të mos bëjnë miq mohuesit, por të bëjnë vetëm besimtarët! Dhe kushdo që do ta bëjë këtë, nuk i mbetet më miqësi me Zotin, vetëm nëse keni frikë prej tyre për ndonjë gjë të frikshme. vetë Zoti do t'ju frikësojë (se bëtë miq mohuesit). Dhe shkuarja e fundit është vetëm te Zoti».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se ky ajet ka zbritur për këtë arsye: Disa besimtarë vazhdonin miqësinë me disa jehudinj, të cilët mundoheshin se si të ngallin tek ata neveri për fenë islame; edhe disa myslimanë po e mbanin miqësinë me idhujtarët e Mek'kës. Prandaj Zoti ynë e ndaloi miqësinë me mohuesit, përveç asaj miqësie që shfaqet prej frikës së ndonjë rreziku, (si p.sh, kur një besimtar gjendet në mesin e tyre dhe ka frikë prej tyre se mos i rrezikohet pasuria, ose edhe jeta). Në të tilla raste nevojë, është e lejuar të kërkolet ndihmë prej mohuesëve.

Për të theksuar se lidhja e miqësisë me mohuesit është tepër e dëmshme, ajeti thotë: vetë Zoti ju frikëson dhe ju porosit që të ruheni, që të mos i bëni miq mohuesit, sepse kujtdo, që do të vazhdojë miqësinë me mohuesit, nuk i

mbetet më miqësi me Zotin. Pastaj Zoti e vazhdon kërkesën duke thënë: Më në fund, do të shkoni te Zoti dhe nuk keni vendstrehim tejtër. Prandaj duhet të bëni miq vëllezërit tuaj në fe.

* * *

«قُلْ إِنْ تَخْضَعُوا مَا فِي صُدُورِكُمْ أَوْ تُبْذَوُهُ يَعْلَمَهُ اللَّهُ وَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (29)»

[*Kul in tukhfû mâ fi s'udûrikum eu tubdûhu jaëlemhu-ll'làhu ue jaëlemu mâ fi-s'semàvâtî ue mâ fil-erdi uell'làhu alà kul'li shej'in kadijrun*]

«Thua ju (myslimanëve o i dashuri Im!) Nëse e fshihni atë që kini në zemrën tuaj (miqësinë me mohuesit), ose e nxirrni atë sheshit, Zoti e di atë, sepse Ai di ç'gjendet në qiej e ç'gjendet në tokë. Zoti është plotësisht i fuqishëm».

Kuptimi: O Muham'med! Lajmëroji besimtarët, nëse ata duan të fshehin në zemër miqësinë me mohuesit, ose nëse duan ta shfaqin atë sheshit, Zoti e di atë, sepse Ai di jo vetëm çfarë kanë ata në zemër, por edhe çfarë ka në qiej e në tokë, Ai i di të gjitha. Pra, Ai jua jep ndëshkimin e asaj dashurie që ata mbajnë me armiqtë e Zotit, sepse Ai është i fuqishëm për gjithçka.

Ky ajet ka zbritur për të frikësuar njerëzit që mbajnë miqësi fshehurazi me mohuesit. Shpallja se Zoti di gjithçka, do të thotë se Ai për çdo fjalë që thuhet fshehtas e për çdo punë që bëhet tinëzisht, do të ndëshkojë.

* * *

«يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُّحْضَرًا وَمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوءٍ تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ أَمَدًا بَعِيدًا وَيُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ وَاللَّهُ رَؤُوفٌ بِالْعِبَادِ (30)»

[*Jeume texbidu kul'lu nefsin mâ amilet min khajrin muhdaren ue mâ amilet min sù'in teved'de lou en'ne bejnebâ ue bejnebû emeden bejden ue jubadb'dhirukum-ll'làhu nefsebû uell'làhu reîfun bil-ibâdî*]

«Në atë ditë kur çdo njeri do të gjejë gati (pranë) gjithçka ka bërë nga të dobishmet dhe gjithçka ka bërë nga të këqijat, kur dëshiron që të ketë një largësi të largët në mes vetes e në mes të të këqiave; vetë Zoti ju frikëson ju me ndëshkimin, sepse Ai është mbrojtës i madh për robtë e vet».

Shpjegime

Njoftimi i Zotit se çdo njeri do të gjejë gati punët e veta, do të thotë se ai do ta gjejë të shkruar në fletoren e vet gjithshka ka bërë dhe atëherë, ditën e gjykimit, ai do të shohë ndëshkimin për punët e bëra.

Me këtë ajet Zoti i nxit njerëzit për punë të mira dhe ua neverit punët e liga.

* * *

Sapo Zoti i frikësoi njerëzit me ndëshkimin e ditës së gjykimit, ata i thanë Pejgamberit: “Ne bëjmë të mira sepse e duam shumë Zotin”. Dhe, Zoti për t’u treguar atyre se dashuria në Zotin bëhet duke dashur edhe Pejgamberin e Tij, urdhëron e thotë:

«قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ (31)»

[*Kul in kuntum tubib'bùne-ll'lahe fet'tebi'unij jubbibkumu-ll'llahu ue jagfir lekum dhunùbekum uell'llahu gafurun rahijmun*]

«Thuaju (atyre, o i dashuri Im!), nëse e doni Zotin, më ndiqni mua që edhe Zoti t’ju dojë ju dhe t’jua falë fajet tuaja! Dhe Zoti është falës i madh dhe shumë mëshirues».

Shpjegime

Arsyeja e zbritjes së këtij ajeti, siç u tregua në fillim të kësaj sureje, është për të hedhur poshtë thëniet e priftërijve të Nexhranit, të cilët në prani të Pejgamberit thanë se besimi i tyre për Isanë, si biri i Zotit, vinte nga dashuria e madhe që kishin në Zotin.

Dashuria e njeriut në Zotin e vërtetë bëhet duke besuar se Ai është i pajisur me të gjitha cilësitë e plota dhe duke e pastruar Atë prej të gjitha të metave, duke e madhëruar Atë, duke iu bindur urdhërave të Tij dhe duke u larguar prej atyre gjërave që Ai i ka ndaluar; duke shpresuar në mëshirën e Tij, duke pasur frikë prej ndëshkimit të Tij dhe duke dashur të gjithë pejgamberët.

Dashuria e Zotit për njeriun vjen kur Zoti është i kënaqur prej robit, e i jep shpërblim dhe i fal mangësitë që ka.

Bejzaviu thotë se njeriu me mendje të kulluar përqendrohet krejtësisht në Zotin, sepse gjithplotësitë (kemåletet e vërteta), janë të Zotit; madje, çdo gjë që njeriu e numëron të plotë në veten e tij dhe vetë qenia e tij, janë prej Zotit dhe, më në fund tek Ai do të shkohet. Pra, njeriu që mendon kështu, e ka dashurinë e tij kurdoherë vetëm për Zotin. Por, meqenëse dashuria është e fshehur në zemër, shenjë e shfaqjes së saj është kryerja e detyrave ndaj Zotit dhe ndjekja e rrugës së Pejgamberit, ndryshe, dashuria, është e gënjeshtërt.

* * *

Zoti, pasi tregoi se dashuria për Të përmbushet duke ndjekur rrugën e Pejgamberit, për të treguar edhe se bindja ndaj Zotit e Pejgamberit është detyrë kryesore kurse mosbindja është mohim, e Zoti nuk i don mohuesit, urdhëron e thotë:

«قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ (32)»

[*Kul etij'u-ll'llahe uerr'rresùle fein tevel'lou feine-ll'llahe là jubib'bul-kàfirijne*]

«(I dashuri im!) Thuaju (atyre që dëshiron ti udhëzosh) bindiuni All'llahut e Pejgamberit! Nëse ata u kthejnë shpinën (nuk pranojnë t'u binden atyre), Zoti nuk i do mohuesit».

Shpjegime

Thuhet se kur zbriti ky ajet, kryetari i dyfytyrakëve (munafikëve) Abdull'llah ibni Ubej'ji tha: "Muham'medi po na bën thirrje që ta adhurojmë edhe atë siç adhurojnë të krishterët Isanë". Ai i tha ato fjalë që tua prishë besimin disa myslimanëve. Prandaj Zoti zbriti këtë ajet për të larguar atë dyshim që hodhi kryetari i munafikëve.

Bejzaviu dhe Ebussu'udi kanë thënë: Ky ajet tregon se të mos i bindesh Pejgamberit është mohim (kufër), sepse fjala e Zotit «në qoftë se ata u kthejnë shpinën (nuk u binden Zotit e Pejgamberit), Zoti nuk i do mohuesit», do të thotë: Duke mos u bindur ata bëhen mohues, dhe Zoti nuk i do mohuesit. Por këtu mosbindja ndaj Pejgamberit është për mosvërtetimin e profetësisë së tij dhe jo për moszbatimin e ndonjë urdhri të Pejgamberit. Pra: Një mysliman nuk bëhet mohues (qafir) nëse ai përton dhe nuk e kryen ndonjë urdhër të Pejgamberit që quhet sun'net. Sipas këtyre interpretimeve, kuptimi i ajetit është: «Tuaju: bindiuni All'llahut dhe Pejgamberit! Sepse, në qoftë se ata kthejnë shpinën e nuk u besojnë atyre, bëhen mohues, dhe Zoti nuk i do mohuesit».

* * *

Zoti, pasi tregoi se çdo njeri e ka detyrë t'u bindet pejgamberëve, për të treguar edhe se pejgamberët gëzojnë një gradë shumë të lartë te Zoti dhe se ata janë të përzgjedhur në mes njerëzve, e prandaj secili ka detyrë të shenjtë t'u bindet atyre, urdhëron e thotë:

«إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَاهِيمَ وَآلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ (33)»

[In'ne-ll'lahe-stafà Ààdeme ue Nùhan ue àle Ibràhijme ue àle Imràne alel-àlemijne]

«Zoti i zgjodhi (i bëri të virtytshëm) mbi gjithë botën Ademin, Nuhun, pasardhësit (dhurr'rjetin) e Ibrahimit dhe pasardhësit e Imrânit».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se krijesat janë dy llojesh: njëri lloj, si njerëzit, engjëjt, xhindet dhe djalli mban detyrime, kurse lloji tjetër nuk mban detyrime.

Dihet, - thotë ai, - se ata që mbajnë detyrime janë më të virtytshëm sesa ata që nuk mbajnë detyrime. Ndër ata që mbajnë detyrime, njerëzit, janë më të virtytshëm se xhindet. Xhindet janë më të virtytshëm se djalli, sepse djalli është plotësisht mohues, kurse ndër xhindet ka myslimanë dhe mohues. Ndjekësit e rrugës së Pejgamberit besojnë se pejgamberët e njerëzve janë më

të virtytshëm se peygamberët e melekëve, sepse Zoti i urdhëroi melekët t'i bënë sexhde të madhit Adem. Prandaj në këtë ajet, Zoti thotë se «Ademin, Nuhun... Zoti i zgjodhi (i bëri të virtytshëm) mbi gjithë botën». Pra ajeti tregon se njerëzit, janë më të virtytshëm se melekët.

Për të theksuar se peygamberët janë të pastër nga veset e liga dhe janë të pajisur me cilësi të bukura, ka sjellë fjalën «istafa» e cila tregon “kullim e pastrim”. Ajeti tregon edhe se peygamberët janë më të fuqishëm shpirtërisht e trupërisht se njerëzit e tjerë; prandaj ata janë edhe më trima se njerëzit e tjerë.

Hazini, Raziu dhe Medariki thonë se në ajet “pasardhësit e Imranit” është ose për “të mëdhenjtë Musa e Harun” që janë bij të Imran bini Jasherit, ose për “të madhin Isa dhe për nënën e tij Merjemen”, e cila është bija e Imran bini Mathanit. Mund të jetë më shumë për këto të fundit sepse në ajetim që pason, “Imrani” është për “të birin e Mathanit”, pasardhës të të cilit janë Isai dhe Merjemja.

Thuhet se në mes dy Imranëve kanë kaluar një mijë e tetëqind vjet.

* * *

«ذُرِّيَّةٌ بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ (34)»

[*Dhurr'rij'jeten baëduhà min baëdin uell'llàhu semij'un alijmun*]

«Ata ishin një brez i dalë prej njëri-tjetrit; Zoti është dëgjues dhe plotësisht i ditur». Ose: «Ata (që u përmendën në ajetin e mësipërm), të gjithë ishin në një fe. Zoti është dëgjues dhe plotësisht i ditur për punët e tyre».

* * *

Zoti, pasi tregoi se Ai i ka zgjedhur dhe i ka parapëlqyer pasardhësit e Imranit mbi të gjithë botën, për të treguar edhe disa cilësi të atyre pasardhësve, urdhëron e thotë:

«إِذْ قَالَتِ امْرَأَةُ عِمْرَانَ رَبِّ إِنِّي نَذَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ مِنِّي إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ (35)»

[*Idh kàleti-mreetu Imràne rab'bi in'nij nedhertu leke mà fij batnij muharr'reren fetekab'bel min'nij in'neke ente-s'semij'ul-alijmu*]

«I dashuri Im! Kujtoje atë kohë, kur gruaja e Imranit tha: “O Zoti im! Unë e premtova (e kam bërë nedhër) këtë që është në barkun tim si një rob të liruar prej punëve të tjera, për t'i shërbyer vetëm Shtëpisë së Shenjtë (Bejti Mukad’desit). Pranoje prej meje këtë! Ti, o Zot je Dëgjuesi (i lutjeve dhe premtimeve të mia), Ti e di plotësisht edhe (qëllimin tim)».

Kuptimi: I dashuri Im! Përmende atë kohë kur gruaja e Imranit tha: “O Zoti im! Unë e premtova për ty për t'i shërbyer Shtëpisë së Shenjtë (Bejti Mukad’des), (që të fitojë dashurinë Tënde) këtë që është në barkun tim, si një rob të liruar prej çdo pune tjetër dhe vetëm për t'i shërbyer asaj Shtëpie. Pranoje prej meje këtë! Ti o Zot, je Dëgjuesi i çdo gjëje, sidomos Ti i dëgjon lutjet dhe premtimet e mia; Ti e di plotësisht qëllimin tim.

Shpjegime

Në kohën kur lindi e madhja Merjeme, beni Mathanët ishin paria e beni Israilëve, si në punë feje, ashtu edhe në sundim.

Në atë kohë ishte zakon që gratë, kur mbeteshin shtatzëna dhe dëshironin të lindnin djalë, e premtinin fëmijën që kishin në bark për t'i shërbyer Bejti Mukad'desit, pasi kështu shpresonin se do të lindnin djalë. Prandaj edhe e shoqja e Imranit, që quhej Han'ne e premtoi fëmijën e barkut të vet për atë shërbim. Thuhet se kur Imrani mësoi për premtimin e së shoqes, i tha: "Si e vendose kështu kur ende nuk e dimë nëse do të lindë djalë apo vajzë! Sikur të lindë vajzë, si do ta zbatosh premtimin tënd?"

Imrani e qortoi të shoqen me këto fjalë, sepse nuk pranoheshin vajzat për shërbim në Bejti Mukad'des. Imrani pati vdekur para se të lindte Merjemja.

* * *

Han'neja, priste të lindte djalë, por kundër dëshirës së saj, ajo lindi vajzë. Për të treguar hidhërimin që ajo ndjeu kur lindi vajzën, Zoti urdhëron e thotë:

«فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ إِنِّي وَضَعْتُهَا أُنْثَىٰ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا وَضَعْتَ وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالْأُنْثَىٰ وَإِنِّي سَمِئْتُهَا مَرِيمَ وَإِنِّي أُعِيذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ (36)»

[Felem'mà veda'at'hà kàlet rab'bi in'nij vedaëtubà unthà uell'llàhu aëlemu bimà veda'at ue lejse-dh'dhekeru kel-unthà ue in'nij sem'mejtubà Merjeme ue in'nij uijdbuhà bike ue dburr'rrij'jetehà mine-sh'shejtàni-rr'rrexhijmi]

«Kur ajo e lindi atë, tha: "O Zoti im! Këtë fëmijë unë e linda femër. Zoti e di mirë se ç'lindi ajo. Por mashkulli nuk është si femra. Unë (tha ajo) kësaj i vura emrin Merjeme dhe këtë e pasardhësit e kësaj t'i kam lënë Ty o Zot, që t'i ruash prej djallit të dëbuar».

Shpjegime

«فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ...»

[Felem'mà veda'at'hà kàlet...]

«Kur ajo e lindi atë, tha»: O Zoti im! Këtë fëmijë unë e linda femër».

Han'neja e tha këtë fjalë për të shprehur keqardhjen: unë e mjera linda vajzë! A thua do të pranohet kjo në shërbim të Bejtit?

Fahri Raziu dhe Bejzaviu thonë se shkaku që Han'neja e premtoi fëmijën e barkut të saj ishte se ajo nuk kishte lindur ndonjë fëmijë më parë. Për më tepër, ajo kishte kaluar edhe moshën e lindjes. Dhe, një ditë, duke menduar nën hijen e një peme, ajo pa një zog që ushqente të voglin e vet. U mallëngjye ngaqë nuk kishte fëmijë e iu lut Zotit që t'i falte edhe asaj një fëmijë. Pas pak ditësh ajo mbeti shtatzënë. Kur e vuri re këtë, prej gëzimit të

madh që ndjeu, si për të falenderuar për atë dhuratë të madhe dhe me shpresë që të lindte djalë, ajo bëri atë premtim.

«وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا وَضَعْتَ...»

[*Ue-llâhu aëlemu bimà veda'at...*]

«Zoti e di mirë se ç'lindi ajo...»

Kuptimi: Ajo u hidhërua se i lindi vajzë. Por Zoti e di më mirë se ç'lindi ajo: po, vajzë lindi, por vajzë që ka vlerë të lartë te Zoti. E, ajo nuk e dinte se sa e vlefshme ishte vajza që ajo kishte lindur; nuk e dinte se Zoti do ta bënte atë shenjë që i tregon botës mbarë fuqinë e Tij të madhe.

Ibni Ab'baasi foljen «وضعت» (veda'at) – “ajo lindi” e ka lexuar në vetën e dytë (vedaëte) “ti linde”, që do të thotë: «Zoti e di mirë se ç'linde ti!» Pra, është sikur dikush t'ia thoshte Han'nes atë fjalë për qëllimin e mësipërm. Atëherë kuptimi është: Ti thua se linde vajzë dhe ndihesh e mjeruar nga frika se nuk të pranohet në shërbim të Bejtit, por ti ke lindur një vajzë me shumë vlerë dhe Zoti e di mirë se sa me vlerë është ajo.

Disa të tjerë e kanë lexuar foljen (veda'at) në vetën e parë «وَضَعْتُ» (vedaëtu), që do të thotë: «Zoti e di mirë se ç'linda unë».

Han'neja nuk e tha këtë fjalë, që të mos merrej vesh se me frazën «O Zoti im! Unë linda vajzë!» pati qëllim të lajmëronte Zotin. Atëherë: Ajo nuk e tha atë fjalë për të lajmëruar Zotin, por e tha për të shfaqur hidhërimin e vet, sepse Zoti e dinte se ç'lindi ajo.

«وليس الذكر كالانثى»

[*Ue lejse-dh'dhekeru kel-unthà*]

«Por nuk është mashkulli si femra.»

Han'neja e tha këtë fjalë për të treguar se ajo e kuptoi që vajza e saj qenka më me vlerë se djali që ajo kishte dëshiruar. Atëherë kuptimi i frazës është: o Zot! E kuptova se vajza që më fale Ti qenka më me vlerë se djali që unë dëshiroja, sepse çfarë të dhuron Zoti, kurdoherë është më e mirë se ajo që dëshiron rob.

Disa kanë thënë se Han'neja donte të thoshte se djali është më i mirë për shërbimin e Bejtit; sepse sheriati i tyre (ligji i fesë së tyre) nuk e pranonte vajzën për atë shërbim. Veç kësaj, djali mund të qëndronte në shërbim të Bejtit gjithnjë, kurse vajza nuk mund të qëndrojë aty, për shkak se asaj i vijnë zakonet mujore. Djali nuk akuzohet se përzihet me burrat e tjerë, kurse vajza mund të akuzohet. Pastaj Zoti tregon fjalën e dytë dhe të tretë të Han'nes:

«وانى سميتها مريم...»

[*Ue in'niy sem'mejtubà Mrjeme...*]

«Kësaj unë i vura emrin Merjeme...» dhe ta kam lënë Ty (o Zoti) që t'i ruash këtë dhe pasardhësit e saj prej djallit të dëbuar.

“Merjeme” në gjuhën ebraishte do të thotë “adhuruese” dhe Han’neja e quajti vajzën e saj me këtë emër, që atë ta ruajë Zoti prej sëmundjeve fetare, ashtu siç kuptohet edhe prej fjalës së saj të mëparshme. Nga kjo nënkuptohet se është mirë që prindërit të zgjedhin emra të bukur për fëmijët e tyre.

* * *

«فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَأَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا قَالَ يَا مَرْيَمُ أَنَّى لَكَ هَذَا قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ (37)»

[Fetekab’belehà rab’buhà bikabûlin hasenin ue enbetehà nebâten hasenen ue kefffelehà Zekerij’jà kul’lemà dekhale alejha Zekerij’jel-mibràbe vexhede indehà rizqan kale jà Merjemu en’nà leki hàdhà kàlet huve min indi-l’làhi in’ne-ll’làhe jertzuku men jeshà’u bigajri hisabin]

«Pra (me lutjen që bëri Han’neja për pranimin e vajzës në shërbim të Bejti Mukad’des) Zoti e pranoi vajzën me një pranim të bukur dhe e rriti atë me një rritje shumë të bukur; mbikëqyrjen e saj e mori përsipër Zekerij’jaj (Zekerij’jaj u bë dorëzanës për Merjemen). Sa herë që Zekerij’jaj hynte në dhomën e saj, në një anë të dhomës gjente një lloj ushqimi. Kur i thoshte asaj: O Merjeme! Nga të vjen ty ky ushqim? Ajo i përgjigjej: Më vjen nga Zoti, sepse Zoti e ushqen cilin të dëshirojë me ushqim të pakufi».

Shpjegime

“Pranim të bukur” është për pranimin e saj në shërbim të Bejti Mukad’des, ngaqë më parë nuk pranoheshin vajzat për këtë shërbim. “Pranimi të bukur” është edhe për ruajtjen e saj e të të birit prej sherrit të djallit.

Komentuesit e Kur’anit thonë: sapo e ëma e lindi Merjemen, e mbësh-tolli atë me shpërgënj dhe ia dorëzoi dijetarëve që merreshin me mësim në Bejti Mukad’des. Meqenëse Merjemja ishte bija e ish-kryetarit të tyre, dijetarët nuk i vunë rëndësi që ajo ishte vajzë dhe e vogël, por e pranuan në çast. I madhi Zekerij’jà, burri i tezes së Merjemes, u tha dijetarëve: Unë jam i afërm i kësaj vajze; prandaj mua më takon që të shikoj punët e saj dhe ta rris këtë. Mirëpo ata, siç do të shpjegohet në suren “Merjem”, nuk donin t’ia jepnin Zekerij’jait, pa e vënë në short. Shorti i ra atij. Atëherë, ata ranë në një mendje t’ia jepnin vajzën Zekerij’jait. Ai e mori vajzën, e futi në një dhomë të Bejtit, e rriti dhe edukoi në mënyrën më të bukur.

Qëllimi me “Mihrabin” është për dhomën e caktuar posaçërisht për Merjemen. Kur Merjemja u rrit, Zekerij’jaj e mbyllte këtë dhomë me bravë. Kur vinte Zekerij’jaj të shikonte Merjemen, pranë saj gjente ushqime të çuditshme; në verë gjente fruta dimërore dhe në dimër gjente fruta verore. Prandaj e pyeste vajzën shpesh herë: Prej nga të vijnë ty këto fruta?

Ky ajet tregon se disa njerëzve të shenjtë (eulija), Zoti u krijon nganjëherë punë të jashtzakonshme, të cilat quhe qeramete. Qerametet e eulijave nuk mohohen, sepse kanë ndodhur shpesh.

* * *

I madhi Zekerij'jà, kur pa qerametin e së madhes Merjeme, i'u lut Zotit që t'i dhuronte edhe atij një djalë në rrugën e qerameteve, pasi ai ishte plak dhe i kishte kaluar koha për të pasur fëmijë. Zoti, për të treguar lutjen e Zekerij'jaît urdhëron e thotë:

«هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُ قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً
طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ (38)»

[*Hunàlike deà Zekerij'jà rab'behù kale rab'bi heb lij min ledunke dhurr'rrij'jeten
taj'jibeten in'neke semij-ud'du'ài*]

«Aty (kur Zekerij'jaît pa qerametin e Merjemes) i'u lut Zotit të vet dhe tha: O Zoti im! Më dhuro një pasardhës të pastër! vetëm Ti je Dëgjuesi i lutjes sime».

Kuptimi: Aty (në atë vendin ku po bisedonte me Merjemen, ose në çastin që pa qerametet e saj dhe dëgjoi fjalët e saj të asyeshme) Zekerij'jaît iu lut Edukuesit të vet:

O Zoti im! Ashtu siç i fale (Merjemen), shoqes së Imranit, ashtu ma fal edhe mua një djalë të pastër që të veprojë sipas kënaqësisë Sate! Sepse o Zot, Ti je Dëgjuesi i lutjeve të të gjithëve dhe vetëm Ti u jep atyre atë që ata dëshirojnë.

I madhi Zekerij'jà e dinte shumë mirë edhe më parë fuqinë e madhe të Zotit, ai e dinte se Zoti është i pushtetshëm të nxjerrë fruta të njomë prej drurit të tharë, se Zoti edhe plakut i jep fëmijë. Zekerij'jaît nuk ishte se dyshonte në pushtetin e Zotit, (Zoti na ruajt)! Jo dhe jo. Por, në të vëretë, kishte ardhur ora që Zoti t'i jepte atij një djalë, duke u bërë shkak lutja e tij, pasi ai pa qerametet e së madhes Merjeme. Meqenëse as Zekerij'jaît e as e shoqja nuk ishin më në moshën kur çifti lind, në lutjen e tij ai tha: Më fal një djalë, ma fal jashtë mundësisë sonë.

Pra, nënkuptohet se njerëzit për të pasur një gjë, paraprakisht duhet të kenë mjetet që e mundësojnë pasjen e gjëse së dëshiruar, por bashkë me ato mjete, duhet që njerëzit t'i luten Zotin me përvuajturi dhe të mos dëshpërohen.

* * *

Zoti, pasi tregoi lutjen e të madhit Zekerij'jà, për të treguar edhe pranimin e lutjes së tij dhe sihariqin që atij iu bë me anën e melekëve se Zoti do t'i falte Jahjënë, urdhëron e thotë:

«فَنَادَتْهُ الْمَلَائِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ أَنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيَى مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ مِّنَ اللَّهِ وَسَيِّدًا وَحَصُورًا وَنَبِيًّا مِّنَ الصَّالِحِينَ» (39)

[Fenàdet-bulmelaiketue ue huve kàimun jusal'lij fil-mibràbi in'ne-ll'llàbe jubesh'shiruke bi Jahja musad'dikan bikelimetin mine-ll'llàhi ue sej'jiden ue basùren ue nebij'jen mine-s'sàlihijne]

«Atij i lëshuan zë melekët, kur ai ishte më këmbë duke falur namaz në mihrab: Zoti të sihariqon ty me Jahjanë, vërtetues i fjalës së ardhur prej Zotit, i madhi (i kohës së vet, i ditur e i urtë), shumë i ruajtur (e ruan shumë veten prej dëshirash të paligjshme) dhe peygamber nga ata që janë plotësisht burra të mirë».

Shpjegime

Komentuesit e Kur'anit thonë se të madhit Zekerij'ja i dhanë sihariqin se Zoti do t'i falte një djalë të quajtur Jahja. Lajmin ia solli Xhibrijli, por meqenëse ai është kryetari i melekëve, për nderim të tij, Zoti e ka sjellë fjalën në numrin shumë: «Atij i bënë zë melekët». Mundet që i madhi Xhibrijl ka pasur me vete edhe disa melekë të tjerë, prandaj fjala është sjellë në numrin shumë.

I madhi Jahja është quajtur me këtë emër sepse e kishte zemrën të gjallë nga besimi i plotë. Të madhit Jahja i janë përmendur në ajet katër cilësi:

1. Vërtetues i fjalës së ardhur prej Allàhut. Ky epitë është për të madhin Isa, sepse ai është krijuar me fjalën e Zotit: «كن» (kun) – bëhu! Mundet që ajo fjalë është për librin e Zotit.

2. I madh, sepse ai do të bëhej më i madhi i kohës së vet, më i dituri e më i urti.

3. Shumë i ruajtur (hasur), sepse ai e ndalonte shumë veten prej dëshirave të paligjshme. Madje, Bejzaviu thotë se i madhi Jahja e frenonte veten nga gjërat e dëshiruara deri në atë shkallë sa edhe në moshën e fëmijërisë, kur e thërrisnin moshatarët për të luajtur, ai u thoshte: Pse, për lojëra më ka krijuar mua Zoti? Dhe nuk afrohej të luante si gjithë fëmijët e tjerë.

4. Peygamber nga ata që janë plotësisht burra të mirë.

* * *

Zoti, për të treguar edhe fjalët që tha Zekerij'ja kur i dhanë sihariqin se do të kishe Jahjanë, urdhëron e thotë:

«قَالَ رَبِّ إِنِّي كُؤُنُ لِي غُلَامٌ وَقَدْ بَلَغَنِي الْكِبَرُ وَامْرَأَتِي عَاقِرٌ قَالَ كَذَلِكَ اللَّهُ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ» (40)

[Kàle rab'bi en'nà jekànu lij gulamun ue kad beleganijel- kàberu uemre'etij àkirun kale kedhàlike-ll'llàhu jef'alu mà jeshàu]

«Zekerij'j'ai tha: O Zoti im! Si mund të kem unë djalë, kur mua më ka zënë pleqëria dhe gruaja ime nuk lind? Ai i tha: Kjo, kështu është (Kjo ka mbaruar, kështu do të bëhet). Zoti bën atë që do».

Shpjegime

Kjo pyetje e të madhit Zekerij'j'a, nuk është se ai dyshonte në pushtetin e Zotit, por ai deshi të mësonte mënyrën e atij krijimi të çuditshëm, do me thënë: O Zot! Do të më bësh që unë të bie përsëri me gruan time?

Ose ai e bëri atë pyetje, prej gëzimit, pasi donte të ndiente edhe një herë sihariqin që dëgjoji prej melekëve; ashtu siç është zakon i shumë vetave, që dëshirojnë përsëritjen e fjalës së gëzueshme.

I madhi Zekerij'j'a, i cili ishte duke biseduar me melekët, pyetjen i'a drejtoi Xhibrijlit. Atëhere kuptimi i frazës: “kàle Rab'bi...!” është: Zekerij'j'ai tha: Zot! Si mund të kem unë djalë, kur mua më ka zënë pleqëria dhe gruaja ime nuk lind?

Bejzaviu e Hazini thonë se kur u përgëzua Zekerij'j'ai me djalë, ka qenë njëqind e njëzet vjeç dhe e shoqja ishte nëntëdhjetë e nëntë vjeçe.

* * *

Zoti, për të treguar se i madhi Zekerij'j'a dëshironte të shihte një shenjë që e shoqja kishte mbetur shtatzënë, urdhëron e thotë:

«قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِّي آيَةً قَالَ آيَتُكَ أَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ إِلَّا رَمْزًا وَاذْكُرْ رَبُّكَ كَثِيرًا وَسَبِّحْ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ (41)»

[Kàle rab'bixh-al lij àjeten kale àjetuke en là tukel'lime-n'nàse thelàthete ej'jàmin il'là remzen uedbkur rab'beke kethijren ue seb'bih bil ashij'ji uel-ibkàri]

«Zekerij'j'ai tha: O Zot! Bëj një shenjë për mua (që unë të mësoj se gruaja ime është shtatzënë). Ai i tha: Shenja për ty është që tri ditë të mos u flasësh njerëzve, veçse me shenja dhe Zotin tënd përmende shumë, bëj edhe tesbijh (thua) “subhàne-ll'làh”) në mbëmje e në mëngjes».

Shpjegime

Pamundësia e Zekerij'j'ait për të folur tri ditë, pa u penguar të bënte dhikër e tesbijh, është një gjë e jashtëzakonshme për të, që ai të kuptonte se e shoqja kishte mbetur shtatzënë me Jahjànë. Fahri Raziu thotë se i madhi Zekerij'j'a e kishte mundësinë të fliste me njerëzit gjatë atyre tri ditëve, por Zoti e urdhëroi të mos fliste me botën, por të merrej vetëm me dhikër e me tesbijh dhe ai sapo mësoi se e shoqja kishte mbetur shtatzënë, e çoi në vend urdhrin e Zotit.

Me tregimin për sjelljen e Zekerij'j'asë, qëllimi i Zotit është për të na nxitur ne që të veprojmë në atë mënyrë dhe ta falenderojmë Zotin në të tilla

raste. Pra, kur të shohim pranimin e ndonjë lutjeje, ose kur Zoti na fal ndonjë dhuratë të madhe, të falënderojmë Zotin duke e kujtuar Atë sa më shumë dhe duke e pastruar Atë nga çdo e metë.

* * *

Zoti, për të treguar edhe urdhrat që i dha Merjemes, urdhëron e thotë:

«وَإِذْ قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاكِ وَطَهَّرَكِ
وَاصْطَفَاكِ عَلَى نِسَاءِ الْعَالَمِينَ» (42)

[Ue idh kàletil-melàïketu jà Merjemu in'ne-llàbe-stafàki ue tab'hereki uestafàki alà
nisàil-àlemijne]

«Përmende (o i dashuri Im) edhe atë kohë kur melekët i thanë Merjemes: O Merjeme! Zoti ty të ka zgjedhur (për shërbimin në Bejti Mukad'des), të ka pastruar dhe të ka ngitur mbi gratë e gjithë botës».

Shpjegime

Sihariqet që përmenden në këtë ajet, zonjës së madhe Merjeme i'a dha Xhibrijli bashkë me disa melekë që ishin pranë saj me fytyra njerëzish. Kjo ligjëratë e së madhes Merjeme me melekët, ka ndodhur para se ajo të merrte sihariqin se do të lindte Isanë.

Disa kanë thënë se meqë e madhja Merjeme nuk është profet, fjalët e melekëve i ka dëgjuar si të ardhura në zemër (ilhâm). Në ajet Zoti e ka përmendur dy herë me fhalën “istafàki” – të zgjodhi ty, për të treguar mirësitë e shumta që Ai i ka dhënë Merjemes.

Hazini e Raziu thonë se pranimi i Merjemes nga ana e Zotit për shërbim në Bejti Mukad'desit, kur nuk pranoheshin gratë e tjera për këtë shërbim, dërgimi i ushqimeve në dhomën e saj, mospasja e të përmuajshmeve dhe e gjakderdhjes pas lindjes (hajdi e nifasi), bisedimi i saj me melekët, pastaj lindja prej saj e të madhit Isa jashtë rregullit normal, hedhja poshtë e shpifjeve dhe e akuzave të jehudinjeve për të me gojën e Isait të poraslindur e të tjera ndodhi, me të vërtetë janë një mirësi e madhe dhe gradë e lartë që Zoti i ka dhënë zonjës së papërlyer Merjeme. Pra “istafà”-ja e parë është prurë në ajet për të theksuar se Zoti e ka parapëlqyer atë qysh në fillimin e jetës së saj dhe “istafà”-ja e dytë është për të theksuar se Zoti e ka parapëlqyer atë deri në mbarimin e jetës së saj.

Zoti ynë thotë në këtë ajet se Ai e ka zgjedhur dhe e ka privilegjuar Merjemen mbi të gjitha gratë e botës. Pra, kuptohet se Merjemja është më e virtytshmja e të gjitha grave të botës. Por, disa kanë thënë se fjala

«عالمين» (àlemijne) – “botët” është për gratë e kohës së Merjemes, prandaj nuk është e detyrueshme që ajo të jetë më e virtytshme se e madhja Hatixhe dhe e madhja Fatime. Kjo thënie nuk është aq e arsyeshme, për shkak se ajeti e thotë fjalën àlemijne – “botët” në përgjithësi.

* * *

يَا مَرْيَمُ اقْنُتِي لِرَبِّكِ وَاسْجُدِي وَارْكَعِي مَعَ
الرَّاكِعِينَ (43)

[Jà Merjemu-kenutij lirab'biki uesxhudij uerke'ij mearr'rràki'ijne]

«O, Merjeme! (i thanë asaj melekët) Adhuro Zotin tënd! Bëj sexhde! (Vëre ballin në tokë!) Dhe bëj ruku (përlu) bashkë me ata që bëjnë ruku (përlu)» Kështu, melekët pasi i dhanë Merjemes sihariqin, i mësuën asaj edhe deytrat fetare.

Shpjegime

Meqenëse emri i së madhes Merjeme u përmend edhe në ajetin e mëparshëm, përmendja edhe në këtë ajet, është për të theksuar se në mes çështjeve ka ndryshim. Pra: çështjet e mëparshme ishin për edukimin e saj, të cilin, e kishte marrë përsipër i madhi Zekerij'ja, kurse çështjet në këtë ajet janë detyra fetare, me të cilat është ngarkuar Merjemja, kur ajo arriti moshën, kur duhej të edukohej edhe shpirti i saj.

E madhja Merjeme u urdhërua, në radhë të parë, të adhuronte Zotin, duke i'u lutur Atij me përgjërime. Pastaj u urdhërua të bënte sexhde, që do të thotë të falte namaz. Më pastaj ajo u urdhërua të bënte ruku, të përulej sëbashku me ata që i përlu Zotit dhe kjo do të thotë: të falte namaz bashkë me të tjerët (me xhemat).

Kështu, urdhëri i parë për të falur namaz e bën të qartë se namazi mund të falet edhe vetëm, kurse urdhëri i dytë e thekson se namazi duhet të falet bashkërisht (me xhemat).

* * *

Zoti, pasi tregoi ndodhinë e Zekerij'ja, të Jahja dhe Merjemes, për të treguar se këto njoftime vërtetojnë edhe profetësinë e të madhit Muham'med, urdhëron e thotë:

ذٰلِكَ مِنْ اَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيْهِ اِلَيْكَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ
يُلْقُوْنَ اَقْلَامَهُمْ اَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ
يَخْتَصِمُوْنَ (44)

[Dhàlike min enbàil-gajbi nùhijhi ilejke ue mà kunte ledejbim idh julkàne aklàmehum
ej'jubum jekfulu Merjeme ue mà kunte ledejbim idh jakhtesimùne]

«Këto janë nga njoftimet e fshehta (gajb) që po t'i zbresim ty (po t'i bëjnë vahj o Muham'med!). Ti nuk ke qenë pranë tyre, kur ata hidhnin short me pendë se kush do të bëjë kujdesatar për Merjemen; ti nuk ke qenë pranë tyre as atëherë kur ata po grindeshim me njëri-tjetrin (për atë punë)».

Kuptimi: njoftimi që ti bën për ngjarjen ashtu siç ka ndodhur, megjithëse ti nuk di shkrim e lexim, është një tregues se ti je i vërtetë kur thua se je profet.

Shpjegime

“Pendët” e përmendura në ajet është për “pendët” me të cilat shkruanin dijetarët e asaj kohe. Kur ata hidhnin short, secili shkruante emrin e vet mbi pendën. Pastaj pendët i fusnin në trastë. Njëri fuste dorën në trastë dhe nxirrte një pendë. Fitues ishte ai që i dilte penda e tij. Ajeti tregon se ata i hidhnin pendët e veta, por nuk flet se si i hidhnin dhe ku i hidhnin, prandaj më e vërteta është ashtu siç u tregua më sipër dhe jo ashtu siç thonë disa se “pendët” është për shigjetat që lëshonin ata në atë kohë.

* * *

Zoti, pasi tregoi se ato ndodhi që u rrëfyer më parë janë njoftime të zbritura nga ana e Zotit (vahj) dhe, për të treguar se si i është dhënë sihariqi Merjemes për lindjen e të madhit Isa, urdhëron e thotë:

« إِذْ قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِنْهُ اسْمُهُ الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ وَجِيهًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ (45) »

[Idh kàletil-melàiketun jà Merjemu in'ne-ll'làhe jubesh'shiruki bikelimetin minbu-smubùl-Mesijhu Ijse-bnu Merjeme vexhijben fid'dinjà uel-àk'hireti ue minel-mukarr'rrebijne]

«Përmende, (o i dashuri Im) atë kohë kur melekët i thanë: O Merjeme, Zoti të përgëzon ty me një fjalë të ardhur prej Tij (të jep sihariqin për lindjen e një djalë), emri i të cilit është Mesijh, Ijsa, biri i Merjemes. Ai është me shumë vlerë në dynja e në ahiret dhe është nga të afërmit te Zoti».

Shpjegime

Sihariq (bishàret), i thonë lajmit të gëzueshëm.

Zonjës së madhe Merjeme, ia dha Xhibrijli lajmin e gëzuar, por në ajet është thënë në numrin shumës, “melekët”, për t'i rritur nderimin atij.

I madhi Isa, meqenëse është lindur pa baba dhe vetëm me një urdhër të Zotit, «كن» (bëhu!), Xhibrijli i ka thënë Merjemes: “Zoti të përgëzon me një djalë të ardhur prej Tij”. Kuptimi: Zoti të jep lajmin e gëzuar që ti do të lindësh një djalë të krijuar pa baba, me një urdhër prej All'llahut.

“Mesijh” në gjuhën hebraishte do të thotë “njeri i uruar”. Mesijh është mbiemri i të madhit Ijsa. Emri i tij është Ijsa.

Fjala “vexhijh” do të thotë: me shumë vlerë, pejgamber i madhërueshëm dhe zotërues i gradës së lartë.

I madhi Isa, ashtu siç qe në dynja njeri, të cilit i pranohej lutja te Zoti dhe me vlerë, ashtu do të jetë edhe në ahiret me një gradë të lartë dhe do të ndërmjetësojë (do të bëjë shefà'at) për fajtorët. Prandaj për të është thënë: “Me shumë vlerë në dynja e në ahiret.”

Ajeti përfundon me fjalën «ve minel-mukarr'rrebijne», që do të thotë: Isai është nga të afërmit e Zotit, është nga ata pejgamberë që kujdesen të kryejnë urdhërat e Zotit pikë për pikë (janë ulul-azm).

* * *

Zoti, për të treguar edhe disa cilësi të larta të Isait, alejhis'selam, urdhëron e thotë:

«وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَمِنَ الصَّالِحِينَ (46)»
[Ue jukel'limu-n'nàse fil-mehdi ue kehlen ue mine-ssàlihijne]

«Ai u flet njerëzve që në djep (kur është vocërrak në prehërin e nënës së tij); u flet atyre edhe i rritur. Ai ëshë nga njerëzit e mirë (sulehàt)».

Shpjegime

Fjala “në djep”, është ose për djepin ku flenë fëmijët, ose për prehrin e nënës së tij. Sido që të jetë, ajeti tregon se Isai, alejhis'selam, ka folur kur ka qenë fëmijë fare i vogël, çka është e jashtzakonshme,

I madhi Isa, ashtu siç ka folur me njerëzit kur ka qenë fare i vogël, për të hedhur poshtë akuzën që i bënë jehudinjtë nënës së tij, po ashtu u ka folur atyre fjalë të vërteta edhe i rritur. Pra në fjalët e tij nuk ka pasur as ndryshin e as kundërthënie. I madhi Isa e ka shfaqur profetësinë kur ka qenë tridhjetë vjeç dhe ka kryer detyrat e profetësisë tridhjetë muaj.

Thëniet e ajetit “që në djep” dhe “i rritur”, janë për të hedhur poshtë besimin e disa të krishterëve në hyjninë e Isait dhe ajeti u thotë atyre: i madhi Isa ka qenë njeri si të gjithë njerëzit, është lindur prej nënës së tij në mënyrë të jashtzakonshme, pa baba, u ka folur njerëzve kur ishte fëmijë fare i vogël; por i ka kaluar periudhat si të gjithë njerëzit: ka qenë foshnje, pastaj është rritur. Prandaj nuk është e mundur që ai të jetë zot, sepse Zoti nuk ndryshon; Zoti siç ka qenë, ashtu është e ashtu do të jetë. Pra, ai që ndryshon, asnjëherë nuk mund të jetë zot.

Fjala «صَالِح» (sàlih) do të thotë: burrë i mirë, që i kryen të gjitha detyrat dhe që largohet prej çdo gjëje të ndaluar. Kjo fjalë i përfshin të gjitha shkallët e dynjasë e të ahiretit. Dhe pasi të madhit Isa i përmenden shumë cilësi të larta, lavdërimi i tij përfundohet me fjalën “sàlih”, sepse siç u tha më sipër, ajo është grada më e lartë.

* * *

Zoti, për të treguar edhe pyetjen që bëri Merjemja nga habia, kur u lajmërua se Zoti do t'i jepte asaj një djalë, urdhëron e thotë:

«قَالَتْ رَبِّ أَنَّى يَكُونُ لِي وَلَدٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ قَالَ كَذَلِكَ
الَّذِي يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ إِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ
فَيَكُونُ (47)»

[Kàlet rab'bi en'nà jekànu lij veledun ue lem jemsesnij besherun kàle kedbàliki-l'làhu jakhluku mà jeshà'u idhà kadà emren fein'nemà jekàlu lehù kun fejekùnu]

«Merjemja tha: 'O Zoti im! Si do kem unë djalë, kur mua nuk më ka takuar asnjë mashkull? Ai i tha: "Po, kjo kështu është, sepse Zoti krijon atë që do dhe kur Ai e do krijimin e diçkaje, i thotë asaj: "Bëhu!" Dhe ajo bëhet në çast».

Shpjegime

Bejzaviu thotë se Merjemja nuk e ka bërë pyetjen se ajo dyshonte në fuqinë e Allahut. Ajo pyeti sepse ishte fjala për një punë me rëndësi të madhe: ajo u habit dhe pyeti rreth mënyrës së lindjes së djalit: a me martesë, apo me ndonjë mënyrë tjetër?

Zonja e madhe Merjeme, veç habisë dhe turpit që i erdhi, u frikësua shumë se jehudinjtë do t'i vinin njëmijë fjalë. Pra kuptimi i ajetit është: sapo melekët e lajmëruan Merjemen se asaj do t'i falte Zoti një djalë, ajo me habi të madhe tha: si do të më bëhet djali mua? Deri tani nuk më ka prekur ndonjë njeri. Pra, a do të martohem, apo djali do të më lindë në mënyrë të jashzakonshme? Meleku i tha: Po, ashtu është, siç thua ti; deri tani kurkush nuk të ka prekur. Por yt bir do të lindë në mënyrë të jashtzakonshme, do të lindë pa baba, sepse Zoti atë që do, e krijon edhe pa mjetet e zakonshme. Kur Ai do krijimin e një gjëje, thotë: "bëhu!" dhe ajo bëhet në çast.

Mos u frikëso as prej shpifjeve të botës, sepse djalit, që do të të falë Zoti ty:

«وَيُعَلِّمُهُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ (48) وَرَسُولاً
إِلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنِّي قَدْ جِئْتُكُمْ بِآيَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ أَنِّي
أَخْلُقُ لَكُم مِّنَ الطَّيْرِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَأَنْفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ
طَيْراً بِإِذْنِ اللَّهِ وَأُبْرِئُ الْأَكْمَةَ وَالْأَبْرَصَ
وَأُحْيِي الْمَوْتَىٰ بِإِذْنِ اللَّهِ وَأَنْبِئُكُمْ بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا
تَدْخِرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ
مُؤْمِنِينَ (49)»

*[Ue jua l'limuhul-kitàbe uelhikmete uet'teuràte uel-inxjijle ue resùlen ilà benij isràijle,
en'nij kad xhiëtukum bi àjetin min rab'bikum en'nij akhluku lekum mine-t'tijni ke
hej'eti-t'tajri fe enfekhu fijhi fejekùnu tajren bi idhni-l'làhi ue ubri'ul-ekmehe uel-ebresa
ue uhjil-moutà bi idhni-l'làhi ue uneb'biukum bimà teëkulùne ue mà ted'dekhirùne fij
bujùtikum in'ne fij dhàlike le àjeten lekum in kuntum muëminijne]*

«Ai (Zoti) i mëson librin (e dituritë e librave të para) dhe urtësinë (hikmetin, veprimin sipas asaj diturie), i mëson edhe Teuràtin e Inxhijlin (Ungjillin); (pastaj) e dërgon atë edhe si peygamber te beni Israililët. (Pasi ai të dërgohet peygamber, do t'u thotë atyre): Unë kam ardhur te ju me një argument (mrekulli) nga ana e Zotit tuaj: Unë bëj për ju një gjë prej balte në trajtën e një zogu, pastaj i fryj asaj dhe ajo me lejen e All'llahut bëhet zog (i vërtetë); unë shëroj edhe sytë e atyre që kanë lindur të verbër, shëroj edhe lëngatën e atyre që u bëhet lëkura me njolla të verdha (lebrozët); me lejen e Zotit ngjall

edhe të vdekurit; unë ju lajmëroj ju edhe për gjërat që ju i hani e i ruani për më vonë nëpër shtëpitë tuaja. Pa dyshim, që në këto (që u përmendën) ka për ju një shenjë të madhe (e cila vërteton profetësinë time); nëse ju jeni besimtarë (në qoftë se dëshironi të besoni, do ta kuptoni atë shenjë)».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se “mësimi i librit” është (siç u tregua në përkthimin në kllapa) ose për dituritë e librave të mëparshëm, ose për bukurshkrimin. Kurse “hikmeti” është për ndreqjen e moralit të tij, sepse plotësimi a formimi i njeriut arrihet me dituri dhe me veprim sipas asaj diturie; prandaj dituria dhe veprimi quhen me një fjalë hikmet.

«E dërgon atë edhe si peygamber te beni israilët». Kjo thënie tregon se i madhi Isa nuk është dërguar peygamber për të gjitha kombet, por është dërguar vetëm për beni israilët.

«(Ai do t’u thotë atyre): Unë kam ardhur te ju me një shenjë (mrekulli) nga ana e Zotit tuaj».

“Shenja” e përmendur në ajet u shpjegua me fjalën mrekulli, që do të thotë: puna e mbinatyrshme që bëhet me lejen e Zotit me dorën e atij që është peygamber, për të vërtetuar profetësinë e tij. Mrekullitë (muëxhizàtet) janë punë të jashtzakonshme që nuk mund t’i bënin njerëzit e tjerë të asaj kohe.

I madhi Isa, kur është dërguar peygamber te beni israilët, për të vërtetuar profetësinë e tij, ka shfaqur tri lloje mrekullish:

1. Ka formuar një zog prej balte, i ka fryrë baltës dhe ajo me lejen e Zotit është bërë zog dhe ka fluturuar. Thuhet se forma e baltës, e ndërtuar prej Isait ka qenë një lakuriq nate, sepse atë i kërkuan jehudinjtë. Por ajeti hesht e nuk thotë se çfarë zogu ka qenë ai.

2. Ka shërrur ato sëmundje që nuk i shëronin mjekët e asaj kohe; p.sh, bënte të shikonin ata që kishin lindur të verbër, shëronte lebrozët dhe me lejen e Zotit ngjallte edhe të vdekurit.

Ebu-s’Su’ûdi dhe Hazini kanë thënë se i madhi Isa ka ngjallur katër të vdekur.

I pari ishte një mik i të madhit Isa, për të cilin u lajmërua se kishte vdekur para tri ditësh. Ai i’u lut Zotit ta ngjallte dhe Zoti e ka ngjallur atë. I dyti ishte djali i një plake, të cilin po e çonin në varr. Isai i është lutur Zotit që ta ngjallte dhe Zoti e ka ngjallur. I treti ishte një vajzë, e cila është ngjallur me lutjen e Isait pas një dite. I katërti është biri i Nuhut, Sami. Çifutët i thanë të madhit Isa: Ata të vdekur që u ngjallën deri tani, kishin vdekur së afërmi; prandaj, ka mundësi që ata t’i ketë zënë gjaku dhe të mos kenë vdekur. Pra, nëse je profet i vërtetë, ngjall të birin e Nuhut që ka vdekur para katër mijë vjetësh! Atëherë do të besojmë.

I madhi Isa u lut mbi varrin e Samit dhe ai u ngrit prej varrit, dëshmoi profetësinë e Isait dhe i porosi beni israilët që t’i besonin atij. Mirëpo beni

israilët, përsëri nuk i besuan dhe i thanë Isait: Ti je magjistar dhe do të na mashtrosh.

Në ajet, pas çdo mrekullie është thënë prej gojës së të madhit Isa fraza “bi idhni-l’läh”- (me lejen e Zotit), për të hedhur poshtë besimin e disa të krishterëve që besojnë se Isai është zot.

* * *

Zoti, pasi tregoi se Ai e dërgoi Isanë pejgamber te beni israilët, për të treguar edhe qëllimin kryesor të dërgimit të tij, urdhëron e thotë:

«وَمُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْ مِنَ التَّوْرَةِ وَلَأُحِلَّ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي
حُرِّمَ عَلَيْكُمْ وَجِئْتُكُمْ بِآيَةٍ مِّن
رَّبِّكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا (50) إِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ
هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ (51)»

[*Ue musad’dikan limà bejne jedej’je mine-t’teuràti ue liuhil’le lekum baëda-l’ledhij
hurr’rrime alejkum ue xhiëtukum bi àjetin min rab’bikum fet’teku-ll’llàbe ue etj’ùnij
in’ne-ll’llà rab’bij ue rab’bukum faëbudùhu badhà siràtun mustekijmun*]

«Unë, duke qenë vërtetues i Teuratit, që e kam para vetes, kam ardhur të bëj hallall për ju disa gjëra që ju i kishit të ndaluara. Unë kam ardhur te ju me një argument prej Zotit tuaj. Prandaj kijeni frikë Allahun dhe bindmuni mua! S’ka dyshim se Allahu është Zoti im dhe juaji, pra adhurojeni Atë! Ja, kjo është udha më e drejtë».

Shpjegime

Fahri Raziu dhe Hazini thonë se çdo pejgamber i ka vërtetuar pejgamberët e mëparshëm dhe sheriatet e tyre. Prandaj i madhi Isa e tregoi hapur se e vërtetonte Teuratin.

Qëllimi i ardhjes së Isait ishte kryesisht për dy qëllime: 1) për të vërtetuar Teuratin; 2) për të anuluar disa dispozita të Teuratit. Prandaj Isai thotë: “Kam ardhur të bëj hallall për ju disa gjëra që ju i kishit të ndaluara” (mishin e dhjamine e devesë, për të mos punuar ditën e shtunë, të ndaluara në Teurat; ai i lejoi dhe i bëri hallall).

Kuptimi i vërtetimit të Teuratit nga Isai është besimi se Teurati është libër i zbritur nga Zoti. Sipas këtij kuptimi: anulimi i disa dispozitave të atij libri nga Isai me urdhrin e Zotit nuk është në kundërshtim me vërtetimin, sepse anulim do të thotë: shfuqizoj një dispozitë që ka qenë vepruese më parë.

Ebu Su’ud efendiu thotë se i madhi Isa e ka kryer detyrën e thirrjes plotësisht, sepse për të drejtuar kombin në udhën e drejtë, së pari i ka thënë atij: “Kam ardhur te ju me një argument nga ana e Zotit tuaj” dhe ky argument vërteton në mënyrë të qartë profetësinë time. Pastaj i ka numëruar mrekullitë e tij më me rëndësi dhe, më pas, përsëri i ka thënë se “kam ardhur te ju me një shenjë prej Zotit”, për t’i afruar ata në besim dhe pastaj i

ka urdhërrur të kenë frikë Zotin, t'i binden Zotit e ta adhurojnë Atë³⁴ dhe ka përfunduar duke thënë: “Ja, kjo është udha më e drejtë.”

* * *

Zoti, për të treguar se i madhi Isa, pasi e kreu detyrën e thirrjes në fenë e drejtë, vuri re se benii israilët këmbëngulnin në mohimin e së vërtetës, madje përpiqeshin ta vrisnin atë, e ai kërkoi ndihmues për fenë e Zotit dhe për t'u ruajtur prej sherrit të tyre, urdhëron e thotë:

«فَلَمَّا أَحَسَّ عِيسَى مِنْهُمُ الْكُفْرَ قَالَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ قَالَ
الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنْصَارُ اللَّهِ آمَنَّا بِاللَّهِ وَاشْهَدْ بِأَنَّا
مُسْلِمُونَ (52)»

[Felem'mà e has'se Ijsà minhumul-kufre kale men ensàrij ile-ll'llàhi kàlel-hav'vàrij'jùne
nabnu ensàru-ll'llàhi àmen'nà bil'llàhi uesh'bed bi en'nà muslimùne]

«Pra, kur Isai ndjeu mohimin prej jehudinjeve, tha: Kush më ndihmon mua në rrugën e Zotit? Apostujt (shokët besnikë) i thanë: Ne jemi ndihmuesit e fesë së Zotit, i besuam All'llahut dhe ti dëshmo se ne jemi myslimanë».

Kuptimi: i madhi Isa e thiri kombin në fenë e vërtetë duke i shfaqur edhe mrekulli, por jehudinjeve nuk u bënë përshtypje këshillat e tij. Prandaj, kur e pa se ata do të këmbëngulnin në (kufër) mohim, Isai pyeti: Kush prej jush do t'i ndihmojë fesë së Allahut? Pyetjes së Isait i'u përgjigjën shokët e tij, të cilët kishin besuar e që quhen apostuj. Ata thanë: Ne do t'i ndihmojmë fesë së Zotit, sespe i kemi besuar Atij plotësisht dhe ti, o i dërguar i Zotit dëshmo se ne jemi plotësisht të bindur (myslimanë).

* * *

Zoti, pasi tregoi se apostujt u betuan dhe premtuan të ndihmonin fenë e Allahut, për të treguar edhe si janë lutur ata, urdhëron e thotë:

«رَبَّنَا آمَنَّا بِمَا أَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ
الشَّاهِدِينَ (53)»

[Rab'benà àmen'nà bimà enzeltel ue't'ebaëne-rr'rresùlefektubnà mea-sh'shàhidijne]

«Zoti ynë! Ne e besuam librin që ke zbritur Ti dhe Isait, që e ke dërguar peigamber, i shkruam pas (ecëm pas gjurmëve të tij). Pra, o Zot na shkruaj së bashku me dëshmuesit (bashkë me ata që vërtetojnë se Ti je Një dhe se Isai është profet)».

Shpjegime

“Havàri” do të thotë “gjë e bardhë dhe e thjeshtë.” Apostujve u thuhet havàrij'jùn sepse ata ishin të thjeshtë në besim.

³⁴ I tregoi edhe bazën e besimit: besimi se Zoti është edukues i gjithë botës.

Kur i madhi Ijsa u dëshpërua prej besimit të jehudinjve, kërkoi ndihmëtarë dhe gjeti të tillë apostujt, të cilët me të vërtetë e ndihmuan atë. Havarij jünët ishin dymbëdhjetë. Ata ishin peshkatarë ose mjeshtër bojaxhinj.

“Dëshmuesit”, e përmendur në këtë ajet është për pejgamberët, sepse ata do të dëshmojnë ditën e gjykimit për ym’metet e veta. Pra, apostujt janë lutur që të shoqërohen me ata dhe që atë ditë të jenë nën flamurin e tyre.

Disa kanë thënë se “dëshmuesit” është për “ym’metin e Muham’medit”, sepse apostujt e kishin parë në Teurat dhe në Ungjill se ym’meti i Muham’medit, ditën e gjykimit do të dëshmojë për popujt e tjerë. Prandaj apostujt iu lutën Zotit që t’i shkruajë së bashku me ata dhe t’i bashkojë në atë ditë me ata.

* * *

Zoti, për të treguar se jehudinjtë donin ta vrisnin Isanë dhe se Ai e ka ruajtur atë prej së keqes së tyre, urdhëron e thotë:

«وَمَكْرُواْ وَمَكْرُ اللّٰهُ وَاللّٰهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ (54)»

[*Ue mekeru ue mekere-ll’lallahu uell’lla kbajrul-makirijne*]

«Ata deshën ta vrisnin Isanë. Por Zoti i ndëshkoi ata andej nga atyre nuk u shkonte ndër mend, sepse All’lallahu është më i forti i atyre që hakmerren (që marrin intikàm)».

Shpjegime

Fjala "مكر" "mekr" do të thotë: përpiqem në fshehtësi për të nxjerrë ngatërresa dhe me dhelpëri ndaloj tjetrin që mos e bëjë atë që dëshiron.

Në tesijrin “Hazin” thuhet se “mekri” i jehudinjve kundër Isait ishte ky: Ata e nxorën Isanë bashkë me nënën e tij prej bejti Mukad’desit. I madhi Isa, pasi udhëtoi për pak kohë, erdhi përsëri të vazhdonte detyrën e vet të profetësisë. Atëherë, jehudinjtë u munduan ta vrisnin atë me njëfarë dhelpërie. Për këtë qëllim, ata caktuan disa veta që hiqeshin si miq të Isait. Ata duhet të prisnin rastin për ta vrrarë atë. Kur lajmëruan se ku gjendej Isai, deshën t’a sulmonin, por Zoti përballë dhelpërisë së tyre, bëri diçka që atyre nuk u shkonte ndër mend; Ai e ruajti Isanë. Zoti bëri që të dukej si Isai, munafiku që lajmëroi se ku gjendej ai. Kështu ata vranë munafikun dhe jo Isanë. Pastaj kur e panë se kishin vrrarë shokun e vet, në mes tyre filloi grindja. Ky është kuptimi i frazës “ue mekere-ll’lallahu”. Pra, Zoti i hodhi jehudinjtë në kurthin që kishin ngritur për Isanë dhe kështu u hakmorr ndaj tyre, sepse Zoti është më i forti i atyre që e shpaguajnë punën e keqe.

* * *

Zoti, për të shpjeguar këtë hakmarrje (intikàm) ndaj jehudinjve urdhëron e thotë:

«إِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى ابْنِي مَتَوْفِيكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ
الَّذِينَ كَفَرُوا وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ فَوْقَ الَّذِينَ كَفَرُوا
إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأَحْكُمُ بَيْنَكُمْ فِيمَا
كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ (55)»

*[Idh kale-ll'Ilàhu jà Ijsà in'nij muteveffijke ue ràfiuke ilej'je ue mutab'hiruke mine-
l'ledhijne keferù ue xhàilul-l'ledhijne-t'tebe'ùke fouka-l'ledhijne keferù joumel-kijàmeti
thum'me ilej'je merxhiukum fe abkumu bejneukum fijma kuntum fijbi takhtelifûne]*

«Kur All'Ilàhu i tha: 'O, Isa! Unë do të të vdes ty (dhe nuk u jap rast jehudinjve të të vrasin ata) dhe do të të ngre pranë vetes, ku nuk ka tjetër sundues veç Meje, do të të ngre (aty ku do të shohësh shpërblimin prej Meje, do të lartësoj ty në atë vend ku i nderoj robtë e Mi) dhe do të të pastroj ty prej atyre që janë mohues (e do të të shpëtoj ty prej mashtrimeve të tyre), kurse ata do t'i bëj që deri ditën e kijametit të të pranojnë ty mbi ata që mohojnë ; pastaj tek Unë është vendi ku do të ktheheni e do të vini të gjithë. Dhe atëherë, Unë do të gjykoj në mes jush ato çeshtje rreth të cilave ju kishit konflikt».

Shpjegime

«إِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى ابْنِي مَتَوْفِيكَ»

[Idh kale-ll'Ilàhu jà Ijsà in'nij muteveffijke]

«Kur All'Ilàhu i tha: 'O Isa! Unë do të vdes ty'».

Kuptimi: Kur beni israilët filluan përgatitjen për atentat kundër Isait, Zoti i tha atij: O Isa! Unë do të të vdes ty dhe nuk do t'u jap rast jehudinjve që të të vrasin.

Fahri Raziu, Hazini dhe EbusSu'udi kanë thënë se kuptimi i fjalës muteveffijke – “Unë do të të vdes ty” është: Jetën tënde do ta plotësoj dhe atëherë Unë vetë do të ta marr shpirtin e nuk do t'u jap rast jehudinjve që të të vrasin ty.

Ose:

Unë do të të vdes ty dhe do të të lartësoj te vendi i nderimit. Është interpretuar kështu, sepse disa kanë thënë se i madhi Isa ka vdekur një herë dhe ka qëndruar i vdekur për shtatë orë, pastaj është ngjallur dhe e ka ngritur Zoti në qiell.

Ose:

Unë do të të vë ty në gjumë dhe do të të ngre në qiell fjetur.

Ose:

Unë do të t'i vdes ty lidhjet njerëzore, të cilat janë penguese për t'u ngritur ti në qiell.

Ndër interpretimet që u përmendën, i pari është më i vërtetë, sepse u përshtatet edhe fjalëve të shenjta të Pejgamberit tonë.

«*Ue ràfiuke ilej'je*» «dhe do të ngre tek Unë (ku nuk ka tjetër sundues veç Meje), do të ngre aty ku do të shohësh shpërblimin prej Meje, do të lartësoj ty në atë vend ku i nderoj robtë e Mij)».

Prej kësaj thënieje, nuk është e detyrueshme të thuhet se Zoti ka vend.

«*Ue mutab'hiruke mine-l'ledhijne keferù*» «dhe do të të pastroj ty prej atyre që janë mohues (e do të të shpëtoj prej mashttimeve të tyre dhe do të të largoj prej atyre që e kanë të ndyrë besimin e të ndyra punët)».

Largimin e Isait prej mohuesve e ka prurë me fjalën “pastërti”, për t'i rritur nderimin atij.

«*Uue xhàilul-l'ledhijne-t'tebe'ùke...*» «dhe ata që të ndjekin ty deri ditën e kijametit do t'i bëj» mbi ata që mohojnë.

Me këto fjalë Zoti ynë i premtton Isait se ditën e kijametit besimtarët e tij, do të jenë mbi jehudinjtë që e mohojnë atë. Ky premtim i Allahut është realizuar deri në ditën e sotme, sepse po bëhen afërsisht dy mijë vjet që jehudinjtë nuk kanë mundur të ngrenë qeveri në asnjë vend të botës, por gjithnjë kanë mbetur nën sundimin e myslimanëve dhe të të krishterëve, të cilët i besojnë Isait. Pa dyshim, që edhe më vonë kështu do të mbeten jehudinjtë.

Pra: besimtarët e Isait do të triumfojnë mbi jehudinjtë, qoftë me armë, qoftë me argumente.

«*Thum'me ilej'je merxhiukum...*» «pastaj tek Unë është vendi ku do të ktheheni e do të vini të gjithë (besimtarë e mohues)» dhe, atëherë Unë do të gjykoj në mes jush çështjet rreth të cilave ju kishit konflikt.

Zoti, për të shpjeguar mënyrën e gjykimit në mes tyre, urdhëron e thotë:

«فَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَأَعَذُّهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا فِي الدُّنْيَا
وَالْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ مِّنْ نَّاصِرِينَ (56)»

[*Fe em'me-l'ledhijne keferù fe uadh'hibuhum adhàben shediiden
fd'dun'jà uel-àkhireti ue mà lehum min nàsirijne*]

«Do t'i ndëshkoj shumë rreptë në dynja e në ahiret ata që kanë mohuar të vërtetën, dhe për ata nuk do të ketë ndonjë ndihmëtar (që t'i shpëtojë prej ndëshkimit)».

«وَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ
وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ (57)»

[*Ue em'me-l'ledhijne àmenù ue amilu-s'sàlihàti fejuvef'fijhim uxhùrehum uell'llàhu là
jubib'bu-dh'dhàlimijne*]

«Kurse atyre që kanë besuar dhe kanë bërë punë të mira, Zoti do t'ua japë shpërblimet të plota. Zoti nuk i do keqbërësit».

«ذَلِكَ نَتْلُوهُ عَلَيْكَ مِنَ الْآيَاتِ وَالذِّكْرِ الْحَكِيمِ (58)»

[*Dhàlike netlùhu alejke minel-àjàti uedh'dbikril-bakijmi*]

«Këto (ngjarje) që t'i lexojmë ty (o, i dashuri Im) janë nga shenjat (e profetësisë sate) dhe janë prej Kur'anit që i përfshin të gjitha dituritë e larta (hikmetet)».

Shpjegime

«Dhàlike...»: këto ndodhi të përmendura deri tani për punën e Zekerij'jaît, të Jahjaît, dhe Isait, që Ne t'i lexojmë ty, o i dashuri Im, janë prej shenjave të profetësisë sate. Kuptimi: kumtimi yt për ato ndodhi, ashtu të vërteta siç janë, pa i nxënë prej ndonjë mësuesi dhe pa i lexuar në ndonjë libër, tregojnë qartë se ti je i vërtetë në ato që thua se këto fjalë janë të zbritura nga Zoti me ndërmjetësinë e Xhibrijlit.

[Uedh'dhikril-hakijmi]

«Janë edhe prej Kur'anit që përfshijnë të gjitha dituritë e larta (hikmetet)».

* * *

Zoti për të hedhur poshtë besimin e disa të krishterëve, në hyjnorësinë e të madhit Isa, urdhëron e thotë:

«إِنَّ مَثَلَ عِيسَىٰ عِنْدَ اللَّهِ كَمَثَلِ آدَمَ خَلَقَهُ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ» (59)

[In'ne methele Ijsà inde-llâhi kemetheli àdeme khalekabhù min turàbin thum'me kale lehù kun fejekùnu]

«Pa dyshim puna e Isait te Zoti është si puna e Ademit, të cilin Zoti e krijoi prej baltës dhe pastaj i tha: 'Bëhu njeri!' Dhe ai në çast u bë».

Kuptimi: Zoti, ashtu siç krijoi Ademin pa nënë e pa baba, po ashtu krijoi edhe Isanë pa baba. Në krijim Isai i përngjan Ademit. Ademi është krijuar edhe pa nënë, por askush nuk thotë për Ademin se ai është zot, ose bir i Zotit. Prandaj, ju o priftërinj të Nexhranit! Me çfarë arsytimi thoni për Isanë se ai është bir i Zotit?! Nëse duhej thënë kështu, kjo më shumë duhej të thuhej për Ademin që është krijuar pa nënë e pa babë. Kështu e hedh poshtë Zoti ynë besimin në hyjnorësinë e të madhit Isa.

* * *

«الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُن مِّنَ الْمُؤْمِرِينَ» (60)

[El-hak'ku min rab'bike felà tekun minel-mumterijne]

«Ky lajm i vërtetë të është treguar prej Zotit tënd; prandaj mos u bëj prej turmës së atyre që dyshojnë!»

Kuptimi: të gjitha dispozitat që të kanë ardhur prej Zotit tënd rreth lindjes së Isait dhe për pafajësinë e Merjemes, janë të vërteta, por jehudinjtë dhe të krishterët dyshojnë në këto dispozita. Por ti, o i dashuri Im mos u bëj prej atyre që dyshojnë!

Me këtë ajet Pejgamberi është ndaluar të dyshojë në dispozitat e përmendura. Vetëkuptohet, ndalohet rreptësisht edhe ym'meti i Muham'medit, alejhiselam, të dyshojë, sepse dihet që Pejgamberi nuk do të dyshonte në këto njoftime. Por ajeti i drejtohet Pejgamberit, me qëllim që të forcohet ndalimi për dyshim.

* * *

Zoti me madhërinë e vet, pasi tregoi që në fillimin e kësaj sureje dhe deri këtu arsyet për t'u hequr të krishterëve dyshimin në lidhje me çështjen e Isait e të Merjemes, pasi tregoi edhe argumentet e qarta për Njësimin e vet, për të urdhëruar Pejgamberin që të thërrasë në mallkim ata që këmbëngulin në mohimin e së vërtetës, urdhëron e thotë:

«فَمَنْ حَاجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا
نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَأَبْنَاءَكُمْ وَنِسَاءَنَا وَنِسَاءَكُمْ وَأَنْفُسَنَا
وَأَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَةَ اللَّهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ (61)»

[Femen haxh'xheke fjbhi min baëdi mà xhàeke minel-ilmi fekul teàlou ned'ù ebnàenà ue ebnàekum ue nisàenà ue nisàekum ue enfusenà ue enfusekum thum'me nebtehil fenexh'al laënete-ll'làbi alel-kàdhibijne]

«Kushdo që të polemizojë me ty rreth çështjes së Isait, pasi ty të erdhi dituria (pasi ty të zbritën argumentet dhe pasi ti ua tregove atyre), u thuaj (kundërshtarëve): Ejani të thërresim bijtë tanë dhe bijtë tuaj, gratë tona dhe gratë tuaja, veten tonë dhe veten tuaj (të mbledhemi në një vend) dhe pastaj t'i lutemi Zotit që të lëshojë mallkimin mbi ata që gënjejnë».

Shpjegime

Ky ajet quhet “ajeti i Mubàheles”. Fjala “mubàhele” do të thotë: “lutem seriozisht për mallkimin e tjetrit”.

Kur Pejgamberi ua këndoi këtë ajet priftërinjve të Nexhranit, ata shikuan shoku-shokun, dolën jashtë xhamisë dhe i thanë kryetarit të tyre: “Ç’thua ti, a të bëjmë mubàhele me Muham'medin?” Kryetari që quhej Akil, u tha: “Për Zotin e vërtetë! Edhe ju e morët vesh se Muham'medi është profet i vërtetë dhe e kuptuat se fjalët e tij janë të drejta. Pra, në qoftë se do të bëni mubàhele me të, do të rrezikoheni, sepse të gjitha kombet që kanë bërë mubàhele me pejgamberët e vet, janë zhdukur. Prandaj sonte i kërkojmë leje për t'u menduar rreth kësaj pike, pastaj nesër i themi ç’kemi për t'i thënë”.

Priftërinjtë, hynë përsëri te Pejgamberi, i kërkuan leje që të mendoreshin mirë e mirë për atë punë. Ai u dha lejë. Atë natë priftërinjtë u menduan dhe vëndosën t'i thoshin Pejgamberit: “Ne nuk bëhemi mysli-manë, por do të japim haraç dy mijë palë rroba të kuqe në vit dhe tridhjetë

këmisha hekuri, me kusht që të mos na hapësh luftë dhe ne të shkojmë e të rrimë në vendin tonë.

Të nesërmen, Pejgamberi u bë gati për mubàhele, vuri në kokë taxhën e zezë, thirri pranë gratë e veta, bijën e tij, të madhen Fatime dhe djemtë e saj, imam Hasanin e imam Hysenin, thirri edhe imam Aliun e Selman Farisiun. Por priftërijtë erdhën dhe i treguan vendimin e tyre. Pejgamberi e pranoi vendimin e tyre dhe lidhi paqe me ta.

Prej këtij ajeti, kuptohet se bijtë e vajzës janë si bijtë e vet. Pejgamberi, duke mos pasur djem, u detyrua tu thoshte priftërinjve: “Të thërrasim djemtë tanë” dhe thirri pranë vetes nipat e tij të nderuar, imam Hasanin e imam Hysenin.

Prej ajetit nënkuptohet se lejohet mallkimi i gënjeshtarëve, mohuesve e keqbërësve, por pa caktuar ndonjërin me emër; p.sh, lejohet të thuhet “Mallkimi i Zotit qoftë mbi gënjeshtarët!” por, nëse përmendet ndonjë me emër, nuk lejohet, përveç atyre që dihet se kanë vdekur mohues.

* * *

Zoti me madhërinë e vet, pasi tregoi punët e të madhit Isa, se ai është rob i Zotit e i dërguar prej Tij, si dhe lidjen e tij të jashtzakonëshme pa baba, për të treguar se edhe këto ngjarje janë të vërteta, urdhëron e thotë:

«إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ وَمَا مِنْ إِلَهٍ إِلَّا اللَّهُ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (62)»

[In'ne hadhà lehuvel-kasasul-bak'ku ue mà min ilàbin il'le-ll'làhu ue in'ne-ll'làhe lehuvel-azîzül-bakijmu]

«Këto (njoftime që u treguan deri tani) pa dyshim, janë njoftime të vërteta. Nuk ka tjetër të adhuruar veç All'llahut, sepse Allahu është i vetmi ngadhënjyes e punëbukur (hakijm), që vepron me dije të plotë (hikmet)».

Shpjegime

Fjala “kasas” është shumë e fjalës kis'sah, që do të thotë: lajm që të jep zgjim e këshillë për t'u udhëzuar në rrugën e drejtë dhe që të tregojnë edhe mënyrën e shpëtimit prej ndëshkimit të Zotit.

Njoftimet për ndodhitë e Isait e të nënës së tij, si edhe njoftimet e tjera janë të vërteta dhe i shtojnë njerëzit në rrugën e mbarë, u japin një zgjim dhe i nxisin të mendojnë për fuqinë e plotë të Zotit.

Ky ajet hedh poshtë edhe një herë besimin e disa të krishterëve që thonë se Isai është zot ose bir i Zotit (Zoti na faltë!), duke thënë: “S'ka zot tjetër veç All'llahut, Ai është i Vetmi Ngadhënjyesi që vepron me urtësi”. Por si mund të jetë zot Isai që nuk i ka këto cilësi!?”

* * *

«فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِالْمُفْسِدِينَ» (63)

[Fein tevel'lou fe in'ne-ll'lahe alijmun bilmufsidijne]

«Në qoftë se ata kthejnë shpinën (nuk pranojnë të vërtetën, le të mos e pranojnë, sepse ata kanë qëllim të nxjerrin ngatërresa), por Zoti i njeh mirë ngatërrestarët».

Shpjegime

Bejzaviu thotë se ky ajet ka ardhur për të frikësuar kryengritësit që nuk e pranojnë të vërtetën, sepse në vend që të thoshte “Zoti i di ata عليم”

«هم» (alijmun bihim), ka thënë “Zoti i njeh ngatërrestarët”. Me këtë do të thotë se ata që nuk e pranojnë të vërtetën dhe nuk pranojnë arsyen edhe pasi ajo u tregohet, doemos që ata kanë qëllime ngatërresash, duke u turbulluar mendjen të paditurve. Por nuk ka ndonjë vlerë që ata nuk e besojnë të vërtetën, sepse Zoti i di plotësisht qëllimet e atyre që duan të prishin besimin e vet dhe të vegjëlisë dhe, prandaj Zoti do t’u japë ndëshkimin e merituar.

* * *

Zoti me madhërinë e vet, pasi bëri të njohur argumentet që tregojnë se Ai është Një, thotë edhe se priftërinjtë e Nexhranit nuk guxuan të mallkohen me Pejgamberin, por as të vërtetën nuk e besuan për shkak të qëllimeve të tyre personale; për të na njoftuar edhe me urdhrin që i dha Pejgamberit që ai t’u bëjë thirrje përsëri ithtarëve të librave të mëparshëm (ehli kitabëve) për në rrugën e drejtë me një argument tjetër, urdhëron e thotë:

«قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِّنْ دُونِ اللَّهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ» (64)

[Kul jàehlel-kitàbi teàlou ilà kelimetin sevà'in bejnenà ue bejnekekum el'là naëbude il'le-ll'lahe ue là nusbrike bihí shej'en ue là jet'tekhidhe baëdunà baëdan erbàben min dùni-l'làhi fein tevel'lou fekàlù-sh'bedù bien'nà muslimùne]

«(I dashuri Im!) Thuaj: O ithtarë të librave të mëparshëm (o, ehli kitabë)! Ejani (të mblidhemi) në një fjalë që është e njëjtë për ne e për ju: Të mos adhurojmë (asnjëri prej nesh) tjetërkënd përveç Allàhut, të mos i bëjmë Atij shok askënd e asgjë dhe një pjesë nga ne të mos marrë zota të tjerë e të lërë Allàhun! Në qoftë se ata edhe kësaj i kthejnë shpinën, thuaju (atyre): dëshmoni për ne se ne jemi myslimanë!»

Shpjegime

Këtu ehli kitabët nuk është vetëm për priftërinjtë e ardhur prej Nexhrani, por edhe për jehudinjtë që banonin në Medinë, disa nga të cilët, sikurse u tregua më lart, sapo e morën vesh se kishin ardhur disa të krishterë që të polemizojnë.

zonin me Pejgamberin, erdhën e u përzier në atë kuvend. Prandaj ajeti u është drejtuar të dyja palëve.

Fraza: “O ju ehli kitabë” do të thotë: meqenëse ju i besoni Teuratit e Ungjillit, pra jeni prej atyre që i kuptoni argumentet e librave, duhet t’i bindeni arsyes më shumë se idhujtarët, që nuk u besojnë librave; është në nderin tuaj që të pranoni të vërtetën më shumë se të tjerët. Me këtë mënyrë Zoti i thërret ata – thotë Bejzaviu dhe Ebussu’udi - që t’i përulen së vërtetës.

Fjala “është i njëjtë për ne e për ju” është për fjalën e drejtë, e cila sapo të pranohet, na barazon të gjithëve në të drejtat civile (hukuk) e në dispozitat e tjera dhe vëllazërohemi në atë mënyrë që asnjëri mos të ketë privilegje mbi të tjerët.

Dy interpretuesit e mësipërm të Kur’anit kanë thënë se në këto ajete që përshkruajnë rragatën (polemikën) e priftërinjve të Nexhranit dhe të disa jehudinjve të Medines, është respektuar shumë bukur ligji i polemikës (kanuni munàdhereh) në sjelljen e argumenteve dhe në mposhtjen e kundërshtarëve shkallë-shkallë: Herën e parë Zoti tregoi njëra pas tjetrës çështjet që kanë të bëjnë me Isanë, (kundër hyjnizimit të Isait); pastaj tregoi mënyrën e thirrjes së Muham’medit, alejhisselam në besimin e vërtetë dhe, pasi ata këmbëngulën në mohim, u thirrën që të mallkoheshin me Pejgamberin, por meqenëse ata nuk guxuan të bënin Mubàhelen, përsëri u thirrën në një fjalë që siguron barazinë për të gjithë njerëzit dhe, kur ata as këtë nuk e pranuan, Pejgamberi u urdhërua t’u thoshte: “Dëshmoni për ne se ne jemi myslimanë.” Kjo mynyrë ligjërata është udha më e bukur e më e hapur për t’i thirrur njerëzit në rrugën e drejtë.

* * *

Si të krishterët ashtu edhe jehudinjtë mëtojnë se i madhi Ibrahim është jehudi dhe i krishterë. Zoti, për të hedhur poshtë thëniet e tyre, urdhëron e thotë:

«يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تُحَاجُّونَ فِي إِبْرَاهِيمَ وَمَا أُنْزِلَتِ
التَّوْرَةُ وَالْإِنْجِيلُ إِلَّا مِنْ بَعْدِهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ (65)»

[Jà ehlel-kitàbi lime tubàxh’xhùne fij Ibràhijme ue mà unzileti-t’teuratù uel-inxhijlu
il’là min baëdibí efelà taëkilùne]

«O Ehli kitabë! Përse grindeni me fjalë për punën e Ibrahimit, kur Teurati dhe Ungjilli janë zbritur pas tij? Apo ende nuk ua merr mendja këtë gjë?»

Kuptimi: O jehudinj! Përse u thoni të krishterëve se Ibrahim është prej jush? Edhe ju o të krishterë, përse u thoni jehudinjve se Ibrahim është prej nesh? Ku mbështeteni? Në Teurat e në Ungjill? Mirëpo, këta dy libra kanë zbritur pas Ibrahimit dhe jo vetëm që kanë zbritur pas tij, por në ata libra nuk thuhet asnjë fjalë se Ibrahim është jehudi ose i krishterë! Pra, ende nuk

e kuptoni se po mëtoni diçka që nuk është aspak e vërtetë? Qysh thoni një rrenë kaq hapur dhe nuk mendoheni?

«هَآ أَنْتُمْ هَؤُلَاءِ خَاجَجْتُمْ فِيمَا لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ فَلِمَ تُحَاجُّونَ فِيمَا
لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ(66)»

[Hà entum hàùlài hàxbehxhtum fijmà lekum bibí ilmun felime tubàxh'xhùne fijmà
lejse lekum bibí ilmun uell'llàhu jaëlemu ue entum là taëlemùne]

«Ju (o ehli kitabë) jeni nga ata njerëz që flasin për çështje, rreth të cilave keni pak dituri. Përse, pra flisni për çështje rreth të cilave nuk keni asnjë dituri? Zoti që i di të gjitha punët (mund të flasë për ato çështje), kurse ju nuk dini asgjë».

* * *

Zoti i vërtetë, që i di se si janë punët, urdhëron e thotë:

«مَا كَانَ إِبْرَاهِيمُ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا وَلَكِنْ كَانَ حَنِيفًا
مُسْلِمًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ(67)»

[Mà kàne Ibràhijmu jehùdij'jen ue là nasràni'jen ue lakìn kàne hanijfen muslimen ue
mà kàne minel-mushrikijne]

«Nuk ka qenë Ibrahim i as jehudi e as i krishterë (nasràni), por ka qenë një monoteist i pastër mysliman (muveh'hid); ai nuk ka qenë as prej idhujtarëve».

Shpjegime

Hanijf i thonë atij njeriu që, ndër të gjitha fetë, përqafton fenë e vërtetë, e cila të çon në udhën e drejtë.

Thënia se Ibrahim i “ka qenë një mysliman”, do të thotë se ai ka qenë në një fe, pikat themelore të së cilës, përshtaten krejtësisht me fenë islame.

Fahri Raziu thotë se Zoti e ka përfunduar ajetin duke thënë se “Ibrahimi nuk ka qenë as prej idhujtarëve”. Me këtë frazë, Zoti thekson se jehudinjtë që besojnë se i madhi Uzejr është bir i Zotit, si dhe disa të krishterë që besojnë në hyjninë e të madhit Isa, numërohen si idhujtarë. Atëherë, nëse Ibrahim i do të ishte jehudi, ose i krishterë, ai do të ishte idhujtar si ju; por ai nuk ka qenë prej idhujtarëve, përkundrazi ai është muveh'hid, njeri që ka besuar se Zoti është Një dhe është krejtësisht i pastër prej besimeve të kota e i bindur ndaj urdhrave të Zotit.

* * *

«إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهَذَا النَّبِيُّ
وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ(68)»

{In'ne eule-n'nàsi bi Ibràhijme lel'ledbijne-t'tebe'ùhu ue hadhe-n'nebij'ju uel'ledbijne
àmenù uell'llàhu velij'jul-muëminijne}

«S'ka dyshim se më të afërmit e Ibrahimit janë ata njerëz që e ndjekin atë, ky Pejgamber dhe ata që e kanë besuar (këtë). Zoti, është i dashuri i besimtarëve».

* * *

Zoti , për të reguar se një grup nga ehli kitabët, jo vetëm që nuk i besojnë së vërtetës, por duan edhe të nxjerrin besimtarët nga rruga e drejtë dhe t'i hedhin në humnerë, urdhëron e thotë:

« وَدَّتْ طَائِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّوكُمْ وَمَا يُضِلُّونَ إِلَّا
أَنفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ (69) »

[Ved'det tàifetun min ehlil-kutàbi lou judil'lùnekum ue mà judil'lùne il'là enfusebum ue
mà jesh'urùne]

«Një grup nga ehli kitabët duan që t'ju largojnë prej udhës së drejtë, por ata nuk nxjerrin prej saj asnjë njeri, përveç vetvetes. Por këtë ata nuk e kuptojnë».

Shpjegime

Hazini thotë se ky ajet ka zbritur për të kundërshtuar disa jehudinj të Medines, të cilët u përpoqën t'u mbushnin mendjen e t'i kthenin në fenë e tyre Muàdh bin Xhebelin dhe Am'màr bin Jàserin. Sipas këtij transmetimi, kuptimi i ajetit është: Pavarësisht sa shumë dëshirojnë një parti nga jehudinjtë që t'u nxjerrin ju prej besimit të vërtetë, ata nuk kanë sukses në atë punë dhe nuk mund të nxjerrin asnjë njeri prej udhës së drejtë, përveç vetvetes. Por ata këtë nuk e kuptojnë.

“PËRKTHYESI”:

{Sikurse është treguar në dispozitat e Fik'hut, në të tilla ajete, nuk merren parasysh veçantitë e shkakut të zbritjes, pasi vlera e ajetit qëndron në përgjithësimin e fjalës; prandaj themi se ky ajet i madhëruar, si dhe ajete të ngjashëm me këtë, janë lajme të përgjithëshme nga Zoti, të realizuara deri më sot dhe, pa dyshim, që do të vërtetohen edhe në vazhdim të kohës. Pra, kurdoherë gjendet një gup nga ehli kitabët, të cilët dëshirojnë dhe mundohen që t'i kthejnë myslimanët prej fesë së tyre. Por nuk kanë sukses, kështu, nuk ia arrijnë qëllimit dhe humbjen e kanë për vete; por nuk e kuptojnë.

Kështu për shembull, misionarët protestanë bëjnë udhëtime të gjata nëpër vende të ndryshme, shpenzojnë miliona për çdo vit, sakrifikojnë jetën e tyre dhe mundohen me të gjitha mjetet që t'i largojnë myslimanët prej fesë, por nuk kanë sukses. Pse nuk kanë sukses?

Feja islame i urdhëron të mençurit e rritur që të mendohen, të studiojnë, të vëzhgojnë mirë e mirë, që të dallojnë të vërtetën dhe pastaj ta besojnë atë. Kurse misionarët u thonë njerëzve: “Mos u mendo fare, por mbylli sytë dhe beso!” Nuk mund të mendohet se në botë gjendet një njeri me mendje të

kthjelluar që të lërë pas dore fenë islame e të përqafojë një fe tjetër, veçse në është i hutuar, ose nëse ka ndonjë synim të poshtër vetjak.

E, feja islame thotë me zë të lartë: “Mendohu, pastaj besol!” Ajo thotë kështu, sepse është e sigurt se nuk ka brenda saj ndonjë çështje që të jetë jashtë natyrës dhe jashtë mendjes së shëndoshë; ajo është e sigurt që nuk ka ndonjë urdhër të Allahut që të mos jetë i përshtatshëm e të mos jetë i dobishëm për këtë jetë dhe për jetën e pasosur.

Qoftë i bekuar Pejgamberi ynë, i cili ka thënë:

«الدين هو العقل ولا دين لمن لا عقل له»

(*Ed'djnu huvel-aklu ue lā djnun limen lā akle lehū*)

“Feja islame është vetë mendja. S’ka fe ai që s’ka mend.” Jemi kryelartë dhe mburremi duke thënë “Në fenë islame nuk ka asnjë çështje që ta skuq fytyrën përballë të mençurve. Qoftë i lavdruar Zoti i vërtetë që na ka krijuar myslimanë!”

O shqiptarë ! Ta mbajmë pra këtë fe të mbarë e të veprojmë sipas dispozitave të saj, që kështu edhe Zoti të na ndihmojë në çdo pikpamje!}

* * *

Zoti tregoi se ka një grup prej ehli kitabit që përpiqet si e si t’i largojnë myslimanët prej rrugës së drejtë. Për të kritikuar edhe dijetarët e tyre, të cilët i mohojnë argumentet e Zotit, megjithëse i dinë, urdhëron e thotë:

«يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَأَنْتُمْ

تَشْهَدُونَ (70)»

[*Jà ehlel-kitàbi lime tekfurùne bi àjàti-l’làhi ue entum tesh’hedùne*

]«O ehli kitabë! Përse i mohoni argumentet e Zotit, të cilat ju i shihni në Teurat e në Inxhijl (Ungjill)?»

Shpjegime

Këtu “ehli kitabët” është për dijetarët e jehudinëve dhe të të krishterëve, kurse “argumentet që mohojnë ata”, është për ato ajete të Teuratit e të Inxhijlit (Ungjillit) që flasin për cilësitë e Muham’medit, alejhisselam, ose është për ajetet e Kur’anit, sepse ata e dinin shumë mirë që Kur’ani është i vërtetë, por, për të ruajtur pozitën e vet, ata e fshihnin e nuk ia tregonin drejt atë vegjëlisë. Pra, ajeti do të thotë:

O dijetarë të ehli kitabit! Përse i fshihni ajetet e Teuratit e të Inxhijlit (Ungjillit); ato ajete në të cilat përmenden cilësitë e Muham’medit e bëheni mohues të tyre? Ju e dini shumë mirë që ato ajete janë të vërteta. Pëse, atëherë nuk i pohoni edhe me gojë?

* * *

«يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَلِيْسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُونَ
 الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ (71)»
 [Jà eblel-kitàbi lime telbisùnel-hak'ka bilbàtili ue tektumùnel-hak'ka ue entum
 taèlemùne]

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se dijetarët e ehli kitabit kishin dy cilësi të dobëta. E para: Mohonin profetësinë e të madhit Muham'med, duke dyshuar me zemër se ai nuk është peygamber i vërtetë. Këta dijetarë që flisnin kundra ndërgjegjes së vet, Zoti i kritikoi në ajetin e mëparshëm.

E dyta: Ata i ndryshonin ajetet e librave të vet e i ndërlikonin me fjalë të kota e të dyshimta dhe këtë e bënë me qëllim që të turbullonin mendjet e njerëzve të paditur, e të mbulonin të vërtetën. Këtë grup dijetarësh e ka kritikuar Zoti ynë me ajetin që u përkthye më sipër.

Pavarësisht se i është drejtuar ehli kitabit, ajeti tregon se përzierja e së vërtetës me fjalë të kota me qëllim që të ngatërrosh mendjen e të tjerëve, si dhe fshehja e së vërtetës, janë të ndaluara për gjithëkënd. Ata që veprojnë në kundërshtim me këto ndalime, të çdo feje qofshin, kurdoherë janë të përbuzur.

* * *

Zoti, pasi tregoi se ehli kitabët mundohen të ngatërrojnë vegjëlinë, duke përzier të vërtetat me fjalë të kota, për të treguar se për këtë ata përdorin të gjitha llojet e dhelpërive, urdhëron e thotë:

«وَقَالَتْ طَائِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ آمِنُوا بِالَّذِي أُنْزِلَ عَلَى
 الَّذِينَ آمَنُوا وَجَهَ الثَّهَارِ وَاکْفُرُوا آخِرَهُ لَعَلَّهُمْ
 يَرْجِعُونَ (72)»

[Ue kàlet tàifetun min ehlil-kitàbi àminù bil'ledhij unzìle ale-l'ledhijne
 amenù vexhbe-n'nehàri uekfurù àkbirehù leal'lebum jexhiùne]

«Një grup prej ehli kitabit u thanë (shokëve të tyre): Besojeni në mëngjes Kur'anin që u zbritet atyre që besojnë, por në mbrëmje mohojeni atë; mbase kështu ata (besimtarët) do të largohen prej fesë së tyre».

Shpjegime

Interpretuesit e Kur'anit (mufes'sirinët) kanë thënë se ky ajet ka zbritur pasi u bë kthimi i Kibles kah Qabeja, sepse dijetarët e jehudinëve, si Kaëb Ibni Eshrefi me shokë, u patën thënë atëherë miqve të vet: “Në mëngjes hiquni te muslimanët sikur i keni besuar atij ajeti që u është zbritur atyre për ndryshimin e drejtimit të Kibles dhe namazin e sabahut faleni të drejtuar kah Qabeja, por në mbrëmje, hiqni dorë nga besimi dhe falni namaz të drejtuar kah Kudsi dhe u thoni mysli-manëve: Ne kishim besuar pa e studiuar punën e Muham'medit. Pastaj pamë se cilësitë e tij nuk përshtaten

me ato cilësi që tregon Teurati për Profetin e kohës së fundit. Dhe, pasi ne e diktuam se ai është gënjeshtar, hoqëm dorë nga feja islame! Me të tilla fjalë, ata shpresonin që myslimanët të dyshonin dhe ta linin fenë e tyre³⁵.

Zoti, për t'i treguar Pejgamberit dhëlpëritë e maskuara të jehudinjeve dhe për t'u vënë gardhin këtyre lloj propagandave, ka zbritur ajetin e mësipërm.

* * *

«وَلَا تُؤْمِنُوا إِلَّا لِمَنْ تَبِعَ دِينَكُمْ قُلْ إِنْ الْهُدَىٰ هَدَىٰ اللَّهُ أَن يُوْتِيَ أَحَدٌ مِّثْلَ مَا أُوتِيتُمْ أَوْ يُحَاجُّوكُمْ عِنْدَ رَبِّكُمْ قُلْ إِنْ الْفَضْلُ بِيَدِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ (73)»

[Ue là tuëminù il'là limen tebia dijnekuum kul in'nel-hudà hude-ll'llàhi en juëtà ehadum
mithle mà ütijtum eu jubàxh'xhùkuum inde rab'bikum kul in'nel-fadle bijedi-l'làhi
juëtijhi men jeshàu uell'llàhu vasiun alijmun]

«Mos i besoni tjetërkujt veç atij që ndjek fenë tuaj! (Kështu u thoshte paria e jehudinjeve shokëve të vet). (I dashuri Im!) U thuaj atyre (dhe gjithë botës): Udhëzim është udhëzimi i Zotit (e vetmja udhë e vërtetë është udha që ka treguar Zoti. Ata përsëri u thanë shokëve të vet): Mos besoni pse ndonjërit i jepet ashtu siç u është dhënë edhe ju, ose ata të polemizojnë me ju dhe të parashtojnë arsyetime në audiencë të Zotit tuaj! U thuaj atyre: Mirësia është në dorën e Zotit; Ai ia jep atë kujt të dojë. Dhe All'llahu e ka mirësinë të gjërë e të bollshme; Ai i di shumë mirë ata që e meritojnë atë mirësi».

Shpjegime

Ky ajet i madhëruar mund të përkthehet edhe kështu: (O myslimanë!) Mos i besoni tjetërkujt veçse atij që ndjek fenë tuaj! (O Muham'med) i thuaj gjithë botës: «I vetmi udhëzim është udhëzimi që ka treguar Zoti. Përse thoni ju (o jehudin) se Kur'anin besojeni në mëngjes dhe mohojeni atë në mbrëmje? Për shkak se të tjerëve u është dhënë një shariat që nuk u është dhënë ju? Apo për shkak se myslimanët do t'ju mposhtin ju me argumente të ardhura prej Zotit? (Nëse e bëni këtë propagandë për këto shkaqe) nuk keni aspak të drejtë (dhe ti, o Muham'med) thuaj se mirësia është në dorën e Zotit; Ai ia jep atë kujt të dojë (dhe nuk është ashtu siç thoni ju se Profeti nuk vjen prej ndonjë kombi tjetër përveçse prej beni israilëve, jo nuk është kështu); Zoti e ka mirësinë të gjërë dhe Ai i di shumë mirë ata që e meritojnë atë mirësi³⁶.

Jehudinjtë kishin këto besime: besonin se nuk vjen pejgamber prej ndonjë kombi tjetër, përveçse prej beni israilëve; ata besonin gjithashtu se ata ishin më të diturit e botës dhe se askush nuk i mposhte dot me arsyetime.

³⁵ Duke thënë se Jehudinjtë e kanë studiuar mirë punën, prandaj kthyen dhe tani të kthejmë edhe ne!

³⁶ Ky ajet mund të interpretohet edhe në formë tjetër. Thuhet se ky ajet është më i zorshmi i ajeteve të Kur'anit nga pikëpamja e interpretimit.

Zoti, për të hedhur poshtë ato besime, thotë: “O Muham’med! Thuaj: “Mirësia është në dorën e Zotit, Ai kujt të dojë ia jep atë; dhe All’llahu e ka mirësinë të gjërë dhe i di shumë mira ata që e meritojnë atë mirësi.”

* * *

«يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ (74)»

[*Jakhtas’su birahmetihí men jeshàu uell’llàhu dbul-fadlil-adhijmi*]

«Zoti e përveçon mëshirën e vet për cilin të dojë, sepse Ai është Zotëruesi i mirësisë së madhe».

* * *

Zoti ynë, për të treguar edhe tradhëtitë që bëjnë beni israilët në marrëdhëniet me njerëzit dhe se ata nuk respektojnë as të drejtat e njerëzve e as të Zotit, urdhëron e thotë:

«وَمِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ إِن تَأْمَنهُ بَقِطَارٍ يُؤَدُّهُ إِلَيْكَ
وَمِنْهُمْ مَنْ إِن تَأْمَنهُ بِدِينَارٍ لَا يُؤَدُّهُ إِلَيْكَ إِلَّا مَا دُمْتَ
عَلَيْهِ قَائِمًا ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَيْسَ عَلَيْنَا فِي الْأُمِّيِّينَ
سَبِيلٌ وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ (75)»

[*Ue min ehlil-kitàbi men in teëmenhu bikintàrin jued’dihí ilejke ue minhum men in teëmenhu bidijnàrin là jued’dihí ilejke il’là mà dumte alejbi kàimen dhàlike bien’nehum kàlù lejse alejnà fil-um’mij’jijne sebijlun ue jekùlùne ale-ll’llàhìl-kedhibe ue hum jaëlemùne*]

«Prej ehli kitabëve ka nga ata njerëz, të cilëve edhe sikur t’u lësh (në amanet) një barrë me florinj, ata ta kthejnë ty; por prej tyre ka edhe të atillë që sikur t’u lësh në amanet edhe një dinar të vetëm, nuk ta kthejnë, vetëm nëse këmbëngul duke ia kërkuar përditë. Shkaku i tradhtisë së tyre në amanet është se ata thonë: Nuk ka ndonjë mëkat mbi ne nëse hamë pasurinë e atyre që janë analfabetë (Është hallall për ne jehudinjtë t’ua marrim pasurinë atyre që nuk janë jehudinj). Ata flasin rrenë kundër Zotit, duke e ditur».

Shpjegime

Fahri Raziu e Hazini thonë se ky ajet ka zbritur për Abdull’llah ibni Selamin për Fah’hàs ibni Aadhùràn, të cilët ishin nga jehudinjtë. I pari ishte mysliman; i dyti çifut. Abdull’llahut i kishte lënë njëri amanet një mijë e dyqind okë dinarë. Kur ia kërkoj, ia dha pa fjalë e pa asgjë mangët. Një tjetër i kishte lënë amanet Fah’hàsit një dinar. Kur i zoti ia kërkoj, ky e mohoi dhe nuk ia dha. Per mohimin e amanetit nga Fah’hàsi, ka zbritur ky ajet.

Bejzaviu thotë se “ata që nuk e tradhtojnë amanetin” është për “të krishterët”, kurse “ata që e tradhtojnë amanetin” është për “jehudinjtë”. Shumica e të krishterëve nuk e tradhtojnë amanetin; ndërsa jehudinjtë e kanë për parim që gjaku dhe pasuria e atyre që nuk janë në fenë e tyre, është

hallall për ta. Prandaj çifutët mundohen si e si t'i rrjepin të tjerët. Ajeti thotë se këtë parim ata e kanë për shkak se thonë: “S’ka ndonjë mëkat mbi ne, nëse hamë pasurinë e atyre që janë të paditur.” Jehuditë e kanë formuar këtë besim, për shkak se ata thanë: “Ne jemi bijtë e Zotit dhe të dashurit e Tij”. Zoti, për t’u hedhur poshtë këtë besim të dobët, ka zbritur ajetin e mësipërm.

Pejgamberi, alejhisselam, kur ka zbritur ky ajet, ka thënë: “*Armigt*” e Zotit gënjejnë (kur thonë se s’kemi ndonjë mëkat e përgjegjësi që marrin pasurinë e të paditurve), sepse (as Teurati nuk i lejon ta tradhetojnë amanetin dhe) unë i kam shkelur me këmbë të gjitha zakonet e kohës së padijes (para Islamit, xbehaletit), por amaneti duhet t’i jepet të Zotit, mysliman qoftë ai, ose mohues (kàfir)”.
 * * *

Nga fraza e ajetit «Vetëm nëse këmbëngul duke i kërkuar amanetin, atëherë ai ta jep», nënkuptohet se lejohet t’ia kërkojë me forcë amanetin atij që e mohon dhe, nëse e sjell puna, lejohet edhe ankimi në gjykatë kundër tij.

* * *

«بَلَىٰ مَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِ وَاتَّقَىٰ فَإِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ (76)»
 [belà ue men enfà biabdihi uet’tekà fein’ne-ll’làbe jubib’bul-mut’tekijne]

«Jo, nuk është ashtu siç thonë jehudinjtë dhe secili le ta mbajë zotimin e vet e të ruhet (nga thyerja e besës). Zoti i do ata që ruhen».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se ky ajet i madhëruar përfshin të gjitha detyrat e njeriut ndaj Zotit e ndaj njerëzve; sepse në frazën: “Secili le ta mbajë zotimin e vet”, hyn respektimi i të gjitha të drejtave të Zotit dhe të njerëzve, kurse ne fjalën “uet’tekà” – (dhe ruhet), përfshihet ruajtja nga të gjitha gjërat e ndaluara.

Ajeti tregon qartë se frikë ndaj Zotit, domethënë, ruajtja nga gjërat e ndaluara është një mjet i fortë për të fituar dashurinë e Zotit. Pra, çdo besimtar duhet të bëjë kujdes të madh për të ruajtur veten prej gjërave që janë haram, pasi vetëm kështu përmbushet dëshira për të arritur dashurinë e Zotit.

* * *

Zoti, pasi tregoi se njerëzit që e mbajnë zotimin dhe që ruhen prej gjërave të ndaluara, do t’i shpërblejë në ahiret dhe, për të treguar edhe se kundërvepruesit do t’i ndëshkojë në atë jetë, urdhëron e thotë:

«إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَٰئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ (77)»

[In’ne-l’ledhijne jeshterùne biabdi-l’làhi ue ejmànihim themenen kalijlen ulàike là kebalàka lehum fil-àkhireti ue là jukel’limubumu-ll’làbu ue là jendburu ilejbim joumel-kijàmeti ue là juzek’kijbim ue lehum adhabun elijmun]

«Ata njerëz që shesin besën e (dhënë) Zotit dhe betimet e tyre për pak para, në ahiret ata nuk kanë pjesë. Atyre nuk do t'u flasë All'llahu (me fjalë të ëmbla), nuk do t'i shikojë (me sy të mirë) dhe nuk do t'i pastrojë (prej fajesh), por për ata ka një ndëshkim shumë të dhimbshëm».

Shpjegime

Në tefsirin e Hazinit thuhet se ky ajet ka zbritur për të kundërshtuar një shpallje që bëri paria e jehudinjeve, sipas së cilës kombi i arabëve, si të paditur që ishin, nuk kishin të drejtë të kërkonin prej tyre sendet që ua kanë pasë lënë në mirëbesim, e mbi ata nuk rëndoka ndonjë mëkat kur hanë pasurinë e tyre me çdo mënyrë qoftë. Madje, sipas tyre kështu thoshka edhe Teurati. Ata nuk u mjaftuan vetëm me deklaratën, por edhe u betuan se kështu ishte shkruar në Teurat. Mbi këtë shpallje ka zbritur ajeti, duke i kërcënuar ata me pesë lloje ndëshkimesh në ahiret:

1. Nuk do të kenë pjesë në mirësitë e asaj jete.
2. Zoti nuk do t'u flasë atyre ditën e gjykimit me fjalë të ëmbla.
3. Zoti nuk do t'i shikojë ata me syrin e mëshirës.
- IV. Zoti nuk do t'i pastrojë ata prej fajesh.
- V. Për ata do të ketë një ndëshkim shumë të dhimbshëm.

Thuhet se ky ajet ka zbritur për Esà'ath bin Kajsin, kundër të cilit një burrë ishte ankuar te Pejgamberi për arën që i kishte zaptuar. Në gjyq, Esà'athi i tha ankuesit: "Vërtetoje me dëshmitarë që ara është e jotja!" Ankuesi tha se nuk kishte dëshmitarë. Atëherë Pejgamberi i propozoi Esà'athit të betohej. Ai u ngrit në këmbë që të betohej, por në çast zbrirti ajeti, të cilin Pejgamberi e këndoi me zë të lartë. Esà'athi, aspo e dëgjoi ajetin, hoqi dorë nga betimi, pohoi të drejtën e ankuesit dhe i la arën.

Me këtë ajet të madhëruar, Zoti i porosit njerëzit të pajisen me morale të bukura, të mbajnë fjalën e dhënë dhe të mos betohen rrenë, që të mos dëmtojnë njëri-tjetrin.

* * *

«وَإِنْ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا يَلْوُونَ أَلْسِنَتَهُم بِالْكِتَابِ لِتَحْسَبُوهُ مِنَ الْكِتَابِ وَمَا هُوَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَقُولُونَ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَمَا هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ (78)»
[*Ue in'ne minhum leferijkan jelvune elsinetehum bilkitàbi litahsebùhu minel-kitàbi ue mà huve minel-kitàbi ue jekùlùne alell'llàhil-kedhibe ue hum jaëlemùne*]

«Nga ehli kitabët ka një grup, të cilët i përdredhin gjuhët e tyre në këndimin e librit (d.m.th, në vend që të këndojnë fjalët e Teuratit, këndojnë fjalët që i kanë sajuar vetë), që ju të kujtoni se këndimi i tyre është prej librit; por ai këndim nuk është prej librit. Ata thonë se kjo (që këndojmë ne) është

zbritur prej Zotit, por ajo nuk është e zbritur prej Zotit; ata flasin gënjeshtër kundër Zotit, duke e ditur se janë gënjeshtarë».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se ajeti tregon se disa nga jehudinjtë i ndryshonin ajetet e Teuratit, sidomos ato ajete që flisnin për cilësitë e Pejgamberit tonë dhe fjalët e ndryshuara i këndonin si të ishin fjalët e Teuratit. Këtë e thekson edhe fjala «jelvune», që do të thotë: “I përdredhin gjuhët e tyre, i ndryshojnë fjalët e Zotit me fjalët që kanë sajuar vetë.”

* * *

«مَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا لِّي مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ كُونُوا رَبَّانِيِّينَ بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَ (79)»

[*Mà kanë libesherin en juëtjehu-ll'llàhul-kitàbe uelbukme uen'nubuv'vete thum'me jekùle lin'nàsi kùnù ibàden lij min dūni-l'làhi ue lakìn kùnù reb'bàniy'jijne bimà kuntum tual'limùnel-kitàbe ue bimà kuntum tedrusùne*]

«Nuk i përshtatet asnjë njeriu, të cilit Zoti i ka dhënë libër, dituri (hikmet) dhe profetësi që t'u thotë njerëzve: bëhuni robër për mua dhe mësoni Zotin! Por (ai njeriu u thotë njerëzve): bëhuni njerëz³⁷ të ditur e të plotë, ashtu siç e keni kënduar dhe siç e keni mësuar librin».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë: Ibni Ab'basi ka thënë se ky ajet ka zbritur pasi jehudinjtë thanë: Uzejri është bir i Zotit dhe të krishterët thanë: Isai është bir i Zotit. Atëherë, fjala “besher” – (njeri) e ajetit është për Uzejrin dhe për Isanë; kurse fjala: “elkitàb” – “libri” është për Teuratit e për Inxhijlin (Ungjillin). Sipas këtij transmetimi, kuptimi i ajetit është: «Nuk i përshtatet asnjë njeriu, të cilit i është dhënë libër nga ana e Zotit, si Isait dhe fuqi mendore (hikmet) që të kuptojë librin, si Uzejrit ose profetësi e pastaj ai njeri t'i thotë botës: Bëhuni robër për mua dhe mësoni Zotin menjëherë! Jo, nuk ka njeri që të thotë ashtu; por, ai thotë: Bëhuni njerëz të ditur e të plotë, ashtu siç e keni nxënë dhe siç e keni mësuar librin! Disa kanë thënë se shkak për zbritjen e këtij ajeti janë bërë fjalët e jehudinjve e të të krishterëve, të cilët i thanë Pejgamberit: A po na urdhëron ti ne që të adhurojmë ty?

Sipas këtij transmetimi, fjala “besher” – (njeri) është për Muham'medin dhe fjala “elkitàb” është për Kur'anin.

Fraza: “Kùnù reb'bàniy'jijne” që u përkthye me fjalët Bëhuni njerëz të pajisur me edukatën që na ka mësuar Zoti dhe bëhuni të afërt te Zoti, të

³⁷ Pajisuni me edukatën që na e ka mësuar Zoti dhe bëhuni të afërt te Zoti.

ditur e të plotë, tregon se njeriu që merret me lexime e me mësim, i kërkohet të ketë për qëllim të nxisë njerëzit për punë të mira dhe vetë të veprojë sipas diturisë që ka nxënë prej librave të Zotit, pasi kështu shprehet që ai të numrohet i afërt te Zoti; ndryshe, dituria e njeriut nuk është aspak e dobishme për të.

* * *

«وَلَا يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلَائِكَةَ وَالنَّبِيِّينَ أَرْبَابًا
أَيَأْمُرُكُمْ بِالْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ (80)»

[*Ue là jeëmurukum en tet'tekbidhul-melàikete uen'nebij'jijne erbàben e jeëmurukum
bilkufri baëde idh entum muslimùne*]

«Ai njeri nuk ju urdhëron që ju t'i merrni melekët e peygamberët për zota. A ju urdhëron ai ju për mohim, pasi jeni myslimanë?» Kurrë s'ju urdhëron.

Shpjegime

Medariki thotë se ajeti ka zbritur për shkak të pyetjes që i bënë Peygamberit disa sahabë: “O i Dërguar i All'llahut! Ne të përshëndesim ty me “selam”, ashtu siç përshëndesim edhe njëri-tjetrin. Por ne duhet të të madhërojmë ty mbi të tjerët. Pra, a të bëjmë sexhde?”

Përveç Zotit, nuk lejohet t'i bëhet sexhde tjetërkujt. Por ju nderojeni Peygamberin tuaj me mënyra të tjera; i jepni të drejtën e vet secilit dhe nderoni njerëzit e virtytshëm!

Pra, ky ajet u drejtohet myslimanëve.

Fahri Raziu dhe Hazini thonë: Meqenëse u pa që arabët adhuronin melekët dhe jehudinjtë adhuronin Uzejrin, e të krishterët adhuronin Isanë, në ajet është përmendur se kurrkush nuk i ka urdhëruar ata që të adhurojnë melekët e peygamberët dhe se asnjë profet nuk ka urdhëruar që të adhurohet tjetërkush veç Zotit.

* * *

Zoti, pasi tregoi se ehli kitabët i kanë ndryshuar ajetet e Teuratit dhe të Inxhijlit (Ungjillit), që flasin për cilësitë e Peygamberit tonë, për të treguar edhe argumentet që dihen për profetësinë e Muham'medit, urdhëron e thotë:

«وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ
ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنْصُرُنَّهُ
قَالَ أَأَقْرَضُكُمْ وَأَخَذْتُكُمْ عَلَىٰ ذَٰلِكُمْ إِصْرِي قَالُوا أَقْرَرْنَا قَالَ
فَاشْهَدُوا وَأَنَا مَعَكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ (81)»

[*Ue idh ekbadhe-l'làhu mijthàka-n'nebij'jijne lemà àtejtukum min kitàbin ue hikmetin
thum'me xhàekum resùlun musad'dikun lima meakum letuëminun'ne bibi ue
letensurun'nebhù kale e akrertum ue ekbadhtum alà dhàlike isrij kàlù akrernà kale
fesh'bedù ue ene meakum mine-sh'shàbidijne*]

«(I dashuri im!) Përmende edhe atë kohë kur Zoti u mori besën peygamberëve: sapo Unë t'ju jap ju libër dhe dituri të madhe, e pastaj të vijë te ju një peygamber, vërtetues i asaj që keni ju me vete, patjetër t'i besoni atij dhe ta ndihmoni atë! Zoti u tha atyre: a e pohuat? Dhe, a e pranuat besën Time? Ata i thanë: e pohuam (o Zot i madh e i vërtetë!). Ai i tha: Pra, bëhuni dëshmues (për veten tuaj dhe për pasuesit tuaj!) Se edhe Unë jam dëshmues bashkë me ju».

Shpjegime

Në tefsirin Hazin thuhet se fjala “mijthak”, ka kuptimin (kontratë e përforcuar me betim). Këtu, “mijthaku” është për pohimin e peygamberëve se do të qendrojnë të bindur ndaj udhrave të Zotit dhe në shpalljen e dispozitave të Zotit; ose është për besën me betim që kanë marrë peygamberët prej um'meteve të vet për t'iu bindur peygamberëve të tjerë.

Në tefsirin e Taberit thuhet se që nga i madhi Adem e deri te Peygamberi ynë, Zoti ka marrë besë nga të gjitha ata, duke u thënë: Të besoni të gjithë peygamberët që do të vijnë e t'i ndihmoni të gjithë ata; nëse nuk i arrini ata, të porosisni popujt tuaj dhe të merrni besën prej tyre që t'u besojnë atyre dhe t'i ndihmojnë ata. Pra, ashtu siç është marrë besë prej secilit peygamber, që në qoftë se e arrijnë Peygamberin e fundit, t'i besojnë atij, po kështu janë urdhëruar edhe um'metet e tyre në librat e shenjta që t'i besojnë atij dhe të ndihmojnë fenë e Allahut.

Ne myslimanët porositemi nga sheriatu që t'i besojmë të gjithë peygamberët e mëparshëm, pa bërë dallim për asnjërin prej tyre.

Në ajet është përmendur vetëm besa që u është marrë peygamberëve dhe nuk janë përmendur besët e marra prej um'meteve të tyre, sepse dihet se për ato çështje për të cilat detyrohen peygamberët, patjetër janë të detyruar edhe um'metet e tyre. Prandaj ajeti interpretohet kështu: I dashuri Im! Përmendi ehli kitabit atë kohë kur Zoti ka marrë besën prej peygamberëve se ata do t'u binden urdhrave të Zotit, do të largohen prej çdo gjëje që Ai ka ndaluar dhe do t'ua shpallin popujve të vet dispozitat e Tij, përmendi ehli kitabit edhe këtë: Kurdo që do t'ju vijë një libër dhe hikmet (fuqi mendore e vepruese), më jepni besën se do të veproni sipas dispozitave të atij libri! Dhe, pasi u ka marrë besën atyre, u ka thënë: Kur të vijë Peygamberi i fundit, i cili është vërtetues i librit që ju e keni nëpër duar, patjetër t'i besoni atij dhe t'i ndihmoni fesë së shpallur prej tij, që është feja islame! Gjithashtu, do të porosisni edhe popujt tuaj dhe do t'u merrni atyre besën që t'i besojnë atij dhe ta ndihmojnë atë. Zoti nuk është mjaftuar vetëm me aq, por u ka thënë atyre: A e pohuat se do t'i besoni atij Peygamberi dhe se do ta ndihmoni atë? Peygamberët e nderuar kanë thënë: O Zot! Ne e pohuam. Për këtë përgjigje, Zoti u ka thënë atyre: Të jeni dëshmues për veten tuaj dhe për popujt tuaj! Se edhe Unë, bashkë me ju, jam dëshmitar.

* * *

«فَمَنْ تَوَلَّى بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ (82)»

[Femen tevel'la baëde dhàlike feulàike humul-fàsikùne]

«Dhe kushdo që të kthejë shpinën pas kësaj, është i dalur jashtë bindjes së Zotit (fasikijn)»

Kuptimi: i madhi Musa dhe i madhi Isa, bashkë me pejgamberët e tjerë kanë marrë besë prej besimtarëve të vet që kur të vijë Muham'medi si Pejgamber, do t'i besojnë e do t'i ndihmojnë atij. Edhe Teurati e Inxhijli (Ungjilli) i urdhërojnë ata në të njëjtën mënyrë. Atëherë, jehudinjtë dhe të krishterët, që e kanë thyer besën me mosbesimin e tyre, kanë dalë jashtë bindjes së Zotit.

* * *

Zoti, për të qortuar ata që nuk e pëlqejnë fenë islame, por kërkojnë një fe tjetër veç saj, urdhëron e thotë:

«أَفَغَيْرَ دِينِ اللَّهِ يَبْغُونَ وَلَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طُوعًا وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ (83)»

[Efegajre dijni-l'làhi jebgùne ue lehù esleme men fis'semàvati uel-erdi tou'an ue kerhen ue ilejhi jurxheùne]

«A ndonjë fe tjetër veç fesë së Zotit kërkojnë ata? Mirëpo asaj (feje të Zotit) i janë bindur të gjithë në qiej e në tokë. Me dashje e padashje, te ajo fe do të kthehen ata».

Shpjegime

Fahri Raziu dhe Hazini thonë se jehudinjtë e të krishterët, pretenduan se fetë e tyre janë feja e të madhit Ibrahim. Pejgamberi u tha se asnjëra nga ato nuk është feja e Ibrahimit. Atëherë të dyja palët u zemëruan dhe i thanë Pejgamberit: “Pra, edhe ne nuk jemi të kënaqur prej fesë sate.” Për ato fjalë ka zbritur ajeti i mësipërm.

Prej këtij ajeti nënkuptohet se fetë e tjera nuk janë fe të Zotit. Si judaizmi, ashtu edhe kristianizmi në themel janë fe të Zotit. Atëherë, përse themi që nuk janë fe të Zotit? Them, sepse pasi u shfaq feja islame, fetë e tjera janë fe të anuluar. Një krahasim: Një mbret nxjerr një ligj. Pas njëfarë kohe e anulon dhe në vend të tij, nxjerr një ligj tjetër. Atëherë ligjit të parë nuk i thuhet më ligj mbretëror, sepse tani ai nuk është më në veprim dhe nuk ka vlerë.

«Ue lehù esleme men fis'semàvati...».

«Mirëpo asaj feje të Zotit i janë bindur të gjithë në qiej (si melekët) dhe në tokë (si njerëzit e xhindet) me dashje e padashje...».

Vetvetiu, këtu lind një pyetje:

Të gjithë melekët i janë bindur fesë islame; por njerëzit e tokës nuk i janë bindur asaj të gjithë; përse atëherë thotë ajeti se të gjithë në tokë i janë bindur kësaj feje?

Si përgjigje të kësaj pyetjeje, në tefsirin e Taberit thuhet:

“Besimi padashje”, është për besimin e atyre që e pohojnë kur atyre u vjen shpirti në fyt. Atëherë, sapo të shohë ndëshkimin e ahiretit, çdo mohues i bindet së vërtetës. Por besimi i tij në këtë çast është besim i përdhunshëm, e nuk i sjell asnjë dobi personit.

Fraza e fundit «Ue ilejhi jurxheune» - (dhe te ajo fe do të kthehen ata) mund të përkthehet edhe kështu: “Vetëm para Zotit do të dërgohen ata (ku secili do të shikojë aty ndëshkimin e merituar)”.

“PËRKTHYESI:”

{Meqenëse po shihet me sy gëzimi që shumë dijetarë evropianë dhe amerikanë janë duke bërë studime të thella e të hollësishme mbi fenë islame dhe me miratim janë duke i vënë në zbatim dispozitat e kësaj feje, kundër çdo propagande misionare, ajeti mund të interpretohet edhe kështu:

«A ndonjë fe tjetër veç fesë së Zotit kërkojnë ata? Mirëpo asaj feje i është bindur e do t’i bindet kushdo që është në qiej (në shkallë të lartë të diturisë) dhe kushdo që është në tokë (në shkallë të poshtme,) me dashje e pa dashje. Pse? Sepse të parët i studiojnë argumentet e saj dhe kuptojnë se Islami u përshtatet të gjitha nevojave shpirtërore e trupore, kurse të dytët (të paditurit) do të ndjekin dijetarët dhe patjetër, te kjo fe do të dërgohen të gjithë e do ta përqafojnë atë, sepse nuk gjejnë fe tjetër të arsyeshme veç saj; prandaj, me hir apo me pahir, atë do të besojnë»}.

* * *

« قُلْ آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ
وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ
وَعِيسَىٰ وَالنَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ
لَهُ مُسْلِمُونَ (84) »

[Kul àmen'nà bil'lâhi ue mà unzîle alejnà ue mà unzîle alà Ibrâhijme ue Ismâijle ue

Is'hâka ue Ja'ekûbe uel-esbâti ue mà ùtije Mûsà ue Ijsà uen'nebij'jûne

min rab'bihim là nuferr'rriku bejne ehadin minhum ue nahu lehù muslimûne]

«(I dashuri Im!) Thuaj: Ne i kemi besuar Zotit dhe asaj që është zbritur mbi ne, mbi Ibrahimin, Ismailin, Is'hakun, Jakubin dhe nipat e tij; i kemi besuar edhe asaj që u është dhënë Musait, Isait dhe pejgamberëve nga Zoti i tyre; ne nuk ndajmë asnjërin prej tyre dhe jemi të bindurit e Zotit».

* * *

«وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي
الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ (85) »

[Ue men jebtegi gajrel-islâmi dijnen felen jukbele minhu ue huve fil-âkbireti
minel-khâsirijne]

«Kushdo që të kërkojë fe tjetër veç fesë islame, ajo nuk do t'i pranohet dhe në ahiret, ai do të jetë prej atyre që janë të dëmtuar».

Kuptimi: Erdhi feja islame. Atëherë fetë e tjera u anuluan, e fe e pranueshme te Zoti është vetëm ajo. Prandaj kushdo që do të kërkojë të përqafojë një fe tjetër, atij nuk do t'i pranohet ajo dhe në ahiret, ai do të jetë nga ata që janë të dëmtuar.

Fahi Raziu dhe Hazini thonë se dëmi në ahiret është: nuk ka asnjë shpërblim, meriton ndëshkimin dhe mbetesh gjithmonë i mjeruar.

* * *

Zoti, pasi e lartësoi fenë islame, duke thënë se fetë e tjera nuk janë të pranueshme, për të treguar edhe ndëshkimin e atyre që e lënë këtë fe, urdhëron e thotë:

«كَيْفَ يَهْدِي اللَّهُ قَوْمًا كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ وَشَهِدُوا أَنَّ
الرَّسُولَ حَقٌّ وَجَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ
الظَّالِمِينَ» (86)

[*Kejfe jehdi-l'làhu koumen keferù baède ijmànihim ue shehidù en'ne-rr'rresùle hak'kun
ue xhàebumul-bej'jinàtu uell'llàhu là jehdìl-koume-dh'dhàlimijne*]

«Qysh e udhëzon në rrugën e drejtë Zoti atë komb që mohuan pasi kishin besuar dhe kishin dëshmuar se Pejgamberi është i vërtetë, pasi atyre u kishin ardhur argumente shumë të qarta. Zoti nuk e udhëzon në rrugën e drejtë atë komb që është keqberës.»

* * *

«أُولَئِكَ جَزَاءُ وَّهُمْ أَنَّ عَلَيْهِمْ لَعْنَةَ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ
أَجْمَعِينَ» (87)

[*Ulàike xbezàubum en'ne alejhim laënete-ll'llàhi uel-melàiketi uen'nàsi exhmeijne*]

«Ja, ky është ndëshkimi i atyre: Mbi ata do të jetë mallkimi i Zotit, i melekëve dhe i gjithë njerëzve.»

* * *

«خَالِدِينَ فِيهَا لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ» (88)
[*Khàlidiyne fijhà là jukhaf'fefu anhumul-adbàbu ue là hum jundbarùne*]

«Ata do të qendrojnë aty (në xhehen'nem, ose nën mallkimin) gjithmonë; atyre nuk u lehtësohet ndëshkimi, as nuk u jepet afat për t'ua vonuar atyre ndëshkimin (dhe atyre nuk i hidhet) një vështtrim i mëshirshëm.»

* * *

«إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ
رَحِيمٌ» (89)

[*Il'lel'ledhijne tàbù min baèdi dhàlike ue aslehù fe in'ne-ll'llàhe gàfûrun rahijmun*]

«Vetëm ata njerëz që bëjnë teube dhe pastaj nderqin veten (janë të përjashtuar prej ndëshkimit të përmendur), sepse Zoti është falës e mëshirues i madh».

Shpjegime

Fahri Raziu e Hazini thonë se zbritjen e këtyre ajeteve e kanë shkaktuar dymbëdhjetë vetat që lanë fenë islame dhe ikën prej Medines e u futën në Mek'kë. Ndër ata, Hârith bin Suvejd, sapo shkoi në Mek'kë, u pendua dhe u shkroi një letër të vllëzërve që të pyesnin Pejgamberin: “Ai pranohet teubja?” Vllëzërit e tij e njoftuan atë se kishte zbritur ajeti i fundit dhe ai u kthye në Medine, shkoi përpara Pejgamberit dhe bëri teube.

«Qejfe jehdi-l'llàhu koumen keferù...»

«Qysh e udhëzon Zoti në rrugën e drejtë atë komb që mohoi, pasi kishte besuar...?»

Kuptimi: është shumë larg që Zoti t'i sjellë përsëri në rrugën e drejtë njerëzit që mohuan, pasi kishim besuar një herë, sepse ata nuk e dëshirojnë të vërtetën dhe janë të prirur pas së keqes. Prandaj edhe Zoti nuk u jep atyre mbarësi. Megjithatë, Ai edhe mund t'i udhëzojë ata.

«Ue shehidù en'ne-rr'rresùle bak'kun ue xhàëhumul-bej'jinàtu»

«Dhe kishin dëshmuar se Pejgamberi është i vërtetë; pasi atyre u erdhën argumente shumë të qarta».

Kuptimi: Pasi ayre u erdhën argumente të qarta, ata besuan dhe pohuan se Pejgamberi është i vërtetë, pastaj kthyen dhe mohuan të vërtetën.

Nga këto nënkuptohet se gabimi i të diturit, kurdoherë është më i rëndë se gabimi i të paditurit. Pra, ata njerëz që mohojnë të vërtetën, pasi ta dinë atë me argumente të dukshme, meritojnë një ndëshkim shumë të rëndë.

«Ulàike alejhim laënetu-l'llàbi uelmelàiketi nen'nàsi exhmejne»

«Ja, ky është ndëshkimi i tyre: Mbi ata do të jetë mallkimi i Zotit, i melekëve dhe i të gjithë njerëzve».

Kuptimi: Ata lloj njerëzish ndëshkohen duke i përçënë Zoti prej mëshirës së vet dhe të gjithë melekët e njerëzit i luten Zotit që ata t'i përzerë prej mëshirës së Tij.

Kur thuhet se i luten Zotit të gjithë njerëzit për mallkimin e atyre që lënë fenë e vërtetë, hyjnë edhe vetë ata që e kanë lënë. Po, çdo mohues i mallkon mohuesit e tjerë; por me qenë se ai e numëron vehten e vet në të drejtën, nuk e di se edhe vetë është në atë mallkim.

«Il'le-l'ledbijne tàbù min baëdi dhàlike ue aslehù...»

«Vetëm ata njerëz që bëjnë teube dhe pastaj ndreqin vehten (janë të përjashtuar prej ndëshkimit të përmendur) ...»

Fahri Raziu thotë se fjala «ue aslehù» - (dhe ndreqin vehten), është sjellë për të theksuar se nuk mjafton vetëm teubja, por duhet edhe ndreqja e përmirësimi i punës së vet. Kjo bëhet duke pastruar zemrën me qëllimin e vetëm për të fituar kënaqësinë e Zotit, duke stolisur gjymtyrët e trupit me kryerjen e adhurimeve të urdhëruara, duke madhëruar Zotin, duke pasur marrëdhënie të mira me njerëzit dhe duke mbrojtur të drejtën e tyre si të drejtën e vet. Pra, atyre njerëzve që bëjnë teube dhe ndreqin veten në këtë mënyrë Zoti ua mbulon fajet në dynja, u fal dënimin në ahiret dhe i mëshiron, sepse Zoti është falës dhe mëshirues i madh.

* * *

Zoti, pasi tregoi ndëshkimin e atyre që largohen prej fesë së vërtetë, për të treguar edhe se atyre që vazhdojnë në mohim, nuk u pranohet teubja, urdhëron e thotë:

«إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ ثُمَّ أَزْدَادُوا كُفْرًا لَّنْ
تُقبلُ تَوْبَتُهُمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الضَّالُّونَ (90)»

[In'ne-l'ledhijne keferi ba'ede iymànihim thum'mez-dàdù kufren len tukebele teubetehum
ue ulàike humud'dàl'lùne]

«Atyre njerëzve, që mohuan pas besimit të tyre, pastaj e shtuan mohimin (me këmbënguljen e tyre në mohim), kurrë nuk u pranohet teubja dhe ata janë prej atyre që e kanë humbur udhën».

Shpjegime

Në tefsirin e Taberit thuhet: Nuk u pranohet teubja atyre që largohen prej fesë së vërtetë dhe këmbëngulin në mohim, sepse ata e bëjnë teuben në grahamat e fundit, kur shohin ndëshkimin e ahiretit.

Ose: Atyre nuk u pranohet teubja, do të thotë: atyre nuk i bëhet mbarë të bëjnë teube.

Ose: ata që largohen prej fesë, është për dymbëdhjetë vetat që ikën e u futën te idhujtarët e Mek'kës, që e shtuan mohimin e tyre, që e vazhduan mohimin dhe që kishin thënë: ne do të shohim fundin e punës së Muham'medit; nëse ai triumfon, kthehem përsëri në Medine dhe bëjmë sikur e besojmë. Pra ky ajet, nuk është në kundërshtim me ajetin e mëparshëm që thoshte se teubja pranohet. Këtu “mospranimi i teubes”, është për atë teube që nuk bëhet në kohën e duhur dhe sipas kushteve të teubes.

* * *

Zoti tregoi se një kategori mohuesish bëjnë teube të vërtetë dhe atyre u pranohet teubja, ndërsa një kategori tjetër mohuesish bëjnë teube sa për sy e faqe, e këtyre nuk u pranohet teubeja. Për të treguar edhe se si do të jetë gjendja e atyre që nuk bëjnë fare teube, por vdesin në mohim, Zoti urdhëron e thotë:

«إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْ أَحَدِهِمْ
مِلءُ الْأَرْضِ ذَهَبًا وَلَوْ افْتَدَى بِهِ أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ
وَمَا لَهُمْ مِّنْ نَّاصِرِينَ (91)»

[In'ne-l'ledhijne keferù ue màtù ue hum kufjàrun felen jukbele min ehadibim mil'ul-erdi
dheheben ue levi-ftedà bibí ulàike lehum adhàbun elijmun ue mà lehum min nàsirijne]

«S'ka dyshim se atyre njerëzve, që mohuan dhe vdiqën mohues, asnjërit kurrë nuk i pranohet sakrifica për t'u afruar te Zoti edhe sikur të jepnin aq ar sa të mbushej sipërfaqja e tokës. Për këta ka një ndëshkim shumë të dhimbshëm dhe për ata nuk ka asnjë ndihmues».

Shpjegime

Bejzaviu thotë se ky ajet do të thotë:

Atij njeriu, që vdes mohues, edhe sikur ta kishte pasur në dynja sipërfaqen e tokës plot me florinj dhe ta kishte shpenzuar për t'u afruar te Zoti, nuk i pranohen të mirat që ka bërë në dynja dhe në ahiret ai nuk e sheh fare dobinë e atyre të mirave.

Kurse në tefsirin e Taberit thuhet se kuptimi i këtij ajeti është kështu:

Ai njeri që vdes mohues, sikur të ketë në ahiret florinj sa të mbushet faqja e dheut dhe ta sakrifikojë atë pasuri për të shpëtuar prej ndëshkimit, nuk do të shpëtojë aspak dhe nuk do të ketë asnjë ndihmues ndër fafesisin e miqtë e tij për ta shpëtuar atë.

* * *

Zoti, tregoi se atyre që nuk e kanë besimin të vërtetë, nuk u pranohet asnjë punë e mirë, qoftë edhe sikur ata të ndajnë arin e gjitha botës. Për të treguar edhe se çfarë lloj sadekaje është e dobishme për besimtarët, Zoti urdhëron e thotë:

«لَن تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ وَمَا تُنْفِقُوا
مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ (92)»

[Len tenàlul-birr'rre bat'tà tunfikù mim'mà tubib'bùne ue mà tunfikù min shej'in
fein'ne-l'llàbe bibí ualijmun]

«Kurrë nuk do ta arrini mirësinë e madhe, nëse nuk ndani një pjesë nga pasuria që e doni më shumë; dhe çdo gjë që të ndani (ajo ju shpërblehet), sepse Zoti atë e di shumë mirë».

Shpjegime

Fjala «el-birr», do të thotë (mirësi e madhe, dobi e madhe).

Fahri Raziu thotë se frazën e parë të këtij ajeti komentuesit e Kur'anit e kanë interpretuar në dy mënyra:

1. Nuk e arrini kurrë gradën e lartë «ebrar» - (burra të virtytshëm e bamirës të mëdhej) me të cilën numërohem, nëse nuk jepni për shpirt një pjesë nga pasuria që ju e doni aq shumë.

2. Kurrë nuk do ta arrini shpërblimin e madh të vërtetë, nëse nuk u jepni të varfërve një pjesë të pasurisë së dashur për ju.

Bejzaviu thotë se “pasuria e dëshiruar”, është për çdo gjë, të cilën njeriu e do shumë - mall, diçka tjetër; p.sh. një njeri që sakrifikon shëndetin ose gradën e nëpunësisë për të ndihmuar njerëzit, ose rrezikon jetën për të mbrojtur atdheun, pa dyshim që ka një shpërblim të madh te Zoti.

Myslimanët e mëparshëm kishin këtë zakon: Kur i donte zemra një gjë të bukur, ata e ndanin atë për shpirt. Le të marrim shembullin e të madhit Ymer. Kur është çliruar kryeqyteti i Persisë, i shkroi një letër Mùsà El-esh'ariut që të blinte një skllave dhe t'ia dërgonte në Medinë. Kur ia sollën skllaven, në çast i dha asaj lirinë. Kur shokët e pyetën përse ia dha lirinë asaj skllavje të bukur, ai tha: Për të fituar kënaqësinë e Zotit dhe këndoi ajetin e mësipërm.

Ajeti në fjalë thekson se nuk lejohet ndarja e të gjithë pasurisë, sepse nuk është e drejtë që njeriu të mbetet pa asgjë, duke ua dhënë pasurinë e vet të tjerëve.

Dhënia (e përmendur në ajet), përfshin zekatin dhe sadekatë që jepen për shpirt.

* * *

«كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حِلاًّ لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ إِلَّا مَا حَرَّمَ إِسْرَائِيلُ عَلَى نَفْسِهِ مِنْ قَبْلِ أَنْ تُنَزَّلَ التَّوْرَةُ قُلْ فَأْتُوا بِالتَّوْرَةِ فَاتْلُوهَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (93)»

[*kul'lu-t'ta-ami kàne hil'len libenij isràijle il'là mà harr'rreme isràijlu alà nefsibí min kabli en tunez'zelet-t'euràte kul feitù bit'teuràti fetlùhà in kuntum sàdikijne*]

«Të gjitha gjellët kanë qenë hallall për beni israilët, përveç gjellëve, që Israili ia kishte ndaluar vetes para se të zbriste Teurati. Thuaj (O Muham'med!): Të jeni të vërtetë në fjalë, o ehli kitabë! Silleni Teuratin dhe lexojeni atë!»

Shpjegime

Ky ajet, bashkë me dy ajetet që vijnë më pas kanë zbritur për të hedhur poshtë mëtimet e jehudinëve që thoshin se “dispozitat e Zotit nuk anulohen”.

Përsa i përket mëtimet të atyre që thoshin se nuk ka anulim dispozitash; këtë ajetin e ka hedhur poshtë qysh në fillimin e tij, kur thotë: “Të gjitha gjellët kanë qenë hallall për bijtë e Jakubit, veç atyre gjellëve që Jakubi ia kishte ndaluar vetes përpara se të zbriste Teurati”. Pra, diçka që më parë ka qenë e lejuar, është anuluar dhe është bërë haram³⁸.

³⁸ Për çështjen e (nes'hit) - anulimit të disa dispozitave të Allahut, janë dhënë shpjegime të [Mà nensekhu min àjetin eu nunsihà «ما ننسخ من آية أو ننسها نأت بخير منها» hollësisht në ajetin: neeti bikhajrin minhà].

Fahri Raziu thotë: çdo gjë që hahet, ka qenë hallall për bijtë e Jakubit. Por kur njëherë ai u sëmur rëndë, bëri nedhër³⁹ duke thënë: “Nëse shërohem, nuk do të ha më mish deveje dhe as nuk do të pi më qumësht deveje - ushqime që ai i kishte aq për zëmër. Ai pati bërë nedhër gjithashtu për të mos ngrënë edhe dhjamin e barkut të çdo berri. Pastaj, të gjitha këto janë bërë haram për beni israilët. Pasi zbriti Teurati, për beni israilët janë ndaluar edhe disa gjellë të tjera, për shkak se sa herë që shumica e tyre bënte ndonjë faj, Zoti, si për ndëshkim për fajin e bërë, u ndalonte atyre ndonjë gjë që ata e donin shumë.

* * *

«فَمَنْ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ
الظَّالِمُونَ (94)»

[Femeni-fterë ale-ll'illàhil-kedhibe min baëdi dhàlike feulàike humu-db'dhàlimùne]

«Dhe kushdo që shpif gënjeshtër kundër Zotit pas ardhjes së këtyre argumenteve, është keqbërës».

* * *

«قُلْ صَدَقَ اللَّهُ فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ
الْمُشْرِكِينَ (95)»

[Kul sadeka-ll'llàhu fet'tebiù mil'lete Ibràhijme hanijfen ue mà kàne minel-mushrikijne]

«(I dashuri Im!) Thuaju (atyre): Zoti ka thënë të vërtetën; prandaj ndiqni fenë e Ibrahimit, e cila ishte fe e pastër nga të gjitha ligësitë dhe Ibrahimit nuk ishte prej idhujtarëve».

* * *

Jehudinjtë e kundërshtojnë profetësinë e Muham'medit, alejhis'selàm në dy pika. E para, se nuk bëhet anulim e as nuk është bërë ndonjëherë anulim në dispozitat e Allahut. Këtë thënie të jehudinjtë e hodhi poshtë Zoti duke thënë se anulim dispozitash ka pasur edhe në sheriatin e tyre. E dyta, ata thoshin se Bejti Mukad'desi (Shtëpia e Shenjtë), që është më e virtytshmja e faltoreve të botës dhe kiblja e të gjithë pejgamberëve, meriton të jetë kible për të gjithë njerëzit: prandaj, nuk bën me u kthye nga Qabeja gjatë faljes së namazit! Për t'ua hedhur poshtë edhe këtë e për të treguar edhe shkakun e ndërrimit të kibles, që atyre tu largohej dyshimi dhe për t'iu thënë edhe se ju o jehudinjtë bashkë me të krishterët pretendoni se jeni në fenë e Ibrahimit, por nga ana tjetër e përbuzni kiblen e tij dhe, vajtja në Qabe është nga veprimet e Ibrahimit, por ju nuk shkoni atje, Zoti urdhëron e thotë:

«إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى
لِّلْعَالَمِينَ (96) فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَّقَامُ إِبْرَاهِيمَ وَمَنْ

³⁹ Shiko në vol. I, f. 168-172.

دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حُجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ (9)

*[In'ne ev'vele bejtin vudia lin'nàsi lel'ledhij bibek'kete mubàreken ue buden lil-àlemijne.
Fijhi àjàtun bej'jinàtun mekàmu Ibràhijme ue men dekhalebù kàne àminen ue lil'làhi
ale-n'nàsi bixh'xhul-bejti menistetà'a ilejhi sebijlen ue men kefere fe in'ne-ll'làhe
ganij'jun anil-àlemijne]*

«Shtëpia më e parë (më e ndershmja) që është caktuar për të gjithë njerëzit (për të kryer adhurimet e urdhëruara), është ajo që gjendet në Bek'ke. Ajo është shumë e uruar dhe udhërrëfyese (kible) për të gjithë njerëzit. Aty ka shenja të dukshme (që vërtetojnë se ajo është udhërrëfyese). Ndër to është mekamu i Ibrahimit. Kushdo që futet aty, është i siguruar (nga sulmi i armikut dhe nga çdo cënim); për (të fituar) kënaqësinë e Zotit, është bërë farz për njerëzit vizitimi i kësaj Shtëpie, për cilindo që ka mundësi të shkojë atje. Por kushdo që bëhet qafir (duke mohuar Zotin, ose duke mohuar detyrën e shenjtë, ose bëhet mosmirënjohës duke mos e kryer këtë detyrë), le të bëjë si të dojë, sepse Zoti nuk ka nevojë për asgjë të asnjë bote». Dhe jo më të ketë nevojë për adhurimin e atij që nuk e kryen detyrën.

Shpjegime

[In'ne ev'vele bejtin vudia lin'nàsi lel'ledhij bi Bek'kete]

«Shtëpia më e parë që është caktuar për të gjithë njerëzit, është ajo që gjendet në Bek'ke...». Po. Më e ndershmja ngrehinë, më e vjetra ngrehinë në faqen e dheut, për të kryer të gjithë njerëzit adhurimet e urdhëruara, është ajo që gjendet në Bek'ke. Ajo është faltorja e parë e ndërtuar për t'u falur aty çdo fis e çdo popull, i çdo feje qoftë.

Pra, Qabeja, është faltorja e parë që është ndërtuar për të gjithë. Sa për faltoret e tjera, ato kanë qenë ndërtuar që aty të falej një fis ose një komb që ishin të së njejtës fe.

Kur e kanë pyetur Pejgamberin “cila faltore është ndërtuar më e para?” Pejgamberi, alejhis'selâm, ka thënë: “E para faltore është Qabeja, që ka ndërtuar Ibrahim dhe pas dyzet vjetësh është ndërtuar Bejti Mukad'desi”.

Fahri Raziu thotë: Për ndërtimin e parë të Qabes, janë thënë fjalë të ndryshme. Por fjala më e vërtetë është se Qaben e kanë ngritur për herë të parë melekët me urdhrin e Zotit në shëmbëlltyrën e Bejti Maëmurit që është në qiell, dhe është ndërtuar para se të krijohej Ademi, që ai ta kishte atë kible në faljet dhe për të bërë tavaf të gjithë njerëzit rreth saj. Në shariatën e Ademit, të Shitit, të Idrijsit dhe të Nuhut ka pasur falje me sexhde, dhe në të tilla falje, doemos që duhet një kible, një vënd për t'u kthyer në drejtëm të tij. Më vonë, në tufanin e kohës së Nuhut, ajo ngrehinë ëshë ngritur. Për herën e dytë atë e ka ndërtuar i madhi Ibrahim bashkë me të birin, Ismail.

Nga kjo frazë e ajetit, nënkuptohet se faltoret e vjetra janë më të vërtetshme se të rejat, sepse Zoti e vërtetoi Qabenë më të vërtetshme se Bejti

Mukad'desi. Fraza «In'ne ev'vele bejtin» u përkthye edhe me fjalët: (Më e ndershmja ngrehinë është Qabeja), Por, mund të thuhet se më e ndershmja ndërtesë në botë është Bejtull'llàhi, sepse Urdhëruesi i ndërtimit të saj është vetë Zoti, arkitekti i saj është Xhibrijl emijni dhe ndërtuesi i saj është i madhi Ibrahim, me të birin, Ismailin si shegert. Këto virtyte as nuk janë në ndonjë ngrehinë tjetër në botë dhe as që mund të jenë më vonë.

Qabeja është caktuar për të gjithë njerëzit. Po. Qabeja, është për të kryer aty adhurimet e urdhëruara të gjithë njerëzit.

«Lel'ledhij biBek'kete». Është ajo që gjendet në Bek'ke. E Bek'ke është qyteti i Mek'kës.

Disa thonë se Bek'ke quhet vendi, në të cilin haxhinjtë bëjnë tavàfin, rrotullimet rreth Qabes dhe Mek'kë është emri i gjithë Haremi Sherifit-vendeve të caktuara që njihen në atë qytet.

Vendit, ku është ndërtuar Qabeja dhe rrethinës së saj i është thënë “Bek'ke”, për arësye se aty mbliidhen njerëzit me shumicë. Thuhet edhe se Mek'ke quhet Qabeja, kurse Bek'ke është emri i atij qyteti.

«mubàreken»

«Shumë e uruar». Po. Qabja është shumë e begatshme dhe e vlefshme, si për banorët e saj, ashtu edhe për ata që vijnë nga jashtë. Rrethina e saj, është një vend i thatë, ku nuk mbillet e nuk korret asgjë. Megjithkëtë, aty kurrë nuk përjetohet zi e ngushticë për të ngrënë, etj. Ajo është shumë e uruar, sepse adhurimet që kryhen aty kanë shpërblime më të mëdha se adhurimet e kryera në vende të tjera.

Fahri Raziu thotë: Sa i uruar është ky vend, merret vesh kur njeriu të mendohet se ajo është një pikë qendrore. Rradhët e njerëzve që drejtohen andej janë si vargjet që e rrethojnë atë pike. Pra, kur njeriu e sjell parasysh se sa milona njerëz janë kthyer në drejtim të saj për të falur namaz, ndër të cilët, doemos ka edhe eulija, njerëz të shenjtë, shpirtkulluar e zemërndritur, atëherë e kupton se ai vend është shumë i uruar.

«Ue huden lil-àlemijne»

«Qabeja është edhe kible udhërryfyese për të gjithë njerëzit». Po. Qabeja është si një shtëpi që tregon se të gjithë njerëzit duhet të kthehen në drejtim të saj kur ata falen.

«Fijbi àjàtun bej'jinàtun mekàmu Ibràhijme...»

«Aty ka shenja të dukshme (që tregojnë se ajo është më e respektuar se faltoret e tjera) dhe, ndër këto shenja është edhe mekàmi i Ibrahimit».

“Makami i Ibrahimit”, është për gurin që e vinte ai nën këmbë si skelë, kur ndërtonte Qaben dhe ngrinte muret e saj. Ai gur është zbutur në atë kohë dhe Ibrahimit i kanë humbur këmbët në të deri në nyja.

Pra, qenia e gurit në Qabe tregon qartë se ajo është më e virtytshme se Bejti Mukad'desi: Qaben e ka ndërtuar i madhi Ibrahim dhe Bejti Mukad'desin e ka ndërtuar i madhi Sulejman; por, dihet se Ibrahim është më i virtytshëm se Sulejmani.

«Femen dekhalehù kàne àminen»

«Dhe kushdo që futet në të, është i siguruar (nga sulmi i amikut dhe nga çdo cenim). Po. Ndër shenjat e dukshme që janë në Qabe, është edhe kjo: kushdo që hyn aty, është i siguruar nga sulmi i amikut dhe nga çdo cenim tjetër, sepse gjithmonë ka qenë zakoni i arabëve që njeriu sapo të futej në Haremi Sherijf, nuk ngacmohej e nuk plaçketej, as nuk vritej prej asnjë njeriu; ky zakoni i moçëm, është ruajtur deri në ditët e sotme.

Transmetohet se i madhi Ymer ka thënë: “Sikur të shihja në Haremi Sherijf edhe vrasësin e babait tim, nuk do t’i bëja asgjë”.

Ajeti nuk flet e nuk tregon se prej kujt është i siguruar ai njeri që futet në Qabe. Prandaj mund të thohet edhe se njeriu që futet aty, është i siguruar edhe prej sulmit të armikut, edhe prej ndëshkimit të Zotit në ahiret, pasi ai të kryejë detyrën e haxh’xhit, e patjetër, në qoftë se më pas nuk bën ndonjë gjynah të madh. Ky siguri i njeriut, kuptohet edhe prej shumë fjalësh të shenjta të Pejgamberit.

Në këtë ajet Zoti është mjaftuar vetëm me tregimin e dy shenjave të dukshme - Mekani i Ibrahimit dhe siguri i atij që futet aty. Por komentuesit e Kur’anit kanë thënë se aty ka edhe shenja të tjera të dukshme:

1. Vizitorët e Qabes e shikojnë me sy: zogjtë vijnë në tufë për aty por sapo mbërrijnë mbi Qaben, shpërndahen dhe nuk fluturjnë sipër saj në tufë.

2. Në Haremi Sherijf nuk gjuajnë as zagarët e as skifterët, madje edhe kafshët e egra e shpendët e egër nuk e hanë e nuk e ngacmojnë njëri-tjetrin.

3. Në Minà, çdo haxhi gjuan dyzet e nëntë guralecë të sjellë prej larg. Atëherë aty duhet të bëhet një mal i tërë me guralecë, që gjuhen vit për vit nga qindra mijëra haxhinj. Por aty ka vetëm një sasi fare të vogël guralecësh. Se nga shpërndahen ato guralecë, nuk dihet. Aty afër nuk ka ndonjë zgavër që të thuash se guralecët futen aty, madje aty nuk ka as edhe ndonjë kodër që të thuash se aty fryn era dhe ajo i shpërndanë guralecët.

4. Aty nuk ka pasur mundësi të vijë as mbret, e as komandant që ta shembë e ta zhdukë Qaben. Ebrehenë me ushtrinë e tij (As’habi filët), që u afruan të rrënonin Qabenë, i vrau Zoti me gurët që lëshonin zogjtë e babijlë dhe kështu ai nuk mundi ta arrinte qëllimin. Kurse Bejti Mukad’desin e pati shembur dhe rrënuar Buhtu Nasri.

Në Qabe ka edhe shenja të tjera të dukshme.

* * *

Zoti, pasi tregoi virtytet morale e materiale të Qabes, për të treguar edhe se njerëzit duhet ta vizitojnë atë, urdhëron e thotë:

«Ue lil'làhi ale-n'nàsi hixh'xhul-bejti menistetà'a ilejhi sebijlen»

«Për të fituar kënaqësinë e Zotit, është bërë farz për njerëzit vizita e kësaj Shtëpie, për cilindo që ka mundësi të shkojë atje».

Po. Vetëm për të fituar kënaqësinë e Zotit, njerëzit janë ngarkuar me detyrën e shenjtë që të vizitojnë Qaben - kuptohet, kushdo që ka shëndet dhe mundësi financiare për të shkuar deri atje dhe për t'u kthyer prej andej.

Sikurse dihet, vajtja në Qabe për t'u bërë haxhi është urdhër i Zotit (farz), për ata njerëz që kanë mundësi financiare dhe janë të shëndetshëm. Ai që shkon në haxh, duhet të ketë pasuri që t'i mjaftojë për vajtje-ardhje dhe t'u lërë edhe familjes e fëmijëve ushqimin e duhur derisa të kthehet pranë tyre. Ai duhet të jetë edhe i shëndetshëm, që të ketë mundësi të përballojë udhëtimin dhe lëvizjet e haxhit. Ndryshe, ai nuk e ka detyrë të shkojë atje.

Meqenëse kryerja e haxhit është njëra nga pesë shenjat e mëdha të Islamit, kur zbriti ajeti i mësipërm, Pejgamberi thirri myslimanët dhe disa jehudinj, pasi ata kishin thënë se ishin myslimanë. Pejgamberi ua kumtoi urdhërin e Zotit të gjithëve. Myslimanët e pranuan në çast, kurse jehudinjtë nuk pranuan të shkonin atje. Atëherë zbriti fundi i ajetit:

«ue men kefere fe in'ne-ll'làhe ganij'jun anil-àlemijne»

«Por, kushdo që bëhet qafir (duke mohuar Zotin, ose duke mohuar detyrën e shejtë, ose bëhet mosmirënjohës duke mos e kryer atë detyrë), le të bëjë si të dojë ai, sepse Zoti nuk ka nevojë për asgjë në të gjitha botët». Dhe jo më të ketë nevojë për adhurimin e atij që nuk e kryen detyrën. D.m.th: Me u bë haxhi, është urdhër i Zotit dhe ai që e mohon Zotin, ose mohon se haxhi⁴⁰ është detyrë e shejtë, ose bëhet mosmirënjohës dhe nuk e falenderon Zotin për të mirat i ka dhënë, duke mos e kryer atë detyrë, ai le të shkojë ku të dojë dhe le të bëjë si të dojë, sepse Zoti, jo vetëm që nuk ka nevojë për adhurimin e tij, por nuk ka nevojë për asgjë të asnjë bote.

Komentuesit e Kur'anit kanë thënë: Zoti, për të theksuar rëndësinë e vajtjes për t'u bërë haxhi, e ka përforcuar urdhrin me fjalë të rrepta. Ato tregojnë se ata që veprojnë kundër këtij urdhri, meritojnë ndëshkim tepër të rëndë. Dhe, ajeti përfundon me këto fjalë: “Por ai që bëhet qafir, le të bëhet, sepse Zoti nuk ka nevojë për kurgjë të asnjë bote”. Pra, ai që e lë pas dore këtë urdhër, ka vepruar si ata që mohojnë Zotin, ose si ata që mohojnë urdhrin e Zotit dhe kështu bëhet mohues e do të dënohet me ndëshkim të përjetshëm, ose bëhet mosmirënjohës dhe nuk e falenderon Zotin për të mirat që i ka dhënë; edhe në këtë rast, ai le të shkojë ku të dojë dhe le të bëjë

⁴⁰ Dhe kështu ai bëhet qafir (mohues).

si të dojë, sepse Zoti nuk ka nevojë për kurgjë të botës e jo më të ketë nevojë për adhurimin e një njeriu.

“PËRKTHYESI”:

{Shumë vetave mund t’u shkojë ndër mend e të thonë: Përse vallë Zoti e ka forcuar aq shumë urdhrin për të shkuar në Qabe dhe i ka dhënë aq rëndësi vajtjes në Qabe për t’u bërë haxhi? Këtë pyetje e bëjnë më shumë ata që nuk i dinë qëllimet themelore të fesë islame, që janë: krijimi i paqes botërore dhe i vllazërimit të të gjithë popujve⁴¹, duke vendosur një barazi të plotë në mes tyre dhe duke ndrequr e plotësuar moralet njerëzore. Këto qëllime të shenjta, kuptohen qartë nga ajetet e Kur’anit dhe nga fjalët e shenjta të Pejgamberit.

Pra, vajtja në Qabe, në atë vend të uruar e të sigurisë, ku mbliidhen njerëz prej të gjitha vendeve jo vetëm që sjell dobi të mëdha shëndetsore, ekonomike, shoqërore e politike, por siguron edhe qëllimet e fesë islame; sepse në atë vend të uruar e të sigurtë, mbliidhen njerëz nga të gjitha vendet dhe, pasi ata kryejnë detyrat e haxhit me qëllim e vetëm për të fituar kënaqësinë e Allahut, mësojnë e marrin vesht edhe për hallet që ka çdo popull dhe kështu mund të merren masat e duhura për nevojat e përgjithshme}.

* * *

Zoti, me madhërinë e vet, për t’i thirrur ehli kitabët për maturi, urdhëron e thotë:

«قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ شَهِيدٌ عَلَىٰ مَا تَعْمَلُونَ (98)»

[Kul jàehlel-kitàbi lime tekfurùne bi àjati-l’làhi eull’llàhu shebijdun alà mà taëmelùne]

«Thuaj (o i dashuri Im), O ehli kitabë! Përse i mbulonit argumentet e Zotit që tregojnë profetësinë time? Por All’llahu është dëshmues për punët që bëni ju!» Prandaj duhet të hiqni dorë nga ato punë.

* * *

«قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ مَنْ آمَنَ تَبْغُونَهَا عِوَجًا وَأَنْتُمْ شُهَدَاءُ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ (99)»

[Kul jà ehlel-kitàbi lime tesud’dùne an sebijli-l’làhi men àmene tebgùnehàivexchen ue entum shubedàu ue me-ll’llàhu bigàfilim am’mà taëmelùne]

«Thuaju atyre: O ehli kitabë! Përse e ndalonit nga udha e Zotit (që është feja islame) atë njeri që beson, duke kërkuar ndonjë të metë në atë fe? Por ju vetë jeni dëshmues (se kjo fe është e vërtetë!). Zoti nuk i harron punët që ju bëni!» Prandaj mos kujtoni se nuk do të ndëshkoheni.

⁴¹ Rrënjës në zemra një fe të ndërtuar mbi Njësimin e Allahut.

* * *

Zoti, me madhërinë e vet, për t'i ndaluar myslimanët që të mos i dëgjojnë propagandat e ehli kitabit, urdhëron e thotë:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَطِيعُوا فَرِيقًا مِّنَ الَّذِينَ
أُوتُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُم بَعْدَ إِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ (100)»
[Jà ej'jube-l'ledhijne àmenù in tutij'ù ferijkan mine-l'ledhijne ùtul-kitàbe jerud'dukum
baëde ijmànikum kàfirijne]

«O ju që keni besuar! Nëse i bindeni një grupi prej atyre që u është dhënë libri (para jush) dhe ata ju kthejnë ju, pasi jeni nderuar me besim dhe ju bëjnë qafirë (mohues)». Prandaj, mos i dëgjoni fjalët e tyre.

Shpjegime

Komentuesit e Kur'anit kanë thënë se shkak që ka zbritur ky ajet është bërë një çifut plak, i quajtur Mirshash ibni Kajs, i cili ishte armik i rreptë i myslimanëve. Një ditë, Mirshashi pa me smirë dashurinë që mbretëronte në mes dy fiseve të mëdha të Medines⁴² dhe bashkjetesën e tyre të bukur, të formuar nën vëllazërinë fetare islame. Ai mbledhi jehudinjtë dhe u tha: Dëgjoni! Përderisa këto dy fise të jenë të vëllazëruar, për ne nuk është më e mundur të jetojmë në këtë vend. Prandaj kam menduar të gjej një rrugë për t'i armiqësuar në mes tyre: Njëri prej jush të shkojë e t'u kujtojë atyre vrasjet e luftërat që bënin më parë dhe kështu të ringjallet armiqësia ndërmjet tyre. vetëm kështu ne do të kemi mundësi të jetojmë të qetë. Për këtë qëllim udhëzuan një djalosh që të shkonte e të rrinte me ta dhe t'u këndonte vjershat mallëngjyese që përshkruanin luftimet e tyre. Djaloshi shkoi në një tubim, ku po bisedonin vëllazërisht shumë njerëz prej të dy fiseve në fjalë. Këtu ai gjeti rastin t'u këndonte vjershat kushtuar luftimeve të tyre të mëparshme. Vjershat ngacmuan zemrat e tyre dhe ndezën zjarrin e grindjes. Filluan të shanin njëri-tjetrin. U egërsuan. Kapën armët e u përgatitën të vriteshin me shoku-shokun. Në këtë çast lajmëruan Pejgamberin për ngjarjen. Ai shkoi atje dhe e shoi zënkën duke u kënduar atyre ajetin e mësipërm. Atëherë, sahabët bënë teube, kërkuan falje prej Zotit dhe e kuptuan se jehudinjtë, deshën të fusnin grindje në mes tyre.

Armiqtë e Islamit kurdoherë e kanë pasur si armë të fortë futjen e grindjeve në mes myslimanëve dhe kështu kanë përfituar. Prandaj ne duhet të hapim sytë të bëjmë kujdes të madh dhe të mos mashtrohemi nga propaganda e disa njerëzve të ehli kitabëve. Ndryshe do të dëmtohem si në dynja, ashtu edhe në ahiret.

⁴² Fiset Ous dhe Hazrexh.

* * *

Zoti, pasi urdhëroi që të mos i bindemi propagandës së huaj, për të treguar edhe se ata njerëz që ndjekin rrugën e treguar nga Zoti, janë të udhëzuar në rrugën e drejtë, urdhëron e thotë:

«وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ وَأَنْتُمْ تُثَلَّىٰ عَلَيْكُمْ آيَاتُ اللَّهِ وَفِيكُمْ رَسُولُهُ
وَمَنْ يَعْتَصِمْ بِاللَّهِ فَقَدْ هُدِيَ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ (101)»

[*Ue kejjë tekfûrûne ue entum tutlâ alejkum ajâtu-ll'illâhi ue fjkum resûlubû ue men
jaëtesim bil'lâhi fekad hudije ilâ sirâtin mustekijmin*]

«Po ju, si të mohoni kur ende për ju këndohen argumentet e Zotit dhe kur ndër ju gjendet Pejgamberi i Tij? Kushdo që mbahet te Zoti, është i udhëzuar në rrugën e drejtë».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se fjala «kejfe» - (si) është për pyetje me habi, por, meqenëse habia vjen nga mosdija e shkakut të diçkaje, e cila nuk mund të mendohet te Zoti, kjo fjalë ka ardhur këtu për të forcuar ndalimin e mohimit. Pra, kuptimi është:

Si të mohoni ju, o besimtarë?! E, kur, pa? Kur për ju vazhdon këndimi i argumenteve të Zotit dhe kur ndër ju gjendet Pejgamberi i Tij, i cili ju udhëzon ju në rrugën e drejtë? A është në dinjitetin tuaj të mohoni, kur keni kaq argumente dhe kur këndohen për ju ajetet e Kur'anit orë e çast, kur për më tëper, pranë jush keni edhe Pejgamberin, i cili është për ju udhëheqës në të drejtën? Si të mashtroheni prej fjalës së armikut dhe të ringjallni ngatërrresat e përparshme, të cilat sjellin katastrofa të mëdha për ju? Kjo është diçka shumë larg mendjes dhe një punë e çuditshme. Është në dinjitetin tuaj të mos ia vini veshin fjalës së armikut. Mos harroni: ai njeri që mbështetet te Zoti, është i udhëzuar në rrugën e drejtë.

Ajeti përfundon me këto fjalë: «Kushdo që mbështetet në Zotin, është i udhëzuar në rrugën e drejtë». Po. Kushdo që vepron sipas urdhrave të Kur'anit, shpëton nga gjërat e frikshme dhe arrin lumturinë e dëshiruar.

* * *

Zoti, pasi porositi që të mos mashtrohemi nga fjalët e armikut, për të urdhëruar edhe që ta kemi frikë Zotin, urdhëron e thotë:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ ثِقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا
وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ (102)»

[*Jâ ej'jube-l'ledbijne âmenû-t'teku-ll'illâhe bak'ka tukâtîbî ue lâ temûtun'ne il'lâ ue
entum muslimûne*]

«O ju që keni besuar! Kijeni frikë Allâhun, ashtu siç duhet pasur frikë Ai! Dhe mos vdisni ndryshe, veçse duke qenë myslimanë!»

Shpjegime

Urdhri në këtë ajet për ta pasur frikë Zotin, është sjellë për të forcuar ndalimin dhe për të mos ua vënë veshin fjalëve ngatërrestare të armikut. Pra, o besimtarë! Kijeni frikë Zotin me të vërtetë dhe mos i grini armët kundër shoku-shokut, sepse, nëse do të vriteni me njëri-tjetrin, keni çuar në vend dëshirën e armikut tuaj, i cili do që ju të ktheheni në gjendjen e mëparshme. Por ju, mos vdisni ndryshe, veçse duke qenë myslimanë të bindur ndaj Zotit!

Fraza: «*hak'ka tukàtibí*» - do të thotë (ta kesh frikë Zotin ashtu siç duhet pasur frikë Ai). Kjo frikë arrihet duke qëndruar larg gjërave të ndaluara dhe duke iu bindur urdhrave të Zotit, duke mos u bërë mosmirënjohës, por duke falenderuar Zotin për të mirat që na ka dhënë, duke mos e harruar Zotin, por gjithnjë duke e përmendur Atë, duke zbatuar drejtësinë deri në një, qoftë edhe kundër vetes e kundër fëmijës tënd, mos me iu tremb fjalëve të botës kur zbaton të drejtën dhe duke ruajtur gojën që të mos nxjerrësh fjalë të liga.

* * *

«وَاغْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعاً وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَاناً وَكُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ (103)»

[*Uaëtesimù bibablil-l'làhi xhemij'an ue là teferr'rrekù uedhkurù niëmete-ll'llàhi alejkum idh kuntum aëdàen fe el'lefe bejne kulùbikum fe asbàtum biniëmetibí ikhvànèn ue kuntum alà shefa hufretin mine-n'nàri fe enkadbekum minhà kedhàlike jubej'jinu-ll'llàhu lekum àjàtibí leal'lekum tehtedùne*]

«Kapeni litarin e Zotit bashkërisht dhe mos u shpërndani nga njëri-tjetri! Kujtojeni edhe mirësinë që ju ka dhënë Zoti; ju ishit në armiqësi dhe Ai ju pajtoi zemrat tuaja dhe kështu u bëtë vllazër në saje të mirësisë së Tij (u vëllazëruat nëpërmjet fesë islame); ju kishit arritur në buzën e gropës së zjarrit dhe Ai ju shpëtoi që të mos rrokulliseshit në të. Kështu i tregon Zoti për ju argumentet e veta, me qëllim që ju të udhëzoheni në rrugën e drejtë».

Shpjegime

«*Uaëtesimù bibablil-l'làhi xhemij'an*»

«Kapeni litarin e Zotit bashkërisht!» Pra, përqafojeni fenë islame duke qenë së bashku! Ose: kapeni Kur'anin e Zotit duke qenë të bashkuar në një ide!

«*ue là teferr'rrekù*»

«Dhe mos u shpërndani nga njëri-tjetri!» Të mos bëheni si fletët që i merr era! Sepse ndasija sjell dëme të mëdha për ju.

Fahri Raziu thotë se këtu “litari i Zotit”, është për çdo gjë që të çon në të drejtën. Gjërat janë të shumëllojshme, prandaj secili interpretues ka përmendur njërin prej llojeve. Për shembull, Ibni Mes’ûdi ka thënë se e ka dëgjuar Pejgamberin të thoshte: *“Kur’ani është litari i Zotit”*. Dikush ka thënë se “litar”, është për fenë e Allahut. Dikush tjetër ka thënë se është për “bashkimin”, sepse Zoti, duke urdhëruar që ta kapim atë litar, urdhëroi e tha: “Mos u shpërndani!”. Dikush ka thënë se “litari” është për teuben e vërtetë. Dikush ka thënë se është për “bindjen e njeriut ndaj urdhrave të Zotit”. Ibni Ab’basi ka thënë se “litari” është për “besën që njerëzit i kanë dhënë Zotit”.

Siç shihet, këto kuptime janë të përafërt me njëri-tjetrin. Sido që të jetë, kjo fjalë është prurë për të theksuar udhën e drejtë dhe është çeshtje shumë e hollë për të ecur mbi të pa të shkarë këmbët. Prandaj duhet ta kapësh atë litar të fortë të lidhur në të dyja anët, sepse vetëm kështu mund të dalësh në breg e të jesh i sigurt.

«uedhkurû niëmete-ll’lâhi alejkum...»

«O ju që keni besuar! Kujtojeni edhe mirësinë që ju ka dhënë Zoti; ju ishit në armiqësi, Ai ju pajtoi zemrat tuaja dhe kështu u bëtë vëllezër në saje të mirësisë së Tij».

Kuptimi: O ju dy (kabilet) fiset e mëdha të Medines, Ous e Hazrexh, që keni besuar! Kujtojeni dhe mbajeni në mend mirësinë që ju ka dhënë Zoti; ju ishit të armiqësuar dhe luftonit kundër njëri-tjetrit, por Zoti i pajtoi zemrat tuaja nëpërmjet fesë islame dhe u dha fund luftërave tuaja, që nuk qenë ndërprerë për njëqind e njëzet vjet me radhë; pra, ju u vllazëruat në saje të mirësisë së Zotit.

«Ue kuntum alà shefà hufretin mine-n’nàri fe enkadbekum minhà»

«Ju kishit arritur në buzën e gropës së zjarrit dhe Ai ju shpëtoi që të mos rrokulliseshit aty».

Kuptimi: Ju, aq shumë ishit rraskapitur nga luftimet e pandërprera, sa ishit gati të zhdukeshit të tërë. Por Zoti ju shpëtoi nga rreziku i zhdukjes për jetë, ju u bëtë myslimanë, u pajtuat shok me shok dhe tani po jetoni të qetë.

«Kedhàlike jubej’jînu-ll’lâhu lekum àjàtibí leal’lekum tehtedûne»

«Kështu i tregon Zoti për ju argumentet e veta, me qëllim që ju të udhëzoheni në rrugën e drejtë».

Kuptimi: Për t’u udhëzuar ju në rrugën e drejtë dhe që ju të arrini lumturinë në të dyja jetët, kështu i tregon Zoti argumentet e veta për ju. Prandaj, duhet që vazhdimisht të udhëzoheni në rrugën e drejtë dhe të mos ziheni e të mos grindeni shok me shok, duke u mashtruar prej fjalës së armikut.

* * *

Zoti, me madhërinë e vet, në ajetin e mëparshëm qortoi mohuesit, për shkak se ata mohojnë të vërtetën dhe ndalojnë të tjerët që t'i besojnë së vërtetës; pastaj i urdhëroi myslimanët që ta kenë frikë Zotin dhe të përqafojnë fenë islame bashkërisht, pa u ndarë nga njëri-tjetri. Tani, për të treguar edhe se disa nga muslimanët e kanë detyrë shumë të rëndësishme të merren me këshilla (vaze), duke i këshilluar njerëzit për punë të mira e duke ndaluar të këqijat, urdhëron e thotë:

«وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ

وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ» (1)

[Ueltekun minkum um'metun jed'üne ilel-khajri ue jeëmurüne bilmaëriüfi ue jenboune
anil-munkeri ue ulaïke humul-muflihüne]

«Le të jenë disa nga ju (o myslimanë) që t'u bëjnë thirrje njerëzve në të mirën, t'i urdhërojnë ata që të bëjnë punë të mira dhe t'i ndalojnë nga punët e liga! Sepse vetëm ata njerëz që merren me këtë punë, janë të shpëtuar».

Shpjegime

Bejzaviu thotë se njerëzit që merren me thirrje në punë të mira e me këshilla, kanë detyrë të dinë mirë dispozitat e sheriatit. Prej tyre kërkohet që të dinë se ku dhe kur duhet të flasin me të butë dhe ku e kur me rreptësi, sepse vetëm ata kanë mundësi ta kryejnë detyrën për të urdhëruar në punë të mira. Prandaj kjo detyrë u është ngarkuar vetëm disa njerëzve. Pra, thirrja për në të mirën është farzi kifajeh (detyrë e përgjithshme), të cilën nëse e kryejnë disa njerëz, të tjerët janë të shkarkuar prej kësaj detyre.

Njerëzit e angazhuar për të thirrur njerëzit në punë të mira dhe për t'i ndaluar ata nga punët e këqija, janë tri shkallësh:

1. Pushtetarët, të cilët, në rast nevojë i urdhërojnë njerëzit edhe me dhunë.
2. Dijetarët, të cilët e kryejnë këtë detyrë vetëm me këshilla.
3. Të paditurit, të cilët duhet ta dëshirojnë të mirën dhe të urrejnë të keqen vetëm me zemër.

Ajeti, përfundon duke thënë: «Vetëm ata që e kryejnë detyrën e thirrjes në të mirën, janë të shpëtuar».

Ky ajet është një lavdërim i madh për ata, sepse Zoti e ka përveçuar shpëtimin për ata, të cilët, në radhë të parë, duhet të jenë të ditur dhe të këshillojnë vetet e tyre, sepse vetëm kështu fjala e tyre bën efektin e duhur. Këshilluesit për në të mirën, me të vërtetë e meritojnë lavdërimin e Zotit, sepse ata janë dashamirës të njerëzve, janë fetarë të plotësuar; janë trashëgimtarët e diturisë së pejgamberëve, të cilët sakrifikuan çdo interes vetiak për punën e shejtë dhe kanë hasur në mundime të shumta në kryerjen e detyrës së ngarkuar.

* * *

Zoti, pasi tregoi se është detyrë thirrja e njerëzve në të mirën, për të treguar se thirrja e bën efektin e duhur, kur ata që merren me këshillimin e të tjerëve, janë të bashkuar në të drejtën, urdhëron e thotë:

«وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ
الْبَيِّنَاتُ وَأُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ (105)»

[*Ue là tekùnù kel'ledhijne teferr'rrkù uakhtelefù min baëdi mà xhàebumul-bej'jinàtu
ue ulàike lehum adhàbun adhijmun*]

«Mos u bëni (o, besimtarë) si ata që u përçanë dhe hynë në konflikt, pasi atyre u erdhën argumentet e dukshme! Për ata ka një ndëshkim shumë të madh».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se ky ajet ka ardhur si plotësues i ajetit të mëparshëm dhe do të thotë: Le të bëhen një pjesë prej jush që t'u bëjnë thirrje njerëzve në të mirën, t'i këshillojnë ata në punë të mira dhe t'i ndalojnë nga veprimet e këqija, sepse vetëm këta janë të shpëtuar. Mos u bëni si ata që u përçanë e bënë konflikt, pasi atyre u erdhën argumentet e dukshme! (Nëse bëheni të tillë, fjala juaj nuk ka peshë dhe këshillat tuaja nuk i dëgjon askush; prandaj kërkohet që të jeni të gjithë në një fjalë dhe jo disa të thonë “kjo punë është e mirë” dhe disa të tjerë të thonë po për atë punë, se “ajo është e keqe”). Për njërëzit që bëjnë konflikt, në ahiret ka një ndëshkim shumë të dhimbshëm».

* * *

«يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ فَأَمَّا الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ
أَكْفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ
تَكْفُرُونَ (106)»

[*joume tebjed'du vuxhùhun ue tesved'du vuxhùhun fe em'mel'ledhijnes-
ved'detvuxhùbubum e kefertum baëde ijmanikum fedbùkul-adhàbe bimà kuntum
tekfurùne*]

«Në atë ditë zbardhen disa fytyra dhe nxihen disa fytyra. Atyre që u nxihen fytyrat (do t'i thuhet): A mohuat pasi kishit besuar? Tani provojeni ndëshkimin e shkaktuar prej mohimit që bëtë!»

* * *

«وَأَمَّا الَّذِينَ ابْيَضَّتْ وُجُوهُهُمْ فَفِي رَحْمَةِ اللَّهِ هُمْ فِيهَا
خَالِدُونَ (107)»

[*Ue em'mel'ledhijneb-jed'dat vuxhùbubum fefej rahmeti-l'làhi hum fjiybà khàlidùne*]

«Sa për ata që u zbardhen fytyrat, ata do të jenë brenda në mëshirën e Zotit (në xhen'net) dhe do të qendrojnë aty gjithmonë».

Shpjegime

“Mëshira e Zotit” në këtë ajet, është për xhen’netin dhe për të mirat e tij të përjetshme. Xhen’netit i është thënë “mëshirë e Zotit”, për të theksuar se pa mëshirën e Zotit aty nuk hyn askush – sado i mirë të ketë qenë. Kryerja e adhurimeve të urdhëruara, sjell rritjen e gradave të xhen’netit dhe jo hyrjen në të, sepse hyrja në xhen’net është vetëm me mëshirën e Zotit.

* * *

«تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا
لِّلْعَالَمِينَ» (108)

[*Tilke ajätu-ll’lâhi netlühâ alejke bil-bak’ki ue me-ll’lâhu jurijdu dbulmen lil’âlemijne*]

«Këto ajete të Zotit t’i këndojmë ty (o Muham’med!) me të drejtë dhe All’lâhu nuk dëshiron ndonjë dëmtim për të gjitha botët».

* * *

«وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ
الْأُمُورُ» (109)

[*Ue lil’lâhi mà fis’semàvâti ue mà fil-erdi ue ile-ll’lâhi turxheul-umûru*]

«Çdo gjë që gjendet në qiej e në tokë, janë të All’lâhut dhe te All’lâhu do të kthehen të gjitha punët».

* * *

Zoti, pasi urdhëroi që disa njerëz të angazhohen për të urdhëruar për punë të mira (el-emru bil-marûfi), për të treguar edhe se ky um’met, është më i miri i të gjitha um’meteve, për arësye se është i angazhuar për të urdhëruar për punë të mira dhe për arësye se beson Allahun, ashtu siç duhet besuar Ai, urdhëron e thotë:

«كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ
عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَوْ آمَنَ أَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ
خَيْرًا لَهُمْ مِّنْهُمْ الْمُؤْمِنُونَ وَأَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ» (110)

[*Kuntum khajre um’metin ukbrixhet lin’nâsi teëmurûne bilmaëriûfi ue tenhoune anil-*

munkeri ue tuëminûne bil’lâhi ue lou àmene ehlul-kitâbi lekâne khajren

lehum minhumul-muëminûne ue ektheruhumul-fäsikûne]

«(O um’met i Muham’medit!) Ju jeni më të mirët e të gjithë um’meteve që janë shfaqur, sepse ju urdhëroni për punë të mira dhe ndaloni nga punët e liga; ju e besoni Zotin me të gjitha atributet që ka Ai. Sikur të kishin besuar edhe ehli kitabët, do të ishte shumë mirë për ata; disa prej tyre besuan, por shumica e tyre mbetën jashtë bindjes ndaj Allahut (fäsikijn)».

Shpjegime

“Um’met”, quhet një komb, një grup njerëzish, të cilët i ka thirrur një peygamber në fenë e vërtetë. “Um’meti i Muham’medit”, quhen të gjithë njerëzit, qysh nga koha e Pejgamberit e deri në ditën e kijametit. Ata që i kanë besuar Muham’medit, quhen “Um’meti Ixhâbet”, kurse ata që nuk i kanë besuar atij, quhen “um’meti daëvet”. Pra, besimtarët quhen um’meti ixhâbet, ata që i janë përgjigjur thirrjes së Muham’medit, kurse ata që nuk i kanë besuar atij, quhen um’meti daëvet, ata që janë thirrur në fe e në xhen’net.

Ky ajet u është drejtuar sahabëve. Por ai përfshin edhe ata që merren me urdhërim për të mirën deri në ditën e kijametit (emrun bilmaëruf), sepse thirrësit e meritojnë këtë lavdërim.

“Maëru’f” u thonë të gjitha atyre punëve që janë të pëlqyeshme si për mendjen, ashtu edhe për sheriatin; punët e kundërta quhen “munker”.

«Ue tuëminûne bil’lâhi»

Ju (o sahabë, bashkë me ata që i këshillojnë njerëzit deri ditën e kijametit) i besoni Zotit me të gjitha atributet që i ka Ai; besoni edhe të tjera që janë për t’u besuar, prandaj jeni më të dobishëm se të gjitha kombet që janë shfaqur për të mirën e njerëzve.

Bejzaviu thotë se në këtë ajet është mjaftuar vetëm me thënien “besoni Zotin” dhe nuk janë përmendur besimet e tjera që janë gjithashtu detyrë, sepse dihet që besimi bëhet i vlefshëm vetëm ashtu siç e ka treguar sheriati.

Për të theksuar se lavdërimi i përmendur në ajet, u takon të gjithë atyre që besojnë fenë islame dhe që merren me urdhërim për punë të mira (emrun bilmaëru’f), Allahu ka thënë:

«Ue lou àmene ehlul-kitâbi lekâne khajren lehum»

«Sikur të kishin besuar edhe ehli kitabët, do të ishte shumë mirë për ata»; disa prej tyre besuan (si, Abdull’lah ibni Selami me shokë dhe si mbreti i Habeshit me shokë), por shumica e tyre mbetën jashtë bindjes ndaj Allahut.

Thuhet se shkak për zbritjen e këtij ajeti janë bërë disa jehudinjtë, të cilët u thanë sahabëve: “Feja jonë është më e virtytshme se feja juaj dhe ne jemi më të virtytshëm se ju.”

* * *

Kur jehudinjtë frikësuan Abdull’lah ibni Selamin me shokë, ngaqë ata i besuan Pejgamberit, Zoti, për t’i ngushëlluar myslimanët, urdhëron e thotë:

«لَنْ يَضُرَّوْكُمْ إِلَّا أَذًى وَإِنْ يُقَاتِلُوكُمْ يُؤْلَوْكُمْ الْأَذْبَارُ ثُمَّ لَا يُنْصَرُونَ (111)»

[Len jedurr'rrükum il'là edhen ue in jukàtilükum juvel'lükumul-edbàre thum'me là junsarùne]

«(O besimtarë!) Jehudinjtë, kurrë nuk mund t'ju dëmtojnë ju, veçse me ndonjë dëmtim të vogël që mund t'ju bëjnë me gojë, sepse, nëse ju luftoni me ta, ata ju kthejnë shpinën dhe ikin; pastaj, ata nuk ndihmohen prej askurrkujt».

Kuptimi: Besimtarë! Jehudinjtë nuk mund t'ju bëjnë ju ndonjë dëm të madh, veçse ndonjë mundim të vogël, si të përbuzin Muham'medin dhe Isanë, të thonë fjalë kufri, të ndërlikojnë ajetet e Teuratit, të hedhin dyshim në zemrat e myslimanëve, duke i frikësuar në fshehtësi dhe veprime të tjera të vogla. Por nëse ata nisin luftën kundër jush, kanë për të kthyer shpinën e do të ikin dhe, pasi të thyhen, kurrkush nuk do t'i ndihmojë ata.

Fahri Raziu thotë se Zoti i ka ngushlluar myslimanët, duke i paralajmëruar për tri gjëra:

1. Myslimanët janë të sigurt prej sherrit të madh të jehudive.
2. Jehudinjtë do të thyhen në luftë, nëse ata do të luftojnë kundër myslimanëve.

3. Pasi të thyhen jehudinjtë, nuk do të kenë mundësi të rimbledhin fuqinë e tyre; askush nuk do t'i ndihmojë që të ndërtojnë mbretërinë e tyre.

Këto tri gjëra janë realizuar pikërisht ashtu siç thuhet në ajet; jehudinjtë e kohës fatlume, kur luftuan me Pejgamberin, u mundën e u shkatërruan dhe deri më sot nuk u është bërë mbarë që të ndërtojnë shtetin e tyre.

* * *

Zoti, pasi tregoi se jehudinjtë nuk do të ndihmohen prej kurrkujt, për të treguar edhe se ata do të poshtërohen krejtësisht, urdhëron e thotë:

«ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذَّلَّةُ أَيْنَ مَا ثَقِفُوا إِلَّا بِحَبْلٍ مِّنَ اللَّهِ وَحَبْلٍ مِّنَ النَّاسِ وَبَآؤُوا بِغَضَبٍ مِّنَ اللَّهِ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الْمَسْكَنَةُ ذَلِكَ بَأْنَهُمْ كَانُوا يُكْفَرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ (112)»

[Duribet alejbimu-dh'dhil'letu ejne mà thukifù il'là bihablin mine-ll'llàbi ue hablin mine-n'nàsi ue bà'ù bigadabin mine-ll'llàbi ue duribet alejbimul-meskenetu dhàlike bien'nebum kànù jekfurùne bi àjàti-l'làbi ue jaktulùne-n'nebij'jijne bigajri hak'kin dhàlike bimà asou ue kànù jaëtedùne]

«Jehudinjve u është veshur poshtërsia (si kulpër dhe nuk u ndahet) kudo që të jenë; vetëm kur të kenë një pakt sigurimi prej Zotit dhe një pakt prej njerëzve (atëherë u largohet poshtërsia). Ata kanë rënë në zemrimin e Zotit. Atyre u është veshur edhe mefshtësia (deri në atë shkallë sa nuk kanë fare shpresë se do të bëhen të fuqishëm). Kjo është për shkak se ata mohonin argumentet e Zotit dhe vrisnin profetët pa asnjë të drejtë dhe, këtë e bënin sepse ishin kryengritës dhe e kapërcenin kufirin (e tepronin)».

Shpjegime

Në tefsirin e Hazinit thuhet se fraza «Duribet alejhimu-dh'dhul'letu», që u përkthye: (Jehudinjtë u është veshur poshtërsia si kulpër), do të thotë: atyre u është ngjitur poshtërsia si gëlqerja murit dhe nuk u ndahet kurrë. Poshtërsia e tyre është në sytë e myslimanëve dhe të të krishterëve; ata vriten, robërohen e u merret pasuria prej duarsh, etj.

Prej kësaj poshtërsie, janë përjashtuar vetëm ata që kanë pakt sigurimi prej Zotit e prej njerëzve. Pra, jehudinjtë shpëtojnë prej poshtërsisë, vetëm kur ata të pranojnë fenë islame dhe të pranojnë nënshtetësinë myslimane.

Katastrofat që i janë veshur jehudive si kulpër janë tri: 1) poshtërsia; 2) mefshtësia 3) mëria e Zotit. Si shkaqe për këto tri katastrofa të mëdha, në ajet janë këto: mohimi i ajeteve të Zotit dhe vrasja e pejgamberëve. Këtu lind një pyetje. Jehudinjtë që ishin në kohën e Pejgamberit tonë, nuk kishin vrarë ndonjë pejgamber. Përse, atëherë thuhet edhe për ata vrasja e pejgamberëve si shkak poshtërsie?

Kësaj pyetjeje i është dhënë kjo përgjigje:

Jehudinjtë e asaj kohe kishin një besim se gjyshërit e prindërit e tyre i kishin vrarë pejgamberët me të drejtë dhe ata këto vrasje i konsideronin veprime të drejta; prandaj ata janë quajtur sikur t'i kishin vrarë vetë pejgamberët. Nga kjo nënkuptohet se të kënaqesh me punën e keqe që bën tjetri, është si ta bësh vetë atë punë.

* * *

«لَيْسُوا سَوَاءً مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أُمَّةٌ قَائِمَةٌ يَتْلُونَ آيَاتِ اللَّهِ آنَاءَ اللَّيْلِ وَهُمْ يَسْجُدُونَ (113) يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَأُولَئِكَ مِنَ الصَّالِحِينَ (114) وَمَا يَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَلَن يُكْفَرُوهُ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ (115)»

[Lejsù sevàen min ehli-kitàbi um'metun kàimetun jetlùne àjàti-l'làhi ànàe-l'lejli ue hum jeshxudùne. Juëminùne bil'làhi uel-joumil-àkhiriri ue jeëmurùne bil-maërrùfi ue jenboune aninl-munkeri ue jusàriùne fil-kbajràti ue ulàike mines'sàlihijne. Ue mà jef'alù min kbajrin felen jukferùhu uell'llàhu alijmun bil-mut'tekijne]

«Ata nuk janë të gjithë njëloj, sepse ndër ehli kitabët ka një grup që ka drejtësi. Këta i lexojnë ajetet e All'llahut në orët e natës, bëjnë edhe sexhde; i besojnë All'llahut dhe ditës së fundit; i urdhërojnë njerëzit për punë të mira dhe i ndalojnë nga punët e këqija; vetë nxitojnë për punë të dobishme; janë prej burrave të mirë; për çdo punë të mirë që të bëjnë, nuk kanë asnjë humbje (nuk mbeten pa u shpërblyer), sepse Zoti i di shumë mirë ata që ruhen nga të këqijat».

Shpjegime

Disa kanë thënë se “Ehli kitabët”, cilësitë e të cilëve u përshkruan në tre ajetet e mësipërme, është për të gjithë ata që besuan Muham’medin, alejhis’salam. Disa të tjerë kanë thënë se është për dyzet vetat që vërtetuan Pejgamberin nga të tetëdhjetë të krishterët e ardhur prej Nexhranit, ose edhe për tridhjetë e dy vetat që kishin ardhur prej Habeshi të krishterë e që u bënë myslimanë, ose edhe për ata tre vetat e ardhur prej qyteteve të Rumit.

Zoti, herën e parë i ka lavdëruar ata se janë njerëz që kanë drejtësi (um’meti kàimeh). Pra, ata vazhdojnë në fenë islame, i kryejnë detyrat si rob të Zotit dhe në çdo punë veprojnë me drejtësi.

Së dyti, Ai thotë se ata merren me këndimin e ajeteve të Zotit në orët e natës, dhe bëjnë edhe sexhde.

Fahri Raziu thotë se kudo që në Kur’an përmendet fjala “àjàtu-ll’làh”, - (ajetet e All’llahut) – është ose për ajetet e Kur’anit, ose për shenjat e botës që tregojnë ekzistencën e Zotit dhe Njësimin e Tij. Pejgamberi ka thënë: «Unë jam ndaluar të këndoj Kur’an në sexhde e në ruk’u».

Sipas këtyre shpjegimeve, kuptimi i frazës «jetlune àjàti-l’làhi...» është: Ata gjithnjë i këndojnë ajetet e Kur’anit në orët e natës (me mendje të kthjellët), duke qenë të përlur ndaj këtyre ajeteve. Ose: Ata i studiojnë e i mendojnë shenjat që tregojnë se Allahu është Një e i Vetëm, ato shenja të dukshme në horizont dhe në vehtet e tyre; ata i këndojnë ajetet në orët e natës me zemër të qetë, duke qenë të bindur ndaj atyre shenjave dhe jo me qëllim mohimi e kritike.

Së treti, Zoti i lavdëron ata duke thënë: “Ata i besojnë All’llahut dhe ditës së fundit”.

Pastaj Allahu thotë: “Ata i urdhërojnë njerëzit për punë të mira dhe i ndalojnë nga punët e këqija”. Së fundi, thotë për ata se “Nxitojnë në punë të dobishme”. Pra, punët e dobishme ata nuk i quajnë punë të rënda, prandaj i bëjnë ato punë me të shpejtë prej frikës se mos u vjen vdekja papritur dhe kështu u mbeten mangët punët e mira.

Nga këto shpjegime nënkuptohet se njeriu ka detyrë, në radhë të parë të lexojë e të studiojë mirë dhe pastaj të besojë Zotin e ahiretin, pastaj të mundohet të plotësojë punët e tjera dhe të nxitojë vetë në punë të dobishme. Këta njerëz - thotë Zoti,- janë nga grupi i burrave të mirë; të cilët për çdo punë të mirë që bëjnë, do të shpërblehen, sepse Zoti i di shumë mirë njerëzit (mut’tekijët) që ruhen nga punët e liga.

* * *

Zoti, pasi dalloi e përshkroi besimtarët e së vërtetës nga ehli kitabët, për të treguar edhe se atyre që nuk besojnë, nuk do t’u sjellë asnjë dobi as pasuria e as fëmijët, urdhëron e thotë:

«إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئاً وَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ» (116)
*[In'ne-l'ledhijne keferu len tuginje anhum emvaluhum ue la euladuhum mine-ll'lahi
 shbejen ue ulaike as'habu-n'nari hum fjbà kbàlidùne]*

«Atyre njerëzve që mohuan (të vërtetën), nuk ua largon ndëshkimin e Zotit as pasuria e as fëmijët; ata janë në zjarr, ku do të qëndrojnë përgjithmonë».

* * *

Zoti, për t'u hequr edhe shpresën që kishin mohuesit se do të kenë dobi në ahiret prej pasurisë që ndanin për shpirt, urdhëron e thotë:

«مَثَلُ مَا يُنْفِقُونَ فِي هَذِهِ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَثَلِ رِيحٍ فِيهَا صِرٌّ أَصَابَتْ حَرْثَ قَوْمٍ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ فَأَهْلَكَتْهُ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ وَلَكِنْ أَنْفُسُهُمْ يَظْلِمُونَ» (117)
*[Methelu mà junfikùne fjbà dhàdhbil-hajàti-d'dun'jà kemètheli rijhin fjbà sirr'rrun esàbet
 harhte koumin dhalemù enfusehum fe ehleket'hu ue mà dhalemehumu-ll'llàhu ue làkin
 enfusehum jadhlīmùne]*

«Shembulli i asaj që ata harxhojnë për shpirt në jetën e kësaj dynjaje, është si një erë që ka brenda acar (ftohtësi ose nxehtësi të fortë); ajo erë prek e përvëlon të mbjellat e një kombi që kanë dëmtuar veten; Zoti nuk i dëmton ata, por ata dëmtojnë veten e tyre, duke i bërë kryengritje Zotit».

Shpjegime

Me këtë ajet Zoti tregon se si do t'ua humbë mohuesve shpërblimin e punëve të mira në ahiret dhe përse do t'ua humbë atyre ai shpërblim, duke e shëmbëllyer mohimin e tyre me erën e nxehtë ose me erën e ftohtë, e cila i përvëlon të mbjellat. Mohimi (kufri) i tyre ka bërë që të humbasë shpërblimi i punës së mirë që ata kanë bërë në dynja; kështu që Zoti nuk u bën atyre ndonjë padrejtësi; ata e kanë dëmtuar vetë veten duke mohuar dhe kështu ata mbeten duarbosh prej shpërblimeve të asaj jete.

Në tefsirin e Taberit thuhet se pranimi i sadekasë dhe i punëve të tjera të mira, varen nga besimi në Njësimin e Zotit dhe në vërtetimin e profetësisë së Pejgamberit. Pra, meqenëse mohuesit i vënë shok Zotit dhe përgënjeshtrojnë Pejgamberin, nuk u pranohen punët e mira që ata bëjnë në dunja.

* * *

Zoti, pasi tregoi punët e mohuesve në ahiret, për të ndaluar besimtarët që të mos i bëjnë miq mohuesit, urdhëron e thotë:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا بِطَانَةٍ مِّنْ دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالاً وَدُّوا مَا عَنِتُّمْ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ وَمَا تَخَفَى صُورُهُمْ أَكْبَرُ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ إِن كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ» (118)

*[Jà ej'jube-l'ledhijne àmenù là tet'tikhibhù bitàneten min dūnikumlà jeëlunekum
khabàlen ved'dù mà anit'tum kad bedetil-bagdà'u nin efvàhibim
ue mà tukhfij sudùrubum ekberu kad bej'jenà lekuml-àjàti in kuntum taèkìlùne]*

«O ju që keni besuar! Mos bëni miq të ngushtë, veçse prej jush! Ata (mohuesit) nuk lënë gjë mangët për t'ju prishur ju; ata gëzohen për atë që ju mundon ju; nga goja e tyre del mëria e madhe që kanë kundër jush; por ajo mëri që ata e fshehin në zemër, është më e madhe. Ne jua tregojmë ju ajetet Tona që të mendoheni (që të mos i bëni ata miq)».

Shpjegime

“*Bitaneh*” quhet miku i besueshëm, të cilit njeriu i hap zemrën dhe i tregon sekretet.

Fahri Raziu dhe Hazini thonë se në mes banorëve myslimanë të Medines dhe jehudinjtë, për shkak të fqinjësisë dhe të marrëdhënieve që kishin, ishte formuar një miqësi dhe miqësia po vazhdonte. Mirëpo jehudinjtë, duke parë përparimin e Islamit, filluan të donin të keqen e myslimanëve, madje edhe mërinë që ushqenin kundër myslimanëve filluan ta nxirrnin sheshit. Prandaj me ajetin e mësipërm Zoti ynë i ndaloi myslimanët që të zënë miqësi të ngushtë me jehudinjtë. Për këtë ndalim Allahu përmendi tre shkaqe:

1. Jehuditë mundohen si të nxjerrin ngatërresa në mesin e myslimanëve, me qëllim për t'i dëmtuar ata dhe për këtë jehudinjtë nuk lënë gjë pa bërë.
2. Jehudinjtë gëzohen shumë për diçka që i mjeron e i mundon myslimanët.
3. Mërinë që ushqejnë jehudinjtë kundër myslimanëve, nganjëherë e shfaqin edhe sheshit, por mëria që ata mbajnë në zemër, është më e madhe se ajo që shfaqin hapur.

Pra, kuptimi i ajetit është: besimtarë! Mos bëni miq të ngushtë sa t'u tregoni edhe sekretet, veç vëllezërve tuaj! Sepse ata të tjerët mundohen si të nxjerrin ngatërresa në mesin tuaj, me qëllim që t'ju shkatërrojnë dhe, për këtë ata nuk lënë gjë pa bërë; ata gëzohen dhe dëshirojnë mjerimin tuaj. Mërinë që ata ushqejnë kundër jush, e shfaqin nganjëherë sheshit, por mërinë që ata kanë në zemër, e kanë më të madhe se sa ajo mëri që e shfaqin sheshit. Ne jua tregojmë ajetet Tona dhe ju, nëse mendoheni, nuk do t'i bëni më ata miq të ngushtë.

Zbritjen e këtij ajeti e kanë shkaktuar jehudinjtë, por ajeti përfshin edhe të gjithë mohuesit, sepse ndalimi për të mos i bërë ata miq të ngushtë është prurë në mënyrë përgjithësuese: - mos bëni miq të ngushtë veç jush!

* * *

«هَآأَنْتُمْ أَوْلَاءُ تُحِبُّونَهُمْ وَلَا يُحِبُّونَكُمْ وَتُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ
كُلِّهِ وَإِذَا لَقَوُكُمْ قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا
خَلَوْا غَضُّوا عَلَيْكُمُ الْأَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ قُلْ مُثَوِّا بِغَيْظِكُمْ
إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ (119)»

[Hà entum ulàì tubib'bùnebum ue là jubib'bùnekum ue tuëminùne bil-kitàbi kul'libí ue idhà lekoukum kàlù àmen'nà ue idhà khalou ad'dù alejkumul-enàmile minel-gajdhi kul mùtù bigajdbikum in'ne-ll'llàhe alijmun bidhàti-s'sudùri]

«O, ju që keni besuar! Ju jeni nga ata njerëz që i doni ata mohues, por ata nuk ju duan ju; ju i besoni të gjithë librat e Allahut dhe ata, kur takohen me ju, thonë: “Besuam”. Mirëpo, kur janë vetëm me njëri-tjetrin, prej mërisë që ushqejnë kundër jush, kafshojnë me dhëmbë majat e gishtërinjve. Thuaju atyre: “Vdisni me mërinë tuaj!” Sepse Zoti, pa asnjë dyshim i di sekretet e zemrave».

Shpjegime

«Hà entum ulàì tubib'bùnebum...»

«O, ju që keni besuar! Ju jeni nga ata njerëz që i doni ata mohues, por ata nuk ju duan ju...». Fahri Raziu thotë se prej kësaj fraze nënkuptohet një lloj qortimi për ata myslimanë që priren kah mohuesit dhe u tregojnë atyre sekretet e veta dhe, për këtë, me të vërtetë, ata e meritojnë qortimin. Mohuesit janë tepër fanatikë në fenë e tyre dhe ata, kot e plot, e mbajnë njëri-tjetrin dhe myslimanëve kurrë nuk u'a tregojnë sekretet e veta; atëherë, sjellja e disa myslimanëve ndaj tyre me butësi të tepruar, doemos që është për t'u qortuar.

«Ue tuëminùne bil-kitàbi kul'libí...»

«Dhe ju u besoni të gjitha librave të Allahut dhe ata kur takohen me ju, thonë: “Besuam”. Mirëpo, kur janë vetëm me njëri-tjetrin, prej mërisë që ushqejnë kundër jush, kafshojnë me dhëmbë majat e gishtërinjve».

Në tefsirin e Taberit thuhet se mohuesit nuk kanë asnjë të drejtë t'i kenë mëri myslimanët, sepse myslimanët i besojnë të gjithë librat dhe pejgamberët, kurse mohuesit nuk besojnë as Kur'anin e as Muham'medin; prandaj duhet që myslimanët të ushqejnë mëri të madhe ndaj mohuesëve dhe jo mohuesit ndaj myslimanëve.

«Kul mùtù bigajdbikum...»

«Thuaju (atyre, o i dashuri Im): vdisni me mërinë tuaj! Sepse Zoti, pa asnjë dyshim i di sekretet e zemrave».

Thënia “Vdisni me mërinë tuaj”, është edhe për qortim, edhe për mallkim, sepse do të thotë: u shtoftë mllëfi e mëria juaj, derisa të pëlcisni duke parë përparimin e forcimin e myslimanëve!

* * *

«إِنْ تَمْسَسْكُمْ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَإِنْ تُصِيبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا بِهَا
وَإِنْ تُصِירוْا وَتَتَّقُوا لَا يَضْرُكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ بِمَا
يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ (120)»

[In temseskum hasenetun tesuëhum ue in tusibkum sej'jietun jefrebù bihà ue in tasbirù ue tet'tekù là jedurr'rukum kejdubum shej'en in'ne-ll'llàhe bimà jaëmelùne muhijitun]

«Nëse ju u bie ndonjë e mirë, ajo i keqëson (e i mjeron) ata dhe nëse ju u bie ndonjë e keqe, ata gëzohen për këtë; por, nëse ju bëni durim dhe ruheni prej mëkatesh, dhelpëritë e tyre nuk ju dëmtojnë aspak, sepse Zoti me diturinë e vet, është rrethues i punëve të tyre».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se fjala «hasenetun» - (e mirë) - në ajet, është për shëndetin trupor të myslimanëve, për ushqimin e tyre të bollshëm, për ngadhënjimin e tyre mbi armikun dhe për marrjen prej tyre të plaçkës së luftës prej tij; është për dashurinë e bashkëpunimin e ndërsjellë që mbretëronte në mes myslimanëve; kurse fjala «sej'jietun» është për të kundërtat e atyre që u përmendën, pasi mohuesit gëzoheshin nga fatkeqësitë që u ndodhnin myslimanëve.

Më në fund, Zoti i përgëzon myslimanët me lajmin e gëzueshëm:

“Por, nëse ju o myslimanë bëni durim në kryerjen e detyrave të shenjta dhe keni frikë Zotin e ruheni prej mëkatesh, atëherë dhelpëritë e mohuesve kundër jush do të dështojnë dhe ata nuk do të kenë mundësi t’ju dëmtojnë aspak, sepse Zoti, me diturinë e vet i ka rrethuar punët e tyre dhe ju jeni nën mbrojtjen e mëshirshme të Zotit”.

* * *

Zoti, tregoi se do t’i ruaj prej sherrit të armikut ata myslimanë që bëjnë durim dhe kanë frikë Zotin e ruhen prej mëkatesh. Tani, për të treguar edhe se Ai i ka ndihmuar myslimanët me vepra, urdhëron e thotë:

«وَإِذْ عَدُوٌّ مِنْ أَهْلِكَ تُبَوِّئُ الْمُؤْمِنِينَ مَقَاعِدَ لِلْقِتَالِ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ (121)»

[Ue idh gadoute min ehlike tubev’vi’ul-muëminijne mekaide lilkitàli uell’llàhu semij’un alijmun]

«Kujtoje, (o i dashuri im!) Atë kohë dreke, kur ti dole prej familjes sate për t’u caktuar muslimanëve pozicionet e luftimit. Zoti është dëgjues (i fjalëve të tua) dhe i di mirë qëllimet e tua».

* * *

«إِذْ هَمَّتْ طَائِفَتَانِ مِنْكُمْ أَنْ تَفْشَلَا وَاللَّهُ وَلِيُهُمَا وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ (122)»

[Idh hem’met taifetani minkum en tefshelà uell’llàhu velij’jubumà ue ale-ll’llàhi feljetevek’kelil-mutevek’kilüne]

«Kur dy grupe prej jush u trembën dhe deshën të iknin, por (përse të iknin?) Zoti është ndihmuesi i tyre dhe besimtarët le të mbështeten në ndihmën e Zotit!»

Shpjegime

Taberiu e Hazini kanë thënë se ky ajet përshkruan fillimin e luftës së Uhudit dhe ka ardhur si për të vërtetuar fjalën e ajetit të mëparshëm që thotë: “Dhëlpëritë e armikut nuk i dëntojnë aspak myslimanët”.

“Familja e Pejgamberit” në këtë ajet, është për të madhen Aishe, sepse ditën e luftës së Uhudit, Pejgamberi, alejhiselam, ka dalë prej dhomës së Aishes dhe ka shkuar më këmbë në malin Uhud për t’u caktuar myslimanëve pozicionet e luftimit. “Dy grupet” është për dy fiset: beni Selemeh dhe beni Hârithëh, që formonin dy krahët e ushtrisë së Muham’medit në atë luftë.

Shkaku që dy fiset e mësipërme u tremben dhe deshën të braktisin luftën, ishte kryetari i munafikëve – Ibni Ubej Ibni Seluli, i cili braktisi frontin e luftimit dhe u kthye në Medine bashkë me treqind vetat që kishte me vete, me vjegën (preteksin) se nuk ia morën parasysh mendimin e tij kur u bisedua çështja e luftës.

Sikurse është shpjeguar në historinë e shenjtë, lufta e Uhudit ka filluar kështu:

Ishte e mërkurë. Mohuesit kurejshë kishin ardhur të luftonin kundër myslimanëve afër malit Uhud. Pejgamberi kishte thirrur sahabët për të biseduar për këtë çështje. Në atë bisedim është futur edhe Ibni Seluli, i cili ishte nga paria e Medines. Në bisedim e sipër, disa prej sahabëve kanë shfaqur mendimin që të mos dalin jashtë qytetit, por të luftonin duke u mbrojtur brenda në Medine. Edhe Ibni Seluli ishte për këtë mendim. Por disa të tjerë thanë të dilnin e të luftonin ballë për ballë në malin e Uhudit, që armiku të mos krenohet dhe të mos kujtonte se myslimanët ishin frikësuar. Edhe Pejgamberi anonte nga mendimi i të parëve. Por, pasi të dytët ngulën këmbë për të luftuar me amikun jashtë qytetit, ai hyri në dhomën e Aishes, u armatos dhe doli. Sapo Pejgamberi doli nga dera e dhomës, ata që kishin këmbëngulur për të dalë jashtë qytetit, u penduan dhe i thanë: “Ne i bindemi urdhërit tënd. Nëse ti nuk dëshiron që të luftojmë jashtë Medines, urdhëro të luftojmë brenda saj!” Atëherë Pejgamberi tha: *“Një pejgamber, pasi të ngjeshë armët, nuk prapset nga lufta, dhe nëse do të qendroni e do të duroni, fitorja do të jetë jona”*.

Pejgamberi urdhëroi që ushtria të bëhej gati deri ditën e premtë. Pasi u përgatitën, falën edhe namazin e xhumasë, shkuan e u ngjitën në malin Uhud. Aty, Pejgamberi caktoi pozicionet e llogoret ku do të luftohej. Atëherë, Ibni Seluli u tha të vetëve: “Ne nuk jemi të marrë që të vrasim veten e fëmijët tanë me duart e armikut!”. Pastaj mbledhi të treqind vetat që kishte nën urdhër dhe braktisi sheshin e luftës.

Për atë ngjarje të shëmtuar, dy grupet që përmend ajeti u ligështuan dhe deshën të braktisnin fushën e luftimit. Por Zoti ua forcoi atyre zemrat. Ata hoqën dorë nga mendimi për t’u larguar dhe qëndruan me Pejgambirin. Ja, kështu ata e fituan luftën qysh në fillim.

* * *

Zoti, pasi theksoi ndihmën që Ai u dha myslimanëve në fillim të luftës së Uhudit, për të treguar edhe ndihmën e madhe që u kishte dhënë atyre në luftën e Bedrit, urdhëron e thotë:

«وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِبَدْرِ وَأَنْتُمْ أَذِلَّةٌ فَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ
تَشْكُرُونَ (123)»

[*Lekad nesaerekumu-ll'lahu bibedrin ue entum edhil'letun fet'teku-ll'lahu leal'lekum
teshkurune*]

«Betohem në veten Time, me të vërtetë Zoti ju ndihmoi në Bedër, në një kohë që ishit pakicë (si në numër luftëtarësh, ashtu edhe në armatim). Pra, kijeni frikë Zotin (dhe mos i kundërshtoni urdhrat e Tij e të Pejgamberit), por të falenderoni për atë mirësi që u bëri Ai.»

Shpjegime

Fahri Raziu e Bejzaviu kanë thënë se “Bedër” është emri i një pusi që gjendet në mes Mek'kës e Medines. Pusi është quajtur me emrin e atij që e ka hapur.

Lufta e Bedrit është lufta e parë, në të cilën ka marrë pjesë vetë Pejgamberi alejhis'selam bashkë me treqind e trembëdhjetë shokë, përballë një armiku prej afro një mijë frymësh dhe të armatosur me të gjitha armët e asaj kohe. Prandaj ajeti thotë:

«Me të vërtetë Zoti ju ndihmoi në Bedër, në një kohë që ishit pakicë» (si në numër luftëtarësh, ashtu edhe në armatim); por të falenderoni për atë mirësi që Zoti ju bëri në atë ditë. Dhe, Ai Zot që ju ndihmoi në atë luftë, ju ndihmon edhe në luftën e Uhudit.

* * *

«إِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ أَلَنْ يَكْفِيَكُمْ أَنْ يُمِدَّكُمْ رَبُّكُمْ بِثَلَاثَةِ
آلَافٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُنْزِلِينَ (124)»

[*Idh tekûlu lilmuëminijne elen jekfijekum en jumid'dekum rab'bukum bithelâtheti àlâfin
minel-melâiketi munzilijne*]

«(O i dashuri Im!) Kujtoje atë kohë, kur ti u thoshe besimtarëve: A s'ju mjafton ju ndihma e Zotit tuaj me tre mijë melekë të zbritur?»

Shpjegime

Kur dhe përse ua ka thënë Pejgamberi sahabëve fjalët e mësipërme?

Është transmetuar se pak para se të fillonte lufta në Bedër, në ushtrinë e Muham'medit u dëgjua një lajm: një i quajtur Kurz bini Xhabir, i cili pati ardhur më parë në rrethinat e Medines dhe pati grabitur bagëtinë e popullit, ka mbedhur fshatarët dhe po u shkon në ndihmë kurejshëve. Ky lajm i frikësoi sahabët, sepse ata ishin pak. Por, Pejgamberi u dha atyre sihariqin se Zoti do të

zbriste për ta tri mijë melekë dhe kështu atyre iu forcua fuqia morale. Pra, ndihma e përmendur në ajet ka ndodhur në luftën e Bedrit: herën e parë, Zoti dërgoi një mijë melekë; pak më vonë ka dërguar edhe dy mijë melekë të tjerë; më pas ka dërguar edhe dy mijë të tjerë, gjithsej pesë mijë melekë.

* * *

«بَلَىٰ إِن تَصِيرُوا تَتَّقُوا وَيَأْتُوكُم مِّن فَوْرِهِمْ هَٰذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ آلَافٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُسَوِّمِينَ (125)»

[Belâ in tasbirû ue tet'tekû ue jeëtûkum min fourihim badhâ jumdidkum rab'bukum bikhamseti àlàfin minel-melâiketi musev'vemijne]

«Po (aq ndihmë njafton). Në qoftë se ju bëni durim (në mundimet e luftës) dhe e ruani veten (nga veprimi në kundërshtim me urdhrat e Zotit e të Pejgamberit). Dhe, në qoftë se te ju vijnë ata mohues me të shpejtë (ose befas), Zoti do t'u ndihmojë me pesë mijë melekë të shenjuar (me shenja të posaçme)».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se Ibni Ab'basi ka treguar: “Në luftën e Bedrit melekët kanë ardhur kalorës me kuaj të zinj e me çallma të verdha, kuajt në ballë e në bisht kishin nga një pëlhurë të bardhë dhe me këto shenja dalloheshin nga njerëzit.

Ajeti mund të përkthehet edhe kështu: “Po, ndihma e Zotit me tri mijë melekë mjafton për ju, në qoftë se ju bëni durim në mundimet e luftës dhe nuk i kundërshtoni urdhrat e Zotit e të Pejgamberit. Atëherë, edhe sikur armiku t'ju vijë në befasi, Zoti e shton numrin e melekëve ndihmues deri në pesë mijë.” Pra, nëse i respektoni dy kushtet (durim e moskundërshtim), sikur edhe befas t'ju sulmojë armiku, Zoti përsëri ju ndihmon edhe më shumë. Por, nëse ju nuk i respektoni ato kushte, Zoti nuk ju ndihmon.

* * *

Zoti, tregoi ndihmën me melekët që u dha muslimanëve. Për të treguar edhe se vetëm mjetet lëndore nuk e sigurojnë fitoren në luftë, por bashkë me ato mjete, doemos, duhet edhe ndihma morale e Zotit, ai urdhëron e thotë:

«وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ لَكُمْ وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُم بِهِ وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ (126)»

[Ue mà xbealebu-ll'llàhu il'lâ bushrà lekum ue litatmein'ne kulûbukum bihî ue men'nasru il'lâ min indi-l'lâhil-azîzîl-hakîjm]

«Zoti nuk e dha atë ndihmë për ndonjë gjë, veçse për t'ju dhënë ju sihariqin dhe për të qetësuar zemrat tuaja me këtë sihariq; sepse fitorja vjen vetëm prej Zotit, i Cili është i vetmi ngadhënjës e veprues me vend». Pra, fitorja nuk vjen prej numrit të madh të ushtarëve.

* * *

«لَيَقْطَعَ طَرَفًا مِّنَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَوْ يَكِيْتَهُمْ فَيَنْقَلِبُوا
خَآئِبِينَ» (127)

[*Lijakta'a tarefen mine-l'ledbijne keferu en jekbitehum fejenkalibu kbàibijne*]

«Zoti e dha atë ndihmë për ju, për të ndaluar një grup prej atyre që mohuan të vërtetën, ose për t'i rrokullisur ata me kokë poshtë dhe kështu, ata të kthehen të dëshpëruar».

Shpjegime

Prej këtyre ajeteve kuptohet se Zoti i porositi myslimanët që të përgatiten ushtarakisht me të gjitha mjetet e duhura të luftës, por fitoren ta shpresojnë vetëm prej All'llahut dhe jo prej shumicës numerike të ushtarëve, ose prej mjeteve të tjera. Kuptohet se edhe ndihma e Zotit është e kushtëzuar: myslimanët të përmbushin dy kushte:

- Të bëjnë durim dhe ta ruajnë veten nga gjynahet.

Nga ky premtim i Allahut, në zemrat e myslimanëve hyn gëzim dhe guxim. Prandaj ata që janë në krye të drejtimit të punëve, e kanë për detyrë të forcojnë te ushtria fuqinë morale, sepse prej një ushtrie që i mungon fuqia morale, nuk mund të pritët asgjë. Edhe prej atij populli që nuk mbështet në vetvete dhe nuk e ka zemrën të forcuar, nuk mund të shpresohet asnjë dobi.

Fahri Raziu thotë se ndihma e Zotit për myslimanët në luftën e Bedrit, solli dy të mira:

1.U thyje fuqia e mohuesve, duke u asgjësuar një pjesë prej tyre, të cilët ishin shtylla të rëndësishme kundër fesë islame.

2.Mohuesit u turpëruan në sheshin e betejës e kjo e lartësoi fuqinë e Islamit në gadishullin Arabik.

* * *

Zoti, me madhërinë e vet, tregoi premtimin e ndihmës për myslimanët. Për të treguar se edhe puna e mohuesve është në dorën e Zotit dhe jo në dorën e Pejgamberit, urdhëron e thotë:

«لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبُهُمْ فَإِنَّهُمْ
ظَالِمُونَ» (128)

[*Lejse leke minel-emri shej'un en jetùbe alejhim en juadh'dhibehum fein'nehum
dhàlimùne*]

«(O Pejgamber i nderuar!) Ti nuk ke asgjë në dorë (për punën e robve të Mi). Zoti, nëse dëshiron, e pranon teuben e tyre, ose i mundon ata, për shkak se janë dëmtues».

Kuptimi: Zoti i thotë Pejgamberit alejhiselam: nuk është në dorën tënde as përmirësimi e as mundimi i tyre; ti ke detyrë të veprosh sipas urdhrave që

të zbresin prej Meje, sepse punët janë krejt në dorën e Zotit: çfarë të dojë Ai, atë bën.

Shpjegime

Shkaku i zbritjes së këtij ajeti është ky: Kur u plagos Pejgamberi në luftën e Uhudit, disa sahabë i propozuan që ai t'i mallkonte mohuesit, por ai tha: «*Mà buithtu leë'änen ue lakin Ell'llàhum'me-bdi kəumij fein'nehum là jaëlemùne*» (Unë nuk jam dërguar mallkues; o Zot, udhëzoje kombin tim në rrugën e drejtë, sepse ata nuk dinë!) Atëherë, për t'u mbyllur shtegun propozimeve të tilla të sahabëve, ka zbritur ajeti.

Fahri Raziu thotë se qëllimi i këtij ajeti është për ta ndaluar Pejgamberin nga të folurit dhe nga të vepruarit pa lejen e Zotit.

* * *

Zoti, për të vërtetuar se çdo punë është në dorën e Tij, urdhëron e thotë:

«وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ يَغْفِرُ لِمَن يَشَآءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَآءُ ۗ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ» (129)

[*Ue lil'làhi mà fis'semàvati ue mà fil-erdi jagfiru limen jeshà'uue juadh'dhibu men jeshà'u uell'llàhu gafurun rahijmun*]

«Të Zotit janë gjithçka që gjendet në qiej e gjithçka që është në tokë; Ai e fal cilin të dojë dhe e ndëshkon cilin të dojë. Dhe Zoti është falës e mëshirues».

* * *

Zoti u tregoi besimtarëve masat morale e materiale që duhet të merren në luftë. Por për t'i ndaluar nga veprimet që nuk janë të meritueshme për ata, urdhëron e thotë:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا مُّضَاعَفَةً وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ» (130)

[*Jà ej'jube-l'ledhijne àmenù là teëkulu-rr'rribà ad'àfen mudàafeten uet'teku-ll'llàbe leal'lekum tuflihùne*]

«O ju që keni besuar! Mos hani kamatë të shumëfishuar (kat-kat)! Kijeni frikë All'llahun që ju të arrini të dëshiruarën!»

* * *

«وَإِتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ» (131)

[*Uet'teku-n'nàre-l'letij uid'det lilkaàfirijne*]

«Ruajeni veten prej atij zjarri që është përgatitur për mohuesit!»

* * *

«وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ» (132)

[*Ue etij'u-ll'llàbe nerr'rresùle leal'lekum turhamùne*]

«Bindiuni All'llahut dhe Pejgamberit që të mëshiroheni (nga ana e Zotit)».

Shpjegime

Në tefisrin e Hazinit thuhet se “kamata e shumëfishuar (kat kat)”, është për atë “kamatë që e kishin bërë zakon arabët në kohën para Islamit.

Kur huamarrësi nuk e lante dot borxhin në afatin e caktuar, kërkonte shtyrje afati prej huadhënësit, duke e bërë borxhin dy herë aq sa i kishte marrë. Në rast se përsëri huamarrësi nuk e lante borxhin, kërkonte përsëri shtyrje afati, gjithnjë duke e dyfishuar borxhin dhe kështu kamata hipte mbi kamatën.

Mohuesit kurejshë e patën organizuar ushtrinë e tyre për luftën e Uhudit me të tilla para. Edhe disa prej sahabëve deshën ta shtonin pasurinë sipas mënyrës paraislame, që të kishin mundësi të përballonin armikun. Por Zoti i ndaloi myslimanët prej asaj kamate.

* * *

Zoti ynë, urdhëroi që t’i bindemi Atij dhe Pejgamberit, pasi kjo bindje është faktor për të arritur mëshirën e Zotit. Për të treguar edhe se duhet të veprojmë në përputhje me këtë bindje, Zoti urdhëron e thotë:

«وَسَارِعُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ
وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ» (133)

[*Ue sàriù ilà magfiretin min rab’bikum ue xhen’netin arduhe-s’semàvātu uel-erdu
uid’det lilmut’tekijne*]

«Shpejtoni në atë falje (mëkatesh) që do të ndodhë prej Zotit tuaj dhe në atë xhen’net, gjërësia e të cilit është sa qiejt e toka dhe që është përgatitur për ata që ruhen prej gjynahesh (mut’tekit)».

Shpjegime

Bejzaviu thotë se kuptimi i “shpejtimit në faljen e Zotit” është për të vrapuar në ato punë që sjellin faljen e Tij, si p.sh, teubja për mëkatet, pranimi i fesë islame, kryerja e adhurimeve për të arritur vetëm kënaqësinë e Zotit, puna për lartësimin e fesë islame, etj.

“Gjërësia e xhen’netit sa qiejt e Toka” është një shembullsim për ta kuptuar ne. Sipas këtyre shpjegimeve, kuptimi i ajetit është: O besimtarë! Nxitoni tek ato punë që i shlyejnë fajet e juaja, dhe kështu të bëheni të meritueshëm për atë xhen’net që e ka gjërësinë sa qiejt e toka; ky xhen’net është përgatitur për ata njerëz që i kryejnë detyrat ndaj Zotit dhe e ruajnë veten prej veprave e gjërave të ndaluara.

Ajeti i mëparshëm tregoi se xhehen’nemi është i krijuar. Ky ajet tregon se edhe xhen’neti është i krijuar. Pra, nuk është ashtu siç duan të thonë disa se këto dy botë do të krijohen pas ditës së kijametit.

* * *

Zoti tregoi se xhen'neti është përgatitur për mut'ekitë. Për të treguar edhe cilësitë e tyre, Ai urdhëron e thotë:

«الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظِ
وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ» (134)
[El'ledhijne junfikûne fis'serr'rrai ned'darr'rrai uelkâdhimijnel-gajdha uel-âfijne
ani-n'âsi uell'llâhu jubib'bul-muhsinijne]

«(Mut'tekitë, për të cilët është përgatitur xhen'neti, janë) ata që shpenzojnë gjithnjë (aq sa u vjen për dore) edhe kur kanë gëzim, edhe kur janë në mjerim, (japin edhe kur kanë, edhe kur s'kanë), ata e frenojnë edhe zemërimin dhe i falin fajet e njerëzve. (Kur dikush u bën atyre ndonjë të keqe, ata e përcjellin zemërimin dhe ia falin fajin tjetrit). Zoti i do bamirësit. (Zoti kurdoherë është i kënaqur prej bamirësve dhe i shpërblen ata)».

Shpjegime

“Muhsinijn” quhen ata që bëjnë mirësi. Për Zotin bamirës quhet ai njeri që i kryen detyrat ndaj Zotit me përlulësi të plotë, si të ishte para Tij, pra, i plotëson urdhrat e Zotit, duke menduar se Zoti e sheh atë se çfarë po bën. Mirësia ndaj njerëzve është dy llojesh: 1) duke i larguar të keqen tjetrit; 2) duke i bërë tjetrit ndonjë të mirë, e vogël apo e madhe qoftë ajo.

Në tefsirin e Hazinit thuhet se ndër cilësitë e bukura të mut'tekive, Zoti përmend, në rradhë të parë bujarinë, sepse siç dihet, të japësh pasuri është si të japësh gjysmën e shpirtit.

* * *

«وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ
فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرُ اللَّهُ فَلَهُ الْوَسِيلَةُ إِلَى اللَّهِ
وَالَّذِينَ يَصِرُوا عَلَى مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ» (135)
[Uel'ledhijne idhâ fealû fâhisheten eu dhalemû enfusehum dhekeru-ll'llâhe festagferû
lidhunûbihim ue men jagfiru-db'dhunûbe il'le-ll'llâhu ue lem jusirr'rrû alâ mâ fealû
ue hum jaëlemûne]

«(Janë edhe) ata që kur bëjnë ndonjë punë të turpshme, duke i bërë padrejtësi vetes së tyre, përmendin All'llahun dhe kështu kërkojnë ndjesë për fajet e veta. Kush është ai që i fal fajet përveç Zotit? Ata nuk vazhdojnë në atë punë që e kanë bërë, duke e ditur (se vazhdimi në punë të liga, është i dëmshëm)».

* * *

«أُولَئِكَ جَزَاءُ وَهُمْ مَغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَجَنَّاتُ جُجْرِ مِثْلِهَا
الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ» (1)
[Ulâike xheẓâuhum magfîretun min rab'bihim ue xhen'nâton texhrij min tabtihel-
enhâru kbâlîdijne fîjhâ ue niëme exbrul-âmilijne]

«Shpërblimi i tyre është falje e madhe nga ana e Zotit të tyre dhe xhen'netet, poshtë të cilëve rrjedhin lumej dhe aty do të qëndrojnë gjithmonë. Sa i bukur është shpërblimi për ata që veprojnë në këtë mënyrë!»

Shpjegime

Sikurse është treguar në tefsirin e Taberiut e të Hazinit, fjala «fahisheh» është për fajet e mëdha e keqja e të cilave është e dukshme, siç është kusaria, kurvërimi etj. Kurse “dëmtimi i vetes së vet” është për fajet e vogla”. “Përmendja e Zotit” prej tyre, është për ata që kujtojnë ndëshkimin e Zotit, ose për përmendjen e Zotit me lavdërim fajtorin, kur ai kërkon ndjesë për fajin që ka bërë, duke thënë së paku: kush është ai që i fal fajet veç Zotit?

“Istigfarë”, do të thotë: pendohem për fajin e bërë dhe vendos të mos e bëj më atë faj dhe nuk mjaftohem vetëm duke thënë: falmë o Zot, falmë o Zot! Në ajetin në fjalë, kërkesa e ndjesës lidhet me frazën: «Ata nuk vazhdojnë ta bëjnë atë punë që e kanë bërë duke e ditur se vazhdimi në punën e keqe, është i dëmshëm».

Dobitë e njeriut prej veprave të mira janë dy:

1) shpëton prej ndëshkimit të Zotit, që theksohet në ajetin tonë me fjalën “magfîret”; 2) sigurohet shpërblimi në ahiret, që theksohet në ajetin tonë me fjalën: “xhen'net”.

* * *

Zoti, pasi tregoi cilësitë e bukura të mut'tekive; për të treguar edhe disa mjete që e shtyjnë njeriun të bëhet mut'teki, të ketë frikë Zotin, urdhëron e thotë:

«قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ سُنَنٌ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ
كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ (137)»

[Kad khalet min kablikum sunenun fesjirû fil-erdi fendhurû kejjê kàne
àkibetul-mukedh'dhibijne]

«Para jush kanë kaluar shumë ndodhi (e sheriate). Udhëtoni nëpër faqen e dheut dhe shikoni një herë se si ka qenë fundi i atyre që kanë përgënjeshtuar profetët!»

* * *

«هَذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ (138)»

[Hadhâ bejânun lin'nâsi ue huden ue mouidbatun lilmut'tekijne]

«Këto lajme të përmendura në Kur'an, janë një tregim i së drejtës për njerëzit dhe një udhëzim e këshillë për mut'tekitë».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se qëllimi i këtij ajeti është për të thirrur um'metin e Muham'medit që të zgjohet, që të vështrojë ç'ka ndodhur mbi popujt e

mëparshëm, të mirë e të ligj. Ata popuj që kanë kundërshtuar peygamberët, nuk mund të zihen me gojë për të mirë. Kundërshtimi i tyre ka qenë për shkak të lakmisë së tyre për këtë jetë dhe është kjo lakmi që ka sjellë zhdukjen e tyre nga kjo botë me zemërimin e Zotit, si edhe ndëshkimin e tyre në ahiret. Edhe popujt që u janë bindur peygamberëve, kanë mbaruar, por mbarimi i tyre nuk ka ndodhur ngaqë është zemëruar Zoti; për pasojë, ata nuk do të ndëshkohen në ahiret dhe gjithmonë do të kujtohen për të mirë e me lutje për mëshirë (rahmet) për ata dhe jo me mallkim si të tjerët.

“Udhëtimi mbi siprfaqen e dheut”, është për zgjimin, i cili mund të arrihet edhe me lexime e me studime historish; është edhe si parathënie për porositë që do të bëjë Zoti në ajetet që vijojnë:

«وَلَا تَهْنُؤُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ (139)»

[*Ue là tehinù ue là tahzenù ue entumul-aëloune in kuntum muëminijne*]

«Mos u fishkni dhe mos u hidhëroni, sepse ju jeni më të lartë se armiku, në qoftë se i besoni premtimit të Zotit».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se ky ajet ka zbritur për të ngushëlluar myslimanët që ndiheshin shumë të hidhëruar prej humbjes që pësuan në luftën e Uhudit dhe u thotë: o besimtarë! Mos u dëshpëroni dhe mos u hidhëroni, sepse ndihma Jonë është për ju; nëse keni besim, patjetër ju jeni më të lartë se armiku. Kështu Zoti u ka dhënë zemër e shpresë besimtarëve, duke u thënë hapur, se ata do të jenë ngadhënjyes mbi idhujtarët, por me kusht që të vazhdojnë të besojnë në premtimin që u ka bërë Zoti me madhërinë e vet.

Ajeti është një paralajmërim për triumfin e myslimanëve. Ky paralajmërim u vërtetua pas pak kohe, kur mbretëria islame u forcua deri në atë shkallë, sa idhujtarët e gadishullit Arabik u shpartalluan dhe u zhdukën përfundimisht.

* * *

Zoti, pasi i porositi myslimanët që të mos dëshpërohen e të mos hidhërohen nga humbja që pësuan në luftën e Uhudit; për të treguar edhe përse nuk duhet të hidhërohen, urdhëron e thotë:

«إِنْ يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِّثْلُهُ وَتِلْكَ الْأَيَّامُ نُدَّأُولُهَا بَيْنَ النَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَيَتَّخِذَ مِنْكُمْ شُهَدَاءَ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ (140)»

[*In jemessekum karhun fekad mes'sel-koume karhun mithlubù ue tilkel-ëj'jàmu nudàviluhà bejne-n'nàsi ue lijaëleme-ll'llàhu-l'ledhijne àmenù ue jet'tekbidhe minkum shuhedàe uell'llàhu là jubib'bu-dh'dbàlimijne*]

«Nëse ju ra një katastrofë që ju përvëloi shpirtin (në Uhud), një katastrofë e njëjtë i ra edhe kombit (idhujtar në Bedër). Ne, këto ditë (të fitores) i rrotullojmë

që të vijnë me radhë në mes njerëzve, që Zoti të dallojë (në sytë e njerëzve) ata që besojnë (me të vërtetë nga ata që besojnë sa për sy e faqe) dhe për të bërë disa dëshmorë prej jush. Zoti, me të vërtetë nuk i do dëmtuesit».

Shpjegime

«In jemsekum karhun fekad mes'sel-koume...»

«Nëse u ra një katastrofë që ju përvëloi shpirtin (në Uhùd), një katastrofë e njëjtë i ra edhe kombit (idhujtar në Bedër)». Dhe, ashtu siç nuk u dëshpëruan idhujtarët, po kështu mos u dëshpëroni edhe ju për shkak të humbjes që pësuar në luftën e Uhùdit, sepse:

«Ue tilkel-ef'jàmu nudàvilubà bejne-n'nàsi»

«Ne, këto ditë (të fitores) i rrotullojmë që të vijnë me radhë në mes njerëzve», d.m.th; disa herë fitoni ju dhe disa herë fiton armiku juaj.

Shkaku që Zoti i bën idhujtarët fitues nganjëherë, është:

«Ue lijaëleme-ll'làhu-l'ledhijne àmenù ue jet'tekbidhe minkum shubedàe nell'làhu là jubib'bu-dh'dhàlimijne»

«Që Zoti të dallojë (në sytë e njerëzve) ata që besojnë me të vërtetë nga ata që besojnë sa për sy e faqe dhe për të bërë që disa prej jush të bien dëshmorë. Zoti me të vërtetë nuk i do dëmtuesit»; të cilët duke mos besuar të vërtetën, dëmtojnë veten.

Pak para se të fillonte lufta e Uhùdit, kryetari i atyre që besonin sa për sy e faqe (munafikëve), Abdull'llah Ibni Ubej'ji, për të përligjur ikjen e tij prej Uhùdit bashkë me të treqind vetat që kishte nën urdhër, nxori si vjegë (pretekst) mosmarrjen parasysh të mendimit të tij, kur tha se duhet të luftonin duke u mbrojtur brenda në Medine. Kështu, ata u dalluan në sytë e njerëzve që ishin dyfytirakë, munafikë, hipokritë; u dalluan edhe besimtarët e vërtetë, të cilët jo vetëm që qëndruan dhe luftuan kundër armikut, por prej tyre ranë dëshmorë shtatëdhjetë e dy veta dhe u plagosën shumë të tjerë.

Ndër dëshmorët e luftës së Uhùdit është edhe i madhi Hamza, xhaxhai i Pejgamberit, kurse ndër të plagosurit është edhe vetë Pejgamberi që mori një plagë në faqe.

* * *

Zoti për të treguar edhe dy shkaqe të tjera për rrotullimin e fitores në luftë, urdhëron e thotë:

«وَلِيْمَحْصُ اللّٰهِ الَّذِيْنَ آمَنُوْا وَيَمْحَقُ الْكَافِرِيْنَ (141)»

[Ue lijumeh'bisa-ll'làhu-l'ledhijne àmenù ue jembakal-kàfirijne]

«(E rrotullojmë me radhë fitoren në mes njerëzve; nganjëherë mohuesit i bëjmë fitues), që Zoti të pastrojë prej mëkatesh ata që besojnë dhe për të zhdukur mohuesit një e nga një».

Shpjegime

Në dy ajetet e mësipërme, Zoti tregoi se në fitoren që mohuesit korrin nganjëherë, Ai ka bërë katër dobira për myslimanët: 1. Dallohet se cili është besimtar i vërtetë dhe cili beson sa për sy e faqe. 2. Disa nga myslimanët bien dëshmorë dhe kështu arrijnë një gradë shumë të lartë. 3. Në rastin e humbjes së betejës, ata që vuajnë e mundohen, pastrohen prej mëkatesh. 4. Zhduken disa nga mohuesit që marrin guximin të luftojnë myslimanët. Por interpretuesit e Kur'anit tregojnë edhe një dobi tjetër: Nëse Pejgamberi nuk do kishte humbur asnjë luftë, do të besonin se ai ishte i dhunshëm. Mirëpo ky lloj besimi nuk është i pranueshëm, sepse besimi duhet patjetër, të pranohet me dëshirë dhe jo me dhunë.

* * *

«أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُدْخِلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ
جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمِ الصَّابِرِينَ» (142)

[Em hasibtum en tedkbulul-xhen'nete ue lem'mà jaëlemi-l'lâhu-l'ledhijne xhâbedû
minkum ue jaëleme-s'sâbirijne]

«Mos vallë kujtoni se do të hyni në xhen'net pa bërë Zoti dallimin e atyre prej jush që luftojnë dhe që i durojnë mundimet e luftës?» Pra, mos kujtoni ashtu!

* * *

«وَلَقَدْ كُنْتُمْ تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَلْقَوْهُ فَقَدْ
رَأَيْتُمُوهُ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ» (143)

[Ue lekad kuntum temen'nounel-moute min kabli en telkouhu fekad re'ejtumûhu ue
entum tendhurûne]

«Betohem në veten Time se ju, para se të ballafaqoheni me vdekjen, e kishit kërkuar atë! Tani ju e patë me sy atë që vetëm e shikonit». Atëherë, përse ikët e u thyet?

Shpjegime

Ky ajet i madhërueshëm ka zbritur për të qortuar ata sahabë që nuk qëndruan në pozicionet ku i kishte lënë Pejgamberi, por më shumë, është për të qortuar ata që këmbëngulnin te Pejgamberi që të luftonin ballë për ballë me armikun: “Përse të mos dalim të luftojmë jashtë Medines? Nëse vritemi, le të vritemi, por do të fitojmë gradën e lartë të dëshmorit, ashtu siç e fituan ata që ranë dëshmorë në Bedër.” Mirëpo, duke pasur dëshirë që të arrinin sa më parë atë gradë, u thyen, ikën nga fusha e luftimit dhe kështu shkaktuan humbjen e betejës, të cilën e patën fituar në fillimin e saj.

Pra njeriu, si në fjalë, ashtu edhe në punë, duhet të mendohet mirë, pastaj të flasë e të veprojë.

* * *

«وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ
أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقْبَيْهِ
فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ (144)»

[Ue mà Muham'medun il'là resûlun kad khalet min kablibi-rr'rrusulu efein mate eu
kutile-nkalebtum alà aëkàbikum ue men jenkalib alà akibejhi felen jedurr'rre-ll'llàhe
shej'en ue seje:xbzj-l'làhu-sh'shàkirijne]

«Muham'medi, (alejhis'selam) nuk është tjetër veçse një i dërguar i Zotit. Para tij kanë ardhur e kanë shkuar shumë peygamberë. Pra, nëse ai vdes, ose vritet, ju a do sprapseni? (A do t'i ktheni shpinën luftës? Ose: A do të lini fenë?). Por, kushdo që sprapset, nuk i bën ndonjë dëm Zotit (në të kundërt, ai dëmton vetëm veten e vet). Dhe Zoti do t'i shpërblejë ata që falënderojnë».

Kuptimi: Muham'medi alejhis'selam s'është tjetër veçse një peygamber si të gjithë peygamberët para tij, të cilët kanë vdekur. Nëse edhe ai vdes, ose vritet, ju nuk duhet të sprapseni (sepse edhe popujt e mëparshëm nuk u sprapsën kur vdiqën peygamberët e tyre). Duhet ta vazhdoni deri në fund udhën e drejtë që keni përqaftuar! Ndryshe, kushdo që sprapset, nuk i bën ndonjë dëm Zotit; përkundërzi, (ai dëmton vetëm vetveten). Zoti, do t'i shpërblejë ata që falënderojnë për mirësitë që Ai i ka dhënë dhe nuk do të shpërblejë mosmirënjohësit.

* * *

«وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ كِتَابًا مُؤَجَّلًا وَمَنْ
يُرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الْآخِرَةِ نُؤْتِهِ
مِنْهَا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ (145)»

[Ue mà kàne linefsin en temûte il'là bi idhini-l'làhi kitàben muexb'xhelen ue men jurid
thevàbe-d'dun'jà nuëtihí minhà ue men jurid thevàbel-àkbireti nuëtihí minhà ue
senexbzj-sh'shàkirijne]

«Asnjë njeri nuk vdes pa lejen e Zotit dhe vdekja ndodh sipas asaj që është shkruar në “Leuhi Mahfûdh” – “tabela e ruajtur” (ku është shkruar koha e caktuar për vdekjen e secilit). Kujtdo, që dëshiron intresin e dynjasë, Ne i japim prej saj; dhe kujtdo, që dëshiron shpërblimin e ahiretit, edhe atij ia japim atë. Ne do t'u japim shpërblim atyre që falënderojnë».

Kuptimi: Nuk është e thënë që patjetër të vdesë cilido që shkon në luftë, sepse kurkush nuk vdes pa lejen e Zotit dhe pa i ardhur koha e caktuar për të që është e shkruar në “Leuhi Mahfûdh”. Pra, ai që me veprat e veta dëshiron vetëm interesat e dunjasë, shpërblimin e merr këtu në dynja, por në ahiret nuk do të ketë asnjë dobi; ai që dëshiron shpërplimin e ahiretit, do ta marrë atë; puna vlerësohet sipas qëllimit të vepruesit. Zoti do t'u japë shpërblime të bukura atyre që falënderojnë për mirësitë e Tij (niëmetet).

Fahri Raziu thotë se me këtë ajet, Zoti i ka dhënë guxim besimtarëve për luftë.

* * *

Zoti tregoi se Muham'medi, alejhis'selam është peygamber si të tjerët dhe të jesh peygamber, nuk do të thotë se ai nuk vdes; por vdekja e peygamberit nuk duhet të jetë shkak që um'meti të lërë fenë. Për të treguar edhe udhën që kanë ndjekur disa nga peygamberët e mëparshëm dhe um'metet e tyre dhe, për t'i nxitur myslimanët që të luftojnë, urdhëron e thotë:

«وَكَايْنِ مَنْ تُيِّ قَاتَلَ مَعَهُ رَبِّيُونَ كَثِيرٌ فَمَا وَهَنُوا لِمَا أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَمَا ضَعُفُوا وَمَا اسْتَكَانُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ
الصَّابِرِينَ (146)»

[*Ue ke-ej'jin min nebij'jin kàtele meahù rib'bij'jùne kethijrun femà veбенù lima esàbehum fij sebijli-l'làhi ue mà daufù ue mes-tekanù uell'llàhu jubib'bu-s'sàbirijne*]

«Sa e sa peygamberë kanë qenë që sëbashku me ata kanë luftuar shumë njerëz besimtarë. Por ata as nuk janë mërzhitur për shkak se kanë pësuar disfata në udhën e Zotit, as nuk janë dobsuar dhe as nuk i janë përlur anmikut; Zoti i do ata që bëjnë durim». Dhe ju o ym'met i Muham'medit, duhet të bëni si ata.

* * *

«وَمَا كَانَ قَوْلُهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا
وَإِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا وَثَبَّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ
الْكَافِرِينَ (147)»

[*Ue mà kàne kouluhum il'là en kàlù rab'bena-gfir lenà dhunùbenà ue isràfenà fij emrinà ue theb'bit akdàmenà uensurnà alel-koumil-kàfirijne*]

«(Kur ballafaqoheshin me armikun), ata s'kishin fjalë të tjera vetëm se: O Zoti ynë! Na i fal fajet tona, na fal edhe kur e tejkalojmë kufirin në punët tona! Na i forco këmbët dhe na ndihmo kundër kombit mohues!»

Shpjegime

Më këto dy ajete, i madhi Zot tregon se si janë sjellë pjesa më e madhe e pasuesve të peygamberëve dhe ç'kanë thënë ata kur janë ballafaquar me armikun. Që punët e fjalët e tyre të bëhen mësim për ne, Zoti ynë thotë: Ata nuk janë shmangur nga lufta, nuk janë hidhëruar, nuk kanë rënë në pesimizëm prej humbjeve që kanë pësuar dhe nuk janë përlur para armikut. Zoti i do njerëzit që durojnë. Ata nuk kishin fjalë tjetër, veçse: “Zoti ynë na i fal fajet tona, na fal edhe kur e tejkalojmë kufirin në punët tona! O Zot na forco dhe na ndihmo kundër kombit mohues!”

* * *

«فَاتَاهُمُ اللَّهُ ثَوَابَ الدُّنْيَا وَحُسْنَ ثَوَابِ الْآخِرَةِ وَاللَّهُ يُجِبُ
الْمُحْسِنِينَ» (148)

[Fe àtâhumu-llâhu thevâbe-d'dun'jà ue husne thevâbil-àkhireti uel'llâhu
jubib'bul-muhsinijne]

«Pra, Zoti u dha atyre shpërblimin e dynjasë dhe më të bukurin e shpërblimit të ahiretit. Dhe All'llahu i do bamirësit.»

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se “shpërblimi i dynjasë” që u është dhënë luftëtarëve është ndihma e Zotit që ata fituan kundër armikut.

Kurse “shpërblimi i ahiretit” është xhen'neti dhe nderimet e mëdha që atyre do t'u bëhen aty, sidomos shikimi i bukurisë së Allahut.

Nderimet e dyta, edhe pse ende nuk u janë bërë atyre, është sikur u janë bërë, sepse Zoti e bën atë që thotë; prandaj në ajet është thënë: «Zoti ua dha atyre...»

Për të theksuar se të mirat e asaj jete janë të gjitha të bukura, shpërblimin e ahiretit e ka cilësuar me fjalën “husn” – më të bukurin shpërblim të ahiretit; kurse shpërblimin e dynjasë, nuk e ka cilësuar me këtë fjalë, për arsye se të mirat e kësaj jete janë më të pakta se të mirat e ahiretit dhe janë të përziera me hidhërimet.

* * *

Zoti, pasi tregoi punët e bukura të luftëtarëve të mëparshëm, për të porositur besimtarët që të mos u binden fjalëve të mohuesve në punët e fesë, urdhëron e thotë:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَطِيعُوا الَّذِينَ كَفَرُوا يَرُدُّوكُمْ
عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ» (149)

[Jà ej'jube-l'ledhijne àmenù in tutij'u-l'ledhijne keferù jerud'dùkum alà aëkàbikum
fetenkalibù khàsirijne]

«O ju që keni besuar! Nëse u bindeni mohuesve, ata ju kthejnë nga gjurmët tuaja (ju kthejnë në fenë e kotë të mëparshme) dhe atëherë jeni nga të humburit».

Shpjegime

“Mohuesit” është për dyfytarakët (munafikët) hipokritët, të cilët, pas ngjarjes së Uhudit, u thanë disa myslimanëve: nëse do të ishte Muham'medi pejgamber, nuk do t'i binin mbi kokë këto halle; prandaj për ju, është më mirë që të ktheheni në fenë e vjetër.

Zoti i porosit myslimanët të mos gënjejnë nga fjalët e mohuesve, që të mos dëmtohen as në dynja e as në ahiret.

* * *

«بَلِّ اللَّهَ مَوْلَاكُمْ وَهُوَ خَيْرُ النَّاصِرِينَ (150)»

[Beli-l'làhu meulàkum ue huve khajru-n'nàsirijne]

«Jo, All'illahu është Ndhimuesi juaj, Ai është më i miri i ndihmuesve». Prandaj në të gjitha punët tuaja, sidomos kur jeni ngushtë, kërkon ndihmë prej Allahut, i Cili është i fuqishëm t'ua japë atë ndihmë kurdoherë!

* * *

«سَنُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ بِمَا أَشْرَكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَمَأْوَاهُمُ النَّارُ وَبِئْسَ مَثْوَى الظَّالِمِينَ (151)»

[Senulkij f'ij kulûbi-l'ledbijne keferû-rr'ru'êbe bimà eshrekà bil'làhi mà lem junez'zil bihi sultànen ue me'vâhumu-n'nàru ue bi'ese methve-dh'dhàlimijne]

«Ne, me madhërinë Tonë do të futim frikë në zemrat e mohuesve, sepse ata i vënë shokë Zotit, kur Zoti nuk ka zbritur ndonjë argument për atë punë. Vendbanimi i tyre do të jetë zjarri; sa i keq është ai vend ku do të banojnë mizorët!»

Shpjegime

Ky ajet i madhërueshëm ka zbritur në kohën kur sahabët ishin mbledhur rreth Pejgamberit pas humbjes që pësuan dhe për t'u dhënë zemër ayre që të vazhdonin luftën.

Sikurse dihet, në luftën e Uhudit, ushtria e kurejshëve, edhe pse fitimtare u largua prej Uhudit si të ishte ushtri e mundur, për shkak se Zoti futi në zemrat e tyre një frikë të madhe. Kurse, myslimanët, edhe pse ishin shumë të rraskapitur, morën guxim deri në atë shkallë, sa kur Pejgamberi u tha “A nuk ka ndër ju ndonjë që ta ndjekë armikun?”, në çast u bënë gati Ebu Bekri e Zubejri bashkë me shtatëdhjetë luftëtarë dhe u vunë në ndjekje të idhujtarëve.

Ebu Sufjani me shokë, pasi ishin larguar prej Uhudit, ndaluan në vendin e quajtur Reuhà, e filluan të mendonin: Përse e lamë mangët punën që aq shumë dëshironim ta bënim? Ata menduan të riktheheshin e të shkonin në Medine që të vrisnin të gjithë myslimanët bashkë me Pejgamberin. Por Pejgamberi e kishte menduar më parë atë punë dhe nuk i kishte lejuar ushtarët të ktheheshin në Medine, por u vunë në ndjekje të armikut, derisa arritën në “Hamràul-esed”, ku takuan Muàbidin, i cili ishte kryetari i fisit Huzà'ah. Ky fis, megjithëse ende nuk ishin bërë myslimanë, me zemër anonin kah myslimanët. Muàbidi, pasi u përshëndet me Pejgamberin, shkoi te Ebu Sufjani dhe i tregoi se Pejgamberi me gjithë shokët e tij, ishin duke ardhur prapa tyre. Atëherë, idhujtarëve përsëri u hyri tmerri, hoqën dorë nga shkuarja në Medine dhe morën rrugën e kthimit për në Mek'kë.

* * *

Zoti tregoi se do të fusë frikë në zemrën e armiqve. Për të treguar edhe se atë premtim e plotësoi, Zoti urdhëron e thotë:

«وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللَّهُ وَعْدَهُ إِذْ تَحُسُّونَهُمْ بِإِذْنِهِ حَتَّى إِذَا فَشِلْتُمْ
وَتَنَازَعْتُمْ فِي الْأَمْرِ وَعَصَيْتُمْ مَن بَعْدَ مَا أَرَاكُمْ مَا تُحِبُّونَ
مِنْكُمْ مَّن يُرِيدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَّن يُرِيدُ الْآخِرَةَ ثُمَّ صَرَفَكُمْ
عَنْهُمْ لِيَبْتَلِيَكُمْ وَلَقَدْ عَفَا عَنْكُمْ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى
الْمُؤْمِنِينَ (152)»

*Ue lekad sadekakumu-ll'läbu vaëdehü idh tebus'sünehum bi idhnihî bat'tà idhà
feshiltum ue tenàzaëtum fil-emri ue asajtum min baëdi mà eràkum mà tuhib'bùne
minkum men jurijdu-d'dun'jà ue minkum men jurijdul-àkhirete thum'me sarefekum
anhum lijebteljekum ue lekad afà ankum uell'läbu dhù fadlin alel-muëminijne]*

«Betohem në veten Time se Zoti e vërtetoi për ju premtimin e vet, në atë kohë kur ju i vrisnit mohuesit me lejen e Tij; por, kur ju u ligështuat dhe shkëmbyet fjalë njëri me tjetrin për qëndrimin në pozicionet ku ju kishte lënë Pejgamberi dhe ju nuk e mbajtët urdhrin e tij, sespe Zoti bëri të shikoni atë që dëshironit (ganimetin – plaçkën e luftës). Disa prej jush dëshironin dynjanë dhe disa të tjerë dëshironin ahiretin; pastaj Ai u ktheu prapa ju, për t'u vënë në provë, që ju ta ndieni hidhërimin e humbjes në luftë dhe të mos e kundërshtoni më urdhrin e Pejgamberit. Betohem se Ai jua fal ju atë faj që bëtë, sepse Zoti është Zotëruesi i mirësisë së madhe për besimtarët».

Shpjegime

Në këtë ajet Zoti tregon nëntë gjëra, të cilat ndodhën të gjitha në luftën e Uhudit:

1. Zoti e plotësoi premtimin e bërë për myslimanët në ajetin e mëparshëm, se Ai do të fuste tmerrin në zemrën e mohuesve. Kjo ndodhi në sheshin e luftimeve, kur mohuesit u tronditën dhe u thyen.

2. Besimtarët vranë disa nga mohuesit, ndër të cilët edhe flamur-mbajtësin e kurejshëve, Talhain, i cili ishte trim i madh.

3. Dobësia e rojeve që kishte lënë Pejgamberi në një grykë të malit, të cilëve u kishte thënë: “Si do që të ndodhë, ju nuk do të largoheni nga ky vend, deri në përfundimin e luftës dhe mos ikni prej këndeje pa marrë ndonjë lajm prej meje!” Herën e parë, rojet qëndruan aty dhe e sprapsën disa herë sulmin e armikut; por, kur panë se armiku u thye, shumica e tyre vrapuan pas plaçkës së luftës dhe kështu e humbën luftimin.

4. Shkëmbimi i fjalëve në mes luftëtarëve rreth çështjes së qëndrimit në grykën e malit, në mes komandantit të grupit e të disa shokëve, kur ai u tha atyre: Mos i lini pozicionet, sepse Pejgamberi ka urdhëruar që të rrimë këtu deri në përfundimin e luftës! Mirëpo shumica e rojeve i thanë atij: Urdhri i Pejgamberit është që të qëndrojmë këtu, derisa të thyhen mohuesit; tani që

ata u thyen edhe ne po ikim të mbledhin plaçkë lufte. Kështu u hëngrën me fjalë dhe e liruan grykën e malit.

5. Fakti që disa kishin qëllim dynjanë, të fitonin plaçkë lufte e disa të tjerë kishin qëllim që të fitonin shpërblimin e ahiretit, duke zbatuar urdhrin e Pejgamberit; ata edhe u vranë duke luftuar aty ku i kishte caktuar ai.

6. Mëkati që bënë shumica e rojeve, kur panë e lakmuan plaçkën e luftës.

7. Tërheqja e myslimanëve bëri që ata të ndienin hidhërimin e thyerjes në luftë, që kështu kurrë të mos e kundërshtojnë më urdhrin e Pejgamberit, i cili ishte edhe komandanti i përgjithshëm në atë luftë.

8. Zoti ua fali atyre fajin; nëse Ai nuk do të tua kishte falur fajin rojeve, idhujtarët do të kishin vazhduar sulmin deri në fund dhe nuk do të ishin larguar nga sheshi i betejës si të ishin të mundur.

9. Zoti është Zotëruesi i mirësisë së madhe për besimtarët.

* * *

Zoti, tregoi se Ai e fali fajin që bënë disa sahabë në luftën e Uhudit. Për të treguar edhe se si kanë rrjedhur ngjarjet në atë luftë, Zoti urdhëron e thotë:

«إِذْ تُضْعِدُونَ وَلَا تَلْوُونَ عَلَى أَحَدٍ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ فِي
أَخْرَاكُمْ فَأَتَابَكُمْ عَمَّا بَعَثَ لَكُمْ لَكِيلًا تَحْزَنُوا عَلَى مَا فَاتَكُمْ
وَلَا مَا أَصَابَكُمْ وَاللَّهُ خَيْرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ (153)»

[Idh tus'idûne ue là telvûne alà ehadin uerr'rresûlu jed'ukum fîj ukbrâkum fe
ethâbekum gam'men bigam'min likejlâ tahzenû alâ mà fâtekum ue là mà esâbekum
uell'llâhu khabijrun bimâ taemelûne]

«Kur ju i ngjiteshit malit, nuk shikonit asnjeri (por gjithnjë iknit) dhe Pejgamberi u thërriste nga prapa; Zoti pra ju ndëshkoi me hidhërim pas hidhërimit, që ju të mos ndiheni të mjeruar as për humbjen e plaçkës së luftës dhe as për thyerjen që pësuar. Dhe Zoti di çdo punë që ju bëni».

Shpjegime

Sikurse kuptohet prej këtij ajeti, myslimanët provuan shumë gjëra të hidhura:

E para: ata që deshën të merrnin plaçkë lufte prej armikut, pasi i kthyen shpinën luftës, nuk mundën të merrnin asnjë send.

E dyta: humbën luftën, të cilin e kishin fituar më fillim.

E treta: u vranë dhe u plagosën shumë myslimanë.

E katërta: dëgjuan se ka rënë dëshmor edhe vetë Pejgamberi, çka i bëri sahabët të harrojnë edhe hidhërimin e humbjes së luftës. Ashtu të raskapitur dhe të mbledhur në majën e malit rreth pejgamberit, muslimanët ishin edhe nën frikën e një sulmi tjetër të armikut.

* * *

«ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِّن بَعْدِ الْغَمِّ أَمَنَةً نُّعَاسًا يَغْشَى طَائِفَةً مِّنْكُمْ وَطَائِفَةٌ قَدْ أَهَمَّتْهُمْ أَنفُسُهُمْ يَظُنُّونَ بِاللّهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ يَقُولُونَ هَل لَّنَا مِنَ الْأَمْرِ مِن شَيْءٍ قُلْ إِنَّ الْأَمْرَ كُلَّهُ لِلّهِ يُخَفُّونَ فِي أَنفُسِهِمْ مَا لَا يُبْدُونَ لَكَ يَقُولُونَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ مَّا قُتِلْنَا هَاهُنَا قُلْ لَوْ كُنْتُمْ فِي بُيُوتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ إِلَى مَضَاجِعِهِمْ وَلِيَبْتَلِيَ اللَّهُ مَا فِي صُدُورِكُمْ وَلِيُمَحَّصَ مَا فِي قُلُوبِكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ (154)»

[Thum'me enzele alejkum min baedil-gam'mi emeneten nuasen jagsba taifeten minkum ue taifetun kad ehem'met'hum enfusuhum jedhun'nune bil'lahi gajrel-bak'ki dhan'nel-xhahilij'jete jekulune hel lena minel-emri shej'un kul in'nel-emre kul'luhu lil'lahi jukhfune fij enfusibim ma la jubdune leke jekulune lou kane lena minel-emri shej'un ma kutilna bahuna kul lou kuntum fij bujutikum lebereze-l'ledhijne kutibe alehimul-katlu ila medaxhi'ibim ue lijebtelije-ll'llahu ma fij sudurikum ue lijumeh'hisa ma fij kulubikum uell'llahu alijmun bi dhati-s'suduri]

«Zoti pas atij hidhërimi zbriti mbi ju një siguri me një gjumë (jashtzakonisht) të lehtë dhe ky gjumë zuri një pjesë prej jush (dhe u qetësuan); kurse disa të tjerë u kujdesën për shpirtin e vet dhe e kujtonin Zotin e vërtetë me ato kujtime që ishin të posaçme për kohën para islamit dhe thoshin: A ka për ne ndonjë gjë nga premtimi i Zotit? Thuaju (atyre): E gjithë puna është në dorën e Zotit! Në zemrat e tyre ata fshehin gjërat që nuk t'i shfaqin ty. (Në mes njëri-tjetrit) thoshin: Të kishte pasur për ne ndonjë gjë nga premtimi i Zotit, nuk do të ishim vrarë këtu. Thuaju (atyre) edhe sikur të ishit nëpër shtëpitë tuaja, përsëri, ata, të cilëve u është shkruar vdekja, do të shkonin nëpër ato vende ku do të vriteshin. Zoti (ju theu ju në luftë), që Ai të nxjerrë në shesh atë çka ju e mbani në zemër dhe për të pastruar atë (hamendje) që lëvizte në zemrat tuaja. Dhe Zoti i di shumë mirë ato çka mbajnë njerëzit nëpër zemrat».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se Sahabët që luftuan në Uhùd, ishin dy kategorish. Njëra kategori ishin besimtarë të vërtetë që dëshironin përparimin e fesë islame, u besonin plotësisht premtimeve të Zotit dhe lajmeve të Pejgamberit. Këta, edhe pasi i kthyen shpinën fushës së betejës në atë luftë, përsëri u mblodhën rreth Pejgamberit, e Zoti hodhi mbi ata një gjumë të lehtë për disa minuta, frikën ua ktheu në siguri dhe u largoi rraskapitjen. Pra, ai gjumë i jashtzakonshëm ishte një mirësi e Zotit dhe një mrrekulli për Pejgamberin, sepse myslimanëve iu rikthye fuqia trupore dhe në zemrat e tyre hyri një guxim i madh.

Kategoria tjetër ishin munafikët, të cilët dyshonin në profetësinë e Pejgamberit, nuk u besonin premtimeve të Zotit dhe kujtonin se Zoti nuk do t'i ndihmonte myslimanët. Këtë kategori njerëzish nuk i zuri gjumi, por

mbetën shpirtërisht të hidhëruar, dhe të frikësuar pyesnin: A ka ndonjë gjë për ne nga premtimi i Zotit?

Pejgamberi u urdhërua nga ana e Zotit që t'u thoshte atyre: “E gjithë puna është në dorën e Zotit.”

Munafikët e fshihnin në zemrën e tyre atë çka nuk mund t'ia shfaqnin Pejgamberit. Prandaj i thonin shoku-shokut: Të kishte pasur për ne nga ana e Zotit ndonjë gjë (ose, sikur lufta të ishte bërë sipas mendimit që ne shfaqëm që të luftojmë duke u mbrojtur brenda Medines), nuk do të ishim vrarë këtu. Thuaju atyre: “Edhe sikur të ishit nëpër shtëpitë tuaja, atyre që u është shkruar vdekja, përsëri do të gjehej një shkak për të dalë dhe do të shkonin nëpër ato vende ku do të vriteshin.” Pra luftimi brenda Medines nuk do ta ndalonte vdekjen e atyre që u ishte shkruar se do të vriteshin.

* * *

«إِنَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْا مِنْكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ إِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطَانُ بِبَعْضِ مَا كَسَبُوا وَلَقَدْ عَفَا اللَّهُ عَنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ (155)»

[In'ne-l'ledhijne tevel'lou minkum joumel-tekal-xhem'ani in'neme-stezel'lehumu-sh'shejtànu bibaëdi mà kesebù ue lekad afa-ll'llàhu anhum in'ne-ll'llàhe gafûrun halîmun]

«Atyre ndër ju, që u kthyen prapa në (Uhùd) ditën kur u ballafaquan dy ushtritë, djalli deshë t'ua rrëshqiste këmbët, për shkak të disa fajeve që ata bënë. Zoti, me të vërtetë ua falë atyre fajin, sepse All'llahu është falës i madh dhe sillet shumë butë me njerëzit».

Shpjegime

“Fajet” që bënë disa sahabë në luftën e Uhùdit është për largimin e tyre prej pozicioneve që u kishte caktuar Pejgamberi; për lakminë që ata treguan për plaçkën e luftës (ganiymet) dhe për mosdëgjimin e urdhrit të komandantit për të qëndruar në vend etj.

* * *

Zoti, për të treguar se besimtarët nuk duhet të flasin me munafikët, urdhëron e thotë:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ كَفَرُوا وَقَالُوا لِأَخْوَانِهِمْ إِذَا ضَرَبُوا فِي الْأَرْضِ أَوْ كَانُوا غُزًى لَوْ كَانُوا عِنْدَنَا مَا مَاتُوا وَمَا قُتِلُوا لِيَجْعَلَ اللَّهُ ذَلِكَ حَسْرَةً فِي قُلُوبِهِمْ وَاللَّهُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ (136)»

[Jà ej'jube-l'ledhijne àmenù là tekùnù kel'ledhijne keferù ue kàlù li ikhvànîhim idhà darebù fil-erdi eu kànù guz'zen lou kànù indenà mà màtù ue mà kutilù lijexh'ale-ll'llàhu dbàlike hasreten fîj kulubîhim uell'llàhu juhîj ue jumîjtu uell'llàhu bimà taëmelùne besîjrun]

«O ju që keni besuar! Mos u bëni si ata mohuesit që thonë për vëllezërit e vet, kur ata shkojnë në ndonjë vend për tregti (dhe vdesin) ose bien dëshmorë nëpër luftërat: sikur të rrinin pranë nesh, nuk do të vdisnin e nuk do të vriteshin. Mos thoni kështu, (që të dështojë propaganda e mohuesve) që Zoti t'ua bëjë atë mjerim në zemrat e tyre; sepse All'llahu i ngjall e i vdes njerëzit dhe Zoti i sheh punët që bëni ju».

Shpjegime

Për t'ia paraqitur sahabëve sa më të egër luftën dhe për t'i larguar ata prej Pejgamberit, munafikët thoshin: sikur të mos kishin dalë në luftë dhe të kishin qëndruar bashkë me ne, nuk do të vriteshin ata që u vranë... Por, kur shihnin se këto fjalë nuk u bënin përshtypje myslimanëve, atyre u shtoej mjerimi në zemër.

Në ajetin e mësipërm, Zoti i ka ndaluar besimtarët që të bisedojnë me munafikët dhe të bluajnë në mendjen e tyre nga ato lloje fjalësh të munafikëve. Madje, këtë ndalim e ka përforcuar, duke e përfundur ajetin me frazën: «Zoti i sheh punët që ju bëni».

* * *

«وَلَيْن قُتِلْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ مُتُّمْ لَمَغْفِرَةٍ مِّنَ اللَّهِ وَرَحْمَةٍ
خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ (157) وَلَيْن مُتُّمْ أَوْ قُتِلْتُمْ إِلَى اللَّهِ
تُحْشَرُونَ (158)»

[*Ue lein kutilkatum fij sebijli-l'llahi eu mut'tum lemagfiredun mine-ll'llahi ue rahmeten
kehajrum mim'mà jexhme'ùne ue lein mut'tum eu kutiltum leile-ll'llahi tuhsherùne*]

«Betohem në veten Time se nëse ju vriteni në rrugën e Zotit ose vdisni (në rrugën e Zotit), një falje mëkatesh nga Zoti dhe një mëshirë (prej Tij për ju) është më e dobishme se ajo që ata kanë mbledhur (nga pasuria e dynjasë); dhe nëse vdisni ose vriteni, më në fund, (të gjithë) te Zoti do të mbidhenin».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se këto ajete janë si përgjigje e dytë për fjalët e munafikëve, që ata i hidhnin për t'u turbulluar mendjen myslimanëve. Në mënyrë të shkurtër, përgjigja është: Me qenë se vdekja do të ndodhë për secilin, kurrkush nuk ka shpëtim prej saj. Atëherë, a nuk është më e dobishme se të gjitha kënaqësitë e dynjasë të vdesësh duke kërkuar hirën (rizanë) e Zotit?

Përkthimi i sipërm është bërë sipas këndimit (kiràetit) të Hafsit: «mim'mà jexhme'ùne», që do të thotë: «Fjala e Zotit dhe mëshira e Tij janë më të dobishme se pasuria e dynjasë që mbledhin munafikët.»

Por imamët e tjerë, e kanë kënduar këtë fjalë: «Mim'mà texhme'ùne». Atëherë ajeti përkthehet: «O besimtarë! Nëse vriteni, ose vdisni në rrugën e Zotit, (në rrugën) me të cilën fitohet falja e Zotit dhe mëshira e Tij, është më e dobishme se jeta në dynja dhe se fitimi i pasurisë; sepse mëshira e

Zotit është pa asnjë lloj hidhërimi dhe e përhershme, kurse pasuria e dynjasë është e përkohshme dhe përzier me hidhërimë.”

* * *

Zoti për të treguar edhe se sjellja e Pejgamberit me butësi ndaj sahabëve që u larguan nga lufta e Uhudit dhe pastaj u mbloodhën përsëri rreth tij, ishte një mëshirë e Zotit për ta, urdhëron e thotë:

«فَيْمًا رَحْمَةً مِّنَ اللَّهِ لَئِنْ لَّيْتُمْ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتُمْ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ
لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي
الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ
الْمُتَوَكِّلِينَ (159)»

[Febimà rahmetin mine-ll'llàhi linte lebum ue lou kunte fedh'dhan galijdbal-kalbi
lenfed'dù min boulike faëfu anbum nestagfir lebum ue shàvirhum fil-emri fe idhà aẓemte
fetevek'kel ale-ll'llàhi in'ne-ll'llàhe jubib'bul-mutevek'kilijne]

«Vetëm me mëshirën e Zotit u tregove i butë me ata (që u thyen në luftën e Uhudit). Nëse ti do të tregoheshe i ashpër e zemërfortë (fjalëvrazhdë dhe i rreptë me sahabët), ata do të largoheshin nga rrethi yt; prandaj kërko për ta faljen e mëkateve, kërko edhe ndjesë për ta dhe këshillohu me ta për punët (për ato punë, për të cilat duhet të këshillohesh). Kur të vendosësh për një punë (për të cilën ke përgatitur mjetet e duhura), mbështetu te Zoti! (i Cili është fuqimadh dhe t'i plotëson mangësitë që mund të kesh lënë), sepse Zoti i do ata që kërkojnë mbështetje tek Ai».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se fraza e parë e këtij ajeti mund të përkthehet edhe kështu⁴³: “Sa mirësi të çuditshme të ka bërë Zoti ty që u solle butë ndaj sahabëve, kur ata bënë atë faj të madh në luftën e Uhudit!”

Zoti pasi lavdëroi sjelljen e Pejgamberit ndaj shokëve, e detyroi atë me tri veprime:

1. T'ua falte fajin që ata kishin bërë ndaj tij, kur nuk qëndruan në vendin ku i kishte caktuar ai dhe për pasojë, sollën humbjen e betejës.

2. T'i kërkonte ndjesë Zotit për ata dhe të lutej që Zoti t'ua falte fajin sahabëve.

3. Të këshillohej me ata për punët e luftës dhe për ato punë që janë për t'u biseduar, pasi kështu kuptohet qartë dhe sheshit dashuria e plotë dhe lidhja e fortë që mbretëronte në mes Pejgamberit dhe shokëve të tij dhe kështu u pritej shpresa munafikëve, të cilët, gjithnjë mundoheshin të fusnin grindje e ftohtësi në mesin e sahabëve.

Pejgamberi, qoftë i bekuar, këshillimin (meshveret) e ka lavdëruar me fjalët e tij dhe e ka mësuar um'metin që të këshillohet për ato punë, për të

⁴³ Duke i dhënë «masën» që është në frazën: «Febimà rahmetin», pyetja është në mënyrën habitore.

cilat nuk kishte ardhur prej Zotit ndonjë urdhër i formës së prerë. Prandaj këshillimi është sun’net për ne.

Zoti, megjithëse e urdhëron Pejgamberin të këshillohet me sahabët dhe të përgatisë mjetet e duhura për punën që do të bëjë, përsëri e porositi që mbështetjen për mbarimin e asaj pune ta ketë vetëm te Zoti, pra të mbështetet në Zotin e vërtetë (të bëhet tevek’kul).

Tevek’kul, do të thotë: “njeriu t’i futet punës me zell, duke i përgatitur edhe mjetet e duhura për kryerjen e saj dhe të kërkojë mbështetjen e Zotit”. Pra, kuptimi i tevek’kulit nuk është ashtu siç kujtojnë disa të paditur, që njeriu të rrijë duarkryq e të mos punojë. Po, jemi të detyruar që suksesin e punës ta varim te Zoti, por vetëm pasi i kemi hyrë punës seriozisht. Njeriu, sado që të mundohet të përgatisë mjetet e mundësitë për ta kryer një punë, doemos që do të ketë mangësi e të meta, të cilat atij as nuk i kanë shkuar ndërmend. E, kur njeriu e var te Zoti kryerjen e punës që filloi, Ai ia plotëson të metat që ka lënë.

* * *

Zoti, tregoi se tevek’kuli (të mbështetësh suksesin e punës te Zoti), është detyrë e shenjtë. Për të treguar edhe arsyen e kësaj detyre, Ai urdhëron e thotë:

«إِنْ يَنْصُرْكُمُ اللَّهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ وَإِنْ يَخْذُلْكُمْ فَمَنْ ذَا الَّذِي

يَنْصُرْكُمْ مِنْ بَعْدِهِ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ» (160)

[In jensurkumu-ll’lāhu felā gālībe lekum ue in jakbdhulukum femen dbel’ledhij

jensurukum min baēdihī ue ale-ll’lāhi feljetevek’kelil- muēminūne]

«Nëse ju ndihmon Zoti, për ju nuk ka ndonjë që t’ju mundë (në gjithë botën); dhe, nëse, Zoti ju turpëron, kush mund t’ju ndihmojë veç Tij! (Askush nuk mund t’ju ndihmojë). Prandaj besimtarët le të mbështeten vetëm në All’llahun!»

Kuptimi: Suksesin e punës që ke filluar duhet ta presësh vetëm prej Zotit, sepse, nëse Zoti të ndihmon, askush në të gjithë botën nuk të mposht dot; por, në qoftë se Ai të turpëron dhe nuk të ndihmon, siç ndodhi në luftën e Uhudit, kush mund të ndihmojë veç Tij? Askush. Pra, vetëm te All’llahu le të mbështeten besimtarët, sepse kështu ata e kanë ndihmën e Tij!

* * *

Zoti, i nxiti myslimanët të luftojnë në rrugën e Tij. Për të treguar edhe disa dispozita të tjera të luftës, Ai urdhëron e thotë:

«وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَغُلَّ وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ» (1)

[Ue mà kàne linebij’jin en jegul’le ue men jaglul jeēti bimā gal’le joumel-kijāmeti

thum’me tuvef’fā kul’lu nefsin mà kesebet ue hum là judhlemūne]

«Nuk lejohet (nuk është e drejtë) për një Pejgamber të tradhtojë (të marrë fshehtas nga plaçka e luftës); kushdo që bën tradhti, ditën e gjykimit, do të vijë me atë që ka marrë fshehurazi (mbi shpinë, me mëkatin e saj gjëje mbi shpinë). Dhe çdo njeriu do t'i jepet i plotë ndëshkimi sipas asaj që ka punuar dhe nuk do të kenë dënime të tepërta».

Shpjegime

Ebu Su'ud Efendiu thotë se qëllimi i ajetit, mund të jetë për njëren nga dy çështjet që vijojnë:

1. Për ta pastruar Pejgamberin prej asaj që kujtuan rojet e grykës së malit në luftën e Uhudit. Kur ata e lanë grykën dhe u lëshuan pas plaçkës së luftës, i thanë kryetarit të vet: kemi frikë se Pejgamberi do të thotë: kushdo që merr një plaçkë të armikut, ajo është e atij që e merr dhe, kështu plaçka e luftës nuk do të pjesëtohet, ashtu siç bëri në luftën e Bedrit. Kur ia përcollën këtë Pejgamberit, ai tha: «A nuk më kishit dhënë fjalën se ju nuk do të largoheshit nga gryka, derisa t'u vinte urdhri im?» Ata i thanë:

«Ne lamë vëllezërit e tjerë që ta ruanin atë vend.» Ai i tha: «Jo, ju kujtuat se do të bëjmë tradhti në plaçkën e luftës dhe nuk do ta pjesëtojmë atë!» Për këtë ka zbritur ajeti.

2. Për të theksuar me forcë ndarjen e plaçkës së luftës në mënyrë të barabartë. Transmetohet se në një luftë, Pejgamberi kishte dërguar një patrullë për zbulim dhe pastaj sulmoi armikun në një krah tjetër dhe e theu. Plaçkën e luftës që u zu, ai ua ndau ushtarëve që luftuan, kurse pjesëtarët e patrullës i la pa pjesë. Sipas këtij transmetimi, ajeti përkthehet kështu: «Nuk është e drejtë për ndonjë pejgamber, sidomos për Pejgamberin e kohës së fundit, që plaçkën e luftës t'ia ndajë një pjese të ushtarëve dhe të tjerët t'i lërë pa pjesë. Ai ka detyrë që plaçkën e luftës t'ua ndajë në mynyrë të barabartë të gjithë ushtarëve».

* * *

Zoti, tregoi se çdo njeri do ta shohë ndëshkimin sipas punës që ka bërë në dynja. Për të shpjeguar edhe se i binduri nuk është i barabartë me kryengritësin, urdhëron e thotë:

«أَفَمَنْ اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللَّهِ كَمَنْ بَاءَ يَسْخَطُ مِنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ
وَيُنْسُ الْمَصِيرُ (162)»

[Efemeni-t'tebea ridvâne-ll'llâhi kemen bâte bisakbtin mine-ll'llâhi ue meevâhu
xheben'nemu ue biësel-mesijru]

«A është njëlloj ai njeri që ndjek kënaqësinë e Zotit si ai që hyn nën zemërimin e Zotit mbi shpinë? (Kurrë nuk janë të barabartë) dhe vendi i atij (që ka tradhtuar e ka bërë mëkate) është xhehen'nemi. Sa vend i keq është ai që do të shikojë fajtori!».

* * *

«هُم دَرَجَاتٌ عِنْدَ اللَّهِ وَاللَّهُ بِصِيرٍ بِمَا يَعْمَلُونَ (163)»

[*Hum derxhàtun inde-ll'làhi uell'llàu besjrun bimà jamelune*]

«Ata kanë grada të ndryshme te All'llàhu dhe Ai i sheh të gjitha punët që bëjnë njerëzit».

Shpjegime

Me ndjek kënaqësinë e Zotit do me thënë të bësh punë të mira, të cilat shkaktojnë kënaqësinë e Zotit. gjithashtu me hy në zemërimin e Zotit mbi shpinë, do me thënë të bësh të atilla punë që janë kundra kënaqësisë së Zotit.

«*Hum derxhàtun...*»

D.m.th: njerëzit janë me kapacitete të ndryshme, dikush bën punë të mira për të fituar kënaqësinë e Zotit, duke u larguar edhe nga gjërat e ndaluara, kurse dikush tjetër merret me punë të palejuara.

Ne tefsirin Hazin thuhet se këto dy ajete kanë zbritur pas kthimit nga lufta e Uhudit, në të cilën munafikët u kthyen e nuk morrën pjesë. Atëherë kuptimi i ajetit është:

“A janë të barabartë ata njerëz që i shkojnë pas Pejgamberit për të fituar kënaqësinë e Zotit me ata që nuk shkojnë pas tij?” Kurrësesi nuk janë të barabartë; sepse puna e njëres palë rezulton shpërblime, ndërsa puna e palës tjetër sjellë zemërimin e mundime.

* * *

Zoti, tregoi se ata që e ndjekin Pejgamberin për hir të Zotit, s'janë të barabartë me ata që nuk e ndjekin atë. Për të treguar se edhe Pejgamberi meriton të ketë pasuri, urdhëron e thotë:

«لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِن كَانُوا مِن قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ (164)»

[*Lekad men'ne-ll'làhu alet-muëminijne idh beathe fjbhim resùlen min enfusihim jetlù alejbhim àjàtuhí ue južek'kjbhim ue jua'limuhumul-kitàbe uel-hikmete ue in kànù min kablu lefij dalàlin mubijn*]

«Betohem në veten Time se Zoti ka bërë mirësi të madhe për besimtarët, kur dërgoi tek ata një pejgamber prej sojit të tyre, i cili u këndon atyre ajetet e Zotit dhe i pastroi ata (prej mohimit e prej punëve të liga) dhe u mëson atyre Kur'anin e fjalët e veta (hikmetin), duke qenë më parë në një humbje të dukshme (dalàlet)».

Shpjegime

Fahri Raziu dhe Bejzaviu thonë: Muham'medi alejhis'selam është dërguar për të gjithë popujt dhe kjo është një mirësi e Allahut për të gjithë njerëzit. Por meqenëse dobinë e ardhjes së Muham'medit si Pejgamber e kanë parë vetëm besimtarët, qysh në fillim të ajetit është thënë: «Zoti u bëri mirësi të madhe besimtarëve, se u ka dërguar Pejgamber prej fisit e prej gjakut të tyre. Këtij Pejgamberi ata ia kuptojnë fjalën me lehtësi dhe ia njohin fisnikërinë e burrërinë, ia njohin dashamirësinë e tij për popullin, si dhe sjelljen e tij të mirë, qysh kur ai ishte i vogël. Dhe, për të gjitha këto ai njihet ndër ata me epitelin e bukur "El-emijn", Besniku. Ai është njeri besnik në punë dhe i drejtë në fjalë. Prandaj ai e meriton që të ndiqet dhe t'i dëgjohet fjala. Ai u këndon besimtarëve ajetet e Zotit dhe i pastron ata prej mohimit dhe prej moraleve e prej punëve të liga. Ai u mëson atyre Kur'anin (hikmetin) dhe urtësinë e fjalëve të veta (sun'netin). Kjo është mirësia e Zotit për besimtarët, sepse më parë ata ishin në një humbje të madhe e të dukshme, si për nga feja, ashtu edhe për nga morali. Para se të agonte drita e fesë islame, arabët ishin adhures idhujsh dhe të paditur; ata kishin disa zakone shumë të këqija dhe bënë punë shumë të shëmtuara; prandaj ishin të rënë në sytë e kombeve të tjera të botës.

Pejgamberi alejhis'selam gjithnjë u këndonte besimtarëve ajetet e Zotit, u jepte atyre argumentet që gjenden në botën ku jetojmë, u jepte argumente që tregojnë se Zoti është Një e i Vetëm, i pajisur me të gjitha cilësitë e plota, plotësisht i pastër dhe pa asnjë të metë etj. Pejgamberi u mëson atyre Kur'anin, i cili përfshin dituritë e të parëve dhe të të mëvonshmeve. Ai u mëson atyre edhe urtësinë e sheriait, dhe të çdo pune të fesë, ose, sikurse thotë Bejzaviu, u mëson atyre sun'nein e vet, fjalët e shenjta dhe rrugën e drejtë që ndiqte vetë.

* * *

Zoti, për t'ua larguar disa kujtime të kota që u vinin ndërmend besimtarëve, urdhëron e thotë:

«أَوَلَمَّا أَصَابَكُمْ مُصِيبَةٌ قَدْ أَصَبْتُمْ مِثْلَيْهَا قُلْتُمْ أَنَّى هَذَا قُلْ هُوَ مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (165)»

[Evelem'mà esàbetkum musijbetun kad esabtum mithlejha kultum en'nà hadhà kul huve min indi enfusikum in'ne-ll'lahe alà kul'li shej'in kadijrun]

«A nuk pësua katastrofë? Edhe ju u shkaktuat mohuesve një katastrofë sa dyfishin e saj që pësua ju dhe thatë: nga na erdhi kjo? Thuaju (atyre): kjo është prej vetes suaj. Pa dyshim, Zoti është plotësisht i fuqishëm për gjithçka».

Shpjegime

Kur sahabët u thyen në Luftën e Uhudit, disa prej tyre thanë: Çudi e madhe! Nga na erdhi kjo thyerje, kur ne jemi besimtarë dhe në mesin tonë

gjendet një Pejgamber i madhëruar? Zoti, u drejtohet atyre, që i thanë këto fjalë: “A nuk pësuar katastrofë? Edhe ju u shkaktuat mohuesve një katastrofë sa dyfishin e saj që pësuar ju dhe thatë: “Nga na erdhi kjo?” Nuk ju shkon aspak të thoni ashtu! Nuk duhet të dëshpëroheni për të shtatëdhjetë vetat që u vranë prej jush, sepse edhe ju u vranë atyre shtatëdhjetë dhe shtatëdhjetë të tjerë i zutë rob në luftën e Bedrit! Por ata nuk u dëshpëruan. Thuaju, o Muham’med! Këtë thyerje e keni prej vetes suaj; sepse një grup prej jush nuk qëndruan aty ku i kishe lënë ti; prandaj u thyet. Sa për atë që ju jeni besimtarë dhe se Pejgamberi është në mes jush, nuk e bën të detyrueshme që ju të mos thyheni, sidomos, kur ju vetë jeni shkaktarët dhe Zoti është plotësisht i fuqishëm për çdo gjë; Ai nganjëherë thyen armikun tuaj dhe nganjëherë ju thyen edhe ju.

* * *

Zoti tregoi se humbja që pësuan besimtarët në luftën e Uhudit, erdhi nga moszbatimi i urdhrin të Pejgamberit prej disa sahabëve. Për të treguar se edhe ai pësim ishte me urdhrin e Zotit, që të dallohej se kush janë myslimanët e vërtetë dhe kush janë munafikët, urdhëron e thotë:

«وَمَا أَصَابَكُمْ يَوْمَ التَّكْوِي الْجَمْعَانِ فَيَا ذُنَّ اللَّهُ وَلِيَعْلَمَ الْمُؤْمِنِينَ (166) وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ نَافَقُوا وَقِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ ادْفَعُوا قَالُوا لَوْ نَعْلَمُ قِتَالًا لَاتَّبَعْنَاكُمْ هُمْ لِلْكَفَرِ يَوْمَئِذٍ أَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْإِيمَانِ يَقُولُونَ بِأَفْوََاهِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يَكْتُمُونَ (167)»

[*Ue mà esàbekum joumel-tekal-xhem'ani bi idhni-l'làbi ue lijaëlemel-muëminijne. ue lijaëleme-l'ledhijne nàfekù ue kije lehum teàlou kàtilù fij sebiji-l'làbi evid'feù kàlù lou naëlemu kitàlen let'tebaënàkum hum lilkuфри joumeidhin akrebu minhum lil-ijmàni jekàlùne bi efvàbihim mà lejs fij kulùbihim uell'llàbu aëlemu bimà jektumùne*]

«(Dijeni mirë, o besimtarë se) se ajo humbje që ju pësuar ditën e ballafaqimit të dy ushtrive (në Uhud), ishte me lejen e Zotit, që Ai të bënte që të dalloheshin (në sytë e botës) besimtarët e vërtetë; ishte për të dalluar edhe ata që besojnë sa për sy e faqe. Dhe, kur atyre iu tha (nga ana e ndonjë sahabiu): “Ejani të luftoni në rrugën e Zotit, ose (nëse nuk luftoni me këtë qëllim, atëherë) mbron (familjen e pasurinë tuaj)” ata thanë: “Sikur ta dinim se kjo luftë është e dobishme për ne, do të vinim pas jush!” Atë ditë ata ishin më afër te mohimi se te besimi dhe me gojë thoshin fjalë që nuk i kishin në zemrat e veta. Zoti i di më mirë qëllimet që ata fshehin në zemrat e tyre».

Shpjegime

Hazini thotë se ai që u tha munafikëve “Ejani të luftoni...”, është Xhabir bini Abdull’lallahu. Kur Pejgamberi u nis me ushtrinë e tij prej njëmijë

vetash për në Uhùd, kryetari i munafikëve Abdull'llah ibni Ubej'ji tha: “Ku vemi kështu? Përse të vrasim veten tonë?” Me këto fjalë, ai u nda nga ushtria dhe u kthye së bashku me të treqind vetat që kishte nën urdhër. Atëherë, Xhabiri i ndoqi dhe kur i arriti, u tha: “Nëse keni besuar Zotin e ahiretin, ejani të luftoni në rrugën e Zotit dhe mos e lini Pejgamberin vetëm përballë armikut! Nëse nuk keni besim, ejani sa të shohë armiku se ushtria e Muham'medit është e madhe dhe kështu ai të shporret, por edhe ju mbron shtëpitë tuaja e pasurinë tuaj!

Ose: Munafikëve u ka thënë vetë Pejgamberi, kur i pa që po ktheheshin: “Ejani e bëhuni fetarë, luftoni me armikun për hir të Zotit, ose për të mbrojtur pasurinë e fëmijët tuaj!

Mirëpo munafikët u përgjigjën: “Ju jeni nisur të luftoni jashtë qytetit. Sikur ta dinim se kjo luftë është e dobishme për ne, do të vinim me ju. Por meqenëse ne nuk e mendojmë të dobishme, po kthehemi mbrapsht. Munafikët me zemër dëshironin që myslimanëve t'u thyhej forca morale dhe të rrezikoheshin të gjithë, por atë dëshirë ata e fshihnin në zemër. Prandaj Zoti thotë për ata: «Atë ditë ata ishin më afër te mohimi se te besimi...»

* * *

«الَّذِينَ قَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ وَقَعَدُوا لَوْ أَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا قُلْ فَادْرَأُوا عَنْ أَنْفُسِكُمُ الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ(18)»

[E'l'ledhijne kàlù li-ikhvànihim ue ka-adù lou età-ùnà mà kutilù kul fedre'ù an enfusikumul-moute in kuntum sàdikijne]

«Ata (munafikët) që thanë për vëllezërit e tyre, kur vetë qëndruan (ditën e Uhùdit nëpër shtëpitë e veta): “Sikur ata të na dëgjonin ne (dhe të mos shkonin në luftë), nuk do të vriteshin”. Thuaju atyre: “Nëse jeni të vërtetë (në fjalët që thoni), largojeni vdekjen prej vetes suaj!»

Shpjegime

“Munafikët” që thanë për vëllezërit e vet fjalët e mësipërme është për “Abdull'llah ibni Ubej'jin me shokë”, të cilët para se të fillonte lufta në Uhùd, u kthyen dhe u mbyllën nëpër shtëpitë e veta.

“Vëllezërit e tyre” është për ata banorë rrënjës, vendës të Medines që ishin nga i njejtë fis me munafikët.

Munafikët i thanë ato fjalë për vëllezërit që ranë dëshmorë në luftë, me qëllim propagande, për t'u turbulluar mendjen të tjerëve, që të mos luftonin kundër armikut së bashku me Pejgamberin. Zoti e porosi Pejgamberin që t'u thoshte atyre: “Nëse jeni të vërtetë në fjalët që thoni, largojeni vdekjen prej vetes suaj”. Por kjo gjë nuk është e mundur për asnjë njeri, sepse çdo njeriu do t'i ndodhë vdekja në kohën e shkruar, me një shkak prej shkaqeve dhe kurrkush nuk e vonon dot kohën e vdekjes (exhelin) me asnjë mënyrë. Madje, disa herë luftimi sjell shpëtim, kurse qëndrimi në shtëpi, bëhet shkak rreziku.

* * *

Zoti, tregoi se ikja nga lufta nuk e largon vdekjen e asnjë njeriu. Për të treguar edhe virtytet e atyre që bien dëshmorë në rrugën e Zotit, Ai urdhëron e thotë:

«وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أحيَاءٌ
عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ (169) فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ
وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا خَوْفٌ
عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (170)»

[*Ue là tahseben'ne-l'ledhijne kutilù fîj sebîli-l'lâhi emvâten bel ahjàun inde rab'bihim
jerzûkûne. Feribijne bimà àtàhumu-ll'làhu min fadlihî ue jestebshirûne bil'ledhijne lem
jelbakûn bihim min khalifahim el'là kboufun alejhim ue là hum jahzenûne*]

«Mos i kujto aspak të vdekur ata që u vranë në rrugën e Zotit! Jo, ata janë të gjallë dhe te Zoti i tyre ushqehen. Janë të gëzuar me ato të mira që u ka dhënë Zoti nga mirësia e vet dhe përgëzohen me ata (vëllezër) që ende nuk janë bashkuar me ata, por i kanë lënë prapa (duke luftuar). Për ata nuk ka frikë dhe ata kurrë nuk do të jenë të hidhëruar».

Shpjegime

«Uelà tahseben'ne-lledhijne kutilù...»

«Mos i kujto (o, Muham'ed! Ose: askush të mos i kujtojë) të vdekur ata që u vranë në rrugën e Zotit! Jo, ata janë të gjallë dhe te Zoti i tyre ushqehen».

Ky ajet u është drejtuar Pejgamberit, ose gjithë njerëzve. Prandaj thuhet “Askush të mos i kujtojë.”

Ajeti vërteton se shpirtërat qendrojnë të gjallë pas vdekjes, gjithashtu vërteton se shpirtrat e dëshmorëve ushqehen, se dëshmorët shijojnë ushqimet shpirtërore të asaj jete.

«Feribijne bimà àtàhumu-ll'làhu...»

«Janë të gëzuar (dëshmorët) me ato të mira që u ka dhënë Zoti nga mirësia e vet». Po. Dëshmorët janë shumë të gëzuar me ato shpërblime që u ka dhënë Zoti nga mirësia e Tij, sepse ato shpërblime janë aq të shumta dhe ajo lumturi është aq e madhe, sa dëshmorëve nuk u ka shkuar ndër mend se do ta arrinin atë lumturi, se derdhën një grusht gjak në dynja.

«Ue jestebshirûne bil'ledhijne lem jelbakû...»

«Dhe përgëzohen me ata (vëllezër) që ende nuk janë bashkuar me ata, por i kanë lënë prapa (duke luftuar)». Po. Dëshmorët gëzohen edhe me përgëzimin për ata që ende nuk janë bashkuar me ta dhe që i kanë lënë prapa duke luftuar.

Fahri Raziu thotë se dëshmorët i thonë një-tjetrit: “Kemi lënë prapa shumë vëllezër duke luftuar. Inshallah edhe ata bien dëshmorë, që të arrijnë

këtë gradë të lartë që kemi arritur ne.” Kështu e kërkojnë ata përgëzimin e rënies dëshmor për luftëtarët e tjerë.

Zoti tregon se dëshmorët nuk kanë frikë se mos hyjnë në xhehen’nem; ata as nuk hidhërohen se kanë humbur të mirat e dynjasë, sepse mirësitë e xhen’netit janë më të bukura se mirësitë e dynjasë.

* * *

«يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ
الْمُؤْمِنِينَ» (171)

[Jestebshirune biniemetin mine-ll’lâhi ue fadlinue en’ne-ll’lâhe là judij’u exherel-
muëminijne]

«Ata (dëshmorët) gëzohen me dhurimet e mëdha dhe me mirësitë e shumta të Zotit, sepse Zoti nuk ua humb shpërblimin besimatërve».

* * *

Zoti, për të treguar cilësitë e atyre që nuk do t’ua humb shpërblimet, urdhëron e thotë:

«الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لَِّهِ وَالرُّسُولِ مِن بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ
لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَاتَّقُوا أَجْرٌ عَظِيمٌ» (172)

[El’ledhijnes-texhâbûn lil’lâhi uerr’resûli min baëdimà esàbehumul-karhu lil’ledhijne
absenû minhum uet’tekou exbrun adhijmun]

«Për ata që iu përgjigjën thirrjes së Zotit dhe (thirrjes së Pejgamberit) ashtu të plagosur siç ishin, si dhe ata që bënë mirësi e u ruajtën (nga veprimet e ndaluara), ka një shpërblim shumë të madh».

Shpjegime

Ky ajet i madhëruar ka zbritur për të lavdëruar ata (sahabë) shokë të ndershëm të Pejgamberit, të cilët pasi u largua ushtria e kurejshëve prej Uhûdit, sapo u tha Pejgamberi: “O burrani, ta ndjekim armikun”, megjithëse ishin të plagosur e të lodhur, në çast i’u bindën urdhrat të tij dhe vrapuan me armë në dorë në ndjekje të armikut deri në vendin e quajtur “Hamràul-esed”.

Zoti u ka bërë atyre sahabeve të lavdërueshme:

1. Me bindje, për të theksuar se bindja është gjëja e parë që i duhet një ushtari. Ndryshe, kur ushtria nuk ka bindje, kurrë nuk është e mundur mbrojtja e atdheut.

2. Me mirësi (ihsàn): kur atyre u bëri thirrje Pejgamberi për luftë, megjithëse disa ishin të plagosur dhe disa të tjerë ishin të hidhëruar për vdekjen e vëllezërve e të njerëzve të fisit të vet, nuk e bënë fjalën dy, por në çast iu përgjigjën thirrjes së tij; madje, disa edhe pse i kishin plagët aq të rënda sa nuk ecnin dot, u ngritën duke u mbështetur në krahët e shokëve.

3. Me ndruajtje (takva) për të mos kundërshtuar urdhrin e Pejgamberit.

* * *

Zoti, për të lavdëruar edhe disa cilësi të tjera të sahabëve, urdhëron e thotë:

«الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ
فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ (1)»
[El'ledhijne kale lehumu-n'nàsu in'ne-nàs'se kad xheme'ù lekum fakhsbouhum
fejzadehum ijmànen ue kàlù hasbune-ll'llàhu ue niëmel-vekijlu]

«Ata (sahabë të ndershëm), të cilëve u thanë disa njerëz: “Bota (Ebu Sufjani me shokë) kanë mbledhur ushtri për të luftuar kundër jush, pra, duhet të keni frikë prej tyre!” e shtuan besimin dhe thanë: “Ne na mjafton Zoti. Sa mbrojtës i mirë është Ai!»

* * *

«فَانْقَلَبُوا بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ لَّمْ يَمَسَّسْهُمْ سُوءٌ وَاتَّبَعُوا
رِضْوَانَ اللَّهِ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ (174)»
[Fen'kalebù biniëmetin mine-ll'llàhi ue fadlin lem jemses-hum sù-un uet'tebe-ù ridvâne-
ll'llàhi nell'llàhu dhù fadlin adhijmin]

«(Dhe, meqenëse ata nuk ua vunë veshin fjalëve të botës, por përku-ndrazi e shtuan dhe e forcuan besimin dhe thanë se Zoti ishte i mjaftue-shëm për ta, dhe shkuan të luftonin në “Bedër”) dhe u kthyen “prej andej” me një dhuratë prej Zotit dhe me një fitim të mirë, pa u rënë atyre asnjë e ligë, sepse ata shkuan në rrugën e fitimit të hirit të Zotit. Zoti është Zotëruesi i mirësisë së madhe».

Shpjegime

Bejzaviu e Raziu thonë se arsyeja e zbritjes së dy ajeteve të mësipërme është kjo:

Kur Ebu Sufjani po kthehej prej luftës së Uhudit, i tha të madhit Ymer: “Nëse doni, ballafaqohemi përsëri në Bedër si sot një vit!” Pejgamberi urdhëroi Ymerin t'i thoshte atij: “Në dashtë Zoti, ballafaqohemi!” Kur u afrua koha e panairit të Bedrit, Ebu Sufjani doli prej Mek'kës me ushtrinë e vet dhe erdhi deri në Merr'rru-Dh'dhahrân. Mirëpo aty i hyri në zemër një frikë e madhe dhe deshi të kthehej në Mek'kë; por i vinte turp edhe prej fiseve, prandaj qëndroi aty ku u takua me Neàimi Eshxhàin, të cilit i thotë:

“Këtë vit është zi e madhe, devetë nuk kanë ç'të kullosin, prandaj duam të kthehemi në Mek'kë; por kam frikë se Muham'medi me shokë vjen në Bedër dhe kur të mos na gjejë aty, do t'i shtohet guximi. Pra, o Neàim, në qoftë se ti shkon në Medine dhe hap fjalë se Kurejshët janë përgatitur të vijnë në Medine me një ushtri të madhe dhe nëse i frikëson myslimanët, do të të jap njëzet deve trevjeçare! Neàimi e pranoi këtë mision. Rruajti kokën që të dukej se po vinte nga Mek'ka dhe erdhi në Medine. Kur Neàimin e panë

disa sahabë, e pyetën për punën e kurejshëve dhe ai u tha: “Për Zotin! Kurejshët po përgatisnin një ushtri aq të madhe dhe, nëse ju do të dilnit edhe një herë për luftë, asnjë prej jush nuk do të mbetej gjallë!... Sahabët iu përgjegjën Neàimit me fjalët: “Ne na mjafton Zoti! Sa mbrojtës i mirë është Ai!”

Fjalët e Neàimit u përhapën menjëherë në Medine nëpërmjet munafikëve dhe bënë një përshtypje të thellë, aq sa Pejgamberi kujtoi se, nëse do t’u bënte sahabëve thirrje për luftë, nuk do të vinte asnjëri. Prandaj ai bisedoi me Ebu Bekrin dhe me Ymerin, të cilët i thanë: O i Dërguar i All’llahut! Patjetër, duhet të dalim aty ku i kemi dhënë fjalën Ebu Sufjanit; ndryshe turpërohemi para botës. Pejgamberi, kur dëgjoi fjalët e tyre, u gëzua shumë dhe u tha: “Betohem në All’llahun! Unë, sikur edhe i vetëm të jem, do të shkoj atje dhe nuk e kthej fjalën e dhënë.” Dhe kështu u përgatit për luftë.

Sahabët, kur dëgjuan urdhrin e Pejgamberit dhe fjalët e tij të zjarrta, u mbushën me një guxim të madh. Me të shpejtë u përgatitën një mijë e pesëqind veta për të shkuar në fushën e Bedrit. Kur arrinë në Bedër, nuk panë ndonjë shenjë të armikut. Ebu Sufjani nuk kishte guxuar të shkonte në Bedër dhe ishte kthyer në Mek’kë. Sahabet bashkë me Pejgamberin qendruan në Bedër shtatë ditë, duke shitur e duke blerë në panair. Pastaj, u kthyen në Medine faqebardhë dhe me fitim të madh nga tregtia që bënë aty.

* * *

Zoti, për të treguar edhe se njeriu që përhap fjalën se kurejshët po përgatisnin ushtri për luftë, është si djalli, urdhëron e thotë:

«إِنَّمَا ذَٰلِكُمُ الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَآءَهُ فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُوا
إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ (175)»

[In’nemà dhàlikumu-sh’shejtànu jukhàv’vifù eulijàebhù felà tekhàfuhum ue khàfùni in kuntum muëminijne]

«Ai që pruri te ju atë lajm, është djalli, i cili frikëson miqtë e vet, prandaj mos i kini frikë ata, por më kini frikë Mua, nëse jeni besimtarë».

Shpjegime

Në tefsirin e Taberiut, thuhet se “djalli” në këtë ajet është për “Neàim Eshxheàiu”, i cili u mundua t’i ndalonte besimtarët nga lufta, duke i frikësuar ata. I është thënë djall, sepse ka zënë rrugën e djallit. “Miqtë e vet” (e djallit), është për mohuesit e për munafikët. Sipas këtij interpretimi, ajeti mund të përkthehet edhe kështu:

1. Ai djall, duke njoftuar miqtë e vet, mundohet t’ju frikësojë, por ju mos keni frikë prej tyre; por, nëse jeni besimtarë, të keni frikë vetëm prej Mejel sepse besimtarëve u takon të kenë frikë vetëm Zotin dhe askënd tjetër.

2. Neàimi që është djall me fytyrë njeriu, sado që të mundohet dhe sado që t’ju frikësojë, duke treguar numrin e madh të ushtarëve të armikut, nuk ju tremb dot, por tremb vetëm miqtë e vet, munafikët; fjala e tij vetëm atyre u

bën përshtypje, prandaj ata qëndrojnë nëpër shtëpitë e veta dhe nuk dalin të luftojnë.

* * *

« وَلَا يَحْزُنُكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَن يَضُرُّوْا اللَّهَ شَيْئًا يُرِيدُ اللَّهُ أَلَّا يَجْعَلَ لَهُمْ حِطًّا فِي الْآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ (176) »

[*Ue là jahzunkë-l'ledhijne jusàriùne fil-kufri in'nehum len jedurr'rru-ll'llàhe shej'en jurijdu-ll'llàhu el'là jexh'ale lehumbadh'dhan fil-àkhireti ue lehum adhàbun adhijmun*]

«(Idashuri Im!) Ata që vrapojnë në mohim, le të mos të të bëjnë që të ndihesh i mjeruar! Sepse ata kurrësi dhe aspak nuk mund ta dëmtojnë Zotin (fenë e Zotit dhe Pejgamberin me shokë që janë në rrugën e Zotit). Zoti dëshiron që ata të mos kenë pjesë në ahiret. Dhe për ata atje do të ketë një ndëshkim shumë të madh».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se komentuesit e Kur'anit (mufes'sirinët) kanë treguar arsye të ndryshme për zbritjen e këtij ajeti. Disa kanë thënë se ky ajet ka zbritur për të ngushlluar Pejgamberin, i cili u hidhërua shumë, kur dëgjoi se kurejshët kishin mbledhur një ushtri të madhe, që të zhduknin fenë islame. Atëherë ajeti do të thotë: «I Dashuri Im! Le të mos të të hidhërojë ty nxitimi me të cilin kurejshët mbledhin ushtarë për të zhdukur fenë islame, sepse ata kurrësi nuk mund ta dëmtojnë fenë e Zotit. Por, meqenëse ata e kanë atë dëshirë edhe Zoti dëshiron që atyre të mos u mbetet pjesë prej shpërblimit në ahiret, ata do të kenë një ndëshkim shumë të madh».

Disa të tjerë kanë thënë se ajeti ka zbritur për t'i hequr Pejgamberit atë ndjenjë të hidhur që pati ai për shkak se disa veta, të cilët më parë kishin besuar, e lanë besimin prej frikës së kurejshëve. Pejgamberi kujtonte se lënia e fesë prej tyre do të dobësonte fenë islame. Atëherë, Zoti i tregoi se lënia e fesë islame prej disa njerëzve nuk i sjell asaj asnjë dëm.

Të tjerë kanë thënë se ajeti ka zbritur kundër kryetarëve të jehudinëve, kur ata fshehën cilësitë e Pejgamberit, të përmendura në Teurat, me qëllim që të ruanin pozitën e vet.

Kaf'fali, zoti e mëshiroftë, ka thënë se nuk është larg mendjes, nëse do të thuhej se ajeti ka zbritur për të gjitha ato nisma të marra prej të gjithë mohuesve të mësipërm.

Fraza «len jedurr'rru-ll'llàhe shej'en» - (ata kurrësi dhe aspak nuk mund ta dëmtojnë Zotin) do të thotë: mohuesit nuk mund ta dëmtojnë fenë e Zotit. Kjo fjalë e Zotit, deri më sot është vërtetuar, pasi mohuesit janë mbledhur shumë herë për të zhdukur fenë islame, por nuk kanë pasur sukses.

* * *

«إِنَّ الَّذِينَ اشْتَرَوْا الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ لَن يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئاً
وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ» (177)

[In'ne-l'ledhijne-shterevul-kufre bil-ijmàni len jedurr'rrù-ll'làbe shej'en ue lebum
adhàbun elijmun]

«Ata njerëz që blejnë mohimin me besimin, kurrësesi nuk mund ta dëmtojnë Zotin dhe për ata ka një ndëshkim shumë të dhimbshëm».

Shpjegime

“Ata njerëz që kanë blerë mohimin me besimin”, është për dijetarët e jehudinjeve, sepse më parë, duke i parë cilësitë e Pejgamberit në Teurat, besuan në profetësinë e Muham’medit. Por, sapo agoi ajo dritë, ata e kthyen besimin në mohim prej zilisë dhe se donin të ruanin pozitën e vet. Meqenëse ata e ndërruan fenë me interesa dynjaje, ky veprim është mëkati më i madh. Prandaj ata e meritojnë plotësisht ndëshkimin më të madh në ahiret.

Zoti ka ngushëlluar Pejgamberin e shokët e tij:

Ata, sado që të mundohen për ta çrrënjësuar fenë e Zotit, kurrë nuk do ta arrijnë; prandaj ju mos u hidhëroni prej djallëzive, që ata i bëjnë prej smirës.

* * *

Zoti, për të treguar se afati (muhleh) që u është dhënë mohuesve në dunja nuk është i dobishëm për ta, përkundërzi, është shkak që atyre t’u shtohet ndëshkimi në ahiret, urdhëron e thotë:

«وَلَا يَخْسِبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْمًا تُمْلِي لَهُمْ خَيْرٌ لِّأَنْفُسِهِمْ إِنَّمَا
تُمْلِي لَهُمْ لِيَزْدَادُوا إِثْمًا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ» (178)

[Ue là jahseben'ne-l'ledhijne keferù en'nemà numlij lebum khajrun lienfusihim in'nemà
numlij lebum lijezdàdù ithmen ue lebum adhàbun muhijnun]

«Ata që mohojnë, le të mos kujtojnë aspak se afati (muhleh) që u kemi dhënë është më i dobishëm për veten e tyre! Ne, ua japin atë afat që atyre t’u shtohen mëkatet (që t’u shtohet ndëshkimi në ahiret). Dhe për ata ka një ndëshkim çnderues».

Kuptimi: Le të mos kujtojnë mohuesit se jeta e gjatë, fitorja disa herë dhe jetesa e mirë që Ne u kemi dhënë atyre, është në dobinë e tyre! Jo, Ne ua kemi dhënë atyre këto të mira, që atyre t’u shtohet mohimi dhe kështu, t’u shtohet edhe ndëshkimi në ahiret. Për ata në ahiret ka një ndëshkim çnderues.

Pas luftës së Uhùdit, munafikët, me qëllim që t’i bënin muslimanët që të mos e ndiqnin Pejgamberin, filluan t’u thonë atyre: “Ne nuk shkuam në luftë dhe po jetojmë. sikur të kishim shkuar edhe ne në luftë, do të vriteshim si ata që u vranë”!

Zoti u thotë atyre: “Sado e dobishme të jetë jeta e dynjasë, ata le të mos kujtojnë se jeta e tyre është më e dobishme se vdekja e atyre që ranë dëshmorë, sepse dëshmorët arritën lumturinë e jetës së pasosur, kurse munafikët

jetojnë që t'u shtohen fajet ditë pas dite dhe kështu t'u shtohet ndëshkimi në ahiret.

* * *

«مَا كَانَ لِلَّهِ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَىٰ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتَّىٰ يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَمَا كَانَ لِلَّهِ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِي مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يَشَاءُ فَأَمِينُوا يَا اللَّهَ وَرُسُلَهُ وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ» (179)

[Mà kàne-ll'llàhu lijedherel-muëminijne alà mà entum alejbi hat'tà jemijzel-khabijthe mine-t'taj'jibi ue mà kàne-ll'llàhu lijutliakum alel-gajbiue lakin'ne-ll'llàhe jexhtebej min rusulihí men jeshà'u feàminù bil'làbiue rusulihí ue in tuëminù ue tet'tekù felekum exbrun adbijmun]

«Zoti nuk do t'i lërë besimtarët në atë gjendje që jeni ju. (O munafikë! Zoti nuk do t'i lërë besimtarët të përzihen me ju). Ai do të dallojë të ndyerin nga i pastri. Dhe Zoti nuk ju bën të gjithëve (o, besimtarë) që të dini gjërat e fshehta. Dhe Zoti zgjedh cilin të dojë ndër pejgamberët (dhe atij ia tregon të fshehtat me zbulesë). Pra, besoni Allahun e pejgamberët e Tij! Nëse u besoni (atyre) dhe ruheni prej gjërave të ndaluara, për ju ka një shpërblim shumë të madh.»

Shpjegime

Një pjesë e këtij ajeti të madhëruar u ëshë drejtuar munafikëve dhe një pjesë besimtarëve.

Thuhet se ky ajet ka zbritur për shkakun që vijon:

Pejgamberi ka thënë: «Më është treguar um'meti im dhe unë e di se kush është besimtar i vërtetë dhe kush nuk është besimtar i vërtetë». Kur disa munafikë e dëgjuan këtë fjalë të shenjtë, filluan të thonë: “Muham'medi thotë se e di kush beson me të vërtetë dhe kush beson sa për sy e faqe. Por ai na ka pranë vetes e nuk e di se ne nuk e besojmë atë!” Për këto fjalë që thanë munafikët për qesëndi, Zoti ka zbritur ajetin, që u thotë atyre: O munafikë! Pejgamberi e di mirë se ju jeni munafikë, sepse Unë ia shfaq atij punën tuaj deri më një. E përsa u përket myslimanëve, Zoti edhe ata nuk do t'i lërë në errësirë. Ai do të bëjë për ata disa shenja që të kuptojnë se ju jeni munafikë: p.sh, ngjarja e Uhudit ishte e mjaftueshme për të nxjerrë në shesh punën tuaj.

Pastaj Zoti u thotë besimtarëve: Zoti nuk ju ka bërë të gjithëve që të dini gjërat e fshehta (gajb), por Zoti zgjedh atë që do për pejgamber (dhe atij i tregon disa gjëra të fshehta me zbulesë). Prandaj besoni Allahun dhe pejgamberët e Tij! Nëse u besoni atyre dhe nëse ruheni prej gjërave të ndaluara, për ju ka një shpërblim shumë të madh.

* * *

Zoti i këshilloi myslimanët me ajetet e deritanishme për luftë, e cila nuk është gjë tjetër veçse gatishmëria për të flijuar jetën. Për t'i nxitur ata që të japin edhe pasurinë e të mos jenë dorështrënguar, Zoti udhëron e thotë:

«وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَّهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخُلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَاللَّهُ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ» (180)

[*Ue la jahseben'ne-l'ledhijne jebkbalune bimà atàbumu-ll'llàhu min fadlîhibuve khajrun lehum, bel huve sherr'rrun lehum, sejutav'vekune mà bekhilû bibî joumel-kejâmeti, ue lil'llâhi mijrâthu-s'semâvâti uel-erdi, uell'llâhu bimà taëmelune khabijrun*]

«Le të mos kujtojnë ata që e shtrëngojnë dorën në pasurinë që u ka dhënë Zoti nga mirësia e Vet, se ajo (dora e shtrënguar) është më e dobishme për ata! Jo, ajo është e dëmshme për ata, sepse ajo pasuri, për të cilën ata shtrënguan dorën, ditën e gjykimit do t'u varet në qafë, (atyre u ngarkohet në qafë mëkati për shtrëngimin e dorës). Dhe trashëgimia e qiejve dhe e tokës i përket Allahut dhe Allahu e di se ç'punoni ju».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë: shumica e dijetarëve kanë shpjeguar se fjala «bukhl» - «kopraci, dorështrëngesë» është mosdhënia e asaj pjese të pasurisë që ka detyrë njeriu ta japë, p.sh, mosushqyerja e vetes dhe e familjes, e nënës dhe e babait kur kanë nevojë, mosdhënia e ndihmës për luftë etj. Kopracia për të tilla gjëra ka ndëshkim në ahiret, kurse mosdhënia e sadekave të vullnetëshme (nefl) nuk ka ndëshkim.

Pejgamberi ka thënë: “Njeriut që nuk jep zekatin e pasurisë, ditën e kijametit, Zoti do t’ia bëjë atë (zekatin që nuk e ka dhënë) një gjarpër të madh dhe do t’ia varë atij në qafë”. Kjo fjalë e shenjtë e ka interpretuar mirëfilli ajetin.

Kuptimi i frazës “trashëgimia e qiejve dhe e tokës i përket Allahut” është: njerëzit do të asgjësohen të gjithë dhe nuk do të mbetet tjetër pronar veç Zotit.

* * *

Zoti, e përbuzi kopracinë. Për të treguar se jehudinjtë janë tallur me urdhrin e Pejgamberit për të dhënë pasurinë, urdhëron e thotë:

«لَقَدْ سَمِعُ اللَّهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَاءُ سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا وَقَتْلُهُمْ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَنَقُولُ ذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ» (181)

[*Lekad semia-ll'llàhu-l'ledhijne kâlû in'ne-ll'llàhe fekjirunue nahnu agnijàun senektubu mà kâlû ue katlehumul-enbijàebigajri bak'kin ue nekûlu dhùkù adhâbel-barijki*]

«Betohem në veten Time se Zoti, me të vërtetë e dëgjoi fjalën e atyre që thanë se All'llahu është i varfër dhe ne jemi të pasur. Ne, me madhërinë Tonë, do të shkruajmë (në librin e punëve) fjalët që thanë ata, do të shkruajmë edhe se ata vranë peygamberët pa asnjë të drejtë dhe do t'u themi: shijojeni ndëshkimin përvëlues të xhehen'nemit!»

* * *

«ذَلِكَ بِمَا قَدَّمْتَ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَالَمِينَ (182)»

[*Dhâlîke bimà kad'demet ejdijekum ue en'ne-ll'låbe lejse bidhal'làmin lilalbijdi*]

«Ky ndëshkim përvëlues është ndëshkimi për punët që keni bërë me duart tuaja në dynja, sepse Zoti kurrë nuk është i padrejtë me robtë e Tij».

Shpjegime

Komentuesit e Kur'anit kanë thënë se shkaku i zbritjes së këtyre dy ajeteve është:

Peygamberi, alejhis'selam, dërgoi Ebu Bekrin te fisi beni Kajnukàë (fis jehudi që banonte në një lagje të Medines) që t'u thoshte: "Bëhuni myslimanë, falni namaz, ndani zekatin e pasurisë dhe jepni hua Zotit (kardu-ll'låh) (hua pa kamatë)!"

Kur Ebu Bekri u kumtoi atyre këto fjalë. Një farë Feh'hàs ibni Aaëdhuràë tha: "Zoti është i varfër dhe ne jemi të pasur, prandaj Ai këkon hua prej nesh?!" Ebu Bekri u zemërua nga këto fjalë, i ra me një shpullë Feh'hàsit dhe i tha: "Sikur të mos kishim besëslidhje me ju, do të të vrisja." Feh'hàsi erdhi dhe u ankua te Peygamberi për Ebu Bekrin, por duke i mohuar fjalët që kishte thënë atje. Atëherë ka zbitur ajeti, për të vërtetuar fjalët e të madhit Ebu Bekr.

Qëllimi i jehudinëve me interpretimin e fjalës «kardu-ll'låh», ashtu suç u tregua më sipër, ishte një rast i volitshëm që ata të përbuznin Peygamberin në sytë e njerëzve dhe t'a përgënjeshtrojnë atë duke thënë:

"Nëse Zoti lyp hua prej nesh, Ai qenka i varfër!" Zoti paska nevojë për paratë tona, se ne qenkemi të pasur!? Patjetër, nuk është kështu, por Muham'medi gënjen kur thotë për Zotin gjëra të tilla, të cilat kurrësesi nuk mund të jenë te Zoti."

Zoti i ka prurë ato fjalë të jehudinëve, në ajete së bashku me vrasjen e peygamberëve prej të parëve të tyre, për të theksuar se ato fjalë janë si vrasja e peygamberëve. Pra, një komb që guxon të vrasë peygamberët, e ka zakon të bëjnë të tilla krime e të thotë fjalë kundër Zotit si ato më sipër.

* * *

Zoti, pasi tregoi disa nga fjalët e shëmtuara të jehudinëve; për të treguar edhe disa të tjera, urdhëron e thotë:

«الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ عٰهَدُ إِلَيْنَا أَلَّا نُؤْمِنَ لِرَسُولٍ حَتَّىٰ يَأْتِيَنَا بِقُرْبَانٍ تَأْكُلُهُ النَّارُ قُلْ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ قَبْلِي

يَا بَيِّنَات وَيَا لَئِي قُلْتُمْ فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ إِنْ كُنْتُمْ
صَادِقِينَ (183)»

[El'ledhijne kàlù in'ne-lllàhe abide ilejnà el'là nuëmine liresùlin hat'tàjeëtijenà
bikurbanin teëkuluhu-n'nàru, kul kad xhàekum rusulun min kablij bilbej'jinàti ue
bi'l'ledhij kaultum felime kateltumubum in kuntum sàdikijne]

«Atyre njerëzve, që thanë se Zoti ka marrë besë prej nesh (na ka urdhëruar në Teurat) që të mos i besojmë asnjë peygamberi, derisa ai të na sjellë një kurban (të zbritur prej qielli), të cilin ta hajë zjarri, thuaju: Me të vërtetë, te ju kanë ardhur shumë peygamberë para meje me mrekulli të dukshme dhe me atë (kurbanin që thoni ju); atëherë, përse i vratë ata, nëse jeni të vërtetë në fjalë?»

Kuptimi: Zoti e dëgjoi edhe fjalën e tyre që thanë: “Zoti na ka porositur që të mos i besojmë asnjë peygamberi, derisa ai të na sjellë si mrekulli një kurban që ta djegë zjarri! Prandaj, o Muham’med, edhe po t’ua shfaqësh atyre një mrekulli të tillë, ata nuk të besojnë! Thuaju atyre: “Para meje kanë ardhur shumë peygamberë me mrekulli të dukshme dhe me kurbanin që thoni ju. Përse, atëherë nuk i besuat ata, por i vratë? Nëse jeni të vërtetë në fjalët tuaja, duhej t’u besonit atyre. Por ju, as atyre nuk u besuat dhe as mua s’keni qëllim të më besoni, vetëm se gënjeni.”

Shkaku i zbritjes së këtij ajeti është:

Paria e jehudinjeve erdhi në pritje te Peygamberi dhe i thanë: “Ti po na thërret në fenë islame, por Zoti na ka urdhëruar në Teurat që të mos i besojmë asnjë peygamberi, derisa ai të na sjellë një kurban që të zbresë prej qielli dhe ta djegë zjarri. Pra, edhe ti na sill një kurban të tillë dhe atëherë, ne do të besojmë ty”.

Pas këtyre mëtimeve të jehudinjeve ka zbritur ajeti që u thotë: “Ju, nuk e doni atë mrekulli që të besoni; ju e kërkonit atë për djallëzi e për inat, ashtu si stërgjyshërit tuaj”.

* * *

Zoti, pasi tregoi fjalët hidhëruese të jehudinjeve, për të ngushëlluar Peygamberin, urdhëron e thotë:

«فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ رَسُولُ مَنْ قَبْلِكَ جَاءُوا بِالْبَيِّنَاتِ
وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ (184)»

[Fein kedh'dhebùke fekad kudh'dhibe rusulun min kablike xhàu bilbej'jinàti
uez'zùburi uelkitàbil-munijri]

«(I dashuri Im!) Nëse ty të përgënjeshtrojnë mohuesit (mos u hidhëro!), sepse janë përgënjeshtuar edhe shumë peygamberë të tjerë para teje, të cilët erdhën me mrekulli të dukshme, me Zeburin⁴⁴ dhe me një libër ndriçues». Pra, përgënjeshtrimi i tyre nuk është diçka e veçantë që po të ndodh vetëm

⁴⁴ Këshilla, fletë librash.

ty dhe për këtë të hidhërohesh; ata gjithnjë e kanë pasur zakon t'i përgënjeshtrojnë peygamberët që kanë ardhur me mrekulli para teje.

Shpjegime

“Libri ndriçues” është për “Teuratin dhe për Inxhijlin (Ungjillin)”, kurse fjala “bej’jinat” është për “mrekullitë e dukshme”. Pra, ky ajet tregon se ndër fletët e librave që u janë zbritur disa peygamberëve, janë edhe Teurati e Inxhijli (Ungjilli). Ata nuk janë mrekulli më vete; sepse, po të ishte kështu, nuk kishte pse të vinin njëri pas tjetrit me lidhëzen “v”- lidhëse që tregon ndryshimin në mes fjalës së parë dhe fjalës së dytë. Pra, Librat e tjerë kanë zbritur vetëm për të treguar dispozitat e Allahut. Kurse Kur’ani ka zbritur edhe si mrekulli e veçantë edhe për të treguar këto dispozita. Një libër i tillë, pra Kur’ani i ka zbritur vetëm Peygamberit tonë.

* * *

«كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَإِنَّمَا تُوَفَّوْنَ أَجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَمَنْ زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ (185)»

[*Kul’lu nefsin dhàikatul-mouti ue in’nemà tuvef’foune uxhùrekumjoumel-kijàmeti femen xuhziha ani-n’nàri ue udkhilel- xhen’netefekad faze ue mel-hajàtu-d’dunjà il’là metàul-gurùri*]

«Çdo njeri do ta shijojë hidhësinë e vdekjes dhe vetëm ditën e gjykimit do t’u jepen shpërblimet plotësisht. Kush largohet prej zjarrit të xhehen’nemit dhe shtihet në xhen’net, me të vërtetë e ka arritur dëshirën e vet, sepse jeta e dynjasë është një rrobë krenarie e gabuar».

* * *

«لَتُبْلَوْنَ فِي أَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِن قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا أَذًى كَثِيرًا وَإِنْ تَصِيرُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ (186)»

[*Letubleven’ne fij emvålikum ue enfusikum ue letusmeun’ne mine-l’ledhijneutul-kitàbe min kablikum ue mine-l’ledhijne esbrekù edhen kethijren ue in tasbirù ue tet’tekù fein’ne dhàlike min azmil-umùri*]

«Betohe me në veten Time se ju (o, besimtarë) do të goditeni me disa pësime në pasurinë e në veten tuaj (ose: do të provoheni me detyrat e sheriatit në pasurinë e në trupat tuaj) dhe do të keni shumë mundime si prej atyre që u është dhënë libri para jush, si dhe prej atyre që i vënë Zotit shok (idhujtarëve). Por, nëse duroni dhe ruheni prej gjërave të ndaluara (për ju bëhet shumë mirë), sepse (durimi dhe ruajtja) janë nga punët që kanë për qëllim njerëzit e kulluar».

Shpjegime

Fahri Raziu dhe Hazini kanë thënë se paralajmërimi i Zotit se besimtarët do të goditen me disa pësime në pasurinë e në trupat e tyre dhe se ata do të dëgjojnë shumë fjalë therëse e mundime prej ithtarëve të librave të përparshëm e prej idhujtarëve, është për t'i përgatitur myslimanët për durim e për përkushtim (takvâ), sepse kur e di se do të goditesh me një pësim, para se ai të ndodhë, e bën më të lehtë efektin e tij, sepse paraprakisht ke veshur rrobën e durimit, nuk ankohesh kur të ndodh pësimi dhe nuk mundohesh aq shumë.

Dihet se njerëzit shpesh herë goditen me pësime në pasurinë e në trupat e tyre, fjala vjen, i grabitet a i digjet pasuria, i mbytet bagëtia, ata vetë sëmuren, plagosen, vriten, thyhen në luftë; dëgjojnë prej armiqve fjalë therëse, u vijnë prej tyre mundime të shumta e të rënda, etj.

Prandaj Zoti i ka porositur myslimanët që të bëjnë durim dhe të ruhen që të mos bien në dëshpërim, të ruhen nga ankimi dhe nga vetëvrasja, në rastet e pësimeve të rënda.

Fraza e parë e ajetit, në kllapa, u interpretua edhe kështu: Ju do të provoheni me detyrat e sheriatit në pasurinë tuaj (si me zekatin, me sadekanë e fitrit, me ndihmën për luftë etj), si edhe në trupat tuaj (si, me falje namazi, me agjërim, me luftë dhe me detyra të tjera, të rënda). Pra, duhet të bëjmë durim kur kryejmë detyrat dhe duhet të largohemi nga gjërat, veprimet e veprat e ndaluara, duhet të ndjekim rrugën e njerëzve mendjekthjellët e shpirtkulluar.

* * *

Zoti, tregoi se fjalët therëse të armikut duhet të përballohen me durim. Për të treguar edhe disa nga mundimet që u vijnë prej mohuesve dhe që duhen duruar, urdhëron e thotë:

«وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ فَنَبَذُوهُ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ وَاشْتَرَوْا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَبَيِّنْ مَا يَشْتَرُونَ (187)»

[*Ue idh ekbadhe-ll'Allah miythaka-l'ledhijne utul-kitabe litubej'jinun'nehu lin'nasi ue la tektumunehu fenebedhuhu verae dhuburibim ueshterou bibi themenen kalijlen febiëse mà jështerune*]

«Kujtoje atë kohë (o, i dashuri Im!), kur Zoti u kishte marrë besën atyre që u është dhënë libri, duke u thënë se ju patjetër duhet t'i tregoni botës dispozitat e atij libri (pa i ndërlikuar ato) dhe kurrë të mos i fshihni ato dispozita! Dhe, ata e hodhën atë (besën) pas shpine dhe e shitën për pak para. Sa marrëdhënie të keqe bënë ata!»

Shpjegime

Mënyra si e mori Zoti besën prej ehli kitabëve, është kështu:

Pejgamberët i kanë përcjellë njerzimit urdhërat e Zotit dhe i kanë këshilluar ata që t'i besojnë e t'i pranojnë ato. Pranimi i urdhrave të Zotit nga njerëzit konsiderohet si të kenë dhënë besën për t'i zbatuar ato. Ndër urdhrat e mësipërm, ishin: t'u tregonin njerëzve dispozitat e Teuratit e të Inxhijlit (Ungjillit), sidomos cilësitë e Profetit më të fundit, që ishin përmendur në ato libra dhe të mos i fshihnin ato. Mirëpo dijetarët e ehli kitabëve e thyen besën dhe të drejtën e lanë pas dore. Ata nuk u mjaftuan vetëm me atë, por për të ruajtur pozitën e vet dhe për të marrë pak para prej popullit, i ndërlikuan dhe i ndryshuan ajetet e librave të tyre. Vërtetë, sa marrëdhënie të keqe kanë bërë ata!

Me ajetin e mësipërm, Zoti i thotë Pejgamberit: mos u hidhëro nga mundimet që pëson prej mohuesish; mos u hidhëro sidomos prej fjalëve therëse të jehudinëve, sepse ata janë shumë të poshtër. Kujto se Zoti kishte marrë besë prej tyre; por ata e thyen besën. Morën edhe para prej popullit. Por, sa të këqija janë ato para, për të cilat ata kanë shitur lumturinë e amshuar të ahiretit.

* * *

Zoti, për të treguar edhe disa punë të ehli kitabit, urdhëron e thotë:

«لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا أَتَوْا وَيُجِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسَبْنَهُمْ بِمَقَارَةِ مَنْ الْعَذَابُ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ (188)»

[*Là tahseben'ne-l'ledhijne jefrehùnne bimà etou ue jubib'bùne en juhmedù bimà lemjefrehù felà tahseben'nehum bimefàzetin minel-adhàbi ue lehum adhàbun elijmun*]

«(I dashuri Im!) Mos kujto aspak (se do të shpëtojnë) ata njerëz që gëzohen me punët e këqija që bëjnë (si fshehja e së drejtës etj.) dhe duan të lavdërohen për punë që nuk i bëjnë (si mbajtja e besës etj.) Dhe, mos kujto se ata do të jenë në një vend ku shpëtohet prej ndëshkimit! Dhe për ata ka një ndëshkim të dhimbshëm».

Shpjegime

Në tefsirin “Hazin” thuhet se ky ajet ka zbritur kundër munafikëve që nuk morën pjesë në luftën e Uhudit dhe ishin të gëzuar që nuk shkuan atje. Por, pastaj, erdhën te Pejgamberi dhe kërkuan ndjesë, duke i parashtruar disa arsye të kota për të përligjur mosshkuarjen e tyre në luftë, e donin të lavdëroheshin si ata që kishin shkuar të luftonin.

Ajeti mund të ketë zbritur edhe kundër jehudinëve, të cilët gëzoheshin për punët e poshtër që bënin kundër fesë islame dhe kundër Pejgamberit e pastaj dëshironin që t'i lavdëronin njerëzit se gjoja ata ishin në të drejtën, mbanin fjalën dhe e kishin frikë Zotin.

Prandaj Zoti i qorton ata në ajet, duke u thënë: “Njerëzit që gëzohen me punët e turpshme dhe presin që të tjerët t’i lavdërojnë, kurrësesi nuk do të shpëtojnë prej ndëshkimit të Zotit.

Nga ajeti nënkuptohet se të bësh një faj është veprim i keq, por të gëzohesh me fajin është veprim edhe më i keq; po kështu të mos bësh punë të mira, është veprim i keq, por dëshira për të të lavdëruar të tjerët për punë që nuk i ke bërë, është veprim shumë më i keq.

* * *

«وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (189)»

Ue li’l’âhi mulku-s’semâvâti uel-erdi uell’llâhu alâ kul’li shej’in kadijrun]

«Mbretëria e qiejve dhe e Tokës është e veçantë për Allahun; Allahu është plotësisht i fuqishëm për çdo gjë».

Shpjegime

Ne tefsirin e Taberit thuhet se ky ajet është si përgënjeshttrim për fjalët e jehudinjve, të cilët kishin thënë: “Zoti është i varfër dhe ne jemi të pasur” E, pra, nuk ka fjalë më të shëmtuar se kur Zotit, që është Zotëruesi i qiejve e i tokës, t’i thuhet i varfër.

* * *

Zoti, i’u përgjigj fjalëve ngatërrestare të jehudinjve. Për të sjellë zemrat e njerëzve kah e drejta dhe për t’i thirrur njerëzit të besojnë se Zoti është Një e i Vetëm e për t’i nxitur ata që të mendojnë dhe të kuptojnë madhërinë e Tij, urdhëron e thotë:

«إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ
لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ (190)»

[In’ne fi’j kbalki-s’semâvâti uel-erdi uakhtilâfi-l’lejli uen’nehâri le âjâtin li ulil-elbâbi]

«Pa dyshim, në krijimin e qiejve e të tokës dhe në ndryshimin e natës e të ditës, ka argumente të mëdha (që tregojnë Njësimin dhe fuqinë e Zotit) për ata që kanë mendje të kthjellët». Prandaj, mendimtarët duhet të vërejnë me kujdes të madh e të mendohen shumë rreth krijesave, që të arsyetojnë për Krijuesin fuqiplotë: në qiej e në tokë dhe në ndryshimin e natës e të ditës ka argumente të mjaftueshme që tregojnë se Zoti është Një dhe që tregojnë fuqinë e Tij të madhe.

* * *

«الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ
فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا
سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ (191)»

*[El'ledhijne jedhkurune-ll'lahe krijamen ue ku'nden ue ala xhunubihim ue
jetefek'kerune fij kbalki-s'semavati uel-erdi rab'benà mà khalaktehàdhà bàtilen
subhàneke fekinà adhbàbe-n'nàri]*

«Ata (të mençurit mendjekthhjellët) e përmendin Allahun, kur janë më këmbë, ndenjur dhe shtrirë në brinjë; ata mendojnë rreth mjeshtërive të çuditshme të Zotit në krijimin e qiejve e të tokës (dhe thonë): “Zoti ynë! Këto nuk i ke krijuar kot. Ti je krejtësisht i pastër. Pra, na ruaj (o, Zot) prej ndëshkimit të zjarrit!»

* * *

«رَبَّنَا إِنَّكَ مَن تُدْخِلُ النَّارَ فَقَدْ أَخْزَيْتَهُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ
مِنْ أَنْصَارٍ» (192)

*[Rab'benà in'neke men tudkbilu-n'nàre fekadakhzejtèhù ue mà lidh'dhàlimijne min
ensàrin]*

«Zoti ynë! S'ka dyshim se Ti, cilindo që të futësh në Zjarr, atë e ke poshtëruar dhe, për dëmtuesit nuk ka asnjë ndihmues».

Shpjegime

Këto dy ajete të madhëruara lavdërojnë ata njerëz mendjekthhjellët, të cilët e kujtojnë Zotin në çdo çast më këmbë, ndenjur dhe shtrirë. Zoti ynë, duke i lavdëruar këta njerëz, thekson se njeriu duhet të kujtojë Zotin në çdo kohë dhe të mos e harrojë Atë asnjëherë.

“Përmendja e Zotit (dhikri) në këtë ajet mund të jetë edhe për faljen e namazit: njeriu i shëndetshëm duhet t'a falë namazin më këmbë; në rast se është i sëmurë, e fal ndenjur dhe nëse nuk qendron dot as ndenjur, e fal namazin i shtrirë. Ajeti thekson se njeriut nuk duhet të lërë faljen e namazit për asnjë shkak.

Në ajet u tregua se të mençurit, mendohen rreth krijimit të qiejve e të tokës. Njeriu nuk mund ta kuptojë si është vetja e Zotit, por duhet ta vërtetojë Zotin, duke vështuar në qiej e në tokë dhe në veten e vet. Njeriu duhet të mendojë rreth krijesave, sepse kështu ai e njeh Krijuesin fuqiplotë të këtyre krijesave. Për shembull: njeriu, duke menduar në veten e vet të krijuar me kaq mjeshtëri të madhe dhe pastaj të mendojë se në trupin e tij ka një shpirt, në çast gjykon se ka një Krijues fuqiplotë, i Cili rregullon trupin e tij dhe gjithësinë; duke menduar rreth mjedisit që e rrethon - qiejt, tokën, detet, fushat, malet, metalet, kafshët dhe bimët, të krijuara me mjeshtëritë më të çuditëshme, përnjëherë gjykon madhësinë e Krijuesit dhe e madhëron Atë, pastaj i lutet Atij që ta ruajë prej zjarrit.

Ajeti thekson se kur njeriu i lutet Zotit, së pari, duhet ta pastrojë Atë nga çdo të metë që ia veshin mohuesit dhe pastaj t'i lutet Atij.

Bejzaviu thotë: “Ajeti tregon qartë se njeriu i mençur e ka detyrë (vaxhib) të vëzhgojë në argumentet që të formojë besimin, kurse besimi duke ndjekur të tjerët (me imitim, taklijd), nuk është i vlefshëm.

Thënia e të mençurve: “O Zot! Ti nuk i ke krijuar kot këto krijesa” është për të treguar se çdo gjë ka dobi të mëdha dhe se nuk ka asgjë të pavlefshme.

* * *

«رَبُّنَا إِنَّا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَانِ أَنْ آمِنُوا
بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا رَبُّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا
سَيِّئَاتِنَا وَتَوَقَّنَا مَعَ الْأَبْرَارِ (193)»

*Rab'benà in'nenà semiënà munàdijen junàdij lil-ijmànì en àminù birab'bikum fe
àmen'nà rab'benà fagfir lenà dhunùbenàue keffir an'nà seji'atìnà ue teveffènà
meal-eberràr]*

«O Zoti ynë! Ne dëgjuam një thirrës që i ftonë njerëzit në besim: “Besoni në Zotin tuaj!” (Me këtë thirrje) edhe ne besuam. Zoti ynë! Na i fal fajet tona, mbuloji të këqijat tona dhe na vdis së bashku me bamirësit».

Shpjegime

Fahri Raziu e Hazini thonë se “thirrësi” në këtë ajet, është për “Muham’medin alejhis’selam”. Zoti, duke thënë se Muham’medi është thirrës për në Islam, i ka rritur nderin atij, sepse s’ka njeri më të madh se sa ai që u bën thirrje njerëzve për besimin e vërtetë.

Të mençurit, në lutjen e mësipërme, kanë kërkuar tri gjëra: 1. Faljen e fajeve; 2. Mbulimin e të këqijave. 3. Vdekjen së bashku me bamirësit. Kjo pika e tretë, do të thotë: “O Zot! Të veprojmë si të mirët, të vdesim si ata, të arrijmë gradën e tyre dhe të jemi shokë me ata”. Kjo është një lutje, e cila, me të vërtetë meriton të bëhet kurdoherë. “Bamirësit” është për “pejgamberët” dhe për ata që ecin në udhën e mbarë të pejgamberëve.

* * *

«رَبُّنَا وَآتَيْنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَىٰ رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ
الْقِيَامَةِ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ (194)»

*[Rab'benà ue àtinà mà veadtènà alà rusulike ue là tuxezhinà joumel-kijàmeti in'neke
là tuxeblif-ful-mij'ade]*

«O Zoti ynë! Na jep atë shpërblim që Ti e ke premtuar me fjalën e pejgamberëve Tuaj dhe mos na turpëro në ditën e gjykimit! Sepse Ti (o, Zot!) kurrë nuk e thyen premtimin!» Kështu i përfundojnë lutjet të mençurit.

Bejzaviu dhe Ebus’su’udi thonë se përfundimi i lutjes nga të mençurit me frazën “Ti o Zot kurrë nuk e thyen premtimin; nuk është se ata kanë frikë se Zoti e thyen premtimin, por është për atë se ata kanë frikë se ata vetë nuk bëhen të merituar për premtimet e Allahut.

* * *

«فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لَا أَضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِّنْكُمْ مِّمَّنْ ذَكَرَ
أَوْ أَنْتِي بِعُضُكُم مِّنْ بَعْضِ الَّذِينَ هَاجَرُوا وَأُخْرِجُوا مِنْ
دِيَارِهِمْ وَأُودُوا فِي سَبِيلِي وَقَاتَلُوا وَقُتِلُوا لَأُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ
وَلَأُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ثَوَاباً سَيِّئَاتِهِمْ
مَّنْ عِنْدَ اللَّهِ وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ (195)»

[Festexhàbe lehum rab'buhum en'niy là udij'u amele àmilin minkum mindbekerin eu
unthà baèdukum min baèdin fel'ledhijne hàxherù ue ukbrìxhùmin dijàribim ue ùdbù sij
sebjlij ue kàtelù ue kutilù leukeffiren'ne anhum sej'jiàtibim ue leudkebilen'nehum
xhen'nàtin texhrij min tabtibet-enhàru thevaben min indi-l'làbi
uell'llàbu indebù busnu-th'thevàbi]

«Dhe, Zoti ua pranoi atyre lutjet (dhe u tha): Unë nuk e humb punën e asnjë vepruesi prej jush, burrë ose grua qoftë. Ju keni dalë dhe jeni shfaqur prej njëri-tjetrit (nuk ka ndryshim në mes burrit e gruas në shpërblim). Por, ata që emigruan (bënë hixhret), u nxorën prej vendeve të tyre, u munduan në rrugën Time, lufuan e u vranë; Unë, patjetër, do t'ua mbuloj të këqijat dhe do t'i fut në xhen'netet plot me pemë, në të cilët rrjedhin lumenj, si shpërblim nga Zoti. Te Zoti është shpërblimi i bukur».

Shpjegime

Në ajet Zoti me madhërinë e vet, i përgëzoi të mençurit se Ai i pranoi kërkesat e tyre dhe se nuk do t'i humbë punët e mira të çdo vepruesi, mashkull ose femër qoftë. Zoti tregoi gjithashtu, se meshkujt e femrat janë të barabartë në shpërblim dhe në mes tyre për këtë çështje nuk ka asnjë ndryshim. Kjo do të thotë se virtyti në fenë islame qëndron në punët e mira dhe jo në të qenit mashkull apo femër. Më pas, Zoti përgëzoi mërgimtarët, të cilët u shpërngulën prej vendeve të veta dhe shkuan në Medinë, për të ndihmuar fenë e Allahut, duke thënë se atyre do t'u bëjë tre nderime:

1) Do të falë fajet e tyre. 2) Do t'i fusë në xhen'netet, në të cilët rrjedhin lumenj. 3) Të mirat e asaj jete do të jenë nga Zoti, çka do të thotë se ato do të jenë shumë të mëdha.

* * *

Zoti, për të ngushëlluar disa njerëz të kohës fatlume të Pejgamberit që nuk kishin pasuri dhe për të treguar se nuk kanë edhe aq vlerë të mirat që gjenden përkohësisht në duart e mohuesve, urdhëron e thotë:

«لَا يَغُرُّكَ تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ (196) مَتَاعٌ قَلِيلٌ
ثُمَّ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَيُنْسُ الْأُمَّهَادُ (197)»

[Là jegurr'rren'neke tekal'lubu-l'ledhijne keferù
fil-bilàdi. Metàun kalijlun thum'me meëvabum xbehen'nemu ue biësel-mihàdu]

«Aspak mos të të gabojë ty udhëtimi i mohuesve nëpër qytetet e ndryshme për tregti! Sepse tregtia e tyre ka një interes të paktë, pastaj vendi i tyre do të jetë xhehen'nemi. Sa i keq është vendi ku do të banojnë ata».

Shpjegime

Ky ajet dhe disa ajete të tjera të ngjashme i janë drejtuar um'metit nëpërmjet Pejgamberit.

Pra, këto ajete kanë zbritur për të porositur Pejgamberin dhe um'metin, që të mos gabohen nga ajo se mohesit kanë pasuri.

Thuhet se për zbritjen e këtij ajeti janë bërë shkak disa nga myslimanët, të cilët thanë: "Armiqtë e Zotit po jetojnë me pasuri të mëdha kurse ne jemi dorëhollë."

Atëherë, ka zbritur ajeti për t'u thënë atyre: "Mohuesit e kanë pasurinë sheshit, por ajo që ata kanë në brendësinë e vet është e shkatërruar. Prandaj nuk është për t'i pasur zili ata."

Frazës «metàun kalijlun» mund t'i jepet edhe ky kuptim: "Afati i udhëtimit të tyre, është i paktë. Atëherë ajeti do të thotë: o besimtarë! Tani për tani jeni të rrethuar nga mohuesit, të cilët udhëtojnë adnej-këtej për tregti dhe po fitojnë, kurse ju nuk keni mundësi të shkoni gjëkund dhe jetoni në ngushticë. Por afati i udhëtimit të tyre është shumë i shkurtër dhe gjendja shumë shpejt do të ndryshojë; qetësia do të vijë te ju dhe frika do të shkojë tek ata; atëherë, tregtia dhe fitimi do të kthehen në anën tuaj. Prandaj le të mos ju gabojë gjendja e sotme e mohuesve dhe mos u hidhëroni!

Kjo që jep ky interpretim, me të vërtetë, u përmbush pas pak kohe, sidomos në kohën e kalifatit të të madhit Ymer.

* * *

«لَٰكِنَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نُزُلًا مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ
لِّلْآبَرَارِ» (198)

[*Làkini-l'ledhijne-t'tekou rab'behum lehum xhen'nàtun texhrij min tahtihel-enhàru
khàlidiyne fjbà nuzulen min indi-l'làbi ue mà inde-ll'llàbi khajrun lil-ebràr*]

«Për ata që e kanë frikë Zotin, ka xhen'nete, në të të cilët rrjedhin lumenj, ku ata do të qëndrojnë përgjithmonë; (të mirat e përgatitura aty) janë gosti nga ana e Zotit. Mirësitë që gjenden te Zoti janë më të dobishme për bamirësit se sa interesi i paktë që u përmend më parë».

Kuptimi: Këtu në dynja, mohuesit kanë një fitim të përkohshëm, kurse ata që ruhen nga gjërat e ndaluara (mut'tekitë), do të kenë xhen'nete, në të cilët rrjedhin lumenj dhe ku do të qëndrojnë përgjithmonë. Të mirat e atjeshme nuk janë si të mirat e dynjasë që zhduken me shpejtësi; ato janë të mira të përgatitura nga ana e Zotit si gosti për mut'tekitë. Të mirat e Zotit, janë shumë më të dobishme për bamirësit sesa fitimi i mohuesve.

* * *

Zoti, pasi tregoi punët e idhujtarëve dhe punët e besimtarëve; për të treguar edhe punën e atyre ehli kitabëve që besojnë ç'duhet besuar, urdhëron e thotë:

«وَإِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِمْ خَاشِعِينَ لِلَّهِ لَا يَشْتَرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَئِكَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ (199)»

[*Ue in'ne min ehli-kitàbi lemen juëminu bil'làhi ue mà unzile ilejkum ue mà unzile ilejhim kbàshi'ijne li'l'àhi là jeshterùne bi àjati-l'làhi themenen kalijlen ulàike lehum exhrubum inde rab'bihim in'ne-ll'àhe serij'ul-hisàbi*]

«Nga ehli kitabët ka edhe të atillë që i besojnë Zotit, besojnë atë që u është zbritur ju (Kur'anin) dhe atë që u është zbritur atyre; ata janë të përlulur ndaj Zotit; ata nuk i shesin argumentet e Zotit për pak para. Për të tillë njerëz te Zoti ka shpërblime të mëdha, sepse Zoti është shumë i shpejtë në bërjen e llogarisë».

Shpjegime

Në këtë ajet, Zoti i ka përshkruar ehli kitabët me pesë cilësi të bukura: 1. Me besimin e tyre në Zotin e vërtetë; 2. Me besimin në Kur'anin; 3. Me besimin në librin e tyre; 4. Me përlulje për Zotin; 5. Me mosndërrimin e ahiretit me dynjanë. Pra, ata nuk i ndryshonin Teuratin dhe Inxhijlin (Ungjillin) për pak para, ashtu siç e ndryshonin disa të tjerë prej tyre.

Në kohën fatlume të Pejgamberit, ishin të shumtë jehudinjtë e të krishterët që i besuan Pejgamberit, si Abdull'lah Ibni Selami etj, dyzet priftërijtë e Nexhranit, mbreti i Habeshit etj.

Thuhet se zbritjen e ajetit të mësipërm e kanë shkaktuar fjalët e disa munafikëve që ata i thanë, kur Pejgamberi i fali xhenazen mbretit të Habeshit! “Muham'medi, - thanë munafikët, - po i fal xhenazen një të krishteri që nuk e njeh dhe nuk e ka parë me sy.” Zoti, për të hedhur poshtë këto fjalë, ka zbritur ajetin në fjalë.

Mbreti i Habeshit pati besuar kur atje patën shkuar disa nga sahabët si mërgimtarë, për të shpëtuar prej mundimeve që u bënë mohuesit kurejshë në Mek'kë.

Kurejshët dërguan një komision në Habesh për të tërhequr mërgimtarët myslimanë dhe për t'i folur mbretit keq për ata. Por mbreti i thirri sahabët dhe e shikoi punën e tyre gjërë e gjatë, besoi edhe vetë, ata i mbajti aty me nderime dhe nuk i përzuri; madje nuk i pranoi edhe dhuratat që i paraqitën delegatët e kurejshëve, dhe u tha: “Këta njerëz kanë hyrë në një vend ku sundoj unë, ata nuk i prek kurrkush dhe le të rrinë sa të duan.”

Pra, mbreti i Habeshit ishte i njohur dhe vdekjen e tij i'a njoftoi Pejgamberit Xhibrijl-emijni. Prandaj ia fali xhenazen në Medine. Pas pak ditësh, erdhën në Medine disa shtegtarë prej Habeshi dhe u mor vesh se mbreti i Habeshit kishte vdekur dhe ishte varrosur atë ditë që i ishte falur xhenazeja.

* * *

Zoti, duke e përfunduar këtë sure të madhëruar me këtë ajet, i cili shkur-timisht përfshin dispozitat e përmendura qysh nga fillimi, urdhëron e thotë:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا
وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ (200)

*Jà ej'jube-l'ledhijne àmenù-sbirù ue sàbirù ue ràbitù net'teku-ll'llàhe leal'lekum
tuflibhùne]*

«O ju që keni besuar! Bëni durim (në përballimin e mundimeve, në kryerjen e detyrave dhe në mundimet e tjera!) Bëni durim edhe në ato punë të papëlqyeshme që ndodhin në mes shoku-shokut! Qëndroni edhe përballë armikut! Kijeni frikë Zotin (ruhuni prej gjërave të ndaluara), sepse kështu shpëtoni për jetë dhe arrini lumturinë e dëshiruar!»

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se me këtë ajet të madhëruar, në fillim, Zoti i urdhëron besimtarët të bëjnë durim ndaj lodhjes në punët vetjake, si dhe në kryerjen e detyrave të fesë, të bëjnë durim edhe në raste fatkeqësish e pësimesh që ndodhnin atyre shpesh herë, si, sëmundje, armik, e të tjera. Në durimin për kryerjen e detyrave të fesë hyjnë:

1. Mundimi që vjen nga mësimi i argumenteve që tregojnë Njësimin e Zotit, udhën e drejtë, profetësinë e Pejgamberit, punët e ahiretit, përgjigjet që kërkojnë kundërshtarët për të shporrur dyshimet e tyre;

2. Mundimet në kryerjen e urdhrave të Zotit dhe të Pejgamberit, sidomos në luftë me armikun;

3. Mundimi i largimit të vetes nga gjërat e ndaluara që është quajtur lufta më e madhe (xhihadi ekber).

Herën e dytë, Zoti i urdhëron besimtarët që të bëjnë durim në punët e ndërsjella që përballojnë besimtarët ndaj njëri-tjetrit. Pra:

1. Të përballosh me durim veset e këqija dhe punë të papëlqyeshme që ndodhin në mes pjestarëve të familjes, në mes fqinjëve dhe në mes farefisit.

2. Të lësh hakmarrjen ndaj atij që të ka bërë keq;

3. Të bëhesh ithtar, d.m.th, të ndihmosh nevojtarin me atë gjë për të cilën ke nevojë për vete;

4. T'i falësh fajin atij që të ka dëmtuar;

5. Të urdhërosh tjetrin për punë të mira dhe ta ndalosh nga punët e liga.

Pastaj Allahu urdhëron e thotë: «Qëndroni përballë armikut!» Lidheni veten tuaj për të ruajtur kufirin prej armiqve; rrini të gatshëm për luftë kundër atyre që sulmojnë atdheun tuaj!

Fjalës: «ràbitù», mund t'i jepet edhe ky kuptim: Lidheni shpirtin tuaj me ato mjete që ju çojnë te kënaqësia e Zotit.

Më në fund, Allahu urdhëron e thotë: «Kijeni frikë Zotin, sepse kështu shpëtoni për jetë nga gjërat e hidhura dhe arrini lumturinë e dëshiruar».

Frazat e para të këtij ajeti, dikush prej komentuesve të Kur'anit i ka interpretuar kështu: “Besimtarë! Bëni durim në fenë tuaj dhe mos e lini fenë për shkak të varfërisë që keni! Bëni durim edhe përballë armikut dhe mos u dobësoni, për shkak se u thyet në Uhùd!”

Dikush tjetër i ka interpretuar kështu:

«Besimtarë! Duroni bashkë me Pejgamberin tuaj! Duroni edhe kundrejt armiqve, më tepër se sa durojnë ata!»

Ndër komentuesit e Kur'anit, Esami ka thënë: “Me qenë se në këtë sure u shumuan urdhrat e Zotit, Ai i urdhëron myslimanët që të bëjnë durim në kryerjen e këtyre detyrave. Dhe, meqenëse i ka nxitur myslimanët në këtë sure shumë herë që të luftojnë kundër armikut, i urdhëroi që të bëjnë durim (kundër armikut).

Fjala «ràbitù» që më lart u përkthye: “qëndroni përballë armikut” është interpretuar edhe kështu: «Rrini në llogore duke i lidhur kuajt aty gati për luftë». Këtë interpretim e forcojnë me fjalët e Pejgamberit: *«Ai që qendron roje në kufijtë me armikun një natë e një ditë, është si të falë namaz një muaj Ramazani pa ndërprerje dhe si të agjërojë gjithë atë muaj»*.

Dikush ka thënë se fjala «ràbitù» do të thotë: “Prisni namazin tjetër, pas faljes!” (d.m.th., bie fjala, prit namazin e drekës, pasi ke falur namazin e mëngjesit).

__ F U N D __

سورة النساء مدنية
«Suretu-N'nisàì - medeninj'jetun»
Sureja En'nisàë është Medinore

Kjo sure e madhëruar që quhet “Suretu-n'nisàì” (Gratë), ka zbritur në Medine dhe ka njëqin e shtatëdhjetë e shtatë ajete.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
«Bismil'làhi-rr'rahmànirr'rahijm»

Me emrin e Allahut që është mëshirues i madh dhe shumë përdëllimtar (po filloj përkthimin e kësaj sureje).

«يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ

رَقِيبًا (1)»

[Jà ej'jube-n'nàsu-t'tekù rab'bekumu-l'ledhij khalekakum min nefsinvâhidetin ue khaleka minhà zouxhebà ue beth'the minhumà rixhàlen kethijren ue nisàen uet'teku-ll'làhe-l'ledhij tesàelùne bibi uel-erhàmi in'ne-ll'làhe kàne alejkum rekijben]

«O njerëz! Kijeni frikë Zotin tuaj, i Cili u krijoi prej një njeriu të vetëm dhe prej atij krijoi të shogën dhe prej atyre të dyve shpërndau (në faqen e dheut) shumë burra e gra; kijeni frikë Allahun, me emrin e të Cilit i kërkon njeri-tjetrit (ndonjë send). Ruani edhe të drejtat e fisit! Sepse Zoti kurdoherë është përgjues mbi ju».

Shpjegime

Inerpretuesit (mufes'sirët) e Kur'anit, që të gjithë, kanë thënë se qëllimi me njeriun e vetëm, është për të madhin Adem dhe, qëllimi me të shogën, është për Havanë.

Krijimi ynë prej Zotit nga një njeri i vetëm, tregon se Ai është fuqiplotë dhe veprues me dëshirën e Vet.

Me të vërtetë krijimi i kaq miliardë njerëzve prej një njeriu dhe me fytyra e ngjyra të ndryshme: Të bardhë, të zez, të verdhë, të murmë e të kuq, të bukur e të shëmtuar; tregon qartë se Krijuesi është pushtetmadh dhe veprues me dëshirën e vet; prandaj edhe ne duhet të kryejmë të gjitha detyrat tona dhe t'i bindemi Zotit plotësisht, duke u larguar nga të gjitha gjërat e ndaluara.

Duke treguar se jerëzit janë krijuar prej një njeriu të vetëm, ajeti thekson se njerëzit duhet të respektojnë njëri-tjetrin si vllazër që janë dhe jo t'i krenohen e t'i mburren njëri-tjetrit, por të kenë dashuri për shoku-shokun,

si bij të një babe dhe si fis që janë; gjithashtu të kenë frikë Zotin dhe të mos dëmtojnë njëri-tjetrit.

Në këtë ajet, i madhi Zot tregon se të shoqen e Ademit Ai e krijoi prej tij, por si, ku dhe kur e krijoi Havane, në Kur'an nuk ka shpjegime të qarta.

Prandaj edhe (mufes'sirët) interpretuesit e Kur'anit kanë thënë fjalë të ndryshme rreth këtyre atyre pikave.

Shmica e mufes'sirëve kanë thënë se: Zoti, pasi krijoi Ademin i dha atij gjumë dhe kur ai ishte duke fjetur, morri prej kockës së tij farën origjinale të Havasë dhe e krijoi atë. Kur Ademi u zgjua pa se Havaja po rrinte pranë tij, e kuptoi se ajo ishte krijuar që t'i bënte atij shoqëri dhe filloi të biseddojë me të.

Ibni Ab'bàsi dhe Ibni Mes'ùdi, kanë thënë se Havaja është krijuar pasi Ademi hyri në xhen'net; por Kaëbul-Ahbari, thotë se Havaja është krijuar para se Ademi të hyjë në xhen'net.

Fahri Raziu dhe Hazini, kanë thënë se në këtë ajet urdhëri për të pasur frikë Zotin, është përmendur dy herë; herën parë me fjalën «Rab'b» dhe herën e dytë me fjalën «All'lläh»; për të theksuar se për këtë çështje duhet të jemi tepër të kujdesshëm.

Ose, pasi tha një herë: Kijeni frikë Zotin që u ka nxjerrë në dritë dhe u ka edukuar bukur, përsëri tha: Kijeni frikë All'lahun e paisur me të gjitha cilësitë e plota, der të cilat është edhe zemrimi i Tij i madh. Pra, duhet pasur frikë Zoti, jo vetëm për atë që na ka krijuar e na ka dhënë të gjitha të mirat, por edhe se Ai mund të na lëshojë mundime të mëdha, prandaj ky urdhër është përmendur dy herë.

Arabët kishin zakon që kur i lypnin ndonjë send njëri-tjetrit thonin: “Es-eluken bil'llah” Të kërkoj që këtë gjë të ma mbarosh për hatër të Zotit! Por thonin edhe: Të ma kryësh këtë punë për hatër të fisit! Prandaj Zoti ynë thotë në këtë ajet:

“Kijeni frikë All'llahun, me merin e të Cilit i kërkon shoku-shokut mbarimin e ndonjë pune”. Respektoni edhe të drejtat e fisit, pasi edhe nëpërmjet fisit, kërkon prej shoku-shokut kryerjen e ndonjë pune.

E drejta e fisit është: ndihma që i duhet dhënë njerëzve të fisit në rast nevojë dhe vajtja për vizitë te ata.

Pejgamberi – qoftë bekuar – ka thënë: *«Njeriu që respekton të drejtat e fisit, jeta e tij është e mirë dhe ushqimi i begatshëm»*.

Bejzaviu ka thënë: për të theksuar shkallën e lartë që ka fisi te Zoti, fjalën “erhàm” të ajetit e ka puqur me emrin e Vet.

Hanefitë thonë: nëse një njeriu i bien rob në dorën e anmikut vllai, motra, xhaja, ose daja; d.m.th. ndonjë prej fisit të tij dhe, nëse ai blenë ndonjërin prej tyre, nuk mund ta përdorë atë si rob; sepse të robëruarit, posa të blihen nga fisi i vet, konsiderohen të lirë; gjithashtu Hanefitë thonë: Nuk duhet të kthehen dhuratat në mes farë e fisit, sepse kthimi i dhuratave sjell hidhërim e zemërim.

Zoti, në fjalën e fundit të ajetit: “rekijben”, i nxit të bindurit që t’i binden Zotit edhe më shumë, gjithashtu i frikëson fajtorët që të largohen nga të këqiat; sepse kjo fjalë do me thënë: Zoti është vëshgues mbi ju; çdo punë që të bëni, Ai e din, e sheh dhe e dëgjon.

* * *

Zoti, pasi tregoi se njerëzit, janë bijë të një babe e të një nëne, duhet të shkojnë si vllazër, veçanërisht, pasi ata janë edhe farë e fis, duhet të respektojnë të drejtat e fisit; për të treguar edhe se çdo njeri ka detyrë të ruaj të drejtat e jetimëve, të cilët, kanë nevojë për ndihmë të madhe, urdhëron e thotë:

«وَأْتُوا الْيَتَامَىٰ أَمْوَالَهُمْ وَلَا تَتَبَدَّلُوا الْخَيْرَ بِالْطَّيِّبِ
وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَهُمْ إِلَىٰ أَمْوَالِكُمْ إِنَّهُ كَانَ حُوبًا
كَبِيرًا (2)»

[*Ue àtul-jetàmà emvålehum ue là tetebed’delul-khabijthe bit’taj’jibi ue là teëkulù
emvålehum ilà emvålikum in’nebù kàne hùben kebijrem*]

«Jepjani pasurinë jetimëve (kur ata të rriten) dhe mos e ndrroni të ndyerën me të pastërtën, (mos merrni mallin e mirë të jetimit dhe t’i jepni atij mallin tuaj të keq), as mos e hani mallin e jetimit duke e përzier me mallin tuaj! Sepse kjo, me të vërtetë është mëkat i madh».

Shpjegime

Jetim quhet fëmia të cilit i vdes i ati, derisa ai të arrijë moshën madhore.

Qëllimi me jetimët e përmendur në këtë ajet, është për jetimët që kanë arritur moshën dhe që janë të aftë të ruajnë pasurinë e vet. Ose, urdhëri për t’i dhënë atyre pasurinë e vet, është për kohën e ardhëshme. D.m.th: dorëzojeni pasurinë jetimëve, kur ata të arrijnë moshën madhore!

«وَلَا تَتَبَدَّلُوا الْخَيْرَ بِالْطَّيِّبِ»

[*Ue là tetebed’delul-khabijthe bit’taj’jibi*]

«Mos e ndërroni të ndyerën me të pastërtën!»

Kjo frazë do me thënë: mos merrni mallin e mirë të jetimit, duke e ndrruar atë me malli tuaj të keq! Ose: mos e hani mallin e jetimit, i cili është haram e i ndyrë për ju, në vend që të hani mallin tuaj, të cili, e keni hallall dhe të pastërt!

Ne kohën e (xhehaletit) injorancës para islamit, ishte bërë zakon ndër arabët që kujdestarët u’a merrnin jetimëve devet dhe dhent e reja dhe në vend të tyre, i jepnin të vjetrat e të dobëtat. Zoti i ndalon njerëzit nga ky veprim.

Pavarësisht se përdorimi i mallit të jetimit me qëllim konsumimi (Ihlak) është i ndaluar, por me qenë se ngrënia është qëllim bazë i mynyrave të

tjera, në ajet është përmendur kështu: “Mos e hani pasurinë e jetimëve duke e puqur me pasurinë tuaj!”

Për të treguar se konsumimi i pasurisë së jetimit, pavarësisht nga mynyra e konsumimit është i nadaluar, në fund të ajetit thotë:

«In'nehù kàne hùben kebijren»

«Me të vërtetë kjo është mëkat i madh».

Në tefsirin e Hazinit thuhet se ky ajet ka zbritur për çeshtjen e një personi nga (kabileja) fisi Beni Gatfân, i cili kishte pasur në dorë shumë pasuri të jetimit të vllait dhe nuk desh t'ia jepte; por kur dëgjo i për zbritjen e këtij ajeti, i dorëzoi pasurinë, duke thënë:

E dëgjuam e i'u bindëm urdhërit të Zotit e të Pejgamberit, Zoti na ruajt prej atij faji të madh!

Dorëzimi i pasurisë së jetimit bëhet atëherë kur të duken shenjat se ai ka arritur të jetë i zoti për t'a ruajtur vetë pasurinë që ka, ndryshe, d.m.th: në rast se jetimi është (sefijh) mendjelehtë, atij i jepet sa për të ngrënë e për të t'u veshur, derisa ai të bëhet i zoti ta ruajë vetë pasurinë e tij.

* * *

Zoti, pasi tregoi se është detyrë të ruhet pasuria e jetimëve dhe se ajo duhet t'i dorëzohet atyre; për të treguar edhe se lejohet martesë me jetimet, duke respektuar të drejtat e tyre, urdhëron e thotë:

«وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ فَانكِسُوا مَا طَابَ لَكُمْ
مِّنَ النِّسَاءِ مِّنْهُنَّ ثَلَاثٌ وَرُبَاعٌ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا
فَوَاحِدَةٌ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ذَلِكَ أَدْنَىٰ أَلَّا تَعُولُوا (3)
وَأَتُوا النِّسَاءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً فَإِنْ طِبْنَ
لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِّنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ هَنِيئًا مَّرِيئًا (4)»

*[Ue i kbiftum el'là tuksitù fil-jetàmà fenkuhù mà tàbe lekum mine-n'nisàì methnà ue
thulàthe ue rubà'a fein kbiftum el'là taèdilù fevâhideten eu mà meleket ejmànukuk
dhàlike ednà el'là teùlù. Ue àtu-n'nisàe sadukàtibin'ne nihleten fein tibne lekum an
shej'in minhu fekulùhu benij'en merij'en]*

«Nëse keni frikë se bëni padrejtësi në martesën me jetimet, martohuni me ata gra që u përshtaten ju, me dy, me tre dhe me katër gra. Por nëse keni frikë se bëni padrejtësi në mes tyre, atëherë martohuni vetëm me një grua, ose me robëreshën që e keni fituar hallall! Kjo është më afër që ju të mos bëni padrejtësi. Jepni grave parat e kurorës së tyre me të mirë! Por në qoftë se ato, me dëshirën e vet u falin diçka nga ato para, ti hani dhe u bëfshin mirë!»

Shpjegime

Shkaku i zbritjes së këtij ajeti, siç tregon imam Hasani, është: padrejtësia që ndodhte me disa jetime, të cilat i merrnin për gra kujdestarët e tyre me

qëllim që t'i zaptonin pasurinë, por ata as nuk i bënë për gra dhe as nuk i jepnin parat e kurorës së tyre.

Në atë kohë, në Medinë ishte ky zakon: kur ndonjëri kishte jetime nën kujdestari, për të mos e nxjerrë pasurinë prej shtëpisë, ai martohej me kurorë me jetimen, por as nuk e bënte për grua dhe as nuk fliste me të; të mjerën, e përdorte në punë të rënda dhe priste që ajo të vidste që t'i rrëmbente pasurinë. Zoti, për të ruajtur të drejtat e jetimeve dhe për t'i bërë thirrje për maturi atyre që guxojnë të bëjnë të tilla veprime, ka zbritur ajetin e sipërpërkthyer.

Në këtë ajet urdhëri për t'u nartuar, është urdhër për (ibàhet) lejim dhe jo urdhër për (vuxhùb) detyrim. D.m.th:

Ai njeri që është i zoti të ushqejë e të veshë gruan, lejohet të martohet dhe, nëse nuk martohet, nuk bëhet fajtor. Por martesë, me qëllim që njeiu të ruhet nga (zinaja) porstitucioni dhe që të lërë trashëgimtarë të dobishëm, është (sun'net) urdhër i të gjithë pejgamberëve dhe, nëse njeriu nuk e përmban vehten nga rënia në prostitucion, martesën e ka (vaxhib) detyrë.

Në këtë ajet të madhëruar tregohet qartë se një burrë lejohet të martohet deri me katër gra.

Bejzaviu thotë se në kohën e (xhehaletit) injorancës para islamit, një burrë merrte dhjetë gra dhe kur kishte nën kujdestarinë e vet ndonjë jetime të pasur, dëshironte të merrte edhe atë, sepse kishte cmirë që pasuria e saj, t'i kalonte një tjetri; megjithkë, ai nuk i respektonte jetimes as të dretjtat si grua; prandaj Zoti ynë, për të porositur që të ruhen të drejtat e jetimeve, ka lejuar marrjen e grave deri në katër, por, nëse burri ka frikë që nuk mban dot drejtësi në mes grave të veta, Zoti ka thënë që burri të mjaftohet vetëm me një grua.

Këtë lejim të sheriatit, të huajt nuk e shikojnë me sy të mirë dhe e përdorin si shkak për të akuzuar fenë islame, duke thënë se lejimi nga ana e sheriatit islam që burri të martohet me kurorë me katër gra, është padrejtësi për gratë. Por ata nuk e mendojnë çështjen paanësisht, prandaj nuk kanë të drejtë, sepse sheriatit këtë lejim nuk e ka dhënë në mynyrë absolute, por e ka lejuar me konditë që të mbahet drejtësi në mes atyre grave, ndryshe Zoti thotë: «Të mjaftohet me një grua të vetme».

Islami e ka kufizuar dhe e ka pakësuar numrin e grave që merrnin arabët, të cilët në atë kohë martoheheshin me dhjetë gra e më shumë (edhe në ditët e sotme njerëzit duan të veprojnë si ata). Feja e bekuar lejoi numrin e grave me kurorë deri në katër, por me konditën e lartpërmendur, konditë që është shumë e vështirë për t'u realizuar.

Siç dihet, qëllimi kryesor i martesës, është shtimi i njerëzisë dhe vazhdimi i saj mbi faqen e dheut, duke ngritur familje të ndryshme. Dihet se burrat, gjithmonë janë në numër më të pakët se gratë; për shkak se burrat vriten nëpër luftra e mundohen nëpër punë të rënda. Pra, që të mos mbeten disa

gra pa burra dhe që ato të mos turpërohen në punëra ilegale dhe që çdo grua të shijojë mirësinë e kurorëzimit, që edhe ajo të ketë fëmijën e saj legal, pa përmendur dobira të tjera, ky lejim i sheriatit islam, është një mirësi e Zotit për gratë. Madje ky lejim, mund të quhet një bujari e fesë islame; sepse kur ndodh që ndonjë grua është e sëmurë, ose është shterpë (që nuk lind fëmijë), atëherë burri i saj, që të mos shuhet, martohet me një grua tjetër dhe gruaja e parë jeton si zonjë po në atë shtëpi e nuk del në rrugë të madhe që të poshtërohet.

Zoti, pasi tregoi se burrat duhet të mbajnë drejtësi ndaj grave të veta; për të treguar se ata kanë detyrë t'i japin grave parat e kurorës së tyre, urdhëron e thotë:

«Jepni grave parat e kurorës së tyre me të mirë!» D.m.th: jepni tyre ato para si dhuratë, ose ia jepni pa bërë fjalë; ose, t'i'a jepni ashtu siç e kerkon feja dhe sheriat.

Fahri Raziu dhe Hazini kanë thënë se ky ajet, ka mundësi që i është drejtuar kujdestarëve të grave, si prindërve, vllazërve e të tjerëve; sepse në kohën e injorancës para islamit, ishte zakon që baba martonte vajzën e tij, ose vllai martonte motrën dhe parat e kurorës i mbanin për vete, pa i dhënë asaj asgjë. Zoti, për të ruajtur femrën prej kësaj padrejtësie, e ka ndaluar atë zakon të shëmtuar. Por shumica e (mufes'sirëve) interpretuesve të Kur'anit, kanë thënë se ky ajet i drejtohet të gjitha burrave, sepse në atë kohë nuk i jepnin rëndësi parave të kurorës; prandaj Zoti ynë ka treguar se parat ëshë detyrë t'i jepen grave, sepse është një e drejtë e gruas; por, nëse ajo dëshiron t'i falë diçka burrit prej kësaj shume, burrit i bëfshin mirë; d.m.th: burri nuk ka ndonjë ndëshkim as në dunja e as në ahiret, kur vetë gruaja e tij, me dëshirën e saj, i fal atij diçka nga kjo shumë.

* * *

Zoti, pasi tregoi se duhet t'i jepet pasuria jetimëve, kur ata të rriten, si dhe t'i jepen paratë e kurorës grave; për të treguar edhe se kur jetimët janë (sufeha) të pa aftë për të ruajtur pasurinë e vet, nuk lejohet që t'u lihet në dorë pasuria, urdhëron e thotë:

«وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَامًا
وَارْزُقُوهُمْ فِيهَا وَاكْسُوهُمْ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا» (5)

[Là tuëtu-s'sufehàe emvålekumu-l'letij xbeale-ll'låhu lekum kijàmenuerzúkåhum fijhå
ueksåhum ue kålå lehum koulen maëruşen]

«Mendjelehtëve mos i'a jepni pasurinë tuaj, sepse Zoti e ka bërë atë mjet (ushqimmi) qendrimi. Ushqeni ata prej asaj pasurie, i vishni ata dhe i thoni atyre fjalë të pëlqyeshme te mendja e te sheriat!»

Shpjegime

Fjala (sufeha), është shumësi i fjalës (sfijh), që do me thënë: Mendjelehtë, që nuk mund të ruaj pasurinë e vet dhe nuk mund të dallojë të mirën nga e keqja.

Fahri Raziu thotë se qëllimi i ajetit është për të ruajtur mallin e të miturve që nuk janë në gjendje ta ruajnë atë vetë. Ky ajet i drejtohet kujdestarëve të mendjelehtëve; kuse qëllimi me pasurinë, është për pasurinë e mendjelehtëve dhe, me qenë se përdorimi i pasurisë së tyre, është në dorën e kujdestarëve, ajeti ia ka bashkuar atë pasuri kujdestarëve, si të ishte pasuria e tyre. D.m.th:

«Mos i'a dorëzoni mendjelehtëve pasurinë e vet që e keni ju në dorë!»

Ose ajeti, i është drejtuar prindërve të mendjelehtëve. Atëherë kuptimi është:

«Pasurinë tuaj, të cilën Zoti e ka bërë mjet ushqimi për ju, mos i'a jipni fëmijëve tuaj, kur ata janë mendjelehtë! Por, prej fitimit të asaj pasurie, ti ushqeni e t'i vishni ata dhe t'i thoni atyre fjalë të bukuar që ata të vijnë në udhë!»

Zoti e ka ndaluar që pasuria t'u lihet në dorë atyre jetimëve që janë mendjelehtë, me qëllim që të mos humbë pasuria e tyre dhe i ka urdhëruar kujdestarët që ti ashqejnë e ti veshin ata, gjithashtu i ka urdhëruar që atyre ti thonë fjalë të pëlqyeshme e ti japin këshilla të ëmbla, me qëllim që ata të shpëtojnë nga budallalëku dhe të vijnë në udhën e mbarë.

Zoti me madhërinë e Vet, si në ajetin e sipërpërkthyer, ashtu edhe në shumë ajete të tjera, i urdhëron njerëzit të ruajnë pasurinë dhe të mos e humbin atë; sepse me pasuri largohen të këqiat dhe shtihen në dorë të dobishmet; me pasuri fitohet më tepër lumturi edhe për ahiretin; prandaj në këtë ajet Zoti thotë se pasuria është mjet i qendrimit tuaj.

* * *

Zoti për të treguar edhe konditat e dorëzimit të pasurisë së jetimëve, urdhëron e thotë:

«وَابْتَئُوا الْيَتَامَىٰ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ وَلَا تَأْكُلُوهَا إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَنْ يَكْبَرُوا وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَغْفِرْ وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ فَأَشْهَدُوا عَلَيْهِمْ وَكَفَىٰ بِاللهِ حَسِيبًا (6)»

[Uebtelul-jetàmà hat'tà idhà belegu-n'nikàha fein ànestum minhum rushden fedfe'ù ilejhim emvålehum ue là teëkulùhà isràfen ue bidàren en jekberù ue men kàne ganij'jen feljestaëfif ue men kàne fekijren feljeëkul bilmaëriñf feidhà defaëtum ilejhim emvålehum fe esbhidù alejhim ue kefà bil'làbi hasijben]

«Provoni jetimët, derisa ata të arrijnë moshën e martesës! Në qoftë se e shihni se ata kanë zotësi (për të administruar pasurinë) atëherë i'a jepni atyre

pasurinë e vet! Dhe mos e hani atë (pasurinë e jetimëve) me të dyja duart dhe me të shpejtë, nga frika se po rriten jetimët dhe u del nga dora ajo pasuri! Nëse është (kujdestari) i pasur, le të ruhet dhe të mos hajë asgjë nga ajo pasuri; në qoftë se është i varfër, ai le të hajë nga pasuria (e jetimit), sa të jetë e arsyshme (sipas zakonit!). Kur t'i jepni jetimëve pasurinë e vet, merrni dëshmitarë që e dorëzuan atë pasuri! Është i mjafteshëm Zoti si llogaritar (i asaj pasurie)».

Shpjegime

«Provoni jetimët, derisa ata të arrijnë moshën e martesës!» D.m.th:

O kujdestarë! Njëra nga detyrat tuaja është: të provoni jetimët, nëse ata kanë zotësi të ruajnë pasurinë e vet ose jo? Provat bëhen deri në moshën e martesës së tyre. Niëmetull'llah Efendiu thotë se mosha e martesës është kur mashkulli bëhet për t'u larë dhe femra kur të shohë të përmuajshmet. Por, si do të veprohet në rast se nuk shihen shenjat e përmendura? Atëherë ajo moshë, te ndjekësit e Medh'hebit shafi'i (shkolla jurike islame shafi'i), është: kur të bëhet pesëmbëdhjetë vjeç; kurse te ndjekësit e medh'hebit hanefi (shkolla islame hanefi), kur të bëhet tetëmbëdhjetë vjeç.

«Nëse shihni te ata zotësi (për të administruar pasurinë), atëherë jepni atyre pasurinë e vet!»

Imam Shafi'iu thotë: Në qoftëse se jetimi pas provash që t'i bëhen duket se është (sefi)h) mëndjelehtë, nuk lejohet që atij t'i dorëzohet pasuria deri në fund të jetës; kurse imam Azemi thotë: lejohet që mendjelehtët t'i dorëzohet pasuria e vet, kur ai të mbushë njëzet e pesë vjeç.

Te ndjekësit e medh'hebit hanefi, lejohet shit-blerja prej një fëmije që ka aftësi dallues (sabij'jun mumej'jizun), por me lejen e kujdestarit; sepse në ajet, Zoti urdhëron provimin e jetimit, derisa ai të arrijë moshën për martesë. Pra, provat do të bëhen kur ai është i vogël. Siç u tha, shafi'itë janë shprehur se përdorimi i pasurisë nga fëmija për shit-blerje, nuk është i vlefshëm, qoftë edhe me lejen e kujdestarit.

Në ajet, për dorëzimin e pasurisë në dorën e jetimit, janë treguar dy kondita:

I. Të arrijë moshën e martesës.

II. Të jëtë i zoti që të rregullojë vetë pasurinë e tij.

«Dhe mos e hani atë (pasurinë e jetimëve) me të dyja duart dhe me të shpejtë, nga frika se po rriten jetimët dhe u del nga dora ajo pasuri!» D.m.th:

O kujdestarë! Pavarësisht se për ju lejohet të merrni një rrogë prej pasurisë së jetimëve, për shkak se e keni lidhur vehten në ruajtjen e asaj pasurie, por mos e hani atë me të dyja duart dhe me ngut, nga frika se po rriten jetimët dhe u del nga dora ajo pasuri.

«Nëse është (kujdestari) i pasur, le të ruhet që të mos hajë asgjë nga ajo pasuri dhe, në qoftë se është i varfër, ai le të hajë nga ajo pasuri, sa të jetë e arsyshme sipas zakonit!».

Me këto fraza të ajetit, Zoti i përmend kujdestarët dy kategorishë: Njëra kategori janë të pasur, të cilët pavarësisht se kanë të drejtë të hanë nga pasuria e jetimëve, për faktin se e kanë lidhur vehten me ruajtjen dhe me shtimin e asaj pasurie nëpërmjet tregtisë e rrugëve të tjera; por, për ata është më dobishme që të mos hanë fare prej asaj pasurie. Kategoria tjetër e kujdestarëve, janë të varfër. Për këta lejohet të marrin një rrogë të zakonëshme dhe aq sa të jetë e arsyeshme.

«Dhe kur t'i jpin atyre pasurinë e vet, merrni dëshmitarë që e dorëzuar atë pasuri!» Sepse, në rast se atyre u lind ndonjë konflikt, kanë mundësi të justifikohen.

Hanefitë thonë se ky urdhër është për (irshad) orientim dhe për (vuxhub) detyrim. D.m.th: urdhëri për të dorëzuar pasurinë në prezencë të dëshmitarëve, është dhënë për të treguar se është më mirë që pasuria të dorëzohet në këtë mynyrë dhe jo se është detyrë që pasuria të dorëzohet në prani të dëshmitarëve. Nëse nuk do të jenë të pranishëm dëshmitarët, kur kujdestari i dorëzon pasurinë jetimit dhe më vonë jetimi ankohet kundra tij, kujdestari vërtetohet me betim dhe nuk është e detyrueshme të vërtetohet me dëshmitarë. Por shafi'itë thonë se ai urdhër është për detyrim, prandaj kur kujdestari të pretendojë se i'a ka dorëzuar pasurinë jetimit dhe jetimi të mohojë, kujdestari duhet t'a vërtetojë pretendimin e tij me dëshmitarë, pasi fjala e tij në gjyqje, nuk vërtetohet vetëm me betim.

«Zoti është i mjaftueshëm si llogaritar (i asaj pasurie)». D.m.th: Zoti e din se si jeni sjellë kur ju e kishit në dorë pasurinë e jetimëve; prandaj mos bëni as tradhtinë më të vogël e asnjë lloj abuzimi në atë pasuri.

* * *

Në fillim të kësaj sureje Zoti i urdhëroi njerëzit të kenë frikë Atë, të respektojnë të drejtat e fisit dhe të ruajnë pasurinë e jetimëve dhe, tani fillon të tregojë çeshtjet e trashëgimisë; prandaj, me qëllim që trashëgimatarëve të mos i bëhet padretësi dhe asnjërit të mos i humbë e drejta, urdhëron e thotë:

«لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ
نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ
نَصِيبًا مَّفْرُوضًا (7)»

[Lirr'rrixhàli nesijbun mim'mà terekel-vàlidàni uel-akrebùne ue lin'nisài nesijbun
mim'mà terekel-vàlidàni uel-akrebùne mim'mà kal'le minhu eu kethure nesijben
mefrùdan]

«Burrat kanë pjesë nga pasuria që lënë prindërit dhe të afërmit, gjithashtu edhe gratë kanë pjesë nga pasuria që lënë prindërit dhe të afërmit, pasuri e trashëguar, pak, ose shumë qoftë, secili merr pjesën e shënuar».

Shpjegime

Në kohën e xhehaletit, gratë dhe fëmijët e vegjël, nuk kishin pjesë në trashëgimi; atyre nuk u jepnin asgjë, duke thënë se: E drejta e trashëgimisë i përket vetëm burrave, të cilët luftojnë dhe mbrojnë atdheun prej anmikut. Me këtë ajet, Zoti e hedh poshtë pretendimin e tyre dhe thotë se si burrat, ashtu edhe gratë, janë pjestarë në trashëgim. Por, me qenë se një zakon është vështirë të hiqet përnjëherësh, në këtë ajet është mjaftuar të thotë se gratë janë pjestare në trashëgim dhe nuk ka treguar pjesën e trashëgimisë që i takon.

Thuhet se zbritja e këtij ajeti, është shkaktuar si vijon:

Një burrë musliman prej ensarëve (banorë autentik i Medines) i quajtur Eus, vdiq dhe la të shoqen dhe tre vajza, por la shumë pasuri; mirëpo dy djemt e xhajës së tij e kanë marrë të gjithë trashëgiminë dhe nuk i kanë dhënë asgjë, as bashkëshortes së të vdekuarit dhe as vajzave të tij. Për këtë çeshtje, e shoqja e të vdekurit, shkoi të ankohet te Pejgamberi, duke i'a treguar çeshtjen hollësisht, madje ajo shtoi: Jemi shumë ngushtë e nuk kemi as me se të ushqehemi. Pejgamberi – qoftë bekuar – i thirri ata të dy që rrëmbyen pasurinë e xhajës së tyre dhe i ka pyetur: Ata i janë përgjegjor: Me qenë se gratë nuk do të luftojnë dhe nuk kanë për t'u përgatitur për të mbrojtur atdheun, ato nuk mund ë marrin pjesë nga pasuria e trashëgueshme; atëherë ka zbritur ajeti i lartpërkthyer dhe Pejgamberi i tha atyre:

Ruajeni atë pasuri, mos veni dorë mbi të, derisa Zoti të tregojë pjesën që i takon çdo njerit prej jush!

Më pas ka zbritur ajeti që tregon pjesën e secilit dhe Pejgamberi i pjestoi atyre pasurinë.

* * *

Zoti pasi tregoi se në trashëgimin e pasurisë kanë pjesë edhe gratë, siç kanë burrat; për të treguar se kur pjestohet pasuria e trashëguar, nuk duhet të lihen pa gjë edhe ata jetimë e ata të varfër nga farë e fisi që janë mbledhur aty, megjithqë ata nuk janë pjestarë në atë pasuri, urdhëron e thotë:

«وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُو الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينُ فَارْزُقُوهُمْ مِنْهُ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا» (8)

[*Ue idhà hadarel-kismete ulul-kurbà ue-ljetàmà ue-lmesàkikjnu ferzúkùhum minhu ue kùlù lehum koulen maëriñfen*]

«Kur pjestohet pasuria që ka lënë i vdekuri dhe aty të mblidhen nga ai fis që nuk janë pjestarë në atë pasuri, por janë jetimë e të varfër, ushqeni

edhe ata prej asaj pasurie (ti jepni diçka edhe atyre prej asaj pasurie) dhe t'i thoni atyre fjalë të ëmbla!» Që t'i gëzoni zemrat.

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se urdhëri i Zotit në këtë ajet është për ti dhënë diçka prej asaj pasurie që ka lënë i vdekuri edhe jetimëve e të varfërve që mbledhen aty kur pjestohet pasuria, mund të jetë edhe për (vuxhub) detyrim; prandaj, disa dijetarë kanë thënë se ai urdhër është anuluar me ajetin që tregon pjesët e trashëgimisë, por ai urdhër duhet të merret për (istihbâb) që d.m.th: është mirë me i dhënë diçka prej asaj pasurie edhe atyre jetimëve e të varfërve që nuk i takon të marrin pjesë në të, atëherë rezulton se ajeti nuk është anuluar.

Pra, dhënia për jetimët e të varfërit si sadeka, si dhe gatimi i disa gjellëve që jepen për shpirtin e të vdekurit, ashtu siç është zakon në shumë vende; tregon se veprohet sipas ajetit të sipërpërkthyer.

* * *

Zoti, pasi tregoi se si burrat, ashtu edhe gratë, janë pjestarë në pasurinë e trashëguar, tregoi edhe se si duhet vepruar kur të pjestohet kjo pasuri, ndaj atyre të afërmeve që nuk kanë pjesë në pasurinë e trashëguar dhe, për të treguar se në ç'pozitë duhet të jenë njerëzit që ndodhen pranë atij që i është afruar vdekja, urdhëron e thotë:

«وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكَوْا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا (9)»

[Ueljakhshe-l'ledhijne terekû min khalfihî dhurr'rrijeten diâfen kbâfû alejbim
neljet'teku-l'llâhe neljekûlû koulem sedijden]

«Le të kenë frikë (zemrimin e Zotit) ata (që gjenden pranë atij që i është afruar vdekja) sikur të linin pas vetes fëmijë të mitur dhe kanë frikë se ata fëmijë do të mbeten pa gjë, (ashtu le të mos e nxisin atë që është duke vdekur që të lërë të tjerëve me porosi pjesën më të madhe të pasurisë; pra, le të kenë frikë Allahun (dhe ashtu siç i dhimbsen fëmijët e tyre, ashtu le t'i dhimbsen edhe fëmijët e atij që është duke vdekur) dhe le ti thonë atij fjalë të drejta!»

Shpjegime

Ky ajet i madhëruar i drejtohet atyre që gjenden pranë atij që është duke vdekur dhe i urdhron ata që të kenë frikë Zotin dhe të mos e shtyjnë atë që është duke vdekur për të lënë të gjithë pasurinë me porosi (testament) për shpirt, por le ti thonë atij ndonjë fjalë të drejtë. Le të themi, ti thonë atij:

Mos ia humb të drejtën trashëgimtarëve! Ata le të kenë frikë Allahun dhe të mos i thonë atij që i është afruar vdekja, fjala vjen:

Lëre me testament të gjithë pasurinë! Sepse prej fëmijëve e prej nipërve nuk ke asnjë dobi, por merre parasyshë vetë pasurinë tënde! Jo, ata le të mos i thonë kështu, por le të vënë dorën në zemrën e vet: sikur të kenë për të lënë vetë fëmijë të mitur dhe të kenë frikë për varfërinë e tyre; kështu le ti dhimbsen edhe fëmijët e atij që është duke vdekur.

Ose ajeti i është drejtuar kujdestarëve të jetimëve dhe i urdhëron ata që të mendojnë edhe gjendjen e fëmijës së vet që mundet ta lënë jetimë; prandaj le të kenë frikë Zotin dhe ta ruajnë pasurinë e jetimëve.

Ose i është drejtuar trashëgimtarëve dhe i urdhëron ata që të kenë mëshirë për ata të varfër që mbliiden kur bëhet pjestimi i pasurisë së trashëguar, të cilëve nuk u takon pjesë trashëgimie në atë pasuri; por trashëgimtarët le të mendojnë fëmijët e vet dhe kështu të sillen edhe ndaj atyre jetimëve e të varfërve.

Disa kanë thënë se qëllimi me fjalën «koulen sedijden» - fjalën e drejtë – është për porositë që duhet të bëjnë ata njerëz që gjenden pranë atij që është duke vdekur dhe le ti thonë: bëj teube, bjer në shehadet, përmend ku ke për të dhënë e për të marrë dhe hallallosu me shokët, etj.

* * *

Zoti me madhërinë e vet, për të treguar edhe se qysh do ta pësojnë ata njerëz që hanë pasurinë e jetimëve pa të drejtë, urdhëron e thotë:

«إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ
فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا (10)»

*[In'ne-l'ledhijne jeëkulüne emvâlel-jetâmâ dbulmen in'nemâjeëkulüne fîj butûnihim
nâren ue jasloune seijren]*

«Ata njerëz që hanë pasurinë e jetimëve padrejtësisht, ata hanë në barqet e tyre zjarr dhe sëshpejti do të shtihen në xhehen'nenin e tejnxehur».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se Zoti me madhërinë e vet, me këtë ajet ka frikësuar të gjitha ata njerëz që konsumojnë pasurinë e jetimëve padrejtësisht (pa lejen e sheriatit).

Ajeti ka përmendur ngrënien, për faktin e ditur se qëllimi kryesor i pasurisë është të ngrënët, por gjithashtu është e ditur se konsumimi i pasurisë së jetimit, përveç të ngrënit, ose edhe me ndonjë mynyrë tjetër, është i nadaluar dhe, kush vepron në kundërshtim me këtë ndalim, do të shohë të njejtin ndëshkim.

Ditën e kijametit, disa njerëz do të ngrihen prej varresh duke u dalë flakë prej goje. Kur sahabët e kanë pyetur Pejgamberin se cilët janë ata njerëz? Pejgamberi i këndoi ajetin e lartpërmendur dhe i tha:

«A nuk e shihni se ç'thotë Zoti për ata që hanë pasurinë e jetimëve padrejtësisht?»

* * *

Zoti, më parë tregoi shkurtimisht se edhe gratë, ashtu si burrat, janë pjestare në pasurinë e trashëguar; për të shpjeguar edhe pjesët që i takojnë secilit, urdhëron e thotë:

«يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثِيَيْنِ فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ وَلِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلَهُمَا الثُّلُثُ فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلَهُمَا السُّدُسُ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةِ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعًا فَرِيضَةٌ مِّنَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا (11)»

[Jûsijkumu-ll'låhu fîj eulâdikum lidh'dbekeri mithlu badh'dbil-unthejjeni fein kun'ne nisâen fouka-thnetejni felehun'n thuluthà mà tereke ue in kânet våhideten felehe-n'nîsfu ue liebevejhi likul'li våhidin minhume-s'sudusu mim'mà tereke in kâne lehù veledun fein lem jekun lehù veledun ue verithehù ebevàhu felium'mihî-th'thuluthu fein kâne lehù ikhvetun felium'mihî-s'sudusu min baëdi vesîj'jetin jûsà bihà eu dejnin àbàukum ue ebnàukum là tedrûne ej'jubum akrebu lekum nef'an ferijdaten mine-ll'låhi in'ne-ll'låhe alijmen hakijmen]

«Zoti u porosit në fëmijët tuaj: Mashkulli (të marrë) sa dy femra. Nëse janë të gjitha) vajza dhe më shumë se dy, për ato janë dy të tretat e pasurisë së trashëguar. Në qoftë se është një vajzë e vetme, për atë është gjysma (e pasurisë); kurse për prindërit, për çdo njërin prej tyre, është një e gjashta e pasurisë që ka lënë i vdekuri (djali), nëse ai ka lënë fëmijë. Në qoftë se ai (djali i vdekur) nuk ka lënë fëmijë, trashëgimtarë të pasurisë së tij janë dy prindërit e tij; për nënën është një e treta e pasurisë. Në qoftë se i vdekuri ka vllazër, atëherë për nënën është një e gjashta e pasurisë. (Këto dispozita hyjnë në fuqi), pasi të kryhet porosia që ka bërë, ose pasi të lahet huaja që ka pasur. Ju, ndër prindërit tuaj e ndër fëmijët tuaj, nuk e dini se cili është më i afër te dobia për ju. Ky (pjestim) është urdhër i prerë nga ana e Zotit; sepse Zoti i din (nevojat tuaja) plotësisht dhe është veprues me vend». Ai i ndan pjesët ashtu siç duhet.

Shpjegime

«Jûsijkumu-ll'låhu fîj eulâdikum».

«Zoti u porosit në fëmijët tuaj». D.m.th: Zoti u urdhëron në mynyrë porosie; ose, Zoti vendos në fëmijët tuaj; merr besë prej jush dhe urdhëron që t'a mbani besën e dhënë, që ju ta pjestoni pasurinë e mbetur në mes fëmijëve tuaj si vijon:

«lidh'dbekeri mithlu badh'dbil-unthejjeni»

«Mashkulli (të marrë) sa (marrin) dy femra». D.m.th: në qoftë se i vdekuri ka lënë një djalë e një vajzë; për djalin është që të marrë sa marrin dy vajza. Do me thënë: pjesa e djalit është sa dyfishi i asaj që merr vajza.

Sepse mashkulli do të martohet dhe është i detyruar që të mbajë edhe gruan, kurse vajzën do t'a ushqejë burri.

Prandaj nga ana e Zotit është caktuar pjesa e secilit sipas nevojës.

Është e ditur se mashkulli, nga disa pikëpamje, ka përparësi ndaj vajzës. Bie fjala: mashkulli, në përgjithësi ka mendje më të hollë se vajza, din të administrojë më mirë se femra, është më i fuqishëm në adhurimin e Zotit; është gjithmonë i gatshëm të luftojë me anmikun e të mbrojë atdheun. Prandaj Zoti djalit i ka ndarë dy pjesë dhe vajzës një pjesë.

Fahri Raziu thotë se në kohën e injorancës para islamit, si shkaqe trashëgimie ishin këto dy faktorë: 1. fisi, por fëmijët e vegjël dhe gratë, ishin të përjashtuar nga trashëgimia dhe nuk i jepnin asgjë. 2. Besa që kishin lidhur për t'iu bërë njëri-tjetrit trashëgimtarë. Bie fjala: dy vetë bënë kuvend dhe lidhnin besën për t'i marrë gjakun shoku-shokut dhe për t'u bërë trashëgimtarë sipas besës së lidhur më parë.

Në fillimet e islamit, kjo mynyrë trashëgimie jo vetëm që ishte lënë në veprim, por asaj iu shtuan edhe këto dy shkaqe:

1. Emigrimi, të shpërngulurit nga vendet e tjera dhe të ardhur në Medinë; pra dy emigrantë që shkonin mirë me shoku-shokun edhe pse nuk ishin fis, i bëheshin njëri-tjetrit trashëgimtarë, duke përjashtuar ata të fisit, të cilët akoma nuk kishin emigruar.

2. Vllazërimi: Pejgamberi, kur erdhi në Medinë, i vllazëroi të gjithë muslimanët dhe, ata të dy që ai i kishte vllazëruar e bënë njëri-tjetrit trashëgimtarë.

Më vonë këto zakone u anuluan me ajetin e sipërpërkthyer dhe si shkaqe themelore të trashëgimit, u vendosën tre faktorët që vijnë:

1. Fisi; 2. Martesa dhe 3. Trashëgimia që rrjedh në mes të robëruarit dhe pronarit të tij, pasi pronari t'i ketë dhënë atij lirinë.

*«Fein kun'ne nisàen fouka-thnetejni thuluthà mà tereke ue in kànet vâhideten
felebe-n'nisfu».*

«(Nëse janë të gjitha) vajza dhe më shumë se dy, për ato janë dy të tretat e pasurisë së trashëguar. Në qoftë se është një vajzë e vetme, për atë është gjysma (e pasurisë)».

D.m.th: në qoftë se trashëgimtarët janë të gjitha femra dhe janë vetëm dy, atëherë ato, kanë dy të tretat e pasurisë dhe një të tretën e merr fisi; por nëse janë tre, katër, pesë e më shumë; pavarësisht sa janë, kanë dy të tretat dhe një e treta është e fisit. Në qoftë se është vetëm një vajzë, pa mashkull, ajo ka gjysmën e pasurisë, kurse gjysmën tjetër e merr fisi.

Zoti, për të theksuar se lidhja fëmijë-prindër është shumë e madhe, në këtë ajet, pikësëpari ka treguar pjesët që do t'u jepen fëmijëve dhe, për të theksuar se ndër shkaqet e trashëgimisë, shkak i fisit, është më i fortë, prandaj ka filluar nga trashëgimia me fis.

Pastaj, për të treguar edhe pjesët që i takojnë prindërve, nëse janë gjallë kur i vdesin fëmijët, urdhëron e thotë:

«Ue liebevejhi likul'li vâhidin minbume-s'sudusu mim'mà tereke in kâne lebhù veledun»

«Kurse për prindërit, për çdo njërin prej tyre, është një e gjashta e pasurisë që ka lënë i vdekuri (djali), nëse ai ka lënë fëmijë».

D.m.th: kur vdes ndonjë dhe len prindër, por ka lënë edhe fëmijë djem e vajza, baba e nëna e tij marrin secili nga një të gjashtën e pjesëve, nëse ai ka lënë vetëm vajza, atëherë i ati është pjestar si fëmijë mashkull dhe mer edhe tepricën që mbetet, pasi të ndajnë trashëgimtarët e tjerë pjesët e veta.

Megjithëse të drejtat e prindërve të fëmija janë të mëdha, por me qenë se prindërit e kanë plotësuar jetën e vet dhe nuk kanë aq shumë nevojë për pasuri sa ç'kanë fëmijët e vegjël që ka lënë i vdekuri, prindërve i është dhënë më pak se fëmijëve të të vdekurit.

Për të treguar edhe pjesët që i takojnë prindërve, kur i vdekuri nuk ka lënë fëmijë, urdhëron e thotë:

«Fein lem jekun lebhù veledun ue verithebhù ebevâbu felium'mihí-th'tbuluthu».

«Në qoftë se ai (djali i vdekur) nuk ka lënë fëmijë, trashëgimtarë të pasurisë së tij janë dy prindërit e tij; për nënën është një e treta e pasurisë».

D.m.th:

Kur trashëgimtarë janë vetëm prindërit, mynyra e pjestimit bëhet sipas ajetit:

«Lidh'dbekerî mithlu hadh'dbil-unthejejni».

D.m.th: në tre pjesët, njëra pjesë është e nënës dhe dy të tjerat janë të babës.

«Fein kâne lebhù ikhvetun felium'mihí-s'sudusu min baëdi vesij'jetin jûsà bihà eu dejnin».

«Në qoftë se i vdekuri ka vllazër, atëherë për nën është një e gjashta e pasurisë. (Këto dispozita hyjnë në fuqi), pasi të kryhet testamenti që ai ka bërë, ose pasi të lahet borxhi që ka».

D.m.th: pasuira e mbetur e të vdekurit, pjestohet ndër trashëgimtarët, pasi të lahet borxhi i të vdekurit dhe pasi të kryhet testamenti i tij.

Për të theksuar se kryerja e testamentit, është si larja e borxhit, testamentin Zoti e ka përmendur më parë se borxhin, çka do të thotë se rëndësia e kryerjes së testamentit, është e barabartë me rëndësinë e larjes së borxhit dhe se pjestimi i bërë para se të kryhet testamenti dhe të lahet borxhi, nuk është i vlefshëm.

Zoti, pasi tregoi pjesët e secilit; për të treguar se pjestimi është (emrun teab’budij’jun) – urdhër i Zotit – urdhër të cilin kanë detyrë ta zbatojnë robt e Tij; për të theksuar se asnjë njeriu nuk i përshtatet të bëjë pjestarë në trashëgiminë disa dhe disa të tjerë t’i lërë pa pjesë, urdhëron e thotë:

*«Aabàukum ue ebnàukum là tedrùne ej’jubum akrebu lekum nef’an ferijdaten mine-
ll’làhi in’ne-ll’làhe alijmen bakijmen»*

«Ju, ndër prindërit tuaj e ndër fëmijët tuaj, nuk e dini se cili është më i afër te dobia për ju. Ky (pjestim) është urdhër i prerë nga ana e Zotit; sepse Zoti i din (nevojat tuaja) plotësisht dhe është veprues me vend».

D.m.th: dikjut mund t’i shkojë ndërmend të bëjë pjestimin e trashëgimisë në kundërshtim me atë që u tregua, p.sh. njëri prej trashëgimtarëve është më i dobishëm, ose trashëgimlënësi mund të dojë më shumë disa nga trashëgimtarët dhe prandaj dëshiron që pjesët e tyre të jenë më të mëdha; mirëpo ai nuk e din se ka bërë dëm. Prandaj Zoti ynë, i ka caktuar Vetë pjesët e pasurisë që ka lënë i vdekuri. Nëse njerëzit do të bënin pjestimin e pasurisë sipas mendjes së tyre, do të thotë se ata nuk mbeten të kënaqur me pjestimin hyjnor; por i madhi Zot, të gjitha punët i din dhe i bën ashtu siç duhen bërë.

Dobia e përmendur në ajet, kur thotë: «Ju nuk e dini se cilët janë më të dobishëm për ju, prindërit apo fëmijët», qëllimi këtu mund të jetë për interesat e dunjasë, por më shumë mund të jetë për dobinë e ahiretit. Fahri Rziu thotë: Ibni Ab’basi tregon se në ahiret disa beismtarë (i bëjnë shef’at) ndërmjetësojnë për disa njerëz. Është e dituar se ai që i bindet më shumë Zotit, në xhen’net e ka gradën më të lartë. Pra, mundet që një djalë në dunja ka qenë më i bindur se i ati, prandaj në xhen’net djali është në gradë më të lartë se i ati dhe kështu djali lutet për babën e vet, për pasojë Zoti ia rrit gradën në xhen’net edhe babës së djalit. Prandaj, me qenë se njeriu nuk e din se prej kujt do të ketë dobi në ahiret, do të ketë prej prindërve, apo prej fëmijëve; në pjestimin e pasurisë së trashëguar, mund të bëjë gabim. Prandaj, Zoti për të ruajtr njerëzit nga të tilla gabime, e ka bërë vetë pjestimin e pasurisë së trashëguar dhe nuk e ka lënë në dorën e njerëzve.

Nuk është e vlefshme të thuhet: Pjesa e djemve të jetë më pak dhe pjesa e vajzave të jetë më shumë; sepse të tilla thënie, janë në kundërshtim me tregimin përfundimtar të Kur’anit.

* * *

Zoti, pasi tregoi pjesët e trashëgimtarëve nga ana e fisit; për të treguar edhe pjesët e atyre që janë trashëgimtarë me anë të martesës, urdhëron e thotë:

«وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمْ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَنَّ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوَصِّينَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَلَهُنَّ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَتُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ

فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّلُثُ مِمَّا تَرَكَتُمْ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ
تُوصُونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَإِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَالَةً أَوْ امْرَأَةٌ
وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ فَإِنْ كَانُوا
أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصَى
بِهَا أَوْ دَيْنٍ غَيْرَ مُضَارٍّ وَصِيَّةٌ مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ (12)»

[*Ue lekum nisfu mà tereke ezvaxbukum in lem jekun lehun'ne veledun fein kàne
lehun'ne veledun felekumu-rr'rrubu'u mim'mà terekne min baëdi vesij'jetin jùsijne bibà
eu dejnin ue lehun'ne-rr'rrubu'u mim'mà terektum in lem jekun lekum veledun fein kàne
lekum veledun felehun'ne-th'thumunu mim'mà terektum min baëdi vesij'jetin tùsùne bibà
eu dejnin ue in kàne rexbulun jùrethu kelàleten evimre'eten ue lehù ekhun eu ukhtun
felikul'li vâhidin minhume-s'sudusu fein kànù ekthere min dhàlike fehun shurekàu
fith'tbuluthi min baëdi vesij'jetin jùsà bibà eu dejnin gajre mudàrr'rrin vesij'jeten mine-
ll'làhi uell'làhu alijmun halijmun*]

«Për ju është gjysma e pasurisë që kanë lënë gratë tuaja, në qoftë se ato nuk kanë fëmijë; nëse ato kanë fëmijë, për ju është një e katërta e pasurisë që kanë lënë ato, por pasi të kryhet testamenti ose të lahet borxhi i tyre. Edhe për gratë është një e katërta e pasurisë që leni ju, në qoftë se nuk keni fëmijë; nëse ju keni fëmijë, për ato është një e teta e pasurisë që keni lënë ju, pasi të kryhet testamenti që keni bërë, ose pasi të lahet borxhi që keni. Nëse i vdekuri, burrë ose grua qoftë, është prej atyre që nuk kanë as babë e as fëmijë, nese kanë vlla për nënë, ose motër për nënë, secilit prej këtyre të dyve i jepet një e gjashta. Nëse janë shumë vllazër e motra, atëherë, ata sëbashku në mynyrë të barabartë marrin një të tretën e pasurisë, por pasi të jetë kryer testamenti i lënë prej të vdekurit dhe pasi të jetë larë borxhi i tij. Kjo duhet bërë pa dëmtuar asnjë njeri. (Ky pjestim) është i porositur prej Allahut, (duhet të respektohet); sepse Zoti është plotësisht i ditur (për punët e njerëzve) dhe Ai nuk nxiton (të ndëshkojë ata që veprojnë kundra)».

Shpjegime

«*Ue lekum nisfu mà tereke ezvaxbukum*».

«Për ju është gjysma e pasurisë që kanë lënë gratë tuaja, në qoftë se ato nuk kanë fëmijë; nëse ato kanë fëmijë, për ju është një e katërta e pasurisë që kanë lënë ato...».

Fëmija e gruas, qoftë i burrit që do të marrë trashëgimin e saj, qoftë ai i ndonjë burri të mëparshëm, nuk ka ndonjë ndryshim.

Në këtë ajet, i madhi Zot e përmend gruan e vdekur, gjithnjë me emrin grua e atij që do të marrë trashëgiminë e saj. Do me thënë se lidhja e kurorës nuk shkëputet me vdekjen e gruas. Prandaj shafi'itë thonë se lehojet që burri të lajë gruan e vet të vdekur; kurse hanefitë thonë se nuk lejohet që burri të lajë gruan e tij të vdekur.

«*Ue in kàne rexbulun jùrethu kelàleten evimre'etun*».

«Nëse i vdekuri, burrë ose grua qoftë, është prej atyre që nuk kanë as babë e as fëmijë; nëse kanë vlla për nënë, ose motër për nënë, secilit prej këtyre të dyve i jepet një e gjashta. Nëse janë më shumë vllazër e motra, atëherë, ata sëbashku në mynyrë të barabartë marrin një të tretën e pasurisë, por pasi të jetë kryer testamenti i lënë prej të vdekurit, me një mynyrë që nuk i dëmton trashëgimtarët».

Ky ajet i madhëruar e lidh punën e testamentit me mosdëmtimin e trashëgimtarëve. D.m.th: mos e lini testament gjithë pasurinë tuaj, me qëllim që të dëmtoni trashëgimtarët!

Moslejimi për të lënë të gjitha pasurinë me testament, ashtu siç u vërtetua me ajetin e sipërpërkthyer, po ashtu vërtetohet edhe me fjalët e shejta të Pejgamberit.

Fahri Raziu thotë se trashëgimtarët dëmtohen me njerën nga gjashtë mynyrat e ndaluara që vijojnë:

1. Duke lënë testament (për dhurim) më shumë se një të tretën e pasurisë.
2. Për të çfryrë mllëfin mbi trashëgimtarët, duke pohuar në favor të të huajve të gjitha pasurinë, ose një pjesë të saj.
3. Duke mos pasur borxh, pohon se dikuajt i ka borxh.
4. Duke i hequr barrën e borxhit borxhliut, kur prej tij nuk e ka marrë borxhin.
5. Duke shitur pasurinë me një çmim të ulët, ose duke blerë një mall me çmim të lartë sa ai nuk vlen, me qëllim që të dëmtohen trashëgimtarët.
6. Duke lënë testament një të tretën e pasurisë, jo për hirë të Zotit, por me qëllim që t'ua heqë atë nga duart trashëgimtarëve.

* * *

Zoti, pasi tregoi pjesët e trashëgimtarëve; për të nxitur të bindurit që të vazhdojnë në bindje dhe për të frikësuar ata që nuk binden, urdhëron e thotë:

«تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ (13)
وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَاراً خَالِداً فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ (14)»

[*Tilke hududu-ll'illahi ue men juti'i-l'làhe ue resùlehù judkëbilhu xben'nàtin texhrij min tabtihel-enhàru khàlidijne fjbà ue dhàlikel-fouzul-adhijmu. Ue men jaësi-l'làhe ue resùlehù ue jetead'de budùdehù judkëbilhu nàren khàliden fjbà ue lehù adhàbun muhijnun*]

«Ja, këto janë kufijt e All'llahut (këto janë dispozitatat që u ka treguar Zoti robve të vet). Kushdo që i bindet Zotit e Pejgamberit të Tij, atë Zoti do të fusë në xhen'netet plot më pemë, poshtë të cilave rrjedhin lumenj dhe ku ata do të qendrojnë përjetë. Kjo (arritja e këtyre gradave për njeriun),

është shpëtimi i madh (nga çdo gjë firkësuese). Dhe, kushdo që kundërshton Zotin e Pejgamberin e Tij dhe i kapërxen kufijt e Zotit, Ai do ta fusë atë në zjarrin e xhehen'nemit, ku ai do të qendrojë përgjithmonë dhe për të ka një ndëshkim ç'nderues!».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se fjala «tilke» - këto – ashtu siç mund të jetë prurë për të theksuar çeshtjet e trashëgimisë, ka më shumë mundësi që të jetë prurë për të shënuar të gjitha dispozitat e përmendura, qysh në fillim të sures dhe deri në këtë ajet; sepse të gjitha çeshtjet e sheriatit, janë ligje hyjnore; gjithashtu edhe bindja e mosbindja, përfshijnë të gjitha urdhërat e ndalimet hyjnore, prandaj, nuk ka ndonjë dobi, duke e veçuar atë fjalë vetëm për dispozitat e përmendura në këtë sure, por është më e arsyeshme të thuhet se ajo fjalë, thekson të gjitha dispozitat Kuranore.

Mosbinja dhe kapërximi i kufijve që është përmendur në këtë ajet, është për mosbidnjen që bëhet në mynyrë mohimi, prandaj në ajet është thënë se:

Ata që nuk binden, do të qendrojnë përgjithmonë në xhehen'nem dhe jo ashtu siç e interpretojnë “muëtezilet”, të cilët thonë se bërësit e fajeve të mëdha edhe pse i bëjnë ato punë duke i pohuar se ato janë fajë të mëdha, përsëri do të qendrojnë përgjithmonë në xhehen'nem.

Në tefsirin e Hazinit thuhet: dispozitat hyjnore janë ligje të Zotit dhe janë vënë për të caktuar punët e të ngarkuarve me detyrime; prandaj dalja jashtë këtyre ligjeve, çka është e palejueshme për të ngarkuarit me detyra, këtyre ligjeve i është thënë: “Kufijt e Zotit”.

* * *

Zoti, pasi urdhëroi burrat që të nderojnë gratë e veta dhe të shkojnë mirë me ato, tregoi edhe pjesët e trashëgimisë që marrin gratë; për të treguar edhe ndëshkimin e atyre grave që guxojnë të kurvërojnë kundrejt këtyre mirësive të burrave, urdhëron e thotë:

«وَاللّٰتِي يٰۤاَتَيْنَ الْفٰحِشَةَ مِنْ نِّسَآئِكُمْ فَاَسْتَشْهَدُوْا عَلٰیھُنَّ اَرْبَعَةً مِّنْكُمْ فَاِنْ شَھَدُوْا فَاَمْسِكُوْھُنَّ فِی الْبُیُوْتِ حَتّٰی یَتَوَفَّآھُنَّ الْمَوْتُ اَوْ یَجْعَلَ اللّٰهُ لَھُنَّ سَبِيْلًا (15)»

[Uel'lätij jeëtijnel-fähishete min nisàkum festesh'bedù alejbin'ne erbeatun minkum fein shebidù feemsikuhun'ne fil-bujùti hat'tàjetefef'fàhun'nel-moutu eu jex:b'ale-ll'làhu lehun'ne sebijlen]

«Ato që bëjnë punën e turpshme (kurvërimin) ndër gratë tuaja, kërkoni që të dëshmojnë kundra tyre katër vetë prej jush (burra të drejtë e të lirë), Në qoftë se ata dëshmojnë, atëherë ato gra ti mbani të mbyllura nëpër shtëpitë tuaja, drisa atyre t'i marrë shpirtin engjëlli i vdekjes, ose derisa Zoti të bëjë për ata një rrugë (shpëtimi)».

Shpjegime

Fahri Raziu dhe Niëmetull'llah Efendiu, kanë thënë se dispozita e këtij ajeti ka qenë vepruese në fillimet e islamit dhe pastaj është anuluar me ajetin e rexhmit (gjuajtjen me gurë për ekzekutim). Rreth kësaj dispozite, do të jepen shpjegime në përkthimin e sures “En’nur”.

Urdhëri për të kërkuar dëshmitarë, i është drejtuar burrave dhe gjykatësve.

Është konditë që katër dëshmitarët, të jenë burra të drejtë e të lirë.

* * *

Zoti, pasi tregoi ndëshkimin e atyre grave që u vërtetohet puan e turpshme; për të treguar edhe ndëshkimin e burrave kurvarë, urdhëron e thotë:

«وَالَّذَانِ يَأْتِيَانِيهَا مِنْكُمْ فَأَذُوهُمَا فَإِنْ تَابَا وَأَصْلَحَا
فَاعْرِضُوا

[Uel’ledhàni jeëtijàniha minkum feàdhùhumà fein tàbà ue aslebhà feàëridù anhumà
in’ne-ll’llàhe kàne tev’vàben rehijmen]

«Ata dy vetë prej jush që e bëjnë atë punë të turpshme (pasi ajo të vërtetohet me dëshmitarë), ti mundoni ata (me qortime të rënda), por, nëse ata bëjnë teube dhe përmirësojnë (moralin), atëherë hiqni dorë nga mundimi i tyre; sepse Zoti është pranues i teubes dhe i mëshirues për ata që bëjnë teube».

Shpjegime

Fahri Raziu e Bejzaviu thonë se qëllimi me dënimin, është për qoftimet e kritikën që i duhen bërë atyre (mashkullit dhe femrës që kurvëruan), duke i thënë atyre: sa punë të shëmtuar keni bërë! U bëtë prej atyre që meritojnë ndëshkimin e Zotit! Ju, nuk do t’u pranohet më dëshmia! Ju i’a hoqët vehtes tuaj të drejtat qytetare! A nuk e keni frikë Zotin? E të tjera fjalë të tilla.

Disa dijetarë kanë thënë se bashkë me fjalët e rrepta që u thuhën atyre, ata duhet edhe të rrihen; sepse Ibni Ab’basi ka thënë: atyre i duhet rënë me këpucë.

Fahri Raziu thotë se ajeti i mëparshëm, është i veçantë për prostitutat, të cilat është më mirë të burgosen, si ndëshkim për atë punë; kurse burrat, të cilëve u kërkohet të dalin jashtë, duhet të qortohen me fjalë të rënda, të rrihen me duar dhe të ç’nderohen.

Por këto dispozita, ishin vepruese në fillimet e islamit, pastaj janë anuluar me ajetin e “rexhmit”.

Niëmetull’llah Efendiu thotë se ky ajet, është për burrat (që bëjnë livatà) pederastë.

Ata njerëz që guxojnë të bëjnë atë veprim të mbrapshtë, duke qenë një punë kundra njerëzisë dhe kundra mendjes e shariatit, janë zbritur e janë poshtëruar më poshtë se shtazët dhe nuk janë numëruar për njerëz, prandaj Zoti ka urdhëruar, që ata të mundohen, astu siç mund të mundohen shtazët e egra, pa caktuar ndonjë lloj ndëshkimi për ata; por është mjaftuar me një të përmundur të mbyllur e të shkurtër.

Ebus'su'ud Efenfiu thotë se urdhëri, për të munduar ata që bëjnë atë punën e turpshme, i drejtohet të gjithë besimtarëve, por ajeti mund të jetë drejtuar edhe dëshmitarëve, atëherë kuptimi i ajetit është:

O dëshmitarë! Nëse shihni dy vetë duke bërë (zina) atë punën e turpshme, t'i mundoni ata duke i thënë: do t'u padisim në gjyqje, do të shpallim adje-këndeje dhe do t'u turperojmë! Këto mundime të bëhen me qëllim që ata të heqin dorë nga ajo punë dhe të bëjnë teube. Në qoftë se ata vijin në udhë, atëherë hiqni dorë nga të paditurit e nga shpallja e punës së tyre dhe mbulojeni fajin e tyre! Sepse Zoti është pranues i teubes dhe mëshirues për ata që bëjnë teube.

* * *

Zoti, pasi tregoi se duhet të hiqet dorë nga mundimi i atyre që bëjnë teube; për të treguar edhe kur e si duhet bërë teubeja, urdhëron e thotë:

«إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللَّهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِنْ قَرِيبٍ فَأُولَٰئِكَ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا (17)»

[In'neme-t'tenbetu ale-ll'lahi lil'ledhijne jaëmelüne-s'sùe bixbehàletin thum'me jetùbùne min karijbin feulàike jetùbu-ll'làhu alejhim ue kàne-ll'làhu alijmen hakijmen]

«Teubeja e pranueshme te Allahu, është vetëm teubeja e atyre që bëjnë ndonjë të keqe me padijeni, pastaj sa më afër të bëjnë teube; këtyre Ai ia pranon teuben, sepse Zoti është plotësisht i ditur dhe veprues me vend».

Shpjegime

Teubeja është detyrë për fajtorët. Kur njeriu bën një punë të keqe dhe pastaj pendohet me të shpejtë, Zoti ia pranon atij teuben dhe këtë pranim Ai e ka premtuar. Duhet theksuar se Zoti asnjëherë nuk e thyen premtimin e vet, prandaj edhe në ajet fjala është prurë me parafjalën “alà”, e cila tregon sikur Zoti e ka detyrë pranimin e teubes.

Interpretusit e Kur'anit kanë thënë se qëllimi me frazën:

«Jetùbùne min karijbin»

«Bëjnë teubë sa më afër», është për të bërë teube para se njeriut t'i vijë shpirti në fyt. Sepse jeta e njeriut, sado e gjatë që të jetë, në krahasim me jetën e pasosur, përsëri është e shkurtër dhe e afërt; prandaj njeriu, në çdo pjesë të jetës që të jetë, le të bëjë teube, sepse ajo është numëruar e afërt.

Ose qëllimi me fjalën “karijbun” – për së afërmi – është që njeriu të bëjë teube, para se ajo punë e keqe ti bëhet zakon, sepse pastaj është vështirë të hiqet dorë prej saj.

Ky ajet tregon se njeiu nuk shpëton dot prej ndëshkimit edhe kur bën ndonjë faj nga padija.

Ai që jeton nëpër qytetet e muslimanëve, ka detyrë të përpiqet që të mësojë, sepse padija nuk është pengesë, prandaj ai nuk shpëton dot prej ndëshkimit, por ai shpëton vetëm duke bërë teube.

Në këtë ajet qëllimi me fjalën “sùen”, është për fajet e mëdha dhe të vogla. Çdo faj është quajtur punë e keqe, për shkak se ato punë e kanë fundin të keq dhe të rrezikshëm.

* * *

«وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ حَتَّىٰ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ إِنِّي تُبْتُ الْآنَ وَلَا الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ أُولَٰئِكَ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا» (18)

[*Ue lejseti-t'teubetu lil'ledhijne jaëmelùne-s'sej'ji àti bat'tà idbà hadare ehadubumul-mentu kale in'nij tubtul-àne ue lel'ledhijne jemùtùne ue hum ku'f'fàrun ulàike aëtednà lehum adhàben elijmen*]

«Nuk është e pranueshme teubeja për ata njerëz që bëjnë të këqia, derisa ndonjërit pre tyre t'i vijë vdekja dhe të thotë: unë, tani bëra teube; (nuk është pranueshme) as për ata që vdesin duke qenë mohues. Për të tillë, Ne me madhërinë Tonë, kemi përgatitur një ndëshkim shumë të dhimbshëm».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se ky ajet tregon mospranimin e teubes së atij njeriu që është në çastet e agonisë së fundit dhe fillon të shohë ndëshkimet e rënda të ahiretit; në atë gjendje, teubeja nuk është e pranueshme.

Ibni Ymeri dhe Ebu Ej'jubi tregojnë se Pejgamberi ka thënë: «*Njeriut i pranohet teubeja, derisa atij nuk i ka ardhur shpirti në fyt*». Kjo fjalë do me thënë se kur njeriu është në grahmat e fundit dhe fillon të shohë shenjat e ahiretit, nuk i pranohet teubeja në këto çaste, për shkak se ajo tanimë është e përdhunëshme.

Ne tefsirin e Taberiut thuhet se ajeti i mëparshëm është për besimtarët, kurse ky ajet është për (munafikët) hipokritët dhe (ku'f'fàarët) mohuesit; sepse besimtarët i shtyn besimi që të bëjnë teube në ato çaste dhe është besimi që shkakton pranimin e teubes së tyre; kurse munafikët i pengon dyfytërsia dhe ajo bëhet shkak që ata të shtyjnë bërjen e teubes nga dita në ditë dhe kështu deri në fund të jetës. Përsa i përket mohuesëve, atyre as që u shkon ndërmend të bëjnë teube, veçse kur të shohin me sy ndëshkimin e Zotit; por atëherë ka kaluar koha për bërjen e teubes.

* * *

Zoti, pasi tregoi ndëshkimin e atyre grave që guxojnë të bëjnë punën e turpshme, gjithashtu tregoi edhe se kujt i pranohet teubeja; për të treguar edhe se nuk lejohet që gratë të mundohen dhe se me gratë është detyrë të shkohet mirë, urdhëron e thotë:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَجِلُّ لَكُمْ أَنْ تَرِثُوا النِّسَاءَ
كُرْهَا وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ مَا آتَيْنَهُنَّ إِلَّا أَنْ
يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ
فَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا (19)»

*[Ja ej'jube-l'ledhijne àmenù là jehil'lu lekum en terithu-n'nisàe kerhen ue là
taëdulùhun'ne litedh'hebù bibaëdi mà àtejtumùbune il'là en jeëtijne bijàhisbetin
mubej'jinetin ue àshirùhun'ne bilmaërùfi fein keribtumùbune feasà en tekrehù shej'en ue
jexb'ale-l'llàhu fijbi kbajren kethijren].*

«O ju që keni besuar! Nuk është hallall për ju që të bëheni trashëgimtarë të grave përdhunisht dhe mos i shtërngoni ato, për të rrëmbyer diçka nga ajo që ju i keni dhënë atyre, veçse kur ato bëjnë punë të turpshme sheshit dhe, shkoni mirë me gratë! Në qoftë se neveriteni nga ato (prej ndonjë shkakut, duroni!) Sepse shpresohet që Zoti shumë shpejt krijon shumë punë të dobishme, në atë gjë që është e neveritëshme për ju».

Shpjegime

Qëllimi me bërjen trashëgimtar i gravet përdhunisht, është jo për pasurinë e tyre, por për trupin; sepse në kohën e xhehaletit, arabët i mundonin shumë gratë. Njëri nga mundimet ishte edhe ky që vijon:

Kur vdiste dikush dhe linte gruan vejushë, vinte djali i burrit (me nënë tjetër), ose një burrë tjetër prej fisit të të vdekurit dhe i thonte asaj: Unë, ashtu siç jam trashëgimtar i pasurisë së të vdekurit, po kështu jam edhe trashëgimtar i gruas së tij, i hidhte xhyben përsipër dhe kështu ai bëhej edhe zotërues i gruas së të vdekurit. E gjora grua, nuk ishte më zotëruese e vehtes dhe nuk mund të martohej me burrë tjetër.

Ai që i hidhte asaj xhyben përsipër, ose e mbante për vehte me atë kurorë që i kishte dhënë i vdekuri, ose e martonte me një burrë tjetër dhe parat e kurorës i mbante për vehte, pa i dhënë asgjë gruas. Me një fjalë, ajo grua ishte në dorën e tij si robëreshë dhe ai e përdorte si mall të trashëguar. Me këtë ajet, i madhi Zot ka ndaluar që djali ose të afërmit e të vdekurit të bëhen trashëgimtarë të gruas së të vdekurit. Kështu i garanton vejushave lirinë dhe i mbron ato nga padrejtësitë.

Urdheri «Ue là taëdulùhun'ne» - mos i shtërngoni – i drejtohet burrave; sepse në kohën e xhehaletit ishte ky zakoni: kur një burrë nuk e pëlqente më gruan dhe donte ta ndante, e mundonte atë me mundimet më të ndryshme, derisa ajo të shtërngohej të pranonte ndarjen pa kërkuar të drejtat e saj

pasurore. D.m.th: ai nuk e divorconte gruan, por e mundonte atë, derisa t'i merrte asaj çdo gjë i kishte dhënë, ose, qoftë edhe një pjesë.

Zoti i ka ndaluar burrat nga mundimi i grave dhe i ka qetësuar ato.

Ose ajeti i derjtohet trashëgimtarëve të të vdekurit, që ka lënë gruan të vejë; sepse ata e ndalonin gruan të martohej, derisa t'i rrëmbenin gjithëshka që ajo kishte marrë prej të vdekurit. Zoti i ndaloi trashëgimtarët e të vdekurit të ndërhyjnë në çështjen e martetsës së asaj gruaje.

Ose ky ajet ka zbritur për të hequr zakonin e keq që kishin arabët në kohën e xhehaletit: kur atyre nuk i pëlqente gruaja, e ndanin, por nuk e lenin të merrte burrë tjetër pa i marrë parat e kurorës që i ishin dhënë asaj. Zoti i ka ndaluar të gjithë ata që praktikonin të tilla zakone të liga, duke treguar se në fenë islame nuk lejohet të bëhen të tilla punë.

Qëllimi me frazën: «Il'là en jeëtijne bifähishetin mubej'jinetin» - veçse kur ato bëjnë punë të turpëshme sheshit – është për mosbindjen e gruas, e cila duke ikur prej burrit, shkakton prishjen e harmonisë ndërmejt tyre.

Ose është për kurvërimin e asaj gruaje. Si do që të jetë; nëse gruaja i prish burrit të saj qetësinë ose nderin, ajeti thekson se burri i saj ka të drejtë të kërkojë prej saj, aq para sa duhen për të divorcuar atë (bedeli hâl).

Por ajeti që ka zbritur më vonë për ekzekutimin e atyre që kurverojnë, ka anuluar çështjet e lartrajtuara.

Qëllimi me harmininë me gruan, është për marrëdhëniet intime me të, për ushqimin e veshmbathjen e saj, sipas gjendjes ekonomike, për bisedimin me gruan butësisht, dhe për respektimin e të drejtave të tjera të grave.

Qëllimi me frazën: «Hajren kethijren» - dobi të shumta – është për fëmijët e nipat; sepse mundet që ajo grua, për të cilën burri në fillim ndjente neveri, duke e mbajtur në shtëpi, ajo lind fëmijë të mirë, meshkuj e femra dhe kështu neveria kthehet në dashuri, gjithashtu fitohet edhe sevap për ahiretin, për shkak të mosndarjes së asaj gruaje.

Ne tefsirin e Hazinit tregohet si shkak për zbritjen e këtij ajeti ankimi i një gruaje të quajtur Keshibe, gruaja e Ebu Kajsit nga Medineja. Kur Keshibes i vdiq i shoqi, djali i tij, sipas zakonit të kohës së xhehaletit, i ka hedhur njerksë së tij xhyben përsipër dhe kështu e ka trashëguar atë. Mirëpo ai as nuk e bënte për grua dhe as nuk nuk i jepte ushqim, por donte që t'i merrte një pjesë të pasurisë. Keshibeja është ankuar te Pejgamberi kundra atij burri, duke i shpjeguar çështjen hollësisht. Pejgamberi i tha asaj: Shko rri në shtëpi, derisa të zbresë ndonjë urdhër nga ana e Zotit për punën tënde. Mbi këtë çështje ka zbritur ajeti i sipërpërkthyer, nga i cili mësohet se nuk lejohet të bëhësh trashëgimtar i grave me dhunë dhe se nuk është hallal burgosja e gruas së të vdekurit me qëllim që ta marrësh atë për grua pa i dhënë asaj shumën e kurorës, gjithashtu nuk lejohet që ajo të shërngohet për t'i marrë asaj një pjesë të pasurisë; kurse gruas që ka prostitur, ose gruas që nuk i bindet burrit, aty ku është për t'iu bindur, lejohet që kësaj gruaje t'i

kërkohet një shumë parash që burri ta divorcojë atë. Por nga ajeti mësohet se burrat duhet të kenë harmoni me gratë dhe të respektojnë të drejtat e tyre; gjithashtu nga ajeti mësohet se edhe ata burra që në fillim nuk e pëlqejnë gruan, duhet të bëjnë durim dhe të mos i divorcojnë gratë, sepse shpresohet se Zoti krijon dobi të shumta për dunja e për ahiret, në të njejtën kohë fitohet shpërblim i madh për ahiret nga mosdivorcimi i asaj gruaje.

* * *

Zoti, pasi tregoi se lejohet ti merret një shumë parash asaj gruaje që ka sjellje të keqe me qëllim për ta divorcuar atë; për të treguar se gratë që s'bëjnë mëkate, nuk lejohet të dëmtohen në asnjë mynyrë, urdhëron e thotë:

«وَإِنْ أَرَدْتُمْ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَّكَانَ زَوْجٍ وَآتَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ قِنْطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا أَتَأْخُذُونَهُ بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا (20) وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ أَفْضَى بَعْضُكُمْ إِلَى بَعْضٍ وَأَخَذْنَ مِنْكُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا (21)»

[*Ue in iredtumu-stibdåle zouxhin mekåne zouxhin ue åtejtum ibdåhun'ne kintåren felà teëkbudhù minhu shej'en e tëëkbudhùnehù buhtånen ue ithmen. Ue keffe tëëkbudhùnehù ue kad efdà baëdukum ilà baëdin ue eëkbadhne minkum mijthåkën galiydban*]

«Nëse dëshironi të merrni një grua në vend të një tjetre, nëse asaj i keni dhënë (për kurorën) një shumë të madhe parash, nga ato para mos i merrni asgjë asaj! Apo doni t'i merrni ato para duke shpifur kundra saj dhe kështu bëni sheshit një faj të madh. Si do të guxoni të merrni ato para, ku ju keni fjetur nën një mbulesë dhe jeni interesuar me njëri-tjetrin? Dhe ato gra kanë marrë prej jush një besë të sigurtë?»

Shpjegime

Interpretuesit e Kur'anit kanë thënë se në kohën e xhehaletit, kishte disa zakone të këqia në lidhje me gratë. Fjala vjen:

Kur një burrë donte të ndante gruan e vet që të merte një tjetër në vend të saj, gruan që kishte nën kurorën e tij e akuzonte për kurvëri dhe e shtërngonte që t'i merrte asaj ato para që i kishte dhënë, për t'ia dhënë gruas së dytë. Zoti e ka ndaluar këtë lloj zakoni me ajetet e sipërpërkthyer.

Qëllimi me fjalën «Kintåren», është për një shumë të madhe parash.

Nga ky ajet nëkuptohet se lejohet që grave t'i jepet për pajë një shumë të madhe. Tregohet se i madhi Ymer, një ditë, hipur mbi minber urdhëroi që për kurorën të mos jepen shuma të mëdha. Mirëpo aty është ngritur një grua dhe i ka thënë: O Ymer! Zoti ka lejuar dhe t'i ndalon? Dhe grua ka kënduar ajetin e lartpërmendur. Atëherë, i madhi Ymer ka thënë: Gruaja ka të drejtë, kurse mbreti i saj gaboi.

Megjithëse lejohet që gruas t'i jepen shuma të mëdha për kurorën, Pejgamberi ynë, në një fjalë të shejtë ka thënë:

«Gruaja më e uruar, është ajo që e ka kurorën më të lehtë».

Fjala: «Kejfe» - si, qysh - në këtë ajet, është pyetje me çudi. D.m.th: gruaja që të ka dorëzuar vehten e saj dhe që është mundur të të kënaqë e të të shërbejë, për më tepër kur ndërmjet jush ka një harmoni të mirë; me ç'farë arsytini doni t'ia merrni ju asaj pajën që i keni dhënë? Me shpifje e me rrena, të cilat janë faje shumë të dukëshme? Ai përshtaten këto veprime një njeriu me natyrë të pastërt?

Ajeti ndalon marrjen e parave të kurorës, prej asaj gruaje, me të cilën burri ka hyrë dhëndërr dhe lejon marrjen e gjysmës së parave të kurorës prej asaj gruaje, te e cila burri nuk ka hyrë dhëndërr.

Qëllimi me frazën «mijthakan galijdhan» - besë të sigurtë – është për atë besë të rëndë që marrin gratë prej burrave me kurorëzimin dhe për ato fjalë që thuhet kur lidhet kurora. Burri merr besën prej gruas që ajo të mos kurvërojë derisa është nën kurorën e tij, të mos i zbulojë të huajve stolitë e veta, të mos lërë gjë mangut në shërbim të burrit etj; gjithashtu edhe gruaja merr besë prej burrit që ai të ketë harmoni me të, t'i japë shumën e kurorës, t'i sigurojë asaj ushqin e veshmbathje dhe të respektojë të gjitha të drejtat e saj. Këto fjalë, edhe sikur të mos thuhet në rastin e kurorëzimit, vetë lidhja e kurorës i ka brenda ato.

Gruaja në dorën e burrit, është si emanet i Zotit; sepse Pejagamberi ynë ka thënë:

«Të kini frikë Zotin për punën e grave! Sepse ju ato i keni marrë me emanet të Zotit dhe me emrin e Tij i keni ballall për vehten tuaj».

Kjo fjalë e shenjtë tregon qartë se gratë janë si emanet i lënë prej Zotit, prandaj të drejtat e tyre duhet të respektohen deri në një.

* * *

Zoti, pasi tregoi se në kohën e xhehaletit vejushën e babës e trashëgonte djali i lindur me nënë tjetër dhe se ky lloj trashëgimi nuk është i lejuar; për të treguar edhe se nuk lejohet që djali të marrë për grua njerikën, urdhëron e thotë:

«وَلَا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُمْ مِّنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ
إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَمَقْتًا وَسَاءَ سَبِيلًا» (22)

«Ue là tenkihù mà nekeha àbàukum mine-n'nisàì il'là mà kad selefe, in'nehù kàne fàhisheten ue sàe sebijlen»

«Mos martohi me ato gra me të cilat ishin martuar baballarët tuaj! Veç atyre që keni marrë më parë; sepse (marrja e njerikës për grua) është paturpësi, mëkat i madh dhe një rrugë shumë e keqe».

Shpjegime

Marrja e njerks për grua, ishte një zakon shumë i përhapur ndër arabët e kohës së xhehaletit dhe quhej “Kurorëzim i mërishëm”. Zoti e ndaloi atë zakon të shëmtuar në mynyrë të prerë, duke e përshkruar atë me fjalët përbuzëse (fahisheten) – paturpësi – dhe (makten) , që do me thënë: mëri e Zotit dhe nderim i vepruesit.

* * *

Zoti, për të treguar se cilat gra janë të ndaluara për burrin që ai të martohet me ato , urdhëron e thotë:

«حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ
وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْأَخِ وَبَنَاتُ الْأُخْتِ وَأُمَّهَاتُكُمْ اللَّاتِي
أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ مِّنَ الرَّضَاعَةِ وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ
وَرَبَائِبُكُمْ اللَّاتِي فِي حُجُورِكُمْ مِّن نِّسَائِكُمْ
الَّتِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَإِنْ لَّمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ
عَلَيْكُمْ وَخَلَائِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ وَأَنْ تَجْمَعُوا
بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا
رَّحِيمًا (23)»

[Hurr'rimet alejkum um'mehâtukum ue benâtukum ue am'matukum ue khalâtukum
ue benâtul-ekbi ue benâtul-ukhti ue um'mehâtukumu-l'lâtij erdaënekum ue
ekhavâtukum mine-rr'rredâati ue um'mehâtu nisâikum ue rebâibukumu-l'lâtij fîj
huxbûrikum min nisâikumu-l'lâtij dekhaltum bihin'ne fein lem tekûnû dekhaltum
bihin'ne felâ xhunâha alejkum ue halâilu ebnâikumu-l'ledhijne min aslâbikum ue en
texhmeû bejnel-ukhtejni il'lâ mâ kad selefe in'ne-ll'lahe kâne gafûren rehijmen]

«U ndalua për ju të martoheni me nënat tuaja, vajzat tuaja, mortat tuaja, hallat tuaja, tezeta tuaja, bijat e vllëzërve tuaj, bijat e mortave tuaja, nënat që u kanë dhënë gj, motrat tuaja që rrjedhin nga qumështi, nënat e grave tuaja (vjehrrat), vajzat që janë në shtëpitë tuaja dhe që janë të lindura nga ato gra me të cilat ju keni hyrë dhëndërr, por në qoftë se nuk keni hyrë dhëndër te ato, për ju nuk është mëkat të merrni vajzat e tyre. (Është e ndaluar për ju) të merrni gratë e djemve tuaj që janë nga barku juaj (por jo të djemve të adoptuar), (është e ndaluar) të bashkoni dy motra, përveçse kur keni marrë më parë (para se të vinte ajeti i ndalimit); sepse Zoti është falës (i fajeve) dhe mëshirues (i atyre që bëjnë teube)».

Shpjegime

Fjala «Um'm» - nënë - përfshin nënën e njeriut, nënën e nënës së tij dhe nënën e të atit; që do të thotë: Pavarësisht se sa breza lart shkon, me të gjitha këto gra, martesat janë të ndaluara.

Gjithashtu edhe fjala «bijë», përfshin vajzën, bijën e vajzës, sado lart të shkojë, që të gjitha janë të ndaluara. Hanefitë (ndjekësit e shkollës juridike islame Hanefij) thonë se është e ndaluar martesat edhe me bijën vet të lindur

nga gruaja pa kurorë; kurse Shafi'itë, (ndjekësit e shkollës juridike islame Shafi'ij), thonë se nuk është e ndaluar martesë me këtë bijë.

Fjala «Ekhavà» - motrat – përfshinë të gjitha motrat, qofshin ato për nënë e për babë, ose motra vetëm për nënë, ose motra vetëm për babë. Ajeti tregon se martesë është e ndaluar me të gjitha llojet e motrave.

Edhe fjalët, halla e teze, përfshijnë të gjitha motrat e nënave e të baballarëve, qofshin motra për nënë e për babë, ose motra vetëm për nënë, ose motra vetëm për babë.

Nënës së qumështit, i është thënë nënë, për shkak se edhe ajo është e ndaluar të merret për grua, njëloj si nëna prej gjaku; prandaj është e ndaluar martesë edhe me bijat e me motrat e saja; madje të gjitha ato që janë të ndaluara nga ana e gjakut, janë të ndaluara edhe ato nga ana e qumështit.

Që gruaja të quhet “nënë qumështi”, Hanefitë thonë se mjafton që fëmija të ketë thithur qumështin e gjirit të saj qoftë edhe vetëm një herë; kurse Shafi'itë thonë se, që ajo të quhet nënë qumështi, fëmija duhet të thithë qumështin e gjirit të saj sëpaku pesë herë.

Fjala “Rebàib”, është shumës i fjalë “rebijbeh”, që do me thënë: vajza që gruaja e ka me burrë tjetër.

Kësaj vajze i është thënë “Rebijbeh”, për shkak se ajo gjendet pranë njerikut dhe është nën edukimin e tij.

Qëlimi me fjalën “fiy huxhùrikum” – në dhomat tuaja, është për ato vajza që janë në kujdësin tuaj. Ose, me qenë se fjala “huxhùr”, është shumës i fjalës “Huxhreh”, do me thënë: është e ndaluar të merrni për grua të bijën e asaj gruaje, me të cilën jetoni si bashkëshortë në shtëpinë tuaj.

Është zakon që bijat shkojnë pas nënës dhe rriten në shtëpinë e njerikut; prandaj është thënë ashtu dhe jo se është konditë që vajza të gjendet në shtëpinë e njerikut; sepse, edhe nëse vajza nuk është aty, përsëri është e ndaluar martesë me të, nëse njerku ka hyrë dhëndër me nënën e saj.

«Ue balàilu ebnàikumu-l'ledbijne min aslâbikum»

Është e ndaluar martesë me gratë e djemve tuaj që janë nga barku juaj».

Fjala perj barkut tuaj, ka ardhur për t'i dalluar ata nga djemt e adaptuar, sepse me gratë e të adoptuarve, lejohet martesë, kur ata kanë vdekur, ose janë divorcuar nga burrat e vet.

«Ue en texhmeù bejnel-ukhtejini».

«Është e ndaluar të martoheni njëherësh me dy motra, pveçse në jeni martuar para se të zbriste ajeti i ndalimit; sepse Zoti është falës dhe mëshirues». D.m.th:

Nuk lejohet të vihet kurorë me dy motra njëherësh dhe, nëse ven kurorë me njerën nga motrat, kurora me të dytën është e pavlefshme, përveç rastit

kur e ka ndarë njërën dhe ajo ka kaluar kohën e pritjes (id'detin), atëhere lejohet martesa me motrën e gruas së ndarë.

Bejzaviu thotë se ndalimi i treguar në këtë ajet, nuk është vetëm për gratë që merren me kurorë, por është edhe për (xharijet) robëreshat që blihen me para. Pra, nëse një njeri blenë dy motra, pavarësisht se blerja është e ligjshme, nëse ai bën për grua njërën motër, e ka haram të bëjë grua edhe motrën tjetër.

Në tefsirin e Hazinit thuhet se njeriu nuk mund të bashkojë nën një kurorë gruan dhe hallën ose tezen e saj; sepse gruaja i ka ato i ka si nëna dhe, kur të bëhen shemra, është frikë se prishet respekti që gruaja duhet t'i bëjë atyre, prandaj është e ndaluar të bashkohen me kurorë gruaja me tezen, ose me hallën e saj.

* * *

Zoti, për të treguar edhe se një grua që është nën kurorën e një burri, nuk lejohet të vërë kurorë me një burrë tjetër, urdhëron e thotë:

«وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ كِتَابَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَأُحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَاءَ ذَلِكَ أَنْ تَبْتَغُوا بِأَمْوَالِكُمْ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا تَرَاضَيْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا (24)»

[Uel-muhsanātu mine-n'nesài il'là mà meleket ejmànukum kitàbe-ll'llàhi aljikum ue ubil'le lekum mà veràe dhàlikum en tebtgà biemvàlikum muhsinijne gajre musàfihijne femes-temtāetum bibi minhun'ne fe àtūhun'ne uxhūrehun'ne ferijdaten ue là xhunàha alejkum fijmā terādajtum bibi min baēdil-ferijdati in'ne-ll'llàhe kàne alijmen hakijmen]

«(Janë të ndaluara për ju) gratë e martuara dhe që i kanë burrat e vet, përveç atyreve grave që ju i keni marrë në luftë si robëresha. Mbani (farzin) urdhërin që Zoti ka bërë për ju! Përveç atyre (që u përmendën më sipër), të tjerat janë hallall për ju, prandaj t'i kërkonin ata (dhe t'i merrni) me pasurinë tuaj, gra të ndershme dhe jo të shnderuara. Pra, atyre grave me të cilat jeni shijuar, t'i jepni parat e kurorës, aq sa të keni caktuar! Por, pasi të jetë caktuar shumat e kurorës, mbi ju nuk rëndon ndonjë mëkat për atë që bini dakort të dyja palët; sepse Zoti është plotësisht i ditur për punët tuaja dhe është veprues aty ku duhet».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se qëllimi me fjalën «Muhsanàt» në këtë ajet, është për gratë që i kanë burrat e vet. D.m.th: nuk lejohet të vihet kurorë mbi kurorë, përveç atyre grave që kanë rënë robëresha; me konditë që edhe burri i saj të

mos ketë rënë rob; sepse gruas që i është marrë rob edhe i shoqi, nuk lejohet t'i vihet kurorë.

Ashtu siç tregohet në tefsirin Hazin, zbritja e këtij ajeti është shkaktuar si vijon:

Pejgamberi dërgoi disa ushtarë për të luftuar me kabilen Beni Eutas. Ata e kanë mundur atë kabile dhe kanë marrë shumë gra robëresha; por me qenë se ato robëresha i kishin gjallë burrat në vendin e tyre, ushtarët muslimanë nuk guxuan t'i përdornin ato gra si robëresha, për shkak se kishun frikë t'i përdorinin. Kur ata u kthyen, erdhën dhe e shtruan çeshtjen te Pejgamberi; atëhere ka zbritur ajeti i sipërpërkthyer, për t'i treguar atyre se sheriatu lejon interesimin për gratë që kanë rënë robëresha në dorën e muslimanëve.

Kështu e ka treguar Ebu Sejjd El-khuderiu, i cili është gjendur vetë në luftën e lartpërmendur.

Zoti, pasi numëroi ato gra, me të cilat është e ndaluar martesë, tha se gratë e tjera janë hallall për ju dhe, për të shpjeguar ato gra që janë hallall, urdhëron e thotë:

«En tebtægü biemvâlikum muhsinijne gajre musâfihijne»

«Të kërkon (e të merrni) me pasurinë tuaj, gratë e ndershme dhe jo të shndershmet. Ose: të kërkon (e të blini) robëresha me pasurinë tuaj, që të ruheni prej (zinasë) prostitucionit».

Me këtë ajat, është treguar se bërja hallall e grave - përveç atyre që janë të ndaluara – është kushtëzuar me pasurinë e burrave, prandaj është detyrë që atyre t'i jepet e plotë shuma e parave të kurorës.

Te Hanefijtë, shuma e kurorës duhet të jetë diçka që të numërohet pasuri, ndryshe, nuk lejohet. Le të sjellim një shembull: një burrë bën kuvend që në vend të parave të kurorës, të shërbejë një muej, ose një vit. Për këtë shërbim atij është detyrë t'i jepen paratë, aq sa të jetë vlefte e shërbimit të bërë prej tij dhe për shumën e duhur të kurorës, nuk mund të vlejë shërbimi, sepse ajeti thotë: kurora duhet të jetë pasuri dhe jo gjë tjetër.

«Femestaätum bibí minhun'ne feätühun'ne uxhùrebun'ne ferijdaten»

«Grave me të cilat jeni shijuar, t'i jepni paratë e kurorës, aq sa të keni caktuar!»

Fjala «Istimtâ» që u përkthye me fjalën “shijuar”, do me thënë: me u interesu me ato. Interesimi me gruan bëhet ose duke rënë sëbashku me të, ose, duke e përdorur atë në një shërbim tjetër me rrogë. Në qoftë se burri sheh dobi në kurorëzimin e robëreshës, është i detyruar t'i japë paratë e kurorës dhe në qoftëse se sheh dobi nga shërbimi i saj, përsëri është i detyruar t'i japë rrogën e caktuar. Me qenë se paratë e kurorës jepen kundrejt një dobie, ktyre parave i është thënë (uxhret) – rrogë.

Zoti pasi urdhëroi që grave t'i jepen parat e kurorës sa të jenë caktuar, për të treguar edhe se mbi burrat nuk rëndon ndonjë mëkat, kur në marrëveshje të të dyja palëve, ata i japin atyre për kurorën më pak para ose edhe më shumë, urdhëron e thotë:

«*Ue là xhunàba alejkum fjmà teràdajtum bibí min baëdil-ferijdati*».

«Por, pasi të jetë caktuar kurora, mbi ju nuk rëndon ndonjë mëkat, për atë çka keni rënë dakort të dyja palët».

D.m.th: nëse burri i jep gruas më tepër, ose nëse gruaja i'a fal burrit një pjesë të atyre parave, mbi ju nuk rëndon ndonjë mëkat, kur kjo punë është bërë me marrëveshje të kënaqëshmë në mes të dyja palëve.

Zoti ynë e përfundon ajetin duke thënë:

«*In'ne-ll'llàbe kàne alijmen bakijmen*»

«Zoti është plotësisht i ditur për punët tuaja dhe është veprues me vend». D.m.th:

Të gjitha dispozitat që Zoti i ka legalizuar, janë veprime të merituar, prandaj është detyrë që ato të respektohen, ndryshe, Zoti i din shumë mirë kundavepruesit dhe i jep atyre ndëshkimin që meritojnë.

* * *

«وَمَنْ لَّمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلاً أَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ
الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِّنْ فِتْيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ
وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِكُمْ بَعْضُكُم مِّنْ بَعْضٍ فَاَنْكِحُوهُنَّ بِإِذْنِ أَهْلِهِنَّ
وَآتُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ
مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَافِحَاتٍ وَلَا مُتَّخِذَاتِ أَخْدَانٍ فَإِذَا أُحْصِنَ فَإِنْ
أَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ
ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ وَأَنْ تَصِيرُوا خَيْرَ لَّكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ
رَّحِيمٌ (25)»

[*Ue men lem jestetië minkum toulën en jenkihâl-muhsanàtil-muëminàti femin mà
meleket ejmànikum min fetejätikumul-muëminàti uell'llàhu aëlemu bi ijmànikum
baëdukum min baëdin fenkihùhun'ne bi idhni ehlihin'ne ue àtùhun'ne uxhùrehun'ne
bilmaëruñfi muhsanàtin gajre musàfibàtin ue là mut'tekhdhàti akhdànin fe idhà uhsin'ne
fe in etejne bifàbisbetin fealejhin'ne nisfu mà alel-muhsanàti minel-adhàbi dhàlike limen
khashijel-anete minkum ue en tasbirù khajrun lekum uell'llàhu gafurun rehijmun*]

«Cilido prej jush që nuk ka mundësi financiare të martohet me gra të lira besimtare, ai le të martohet me robëreshat tuaja besimtare. Zoti e din besimin tuaj më mirë se kushdo, (prandaj mjaftoni me besimin e dukshën të atyre robëreshave). Ju keni dalë prej njëri-tjetrit (të gjithë jeni bijt e Ademit, prandaj të mos u vijë rëndë të martoheni me robëreshat). Pra, martohuni me ata me lejen e zotëruesve të tyre dhe jepni atyre parat e kurorës në mynyrë të edukuar! Zgjidhni (ndër robëreshat ata që janë) të ndershmet dhe jo kurvat, as nga ato që zënë miq (të tjerë). Kur ato (robëreshat) janë të

martuara, nëse bëjnë ndonjë punë të turpshme, ato ndëshkohen me gjysmën e dënimit që është për gratë e lira. Kjo (martesa me kurorë me robëreshat), është për ata prej jush që kanë frikë se do të bien në prostitucion; por durimi juaj është më i dobishëm për ju; sepse Zoti është falës dhe mëshirues».

Shpjegime

«Ue men lem jestetië minkum toulén...»

«Cilido prej jush që nuk ka mundësi financiare të martohet me gra të lira besimtare, ai le të martohet me robëreshat tuaja besimtare».

Fahri Raziu thotë: Ky ajet tregon se lejohet martesa me kurorë me robëreshat, për atë njeri që nuk ka mundësi financiare të martohet me grua të lirë dhe që nuk ka grua të lirë nën kurorën e vet; por nëse ka grua të lirë nën kurorë, nuk lejohet të martohet me robëreshë.

Hanefijtë thonë: Ashtu siç tregohet në këtë ajet, që njeriu të martohet me robëreshë, duhet të ekzistojnë tre kondita: 1. Burri nuk ka mundësi financiare të martohet me grua të lirë. 2. Burri nuk e mposht dot fuqinë e epshit. 3. Robëresha të jetë besimtare.

Për të theksuar se mjafton edhe besimi i dukshëm, në ajet thuhet: «Zoti e din besimin tuaj më mirë se kushdo». D.m.th: mjaftohuni me besimin e dukshëm që shfaqin robëreshat dhe mos thoni që ato nuk kanë besuar me zemër, sepse zemrat i din vetëm Zoti.

Për të theksuar se nuk lejohet të krenohesh me fisin e me sojin, në ajet është thënë: «Ju keni dalë prej njëri-tjetrit» D.m.th: të gjithë jeni bijtë e Ademit, prandaj mos u lavdroni me fisin e me sojin dhe të mos u vijë rëndë, që në rast nevojë të martoheni me robëreshat.

Për të theksuar se burri ka detyrë t'i japë robëreshës parat e kurorës dhe ta ushqejë e ta veshë atë sipas zakonit, Zoti ka thënë: «Jepni atyre parat e kurorës në mynyrë të edukuar!» D.m.th: jepni ato para pa vonesë dhe jo mangut. Pastaj Zoti ynë ka porositur të zgjidhen e të preferohen robëreshat e ndershme dhe jo prostitutat e as ato që zënë miq të tjerë.

«Musàfihàt», janë ato gra që prostitutojnë me cilindo dhe, «Mut'tekhidhàti akhdàn» janë ato gra që zënë miq fshehtazi dhe puqen me ata liegalisht. Këto të dytat, në kohën e xhehaleitit nuk quheshin prostituta. Zoti, për të theksuar se prostitucioni në çdo mynyrë qoftë, është punë e keqe, ka urdhëruar që të mos merren për gra ato robëresha që zënë miq fshehurazi.

«Dhàlike limen khashijel-anete minkum».

Kjo punë, (lejimi për t'u martuar me robëreshat me kurorë), është për ata njerëz që kanë frikë se do të bien në prostitucion dhe për pasojë, do të vuajnë dënimin e prostitucionit në dunja e në ahiret.

«Ue en tasbirù khajrun lekum...»

Por durimi juaj, është më i dobishëm për ju se sa të martoheni me robëreshat; sepse robëresha është e detyruar t'i shërbejë edhe zotëruesit të saj; prandaj, pavarësisht nga leja e shariatit për martesën me robëreshat, durimi është më i dobishëm për ju.

* * *

Zoti, për të treguar se dispozitat e përmendura i përshtaten edhe zakoneve të popujve të mëparshëm, urdhëron e thotë:

«يُرِيدُ اللَّهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ (26)»

[Jurijdu-ll'lahu lijubej'jine lekum ue jehdijekum sunene-l'ledhijne min kablikum ue jetube alejkum uell'lahu alijmun hakijmun]

«Zoti dëshiron t'ua bëjë ju të dukëshme (punët e mira), t'u tregojë udhët e pejgamberëve që kanë jetuar para jush dhe t'ua pranojë teuben; sepse All'lahu i din punët shumë bukur dhe vepron ashtu siçduhet vepruar».

* * *

«وَاللَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَيُرِيدُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الشَّهَوَاتِ أَنْ تَمِيلُوا مَيْلًا عَظِيمًا (27)»

[Uell'lahu jurijdu en jetube alejkum ue jurijdu-l'ledhijne jet'tebiune-sh'shebevati en temijlu mejlen adbijmen]

«Zoti, dëshiron pranimin e teubes tuaj, por ata që ndjekin epshet, dëshirojnë që ju të shmangeni sa më shumë nga udha e drejtë».

* * *

«يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُخَفِّفَ عَنْكُمْ وَخُلِقَ الْإِنْسَانُ ضَعِيفًا (28)»

[Jurijdu-ll'lahu en jukhafife ankum ue khulik-al-insanu daijfen]

«Zoti dëshiron që t'ua lehtësojë detyrat, sepse njeriu është krijuar i pafuqishëm».

Shpjegime

Fahri Raziu e Hazini thonë se lehtësimi që është përmendur në këtë ajet, përfshinë të gjitha dispozitat e shariatit, sepse, Zoti nuk e ka ngarkuar këtë um'met me të atilla detyra të rënda, siç kishte ngarkuar beni israilët dhe um'metet e tjera të mëparshme. Dispozitat e fesë islame, në krahasim me ato të feve të tjera, janë shumë më të lehta dhe më të zbatueshme.

Qëllimi me qënien e njeriut i pafuqishëm, është për durimin e pakët që ka njeriu në ruajtjen nga gjerat e ndaluara dhe jo se ai është i pafuqishëm fizikisht.

* * *

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ
بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِّنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا
أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا (29)»

[Jà ej'jube-l'ledhijne àmenù là teëkulù emvàlekum bejnekekum bilbàtili il'là en tekùne
tixhàreten an teràdin minkum ue là taktulù enfusekum in'ne-ll'illàbe kàne bikum
rahijmen]

«O ju që keni besuar! Mos e hani pasurinë tuaj me të kotë ndërmjet jush,
veçse kur të jetë me tregti të realizuar me mirëkuptimin tuaj! Dhe mos e
vrisni vehten tuaj! Sepse Zoti është mëshirues për ju».

Shpjegime

«O besimtarë! Mos e hani pasurinë tuaj me të kotë ndërmjet jush».
D.m.th: mos i hani pasurinë njëri-tjetrit pa lejen e sheriatit; p.sh: me kamatë,
kumar, grabitje, vjedhje e tradhti, me dëshmi të rremë etj; por t'a hani atë,
vetëm atëherë kur ka një marrëdhënie të kënaqëshme në mes jush.

Ne tefsirin e Hazinit thuhet: pavarësisht se është i ndaluar çdo përdorimi më
të kotë në pasurinë e tjetrit; por, me qenë se qëllimi kryesor me pasurinë
është ngrënia që përmend Zoti, veçanërisht ngrënia në mynyrë ilegale.
Gjithashtu edhe pasja e shumë mjeteve nga mirësitë, sadeka etj, të cilat e
bëjnë hallall ngrënien e pasurisë; në ajet ka përmendur vetëm tregtinë, për
shkak se tregtia praktikohet më shumë prej njerëzve. Pra, perse Zoti ka
përmendur vetëm tregtinë, nuk do të thotë se nuk ka mjete të tjera që e
bëjnë hallal ngrënien e pasurisë së tjetrit. Pastaj thotë:

«Mos e vrisni vehten tuaj!» D.m.th: Mos e veni vehten tuaj në rrezik!
Ose: mos vrisni njëri-tjetrin!

Me këtë mynyrë thenijeje, ka theksuar se besimtarët janë si një rrup i
vetëm; prandaj vrasja e një njeriu, është si të pritet njëra gjymtyrë e trupit;
ose urdhëri: mos vrisni vehten, është thënë për të ndaluar vet-vrasjen. Ose
do të thotë: mos bëni të atilla punë që shkaktojnë vrasjen tuaj! Ajeti është
përfunduar me fjalët:

«Zoti është mëshirues për ju». D.m.th: shkak u ndalon ju nga
ngrënia e pasurisë së njëri-tjetrit me pa të drejtë dhe nga vetvrasja, është për
shkak se Zoti, është mëshirues për ju.

* * *

«وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ عُدْوَانًا وَظُلْمًا فَسَوْفَ نُصْلِيهِ نَارًا وَكَانَ
ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا (30)»

[Ue men jef'al dhàlike udvànèn ue dhulmen fesoufe nuslijhi nàren ue kàne
dhàlike ale-ll'illàhi jesijren]

«Kushdo që t'a bëjë këtë (vetvrasjen, ose ngrënien e pasurisë së tjetrit
me të kotë, ose të dyja këto veprime, ose një punë që është e ndaluar), duke

e kapërxyer kufirin dhe duke bërë padrejtësi, sëshpejti atë do t'a fusim në zjarrin e xhehen'nemit dhe, kjo është shumë e lehtë për Zotin».

Shpjegime

Me fjalën «Dhàlike» - këtë – theksohet vetvrasja, ose ngrënia e pasurisë së tjetrit padrejtësisht; ose theksohet të gjitha gjërat e ndaluara të përmendura qysh në fillimin e kësaj sureje e dri këtu.

Ebus'su'ud Efendiu, thotë se Zoti, për t'i mbushur zemrat me frikë dhe për t'i bërë mendjekrisurit që të heqin dorë nga punët e lartpërmendura, ka sjellë fjalën e madhërisme "All'lah" dhe në frazën e fundit ka thënë: «Kjo (futja në zjarr e kryengritësve) është punë e lehtë për All'lahun».

* * *

Zoti, pasi tregoi ndëshkimin e atyre që i thotë mendja të bëjnë punë të liga; për të treguar edhe shpërblimin e atyre që ruhen prej mëkateve, urdhëron e thotë:

«إِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ
وَنُدْخِلَكُمْ مُدْخَلًا كَرِيمًا (31)»

[*Ue in texhtenibù kebàire mà tunhoune anhu nukef'firu ankum sej'jiàtikum ue
nudkhalukum mudkhalen kerijmen*]

«Nëse i largoheni fajeve të mëdha, nga të cilat jeni të ndaluar, Ne me madhërinë Tonë, u'a mbulojmë ju fajet e vogla dhe u shtiem në një vend të nderuar, ose u fusim në një vend ku ju kënaqeni».

Shpjegime

Bejzaviu thotë se faje të mëdha quhen ato veprime, për të cilat është përpiluar ndëshkimi i vepruesit nga ana e Zotit; ose quhet ato mëkate, për të cilat ju jeni frikësuar nga ana e Zotit në mynyrë të qartë dhe ndalimi i atyre punëve dihet me argumente definitive.

Thuhet se Pejgamberi ka thënë: «Faje të mëdha janë shtatë: 1. Vënia shok e shoqe Zotit. 2. Vrasja e njeriut pa të drejtë. 3. Etiketimi i gruas së ndershme kurvë; dm.th: me i vënë kurvërimin asaj që nuk e ka bërë. 4. Ngrënia e pasurisë së jetimit. 5. Braktisja e sheshit të luftës. 6. Keqtrajtimi i prindërve. 7. Ngrënia e kamatës».

Fahri Raziu thotë: mostregimi i fajeve të mëdha nga ana e Zotit, është një mirësi hyjnore, për t'i larguar njerëzit nga të gjitha fajet; sepse, nëse Zoti do t'i kishte treguar ato, çdo njeri do t'i dinte e do prirëj të bënte faje të vogla dhe, kështu do të dukej sikur vetë Zoti i shtyn njerëzit në faje të vogla; por i madhi Zot i ka lënë të mbyllura fajet e mëdha, me qëllim që secili të kujtohet se çdo faj që ai bën, është faj i madh dhe kështu do të largohet prej tij.

Ajeti tregon se ata që ruhen prej fajeve të mëdha, atyre nuk i sjellin dëm fajet e vogla, sepse Zoti i'a shlyen atyre fajet e vogla dhe i fut ata në xhen'net, ku do të jenë të kënaqur.

* * *

Zoti, pasi ndaloi ngrënien e pasurisë së tjetrit pa të drejtë; për të treguar edhe se largimin nga kjo punë, e lehtëson qënia e njeriut i kënaqur me pjestimin hyjnor, urdhëron e thotë:

«وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللَّهُ بِهِ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبْنَ وَاسْأَلُوا اللَّهَ مِن فَضْلِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا (32)»

[*Ue là tetemen'nou mà fed'dale-ll'llàhu bihi baëdakum alà baëdin lirr'rrixhàli nesijbun mim'me-ktesebù ue lin'nisài nesijbun mim'me-ktesebne ves'elu-ll'llàhe min fadlihi in'ne-ll'llàhe kàne bikul'li shej'in alijmen*]

«Mos e kërkonit atë gjë me të cilën Zoti ka ngritur (preferuar) disa prej jush mbi disa të tjerë! Për burrat janë pjesët (e shpërblimit për punët) që kanë fituar ata vetë; edhe për gratë janë pjesët që kanë fituar ato vetë. Kërkonit Zotit prej mirësive të Tij! Sepse Allahu është plotësisht i ditur për çdo gjë».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se lumturia e njeriut, është tre llojesh: 1. Lumturi shpirtërore, e cila përbëhet prej fuqisë së besimit dhe veprimit. 2. Lumturi trupore, si shëndet, bukuri dhe jetë të gjatë. 3. Lumturi e jashtme, si pasja shumë fëmijë të mirë, pasuri të shumë hallall, farë e fis, shokë e ndihmësa, kryesi, grada të larta, qënia simpatik dhe dëgjimi i fjalës ndër njerëzit, përmendja për të mirë etj. Në këtë ajet, qëllimi me atë çka i ka dhënë Zoti disa njerëzve dhe i ka ngritur e i ka preferuar ata mbi të tjerët, për të cilën na porosit që të mos e kërkojmë, është për lumturinë e jashtme. Kur njeriu sheh te tjetri ato mirësi që ai nuk i ka vetë; në qoftë se dëshiron zhdukjen e atyre të mirave që ka tjetri, kjo dëshirë e tij quhet (hased) - smirë - dhe është e ndaluar, sepse është si të kundërshtohet pjestimi i Zotit dhe si të pretehdohet se ai vetë i meriton më shumë ato të mira.

Hasedi, shkakton ngritjen e dashurisë në mes njerëzve dhe më në fund (Zoti na ruajt) sjell zhdukjen e besimit të atij që e ka këtë ves të keq.

Disa dijetarë kanë thënë se nuk është mëkat e nuk quhet cmirë t'i kërkohej Zotit nga ato të mira që kanë të tjerët; por disa të tjerë kanë thënë se as kjo lloj kërkesë nuk është e lejuar; sepse gjëja që njeriu e shikon te tjetri dhe që e dëshiron për vehten e vet, për të mund të jetë e dëmshme, prandaj, asnjë njeri nuk duhet të lutet për ato gjëra që ai shikon te të tjerët.

Le të sjellim një shembull lutjeje: O Zot! Më jep edhe mua një shtëpi si shtëpia e filanit, por duhet të lutet:

O Zot! Më jep nga ato ë mira që janë të dobishme si për fenë time, ashtu edhe për jetesën në këtë botë; sepse Zoti, kur i mëson njerëzve se si të luten, urdhëron e thotë:

«*Rab'benà àtinà fid'dun'jà haseneten ue fil-àk'hireti haseneten ue kinà adhàbe-n'nàri*».

D.m.th:

«Zoti ynë! Na jep në dunja të mira dhe në ahiret shumë të mira! Dhe na ruaj prej ndëshkimit të zjarrit!»

Pra njeriu duhet t'i kërkojë Zotit ato gjëra që janë thjeshtë të dobishme për të dhe jo të kërkojë atë gjë siç e ka tjetri; sepse me këtë mynyrë kërkesë, duket sikur njeriu nuk është i kënaqur nga pjestimi i Zotit.

Shkaku i zbritjes së këtij ajeti është:

Um'm Seleme, e cila është njëra nga gratë e nderuara të Pejgamberit, i ka thënë atij:

O i Dërguar i Allahut! Burrat luftojnë, kurse ne nuk mund të luftojmë, ata marrin trashëgimi dy herë më shumë se ne, të ishim bërë edhe ne burra!

Ky ajet mund të jetë për të treguar edhe pjesët e burrave e të grave në ahiret. Atëherë, ajeti përkthehet kështu:

Si për burrat, ashtu edhe për gratë, në ahiret ka shpërblim sipas veprave të mira që kanë bërë në dunja; pra, gjithësecili, duhet të mos e humbë pjesën e shpërblimit për shkak të hasedit, pasi burrat kanë shpërblimin për ushqimin e vesh-mbathjen e grave, por edhe gratë kanë shpërblimin për ruajtjen e nderit dhe shpërblimin e bindjes ndaj burrit, si dhe shpërblimin për punët e shtëisë që ato bëjnë.

* * *

«وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا مَوَالِي مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ
وَالَّذِينَ عَقَدَتْ أَيْمَانُكُمْ فَآتَوْهُمْ نَصِيبَهُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ
شَيْءٍ شَهِيداً (33)»

[*Ue liukl'in xhealnà mevàlije mim'mà terekel-vàlidàni uel-akrebùne uel'ledhijne akadet
ejmànukukem fe àtùhum nesijbehum in'ne-lllàhe kàne alà kul'li shej'in shebijden*]

«Për secilin (burrë ose grua) kemi bërë trashëgëmitarë në pasurinë që lënë prindërit dhe të afërmit. Dhe atyre me të cilët keni lidhur betimim (e besë), t'i jepni pjesët e veta (dhe mos i lini ata duarbosh)! Sepse Zoti mbi çdo gjë është dëshmitarë i plotë».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë e qëllimi me fjalën «Mevàlije» - të afërm - në këtë ajet është për trashëgimtarët, sidomos për farë e fisin.

Fjala «Ejmàn», është shumës i fjalës «jemijn» - betim - por ka edhe kuptimin: dorë e djathtë. Arabët, kur lidhnin besë për diçka, si shenjë se do të mbajnë besën e lidhur, e qoknin me dorën e djathtë me atë që këpusnin pazarin. Pra qëllimi me fjalën «ejmàn», mund të jetë për duart e djathta;

sepse arabët e kohës së xhehaletit dhe të fillimit të islamit, kur dy vetë lidhnin besë, thonin: gjakun dhe shpirtin i kemi sëbashku, nëse luftojmë, do të luftojmë krah për krah dhe nëse do të bëjmë paqë, do ta bëjmë njëherazi; kështu t'i bëhemi trashëgimtarë njëri-tjetrit. Këtë besë e forconin me betim. Kur vdiste njëri, tjetri merrte një të gjashtën e pasurisë; por më vonë, kjo lloj trashëgimie u anulua me ajetin:

«*Ue ulul-erbàmi baëduhum eulà bibaëdin*».

* * *

Zoti, pasi tregoi se burrat dhe gratë kanë pjesë në pasurinë e trashëguar; për të treguar edhe se për çfarë shkalle marrin burrat pjesë të tepërta, urdhëron e thotë:

«الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْقَضُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ قَانِثَاتٌ حَافِظَاتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ وَاللَّاتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا كَبِيرًا» (34)

[Err'rrixhàlu kav'vàmùne ale-n'nisài bimà fed'dale-ll'làhu baëduhum alà baëdin ue bimà enfekù min emvàlibim fes'sàlihàtu kànitàtun bàfidhàtun lilgajbi bimà hafidha-ll'làhu uel'làtij tekha'fune nushùze'ne feidhùhun'ne uehxburùhun'ne fil-medàxhi'i uadribùhun'ne fein etaënekum felà tebgù alejbin'ne sebijlen in'ne-ll'làhe kàne alij'jen kebijren]

«Burra janë rregullues mbi gratë, për shkak se Zoti disa njerëz i ka bërë të virtutshëm mbi disa të tjerë dhe për shkak se ata ushqejnë gratë me pasurinë e vet. Pra, gratë e mira, janë ato që i binden urdhërave dhe që i ruajnë burrave (nderin, pasurinë e shtëpinë), kur ata nuk janë aty me ruajtjen e Zotit (duke i'a prurë Zoti mbarë ruajtjen e tyre). Përsa i përket atyre grave, kryelartësinë e të cilave e kini frikë (duron kur ato tregojnë kryelartësi dhe s'ju binden), këshilloni ato dhe t'i leni ato të veçuara në shtrat dhe, (më në fund) t'i rrihni ato (lehtas). Por, në qoftë se ato binden ju, mos kërkoni ndonjë rrugë kundër atyre (për t'i munduar, ose për t'i divorcuar ato!) Sepse Zoti, është tëpër i lartë dhe shumë i madh».

Shpjegime

«Burra janë rregullues mbi gratë». D.m.th: burri është kryetari i familjes, ai i kryen punët grave dhe atij i dëgjohet fjala.

«Për shkak se Zoti disa njerëz i ka bërë të virtutshëm mbi disa të tjerë». D.m.th: burrat janë kryefamiljarë, për shkak se ata i ka preferuar Zoti duke i dhënë mendje të plotë, fuqi të tepërta për punë dhe për të adhuruar Zotin.

«Dhe për shkak se ata ushqejnë gratë me pasurinë e vet». Prandaj gratë duhet të jenë të kënaqura me pjestimin e Zotit dhe të jenë mirënjohëse ndaj mirësive që kanë nga burrat dhe jo të ankohen e të hidhëqrohen; sepse:

«Gratë e mira, janë ato që i binden urdhërave (të Zotit dhe respektojnë të drejtat e burrave të vet)».

«Dhe që i ruajnë burrave (nderin, pasurinë e shtëpinë), kur ata nuk janë aty me ruajtjen e Zotit (duke i'a prurë Zoti mbarë ruajtjen e tyre)».

Në tefsirin Hazin thuhet se ruajtaja e të drejtave të burrit prej gruas, kur ai nuk gjendet pranë saj, bëhet kështu: ajo të ruaj vehten prej prostitucionit që të mos i cënohet nderi burrit, të ruaj pasurinë e burrit nga shpërdorimi, të ruaj edhe shtëpinë e tij, nga ato gjëra që nuk janë të përshtatëshme për atë shtëpi.

Pejgamberi qoftë bekuar, ka thënë në një fjalë të shejtë:

«Më e mira e grave, është ajo grua, të cilën kur e shikon të gëzon, kur e urdhëron për ndonjë gjë bindet. Kur nuk gjendesh pranë saj, ajo të ruan pasurinë tënde». Pastaj ka kënduar ajetin e sipërpërkthyer.

«Përsa i përket atyre grave, kryelartësinë (nushùzin) e të cilave e kini frikë (duronin kur ato tregojnë kryelartësi dhe s'ju binden), këshilloni ato, t'i leni ato të veçuara në shtrat dhe (më në fund) t'i rrihni ato (lehtas)».

Fjala «Nushùz», do me thënë: me i marrë gruaja burrit mendjen, me kundërshtu urdhërin e tij, mos me dëgju fjalën e tij dhe me u krenu ajo mbi burrin.

Lënia e grave të veçuara në shtrat, përfshinë edhe mos me i fol asaj, madje kjo i bën asaj përshtypje më të madhe. Pra lejohet me mbajtë idhni dhe mos me fol përkohësisht me atë grua që s'bindet. Por, nëse ajo nuk vjen në hulli as me këshilla dhe as duke mos fjetur në të njeiti shtrat, lejohet edhe me rrah atë, por me një rrahje të lehtë, duke mos e tejkaluar kufirin; sepse në ajet, për të theksuar se duhet të ndiqet mynyra më e lehtë e mundëshme për të sjellë gruan në hulli, Zoti ynë thotë:

Sëpari gruaja të këshillohet me fjalë të ëmbla, pastaj dule e lënë të veçuar në shtrat dhe duke mos i folur asaj dhe, sëfundit lejon edhe rrahjen e saj.

Zoti, për t'i frikësuar ata burra që duan t'i mendojnë gratë, e ka përfunduar ajetin me frazën:

«In'ne-ll'lähe kanë alij'jen kebijren».

Zoti është i lartë e i fuqishëm të hakmerret për të varfërat gra, të cilat dëmtohen prej jush; Ai është shumë i madh, megjithëse u ka bërë ju që të jeni mbi gratë, por Ai është më i madh; pra, në qoftë se gruaja kthen dhe bindet, duhet me ia fal asaj disa të meta dhe ju mos kërkonit që të ngecenit.

* * *

«وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِّنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِّنْ أَهْلِهَا إِنْ يُرِيدَا إِصْلَاحًا يُوَفِّقُ اللَّهُ بَيْنَهُمَا إِنْ اللَّهُ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا (35)»

[*Ue in khibtum shikàka bejnibimà feb'athù hakemen min ehlìhì ue hakemen min ehlìhà in jurjìdà islàhan juvef'fiki-l'làhu bejnehumà in'ne-ll'lähe kanë alijmen khabijren*]

«Në qoftëse në mes burrit e gruas kini frikë ndarjen, dërgoni një arbitër prej fisit të burrit dhe një arbitër prej fisit të gruas! Nëse arbitrat duan që t'i pajtojnë ata të dy, Zoti ua bën mbarë atyre që ti pajtojnë; sepse Allahu është plotësisht i ditur dhe i lajmëruar».

Shpjegime

«Në qoftëse në mes burrit e gruas kini frikë ndarjen», d.m.th: në qoftë se merrni vesh se ka filluar grindja në mes burrit e gruas dhe se ajo grindje zgjatet derisa ju të keni frikë se po shkakton ndarjen; atëherë, ju o gjykatës! Ose: ju o besimtarë që u vjen për dore t'i ndreqni ata: «Dërgoni një arbitër prej fisit të burrit dhe një arbitër prej fisit të gruas!». Këta arbitra të jenë përfaqësuesit e atyre si për t'i pajtuar, ashtu edhe në rast mospajtimit, për t'i ndarë ata dhe gruaja të marrë parat e kurorëzimit. «Nëse ata arbitra duan t'i pajtojnë, (ose nëse burri dhe gruaja duan të pajtohen), sepse Allahu është plotësisht i ditur për qëllimin e të dyja palëve dhe Ai është i lajmëruar se si do të përfundojë çështja». Pra, arbitrat dhe burri e gruaja, duhet të kenë qëllim pajtimin.

Fahri Raziu thotë: Ky ajet mund të jetë drejtuar gjykatësve, por më shumë mund të jetë drejtuar të gjithë besimtarëve që kanë aftësi e mundësi të nderqin e të pajtojnë burin e gruan, kur ndërmjt tyre ka hyrë grindja; sepse urdhëri për të dërguar arbitra, është me qëllim që të ndalohet ndarja e burrit me gruan; pra, largimi i dëmit sa të jetë e mundur, është detyrë për çdo besimtar që i ka mundësitë ta largojë atë.

Zoti ka thënë se arbitrat të jenë prej fisit të të dyja palëve; sepse fisi i din më në hollësi punët e tyre dhe se fjala e fisit, bën më shumë përshtypje, gjithashtu ata mund të bisedojnë më lirshëm me të dyja palët dhe kështu çështja zgjidhet më me lehtësi. Por, lejohet të dërgohen edhe arbitra që nuk janë nga fisi.

Zoti ynë për të frikësuar arbitrat dhe burrin e gruan që të mos kapen në të kundërtën e së drejtës, ajetin e përfundon duke thënë:

«Zoti është plotësisht i ditur dhe i lajmëruar»

* * *

Zoti, pasi tregoi se grindja dhe idhnia që ndodhin në mes burrit e gruas, duhet të mënjanohej dhe se ata të dy kanë detyrë të shkojnë mirë me njëri-tjetrit; për të treguar edhe disa cilësi morale të mira që i duhen shumë njerëzve, urdhëron e thotë:

«وَاَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ مُخْتَلًا فَخُورًا (36)»

*[Uabudu-ll'llàhe ue là tushrikù bibi shej'en ue bil-vàlidejni ibsànen ue bi dhil-kurbà
ueljetàmà uelxhàril-xhunubi ues'sàhibi bil-xhenbi uebni-s'sebijli ue mà melekt
ejmànuku in'ne-ll'llàhe là jubib'bu men kàne mukhtàlen fekhuren]*

«Adhuroni Zotin dhe mos i bëni shok Atij asnjë send! Bëni nderime nënës e babës! Bëni të mira: të afërmve, fqinjët që ke afër dhe shokut që ke me vete, edhe udhtarëve dhe robërve që i keni marrë skllavër me duart tuaja! (Mos u krenoni ndaj këtyre)! Sepse Zoti nuk i don ata që krenohen e lavdrohen».

Shpjegime

Ebus'su'ud Efendiu thotë: Ky ajet është një frazë e veçantë për treguar të drejtat që kanë njerëzit ndaj Zotit, ndaj prindërve e ndaj të tjerëve; gjithashtu u treguan edhe të drejtat që kanë burrat e gratë në mes njëri-tjetrit.

Fahri Raziu thotë se Zoti në këtë ajet ka treguar njëmbëdhjetë cilësi të mira:

1. T'i bëhet (ibadet) adhurim Zotit.

Fjala "ibadet" – adhurim - megjithëse Ibni Ab'basi ka thënë se është në kuptimin e (teuhjdit) Njësimit të Zotit, thënia më e vërtetë është se kjo fjalë përfshinë të gjitha punët e zemrës dhe të gjymtyrëve; sepse "ibadet" do me thënë: të zbatohen deri në një urdhërat e Zotit, vetëm për faktin që i ka urdhëruar Zoti. Pra, sipas këtij kuptimi, fjala "ibadet" përfshinë të gjitha punët e brendëshme dhe të jashtme të njeriut, qofshin ato morale, ose lëndore. Prandaj nuk është e arsyeshme që kjo fjalë të ngushtohet vetëm në kuptimin e (teuhjdit) Njësimit të Zotit, por është më mirë që të përgjithësohet në të gjitha kuptimet që ajo përfshinë. Atëherë fraza: «vaëbudu-ll'llàhe!» do me thënë: adhurojeni Zotin me të gjitha llojet e adhurimit!

2. Të mos i vihet Zotit shok asnjë lloj sendi, as prej sendeve me shpirt dhe as prej sendeve që s'kanë shpirt. Kjo do me thënë se adhurimin bëjeni me thjeshtësi qëllimi dhe mos bëni aspak (rijaë) hipokrizi në kryerjen e detyrave të shejta.

3. Të nderohen prindërit; duke iu bindur atyre në të gjitha urdhërat që nuk janë në kundërshtim me urdhërat e sheriatit dhe me ti shërbehet atyre, ata të ushqehen, të mbrohen e të mëshirohen, të mos i flitet atyre vrazhdë dhe të mos bëhen të atilla punë, që i hidhërojnë e i zemmërojnë prindërit, dhe sëfundi lutjuni Zotit për ata në të pesë kohët e faljes së namazit duke thënë:

«Rab'benag-fir lij ue livàlidej'je ue lilmuëminijne joume jekùmul-hisàbu!»
D.m.th:

Zoti ynë! Më fal mua, prindërit e mi dhe të gjithë besimtarët, atë ditë që do të bëhet shikimi i llogarive!

4. T'i bëhet mirë farë e fisit: të ndihmohen në rast nevojë dhe të shkohet te ata për vizitë. Zoti, për të theksuar se është detyrë e shejtë (silatu-rr'rrahmi) – mbajtja e lidhjeve me farë e fisin – tregoi se pas nderimit të

prindërve, të cilët janë më të afërmit e njeriut, është detyrë të nderohen edhe të afërmit që vijnë pas prindërve.

5. Të shikohen jetimët. Qëllimi me me fjalën të shikohen jetimët, është për ti ruajtja atyre pasurinë (nëse kanë pasuri), për t'i edukuar ata me butësi, për t'i ndihmuar ata me veshmbathje etj. Me këtë urdhër Zoti i ka siguruar jetimëve qetësinë; sepse jetimët nga çdo pikpamje meritojnë të shikohen e të mëshirohen për shkak se nuk ka kush ti marrë nën kujdes.

6. Të shikohen të varfërit e të miturit.

7. Të nderohet fqinji që ke afër.

8. Të nderohet fqinji që është më larg.

Qëllimi me fqinjin e afërt, është, për ata fqinjë që njeriu i sheh një herë ose edhe dy herë në ditë, kurse me fqinjin e largët, është për fqinjin të cilin e sheh një herë në dy tre ditë.

Në këtë ajet të madhëruar, Zoti ka porositur që të shkohet mirë me njerëzit, sidomos me farë e fisin dhe me fqinjin e afërm e të largët.

Qëllimi me nderimin e fqinjëve, është: nëse fqinji është i varfër, është detyrë që ata të pasuruen; nëse fqinji të kërkon hua, duhet t'i jepet, nëse atyre i bie ndonjë e mirë, duhet të urohen, nëse u bie ndonjë e ligë, duhet të ngushullohen, gjithashtu është detyrë që të shkohet te ata për t'i pyetur që të mos u mbetet hatëri, nëse atyre u ndodh ndonjë vdekje, duhet të shkohet në xhenazen e tyre; me një fjalë, është detyrë të dëshirosh për fqinjin atë që dëshiron për vehten tënde.

Disa dijetarë kanë thënë se qëllimi me fqinjin e afërm, është për fqinjin që e ke fis dhe me fqinjin e largët, është për fqinjin që nuk i ke fis.

Bejzaviu thotë se Pejgamberi alejhis'selam i ka ndarë fqinjët në tre kategori: 1^{pari} është ai që ka tre të drejta: 1) Të drejtën e fqinjit; 2) Të drejtën e fisit. 3) Të drejtën si musliman. 2^{dyti} Është ai që ka dy të drejta: 1) Të drejtën e fqinjit dhe 2) Të drejtën si musliman. 3^{treti} Është ai që ka vetën të drejtën e fqinjit. Dm.th: se edhe jomuslimani te muslimani gëzon të drejtën e fqinjit.

9. Të nderohet shoku; shoku që udhtoni sëbashku, bashknxënësin, bashkpuntorin, kolegun e mjeshtisë, personi me të cilin je në një mbledhje, si dhe ai që qëndon përkrah teje në faljen e namazit.

Me këtë frazë të ajetit Zoti ka porositur që të shkojnë mirë edhe ata që bashkbisedojnë, qoftë edhe për një kohë të shkurtër.

Disa kanë thënë se qëllimi me fjalën «ues'sāhibi bil-xhenbi» - fqinjin e afërt – është për gruan, të cilën njeriu kurdoherë e ka pranë; pra Zoti ynë ka porositur që të drejtat e saj të respektohen gjithmonë.

10. Të nderohet udhtari; sepse njeriu që largohet prej vendit të vet, sado i pasur që të jetë, shpesh ndodh që ka nevojë për ndihmë. Pra, Zoti, ashtu sikurse i ka detyruar njerëzit që ti ndihmojnë bashkqytetarëve, po ashtu i ka detyruar që të ndihmojnë edhe ata që nuk janë bashkqytetarë. Kështu i madhi Zot ka treguar pikat më kryesore të ndihmës shoqërore.

Muham'med Vehbi Efendiu (autori i tefsirit: "Hulâsatul-Bejân") thotë se në shumicën e qyteteve të vendeve muslimane, sidomos në Anadoll, janë hapur nëpër qytete e nëpër fshatra dhoma e shtëpi të posaçme për t'i siguruar udhtarëve ushqimin e fjetjen dhe, shpenzimet për këto nevoja i kryejnë të pasurit e vendit. Ky zakon i bukur është themeluar duke u bazuar në ajetin e sipërpërkthyer. Do me thënë se ata shpëtimirë që e ndjekin këtë zakon, zbatojnë urdhërin e Zotit. Mirëpo – thotë Vehbi Efendiu – disa të rinj, duke u bazuar në zakonet që gjenden në Evropë, ku askush nuk i ndihmon udhtarët, kanë filluar të thonë: nuk është nevoja të jetë zakoni i pritjes e i përcjelljes së udhtarëve dhe se ata njerëz bujarë që e kryejnë këtë punë, janë të çmendur(?) Por ata të rinj harrojnë se sa shumë i ka nderuar bujtësit (musafirët) i madhi Ibrahim, i cili ka marrë epitetin: (khalijlur-rr'rahmân) – miku i Zotit mbrojtës – ata harrojnë edhe urdhërin e Zotit dhe duan të imitojnë evropianët Na mjeron ky lloj mendimi i gabuar.

(Unë përkthyesi themë se shqyr Zotit, që zakoni i pritjes e i përcjelljes së udhtarëve në Shqipëri ekziston, sidomos nëpër fshatra e në malsi. Aq bukur nderohen bujtësit e udhtarët, sa nuk ka ku të vejë më bukur. Le të marrim një shembull: Një udhtar i panjohur shkon dhe lëshon zë në një shtëpi; kur në shtëpi nuk ndodhen burrat, dalin gratë dhe e fusin brenda, i lajnë këmbët dhe e nderojnë me sa kanë mundësi. Madje në disa malësi, është zakon ti meret gjaku bujtësit e udhtarit, kur ndodh që ai vritet pasi ka dalë prej shtëpisë mikëpritëse. Me gëzim shikojmë se të rinjtë tanë, akoma nuk kanë filluar t'i përbuzin këto zakone fisnike, siç po bëjnë të rinjtë e lartpërmendur, të cilët paskan zbritur në shkallën më të ulët të imitimit).

11. Të shikohen skllëvërit, njerëzit dhe kafshët. Njeriu, ata që i ka nën urdhër, nuk duhet t'i detyrojë në punë të rënda dhe të mos i flasë atyre me fjalë therëse, por duhet të shkojë mirë me ata dhe t'i japë atyre ushqim të mjaftueshëm e gjëra të tjera të nevojshme, ashtu si të jetë më e arsyeshme dhe nuk duhet që ata t'i përdorë në shërbim duke i shnderuar.

Ky ajet i ka vënë themelet detyrave kryesore që ka njeriu ndaj Zotit dhe ndaj njerëzve.

* * *

Zoti, pasi tregoi se nuk i don ata të krenohen; për të treguar edhe disa vese të tyre, urdhëron e thotë:

«الَّذِينَ يَبْخُلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُونَ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا(٢١)»

[El'ledhijne jebkhalüne ue jeëmurîne-n'nàse bil-bukhli ue jektumüne mà àtàhumu-ll'llàhu min fadlibí ue aëtednà lil-kâfirijne adhàben mubijnen]

«(Ata që krenohen dhe të cilët Zoti nuk i don), janë nga ata njerëz që jo vetëm që janë kopracë (nuk japin aty ku duhet dhënë), por urdhërojnë edhe

të tjerët që të mos japin; ata i fshehin mirësitë që i ka dhuruar Zoti me mirësinë e vet; por Ne me madhërinë Tonë, kemi përgatitur për mohuesit (mosmirësnjohësit) një ndëshkim çnderues».

Shpjegime

Në tefsirin Hazin thuhet: Në shariat, dorështërnguar quhet ai njeri që nuk e jep gjënë që ka detyrë të japë. Pra, te arabët, dorështërnguar quhet ai që nuk jep, qoftë kur e ka detyrë të japë, qoftë edhe kur nuk e ka detyrë të japë.

Fahri Raziu thotë se qëllimi me dorështërnguarin në këtë ajet, është për mosdhënien e pasurisë, por ka edhe disa që thonë se qëllimi është për mësimin e diturisë dhe, këtë thënie ia adresojnë Ibni Ab'basit, i cili ka thënë se jehuditë nuk i tregonin cilësitë e Pejgamberit që janë përmendur në Teurat, por i fshihnin ato; prandaj Zoti i kërcënon ata me këtë ajet. Gjithësesi, thënia më e vërtetë është se qëllimi me dorështërnguarin, duhet të jetë thjesht për kopracin; sepse ky ajet ka ardhur pas ajetit që urdhëronte ndihmën me pasuri.

Është më afër mendjes (me qenë se fjala “bukhl” – kopraci, dorështërnguarje – është përmendur në mënyrë absolute) që qëllimi të jetë edhe për dorështërngesë në pasuri, në dituri e në të të tjera. Atëherë, kjo fjalë do me thënë: ndalimi i shpenzimit që është detyrë të shpenzohet.

Zoti, pasi kritikoi dorështërnguarit për tre vese, na tregoi edhe se dënimi i tyre, është një ndëshkim çnderues.

Tre veset e dorështërnguarve të përmendur në ajet janë:

1. Fakti që ata janë dorështërnguar. 2. Ata urdhërojnë edhe të tjerët që të mos japin. 3. Ata fshehin të mirat që u ka dhuruar Zoti.

Bejzaviu thotë se zbritjen e këtij ajeti e kanë shkaktuar fjalët që jehuditë i thonin disa ensarëve të pasur, gjoja se po i këshillonin: mos e ndani pasurinë! Sepse ju nuk e dini se si do të mbarojë kjo punë! Është frikë se do të mbeten ngushtë dhe do të varfërohen!

Këto fjalë jehuditë ia thonin ensarëve për ti ndaluar nga dhënia që ata bënin për (muhaxhirët) emigrantët e nderuar. Pra, qëllimi me fjalën “mohuesit” (qafirët) në këtë ajet, është për jehuditë e sipërtreguar, por mund të jetë edhe për të gjithë mosmirësnjohësit.

* * *

Zoti, për të treguar edhe punën e atyre që e ndajnë pasurinë e tyre për t'i parë të tjerët, urdhëron e thotë:

«وَالَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ
وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَنْ يَكُنِ الشَّيْطَانُ لَهُ قَرِينًا فَسَاءَ
قَرِينًا (38)»

[Uel'ledhijne junfikâne emvâlehun riâe-n'nâsi ue là juëminûne bil'lâhi ue là biljournil-âkbiri ue men jekuni-sh'shejtânu lehû karijnen fesâe karijnen]

«(Zoti nuk i don) edhe ata që e ndajnë pasurinë e tyre që ti shohin të tjerët dhe që nuk besojnë as në Zotin e as në ditën e fundit. (Ata kanë për shok djallin) dhe atij që i bëhet shok djalli, sa shok të keq që ka ai».

Shpjegime

Ky ajet ka zbritur kundra hipokritëve, të cilët nganjëherë jepnin para me qëllim që ti shihte Pejgamberi e shokët e tij dhe nuk i jepnin me qëllimin e thjeshtë që të fitonin kënaqësinë e Zotit; sepse ata nuk besonin as në Zotin e as në ditën e fundit. Zoti na tregon se edhe për këta hipokritë është përgatitur ndëshkimi çnderues,

* * *

«وَمَا ذَا عَلَيْهِمْ لَوْ آمَنُوا بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقَهُمُ اللَّهُ وَكَانَ اللَّهُ بِهِمْ عَلِيمًا (39)»

[Ue mà dhà alejhim lou àmenû bil'lâhi ueljournil-âkbiri ue enfekû mim'à rezekahumu-ll'llâhu ue kâne-ll'llâhu bihim alijmen]

«Ç'do do të bëhej për ata sikur të besonin në Zotin e në ditën e fundit dhe të shpenzonin nga ajo pasuri që i ka dhënë Allahu? Zoti është i ditur për të gjitha punët e tyre».

Shpjegime

Bejzaviu thotë se ky ajet ka zbritur për të kritikuar (munafikët) hipokritët, për shkak se ata nuk mendojnë se ku e kanë dobinë dhe për të treguar se besimi është punë e lehtë, prej të cilit njeriu s'ka asnjë dëm, përkundrazi ka shumë dobira. Është turp për njeriun kur ai nuk i kupton dobitë e besimit; prandaj Zoti qysh në fillim të ajetit e ka prurë fjalën në formë pyetje mohuese, që do me thënë: ç'farë dëmi do të kishin ata sikur të besonin në Zotin e në ahiretin dhe të ndanin nga pasuria e tyre? Kush ka parë dëm prej besimit dhe prej dhënies, që të shohin ata?

* * *

Zoti, pasi kritikoi njerëzit që nuk besojnë, për ti nxitur që edhe ata të besojnë, urdhëron e thotë:

«إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ وَإِنْ تَكَ حَسَنَةً يُّضَاعِفْهَا وَيُؤْتِ مِنْ لَدُنْهُ أَجْرًا عَظِيمًا (40)»

[T'ne-ll'llâhe là jadblimu mithkâle dherr'rretin ue in teku baseneten judâifhâ ue juête min ledunhu exbren adbijmen]

«S'ka dyshim se Zoti nuk i bën padrejtësi askujt qoftë edhe një grimcë dhe, nëse ajo (puna e mirë që bën njeriu edhe sa një grimcë) është e mirë, Ai e dyfishon atë dhe prej mirësisë së Vet i jep atij një shpërblim të madh».

Shpjegime

Në tefsirin e Taberit dhe të Hazinit, thuhet se fjala «dherr'rreh» do me thënë: milingonë, ose vezët e milingonës, ose grimca e vogël që duket vetëm nën rrezet e diellit. Si do që të jetë, ajo fjalë është sjellë si shembull për të treguar pakicë të pallogaritëshme; d.m.th: Zoti nuk i bën aspak padrejtësi njeriut.

Qëllimi me dyfishimin e së mirës, është për shtimin e shijeve trupore në xhen'net, kurse qëllimi me shpërblimin e madh që do t'i japë Zoti prej anës së Vet, është për atë gëzim shpirtëror që do të ndjejnë ata, kur të shikojnë bukurinë e Zotit në xhen'net.

* * *

Zoti, pasi tregoi se nuk i bën padrejtësi askujt dhe se bamirësve do t'u shtojë shpërblimin; për të treguar edhe se mirësia e Zotit do të jetë sipas dëshmisë që do të bëjnë pejgamberët, urdhëron e thotë:

«فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيداً (41)» يَوْمَئِذٍ يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَعَصَوُا الرَّسُولَ لَوْ تُسَوَّى بِهِمُ الْأَرْضُ وَلَا يَكْتُمُونَ اللَّهَ حَدِيثاً (42)»

[Fekejfe idhà xhiënà min kul'i um'metim bishebidin ue xhiënà bike alà haulài shebijden. Joumeidhin javed'du-l'ledhijne keferu ue asavu-rr'rresule lou tusev'vâ bibimul-erdu ue là jektumüne-ll'läbe hadijthen]

«Si do të jenë gjendja e atyre, kur Ne do të biem prej çdo um'meti (pejgamberin e tij) si dëhmues dhe kur të të biem edhe ty si dëshmues mbi ata? Në atë ditë, ata që kanë mohuar (të vërtetën) dhe që kanë kundërshtuar pejgamberët, do të dëshironin të rrafshoheshin baraz me tokën (që të mos dukeshin), por ata nuk mund ti fshehin Zotit as edhe një fjalë».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë: Ibni Mes'ûdi tregon se Pejgamberi ynë ka thënë: «Ditën e kijametit, um'meti im do të dëshmojë se pejgamberët e mëparshëm i kanë komunikuar um'meteve të vet dispozitat e sheriartit dhe unë do të jem vërtetues i atyre dëshmitarëve».

Pejgamberi i çdo populli, ditën e kijametit do të dëshmojë për besimin ose për mosbesimin dhe për punët e mira e për punët e liga të um'metit të vet. Edhe Pejgamberi ynë do të dëshmojë se ata pejgamberë janë të vërtetë. Pra, në atë ditë mohuesit dhe kundërshtarët e Pejgamberit, do të dëshironin të rrafshoheshin me dheun, ose do të dëshironin që të mos ringjalleshin; por, asnjë dobi për ata! Ata nuk i fshehin Zotit as edhe një fjalë.

* * *

Zoti, pasi ndaloi me ajetet e mësipërme vënien shok Zotit, kopracinë dhe hipokrizinë; për të ndaluar edhe ato gjëra që e çojnë njeriun pa e kuptuar ai në ato punë, sidomos në shirk, urdhëron e thotë:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى حَتَّى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّى تَغْتَسِلُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوْهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا غَفُورًا (43)»

[Jà ej'jube-l'ledhijne àmenù là takrebu-s'salâte ue entum sukàrà bat'tà taëlemù mà tekùlùne ue là xhununben il'là àbirij sebijlin bat'tà tagtesilù ue in kuntum merdà eu alà seferin eu xhàe ehadun minkum minel-gàiti eu lāmestumum-n'nisàe felem texhidù màen fetejem'memù saijden taj'jiben feemsebù bivuxhùbikum ue ejdijekum in'ne-ll'làhe kàne afuv'ven gafùren]

«O ju që keni besuar! Mos afrohi të falni namaz duke qenë të dehur, derisa të dini se ç'thoni! As kur jeni (xhunub) bërë për t'u larë, derisa të laheni, përveçse kur jeni udhtarë! Nëse jeni sëmurë, ose jeni në udhtim e sipër, ose ndonjëri prej jush vjen pas kryerjes së nevojës, ose keni kontaktuar me gratë dhe nuk gjeni ujë, atëherë bëni qëllim faqen e dheut, e cila është e pastërt! Mjafton të fshini fytyrat e duart tuaja me dheun, sepse Zoti është falës dhe mbulues (i të mëteve tuaja)».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se qëllimi me faljen e namazit në këtë ajet, mund të jetë për vendin e faljes, atëherë kuptimi i ajetit është:

«O ju që keni besuar! Mos afrohi në xhami kur jeni të dehur, derisa të dini se ç'thoni!»

Ose qëllimi mund të jetë për vetë faljen e namazit dhe atëherë ajeti do me thënë: “Mos u afroni për të kryer faljen e namazit kur jeni të dehur!” Sepse dehja e bën njeriun të gabojë në këndim dhe në kryerjen e konditave të tjera.

Interpretuesit e Kur'anit kanë thënë se zbritjen e këtij ajeti e ka shkaktuar kjo ngjarje:

Abdurr'rahman bini Aufi ka ftuar disa sahabë në gosti, kur akoma nuk ishte ndaluar pirja e verës dhe ata pasi kanë pirë, janë ngritur të dehur të falin namazin e mbrëmjes; imami i tyre duke kënduer suren “El-Kâfirûn”, në vend që të thonte «lâ aëbudu mà taëbudùne» - nuk adhuroj atë që adhuroni (ju o idhujtarë)», ka thënë: «aëbudu mà taëbudùne» - adhuroj atë që adhuroni edhe ju! Mbi këtë ngjarje thotë imam Aliu, ka zbritur ajeti i sipërkthyer. Pas zbritjes së këtij ajeti, pijanecët e pakësuan pirjen e alkoholit, madje ata që e pinin, prisnin derisa të mbaronin faljen e namazeve. Më vonë pija u ndalua krejtësisht.

«As kur jeni (xhunub) bërë për t'u larë, derisa të laheni, përveçse kur jeni udhtarë!»

Sepse kur njeriu do të falë namaz, është kërkesë që ai të jetë i pastër, veçse në qoftë se jeni në udhtim e sipër dhe udhtari nuk gjen ujë, ose gjen ujë, por nuk është i zoti ta përdorë, atëherë, për këtë njeri, Zoti ynë ka lejuar që ky njeri të falë namaz pasi të bëjë teje'mum me tokë.

Zoti, pasi i ndaloj të dehurit dhe ata që janë xhunub nga falja e namazit, përsa kohë do të jenë në atë gjendje; për të treguar edhe lejimin nga ana e Allahut që të falin namaz duke bërë tejem'mum edhe të sëmuret e bujtësit, urdhëron e thotë:

«Nëse jeni sëmure, ose jeni në udhtim e sipër, ose ndonjëri prej jush vjen pas kryerjes së nevojës, ose keni kontaktuar me gratë dhe nuk gjeni ujë, atëherë bëni qëllim faqen e tokës, e cila është e pastër! Mjafton të fshini fytyrat e duart tuaja me tokë, sepse Zoti është falës dhe mbulues i të metave tuaja».

Fahri Raziu thotë se në këtë ajet, janë treguar katër gjëra që e detyrojnë njeriun të bëjë tejem'mum: 1. Sëmundja. 2. Është bujtës. 3. Pas kryerjes së nevojës. 4. Kontakti me gratë, kur nuk gjen ujë, atëherë lejohet pastrimi me tokë dhe të kryhet falja e namazit. Ajeti tregon edhe gjymtyrët që duhet të fërkohen me tokë dhe, janë vetëm fytyra dhe duart dhe jo gjymtyrët e tjera.

* * *

«أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيباً مِّنَ الْكِتَابِ يَشْتُرُونَ
الضَّلَالََةَ وَيُرِيدُونَ أَن تَضِلُّوا السَّبِيلَ (44)» «وَاللَّهُ أَعْلَمُ
بِأَعْدَائِكُمْ وَكَفَى بِاللَّهِ وَلِيًّا وَكَفَى بِاللَّهِ نَصِيرًا (45)»

*[E lem tere ile-l'ledhijne ñtù nesijben minel-kitàbi jeshterùne-d'dalàlete ue jurijdùne en
tedil'lù-s'sebijle. Uell'llàhu aëlemu bi aëdàikum ue kefà bil'làhi
velij'jen ue kefà bil'làhi nesijren]*

«A nuk i sheh ti (o i dashuri Im) ata njerëz, të cilëve u është dhënë një pjesë prej librit? Këta e blejnë humbjen dhe dëshirojnë ju që t'u nxjerrin nga rruga e drejtë. Por Zoti i di më mirë se ju se kush janë anmiqt tuaj dhe është e mjaftueshme që Allahu është mik e ndihmues».

Shpjegime

Qëllimi me librin në këtë ajet, është për Teuratin dhe qëllimi me njerëzit që u është dhënë një pjesë e librit, është për dijetarët e jehudive. Për të theksuar se dituria e tyre është e pakët, fundin e fjalës “nesijbun” e ka prurë me “un” (tenvijn), çka nga pikpamja gjuhësore tregon pakicë.

Në këtë ajet Zoti ka treguar dy cilësi të çifutëve:

1. Ata kanë blerë (dalaletin) humbjen; d.m.th: për të ruajtur pozitën e vet, përgënjeshtrojnë profetsinë e Pejgamberit dhe këmbëngulin në judaizmin.

2. Dëshira e tyre për të nxjerrë edhe të tjerët nga rruga e drejtë.

Fahri Raziu thotë se ky ajet ka zbritur për dy dijetarë të çifutëve që banonin në Medine dhe që mundoheshin të ngatërronin mendjen e disa banorëve të Medines, si Abdull'llah bini Ubej'jit që të mos bëheshin musli-

manë. Dy çifutët e sipërpërmendur quheshin Rufa'ah bini Zejd dhe Mâlik bini Dahshem.

* * *

«مَنْ الَّذِينَ هَادُوا يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَيَقُولُونَ
سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَاسْمَعْ غَيْرَ مُسْمِعٍ وَرَاعِنَا لَيْئًا بِالسِّنِّتِهِمْ
وَطَعْنَا فِي الدِّينِ وَلَوْ أَنَّهُمْ قَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَاسْمَعْ
وَانْظُرْنَا لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ وَأَقْوَمَ
وَلَكِنْ لَعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ إِلَّا قَلِيلًا» (46)

[Mine-l'ledhijne hàdù juharr'rrifûnel-kelime an mevâdi'ibî ue jekâlûne semiënà ue asajnà
uesmaë gajre musmeïn ue ràinà lej'jen bielsinetihim ue taënen fi-d'dijni ue lou en'nehum
kalû semiënà ue etaënà uesmaë uendhurnà lekàne khajren lehum ue akeveme
ue lakîn leanehumu-ll'illâhu bikufribim felà juëminûne il'là kalijlen]

«Një palë prej jehudive i ndryshojnë vendin fjalëve dhe thanë: dëgjuam dhe kundërshtuam, dëgjo, u bëfsh që të mos dëgjosh! (thanë edhe): respektona! (këto fjalë i thanë) duke i mbllaçitur nëpër gojë që të (me qëllim) shajnë fenë. Sikur ata të thonin: dëgjuam dhe u bindëm; dëgjo dhe na shiko me mëshirë! Do të ishte më e dobishme dhe më e drejtë për ata, por ata i mallkoi Zoti për shkak të mohimit dhe, prej tyre besojnë shumë pak vetë».

Shpjegime

«Një palë prej jehudive i ndryshojnë vendin fjalëve».

Ata e bëni ndërlikimin e fjalëve duke vënë një fjalë tjetër në vendin e fjalës origjinale, ose duke ndryshuar kuptimin e fjalës me ndrydhje të kota.

Në kohët fatlume, shpesh herë ka ndodhur që jehuditë të hynin në audiencë të Pejgamberit dhe e pyesnin atë për ndonjë çështje; por kur ata dilinin jasht, e ndryshonin përgjigjen që merrnin prej tij.

«Dhe thanë: dëgjuam dhe kundërshtuam». D.m.th: kur Pejgamberi i urdhëronte ata për ndonjë gjë, ata sa për sy e faqe i thonin: e dëgjuam urdhërin tënd; por me zemër thonin: nuk i bindemi atij urdhëri!

«Dëgjo, u bëfsh që të mos dëgjosh!»

Këto fjalë përdorëshin për nderim, por përdorëshin edhe për sharje. Kur përdorëshin për nderim, kanë kuptimin: dëgjo, mos dëgjofsh fjalë të liga! Dhe kur përdorëshin për sharje, kanë kuptimin: dëgjo, mos arrifsh të dëgjosh, u shurdhofsh!

Jehuditë, sipas zakonit çifut, i thonin ata fjalë për t'u tallur me Pejgamberin dhe për t'i thënë botës: nëse Muham'medi do të ishte pejgamber, do të kuptonte qëllimet tona, por ai nuk është pejgamber, prandaj nuk i merr vesht ato qesënditë tona, që ne ia themi me fjalë dykuptimshe.

«(Thanë edhe): respektona!» D.m.th: kur jehuditë po bisedonin me Pejgamberin i thanë: «Ràinà» - Respektona! Dëgjoje fjalën tonë me respekt!

Mirëpo fjala «Ràinà», kur shqiptohet duke zgjatur zanoren «i», ka kuptimin: 'Ti ke qenë bari ynë.

Jehuditë duke mbllaçitur këtë fjalë, me qëllim e shqiptonin me «i» të zgjatur, që ti jepni kuptimin: bari dhensh. Prandaj Zoti i nxjerr në shesh qëllimet e tyre duke u thënë:

«(Këto fjalë jehuditë i thanë) duke i mbllaçitur nëpër gojët e tyre dhe me qëllim që të shajnë fenë».

«Felà juëminùnë il'là kalijlen»

«Prej tyre besojnë shumë pak vetë». D.m.th: përveç një pakice prej tyre, ata nuk besojnë. Ose: ata kanë pak besim; d.m.th: ata i besojnë vetëm Musasë e Teuratit dhe jo të gjithë profetëve e të gjitha librave qiellorë. Por edhe ky lloj besimi i tyre, nuk është i vlefshëm, sepse duhet të besohen të gjithë peygamberët dhe të gjitha librat qiellorë.

* * *

Zoti, pasi i nxorri në shesh dhelprëritë e jehudive dhe ngatërresat e tyre; për ti urdhëruar ata që të besojnë, urdhëron e thotë:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ آمِنُوا بِمَا نَزَّلْنَا مُصَدِّقًا
لِّمَا مَعَكُمْ مِّن قَبْلُ أَن نُّظْمِسَ وُجُوهًا فَنَرُدَّهَا عَلَىٰ أَدْبَارِهَا
أَوْ نَلْعَنَهُمْ كَمَا لَعَنَّا أَصْحَابَ السَّبْتِ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ
مَفْعُولًا (47)»

[Jà ej'jube-l'ledhijne ùtul-kitàbe àminù bimà nez'zelnà musad'dikan limà meakum min
kabli en natmise vuxhùben fenerud'dehà alà edbàrihà eu nel'anuhum kemà lean'nà
as'hàbe-s'sebti ue kàne emru-ll'illàhi mef'ùlen]

«O ju që u është dhënë libri (Teurati)! Besoni në librin që Ne kemi zbritur, i cili është vërtetuesi atij libri që keni ju! (Besoni atij) përpara se të zhdukim një palë fytyra dhe t'i kthejmë ato mbrapsht (andej nga kanë ardhur), ose para se ti mallkojmë ato, ashtu siç mallkuam (as'hàbi sebtin) ata jehudi që nuk nderonin ditën e shtunë. Urdhëri i Zotit është i zbatueshëm». Ai urdhër nuk mbetet pa u vënë në veprim për ata që nuk besojnë.

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se qëllimi me ata që u është dhënë libri, është për ata që e dinë mirë Teuratin dhe profetisinë e Peygamberit tonë. Kurse qëllimi me librin vërtetues të Teuratit, është për Kur'anin. Zoti ynë, me thënien: besoni Kur'anit, i urdhëron ata që ti besojnë gjithë peygamberëve dhe të gjitha librave qiellorë, madje të gjitha gjërave që janë për t'u besuar.

Qëllimi me zhdukjen e fytyrave, është për zhdukjen e ndiesisë së fytyrave të tyre. D.m.th: besoni para se t'ua zhdukim ndiesitë e fytyrave tuaja, që ju të bëheni si shtazët, të mos e shikoni të vërtetën dhe të mos e dëgjoni atë.

Qëllimi me kthimin e fytyrave të tyre mbrapsht, ose është për mbra-pështinë e fatit të tyre; d.m.th: besoni para se fati t'u kthehet mbrapsht dhe të diskreditoheni! Ose është për kthimin e tyre andej nga kishin ardhur.

Jehuditë e rrethit të Medines kishin ardhur aty prej Damaskut (Sham). Zoti i thotë jehudive të Medines: besoni para se t'u dërgojmë përsëri atje nga kini ardhur! Kjo u ngjau jehudive të beni Kurejdhas, të cilët i përzunë muslimanët dhe shkuan të poshtëruar në Damask.

Qëllimi me (As'hàbi sebtin) – të zotët e ditës së shtunë – është për popullsinë e qytetit Ejleth, të cilët e kishin të ndaluar të peshkonin ditën e shtunë, por ata nuk e respektuan ndalimin hyjnor, prandaj Zoti i mallkoi ata.

«Ue kanë emru-ll'llàhi mef'ùlen».

«Urdhëri i Zotit është i zbatueshëm». D.m.th: nëse jehuditë nuk i besojnë Kur'anit, le t'a dinë se urdhëri i Zotit për zhdukjen e një pjesë prej tyre dhe përzënia e të tjerëve, patjetër që do të realizohet.

Me të vërtetë ata nuk besuan, prandaj një pjesë prej tyre u asgjësuan nën kordhën e muslimanëve, kurse pjesa tjetër u përzuna nga rrethi i Medines dhe shkuan në Damask.

* * *

«إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ
وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا» (48)

[In'ne-ll'llàhe là jagfîru en jushreke bihi ue jagfîru mà dune dhàlike limen jeshàu ue men
jushbrik bil'làhi fekadif-terà ithmen adhijmen]

«S'ka dyshim se Zoti nuk e fal që Atij t'i vihet shok (ti bëhet shirk) dhe fal fajet e tjera kujt të dojë. Kushdo që i bëb shok Zotit, me të vërtetë ai ka shpifur një faj të madh».

Shpjegime

Qëllimi me (shirkun) vënien shok Zotit, është për çdo lloj mohimi. Pra, Zoti tregon se Ai nuk fal asnjë lloj mohimi (kufri). Përsa i përket fajeve të tjera, të vogla e të mëdha qofshin, Zoti ia fal kujt të dojë. D.m.th: faljen e fajeve Ai nuk e ka detyrë, por e bën me dashjen e Vet.

Në lidhje me pretendimin e muëtezileve, të cilët thotë se faji i madh nuk falet pa teube, me këtë ajet bie poshtë; sepse Zoti nuk e ka kushtëzuar faljen e fajeve me teuben, por ka thënë: përveç kufrit, fajet e tjera ia fal kujt të dua.

Fahri Raziu e Hazini kanë thënë se zbritjen e këtij e ka shkaktuar letra që i dëgoi Pejgamberit Vahshiu me shokë:

Vahshiu, është vrasësi i të madhit Hamza në luftën e Uhudit, por pasi u khtye në Mek'kë u pendua shumë dhe sëbashku me disa shokë të tij, i shkruan Pejgamberit një letër, në të cilën thonin: Ne duam të hymë në fenë islame, por ne i kemi bërë Zotit shok, kemi bërë edhe faje të mëdha, vallë, a e pengojnë këto punë hyrjen tonë në fenë islame?

Mbi këtë pyetje ka zbritur ajeti:

«إِلَّا مَنْ تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا»

[*Il'là men tàbe ue àmene ue amile sàliban*]

«Falen vetëm ata që bëjnë teube, që besojnë dhe bëjnë punë të mira».

Pejgamberi ua shkroi atyre këtë ajet, por Vahshiu me shokët, i shkruan përsëri Pejgamberit dhe i thanë: kondita për të vazhduar në punë të mira, na duket tepër e zorshme; sepse nuk jemi të sigurtë, nëse do të vazhdojmë në punë të mira. Atëherë ka zbritur ajeti i sipërpërkthyer. Pas kësaj, ata erdhën në Medine dhe pranuan fenë islame. Kështu ka treguar Ibni Ab'basi – pastë kënaqësinë e Zotit.

* * *

Zoti, pasi tregoi se vënia shok Zotit, është faj i pafalshëm, atëherë ehli kitabët filluan të thonë se ne nuk jemi (mushrikë) idhujtarë, nuk jemi nga ata që i vëmë shok Zotit, por jemi miqt dhe fëmijët e Tij; prandaj vetëm ne do të hyjmë në xhen'net, sepse prindërit tanë janë pejgamberë dhe ata do të ndërmjetësojnë për ne. Kështu ata filluan të hiqen puritanë dhe të lavdrojnë veten; pra, për të treguar se shfajësimi i vehtes, nuk ka vlerë dhe se vlerë ka vetëm pastrimi e justifikimi i Zotit, urdhëron e thotë:

«أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يُزَكُّونَ أَنْفُسَهُمْ بَلْ اللَّهُ يُزَكِّي مَن يَشَاءُ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا» (49) انْظُرْ كَيْفَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَكَفَى بِهِ إِثْمًا مُّبِينًا (50)

[*Elem tere ile-l'ledhijne juzek'kùne enfusehum beli-l'làhu juzek'kej men jeshàu ue là judhblemùne fetijlen. Undbur kejfe jefterùne ale-ll'làhil-kedhibe ue kefà bibí ithmen mubijnen*]

«(I dashuri Im!) A nuk i sheh ata që pastrojnë vetveten? (Ç'dobi u sjell atyre vetlavdrimi?) Por Zoti pastron atë që don; (dhe ky pastrim ka vlerë) ata nuk dëmtohen aspak. Shiko se si ata shpifin rrena kundra Zotit! Po. Mjafton ajo shpifje për ata si faj i dukshëm që është».

Shpjegime

Fjala «Fetijlen» - do me thënë: fija e hollë që gjendet në bërthamën e hurmës dhe sillet si shembull për të treguar një gjë shumë të vogël e pa vlerë; prandaj e përkthjem me fjalët: aspak. Gjithashtu në Kur'an gjenden edhe fjalët Nekijr dhe Kitmijr. E para do me thënë: vrimëza që është në mesin e bërthamës dhe, e dyta: lëkura e bardhë që gjendet po aty.

Fahri Raziu thotë: në këtë ajet qëllimi me ata që pastrojnë vetveten, është për jehuditë, sepse ata një ditë shkuan te Pejgamberi me disa fëmijë të vegjël dhe e kanë pyetur: “A kanë ndonjë faj këta fëmijë?” Pejgamberi i ka thënë: Jo, s'kan faj. Jehudië i kanë thënë: Edhe ne jemi të pafajshëm si këta

fëmijë, sepse fajet që ne bëjmë ditën, na falen natën dhe ato që bëjmë natën na falen ditën! Një ditë tjetër kanë shkuar dhe i kanë thënë: “Ne jemi bij të Zotit dhe të dashurit e Tij!” Përsëri një ditë tjetër kanë shkuar dhe i kanë thënë: “Ne jemi nga soji i pejgamberëve, prandaj xhen’neti është i posaçëm për ne!” Mbi këto fjalë kanë zbritur ajetet e sipërpërkthyerat për të refuzuar pretendimet e jehuddive, duke i thënë: «S’ka vlerë vetpastrimi i vehtes, pasi Zoti pastron atë që të dojë».

Për të theksuar se shpifjet kundra Zotit, janë punë të çuditëshme, Zoti ka sjellë fjalët:

«Undhur ke jfe jefterune»

«Shiko se si guxojnë të shpifin rrena kundra Zotit! Po, për ata mjafton ajo shpifje si faj i dukshëm që është».

* * *

Zoti, pasi tregoi disa fjalë të liga të çifutëve; për të treguar edhe disa nga punët e tyre, urdhëron e thotë:

«أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا هَؤُلَاءِ أَهْدَىٰ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا سَبِيلًا (51)» «أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ وَمَن يَلْعَنِ اللَّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُ نَصِيرًا (52)»

[Elem tere ilel-l’ledhijne ùtù nesijben minel-kitàbi juëminùne bilxhibti uet’tàgùti ue jekùlùne li’l’ledhijne keferù hawlài ebdà minel’ledijne àmenù sebijlen.

Ulàike-l’ledhijne leanehumu-l’làhu ue men jelani-l’làhu felen texhide lehù nesijren]

«(I dashuri im!) A nuk i sheh ata që u është dhënë një pjesë prej librit? Ata i besojnë Xhibtit e Tagutit (dy idhujt që adhuronin mohuesit kurejshë), ata i thonin mohuesve: udha që ndjekin ata, është më e drejtë se udha që ndjekin besimtarët. Këta janë ata që i ka mallkuar Zoti dhe cilindo që mallkon Zoti, për atë kurrë nuk do të ketë ndonjë ndihmues».

Shpjegime

Interpretuesit e Kur’anit thonë se zbritja e këtyre ajeteve, është shkak-tuar prej ngjarjes që vijon:

Pas luftës së Uhudit, disa vetë nga të kabiles beni Nudhajr, deshën të vrasin Pejgamberin, por ai u lajmërua nga ana e Zotit dhe shpëtoi. Për këtë shkak, ai i shpalli luftë kësaj kabileje, i rrethoi për pesëmbëdhjetë ditë dhe më në fund, ata u dorëzuan me konditë që secili të marrë një barrë deve pasuri dhe të shporren prej vendit ku jetonin.

Një pjesë e tyre shkuam dhe zunë vend në Hajber, ku gjithnjë vazhdo-nin propagandën kundra Muham’medit alejhis’selam. Një ditë, njëzet kalorës prej tyre shkuan në Mek’kë nën kryesinë e Huej bini Ahtabes, Kenaneh bini Belij’a dhe Ebu Amir Rakibit. Ndër ata ishte edhe Hudhe bini Kajs Vailiu. Qëllimi i vajtjes së tyre në Mek’kë, ishte që të ndërsenin

mohuesit kurejshë që të luftonin kundra muslimanëve dhe i thanë Ebu Sufjanit, i cili ishte kryetari i kurejshëve: “Ne kemi ardhur që të bashkohemi me ju për të zhdukur Muham’medin me shokë dhe, këtë bashkim duam ta forcojmë më një pakt”. Ebu Sufjani i tha: “Mirëse erdhët! Ata që kanë mëri Muham’medin dhe që duan të na ndihmojnë, janë më të dashurit tanë”. Pasi dëgjuan këto fjalë, ata i thanë Ebu Sufjanit:

Zgjidh shtatëdhjetë vetë nga paria e kurejshëve, le të futen në Qabe, le të pështesin gjokset e tyre në muret e saj dhe të betohen me këto fjalë:

Idhujt tonë qofshin dëshmitarë se mëria jonë ndaj Pejgamberit është e pashueshme dhe se do të luftojmë kundra tij, derisa të jemi gjallë!

Ebu Sufjani, në emër të kurejshëve, i bëri atyre këtë pyetje:

Ne kurejshët, meremetojmë Qabenë, therim deve për të gostitur vizitorët e saj, plotësojmë nevojat e haxhive dhe adhurojmë të adhuruarit e prindërve tanë. Muham’medi shfaq një fe të re dhe shpifi zakone që nuk kanë qenë. Ju, jehuditë thoni se jeni të zotët e Teuratit, na thoni: “Feja jonë është më e virtutëshme, apo është feja e Muham’medit?” Jehuditë, megjithëse kishim mëri të madhe ndaj idhujtarisë, por me qëllim që të fitonin simpatinë e kurejshëve i thanë: “Feja juaj është më e virtutëshme se feja e Muham’medit”.

Mbi këto fjalë kanë zbritur ajetet e lartpërmendura.

* * *

«أَمْ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّنَ الْمُلْكِ فَإِذَا لَا يُؤْتُونَ النَّاسَ
نَقِيرًا» (53)

[*Em lebum nesijbun minel-mulki feidhen là juëtüne-n’nàse nekijren*]

«Apo (kujtojnë se) për ata ka ndonjë pjesë prej mbretërisë? (Jo, për ata s’ka pjesë, por edhe sikur të ketë) në atë kohë, ata nuk i japin njerëzve, as sa vrimëza e bërthamës së hurmës».

Shpjegime

Zoti në ajetin e sipërpërkthyer, njoftoi bindjen e jehudive, të cilët besonin se do të hyjnë në xhen’net dhe se do të shtinë në dorë përsëri mbretërinë e beni israilëve të parë; gjithashtu i cilësoi se ata janë të përdorështërnguar, duke thënë: “Edhe sikur atyre t’u bjerë në dorë mbretëria, ata nuk i japin kurkujt as edhe një gjë të pavlefshme”.

Fjala «Nekijr», megjithëse e ka kuptimin: Vrimëza e bërthamës, ajo përdoret si proverb për një gjë që nuk ka fare vlerë.

* * *

«أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَىٰ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ فَقَدْ آتَيْنَا
آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُمْ مُلْكًا
عَظِيمًا» (54)

[Em jabsudûne-n'nàse alà mà àtâbumu-ll'llàbu min fadlîbî fekad àtejna àle ibrahîjmel-kitàbe uelhikmete ue àtejnahum mulken adhiyjen]

«Apo kanë cmirë njerëzit për atë çka u ka dhënë atyre Zoti nga mirësia e vet? Ne, edhe bijve të Ibrahimit i kemi dhënë libër dhe profetsinë, i kishin dhënë atyre edhe një mbretëri të madhe».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se qëllimi me njerëzit që kishin cmirë jehuditë, është për Pejgamberin dhe për (sahabët) shokët e tij. Mirësia që i ka falur Zoti Pejgamberit, është profetsia, Kur'anî, triumfi dhe ndihma e Zotit.

Jehuditë e kishin shumë cmirë Pejgamberin për gradën e tij të lartë të profetsisë që atij ia kishte dhënë Zoti; ata kishin smirë edhe sahabët, për shkak se ata i besonin Pejgamberit dhe për faktin që Zoti po u'a bënte mbarë punët.

* * *

«فَمِنْهُمْ مَنْ آمَنَ بِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ صَدَّ عَنْهُ وَكَفَىٰ بِجَهَنَّمَ
سَعِيرًا» (55)

[Feminhum men àmene bibî ue minhum men sad'de anhu ue kefà bixheben'neme seijren]

«Prej tyre ka që i besuan Kur'anit, por prej tyre ka edhe nga ata që i kthyen shpinën atij; (për ata që nuk besuan) mjafton xhehen'nemi flakërues».

* * *

«إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا سَوْفَ نُصْلِيهِمْ نَارًا كُلَّمَا تَضَيَّتْ
جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ إِنَّ اللَّهَ
كَانَ عَزِيزًا حَكِيمًا» (56)

[In'ne-l'ledhijne keferû bi àjâtinà soufe nuslijhim nàren kul'lemà nedixhet xhulûdubum bed'delnàhum xhulûden gajrehà lijedhûkul-adhàbe in'ne-ll'llàhe kàne azîjzen hakijmen]

«Padyshim, njerëzit që mohuan argumentet Tona do t'i shtiem në zjarr. Sa herë që atyre t'i përcëllohen lëkurët, Ne u'a ndrojmë me lëkurë tjetër, që ata të ndjejnë ndëshkimin gjithnjë, sepse Zoti është ngadhënjyes dhe veprues ashtu siç duhet».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se në fjalën: «bi àjâtinà» - argumenetet Tona – hyjnë të gjitha ajetet që tregojnë Vehten dhe vetitë e Zotit, engjëjt, librat dhe pejgamberët e Tij.

Qyfri në shenjat e lartpërmendura bëhet ose duke mohuar qenien e tyre si argumente hyjnore, ose duke i lënë ato në harresë dhe duke mos i parë me syrin e arsytimit, ose duke i mohuar ato nga inati e mendjemadhësia, kur dihet se ato janë argumente hyjnore. Qyfyr numërohet edhe hedhja e dyshimit në përkthimin e tyre.

Tregimi i Zotit se do të përtrijë lëkurët e mohuesve në xhehen'nem, është për të njoftuar vijimin e ndëshkimit të tyre.

Qendrimi i njeriut gjithmonë në zjarrin e xhehen'nemit, me qenë se është një punë e çuditëshme, Zoti, për të larguar atë çudi prej mendjes, ajetin e ka përfundur me frazën: «In'ne-ll'lähe kanë azijzen hakijmen» - Zoti është ngadhënjyes (i plotpushtetshëm të përcëllojë njeriun përgjithmonë në xhehen'nem, prandaj nuk është për t'u çuditur nga kjo gjë). Ai vepron ashtu siç duhet dhe asnjë punë nuk e bën pa urtësi».

Tha se Zoti vepron ashtu siç duhet vepruar, me qëllim që ti përgjigjet atij që bën pyetjen e mëposhtme:

Mirë, Zoti është fuqplotë, por Ai ka edhe mëshirë të madhe, pra, si i përshtatet mëshiruesit të djegë robin e vogël përgjithmonë në xhehen'nem?

Zoti ynë me atë fjalë do me thënë: Po, ajo punë i përshtatet urtësisë (hikmetit), sepse rregullimi i botës, bëhet duke frikësuar kryengritësit dhe frikësimi hyjnor patjetër duhet të realizohet, ndryshe duket si rrenë dhe, rrena për Zotin është (muhal) gjë e pamundur. Prandaj djegja e fajtorit përgjithmonë në xhehen'nem, është në përshtatje me urtësinë (hikmetin).

Ky ajet i madhëruar, tregon fare hapur se (hashri) ringjallja dhe do të ndodhë fizikisht; sepse nga thënia:

«Sa herë që do t'u përcëllohet lëkurët, do t'u përtërihen përsëri»; kuptohet se atayre do t'i ndëshkohet trupi dhe shpirti.

* * *

Zoti, pasi frikësoi mohuesit me futjen në xhehen'nem, sipas stilit të Kur'anit, për të përgëzuar edhe besimtarët me xhen'net, urdhëron e thotë:

«وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا لَّهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ
مُطَهَّرَةٌ وَنُدْخِلُهُمْ ظِلًّا ظَلِيلًا» (57)

[Uel'ledhijne àmenù ue amilu-s'sàlihàti senudkibiluhum xhen'nàtin texbrij min tabtihel-
enhàru kbàlìdijne fìjhà ebeden lehum fìjhà ezvaxhun mutab'beretun ue nudkibiluhum
dhal'len dhalijlen]

«Për njerëzit që kanë besuar dhe kanë bërë punë të mira, Ne me madhërinë Tonë, sëshpejti do t'i shtiem ata në xhen'netet, përfund të të cilëve rrjedhin lumej, ku ata do të qendrojnë përgjithmonë. Për ata, aty ka edhe gra të pastërta; ata do t'i fusin edhe nën hije të trasha (ku do t'u sigurohet dëfrimi i plotë)».

Shpjegime

Dihet se Arabia është vend tepër i nxehtë, prandaj atje hijet janë shumë të vlefshme dhe vende dëfrimi. Zoti, për të treguar se xhen'neti është një vend dëfrimi siç e dëshirojnë arabët, ka përmendur hijen, duke thënë prapa saj edhe fjalën «dhalijlen», që do me thënë:

Aty ka një lloj dëfrimi që meriton t'i thuhet hije. Në këtë ajet, fjala hije, është (kinajeh) sinonim për të treguar dëfrimin e plotë të atyre që do të hyjnë në xhen'net.

Dikur mbretërve i thonin: hija e Zotit në botë. Me këto fjale, donin të thonin se mbreti shkakton prehjen e qetësinë e popullit.

* * *

Zoti, pasi tregoi se do të fusë në xhen'net besimtarët që bëjnë punë të mira; për të treguar edhe se ndër punët e mira më të rëndësishme janë dorëzimi i emanetit të Zotit dhe gjykimi me drejtësi, urdhëron e thotë:

«إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا (58)»

[In'ne-ll'lahe jeëmurukum en tued'dul-emànati ilà ehlibà ue idhà hakemtum bejne-n'nàsi en tabkumù bil-adli in'ne-ll'lahe ni-im'mà jeidbukum bihi in'ne-ll'lahe kàne semij'an besijren]

«S'ka dyshim se Zoti urdhëron që ju t'i dorëzoni emanetet të zotëve të tyre (urdhëron që) të gjykoni me të drejtë. Zoti, sa këshilla të bukura që u jep ai ju! Sepse Zoti është dëgjues dhe shikues i të gjitha punëve tuaja».

Shpjegime

Interpretuesit e Kur'anit, thonë se zbritjen e këtij ajeti e ka shkaktuar ngjarja që vijon:

Ditën e çlirimit të Mek'kës, Pejgamberi i kërkoi çelsin e Qabes⁴⁵ Osman bini Talhas, por ky nuk desh të dorëzonte çelësin, për shkak se kishte frikë se do ti dilte nga dora ajo detyrë me vlerë dhe morri të largohej duke thënë: nëse do ta dinja se ti je pejgamber, do të të jepja çelësin, por me qenë se unë nuk e di këtë, nuk ta jap. Imami Aliu e ndoqi Osmanin, e kapi për dore dhe i morri çelsin përdhunisht. Pejgamberi hapi derën e Qabes, hyri brenda dhe fali dy rekat namaz. Kur doli jasht, i madhi Ab'bas⁴⁶ iu lut Pejgamberit që t'ia jepte atij çelësin; mirëpo në atë çast zbriti Xhibrijli me ajetin e sipërpërkthyer. Atëherë Pejgamberi – qoftë bekuar – urdhëroi imami Aliun që ti japë çelsin Osmanit dhe t'i lutet atij që ta falë. Kur Aliu e kreu urdhërin e Pejgamberit, Osmani i tha: Pak më parë ma morre çelsin përdhunisht dhe më turpërove, kurse tani po më lutesh që të të fal? Imami Aliu i tha: Për punën tënde ka zbritur Kur'an dhe i këndoi ajetin e lartpërmendur. Osmani, posa e dëgjoi atë ajet, ra në shehadet dhe u bë musliman.

⁴⁵ Ky person e kishte detyrë me çel e me mbyllë Qaben

⁴⁶ I madhi Ab'bas, kishte detyrën e ndarjes së ujit të Zemzemit për haxhitë dhe dëshironte që të kishte për vete edhe detyrën e hapjes së Qabes.

Xhibrijli zbriti përsëri dhe i tha Pejgamberit: Detyra e hapjes së derës së Qabes, le të mbetet përgjithmonë, brez pas brezi në dorën e Osmanit dhe të pasardhësve të tij!

Osmani, pasi u shpërngul prej Mek'kës dhe zuri vend në Medine, çelsin e Qabes ia dha vllait të vet, Shejbes dhe, deri më sot, ajo detyrë e shenjtë është në dorë të beni Shejbes.

Megjithëse shkaku i zbritjes së këtij ajeti është siç u shpjegua më sipër, por me qenë se urdhëri për ti dorëzuar emanetet të zotërve, është përmendur në mynyrë përgjithësuese, nuk merret parasyshë shkakau i veçantë, pasi vlerën e ka fjala përgjithësuese, d.m.th: ajeti tregon se qofshin punë feje ose sektesh, ose punë dunjaje, gjithshka që quhet emanet, duhet ti jepet në dorë të zotit. Pra fjala «Emànà», përfshinë të gjitha të drejtat që ka njeriu ndaj Zotit, ndaj vehtes dhe ndaj të gjithë njerëzve.

Ky ajet i madhëruar quhet: “Ajeti i kryetarëve”; sepse i drejtohet atyre që kanë marrë në dorë timonin shtetëror. Prandaj ata duhet që detyrat t’ia japin atyre që kanë zotësi për të kryer punën e caktuar, ndryshe kanë tradhtuar emanetin e Zotit.

Ajeti përfshin dy urdhëra të Zotit:

1. Detyrat ti jepen atyre që kanë aftësi për të kryer punën e caktuar
2. Të gjykohet me drejtësi në mes njerëzve⁴⁷

⁴⁷ Gjykatësve i kërkohe tre gjëra:

1. Të veprojnë sipas ligjit dhe të mos ndjekin dëshirat vetiake.
2. Të kenë frikë Zotin dhe jo njerëzit.
3. Mos të humbin dispoziatat hyjnore për para.

Gjykatësit duhet ti mbajnë të barabartë paditësit dhe të paditurit në këto pesë gjëra:

1. Të fusin në gjykatë të dyja palët sëbashku.
2. Të ulin ndenjur të dyja palët në një rradhë.
3. Të vështrojnë baraz të dyja palët.
4. Të dëgjojnë thëniet e të dyja palëve.
5. Të japin vendin para të dyja palëve; d.m.th: Ti njoftojnë vendimin të dyja palëve.

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ
وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ
وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ
وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا» (59)

*[Jà ej'jube-l'ledhijne àmenù etij'u-ll'illàhe ue etij'u-rr'rresùle ue ulil-emri mincum fein
tenàzàætum fij shej'in ferud'dùhu ile-ll'illàhi uerr'rresùli in kuntum tuëminùne bil'làhi
ueljoumil-àkbiri dhàlike khajrun ue absenu tëvrijlen]*

«O ju që keni besuar! Bindiuni Zotit, bindiuni Pejgamberit dhe atyre që janë të zotët e urdhrit ndër ju! Nëse keni ndonjë konflikt në mes jush për ndonjë çështje, atëherë çojeni atë te Zoti dhe te Pejgamberi, nëse ju i besoni Zotit e ditës së fundit! Kjo (punë) është shumë e dobishme dhe ka përfundim shumë të bukur».

Shpjegime

«O ju që keni besuar! Bindiuni Zotit!». Kuptimi: kryeni urdhrat e Zotit që janë përmendur në Kur'an!

«Bindiuni edhe Pejgamberit!». Kuptimi: kryeni edhe urdhrat e Pejgamberit!

Urdhrat e Pejgamberit quhen Sun'net dhe janë tri llojesh: 1) urdhra të Pejgamberit me fjalë; 2) vepime të tij; 3) punë që janë bërë para syve të tij dhe ai, as nuk ka bërë zë dhe as nuk i ka ndaluar ato.

«Bindiuni edhe atyre që janë të zotët e urdhrit ndër ju!».

“Të zotët e urdhrit”, është për “dijetarët që mund të nxjerrin dispozita prej Kur'anit dhe prej Sun'netit”. Kur këta dijetarë kanë të njëjtin mendim për një çështje, ky bashkim quhet “Ixhmai um'met”. Ne jemi të urdhëruar prej Zotit ti bindemi asaj çështjeje.

Që “të zotët e urdhrit” është për dijetarët, Fahri Raziu e vërteton me shumë argumente. Por disa kanë thënë se “të zotët e urdhrit” është për «Hulefai Rashidinë», zëvendësit e Pejgamberit. Të tjerë kanë thënë se është për komandantët e ushtrisë. Disa të tjerë kanë thënë se është për mbretërit, sepse urdhrat e atyre që gjenden në krye të punës, janë veprues.

«Nëse keni ndonjë konflikt në mes jush për ndonjë çështje, atëherë çojeni atë te Zoti dhe te Pejgamberi, nëse ju i besoni Zotit e ditës së fundit!»

Kuptimi: kur keni konflikt (ikhtilâf) për ndonjë çështje, zgjidheni atë me Kur'an dhe me fjalën e Pejgamberit, nëse jeni prej atyre që i keni besuar Zotit e ditës së fundit. Kjo frazë e ajetit thekson se jemi të urdhëruar që t'i bindemi “Kijasi Fukahasë”.

Kijas do të thotë: “krahassimi i një çështjeje me një çështje tjetër”; kurse “fukaha”, është shumës i fjalës “fekijh” që do të thotë: njeri i specializuar në fushën e dijeve të Sheriatit.

Çdo çështje fetare, arsyetohet me njërin prej katër argumenteve: 1. Kur'an; 2. Sun'net; 3. Ixhamai um'met; 4. Kijasi Fukaha.

Fahri Raziu thotë: ajeti na urdhëron që t'u bindemi të gjithë urdhrave, që arsyetohen me njërin prej katër argumenteve, sepse fraza «Bindiuni Zotit» do të thotë: bindiuni urdhrave të arsyetuar me fjalën e Zotit, që është Kur'ani. Kurse fraza «Bindiuni Pejgamberit» do të thotë: bindiuni urdhrave të arsyetuar me fjalët e Pejgamberit, ose me veprat e tij. Fraza: «Bindiuni të zotërve të urdhërit», do të thotë: bindiuni atyre çështjeve që janë arsyetuar me "Ixmhai Um'met." Pastaj Zoti ynë thotë: "kur keni konflikt për ndonjë çështje, zgjidheni atë duke e çuar te Zoti e te Pejgamberi", që do të thotë: bindiuni "Kijasit të Fukahave".

Ajeti tregon se përveç katër argumenteve të mësipërm, nuk lejohet mbështetja në asnjë argument tjetër, sepse, po të ishte i vlefshëm argumenti tjetër, patjetër që do të përmendej në këtë ajet.

Urdhri për t'iu bindur katër argumenteve është detyrim (vuxhùb), sepse Zoti ynë e ka lidhur fjalën e bukur me besimin në Zotin e në ditën e fundit.

Ne tefsijrin Hazin thuhet se shkak i zbritjes së këtij ajeti, është si vijon:

Pejgamberi kishte dërguar një patrullë nën komandën e Halid bini Veljdit kunrër një kabileje (fisi). Ndër ushtarët e patrullës, ishte edhe Am'màr bin Jàsir. Kur patrulla i është afruar kabile, njerëzit e saj kanë ikur dhe vetëm njëri prej tyre ka rënë në dorën e Am'màrit. Ai ka pranuar fenë islame dhe Am'màri e ka marrë atë në dorëzim. Mirëpo Halidi ka marrë me forcë pasurinë e këtij njeriu. Atëherë Am'màri i ka thënë Halidit:

Përse e merr pasurinë e atij që unë i kam dhënë sigurinë? Halidi i është përgjigjur Am'màrit: unë jam komandanti, prandaj bëj si të dua, ti s'ke të drejtë kundërshtimi dhe je i detyruar të më bindesh mua. Pasi janë ngrënë me fjalë, kanë ardhur të pyesin Pejgamberin, e ai u ka thënë: «*Është e vlefshme siguria që i ka dhënë atij Am'màri.*» Mbi këtë ngjarje ka zbritur ajeti.

* * *

Zoti tregoi se besimtarët e kanë detyrë ti binden Zotit e Pejgamberit. Për të treguar edhe punën e munafikëve, të cilët nuk e pranonin gjykimin e Pejgamberit, urdhëron e thotë:

«أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا (60)»

[Elem tere ile-l'ledhijne jez'umùne en'nehum àmenù bimà unzìle ilejke ue mà unzìle min kablike, jurijdu en jetebàkemù ile-t'tàgùti ue kad umirù en jekfurù bihí ue jurijdu-sh'shejtànu en judil'lehum dalàlen bejiden]

«A nuk i sheh ti (o, i dashuri Im) ata që mëtojnë se i kanë besuar Kur'anit që të ka zbritur ty, si dhe librave që u janë zbritur vëllezërve tuaj

(pejgamberë) para teje; ata duan të gjykojnë në prani të tagutit, kur në të vërtetë, janë urdhëruar që ta mohojnë tagutin. Djalli dëshiron që atyre t'ua humbë udhën e drejtë me një humbje të largët».

Shpjegime

Interpretuesit e Kur'anit thonë se zbritjen e këtij ajeti e ka shkaktuar ngjarja që vijon:

Një jehudi është ngrënë me një munafik për një çështje. Jehudiu i ka thënë munafikut: “Eja të gjykojemi në prani të Pejgamberit!” Por munafiku ka dashur të shkonte të gjykohej te Kaëb bini Eshrefi⁴⁸. Jehudiu ka ngulur këmbë të gjykohej te Pejgamberi dhe kështu kanë shkuar së bashku dhe janë gjykuar te Pejgamberi. Çështjen e ka fituar jehudiu. Mirëpo kur kanë dalë jashtë, munafiku i ka thënë jehudiut: “Unë, as nuk e njoh e as nuk jam në një mendje me gjykimin e Pejgamberit, prandaj eja të shkojmë e të gjykojemi tek Ymeri.” Kanë shkuan tek i madhi Ymer. Kur e mori vesh se munafiku nuk e kishte pranuar gjykimin e Pejgamberit, ai i ka prerë atij kokën me shpatë dhe ka thënë: “Kështu gjykohet ai njeri që nuk pranon gjykimin e të Dërguarit të All'lahut”. Familja dhe miqtë e të vrarit janë ankuar te Pejgamberi kundër të madhit Ymer. Pejgamberi e ka thirrur Ymerin dhe e ka pyetur përse e kishte vrarë atë njeri? Ymeri i ka treguar përse e kishte vrarë. Për këtë ndodhi, ka zbritur Xhibriji në asajin Zotin që thotë duke i shtuar Zotit të Ymerit të bindur që të “Arpëz që” do të thotë “dallues”. Atëherë edhe Pejgamberi, sikundër “Eshrefi” nuk banojë do kryetar shteti, do të ishin të njëjtë shëndetësi për ndak zotësinë dhe i pëshpërdhënuar Pejgamberi Në qendër të vjetër të Aenklindës është hijerë që onë Zoti saur ka një kusumit ku gënjete të libeve humbës shpatë është prandaj Zoti që, vërtetë, fjalë Bëgjatë bën veprimet e ve për përfunduar atë që besojnë fal për “Isy” refalë kanë semij'an besijren».

Ejani ‘sigur’ dëg (që do të shpëtojë një gjingja ndhëve duajë), është për Kaëb bini Eshrefin që u përmend më sipër.

(Përkthyesi). «Ne themi se ajeti është një kritikë e Allahut për të gjithë ata njerëz që u binden qëndësuar bindjen dhe shpallë që të Zoti të sitë. Rregjimbri dhe aktiojare se dhe ofetallë gjykatësit që të gjykojnë me drejtësi. Për të urdhëruar edhe popullin që të binden, Zoti urdhëron e thotë:

* * *

« وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَىٰ مَا أَنزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ رَأَيْتَ الْمُنَافِقِينَ يَصُدُّونَ عَنْكَ صُدُودًا (61) »

[Ue idhà kejle lehum teàlou ilà mà enzele-ll'làhu ue ile-rr'rresùli re'ejtel-munàfikijne jesud'dùne anke sudùden]

«Dhe kur atyre u thuhet “Ejani (ta zgjidhim çdo çështje) te All'làhu e te Pejgamberi, ti e shikon se munafikët të kthejnë shpinën krejtësisht!»

⁴⁸ Njëri nga dijetarët e jehudive.

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se shkakun që munafikët nuk dëshironin të gjykoreshin te Pejgamberi, ishte se ata e dinin mirë se ai i gjykonte ata me të drejtë dhe se nuk pranonte para nën dorë (mitë, ryshfet). Tradhtari gjithmonë e ka frikë të drejtin, prandaj kërkon një tradhtar si vetja që ti japë atij mitë dhe t'u hajë të drejtën të tjerëve.

Ebus'su'ud efendiu thotë se shkakun e largimit të munafikëve nga gjykimi i Pejgamberit e thekson vetë ajeti me frazën «*re'ejtel-munafikijne*» - «ti e shikon se munafikët të kthejnë shpinën kretjtësisht!» Pra, ata largohen për shkak se janë munafikë dhe me zemër nuk të besojnë ty.

Shkurtimisht, nga të dy ajetet mësohet se munafikët, megjithëse thoshin se u kishin besuar Kur'anit e librave të mëparshëm, nuk ishin të kënaqur me gjykimin e Pejgamberit, e donin që ata ti gjykonte të çuditshme, pasi ata ishin urdhëruar nga Zoti që ta mohonin të çuditshmin.

Mirëpo djalli dëshiron që ti nxjerrë ata prej udhës së drejtë, madje ti largojë sa më shumë prej saj. Dhe, kur atyre u thuhej: “Ejani (t'i zgjidhim çështjet) te Kur'ani që e ka zbritur Allahu dhe te Pejgamberi i Tij, ata i kthenin shpinën Muham'medit, (për shkak të mosbesimit të tyre).

* * *

Zoti, tregoi se munafikët i kthejnë shpinën Pejgamberit kur janë mirë. Për të treguar edhe se sa shumë e urrejnë atë, kur ata gjenden ngushtë, urdhëron e thotë:

«فَكَيْفَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ ثُمَّ جَاءُوكَ يَحْلِفُونَ يَا اللَّهُ إِنَّ أَرْذَا إِلَّا إِحْسَانًا وَتَوْفِيقًا»
[Fekejfe idhà esàbet-hum musijbetun bimà kad'demet ejdijhim thum'me xhàùke
jahlifûne bil'lâhi in erednà il'là ihsànen ue toufijkan]

«Si do ta kenë hallin ata, kur atyre t'u bjerë ndonjë katastrofë e shkaktuar me duart e veta? Pastaj vijnë tek ti dhe betohen në emrin e Zotit duke thënë: ne kishim qëllim vetëm të mirën dhe zgjidhjen e çështjes».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se “Katastrofa” që preku munafikët, katastrofë të cilën e shkaktuan ata vetë, është për vrasjen e atij personit që mbeti i pakënaqur me gjykimin e Pejgamberit, që e vrau Ymeri dhe pastaj familja e shokët e tij erdhën e i thanë Pejgamberit: betohemi në Zotin! Ne deshëm ti pajtojmë ata që kishin konflikt dhe nuk patën ndonjë qëllim të keq që shkuan te Ymeri; por ai u nxitua dhe e vrau kot atë, prandaj Ymeri duhet të paguajë paratë e gjakut (dijetin) për atë që vrau.

Zoti, për ti treguar Pejgamberit se sa mëri të madhe ushqejnë munafikët në të tilla raste⁴⁹, urdhëron e thotë:

«أُولَئِكَ الَّذِينَ يَعْلَمُ اللَّهُ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَعِظْهُمْ وَقُلْ لَهُمْ فِي أَنْفُسِهِمْ قَوْلًا بَلِيغًا (63)»

[Ulàike-l'ledhijne jaëlemu-ll'làhu mà fij kulùbibim fe aërid anhum ue idh'hum ue kul lehum fij enfusihim koulen belijgan]

«Zoti e di se sa të madhe e kanë mërinë ata njerëz ndaj teje në zemrën e vet. Prandaj, ti hiq dorë prej tyre (mos ua prano atyre fjalët); por këshilloji dhe thuaju fjalë që bëjnë përshtypje në zemrat e tyre».

Shpjegime

Disa komentues të Kur'anit e kanë interpretuar kështu këtë ajet:

«Ata janë nga ata njerëz, për të cilët Zoti e di se ç'kanë në zemrat e veta». Pra, fjalët që vijnë të thonë, janë rrena, prandaj hiq dorë nga dënimi i tyre (shih punën tënde si Pejgamber) dhe këshilloji ata (frikësoji me ndëshkimin që do të kenë në ahiret për shkak të mërisë e dyfytërsisë), u thuaj edhe nga ato fjalë që atyre u bëjnë përshtypje në zemër (frikësoji ata edhe me ndëshkimin në dynja).

* * *

Zoti tregoi se njerëzit e kanë detyrë bindjen ndaj Pejgamberit, por disa njerëz nuk duan t'i binden atij. Për të treguar edhe se bindja është detyrë e domosdoshme për njerëzit dhe për t'i nxitur ata që të jenë të bindur, urdhëron e thotë:

«وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رُسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا (64)»

[Ue mà erselnà min resùlin il'là lijutà'a bi idhni-l'làbi ue lou en'nehum idh dhalemù enfusehum xhàùke festagferu-ll'làhe uestagfere lehumu-rr'eresùlu levesthedu-ll'làhe tev'vâben rahijmen]

«Ne, (me madhërinë Tonë) nuk kemi dërguar ndonjë pejgamber për tjetër qëllim, përveçse që atij ti binden njerëzit, me lejen e Allàhut, nëse ata, kur dëmtuan veten (kur deshën ta gjykonin fajin e bërë te tagùti) do të paraqiteshin te ti e do të kërkonin ndjesë prej Zotit, edhe Pejgamberi të lypte ndjesë për ata, ata do ta gjenin Zotin pranues të teubes së tyre dhe mbrojtës të madh të tyre».

Shpjegime

⁴⁹ Dhe për ta porositur atë se si të sillet ndaj tyre.

Ajeti tregon se e mira dhe e keqja, besimi dhe mohimi (kufri), bindja dhe mosbindja, që të gjitha bëhen me dëshirën e Zotit, sepse fraza «l'là lijutà'a bi idhnìl'làhi» do të thotë: Ne i kemi dërguar peygamberët që njerëzit t'u binden atyre me ndihmën dhe me suksesin Tonë.

Disa dijetarë, duke u mbështetur në këtë ajet, kanë thënë se ai njeri që nuk është i kënaqur nga gjykimi i Peygamberit, sado besim që të shfaqë, është qafir, sepse pakënaqësia nga gjykimi i Peygamberit tregon se ai nuk i ka besuar profetësisë së tij.

Kur munafikët deshën të shkonin të gjykoreshin te tagùti, Zoti e kushtëzoi pranimin e teubes së tyre me kërkimin e ndjesës prej Peygamberit për ata. Pra, ata duhej t'i luteshin Peygamberit që ai të kërkonte ndjesë për ta dhe t'ua falte fajin atyre ai vetë, sepse, nëse nuk do t'i kërkonin ndjesë Peygamberit, Zoti nuk e pranon teuben e tyre.

* * *

Zoti tregoi se munafikët nuk janë të kënaqur nga gjykimi i Peygamberit. Për të treguar edhe se derisa nuk do të jenë të kënaqur nga gjykimi i Profetit, ata nuk i kanë besuar Zotit e Peygamberit, urdhëron e thotë:

«فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا» (65)
[Fela ue rab'bike là juëminùne hat'tà jubak'kimùke fijmà shexhere bejnebum thum'me là jexhidù fij enfusihim harexhen mim'mà kadajte ue jusel'limù teslijmen]

«Betohem në emrin e Zotit tënd se kurrë nuk është ashtu (siç kujtojnë ata). Ata nuk besojnë (nuk numërohen besimtarë), derisa të të zgjedhin e të pëlqejnë ty për gjykues në konfliktet në mes tyre dhe pastaj, që të mos shohin ndonjë vështirësi në vehten e tyre nga gjykimi yt, le t'i binden atij plotësisht».

Shpjegime

Zoti e ka kushtëzuar pranimin e besimit të munafikëve në tre kushte: 1. gjykues të jetë Peygamberi dhe të mbeten të kënaqur me gjykimin e tij për konfliktin që kanë në mes tyre; 2. vendimin që merr Peygamberi, duhet ta njohin e ta besojnë se është i drejtë dhe të mos u rëndojë gjykimi në zemër; 3. vendimi të zbatohet me përpikmëri.

Ky ajet tregon se peygamberët janë të ruajtur prej gabimesh në gjykimet që bëjnë, prandaj Zoti me këtë ajet ka urdhëruar që ti bindemi plotësisht gjykimit të Peygamberit; ndryshe, besimi nuk ka vlerë.

Fahri Raziu dhe Hazini thonë se zbritjen e këtij ajeti e ka shkaktuar ngjarja që vijon: Zybejr bini Av'vami ka shkëmbyer fjalë për punën e ujitjes së një kopshti me një banor të Medines të quajtur Hâtib bini Belteàë. I madhi Zubejr e kishte kopshtin afër burimit të ujit, kurse Hâtibi e kishte më poshtë. Mirëpo medinasi deshi ta ujiste kopshtin e tij para Zubejrit. Ky nuk

ia dha ujin. Hâtibi shkoi dhe u ankua te Pejgamberi. Pejgamberi, pasi dëgjoi thëniet e të dyja palëve, i tha Zubejrit: «*Shko e ujit kopshtin tënd, pastaj lëshoje ujin për fqinj!*» Për këtë gjykim Hâtibi i tha Pejgamberit: “I mbajte anën Zubejrit, se e ke djalë halle!” Atëherë, Pejgamberi i tha Zubejrit: “*Ujite kopshtin derisa të hipë uji (në mur)!*» Pastaj ka zbritur ajeti i mësipërm.

Herën e parë Pejgamberi i tha Zubejrit që të ujiste ato pjesë të kopshtit që kishin nevojë të ngutshme. Por meqë medinasi nuk mbeti i kënaqur nga gjykimi, Pejgamberi i tha Zubejrit ta përdorte të drejtën e tij plotësisht: askush nuk mund ta ujisë arën e vet para atij që e ka arën afër burimit të ujit, veçse nëse ai ia lë radhën e ujit për hatër.

* * *

Zoti, për të nxitur munafikët që të kenë çiltërsi e thjeshtësi në zemra, urdhëron e thotë:

«وَلَوْ أَنَّا كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ أَنْ اقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ أَوْ اخْرَجُوا
مِنْ دِيَارِكُمْ مَا فَعَلُوهُ
إِلَّا قَلِيلٌ مِّنْهُمْ وَلَوْ أَنَّهُمْ فَعَلُوا مَا يُوعَظُونَ بِهِ لَكَانَ
خَيْرًا لَّهُمْ وَأَشَدَّ ثَبَاتًا (66)»

[*Ue lou en'nà ketebnà alejhim eni-ktulù enfusekum evikhruxhù min dijàrikum mà fealùhu il'là kalijlun minhum ue lou en'nehum fealù mà jùadhùnem bibí lekàne kbajren lehum ue eshed'de tethbijten*]

«Sikur Ne t'i detyronim ata që të vrisnin veten, ose të dilnin prej qytetesh tuaja, nuk do ta bënin atë, përveç një pakice prej tyre. Pra, sikur ata t'i mbanin dispozitat me të cilat janë këshilluar, do të ishte më e dobishme për ata dhe më e qëndrueshme». Pra, qëndrimi i atyre në besim do të ishte më i saktë.

«وَإِذْ لَاتَيْنَاهُمْ مِّنْ لَّدُنَّا أَجْرًا عَظِيمًا (67) وَلَهَدَيْنَاهُمْ
صِرَاطًا مُّسْتَقِيمًا (68)»

[*Ue idhen le etejnàhum min ledun'nà exbren adhiymen. ue lebedejnàhum siràtan mustekijmen*]

«Dhe atëherë Ne do t'u jepnim atyre nga ana Jonë shpërblime të mëdha dhe do t'i udhëzonim në rrugën e drejtë».

Zoti, për të treguar se sa i çmuar do të jetë shpërblimi i besimit të pastër; herën e parë ka përmendur veten me fjalën “Ne”, që tregon madhërinë; pastaj ka thënë se shpërblimi do të jetë nga ana e Tij dhe më në fund e ka cilësuar atë me fjalën «adhiymen» - shumë i madh. Kjo mënyrë thënieje tregon fare hapur se shpërblimi i atyre që e kanë besimin të thjeshtë dhe që veprojnë sipas urdhrave të Zotit do të jetë shumë i çmuar.

Qëllimi me rrugën e drejtë, është për fenë e vërtetë.

* * *

Zoti, për ta forcuar edhe një herë urdhrin e bindjes ndaj Zotit e Pejgamberit, urdhëron e thotë:

«وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ
مِّنَ النَّبِيِّينَ وَالصَّدِّيقِينَ
وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَٰئِكَ رَفِيقًا (69) ذَلِكَ
الْفَضْلُ مِنَ اللَّهِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ عَلِيمًا (70)»

[*Ue men juti'i-l'làhe uerr'rresùle feulàike mea-l'ledbijne en'ame-l'llàhu alejhim mine-n'nebij'jijne uesh'shubedài ues'sàlibijne ue hasune ulàike refijkan dhalikel-fadlu mine-l'llàhi ue kefà bil'làhi alijmen*]

«Kushdo që i bindet Zotit e Pejgamberit, është së bashku me ata që i ka nderuar Zoti: pejgamberët, sid'dijkinët (të drejtët), shuhedatë (dëshmorët) dhe sàlihijnët (njerëzit e mirë). Sa shokë të bekuar janë këta! Kjo mirësi është prej Zotit. Është i mjaftueshëm Allahu për nga dituria për meritën e secilit».

Shpjegime

Me këtë ajet Zoti tregon rezultatin dhe dobinë e bindjes: ajo na bën shokë në ahiret me njerëzit më të nderuar e më të mëdhej.

Fahri Raziu thotë se fraza: «Kushdo që i bindet Zotit e Pejgamberit, është së bashku me ata që i ka nderuar Zoti», nuk do të thotë se ka gradë të barabartë me pejgamberët e me sid'dijkinët; fraza ka këtë kuptim: “Ata do të kenë mundësi të vizitojnë pejgamberët dhe sa herë të dëshirojnë, do të nderohen me bisedimin e tyre”.

Interpretuesit e Kur'anit thonë se ky ajet ka zbritur për Theubànin, të cilit i pati dhënë lirinë Pejgamberi. I madhi Theubàn, një ditë ka ardhur para Pejgamberit tepër i këputur, i mbaruar, sikur të kishte lënguar disa javë në shtrat. Pejgamberi e ka pyetur: «Përse je bërë kështu? Ke qenë i sëmurë?» Thubàni i thotë: jo, nuk jam i sëmurë, por nuk po mundem të duroj ndarjen prej teje dhe më shumë, jam tretur duke mendur se ti në ahiret do të kesh një gradë shumë të lartë dhe unë kam frikë se atje do të mbetem gojëtharë, nuk do të kem mundësi të bisedoj me ty; kjo frikë më ka prurë në këtë gradë. Atëherë, për të ngushëlluar Theubànin me shokë ka zbritur ajeti, që do të thotë se në ahiret njerëzit e bindur nuk do të mbeten gojëtharë, por do të flasin me njerëzit e mëdhenj.

Bejzaviu thotë se në këtë ajet Zoti i ka përmendur me radhë mbajtësit e gradave të larta: Në fillim ka përmendur pejgamberët, të cilët, si nga dituria, ashtu edhe nga veprat e bukura, qëndrojnë në radhë të parë; prandaj edhe gradën do ta kenë mbi të gjithë njerëzit. Pastaj ka përmendur «sid'dijkinët», njerëzit që kanë drejtësi të plotë dhe që jo vetëm i dinë punët me arsye, por ua mësojnë ato edhe të tjerëve; ata merrem gjithnjë me pastrimin e shpirtit dhe ruhen nga gjërat e ndaluara.

Në radhë të tretë janë përmendur «shuhedatë», dëshmorët, të cilët janë shumë këmbëngulës në bindje dhe luftojnë për të nxjerrë të drejtën në shesh, derisa bëjnë fli edhe jetën e vet. Së fundi janë përmendur «sàlihijnët», njerëzit e mirë, të cilët e shpenzojnë jetën dhe pasurinë e vet duke kryer vepra, nga të cilat Zoti është i kënaqur dhe dëshirojnë për të tjerët atë që dëshirojnë për veten e tyre.

Për ti nxitur njerëzit në bindje, Zoti e ka përfunduar ajetin më këto fjalë: «Zoti është i mjaftueshëm për nga dituria për meritën e secilit».

* * *

Zoti, pasi i nxiti besimtarët për t'ju bindur Zotit e Pejgamberit, për t'i urdhëruar që edhe të luftojnë me armiqtë, urdhëron e thotë:

« يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا خُذُوا حِذْرَكُمْ فَانفِرُوا ثُبَاتٍ أَوْ
انْفِرُوا جَمِيعاً (71) »

[Jà ej'juhe-l'ledhijne àmenù khudhù hidhreikum fenfirù thubàtin evinfirù xhemij'an]

«O ju që keni besuar! Merrni armët dhe dilni në luftë, grupe-grupe, ose dilni atje së bashku njëherësh».

Shpjegime

Fjala «hidhr» do të thotë ruajtjen. Fjala është për armët, me të cilat njeriu ruan shpirtin. Pra urdhri i dhënë me këtë fjalë, ka këtë kuptim: «Merrni armët dhe ruhuni prej armikut, mos i jepni atij rast duke qëndruar në gjumë, të jeni gjithnjë të gatshëm për luftë, sepse vetëm kështu e ruani veten tuaj.

Nga ky ajet nënkuptohet se duhet të mbahet e gatshme ushtria e armatosur me të gjitha mjetet e duhura dhe se gjithnjë duhet vëzhguar puna e armikut, që ai të mos të të zërë në gjumë.

* * *

Zoti, pasi urdhëroi daljen në luftë si ta kërkojë puna, në grupe, ose të gjithë përnjëherësh, për të qortuar ata që vonohen dhe nuk shkojnë të luftojnë, urdhëron e thotë:

« وَإِنْ مِنْكُمْ لَمَن لَّيْبَطُنْ فَإِنْ أَصَابَتْكُمْ مُّصِيبَةٌ قَالَ قَدْ
أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيَّ إِذْ لَمْ أَكُنْ مَعَهُمْ شَهِيداً (72) »

[Ue in'ne minkum lemen lejubet'tien'ne fein esàbekum musijbetun kàle kad en'ame-
ll'llàhu alej'je idh lem ekun meahum shehijden]

«Dikush ndër ju (munafiku), me të vërtetë, sillet rëndë (vonohet për të dalë në luftë) dhe, në qoftë se mbi ju bie ndonjë e keqe, ai thotë: më nderoi Zoti që nuk isha së bashku me ata».

* * *

« وَلَئِنْ أَصَابَكُمْ فَضْلٌ مِّنَ اللَّهِ لَيَقُولَنَّ كَأَن لَّمْ تَكُنْ بَيْنَكُمْ
وَبَيْنَهُ مَوَدَّةٌ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ فَوْزاً عَظِيماً (73) »

*[Ue lein esàbekum fadlun mine-ll'làhi lejekulen'ne ke'en lem tekun bejnekum ue
bejnehu meved'deten ja leitenij kuntu meahum fe efuze fouzen adhijmen]*

«Por në qoftë se ju bie ju ndonjë mirësi prej Zotit, ai thotë – si të mos kishte ndonjë miqësi me ju: ç'do të bëhej të isha edhe unë së bashku me ata dhe do të fitoja ndonjë plaçkë të madhe luftë! Kështu mjerohet ai që nuk morri pjesë në luftë».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se këto dy ajete kanë zbritur për të qortuar munafikët, sepse ata silleshin rëndë dhe e kishin përtesë të dilyn për të luftuar kundër armikut. Por, ky qortim i Allahut pëfshin jo vetëm ata që nuk marrin pjesë në luftë, por edhe ata që mundohen me dredhi për të penguar edhe të tjerët që të mos shkojnë në luftë. Pra, si ai që nuk shkon vetë në luftë, ashtu edhe ai që i pengon të tjerët nga lufta, bëhet mëkatar.

* * *

Zoti, pasi qortoi ata njerëz që i përtojnë luftës dhe nuk dalin të luftojnë si burrat, për të nxitur besimtarët e vërtetë në këtë punë, urdhëron e thotë:

«فَلْيُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يَشْرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا
بِالْآخِرَةِ وَمَنْ يُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيُقْتَلْ أَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ
نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا (74)»

*[Feljukatil fij sebijli-l'làhi-l'ledhijne jeshrunel-hajate-d'dun'ja bil-àkbireti ue men jukatil
fij sebijli-l'làhi fejuktel eu jaglib fesouefe nuëtijhi exhren adhijmen]*

«Pra (meqenëse munafikët përtojnë të luftojnë), le të luftojnë në udhën e Zotit ata njerëz që e shesin jetesën në dynja (e fllojnë jetën) për të fituar ahiretin! Kushdo që të luftojë në udhën e Zotit dhe vritet, ose fiton, shpejt atij do ti japim një shpërblim të madh».

Shpjegime

Njerëzit që detyrohen të luftojnë sipas këtij ajeti janë besimtarët, të cilët e duan më shumë jetën e ahiretit se sa jetesën në dunja.

Atyre, që luftojnë kundër armikut, mund t'u ndodhë: ose vriten e bien dëshmorë, ose fitojnë dhe bëhen luftëtarë (gàzilerë). Pra, çfarëdo që t'u ndodhë, për besimtarët është një fitim.

Kuptimi i këtij ajeti është i rrënjësor në zemrat e besimtarëve dhe gojët e tyre e lakojnë me fjalë të pakta: po shkoj në luftë. Nëse vdes, jam dëshmor. Nëse jetoj, do të jem luftëtar (gàzi). Pra, sido që ti ndodhë, ai është i fituar.

Ky ajet i madhëruar, ashtu siç i nxit besimtarët të dalin në luftë, po kështu jep edhe një përgjigje ndaj fjalës së munafikëve, të cilët kur vriteshin myslimanët thoshin: “Desh Zoti që nuk u ndodha edhe unë me ata!” Jo.

Ju mos u gëzoni që nuk u ndodhët në luftë, sepse mosndodhja është shkak për të mbetur duarbosh.

* * *

Zoti, pasi urdhëroi të luftojmë me mohuesit, për të qortuar edhe ata që e lënë pas dore atë punë, urdhëron e thotë:

«وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ
الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ الَّذِينَ يَقُولُونَ
رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْ هَذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ أَهْلُهَا وَاجْعَلْ لَنَا
مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ نَصِيرًا (75)»

[*Ue mà lekum là tukàtilùne fij sebijli-l'làhi uelmustad'afijne mine-rr'rrixbàli uen'nisài
nehvildàni-l'ledhijne jekàlùne rab'benà akhrixhnà min hadhibil-karjeti-dh'dhàlimi
ehluhà uexh'al lenà min ledunke velij'jen uexh'al lenà min ledunke nesijren*]

«Çfarë keni ju që nuk luftoni në rrugën e Allahut, për të shpëtuar të pafuqishmit, burra, gra e fëmijë që thanë: Zoti ynë! Na nxirr prej këtij qyteti që e ka popullsinë mizore, bëj për ne një mbrojtës (që të na shikojë punën!), bëj për ne edhe një ndihmues». Që të na shpëtojë prej kthetrave të kësaj popullsie të pamëshirshme.

Shpjegime

“Të pafuqishmit” është për ata njerëz që nuk kishin mundësi të shpërngulleshin nga Mek’ka dhe kishin ngelur aty nën këmbën e idhujtarëve, ku vuanin një mijë të zeza.

Për të treguar mizorinë e madhe të popullsisë së Mek’kës, Zoti ka përmendur edhe çfarë bënin mbi gratë e fëmijët. Edhe mbi gratë e fëmijët, që janë të mëshiruar në të gjitha botën, banorët e Mek’kës bënë mizori të shumta. Pra, shkaku i detyrimit për të luftuar është për të shpëtuar besimtarët e pafuqishëm nga kthetrat e mohuesve. Me një fjalë, prej këtij ajeti nënkuptohet se për lënien e luftës nuk ka asnjë lejë.

* * *

«الَّذِينَ آمَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا
يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ فَقَاتِلُوا أَوْلِيَاءَ الشَّيْطَانِ إِنَّ
كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا (76)»

[*El'ledhijne àmenù jukàtilùne fij sebijli-l'làhi nel'ledhijne keferù jukàtilùne fij sebijli-
t'tàgùti jekàtilù eulijàe-sh'shejtàni in'ne kejde-sh'shejtàni kàne daijfen*]

«Ata njerëz që besojnë (Zotin e ahiretin), luftojnë në rrugën e Zotit, kurse ata që mohojnë, luftojnë në rrugën e tàgùtit. Pra, luftoni miqtë e djallit! Sepse tradhtia e djallit është e pafuqishme». Edhe miqtë e djallit janë si ai. Ata janë shumë dhe kanë më shumë mjete lufte se ju, por vlerën e ka ndihma e Zotit të madh.

* * *

« أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُّوا أَيْدِيَكُمْ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَخْشَوْنَ النَّاسَ كَخَشْيَةِ اللَّهِ أَوْ أَشَدَّ خَشْيَةً وَقَالُوا رَبَّنَا لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَ لَوْلَا أَخَّرْتَنَا إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيلٌ وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ لِمَنِ اتَّقَى وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا (77) »

[E lem tere ile-l'ledhijne kijle lehum kuf'fu ejdijekum ue ekijmu-s'salâte ue âtu-z'zekâte felem'mà kutibe alejhimul-kitàlu idhà ferijkun minhum jakhsboune-n'nàse kekhashjeti-l'làhi en eshed'de khashjeten ue kâlû rab'benà lime ketebte alejnel-kitàle loulà ekh'kheartenà ilà exhelin karjibin kul metâu-d'dun'jà kalijlun uel-àkhiretu khajrun limeni-t'tekà ue là tudhlemûne fetijlen]

«A nuk i sheh ti (o, i dashuri Im) ata njerëz që u thonë atyre: hiqni dorë (tani prej luftës) dhe kryejeni faljen e namazit, jepni edhe zekatin! Por, sapo mbi ata lufta u bë detyrë; një pjesë prej tyre kanë frikë njerëzit (idhujtarët), si të kishin frikë Zotin, madje me një frikë edhe më të madhe dhe thanë: Zoti ynë! Përse na e bërë detyrim luftën? Të na e vonoje deri në një kohë të afërt! Thuaju (atyre): Interesi i dynjasë është shumë i paktë, kurse ahireti është më i dobishëm për ata që e ruajnë veten nga gjërat e ndaluara. Ju nuk dëmtoheni as sa një fije e hollë e bërthamës».

Shpjegime

Kur myslimanët ishin në Mek'kë dhe pësonin mundime e vuajtje të mëdha prej idhujtarëve, donin që të luftonin kundër tyre. Mirëpo, në atë kohë lufta nuk ishte e lejuar dhe Pejgamberi u thoshte: “Tani për tani hiqni dorë nga lufta, kryeni faljen e namazit dhe jepni zekatin! Kur ata u shpërngullën prej Mek'kës, lufta u bë detyrim. Por një pjesë nga myslimanët e pafuqishëm u frikësuan prej idhujtarëve dhe thanë:

“Zoti ynë! Përse na e bërë detyrim luftën? Të na e vonoje deri në një kohë të afërt!” Atëherë, ka zbritur ky ajet dhe Pejgamberi është urdhëruar t'u thotë atyre: “Interesi i dynjasë është shumë i pakët dhe jeta e njeriut në këtë botë është e shkurtër; sado që të jetojë njeriu, së fundi do të vdesë, dhe ahireti është më i dobishëm për ata që ruhen nga gjërat e ndaluara; jetesa në ahiret është e amshuar dhe të mirat e asaj jete janë të pasosura; aty nuk do të dëmtoheni as edhe sa një fije e hollë e bërthamës. Pra, edhe sikur të vriteni në luftë, ju nuk do të humbisni kurrëgjë; përkundrazi, do të fitoni shpërblime të mëdha.

* * *

Zoti, për të treguar edhe se nuk sjell dobi ruajtja prej vdekjes, urdhëron e thotë:

«أَيْنَمَا تَكُونُوا يُدْرِكْكُمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فِي بُرُوجٍ مُّشِيدَةٍ وَإِنْ تُصِيبْهُمْ حَسَنَةٌ يَقُولُوا هَذِهِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَإِنْ تُصِيبْهُمْ

سَيِّئَةٌ يَقُولُوا هَذِهِ مِنْ عِنْدِكَ قُلْ كُلٌّ مِّنْ عِندِ اللَّهِ فَمَا لَهُؤُلَاءِ
الْقَوْمُ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا (78)»

[Ej nemà tekùnù judrik'kumul-moutu ue lou kuntum fîj burûxhin mushej'jedetin ue in
tusibhum basenetun jekùlù hadbibi min indi-l'làbi ue in tusibhum sej'jietun jekùlù
hadbibi min indike kul kul'lun min indi-l'làbi femàli hawlàil-koumi là jekàdùne
jefkahùne hadijthen]

«Kudo që të jeni, vdekja vjen e u gjen, edhe sikur të jeni nëpër kulla të
larta të përforcuara. Në qoftë se atyre u bie ndonjë e mirë (si bollëk, fitore
etj) thonë: kjo është nga Zoti dhe, kur atyre u bie ndonjë e ligë (zi buke,
humbje e luftës etj), thonë: kjo është nga ana jote! Thuaju (atyre): të gjitha
janë nga Zoti. Pra, ç'kanë këta njerëz që nuk afrohen të kuptojnë fjalën e
qartë të Kur'anit!»

* * *

«مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِن
نَفْسِكَ وَأَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُولًا وَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا (79)»

[Mà esàbeke min basenetin femine-ll'làhi ue mà esàbeke min sej'jietin femin nefsike ue
erselnàke lin'nasi resùlen ue kefà bil'làhi shehijden]

«Nëse ty të bie ndonjë e mirë, ajo është prej All'lahut dhe, nëse ty të bie
ndonjë e ligë, ajo është prej vetes sate. (Kështu ka detyrë të thotë njeriu dhe
jo të zgjasë gjuhën kundër peygamberëve). Ty (o Muham'med) të kemi
dërguar Peygamber për të gjithë njerëzit dhe mjafton Zoti si dëshmues» (për
të vërtetuar profetësinë tënde).

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se fjalën «sej'jieh» - e ligë, që u përmend në ajetin e
mëparshëm (në parantezë), është për ngushticë në ushqim, humbje në luftë
etj, kurse në këtë ajet është për fajet që bën njeriu. Prandaj nuk ka asnjë
kontradiktë në mes dy ajeteve.

Fajet i drejtohen njeriut, sepse Zoti nuk ka urdhëruar të bëhen faje.
Gjithashtu, Zoti nuk dëshiron të bëhen faje. Fajet i bën njeriu me dëshirën e
vet, prandaj meriton edhe ndëshkimin. Përsa i përket krijimit, s'ka dyshim se
Krijuesi i gjithkujt dhe i gjithçkaje është Zoti.

Zoti, pasi tregoi se Muham'medi alejssis'selam është dërguar Peygamber
për të gjithë njerëzit; për të treguar edhe se bindja ndaj tij është si bindja
ndaj vetë Zotit, urdhëron e thotë:

«مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ تَوَلَّى فَمَا أَرْسَلْنَاكَ
عَلَيْهِمْ حَفِيطًا (80)»

[Men jut'i-rrresùle fekad età'a-ll'làhe ue men jetevel'là femà erselnàke alejhim
hafijðhan]

«Kush i bindet Pejgamberit, i është bindur Allahut (Por ti, o i dashuri Im) mos o merakos për ata që nuk binden, se Ne nuk të kemi dërguar ty për të ruajtur ata». (Ne Vetë do t'ua japim atyre ndëshkimin).

* * *

«وَيَقُولُونَ طَاعَةٌ فَإِذَا بَرَزُوا مِنْ عِنْدِكَ بَيَّتَ طَائِفَةٌ مِّنْهُمْ
غَيْرَ الَّذِي تَقُولُ وَاللَّهُ يَكْتُبُ مَا يُبَيِّتُونَ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَتَوَكَّلْ
عَلَى اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا (81)»

[*Ue jekùlùne tà'atun feidhà bereẓū min indike bej'jete tàjfetun minhum gajre-l'ledhij
tekùlu uell'llàhu jektubu mà jubej'jùtùne feaërid anhum ue teveke'kel ale-l'llàhi ue kefà
bil'làhi vekijlen*]

«(Munafikët) thanë: bindemi dhe kur largohen prej teje, një grup prej tyre bluajnë të tjera fjalë nëpër shtëpitë e veta, e jo ato që të thanë ty. Mirëpo Zoti i shkruan ato që bluajnë munafikët; prandaj hiq dorë prej tyre dhe mbështetu në Zotin, sepse Allahu është i mjaftueshëm si ruajtës për ty (prej sherrit të tyre)».

Kuptimi: o Muham'med! Kur dyfytirakët janë pranë teje dhe ti u shpall atyre ndonjë urdhër të Zotit e u thua se duhet ta zbatojnë, ata thonë: ne na ka hije të bindemi. Por, kur dalin jashtë dhe largohen prej teje, një grup nga ata, bluajnë me mendje nëpër shtëpitë e veta të tjera fjalë dhe jo ato që të thanë ty. Ose ata gënjejnë dhe nxjerrin të kundërtën e fjalëve që ti u ke thënë atyre. Mirëpo Zoti e shkruan në librin e tyre mendimin e keq që ata ushqejnë. Pra, tani për tani, ti hiq dorë nga dënimi i tyre dhe punët tuaja mbështeti te Zoti, sepse Zoti është i mjaftueshëm për të të ruajtur ty prej sherrit të tyre.

Me këtë ajet pegamberi është urdhëruar që të heqë dorë nga dhënia e ndonjë ndëshkimi për munafikët. Por më vonë ky urdhër është anuluar me ajetin: «Luftoni mohuesit dhe munafikët».

* * *

Zoti, për të përbuzur munafikët, urdhëron e thotë:

«أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا
فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا (82)»

[*Efelà jetedeb'berùnel-Kur'àne ue lou kàne min indi gajri-l'làhi levexhedù fijhi-khtilàfen
kethijren*]

«Ata (munafikët) nuk mendojnë për Kur'anin ashu siç është detyrë të mendohet për të? Sikur ai të ishte i bërë prej dikujt tjetër përveç Zotit, do të gjenin në të shumë kundërthënie».

Pra: nëse ata do t'a shikonin Kur'anin me kujdesin e duhur, patjetër do të kuptonin se ai është fjalë e Zotit. Por meqenëse ata nuk e thellojnë mendimin në të, kanë rënë në dyshim.

Fahri Raziu thotë: Zoti e ka argumentuar me Kur'an se Muham'medi është Pejgamber i vërtetë.

Muham'medi është Pejgamber i vërtetë, sepse ai ka shpallur Kur'anin. E, Kur'ani është, pa dyshim fjalë e Zotit, sepse sikur ai të ishte bërë prej dikujt tjetër, në të do të kishte shumë thënie të kundërta me njëra-tjetrën. Por Kur'ani nuk ka as edhe një nga të tilla thënie, sepse është fjala e Zotit të madh.

Ky ajet tregon se çdo besimtar ka detyrë të mendojë për kuptimin e Kur'anit. Ajeti tregon gjithashtu se duhet menduar e besuar në shtyllat bazë të besimit. Imitimi (taklijd) në çështjet e besimit nuk është i vlefshëm. Nëse do të ishte i vlefshëm imitimi, Zoti nuk do t'i qortonte munafikët, që nuk përdorin arsyen.

* * *

Për të treguar edhe disa vepra të tjera të liga të munafikëve, Zoti urdhëron e thotë:

«وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِّنَ الْأَمْنِ أَوْ الْخَوْفِ أَذَاعُوا بِهِ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنِيظُونَ مِنْهُمْ وَلَوْ أَفْضَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلَّا قَلِيلًا (83)»

[*Ue idhà xhàebum emrun minel-emni evil-khoufi edhà'ù bibi ue lou red'dubu ile-r'rresùli ue ilà ulil-emri minhum lealimehu-l'ledhijne jestenbitùnehù minhum ue loulà fadlu-l'llàbi alejkum ue rahmetuhù let'tebaçtumu-sh'shejtàne il'là kalijlen*]

«Kur atyre u vjen ndonjë lajm që të qetëson, ose të frikëson, ata e përhapin atë. Por, sikur ata t'ia linin atë Pejgamberit dhe zotëruesve të urdhrave (sahabëve të mëdhenj), patjetër që do të kuptonin prej tyre, nëse lejohet apo nuk lejohet përhapja e lajmit. Sikur të mos ishte mirësia dhe mëshira e Zotit për ju, përveç një pakice, ju do të ndiqnit djallin».

Shpjegime

Njëra nga punët e këqija që bënin munafikët, ishte edhe kjo:

Kur vinte ndonjë lajm nga fusha e luftës, i gëzuar a i frikshëm të ishte ai, munafikët në çast e përhapnin. Mirëpo përhapja e lajmeve të tilla u sillte dëm myslimanëve: po të ishte lajmi i gëzueshëm, armiku niste përgatitjet; po të ishte i frikshëm, do të shkurajonte myslimanët; pra, në çdo rast, përhapja e të tilla lajmeve u sillte dëm myslimanëve. Në fakt, ky ishte edhe qëllimi i munafikëve. Prandaj Zoti e ka përbuzur këtë veprim të munafikëve dhe ka thënë se në tilla raste, lajmi duhet ti tregohet Pejgamberit dhe parësisë, të cilët janë zotëruesit e urdhrit dhe janë këta që vendosin të përhapet ose të mbahet sekret ai.

O besimtarë! Prej jush kërkohet të veproni sikur të kishit të bënit me Pejgamberin dhe ti jeni mirënjohës Zotit, i Cili ju ka prurë në këtë gradë! Nëse nuk do të ishte mirësia dhe mëshira e Zotit për ju, pra po të mos kishte dërguar për ju Pejgamberin e Kur'anin dhe po të mos ju kishte

udhëzuar në rrugën e drejtë, ju do të kishit ndjekur udhën e djallit. Pra, të mos ju gënjejë mendja e mos veproni pa biseduar me ata që janë zotërues të urdhrit për ato punë.

Fahri Raziu thotë se ajeti tregon tri gjëra: 1) ka dispozita që nuk kuptohen drejtpërdrejt prej ajeteve, por kuptohen me metodën e krahasimit e analogjisë (kijàsit); 2) kijasi është arsyetim ligjor; 3) të paditurit kanë detyrë të imitojnë dijetarët në detajet e punëve.

“Pakica” që përjashtohet në ajet nga djekja e djallit, është për disa njerëz, si Kàrr bini Saëdijeh, Verekah bini Nufil, Zejd bini Asur bini Nefil etj, të cilët edhe para se të dërgohej Muham’medi profet, kishin vëzhguar me mendjen e tyre dhe kishin besuar se Zoti është Një.

* * *

Zoti, pasi tregoi se munafikët i shmangen luftës dhe mundohen me të gjitha mënyrat që të pengojnë edhe myslimanët për të marrë pjesë në luftë; për të përsëritur edhe një herë urdhrin për luftë, urdhëron e thotë:

«فَقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا تُكَلَّفُ إِلَّا نَفْسُكَ وَحَرِّضَ الْمُؤْمِنِينَ عَسَىٰ اللَّهُ أَن يَكْفِيَ بَأْسَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَاللَّهُ أَشَدُّ بَأْسًا وَأَشَدُّ تَنكِيلًا» (84)

[Fekàtil fij sebijli-l'làhi là tukel'lefu il'là nefseke ue harr'rridil-muëminijne asa-ll'llàhu en jekuf'fe beëse-l'ledhijne keferù uell'llàhu eshed'du beësen ue eshed'du tenkijlen]

«Pra (o, i nderuari i pejgamberëve, nëse do të shpëtosh prej sherrit të armikut), lufto në rrugën e Zotit! Dhe detyroje veten për atë punë; mos u hidhëro për shkak se ata nuk marrin pjesë: ti shko në luftë, sikur edhe i vetëm të mbetesh! Dhe nxiti besimtarët e vërtetë (të luftojnë!) Është shpresë e madhe që Zoti do shmangë sulmin e mohuesve, sepse Zoti edhe sulmin edhe ndëshkimin e ka më të rreptë».

Shpjegime

Ky ajet i madhëruar, siç tregon detyrimin e Pejgamberit për të luftuar edhe atëherë kur atë nuk e shoqëron askush, tregon edhe se Pejgamberi ishte më trim se të tjerët dhe më i dituri për punët e luftës.

Shkaku i zbritjes së këtij ajeti është ky:

Në mbarim të luftës së Uhùdit, kryetari i kurejshëve, Ebu Sufjani i kishte thënë Pejgamberit: “Të takohemi pas një viti në Bedr”. Edhe Pejgamberi i është përgjigjur: “Takohemi në dashtë Zoti!” Kur erdhi koha për të shkuar në Bedr për luftë, Pejgamberi thirri luftëtarët. Por disa prej tyre, nuk erdhën të merrnin pjesë në atë luftë, si pasojë e propagandës që kishin bërë munafikët para disa ditëve. Për këtë ndodhi ka zbritur ajeti.

Pejgamberi që qoftë bekuar, shkoj në Bedr bashkë me pak shokë. Por aty nuk u zhvillua luftë për shkak se, siç u tregua ne suren “Ali Imràn”, Zoti i futi frikën në zemër Ebu Sufjanit dhe kështu ai nuk guxoi të dilte për luftë në atë vend. Pejgamberi, me ata sahabë që kishte me vete, u gjend në Bedr,

në kohën kur aty ishte hapur një panair. Ata përfituan dhe shitën e blenë rroba. Pastaj u kthyen faqebardhë në Medinë: në sytë e arabëve dolën ngadhënjyes; fituan edhe pasuri nga shitblerja që bënë aty.

* * *

Zoti, pasi urdhëroi Pejgamberin që t'u bëjë thirrje besimtarëve për luftë, për të ndaluar munafikët të mos ndërmjetësonin te disa shokë të tyre që nuk kishin shkuar në luftë, urdhëron e thotë:

« مَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِنْهَا وَمَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً سَيِّئَةً يَكُنْ لَهُ كِفْلٌ مِنْهَا وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُقَيِّتًا (85) »

[Men jeshfaë sheaf-aten haseneten jekun lehù nesjibun minhà ue men jeshfaë sheaf-aten sejjieten jekun lehù kijlun minhà ue kàne-ll'làhu alà kul'li shej'in mukijten]

«Kush ndërmjetëson për një punë të mirë, ka një pjesë shpërblimi prej saj; kush ndërmjetëson për një punë të keqe, ka pjesë ndëshkimi prej saj, sepse Zoti është i pushtetshëm mbi gjithçka».

Shpjegime

Fjala «sheaf-aten haseneten» - ndërmjetësim për punë të mira – është për nxitjen që u bënte Pejgambri myslimanëve për luftë. Por mund të jetë edhe për vajtjen e disa muslimanëve te të pasurit për t'iu lutur atyre për të ndihmuar me mjete e paisje disa sahabë që dëshironin të dilnin për të luftuar, por nuk kishin mundësi. Si do që të jetë, kjo frazë përfshin të gjitha thirrjet që bëhen për punë të mira. Për ata që i ndihmojnë vëllezërit e tyre me fjalë për punë të mira, ka një pjesë të shpërblimit nga ajo punë; kurse për ata që mundohen të dëmtojnë të tjerët me fjalë, ka një pjesë të ndëshkimit nga ajo punë e keqe.

* * *

Zoti, tregoi se kushdo që flet mirë ose keq për t'u përgatitur për luftë ose për t'iu shmangur luftës, ka pjesën e vet. Dhe, për të theksuar se duhet t'i kushtohet kujdes përshëndetjes, që është prej ndërmjetësimeve të mira, Zoti urdhëron e thotë:

« وَإِذَا حُيِّتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا (٨٦) »

[Ue idhà buj'ijjatum bitehij'jetin febahj'jù bi absene minhà eu rud'dùhà in'ne-ll'làbe kàne alà kul'li shej'in hasijben]

«Kur të përshëndeteni me njëri-tjetrin, kthejeni përshëndetjen me fjalë më të bukura, ose edhe po me ato fjalë! Zoti është llogaritës i gjithçkaje».

Shpjegime

Kuptimi i fjalës «*tebij'jeh*» është: të urosh jetë të gjatë për tjetrin. Arabët, para ardhjes së Islamit, e kishin zakon që, kur takoheshin, e përshëndesnin tjetrin me «Haj'jake-ll'llàh» - Tungjatjeta! Zoti të zgjatë jetën. Por pas ardhjes së Islamit, përshëndetja u zëvendësua me «Selàmun alejkum», që do të thotë: Qofsh i sigurt prej të gjitha të ligave!

Kjo përshëndetje është shumë më e bukur se ajo që kishin zakon arabët para Islamit, sepse kur i thua tjetrit “Tungjatjeta” (t'u zgjat jeta), je lutur vetëm për zgjatjen e jetës së tij, kurse, kur i thua «Selàmun alejkum», je lutur për shpëtimin e tij prej të gjitha fatkeqësive, ku hyn edhe zgjatja e jetës me shëndet e lumturi.

Fjala “Selam” është njëri nga emrat e bukur të Zotit. Pra, kur myslimanët e përshëndesin njëri-tjetrin me “Selam”, kanë përmendur edhe Zotin. Dhe, kjo është një punë, për të cilën ka shpërblim të veçantë. Njëherazi, ka edhe një shpërblim tjetër: “Selami” fut gëzim në zemrën e shokut dhe e përgëzon atë duke i thënë: ti je i sigurtë nga unë.

Përshëndetja me “Selam” është urdhër i Pejgamberit (sun'net) dhe me e kthye “Selamin” është urdhër i All'lahut (vàxhib).

Moskthimi i përshëndetjes me “Selam”, numërohet çnderim dhe është e ndaluar prej Zotit (haram).

Mënyra e përshëndetjes me “Selam”:

Është sun'net që kalorësi të përshëndesë i pari me “Selam” këmbësorin; këmbësori atë që është ndenjor; pakica shumicën; i vogli të madhin. Është nga zakonet e Pejgamberit që bashkë me “Selam” të shtrëngohen edhe duart.

Nuk përshëndetet me “Selam” ai që është duke dëgjuar hytben ditën e Xhuma, ai që është duke kënduar Kur'an, ose ai që është duke thirrur Ezanin. Nuk lejohet të përshëndetet me “Selam” ai që është duke luajtur ndonjë lojë haram dhe as ai që është duke prishur avdes.

Kthimi i përshëndetjes me “Selam” është farzi kifaje, d.m.th, nëse e kthen përshëndetjen njëri nga grupi, detyra është e plotësuar edhe për të tjerët. Është vàxhib që “Selami” të kthehet pa vonesë. Është vàxhib gjithashtu, ti kthehet letra me “Selam” atij që të ka shkruar me “Selam”.

“Selami” është amanet, prandaj është vàxhib t'ia kumtosht “Selamin” atij, për të cilin je porositur. Ai që nuk e kryen këtë porosi, bëhet fajtor.

Në Kur'an, “Selami” është përmendur dy llojesh:

a) *Es'selàmu alejkum* dhe b) *Selàmun alejkum*. Fahri Raziu thotë se, me sa merret vesh nga ajetet e Kur'anit, është më mirë që “Selami” të jepet sipas mënyrës së dytë.

Me ajetin e mësipërm, i madhi Zot ka vënë themelet e harmonisë më të bukur në mes myslimanëve. Me të vërtetë, është një adhurim i pëlqyeshëm të nderohet tjetri dhe të fillohet biseda me emrin e Zotit e me lutje për shpëtimin e shoku-shokut nga të gjitha të ligat. Në ditët e sotme ky adhurim

ka filluar të lihet pas dore dhe po përdoren për përshëndetje ngritja e dorës mbi vetullat, vënia e dorës mbi zemër etj.

* * *

Zoti, pasi urdhëroi përshëndetjen e ndërsjellë me “Selam”, me qëllim që të forcohet dashuria dhe harmonia në mes myslimanëve dhe për të frikësuar ata njerëz që nuk kanë kujdes për të tilla punë, urdhëron e thotë:

«اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لِيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ حَدِيثًا (87)»

[*Ell'llàhu là ilàhe il'là huve lejexhmean'nekum ilà joumil-kijàmeti là rejbe fijbi ue men asdeku mine-ll'làhi hadijthen*]

«Zoti, që nuk ka të adhurar tjetër veç Tij; patjetër do t'ju mbledhë ju në ditën e kijametit, për ndodhjen e së cilës nuk ka asnjë dyshim. Kush mund të thotë fjalë më të vërtetë se Zoti?»

* * *

فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنَافِقِينَ فِتْنَةٍ وَاللَّهُ أَرْكَسَهُمْ بِمَا كَسَبُوا أَتُرِيدُونَ أَنْ تَهْدُوا مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ وَمَنْ يُضِلِّ اللَّهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا (88)»

[*Femà lekum fil-munâfikijne fitejini uell'llàhu erkesehum bimà kesebù e turijdùne en tebdù men edal'le-ll'llàhu ue men judlili-l'làhu felen texhide lehù sebijlen*]

«Ç'patët që u bëtë dy grupesh për punën e atyre munafikëve (pse nuk u bashkuat në një mendim që ata janë mohues?) Zoti i ktheu ata me kokë poshtë për shkak të punëve që bënë. Apo dëshironi të udhëzoni në rrugën e drejtë atë njeri, të cilit vetë Zoti ia ka humbur udhën? (Sa e kotë që është kjo dëshirë!) Kurrë nuk mund të gjendet ndonjë udhë për këdo, që Zoti ia humb udhën».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se ky ajet ka zbritur për të qortuar ata sahabë që kishin dyshim për femohimin (kufrin) e disa munafikëve, në një kohë që i shihnin shenjat e kufrit të tyre.

Një grup njerëzish, që kishin ardhur në Medinë, thanë se ishin bërë myslimanë. Por, pasi qëndruan aty disa ditë, morën lejë prej Pejgamberit për të dalë jashtë, me pretekstin se në Medinë nuk po u pëlqente ajri. Pasi dolën nga Medineja, filluan të largoheshin dalë e ngadalë, derisa u bashkuan me idhujtarët. Kur u morr vesh kjo ngjarje, sahabët u ndanë dy grupesh. Njëri grup thanë se ata ishin mohues, sepse po të ishin besimtarë të vërtetë, do të qendronin dhe nuk do të iknin. Grupi tjetër thanë se nuk mund të numëronin për mohues njerëzit që u bënë myslimanë pa e parë sheshit mohimin e tyre. Atëherë, ka zbritur ajeti, për të vërtetuar mendimin e grupit të parë:

«Zoti i ktheu ata me kokë poshtë...». Kuptimi: Zoti i kthen munafikët në dispozitat e mohimit, që janë: luftë kundër munafikëve, me i vra ata ose me i marrë skllav, ose me i përzënë prej vendeve të tyre.

* * *

«وَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ كَمَا كَفَرُوا فَتَكُونُونَ سَوَاءً فَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ أَوْلِيَاءَ حَتَّى يُهَاجِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَخُذُوهُمْ وَأَقْتُلُوهُمْ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا (89)»

[Ved'du lou tekfurune kemà keferu fetekeunune sevæn felà tet'tekhidhù minhum enlijàe
bat'tà jubàxhiru fji sebijli-l'làhi fein tevel'lou fekbudhùbhum uaktulùbhum hajthu
vexhedtumùbhum ue là tet'tikhidhù minhum velij'jen ue là nesijren]

«Ata dëshirojnë që edhe ju të bëheni mohues, ashtu siç janë bërë vetë mohues, që të jeni njëloj (me ata në fe). Dhe mos i bëni miq ata, derisa ata të emigrojnë në rrugën e Zotit (të bëhen myslimanë). Në qoftë se ata heqin dorë (nga emigrimi – hixhreti), ti kapini e ti vrisni ata ku ti gjeni dhe asnjërin prej tyre as të mos e bëni mik e as të mos e merrni për ndihmues».

Shpjegime

«Ata dëshirojnë që edhe ju të bëheni mohues, ashtu siç janë bërë vetë mohues që të jeni njëloj me ata në fe». Kuptimi:

O besimtarë! Ju dëshironi që ata të kthehen në rrugën e drejtë, por ata, jo vetën për vete nuk vijnë në rrugën e drejtë, por dëshirojnë që edhe ju të bëheni mohues si ata dhe të barazoheni me ata! Pra, qysh shpresoni besim prej atyre munafikëve dhe qysh i bëni ata miq? Jo, mos i bëni miq ata, veçse kur të bëhen myslimanë për hir të Zotit.

Me këtë ajet i madhi Zot na ndalon që të bëjmë miq idhujtarët dhe dyfytarakët, munafikët, ata që besojnë sa për sy e faqe. Përse? Sepse me idhujtarin e me munafikun je armik në çështjen më të rëndësishme, që është feja; atëherë, si mund të bëhesh mik me ta në punët e tjera? Ata edhe sikur së jashtmi të duken miq, zemrën e kanë plot me armiqësi.

“Hixhret”, do të thotë: lë vendin ku është sundues mohuesi; por do të thotë edhe: largohem nga punët e mohimit dhe kapem në punët e Islamit.

«Në qoftë se ata heqin dorë (nga emigrimi – hixhreti), ti kapni e ti vrisni ata ku ti gjeni».

Kuptimi: në qoftë se ata këmbëngulin në mohim dhe nuk emigrojnë në rrugën e Zotit, atëherë ti kapni e ti vrisni kudo që ti gjeni; madje, ti vrisni edhe brenda në Qabe; sepse ata do t'ju dëmtojnë ju, posa të gjejnë rastin.

* * *

Zoti, urdhëroi vrasjen e idhujtarëve. Për të përjashtuar disa prej tyre nga kjo vrasje, Zoti urdhëron e thotë:

«إِلَّا الَّذِينَ يَصِلُونَ إِلَى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ أَوْ جَاءُوكُمْ حَصِرَتْ صُدُورُهُمْ أَنْ يُقَاتِلُوكُمْ أَوْ يُقَاتِلُوا قَوْمَهُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ فَلَقَاتِلُوكُمْ فَإِنْ اعْتَزَلُوكُمْ فَلَمْ يُقَاتِلُوكُمْ وَأَلْقَوْا إِلَيْكُمُ السَّلَامَ فَمَا جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَبِيلًا» (90)

[Il'lel-dh'dbijne jesilune ilà koumin bejnebum ue bejnebum mijthàkun eu xhàùkum basiret suduruhum en jukàtilùkum eu jukàtilù koumebum ue lou shàe-ll'llàbu lelel'letahum alejkaum felekàtelùkum fe ini-ëtezelùkum felem jukàtilùkum ue elkou ilejkumu-s'seleme femà xbeale-ll'llàbu lekum alejhim sebijlen]

«Përveç atyre njerëzve që janë futur nën mbrojtjen e një kombi, me të cilët ju keni lidhur ndonjë marrëveshje paqeje në mes jush dhe atyre, ose përveç atyre që vijnë te ju dhe që u është ngushtuar zemra dhe nuk duan të luftojnë as kundër jush e as kundër fisit të vet. Sikur të donte Zoti, i bënte ta që të qëndronin mbi kokat tuaja (u jepte atyre guxim) dhe ata do të luftonin kundër jush. Pra, nëse ata heqin dorë prej jush (hiqen mënjëanë), nëse nuk luftojnë kundër jush dhe nëse ju propozojnë paqe, atëherë, Zoti nuk ka lënë ndonjë shteg për ju që të luftoni kundër tyre».

Shpjegime

Zoti, pasi urdhëroi për ti kapur e për ti vrarë idhujtarët kudo që të gjenden, përjashton nga ky urdhër dy grupe njerëzish prej tyre: 1) ata që futen nën mbrojtjen e një kombi, me të cilin ju keni bërë marrëveshje paqeje; 2) ata që duan të qëndrojnë asnjans dhe nuk duan të luftojnë as me Pejgamberin e as me armiqtë e tij edhe pse i ka fis.

* * *

«سَتَجِدُونَ آخَرِينَ يُرِيدُونَ أَنْ يَأْمَنُوكُمْ وَيَأْمَنُوا قَوْمَهُمْ كُلٌّ مَا رَدُّوا إِلَى الْفِتْنَةِ أُرْكِسُوا فِيهَا فَإِنْ لَمْ يَعْتَزِلُوكُمْ وَيُلْقُوا إِلَيْكُمُ السَّلَامَ وَيَكْفُوا أَيْدِيَهُمْ فخذوهم واقتلوهمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأُولَئِكَ جَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا مُبِينًا» (91)

[Setexhidune àkharijne jurijdune en jeëmenùkum ue jeëmenù koumebum kul'le mà rud'dù ilel-fitneti urkasù fjbà fein lem jaëtezelùkum ue julku ilejkumu-s'seleme ue jekuf'fù ejdijebum fekbudhùbum uaktulùbum hajthu thekiftumùbum ue ulàikum xbealnà lekum alejhim sultànen mubijnen]

«Do të gjeni disa të tjerë që t'ju sigurojnë ju dhe të sigurojnë kombin e vet (kur vijnë te ju shfaqin Islamin dhe kur shkojnë te fisi i vet, shfaqin mohimin, me qëllim që të sigurojnë të dyja palët); këta, sa herë që të nxiten për ngatërresa (sa herë të thirren të luftojnë kundër jush), hidhen në atë punë me kokë përposhtë. Pra, nëse ata nuk qëndrojnë mënjëanë (asnjanës), nëse nuk ju propozojnë paqe dhe nëse nuk heqin dorë (nga lufta kundër jush), atëherë kapini kudo që ti gjeni dhe i vrisni! Për këta ju kemi dhënë një argument të qartë e të dukshëm (për të luftuar) kundër tyre».

Shpjegime

Fahri Raziu e disa të tjerë thonë se fjala «àkharijne» është për disa njerëz prej fiseve benij Esed dhe beni Gafân, të cilët sa herë që vinin në Medine, hiqeshin si myslimanë, me qëllim që të mashtronin myslimanët dhe ti afronin ata kah vetja e vet; por, kur ktheheshin në fiset e veta, shfaqnin mohimin dhe sa herë që thirreshin të luftonin kundër myslimanëve, në çast ishin të gatshëm për luftë. Por, sa herë që kanë luftuar, janë kthyer të mundur e të turpëruar.

* * *

Zoti, i nxiti besimtarët që të luftojnë kundër mohuesve. Për të treguar edhe disa dispozita që rrjedhin në luftë e sipër, urdhëron e thotë:

«وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ أَنْ يَقتُلَ مُؤْمِنًا إِلَّا خَطَأً وَمَنْ قَتَلَ
مُؤْمِنًا خَطَأً فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَّةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَى أَهْلِهِ
إِلَّا أَنْ يَصَّدَّقُوا فَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ
فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ
مِيثَاقٌ فَدِيَّةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَى أَهْلِهِ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ فَمَنْ
لَمْ يَجِدْ فَصِيَامٌ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِّنَ اللَّهِ وَكَانَ اللَّهُ
عَلِيمًا حَكِيمًا (92)»

[*Ue mà kàne limuëminin en jaktule muëminen il'là khataen ue men katele muëminen
khataen fetabrijru rekabetin muëminetin ue dijetun musel'lemetun ilà ehlihi il'là en
jes'sad'dekù fein kàne min koumin aduv'vin lekum ue huve muëminun fetabrijru
rekabetin muëminetin ue in kàne min koumin bejnekekum ue bejnebum mijthàkun
fedijetun musel'lemetun ilà ehlihi ue tabrijru rekabetin muëminetin femen lem jexhid
fesijàmu shebreni mutetàbiajni toubeten mine-ll'llàhi ue kàne-ll'llàhu alijmen bakijmen*]

«Nuk është e udhës për një besimtar të vrasë besimtarin, veçse gabimisht. Kush vret një besimtar gabimisht (duhet) të lirojë një besimtar të robëruar dhe t'u japë shumën të plotë të gjakut trashëgimtarëve të të vrarit, përveçse nëse ata ia falin. Në qoftë se i vrari është nga një komb armik me ju, por i vrari është besimtar, (mjafton) të lirohet një i robëruar besimtar. Nëse i vrari është prej një kombi me të cilët ka në mes tyre dhe jush një marrëveshje paqeje, atëherë (duhet) t'u jepet shuma e gjakut trashëgimtarëve të të vrarit dhe të lirohet një besimtar i robëruar. Nëse vrasësi nuk ka mundësi financiare, të agjërojë dy muaj rresht. (Kjo dispozitë është) për pranimin e teubes së tij nga Zoti. Zoti është plotësisht i ditur dhe veprues me vend».

Shpjegime

«Nuk është e udhës për një besimtar të vrasë besimtarin, veçse gabimisht». Kuptimi: nuk lejohet në asnjë mënyrë që besimatarin të vrasë vëllanë e vet besimtar, veçse në ndodhtë gabimisht.

Vrasja gabimisht ndodh në dy raste: a) duke qëlluar mbi armikun, ose në gjah dhe plumbi godet besimtarin; 2) e vret besimtarin duke e kujtuar për armik, për shkak se nga jashtë i sheh ndonjë shenjë kufri, etj. Në rastin e parë, gabimi është në veprën; në rastin e dytë gabimi është në qëllimin.

Me vra tjetrin pa dashje duke e rrahur atë me shkop, ose me gur, që nuk janë mjete vrasjeje; Imam Azemi, mbështetur në këtë ajet thotë: Vrasësi ka detyrë të japë dijetin dhe të bëjë keqfàretin: të japë shumën e gjakut e të lirojë një të robëruar besimtar dhe për të nuk zbatohet “Kisasi” – ekzekutim me prerje koke. Por imam Shafi’u thotë: Duhet të zbatohet “Kisasi”, për shkak se vrasësi ka pasur qëllim ta vriste atë.

Fahri Raqziu thotë: Kjo frazë e ajetit tregon se qysh nga koha e Ademit, asnjëherë nuk ka qenë e lejuar (mubàh) të vritet besimtari pa të drejtë.

«Kush vret një besimtar gabimisht, (i duhet) të lirojë një besimtar të robëruar dhe t’u japë shumën e plotë të gjakut trashëgimtarëve të të vrarit, përveçse nëse ata ia falin».

Kuptimi: atij besimtari, që vret vëllanë e vet gabimisht, që ti falet faji te Zoti, duhet të lirojë një besimtar të robëruar dhe, për t’u shpague të drejtën trashëgimtarëve të të vrarit, vrasësi duhet t’u japë atyre dijetin (shumën e gjakut) të plotë, sepse kështu atyre u lehtësohet brenga e zemrës; por ata edhe mund t’ia falin dijetin si sadeka; atëherë vrasësi nuk është i detyruar të paguajë ndonjë shumë.

I robëruari që do të lirohet për shlyrjen e mëkatit të vrasjes (keqfàret), patjetër duhet të jetë besimtar. Imam Azemi thotë se robi lejohet të jetë edhe një fëmijë i vogël i lindur prej dy besimtarësh; sepse ai fëmijë doemos që do të ndjekë prindërit dhe do të bëhet besimtar; prandaj keqfàreti kryhet edhe me lirim të asaj foshnjeje.

Zoti, për ti nxitur trashëgimtarët që t’ia falin vrasësit çmimin e gjakut, në vend që të thotë “veç nëse ata ia falin”, ka thënë “veç nëse ata ia japin si sadeka”; domethënë, ajo falje numërohet sadeka e ka virtyte të mëdha.

Zoti ynë, tregoi se kur vritet gabimisht një mysliman në mes myslimanëve, ndëshkimi i vrasësit është të lirojë një besimtar të robëruar dhe të paguajë dijetin. Për të treguar edhe ndëshkimin për atë që vret një mysliman pa dashje, por që është prej një kombit armik dhe gjendet ndër ta, urdhëron e thotë:

«Në qoftë se i vrari është nga një komb që janë armiq me ju, por i vrari është besimtar, (mjafton) të lirohet një besimtar i robëruar». Trashëgimtarët e të vrarit janë në luftë e sipër me myslimanët; prandaj nuk është e detyrueshme që atyre t’u jepet dijeti.

«Nëse i vrari (pa dashje) është prej një kombi, me të cilët ka në mes tyre dhe jush një marrëveshje paqeje, atëherë (duhet) t’u jepet shuma e gjakut trashëgimtarëve të të vrarit dhe të lirohet një besimtar i robëruar».

Për të treguar se ai që vret pa dashje dhe që nuk ka mundësi të lirojë një besimtar të robëruar, keqfâreti i tij është të agjërojë dy muaj rresht, Zoti urdhëron e thotë:

«Nëse vrasësi nuk ka mundësi financiare, (mjafton) të agjërojë dy muaj rresht».

Agjërimi dy muaj rresht për keqfâretin e vrasjes duhet të bëhet pa shkëputje; nëse prishet agjërimi qoftë edhe për një ditë pa ndonjë pengesë ligjore, duhet të fillohet nga e para.

Ky keqfâret, thotë i madhi Zot, është për pranimin e toubes së tij nga Zoti». Pra, keqfâreti i atij, që ka vrarë gabimisht, është që Zoti ti pranojë atij touben, për fajin që bëri nga pakujdesia e vet; ndryshe nëse ai do të ishte i përmbajtur plotësisht, vrasja mund të mos ndodhte. Prandaj, kur është fjala për vrasje, kërkohet kujdes deri në pikën e fundit, sepse edhe kur vrasja ndodh gabimisht, mungesa e kujdesit është një faj tjetër i bërë me qëllim.

Zoti ynë, për të theksuar se keqfâreti është i domosdoshëm dhe se është për t'u ngrohur sado pak zemrën e thyer trashëgimtarëve të të vrarit, ajetin e ka përfunduar me frazën: «Zoti është plotësisht i ditur dhe veprues me vend».

Si shkak për zbritjen e këtij ajeti është ky: tregohet se në luftën e Uhudit, sahabët kanë vrarë babanë e Hudhejjes, duke e kujtuar për mohues; por kur mësuan se ai kishte qenë mysliman, u penduan shumë. Për këtë ndodhi ka zbritur ajeti.

* * *

Zoti, pasi tregoi dispozitat e vrasjes gabimisht; për të treguar edhe dispozitat e vrasjes me qëllim, urdhëron e thotë:

«وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا
وَعُذِيبُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا» (93)

[*Ue men jaktul muëminen muteam'miden fexbezaubù xhehen'nemu khàliden fijhà ue
gadhibe-ll'llàhu alejbi ue ead'de lehù adhaben adbijmen*]

«Për atë që vret një besimtar me paramendim, ndëshkimi është xhehen'nemi dhe aty do të qëndrojë përgjithmonë; ai ka hyrë nën zemërimin e Zotit; Zoti atë e ka mallkuar dhe për të ka përgatitur një ndëshkim shumë të madh».

Shpjegime

Fjala: «khàliden fijhà» (vrasësi do të qëndrojë përgjithmonë në xhehen'nem) është për qëndrimin e tij në xhehen'nem për një kohë tepër të gjatë, aq sa duket si kohë e përjetshme. Ajeti, mund të jetë i veçantë për atë që e konsideron vrasjen veprim të lejuar (hallall); në këtë rast fjala «khàliden», është në kuptimin e saj të kryehershëm, domethënë: vrasësi do të qëndrojë në xhehen'nem përjetë, për shkak se ai nuk e ka pranuar vrasjen si veprim haram dhe kështu ai ka dalë nga feja islame. Sido që të jetë qëllimi, ajeti tregon hapur se për vrasësin me paramendim ka një ndëshkim shumë

të rreptë dhe se kjo vrasje, përveç shirkut, është një faj më i rëndë se të gjitha fajet e tjera.

Disa kanë thënë se atij që vret me paramendim, nuk i pranohet as teubja. Por, kjo thënie nuk është e arsyeshme, sepse, - siç thotë Fahri Raziu - meqenëse teubja i pranohet idhujtarit, atij që i vë shok Zotit, që është faj më i keq se të gjithë të tjerët, edhe vrasësit, patjetër duhet ti pranohet teubja.

Hazini thotë se ky ajet, ka zbritur për ngjarjen që vijon:

Një i quajtur Mukijs bini Dhubàbeh kishte pranuar fenë islame bashkë me vllanë e vet, Hishàmin. Një ditë Hishàmi u gjend i vrarë në fisin beni Nexh'xhàr. Mukijsi njoftoi Pejgamberin. Profeti dërgoi në atë kabile një person prej kabiles beni Fehr, të cilit i tha: “Thuaji kabiles beni Nexh'xhàr, nëse e dini se kush është vrasësi i Hishàmit, kapeni atë dhe dorëzojani Mukijsit për “Kisàs”; nëse nuk e dini, jepni atij dijetin!” Kur Fehri u kumtoi atyre fjalët e Pejgamberit, ata i thanë: “Ne nuk e dimë se kush është vrasësi, por Mukijsit po i japim dijetin”. Dhe i dhanë njëqind deve. Mirëpo Mukijsi, për të marrë gjakun e vëllait të vet, vrau një mysliman prej fisit beni Nexh'xhàr dhe iku e u fut në Mek'kë, duke u kthyer në fenë e idhujtarëve. Atëherë, ka zbritur ajeti, që përcakton ndëshkimin e vrasësit me rreptësinë më të madhe: ai vrasës do të qendrojë në xhehen'nem përgjithmonë dhe mbi të rëndon zëmërimi e mallkimi i Zotit, i Cili ka përgatitur për të një ndëshkim shumë të madh.

Me këtë mënyrë, Zoti ka ndaluar rreptësisht vrasjen pa të drejtë, me qëllim që çdo njeri të jetë i sigurt për jetën e vet dhe të merret me fitimin e ushqimit të trupit e të shpirtit.

* * *

Zoti, pasi tregoi ndëshkimin për atë që vret me qëllim, për të porositur edhe luftëtarët që të bëjnë shumë kujdes e të mos vrasin myslimanin, urdhëron e thotë:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَتَبَيَّنُوا
وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ أَلْقَى إِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًا تَبْتَغُونَ
عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللَّهِ مَغَانِمٌ كَثِيرَةٌ كَذَلِكَ كُنْتُمْ مِّنْ
قَبْلُ فَمَنْ اللَّهُ عَلَيْكُمْ فَتَبَيَّنُوا إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ
خَبِيرًا (94)»

[Ja ej'jube-l'ledhijne àmenù idhà darebtum fij sebijli-l'làbi fetebej'jenù ue là tekùlù limen
elka ilejkumu-s'selàme leste muëminen tebtgùne aredal-hajàti-d'dun'jà feinde-ll'llàbi
megànimu ketbijretun kedhàlike kuntum min kablu femen'ne-ll'llàhu alejkum
fetebej'jenù in'ne-ll'llàhe kàne bimà taëmelùne khabijren]

«O ju që keni besuar! Kur të shkoni (për luftë) në rrugën e Zotit, shikojeni mirë punën (e mos u nxitoni të vrisni cilindo që ju del përpara!) dhe mos i thoni atij, që ju propozon paqe, “ti s’je besimtar”, (sepse me këtë fjalë) kërkoni atë që ju hyn në punë për jetën në këtë botë; por te Zoti ka

shumë shpërblime (ganimete). Të tillë ishit edhe ju më parë, por Zoti ju dha shumë të mira; prandaj shikojeni mirë punën! Dhe Zoti i di shumë mirë punët që bëni ju».

Shpjegime

Ajeti, është për të porositur myslimanët që të mos nxitohen për të vrarë dikë pa e parë mirë, nëse është për t'u vrarë apo jo dhe kështu të mos bëjnë ndonjë faj.

Si shkak për zbritjen e këtij ajeti, tregohet kjo ngjarje:

Pejgamberi, qoftë bekuar! ka dërguar disa ushtarë nën komandën e Gālīb bini Fidhàles, për të luftuar kundër Fedikut. Kur ushtarët arritën në atë fshat, popullsia iku dhe vetëm një i quajtur Murdàs nuk ishte larguar, sepse ai ishte bërë mysliman fshehurazi nga njërëzit e vet. Ushtarët i rrëmbyen atij bagëtinë dhe i çuan në male.

Murdàsi, i bindur se ishte mysliman, ka ardhur përballë ushtarëve, të cilët kanë marrë tekbirj (kanë thënë All'llàhu Ekber), domethënë janë përgatitur për luftë. Por Murdasi ka rënë në shehàdet (ka thënë fjalën e dëshmisë) dhe i ka përshëndetur ata me "Selam". Mirëpo, Usàmeh bini Zejdi⁵⁰, nuk i ka marrë si shenja të Islamit, as shehàdetin e as "Selamin" e Murdàsit dhe e ka vrarë atë. Kur Usàmeh ia tregoi këtë ngjarje Pejgamberit, ai i tha: "Qysh e vrave atë njeri që ra në shehàdet?! Apo lakmuat pasurinë e tij?" Pastaj ka kënduar ajetin. Usàmeh i është lutur Pejgamberit që të kërkojë ndjesë te Zoti për gabimin që ka bërë.

Sipas këtij tregimi, fraza: «Ue là tekùlù limen elkà ilejkum-s'selàme leste muëminen» që u përkthye: «Mos i thoni atij që ju propozon paqe ti s'je besimtar!» Do të thotë: mos thoni për atë njeri që ju përshëndet me "Selam", sipas zakonit islam dhe që e shfaq Islamin e tij: "Ti nuk je mysliman dhe po na përshëndet me "Selam" për qëllim përfitimi!

Me këtë thënie, ju dëshironi pasurinë e dynjasë. Mirëpo Zoti ka shumë shpërblime për ju, nëse ju nuk do të thoni kështu dhe nëse nuk do të vrisnit atë njeri.

Pasurisë së dynjasë në ajet i është thënë «aradh» - gjë e paqëndrueshme në vetvete, për shkak se pasuria në këtë botë shkon e vjen. Prandaj duhen parapëlqyer shpërblimet e Zotit mbi pasuritë e dynjasë, sepse të parat janë të përrjetshme.

Për të porositur se është detyrë të pranohet Islami i shfaqur sheshit prej kujtdo, Zoti ynë ka urdhëruar e ka thënë:

«Të tillë ishit edhe ju më parë...» Po. Në fillim edhe ju e keni ruajtur shpirtin e pasurinë tuaj, duke thënë fjalën e dëshmisë, fjalë të cilën, sapo e nxorët nga goja, shokët jua pranuan pa qenë nevoja të vërtetonin nëse është

⁵⁰ Ishte njëri nga paria e ushtarëve.

apo nuk është e vërtetë. Pra, përse ju nuk e pranoni këtë prej të tjerëve, ashtu siç u pranua ajo prej jush?

Ose:

Ashtu siç e kishte fshehur ai besimin nga frika e popullit të vet, po ashtu e fshihnit edhe ju më parë besimin tuaj prej frikës së idhujtarëve. Pastaj Zoti e forcoi Islamit dhe ju bëri të fuqishëm për ta nxjerrë besimin sheshit. Prandaj zbatoheni edhe ju atë punë që u ka ardhur ju mbi krye më parë!

* * *

«لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ
وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فَضَّلَ اللَّهُ
الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً وَكُلًّا
وَعَدَ اللَّهُ الْخَسَنَىٰ وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا
عَظِيمًا (95) دَرَجَاتٍ مِّنْهُ وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةً وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا
رَّحِيمًا (96)»

[Là jesteril-kàidùne minel-muëminijne gajre uli-d'dareri uelmuxhàbidùne fìj sebjli-l'làhi
biemvàlibim ue enfusibim fed'dale-ll'llàhul-muxhàbidijne biemvàlibim ue enfusibim alel-
kàidijne derexheten ue kul'len veade-ll'llàhul-busnà ue fed'dale-ll'llàhul-muxhàbidijne
alel-kàidijne exbren adbijmen. Derexhàtin minhu ue magfireten ue rahmeten ue
kàne-ll'llàhu gafùren rahijmen]

«Nuk barazohen mënjanësit (ata që nuk luftuan), përveç atyre besimtarëve që ishin të penguar, me ata që luftuan në rrugën e Zotit me pasurinë e me jetën e tyre. Ata që luftojnë me pasurinë e me shpirtin e tyre, Zoti i ka bërë me gradë më të lartë se ata që rrinë e nuk luftojnë; të gjithëve Zoti u ka premtuar shpërblim të bukur dhe luftëtarët i ka bërë të vërtetshëm mbi mënjanësit me një shpërblim të madh (nga Zoti ka grada të larta, falje dhe mbrojtje për ta); sepse Zoti është falës dhe mëshirues».

Shpjegime

«Nuk barazohen mënjanësit, përveç atyre besimtarëve që ishin të penguar, me ata që luftuan në rrugën e Zotit me pasurinë e me jetën e tyre».

Kuptimi: nuk janë të barabartë ata që nuk luftojnë, veç atyre që kanë ndonjë pengim ligjor me ata që luftojnë.

“Ata që kanë pengesë ligjore” është për ata njerëz që kanë ndonjë sëmundje, janë pleq, të verbër, pa këmbë etj, kanë pengesa të cilat i pengojnë të dalin në luftë. Ajeti tregon se ata, që nuk dalin të luftojnë për shkak të ndonjë pengimi të arsyeshëm, janë të barabartë në shpërblime me ata që luftojnë, sepse, nëse ata nuk do të kishin pengimin, do të shkonin të luftonin.

Në Tefsirin Hazin thuhet se Pejgamberi u ka thënë shokëve: «Në Medinë ka shumë njerëz që nuk kanë shkuar gjëkund, por në shpërblimet ata janë të barabartë me ju që luftuat, sepse ata i ka ndaluar sëmundja».

Fahri Raziu thotë se ky ajet ka zbritur herën e parë pa frazën «uli-d'darerî». Pastaj një sahabe i nderuar Ibni Um'mi Mektûm i ka thënë Pejgamberit: “O i Dërguar i Allahut, unë jam i verbër, por kjo sëmundje s'është me dëshirën time; sikur të mos isha i verbër edhe unë do të merrja pjesë në luftë. Përse, atëherë të mos kem edhe unë shpërblim?” Në këto fjalë e sipër ka zbritur nga ana e Zotit fjala e mësipërme.

Ebus'su'ûdi tregon: Ibni Ab'basi ka thënë se ky ajet ka zbritur për ata që dolën të luftonin dhe për ata që nuk dolën të luftonin në luftën e Bedrit, me qëllim që ti nxiste besimtarët në luftë:

«Fed'dale-ll'llâhul-muxhâhidijne bienvâlihîm ue enfusihîm al-el-kâidijne derexheten».(Ata që luftojnë me pasurinë e me shpirtin e tyre, Zoti i ka bërë me gradë të lartë mbi ata që rrinë e nuk luftojnë). Pra, o besimtarë! Mos iu shmagni luftës, sepse ata që luftojnë me pasuri e me shpirt, Zoti i ka bërë më të virtutshëm se ata që rrinë e s'luftojnë, luftëtarëve u ka dhënë gradë të lartë; pra mos i lejon vetes që të mbeten duarbosh prej atij shpërblimi.

«Ue kul'len veade-ll'llâhul-husnâ». (Të gjithëve Zoti u ka premtuar shpërblim të bukur).

Kuptimi: si atyre që kanë dalë në luftë, ashtu edhe atyre që nuk kanë pasur mundësi të dilnin dhe që për këtë arsye janë të pezmatuar, të gjithëve Zoti u ka premtuar xhen'netin me burkuritë e tij. Fjala «husnâ» - bukoroshe, është për xhen'netin.

«Ue fed'dale-ll'llâhul-muxhâhidijne al-el-kâidijne exhren adhijmen; derexhatin minhu ue magfireten ue rahmeten ue kanë-ll'llâhu gafûren rahijmen»

«Dhe Zoti i ka bërë luftëtarët të virtytshëm mbi mënjanësit me një shpërblim të madh; nga Zoti ka për ata grada të larta, falje dhe mbrojtje; sepse Zoti është falës dhe mëshirues».

Thëniet “për ata ka grada të larta” dhe “nga Zoti ka falje e mbrojtje” kanë ardhur për të shpjeguar frazën: «exhren adhijmen» - një shpërblim të madh.

Në ajetin e parë u tha se Zoti i ka bërë luftëtarët me një gradë mbi ata që s'luftojnë dhe, në ajetin e dytë u tha: për ata ka grada të larta. “Grada” e përmendur herën e parë, mund të jetë për “virytin që fitojnë luftëtarët në dynja, si fitore, plaçkë lufte, zëri i mirë që u del etj; kurse “gradat e larta”, të përmendura herën e dytë, mund të jetë për gradat e larta që ata do të arrijnë në ahiret.”

Mënjanësit e përmendur herën e parë, është për “ata që nuk kishin mundësi të dilnin në luftë”, kurse “mënjanësit” e përmendur herën e dytë, është për “ata persona, të cilëve i kishte dhënë lejë Pejgamberi që të mos dilnin në luftë”. Atëherë, kuptimi i ajetit është:

Zoti i ka lartësuar një gradë ata që u gjendën në luftë, mbi ata që ndenjen me arsye, por Ai ka lartësuar me shumë gradë luftëtarët që u lejuan të mos dilnin në luftë, sepse nuk mund të jenë të barabartë ata që s'mund të dalin në luftë me ata që dalin në luftë, megjithëse janë të lejuar që të mos

dalin: Pra luftëtarët, janë një shkallë më lart se ata që s'kanë pasur mundësi të dilnin dhe janë shumë shkallë më lart se ata që s'kanë dalë në luftë. për shkak se ishin të lejuar.

Ose: qëllimi me luftëtarët e përmendur herën e parë, është për ata që luftuan me mohuesit dhe, me luftëtarët e përmendur herën e dytë është për “ata njerëz që luftojnë me nefsin”. Atëherë kuptimi i ajetit është:

Zoti i ka larësuar një shkallë ata që u gjendën në luftë mbi ata që ndenjën pa dalë me arsye; por Ai i ka lartësuar më shumë luftëtarët mbi ata që u lejuan të mos gjenden në luftë, sepse nuk mund të jenë baras ata që s'mund të dalin në luftë, me ata që munden e dalin në luftë, qofshin edhe të lejuar për të mos dalë. Pra luftëtarët janë një shkallë më lart se ata që nuk kanë dalë në luftë, nga fakti se nuk kanë mundur të dalin dhe janë shumë shkallë më lart se ata që s'kanë dalë, për shkak se kanë qenë të lejuar.

“Luftëtarët”, e përmendur herën e parë është për “ata që luftuan me mohuesit”, kurse “luftëtarët”, e përmendur herën e dytë është për “ata njerëz që luftojnë me nefsin”⁵¹. Atëherë kuptimi i ajetit është:

Zoti i ka lartësuar me një gradë ata që luftojnë me mohuesit, mbi ata që rrinë dhe s'luftojnë; por Ai i ka lartësuar me shumë gradë ata që luftojnë me nefsin mbi ata që nuk e luftojnë atë, sepse lufta me nefsin, është më e ashpër se lufta me mohuesit. Pejgamberi, qoftë bekuar!- ka thënë: «*U kthyem nga lufta e vogël për në luftën e madhe*».

Ajeti tregon se lufta është farzi kifajeh, urdhër i Allahut, të cilin, nëse e zbatojnë disa, të tjerët janë të shkarkuar nga ajo detyrë, sepse Zoti thotë: “Ai ua ka premtuar xhen'netin të gjithëve, si atyre që luftojnë, ashtu edhe atyre që nuk luftojnë”. Ndryshe, nëse lufta do të ishte farzi ajn, detyrë për çdo njeri, Zoti nuk do t'ua premtonte xhen'netin atyre që nuk e kryejnë atë detyrë.

* * *

Zoti, pasi i nxiti besimtarët të luftojnë; për të frikësuar ata që nuk luftojnë, urdhëron e thotë:

«إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضَ اللَّهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا فَأُولَئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَسَاءَتْ مَصِيرًا (97)»

⁵¹ Zoti u ka falur njerëzve tri fuqi: 1) fuqinë e zemërimit (për t'u mbrojtur prej rreziqeve); 2) fuqinë e epshit (për të shijuar gjërat e këndshme); 3) fuqinë mendore (me të cilën dallohet e mira nga e keqja); dy fuqitë e para së bashku quhen nefsi.

Mendja e njeriut duhet të jetë gjithnjë në luftë të vazhdueshme me nefsin, me dy fuqitë e para, që të mos u lërë atyre shteg të kapërcejnë kufirin ligjor. «Përkthyesi»

*[In'ne-l'ledhijne tevef'fâbumul-melâiketu dhâlimij enfusibim kâlû fijme kuntum kâlû
kun'nà mustad'afijne fil-erdi kâlû elem tekun erdu-ll'llâhi vâsiaten
fetuhâxbirû fijbâ fe ulâike me'vâhum xhehen'nemu ue sâet mesijren]*

«Ata që i vdiqën melekët duke qenë dëmtues të vetes së tyre, i thanë: “Në ç'gjendje ishit?” Ata i thanë: “Ishin njerëz të pafuqishëm në Mek'kë?” Engjëjt i thonë: “A nuk ishte e gjërë toka e Zotit? Të kishit bërë hixhret atje! (Përse nuk emigruat në Medinë?). Vendbanimi i këtyre njerëzve është xhehen'nemi. Sa i keq është ai vendbanim!»

Shpjegime

Siç dihet, pasi erdhi Pejgamberi me shokë dhe u vendos në Medinë, për çdo mysliman ishte farz të emigronte prej vendit të vet dhe të strehohej në Medinë. Mirëpo gjashtë myslimanë që i kishin mundësitë të shpërnguleshin prej Mek'kës, kishin ngelur atje dhe kështu, erdhën së bashku me idhujtarët e luftuan në Bedr, e u vranë të gjashtë. Pra, “ata njerëz që ishin dëmtues të vetes”, është për ata “gjashtë vetat”.

“Melekët” është për të madhin Azrâijl me shokë, të cilët kanë detyrë të marrin shpirtin e atyre që vdesin. Ata melekët, - thotë Zoti,- i pyetën ata gjashtë vetat kur ua morën shpirtrat: “Në ç'gjendje ishit? Ishit plotësisht myslimanë, apo ishit idhujtarë? Përse erdhët këtu të luftoni kundër Pejgamberit e shokëve të tij? Ata, megjithëse thanë “Ishim të pafuqishëm dhe këtu kemi ardhur me dhunë”, melekët përsëri i pyetën: “A nuk ishte e gjërë toka e Zotit? Të kishit bërë hixhret atje!” (Për ju nuk ka pasur ndonjë pengesë të arsyeshme, por ju nuk donit të ndaheshit nga vendi juaj). Pra (meqenëse nuk kishit ndonjë pengesë që të emigronit dhe meqenëse erdhët dhe luftuat kundër myslimanëve), vendi i banimit për këta njerëz në ahiret, është xhehen'nemi. Sa i keq është ai vendbanim!

* * *

Zoti, pasi tregoi se fjalët që thanë ata nuk ishin të vërteta; për të përveçuar ata njerëz që me të vëretë s'kishin mundësi të emigronin, urdhëron e thotë:

«إِلَّا الْمُسْتَغْفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ لَا
يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا» (98) فَأُولَٰئِكَ عَسَىٰ اللَّهُ
أَنْ يَغْفُوَ عَنْهُمْ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا غَفُورًا» (99)

*[Il'lel-mustad'afijne mine-rr'rixhâli uen'nisâi uelvildâni là jestetij-îne hijleten ue là
jehtedûne sebijlen. Fe ulâike ase-ll'llâhu en jaëfuve anhum ue kâne-ll'llâhu afuv'ven
gafûren]*

«Veç atyre, burra, gra e fëmijë, që nuk kishin mundësi të bënë ndonjë dredhi dhe nuk gjetën ndonjë rrugë (për të emigruar). Për ata është shpresë që ti falë Zoti, sepse Ai është falës dhe mbulues i fajeve të tyre».

Shpjegime

Në këtë ajet, Zoti, përjashton nga xhehen'nemi, ata burra, gra e fëmijë që nuk kanë pasur zotësinë të sajnin ndonjë dredhi që të shpëtonin nga kthetrat e armikut dhe nuk gjeten ndonjë udhë që të emigronin. Për këta njerëz shpresohet se Zoti do ti falë, sepse Ai është falës dhe mbulues i fajeve të tyre.

Dikujt mund ti shkojë ndërmend e të thotë: burrat e gratë që nuk kanë zotësi të kryejnë një punë, nuk mund të detyrohen për ta kryer atë punë. Prandaj nuk kanë ndonjë faj që nuk e kryejnë atë. Atëherë, përse thotë Zoti se shpresohet që Ai do ti falë? Përgjigjja e kësaj pyetjeje është si vijon:

Hixhreti është veprim shumë i vështirë dhe njeriu e ka shumë të rëndë të shpërngulet prej vendit të vet. Prandaj, për pak pengesë e kujton veten të pamundur dhe nuk emigron. Por, nëse vepron me të gjithë vullnetin e me mish e me shpirt, mund t'ia dalë në krye. Le të supozojmë se ai nuk ia del ta bëjë atë veprim, madje edhe mund të vdesë gjatë kryerjes së kësaj pune, çka do të ishte shumë e pëlqyeshme. Pra, meqenëse ai nuk i bëri sakrificat e duhura, është fajtor; prandaj ka nevojë ti falet faji dhe Zoti ka premtuar faljen e këtyre lloj fajesh.

Fjala «àsà» në bisedat e njerëzve shënon “shpresë”, por, kur kjo fjalë i drejtohet Zotit, tregon se ajo punë “patjetër që do të bëhet”. Pra fraza: «Ase-ll'Ilâhu en jaëfuve anhum» (shpresohet se Zoti do t'ua falë atyre fajin) ka kuptimin: “doemos Zoti do t'ua falë atyre fajin”. Por komentuesit e Kur'anit thonë se ajo fjalë është prurë për të theksuar se njerëzit fajtorë gjithnjë duhet të shpresojnë për falje. Kjo fjalë është prurë, gjithashtu, për të theksuar se mosbërja hixhret është punë e rrezikshme deri në atë shkallë sa edhe ata që emigruan, nuk duhet të jenë të sigurt se do të falen, por gjithnjë të presin një rast tjetër për të kryer atë punë tepër të rëndësishme.

Bejzaviu thotë: ajeti tregon se një njeri që nuk mund ti kryejë detyrat fetare në atë vend që e sundon armiku, e ka vaxhib (detyrë) të emigrojë prej atij vendi, sepse ata që nuk emigruan, Zoti i ka qortuar dhe Pejgamberi ka thënë: «*Për një njeri që emigron për punë feje, edhe një pëllëmbë në shkoftë larg vendit, xben'neti bëhet i detyrueshëm (vaxhib) dhe aty do të ketë shokë gjysbin tim të madhin Ibrahim dhe Pejgamberin e vet, Muham'medin*».

* * *

Zoti, për të treguar edhe punën e atyre që emigrojnë për hir të Zotit, urdhëron e thotë:

«وَمَنْ يُهَاجِرْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَجِدْ فِي الْأَرْضِ مُرَآغَمًا كَثِيرًا
وَسَعَةً وَمَنْ يَخْرُجْ مِنْ بَيْتِهِ مُهَاجِرًا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ

يُذِرْكُهُ الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ وَكَانُ اللَّهُ غَفُورًا
رَحِيمًا (100)»

[Ue men jubàxhir fij sebiji-l'làbi jexhid fil-erdi muràgamen kethijren ue seaten ue men jakbruxh min bejtibi muhàxhiren ile-ll'llàbi ue resùlibi thum'me judrikebul-moutu fekad veka'a exbruhù ale-ll'llàbi ue kàne-ll'llàbu gafùren rahijmen]

«Ai që emigron në rrugën e Zotit, gjen në faqen e dheut shumë vende banimi dhe gjërësi. Dhe, kush del prej shtëpisë së vet si emigrant për te Zoti e Pejgamberi i Tij, pastaj (para se të arrijë atje) vdes, shpërblimin e tij, pa asnjë dyshim e ka marrë përsipër Zoti, i Cili është mbulues (i fajeve) dhe mëshirues (për ata që nisen në rrugën e Zotit e nuk ia arrijnë qëllimit)».

Shpjegime

Hixhret në rrugën e Zotit quhet ajo shpërngulje që bëhet për të kryer detyrat fetare dhe për të ndihmuar Pejgamberin.

Zoti tregon në këtë ajet se ai njeri që emigron për hir të Zotit në faqen e tokës, gjen shumë strehim dhe ushqim; prandaj të mos frikësohet nga varfëria.

Njeriun e pejgojnë nga hixhreti:

1. Frika nga varfëria. Njeriu mendon se nëse shpërngulet prej vendit të vet, do të mbetet ngushtë për ushqim e për banesë.

Zoti ia heq njeriut këtë frikë, duke i premtuar shumë vendbanime dhe shumë ushqim.

2. Frika e mosmbërritjes në vend. Edhe për këtë, në këtë ajet Zoti thotë: “Nëse vdes rrugës ai që del prej shtëpisë së vet për të fituar kënaqësinë e Zotit e të Pejgamberit, shpërblimin e tij e merr përsipër Zoti dhe ai do t’ia japë atë të plotë”.

Bejzaviu thotë se ky ajet ka zbritur për Xhendeb bini Dhamren, i cili, megjithëse ishte i moshuar dhe i sëmurë, u tha djemve të tij: “Më mbartni me një trinë e më mbani në krahë, derisa të më çoni në Medinë!” Djemtë iu bindën babait të tyre. E vunë babanë mbi trinë dhe u nisën për në Medinë. Mirëpo, kur mbërrinë në Ten’ijm, afër Mek’kës, plaku e pa se po vdiste, vuri njëren dorë mbi tjetrën dhe tha: “Zoti im! Kjo dorë është për Ty dhe dora tjetër, është për Pejgamberin Tënd. Për çdo punë që të ka dhënë besën ty Pejgamberi Yt, edhe unë po ta jap besën.” Me këto fjalë dha shpirt. Kur u dëgjua kjo ndodhi në Medinë, disa sahabë thanë: “Sikur të kishte arritur e të vdiste në Medinë, do ta kishte plotësuar hixhretin dhe do ta fitonte të plotë sevapin e hixhretit.” Mbi këto fjalë ka zbritur ajeti i mësipërm.

* * *

Zoti, i nxiti myslimanët për luftë në rrugën e Allahut dhe tregoi edhe disa dispozita të luftës. Për të treguar edhe mënyrën e faljes së namazit në udhëtim e sipër, urdhëron e thotë:

«وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُبِينًا (101)»

[*Ue idhà darebtum fil-erdi felejse alejkum xhunàhun en taksurù mine-s'salàti in khibtum en jeftinekumu-l'ledhijne keferù in'nel-kàfirijne kànù lekun aduv'ven mubijnen*]

«Kur të udhëtoni nëpër tokë, nuk ka ndonjë mëkat mbi ju që ti shkurtoni rekatet e namazit, nëse kini frikë që mohuesit bëjnë ndonjë sulm të befasishëm mbi ju, sepse mohuesit janë armiq të tuaj të hapur».

Shpjegime

Shkurtimi i rekateve të namazit bëhet duke përgjysmuar rekatet e atyre namazeve që kanë katër.

Imam Shfi'iu ka thënë se fraza «Nuk ka ndonjë mëkat mbi ju që t'i shkurtoni rekatet e namazit» do të thotë se lejohet të shkurtohen rekatet e namazit. Por imam Azemi, duke u mbështetur në fjalën e të madhit Ymer «Namazi i bujtësit është dy rekatë të plotë, duke marrë parasysh edhe fjalën e të madhes Aishe «Në fillim, faljet e namazeve janë bërë farz me dy rekatë. Kjo mynyrë faljeje është për udhtarët. Më vonë janë shtuar edhe nga dy rekatë për ata që nuk janë në udhëtim», thotë se udhëtarët e kanë vëxhib të falin nga dy rekatë ato namaze që janë me katër rekatë.

Në çështjen e shkurtimeve të faljes për bujtësit, të gjithë dijetarët e mëdhenj të fesë janë të një mendimi, por ata kanë mendime të ndryshme nëse shkurtimi i namazeve është vëxhib (detyrë) apo është xhàiz (i lejuar). Hanefitë thonë se shkurtimi është vëxhib; prandaj ai udhëtar që fal katër rekatë, është fajtor. Kurse Shafi'itë thonë se shkurtimi është xhàiz, prandaj nuk ka ndonjë faj ai që fal katër rekatë.

Fraza «Nëse kini frikë që mohuesit bëjnë ndonjë sulm mbi ju», nuk do të thotë se kur nuk keni frikë prej armikut, mos i shkurtoni namazet, sepse udhëtarët (sidomos ata që udhetojnë nëpër shkretëtirat e Arabisë) janë gjithnjë në frikë. Ata mund të mos kenë frikë; por ata që janë në ballë të luftës, kurrë s'janë pa frikë. Prandaj edhe sikur të mos kenë frikë, udhëtarët duhet të falin namazin të shkurtuar me nga dy rekatë.

Bujtës, që detyrohet t'i shkurtojë rekatet e namazit, quhet ai që bën niset të shkojë në një vend tri ditë e më shumë larg shtëpisë së vet. Pra, për atë që udhëton më pak se tri ditë rrugë, nuk lejohet të falë namaze të shkurtuara.

* * *

Zoti, tregoi shkurtimeve të namazeve për ata që janë në udhëtim e sipër. Për të treguar edhe se si do të falin namaz ata që janë përballë armikut, Zoti urdhëron e thotë:

«وَإِذَا كُنْتُمْ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلَاةَ فَلْتَقُمْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ

وَرَأَيْكُمْ وَلَتَأْتِ طَائِفَةٌ أُخْرَى لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ
وَلْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ وَذَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ
عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً وَلَا
جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ كَانَ بِكُمْ أَذًى مِنْ مَطَرٍ أَوْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَنْ
تَضَعُوا أَسْلِحَتَكُمْ وَخُذُوا حِذْرَكُمْ إِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا
مُهِينًا (102)»

[Ue idhà kunte fijhim fe ekamte lebumu-s'salàte feltekum tàifetun minbum ueljeëkbudhù
eslibatehum feidhà sexhedù fejekùnù min veràikum uelteëti tàifetun ukbrà lem jusal'lù
feljusal'lù meake ueljeëkbudhù bidhrebum ue eslibatebum, ved'de-l'ledhijne keferù lou
tagfulùne an eslibatikum ue emtiatikum fejemijlùne alejkum mejleten vâhideten ue là
xhunàha alejkum in kàne bikum edhe min metarin eu kuntum merdà en teda'n
eslibatekum ue kbudhù bidhrebum in'ne-ll'laè ead'de likâfirijne adhaben muhijnen]

«Kur të jesh ti (o, i dashuri Im) ndër ata, do të kryesh me ta faljen e
namazit (ti si imam dhe myslimanët si xhemat) dhe le të ngrihen një pjesë
prej tyre (e të falin namaz) bashkë me ty, le të marrin edhe armët me vete!
Kur këta të bëjnë sexhden (d.m.th: kur të falin njërin rekat), le të rrinë prapa
jush si roje dhe pastaj le të vijnë pjesa tjetër që nuk janë falur dhe le të falen
bashkë me ty. Le të marrin edhe pajisjet mbrojtëse e armët e veta (ashtu të
armatosur, le të falin një rekat). Mohuesit dëshirojnë që ju të mos kujdeseni
për armët e për pajimet tuaja, që të mësyjnë mbi ju me një goditje të vetme
(prandaj nuk duhet të lihen armët). Mbi ju nuk ka ndonjë mëkat, nëse i lini
armët, kur shikoni mundim prej shiut, ose jeni të sëmurë, por merrni me
vete pajimet tuaja mbrojtëse! Zoti ka përgatitur për mohuesit një ndëshkim
poshtëruës».

Shpjegime

Shkaku i zbritjes së këtij ajeti, është si vijon:

Ebu Aj'jâsh Merzûkiu thotë se në luftën që u zhvillua në Aasfan, ishim
bashkë me Pejgamberin dhe aty falëm namazin e drekës me xhemat. Por
idhujtarët paskan thënë ndërmjet tyre: “Bëmë gabim që nuk i mësyem
myslimanët kur ata ishin duke u falur; por, kur të falen përsëri, do t'u biem
në befasi.” Zoti dërgoi Xhibrijlin me ajetin e mësipërm që të lajmëronte
Pejgamberin për përgatitjen e mohuesve dhe që të mos e linin ballin e luftës
zbrazur; por as të mos humbisnin sevapin e faljes së namazit me xhemat.
Për këtë, Zoti ka porositur që namazin ta falin sipas mënyrës që u tregua më
sipër. Kjo mënyrë faljeje namazi quhet «Salâtul-khouf» - falje namazi që
kryhet nën frikë. Hanefitë thonë se kjo lloj falje namazi bëhet kështu:

Imami e ndan xhematin në dy pjesë. Gjysmën e lë në ballë të luftës. Me
gjysmën tjetër fal një rekat namaz. Pastaj, ata që u falën, shkojnë në ballë të
luftës dhe vijnë ata të tjerët që të falen me imamin, i cili jep selam. Pasi grupi
i dytë fal rekatën e parë, shkojnë në ballë të luftës dhe vijnë ata të grupit të
parë të falin rekatën e dytë vetmas. Pasi plotësojnë rekatën e dytë, japin selam

dhe kthehen në ballin e luftës. Pastaj vijnë të dytët që falën një rekat; kështu e plotësojnë edhe ata rekatën e dytë, e japin selam. Kjo është mënyra që ata të kryejnë faljen e gjithë namazit.

Pejgamberi ka faluar Salati khouf dy a tri herë, sipas vendit dhe rastit. Prandaj mënyra e faljes së këtij namazi tregohet me dy-tri mënyra. Por mënyra më e pëlqyeshme është ajo që kanë zgjedhur Hanefitë.

Në tefsirin Hazin tregohet se Ibni Ab'basi ka thënë: “Shkaku i zbritjes së këtij ajeti është ky: Pejgamberi, qoftë bekuar, ka shkuar në luftë kundër fiseve beni Muharib dhe beni En'nar. Por, kur ka arritur atje, njerëzit e atyre dy fiseve kishin ikur dhe aty nuk dukej këmbë njeriu. Sahabët kanë lënë armët dhe Pejgamberi ka shkuar të prishë avdes. Është larguar prej shokësh dhe ka dalë përtej një përroi aty pranë. Në këtë e sipër ka filluar të bjerë një shi pikëmadh dhe përroi është mbushur me ujë, aq sa nuk kalohej. Pejgamberi i mbështetur në një pemë po priste të binte uji. Mirëpo njëri nga pjesëtarët e fisit beni Muharib i quajtur Gurith, ishte fshehur diku aty pranë. Kur ka parë Pejgamberin pa armë, e ka sulmuar me shpatë në dorë dhe i ka thënë: “Kush të shpëton tani nga duart e mia?”. Pejgamberi i është përgjigjur: “Zoti!” Kjo fjalë e vetme, aq shumë e ka frikësuar Gurithin, sa atij i ka rënë shpata nga dora në tokë. Atëherë, Pejgamberi ka kapur shpatën e tij dhe i ka thënë: “Po ty kush do të të shpëtojë tani prej dorës sime?” Ai i ka thënë: “Kurkush nuk mund të më shpëtojë.” “Bëhu mysliman”, - i ka thënë Pejgamberi, - që unë të ta jap shpatën përsëri! Gurithi i ka thënë: “Msliman nuk bëhem, por nuk guxoj më të të vras dhe as nuk i ndihmoj të tjerët kundër teje.” Kur Pejgamberi i ka dhënë atij shpatën, ai i ka thënë: “Doemos që ti je më i ndershëm se unë.” Për këtë ndodhi ka zbritur ky ajet. Pasi është pakësuar uji, Pejgamberi ka ardhur te shokët, u ka treguar atyre si i ndodhi dhe u ka kënduar ajetin.

Si do që të jetë shkaku i zbritjes së këtij ajeti, prej tij nënkuptohet se myslimanët, nuk duhet të humbasin sevapin e faljes së namazit me xhemat edhe në raste të frikshme, sepse namazi i falur me xhemat e ka sevapin njëzet e tetë herë më shumë se namazi i falur vetmas. Ajeti tregon se kërkohet kujdes i madh dhe të mos i lihet rast armikut që të të mësyjë në befasi.

Fraza e fundit e ajetit «Zoti ka përgatitur për mohuesit një ndëshkim çnderues», thekson se myslimanëve Zoti do t'i japë ndihmë e fitore.

Fahri Raziu thotë: “Ky ajet tregon se ruajtja nga diçka që të dëmton (p.sh. qëndrimi nën një mur që është duke u shembur etj), është vaxhib.

* * *

Zoti, për të treguar edhe detyrën që kanë njerëzit pasi të falin namazin që kryhet nën frikë, urdhëron e thotë:

«فَإِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلَاةَ فَادْكُرُوا اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمْ فَإِذَا اطْمَأْنَنْتُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَّوْقُوتًا» (103)

[Feidhà kadajtumu-s'salâte fedbkuru-ll'llàbe kijàmenue ku'ùden ue alà xhunùbikum fe idhat-meënentumfe ekijmu-s'salâte in'ne-s'salâte kànet alel-muëminijne kitàben moukùten]

«Kur të kryeni faljen e namazit (si më lart), përmendeni Allahun duke qenë më këmbë (duke i drejtuar shpatën armikut), ndenjuri (kur gjuni me shigjeta), edhe të shtrirë në brinjë (kur jeni të plagosur). Pastaj kur të qetësoheni, kryejni faljen e namazit rregullisht! (duke i plotësuar të gjitha kushtet e faljes)! Sepse për besimtarët falja e namazit është urdhër i Allahut për t'u kryer në kohën e caktuar». Prandaj nuk bën që falja e namazit të bëhet jashtë kohës së vet.

Me këtë ajet Zoti i ka detyruar besimtarët ta përmendin Atë më këmbë, ndenjuri dhe të shtrirë në shtrat: pra, gjithnjë besimtarët duhet ti kryejnë detyrat e urdhëruara. Zoti i ka urdhëruar, gjithashtu, myslimanët që namazin ta kryejnë sipas mundësisë, në luftë e sipër dhe, në kohë të qetë, ta kryejnë rregullisht, duke i plotësuar të gjitha kushtet e faljes.

Me fjalën «moukùten» ajeti thekson pesë kohët e caktuara të faljes, të cilat janë shpjeguar në ajetet e tjera.

* * *

Për të treguar edhe se para armikut nuk duhet treguar i plogët e i ngathët, Zoti urdhëron e thotë:

«وَلَا تَهِنُوا فِي ابْتِغَاءِ الْقَوْمِ إِنْ تَكُونُوا تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمُونَ وَتَرْجُونَ مِنَ اللَّهِ مَا لَا يَرْجُونَ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا» (104)

[Ue là tehinù fibtigài-koumi in tekùnù teëlemùne fein'nehum jeëlemùne kemà teëlemùne ue terxhùne mine-ll'llàhi mà là jerxhùne ue kàne-ll'llàhu alijmen bakijmen]

«Mos u tregoni të ngathët në ndjekjen e mohuesve! Në qoftë se ju ndieni dhimbje (nga plagët, nga lodhja etj), edhe ata ndiejnë dhimbje, ashu siç ndieni edhe ju; por ju shpresoni prej Zotit, atë që ata nuk e shpresojnë. Zoti është plotësisht i ditur dhe veprues me urtësi».

Shpjegime

Fraza e parë «Mos u tregoni të ngathët në ndjekjen e mohuesve» është prurë për të dhënë dy lloje kuptimesh:

- 1) Kur ndiqni armiku, mos tregoni plogështi!
- 2) Kur armiku ju ndjek ju për luftë, mos u tregoni të plogështi!

Pra, para armikut të mos dukesh i pafuqishëm, por gjithmonë i shkathët dhe i gatshëm për luftë.

Në tefsijrin Hazin, si shkak për zbritjen e këtij ajeti tregohet sa vijon;

Në Luftën e Uhùdit, kur Ebu Sufjani mori rrugën e kthimit për në Mek'kë, Pejgamberi urdhëroi sahabët ta ndiqnin. Por disa nga ata që u urdhëruan, u ankuan për plagët që kishin marrë në atë luftë dhe për lodhje. Mbi këtë ankim të tyre ka zbritur ky ajet, që do të thotë: mos tregoni plogështi kur ndiqni armikun! Në qoftë se jeni plagosur e të lodhur, edhe armiku është lodhur e rraskapitur si ju. Por ju shpresoni prej Zotit atë çka nuk e shpresojnë armiq-të. Prandaj ju duhet të tregoheni më të guximshëm e më të shkathët, sepse vetëm kështu do të arrini atë lumturi që shpresoni: sevapin dhe fitoren.

* * *

Zoti tregoi disa punë të munafikëve e të luftës, si dhe mënyrën e faljes së namazit në luftë. Për të treguar edhe disa sjellje të tjera të munafikëve, Zoti urdhëron e thotë:

«إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَاكَ اللَّهُ وَلَا تَكُنْ لِلْخَائِنِينَ خَصِيمًا (105) وَاسْتَغْفِرِ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا (106)»

[In'nà enzel'nà ilejkel-kitàbe bilhak'ki li tahkume bejne-n'nàsi bimà eràke-ll'llàhu ue là tekun lilkhàinijne khasijmen. Uestagfiri-l'làhe in'ne-ll'llàhe kàne gafûren rahijmen]

«Ne, me madhërinë Tonë, ty të kemi zbritur Librin e madhëruar me të drejtë, që ti të gjykosësh në mes njerëzve me atë që të ka treguar Zoti. Dhe ti mos u bëj mbrojtës i tradhtarëve! Kërkoji Zotit ndjesë! Sepse Zoti është falës dhe mëshirues».

Shpjegime

Komentuesit e Kur'anit kanë thënë se shkak u zbritjes së këtij ajeti është ngjarja që vijon: një i quajtur Tu'ame bin Ubejrik nga fisi beni Dhafer, i ka vjedhur këmishën e hekurt fqinjit të vet, Katade bini Nuëmanit. Këmisha kishte qenë brenda një ene që shërbente për matjen e sasisë së miellit (tagare). Tu'ame e çoi këmishën e vjedhur për t'a fshehur te një jehudi, Zejd bini Semij'a. Mirëpo tagarja kishte pasur një vrimë dhe nga vrima kishte rrjedhur mielli rrugës dhe kishte lënë gjurmë.

Tu'ame u akuzua për vjedhje, por këmisha nuk u gjend në shtëpinë e tij dhe ai u betua që nuk e kishte vjedhur këmishën. Pasi u ndoq gjurma, këmisha u gjend në shtëpinë e jehudiut, i cili tha se këmishën ia kishte prurë Tu'ame. Më në fund, ka ardhur fisi i Tua'ames, e kanë kërkuar që atë ta mbrojë Pejgamberi dhe të bëhen hetime kundër jehudiut. Pejgamberi nuk është dukur se ka anuar në favor të Tu'ames, por ka pritur se ç'urdhër do t'i vinte prej Zotit. Për këtë ndodhi ka zbritur ajeti i mësipërm bashkë me ajetet që vijnë më pas.

* * *

«وَلَا تُجَادِلْ عَنِ الَّذِينَ يَخْتَانُونَ أَنْفُسَهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ خَوَّانًا أَثِيمًا» (107)

[Ue là tuxhàdìl ani-l'ledhijne jakhtànùne enfusehumin'ne-ll'làbe là jubib'bu men kàne khav'vànen ethijmen]

«(Më i nderuari i Pejgamberëve!) Mos i mbro ata që tradhtojnë veten! Sepse Zoti nuk e do atë që është tradhtar dhe i dhënë pas fajesh».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se pasi kanë zbritur këto ajete, Tu'ame ka shkuar në Mek'kë dhe aty ka ndërruar fenë. Por pas disa ditësh është përpjekur të vjedhë edhe atje. Dhe, duke biruar një mur, muri është shembur dhe e ka zënë përfund dhe kështu ka vdekur.

* * *

«يَسْتَخْفُونَ مِنَ النَّاسِ وَلَا يَسْتَخْفُونَ مِنَ اللَّهِ وَهُوَ مَعَهُمْ إِذْ يُبَيِّتُونَ مَا لَا يَرْضَى مِنَ الْقَوْلِ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطًا» (108)

[Jestakhfune mine-n'nàsi ue là jestakhfune miene-ll'làhi ue huve meabum idh jubej'jitune mà là jerdà minel-kouli ue kàne-ll'làhu bimà jaëmelune muhijtan]

«Ata ua fshehin tradhtitë njerëzve, por nuk ia fshehin dot Zotit. Dhe Zoti (dituria e Tij) është bashkë me ata, kur ata mendojnë të trillojnë fjalë, nga të cilat Zoti nuk është i kënaqur; sepse Zoti (me diturinë e Tij), është rrethues i punëve që ata bëjnë».

Kuptimi: ata munafikë (Tu'ame me fisin e vet) kanë turp prej botës dhe kanë frikë prej dëmit; prandaj i fshehin tradhtitë e veta. Por ata nuk kanë turp prej Zotit, i Cili i di të gjitha punët e tyre. E pra, Atij ata nuk mund ti fshehin asgjë.

Në tefsirin Hazin thuhet se Tu'ame me fisin e vet janë mbledhur një natë dhe kanë biseduar se qysh t'ia vinin jehudiut vjedhjen e këmishës së hekurt. Kanë vendosur që Tu'ame të shkonte te Pejgamberi e të betohej rrenë: nuk e kam vjedhur unë atë këmishë. Në mes tyre, ata kanë thënë se Tu'ames, si mysliman që është, Pejgamberi do t'ia besojë betimin dhe nuk do ti pranojë fjalët e jehudiut. Me ajetin e mësipërm, Zoti i ka treguar Pejgamberit vendimin për ata të dy.

* * *

«هَآأَنْتُمْ هَؤُلَاءِ جَاذَلْتُمْ عَنْهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فَمَنْ يُجَادِلُ اللَّهَ عَنْهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَمْ مَنْ يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا» (109)

[Hà entum hànlài xhàdeltum anbum filhajàti-d'dun'jà femen juxhàdilu-ll'làbe anbum joumel-kijàmeti em men jekùnu alejbin vekijlen]

«Ju (o fis i Tu'ames!), jeni të atillë që mbrojtët kusarët këtu në jetën e dunjasë, (por) kur kush do ti mbrojë ata ditën e kjiametit para Zotit dhe kush do të bëhet garant për ata? (që ti shpëtojë në atë ditë)».

* * *

Zoti, pasi qortoi ata që përkrahin fajtorët, për tu bërë thirrje përkrahësve të fajtorëve që të bëjnë teube, urdhëron e thotë:

«وَمَنْ يَعْمَلْ سُوءًا أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللَّهَ يَجِدِ اللَّهَ
غَفُورًا رَحِيمًا (110)»

[*Ue men ja'emel sùen eu jadbliim nefsehù thum'me jestagfîri-l'làhe jexhidi-l'làhe gafûren
rahijmen*]

«Kushdo që të bëjë një punë të keqe (për tjetrin), ose të dëmtojë vetveten pastaj ti kërkojë ndjesë Zotit, ai do ta gjëjë Zotin, falës e mëshirues».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se fjala «sùen» është për faj që “dëmton tjetrin”, (p.sh. vjedhja që bëri Tu'ame dhe ia vuri jehudiut), kurse “të dëmtojë vetveten”, është për faje që njeriu i bën vetë dhe që nuk dëmtojnë të tjerët (p.sh; betimi rrenë i Tu'ames).

Ky ajet tregon dy dispozita të sheriatit: 1) Pranimin e teubes për çdo mëkat, sepse fjala “dëmtimi i tjetrit” dhe “dëmtimi i vetes” i përfshijnë të gjitha mëkatet.

2) Është e mjaftueshme të kërkosësh ndjesë prej Zotit (të bësh teube) me qëllim të pastër.

* * *

«وَمَنْ يَكْسِبْ إِثْمًا فَإِنَّمَا يَكْسِبُهُ عَلَى نَفْسِهِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا
حَكِيمًا (111)»

[*Ue men jeksib ithmen fein'nemà jeksibuhù alà nefsihi ue kanë-llàhu alijmen
hakijmen*]

«Kushdo që të bëjë ndonjë mëkat, e fiton atë vetëm për veten e vet. (Ndëshkimin e ka vetëm ai që bëri mëkatin). Sepse Zoti është plotësiht i ditur dhe veprues me urtësi».

* * *

«وَمَنْ يَكْسِبْ خَطِيئَةً أَوْ إِثْمًا ثُمَّ يَزِمْ بِهِ بَرِيئًا فَقَدِ احْتَمَلَ
بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّيِّنًا (112)»

[*Ue men jeksib khatij'eten eu ithmen thum'me jermi bihi berij'en fekadihtemele buhtànen
ue ithmen mubijnen*]

«Dhe kushdo që të bëjë ndonjë gabim, ose faj me qëllim dhe pastaj për atë faj të akuzojë ndonjë të pafajshëm, ka marrë mbi vete një shpifje e një faj shumë të qartë».

* * *

«وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهُ لَهَمَّتْ طَائِفَةٌ مِّنْهُمْ أَنْ يُضِلُّوكَ وَمَا يُضِلُّونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَضُرُّونَكَ مِنْ شَيْءٍ وَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ وَكَانَ فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا (113)»

[*Ue loula fadlu-ll'lahi alejke ue rahmetuhù lehem'met-tàifetun minhum en judil'lùke ue mà judil'lùne il'là enfusehum ue mà judirr'runeke min shej'in ue enzele-ll'lahu alejkel-kîtàbe uelbikmete ue al'lemeke mà lem tekun taëlemu ue kàne fadlu-ll'lahi alejke adhijmen*]

«Sikur të mos ishte për ty mirësia dhe mëshira e Zotit, një grup prej atyre do t'ia arrinte qëllimin për të të nxjerrë ty prej udhës së drejtë. Por ata nuk mund të nxjerrin nga udha e drejtë asnjë njeri, përveç vetes së tyre dhe nuk mund të të dëmtojnë ty në asnjë mënyrë, sepse Zoti të ka zbritur ty Librin dhe urtësinë dhe të mësoi ato gjëra që ti nuk i dije. Mirësia e Zotit për ty është shumë e madhe».

Shpjegime

Ky ajet i madhëruar tregon mirësinë që Zoti i ka bërë Pejgamberit, kur një grup njerëzish nga të fisit beni Dhafer deshën ta luftonin dhe ta bënin Pejgamberin që të jepte vendim në favor të Tu'ames. Pra “mirësia e Zotit” këtu është për “profetësinë e Muham'medit”, kurse “mëshira e Zotit”, është për ruajtjen e Pejgamberit nga fajet.

Thënia e Zotit në këtë ajet «Mirësia e Zotit për ty është shumë e madhe» ka ardhur pasi tha: «Zoti të ka zbritur ty Librin dhe urtësinë dhe të mësoi ato gjëra që nuk i dije». Kjo tregon se e dituria, është mbi të gjitha virtytet e tjera.

* * *

Zoti tregoi disa punë të fisit të Tu'ames. Për të treguar edhe disa punë të këqija të atij fisi, urdhëron e thotë:

«لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِّنْ نُّجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا (114)»

[*Là khajre fij kethijrin min nexhvàhum il'là men emere bisadekain eu maëriñfin eu islàhin bejne-n'nàsi ue men jef'al dhàlikeb-tigàe merdàti-ll'lahi fesoufe nuëtijhi exbren adhijmen*]

«Në shumicën e bisedimeve të tyre të fshehta nuk ka asnjë dobi, përveç kur urdhërohet për ndonjë sadeka ose për ndonjë punë të mirë, ose për

page në mes njerëzve. Dhe kush vepron vetëm për të fituar kënaqësinë e Zotit, Ne me madhërinë Tonë, së shpejti do ti japim një shpërblim të madh».

Shpjegime

Fjala «nexhvà» do të thotë “dy veta bisedojnë në mes tyre fshehurazi”. Ajeti shpjegon se në bisedën e fshehtë nuk ka dobi, veç kur njeriu urdhëron për të dhënë ndonjë sadeka, ose kur urdhëron tjetrin për punë të mira, ose për të pajtuar njerëzit. Ai njeri që i flet shokut më të vogël fshehurazi dhe jo në sy të tjerëve, për ndonjë punë prej këtyre punëve dhe këtë e bën vetëm për të fituar kënaqësinë e Zotit, Ne, - thotë Zoti, - së shpejti do ti japim një shpërblim të madh.

Fahri Raziu thotë se në këtë ajet Zoti urdhëron e thotë: në shumicën e bisedimeve të tyre të fshehta nuk ka asnjë dobi, përveç kur urdhërohet për ndonjë sadeka, ose për ndonjë punë të mirë, ose për të pajtuar ata që janë idhnuar. Këto tri punë kanë vlerë të madhe, por me kusht që të bëhen për të fituar kënaqësinë e Zotit; ndryshe, nuk e sjellin dobinë e premtuar për atë që i bën.

* * *

«وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَىٰ وَيَتَّبِعْ
غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ تُولِهِ مَا تَوَلَّىٰ وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ ۚ وَسَاءَتْ
مَصِيرًا (115)»

[*Ue men jushàkiki-rr'rresùle mi baëdi mà tebej'jene lebul-hudà ue jet'tebië gajre sebijlil-
muëminijne nuvel'ihí mà tevel'là ue nuslhi xhehen'neme ue sàet mesijren*]

«Kushdo që e kundërshton Pejgamberin pasi atij ti jetë bërë e qartë udha e drejtë dhe ai nuk ndjek udhën e besimtarëve, Ne, me madhërinë Tonë e kthejmë atë në atë udhë që ai dëshiron (e lëmë përkohësisht në punën e vet dhe më në fund) e fusim në xhehen'nem. Sa vendbanim i keq është xhehen'nem!»

Shpjegime

«Kushdo, që e kundërshton Pejgamberin», do të thotë, kushdo që nuk është i kënaqur me vendimin e gjykimit të Pejgamberit (si, Tu'ame me shokë që shkojnë e u fut në Mek'kë), ose e kundërshton atë në punët e fesë islame, «pasi atij ti jetë bërë e qartë udha e drejtë», domethënë, pasi e ka kuptuar udhën e drejtë me argumentet e duhura «dhe nuk ndjek udhën e besimtarëve», domethënë, nuk u bindet edhe atyre çështjeve, në të cilat janë bashkuar sahabët e mëdhenj të Pejgamberit, «Ne, me madhërinë Tonë, e kthejmë atë në atë udhë që dëshiron ai», e lëmë atë përkohësisht në punën e vet, në atë udhë që pëlqen për të ndjekur, «por më në fund, e fusim në xhehen'nem. Sa vendbanim i keq është xhehen'nem!»

Ky ajet i madhërueshëm thekson se është e ndaluar të mos ndiqet udha e sahabëve të mëdhej, sepse: «Kushdo që të ndjekë udhë tjetër, veç udhës së

besimtarëve», ajeti e kërcënon: «Ne do ta fusim atë në xhehen'nem». Pra, bindja në ato çështje në të cilat janë bashkuar sahabët e mëdhenj (dhe kjo quhet *Ixhmai um'met*) është farz për çdo besimtar.

Në tefsirin Hazin thuhet se kur e kanë pyetur imam Shafi'iun "A ka ndonjë ajet që të tregojë së ëshë detyrë ti bindesh "Ixhmai um'metit?", ai ka thënë: "E kam lexuar Kur'anin treqind herë dhe s'kam gjetur ndonjë ajet që të tregojë punën e "Ixhmai um'metit" më qartë se ky ajet."

Ajeti tregon gjithashtu se është detyrë të kërkohen arsyetime për çështjet fetare dhe jo të besohet pas berihasë, sepse ajeti thotë: «Kushdodo, që e kundërshton Pejgamberin, pasi ati ti jetë bërë e qartë udha e drejtë..., do ta fusim në xhehen'nem». "Udha e drejtë" është për "fenë islame dhe për dispozitat e saja".

* * *

Zoti, tregoi punën e munafikëve. Për të treguar edhe se shirku, ti vësh shok Zotit, është i vetmi krim që nuk falet në ahiret, urdhëron e thotë:

«إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ شَاءَ
وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا» (116)
[In'ne-ll'låhe lā jagfīru en jusbreke bihi ue jagfīru mà dune dhàlike limen jeshà'u ue men
jusbrike bil'låhi fekad dal'le dalålen beijden]

«Pa dyshim, Zoti nuk e fal shirkun. Dhe përveç shirkut, Ai ia fal fajet e tjera kujt të dojë. Kushdo që i vë shok Zotit, me të vërtetë, ka humbur (udhën e drejtë) me një humbje të largët».

Shpjegime

«Pa dyshim, Zoti nuk e fal shirkun».

Kuptimi: Zoti që i di zemrat e robve të Vet, nuk e fal kurrë që ti vihet shok Atij. Kurse fajet e tjera, Ai i'a fal kujt të dojë. Ai njeri që beson se Zoti ka shok, me të vërtetë, është larguar shumë nga udha e drejtë, madje është larguar aq shumë, sa nuk shpresohet më që të kthehet te ajo.

* * *

«إِنْ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا إِنَاثًا وَإِنْ يَدْعُونَ إِلَّا شَيْطَانًا
مُرِيدًا» (117)

[In jed'üne min dūnihī il'là inåthen ue in jed'üne il'là shejtånen merijden]

«Ata (mushrikët që i vënë shok Zotit, dhe e lënë pas dore Zotin), nuk i luten tjetër kujt, veçse disa femrave dhe nuk i luten tjetër kujt veç djallit, që është shumë ngulmues në kryengritje kundër Zotit».

Shpjegime

«Ata nuk i luten tjetërkujt...», domethënë, idhijtarët nuk i luten tjetërkujt, veç disa femrave, disa idhujve që i thirrnin me emra femrash, si, Lat, Uz'zà, Menàt, etj.

Për çdo fis arab kishte një idhull të veçantë dhe emrat e këtyre idhujve, gjithmonë ishin femërorë, prandaj Zoti ynë thotë se ata nuk adhurojnë gjë tjetër, veç disa femra.

«Dhe nuk i luten tjetërkujt veç djallit, që është shumë ngulmues...»: Ata ndjekin cytjet e djallit në adhurimin e idhujve; ai i nxit që të besojnë idhujt si zota.

Fjala «merijð», me të cilën është cilësuar djalli në këtë ajet, do të thotë: «Tepër inatçi, këmbëngulës deri në pikën e fundit në kryengritjen kundër Zotit, krejtësisht i pabindur ndaj Allahut».

* * *

«لَعَنَهُ اللَّهُ وَقَالَ لَأَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيبًا مَفْرُوضًا (118)
وَلَأُضِلَّنَّهُمْ وَلَأُمَنِّيَنَّهُمْ وَلَأَمْرَنَّهُمْ فَلَيْبَتَكَنَّ آذَانَ الْأَنْعَامِ
وَلَأَمْرَنَّهُمْ فليُغَيِّرُنَّ خَلْقَ اللَّهِ وَمَنْ يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ وَلِيًّا مِّنْ
دُونِ اللَّهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُّبِينًا (119)»

[*Leanehu-l'llàhu ue kale le et'tekhidhen'ne min ibàdike nesijben mefrudan. Ue le
udil'ln'nebum ue le umen'niejen'nebum ue le àmuren'nebum feljubet'tikun'ne àdhànel
en'ami ue le àmuren'nebum feljugaj'jrùn'ne khalka-l'llàhi ue men jet'tikhidhi-
sh'shejtàne velij'jen min dūni-l'làhi fekad khasire khusrànen mubijnen*]

«Atë e mallkoftë Zoti! (Sapo u mallkua, sapo e preu shpresën prej mëshirës së Zotit) tha: unë, patjetër, do të marr një pjesë të caktuar prej robve të Tu! Patjetër, unë do ti nxjerr ata prej udhës së drejtë; patjetër, do ti hutoj ata me shpresa të kota; patjetër do ti urdhëroj ata që t'u presin veshët bagëtive; patjetër, do ti urdhëroj ata që të ndryshojnë krijesën e Zotit. Kushdo që bën mik djallin duke e shpërfillur Zotin, ai me të vërtetë, është dëmtuar me një dëm të dukshëm».

Shpjegime

Në këto ajete Zoti tregon armiqësinë e thellë që ka djalli i mallkuar ndaj njerëzve. Ajeti tregon edhe fjalët që djalli i tha Zotit, sapo Ai e mallkoi: «Unë, patjetër do të marr një pjesë të caktuar prej robve të Tu (të cilët janë mohuesit, që do të më ndjekin mua dhe do të gabohen nga cytjet e mia), patjetër, unë do ti nxjerr ata prej udhës së drejtë, patjetër, do ti hutoj ata me shpresa të kota (që të kenë lakmi të madhe për të jetuar gjatë, të vonojnë teuben); patjetër dhe do ti urdhëroj ata që t'u presin veshët bagëtive.

Idhijtarët arabë, me qëllim që t'u afroreshin idhujve dhe ti adhuronin ata, u prisnin veshët pesë deveve me radhë. Të pestën deve mashkull, pasi e tredhnin, e bënin haram shërbimin e saj për vete. Zoti ynë thotë se këto punë janë të urdhëruara prej djallit të mallkuar.

«Patjetër do ti urdhëroj ata që të ndryshojnë krijesën e Zotit», - thotë djalli i mallkuar.

Në tefsirin Hazin thuhet se ndryshimi i krijesës së Zotit bëhet kështu: njerëzit adhurojnë diellin, hënën, gurët, drurët e sende të treja, në vend që të adhurojnë Zotin (për të cilën punë janë krijuar), duke përdorur gjymtyrët e trupit në punë të ndaluara, në vend që të përdoren në punë të nderuara; burrat mundohen t'u përngjajnë grave në vepra e në bisedë; edhe gratë mundohen t'u përngjajnë burrave në fjalë e në punë.

Ajeti përfundon, duke thënë: «Kushdo që bën mik djallin duke e shpërfillur Zotin, me të vërtetë, është dëmtuar me një dëm të dukshëm».

Bejzaviu thotë se Zoti i ka urdhëruar njerëzit të mos i shkojnë pas djallit, duke përmendur tri cilësi të tij:

1. Djalli është ngulmues në punë të keqe.
2. Djalli është i mallkuar - është përzënë nga dera e mëshirës së Zotit.
3. Djalli ka fjalët armiqsore. Për këtë arsye nuk vjen ndonjë dobi nga ndjekja e djallit; përkundërzi, ka dëm të dukshëm për njerëzit, kur ata ndjekin fjalët e tij.

* * *

«يَعِدُّهُمْ وَيُمْنِيهِمْ وَمَا يَعِدُّهُمْ الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا (120)»

[*jeidubum ue jumen'nijhim ue mà jeidubumu-sh'shejtànu il'là gurùren*]

«Ai u premton atyre (që e bëjnë atë mik për jetë) dhe i mbyt ata me shpresa të kota. Dhe ato që u premton atyre djalli, s'janë gjë tjetër, veçse gënjeshtër».

* * *

«أُولَئِكَ مَا وَاَهُمْ جَهَنَّمُ وَلَا يَجِدُونَ عَنْهَا مَحِيصًا (121)»

[*Ulàike mehvàhum xheben'nemu ue là jexhidùne anhà mehijisan*]

«Vendbanimi i atyre, që e bëjnë mik djallin është xhehen'nemi, te i cili kurrë nuk do të gjejnë ndonjë vrimë që të ikin (e të shpëtojnë)».

* * *

Zoti, pasi i frikësoi mohuesit; për të përgëzuar edhe besimtarët, urdhëron e thotë:

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا وَعْدَ اللَّهِ حَقًّا وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ قِيلًا (122)»

[*Uel'ledbijne àmenù ue amilu-s'sàlihàti senudkhibulum xhen'nàtin texbrij min tahtibel-enbàru kbàlidijne fijhà ebeden vaède-ll'llàhu bak'kan ue men asdeku mine-ll'llàhi kijlen*]

«Dhe ata njerëz që besojnë e bëjnë punë të mira, Ne me madhërinë Tonë, do ti fusim ata në xhen'netet, përfund të cilëve rrjedhin lumenj dhe

aty ata do të qendrojnë përgjithmonë. Ky është premtim i Zotit. Kush mund të jetë më i vërtetë se Zoti në fjalë?»

Shpjegime

Në tefsirin e Taberit thuhet: me qenë se askush nuk është më i vërtetë në fjalë se Zoti, është detyrë të mbështetemi në premtimet e Tij dhe.... të adhurojmë Zotin e të mos gabohemi nga cytjet e djallit, që s'janë gjë tjetër veçse ëndërrime të kota.

* * *

«لَيْسَ بِأَمَانِيكُمْ وَلَا أَمَانِي أَهْلُ الْكِتَابِ مَنْ يَعْمَلْ سُوءً يُجْزَ بِهِ وَلَا يَجِدْ لَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا (123)»

[Lejse bi emānij'jikum ue lā emaānij'ji ehli-kitābi men jaēmel sūen juxhze bihi ue lā jexhid lehū min dūni-l'lāhi velij'jen ue lā nesijren]

«Puna nuk është as si e endërroni ju dhe as si e endërrojnë ehli kitābët. (Por është kështu:) Kushdo që të bëjë ndonjë të keqe, do të ndëshkohet me atë. Dhe ai veç Zotit, nuk gjen as ndonjë mik e as ndonjë ndihmues».

Shpjegime

Në tefsirin Hazin thuhet se ky ajet mund t'u jetë drejtuar besimtarëve. Por, mundet që u është drejtuar edhe idhujtarëve. Kur merret që u është drejtuar besimtarëve, kuptimi i ajetit është: «Puna nuk është as si e endërroni ju dhe as si e endërrojnë ehli kitābët».

Ehli kitābët u kishin thënë myslimanëve: «Pejgaberi dhe libri ynë janë më të parë, ne jemi më afër te Zoti se ju prandaj xhen'neti është i posaçëm për ne.» Edhe myslimanët, përballë këtyre fjalëve i thanë:

«Pejgamberi ynë është vula e të gjithë profetëve. Libri ynë është anulues i librave të mëparshëm. Prandaj ne jemi më të virtytshëm se ju dhe xhen'neti është yni.»

Për thëniet e të dyja palëve ka zbritur ajeti, për të hedhur poshtë mendimet e atyre dhe do të thotë: çështja e shpërblimit nuk është siç e ëndërroni ju.

Nëse ajetin e marrin në kuptimin që u drejtohet idhujtarëve, të cilët ëndërrojnë se gjoja për ata do të ndërmjetësojnë idhujt, kuptimi i ajetit është: «Puna nuk është as si e endërroni ju (o idhujtarë) dhe as si e endërrojnë ehli kitābët. (Por është kështu:) Kushdo që të bëjë ndonjë të keqe, do të ndëshkohet me atë dhe veç Zotit, ai nuk gjen as ndonjë mik e as ndonjë ndihmues».

* * *

«وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا (124)»

*[Ue men jaëmel mine-s'sàlihàti min dhëkerin eu untbà ue huve muëminun feulàike
jedkbulùnel-xhen'nete ue là judhlemùne nekijren]*

«Kushdo që bën nga punët e mira, mashkull a femër qoftë, duke qenë besimtar, ja, këta hyjnë në xhen'net dhe nuk dëmtohen as edhe sa një pikëz e bërthamës së hurmës».

Shpjegime

Ky ajet i madhëruar i përcakton njerëzit që do të hyjnë në xhen'net: mashkull ose femër qoftë, kushdo që do të bëjë punë të mira duke qenë besimtar në të vërtetën; këta do të hyjnë në xhen'net dhe atyre shpërblimi nuk u pakësohet aspak.

Ajeti tregon qartë se burrat dhe gratë nuk kanë ndonjë ndryshim në shpërblim; çdo njeri gjen shpërblimin e punës së mirë që ka bërë.

Për të theksuar se nuk është e mundur që njerëzit ti bëjnë të gjitha punët e mira, në ajet fjala «sàlihàt», është prurë me parafjalën «min» përpara, që do të thotë: «disa nga punët e mira».

Ajeti thekson se besimtari, sikur të ketë bërë faje të mëdha dhe të futet në xhehen'nem, përsëri ai do të hyjë në xhen'net.

* * *

Zoti, tregoi se shpëtimi dhe lumturia vijnë nga veprat e mira, duke qenë besimtar. Për të treguar edhe dobritë e tjera të besimit, Zoti urdhëron e thotë:

«وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِّمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ مِلَّةَ
إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا» (15)

*[Ue men absenu dijnen mim'men esleme vexh'behù lil'làhi ue huve muhsinun uet'tebee
mil'lete Ibràhijme hanijfen uet'tekhadhe-ll'llàhu Ibràhijme khalijlen]*

«Kush është më i bukur se ai njeri që ia ka dorëzuar fytyrën e vet Zotit, duke qenë bamirës dhe ndjek fenë e Ibrahimit, i cili ka qenë monoteist i vërtetë (muveh'hid)? Zoti e ka bërë Ibrahimin mik të ngushtë».

Shpjegime

Fraza: «ia ka dorëzuar fytyrën e vet Zotit» do të thotë “i bindet Zotit me të gjitha gjymtyrët e trupit”. Por në vend të gjymtyrëve është përmendur fytyra, për shkak se ajo është më e nderuara pjesë e dukëshme e trupit të njeriut dhe bindja e të gjitha gjymtyrëve duket nga fytyra e njeriut.

Nga thënia e ajetit “ia ka dorëzuar fytyrën e vet Zotit”, nënkuptohet se ai njeri i ka besuar Zotit plotësisht, ka hequr dorë nga besimi në zota të tjetër a në diçka tjetër dhe të gjitha punët i ka mbështetur te Zoti, sepse e di mirë se fuqitë janë në dorën e Tij. Ajeti thekson edhe se ndihma që kërkojnë idhujtarët prej idhujve, jehudinjtë prej stërgjyshërve të tyre që kanë qenë

pejgamberë dhe të krishterët prej të tretit të tretëve, është punë e kotë dhe një besim zero.

Fraza «duke qenë ai besimtar» do të thotë: “i bindet Zotit me të gjitha gjymtyrët e trupit, i zbaton urdhrat e Zotit, largohet prej gjërave të ndaluara, duke qenë vetë punëbukur në veprat që kryen”. «Muhsin» i thonë atij njeriu që kryen detyrat duke menduar se Zoti ia sheh dhe ia di deri në një punët e tij.

«Dhe ndjek fenë e Ibrahimit, i cili ka qenë (muveh’hid) monoteist i vërtetë».

Kuptimi: Kush është më febukur se sa ai njeri që ndjek fenë e Ibrahimit, i cili ka qenë monoteist i pastërt (muveh’hid)? Ai ka besuar se Zoti është Një e i Vetëm dhe ka qenë i pastruar nga të gjitha besimet e kota.

Pavarësisht se të gjithë pejgamberët janë të barabartë nga ana e besimit, është përmendur i madhi Ibrahim, për shkak se të gjitha besimet e ndryshme bashkohen në një fjalë: feja e Ibrahimit është fe e drejtë dhe feja e Ibrahimit në shumë çështje i përngjan fesë islame, si, p.sh, në pasjen e Qabes për Kible etj.

«Zoti e ka bërë Ibrahimin mik të ngushtë». Kuptimi: kush është më febukur se ai njeri që ndjek fenë e Ibrahimit, të cilin Zoti e ka bërë mik të ngushtë?

Thuhet se i madhi Ibrahim e ka fituar epitelin «khalijlu-ll’lלה» - mik i ngushtë i All’llahut – për arsye se dashuria e tij në Zotin ka qenë krejtësisht e kulluar, ai ia tregonte nevojat e tij vetëm Zotit dhe në çdo çast mendonte Zotin. Tregohet se një ditë ka ardhur Xhibrijli me disa melekë të tjerë me fytyra njerëzore për musafir te Ibrahim. Ai me të shpejtë ka therur për ata një mushqerrë.

Kur ua shtroi mishin musafirëve, u tha: “Urdhëroni të hani, por me një kusht që të përmendni emrin e Zotit dhe në fund të falendroni Zotin për nderim! Aëherë, i madhi Xhibril ia ka shfaqur Ibrahimit veten se është melek dhe i ka thënë: “Ti je khalijlu-ll’lלה, mik i ngushtë i Zotit dhe këtë epitelin ta ka vënë vetë i madhi Zot.

Hazini thotë se Zoti e ka lavdëruar fenë islame në dy gjëra:

1. Feja islame përfshin detyrën kryesore të njerëzve: adhurimi i Zotit hapur dhe bindja ndaj Tij.

2) Feja islame i përshtatet fesë së Ibrahimit.

Ja, kështu i nxit Zoti njerëzit që të pranojnë fenë islame, duke theksuar se themelet e saj janë dy: 1.Besimi i bukur dhe këtë Zoti e thekson me frazën «esleme vexh’hehù lil’lלה», që do të thotë: “Besimtari ia dorëzon veten Zotit, pohon qenien e Tij, në çdo çast i bindet Zotit dhe i kryen adhurimet vetëm për hir të Zotit; 2. Puna e mirë dhe këtë Zoti e thekson me frazën «ue huve muhsinun», që do të thotë: “Besimtari është punëbukur, ai i kryen detyrat ashtu siç duhet të kryhen ato dhe largohet nga punët e ndaluara”.

* * *

Zoti, pasi tregoi se i nxit njerëzit të pranojnë fenë islame, për të treguar edhe se Ai meriton që robtë ti binden Atij, urdhëron e thotë:

«وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُّحِيطاً (126)»

[*Ue lil'làhi mà fîs'semàvâtî nel-erda ue kàne-ll'llàhu bikul'li shej'in muhijtan*]

«Të Allàhut janë ç'janë në qiej e ç'janë në tokë. Zoti është rrethues i gjithkujt dhe i gjithçkaje (me fuqinë e me diturinë e vet)».

Prandaj Ai e di se cilët janë të bindurit dhe cilët janë kryengritësit, cilët janë fajtorët e cilët janë bamirësit. Ai është i plotfuqsihën që ti japë secilit ndëshkimin e merituar.

Me këtë ajet Zoti tregon se, pavarësisht se Ai e ka bërë mik Ibrahimin, nuk e ka bërë se ka pasur nevojë për të, por sepse Ibrahim i është rob i Zotit.

* * *

Zoti, pasi tregoi madhërinë e Tij të plotë, për të treguar edhe disa dispozita, urdhëron e thotë:

«وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاءِ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ وَمَا يُثَلَّى عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ فِي يَتَامَى النِّسَاءِ الْأَلْيَةِ لَا تَتَوَثَّنَّهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ وَتَرْغَبُونَ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْوِلْدَانِ وَأَنْ تَقُومُوا لِلْيَتَامَى بِالْقِسْطِ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِهِ عَلِيماً (127)»

[*Ue jesteftùneke fîn'nisài kulî-l'làhu jufitijkum fîjbin'ne ue mà jutlà alejkum fil-kitàbi fîj jetàme-n'nisài-l'lâtij là tuëtunehun'ne mà kutibe lehun'ne ue tergabùne en tenkibùhun'ne uel-mustad'afijne minelvildàni ue en tekùmù liljetàmà bilkisti ue mà tef'alù min khajrin fein'ne-ll'llàhe kàne bibí alijmen*].

«Kërkojnë prej teje zbërthimin e çështjeve (fetvâ) për punët e grave! Thuaju (atyre njerëzve, o i dhashuri Im!): “Zoti i zbërthen për ju çështjet e atyreve, (ua zbërthejnë) edhe ajetet e Kur'anit që ju këndohen: për punën e jetimeve, të cilat doni ti merrni me kurorë pa u dhënë atë që është bërë farz për t'u dhënë, dhe për punën e fëmijëve të mitur. Dhe në punën e jetimëve të mbani drejtësi ndaj tyre. Çdo punë të dobishme që bëni, Zoti e di shumë mirë».

Shpjegime

Hazini e Medariku kanë thënë se të kërkojnë fetvâ do të thotë të kërkojnë zgjidhjen e ndonjë çështje të vështirë.

Në këtë ajet tregohet se disa njerëz kanë kërkuar prej Pejgamberit zbërthimin e çështjeve për punën e grave dhe Pejgamberi është urdhëruar t'u thotë atyre:

“Çështjet që kërkonin të zbërthehen, ju'a ka zgjidhur Zoti në ajetet që ju këndohen” për ju në fillimn e kësaj surje dhe përfundon duke thënë: «Çdo

punë të dobishme që bëni, Zoti e di shumë mirë» dhe nuk jua lë mangët shpërblimin e saj.

Bejzaviu thotë se zbritjen e këtij ajeti e ka shkaktuar fjala e Ajeine bini Has'init: “O, i Dërguar i All'llahut, - i është drejtuar ai Pejgamberit, - ne u jepnim pjesë nga pasuria e trashëguar vetëm atyre burrave që ishin në luftë, por ti po u jep edhe vajzave e motrave?”

Pejgamberi i'u përgjigj: “Këto urdhra unë i kam nga Zoti.” Dhe atëherë ka zbritur ajeti, me të cilin Zoti, me madhërinë e vet, i siguron edhe të drejtat grave e të jetimëve, ashtu siç ua siguron edhe burrave.

* * *

«وَإِنْ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا وَالصُّلْحُ خَيْرٌ وَأُحْضِرَتِ الْأَنْفُسُ الشُّحَّ وَإِنْ تُحْسِنُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا (128)»

[*Ue ini-mre'etun kbâfet min ba'elihâ nushûzen eu iërâdan felâ xhunâba alejhimâ en juslihâ bejnehumâ ues'sulhu kbajrun ue uhdieretul-enfusu-sh'shub'ha ue in tuhsinû ue tet'tekû feine-ll'llâhe kâne bimâ taëmelûne khabijren*]

«Në qoftëse ndonjë grua ka frikë se burri i saj nuk e do, ose i kthen shpinën, nuk ka ndonjë mëkat për të dy, nëse ata ndreqen në mes tyre me një formë paqeje, sepse paqja (kurdoherë e për çdo njeri) është e dobishme; por (në të tilla raste) njerëzve u vjen parasysh koprracia e keqe (nuk japin). Ju (o, besimtarë), në qoftë se silleni mirë ndaj grave dhe ruheni (nga punët e liga, do të fitoni shpërblim), sepse Zoti i di të gjitha punët që ju bëni».

Shpjegime

«Në qoftëse ndonjë grua ka frikë se burri i saj nuk e do». Kuptimi: kur gruaja e sheh se burri po i thotë “u plake, je e shëmtuar, unë do të marr një vajzë të, re etj” ose e sheh se burri i rri ngrysur dhe i flet vrazhdë e me zemrim.

«Ose po i kthen shpinën». Kuptimi: kur gruaja e sheh se burri po e lë pas dore, nuk i flet as për mirë e as për keq, shenja këto që tregojnë se do të ndërpresë marrëdhëniet me të, atëherë duhet të bëjë disa sakrifica, të mundohet ta marrë burrin me të mirë sepse, siç thotë ajeti, «Nuk ka ndonjë mëkat për të dy, nëse ata ndreqen në mes tyre me një formë paqeje».

«Paqja (kurdoherë e për çdo njeri) është e dobishme». Po. Shkurorëzimi është i dëmshëm në çdo pikëpamje. Prandaj duhen përpjekje të dyanshme, si nga gruaja ashtu edhe nga burri, sa të jetë e mundur për ta larguar këtë të keqe.

«Por (në të tilla raste) njerëzve u vjen para sysh koprracia e keqe (nuk sakrifikojnë)». Pra: pajtimi, qoftë edhe duke bërë disa sakrifica, është më i dobishëm se ndarja. Por njerëzve në të tilla raste u del para sysh koprracia e keqe dhe nuk bëjnë sakrifikat e duhura.

«Ju (o besimtarë), në qoftë se silleni mirë ndaj grave dhe ruheni (nga punët e liga, do të fitoni shpërblim); sepse Zoti i di të gjitha punët që ju bëni».

Kuptimi: megjithëse njerëzit nuk kanë dëshirë të sakrifikojnë në raste pajtimi, ju o besimtarë, nëse bëni mirësi, silluni mirë ndaj grave dhe i respektoni të drejtat e tyre. Ruhuni dhe mos e shtrëngoni gruan që ajo të heqë dorë nga të drejtat e saja. Kështu, patjetër do të fitoni sevapin e Zotit, sepse Zoti i di të gjitha punët që ju bëni dhe Ai jep shpërblimin e merituar për ju.

Si shkak për zbritjen e kështij ajeti tregohet kjo ngjarje në tefsirin Hazin:

Një i quajtur Ibni Sàib kishte një grua plakë, e cila kishte lindur shumë fëmijë. Ibni Sàibi deshi ta shkurorezojë që të merrte një grua të re. E shoqja, kur pa se burri po e linte pas dore, i tha: “Mos më ndaj! Ne kemi jetuar bashkë kaq kohë: lermë t’u shërbej fëmijëve! Jam e kënaqur, i tha ajo, - sikur ti të respektosh të drejtën time, qoftë edhe një herë në dy muaj.”

Atëherë i shoqi i ka thënë asaj: “Në qoftë se ti u përmbahesh këtyre kushteve, edhe unë jam i kënaqur e nuk të ndaj.” Mirëpo ata, përsëri kishin dyshim edhe thanë: “Vallë, është apo nuk është e vlefshme kjo lloj pajeje?” Prandaj erdhën te Pejgamberi dhe e pyetën për me këtë. Atëherë ka zbritur ajeti.

Siç ka të drejta gruaja te burri i saj që ai ta ushqejë, ti japë paratë e kurores dhe të flerë me të, po kështu, gruaja, kur është fjala për t’u rregulluar me burrin e saj, ka të drejtë t’ia heqë vetes disa nga të drejtat dhe të pajtohen. Në qoftë se bashkëshortët ndreqen kështu, asnjëri prej tyre nuk bën ndonjë mëkat; përkundërzi, paqja për ta është më e dobishme se ndarja.

* * *

Zoti, tregoi se lejohet që gruaja të bëjë paqë me burrin e vet, duke flijuar disa nga të drejtat e saja. Zoti tregoi se duhet të respektohet drejtësia në mes grave. Për të treguar se zbatimi i drejtësisë në mes grave është një punë shumë e zorshme, urdhëron e thotë:

«وَلَن تَسْتَطِيعُوا أَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمَيْلِ فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ وَإِنْ تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُوراً رَحِيماً (129)»

[*Ue len testeij’u en taëdilù bejne-n’nisài ue lou harastum felà temijlù kul’lel-mejli fetedherùhà kel-mual’lekati ue in tuslihù ue tet’tekù fein’ne-ll’làhe kàne gafùren rahijmen*]

«Ju kurrë nuk keni mudësi të mbani drejtësi (e barazi) në mes grave, edhe sikur të keni dëshirë (për këtë). Prandaj (së paku) mos u priini plotësisht vetëm (te njëra) dhe të lini tjetrën si grua të varur (as me burrë e as pa burrë) Në qoftë se ju përmirësoheni (moralisht) dhe ruheni (nga humbja e së drejtës së grave, fitoni sevap), sepse Zoti është falës e mëshirues».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se fraza: «Ju kurrë nuk keni mudësi të mbani drejtësi (e barazi) në mes grave», do të thotë: Ju s'jeni të zotë të mbani barazi në mes grave për gjithçka, sepse është e pamunduar që dashuria juaj të mos priret më shumë kah njëra prej tyre. Madje Pejgamberi, alejhis'selam, duke respektuar radhën në mes grave të veta me rreptësi, ka urdhëruar e ka thënë: «O Zot! Ky është pjesëtimi që unë kam në dorë, por Ti e di atë që unë nuk e kam në dorë!» Me këto fjalë ai theksonte dashurinë e madhe që kishte për Aishen. Pra, me qenë se ata burra që kanë më shumë se një grua, nuk e kanë në dorë dhe nuk e ndalojnë dot veten që të mos priren më shumë kah njëra, Zoti i urdhëron burrat që të mos priren deri në atë shkallë, sa të lënë tjetrën si grua të varur. Pra, burrat e kanë detyrë (vaxhib) të pjesëtojnë në mënyrë të barabartë radhën e fjetjes me secilën grua. Kurse afrimin me to burrat nuk e kanë në dorë; prandaj nuk kanë se si të venë radhë edhe për këtë punë.

Grua e varur quhet gruaja së cilës i ka humbur burri dhe nuk dihet nëse ai është i gjallë apo i vdekur.

Një burrë që ka një grua dhe një robëreshë, ka detyrë të bjerë dy net me gruan dhe një natë me robëreshën.

Kur burri merr një grua të re, duke e pasur të parën, nëse kjo e reja është vajzë, lejohet që burri javën e parë të bjerë me të shtatë ditë rresht; pastaj ka detyrë të pjesëtojë ditët që do të shkojë te secila në mënyrë të barabartë. Nëse gruaja e re nuk është vajzë, lejohet që herën e parë të bjerë me të tri ditë rresht dhe pastaj të ndajë radhën me tjetrën.

Kur burri udhëton, me short mund të marrë një grua me vete dhe, pasi të kthehet prej udhëtimit, ka detyrë të respektojë radhën në mes grave.

Pejgamberi, qoftë bekuar ka thënë: «*Kush ka dy gra dhe priret më shumë kah njëra, d.m.th: nuk respekton barazinë me aq sa mundet, ditën e kijametit do të vijë si ti kishte rënë pika në një anë*».

Ajeti përfundon me:

«Në qoftë se ju përmirësoheni (moralisht) dhe ruheni (nga humbja e së drejtës së grave, fitoni sevap), sepse Zoti është falës e mëshirues».

* * *

Zoti, pasi porositi që burri e gruaja të kenë harmoni; për të treguar edhe se në rast se ata të dy nuk ndreqen, e ndahen, Zoti do t'i begatojë të dyja palët, urdhëron e thotë:

«وَإِنْ يَتَفَرَّقَا يُغْنِ اللَّهُ كُلًّا مِّنْ سَعَتِهِ وَكَانَ اللَّهُ وَاسِعًا
حَكِيمًا (130)»

[Ue in jetefer'rrekà jugni-l'làhu kul'len min seatihí ue kàne-l'llàhu vàsian hakijmen]

«Nëse burri e gruaja ndahen, secilin prej tyre, Zoti i begaton me fuqinë e Tij të gjërë, sepse Zoti i ka shumë të gjera mirësitë dhe Ai është veprues me urtësi».

Pra, edhe burrit dhe gruas Zoti u jep nga një njeri të përshtatshëm dhe kështu i ngushëllon të dyja palët me mirësinë e Vet të gjërë e i bën ata që të mos kenë nevojë për njëri-tjetrin.

* * *

Zoti, pasi tha se Ai e ka mirësinë shumë të gjërë; për të vërtetuar atë fjalë, urdhëron e thotë:

«وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَلَقَدْ وَصَّيْنَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَإِيَّاكُمْ أَنْ اتَّقُوا اللَّهَ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لَكَ أَنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ (131)»

[*Ue lil'làbi mà fis'semàvati ue mà fil-erdi ue lekad ves'sajne-l'ledhijne ùtùl-kitàbe min kablikum ue ij'jàkum enit'teku-ll'llàbe ue in tekfurù fe in'ne lil'làbi mà fis'semàvati ue mà fil-erdi ue kàne-ll'llàhu ganij'jen hamijden*]

«Të Zotit janë krejtësisht ç'gjenden në qiej e në tokë. Ne, me madhërinë Tonë, i kishim porositur ata njerëz, të cilëve u është dhënë libri para jush, por edhe ju (ju kemi porositur) të kini frikë Zotin. Në qoftë se ju mohoni (Mua s'më prish punë dhe s'më pakësohet ndonjë gjë), sepse të Zotit janë gjithçka që gjendet në qiej e në tokë. (Dhe) Zoti nuk ka nevojë për asgjë. Ai është i Lavdëruari (në vetvete)».

Shpjegime

Fahri Raziu dhe Hazini kanë thënë: ky ajet tregon qartë se qysh nga koha e Ademit, Zoti i ka porositur të gjithë popujt që ta kenë frikë Atë dhe se kjo porosi e Zotit, nuk është anuluar asnjëherë.

Në këtë ajet është përnedur dy herë fraza «Të Zotit janë çdo gjë që gjendet në qiej e në tokë». Kjo frazë është përsëritur edhe në ajetin që vijon. Megjithkëtë, nuk është një përsëritje e kotë. Secila nga frazat thekson një qëllim të veçantë. Fraza e parë, është prurë pasi u tha “Nëse gruaja nuk ndreqet me burrin dhe nëse ata ndahen, Zoti bën që të mos ia kenë nevojën njëri-tjetrit, sepse Ai e ka pasurinë të gjërë dhe fuqinë e diturinë e ka të mjaftueshme për atë punë.”

Pra, për të vërtetuar se Zoti, mund të bëjë që të mos ketë nevojë secilin prej tyre, tha: Të Zotit janë ç'gjenden në qiej e në tokë.

Në frazën e dytë Zoti tha: “I kam porositur të gjithë popujt në librat e Mi që ta kenë frikë Zotin.” Kurse për dobinë e besimit të njerëzve dhe për dëmin e mohimit (kufrit) të tyre Zoti tregon se Ai nuk ka asnjë nevojë dhe Atij ato nuk i bëjnë ndonjë përshtypje. Nuk i bëjnë përshtypje sepse Ai është Pronari i gjithçkaje që gjendet në qiej dhe në tokë. Zoti s'ka nevojë për

asnjë gjë të botës, sepse Ai është i lavdëruar në vetvete. Prandaj, nëse ata duan, le ta lavdërojnë Atë; nëse nuk duan, le të mos e lavdërojnë, sepse Atij nuk i shtohet e nuk i paksohet asgjë.

* * *

Zoti e ka përsëritur frazën e mësipërme edhe për të treguar se Ai është i fuqishëm të shporrë disa njerëz dhe në vend të tyre të krijojë njerëz të tjerë. Për këtë urdhëron e thotë:

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَكَفَى بِاللّٰهِ وَكِيلًا (132) «
إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ أَيُّهَا النَّاسُ وَيَأْتِ بِآخَرِينَ وَكَانَ اللَّهُ عَلَى
ذَٰلِكَ قَدِيرًا (133)»

[*Ue li'l'lâhi mà fis'semâvâti ue mà fil-erdi ue kefâ bil'lâhi vekijlen. In jesbeë
judh'hibkum ej'juhe-n'nâsu ue jeëti biâkharijne ue kâne-ll'llâhu alâ dhâlike kadijren*]

«E Zotit është gjithçka që gjendet në qiej dhe në tokë. Zoti është i mjaftueshëm si mëkëmbës (për punët tuaja). Nëse Ai do, ju shporr ju, o njerëz, dhe bie (në vendin tuaj) njerëz të tjerë. Dhe Zoti është i plotfuqishëm për këtë».

Shpjegime

Ky ajet i madhëruar përforcon pushtetshmërinë e Zotit. Ai nuk ka nevojë për asgjë. Ai i frikëson edhe mohuesit e së vërtetës dhe ata që kundërshtojnë urdhrat e Zotit. Madje, Bejzaviu thotë se ky ajet ka zbritur për të frikësuar ata arabë që e kishin mëri Pejgamberin dhe pikërisht këtyre u drejtohet, duke u thënë:

“Ju, o mohues e keni detyrë ti bindeni Pejgamberit. Nëse i bindeni atij, do të fitoni lumturinë në të dyja jetët. Por, nëse këmbëngulni në mohim, Zoti, nëse dëshiron, ju heq ju dhe në vendin tuaj sjell një komb të bindur; sepse Zoti ka fuqi t’ju ndërrojë ju me njerëz të tjerë”.

* * *

«مَنْ كَانَ يُرِيدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللَّهِ ثَوَابُ الدُّنْيَا
وَالْآخِرَةِ وَكَانَ اللَّهُ سَمِيعًا بَصِيرًا (134)»

[*Men kâne jurijdu thevâbe-d'dun'jà feinde-ll'llâhi thevâbe-d'dun'jà uel-âkhireti ue kâne-
ll'llâhu semij'an besijren*]

«Kushdo që dëshiron (gjithnjë) sevapin e dynjasë, (ai bën gabim trashanik; përse vallë nuk dëshiron edhe sevapin e dynjasë edhe sevapin e ahiretit?), sepse te Zoti janë sevapi i dynjasë e i ahiretit. Zoti është dëgjues dhe vështrues».

Shpjegime

Thuhet se ky ajet ka zbritur për të thirrur disa munafikë që të ishin të çiltër në qëllimet e tyre, sepse ata luftonin bashkë me Pejgamberin, por me

qëllim që të fitonin plaçkë lufte. Thënia në ajet “te Zoti janë sevapi i dynjasë dhe i ahiretit” është për të nxitur njerëzit, që të kërkojnë të dyja llojet e shpërblimeve; mirëpo, sevapi i ahiretit, nuk fitohet me qëllim të ndryshkur; prandaj duhet që qëllimi të jetë sa më i pastër dhe vetëm për të fituar kënaqësinë e Zotit.

Bejzaviu e Hazini kanë thënë: Zoti, duke thënë se “tek Ai janë të dyja llojet e shpërblimeve”, na mëson që në lutjet tona, ti kërkojmë Atij sevapin e dynjasë dhe sevapin e ahiretit. Pra, nuk duhet ta kufizojnë qëllimin vetëm në interesat e dynjasë dhe kur të bëjnë punë të mira, ti bëjnë për hir të Zotit, sepse kështu fitojnë shpërblime në të dyja jetët.

* * *

Zoti, pasi i kritikoi ata njerëz që me punët e veta dëshirojnë vetën sevapin e dynjasë; për ti porositur edhe se duhet ti bëjnë punët me qëllime të çiltër dhe me drejtësi, urdhëron e thotë:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدِينَ وَالْأَقْرَبِينَ إِن يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا فَاللَّهُ أُولَىٰ بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَىٰ أَنْ تَعْدِلُوا وَإِنْ تَلَوُّوا أَوْ نَعَزُّوهُ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا» (1)

[Jà ej'jube-l'ledhijne àmenù kùnù kav'vàmijne bilkisti shubedàe li'l'làhi ue lou alà enfusikum evîl-vàlidejni uel-akrebijne in jekun ganij'jen eu fekiyren fell'llàhu eulà bihimà felà tet'tebi'ul-hevâ en taëdilù ue in telvù eu tuëridù fein'ne-l'llàbe kàne bimà taëmelùne khabijren]

«O ju që keni besuar! Bëhuni shumë të qëndrueshëm në drejtësi, dëshmitarë për (të fituar) kënaqësinë e Zotit, edhe sikur (dëshmia) të jetë kundër vetes suaj; ose kundër prindërve dhe të afërmeve tuaj! I pasur qoftë ose i varfër ai për të cilin dëshmoni, mos i mbani anë! Sepse Zoti është më i vlefshëm se ju për (ti mbrojtur) ata të dy. Pra, mos ndiqni dëshirën tuaj, që të mos largoheni nga e drejta! Në rast se e shtrembëroni fjalën ose e ktheni atë (abstenoni nga dëshmia, doemos që do të ndëshkoheni). Dhe Zoti i di të gjitha punët që bëni ju».

Shpjegime

«O ju që keni besuar! Bëhuni shumë të qëndrueshëm në drejtësi!»: Mbajeni drejtësinë deri në shkallën më të lartë; veproni me të drejtë në të gjitha punët tuaja!

«(Bëhuni edhe) dëshmitarë për (të fituar) kënaqësinë e Zotit...»: Dëshmon pa i mabjtur anë asnjërës palë, pa mednuar fitimin e ndonjë interesi të dynjasë dhe dëshmoni vetëm për të fituar kënaqësinë e Zotit edhe sikur (dëshmia) të jetë kundër vetes suaj, ose kundër prindërve e të afërmeve tuaj». Pohojeni të vërtetën, edhe po të jetë në disfavorin tuaj! Dëshmoni me të

drejtë edhe sikur dëshmia të jetë kundër babait e nënës dhe të afërmeve tuaj!
Mos e merrni aspak parsysh interesin e dynjasë, por bëni kujdes që me dëshminë e drejtë të fitoni kënaqësinë e Zotit!

Për të theksuar se njerëzit, në radhë të parë duhet të veprojnë me drejtësi në punët e veta dhe pastaj të dëshmojnë për të tjerët paanësisht, Zoti, herën e parë i urdhëron besimtarët që ti përmbahen shkallës më të lartë të drejtësisë në çdo punë dhe pastaj që të dëshmojnë për të tjerët, pa i mbajtur anën asnjërës palë.

Pastaj Zoti urdhëron e thotë:

«I pasur qoftë ose i varfër»: Ai për të cilin dëshmoni ju, sido që të jetë ai, ju mos i mbani anë (fjala vjen, mos i mbani anë të pasurit, sepse është i pasur dhe të varfërit sepse ju dhimbset; përkundërzi, për secilin të tregoni të drejtën)! «Sepse Zoti është më i vlefshëm se ju për (ti mbrojtur) ata të dy»: E drejta e Zotit i ndihmon ata më shumë se dëshmia juaj rrenë që do të bëni për ta.

«Pra, mos ndiqni dëshirën tuaj, që të mos largoheni nga e drejta! Nëse e shtrembëroni fjalën (e nuk dëshmoni me të drejtë) ose ktheni (abstenoni nga dëshmia, e fshihni atë dhe s'dëshmoni fare, atëherë doemos që do të ndëshkoheni dhe do të vuani mundimin e atij faji të madh), sepse Zoti i di të gjitha punët që bëni ju».

Në tefsirin e Hazinit thuhet se ky ajet ka zbritur kur kanë ardhur të gjykojnë te Pejgamberi një i pasur dhe një i varfër. Pejgamberit i ka shkuar ndër mend se i varfri nuk mund të dëmtonte të pasurin. E për këtë ka zbritur ajeti.

* * *

Zoti, urdhëroi besimtarët që të veprojnë me drejtësi të madhe, si në punët e veta, ashtu edhe ndaj të tjerëve. Për ti urdhëruar ata që tregoheshin të bindur sa për sy e faqe dhe nuk kishin besim në zemër, që të besojnë me zemër, Zoti urdhëron e thotë:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ
الَّذِي نَزَّلَ عَلَى رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي أَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ وَمَنْ
يَكْفُرْ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ
ضَلَالًا بَعِيدًا (136)»

*[Ja ej'jube-l'ledhijne àmenù àminù bil'làhi ue resùlibí uelkitàbi-l'ledhij nez'zele alà
resùlibí uelkitàbi-l'ledhij enzele min kablu ue men jekfur bil'làhi ue melàiketihí
ue kutubihí ue rusulihí ueljoumil-àkhirî fekad dal'le dalàlen bejden].*

«O ju që keni besuar (për sy e faqe!) Besoni (dhe me zemër) Zotin, Pejgamberin e Tij, Librin që Ai ka zbritur mbi Pejgamberin dhe librin që ka zbritur më parë! Sepse kushdo që mohon Zotin, melekët e Tij, librat e Tij,

pejgamberët e Tij dhe ditën e kijametit, ka dalë prej udhës së drejtë dhe ka rënë në një humbje shumë larg asaj udhe».

Shpjegime

Nëse merret se ajeti u është drejtuar munafikëve, atyre që besojnë për sy e faqe, kuptimi i ajetit është i drejtpërdrejtë. Por, nëse merret se u është drejtuar besimtarëve të vërtetë, atëherë urdhri për besim, është në kuptimin e vijimit të punës, sepse nuk jepet urdhër për të kryer një punë që është kryer. Pra, kur jepen të tillë urdhra, ato e kanë kuptimin: qëndroni e vazhdoni ta kryeni punën që keni kryer! Ose: kryejeni atë punë më mirë se sa e keni kryer deri tani!

Sipas kësaj pikëpamje, kuptimi i ajetit është:

“O ju që keni besuar! Vazhdojeni besimin në Zotin dhe në Pejgamberin e Tij...”.

Ose: “O ju që keni besuar! Besoni duke u arsyetuar me argumente të shpjegueshme!”

Ajeti mundet që i është drejtuar edhe ehli kitabit. Atëherë kuptimi i tij është:

“O ju që keni besuar Teuratin! Besoni edhe Kur’anin, besoni edhe librat e tjerë të përparshëm!”

Thuhet se zbritjen e këtij ajeti e ka shkaktuar ardhja e Abdull’llah ibni Selamit me shokë të Pejgamberi, të cilit i kanë thënë: “Ne i besojmë profetësisë sate dhe Kur’anit, i besojmë edhe Musait, Uzejrit dhe Teuratis; të tjerët i mohojmë”. Për këtë thënie të tyre ka zbritur ajeti, për t’u treguar atyre se kujt duhet ti besohet. Ajetet e mësipërme e përshkruajnë qartë punën e atyre që besojnë sa për sy e faqe.

* * *

«إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ لَا لِيَهُدِيَهُمْ
سَبِيلًا (137) بَشَرِ الْمُنَافِقِينَ بَأَنَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا (138)»
[In’ne-l’ledhijne àmenù thum’mè keferù thum’mè àmenù thum’mè keferù thum’mè-ẓdàdù
kufren lem jekuni-l’làhu lijaḡfire lehum ne là lijeħdijehum sebijlen. Besh’shiril-
munāfikijne bi en’ne lehum adħàben elijmen]

«Zoti nuk do ti falë aspak ata njerëz që besuan, pastaj mohuan, pastaj përsëri besuan dhe pastaj mohuan, pastaj e shtuan mohimin; dhe nuk do ti udhëzojë në rrugën e drejtë. Thuaju (o Muham’med) munafikëve se për ata është përgatitur një ndëshkim pikëllues».

Shpjegime

Njerëzit, që nuk u qendron mendja në një vend, por herë besojnë dhe herë mohojnë, pastaj e shtojnë mohimin e tyre; janë ata që nuk kanë besim të plotë, sepse ai që beson me të vërtetë, nuk e ndërron besimin me qaq

lehtësi. Pra, ata lloj njerëzish që më në fund shkojnë mohues, Zoti nuk do ti falë aspak dhe nuk do ti udhëzojë në rrugën e drejtë.

Ky ajet përshkruan punët e munafikëve, të cilët shfaqnin një besim sa për sy e faqe, por zemrën e kishin plot mohim. Ata, kur takoheshin me besimtarët, e kapnin fjalën si të ishin besimtarë, por kur takoheshin me mohuesit, flisnin për mohimin e vet. Më në fund, ata e shtuan mohimin duke bërë një mijë tradhti kundër besimtarëve. Ata e marrin punën e besimin si për qesëndi. Prandaj Zoti thotë për ata se Ai as nuk do ti falë, as nuk do ti udhëzojë që të bëjnë teube dhe as nuk do ti drejtojë në rrugën e drejtë. E, ata nuk mendojnë se Zoti ka urdhëruar Pejgamberin që t'u thotë: "E gëzofshi ndëshkimin pikëllues!"

Thuhet se këto ajete kanë zbritur për punën e çifutëve. Herën e parë, ata i besuan Musait. Pastaj adhuruan viçin dhe u bënë mohues. Pastaj, pasi Musai u kthye nga Turi, ata i besuan atij përsëri. Më vonë ata nuk i besuan Isait dhe u bënë mohues. Pastaj e shtuan mohimin duke mos i besuar edhe Muham'medit (a.s.).

* * *

«الَّذِينَ يَتَّخِذُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ
أَيَبْتَغُونَ عِنْدَهُمُ الْعِزَّةَ فَإِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعاً (139)»

[El'ledbijnë jet'tikbidhinel-kuf'fàre enlijàe min dūnil-mu'ëminijne e jebtegūne indehumul-iz'zete fein'nel-iz'zete lil'làhi xhemij'an]

«Munafikët, që u njoftuan me ndëshkimin pikëllues, janë ata që bëjnë për miq mohuesit dhe shpërfillin besimtarët. Mos vallë ata kërkojnë te mohuesit të vetmin ngadhënjim? (Gabojnë), sepse i gjithë ngadhënjimi është vetëm për Zotin».

Po, fuqia morale, triumfi dhe madhështia janë në dorën e Zotit dhe Ai i'a jep ato kujt të dojë.

«Ata që bëjnë miq mohuesit» është për «munafikët» dhe «mohuesit» (qafirët) është për «jehudinjtë».

* * *

«وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ يُكْفَرُ
بِهَا وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ
غَيْرِهِ إِنَّكُمْ إِذَا مَثَلْتُمْ إِنَّ اللَّهَ جَامِعُ الْمُنَافِقِينَ وَالْكَافِرِينَ
فِي جَهَنَّمَ جَمِيعاً (140)»

[Ue kad nez'zele alejkum fil-kitàbi en idhà semi'etum àjàtil'làhi jukeferu bihà ue justebzeu bihà felà tak'udū meahum bat'ta jekbūdū fij hadijthin gajrihí in'nekum idhen mithlulum in'ne-l'làhe xhàmiul-munàfikijne uel-kàfirijne fij xbehen'neme xhemij'an]

«Ai u kishte zbritur ju (një ajet, me të cilin ju urdhëronte), që kur të dëgjoni që mohohen ajetet Tona dhe të tallen, mos rrini pranë tyre, derisa ata të fillojnë një bisedë tjetër! (Nëse do të rrini së bashku me ta), atëherë

bëheni edhe ju si ata (i shoqëroni ata në fajin e tyre). Zoti, pa dyshim është përfshirës i gjithë munafikëve e i qafirëve në xhehen'nem».

Shpjegime

Ky ajet u është drejtuar munafikëve dhe bën fjalë për zbritjen e një ajeti më përpara, që është në suren «El-En'am»: «*Ue idhà re'ejte-l'ledhijne jekbudùne fij àjàtinà faërid anbum hat'tà jekbùdù fij hadijthin gajrihi*». (Kur të shohësh se ata po tallen me ajetet Tona, atëherë mos qendro me ata, derisa ata të të fillojnë ndonjë bisedë tjetër!).

Kur idhujtarët e Mek'kës talleshin nëpër mbledhjet e tyre me ajetet e Kur'anit, Zoti i kishte ndaluar myslimanët që të rrinë me ata. Munafikët, megjithëse e dinin këtë ndalim të Allahut, rrinin nëpër mbledhjet e parisë së çifutëve në Medine, e filluan të tallen me ajetet e Kur'anit. Tani me këtë ajet, Zoti u thotë munafikëve: nëse jeni besimtarë, ashtu siç mëtoni, qysh kohë më parë jeni urdhëruar që të mos rriini me mohuesit, kur ata tallen me Kur'anin e me Zotin, derisa ata të fillojnë një bisedë tjetër! Por ju nuk i mbani urdhrat e Zotit, sepse edhe ju vetë i miratoni fjalët e jehudinëve. Atëherë duhet ta dini se edhe ju jeni bërë si ata; prandaj Zoti do t'ju mbledhë në xhehen'nem së bashku me ata.

Prej këtij ajeti kuptohet se të miratosh kufirin e shokut me të cilin je duke ndenjtur, është edhe për ty kufër; po kështu, edhe miratimi i fajit që bën shoku me të cilin rri, është faj edhe yti.

* * *

«الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ بِكُفْرٍ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِّنَ اللَّهِ قَالُوا أَلَمْ نَكُنْ مَّعَكُمْ وَإِنْ كَانَ لِلْكَافِرِينَ نَصِيبٌ قَالُوا أَلَمْ نَسْتَحْوِذْ عَلَيْكُمْ وَنَمْنَعْكُمْ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ فَآلَهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا (141)»

[El'ledhijne jetereb'besùne bikum fein kàne lekum fet'hun mine-ll'làhi kàlù elem nekun meakum ue in kàne lilka'firijne nesijbun kàlù elem nestabvidh alejkum ue nemnaëkum mine-muëminijne fell'llàhu jabkumu bejnekekum joumel-kejàmeti ue len jexb'ale-ll'làhu lilka'firijne alel-muëminijne sebijlen]

«Ata gjithnjë qëndrojnë në pritjen e fundit të punës suaj; posa të ketë për ju ndonjë fitore (fet'h) prej Zotit, ata thonë: a s'ishim edhe ne së bashku me ju? Por në qoftë se edhe për mohuesit do të ketë ndonjë pjesë (fitoreje), ata u thonë atyre: "A nuk do t'u mundnin ju ata? A nuk i larguam myslimanët prej jush? Por Zoti do të gjykojë në mes jush ditën e kijametit dhe Zoti kurrë nuk do të bëjë për mohuesit ndonjë rrugë kundër myslimanëve».

Shpjegime

Në kohën fatlume të Pejgamberit, disa njerëz që kishin shfaqur një besim sa për sy e faqe, gjithnjë pritnin shkatërrimin e myslimanëve, sepse nuk kishin besim se feja e Zotit, do të triumfoje mbi idhujtarinë dhe kujtonin se Islami do të zhdukej shumë shpejt. Ata bënë tradhti ndaj myslimanëve, i lajmëronin idhujtarët për sekretet e luftës dhe që të thyenin fuqinë e tyre morale, përhapnin gënjeshtër në mesin e myslimanëve. Edhe kur dëlnin të luftonin, këtë e bënin që të thyenin guximin e myslimanëve, madje, nganjëherë largoheshin edhe nga sheshi i luftimit. Në ajetin e mësi-përm përshkruhen sjelljet e poshtër të munafikëve ndaj myslimanëve:

«Ata që gjithnjë qendrojnë në pritjen e fundit të punës suaj, posa të ketë për ju ndonjë fitore (fet'h) prej Zotit, ata thonë: a s'ishim edhe ne së bashku me ju? Por në qoftë se edhe për mohuesit do të ketë ndonjë pjesë (fitoreje), u thonë atyre: "A nuk do t'u mundnin ju ata?" Kuptimi: sikur ne të kishim ndihmuar myslimanët, ata do t'u kapnin e do t'u vrisnin dhe ata ishin të aftë që t'u mundnin, por ne nuk i ndihmuam ata, prandaj e fituat ju luftën.

«A nuk i larguam myslimanët prej jush?» D.m.th: a nuk e larguam sherrin e myslimanëve prej jush, duke ju dhënë planin e luftës së tyre? Dhe duke bërë propagandë që të mos merrnin pjesë në luftë të gjithë myslimanët? Pra, edhe ne jemi me ju!

Zoti, për të kërcënuar munafikët dhe për t'u prerë atyre shpresën, si dhe për t'u dhënë zemër myslimanëve, urdhëron e thotë:

«Por Zoti do të gjykojë në mes jush ditën e kijametit dhe Zoti kurrë nuk do të bëjë për mohuesit ndonjë rrugë kundër myslimanëve». Pra, edhe ju o besimtarë, mos u dëshpëroni nga sjelljet e poshtër të munafikëve.

Prej këtij ajeti nënkuptohet se ndëshkimi i munafikëve, Zoti e ka lënë për ditën e kijametit dhe nuk i ka dhënë lejë Pejgamberit që ti ndëshkojë ata këtu në dynja, për shkak se ata hiqeshin si myslimanë.

Për thënien "Zoti kurrë nuk do të bëjë për mohuesit ndonjë rrugë kundër myslimanëve": disa kanë thënë se është për faktin se ata nuk kishin asnjë argument, me të cilin të fitonin kundër Islamit, sepse feja islame është e mbështetur në arsytetime të forta. Prandaj kundërshtarët e Islamit, kurrë nuk gjejnë argumente, me të cilat të triumfojnë kundër tij.

Disa të tjerë kanë thënë se fraza e fundit, është e lidhur me fjalën: «ditën e kijametit», domethënë: Zoti kurrë nuk do të krijojë ditën e kijametit për mohuesit ndonjë argument, me të cilin ata të fitojnë mëtimin e tyre kundër myslimanëve.

Këtë lloj interpretimi, ata ia adresonin të madhit Ali – pastë kënaqësinë e Zotit! Një ditë, thoshin ata, - dikush e ka pyetur atë: "Zoti ka thënë në Kur'an se Ai kurrë nuk do të bëjë për mohuesit ndonjë udhë kundër besimtarëve; mirëpo ata vijnë e luftojnë kundër nesh?" Imam Aliu i ka thënë: "Mosbërja e një udhe prej Zotit për mohuesit, është punë e posaçme për ditën e kijametit".

Ne na duket se ajeti është më mirë të interpretohet kështu:

«Zoti kurrë nuk do të krijojë për mohuesit (e Arabisë) ndonjë udhë (me të cilën, ata të fitojnë plotësisht) kundër besimtarëve». (Pra, munafikët asnjëherë nuk do t'a arrijnë qëllimin. Zoti e di më mirë!) (përkthyesi)

* * *

«إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا كُسَالَى يُرَآؤُونَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا (142)» «مُذَبِّبِينَ بَيْنَ ذَلِكَ لَا إِلَى هَؤُلَاءِ وَلَا إِلَى هَؤُلَاءِ وَمَنْ يُضِلِلْ اللَّهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا (143)»

[In'nel-munafikijne jukhàdi'üne-ll'làhe ue huve kbàdiuhum ue idhà kàmùile-s'salàti kàmù kusàlà jurà'üne-n'nàse ue là jedhkràne-ll'làheil'là kalijlen. Mudhebdhibijne bejne dhàilke là ilà hànlài ue là ilà hànlài ue men judlilil-l'làhu felen texhide lehù sebijlen]

«Munafikët i bëjnë hile Zotit, por Ai u bën hile atyre (dhe ata s'e kuptojnë). Kur ata ngrihen të falin namaz, ngrihen me përtësë dhe sa për t'u dukur në sytë e njerëzve; ata edhe Zotin e përmendin shumë pak dhe qëndrojnë në mes mohimit e besimit, kthehen sa andej kënde; askush, të cilit Zoti i'a humb udhën, nuk mund ta gjejë atë».

Shpjegime

«Munafikët i bëjnë hile Zotit...»; d.m.th: ata mundohen të mashtrojnë Zotin⁵² me veprime dhelparake. Por ata nuk e kuptojnë se Ai i mashtrojnë ata, u jep ndëshkimin e merituar për veprat e tyre; Ai ua ruan atyre pasurinë e shpirtin në dynja, por në ahiret do t'u japë atyre ndëshkimin.

«Kur ata ngrihen të falin namaz, ngrihen me përtësë...». Meqenëse munafikët nuk kanë besim në ditën e kijametit, nuk kanë as shpresë për shpërbtim dhe as frikë nga ndëshkimi, kur kryejnë detyrat e urdhëruara, sidomos kur ata ngrihen të falin namaz, ngrihen me përtësë dhe pa dëshirë, sepse ata kanë qëllim vetëm që të duken në sytë e botës dhe jo gjë tjetër. Ata edhe Zotin e përmendin shumë pak dhe shumë rrallë. Ata nuk falin namaz kur janë vetëm, por falen kur i shohin të tjerët.

Meqenëse pjesën më të madhe të veprimeve të namazit e përbën «dhikru-ll'làhi» - përmendja e Zotit, në ajet është thënë se ata e përmendin Zotin vetëm pak herë, domethënë, ata nuk falin namaz rregullisht, veçse nganjëherë më të rrallë.

«Ata qëndrojnë në mes mohimit e besimit...». Kuptimi: janë të habitur dhe nuk zënë vend, ose si i thonë fjalës: nuk lidhen për një kunji. Prandaj ti o dashuri Im, nuk mund të gjesësh ndonjë udhë për atë njeri, të cilit Zoti ia ka humbur atë.

* * *

⁵² Për fjalën «jukhàdi'üne-ll'làhe», janë dhënë shpjegime në f. 48-49.

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ
دُونِ الْمُؤْمِنِينَ أَتُرِيدُونَ أَنْ تَجْعَلُوا لِلَّهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَاناً
مُيَبِّناً (144)»

[Ja ej'jube-l'ledhijne àmenù là tet'tekbidhul-kafirijne eulija'e min dùnil-muëminijne
eturijdùne en texb'alù lil'làbi alejkun sultànen mubijnen]

«O ju që keni besuar! Mos i bëni miq mohuesit, duke lënë pas dore
besimtarët! A doni ti jepni Zotit një argument të dukshëm kundër jush?»

Shpjegime

Në tefsijrin e Taberit thuhet se ky ajet i madhëruar, i ndalon besimtarët
e vërtetë që të veprojnë si munafikët, të cilët bëjnë miq mohuesit dhe u
tregojnë atyre sekretet e myslimanëve.

Fahri Raziu thotë se “mohuesit” në këtë ajet është për “munafikët”;
domethënë, Zoti i ka ndaluar besimtarët që ti kenë miq munafikët.

Thuhet, gjithashtu, se ky ajet ka zbritur për të ndaluar myslimanët
rrënjës të Medines (ensarët), që të mos i bënin miq jehudinjtë. Atëherë, fjala
«mohuesit» është për “jehudinjtë e Medines”. Sido që të jetë, me qenë se në
ajet fjala «kafir» (mohues) është përmendur në mënyrë të përgjithshme, jemi
të ndaluar ti bëjmë miq jomyslimanët. Por lejohet të krijojmë marrëdhënie
me ata për punë dynjaje, si fjala vjen, të shesësh e të blesh me ta, tu japësh
atyre hua e të marrësh hua prej tyre, t'u shkosh atyre në dasëm për urim e në
vdekje për ngushëllim etj. Ndalimi është që atyre të mos u tregohen ato
gjëra që dëmtojnë myslimanët, p.sh, punët sekrete të luftës etj.

* * *

«إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرَكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ
نَصِيراً (145) إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَاعْتَصَمُوا بِاللَّهِ
وَأَخْلَصُوا دِينَهُمْ لِلَّهِ فَأُولَئِكَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ وَسَوْفَ يُؤْتِي اللَّهُ
الْمُؤْمِنِينَ أَجْراً عَظِيماً (146)»

[In'nel-munafikijne fid'derkil-esfeli mine-n'nàri ue len texhide lehum nesijren. Il'ledhijne
tabù ue aslehù vaëtesamù bil'làbi ue akhlesù dijnehum lil'làbi fe ulàike meal-muëminijne
ue soufe juëti-l'làbul-muëminijne exbren adhijmen]

«Pa dyshim munafikët do të jenë në fundin e xhehen'nemit dhe ti nuk
do të gjesësh për ata asnjë që ti ndihmojë. Kurse ata që bëjnë teube, përmirë-
sojnë moralin dhe mbështeten në Zotin, janë së bashku me besimtarët e
vërtetë. Zoti do t'u japë së shpejti besimtarëve një shpërblim të madh».

Shpjegime

Ky ajet i madhëruar tregon qartë se dyfytirakët, munafikët, ata që
besojnë për ti parë bota, e kanë ndëshkimin më të rreptë se sa ata që e thonë

hapur mosbesimin e tyre, sepse munafikët, bëjnë edhe tradhti të mëdha, duke u treguar armiqve sekretet e luftës etj.

Në ajet janë përjashtuar nga ndëshkimi:

1. Ata që bëjnë teube, d.m.th, pendohen dhe heqin dorë nga dyfytësia; 2. Ata që e përmirësojnë moralin, d.m.th, bëjnë punë të mira; 3. Ata që mbështeten në Zotin, d.m.th: heqin dorë nga punët e liga dhe futen në rrugën e punëve të mira për të fituar kënaqësinë e Zotit dhe jo se ua kërkon interesi i kohës; 4. Ata që e kanë fenë të çiltër vetëm për Zotin, d.m.th, nuk kanë qëllim tjetër në punët e fesë përveç qëllimit të pastër: të adhurojnë Zotin e vërtetë.

* * *

Zoti tregoi se munafikët e kanë vendin në fundin e xhehen'nemit. Për të treguar se Ai nuk do ti ndëshkojë ata që besojnë dhe e falënderojnë Atë, urdhëron e thotë:

«مَا يَفْعَلُ اللَّهُ بِعَذَابِكُمْ إِن شَكَرْتُمْ وَآمَنْتُمْ وَكَانَ اللَّهُ شَاكِرًا عَلِيمًا» (147)

[Mà jef'alu-ll'lahu bi adhàbikum in shakertum ue àmentum ue kàne-ll'lahu shàkiren alijmen]

«Përse t'ju ndëshkojë Zoti, në qoftë se ju e falenderoni Atë dhe i besoni Atij? Zoti është shpërblimdhënës për ata që e falënderojnë dhe e di plotësisht meritën e secilit».

Shpjegime

Qëllimi i ajetit është për të nxitur njerëzit ti binden Allahut, të kryejnë adhurimet e urdhëruara dhe të largohen nga fajet. Domethënë, kur njeriu bën punë të mira, nuk është në rregullin e Zotit ta ndëshkojë atë; përkundërzi, Zoti e shpërblen me tepri për punët e tij të mira.

Në ajet, herën e parë është përmendur falënderimi, pastaj është përmendur besimi; sepse njeriu, kur sheh ndonjë të mirë prej ndonjë tjetri, në çast e falënderon bamirësin; pastaj e thellon mendimin e vet dhe beson se ai është i paisur me cilësitë e duhura. Pra, meqë falënderimi varet nga dija për gjënë a punën që të bën tjetri, falënderimi është përmendur përpara besimit.

* * *

Zoti, tregoi se si e falin namazin munafikët dhe nxori në shesh të fshehtat e tyre të turpshme. Për të treguar edhe se nuk lejohet të nxirret sheshit fjaji i tjetrit, me përjashtim të atij që është i dëmtuar, urdhëron e thotë:

«لَا يُحِبُّ اللَّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ إِلَّا مَنْ ظَلَمَ وَكَانَ اللَّهُ سَمِيعًا عَلِيمًا» (148)

[*Là jubib'bu-ll'llàbul-xhebre bis'sù il'là men dbulime ue kàne-ll'llàbu semij'an alijmen*]

«Zoti nuk do që e keqja të thuhet sheshit më zë të lartë, përveçse kur ai që flet është i dëmtuar. Zoti dëgjon dhe di çdo punë».

Shpjegime

Ky ajet i madhëruar tregon se Zoti nuk do që të thuhet fjala e keqe me zë të lartë, siç nuk do edhe që ajo të përflitet edhe me zë të ulët. Zoti nuk do të përhapen fjala e puna e keqe. Por Zoti lejon atë që i është bërë dëm prej dikujt të flasë me zë të lartë. Ky njeri ka lejë të thotë dhe të ngrejë zërin kundër keqbërësit, por me kusht që të flasë vetëm për aq sa i ka ndodhur dhe jo të shtojë gjëra që nuk i kanë ndodhur, sepse ajeti përfundon: «Zoti dëgjon dhe di çdo punë», domethënë, i dëmtuari le të ketë frikë Zotin dhe të mos flasë gjëra të tepërta për të shfyrë mllëfin, por le të flasë të drejtën, sepse Zoti i dëgjon fjalët dhe i di qëllimet.

Bejzaviu dhe Hazini kanë thënë se zbritjen e këtij ajeti e ka shkaktuar një bujtës. Ai ka shkuar mysafir te një kabile, por ajo as nuk i ka dhënë bukë dhe as nuk e ka nderuar fare. Për këtë bujtësi është ankuar, por të tjerët e kanë qortuar për ankesën që bënte. Atëherë ka zbritur ajeti i mësipërm, që e lejon bujtësin që të ankohet dhe ta përhapë fjalën për këtë sjellje të keqe, por, të flasë të drejtën dhe vetëm aq sa i ka ndodhur.

Me të këtë ajet të madhëruar, Zoti i nxit e i porosit njerëzit që të bisedojnë me edukatë (edeb). Prandaj, kërkohet që njerëzit të ruhen e të mos thonë çdo gjë që u vjen për gojë; kërkohet sidomos, që njeriu të mos e bëjë zakon të flasë fjalë të pahijshme edhe kur është i dëmtuar nga dikush. Edhe pse i lejohet të ngrejë zërin kundër keqbërësit duhet të flasë vetëm për aq sa është dëmtuar dhe jo të vërshojë e të shajë për gjëra që atij nuk i kanë ndodhur, sepse Zoti nuk do që të përhapet fjala e puna e keqe.

Pejgamberi, që qoftë bekuar! – ka thënë: «*Shpallen keqbërësin që bota të ruhen prej tij*».

* * *

«إِنْ تُبْدُوا خَيْرًا أَوْ تُخَفُّوهُ أَوْ تَغْفُوا عَنْ سُوءٍ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا قَدِيرًا» (149)

[*In tubdù kbajren eu tukfûhu eu taëfû an sù'in fe in'ne-ll'llàhe kàne afuv'ven kadijren*]

«Nëse e nxirrni sheshit ndonjë të mirë, ose e fshihni atë, ose nëse falni ndonjë të keqe, (edhe Zoti ju fal ju); sepse Zoti është shumë falës dhe është i pushtetshëm (që t'jua shpërblejë punët e mira)».

Shpjegime

«Nëse e nxirrni sheshit ndonjë të mirë»: në qoftë se ju u shfaqni njerëzve ndonjë punë të mirë që bëni, fjala vjen, nëse i jepni ndihmë ndonjë nevojtar i sytë e të tjerëve, ose plotësoni ndonjë detyrë që e shohin të tjerët.

«Ose e fshihni atë»: nëse u jepni të varfërve sadeka fshehurazi, ose bëni punë të mira fshehurazi. «Ose, nëse falni ndonjë të keqe»: në qoftë se ju e falni të keqen që ju ka bërë dikush, atëherë keni vepruar sipas porosive të Allahut; ose; edhe Zoti është shumë falës për të metat e robve të vet, sepse Ai është i pushtetshëm t'u japë shpërblime të mëdha, kur silleni mirë ndaj të tjerëve.

Me këtë ajet Zoti tregoi se lejohet të shpallet dëmi që është bërë. Me këtë ajet i madhi Zot i shtyn njerëzit që ta falin dëmin dhe kështu u bëhet thirrje njerëzve për veti të larta. Pra, pavarësisht se është e lejuar që dëmi të shpaguehet, është më mirë që dëmtuesi të falet.

Fahri Raziu thotë se të mirat përmbledhen në dy faktorë: 1) Me qenë (sadiq) i çiltër ndaj Zotit; 2) Me u sjellë mirë me njerëzit.

Sjellja e mirë me njerëzit bëhet me dy mënyra:

a) duke u futur në dorë njerëzve gjera të dobishme;

b) duke i larguar gjërat e dëmshme prej njerëzve. Atëherë, thënia e ajetit «nëse e nxirrni sheshit ndonjë të mirë, ose e fshihni atë» thekson venien e gjërave të dobishme në dorën e njerëzve, kurse thënia: «nëse e falni ndonjë të keqe» thekson largimin e dëmit prej të tjerëve. Pra, këto dy fjalë përfshijnë të gjitha llojet e punëve të mira që njerëzit duhet të bëjnë ndaj njërit-tjetrit.

* * *

Zoti, tregoi veset e munafikëve dhe punët që duhet të bëjnë besimtarët. Për të treguar edhe veset e jehudinjve, urdhëron e thotë:

«إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَيُرِيدُونَ أَنْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ اللَّهِ وَرُسُلِهِ وَيَقُولُونَ نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ وَيُرِيدُونَ أَنْ يَتَّخِذُوا بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا (15) أُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ حَقًّا وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُّهِينًا (15)»

[In'ne-l'ledhijne jekfurune bil'llahi ue rusulihî ue jurijdune en juferr'rrikù bejne-ll'llahi ue rusulihî ue jekulune nuëminu bibaëdin ue nekfuru bibaëdin ue jurijdune en jet'tekhidhù bejne dbalike sebijlen, ulàike humul-kàfirune hak'kan ue aëtednà llikàfirijne adhàben muhijnen]

«Ata njerëz që mohojnë Zotin e peygamberët e Tij dhe duan që të bëjnë ndarje në mes Zotit e peygamberëve të Tij, thanë: “Ne u besojmë disave dhe mohojmë disa”. Ata dëshirojnë të ndjekin një udhë ndërmjet besimit e mohimit. Të tillë njerëz janë mohues të vërtetë dhe, Ne me madhërinë Tonë, kemi përgatitur për ata një ndëshkim çnderues».

Shpjegime

Besimi në disa peygamberë dhe mohimi i disa të tjerëve, është prej zakoneve të liga të jehudinjve dhe të të krishterëve. Jehudinjtë i besojnë të

madhit Musa e Teuratit, por mohojnë të madhin Ijsa dhe Inxhijlin (Ungjillin); gjithashtu nuk besojnë as Muham'medin e Kur'anin. Edhe të krishterët i besojnë Ijsait e Inxhijlit (Ungjillit), por nuk i besojnë Muham'medit e Kur'anit. Kështu, ata duan të kapin një rrugë në mes besimit e mohimit dhe duan të ndajnë besimin në peygamberët nga besimi në Zotin e vërtetë.

Mirëpo ky lloj besimi s'ka ndonjë vlerë. Besim i vlefshëm është: të vërtetosh Zotin dhe të gjitha mesazhet e Zotit të kumtuara prej peygamberëve të Tij. Pra, besimi në disa peygamberë dhe mohimi i disa të tjerëve, është si të mohohen të gjithë, prandaj Zoti ynë thotë:

«Të tillë njerëz janë mohues të vërtetë dhe, Ne me madhërinë Tonë, kemi përgatitur për ata një ndëshkim çnderues».

* * *

«وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَلَمْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ أُولَٰئِكَ سَوْفَ يُؤْتِيهِمْ أَجْرُهُمْ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا (152)»
[Uel'ledhijne âmenû bil'lâhi ue rusulihî ue lem juferr'rrikû bejne ebadin minbum ulâike soufe juëtiyhim uxhûrehum ue kâne-ll'llâhu gafûrren rahîjmen]

«Atyre që u besojnë Zotit e peygamberëve të Tij dhe nuk veçojnë ndonjërin prej tyre, së shpejti Zoti do t'u jepen shpërblimet, sepse Zoti është falës dhe mëshirues».

Shpjegime

Ky ajet është prurë për të nxitur ehli kitabët që të besojnë në Peygamberin më të fundit, Muham'medin (a.s.), sepse thënia e Zotit: «Besimi është i vlefshëm kur të besohen të gjithë peygamberët», do të thotë: nuk është i vlefshëm besimi i jehudinjve dhe i të krishterëve. Nëse ata duan të kenë një besim të vlefshëm, le të besojnë edhe në të madhin Muham'med!

Nga ky ajet nënkuptohet se edhe ata besimtarë që kanë bërë faje të mëdha, nuk do të qëndrojnë përgjithmonë në xhehen'nem, sepse Zoti në ajet thotë: «Së shpejti do t'u jepet shpërblimi të gjithë atyre që besojnë Zotin dhe peygamberët e Tij pa veçuar asnjërin prej tyre». Kuptohet se edhe keqbërësit, do të hyjnë në xhen'net, pasi të vujanë dënimin dhe të shohin ndëshkimin e fajeve që kanë bërë. Pra, bien poshtë thëniet e muëtezileve se keqbërësit do të qëndrojnë përgjithnjë në xhehen'nem.

* * *

Zoti, tregoi se nuk është i vlefshëm besimi i jehudinjve, për shkak se ata besojnë disa peygamberë dhe nuk besojnë disa të tjerë. Për të treguar edhe një faj tjetër të tyre, urdhëron e thotë:

«يَسْأَلُكَ أَهْلُ الْكِتَابِ أَنْ تُنَزِّلَ عَلَيْهِمْ كِتَابًا مِّنَ السَّمَاءِ
فَقَدْ سَأَلُوا مُوسَىٰ أَكْبَرَ مِنْ ذَلِكَ فَقَالُوا أَرِنَا اللَّهَ جَهْرَةً
فَأَخَذْتَهُمُ الصَّاعِقَةُ يُظْلِمُهُمْ ثُمَّ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ مِن بَعْدِ مَا
جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ فَعَفَوْنَا عَنْ ذَلِكَ وَآتَيْنَا مُوسَىٰ سُلْطَانًا
مُّبِينًا (153)»

*[Jes'eluke ehlul-kitàbi en junez'zile alejhim kitàben mine-s'semà'i fekad se'elù Mùsà
ekbere min dhàlike fekàlù erine-lllàhe xhebreten fe ekhadbethumum-s'sàikatu bi
dhumibim thum'me-t'tekhadhu-ixhle min baèdi mà xbàet'humul-bej'jinàtu feafounà
an dhàlike ue àtejna Mùsà sultànen mubijnen]*

«Ehli kitabët të kërkojnë ty (o Muham'med) që t'u zbresësh një libër prej qiellit! (Mos e shih aq të madhe këtë kërkesë të tyren!). Më parë ata i kërkuar Musait (një gjë) më të madhe se kjo dhe i thanë: “Na e nxirr ta shohim Zotin sheshit (që ta shikojmë me sy siç shohin të gjitha sendet që ekzistojnë?) Në atë çast ata i përfshiu rrufeja për mizorinë e vet (sepse i bënë padrejtësi vetvetes). Pastaj ata morën për zot viçin, pasi atyre u kishin ardhur argumente të dukshme (që tregonin Njësimin e Zotit, por me qenë se ata bënë teube për këtë veprim) edhe Ne ua falëm dhe i dhamë Musait një mbretëri të dukshme».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se jehudinjtë i thoshin Pejgamberit: “Ti thua se je i dërguar i Zotit! Nëse je i vërtetë, disa njerëzve prej nesh, le t'u zbresë një libër prej së larti dhe kështu ne do të besojmë ty se je pejgamber i vërtetë!”

Qëllimi i kërkesës, ishte që t'u ngatërronin njerëzve mendjen e për inat, në një kohë që mrekullitë e Pejgamberit ishin më se të mjaftueshme për të vërtetuar se ai ishte i Dërguar i Zotit. Prandaj është thënë se qëllimi i këtij ajeti, është për të treguar kryeneçësinë e jehudinjve. Ata i kanë kërkuar edhe Musait një gjë shumë më të madhe se zbritja e një libri prej qiellit, kur i thanë: “Na e nxirr Zotin që ta shohim!” Pra, edhe sikur atyre t'u zbresë libri prej qiellit, përsëri ata nuk do të besojnë ty, sepse ata e kanë inatin në shpirt, këmbëngulin në të gabuarën dhe kjo është në natyrën e tyre.

Ata që kërkuar të shihnin Zotin ishin stërgjyshërit e jehudinjve të kohës së Pejgamberit. Por me qenë se edhe këta u përngjanin plotësisht atyre në kryeneçësinë e tyre, i është thënë: «Këta i kishin kërkuar Musait një gjë më të madhe se kjo».

Zoti e ka përfunduar ajetin më këto fjalë: «Ne i dhamë Musait një mbretëri të dukshme», domethënë: o i dashuri Im! Mos u dëshpëro pse jehudinjtë nuk duan të të besojnë ty, sepse ata edhe Musait, nuk donin ti besonin; por, Ne me madhërinë Tonë, i dhamë atij një fuqi aq të madhe, sa që jehudinjtë iu bindën atij me pahir; pra, edhe ty do të të ndihmojmë, ashtu siç ndihmuam vëllanë tënd.

* * *

«وَرَفَعْنَا فَوْقَهُمُ الطُّورَ بِمِيثَاقِهِمْ وَقُلْنَا لَهُمْ ادْخُلُوا
الْبَابَ سُجَّدًا وَقُلْنَا لَهُمْ لَا تَعْدُوا فِي السَّبْتِ وَأَخَذْنَا مِنْهُمْ
مِيثَاقًا غَلِيظًا (154)»

[*Ue refaënà foukabumu-t'tùre bi mijthàkibim ue kulnà lehumu-dkbulùl-bàbe
suxh'xheden ue kulnà lehum là taëdù fis'sehti ue ekhadhnà minhum mijthàkan
galijdhàn*

«Ne e ngritëm sipër tyre Turin për (ta pranuar ata) marrëveshjen e tyre,
e u thamë: “Hyni në derë (të Kudsit dhe nëpër dyert e qyteteve të Erejha’ës)
të përkulur (duke i bërë sexhde Zotit). Dhe u thamë atyre: “Mos e kapërceni
kufirin e ditës së Shtunë (respektojeni atë ditë) dhe prej tyre morëm një besë
të fortë».

Shpjegime

Qëllimi i ajetit, është për të treguar rreptësinë e jehudinëve në këmbë-
nguljen e tyre për të mos pranuar fenë islame. Jehudinjtë kanë për fis që
këmbëngulin me forcë për të mos pranuar fenë e vërtetë. Ata edhe Musait
nuk donin ti bindeshin edhe pse kishin parë prej tij gjithë ato mrekulli. Por
Zoti e ngriti sipër tyre Turin, që ata të pranonin fjalën që kishin dhënë dhe
kështu u detyruan që të pranonin e të mbanin atë besë.

Ngritja e një cope të malit Tur mbi kokat e jehudinëve, ishte një punë e
jashtzakonshme, ishte një mrekulli që ka ndodhur në kohën e Musait me
fuqinë e Zotit, dhe besimtarët nuk i shmangen besimit të asaj mrekullie.

“Besë e fortë që ka marrë Zoti prej Jehudinëve është që ata të vepronin
sipas urdhrave të Zotit dhe për t’u larguar nga gjërat e veprimet e ndaluara⁵³.

* * *

«فَإِذَا نَقَضْتُمْ مِيثَاقَهُمْ وَكُفِرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَقَتْلُهُمُ الْأَنْبِيَاءَ
بِغَيْرِ حَقٍّ وَقَوْلِهِمْ قُلُوبُنَا غُلْفٌ بَلْ طَبَعَ اللَّهُ عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ
فَلَا يُؤْمِنُونَ إِلَّا قَلِيلًا (155)»

[*Febimà kakdihim mijthàkabum bi àjàti-l'làhi ue katlibimul-enbijà'e bi gajri bak'kin
ue koulibim kulùbunà gulufun bel tabe'a-l'llàhu alejhà bikufrihim felà juëminùne il'là
kalijlen]*

«Për shkak se ata e thyen besën dhe për shkak se ata i mohojnë argu-
mentet e Zotit, si dhe për shkak të vrasjes së peygamberëve të tyre pa të
drejtë, e edhe për shkak të thënies së tyre “Ne i kemi zemrat tona (të
mbyllura) me këllëf”, ata kanë zemërimin dhe mallkimin. Jo, Zoti ua vulosi
atyre zemrat për shkak të mohimit që bënë (prandaj zemrat e tyre janë në
këllëf), prandaj besojnë vetëm një pakicë për tyre. Pra, ata besojnë shumë
pak».

⁵³ Shiko në f. 110.

Shpjegime

Thënia e jehudinjve “Ne i kemi zemrat të mbyllura në këllëfe” është për këtë domethënie: “Fjalët e tua o Muham’med ne nuk na bëjnë ndonjë përshtypje, sepse ne i kemi zemrat të mbuluara në këllëfe”. Ose: “Zemrat tona janë si enë të mbushura plot, prandaj ne s’keni nevojë për dituri të tjera”. Me këto fjalë ata donin të përgënjeshtrojnë Pejgamberin, kur ai u bënte thirrje që të pranonin fenë. Zoti u thotë: “Jo nuk është ashtu siç thonë ata, dhe Zoti ua vulosi atyre zemrat, për shkak të mohimit që bënë; prandaj ata i kanë zemrat në këllëfe dhe nuk e ndjejnë fare të vërtetën. Për këtë shkak nga ata besojnë vetëm një pakicë, si Abdull’lah bini Selami me shokë. Ose: Ata besojnë vetëm një gjë të pakët.

* * *

«وَبُكَفِّرْهُمْ وَقُولِهِمْ عَلَىٰ مَرْيَمَ بُهْتَانًا عَظِيمًا (156)»

[*Ue bi kufrihim ue koulibim alà Merjeme buhtànen adhiymen*]

«(Zoti ua vullosi atyre zemrat) edhe për shkak të mohimit të tyre (mohuan Ijsanë) dhe për shkak të thënies së tyre të madhe kundër Merjemes (e akuzuan atë për pandershmëri)».

Shpjegime

Me akuzën që i bënë së madhes Merjeme, jehudinjtë mohuan edhe fuqinë e Zotit. Thëniet e tyre ishin:

Merjemeja nuk mund të lindte fëmijë pa kontakt me mashkull. Zoti nuk mund të krijojë fëmijë pa baba. (Zot, na fall!). Prandaj, Zoti ynë në këtë ajet thotë:

“Për shkak se mohuan të fuqinë e Zotit dhe për shkak të shpifjes së madhe që bënë ata kundër Merjemes, Zoti ua vulosi atyre zemrat”.

Shkaqet e treguara deri këtu për mallkimin e jehudinjve janë pesë: 1. thyerja e besës prej tyre; 2. mohimi që ata u bënë argumenteve të Zotit; 3) vrasja e pejgamberëve të Zotit prej tyre pa të drejtë; 4) thënia e tyre “zemrat tona janë të mbyllura në këllëfe” dhe nuk i dëgjojmë fjalët e Pejgamberit; 5) akuza e tyre me shpifje të madhe që bënë kundër së madhes Merjeme.

* * *

«وَقُولِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللَّهِ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا اتِّبَاعَ الظَّنِّ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًا (157)»

حَكِيمًا (158)»

[*Ue koulibim in’nà katelnel-Mesijha Ijse-bne Merjeme resùle-ll’làhi ue mà katelùhu ue mà salebùhu ue lakìn shub’bihe lehum ue in’ne-l’ledhijne-kehtelefù fijhi lefij shek’kein*]

*minbu mà lebum bibí min ilmin il'le-t'tibà'a-dh'dhan'ni ue mà ketelùbu jekijnen, bel
refe'abu-ll'llàhu ilejbi ue kàne-ll'llàhu azijzen hakijmen]*

«(Ne i mallkuam jehudinjtë) edhe për shkak të thënies së tyre: “Ne e vramë Mesijhun, Ijsanë, birin e Merjemes, të dërguarin e Zotit”. Por ata, as nuk e kanë vrarë e as nuk e kanë varur atë, veçse atyre u është shëmbyller (varën një tjetër, duke kujtuar se ai ishte Ijsai). Dhe ata që bëjnë konflikt në atë çështje, janë në dyshim për varjen e Ijsait. Jo, Zoti e ngriti atë te Vetja (aty ku s’ka tjetër sundues veç Zotit). Sepse Zoti është i vetmi ngadhnyes dhe veprues i urtë».

Shpjegime

Fahri Raziu e Hazini kanë thënë se po të merret fraza «Resule-ll'llàhi» si thënie jehudish, atëherë, meqë ata e kanë shumë mëri të madhin Ijsa, duan të tallen me atë fjalë, duke thënë “Ne e vramë Ijsanë, të cilin ju kujtoni se ai është i dërguar i Zotit.” Por, nëse fraza merret si thënie nga ana e Zotit, do të thotë: Sado që ta shajnë jehudinjtë të madhin Ijsa, ai është i dërguar i Zotit dhe është i lavdëruar.

Me këtë ajet, Zoti e zhduk krejtësisht mëtimin e jehudinjve për vrasjen e Ijsait, duke treguar edhe shkakun që ata kujtojnë se e kanë vrarë: «As nuk e kanë vrarë e as nuk e kanë varur atë, veçse u është shëmbëllyer atyre një tjetër, të cilin e varën, duke e kujtuar se ai ishte Ijsai».

Por, si e ku u shëmbëllye ai tjetri që vranë jehudinjtë? Në Kur'an kjo nuk është shpjeguar. Interpretuesit e ndershëm të Kuran'nit kanë rrëfyer tradita të ndryshme, ndër të cilat më e vërteta është kjo:

Jehudinjtë i kishin vënë roje të madhit Ijsa. Por kur shkuan ta vrisnin, Zoti e kishte ngritur dhe ata nuk e gjetën aty; kështu ata vranë rojen, duke kujtuar se ai ishte Ijsai, Por, pasi e vranë rojen, ranë në dyshim dhe filluan të thonë: Në qoftë se ky është Ijsai, po roja ku shkoi? Jo, në qoftë se ky është roja, po Ijsai ku shkoi? Për këtë shkak ajeti thotë se “jehudinjtë janë në dyshim për vrasjen e të madhit Ijsa.

Zoti, për të theksuar se Ai është i fuqishëm të shëmbëllejë një tjetër me Ijsanë dhe ta ngrejë atë fshehtazi jehudinjve, ajetin e ka përfunduar me frazën: «Ue kàne-ll'llàhu azijzen hakijmen» - Dhe Zoti është i vetmi ngadhënyes dhe veprues i urtë.

* * *

«وَإِنْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ وَيَوْمَ
الْقِيَامَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيداً (159)»

*[Ue in min ehli-kitàbi il'là lejuëminen'ne bibí kable moutihí ue joumel-kijàmeti jekùnu
alejhin shehijden]*

«S’ka ndonjë njeri prej ehli kitabit që të mos i besojë (profetësisë së) Ijsait përpara se ai të vdesë; ditën e kijametit, ai (Ijsai) do të bëhet dëshmues i së vërtetës kundër tyre».

Shpjegime

“Ehli kitabët” është për “jehudinjtë e të krishterët”. Ajeti thotë se askush prej tyre nuk vdes, pa i besuar profetësisë së Ijsait. Kur atyre u vjen shpirti në fyt për të dalë, melekët do ti thonë secilit: “Ti, o çifut! Përse nuk i besove profetësisë së Ijsait? Po ti, o i krishterë, përse besove se Ijsai është bir i Zotit?” Në ato çaste, secili do ta kuptojë të vërtetën dhe do ti besojë asaj, por ai besim është pavlerë. Prandaj i madhi Ijsa, ditën e kijametit do të dëshmojë kundër tyre. Pra, Zoti me këtë ajet i thotë ehli kitabit: besojeni të madhin Ijsa, ashtu siç duhet të besohet, përpara se të vini në fundin e jetës, pasi atëherë, besimi nuk bën më dobi.

Fahri Raziu dhe Bejzaviu kanë thënë se i madhi Ijsa, do të dëshmojë kundër jehudinjeve, për shpifjen e tyre të madhe kundër nënës së tij, zonjës Merjeme, dhe që e kanë përgënjeshtuar atë. Por ai do të dëshmojë edhe kundër të krishterëve, që nuk e kanë besuar atë ashtu siç duhet, por kanë thënë se është bir i Zotit!

* * *

«فَيُظْلَمُ مَنْ الَّذِينَ هَادُوا حَرَمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبَاتٍ أُجِلَّتْ لَهُمْ وَبِصَدِّهِمْ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ كَثِيرًا (160) وَأَخَذِهِمُ الرِّبَا وَقَدْ نُهُوا عَنْهُ وَأَكْلِهِمْ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا (161)»

[Febi dbulmin mine-l'ledhijne hādū harr'rremnā alejhim taj'jibātīn ubil'let lehum ue bi sad'dibim an sebijli-l'lāhi kethijren, ue akhdbihimu-rr'ribā ue kad nuhū anu ue eklhibim emvāle-n'nāsi bilbātīl ue aētednā lilkaḡfirijne minhum adhaben elijmen]

«Pra, për shkak të padrejtësisë që kanë bërë jehudinjtë, kundër dobisë së tyre, ua ndaluam atyre disa gjëra të pastra e të dobishme, të cilat ishin të lejuara për ata, si dhe për shkak se ata i largonin shumë njerëz prej udhës së Zotit. (U dhamë atë ndëshkim) edhe për shkak se ata hanin kamatë, të cilën e kishin të ndaluar dhe për shkak se ata hanin pasurinë e njerëzve pa të drejtë. Për mohuesit Ne kemi përgatitur një ndëshkim shumë të dhimbshëm.

* * *

«لَكِنِ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَالْمُقِيمِينَ الصَّلَاةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أُولَٰئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ أَجْرًا عَظِيمًا (162)»

[Lakini-rr'rāsikhūne fil-ilmi minhum uelmuēminūne juēminūne bimā unzīle ilejke ue mā unzīle min kablike uel-mukijmijne-s'salāte uelmuētūne-ṣ'ṣekāte uelmuēminūne bil'lāhi ueljoumil-ākbiṛi ulāike senuētijhim exbren adhiyjen]

«Por ata që janë thelluar në dijet (fetare) ndër ata, besimtarët që i besojnë Kur'anit, i cili të është zbritur ty; ata i besojnë edhe librat e zbritura

para teje, kryejnë plotësisht namazin, japin zekatin, besojnë në Zotin e në ditën e kijametit; së shpejti këtyre do t'u japim një shpërblim të madh».

Shpjegime

«Ràsikhun fil-ilmi» - quhet ai njeri që e ka forcuar diturinë me arsyetimet e duhura.

“Ata që janë thelluar në dijet fetare” është për “Abdull’llah bini Selamin me shokë”, të cilët ishin nga jehudinjtë që ishin bërë myslimanë; këta u besonin Kur’anit dhe librave të zbritur përpara Kur’anit.

Fahri Raziu thotë se dijetarët janë tri llojesh:

1. Janë ata që njohin urdhrat e Allahut. Ajeti e thekson këtë me frazën “u besojnë librave”, nga të cilët nxirren dispozitat.

2. Janë ata që njohin Zotin dhe vetitë e Zotit. Këta ajeti i thekson me frazën “kryejnë plotësisht namazin dhe japin zekatin”. Ata veprojnë kështu, sepse e dinë mirë Urdhëruesin e këtyre punëve.

3. Janë ata që njohin Zotin dhe urdhrat e Zotit. Këta ajeti i thekson me frazën: “i besojnë Zotit dhe ditës së kijametit”.

* * *

Zoti, tregoi se jehudinjtë kishin kërkuar zbritjen e një libri, sepse kishin dyshim në profetësinë e Pejgamberit. Për t'u dhënë përgjigjen për këtë, Zoti urdhëron e thotë:

«إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ
بَعْدِهِ وَأَوْحَيْنَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ
وَالْأَسْبَاطِ وَعِيسَى وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهَارُونَ وَسُلَيْمَانَ وَآتَيْنَا
دَاوُودَ زَبُورًا (163)»

[In'nà euhajnà ilejke kemà euhajnà ilà Nùhin uen'nebij'jijne min baëdihí ue euhajnà ilà
Ibràhijme ue Ismàijle ue Is'hàka ue Jaëkàbe nel-esbàti ue Ijsà
ue Ej'jùbe ue Jùnuse ue Hàrùne ue Sulejmàne ue àtejna Dàùde Zebùren]

«Pa dyshim, Ne, me madhërinë Tonë të kemi zbritur ty zbulesën (vahj), ashtu siç u kemi zbritur zbulesë Nuhut dhe pejgamberëve pas tij; i kemi zbritur zbulesë Ibrahimit, Ismailit, Is'hakut, Jakubit dhe fëmijëve të tij (Jusufit e të tjerëve); u kemi kemi zbritur zbulesë Ijsait, Ej'jubit, Junusit, Harunit e Sulejmanit dhe Daudit i kemi dhënë Zeburin».

Shpjegime

“Vahj” (Zbulesë) do të thotë: ti thuash fshehtas dikujt një gjë. Pra, kur thuhet se Pejgamberit iu bë vahj diçka, do të thotë: Pejgamberit iu kumtua e iu mësua diçka nga ana e Zotit me një mënyrë që të tjerët nuk kuptuan gjë.

Me këtë ajet, Zoti u thotë jehudinjve:

Ne, i kemi bërë vahj Muham'edit, sikurse u kemi bërë më parë Nuhut me shokë, për të cilët, ju nuk keni dyshim se ata janë peygamberë. Përse atëherë dyshoni në prifetësinë e Muham'edit? Mos thoni se doni që atij ti zbresë një libër njëherësh, sikurse i është zbritur Teurati Musait? Atëherë, përse nuk mendoheni që dymbëdhjetë peygamberët e mësipërm, sidomos Daudit, të cilit i ka zbritur Zeburi, nuk u janë zbritur librat njëherësh? Por, ju o jehudinj, nuk e kërkonit zbritjen e librit njëherësh prej Peygamberit për të arsyetuar, por e kërkonit për inat e nga mëndjemadhësia dhe për ti ngatërruar mendjen njerëzve të paditur, që kështu të ruani pozitën tuaj!

* * *

«وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَرُسُلًا لَمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا (164) رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِنَّاسٍ يَكُونُ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا (165)»

[*Ue rusulen kad kasasnàhum alejke min kablu ue rusulen lem naksushum alejke ue kel'leme-ll'llàhu Mùsà teklijmen. Rusulen mubesh'shirijne ue mundhirijne liel'là jekùne lin'nàsi ale-ll'llàhi buxh'xhetun baède-rr'rrusuli ue kàne-ll'llàhu azijzen bakijmen*]

«Disa nga peygamberët, Ne ti kemi treguar ty më përpara dhe disa të tjerë nuk ti kemi treguar. Zoti ka biseduar me Musanë me fjalë (pa ndërmjetës). Ne i kemi dërguar peygamberët përgëzues dhe frikësues, që njerëzit të mos kenë ndaj Zotit ndonjë arsye, sepse Zoti është i vetmi ngadhënjyes dhe veprues i urtë».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se këto dy ajete, bashkë me ajetin që vjen më pas, janë si përgjigje ndaj kërkesës së jehudinjve, të cilëve u thotë: sikurse kemi dërguar dymbëdhjetë peygamberët e mësipërm, po ashtu kemi dërguar edhe një grup tjetër peygamberësh, emrat e të cilëve janë përmendur në Kur'an. Janë dërguar edhe një grup peygamberësh, emrat e të cilëve nuk janë treguar në Kur'an. Zoti ka biseduar me Musanë pa ndërmjetës. Pra, ashtu siç nuk duhet bërë dyshim në profetësinë e atyre peygamberëve, me të cilët Zoti nuk ka biseduar, siç ka biseduar me Musanë, po kështu nuk duhet dyshuar edhe në profetësinë e Muham'edit, të cilit i ka zbritur Kur'ani pjesë-pjesë dhe jo njëherësh, sepse qëllimi i dërgimit të peygamberëve është që të përgëzojnë besimtarët dhe të frikësojnë mohuesit me ndëshkime në ahiret. Ky qëllim kryesor kryhet si me zbritjen e librit njëherësh, ashtu edhe me zbritjen e librit pjesë-pjesë; madje me zbritjen e librit me mënyrën e dytë, qëllimi arrihet më mirë. Zoti i ka dërguar peygamberët për të mos u lënë njerëzve shteg që të thonë ditën e kijametit:

“O Zot! Ne nuk na dërgove ndonjë udhëheqës që të na tregonte punët që i përshtaten hirit Tënd! Sikur të na kishte ardhur një udhëheqës i tillë, ne do t’i besonim atij dhe do të bënim punë të mira”.

Ajeti i fundit, në mënyrë të tërthortë tregon se Zoti nuk do të ndëshkojë ata njerëz, të cilëve Zoti nuk u ka dërguar Pejgamber. Por për këto njerëz, ditën e kijametit do të bëhet një lloj provimi: Zoti do t’u thotë atyre: sikur ju të kishit dëgjuar se kam dërguar pejgamberë, a do t’u besonit atyre? Ata do të thonë: po, do t’u besonim. Por Zoti do t’u thotë: që ju të vërtetoni pohimin tuaj, futuni në xhehen’nem!

Me këtë urdhër të rreptë, ata që nuk kanë besuar në dynja, nuk do të guxojnë të hyjnë në xhehen’nem; kurse ata që kanë besuar, duke iu bindur urdhrit të Zotit, në çast futen në xhehen’nem. Atëherë, Zoti këta do ti nxjerrë prej xhehen’nemit dhe do ti fusë në xhen’net, kurse ata që nuk i binden urdhrit të Zotit, do ti fusë në xhehen’nem me pahir, ku do të qëndrojnë për jetë.

* * *

Kur jehudinjtë i dëgjuan këto ajete, thanë: Ne nuk dëshmojmë se ty të ka zbritur libër nga ana e Zotit, o Muham’med! Për thënien e atyre ka zbritur ky ajet:

«لَٰكِنَّا لَا يَسْهَدُ بِمَا أَنْزَلَ إِلَيْكَ أَنْزَلَهُ بِعِلْمِهِ وَالْمَلَائِكَةُ يَشْهَدُونَ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ شَهِيدًا (166)»

*[Lakini-l’lâhu jesh’bedu bimà enzele ilejke enzelehù bi ilmihî uelmelâiketû jesh’hedûne
ne kefà bil’lâhi shehîden]*

«Por Zoti dëshmon vetë (për profetësinë tënde) me Kur’anin që Ai të ka zbritur ty, Ai e ka zbritur atë me diturinë e vet të posaçme; edhe melekët e Zotit dëshmojnë për ty; mjafton Zoti si dëshmues (për ty)».

Shpjegime

«Por Zoti dëshmon vetë (për profetësinë tënde) me Kur’anin që Ai të ka zbritur ty»: Megjithëse ehli kitabët dhe munafikët të përgënjeshtrojnë ty prej inatit, Zoti ta vërteton dhe ta shfaq vetë profetësinë nëpërmjet Kur’anit që Ai të ka zbritur ty.

«Ai e ka zbritur atë me diturinë e vet të posaçme»: Kur’anin e ka zbritur Zoti me një dituri që kurrkush nuk mund të arrijë tek ajo. Ose: Kur’anin e ka zbritur Zoti duke ditur aftësinë (istiëdâd) që ke ti për të. Ose: duke ditur ti nevojat që kanë njerëzit për Kur’anin.

«Edhe melekët e Zotit dëshmojnë për ty»: Meqenëse vetë Zoti dëshmon për ty, doemos që edhe melekët e Tij të nderuar dëshmojnë për ty; pra, mos u merakos sepse të mohojnë një grup njerëzish të ulët si jehudinjtë e munafikët. Sepse:

«Mjafton Zoti si dëhmues për ty»: për ty dëshmojnë edhe melekët; prandaj mos u hidhëro fare pse nuk besojnë jehudinjtë dhe munafikët.

* * *

Zoti, për të treguar edhe dëmin e mohuesve, urdhëron e thotë:

«إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ قَدْ ضَلُّوا ضَلَالًا
بَعِيدًا (167)»

[In'ne-l'ledhijne keferu ue sad'du an sebili-l'làhi kad dal'lù dalàlen bejden]

«Ata njerëz që mohojnë dhe pengojnë (edhe të tjerët) në udhën e Zotit, me të vërtetë, kanë humbur udhën me një humbje të largët».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se “mohuesit” në këtë ajet, është për “jehudinjtë”, sepse ata, ashtu siç mohonin profetësinë e Muham’medit, qëllimisht hidhnin dyshime edhe ndër të tjerët për ti penguar nga besimi i së vërtetës; u thoshin njerëzve: sikur Muham’medi të ishte Pejgamber, patjetër atij do ti zbriste një libër njëherësh, ashtu siç i është zbritur Musait; thoshin edhe: Zoti ka thënë në Teurat se sheriat i Musait nuk do të anulohet deri ditën e kijametit. Thoshin edhe se të gjithë pejgamberët kanë ardhur prej barkut të Harunit e të Daudit... Me të tilla fjalë, ata mundoheshin ti pengonin dhe ti largonin njerëzit nga udha e Zotit. Prandaj Zoti ynë thotë për ata: “Ata e kanë humbur udhën e drejtë dhe janë larguar prej saj aq larg sa nuk mund të kthehen më në të”.

* * *

Zoti, për të treguar edhe dënimin e atyre, urdhëron e thotë:

«إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا لَمْ يَكُنْ لِلَّهِ لِيَغْفِرْ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقًا (168) إِلَّا طَرِيقَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا
وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا (169)»

[In'ne-l'ledhijne keferu ue dhalemu lem jekuni-l'làhu lijagfire lehum ue là lijehdijehum tarijkan. Il'là tarijka xhehen'neme khàlidijne fjbà ebeden ue kàne dhàlike ale-ll'làhi jesijren]

«Ata që mohojnë dhe dëmtojnë (të tjerët), Zoti as nuk do ti falë e as nuk do ti drejtojë në udhë të mbarë, veçse në udhën e xhehen’nemit, ku do të qëndrojnë përgjithmonë. Dhe kjo është shumë e lehtë për Zotin».

* * *

«يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ الرَّسُولُ بِالْحَقِّ مِنْ رَبِّكُمْ
فَآمِنُوا خَيْرًا لَّكُمْ وَإِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ مَا فِي السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا (170)»

[Jà ej'jube-n'nàsu kad xhàekumu-rrrr'esùlu bilbak'kei min rab'bikum fe àminù kbajren ue in tekfurù fein'ne lil'làbi mà fis'semàvati uel-erdi ue kàne-ll'llàhu alijmen bakijmen]

«O njerëz! Me të vërtetë, për ju ka ardhur Pejgamberi me një (fjalë) të drejtë nga Zoti juaj. Pra, besoni që të jetë një punë e dobishme për ju. Nëse ju mohoni (Zotit nuk i bëhet ndonjë dëm), sepse të Zotit është gjithçka që gjendet në qiej e në Tokë. Zoti di për çdo gjë dhe është veprues i urtë».

* * *

«يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ وَلَا تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ
إِلَّا الْحَقَّ إِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللَّهِ وَكَلِمَتُهُ
أُلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَلَا
تَقُولُوا ثَلَاثَةٌ انْتَهُوا خَيْرًا لَكُمْ إِنَّمَا اللَّهُ إِلَهُ وَاحِدٌ
سُبْحَانَهُ أَنْ يَكُونَ لَهُ وَلَدٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي
الْأَرْضِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا (171)»

[Jà ehlel-kitàbi là taglù fij dijnikum ue là tekùlù ale-ll'llàbi il'lel-bak'ka, in'nemel-Mesijhu Ijse-bnu Merjeme resùlu-ll'llàbi ue kelimetuhù elkàhà ilà Merjeme ue rùhun minhu, fe àminù bil'làbi ue rusulihù ue là tekùlù thelàthetun intehù kbajren lekum, in'neme-ll'llàhu ilàhun vàbidun subhànehù en jekùne lehù veledun, lehù mà fis'semàvati ue mà fil-erdi ue kefà bil'làbi vekijlen]

«O ehli kitabë! Mos e tejkaloni kufirin në fenë tuaj! Mos thoni për Zotin (tjetër gjë) përveç së drejtës! Pa dyshim, Mesijhu, Ijsai, i biri i Merjemes, është vetëm pejgamber i Zotit dhe fjala e Tij (i krijuar me urdhrin e Zotit); Zoti ia hodhi atë Merjemes, ai është një shpirt (i krijuar) nga Zoti. Pra, besoni Zotin (me ato veti që janë të merituar për madhështinë e Tij) dhe pejgamberët e Tij! Mos thoni se janë tre zota! Hiqni dorë nga kjo! Merrni atë që është e dobishme për ju! Sepse Zoti është Një i adhuruar i Vetëm; Ai është i pastër për të pasur djalë, e Atij është gjithçka gjendet në qiej e në tokë. Zoti është i mjaftueshëm për rregullimin e botës mbarë. Zoti s'ka nevojë as për grua e as për fëmijë, kurse të gjitha krijesat, kanë nevojë për Të».

Shpjegime

«O ehli kitab!»: o jehudinj, o të krishterë! «Mos e tejkaloni kufirin në fenë tuaj!»: mos bëhi fanatikë të skajshëm në fenë tuaj! Mos e teproni punën dhe mos u largoni nga feja, duke i vënë Ijsait gjëra të pamerituar, për t'a poshtëruar atë! Mos e teproni nderimin për Ijsanë, duke e ngritur atë deri në shkallën e hyjnisë.

«Mos thoni për Zotin tjetër gjë përveç së drejtës!»: cilësojeni Zotin me ato veti që i meriton madhështia e Tij; p.sh., thoni: Zoti është Një, Ai është i qëndrueshëm në Vetën e vet dhe s'ka nevojë për kurrgjë; Prej Tij s'ka lindur askush dhe Ai nuk është i lindur nga askush, për Të nuk asnjë shok që ti përngajë në Vetën e Tij, në vetitë e Tij dhe në punët e Tij.

«Pa dyshim, Mesijhu, Ijsai, biri i Merjemes është vetëm pejgamber i Zotit dhe fjala e Tij»: Ijsai është pejgamber i krijuar me urdhrin e Zotit: «Kun» - Bëhu! Ai është i krijuar pa baba, ashtu siç është i krijuar edhe Ademi pa baba e pa nënë dhe Havaja pa nënë.

«Zoti ia hodhi atë Merjemes»: Zoti e hodhi Ijsanë në barkun e Merjemes nëpërmjet melekut.

«Ai është një shpirt i krijuar nga Zoti»: Thënia e Zotit për Ijsanë se «Ai është një shpirt i krijuar nga Zoti» është për të treguar se i madhi Ijsa është nga shpirtrat e lartë, të pastër e të ndershëm. Sikurse thuhet, kjo dhuratë është prej Zotit, domethënë, ajo është e madhe dhe e plotë.

«Pra, besoni Zotin (me ato veti që janë të merituar për madhështinë e Tij), besoni dhe pejgamberët e Tij», ndër të cilët është edhe i madhi Ijsa. Pra besojeni edhe atë, siç i besoni të tjerëve.

«Mos thoni se janë tre zotal»: Ç'është kjo punë boshe? «Hiqni dorë nga kjo! Merrni atë që është e dobishme për ju!»: Vërtetoni Njësinë e Zotit! Sepse: «Zoti është Një i adhuruar i Vetëm; Ai është i pastër për të pasur bir (e bijë), e Atij është gjithçka gjendet në qiej e në tokë». Ç'nevojë ka Zoti për bir e për bijë, kur gjithçka që gjendet në qiej e në Tokë është pronë e Tij?

«Zoti është i mjaftueshëm për rregullimin e botës mbarë»: Zoti s'ka nevojë as për fëmijë e as për kurrgjë të botës; përkundërzi, të gjitha krijesat, kanë nevojë për Të.

«لَنْ يَسْتَنْكِفَ الْمَسِيحُ أَنْ يَكُونَ عَبْدًا لِلَّهِ وَلَا الْمَلَائِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ وَمَنْ يَسْتَنْكِفْ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيَسْتَكْبِرْ فَسَيَحْشُرُهُمْ إِلَيْهِ جَمِيعًا» (172)

[*Len jestenkişel-Mesijhu en jekûne abden lil'lâhi ue lel-melâiketul-mukarr'rrebûne ue men jestenkiş an ibâdetihî ue jestedbir fesejahshuruhum ilejhi xhemij'an*]

«Mesijhu nuk e ka aspak për turp të jetë rob i Zotit, as melekët e afërm (nuk e kanë për turp këtë gjë). Kushdo që tërhiqet nga turpi për të qenë rob i Zotit dhe të krekoset; Ai, që të gjithë do ti kthejë te vetja e Tij». Zoti, do t'i mbledhë në audiencën të Tij, të gjithë ata që krekosen dhe e shikojnë të turpshme të jenë rob të Zotit dhe, Ai do t'u japë atyre ndëshkimin e merituar.

* * *

«فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ وَأَمَّا الَّذِينَ اسْتَنَكَفُوا فَاسْتَكَبَرُوا فَيُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا» (173)

[*Fe em'me-l'ledbijne âmenû ue amilu-s'sâlihâti fe juveşfijhim uxhûrehum ue jezîjdubum min fadlihî ue em'me-l'ledbijnes-tenkefû ues-tekberû fe juadh'dhibubum adhâben elijmen ue lâ jexhidûne lebum min dûni-l'lâhi velij'jen ue lâ nesijren*]

«Atyre që kanë besuar dhe kanë bërë punë të mira, Zoti do t'ua japë shpërblimin të plotë dhe do t'ua shtojë atë nga mirësitë e veta, kurse ata, që e kishin për turp të jenë rob të Zotit dhe u krekosën, do të dënohen me një ndëshkim pikëllues dhe përveç Zotit, nuk do gjendet asnjë mik e asnjë ndihmues, që ti shpëtojë nga ai ndëshkim pikëllues».

Zoti, pasi tregoi në këtë sure të madhëruar punët e jehudinjve, të krishterëve e të munafikëve, si edhe dyshimet që ata kishin, u dha atyre edhe përgjigjet e duhura dhe; për ti ftuar të gjithë njerëzit që të pohojnë profetësinë e Muham'medit, urdhëron e thotë:

«يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَأَنزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُّبِينًا (174) فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا بِاللهِ وَاعْتَصَمُوا بِهِ فَسَيُدْخِلُهُمْ فِي رَحْمَةٍ مِّنْهُ وَفَضْلٍ وَيَهْدِيهِمْ إِلَيْهِ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا (175)»

[Jà ej'jube-n'nàsu kad xhàekun burhànun min rab'bikum ue enzelna ilejkum nùren mubijnen; fe em'me-l'ledhijne àmenù bil'làhi vaëtesamù bibí fe sejudkibiluhum fíj rahmetin minhu ue fadlin ue jehdijehum ilejhi siràtan mustekijmen]

«O njerëz! Me të vërtetë, ju ka ardhur ju një argument i madh nga Zoti juaj, kemi zbritur te ju një dritë të dukshme. Dhe, ata që besojnë Zotin dhe e marrin me kujdes atë dritë, së afërmi Zoti do ti fusë në mëshirën e Tij dhe do ti drejtojë kah Vetja në udhën e drejtë».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se fjala «Burhàn» (argument i madh) është për vetë Muham'medin; sepse ai e kishte zakon të vërtetonte të drejtën me argumente dhe të mos e pranonte të kotën po me argumente. Prandaj Zoti ynë e ka quajtur Burhàn, si të ishte ai argumenti vetë.

Pas ardhjes së Muham'medit (qoftë bekuar!) si profet, meqë në sheriatin e tij nuk ka asgjë të fshehtë, askujt nuk i ka mbetur shteg që të thotë: unë nuk dija gjë, mua nuk ma mori mendja, prandaj nuk besova... Pejgamberi dhe sheriat i tij janë argumente që i mbyllin gojën çdo njeriu.

Fraza «Nùren mubijnen» (dritë e dukshme) është për Kur'anin e madhëruar; sepse Kur'ani është bërë faktor që të ndriçohen zemrat e njerëzve me dritën e besimit. Kur'ani tregon urdhrat e Zotit dhe ka larguar errësirën e padijes së kohës para Islamit. Prandaj ai meriton të quhet dritë e dukshme.

“Mëshira e Zotit”, në këtë ajet është për xhen'netin. Fjala «fadlin» (mirësi) është për të mirat e xhen'netit, të cilat janë aq të bukura sa nuk ia merr mendja kurkujt, sepse ato as nuk i ka parë e as nuk i ka dëgjuar njeri.

Frazëa «siràtan mustekijmen» (udhën e drejtë) është për “fenë islame”. Zoti, u premtonte atyre që besojnë dhe që e marrin Kur'anin me kujdes, domethënë, që veprojnë sipas thënieve të Kur'anit, se do ti drejtojë në fenë islame, e cila të dërgon te Zoti faqebardhë.

Me këtë ajet Zoti e ka lavdëruar Pejgamberin tonë me shumë cilësi, me qëllim që ti nxitë njerëzit që ta besojnë atë, dhe tërthorazi qorton ata që nuk e besojnë.

Zoti e ka quajtur Muham'medin «Burhàn» argument i madh i ardhur nga Zoti. Kjo do të thotë se Muham'medi e ka vërtetuar profetësinë e vet me mrekullitë që ka shfaqur; prandaj ai duhet besuar; e ata që nuk e besojnë, meritojnë të kritikohen.

Kur'anin, që i ka zbritur Pejgamberit, Zoti e quan «dritë të dukshme» dhe u premton atyre që veprojnë sipas thënieve të Kur'anit se do ti drejtojnë kah udha e drejtë. Të gjitha këto lavdërime për Kur'anin janë edhe nderime për Muham'medin që e ka përcjellë Kur'anin e madhëruar me gojën e vet të pastër.

* * *

Zoti, me madhërinë e vet, sikurse e filloi këtë sure me çështjet e trashëgimisë, për ta përfunduar po me të tilla çështje, urdhëron e thotë:

«يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ إِنِ امْرُؤٌ هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُ أُخْتُ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ يَرِثُهَا إِن لَّمْ يَكُن لَهَا وَلَدٌ فَإِن كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَ وَإِن كَانُوا إِخْوَةً رِّجَالًا وَنِسَاءً فَلِلَّذَكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ أَن تَضِلُّوا وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ»
(176)

[Jesteftuneke kuli-l'làhu juftijkum fil-kelàleti ini-mru'un beleke lejse lebhà veledun ue lebhà ukhtun felehà nisfu mà tereke ue huve jerithubà in lem jekun lebhà veledun fe in kànetethmetejni fe lehume-th'thuluthàni mim'mà tereke ue in kànù ikhvetun rixhàlen ue nisà'en fe lidh'zbekeri mithlu hadh'dhil-unthejejeni jubejjunu-ll'llà lekum en tedil'lù uell'llàhu bikul'li shej'in alijmun].

«Kërkojnë prej teje fetva (shpjegim të dispozitave të Kuranit sipas shariatit). Thuaju (o i dashuri im): Zoti u jep fetva për punën e atij (pjesëtimin e pasurisë) që nuk ka lënë as bir e bijë e as nënë e baba: në qoftë se vdes një burrë pa fëmijë dhe ka një motër, asaj i jepet gjysma e pasurisë që ka lënë i vdekuri. Në qoftë se vdes motra pa fëmijë, vëllai bëhet trashëgimtar i pasurisë së saj. Nëse janë dy motra, atëherë të dyja marrin dy të tretat e pasurisë që ka lënë i vdekuri; nëse janë vëllezër e motra trashëgimtarë, atëherë mashkullit i jepet sa dy pjesë të femrës. Zoti, i tregon dispozitat, që ju të mos humbni udhën, sepse Zoti di plotësisht çdo gjë».

Shpjegime

Hazini thotë: Buhariu e Muslimi sëbashku tregojnë se shkaku i zbritjes së këtij ajeti, është pyetja e të madhit Xhàbir bini Abdull'llah: kur Xhabiri është sëmure për vdekje, ka shkuar ta shohë Pejgamberi me Ebu Bekrin.

Xhabiri i ka thënë: “O i Dërguar i All’llahut! Unë s’kam as fëmijë e as nënë e as babë, jam kelaleh. Si do të pjesëtohet pasuria ime?” Atëherë ka zbritur ajeti.

Disa kanë thënë se Xhabiri e ka pyetur Pejgamberin me këto fjalë:

“O i Dërguar i All’llahut! Unë s’kam trëshëgimtar dhe si kelaleh që jam, si do ta pjesëtojnë pasurinë time nëntë motrat e mija?” Për këtë pyetje ka zbritur ajeti në fjalë.

Prej kësaj kuptohet se me fjalën kelaleh mund të cilësohen trashëgimlënësi dhe trashëgimtarët. Kur me këtë fjalë cilësohet trashëgimlënësi, do të thotë: “i vdekuri që nuk ka lënë as fëmijë e as nënë e baba”; kur me këtë fjalë cilësohen trashëgimtarët, do të thotë: “Trashëgimtari që nuk është fëmijë i të vdekurit e as nëna e babai i tij.”

Se ku përdoret fjala kelaleh në kuptimin e parë apo në të dytin, ka pasur mendime të ndryshme edhe nga sahabët.

Bejzaviu thotë se ky ajet, është i fundit ndër ajetet që tregojnë dispozita.

Surja që ka zbritur më në fund, është sure “Et’tEubeh”. Kështu kanë thënë së bashku Buhariu e Muslimi⁵⁴.

__ FUND __

سورة المائدة مدنية
Suretul-màideti medenij’jetun

Surja El-Màideh është Medinore

Kjo sure e madhëruar që ka zbritur e fundit në Medinen e ndritur, përfshin njëqind e njëzet ajete

بسم الله الرحمن الرحيم
«Bismil’làbi-rr’rrahmàni-rr’rrahijm»

⁵⁴ Dy libra me hadithet e Pejgamberit.

«Me emrin e All'llahut Mëshirmadh, fort Përdëllimtar». Po filloj përkthimin e kësaj sureje:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ أُحِلَّتْ لَكُمْ بَهِيمَةُ
الْأَنْعَامِ إِلَّا مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ غَيْرَ مُحِلِّي الصَّيْدِ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ
إِنَّ اللَّهَ بِحُكْمِ مَا يُرِيدُ (1)»

[Jà ej'jube-l'ledhijne àmenù oufû bil-ukûdi ubil'let lekum behijmetul-en'âmi il'là mà jutlà
alejkum gajre muhil'li-s'sajdi ue entum burumun in'ne-ll'llà jabkumu mà jurijdu]

«O ju që keni besuar! Çojini në vend besat e lidhura (me Zotin e me njerëzit!) Për ju janë bërë hallall kafshët, përveç atyre që do t'u lexohen, por nuk është bërë hallall gjuetia kur jeni të veshur me Ihràm për Haxh. Pa dyshim, Zoti gjykon atë që dëshiron Vetë».

Shpjegime

«O ju që besuat! Çojini në vend besat që keni lidhur»: Besimtarë! Mbajini besat e lidhura në mes tuaj e Zotit dhe në mes njëri-tjetrit! Ndryshe bëheni mëkatarë.

Zoti ua ka drejtuar urdhrin besimtarëve, sepse ata janë si ushtarët e disiplinuar, të cilët e zbatojnë urdhrin e marrë nga eprori i tyre, pa pyetur për psenë e tij; sepse besimtarët, pasi e kanë pranuar besimin në Zotin e vërtetë dhe në ditën e kijametit, kanë marrë përsipër edhe kryerjen e detyrave që u ka ngarkuar feja.

Fjala «ukûd», që është shumës i fjalës «akd», do të thotë “lidh plotësisht një send me një send tjetër”. Në këtë lidhje hyjnë të gjitha detyrat që kanë njerëzit ndaj Zotit dhe ndaj njëri-tjetrit. Pra me këtë frazë të shkurtër, Zoti ynë, ka urdhëruar që ti çojmë në vend të gjitha detyrat që na ka ngarkuar feja dhe të mos i bëjmë tradhti në asnjërin, sepse kështu Ai ka siguruar rregullimin e punëve që kanë njerëzit me Zotin e më shoqi-shoqin.

Zoti dha këtë urdhër lakonik si rregull të përgjithshëm. Për të shpjeguar disa detyra, Zoti urdhëron e thotë:

«Për ju janë bërë hallall kafshët»: Besimtarë! Jeni të lejuar të interesoheni për mishin, lëkurët dhe të tjera sende të kafshëve katërkëmbëshe, shtëpiake qofshin ato, ose të egra; keni të drejtë të hani mishin, të pini qumështin dhe të përdorni leshin e lëkurët e tyre për dobinë tuaj.

Zoti ynë, pasi përmendi hallallëkun për interesimin për kafshët katërkëmbëshe, shtëpiake qofshin ato, ose të egra, bëri dy përjashtime:

1^{ri}. Përveç atyre që do të lexohen për ju në ajetin «hurrrimet alejkumul-mejtetu...» «Për ju janë ndaluar coftinat, gjaku, mishi i derrit...».

2^{dyti}. Gjuetinë kur jeni të veshur me Ihràm për Haxh.

Pra, nuk jemi të lejuar të interesohemi për ato kafshë që do të lexohen për ne në ajetin “hurrrimet...” dhe të gjuajmë kafshët e egra, kur jemi të

veshur me Ihràm për Haxh dhe as të interesoheni për kafshë të gjuajtura në këtë kohë.

Pastaj, Zoti urdhëroi e tha:

«Pa dyshim, Zoti gjykon atë që dëshiron Vetë»: Zoti i madh e i vërtetë, lejon që të theret, të gjuhet e të hahet cila kafshë të dojë Ai. Pra, kurkush nuk ka të drejtë të kundërshtojë e të thotë: «Përse disa kafshë janë të lejuara (hallall) e disa janë të ndaluara? Përse në disa kohë jemi të lejuar të gjuajmë e në disa kohë jemi të ndaluar? Këtyre lloje kundërshtimesh, Zoti ynë, i është përgjigjur me frazën e fundit të ajetit: «Pa dyshim Zoti urdhëron e ndalon atë që dëshiron Vetë».

* * *

Zoti, për të ndaluar hapur ata njerëz që kundërshtojnë urdhrat e Tij, urdhëron e thotë:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَجْلُوا شَعَائِرَ اللَّهِ وَلَا الشَّهَرِ
الْحَرَامَ وَلَا الْهَدْيَ وَلَا الْقَلَائِدَ وَلَا آمِينَ الْبَيْتِ الْحَرَامِ
يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّن رَّبِّهِمْ وَرِضْوَانًا وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا وَلَا
يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ أَن صَدَّوْكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَن
تَعْتَدُوا وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى
الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ (2)»

[Jà ej'jube-l'ledhijne àmenù là tebil'lù sheàire-ll'làbi ue lesh'hsehrel-baràme ue lelhedje ue
lelkalàide ue là àm'mijnel-bejtel-baràme jebtegùne fadlen min rab'bihim ue ridvànèn ue
idhà baleltum festàdù ue là jexbrimen'nekum sheneànu koumin en sad'dùkum anil-
mesxhidil-baràmi en taàtedù ue teàvenù alet-birr'rri ue'takvà ue là teàvenù alet-itbmi
uel-udvànì ue'teku-ll'làhe in'ne-ll'là shedijdul-ikàbi]

«O ju që keni besuar! Mos e quani punë të lejuar (hallall) cënimin e shenjave të Zotit! As luftimin në muajt e ndaluar, as cënimin në kurbanet, as cënimin e atyre kafshëve që janë të shënuara për t'u bërë kurban, as vrasjen e atyre njerëzve që vijnë me përkushtim të vizitojnë Qaben dhe që kërkojnë ushqim prej Zotit me tregti e për të fituar kënaqësinë e Zotit! Por, posa të dilni prej Ihràm, gjuani (merruni me gjueti)! Le të mos ju shtyjë mëria ndaj disa njerëzve dhe të tejkaloni kufirin, për shkak se ata ju kanë ndaluar ju më parë që të vizitoni Qaben! Ndhmoni shoku-shokun në punë të mira dhe në largimin nga të këqijat (takvà)! Mos e ndihmoni njëri-tjetrin në mëkate e në padrejtësi! Kijeni frikë Zotin! Sepse Zoti e ka ndëshkimin shumë të rreptë».

Shpjegime

«O ju që keni besuar! Mos e quani punë të lejuar (hallall) cënimin e shenjave të Zotit!»

“Shenjat e Zotit” është për çdo urdhër e ndalim të Zotit që janë shenjat e fesë së Zotit. Pra, ajeti do të thotë: «Besimtarë! Mos e numëroni punë të

lejuar për vehten tuaj që të veproni kundër urdhrave të Zotit për ndalimet e Zotit, të cilat shënojnë fenë e Zotit».

“Shenjat e Zotit” mund të jetë për punët e Haxh’xhit. Atëherë ajeti do të thotë:

“Besimtarë! Mos i ndryshoni punët e Haxh’xhit, të cilat janë shenja të vëna prej Zotit!”

Shkaku për zbritjen e ajetit është ky. Tregohet prej Ibni Ab’basit se idhujtarët në kohën e xhehaletit vizitonin Qaben dhe sillnin aty kurbane e i thernin. Ata zbatonin edhe rregulla të tjera të Haxh’xhit. Pasi Mek’ka ra në dorën e myslimanëve, disa sahabë deshën të ndryshonin disa rregulla të Haxh’xhit, duke thënë se ata ishin zakone të kohës së xhehaletit. Për këtë dëshirë të sahabëve, ka zbritur ajeti: për ti ndaluar të ndryshonin punët e Haxh’xhit.

«As (luftimin në) muajt e ndaluar (mos e numëroni punë të lejuar!)» “Muajt e ndaluar” është për “katër muajt hënorë: Dhilkaëde, Dhilhixh’xhe, Muharr’rrem, Rexheb”, në të cilët arabët e quanin punë të ndaluar (haram) të luftonin me njëri-tjetrin.

«(Mos e numëroni punë të lejuar) as cenimin në kurbanet, as cenimin e atyre kafshëve që janë të shënuara për t’u bërë kurban!»

Fjala «hedj» do të thotë “kafshë që i sillnin haxhinjtë për ti bërë kurban në Mek’kë”. Fjala «kalàid», është shumës i fjalës «kilàdeh» - gjerdan, një leckë e vjetër që arabët ia varnin në qafë kafshës që do ta bënin kurban. Pavarësisht se fjala «hedj» ka edhe kuptimin «kalàid», për të theksuar se është më mirë ti varet gjerdan kafshës që do të bëhet kurban në Mek’kë, është përmendur posaçërisht fjala «kalàid». Pra, ajeti do të thotë:

«Mos i cenoni kafshët e sjella në Mek’kë për ti bërë kurban, sidomos kafshët e shënuara me gjerdan!»

«(Mos e numëroni punë të lejuar) as vrasjen e atyre njerëzve që vijnë me përkushtim të vizitojnë Qabën dhe që kërkojnë ushqim prej Zotit me tregti e për të fituar kënaqësinë e Zotit!»

Si shkak për zbritjen e kësaj fraze, tregohet ngjarja që vijon:

Një njeri i quajtur Shurejh nga fisi benij Bikr ka ardhur në Medinë, ka hyrë te Pejgamberi dhe e ka pyetur: “Për ç’farë u bën thirrje ti njerëzve? Pejgamberi i është përgjigjur: “U bëj thirrje të besojnë Njësimin e Zotit (në teuhjd). Shurejhi i ka thënë: “Unë kam prurë me vete disa nga paria e kabiles, prandaj më lejo të shkoj e të bisedoj me ta; mbase vijnë së bashku dhe bëhemi myslimanë!” Pasi doli Shurejhi, Pejgamberi u tha shokëve të vet: “Ky njeri hyri me fytyrë mohuesi dhe doli me kokë keqbërësi”.

Shurejhi shkoi aty ku kishte lënë kalin e vet, mori edhe disa kuaj të tjerë që ishin duke kullotur aty rreth dhe iku. Sahabët e ndoqën, por nuk e zunë dot. Vitin tjetër Shurejhi ka ardhur në Mek’kë për të vizituar Qabën, ka sjellë edhe kafshë për ti bërë kurban (hedj) në Mek’kë. Sahabët e kanë pikasur dhe

kanë dashur ta sulmojnë, por Pejgamberi nuk i ka lejuar. “Shurejhi ka ardhur, u ka thënë Pejgamberi, a.s. të vizitojë Qaben dhe ka sjellë edhe kurban”. Atëherë sipas mendimit të Pejgamberit ka zbritur ajeti në fjalë.

Si shkaqe për moscënimin e atyre njerëzve që vijnë për të vizituar Qabënë Zoti tregon këto:

«Ata kërkojnë prej Zotit ushqimin me tregti dhe kërkojnë edhe kënaqësinë e Zotit». Pra, në asnjë mënyrë mos i ndaloni ata njerëz që vijnë në Mek'kë për qëllim tregtie dhe për të fituar kënaqësinë e Zotit, sepse këto qëllime janë të mira.

Zoti ynë tha se është e ndaluar gjuetia për ata që janë të veshur me Ihràm. Për të treguar se gjuetia lejohet, pasi të hiqet Ihràmi, urdhëron e thotë: «Por, posa të dilni prej Ihràm, gjuani (keni kejë të gjuani)!». Këtu urdhëri për të gjuajtur, është për lejim.

«Le të mos ju shtyjë mëria ndaj disa njerëzve dhe të tejkaloni kufirin, për shkak se ata ju kanë ndaluar ju më parë që të vizitoni Qabën!». Nëse disa njerëz ju kanë bërë padrejtësi më parë, nuk është e drejtë që edhe ju t'u bëni atyre padrejtësi. Nëse ata më parë ju kanë ndaluar ju që të vizitoni Qabënë, ju mos i ndaloni.

«Ndhmoni shoku-shokun në punë të mira dhe në largimin nga të këqijat (takvâ)! Mos e ndihmoni njëri-tjetrin në mëkate e në padrejtësi! Kijeni frikë Zotin! Sepse Zoti e ka ndëshkimin shumë të rreptë». Po. Detyra e besimtarëve është që të ndihmojnë njëri-tjetrin me aq sa është mundësia, por jo për çdo punë.

«Pra, ju që keni besuar, ndihmoheni shoku-shokun në të gjitha punët e mira dhe ruajeni njëri-tjetrin prej punëve të këqija, mos e ndihmoni njëri-tjetrin në faje e në krime, mos e dëmtoni tjetrin! Kijeni frikë Allahun! Sepse Allahu e ka ndëshkimin shumë të rreptë për njerëzit që i ndihmojnë së keqes».

Me këtë ajet të shkëlqyer, Zoti i madhëruar, ka vënë themelet e qetësisë së duhur për shoqërinë njerëzore, duke i nxitur besimtarët për moralet e bukura dhe duke i ndaluar ata nga veset e këqija: «Ndhmoni shoku-shokun në të mirat...!», thotë Ajeti. Pra, mundohuni ti kryeni nevojat njëri-tjetrit, shtrijuni dorën jetimëve e vejushave, ndreqni rrugët, siguron qetësinë, përgatituni për të fituar kundër armikut, etj. Dhe, që të mos e shqetësoni njerëzinë, mos i ndihmoni kurrkujt në vjedhje, grabitje e në veprime të tjera të padrejta. Ajeti përfundon duke i frikësuar ndihmuesit e së keqes me ndëshkimin e rreptë të Zotit.

* * *

Zoti, theksoi se disa kafshë janë të ndaluara. Për të shpjeguar se cilat nga kafshët janë të ndaluara, Zoti urdhëron e thotë:

«حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالْدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهْلَ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلَامِ ذَلِكَ فِيسْقُ الْيَوْمِ الْيَسُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ دِينِكُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا فَمَنِ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِإِثْمٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ (3)»

[Hurr'rimet alejkumul-mejtete ued'deme ue lahmul-kbinzjiri ue mà uhil'le ligajri-l'làhi bibi uelmunkhanikatu uelmoukùdhetu uelmutered'dijetu uen'netijhatu ue mà ekel-s'sebu'u il'là mà dbek'kejtum ue mà dhubiba ale-n'nusubi ue en testaksimù bil-ez-làmi dhàlikum fiskun eljoume jeise-l'ledhijne keferù min dijnikum felà takhsbouhum vakhsbouni eljoume ekmeltu lekum dijneikum ue etmemtu alejkum niëmetij ue redijtu lekumul-islame dijnien femeni-dturr're fij makhmesatin gajre mutexhàniñin li ithmin fein'ne-ll'làbe gafûrun rahijmun]

«U ndaluan për ju coftinat, gjaku, mishi i derrit, mishi i kafshës që është therur në emër tjetër e jo në emrin e Zotit, mishi i kafshës së mbytur, mishi i asaj që ka ngordhur nga rrahja, i asaj që ka ngordhur nga zënia me shoqet e saja, i asaj që e kanë ngrënë bishat, përveç asaj që e therni para se të ketë ngordhur; u ndalua për ju gjithçka theret mbi gurët e ngulur (ku thernin kurbane për idhujt); gjithashtu u ndalua për ju kërkimi i fatit me shigjeta. Secila prej atyre që u përmendën është një faj i madh. Sot u dëshpëruan mohuesit ngaqë nuk e zhdukën fenë tuaj; por mos i kini frikë ata, por më kini frikë Mua! Sot e plotësova fenë tuaj dhe e bëra të plotë mirësinë Time për ju. Jam i kënaqur prej jush që të keni si fe Islam. Kushdo që është i shtrënguar prej urisë së madhe, pa u prirur për mëkat (mund të hajë gjërat e përmendura), sepse Zoti është falës e mëshirues».

Shpjegime

«U ndaluan për ju» mishrat e njëmbëdhjetë lloje kafshëve që vijojnë:

1. Coftinat, kafshët e ngordhura, kafshët që nuk janë therur, por ka ngordhur vetvetiu. Arabët e kohës e xhehaletit e hanin mishin e kafshës së ngordhur dhe thoshin: “Kur ne hamë mishin e kafshës që e vrasim vetë, përse të mos e hamë mishin e asaj kafshe që e ka vrrarë Zoti?”
2. Gjaku i derdhur.
3. Mishi i derrit. Këtë mish e ka ndaluar Zoti, sepse dëmton shëndetin tonë.
4. Mishi i kafshës që është therur në emër tjetër e jo në emrin e Zotit.
5. Mishi i kafshës së mbytur nga litari, nga laku, i ka hyrë koka në ndonjë zgavër druri, etj. Sido që të jetë mbytur, mishi i saj është i ndaluar.
6. Mishi i kafshës që ka ngordhur nga rrahja.
7. Mishi i kafshës së ngordhur që është rrëzuar.
8. Mishi i kafshës që ka ngordhur nga zënia me shoqet e veta.

9. Mishi i kafshës që ka ngrënë bisha (dhe ka ngordhur); (përveç asaj që arrijmë ta therim para se të ngordhë; pra të tilla kafshë që i gjeni gjallë dhe i therni, janë hallall për ju).

10. «Gjithçka që thetet mbi gurët e ngulur». Rreth Haremi Sherijfit (Qabes) kishte disa gurë të ngulur, ku thernin kurbane për idhujt. Zoti e ka ndaluar edhe ngrënien e mishit të këtyre kafshëve, për shkak se ato thereshin për nder të idhujve.

11. (U ndalua gjithashtu; për ju edhe kërkimi i fatit me shigjeta.

Në kohën e xhehaletit arabët mbanin disa shigjeta në Qabe pranë idhullit Hubel. Aty ishte një nëpunës i veçantë. Kur ata kishin ndonjë punë me rëndësi, p.sh., kur ndonjëri donte të martohej, të merrte gjakun e fisit, të udhëtonte për tregti, të luftonte, etj, shkonte te ai nëpunësi dhe shtinte fall, duke i paguar atij njëqind derhem argjend. Falli shtihej kështu: fusnin tri shigjeta në një trastë. Njëra shigjetë kishte të shkruar nga sipër “Më urdhëroi zoti im”; tjetra, “Më ndaloi zoti im” dhe e treta, “Harroje”.

Ai që dëshironte fallin, shtinte dorën në trastë dhe nxirrte njërën nga shigjetat. Po ti dilte shigjeta e parë, gëzohej dhe bënte atë që kishte qëllim. Po ti dilte shigjeta e dytë, nuk e bënte punën. Po ti dilte shigjeta e tretë, i fuste shigjetat prapë në trastë dhe e çelte fallin për herë të dytë dhe kështu vazhdonte, derisa ti dilte shigjeta e parë, ose edhe e dyta. Arabët besonin se shigjeta dilte nga trasta për veprim ose për ndalimin e punës me drejtimin dhe me ndihmën e idhullit. Prandaj Zoti ynë, e ndaloi këtë zakon të shëmtuar dhe fallin e ka numëruar faj të madh, kur thotë: «Secila prej atyre që u përmendën, është faj i madh»: ngënia e atyre mishrave të ndaluar, e edhe shtrirja fall me shigjeta.

«Sot u dëshpëruan mohuesit ngaqë nuk e zhdukën fenë tuaj». Mohuesit deri më sot mbanin shpresë se feja islame nuk do të përhapej dhe nuk do të rrënohej; por, sot ata e hoqën këtë shpresë dhe u dëshpëruan se u zhduk feja e tyre. Ky ajet ka zbritur në Haxh’xhin e Lamtumirës (Haxh’xhi Vedaë), ditën e Arefes, që qëlloi ditë e Xhuma, pas namazit të iqindisë.

«Dhe, mos i keni frikë ata, por më kini frikë Mua!»: Meqë sot mohuesit u dëshpëruan që nuk e zhdukën fenë tuaj, mos i keni më frikë ata, por mos u zhytni në punë të këqija, mos veproni kundër urdhrave të Mi, që edhe Unë t’ju ndihmoj që të jeni kurdoherë ngadhënjyes kundra armiqve të fesë suaj.

«Sot e plotësova fenë tuaj dhe e bëra të plotë mirësinë Time për ju; Jam i kënaqur prej jush që të keni si fe Islamin»: Me zbritjen e sureve të deritanishme, ju kam treguar hapur pikat themelore të besimit dhe të veprimit tuaj; për ju kam vënë rregulla për të nxjerrë dispozita për ato çështje që do të dalin më vonë e deri në ditën e kijametit. Kështu, Unë e plotësova fenë tuaj, së cilës nuk i ka mbetur asnjë e metë dhe e bëra të plotë mirësinë Time për ju, duke ju udhëzuar në rrugën e drejtë dhe duke ju bërë ngadhënjyes mbi armiqet tuaj. Unë jam i kënaqur prej jush që të keni si fe Islamin.

Fahri Raziu thotë se plotësimi i fesë, është bërë me zbërthimin e të gjitha çështjeve fetare dhe me tregimin e rregullave të zgjidhjes së atyre çështjeve që do të dalin (Ixhtihadit), deri në ditën e kijametit.

Pas zbritjes së këtij ajeti, Pejgamberi, alejhis'selam, ka jetuar tetëdhjetë e dy ditë dhe në ato dit nuk ka ndodhur ndonjë anullim dispozite dhe nuk ka zbritur ndonjë urdhër tjetër, veç atyre që patën zbritur.

Kur ka zbritur ky ajet, disa shokë të Pejgamberit janë gëzuar për plotësimin e fesë, por i madhi Ebu Bekr është hidhëruar shumë dhe ka vajtuar. Kur e pyetën përse po vajton? Ai tha: Ky ajet lë të kuptohet se Pejgamberi do të ndërrojë jetë së afërmi.

Nga përgjigja e të madhit Ebu Bekr – Zoti qoftë i kënaqur prej tij!, merret vesh se ai i kuptonte hollësitë e Kur'anit më shumë se të tjerët.

Në tefsirin Hazin tregohet se një jehudi, një ditë, i ka thënë të madhit Ymer: “Ju, këndon në Kur'an një ajet, i cili tregon se feja juaj është plotësuar dhe janë bërë të plota mirësitë e Zotit për ju. Sikur të na kishte zbritur ne ai ajet, ditën e zbritjes së tij, do ta zgjidhnim për ditë bajrami. I madhi Ymer i është përgjigjur jehudiut: “Unë e di se ku dhe kur ka zbritur ky ajet”. Me këtë përgjigje ai i thoshte jehudiut se ajeti ka zbritur ditën e Bajramit, në kohë Haxh'xhi, ditën e Xhuma dhe kështu ajo është ditë bajrami nga tri pikëpamje.

Zoti shpjegoi gjërat e ndaluara për t'u ngrënë e tregoi edhe dëshpërimin e mohuesve dhe plotësimin e fesë islame. Për të treguar edhe se lejohet ngrënia e atyre gjërave të ndaluara në gjendje ngushtice dhe vetëm aq sa për të ruajtur veten prej rrezikut të vdekjes, urdhëron e thotë:

«Kushdo që është i shtrënguar prej urisë së madhe, pa u prirur nga ndonjë mëkat, (mund të hajë gjërat e përmendura), sepse Zoti është falës e mëshirues».

Kuptimi: Siç u tha, mishi i atyre kafshëve që u përmendën më sipër është i ndaluar. Por, kur jeni në ngushticë prej urisë së madhe, lejohet ngrënia e atyre mishrave të ndaluara, por të hahet vetëm aq sa të kapërcehet rreziku i vdekjes, pa u pjerrë për ndonjë mëkat. Në këto kushte nuk bëheni fajtorë, sepse Zoti i fal ata që janë të detyruar të hanë nga të ndaluarat kur janë ngushtë.

* * *

«يَسْأَلُونَكَ مَاذَا أُحِلَّ لَهُمْ قُلْ أُحِلَّ لَكُمْ الطَّيِّبَاتُ وَمَا عَلَّمْتُم مِّنَ الْجَوَارِحِ مُكَلِّينَ تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللَّهُ فَكُلُوا مِمَّا أَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ وَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَرِيعُ الْإِسَابِ (4)»

[Jes'elùneke màdhà ubil'lel ehum kul ubil'le lekumu-t'taj'jibàtu ue mà al'lemtum minel-xhevàribi mukel'libijne tual'limunehun'ne mim'mà al'lemekumu-ll'llàbu fekulù mim'mà emsekne alejkum uedhkurnu-sme-ll'llàhi alejhi uet'teku-ll'llàbe in'ne-ll'llàbe

serij'ul-bisàbi]

«Të pyesin ty: “Ç’farë gjëje është e lejuar (hallal) për ata?» Thuaju (atyre, o i dashuri Im): “Për ju janë të lejuara të gjitha ato gjëra që janë të pastra; (është hallall për ju) edhe gjahu që zihet nga shtazët e shpendët që ju i kini mësuar të gjuajnë, mjeshtëri, të cilën jua ka mësuar Zoti ju. Pra, hani nga mishi i asaj gjuetie që i kapin e i ruajnë për ju shtazët gjahtare! Përmedneni emrin e Zotit kur të lëshoni shtazën gjahtare mbi gjahun! Kijeni frikë Allahun! Sepse Zoti është i shpejtë në llogaritjen e punëve tuaja».

Shpjegime

Në tefsirin e Taberit dhe të Hazinit thuhet se fjala: «taj’jibàt» është për “kafshët që theren me emrin e Allahut, mishin e të cilave Zoti ka lejuar të hahet, si dhe për të gjitha gjërat, të cilat natyra e njerëzve të moralshëm i konsideron të pastra e të shijshme dhe jo të ndyra e të pështira.

Në kohën e xhehaletit arabët i ndalonin vetes disa gjëra të shijshme. Me këtë ajet Zoti e ka flakur tej zakonin e tyre dhe ka lejuar ngrënien e të gjitha gjërave të pastra.

«Xhevàrih» quhen shpezët e kafshët gjahtare, si zagarë, langoj, skifterë, shqipe etj, të cilat njerëzit i mësojnë për të gjuajtur.

Për të qenë hallall gjahu i këtyre shpendëve e shtazëve gjahtare, duhet që ato të jenë të mësuara për të kapur gjah dhe, konsiderohen të mësuara, kur janë provuar tri herë.

Lejohet të haheht mishi i atij gjahu që e ka mbytur zagari ose skifteri i mësuar, por kur ata e sjellin gjahun të gjallë, patjetër, duhet të theret dhe, kur të lëshohet shpendi ose kafsha për gjah, është detyrë që gjuetari të përmendë emrin e Zotit.

Zoti ynë, për të frikësuar ata njerëz që janë të shkujdesur në dispozitat e Allahut, ajetin e përfundon, duke thënë:

“Kijeni frikë Allahun! Sepse Allahu është i shpejtë në llogaritjen e punëve të njerëzve.”

«الْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمْ الطَّيِّبَاتُ وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِي أَخْدَانٍ وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ (5)»

[Eljoume uhil'le lekumu-t'taj'jibàtu ue ta'àmu-l'ledbijne ùtul-kitàbe bil'lun lekum ue ta'àmukum bil'lun lebum uelmuhsanàtu minel-muëminàti uelmuhsanàtu mine-l'ledbijne ùtul-kitàbe min kablikum idhà àtejtumùhun'ne uxhùrehun'ne muhsinijne gajru

*musàfihijne ue là mut'tkbidhij akbdànin ue men jekfur bil-ijmàni fekad habita amelubù
ue huve fil-àkhireti mine-kbàsirijne]*

«Sot u bënë të lejuara (hallall) për ju të gjitha gjërat e pastra (taj'jibàtet); edhe ushqimet e atyre që u është dhënë libri janë të lejuara për ju; edhe ushqimet tuaja janë të lejuara për ata; gratë e ndershme (ose gratë e lira) ndër besimtare (u bënë të lejuara që ju ti merrni me kurorë); edhe gratë e ndershme (ose të lira prej atyre që u është dhënë libri para jush, janë të lejuara për ju), posa t'u jepni atyre paratë e kurorës; edhe ju vetë duhet të jeni të ndershëm, jo imoralë dhe as prej atyre që marrin ndonjë mikeshë fshehurazi. Kujtdo, që mohon besimin, i bëhet puna pa asnjë vlerë dhe në ahiret ai është nga të dëmtuarit».

Shpjegime

«Sot u bënë të lejuara (hallall) për ju të gjitha gjërat e pastra (taj'jibàtet)». Sot, ashtu siç u plotësuan punët e fesë tuaj, që janë çështje ahireti, po ashtu u plotësuan për ju edhe mirësitë e kësaj jete; sepse për ju u bë e lejuar që të hani të gjitha gjërat e pastra, të cilat natyra e saktë i shikon të shijshme, jo të pështira dhe jo të ndyra.

Në tefisrin e Nisaburiut thuhet se fjala «taj'jibàt» në këtë ajet, është për të gjitha ushqimet, të cilat shihen të shijshme dhe të pastra.

«Ushqimet e atyre që u është dhënë libri janë të lejuara për ju»: buka, gjella, frutat dhe të therurat e jehudinjeve të të krishterëve, janë të lejuara edhe për ju për ti ngrënë; por për ju nuk janë të lejuara të hani të therurat e idhujtarëve.

«Edhe ushqimet tuaja, janë të lejuara për ata»: Ju nuk bëni ndonjë mëkat, nëse u jepni nga buka dhe gjella juaj jehudinjeve dhe të krishterëve; gjithashtu, lejohet që ju të hani bukën e gjellën e njëri-tjetrit.

«Gratë e ndershme (ose gratë e lira) ndër besimtare (u bënë të lejuara që ju ti merrni me kurorë)».

Fjala «muhsanàt» është dhënë me fjalët “gratë e ndershme” dhe pastaj në kllapa u tha “ose gratë e lira”, domethënë, jo robëresha. Përkthimi i dytë është sipas medh'hebit të imam Shàfi'iut.

«Edhe gratë e ndershme (ose të lira prej atyre që u është dhënë libri para jush, janë të lejuara për ju), posa tu jepni atyre paratë e kurorës; dhe ju vetë duhet të jeni të ndershëm, jo imoralë dhe as prej atyre që marrin ndonjë mikeshë fshehurazi». Lejohet të martoheni me kurorë me vajzat e me vejushat e krishtera dhe jehudije, me kusht që atyre t'u jepen paratë e kurorës; por është më mirë të parapëlqeni femrat besimtare, sepse nëna mund ti japë fëmijës një edukatë kundër parimeve të fesë islame.

«Kujtdo që mohon besimin, i bëhet puna pa asnjë vlerë dhe në ahiret ai është nga të dëmtuarit». Kushdo që të mohojë detyrat fetare, ose të mohojë fjalën e shهادetit, shpërblimi i punëve të mira që ka bërë i shkon kot dhe

në ahiret, ai është nga të dëmtuarit. Pra, ajo grua që mohon detyrat e fesë islame, nuk mund të bashkohet në xhen'net me burrin e vet, i cili ka qenë besimtar.

* * *

Zoti, tregoi disa dispozita të hajes dhe të martesës. Për të treguar edhe punën e pastërtisë, Zoti urdhëron e thotë:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا
وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ
وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا وَإِنْ
كُنْتُمْ مَرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِّنْكُم مِّنَ الْغَائِطِ أَوْ
لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا
فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِّنْهُ مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ
مِّنْ حَرَجٍ وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ
تَشْكُرُونَ (6)»

[Ja ej'jube-l'ledhijne àmenù idhà kumtum ile-s'salàti fagsilù vuxhùbekum ue ejdijekum
ilel-meràfiki vemsebhù biru'ùsikum ue erxhulikum ilel-kaëbejni ue in kuntum xhunuben
fet'tab'herù ue in kuntum merdà eu alà seferin eu xhàe ehadukum minel-gà'iti eu
làmestumu-n'nisàe felem texhidù màen fetejem'memù saijden taj'jiben femsebhù
bivuxhùbikukum ue ejdijekum minbu mà jurijdu-ll'làbu lijexh'ale alejkum min harexhin
ue lakìn jurijdu lijutab'hirekum ue lijutim'me niëmetebù alejkum leal'lekum
teshkurùne]

«O ju që keni besuar! Kur të ngriheni për të falur namaz, lani fytyrat dhe duart tuaja deri te bërrylat dhe fshini (me dorë të lagur) kokat tuaja, lani edhe këmbët deri te nyjat. Po të jeni xhynyb, pastrohuni mirë e mirë! Por, nëse jeni të sëmurë, ose jeni në udhëtim e sipër, ose jeni afruar me gratë tuaja por nuk gjeni ujë, atëherë bëni tejem'mun me ndonjë gjë prej dheu të pastër! Pra, fshini me atë dhe të pastër faqet dhe duart tuaja! Zoti nuk do që të krijojë vështirësi për ju, por Ai do që të plotësojë mirësinë e Vet për ju që ju të falenderoni (kundrejt dhuntive të Zotit)».

Shpjegime

«O ju që keni besuar! Kur të ngriheni për të falur namaz»:

Besimtarë! Sa herë që të ngriheni për të falur namaz, është detyrë e domosdoshme që të jeni plotësisht të pastër, të pastër nga veset dhe nga ndyrësitë e dukshme që mund të jenë në trup e në rroba dhe në vendin ku do të faleni. Ndryshe, namazi juaj nuk është i vlefshëm. Kur të ngriheni për të falur namaz dhe nuk keni avdes, merrni avdes në këtë mënyrë:

«Lani fytyrat dhe duart tuaja deri te bërrylat dhe fshini (me dorë të lagur) kokat tuaja, lani edhe këmbët deri te nyjat». Pastaj falni namaz.

Në tefsirin e Taberit dhe të Hazinit thuhet: Megjithëse nga ajeti kuptohet se ai që do të ngrihet për të falur namaz, ka detyrë të marrë abdes,

edhe nëse ka pasë marrë abdes disa orë më parë. Është vërtetuar me Ixhmài Um'met – fjalën e të gjithë dijetarëve islamë – se me këtë urdhër janë të detyruar vetëm ata që nuk kanë abdes. Bejzaviu thotë se ditën e çlirimit të Mek'kës, Pejgamberi, ka falur të pesë kohët e namazeve me abdesin e mëngjesit. Pra, ajeti ka këtë kuptim:

«Besimtarë! Kur të ngriheni për të falur namaz dhe jeni pa abdes, merrni abdes në mënyrën e treguar!»

Pasuesit e medh'hebit "Hanefij" thonë se kur merret abdes, nuk është kusht të bëhet nijet, sepse, nëse nijeti do të ishte kusht, Zoti do t'a përmendte atë në këtë ajet. Pra, nëse njeriu i lan gjymtyrët që u përmendën pa i shkuar mendja për abdes dhe pastaj fal namaz, namazi i tij është i vlefshëm, por nuk ka sevapin e marrjes abdes, për shkak se ai mori abdes pa nijet, kur dihet se fitimi i sevapit varet nga nijeti. Por, pasuesit e medh'hebit "Shàfi'i" thonë se edhe për marrjen abdes nijeti është kusht, sepse marrja abdes është detyrë më vete dhe, në çdo detyrë kryesore nijeti është kusht.

Katër veprimet e treguara në këtë ajet domethënë, larja e duarve bashkë me bërrylat, larja e fytyrës, dhënia mes'h kokës, larja e këmbëve me gjithë nyjet, janë kushtet e abdesit. Abdesi është i pavlefshëm po nuk u bë qoftë edhe njëri nga këto veprime. Por pa abdes nuk lejohet të falet namaz.

Abdesi – (me disa veprime të tjera që janë sun'net dhe mustehab), merret sipas mënyrës që vijon: bëhet nijeti për të marrë abdes, lahen duart deri te kyçet tre herë; shtihet ujë në gojë dhe në hundë nga tre herë; lahet fytyra tre herë; lahet dora e djathtë dhe pastaj e majta deri mbi bërrylat nga tre herë; laget dora e djathtë dhe i jepet mes'h kokës vetëm një herë; lagen duart dhe jepet mes'h pjesës së pasme të llapave të veshëve dhe me gishtin tregues pastrohen vrimat e veshëve; me shpinën e dorës i jepet mes'h qafës një herë; lahen këmba e djathtë dhe këmba e majtë nga tre herë deri mbi nyjat.

Zoti, tregoi se kur njeriu ngrihet për të falur namaz, patjetër duhet të jetë i pastër. Për të treguar edhe se është urdhër i prerë (farz) i Zotit që njeriu të lahet kur është xhynyb, urdhëron e thotë:

"Po të jeni xhynyb, pastrohumi mirë e mirë!", d.m.th, lani gjithë trupin, pastaj falni namaz!

Xhynyb i thonë asaj gjëndjeje të njeriut kur i ka rrjedhur sperma me shije, ose kur ka kryer marrëdhënie me bashkëshorten, qoftë edhe pa rrjedhje të spermës. Xhynyb është edhe gruaja gjatë të përmuajshmeve e gjatë lehonisë.

Nga trajta e foljes «fet'tah'herù», kuptohet se njeriu xhynyb e ka farz të lajë trupin vend për vend; prandaj nuk lejohet të lihet pa u larë qoftë edhe vendi më i vogël i trupit. Gjithashtu, është farz larja e gojës dhe e hundës.

Larja bëhet kështu:

Në fillim lahen duart; pastaj lahen vendet nga dalin ndyrësitë; lahet gjysma e trupit, nga kërthiza deri poshtë; merret avdes rregullisht; lahet koka; lahet ana e djathtë e pastaj ana e majtë.

Fërkimi i trupit është sun'net dhe jo farz, domethënë, nuk është farz fërkimi i çdo pjese të trupit, por mjafton që ato të lagen. Pejgamberi – qoftë bekuar! – ka thënë: *«Kur të laheni, lani çdo qime të trupit dhe lëkurën pastrojeni, sepse në fundin e çdo qimje, ka një xhynybillëk»*.

Zoti tregoi pastrimin e vogël, që është abdesi dhe pastrimin e madh, që është larja e trupit. Për të treguar edhe se kur nuk gjendet ujë për t'u larë, ose për të marrë abdes, është vaxhib të bëhet tejem'mum, urdhëron e thotë:

«Por, nëse jeni të sëmurë, ose jeni në udhëtim e sipër, ose dilni nga nevojtorja, ose jeni afruar me gratë tuaja por nuk gjeni ujë, atëherë bëni tejem'mun me ndonjë gjë prej dheu të pastër!». Ai që do të ngrihet për të falur namaz, është i detyruar të marrë abdes, ose në rast nevojë të lahet.

Por në qoftë se është i sëmurë dhe ka frikë se përdorimi i ujit e dëmton, ose është në udhëtim e sipër, ose është pa abdes a xhynyb dhe nuk gjen ujë, atëherë le të bëjë tejem'mum me ndonjë gjë prej dheu të pastër! Pra, fshini me atë gjë prej dheu të pastër fytyrat dhe duart tuaja!

Nijeti për tejem'mun është vaxhib; prandaj tejumum'mi pa nijet nuk është i vlefshëm.

Tejem'mumi merret kështu:

Mbështetni dy duart mbi dhe të pastër dhe fërkoni faqet; mbështetni të dyja duart përsëri në dhe dhe fërkoni duart deri mbi brrylat; me dorën e majtë fërkohet dora e djathtë dhe pastaj me dorën e djathtë fërkohet dora e majtë.

Meqenëse tejem'mumi zë vendin e abdesit, ato gjëra që prishin abdesin, prishin edhe tejem'umin. Prandaj, në rast se tejem'mumi priset, duhet të përsëritet.

Lejohet të bëjë tejem'mun ai që është në udhëtim e sipër, qoftë edhe kur është duke shkuar në një fshat të afërt.

Për të treguar edhe shkakun e lejimit të tejem'mumit Zoti urdhëron e thotë:

«Zoti nuk do që të krijojë vështirësi për ju, por Ai do që të plotësojë mirësinë e Vet për ju, që ju të falenderoni (kundrejt dhuntive të Zotit)». Në urdhrin që ka dhënë Zoti për pastrim, nuk ka dashur që të na vërë në vështirësi, sepse, Ai ka dhënë lejë për ju që të bëni tejem'mum. Po të donte vështirësi Zoti për ne, do të urdhëronte patjetër të lahemi me ujë; atëherë ne do të gjendeshim në vështirësi për të gjetur ujë. Por Zoti do që ne të pastrojmë trupin tonë nga zhuli e ndyrësitë, aq sa të jetë e mundur. Por Zoti do edhe pastrimin tonë prej fajesh dhe kështu Ai i plotëson mirësitë e Tij për ne dhe ne e falenderojmë ashtu siç e meriton Ai.

Me të vërtetë, urdhri i Zotit për pastrim është një mirësi shumë e madhe e Allahut për ne. Prandaj duhet ta falenderojmë Atë posaçërisht për këtë urdhër që na ka dhënë. Pejgamberi - qoftë bekuar! – në një hadith ka thënë:

«*Bunije-d' dijnu ale-n'nedhâfeti*»: “Feja islame është ndërtuar mbi pastërtinë.” Pra, muslimani duhet të ketë besim të pastruar nga gjërat e kota, duhet të ketë shpirt të pastruar nga veset e këqija, duhet të ketë ndërgjegje të kulluar nga qëllimet e poshtra; duhet të jetë i pastër edhe në trup, në rroba e në vendin ku banon dhe ku falet e lutet.

* * *

Zoti tregoi disa urdhra për detyrimet tona. Për të treguar edhe mjetet me të cilat bëhen të pranueshme ato detyrime, Zoti urdhëron e thotë:

«وَاذْكُرُوا اللَّهَ نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَمِيثَاقَهُ الَّذِي وَاثَقَكُمْ بِهِ إِذْ قُلْتُمْ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ (7)»

[*Uedhkurû ni'etemet-ll'llâhi alejkum ue mijthâkahu-l'ledhij vâthekakum bihî idh kulum semîenâ ue eta'enâ uet'teku-ll'llâhe in'ne-ll'llâhe alijmun bidhâti-s'sudûri*]

«Kujtojeni (o besimtarë!) mirësinë e Zotit për ju dhe besën e fortë që ju e keni lidhur me Të, kur thatë: “E dëgjuam dhe u bindëm”. Kijeni frikë Zotin (ruhuni nga thyerja e besës), sepse Zoti i di plotësisht sekretet e zemrave».

Shpjegime

“Mirësia e Zotit” është për fenë islame dhe “besa e lidhur me Të” është për besën që kanë lidhur sahabët e nderuar në Hudejbij⁵⁵ me Pejgamberin që ti binden atij në çdo urdhër. Pra ajeti do të thotë: “Besimtarë! Mbajeni gjithmonë parasysh mirësinë që Zoti ju ka bërë myslimanë! Mos e harroni atë mirësi të madhe, por kujtojeni atë kurdoherë, që ti bëni falenderimin e duhur Atij, zbatoni deri në një urdhrat e Zotit me zell e me çiltëri, sepse vetëm kështu veprat tuaja bëhen të pranueshme te Zoti! Kujtojeni besën e forcuar të Zotit që keni lidhur me Pejgamberin, kur i thatë atij: “E dëgjuam dhe u bindëm.” Kijeni frikë Zotin! Mos veproni kundër urdhrave të Tij dhe ruhuni nga thyerja e besës që i keni dhenë Pejgamberit, sepse Zoti i di plotësisht sekretet e zemrave tuaja”.

* * *

Zoti tregoi disa detyra që na ka vënë ne. Për të treguar edhe se duhet përlulje ndaj atyre detyrave, Zoti urdhëron e thotë:

⁵⁵ Besa, që kanë lidhur sahabët me Pejgamberin në Hydejbij⁵⁵ është e dëgjuar në historinë islame dhe quhet «Bej'atu-rr-ridvân». Për këtë do të jepen shpjegime të gjera në suren «El-Fet'h».

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ
وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَا نُ قَوْمٍ عَلَى أَلَّا تَعْدِلُوا اعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ
لِلتَّقْوَى وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ (8)»

[Jà ej'jube-l'ledhijne àmenù kùnù kav'vàmijne lil'làbi shubedàe bilkisti ue là
jexhbrimen'nekum shene'ànù koumin alà el'là taëdilù iëdilù huve akrebu lit'takvâ
uet'teku-ll'llàbe in'ne-ll'llàbe khabijrun bimà taëmelùne]

«O ju që keni besuar! Bëhuni të qendrueshëm për Zotin (vazhdoni të kryeni urdhrat e Zotit)! Bëhuni dëshmues me të drejtë! Le të mos ju shtyjë mëria që keni ndaj një kombi për të mos bërë drejtësi! Bëni drejtësi! Ajo (drejtësia) është shumë afër devotshmërisë (takvasë). Kijeni frikë Allahun! Sepse Allahu i di plotësisht punët që ju bëni».

Shpjegime

Fahri Raiziu thotë se ky ajet i madhëruar përfshin shpirtin urdhrave të Allahut. Në themel, ato përmbledhen në dy pika: a) nderimi i urdhërave të Zotit; 2) mëshirë për krijesat e Zotit. Me frazën «Bëhuni të qendrueshëm për Zotin», theksohet pika e parë. Me frazën «Bëhuni dëshmues me të drejtë» theksohet pika e dytë.

Nga fraza «Le të mos ju shtyjë mëria që keni ndaj një kombi për të mos bërë drejtësi», kuptohet qartë ndalimi i padrejtësisë edhe ndaj atyre që i keni mëri. Prandaj, si ndaj fisit e mikut, ashtu edhe ndaj të huajve e armiqve është detyrë të sillësh me drejtësi - me fjalë e me punë. Pas asaj fraze, Zoti urdhëron prerazi: «Bëni drejtësi!». Kjo do të thotë se edhe ndaj armiqve të Zotit, të cilët janë mohues (qafirë), veproni me të drejtë! Më pas, Zoti e ka cilësuar drejtësinë me këto fjalë: «Ajo është shumë afër takvasë». Kjo do të thotë se drejtësia është një punë që u ka hije atyre njerëzve, të cilët e ruajnë veten nga gjërat e ndaluara.

Zoti e ka përfunduar ajetin me këto fjalë: «Kijeni frikë Allahun! Sepse Allahu i di plotësisht punët që ju bëni». Pra, ruhuni dhe mos veproni kundër urdhrave të Zotit, sepse Ai e di shumë mirë ç'punoni ju dhe, sipas veprave tuaja, jep edhe shpërblimin a ndëshkimin.

* * *

Zoti, për të treguar se çfarë u ka premtuar atyre që respektojnë dispozitat e mësipërme urdhëron e thotë:

«وَعَدُ اللَّهِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ (9)»

[Veade-ll'llàhù-l'ledhijne àmenù ue amilu-s'sàlibàti lehum magfîretun ue exhrun
adhijmun]

«Zoti u premtoi atyre që besojnë dhe bëjnë punë të mira se për ata ka falje dhe një shpërblim shumë të madh».

Shpjegime

Pas foljes: «veade» - “premtoi” Zoti ka prurë emrin e madhëruar “All’llah”, që shënon Vetën e Tij të pajisur me të gjitha cilësitë e plota si Zot dhe pa asnjë të metë. Nga kjo nënkuptohet se premtimi është i pakthyeshëm. Pse? Sepse mosmbajtja e një premtimi rrjedh nga padija e nga pazotësia, ose sepse premtuesi ka nevojë për vete. Por, Zoti është i ditur, Zoti është i gjithëfuqishëm, Zoti nuk ka nevojë për asgjë e për askënd. Atëherë nuk ka asnjë shkak që Ai të mos e mbajë premtimin e vet.

Ky ajet përfshin dy faktorët e lumturisë së njeriut për jetën e pasosur, që janë: a) falja e fajeve; b) shpërblimi i madh për njeriun. Por meqenëse këto dy faktorë varen nga besimi e nga puna e mirë, njerëzit që nuk i besojnë së vërtetës dhe nuk bëjnë punë të mira, nuk do ta arrijnë atë lumturi.

* * *

«وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ
الْجَحِيمِ (10)»

[Uel’ledhijne keferu ne kedh’dhebù bi’ajätinà ulàike as’hàbul-xhehijmi]

«Ata që mohuan dhe përgënjeshtruan argumentet Tona, ata janë të xhehen’nemit». Ata nuk do ti ndahen kurrë atij.

Shpjegime

Bejzaviu thotë se Zoti me madhërinë e vet, sa herë që në Kur’anin kerijm ka treguar ndonjë sihariq për besimtarët, pas tij ka treguar edhe pësimet që do t’u ndodhin qafirëve. Me këtë mënyrë ka respektuar rregullin e thirrjes në të vërtetën: kur njerëzit thirren për të ndjekur udhën e drejtë dhe u tregohet fundi i mirë i bindjes ose fundi i keq për mosbindjen, bën përshtypje të thellë në zemrat e njerëzve. Prandaj është në rregullin e të madhit Zot që në Kur’anin kerijm të përmenden njëri pas tjetrit premtimi e kërcënimi, nxitja për punë të mira dhe frikësimi për punët e këqija.

* * *

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ هُمْ
قَوْمٌ أَنْ يَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ فَكَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَاتَّقُوا
اللَّهَ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ (11)»

[Jà ej’jube-l’ledhijne àmenù-dhkurù niëmete-ll’làhi alejkum idh hem’me kounmun en
jebsutù ejdijehum fekef’fe ejdijehum ankum uet’teku-ll’làhe
ue ale-ll’làhi feljetevek’kelil-muëminùne]

«O ju që keni besuar! Kujtojeni mirësinë që ka bërë Zoti për ju: kur një komb (një grup njerëzish) bënë qëllim të zgjasin duart e veta mbi ju (t’ju vrasin), por Zoti në çast i shporri duart e tyre prej jush (ua la të shuar të keqen që donin të kryenin). Dhe, kijeni frikë Zotin (ruajeni veten që të mos i kundërshtoni urdhrat e Zotit!) Le të mbështeten besimtarët vetëm në Zotin!»

Shpjegime

“Kombi që bënë atentat” (sui kasd) kundër Pejgamberit me shokë dhe që ua dështoi Zoti, është për “jehudinjtë e fisit beni Nedhijr.”

Pejgamberi – qoftë i bekuar!, bashkë me Ebu Bekrin, Ymerin, Osmanin e Aliun – Zoti qoftë i kënaqur prej të gjithëve! shkuan në kabilen beni Nedhijr për të kërkuar ndihmë prej tyre⁵⁶ për të paguar dijetin për dy vetat e vrarë në pabesi dhe ranë bujtës në shtëpinë e Kaëb bini Eshrefit. Pasi u kanë treguar qëllimin e vizitës jehudinjtë, ata i kanë thënë: “Zotëria juaj qëndroni këtu e ne po dalim të përgatisim bukën e drekës dhe të mbledhim ndihmën e kërkuar.” Sapo dolën jashtë, vendosën që të rrokullisnin një gur mokre prej kulmit të shtëpisë dhe të vrisnin aty Pejgamberin me shokët e tij. Kur jehudinjtë po e përgatisnin tinëz atë tradhti, Zoti e lajmëroi Pejgamberin dhe ky me shokët e vet u ngritën e u larguan nga ai vend. Kështu u dështoi atentati jehudinjtë. Shpëtimi i Pejgamberit me shokë prej atij atentati është një mirësi shumë e rëndësishme e Allahut. Prandaj Zoti i ka urdhëruar myslimanët që ta kujtojnë atë mirësi, të ruhen nga mëkatet dhe të mbështeten vetëm në mëshirën e të madhit Zot, sepse mëshira e Tij është e vetmja që i mbron ata.

Kundër Pejgamberit me shokë janë bërë shumë atentate, por Zoti i ka ruajtur ata.

* * *

Zoti tregoi atentatin e dështuar të jehudinjtë. Për të treguar edhe se si e kanë zakon ata të thyejnë besën, urdhëron e thotë:

«وَلَقَدْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَآئِيلَ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيبًا وَقَالَ اللَّهُ إِنِّي مَعَكُمْ لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلَاةَ وَآتَيْتُمُ الزَّكَاةَ وَآمَنْتُمْ بِرُسُلِي وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَأَقْرَضْتُمُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا لَأُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَلَأُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ (12)»

[Ue lekad ekhadhe-ll'lähu mijthàka benij isràijle ue beathnà minhumu-thnà ashere nekijben ue kale-ll'lähu in'nij meakum lein ekamtumu-s'salâte ue àtejtumu-ž'žekâte ue àmentum birusulij ue až'žertumubum ue akradtumu-ll'lähe kardan basenen leukes'fîren'ne ankum sej'jiàtikum ue leudkhilen'nekum xhen'nàtim texhrij min tabtibeh-enhàru femen kefere baède dbàlike minkum fekad dal'le sevàe-s'sebijli]

«Betohem në madhërinë Time se me të vërtetë, Zoti u kishte marrë besën benij israilëve dhe caktuam nga ata dymbëdhjetë komandantë. Zoti u tha (atyre kur u mori besën): “Unë jam bashkë me ju (do t’ju ndihmoj), në qoftë se ju kryeni faljen e namazit, jepni zekatin, besoni pejgamberët e Mi, i

⁵⁶ Sipas marrëveshjes që patën lidhur me ta, kur u vendosën në Medine.

nderoni ata dhe i jepni Zotit një hua të bukur (në qoftë se ndihmoni me para për luftë); atëherë Unë, patjetër që do ti mbuloj të këqijat tuaja dhe do tu shtie në xhen'nete, poshtë të cilëve rrjedhin lumenj. Por, kushdo prej jush që do të bëhet qafir pas kësaj (bese që dhatë), me të vërtetë, e ka humbur udhën e drejtë».

«فِيمَا نَقُضُهُمْ مِيثَاقَهُمْ لَعْنَاهُمْ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةً يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ وَلَا تَزَالُ تَطَّلِعُ عَلَى خَائِنَةٍ مِنْهُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاصْفَحْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ (13)»

[Febimà nakdihim mijthàkabum lean'nàhum ue xbealnà kulùbehum kàsijeten jubarr'rrifùnel-kelime an mevàdi'ihí ue nesù hadh'dhan mim'mà dbukirù bibí ue là tezàlu tet'tali'u alà kbàinetin minbum il'là kalijlen minbum faëfu anbum uasfab in'ne-ll'làhe jubib'bul-mubsinijne]

«Për shkak të thyerjes së bësës që kishin dhënë, Ne i mallkuam ata dhe zemrat e tyre i ngurësua (i bëmë si gurë). Ata i ndërlikojnë fjalët e Zotit nga vendet e veta dhe harruan një pjesë nga këshillat që u ishin dhënë. Ti, gjithnjë do ta kuptosh tradhtinë e tyre, përveç një pakice prej tyre (të cilët nuk tradhtojnë); pra ua fal atyre fajet dhe mos i ndëshko, sepse Zoti i do ata që bëjnë mirë».

Shpjegime

“Thyerja e besës” prej benij israilëve, është për “mosbesimin e tyre ndaj Pejgamberëve të Zotit”. Për këtë shkak, Zoti i ka mallkuar ata dhe i ka ngurësuar zemrat e tyre, deri në atë masë sa atyre nuk u bën përshtypje asnjë këshillë; ata i ndërlikojnë fjalët e Zotit, nuk i marrin në kuptimin e vet, por i shtrembërojnë e i ndryshojnë sipas dëshirës së tyre.

Jehudinjtë i harruan dhe i lanë pas dore një pjesë të këshillave që u kishte dhënë Zoti në Teurat, që ata të besonin në profetësinë e të madhit Muham'med dhe të ndihmonin fenë islame. Ata silleshin gjithnjë me tradhti ndaj Pejgamberit. Prandaj Zoti i thotë Muham'medit: “Ti o i dashuri Im, gjithnjë do të kuptosh tradhtinë e tyre, përveç një pakice prej tyre (të cilët janë berë myslimanë dhe nuk tradhtojnë). Por ti ua fal atyre fajet dhe mos i ndëshko (s'ka gjë, ata le të bëjnë të tyren dhe ti bëj tënden), sepse Zoti i do ata që bëjnë mirë”.

* * *

Zoti, për të treguar se dhe të vetëquajturit «Nesàrà» (të krishterë) e kanë harruar një pjesë të këshillave dhe e kanë thyer besën që u kishte marrë Zoti nëpërmjet të madhit Ijsa, urdhëron e thotë:

«وَمِنَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَى أَخَذْنَا مِيثَاقَهُمْ فَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ فَأَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ

إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَسَوْفَ يُنَبِّئُهُمُ اللَّهُ بِمَا كَانُوا
يَصْنَعُونَ (14)»

[Ue mine-l'ledhijne kàlù in'nà nesàrà ekhadhnà mijthàkahum fenesù badh'dhan
mim'mà dhukirù bibí feagrejna bejnebumul-adàvete uelbagdàe ilà joumil-kijàmeti ue
soufe jubej'jinubum-ll'llàhu bimà kànù jasne'ùne]

«Edhe prej atyre që thanë vetë se ne jemi Nesàrà (të krishterë) morëm besën (po në atë mënyrë që e kishim marrë edhe prej beni israilëve), por harruan një pjesë të këshillave që u janë bërë atyre (në “Inxhijl” Ungjill). (Edhe këta e thyen atë besë), atëherë edhe Ne futëm në mes tyre armiqësinë dhe urrejtjen (dhe kjo grindje) do tu vazhdojë deri ditën e kijametit. Së shpjeti Zoti do ti tregojë atyre ndëshkimin për punët e këqija që kanë bërë».

Shpjegime

Në tefsirin “Hazin” thuhet se fraza «thanë vetë se ne jemi Nesàrà» do të thotë: ata mëtojnë e thonë se janë nesàrà. Por nuk janë të tillë. Ata pranuan dispozitat e Inxhijlit (Ungjillit), por për punën e të madhit Muham'med i lanë pasdore ato dispozita dhe i harruan. Prandaj nuk e meritojnë atë emër të bukur. Dhe për ndëshkim Zoti, ka futur grindjen fetare e politike ndërmjet tyre, deri në atë shkallë sa nuk do të pajtohen shok me shok deri ditën e kijametit.

* * *

Pasi tregoi se jehudinjtë dhe të krishterët nuk e kanë mbajtur besën që u kishte marrë Zoti, për ti thirrur ata që ti besojnë së vërtetës, Ai urdhëron e thotë:

«يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا مِمَّا
كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ
نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ (15)»

[Jà ehlel-kitàbi kad xhàekum resùlunà jubej'jinu lekum kethijren mim'mà kuntum
tukhfùne minel-kitàbi ue jaëfù an kethijrin kad xhàekum mine-ll'llàhi nùrun ue
kitàbun mubijnun]

«O ehli kitabë! Me të vërtetë, te ju erdhi i Dërguari Ynë (Muham'medi). Ai ju tregon ju shumë gjëra të librave nga ato që ju i fshihni dhe shumë gjëra i fal. Me të vërtetë, te ju erdhi nga ana e Zotit një dritë e madhe, një libër i qartë». Atëherë, përse nuk i besoni!

Shpjegime

“Ehli kitabët” (zotëruesit e librit), është edhe për “jehudinjtë edhe për të krishterët”. “Çeshtjet që fshihnim ata” është për ajetet e librave të tyre që tregojnë cilësitë e Profetit më të fundit dhe për “ajetin e ndëshkimin me gjuajtje me gurë të imoralit dhe të imorales (rexhmit)”- ajete këto që çifutët

e Medines deshën t'i fshihnin sepse donin të shpëtonin prej këtij ndëshkimi një pasanik imoral, duke dhënë mitë, por Pejgamberi ua gjeti atë ajet në Teurat e ua tregoi. Ky rrëfim i Pejgamberit, numërohet si mrekulli, sepse ai nuk dinte as të shkruante e as të lexonte.

Për të theksuar se Pejgamberi i dinte të gjitha çështjet e përmendura në librat e tyre, të cilat ata donin t'i fshihnin, në ajet thuhet: «Ai ju tregon ju shumë gjëra të librave nga ato që ju i fshihni dhe shumë gjëra i fal».

“Drita e madhe është për Kur'anin e madhëruar.”

Ebu Suud efendiu thotë se në këtë ajet, ka një kritikë të madhe për ehli kitabët; sepse fjala «Resulunà» - i dërguari Ynë –shënon një nderim të madh për Pejgamberin; po ashtu, kjo fjalë lë të kuptohet se Zoti i thërret robt e Vet që ta ndjekin e t'a nderojnë atë. Pra, ehli kitabët i dinin këto të drejta më parë se çdokush tjetër e ata duhej të vepronin sipas së drejtës, por përku-ndërzi, ata guxuan të ndryshonin edhe dispozitat e librave dhe të mos i besonin Pejgamberit të Zotit. Prandaj ata e meritojnë këtë kritikë.

* * *

«يَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ وَيُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ (16)»

[Jehdij bibi-l'làhu meni-t'tebee ridvànèhù subule-s'selàmi ue jukëbrìxhubum mine-dh'dhulumàti ile-n'nùri bi idhnihí ue jehdijebum ilà siràtin mustekijmin]

«Me atë libër Zoti, i udhëzon ata që ndjekin kënaqësinë e Tij në rrugën e shpëtimit dhe i nxjerr prej errësirave në dritë dhe, me lejen apo dashjen e Vet, i çon në udhën e drejtë».

Shpjegime

Fjala «ridvànèhù» - kënaqësinë e Zotit- është për fenë islame dhe fjala «subul-s'selàmi» - udhën e shpëtimit është për “udhën e teuhjdit, besimi se Zoti është Një dhe i Vetëm, sepse fjala “Selàm” është njëri nga emrat e bukur të Zotit; pra, udha e Zotit është udha e Njësimit të Zotit.

“Errësirat” është për “errësirat e qyfrut dhe të padijes”; “drita” është për “dritën e besimit”; fraza «siràtin mustekijmin» udhë e drejtë – është për “fenë e vërtetë”.

Me këtë ajet Zoti u premton atyre që ndjekin fenë islame, nga e cila Zoti është i kënaqur me tri gjëra:

1. Dërgimin në bregun e shpëtimit; 2. Nxjerrjen nga errësira e mohimit (qyfrut) dhe e padijes, në dritën e besimit e të diturisë; 3. Udhzimin e tyre në rrugën e drejtë.

* * *

Zoti, pasi i porositi ehli kitabët që të pranojnë fenë islame, tregoi edhe çfarë u ka premtuar atyre për këtë. Për të treguar edhe besimin e dobët të disa të krishterëve, urdhëron e thotë:

«لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ أَنْ يُهْلِكَ الْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ وَفِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (17)»
[Lekad kefere-l'ledhijne kàlû in'ne-ll'làhe huvel-Mesijhu-bnu Merjeme kul femem jemliku mine-ll'làhi shej'en in eràde en jublikel-Mesijha-bne Merjeme ue um'mehû ue men fil-erdi xhemij'an ue lil'làhi mulku-s'semàvati uel-erdi ue mà bejnehumà jakhluku mà jeshà'u nell'llàhu alà kul'li shej'in kadijrun]

«Betohem në Vetën Time si Zot se me të vërtetë, mohues janë ata që thonë se Zoti është Mesijhu, biri i Merjemes. Thuaju (atyre, o i dashuri Im): kush mund ta pengojë diçka nga punët e Zotit? Nëse Ai dëshiron, e zhduk Mesijhun, birin e Merjemes e nënën e tij dhe çdo gjë që është në faqen e dheut? Prona të Allahut janë qiejt, toka dhe gjithçka që gjendet ndërmjet tyre. Ai krijon ç'të dëshirojë. Zoti është plotësisht i fuqishëm për gjithçka».

Shpjegime

«Betohem në Vetën Time se me të vërtetë, mohues janë ata që thonë se Zoti është Mesijhu, biri i Merjemes». Kuptimi: i adhuruar me të drejtë është vetëm Zoti dhe udha e drejtë, është udha e Njësimit të Zotit; prandaj betohem se me të vërtetë, u bënë mohues ata që thanë: «Zot është Mesijhu, biri i Merjemes dhe jo dikush tjetër».

«Thuaju (atyre o i dashuri Im): kush mund ta pengojë diçka nga punët e Zotit? Nëse Ai dëshiron, e zhduk Mesijhun të birin e Merjemes e nënën e tij dhe çdo gjë që është në faqen e dheut?»

Kuptimi: (i dashuri Im! Për t'u mbyllur atyre gojën) thuaju: kush mund të ndalojë Zotin nëse Ai dëshiron të zhdukë Mesijhun, të birin e Merjemes e nënën e tij dhe gjithë njerëzit që janë mbi faqen e dheut? Askush. Pra, si besoni se Mesijhu është Zot, kur ai nuk mund të shpëtojë veten nga zhdukja?

«Prona të Allahut janë qiejt, toka dhe gjithçka që gjendet ndërmjet tyre».

Kuptimi: askush nuk mund ta ndalojë Zotin nga dëshira e Tij, sepse qiejt, Toka dhe gjithçka që është ndërmjet tyre, janë pronë e Allahut; e nuk ka të drejtë askush ti përziehet Atij në pronën e vet.

Që Zoti të numërohet Zot, ai duhet të jetë pronar i qiejve, i tokës dhe i gjithçkaje që gjenden ndërmjet tyre; kurse i madhi Ijja që nuk është pronar i asgjëje, sigurisht që nuk është Zot.

«Ai krijon ç'të dëshirojë; Zoti është plotësisht i Fuqishëm për gjithçka».

Kuptimi: Zoti krijon ç'të dëshirojë dhe me atë mënyrë që dëshiron Vetë; p.sh: Ademin e krijoi pa nënë e pa baba, Havanë e krijoi pa nënë dhe Ijsanë e krijoi pa baba.

Prej kësaj fraze nënkuptohet se Zoti është Ai që krijon ç'të dojë dhe si të dojë; kurse i madhi Isa, nuk mund të krijojë asgjë pa lejen e Zotit; prandaj ai nuk mund të jetë Zot. Zoti është i plotpushtetshëm për çdo gjë, kurse i madhi Ijsa nuk ka fuqi për çdo gjë; prandaj Ijsai nuk mund të jetë Zot.

* * *

Zoti, për të hedhur poshtë disa besime të tjera të krishterëve, urdhëron e thotë:

«وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى نَحْنُ أَبْنَاءُ اللَّهِ وَأَحِبَّاؤُهُ قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُم بِذُنُوبِكُمْ بَلْ أَنْتُمْ بَشَرٌ مِّمَّنْ خَلَقَ يَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ (18)»

[*Ue kàletil-jehûdu nen'nesàrà nahnû ebnàû-llâhi ue ehib'bàûhu kul felime juadh'dhibukum bidhunûbikum bel entum besherun mim'men khaleka jagfiru limen jeshàû ue juadh'dhibu men jeshàû ue lil'lâhu mulku-s'semàvâti uel-erdi ue mà bejnehumà ue ilejhi-mesijru*]

«Jehudinjtë dhe të krishterët thanë se ne jemi bijtë e Zotit dhe miqtë e Tij. (Thuaju, o i dashuri Im!): atëherë përse u ndëshkon Ai ju për shkak të fajeve tuaja? Jo, ju jeni vetëm nga njerëzit që Ai i ka krijuar. Ai e fal cilin të dojë dhe ndëshkon cilin të dojë; sepse pronë e Zotit janë qiejt, toka dhe gjithçka që gjendet në mes tyre dhe, në fund, vetëm te Ai do të shkohet».

Shpjegime

Në tefsirin e Taberit dhe të Hazinit thuhet se disa nga jehudinjtë kanë shkuar në audiencë të Pejgamberit, i cili sipas detyrës së shejtë që kishte, i ka thirrur ata në një fjalë të drejtë: nëse nuk e pranoni të drejtën, Zoti do t'ju ndëshkojë. Jehudinjtë i kanë thënë Pejgamberit: «Ne jemi bijtë e Zotit dhe miqtë e Tij, prandaj Ai nuk na ndëshkon ne». Për këto fjalë ka zbritur ajeti, për t'u refuzuar atyre pretendimin, si dhe pretendimin e të krishterëve.

Zoti, thëniet e jehudinjve dhe të të krishterëve në këtë ajet i ka hedhur poshtë me pesë mynyra:

1. Me frazën «Atëherë, përse ju ndëshkon Ai ju për shkak të fajeve tuaja?», që do të thonë: sikur të jetë e drejtë fjala që thoni ju se jemi bijtë e Zotit e miqtë e Tij, Ai nuk duhet t'ju ndëshkojë ju asnjëherë, sepse babai fëmijën dhe miku mikun s'është zakon ti ndëshkojë; pra, meqë Zoti ju ndëshkon, fjala juaj s'është e drejtë.

2. Me frazën «Jo, ju jeni vetëm nga njerëzit që Ai i ka krijuar», që do të thotë: nëse ju do të isht bijtë e Zotit, nuk do të ishit njerëz si gjithë të tjerët; por edhe ju vetë e pohoni pa pikë dyshimi se jeni njerëz të krijuar.

3. Me frazën «Ai e fal cilin të dojë dhe e ndëshkon cilin të dojë», që do të thotë: edhe ju jeni nga ata njerëz që shpresoni falje dhe keni frikë prej ndëshkimit të Zotit; pra, nëse do të ishit bijtë e Zotit, nuk do të kishit frikë prej ndëshkimit të Tij.

4. Me frazën «Sepse pronë e Zotit janë qiejt, toka dhe gjithçka që gjendet në mes tyre», që do të thotë: edhe ju o ehli kitabë, jeni prej atyre që gjendeni në mes qiellit e tokës, që janë pronë e Zotit dhe ju jeni robtë e Tij; pra, nëse do të ishit bijtë e Zotit, nuk do të ishit robërit e Tij.

5. Me frazën «Dhe në fund, vetëm te Ai do të shkohe», që do të thotë: vendi ku do të shkojë secili për t'u gjykuar është vetëm para Zotit dhe ju, bashkë me të gjithë njerëzit e tjerë, po atje do të shkoni; pra, sikur ju të ishit bijtë e Zotit dhe miqtë e Tij të dashur, patjetër, që do të kishit ndonjë privilegj mbi të tjerët; por nuk keni asnjë, atëherë nuk është i vërtetë mëtimi juaj.

* * *

Zoti, pasi ua hodhi poshtë thëniet jehudinje e të krishterëve me arsyetime të plota; për të treguar edhe se atyre u ka ardhur Pejgamberi dhe nuk do të kenë se si të thonë “S’dimin gjë për ardhjen e tij”, urdhëron e thotë:

«يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ عَلَى فَتْرَةٍ
مِّنَ الرُّسُلِ أَنْ تَقُولُوا مَا جَاءَنَا مِن بَشِيرٍ وَلَا نَذِيرٍ فَقَدْ
جَاءَكُمْ بَشِيرٌ وَنَذِيرٌ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ» (19)

[Jà ehlel-kitàbi kad xhàekum resûlunà jubej'jînu lekum alà fetretin mine-rr'rrusuli en tekûlû mà xhàenà min beshîrin ue là nedhîrin fekad xhàekum beshîrun ue nedhîrun nell'làbu alà kul'li shej'in kadîrun]

«O ehli kitabë! Me të vërtetë, te ju ka ardhur Pejgamberi Ynë, ai ju tregon ju (dispozitata fetare) në një kohë kur ishte ndërprerë ardhja e Pejgamberëve; (e kemi dërguar atë) që ju të mos thoni se nuk ka ardhur ndonjë përgëzues e as ndonjë frikësues. Dhe Zoti është plotësisht i fuqishëm për çdo gjë».

Shpjegime

Në tefsirin “Hazin” thuhet se zbritjen e këtij ajeti e ka shkaktuar kjo ngjarje:

Një ditë, Muàdh ibni Xhebeli me disa sahabë të tjerë kanë shkuar aty ku po rrinte një grup jehudinësh dhe u kanë thënë atyre: “Kijeni frikë Zotin! Përpara se të dërgohej nga Zoti një Pejgamber si Muham’medi, ju na i kishit treguar cilësitë e tij, duke thënë edhe: “Me të vërtetë, ai është Pejgamber, kurse sot e mohoni profetësinë e tij?” Jehudinjtë u përgjigjën: “Ne nuk jua kemi thënë fare ato fjalë, sepse pas të madhit Musa nuk ka për të ardhur tjetër pejgamber”. Atëherë, ka zbritur ajeti i sipërpërkthyer.

«Fetret» do të thotë “lodhem”, por «fetret» është edhe “koha e ndërprerjes së zbulesës së Allahut (vahjit)”⁵⁷; p.sh, në mes Pejgamberit tonë dhe të

⁵⁷ Është quajtur kështu, për shkak se njerëzit lodheshin për të gjetur udhën e drejtë.

madhit Ijsa, kanë kalur gjashtqind e disa vjet dhe gjatë kësaj kohe nuk ardhur ndonjë pejgamber.

Në ato shekuj ishte hapur një shteg për njerëzit që thoshin se “Nuk dimë nga t’ia mbajmë” dhe shtonin “E dimë se adhurimi i Zotit është detyrë kryesore, po nuk dimë se si ta kryejmë këtë detyrë. Pra, për të mos u lënë shteg njerëzve që ti thonë ato fjalë dhe për të rregulluar e përmirësuar punët e tyre deri në ditën e kijametit, Zoti ka dërguar si Pejgamber të madhin Muham’med, që ai të përgëzojë të bindurit me xhen’net dhe të frikësojë ata që nuk binden me xhehen’nem. Pra, lindja e asaj drite, në një kohë kur zbulesa ishte ndërprerë dhe që njerëzit kishin marrë udhën e gabuar e të mbrapshtë, është një mirësi e Allahut shumë e rëndësishme. Dhe njerëzit duhet ta çmojnë dhe të falenderojnë Zotin.

* * *

Zoti, për të treguar edhe se si i kishte këshilluar i madhi Musa benij Israilët, urdhëron e thotë:

«وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَعَلَ فِيكُمْ أَنْبِيَاءَ وَجَعَلَكُمْ مُلُوكًا وَآتَاكُمْ مَا لَمْ يُؤْتِ أَحَدًا مِّنَ الْعَالَمِينَ (20)»

[*Ue idh kale Musà likoumihî jà koumi-dhkurû niëmete-l'llâhi alejkum idh xheale fikum enbijâe ue xhealekum mulûken ue âtâkum mà lem juëti ehaden mienl-âlemijne*]

«(Përmende, o i dashuri Iml) kur Musai i tha kombit të vet: “O kombi im! Kujtoni mirësitë që ka bërë Zoti për ju; kur Ai ka dërguar profetë ndër ju dhe ju ju bëri mbretër (ju shpëtoi prej skllavërisë dhe ju bëri të lirë. Ose: bëri shumë mbretër prej jush) dhe ju dha ju mrekulli të atilla që nuk ua ka dhënë asnjërit në të gjitha botët (në kohën tuaj)».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë: Zoti në këtë ajet tregon se i madhi Musà i ka përmendur kombit të vet tri mirësi të Zotit, për ti thirrur ata për t’ju bindur urdhrit të Zotit, por kjo thirrje do të tregohet në ajetin që vjen pas këtij.

Tri mirësitë janë këto:

1. Dërgimi i profetëve prej atij kombi. Me të vërtetë, prej kombit të benij israilëve Zoti ka dërguar aq shumë profetë, sa nuk ka dërguar prej asnjë kombi tjetër.

2. Bërja e benij israilëve mbretër, kur më parë ata ishin të robëruar në duart e egjiptianëve dhe përdorshin prej tyre në punë të rënda; më pas, ata i shpëtoi Zoti nëpërmjet Musait; ata fituan lirinë, u bënë zotër të vetes dhe shumë prej tyre u bënë mbretër, që sunduan shumë vende të botës.

3. Dhënia e shumë mrekullive për ata, mrekulli që nuk u ishin dhënë atëherë ndokujt në të gjitha botën; p.sh: për ata Zoti e bëri detin rrugë dhe

mbyti në atë det anmikun që po i ndiqte; për ata Zoti dërgoi zogj shkurtash dhe ëmbëlsirë në fushën e Tihit, që ata të hanin ushqim pa kurrfarë munda.

«يَا قَوْمِ ادْخُلُوا الْأَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ الَّتِي كَتَبْتُ لِلَّهِ لَكُمْ وَلَا تَزِدُّوا عَلَىٰ أَذْبَارِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ» (21)

[Jà koumi-dkbulul-erdal-mukad'desete-l'letij ketebe-ll'llàhu lekum ue là terted'dù alà edbàrikum fe tenkalibù kbàsirijne]

«O kombi im! Hyni në tokëm e shenjtë, të cilën Zoti e ka shkruar për ju! (Atë tokë jua ka dhuruar Zoti). Mos u sprapsni (nga frika e armikut, mos e ndrroni fenë tuaj), sepse, atëherë ktheheni të dëmtuar (e të turpëruar)».

Shpjegime

Interpretuesit e Kur'anit kanë thënë se kur benij israilët dolën nga Egjipti, i madhi Musa u kishte premtuar atyre se do ti vendoste në tokën e shenjtë, e cila është Damasku, Kudsi, Palestina, Erdeni, Erejhaja dhe rrethet e Turit. Këto vende quhen të shenjta sepse aty kanë banuar pejgamberët.

Siç u tregua më sipër, Musai zgjodhi dhe caktoi dymbëdhjetë komandantë, nga një komandant prej çdo fisi të beni israilëve dhe i dërgoi që të vëshgonin fuqinë e armikut, por i urdhëroi që të mos ia thoshin kombit fuqinë e tij. Mirëpo, kur u kthyen komandantët, në kundërshtim me urdhrin e Musait, e shpallën në popull fuqinë e armikut dhe u shtinë lemerinë benij israilëve deri në atë shkallë sa filluan të thoshin: do të ishte më mirë për ne të shkonin e të vdisnim në Egjipt. Atëherë, i madhi Musa u shtrëngua ti këshillonte ata siç u tregua në ajete: nëse ktheheni, do të dëmtoheni të gjithë dhe do të humbisni lumturinë e lirisë.

* * *

Zoti, për të treguar edhe përgjigjen që i dhanë Musait benij israilët, urdhëron e thotë:

«قَالُوا يَا مُوسَىٰ إِنَّ فِيهَا قَوْمًا جَبَّارِينَ وَإِنَّا لَنَنُودِلُهَا حَتَّىٰ يَخْرُجُوا مِنْهَا فَإِن يَخْرُجُوا مِنْهَا فَإِنَّا دَاخِلُونَ» (22)

[Kàlù jà Mùsà in'ne fjhbà koumen xheb'bàrijne ue in'nà len nedkbulehà bat'tà jakbruxhù minhà fe in kbarexhù minhà fein'nà dàkhlùne]

«Ata i thanë: o Musa! Aty janë njerëz dhunues, prandaj ne kurrësesi nuk hyjmë në atë vend, derisa të mos dalin ata; në qoftë se ata dalin, atëherë hyjmë ne aty».

Shpjegime

Në tefsirin Hazin thuhet: «xheb'bàr» është njeriu, i cili i bën të tjerët t'ja çojnë urdhërin në vend me dhunë; ai i shtërngon njerëzit dhe ata nuk mund ta kundërshtojnë atë.

Banorët e tokës së shejtë ishin shumë të ashpër, ata i bënë shumë padrejtësi vegjëlisë, prandaj janë quajtur «xheb'bàrijn» - dhunues.

Dymbëdhjetë komandatët që u dërguan për të hetuar fuqinë e armikut, në raportet që i paraqitën Musait, tregonin rreptësinë e madhe të atij kombi, prandaj i madhi Musa i kishte porositur ata që të mos e përhapnin atë lajm ndër benij israilët. Mirëpo, përveç dy vetave, të tjerët e përhapën lajmin dhe kështu u futën drithmat benij israilëve, të cilëve iu pre fuqia morale krejtësisht dhe i dhanë Musait përgjigjen e mësipërme.

* * *

Zoti, për të treguar edhe fjalët e atyre të dyve që vepruan sipas urdhërit të Musait, thotë:

«قَالَ رَجُلَانِ مِنَ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمَا ادْخُلُوا عَلَيْهِمُ الْبَابَ فَإِذَا دَخَلْتُمُوهُ فَإِنتَكُمْ غَالِبُونَ وَعَلَى اللَّهِ فَتَوَكَّلُوا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ (23)»

[Kàle rexbulàni mine-l'ledbijne jekbàfune en'ame-l'llàhu alejhime-dkbulù alejbimul-bàbe fe idhà dekbaltumùhu fe in'nekum gàlibùne ue alel-l'llàhi fetevek'kelù in kuntum muëminijne]

«(T'u drejtuan kombit të vet) dy burra prej atyre që kishin frikë Zotin dhe mbi të cilët Zoti kishte bërë mirësi; ata i thanë: futuni befaz në portën e fortesës së tyre! Sepse, po t'u hyni atyre në atë mënyrë, doemos do të jeni ngadhënjyes. Dhe, nëse jeni besimtarë, mbështetuni vetëm në Zotin!»

Shpjegime

“Dy burrat”, është për dy vetat që kishin ikur prej ushtrisë së armikut dhe kishin ardhur e i kishin besuar Musait. Por Fahri Raziu thotë se ata “dy burrat” janë Jushaà bini Nuni dhe Kàlib bini Jufenaj, dy nga të dymbëdhjetë komandantët e emëruar dhe që kishin besim të plotë në Musanë; këta të dy u thanë fiseve të veta se ndihma e Zotit për të cilën ka folur Musai, doemos do të shfaqet dhe e përfunduan këshillën duke u thënë atyre: “Nëse jeni besimtarë, mbështetuni vetëm te Zoti”. E gjitha kjo, për t’iu treguar atyre se qëllimi arrihet kur e var shpresën vetëm te Zoti dhe kur merren masat e duhura.

* * *

Zoti, tregoi fjalët e dy burrave që kishin frikë Zotin dhe mbi të cilët Zoti kishte bërë mirësi. Për të treguar edhe fjalët e benij israilëve, Zoti urdhëron e thotë:

«قَالُوا يَا مُوسَى إِنَّا لَن نَدْخُلُهَا أَبَدًا مَا دَامُوا فِيهَا فَاذْهَبْ أَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَا إِنَّا هَاهُنَا قَاعِدُونَ (24)»

[Kàlù jà Mùsà in'nà len nedkbulehà ebeden mà dà mù fji bà fedh'beb ente ue rab'buke fekàtilà in'nà hàhunà kàidùne]

«(Benij Israilët) thanë: o Musa! Ne kurrë nuk do të hyjmë atje, derisa ata (dhunuesit) të jenë aty; prandaj shko ti bashkë me Zotin tënd që të luftoni me ata! Kurse ne, po qëndrojmë këtu».

Shpjegime

Në tefsirin Hazin tregohet se fraza «shko ti bashkë me Zotin tënd që të luftoni me ata!» mund të jetë kështu: «Shko ti bashkë me ndihmën e Zotit tënd», mund të jetë edhe kështu: «Shko ti bashkë me vëllanë tënd, Harunin dhe luftoni me ata!...». Fjala «Rab'b» ka edhe kuptimin i madh. Pra, ata donin të thoshin: shko ti bashkë me vëllanë tënd që është më i moshuar se ti. Ose qëllimi i tyre mund të jetë i drejpërdrejtë, atëherë kuptimi është: «Shko ti, o Musa bashkë me Zotin tënd dhe luftoni me ata!». Atëherë, vetë-kuptohet se benij israilët e besonin Zotin si trup, çka është në kundërshtim me besimin e vërtetë.

Ata njerëz që besojnë se Zoti është trup, quhen muxhes'simeh dhe nuk numërohen myslimanë.

Niëmetull'llah efendiu thotë se qëllimi i benij israilëve ishte për t'u tallur me të madhin Musa, duke shfaqur mosbesimin e vet në të dhe në Zotin e vërtetë. Kështu ata donin të thynin besën dhe të hiqnin dorë nga lufta e të riktheheshin në Egjipt.

* * *

Zoti, për të treguar edhe mendimin e fundit të Musait kundrejt kryengritësve të kombit të vet, urdhëron e thotë:

«قَالَ رَبِّ إِنِّي لَا أَمْلِكُ إِلَّا نَفْسِي وَأَخِي فَافْرِقْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ (25)»

[Kàle rab'bi in'nij là emliku il'là nefsiy ue ekhij fefruk bejnenà ue bejnel-koumil-fäsikijne]

«Kur benij Israilët e kundërshtuan hapur urdhrin e Zotit, Musai tha: Zoti im! Unë nuk kam asgjë përveç vetes dhe vëllait tim! Prandaj (o, Zoti!) bëj dallim në mes nesh dhe kombit kryengritës!». Pra: o, Zoti, na jep ne të dyve atë që meritojmë, jepi edhe kombit kryengritës ndëshkimin që meriton.

Shpjegime

Në tefsirin Hazin thuhet se i madhi Harun, megjithëse ishte më i madh në moshë se Musai, për çeshtjet e luftës dhe për çeshtje të tjera me rëndësi i bindej të madhit Musa. Prandaj Musai thotë: “Unë nuk kam asgjë përveç vetes dhe vëllait tim”.

I madhi Musa kishte edhe besnikë të tjerë për punët e luftës, si Jushanë e Kilàbin, por meqë besimin më të madh e kishte te Haruni, ka përmendur vetëm emrin e tij. Mundet që “Musai me vëllanë e vet”, është për të gjithë

vëllezërit e fesë së tij. Atëherë, në fjalën vëlla hyjnë të gjithë ata që ndiqnin të madhin Musa.

Lutja e të madhit Musa në atë mënyrë tregon se kombi i tij kishin rënë aq shumë shpirtërisht sa nuk i dëgjonin më këshillat e tij.

* * *

Zoti, për të treguar se Ai e pranoi lutjen e të madhit Musa, urdhëron e thotë:

«قَالَ فَإِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ أَرْبَعِينَ سَنَةً يَتِيهُونَ فِي الْأَرْضِ
فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ» (26)

[*Kàle fe in'nehà muharr'rremetun alejhim erbejine seneten jetijhùne fil-erdi felà teëse alel-koumil-fàsikijne*]

«Zoti i tha: “Dhe ai vend është i ndaluar për ta dyzet vjet (gjatë kësaj kohe nuk do të kenë mundësi të futen aty që të bëhen zotërues të atij vendi). Ata do të enden të habitur në shkretëtirën e Tihit. Dhe ti (o Musa) mos u hidhëro për (vuajtjet) e kombit kryengritës».

Shpjegime

Interpretuesit e Kur'anit thonë se “shkretëtira e Tihit” në atë kohë, ishte një vend me përmasa 30x60 km². Beni israilët që kanë qëndruar aty, ishin si të burgosur dhe ishin 600000 luftëtarë. Zoti, i burgosi beni israilët në atë fushë të gjërë dyzet vjet, për ti ndëshkuar për kryengritjen që bënë.

Zoti i ndaloi ata aq gjatë në atë vend, që të vdisnin frikacakët e rritur në Egjipt dhe të lindte brezi i ri, i rritur trim në liri të plotë.

Po Musai e Haruni bashkë me besnikët e tjerë, a kanë qëndruar në atë fushë dyzet vjet, apo janë ndarë nga beni israilët?

Meqenëse Kur'ani për këtë çështje hesht, interpretuesit e Kur'anit kanë shprehur mendime të ndryshme: disa kanë thënë se Musai me besnikët e vet shkuan dhe pushtuan qytetin Erejha dhe kanë qëndruar aty derisa janë plotësuar dyzet vjet. Të tjerë kanë thënë se Musai me shokë, kanë qëndruar në fushën e Tihit, por Zoti ua ka hequr atyre mërzinë e atij vendi. Thuhet se i madhi Musa ka ndërruar jetë në atë fushë, një vit pasi kishte ndërruar jetë Haruni. Kur Musait i është afruar vdekja, peygamber është berë Jushài, i cili ishte djali i motrës së Musait. Më pas i madhi Jusha ka luftuar me sunduesit e tokës së shejtë dhe i ka mundur ata.

Fundi i ajetit thotë: “Mos u hidhëro për vuajtjet e kombit kryengritës”. Kjo thekson se njeriut nuk i lejohet të hidhërohet kur shikon ndonjërin që vuan ndëshkimin e fajit të vet.

* * *

Zoti, tregoi sjelljet e dobëta të benij israilëve kundrejt Musait. Për të treguar edhe se si janë vrarë dy djemtë e Ademit, vëlla me vëlla prej smirës, Allahu urdhëron e thotë:

«وَأْتَلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ ابْنَيْ آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا
فَتَقَبَّلَ مِنْ أَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الْآخَرِ قَالَ لَأَقْتُلَنَّكَ قَالَ
إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ» (27)

[Uetlu alejhim neb'e-bnej àdeme bilhak'ki idh karr'rrebà kurbànen fe tukub'bile min
ehadibimà ue lem jutekab'bel minel-àkbari kale le aktulen'neke kale in'nemà
jete kab'belu-ll'làhu minel-mut'tekijne]

«(I dashuri Im!) Këndoj u atyre me të drejtë ndodhinë e dy bijve të Ademit; kur ata përgatitën kurbanet dhe iu pranua vetëm njërit. Ai, të cilit nuk iu pranua kurban i tha (tjetrit, të cilit i'u pranua): patjetër, që do të të vras! (Ai, të cilit iu pranua kurban i) tha: Zoti pranon vetëm kurbanin e atyre që ruhen prej fajesh».

* * *

«لَئِنْ بَسَطْتَ إِلَيَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَنِي مَا أَنَا بِبَاسٍ يَدَيْ إِلَيْكَ
لَأَقْتُلَنَّكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ» (28)

[Lein besat'te ilej'je jedeke li taktulenij mà ene bibàsitin jedije li aktuleke in'nij ekhàfu-
ll'làhe rab'bel-àlemijne]

«Nëse ti e shtrin dorën tënde për të më vrarë mua, unë nuk jam dorë-shtrirës për të të vrarë ty, sepse unë kam frikë Zotin e të gjitha botëve».

Shpjegime

Mufes'sirët (interpretuesit e Kur'anit) kanë thënë se fjala “bijtë e Ademit” në këtë ajet është për “dy djemtë e tij, Kabil e Habil”.

Të madhit Adem, i lindnin fëmijët binjakë – djalë e vajzë. Djalë që kishte lindur një vit më parë e martonte me vajzën e lindur një vit pas tij dhe djalë që kishte lindur një vit më pas e martonte me vajzën e lindur një vit para tij. Mirëpo motra, që kishte lindur binjake me Kabilin ishte e bukur dhe ky nuk desh që atë ta merrte Habilin dhe tha: binjaken time e dua për vete dhe Habilin le të marrë binjaken e vet; ndryshe nuk pranoj. I madhi Adem, e këshilloi Kabilin, por këshillat e tij nuk sollën dobi. Së fundi, me urdhrin e Zotit dy djemtë u detyruan të bënin nga një kurban dhe, kujt ti pranohej kurban i, do të martohej me binjaken e Kabilin.

Habili ishte bari delesh dhe zgjodhi për kurban delen më të mirë. Kabilin që ishte bujk, zgjodhi grurin me cilësi më të dobët dhe e solli për kurban. Në atë kohë ishte zakoni që kurbanet lireshin në fushë, derisa të binte ndonjë rrufe prej qielli dhe ti digjte. Nëse rrufeja nuk e digjte kurbanin, merrej vesh se ai kurban nuk ishte pranuar te Zoti. Rrufeja që ra dogji kurbanin e Habilin dhe jo të Kabilin. Në këtë gjendje Kabilin e frikësoi Habilin me vrasje. Habilin u mundua ta sillte të vëllanë në udhën e arsyës duke i thënë: “Unë kam frikë Zotin dhe nuk e shtri dorën për të të vrarë ty.” Fjala e tij s'ka bërë dobi. Atëherë, i ka thënë edhe fjalët që vijojnë:

«إِنِّي أُرِيدُ أَنْ تَبُوءَ بِإِثْمِي وَإِثْمِكَ فَتَكُونَ مِنْ أَصْحَابِ
النَّارِ وَذَلِكَ جَزَاءُ الظَّالِمِينَ» (29)

[In'ni urijdu en tebue bi ithmij ue ithmike fe tekune min as'habi-n'nari ue dhàlike
xhezau-dh'dhàlimijne]

«Unë dëshiroj që ti të kthehesh (para Zotit) me fajin tim (në shpinë) dhe me fajin tënd dhe kështu të bëhesh prej atyre të xhehen'nemit; ky është ndëshkimi i keqbërësve».

Shpjegime

Dihet se në ahiret i dëmtuari ia merr të mirat dëmtuesit, për aq sa të jetë dëmtuar në dynja. Në qoftë se dëmtuesi nuk ka të mira që ta zhdëmtojë të dëmtuarin, atëherë dëmtuesit, përveç fajeve të veta, i ngarkohen edhe fajet e të dëmtuarit dhe kështu ai bëhet prej atyre që do të qëndrojnë gjatë në zjarrin e xhehen'nemit. Këtë desh ti kujtonte Habili vëllait të vet, që ti zbuste zemrën dhe të hiqte dorë prej vrasjes. Mirëpo lakmia e madhe në gruan e bukur dhe smira që kishte Kabili, bënë që ai ta harronte ndëshkimin e ahiretit dhe të guxonte të vriste vëllanë e vet.

* * *

«فَطَوَّعَتْ لَهُ نَفْسُهُ قَتْلَ أَخِيهِ فَقَتَلَهُ فَأَصْبَحَ مِنَ
الْخَاسِرِينَ» (30)

[Fetav'veat lehù nefsubhù katle ekhijhi fekatelehù fe asbeha minel-khàsirijne]

«Nefsi ia lehtësoi atij vrasjen e vëllait të vet dhe ai e vrau atë e u bë prej atyre që nuk do të kenë lumturi në të dyja jetët».

Shpjegime

Thuhet se posa Kabili vrau vëllanë e vet, i është nxirë fytyra. I madhi Adem e ka kuptuar ngjarjen nga fytyra e Kabilit dhe e ka pyetur atë: “Ç’u bë Habili? Ai i është përgjigjur: unë nuk jam dorëzanës i tij!” Ademi i ka thënë: “Ti e ke vrarë Habilin, prandaj të është nxirë fytyra”.

Kabili është larguar nga i ati dhe ka zënë vend në Aden të Jemenit. Mirëpo djalli i mallkuar, përsëri e ka mashtruar Kabilin duke i thënë: “Vëllai yt adhuronte zjarrin, prandaj zjarri e dogji kurbanin e tij”. Kështu i ka mbushur mendjen atij që edhe ai të adhuronte zjarrin. Thuhet se mexhusi (adhuruesi i zjarrit) i parë është Kabili.

* * *

«فَبَعَثَ اللَّهُ غُرَابًا يَبْحَثُ فِي الْأَرْضِ لِيُرِيَهُ كَيْفَ يُوَارِي سَوْءَ
أَخِيهِ قَالَا يَا وَيْلَتَا أَعْجَزْتَ أَنْ أَكُونَ مِثْلَ هَذَا الْغُرَابِ
فَأُوَارِي سَوْءَ أَخِي فَأَصْبَحَ مِنَ النَّادِمِينَ» (31)

[Febeathe-ll'llàhu guràben fil-erdi lijurijehù kejfe juvàrij souete ekhijhi kale jà vejltà e
axheztu en ekune mithle hadhel-guràbi fe uvàrije souete]

ekbije asbeba mine-n'nàdimijne]

«(Për atë ngjarje) Zoti dërgoi një sorrë që të bënte një gropë në tokë që ai (Kabili) të mësonte se si ta mbulonte trupin e vëllait të vet. (Kabili) tha: vaj për mua! A nuk qenkam i zoti të bëhem as sa kjo sorrë e të mbuloj trupin e vëllait tim! Dhe kështu u bë nga të penduarit».

Shpjegime

Fahri Raziu dhe Niëmetull'llah efendiu thonë se Kabili pasi vrau vëllanë e vet, u habit dhe nuk dinte se ç'të bënte me trupin e vdekur, sepse deri në atë kohë s'kishte vdekur ndonjëri prej bijve të Ademit. Atëherë, Zoti dërgoi dy sorra, të cilat u zunë shoqe me shoqe dhe njëra e mbyti tjetrën; pastaj sorra mbytëse gërmoi token me sqep e me thonj dhe e mbuloi sorrën e ngordhur në sytë e Kabilit.

Nga veprimi i sorrës Kabili kuptoi se qysh duhej ta mbulonte trupin e vëllait të vet. Pastaj tha: "I mjeri unë! A nuk qenkam i zoti të bëhem si kjo sorrë e të mbuloj trupin e vëllait tim! Më marrtë mortja! Unë qenkam më i paditur se sorra! Ja, kështu ai u bë nga të penduarit. Siç shihet, pendimi i Kabilit nuk është për vrasjen që bëri, por se e shihte veten më të ulët se sorra. Prandaj ai pendim nuk sjell faljen e tij në ahiret.

Ebus'suud efendiu thotë se i madhi Adem, megjithëse ka jetuar edhe njëqind vjet pas asaj ndodhie, ai asnjëherë nuk qeshi më, por gjithnjë ka qenë i mjeruar prej atij shëmtimi që i ndodhi ndër bijtë e tij.

* * *

«مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ كَتَبْنَا عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنَّهُ مَن قَتَلَ نَفْسًا
بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا
وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ
رُسُلُنَا بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ إِنَّ كَثِيرًا مِّنْهُمْ بَعْدَ ذَلِكَ فِي الْأَرْضِ
لَمُصْرِفُونَ (32)»

*[Min exhli dhàlike ketebnà alà benij isràijle en'nebù men katele nefsen bigajri nefsin en
fesàdin fil-erdi feke'en'nemà katele-n'nàse xhemij'an ue men ahjàhà fe ken'nemà ahje-
n'nàse xhemij'an ue lekad xhàet'hum rusulunà bilbejjinàti thum'me in'ne kethijren
minhum baède dhàlike fil-erdi lemusrifune]*

«Për këtë e bëmë farz Kisasin mbi benij israilët dhe u thamë atyre: "Kush vret një njeri (jo për Kisas dhe jo pse ka nxjerrë ngatërresa në faqen e dheut), është si të ketë vrarë gjithë njerëzimin. Dhe, kush shpëton një njeri prej rrezikut, është si të shpëtojë gjithë njerëzimin". Atyre (benij israilëve) u erdhën pejgamberët Tanë me mrekullira të dukshme; por shumica e tyre edhe pasi u kishin ardhur argumentet; në faqen e dheut janë shkelës të kufirit të shariatit (musrifë)».

Shpjegime

«Për këtë»: Ngase vrasja sjell dëme të mëdha, «e bëme farz kisasin mbi benij israilët», duke u thënë atyre: «Kush vret një njeri – jo për Kisas dhe jo pse ka nxjerrë ngatërresa në faqen e dheut»: kushdo që vret një njeri pa të drejtë «është si të ketë vrarë gjithë njerëzimin». Pra, aq i rëndë është faji i tij. Por «edhe kush shpëton një njeri prej rrezikut, është si të shpëtojë gjithë njerëzimin». Aq shpërblim të madh ka ai.

Bejzaviu thotë se me këtë ajet Zoti ka për qëllim ruajtjen e njerëzve nga vrasja, e cila është krim tepër i madh dhe ndëshkimi për vrasësin është shumë i rëndë.

Nga frazat: «jo për Kisas dhe jo pse ka nxjerrë ngatërresa në faqen e dheut» kuptohet se Zoti ka përjashtuar nga ndëshkimi për vrasjen dy kategori njerëzish:

1. Ata që vrasin për Kisas, domethënë, pushtetarët që ekzekutojnë vendimin për dënimin e vrasësit; ata nuk kanë ndonjë mëkat.

2. Pushtetarët, që për të siguruar qetësinë e vendit, dënojnë me vdekje ndonjë ngatërrestar. Edhe në këtë rast ata nuk kanë ndonjë mëkat.

Se cilët janë ata që nxjerrin ngatërresa, do të tregohen në ajetin që vjen më pas.

«Atyre (benij israilëve) u erdhën peygamberët Tanë me mrekullira të dukshme; por shumica e tyre edhe pasi u kishin ardhur ato, në faqen e dheut janë musrifë». Shumica e benij israilëve, megjithëse atyre ua kanë treguar peygamberët punën e vrasjes, që është krim i madh, përsëri guxojnë shumë në punën e vrasjes, e kapërcejnë kufirin e shëriatit deri në atë masë, sa të vrasin edhe peygamberët. Prandaj, për të treguar ndëshkimin që do të kenë ata në dunja e në ahiret, Zoti ynë urdhëron e thotë:

«إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا أَنْ يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلَافٍ أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ذَلِكَ لَهُمْ حِزْبِي فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ (33)»

[In'nemà xhezàun-l'ledhijne juhàribùne-lllàhe ue resùlebù ue jes'oune fil-erdi fesàden en jukat'telù eu jusal'lebù eu tukat'tea ejdijhim ue erxhulubum min kbilàfin eu junfou minel-erdi dhàlike lebum kbizjun fid'dun'jà ue lebum fil-àkbiireti adhabun adbijmun]

«Ndëshkimi i atyre njerëzve që luftojnë Zotin e Pejgamberin e Tij dhe që mundohen të nxjerrin ngatërresa në faqen e dheut, është vetëm që ata të vriten, ose të varen, ose t'u priten duart e këmbët nga anë të ndryshme, ose të dëbohen nga vendi. Ky (ndëshkim) për ata është poshtërim në dynja dhe në ahiret për ata ka një ndëshkim shumë të ashpër».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë: meqenëse nuk është e mundur që Zoti të luftohet materialisht, “lufta” e përmendur në këtë ajet, është lufta që u bëjnë njerëzit

të dashurve të Zotit (eulijave). Frazja e ajetit përkthehet edhe kështu: “Ndëshkimi i atyre që kundërshtojnë urdhrat e Zotit e të Pejgamberit”.

Në tefsirin e Tabriut dhe të Hazinit, thuhet: megjithëse për zbritjen e këtij ajeti tregohen shkaqe të ndryshme, shkaku më i vërtetë dhe me të cilin bashkohen edhe Buhariu e Muslimi, është si vijon:

Disa njerëz të fisit Aurejne erdhën në Medine dhe u bënë myslimanë. Mbas disa ditësh, ata u sëmurën nga tuberkulozi. Pejgamberi i ka dhënë atyre disa deve të shtetit që të shkonin në fisin e vet që të ndërronin klimën dhe i ka porositur të pinin qumësht deveje të përzier me urinën e deveve, derisa të shëroheshin. U ka dhënë me vete gjithashtu barijtë e deveve. Mirëpo, pasi janë shëruar, një natë, ata kanë vlarë barinjte, kanë rrëmbyer devetë dhe kanë ikur. Për këtë ngjarje, Pejgamberi ka dërguar një patrullë dhe i ka zënë ata të gjallë. Pastaj ka zbritur ajeti për tu caktuar atyre dënimin dhe Pejgamberi ka urdhëruar t’u priten duart e djathta dhe këmbët e majta.

Disa kanë thënë se dispozita e këtij ajeti është për ata që ndërrojnë fenë. Por më e vërteta, siç thotë edhe Fahri Raziu, është për të gjithë ngatërruarët myslimanë që presin rrugën dhe prishin qetësinë e vendit.

Imam Azemi thotë se caktimi i ndëshkimit për njerëz të tillë, i lihet në dorë shtetit dhe nëse shteti e sheh të udhës; ose i vret, ose i var, ose u pret duart e këmbët sipas mënyrës së treguar më lart, ose i burgos⁵⁸. Por, disa të tjerë kanë thënë se shteti ka detyrë të veprojë kështu:

Në qoftë se njerëzit që presin rrugën, vrasin ndonjë udhëtar dhe nuk e plaçkisin, shteti i vret ata për (Kisas) të marrë gjakun e të vërit. Në qoftë se ata vrasin njerëz dhe i plaçkisin, shteti patjetër i vret. Ose i var ata që ti shohë bota. Por, në qoftë se ata presin rrugën vetëm për të plaçkitur dhe nuk vrasin njerëz; atëherë shteti mjaftohet duke u prerë atyre vetëm duart e djathta dhe këmbët e majta. Në qoftë se ata presin rrugën vetëm sa për të trembur udhëtarët, atëherë shteti duhet të mjaftohet vetëm me dëbimin e tyre.

* * *

«إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَقْدِرُوا عَلَيْهِمْ فَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ (34)»

[Il’le-dhijne tàbù min kabli en takdirù alejhim fa’ilemù en’ne-llàbe gafûrun rahîmun]

«Përveç atyre që bëjnë teube përpara se ju ti kapni; por, dijeni mirë se Zoti është falës dhe mëshirues».

Kuptimi: janë të përjashtuar prej ndëshkimit të mësipërm njerëzit që bëjnë teube, përpara se ju ti shtini ata në dorë. Pra, dijeni mirë, nëse ata kanë bërë teube përpara se ju ti kapni; Zoti i mëshiron ata dhe duke e pranuar teuben e tyre, ia fal atyre fajin.

⁵⁸ Frazën: «Eu junfou minel-erdi», imam Azemi e interpreton kështu: Të mërgohen prej shtëpive të veta, të futen në burg.

Shpjegime

Bejzaviu thotë se përjashtimi prej ndëshkimit në këtë ajet është vetëm për të drejtën e Zotit, domethënë, ata që presin rrugën, në qoftë se bëjnë teube përpara se të kapen, shteti nuk ka të drejtë ti vrasë. Por, teubja nuk e rrëzon të drejtën e tjetrit. Atëherë, nëse fisi i të vërit kërkon Kisasin mbi ata, qeveria ka detyrë të ekzekutojë plaçkitësin e rrugës dhe, në qoftë se ata i kanë plaçkitur udhëtarët, qeveria i detyron që ti kthejnë të zotit mallrat e sendet e plaçkitura.

Një kriminel i tillë ka dobi prej teubes, në qoftë se e ka bërë teuben përpara se ta zërë qeveria. Por, nëse ai bën teube pasi e ka zënë qeveria, teubja e tij konsiderohet e përdhunshme dhe nuk i merret parasysh; por dobinë e saj do ta shohë vetëm në ahiret nëse ka bërë teube të sinqertë.

Me këtë ajet, i madhi Zot i ka vënë themelet politikës së vendit, sepse tregon se si mund të ruhet qetësia e siguria, që janë aq të domosdoshme për mbarëvajtjen e tregtisë dhe sigurimin e jetës së udhtarëve e të popullit, duke caktuar ndëshkime të rënda për kusarët e për ngatërrestarët. Më në fund, Zoti ka treguar edhe se kriminelëve u pranohet teubja e u falen fajet, për ti prurë në udhën e drejtë dhe për t'u bërë thirrje atyre që të ndreqin moralin, sepse shpresohet që shumë njerëz të kësaj kategorie të heqin dorë nga punët e liga dhe mund të bëjnë shërbime të mëdha për njerëzit.

* * *

Zoti ynë, tregoi ndëshkimin për ngatërrestarët. Për të treguar se edhe besimtarët duhet ta kenë frikë Zotin, të marrin mjetet e rrugët për t'u afruar tek Ai dhe të luftojnë në rrugën e Tij, urdhëron e thotë:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ
وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ (35)»
[Jà ej'jube-l'ledhijne àmenù-t'tekn-ll'làhe uebtëgù ilejbil-vesijlete ue xhàbidù fij
sebijlibí leal'lekum tuflihùne]

«O ju që keni besuar! Kijeni frikë Zotin, kërkon mjetet (për t'u afruar) te Ai dhe luftoni në rrugën e Tij, që të shpëtoni nga të frikshmet e të arrini të dëshiruarat».

Shpjegime

Në tefsirin Hazin thuhet se ky ajet i madhëruar, thekson shkurtimisht detyrat që na ka caktuar Zoti. Shkurtimi përmbledhet në dy pika:

1. Heqja dorë nga të gjitha gjërat e ndaluara, që theksohet me urdhrin: “Kijeni frikë Zotin!”

2. Afrimi te Zoti, duke zbatuar të gjithë urdhrat e Tij që theksohet me frazën: “Kërkon mjetet për t'u afruar te kënaqësia e Zotit”! Kurse urdhri i fundit, që thotë: “luftoni në rrugën e Zotit” përfshin të dyja anët; sepse lufta, ashtu siç bëhet kundër armiqve të jashtëm të fesë, po ashtu bëhet edhe

kundër armiqve të brendshëm, që janë nefsi em'màreh, djalli, shokët e këqinj, mosruajtja e vetes nga gjërat e ndaluara dhe moskryerja e të gjitha detyrave, sigurisht, edhe lufta kundër mohuesve për të lartësuar fjalën Allàhut. Ja, kjo është rruga e shpëtimit.

Fahri Raziu thotë se për adhuresin e Zotit ka dy shkallë. E para dhe më e larta është kryerja e detyrave të urdhëruara, vetëm për të fituar kënaqësinë e Zotit dhe jo për qëllim tjetër. Këtë fakt, Zoti e ka theksuar me frazën: «Kërkoni mjete për t'u afruar te Zoti!»

Shkalla e dytë është kryerja e detyrave, me qëllim që të shpëtohet prej ndëshkimit dhe të arrihen mirësitë e All'lahut. Këtë fakt ajeti e thekson me fjalën e fundit: «Leal'lekum tuflihùne».

* * *

Zoti urdhëroi besimtarët që të kryejnë detyrat si rob të All'lahut. Për të treguar edhe punët e mohuesve, urdhëron e thotë:

«إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ أَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ
مَعَهُ لَيَفْتَدُوا بِهِ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَا تُقْبَلُ مِنْهُمْ
وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ (36)»

[In'ne-l'ledhijne keferù lou en'ne lehum mà fil-erdi xhemij'an ue mithlehu meahu lijeftedu
bibí min adhabí joumil-kejàmeti mà tukub'bile minhum ue lehum adhàbun elijmun]

«Ata që janë mohues, sikur të kishin aq pasuri sa gjendet në tokë dhe të kishin edhe një herë më shumë se aq që ta sakrifikonin për të shpëtuar prej ndëshkimit të ditës së gjykimit, nuk u pranohet dhe për ata ka një ndëshkim shumë të dhimbshëm».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se ky ajeti i madhëruar është prurë si shembull për të treguar se mohuesit nuk do të shpëtojnë prej ndëshkimit; siç thotë ajeti: «Sikur mohuesit të kenë në dorë gjithë pasurinë e botës edhe një herë aq dhe ta sakrifikojnë për të shpëtuar prej ndëshkimit, atyre nuk i pranohet sakrifica».

* * *

«يُرِيدُونَ أَنْ يُخْرِجُوا مِنَ النَّارِ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنْهَا
وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ (37)»

[Jurijdùne en jakbruxhù mine-n'nàri ue mà hum bikhàrixhijne minhà ue lehum
adhàbun mukijmun]

«Ata duan të dalin prej zjarrit (të xhehen'nemit), por nuk mund të dalin prej tij dhe për ata ka një ndëshkim shumë të dhimbshëm».

Shpjegime

Në tefsirin Hazin thuhet: me qenë se ky ajet i përveçon mohuesit me mosdaljen prej xhehen'nemit, lë të kuptohet se besimtarët fajtorë do të dalin prej xhehen'nemit.

Ebus'suud efendiu thotë se ky ajet është prurë për të forcuar tre urdhrat e përmendur në ajetin e mëparshëm dhe për ti nxitur besimtarët që të bëjnë punë që i përshtaten kënaqësisë së Zotit pa humbur kohë dhe të kujdesen shumë për zbatimin e urdhrave të Allahut.

* * *

Zoti tregoi ndëshkimin e atyre që kundërshtojnë Zotin e Pejgamberin dhe që mundohen të nxjerrin ngatërresa e të shqetësojnë vendin; porosi edhe besimtarët që të mos guxojnë të bëjnë të tilla punë, duke i frikësuar ata me mosdaljen e mohuesve prej xhehen'nemit. Për të treguar edhe ndëshkimin e atyre që vjedhin, Zoti urdhëron e thotë:

«وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِّنْ لَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ (38)»

[Ues'sàriku ues'sàrikatu fakta'ù ejdijehumà xhezà'en bimà kesebà nekàlen mine-ll'làhi eull'llàhu azijzun bakijmun]

«I pritisi duart kusarit e kusares si ndëshkim të veprës që kanë bërë dhe si ndëshkim nga ana e Zotit. Dhe Zoti është i vetmi ngadhënjyes dhe veprues me vend».

Shpjegime

Ky ajet i madhëruar nuk e tregon sasinë e mallit të vjedhur, për të cilin duhet ti pritet dora kusarit. Ajeti nuk tregon as se cila dorë i duhet prerë atij, e djathta apo e majta, ashtu siç nuk shpjegon se deri ku duhet ti pritset dora atij. Numërorohet (muxhmel) përmbledhës dhe është shpjeguar me (sun'netin) veprimin e Pejgamberit, i cili, një kusari që kishte vjedhur për herë të parë, i ka prerë dorën e djathtë deri në kyçin e dorës.

Dijetarët e shariatit kanë vënë dy kushte për prerjen e dorës së kusarit:

1. ka vjedhur një mall që ruhet; 2. malli i vjedhur të mos jetë më pak se dhjetë derhem argjend. Është kusht që kusari të jetë i shëndoshë mendërisht dhe të ketë arritur moshën e pjekurisë.

Për vjedhjen e parë i pritset dora e djathtë deri në kyç. Po e përsëriti vjedhjen, i pritset këmba e majtë deri në nyjë. Në qoftë se vjedh për herë të tretë dhe për herë të katërt, imam Azemi thotë se atij nuk i pritset as dora e as këmba. Por imam Shafi'iu thotë: “Nëse vjedh për herë të tretë, atij i pritset dora e majtë dhe, nëse vjedh edhe për herë të katërt, i pritset edhe këmba e djathtë”. Imam Azemi thotë se kusari, të cilit i pritset dora, nuk e paguan mallin e vjedhur dhe, nëse ai e paguan mallin, nuk i pritset dora.

Zoti me madhërinë e vet, siç e ka siguruar jetën e njerëzve me ajetin e Kisasit, po ashtu ka siguruar edhe pasurinë e njerëzve nga vjedhja me ajetin e mäsipërm, duke vënë ndëshkim të rëndë për kusarët: vlera e mallit, gati sa vlera e jetës së njeriut.

* * *

Zoti, tregoi ndëshkimin e kusarëve. Për të treguar se i pranohet teubja edhe vjedhësit, urdhëron e thotë:

«فَمَنْ تَابَ مِنْ بَعْدِ ظُلْمِهِ وَأَصْلَحَ فَإِنَّ اللَّهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ
غَفُورٌ رَحِيمٌ (39)»

[Femen tëbe min baëdi dhulmihî ue asleha fe in'ne-ll'lähe jetëbu alejhi in'ne-ll'lähe
gafurrun rahjmun]

«Zoti ia pranon teuben, kujtdo që bën teube pasi ka bërë padrejtësinë (e vjedhjes) dhe e ndreq moralin, sepse Zoti është falës e mëshirues».

Shpjegime

Në tefsirin «Fet'hul-bejân» thuhet se ky ajet i madhëruar ka zbritur kur Pejgamberi – qoftë bekuar! – i ka prerë dorën një vjedhseje, e cila i ka thënë Pejgamberit: “O i Dërguar i Allahut! A ka teube për mua?”

Sipas këtij tregimi, teubja nuk e rrëzon ndëshkimin e sheriatit, por falet faji ndaj Zotit.

* * *

Zoti ynë, për të treguar shkakun e pranimin të teubes, urdhëron e thotë:

«أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ
وَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (40)»

[Elem taëlem en'ne-ll'lähe lehû mulku-s'semàvati uel-erdi juadh'dhibu men jeshà'u ue
jagfiru limen jeshà'u uell'lähu alà kul'li shej'in kadijrun]

«A nuk e di ti (o i dashuri Im) se në pronësi të Zotit janë qiejt e toka? Dhe cilin të dojë, Ai e mundon dhe cilit të dojë ia fal fajin, sepse Zoti është plotësisht i pushtetshëm për çdo gjë. Prandaj fuqisë dhe dëshirës së Zotit kurkush nuk mund ti dalë përpara».

* * *

Zoti, tregoi dispozitat që kanë të bëjnë me vjedhjen. Zoti tregoi edhe se Ai është i fuqishëm të ndëshkojë kusarin ose edhe ta falë atë. Për të ngushëlluar Pejgamberin që të mos hidhërohet sepse disa njerëz vijnë në mohim, urdhëron e thotë:

«يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ لَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ مِنَ
الَّذِينَ قَالُوا آمَنَّا بِأَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِن قُلُوبُهُمْ وَمِنَ

الَّذِينَ هَادُوا سَمَاعُونَ لِلْكَذِبِ سَمَاعُونَ لِقَوْمٍ آخِرِينَ لَمْ يَأْتُوكَ يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِهِ يَقُولُونَ إِنْ أُوتِيتُمْ هَذَا فَخُذُوهُ وَإِنْ لَمْ تُؤْتَوْهُ فَاحْذَرُوا وَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ فِتْنَتَهُ فَلَنْ تَمْلِكَ لَهُ مِنَ اللَّهِ شَيْئاً أُولَئِكَ الَّذِينَ لَمْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يُطَهِّرَ قُلُوبَهُمْ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ (41)»

[Jà ej'jube-rr'rresùlu là jahzunkel-l'ledhijne jusàri'ùne fil-kufri mine-l'ledhijne kàlù àmen'nà bi efvàbihim ue lem tuëmin kulùbubum ue mine-l'ledhijne bàdù sem'mà'ùne lùlkedhibi sem'mà'ùne likoumin àkbarijne lem jeëtùke jubarr'rrifùnel-kelime min bàèdi mevàdi'ibi jekàlùne in ùtijtum badhà fekbudhùbu ue in lem tuëteobu fahdherù ue men juridi-l'làhu fìtnetehù felen temlike lehù mine-l'llàhi shej'en ulàike-l'ledhijne lem juridi-l'làhu en jutab'hire kulùbebum lebum fid'dun'jà kbizjun ue lebum fil-àkbiireti adhàbun adhijmun]

«O Pejgamber i madhëruar! Ti mos u hidhëro prej atyre që rendin në mohim, sepse ata janë të atillë që me gojën e vet thonë: “besuam”, por zemrat e tyre nuk besojnë; janë edhe nga ata jehudinjtë që i dëgjojnë (fjalët tuaja) për të shpifur gënjeshtër (gjoja sikur i kanë dëgjuar prej teje); i dëgjojnë (ato fjalë me qëllim) që t’ua komunikojnë një grupi njerëzish, të cilët nuk kanë ardhur tek ti; ata u ndërrojnë fjalëve vendin e vet. Ata thanë: “Nëse u jepet ky vendim i transformuar, pranojeni atë dhe, nëse ky nuk u jepet, ruhuni dhe mos e pranoni! Nëse Zoti dëshiron për njërin rrezikun, ti në asnjë mënyrë nuk e shpëton atë dot prej ndëshkimit të Zotit. Ata janë njerëz të atillë, për të cilët Zoti nuk dëshiron t’ua pastrojë zemrat; për ata në dynja ka një turpërim të madh dhe në ahiret ata kanë një ndëshkim të madh».

Shpjegime

Në tefsirin Hazin thuhet se arsyeja e zbritjes së këtij ajeti, është ngjarja që vijon:

Ne Hajber (ku banonin jehudinjtë), një jehudi pasanik, i martuar ka bërë marrëdhënie intime me një jehudeshë, gjithashtu, e martuar. Sipas dispozitave të Teuratit, këta të dy duhej të ekzekutoheshin duke i gjuajtur me gurë publikisht. Mirëpo hahamët e jehudinjtë e kishin bërë zakon të zbatonin ndëshkime të rënda vetëm për të varfrit dhe jo për të pasurit; prandaj nuk deshën që ata të dy ti dënonin duke i gjuajtur me gurë. Për këtë dërguan një grup të madh jehudinjtë të jehudinjtë e Medines, bashkë me ata të dy që prostituan, që ta shtronin çështjen te Pejgamberi, duke i porositur: “Nëse Pejgamberi do të japë ndonjë përgjigje, veç rexhmit (goditjes me gurë), pranojeni gjykimin e tij; ndryshe mos u kënaqni me gjykimin e tij. Jehudinjtë e dërguar prej Hajberi erdhën në Medinë. Ranë mysafirë te jehudinjtë e fisit beni Kurejdha, të cilëve u treguan çështjen dhe porosinë e hahamëve të tyre.

Shkuan së bashku te Pejgamberi dhe e pyetën për çështjen. Pejgamberi i pyeti: “Ç’thotë Teurati për këtë çështje?”

Jehudinjtë e mohuan ajetin e rexhmit të përmendur në Teurat, prandaj Pejgamberi tha: “A jeni të kënaqur nëse caktojmë arbitër Ibni Surijan?” (Ibni Surija ishte nga dijetarët e çifutëve që banonin në Fedik). Po, i thane ata, jemi të kënaqur prej tij, sepse ai është burrë i mirë. Atëherë Pejgamberi ka thirrur Ibni Surijan dhe i ka kërkuar të betohej kështu: “Të thuash të drejtën! Për atë Zot që nuk ka të adhuruar tjetër veç Tij, Për Atë Zot që e bëri detin rrugë për Musanë e ju shpëtoi dhe në atë det Ai mbyti Firaunin me të vetët, për Atë Zot që e ngriti malin e Turit mbi kokat tuaja, për Atë Zot që ka zbritur Teuratin, në të cilin ju ka treguar hallallin e harramin, ka apo nuk ka ajet në këtë libër që urdhëron rexhmin për kurvarët e martuar?” Ibni Surijai tregoi të drejtën dhe pas fjalës së tij Pejgamberi urdhëroi që ata të dy të bëhen rexhm dhe urdhri u zbatua para portës së xhamisë.

Sipas përcjelljes së mësipërme, ata që kishin ardhur te Pejgamberi, është për jehudinjtë e Hajberit.

* * *

«سَمَاعُونَ لِلْكَذِبِ أَكَّالُونَ لِلسُّخْتِ فَإِنْ جَاؤُوكَ فَآخُكُمْ بَيْنَهُمْ
أَوْ أَعْرِضْ عَنْهُمْ وَإِنْ تُعْرِضْ عَنْهُمْ فَلَنْ يَضُرُّوكَ شَيْئًا وَإِنْ
حَكَمْتَ فَآخُكُمْ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ» (42)
[Sem'màune lilkedhibi ek'kàlune lis'subti fein xhàùke fabkum bejnehum eu aèrid
anhum ue in tuèrid anhum felen jedurr'rrùke shej'en ue in hakemte fabkum bejnehum
bilkisti in'ne-ll'làhe juhìb'bul-muksitijne]

«Dëgjuesit e gënjeshtreve janë mitmarrës. Nëse ata vijnë te ti (për t'u gjykuar), ose gjykoji, ose largohu prej tyre! Nëse largohesh prej tyre, ata nuk mund të të dëmtojnë (në asnjë mënyrë); por, nëse i gjykon, gjykoji me të drejtë! Zoti i do gjykatësit e drejtë».

Shpjegime

Fjala «suht», që u përkthye me “mitë” do të thotë “pasuri të cilën ai që e ka në dorë, shtrëngohet ta fshehë, për shkak se është pasuri e turpshme (përveç para mitë, para e tillë është edhe ajo e spiunllëkut, e kodoshllëkut etj). Ajeti thotë se jehudinjtë janë prej atyre që e hanë këtë lloj pasurie. Dihet se kush han nga kjo pasuri e ndaluar, përfshihet nën kritikën e këtij ajeti.

Sipas këtij ajeti, Pejgamberit i është lënë në dorë gjykimi ose mosgjykimi i jehudinjve, për ato çështje për të cilat ata vijnë te Pejgamberi për ti gjykuar. Kjo do të thotë se gjykatësit e kanë në dorë. Nëse duan, i gjykojnë sipas dispozitave të Kur'anit e të Sun'netit; nëse duan, nuk pranojnë ti gjykojnë. Kështu kanë thënë Nehaiu, Shuabiu dhe imam Maliki. Por imam Azemi dhe imam Shafi'iu kanë thënë se ky ajet, është i anuluar me ajetin: «Ue enihkum

bejnehum bimà enzele-ll'lähu...» Prandaj gjykatësit janë të detyruar të gjykojnë edhe ata jehudinj e ata të krishterë që vijnë të kërkojnë gjykimin e tyre.

* * *

Zoti, tregoi se jehudinjtë e zgjodhën Pejgamberin si gjykatës. Por në mes tyre kishin vendosur: nëse Pejgamberi do të gjykonte ashtu siç dëshironin ata, ta pranonin gjykimin e tij. Për të treguar edhe habinë pse ata e zgjedhin Pejgamberin për gjykatës kur nuk i besojnë atij e kur, për më tepër, të tilla çeshtje ata i kanë në Teurat, Zoti urdhëron e thotë:

«وَكَيْفَ يُحْكُمُونَكَ وَعِنْدَهُمُ التَّوْرَةُ فِيهَا حُكْمُ اللَّهِ ثُمَّ يَتَوَلَّوْنَ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَمَا أُولَئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ (43)»

[*Ue kejfe jubak'kimüneke ue indehumu-t'teurātu fjbà hukmu-ll'lähi thum'me jetevel'loune min baëdi dhàlike ue mà ulàike bilmuëminijne*]

«Është për t'u habitur se qysh ata të zgjedhin ty për arbitër, në një kohë që ata kanë në dorë Teuratin, në të cilin gjendet gjykimi i Zotit. Pastaj (kur ti i gjykon ata me një mënyrë që i përshtatet librit të tyre), ata kthejnë shpinën (nuk e pranojnë gjykimin! Dhe kjo është shumë e habitshme).(Por), ata nuk janë besimtarë (të Teuratit, ose nuk të besojnë ty o Muham'med)».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se fjala «kejfe» është për “pyetje e habitshme”. Por, meqenëse habija nuk është e mundur të gjendet te Zoti, kjo fjalë është prurë për të shtyrë Pejgamberin të habitet: jehudinjtë bëjnë punë të habitshme, si të marrët lënë pas dore Teuratin, të cilin ata e vërtetojnë vetë dhe kërkojnë nga ti gjykim, kur nuk besojnë as në profetësinë tënde dhe as në Kur'anin.

Veç kësaj, gjykimi i Pejgamberit, nuk përputhet me dëshirat e tyre, prandaj ata i kthejnë shpinën gjykimit të tij. Të gjitha këto, tregojnë se jehudinjtë janë shumë mendjelehtë.

* * *

Zoti, tregoi se jehudinjtë u kthejnë shpinën dispozitave të Teuratit. Për të treguar edhe se ata e kishin detyrë të shenjtë t'u binden atyre dispozitave, urdhëron e thotë:

«إِنَّا أَنْزَلْنَا التَّوْرَةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ أَسْلَمُوا لِلَّذِينَ هَادُوا وَالرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ بِمَا اسْتُخْفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ وَكَانُوا عَلَيْهِ شُهَدَاءَ فَلَا تَخْشَوُا النَّاسَ وَاخْشَوُا اللَّهَ وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ (44)»

[*In'nà enzelne-t'teurâte fjbà huden ue nûrun jabkumu bibe-n'nebij'jûne-l'ledhijne eslemû lil'ledhijne hàdû uerr'rreb'bànij'jûne uel-abbàru bime-stuhfidhû min kitàbi-l'làhi ue*]

*kànnù alejbi shubedâe felà takhsbevu-n'nàse vakhsbouni ue là teshterù bi àjàtj themenen
kalijlen ue men lem jabkum bima enzele-ll'làhu feulàike humul-kàfirùne]*

«Ne, me madhërinë Tonë zbritëm Teuratin, në të cilin ka udhëzim për në rrugën e drejtë (hidajet), ka edhe dritë (shkoqitje të çështjeve të paqarta). Me atë i gjykojnë peygamberët jehudinjtë e bindur; me atë gjykojnë dijetarët e mëdhenj dhe juristët e tyre (fukahatë), sepse janë të detyruar të ruajnë librin e Zotit; ata janë dëshmuar se ai është i vërtetë. Pra, (o ju kryetarë të jehudinje!) Mos kini frikë njerëzit, por kini frikë prej Meje! Mos i shisni ajetet e Mia për një çmim të vogël! Dhe, kushdo që nuk gjykon me atë që ka zbritur Zoti, është mohues».

Shpjegime

«Hidajeti» - udhëzimin për në rrugën e drejtë – i përmendur në këtë ajet, është për “Teuratin”, në të cilin tregohen detyrat që ka caktuar Zoti dhe dispozitat e shariatit. Për të theksuar se ata që i ndjekin dispozitat në fjalë, kanë arritur qëllimin, në ajet është thënë “hidajet”.

Kurse fjala «nùr» - dritë – është për ato “ajete që ndriçojnë besimin dhe shpjegojnë çështjet e paqarta të besimit”. “Peygamberët e bindur” është për “ata peygamberë të benij israilëve që kanë ardhur pas të madhit Musa, deri në kohën e të madhit Ijsa, të cilët ishin të urdhëruar të vepronin me dispozitat e Teuratit”.

Me këtë ajet të madhëruar, Zoti i ka turpëruar jehudinjtë, për shkak se ata nuk ishin të kënaqur nga gjykimi sipas dispozitave të Teuratit, sipas të cilave kanë gjykuar peygamberët, dijetarët e mëdhej dhe juristët e tyre.

Jehudinjtë e kohës fatlume e ndiqnin atë udhë të shëmtuar për dy arsye : 1) prej frikës së parisë; dhe 2) prej shpresës. Prandaj Zoti ynë, fillimisht ua drejton fjalën gjykatësve dhe u thotë: “Mos kini frikë njerëzit, por të kini frikë prej Meje! Në rast se ju i ndryshoni dispozitat e Teuratit prej frikës së parisë tuaj, dijeni se zemërimi Im është më i rreptë se frika prej tyre”. Pastaj u thotë: “Mos, i shisni ajetet e Mia...”, domethënë mos guxonit të ndryshoni dispozitat e Teuratit prej lakmisë që keni për ndonjë gjë dhe prej shpresës se do të fitoni disa para! Mos gjykoni padrejtësiht për të marrë mitë, sepse ato para që do të merrni, sado shumë që të jenë, në krahasim me mëkatën, janë shumë pak.

Thënia e ajetit me frazën e fundit: «Kushdo që nuk gjykon me atë që ka zbritur Zoti, është mohues»; tregon se ata jehudinjtë që ndryshonin një dispozitë të dukshme, siç është dispozita për imoralët, është mohues. “Në të gjitha shariatet ndryshimi i dispozitave është mohim (kufër).

Pra, duke treguar se ata që i ndryshojnë dispozitat e zbritura nga Zoti, nuk meritojnë të quhen besimtarë, thekson se ndëshkimi i tyre në ahiret është tepër i rëndë.

Ebus'suud efendiu thotë se mosgjykimi me dispozitat që ka zbritur Zoti, ngase gjykatësi i mohon ato, i përçmon, ose i konsideron hallall, është kufër, mohim. Por, nëse kjo bëhet duke e pohuar me gojë por duke mos e vërtetuar me zemër mëkatën, atëherë nuk është kufër.

Khavàrixhët, duke u mbështetur në këtë ajet, thanë: “Fajtorët janë qafirë”. Por, siç tregon Fahri Raziu, atyre i është dhënë përgjigje si vijon:

Megjithëse fajtori ka vepruar në kundërshtim me dispozitat e Allahut, meqenëse ai e beson me zemër se ajo punë përbën mëkat, nuk bëhet mohues. Pse? Sepse mohimi është atëherë kur dispozitat e vërteta mohohen me zemër dhe refuzohen me gojë. Pra, ajeti do të thotë:

Bëhet mohues kushdo që gjykon në kundërshtim me dispozitat e Allahut, duke i refuzuar me gojë dhe duke i mohuar ato krejtësisht me zemër.

* * *

Zoti, për të treguar se jehudinjtë e kanë ndryshuar edhe «Kisasin» që ekzistonte në Teurat, ashtu siç kanë ndryshuar edhe dispozitën për imoralin, urdhëron e thotë:

«وَكُتِبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنْ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ
وَالْأَنْفَ بِالْأَنْفِ وَالْأَذْنَ بِالْأَذْنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ
فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ
فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ (45)»

[Ue ketebnà alejhim fijhà en'ne-n'nefse bin'nefsi uel-ajne bil-ajni uel-enfe bil-enfi uel-udhune bil-udhuni ues'sin'ne bis'sin'ni uelxburùha kisàsun femen tesa'd'deka bihi fehuve keffàretun lehù ue men lem jabkum bimà enzele-llàhu feulàike humu-db'dbàlimùne]

«Ne, me madhërinë Tonë e bëmë farz për benij israilët në Teurat: të përballohet shpirti me shpirtin, syri me syrin, hunda me hundën, veshi me veshin, dhëmbi me dhëmbin dhe plagosjet e tjera shpaguhen ndërsjelltas. Kushdo që do t'a falë atë, ajo është (kef'faret) shlyerje për mëkatën e tij dhe, kushdo që s'gjykon me atë që ka zbritur Zoti, pikërisht ata janë mizorë».

Shpjegime

Zoti e kishte bërë farz në Teurat rexxmin për imoralët, por jehudinjtë e zbatonin atë vetëm për të varfrit, kurse për të pasurit ose mbyllnin sytë dhe nuk e zbatonin, ose e ndryshonin dispozitën; ndryshonin gjithashtu edhe dispozitën e kisasit. Por, Ne me madhërinë Tonë, - thotë Zoti, - e kemi bërë farz në Teurat për benij israilët: të përballohet shpirti me shpirtin, (d.m.th; vrasësi të vritet për të shlyer të vrarin prej tij); syri me syrin (d.m.th; ti nxirret syri atij që ka verbuar tjetrin); kështu veprohet për hundën, veshin, dhëmbin e plagët e tjera, të gjitha të shpaguhen me barazi të plotë, si për të pasurit e njerëzit e lartë, ashtu edhe për të varfrit e njerëzit e thjeshtë.

Nëse një njeri i fal fajin kriminelit, ajo falje është pastrim për të, domethënë, krimineli nuk ndëshkohet. Dhe kushdo që nuk do të gjykojë me

dispozitat e zbritura nga ana e Zotit, është mizor, është prej atyre që kanë dalë jashtë bindjes së Allahut dhe i kanë ndryshuar dispozitat e Allahut.

Fraza: «femen tesad’deka...» - “kushdo që do t’a falë atë, ajo është shlyerje për mëkatën e tij” (kef’fâret), ka dy kuptime:

1. Falja e fajit të kriminelit, është kef’fâret, falje për fajet e falësit. Me këtë mënyrë i stimulon Zoti njerëzit që t’ia falin fajin fajtorit. I madhi Enes ka thënë: kur ndonjëri ankohej te Pejgamberi për ndonjë fajtor, ai i bënte thirrje ankuesit që ta falë fajtorin. Prandaj është bërë meshruë - punë e ligjshme - që gjykatësi ti propozojë ankuesit faljen e fajtorit, përpara se të zbtohet vendimi i dënimit për të.

2. Falja e fajit të kriminelit, është si pastrim për kriminelin, sepse në ahiret nuk do të ndëshkohet për fajin e falur.

Por në librin “Fethu-lbejân” thuhet: Nëse krimi është vrasje, prej fajtorit kërkohen tri të drejta:

1. E drejta e Allahut, sepsese ai ka bërë një punë të ndaluar.

2. E drejta e të vrarit,

3. E drejta e trashëgimtarëve.

Kur vrasësi bën teube për punën e keqe që ka bërë dhe ia dorëzon veten trashëgimtarëve të të vrarit prej tij; nëse ata e falin, kërkesa e tyre bie; vrasësit i shlyhet gjithashtu edhe e drejta hyjnore me teuben që bëri dhe tani vrasësit i mbetet barrë mbi shpinë vetëm e drejta e të vrarit. Por edhe këtë, Zoti mund ta ndreqë ditën e kijametit. Pra, falja e trashëgimtarëve bëhet shkak shfajësimi për kriminelin në dynja. Në qoftë se krimi është plagosje, atëherë, meqenëse i plagosuri është gjallë, pasi të falë kriminelin dhe ai të bëjë teube, nuk ka më vend që ai të ndëshkohet në ahiret.

Kështu, në librin “Fethu-lbejân” është i vlefshëm kuptimi i dytë i frazës së lartpërmendur; por kuptimi i parë është më i pëlqyer.

Në tefsirin e Taberiut dhe të Hazinit thuhet se ajeti, ka zbritur për shkak të ankimeve të fisit beni Kurejdah, që pati luftuar në kohën e xhehaletit me fisin beni Nedhijr dhe që mundur. Benij Nedhijrët nuk e respektonin rregullin e barazisë si në kisasin, ashtu edhe në dijetin; për një gjak ata merrnin prej të mundurve dy gjaqe; edhe dijetin ata e merrnin dyfish, kurse benij Kurejdhet i merrnin atyre gjysmën e dijetit. Kur Pejgamberi erdhi në Medine, vuri themelet e barazisë për çdo nënshtetas dhe, kur benij Kurejdhet u ankuan kundër benij Nedhijrëve, atëherë ka zbritur ky ajet, për të treguar se edhe në Teurat është vënë themeli i barazisë, por benij Nedhijrët vepronin në kundërshtim me sheriatin e vet.

* * *

Zoti, tregoi se i madhi Musa dhe pejgamberët që erdhën pas tij, gjykuan me dispozitat e Teuratit dhe se në Teurat gjendeshin dispozitat e rexmhit e të kisasit. Për të treguar edhe dërgimin e Isait si profet, Zoti urdhëron e thotë:

«وَقَفَّيْنَا عَلَى آثَارِهِم بِعَيْسَى ابْنِ مَرْيَمَ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرَةِ وَآتَيْنَاهُ الْإِنْجِيلَ فِيهِ هُدًى وَنُورٌ وَمُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرَةِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ (46)»

[*Ue kaf'fejna alà àthàrihim bi Ijse-bni Merjeme musad'dikan lima bejne jedejhi mine-T'teuràti ue àtejnahul-Inxhijle fijhi huden ue nùrun ue musad'dikan lima bejne jedejhi mine-T'teuràti ue huden ue monidbaten lilmut'tekijne*]

«Ne, me madhërinë Tonë, në vazhdën e atyre (pejgamnerëve) e dërguam edhe Isanë, birin e Merjemes, vërtetues të Teuratit që ata e kishin ndër duar; i dhamë atij Inxhijlin (Ungjillin), i cili ka udhëzim për në rrugën e drejtë dhe dritë, është vërtetues i Teuratit që ata e kishin ndër duar dhe për njerëzit që kanë frikë Zotin (mut'tekijtë), është udhëzim në rrugën e drejtë dhe këshillë».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se në këtë ajet, Zoti e ka cilësuar Inxhijlin (Ungjillin) me pesë gjëra: a) Në Inxhijl (Ungjill) ka një udhëzim për në rrugën e drejtë, domethënë aty ka ajete që tregojnë besimin e vërtetë; prandaj për njerëzit e asaj kohe ai libër, ishte udhëheqës në rrugën e mbarë. B) Aty ka një dritë, domethënë, në Inxhijl (Ungjill) ka ajete që i qartësojnë çështjet e errëta. Inxhijli (Ungjilli) është vërtetues i Teuratit; domethënë Inxhijli (Ungjilli) vërteton qënien e Teuratit si libër të zbritur nga Zoti. Inxhijli (Ungjilli) është drejtim, domethënë është udhëheqës për njerëzit, sepse ka ajete që tregojnë cilësitë e Muham'medit dhe japin sihariqin për ardhjen e tij si Pejgamberi më i fundit. Inxhijli (Ungjilli) është këshillë për njerëzit që e kanë frikë Zotin.

* * *

«وَلِيَحْكُمَ أَهْلَ الْإِنْجِيلِ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فِيهِ وَمَنْ لَّمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ (47)»

[*Ueljabkum ehlul-Inxhijli bimà enzele-ll'làhu fijhi ue men lem jahkum bimà enzele-ll'làhu fe ulàike humul-fàsikùne*]

«Zotëruesit e Inxhijlit (Ungjillit) le të gjykojnë me ato (dispozita) që ka zbritur Zoti në të! Kush nuk gjykon me ato që ka zbritur Zoti, është (fàsik) i dalë jashtë bindjes së Zotit».

Shpjegime

“Zotëruesit e Inxhijlit (Ungjillit)” është urdhër për dijetarët e atij libri, që ata të gjykojnë me dispozitat e zbritura nga Zoti në atë libër, që ata të gjykojnë me ato argumente që tregojnë profetësinë Muham'medit alejhis'selam. Ose:

Ne i thamë Isait: le të gjykojnë dijetarët e Inxhijlit (Ungjillit) sipas dispozitave të zbritura nga Zoti, sepse ata që nuk gjykojnë ashtu, janë fàsikë.

* * *

Zoti, pasi tregoi se i ka zbritur Ijsait Inxhijlin (Ungjillin); për të treguar edhe se Kur'anin ia ka zbritur Pejgamberit tonë, urdhëron e thotë:

«وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ
الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ فَاحْكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا
تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ هُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شُرْعَةً
وَمِنْهَا جَا وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَكِنْ لِّيَبْلُوَكُمْ
فِي مَا آتَاكُمْ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا
فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ (48)»

[Ue enzelnà ilejkel-kitàbe bilhak'ki musad'dikan lima bejne jedejbi minel-kitàbi ue
muhejminen alejbi fabkum bejnehum bimà enzele-ll'llàhu ue là tet'tebië ehvæhum am'mà
xhàeke minel-hak'ki likul'lin xhealnà minkum shir'aten ue minhàxhen ue lou shàe-
ll'llàhu lexhealekum um'meten vâhideten ue lakîn lijebluvekum fij mà àtàkum
festebikul-khajràti ile-ll'llàhi merxhiukum xhemij'an fejuneb'biukum bimà kuntum fijbi
takhteliñune]

«Ne, edhe ty të zbritëm librin me të drejtë dhe vërtetues i librave që ata kanë nëpër duar dhe ruajtës i atyre; pra gjyko në mes tyre me atë që të ka zbritur Zoti ty dhe mos ndiq dëshirat e padrejta të atyre, duke lënë pas dore gjykimin e drejtë që të ka ardhur ty! Ne, për secilin prej jush kemi krijuar një shariat, një udhë të qartë. Zoti, po të donte, ju do t'u kishte bërë një um'met të vetëm, por (nuk e dëshiron këtë) për t'ju provuar ju në ato (shariatet e ndryshme) që Ai jua ka dhënë ju; pra, nxitoni të bëni konkurrencë me shoku-shokun në punë të mira! Vetëm te Zoti do të ktheheni, që të gjithë do të shkoni te Ai dhe Ai do t'jua tregojë ato çështje për të cilat ju keni konflikt».

Shpjegime

«Ne, edhe ty të zbritëm librin, me të drejtë».

Kuptimi: Ne, me madhërinë Tonë, ashtu siç i zbritëm Musait Teuratin dhe Ijsait Inxhijlin (Ungjillin), po ashtu me të drejtë të zbritëm edhe ty, o Muham'med Kur'anin, i cili është “Vërtetues i librave që ata (ehli kitabët) kanë nëpër duar dhe (është) ruajtës i atyre (librave)». Kur'ani është i tillë sepse ka forcuar dhe ka vënë në veprim dispozitat e paanuluara të atyre librave të Zotit; prandaj Kur'ani është ruajtës i atyre librave.

«Pra, gjyko në mes tyre me atë që të ka zbritur Zoti ty dhe mos ndiq dëshirat e padrejta të atyre, duke lënë pas dore gjykimin e drejtë që të ka ardhur ty!»

Urdhri për të mos ndjekur dëshirat e paligjshme të ehli kitabëve, megjithëse i është drejtuar Pejgamberit, është për të ndaluar um'metin e Muham'medit nga ndjekja e atyre dëshirave; sepse Pejgamberi është i ruajtur prej ndjekjes së dëshirave të asaj natyre (maësùm).

«Ne, për secilin prej jush kemi krijuar një shariat, një udhë të qartë».

Kuptimi: Ne me madhërinë 'Tonë, për çdo um'met kemi krijuar një shariat e një udhë fare të qartë dhe i kemi urdhëruar ata që të veprojnë për një kohë të caktuar me atë shariat.

Kështu p.sh; beni israilët janë urdhëruar që të ndjekin e të zbatojnë shariatën e Teuratit, derisa nuk kishte zbritur Inxhijli (Ungjilli); pastaj të krishterët janë urdhëruar që të veprojnë sipas dispozitave të Inxhijlit (Ungjillit), derisa nuk kishte zbritur Kur'ani; pasi zbriti Kur'ani të gjithë njerëzit janë urdhëruar që të ndjekin udhën e tij (të Kur'anit) deri në ditën e kijametit.

Ebus'suud efendiu thotë se në fjalorin e arabishtes fjalët «shir'ah» dhe «shariat» kanë kuptimin “udhë që të çon në ujën që i shërben gjallërisë trupore”. Në fe, ato emërtojnë gjallërinë shpirtërore.

«Zoti, po të donte, do t'u kishte bërë një um'met të vetëm, por (nuk e dëshiron këtë) për t'ju provuar ju në ato (shariatet e ndryshme) që Ai jua ka dhënë ju; pra, nxitoni të bëni konkurrencë me shoku-shokun në punë të mira!»

Kuptimi: po të kishte dëshiruar Zoti që t'ju bënte ju një popull të bashkuar në një fe të vetme, ashtu do të bënte. Por Ai nuk e ka dëshiruar këtë, që t'ju provojë ju në atë fe që ju ka dhënë: do ti bindeni Atij apo jo. Pra, vraponi në punë të mira dhe konkuroni me njëri-tjetrin në këto punë! Sepse:

«Vetëm te Zoti do të ktheheni, që të gjithë do të shkoni tek Ai, ku do t'jua tregojë ato çështje për të cilat ju keni konflikt». Aty, para Zotit do të dalë në shesh se cila është feja e vërtetë dhe cila jo.

* * *

«وَأَنْ أَحْكُمَ بَيْنَهُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ
وَاحْذَرُهُمْ أَنْ يَفْتِنُوكَ عَنْ بَعْضِ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَيْكَ فَإِنْ تَوَلَّوْا
فَاعْلَمْ أَنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُصِيبَهُمْ بِبَعْضِ ذُنُوبِهِمْ وَإِنَّ كَثِيرًا
مِّنَ النَّاسِ لَفَاسِقُونَ (49)»

[*Ue enibkum bejnehum bimà enzele-ll'llàhu ue là tet'tebië ehvæhum uahdherhum en
justinûke an baëdi mà enzele-ll'llàhu ilejke fein tevel'lou faëlem en'nemà jurijdu-ll'llàhu
en jusijbehum bibaëdi dbunûbihim ue in'ne kethijren mine-n'nàsi lefàsikûne*]

«(Të kemi zbritur aty edhe) që të gjykosh në mes tyre me atë që të ka zbritur Zoti dhe të mos ndjekësh dëshirat e tyre të padrejta. Ruhu pre tyre që mos të të kthejnë ty prej disa gjërave që të ka zbritur Zoti ty! Në qoftë se ata i kthejnë shpinën gjykimit tënd e nuk e dëgjojnë; atëherë dije se Zoti dëshiron që ti ndëshkojë ata me disa nga fajet e tyre; sepse shumica e njerëzve janë (fàsikë) të dalë jashtë bindjes ndaj Allahut».

Shpjegime

Bejzaviu e Hazini thonë se ky ajet ka zbritur për këtë ndodhi:

Hahamët e jehudinjeve të Medines dhe të rrethinave të saj, kanë biseduar me njëri-tjetrin dhe kanë thënë: Të shkojmë te Muham'medi, alejhis'selam dhe ti themi: «Ne jemi paria e jehudinjeve. Nëse ne të besojmë ty, do të besojnë edhe të gjithë jehudinjtë. Ne po të besojmë ty me kusht që në disa gjykime të mbash anën tonë kundër disa jehudinjeve...». Kështu e vendosën ata në mes tyre që ti bënin Muham'medit atë propozim, me shpresë që ta kthenin atë nga feja e vet dhe ta bënin për vete. Kur i propozuan fjalët e mësipërme, Pejgamberi nuk ua pranoi aspak. Për këtë ndodhi ka zbritur ajeti i sipërpërkthyer.

Fjala «fitneh» është për “fjalët e jehudinjeve”, të cilët ishin stolitur qëllimisht për të gabuar Pejgamberin me dhëlpëritë e tyre dhe për t'a shtënë atë në kurth”.

Në tefsirin Hazin thuhet se ajeti i përparshëm është sjellë për të treguar se jehudinjtë, donin që rexhmin ta kthenin në rrahje. Por Zoti e porositi Pejgamberin që të gjykojë për imoralët sipas dispozitave të Kur'anit dhe të mos ndjekë dëshirat e tyre të paligjshme. Ky ajet është sjellë për të porositur Pejgamberin që në ato çështje të gjykojë me dispozitat e Kur'anit dhe të mos ndjekë dëshirat e jehudinjeve në gjykimet që do të bëjë.

Me këtë ajet, Zoti ka frikësuar ata që nuk i binden gjykimit të Pejgamberit, veçanërisht ata që duan të prishin dispozitat e sheriatit.

Për të theksuar se disa faje të jehudinjeve të kësaj dore mjaftojnë për rrezikimin e atyre, në ajet Zoti ka thënë: «Dije se Zoti dëshiron që ti ndëshkojë ata me disa nga fajet e tyre».

Për të theksuar se jehudinjtë janë këmbëngulës në mospranimin e së drejtës; ajeti përfundon: «Shumica e njerëzve janë (fāsikë) të dalë jashtë bindjes së Allahut».

* * *

«أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ (50)»

[Efebukmel-xhàbilij'jeti jebgùne ue men absenu mine-ll'làhi hukmen likoumin jùkinùne]

«Mos po kërkojnë ata gjykimin e kohës së xhehaletit? (Çudi e madhe!) Kush gjykon më bukur se Zoti për ata njerëz që janë të ditur?»

Shpjegime

Me këtë ajet Zoti ka përbuzur jehudinjtë, për shkak se ata, duke qenë nga ehli kitabët, dëshironin të gjykoreshin si në kohën e xhehaletit dhe u thotë atyre se: Ata që kërkojnë gjykim jashtë gjykimit të Allahut, janë shumë trashamanë.

Ebus'suud efendiu thotë se Zoti, për të theksuar se kërkesa e jehudinjeve që të gjykohen sipas zakonit të kohës së xhehaletit kur e kishin diturinë dhe

librin e Zotit, është shumë e habitshme. Në ajet, pyetja është prurë me hemze, e cila tregon pyetje mohuese me çudi: “Efehukmel-xhàhili”jetì jebgùne?». Domethënë:

“A po kërkojnë ata gjykimin e kohës së xhehaletit?” Çudi e madhe! Punë që nuk u ka hije aspak njerëzve të ditur dhe që e kanë librin e Allahut! Pra, duket se ata janë mendjetrashë.

* * *

Zoti, tregoi disa vese të këqija të jehudinjeve. Për të treguar dhe se ata bashkë me të krishterët, nuk e meritojnë të bëhen miq të ngushtë, urdhëron e thotë:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى
أَوْلِيَاءَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ
إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ (51)»

[Jà ej'jube-l'ledhijne àmenù là tet'tikbidhùl-jehùde nen'nesàrà eulijàe, baëduhum eulijàn
baëdin ue men jetevel'lehum minkum fein'nebù minhum in'ne-l'llàbe
là jehdil-koume-dh'dhàlimijne]

«O ju që keni besuar! Mos i bëni jehudinjtë e të krishterët miq të ngushtë! Ata janë miq të njëri-tjetrit. Kushdo prej jush që i bën ata miq, është prej tyre. Dhe Zoti nuk e udhëzon në rrugën e drejtë atë komb që është dëmtuar».

Shpjegime

Me frazën e parë të ajetit, Zoti i urdhëron besimtarët që të mos i bëjnë miq të ngushtë as jehudinjtë e as të krishterët, domethënë nuk u duhet besuar atyre plotësisht dhe të mos ju gabojë miqësia që shfaqin për ju, por gjithnjë të rezervoheni ndaj tyre. Pse? Sepse «ata janë miq të njëri-tjetrit», domethënë, jehudinjtë ndihmojnë njëri-tjetrin; edhe të krishterët janë miq të njëri-tjetrit dhe nuk bëhen plotësisht miq me ju⁵⁹.

«Kushdo prej jush që i bën ata miq, është prej tyre. Dhe Zoti nuk e udhëzon në rrugën e drejtë atë komb që është dëmtuar».

Kuptimi: Zoti nuk i udhëzon në rrugën e drejtë ata njerëz që dëmtojnë veten duke mos dëgjuar urdhrat e Zotit dhe duke bërë miq të ngushtë armiqte e fesë së vet. Ky ajet, është një kërcënim i madh nga ana e Zotit për ata njerëz që nuk veprojnë sipas urdhërave të Tij.

* * *

«فَتَرَى الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يُسَارِعُونَ فِيهِمْ يَقُولُونَ
نَخْشَى أَنْ تُصِيبَنَا دَآئِرَةٌ فَعَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ أَوْ أَمْرٍ

⁵⁹ Kjo thënie e Allahut është vërtetuar me historinë e çdo shekulli, pra, zgjohuni o vllëzër myslimanë!

مَنْ عِنْدَهُ فَيُضِيحُوا عَلَى مَا أَسْرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ
نَادِمِينَ (52)»

*[Feter-l'ledhijne fij kulùbihim meredun jusàriùne fìjhim jekùlùne nakhsbà en tusijbenà
dàiretun fe ase-ll'làhu en jeëtije bilfet'hi en emrin min indihí fejusbihù alà mà eserr'rrù
fij enfusihim nàdimijne]*

«I sheh ti ata njerëz, që kanë në zemrat e tyre sëmundje se si vrapojnë të bëjnë miqësi me jehudinjtë, duke thënë: “Ne kemi frikë se do të goditemi nga ndonjë katastrofë”. Dhe, ka shpresë se Zoti i jep Pejgamberit fitoren, ose i bie atij ndonjë urdhër nga ana e Vet; atëherë, ata do të pendohen me atë që fshihin në zemrat e tyre».

Shpjegime

Në tefsirin “Fet’hul-bejân” thuhet se ky ajet, i është drejtuar ose Pejgamberit, ose gjithkujt që mund të shohë.

“Ata që kanë sëmundje në zemër” është për “munafikët, të cilët kishin në zemrat e tyre sëmundjen e dyshimit në profetësinë e të madhit Muham’med dhe, këtë dyshim e shprehin me fjalët: «Ne kemi frikë se do të goditemi nga ndonjë katastrofë...». Me këto fjalë ata donin të thoshin: kemi frikë se Pejgamberit do ti mbetet puna përgjysmë, do të mundet në luftë dhe do të rikthehet mbretëria e jehudinjeve; atëherë, ne do të kemi nevojë për pasurinë e tyre.

Interpretuesit e Kur’anit thonë se zbritjen e këtij ajeti e ka shkaktuar ngjarja që vijon:

Pas zbritjes së ajetit të mëparshëm, Ubàdeh bini Sàmiti i ka thënë Abdull’llàh ibni Ubej’jit:

“Unë kam shumë miq jehudinj, por, meqenëse Zoti na ndaloj ti bëjmë ata miq të ngushtë, hoqa dorë nga miqësia me ata dhe u ktheva te Zoti e te Pejgamberi. Abdull’llàh ibni Ubej’ji me shokë, i është përgjigjur kështu: «Ne nuk e dimë se ç’do të ndodhë në të ardhmen, kemi frikë se puna do të shkojë në favor të jehudinjeve, të cilët janë të pasur dhe ne jemi të shtrënguar të përzihemi me ta; prandaj nuk mund të heqim dorë nga miqësia me ta, sepse në rast se do të goditemi me ndonjë katastrofë, si p.sh. zi e madhe buke, ose shkatërrim i fuqisë islame, atëherë do të kemi nevojë për pasurinë e jehudinjeve». Për këto fjalë ka zbritur ky ajet, ku Pejgamberit i premtohet fitore e plotë mbi jehudinjtë, duke i thënë:

«Dhe, ka shpresë se Zoti i jep Pejgamberit fitoren, ose i bie atij ndonjë urdhër nga ana e vet; atëherë, ata (munafikët) do të pendohen për atë që fshihin në zemrat e tyre».

* * *

«وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا أَهْلَاءَ الَّذِينَ اقْسَمُوا بِاللهِ جَهْدَ
أَيْمَانِهِمْ إِنَّهُمْ لَمَعَكُمْ حَبِطَتِ أَعْمَالُهُمْ فَأَصْبَحُوا
خَاسِرِينَ (53)»

*[Ue jekùlu-l'ledhijne àmenù e hàulài-l'ledhijne aksemù bil'làhi xbehde ejmànibim
in'nehum lemeakum habitat aëmaluhum fe asbehù khàsirijne]*

«Dhe ata që kanë besuar, thanë: A këta janë ata që u betuan në Zotin e vërtetë se ne jemi me ju? Atyre u shkojnë punët kot dhe vetë u dëmtuan».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se pyetja në këtë ajet tregon habi; domethënë: myslimanët kur kanë dëgjuar thëniet e munafikëve, janë habitur dhe kanë thënë: a këta janë ata që betohen shumë në Zotin se janë të bashkuar me ne? Qysh thonë se nuk heqin dorë nga miqësia me armiq të tanë? E, për shkak të dyfytirësisë së tyre, te gjitha punët e mira u shkojnë kot dhe ata u bënë prej atyre që meritojnë mallkimin e Zotit në dynja dhe ndëshkimin e Tij në ahiret.

* * *

Zoti, tregoi se munafikët nuk heqin dorë nga miqësia me jehudinjtë. Për të treguar edhe punën e atyre që ndërrojnë fenë, urdhëron e thotë:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ

يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ (54)»

*[Jà ej'juhe-l'ledhijne àmenù men jerted minkum an dijnihí fesoufe jeëti-l'làhu bikoumin
jubib'buhum ue jubib'bùnehù edhil'letin alel-muëminijne eiz'zetin alel-kàfirijne
juxhàhidùne fij sebiji-l'làhi ue là jekhàfùne leomete làimin dhàlike fadlul-l'llàhi
juëtijhi men jeshà'u uell'llàhu vasiun alijmun]*

«O ju që keni besuar! Nëse ndonjëri prej jush ndërrojnë fenë e vet, (mos u hidhëroni!) Se së shpejti Zoti do të sjellë (në vend të atyre që ndërrojnë fenë) një komb që Ai i do dhe që ata e duan Atë; ata janë të përlulur ndaj besimtarëve dhe të rreptë ndaj mohuesve; luftojnë në rrugën e Zotit dhe nuk tërhiqen prej kritikës së ndonjë kritikuesi. Ja, kjo (kjo veti) është një mirësi e Zotit, të cilën Ai ia jep kujt të dojë; sepse Zoti e ka mirësinë të gjërë dhe është plotësisht i ditur».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se ky ajet, meqenëse ka parathënë një ngjarje që ende nuk kishte ndodhur, por që ndodhi më pastaj, numërohet si mrekulli e Pejgamberit.

Derisa ishte Pejgamberi në këtë jetë, kishin ndërruar fenë tri kabile: beni Mudlixhët, beni Hanifët, beni Esedët.

Pasi ndërroi jetë Pejgamberi, këto kabile që ndërruan fenë, i nënshtroi i madhi Ebu Bekr – Zoti qoftë i kënaqur prej tij.

Beni Mudlixhët kishin si kryetar Esvedi Aunsiun, i cili ishte një falltor që mëtonte se ishte profet dhe bëri për vete disa vende të asaj krahine, të cilët përzunë nëpunësit që kishte emëruar Pejgamberi atje.

Për këtë ngjarje, Pejgamberi i shkroi letra prefektit të Jemenit, Muàdh bini Xhebelit dhe parisë së vendit që të luftonin kundër Esvedit. Por atë e vrau e shoqja një ditë para se të ndërronte jetë Pejgamberi, i cili ua dha këtë lajm shokëve të vet dhe i gëzoi ata. Pas disa ditësh erdhi edhe lajmi prej andej, ashtu siç e kishte njoftuar Pejgamberi.

Beni Hanifët kishin kryetar Musejlemtul-kedh'dhàbin, i cili mëtonte se ishte Pejgamber, madje i shkroi edhe një letër Pejgamberit, në të cilën i thotë: “Gjysma e faqes së dheut është imja dhe gjysma është jotja.”

Pejgamberi i'u përgjigj: “Faqja e dheut është e Zotit; Ai bën që atë ta trashëgojnë cilët të dëshirojnë Ai nga robtë e vet, por fundi i mirë është për ata që e kanë frikë Zotin.”

Kundër Musejlemtul-kedh'dhàbit, i madhi Ebu Bekr dërgoi një ushtri nën komandën e Halid bini Velidit. Ai e shpartalloi atë dhe, në luftë e sipër, u vra edhe Musejlemeja nga dora e Vahshiut⁶⁰.

Beni Esedët kishin kryetar Taliha bini Huvejlidin, i cili gjithashtu kishte mëtuar se ishte Pejgamber, por që ishte shpartalluar nga një ushtri e dërguar kundër tij prej Pejgamberit nën komandën e Halid bini Velidit dhe ai kishte ikur për në Damask (Sham); më vonë u bë përsëri mysliman.

* * *

Zoti, pasi i ndaloi myslimanët që të bënin miq mohuesit; për të treguar se kush janë miqtë e tyre, urdhëron e thotë:

«إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ
الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ» (55)

[In'nemà velij'jukumull'Allah u resûlüh uel'ledhijne àmenu-l'ledhijne jukujjùmune-
s'salâte ue juëtùne-زڪاة ue hum ràkiùne]

«Miq e juaj (që i shikojnë punët tuaja o besimtarë) janë vëtëm këta: Zoti, Pejgamberi i Tij dhe ata besimtarë që falin namazin e japin zekatin, duke qenë të përlur ndaj urdhrave të Zotit».

Shpjegime

Fahri Raziu, Hazini dhe Niëmetull'llàh efendiu kanë thënë se ky ajet ka zbritur për imam Aliun. Një ditë, Aliu ishte duke falur namaz me Pejgamberin, kur aty ka ardhur një kalorës të kërkojë diçka. Mirëpo aty nuk

⁶⁰ Vahshiu në luftën e Uhudit kishte vrarë Hamzanë dhe më vonë thoshte: “Para se të bëhesha mysliman, kam vrarë më të mirin e njerëzve; por pasi u bëra mysliman, vrava më të keqin e njerëzve.”

është gjendur kush ti jepte diçka lypësit. Në atë çast ai ka thirrur me të madhe: “O Zot! Të jesh dëshmitar se unë lypa në xhaminë e Pejgamberit, por askush nuk më dha gjë!”

Atëherë imam Aliu, duke qenë në ruku, i ka shtrirë dorën të varfrit dhe i ka bërë me shenjë që të marrë unazën prej gishtit të tij. Lypësi e ka marrë unazën dhe është gëzuar shumë. Për këtë ndodhi ka zbritur ajeti i cili dotë thotë:

Nuk u përshtatet besimtarëve të bëjnë miq mohuesit, sepse miku i tyre që i ndihmon ata gjithmonë, është vetëm Zoti e Pejgamberi i Tij, janë edhe besimtarët e vërtetë që falin namazin e japin zekatin, duke qenë kurdoherë të bindur ndaj urdhrave të Zotit. Pra, një besimtar, siç është mik i të gjithë besimtarëve, ashtu edhe të gjithë besimtarët janë miq të tij: një për të gjithë dhe të gjithë për një.

Ebus’suud efendiu thotë se sipas këtij ajeti, nuk meritojnë të bëhen miq ata besimtarë që mjaftohen vetëm me një besim të thatë; miqtë duhen të jenë prej atyre besimtarëve që kryejnë faljen e namazit, japin zekatin dhe janë të përlulur ndaj urdhrave të Zotit.

* * *

Zoti, tregoi se cilët meritojnë të bëhen miq. Për të treguar se ata që marrin mik Zotin, Pejgamberin dhe besimtarët e vërtetë dalin ngadhënjimtarë, urdhëron e thotë:

«وَمَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ» (56)

[U men jetevel’le-ll’lלה ue resulehù uel’ledhijne àmenù fein’ne bizbe-ll’lלהi humul-gàlibùne]

«Kushdo që merr për mik Zotin, Pejgamberin dhe ata që besojnë (bëhen ngadhënjyes), sepse grupi i Zotit është ngadhënjyes».

Kuptimi: kushdo që mbështetet në Zotin, i ndihmon fesë së Zotit, merr mik Pejgamberin, duke ndjekur udhën e tij, u zgjat dorën edhe vëllezërve myslimanë në çdo çast; ata janë ngadhënyes gjithmonë mbi armiqtë e vet; sepse me respektin që ata u bëjnë dispozitave të fesë së Zotit, bëhen grup i Zotit dhe ai grup gjithmonë triumfon mbi armiqtë e vet.

Fjala «Hizb» do të thotë: “një grup njerëzish të mbledhur për një punë”. Në ajetin e mësipërm, njerëzit që e veçojnë dashurinë për Zotin, për Pejgamberin dhe për besimtarët e vërtetë, për nderim janë quajtur: «Hizbu-ll’lלה» - grupi i Zotit, duke thënë se ata janë ngadhënjyes.

Pra, përderisa ata të jenë të bashkuar nën hijen e atij flamuri të shenjtë, kurrë nuk munden, por kurdoherë triumfojnë. Me këtë mënyrë i ka shtyrë Zoti ynë njerëzit që të bëhen prej grupit të Allahut dhe të mos mos shkelen nën këmbët e armikut.

* * *

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَكُمْ هُزُوءاً وَلَعِباً مِّنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِن قَبْلِكُمْ وَالْكَفَّارَ أَوْلِيَاءَ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِينَ» (57)

[Jà ej'jube-l'ledhijne àmenù là tet'tekhidhu-l'ledhijne-t'tekhadhù dijnekum huzuven ue leiben mine-l'ledhijne ùtul-kitàbe min kablikum uelkufjäre eulijàe uet'teku-ll'lähe in kuntum muëminijne]

«O ju që keni besuar! Mos i bëni miq ata që e kanë fenë tuaj për tallje e lojë, nga ata, të cilëve u është dhënë libri para jush dhe mohuesit (idhujtarët). Kijeni frikë Zotin, nëse jeni besimtarë të vërtetë!»

Shpjegime

Fahri Raziu dhe Bejzaviu kanë thënë se ajeti ka këtë shkak që ka zbritur: Rufa'ah bini Zejd dhe Suvejd bini Hârith, qenë bërë myslimanë, por më vonë u bënë munafikë, këmbëngulnin në mohim dhe talleshin me dispozitat fetare. Disa myslimanë të vërtetë vazhdonin të mbanin miqësi me ta duke i pandehur si besimtarë.

Në ajetin e mëparshëm Zoti i kishte ndaluar myslimanët që të bënin miq juduhinj të krishterët. Me këtë ajet Zoti e ka përgjithësuar atë ndalim, duke përfshirë ehli kitabët dhe idhujtarët, duke e përfundur me këto fjalë: «Kijeni frikë Zotin, nëse jeni besimtarë të vërtetë!»

* * *

Zoti, i ndaloi besimtarët që të bëjnë miq të ngushtë ata që e marrin fenë islame për qesëndi dhe për lojë fëmijësh. Për të treguar edhe se me ç'dispozita të fesë tallen qafirët, urdhëron e thotë:

«وَإِذَا نَادَيْتُم إِلَى الصَّلَاةِ اتَّخَذُوهَا هُزُوءاً وَلَعِباً ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ» (58)

[Ue idhà nàdejtiim ile-s'salâti-t'tekhadhùhà huzuven ue leiben dhàilke bi en'nebum koumun là jaëkilùne]

«Kur ju i thërrisni (njerëzit) për të falur namaz, ata (që u përmendën në ajetin e mësipërm) e marrin atë (namazin, ose thirrjen për të falur namaz) si tallje dhe si lojë fëmijësh; ata e bëjnë këtë, sepse janë njerëz që nuk mendojnë».

Shpjegime

Kur thërritej ezani, munafikët dhe qafirët e tjerë talleshin me të dhe faljen e namazit e quanin punë të padobishme. E bënin këtë që ti ftohnin besimtarët nga ajo punë e bukur.

Thuhet se kur qafirët e dëgjuan ezanin për herë të parë, disa prej tyre shkuan e i thanë Pejgamberit: “Ti ke shpikur ezanin, ke shpikur diçka që nuk shihet te profetët e mëparshëm! Sikur ezani të ishte punë e pëlqyer, do

ta kishin bërë edhe peygamberët e kaluar! Ku e giete ti këtë punë të keqe?” Mbi thëniet e atyre ka zbritur ajeti i sipërpërkthyer.

Thuhet se një i krishterë në Medinë, kur ka dëgjuar muezinin të thotë: “Esh’hedu en’ne Muham’meden Resùlull’lâh”, ka bërë: “U djegtë rrenacaku!” Atë natë shërbëtori i të krishterit, duke bërë punë në zjarr, i ka dhënë flakën shtëpisë dhe i krishteri është djegur brenda bashkë me familjen e vet.

Ezani është vendosur në ditët e para të hixhretit: Peygamberi, ka mbledhur shokët për të biseduar se qysh do ti lajmëronin myslimanët për kohën e faljes së namazit. Secili ka shfaqur mendimin e vet. Dikush ka thënë: Të caktohen njerëz që të shkojnë nëpër shtëpitë e myslimanëve dhe ti thërresin ata në kohën e faljes. Dikush ka thënë: Të ngrihet një flamur në xhami për çdo kohë të faljes së namazit. Disa kanë propozuar të rrihet një kabanë. Peygamberi nuk është kënaqur nga këto mendime. Më në fund, sipas një propozimi që bëri i madhi Ymer, është pranuar këndimi i ezanit dhe për atë punë është caktuar Bilal Habeshiu. Pra, ezani është sun’net.

* * *

Zoti, tregoi së qafirët tallen me faljen e namazit. Për të treguar edhe se në fenë islame nuk ka asgjë për t’u tallur me të, urdhëron e thotë:

«قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ هَلْ تَنقِمُونَ مِنَّا إِلَّا أَنْ آمَنَّا بِاللَّهِ
وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلُ وَأَنْ أَكْثَرُكُمْ
فَاسِقُونَ (59)»

[*Kul jà ehlel-kitàbi hel tenkimùne min’nà il’là en àmen’nà bil’làhi ue mà unzile ilejnà
ue mà unzile min kablu ue en’ne ektherekum fàsikàne*]

«(I dashuri Im!) Thuaju atyre: o ehli kitabë! A na mbani mëri vetëm pse i besojmë Zotit, pse i besojmë Kur’anit që na është zbritur ne dhe pse u besojmë librave të zbritur mëparë? Na mbani mëri edhe pse shumica juaj janë të dalë jashtë bindjes së Allahut?»

Kuptimi: o ehli kitabë! Çfarë shihni ju në fenë tonë që të shkaktojë mërinë tuaj? Cila punë është e turpshme dhe e keqe në këtë fe? Mos vallë keni mëri besimin tonë në Zotin e vërtetë? Po ja që besimi në Zotin është detyra më e parë mbi të gjitha bindjet. Këtë gjë ju që jeni ehli kitabë, duhet ta dini më mirë. Sa i përket besimit në Kur’anin dhe në librat e përparshëm: edhe për këtë ju nuk duhet të na mbani mëri, sepse ata libra kanë ardhur e janë shpallur nëpërmjet peygamberëve, të cilët e kanë vërtetuar profetësinë e vet me mrekulli; prandaj besimi në ta është i logjikshëm dhe i domosdoshëm.

Në ajet është thënë: «Shumica juaj janë të dalë jashtë bindjes së Allahut (fasikë)». Është thënë kështu për të mos lënë vend që të akuzojnë edhe ata të paktë prej tyre që i kishin besuar Peygamberit.

Bejzaviu thotë se zbritjen e këtij ajeti dhe të ajetit tjetër që pason, e kanë shkaktuar disa jehudinj që erdhën te Pejgamberi dhe e pyetën se në ç'gjëra besonte ai. Pejgamberi - qoftë bekuar! – u është përgjigjur:

Ne u besojmë Zotit, Kur'anit, librave të mëparshëm qiellorë dhe të gjithë pejgamberëve të Zotit, ndër të cilët janë edhe Ibrahim, Ismaili, Musai dhe Ijsai.

Jehudinjtë, sapo e dëgjuan emrin e Ijsait, u zemëruan dhe e mohuan profetësinë e tij dhe thanë: ne nuk dimë fe më të keqe se feja juaj.

Zoti, për t'iu përgjigjur edhe kësaj fjale, urdhëron e thotë:

«قُلْ هَلْ أُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِّنْ ذَلِكَ مَثُوبَةً عِنْدَ اللَّهِ مَن لَّعَنَهُ اللَّهُ
وَعَصِبَ عَلَيْهِ وَجَعَلَ مِنْهُمْ
الْقِرَدَةَ وَالْخَنَازِيرَ وَعَبَدَ الطَّاغُوتِ أُولَٰئِكَ شَرٌّ مَّكَانًا
وَأَضَلُّ عَن سَوَاءِ السَّبِيلِ (60)»

*[Hel uneb'biukum bisherr'rrin min dhàlike methùbeten inde-ll'llàhi men leanehu-ll'llàhu
ue gadibe alejhi ue xheale minhumul-kiredete uelkhanàzjire ue abede-t'tàgùte ulàike
sherr'rrun mekànen ue edal'lu an sevài-s'sebijli]*

«Thuaju (atyre): A t'ju lajmëroj për më të keqen se kjo (nga ndëshkimi që është vendosur) te Zoti? Është feja e atij, të cilin e ka mallkuar Zoti, është zemëruar me të; disa prej tyre Ai i ka bërë majmunë dhe disa i ka bërë derra; më e keqe është edhe feja e atij që adhuron djallin. Ja, këta janë ata që kanë vendin më të keq dhe që janë larguar shumë jashtë udhës së drejtë».

Shpjegime

«A t'ju lajmëroj për më të keqen se kjo?...»: Ju thoni se feja islame është e keqe. Le ta zëmë se është ashtu, por a t'ju tregoj se cila është më e keqe se kjo që thoni ju?

Fahri Raziu thotë se pasi ka zbritur ajeti, myslimanët kanë filluar t'u thonë jehudinjve: O vëllezërit e majmunëve dhe të derrave!

Në ajet janë treguar katër cilësi të jehudinjve:

1. Ata janë të mallkuar prej Zotit. 2. Ata kanë merituar zemërimin e Zotit. 3. Zoti i ndryshon fytyrat e tyre si majmun e si derr. 4. Ata adhu-rojnë «tagutin» - djallin, ose viçin që pati shpikur Samiriu.

* * *

Zoti, për të treguar edhe disa vese të këqija të jehudinjve, urdhëron e thotë:

«وَإِذَا جَاءُوكُمْ قَالُوا آمَنَّا وَقَدْ دَخَلُوا بِالْكَفْرِ وَهُمْ قَدْ
خَرَجُوا بِهِ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا كَانُوا يَكْتُمُونَ (61)»

*[Ue idhà xhà'ùkum kàlù àmen'nà ue kad dekhàlù bilkufri ue minhum kad kharexhù
bibí uell'llàhu aëlemu bimà kànù jektumùne]*

«Kur ata vijnë te ju thonë: “Ne besuam”, por ata kanë hyrë me mohim dhe po me mohim kanë dalë. Zoti e di mirë se çfarë fshehin (në zemër) ata».

* * *

«وَتَرَى كَثِيرًا مِّنْهُمْ يُسَارِعُونَ فِي الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَأَكْلِهِمُ
السُّخْتِ لَيْسَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (62)»
[Ue tërë kethijren minhum jusàriùne fil-ithmi uel-udvànì ue eklìhimu-s'subte lebiëse mà
kànù jaëmelùne]

«(I dashuri Im!) Ti sheh se shumë nga ata vrapojnë të bëjnë mëkate, të bëjnë padrejtësi dhe të hanë atë që është e ndaluar. Betohem, sa të këqija janë punët që bëjnë ata!»

Shpjegime

Në tefsirin Hazin thuhet se «ithm» quhet “çdo faj” dhe fjala «udvàn» do të thotë “dëmtoj të tjerët, i nxjerr ata prej udhës së drejtë, duke përhapur çështje të gabuara prej librash”. Fjala «suht» është për rushfetin që hanin paria prej vegjëlisë”.

Megjithëse «ithm» i përfshin edhe fjalët “padrejtësi” dhe “ngrënien e saj që është e ndaluar”, për të theksuar se këto janë nga fajet e mëdha, Zoti i ka përmendur veç e veç. Për të theksuar edhe se ata turren në punë të këqija, sikur të ishin duke u turrur në punë të mira, në ajet është thënë: “Vrapojnë në mëkate e në padrejtësi...”

Vrapimi për tek ato gjëra ka qenë i ndaluar në fetë e mëparshme; është i ndaluar edhe në fenë tonë.

* * *

Zoti, tregoi se shumica e jehudinjeve dhe të krishterëve vrapojnë në faje, në padrejtësi dhe në marrjen e rushfetit. Për të treguar se edhe mosndalimi i vegjëlisë nga ana e parisë nga punët e këqija, është një punë shumë e keqe, Zoti urdhëron e thotë:

«لَوْلَا يَنْهَاهُمُ الرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ عَنْ قَوْلِهِمُ الْإِثْمَ
وَأَكْلِهِمُ السُّخْتِ لَيْسَ مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ (63)»
[Loulà jenbàhumu-rr'rreb'bàniy'jùne uel-abbàre an koulìhumul-ithmu ue eklìhumu-
s'subte lebiëse mà kànù jasne'ùne]

«Dijetarët dhe juristët (fukahatë) duhej ta ndalonin vegjëlinë nga fjalët që përbëjnë faj dhe nga ngrënia e mallit haram. Betohem, sa mjeshtri e keqe është puna që bëjnë ata (mosndalimi i tyre)!»

Shpjegime

Ky ajet është kërcënimi më i rreptë për dijetarët. Ai tregon se ata dijetarë që nuk janë të aftë të ndalojnë të paditurit nga fajet, ndëshkohen si ata që bëjnë fajet dhe bashkohen me fajet e tyre, sepse ata e kanë për detyrë t'u tregojnë të paditurve punët e këqija dhe ti këshillojnë ata gjithmonë.

* * *

«وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَلُعِنُوا بِمَا قَالُوا بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِّنْهُم مَّا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا وَأَلْقَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ كُلَّمَا أَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ أَطْفَأَهَا اللَّهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ (64)»

[*Ue kàletil-jehùdu jedu-ll'làhi maglùletun gul'let ejdijhim ue luinù bimà kàlù bel jedàhu mebsùtatàni junfiku kejfe jeshà'u ue lejezjiden'ne kethijren minbum mà unzile ilejke min rab'bike tugjànen ue kufren ue elkajnà bejnebumul-adàvete uelbagdàe ilà joumil-kejàmeti kul'lemà eukadù nàren lilbarbi atfe'ebe-ll'làhu ue jes'oune fil-erdi fesàden uell'làhu là jubib'bul-mufsidijne*]

«Jehudinjtë thanë se dora e Zotit është e lidhur, U lidhshin duart e tyre dhe u mallkofshin për fjalët që thanë! Jo, dy duart e Tij janë të hapura. Ai i ushqen robtë e vet si të dojë. Betohem në veten Time si Zot se Kur'ani që të ka zbritur ty nga Zoti yt është duke ua shtuar shumë atyre kapardisjen dhe kufrin. Ne, me madhërinë Tonë, kemi lëshuar në mesin e tyre armiqësi dhe mëri deri ditën e kijametit. Sa herë që ata ndezin ndonjë zjarr për luftë (kundër teje), Zoti e shuan atë zjarr. Ata mundohen të nxjerrin ngatërresa në faqen e dheut. Por Zoti nuk i do ngatërrestarët».

Shpjegime

«Jehudinjtë thanë se dora e Zotit është e lidhur».

Jehudinjtë, përveç të tjerash, thanë edhe se dora e Zotit është e lidhur; domethënë se Ai është dorështrënguar dhe është i pafuqishëm ti japë ushqim të mjaftueshëm botës.

Përse e thanë jehudinjtë këtë fjalë të shëmtuar kundër Zotit?

Në tefsirin Hazin thuhet se jehudinjtë, para se myslimanët të vendoseshin në Medine, ishin të pasur. Por, pasi ata i thirri Pejgamberi në Islam dhe ata nuk e pranuan këtë fe, atyre filloi t'u vinte puna mbrapsht. Zoti ua ngriti begatinë dhe qetësinë. Prandaj ata u zemruan shumë dhe thanë atë fjalë të shëmtuar.

Për atë fjalë, Zoti urdhëroi e tha: «U lidhshin duart e tyre dhe u mallkofshin për fjalët që thanë!»

Kjo frazë e ajetit është një mësim i Zotit për ne që ti mallkojmë jehudinjtë dhe ata njerëz që thonë të tilla fjalë kundër Zotit. Frazja e mësipërme, mund të merret edhe si frazë lajmëruese (xhumletun ikhbàrij)jetun). Atëherë, do të thotë:

Jehudinjve, për shkak të fjalës që thanë, i'u lidhën duart dhe u mallkuan.

“Dora e Zotit” është për “fuqinë e Zotit” në dhënien e ushqimit. Këtë e shpjegon po vetë vijimi i ajetit: «Jo, dy duart e Tij janë të hapura. Ai i ushqen robtë e vet si të dojë». Pra, fjala e jehudinjve është një shpifje (iftirà) kundër Zotit sepse dy duart e Tij janë të hapura, Ai e ka shumë të madhe

fuqinë e dhënies dhe i ushqen robtë e vet si të dëshirojë. Për të theksuar se dhëniet e Zotit janë të shumta, në vend që të thoshte “Dora e Tij”..., tha “dy duart e Tij”...Disa kanë thënë se këtë fjalë e ka prurë kështu, për të theksuar se Ai është dhënës i ushqimit në dynja e në ahiret si të dëshirojë.

Pastaj Zoti urdhëron e thotë:

«Betohem në veten Time si Zot se Kur’ani që të ka zbritur ty nga Zoti yt, është duke ua shtuar shumë atyre kapardisjen dhe kufrin».

Kuptimi: jehudinjtë kanë shumë zakone të këqija dhe njëri ndër ato është se shumicës së tyre i shtohet kufri e kapardisja, sa herë që ty të zbret ndonjë ajet i Kur’anit prej Zotit tënd dhe, prej mërisë që kanë, ata guxojnë të shpifin edhe për Zotin. Prandaj:

«Ne, me madhërinë Tonë, kemi lëshuar në mesin e tyre armiqësi dhe mëri deri ditën e kijametit», që ata të mos jenë të sigurt asnjëherë prej njërtjetrit dhe të mos mundën të bëjnë një fuqi të përbashkët, por përkundërzi:

«Sa herë që ata ndezin ndonjë zjarr për luftë (kundër teje), Zoti e shuan atë zjarr». Po. Sa herë që jehudinjtë dalin të luftojnë kundër Pejgamberit, mundën dhe nuk fitojnë.

«Ata mundohen për të nxjerrë ngatërresa në faqen e dheut. Dhe Zoti nuk i do ngatërrestarët».

Prandaj jehudinjtë, kudo shikohen të poshtëruar dhe kjo si shenjë e atij zemërimi të Zotit.

* * *

Zoti, pasi tregoi ç’janë ehli kitabit; për ti thirrur ata në besimin e vërtetë dhe në bindje, urdhëron e thotë:

«وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْكِتَابِ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَكَفَّرْنَا عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَأُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ النَّعِيمِ (65)»

[*Ue lou en’ne ehli-kitabi àmenù net’tekou lekeffernà anhum sejjàtìhim ue le edkehalnàhum xhen’nàti-n’nejmì*]

«Sikur ehli kitabët të kishin besuar dhe të ishin ruajtur prej fajesh, patjetër, që do t’ua mbulonim atyre fajet dhe do ti fusnim në xhen’nete, që janë plot me të mira».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se ky ajet i madhëruar tregon rrugët me të cilat fitohet lumturia e ahiretit. Ajo fitohet me: 1. me largimin e ndëshkimit dhe këtë e thekson fraza «patjetër, që do t’ua mbulonim atyre fajet»; 2. me marrjen e shpërblimeve të punës dhe këtë e thekson fraza «dhe do ti fusnim në xhen’nete që janë plot me të mira».

Besimi është një mjet i mjaftueshëm për faljen e fajeve në ahiret. Por për të theksuar se besim i plotë është ai besim që bashkohet me ruajtjen e

njeriut prej fajesh (takvànë), fjalën «àmenù» e ka sjellë të puqur me fjalën «uet'tekou», domethënë: Sikur ehli kitabët të kishin besuar plotësisht dhe të ishin ruajtur prej fajesh, patjetër që atyre do t'ua mbulonim fajet.

* * *

Zoti, tregoi se sikur ehli kitabët të kishin besuar, do të arrinin limturinë në ahiret. Për të treguar se edhe sikur ata të vepronin sipas librave të Zotit, do të arrinin edhe lumturinë e kësaj bote, urdhëron e thotë:

«وَلَوْ أَنَّهُمْ أَقَامُوا التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِمْ
مِّن رَّبِّهِمْ لَأَكْلُوا مِن فَوْقِهِمْ وَمِن تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ مِّنْهُمْ أُمَّةٌ
مَّقْتَصِدَةٌ وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ سَاءَ مَا يَعْمَلُونَ (66)»

[*Ue lou en'nehum ekàmu-t'teuràte uel-Inxhijle ue mà unzile ilejhim min rab'bihim le-
kekelù min foukibhim ue min tabti erxhulibhim; minhum um'metun muktesidetun ue
kethijrun minhum sà'e mà jaëmelùne*]

«Dhe, sikur ata të zbatonin Teuratin, Inxhijlin (Ungjillin) dhe atë që u është zbritur atyre nga Zoti, patjetër, do të hanin me mbushulli nga sipër e nga poshtë këmbëve të tyre (do t'u vinte ushqimi me bollëk prej qiellit e prej tokës). Ndër ata një grup njerëzish janë të matur (muëtedil), të përkorë, mesatarë, jo të skajshëm; por shumica e tyre, sa punë të këqija bëjnë!»

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se “zbatimi i dispozitave të Teuratit e të Inxhijlit (Ungjillit) prej ehli kitabit”, është për përmbushjen prej tyre të të gjitha marrëveshjeve dhe për veprimtarinë e tyre sipas kuptimit të librave të përmendur, duke i vërtetuar edhe ajetet që përshkruajnë vetitë e Pejgamberit tonë e duke i besuar profetësisë së tij, kur ai u dërgua profet nga Zoti. “Librat e tjerë të zbritur nga Zoti”, është për Kur'anin, ose për librat që u kanë zbritur pejgamberëve të tjerë.

“Ushqimi i tyre nga sipër e nga poshtë këmbëve të tyre”, është për begatinë e ushqimit të tyre.

“Njerëzit e matur” është për njerëzit, si Abdull'lah ibni Selami me shokë dhe për mbretin e Habeshit me shokë, të cilët i besuan Muham'medit dhe vepronin me maturi.

* * *

Zoti, tregoi se një pakicë njerëzish prej ehli kitabit janë të matur (mesatarë në vepra dhe jo inatçinj), por shumica e tyre bëjnë punë të këqija. Për të urdhëruar Pejgamberin që t'u shpallë atyre pa asnjë ndrojtje gjithëçka që atij i është zbritur nga ana e Zotit, urdhëron e thotë:

«يَا أَيُّهَا الرُّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَّمْ
تَفْعَلْ فَمَا بَلَغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ لَا
يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ (67)»

[Jà ej'jube-rr'rresùlu bel'lig mà unzile ilejke min rab'bike ue in lem tef'al femà belagte risàletehù uell'llàhu jaësimuke mine-n'nàsi in'ne-l'llàhe là jehdil-koumel-kàfirijne]

«O Pejgamber i madhëruar! Shpall çfarë të është zbritur ty nga ana e Zotit tënd! Nëse nuk e bën (kështu), nuk e ke shpallur mesazhin e Tij! Zoti të ruan ty prej njerëzish, sepse Zoti nuk e udhëzon (nuk i jep pushtet) kombit qafir (për të të rrezikuar ty)».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se me këtë ajet Zoti ka urdhëruar Pejgamberin që të vazhdojë shpalljen e të gjitha ajeteve që i kanë zbritur atij dhe të mos i kushtojë rëndësi as shumësisë së qafirëve e as kërcënimeve që ata i bënin atij për vrasje, sepse Zoti do t'a ruajë atë prej rrezikut. Kështu, Zoti ia ka shtuar guximin Pejgamberit në kryerjen e detyrës së shenjtë të profetësisë.

I madhi Enes thotë se posa ka zbritur ajeti Pejgamberi u ka thënë Hudhejfs dhe Saëdit që ishin duke e ruajtur: «*Shkoni dhe mos më ruani më, sepse Zoti më dha sihariqin se tani e tutje, vetë Ai do të më ruajë prej sherrit të njerëzve*».

Ajeti tregon se Pejgamberi, edhe pasi është vendosur në Medinë, nuk ka qenë plotësisht i sigurt prej atentateve të armiqve, por pas zbritjes së këtij ajeti, është qetësuar krejtësisht.

* * *

Zoti, urdhëroi Pejgamberin që ti shpallë të gjitha dispozitat e zbritura nga ana e Zotit, qofshin ato edhe në disfavor të qafirëve. Për ta urdhëruar Pejgamberin që ti thotë ehli kitabit “Udha që ndiqni ju nuk është e pranueshme te Zoti”, thotë:

«قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُ عَلَى شَيْءٍ حَتَّى تُقِيمُوا التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ وَلِيُزِيدَنَ كَثِيرًا مِّنْهُمْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ (68)»

[Kul jà ehlel-kitabi lestum alà shej'in bat'tà tukijmu-t'teuràte uel-Inxhijle ue mà unzile ilejkum min rab'bikum ue lejezjiden'ne kethijren minhum mà unzile ilejke min rab'bike tugjànen ue kufren felà teëse alel-koumil-kàfirijne]

«Thuaju (ehli kitabit, o i dashuri Im): “O ehli kitabë! Ju nuk jeni më ndonjë gjë (të vlefshme nga na e fesë), derisa të mos kryeni dispozitat e Teuratit, të Inxhijlit (Ungjillit) dhe të atij libri që u është zbritur nga ana e Zotit tuaj! Betohem në veten Time se Kur’ani që të është zbritur ty nga Zoti yt, atyre u shton kapardisjen dhe kufrin. Por, ti mos u hidhëro pse kombit mohues i shtohet mohimi», sepse dëmi që vjen nga mosbesimi i tyre, nuk të takon ty.

Shpjegime

Thënia në ajet «Ju nuk jeni në ndonjë gjë...», përmban çnderimin më të madh për ehli kitabët, sepse ajo do të thotë: o jehudinj e të krishterë! Ju nuk jeni në ndonjë fe të pranueshme te Zoti dhe nuk keni në dorë ndonjë gjë të

drejtë e të vërtetë, derisa nuk kryeni dispozitat e Teuratit, të Inxhijlit (Ungjillit) dhe të Kur'anit.

Bejzaviu thotë se “dispozitat e Teuratit e të Inxhijlit (Ungjillit)”, është për ato dispozita që flasin për profetësinë e Pejgamberit tonë, sepse pas zbritjes së Kur'anit, dispozitat e librave të mëparshëm janë të abroguara. Prandaj, meqenëse atyre nuk u ka mbetur ndonjë vlerë, urdhri për kryer ato, nuk ka më ndonjë kuptim.

* * *

Zoti, tregoi dispozitat e qafirëve. Për të treguar edhe rrethanat e atyre që i besojnë së vërtetës, urdhëron e thotë:

«إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئُونَ وَالنَّصَارَى
مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا
هُمْ يَحْزَنُونَ (69)»

*[In'ne-l'ledhijne àmenù uel'ledhijne hàdù ues'sàbi'ùne uen'nesàrà men àmene bil'làhi uel-
joumil-àkhirì ue amile sàlihan felà kboufun alejhim ue là hum jahzenùne]*

«(Ndër) ata që janë jehudinj, adhures të yjeve (sàibë) dhe të krishterë, kushdo që beson në Zotin, në ditën e fundit dhe bën punë të mira, nuk ka ndonjë frikë dhe nuk do të hidhërohet».

Shpjegime

Ndër ata që e quajnë veten besimtarë (muëmin), jehudinj, saibë dhe të krishterë, kushdo që beson në Zotin (ashtu siç duhet besuar), beson në ditën e fundit dhe bën punë të mira, për ata s'ka ndonjë frikë dhe ata nuk hidhërohen; përsa u përket të tjerëve, ata s'kanë ndonjë fe të vlefshme.

Në këtë ajet, Zoti i ka përmbledhur mjetet me të cilat njeriu arrin lumturinë e dëshiruar në dy gjëra: 1. besimi në Zotin, ashtu siç duhet besuar dhe në ahiretin; 2. bërja e punëve të mira.

Fahri Raziu thotë se Zoti, pasi tregoi se ehli kitabët nuk kanë ndonjë fe të vlefshme, derisa të besojnë në të vërtetën, këtu e përgjithësoi këtë dispozitë për të gjithë njerëzit dhe tha se nuk ka virtyt për asnjë njeri, derisa ai të besojë në Zotin, në ditën e fundit dhe të bëjë punë të mira. Pse? Sepse njeriu zotëron dy fuqi: fuqinë mendore dhe fuqinë vepruese. Plotësimi i fuqisë mendore s'është gjë tjetër veçse dituria për të vërtetën dhe nuk bëhet ndryshe, veçse me punë të mira. Dituria më e madhe është dituria për të madhin Zot. Plotësimi i kësaj diturie bëhet duke ditur se Zoti është i fuqishëm për ringjalljen e njerëzve, në ditën e kijametit. Punët më të virtytshme janë dy: 1. nderimi i urdhrave të Zotit të madhëruar; 2. mëshira për krijesat e Tij.

Pastaj Zoti në këtë ajet tha: “Kushdo që do të shkojë në ahiret me atë besim dhe me ato punë, e kapërcen dhe e kalon kijametin pa frikë e pa mjerim”.

* * *

Zoti, për të treguar se jehudinjtë këmbëngulin më tepër se të tjerët në punët e këqija, urdhëron e thotë:

«لَقَدْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَآئِيلَ وَأَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ رَسُولًا
كُلَّمَا جَاءَهُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَىٰ أَنفُسُهُمْ فَرِيقًا كَذَّبُوا
وَفَرِيقًا يَقْتُلُونَ» (70)

[*Lekad ekhadhnà mijthàka benij israijle ue erselnà ilejbin rusulen kul'lemà xhà'ehum
resùlun bimà là tehvà enfusuhum ferijkan kedh'dhebù ue frijkan jaktulùne*]

«Betohen në veten Time se me të vërtetë, u kishim marrë besën bijve të israilit dhe u kishim dërguar shumë peygamberë. Por, sa herë që atyre u vinte një peygamber me dispozita që atyre nuk u pëlqenin, disa prej tyre e kanë përgënjeshtuar peygamberin dhe disa të tjerë e kanë vrarë atë».

Shpjegime

Bejazaviu thotë: për të theksuar se beni israilët e kanë bërë si zakon përgënjeshttrimin dhe vrasjen e peygamberëve, foljen «jaktulune», Zoti e ka prurë në trajtën që tregon se atë krim ata e kanë bërë shpesh herë.

“Peygamberët që kanë vrarë jehudinjtë” është për të madhin Zekerij’ja e Jahja dhe për të tjerë që nuk jua dimë emrat. Përsa i përket të madhit Ijsa, ata edhe këtë deshën ta vrisnin, por nuk mundën. Ata kanë dashur të vrisnin edhe të madhin Muham’med, janë mundur të bëjnë atentat kundër jetës së tij, por Zoti ka bërë që ata të dështojnë.

Niëtetull’llàh efendiu thotë se “besa që u ka marrë Zoti bijve të israilit”, është që të mos i bëjnë shok Zotit dhe të mos u bëjnë armiqësi peygamberëve, por t’u besojnë të gjithëve dhe të respektojnë plotësisht dispozitat e Teuratit.

* * *

«وَحَسِبُوا إِلَّا تَكُونُ فِئْتَةً فَغَمُّوا وَصَمُّوا ثُمَّ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ
ثُمَّ غَمُّوا وَصَمُّوا كَثِيرًا مِّنْهُمْ وَاللَّهُ بِصِيرٍ بِمَا يَعْمَلُونَ» (71)

[*Ue hasibù el'là tekùne fitnetun fe amù ue sam'mù thum'me tàbe-ll'llàhu alejhim
thum'me amù ue sam'mù kethijrun minhum uell'llàhu besijrun bimà jaëmelùne*]

«Ata pandehën se nuk do t’u ndodhë ndonjë katastrofë, pra ata u verbuan e u shurdhuan (nuk e panë të drejtën dhe mbetën në errësirën e padijes). Pastaj Zoti e pranoi teuben e tyre, por pastaj përsëri, shumë prej tyre u verbuan e u shurdhuan; Zoti i sheh punët që ata bëjnë (dhe u jep atyre ndëshkimin që meritojnë)».

* * *

Zoti, tregoi gabimet e jehudinjve. Për të treguar edhe gabimet e disa sekteve të krishterëve, urdhëron e thotë:

«لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ وَقَالَ الْمَسِيحُ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ (72)»

[Lekad kefere-l'ledhijne kàlû in'ne-ll'làe huvel-Mesijhu-bnu Merjeme ue kàlel-Mesijhu jà benij israiyle-ëbudù-ll'llàhe rab'bij ue rab'bekum in'nebù men jushrik bil'làhi fekad harr'rreme-ll'llàhu alejbil-xben'nete ue meëvàhu-n'nàru ue mà lidh'dhàlimijne min ensàrin]

«Betohem në veten Time se me të vërtetë, u bënë mohues (qafira) ata që thanë se Zoti është Mesijhu, biri i Merjemes. Por Mesijhu u tha atyre: o bij të israilit! Adhuroni Zotin, që është Zoti im e Zoti juaj! Kushdo që i bën shok Zotit, Ai e largon atë nga xhen'neti dhe vendi i tij është në zjarr dhe për mizorët nuk ka asnjë ndihmues».

Shpjegime

Në tefsirin Hazin thuhet se ata që e thonë këtë fjalë që përmend ajeti, janë partitë e krishtera të quajtura “Merkujsij”je dhe Nesturij”je.

Fahri Raziu thotë se fjalën «Zoti është Mesijhu, biri i Merjemes» e thanë Jakubij”jtë, të cilët besojnë se Merjemeja e ka lindur Ijsanë si zot dhe se hyjnia është bashkuar me Ijsanë. Zoti tregon se ata që e thonë këtë fjalë, janë qafirë dhe se i madhi Ijsa u ka thënë atyre: “Adhuroni Zotin që është Zoti im dhe Zoti juaj!...”. Me ato fjalë ai ka dashur t’u thotë: hiqni dorë nga ai besim i gabuar! Është budallallëk të besohet ashtu, sepse, siç jeni ju njerëz, ashtu edhe unë, jam njeri. Zoti është Zoti im e Zoti juaj. Ai është shumë i lartë që të hyjë diku e të bashkohet me ndonjërin. Pra, adhuroni Zotin e vërtetë, i Cili s’ka shok e s’ka asnjë të metë! Ndryshe, Zoti do ta largojë nga xhen'neti cilido që i bën Atij shok. Të tillë njerëzve Zoti u ka bërë gati vendin në zjarr dhe, për ata lloj mizorësh s’ka asnjë ndihmëtar. Kështu ka dashur t’u thotë i madhi Ijsa të gjithë bijve të israilit dhe ti nxisë ata në besimin e vërtetë.

* * *

Zoti tregoi punën e një pale të krishterësh. Për të treguar edhe punën e një pale tjetër të tyre, urdhëron e thotë:

«لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ ثَالِثُ ثَلَاثَةٍ وَمَا مِنْ إِلَهٍ إِلَّا إِلَهُ وَاحِدٌ وَإِنْ لَمْ يَنْتَهُوا عَمَّا يَقُولُونَ لَيَمَسَّنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ (73)»

*[Lekad kefere-l'ledhijne kâlû in'ne-ll'làbe thâlithu thelâthetin ue mà min ilâbin il'là
ilâhun vahidun ue in lem jentebû am'mà jekûlûne lejemes'sen'ne-l'ledhijne keferû
minhum adhâbun elijmun]*

«Betohem në veten Time se me të vërtetë, mohuan ata që thanë se Zoti është i treti i tre zotave. Nuk ka të adhuruar (me të drejtë) përveç Atij, Ai është Një i adhuruar i Vetëm. Nëse ata nuk heqin dorë nga fjalët që thonë, patjetër atyre që mohojnë do t'u takojë një ndëshkim shumë i dhimbshëm».

Shpjegime

Në tefsirin Hazin thuhet se ata që thanë këto fjalë në këtë ajet, janë grupet e krishtera, të quajtura Merkujsij'je dhe Nesturij'je.

Fahri Raziu thotë se në interpretimin e fjalës së të krishterëve, të cilët Thanë: «Zoti është i treti i të treve», ka dy mënyra interpretimi. 1. Qëllimi i të krishterëve me atë fjalë është si vijon: Zoti, Ijasi dhe Merjemja, që të tre janë zota.

Interpretuesit thonë se qëllimi i tyre është ashtu siç u përmend, e forcon fjala e Zotit që do ti drejtojë ditën e kijametit Ijsait: “A ti i the njerëzve më merrni mua dhe nënën time si dy zota veç Zotit?” Pra, fraza “Zoti është i treti i të tretëve” do të thotë: “Zoti është njëri nga tre zotat”, por kjo është kufër.

Vahidi ka thënë se nuk numërohet kufër fjala e atij që thotë “Zoti është i treti i të tretëve”, kur ai njeri s'ka qëllim kuptimin e mësipërm. Le të supozojmë se dikush thotë: Këtë punë e di unë dhe ti dhe i treti që e di është Zoti dhe këtë fjalë e shkurton këtui: Zoti është i treti i ne të dyve. Atëherë nuk numërohet se ai njeri ka folur kufër.

2. Është se (Mutekel'lmijnët) – dijetarët e procedurës së besimit islam thanë se të krishterët mëtojnë si vijon: Zoti është një (xheuher) send i qëndrueshëm vetvetiu në tri rrënjë: Ati, biri dhe shpirti i shenjtë.

Këto të trija janë një Zot. Sikurse fjala “Dielli” që përfshin rruzullin e diellit, rrezet e tij dhe nxehësinë, po ashtu edhe fjala “Zot” përfshinë atin, biri dhe shpirtin e shenjtë. “Ati” (thonë të krishterët), është për veten e Zotit, “biri” është për fjalën e Zotit, e cila është përzier në trupin e Isait, siç përziehet uji me qumështin; “shpirti i shenjtë” është për gjallërinë e Zotit. Të krishterët mëtojnë se ati është Zot, biri është zot shok, shpirti i shenjtë është zot dhe që të tre janë një Zot i vetëm. Ky lloj besimi (thotë Fahri Raziu) dihet se është batil, fare i kotë; sepse tre nuk bëhen një dhe njëshi, kurrë nuk bëhet tre. Nuk ka në botë ndonjë fjalë më të kotë se kjo fjalë e të krishterëve.

* * *

Zoti tregoi besimet e kota të disa partive të krishterëve, kur qenia e Zotit Një e i Vetëm është fare e qartë. Zoti tregoi se ata meritojnë të kritikohen që nuk heqin dorë nga e kota dhe që nuk e pranojnë besimin e drejtë. Për këtë Ai urdhëron e thotë:

«أَفَلَا يَتُوبُونَ إِلَى اللَّهِ وَيَسْتَغْفِرُونََهُ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ (74)»

[Efelà jetùbùne ile-ll'làhi ue jestagfirùnehù uell'làhu gafûrun rahîjmun]

«Ende nuk do të bëjnë teube te Zoti ata? Ende nuk do ti kërkojnë ata ndjesë Atij? Por, Zoti është falës e mëshirues».

Shpjegime

Në tefsirin Hazin thuhet se ky ajet, është një urdhër në trajtën e pyetjes, por është edhe një kritikë për të krishterët, që ata nuk bëjnë teube. Sipas interpretimit të Hazinit, kuptimi i ajetit është kështu:

Ata njerëz që bëjnë kufër, le të bëjnë teube sa më parë. Çdo njeri që bën ndonjë faj kundrejt Zotit, duhet të pendohet për fajin e bërë, sidomos të krishterët që bëjnë kufër të dukshëm; duhet të pendohen e të kërkojnë ndjesë më tepër se fajtorët e tjerë. Qysh bëjnë ata shpifje për Zotin me ato gjëra që nuk i meriton madhëria e Tij dhe nuk kërkojnë ndjesë?! Mirëpo Zoti i mëshiron ata që i kërkojnë ndjesë Atij dhe i fal fajet e atyre që bëjnë teube.

* * *

Zoti, për të vërtetuar se besimi i të krishterëve është (batil) i kotë, urdhëron e thotë:

«مَّا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ وَأُمُّهُ صَدِيقَةٌ كَانَا يَأْكُلَانِ الطَّعَامَ انْظُرْ كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ الْآيَاتِ ثُمَّ انْظُرْ أَنَّى يُؤْفَكُونَ (75)»

[Mel-Mesijhu-bnu Merjeme il'la resûlun kad khalet min kablihi-rr'rrusulu ue um'mubû sid'dijekatun kanëà jeëkulà-t'ta'àme undhur kejfe nubej'jinu lehumul-àjàti thum'me-ndhur en'nà juëfekûne]

«Mesijhu, i biri i Merjemes është veçse një i dërguar nga ana e Zotit, përpara të cilit ka pasë edhe shumë peygamberë të tjerë. Edhe nëna e tij është grua shumë vërtetuese e argumenteve të Zotit (është grua shumë larg fajeve). Që të dy ishin (si të gjithë njerëzit) që hanin ushqim. (Pra, qysh u bëkan ata të adhuruar?) Shiko se si Ne ua tregojmë atyre arsyetimet! Pastaj, shiko përsëri se si ata bëjnë shpifje!»

Shpjegime

Në këtë ajet Zoti e ka bërë të pa vlerë besimin e të krishterëve me tri mënyra:

1. Ijsai ka nënë. Atëherë, ai njeri që ka nënë, është i krijuar dhe ai që është i krijuar, kurrë nuk bëhet Zot.
2. Ijsai dhe e ëma hanë ushqim dhe ai që ka të tilla nevoja nuk është Zot.

3. Isai është i dërguar nga ana e Zotit. Atëherë, Ai njeri që është dërguar profet nga ana e Zotit, nuk bëhet vetë Zot. Pra Zoti u thotë të krishterëve se i madhi Ijsa, është një peygamber si të gjithë peygamberët e kaluar para tij; Zoti, ashtu siç u ka dhënë peygamberëve të tjerë mrekullira, për të vërtetuar profetësinë e tyre, po ashtu i ka dhënë edhe Isait; prandaj, ashtu siç nuk u thuhet zot peygamberëve të tjerë, po ashtu nuk duhet ti thuhet zot edhe Ijsait.

Të gjithë njerëzit janë krijesë e njëllajt dhe, diçka që nuk mund të thuhet për njërin, nuk mund të thuhet edhe për tjetrin. Nuk bën të quhet zot as nëna e Ijsait, sepse ajo zonjë e papërlyer, bashkë me të birin, hanin bukë, pinin ujë dhe kishin nevoja të tjera si të gjithë njerëzit dhe, ata që kanë nevoja të tilla, kurrësi nuk bëhen zota. Pra, o i dashuri Im, - i drejtohet Allahu Peygamberit, - shiko se si Unë ua tregoj atyre argumentet që tregojnë fare hapur se Ijsai dhe nëna e tij kurrësi nuk mund të jenë zot; pastaj, shiko me habi të madhe se qysh guxojnë ata ti ngjisin Zotit gjëra që nuk janë të meritueshme për madhërinë e Tij! Nëse të krishterët thonë se në dorën e Ijsait janë shfaqur disa mrekulli, punë të jashtzakonëshme, si ngjallja e të vdekurit etj, prandaj, - shprehen ata, - ne i themi atij se është Zot, pyeti ata: Përse nuk i thoni zot edhe Musait, kur në dorë të tij është ngjallë e është bërë gjarpër shkopi i tij? Nëse ata thonë se Ijsai ka lindur pa baba..., atëherë thuaju atyre: po, Ademit, që është krijuar edhe pa babë edhe pa nënë, përse nuk i thoni Zot?

* * *

«قُلْ أَتَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُم ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَاللَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ (76)»

[*Kul e ta'ebudune min dinni-l'lâhi mâ lâ jemliku lekum darr'rren ue lâ nef'an uell'llâhu huve-s'semij'ul-alijm*]

«Thuaju (atyre): qysh nuk adhuron Zotin, por adhuron ato gjëra që s'janë në gjendje të largojnë prej jush asnjë dëm dhe as nuk u sjellin ndonjë dobi? Mirëpo Zoti i dëgjon dhe i di plotësisht punët tuaja».

Shpjegime

Bejzaviu thotë se fjala «Mà», është në frazën «Mà lâ jemliku». Siç përfshin të gjithë të adhuruarit pa të drejtë, ajo përfshin edhe Ijsanë, të cilin e adhurojnë disa të krishterë. I madhi Ijsa, përderisa nuk është Zot, nuk është i aftë për të të sjellë ndonjë dobi ose dëm. Krijues i çdo gjëje është vetëm Zoti. Pra, besimi i të krishterëve është i kotë edhe nga kjo pikëpamje. I madhi Ijsa nuk është i adhuruar me të drejtë, sepse ai nuk është i aftë as të të largojë ndonjë dëm e as të të sjellë ndonjë dobi. Ai që nuk është i aftë për këto punë, nuk bëhet i adhuruar me të drejtë. Prandaj edhe Ijsai nuk bëhet i adhuruar.

Zoti, për ti frikësuar ata njerëz që kanë besime të kota, e ka përfunduar ajetin me këto fjalë: «Mirëpo Zoti i dëgjon dhe i di plotësisht punët tuaja».

* * *

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعُوا أَهْوَاءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ وَأَضَلُّوا كَثِيرًا وَضَلُّوا عَنْ سَوَاءِ السَّبِيلِ (77)

[Kul'jà ehlel-kitàbi là taglù fij dijnikum gajrel-hak'ki ue là tet'tebi'ù ehvâ'ekoumin kad dal'lù min kablu ue edal'lù kethijren ue dal'lù an sevâi-s'sebijli]

«Thuaju (o, i dashuri Im!): o ehli kitabë! Mos e tejkaloni kufirin në fenë tuaj me pa të drejtë dhe mos ndiqni dëshirat e paligjëruara të një kombi, që e ka humbur udhën më parë dhe kanë nxjerrë prej udhës një shumicë njerëzish, por edhe vetë kanë dalë jashtë rrugës së drejtë!»

Shpjegime

Ne tefsirin e Medâriqit thuhet se fjala «guluv» do të thotë “e teproj në një gjë, ose e lë atë mangët”. Të krishterët i japin Ijsait një pozitë aq të madhe, sa e besojnë atë për Zot; edhe jehudinjtë, mundohen ta poshtërojnë Ijsanë me disa shpifje që s’janë të meritueshme për një profet. Kështu të dyja palët e tejkalojnë kufirin me pa të drejtë në fetë e tyre. Prandaj edhe ne jemi të ndaluar të tejkalojmë kufirin në çështjet e besimit, sespe ajeti, pavarësisht se u është drejtuar jehudinjtë dhe të krishterëve, është i përgjithshëm në urdhrin për të mos e kapërcyer kufirin në çështjet e besimit.

* * *

«لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُودَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ» (78)

[Luine-l'ledhijne keferù min benij isrâijle alà lisàni Dàùde ue Ijse-bni Merjeme dhàlike bimà asou ue kànù jaëtedùne]

«U mallkuan ata që ishin mohues ndër bijtë e israilit me gjuhën e Daudit dhe të Ijsait, birit të Merjemes⁶¹. Ky mallkim u është bërë atyre sepse ata bënë kryengritje dhe sepse gjithnjë e kapërcejnë kufirin në fenë e tyre».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se të mallkuarit ndër bijtë e Israilit, janë dy palë:

1) Janë të zotët e ditës së Shtunë, banorët e qytetit Ejleh, të cilët për shkak të disa fajeve që kishin bërë në kohën e Daudit, Zoti i kishte ndaluar ata të gjuanin peshk ditën e Shtunë. Këtë ndalim atyre ua shpalli i madhi Daud dhe i këshilloi ata që të bindeshin; mirëpo ata nuk e dëgjuan fjalën e tij dhe Zoti i mallkoi e ua ndryshoi fytyrat në surrat të majmunëve.

2) Janë të zotët e Mâides, në kohën e Isait. Zoti, me kërkesën e tyre dhe me lutjen e Ijsait, mrekullisht zbriti nga qielli për ta një sofër me gjellë dhe

⁶¹ Që të dy i kanë mallkuar ata. Ose: Zoti i ka mallkuar ata në Zebur e në Inxhijl (Ungjill).

ata hëngrën nga ato; por, më vonë nuk i besuan të madhit Ijsa, prandaj Zoti i mallkoi dhe ua ndryshoi fytyrat në fytyra derrash.

Meqenëse jehudinjtë e kishin zakon të mburreshin e të lavdëroheshin me fisnikërinë dhe me thënien e tyre se ishin pasardhës të pejgamberëve, Zoti u thotë atyre me këtë ajet se nuk kanë ndonjë dobi pse janë fis i pejgamberëve.

* * *

«كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا
يَفْعَلُونَ (79)»

[*Kànù là jetenàboune an munkerin fealùhu lebiëse mà kànù jef'alùne*]

«Ata nuk e ndalonin shoku-shokun nga punët e këqija që bënin; betohem në madhërinë Time se punët që bënin ata, sa të këqija ishin!»

* * *

«تَرَى كَثِيرًا مِّنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ
لَهُمْ أَنفُسُهُمْ أَنْ سَخِطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَفِي الْعَذَابِ هُمْ
خَالِدُونَ (80)»

[*Terà kethijren minhum jetevel'loune-l'ledhijne keferù lebiëse mà kad'demet lehum
enfusuhum en sekhita-l'llàhu alejhim ue fil-adhàbi hum kbàlidùne*]

«I sheh (ti, o i dashuri Im!) shumë prej atyre që zënë për miq idhujtarët. Betohem në madhërinë Time se punët që paraqesin ata për veten e vet, sa të këqija janë! Ata janë nën zemërimin e Zotit dhe në ndëshkimin e xhehen'nemit, ku do të jenë të përhershëm».

Shpjegime

Ebusuud efendiu thotë se ky ajet i madhëruar tregon rezultatin e tradhtisë së jehudinjve të Medines, të cilët dërguan njerëz fshehurazi në Mek'kë për t'u bashkuar me idhujtarët kundër Pejgamberit, megjithëse kishin lidhur besë me Pejgamberin që të mos luftonin kundër myslimanëve. Ky veprim, me të drejtë shkaktoi zemërimin e Zotit mbi ata dhe pas asaj lufte, myslimanët i shpartalluan ata.

* * *

Zoti, për të treguar edhe shkakun që jehudinjtë zënë miq idhujtarët, urdhëron e thotë:

«وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَالنَّبِيِّ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مَا
اتَّخَذُوهُمْ أَوْلِيَاءَ وَلَكِنَّ كَثِيرًا مِّنْهُمْ فَاسِقُونَ (81)»

[*Ue lou kànù juëminùne bil'làhi uen'nebij'ji ue mà unzile ilejhi met'tekhadhùhum
eulijàe ue lakìn'ne kethijren minhum fàsikùne*]

«Sikur ata të besonin Zotin, Pejgamberin dhe librin që ka zbritur Ai, nuk do të zinin idhujtarët për miq të ngushtë; por shumica e tyre janë të dalë jashtë bindjes së Allahut».

Shpjegime

“Pejgamberi” në ajet është për të madhin Musa dhe “librin e zbritur tek ai” është për Teuratin. Pra, Zoti u thotë jehudinjve: sikur ju ti besonit Zotit, Musait dhe Teuratis (i cili ju ndalon rreptësisht të bëni miq idhujtarët), nuk do ti bënit ata miq të ngushtë kundër Muham’medit; por shumica nga juaj janë të dalë jashtë bindjes së Allahut, madje veprojnë edhe kundër jehudizmës, me qëllim që të ruajnë pozitën e vet.

* * *

Zoti tregoi punët e liga të jehudinjve. Për të treguar edhe se mëria që ata ushqejnë kundër myslimanëve është më e rreptë se e çdokujt tjetër, urdhëron e thotë:

«لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِّلَّذِينَ آمَنُوا الْيَهُودَ وَالَّذِينَ
أَشْرَكُوا وَلَتَجِدَنَّ أَقْرَبَهُم مَّوَدَّةً لِّلَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ قَالُوا
إِنَّا نَصَارَىٰ ذَٰلِكَ بِأَن مِّنْهُمْ قِسِّيْنَ وَرُهْبَانَا وَأَنَّهُمْ لَا
يَسْتَكْبِرُونَ (82)»

[*Letexhiden’ne eshed’de-n’nasi adàveten lil’ledhijne àmenul-jehùde uel’ledhijne esbrekà ue
letexiden’ne akrebehum meved’deten lil’ledhijne àmenu-l’ledhijne kàlù in’nà nesàrà
dhàlike bi en’ne minhum kis’sijsijne ue rubbànen ue en’nehum là jestekbirùne*]

«Betohem në Vetën Time se (ti, o i dashuri Im) armiq më të rreptë për ata që besojnë, ke për të gjetur jehudinjtë dhe ata që i vënë shok Zotit. Dhe më të afërm e më të dashur për ata që besojnë, ke për të gjetur ata që thanë se ne jemi Nesàrà. Kjo (dashuri e tyre) rrjedh se disa prej tyre janë dijetarë dhe kallogjerë dhe se janë prej atyre që nuk madhështohen».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë: me këtë ajet Zoti tregon se jehudinjtë dhe idhujtarët janë armiqtë më të mëdhenj të besimtarëve. Por, me qenë se jehudinjtë në ajet janë përmedur para idhujtarëve, nënkuptohet se ata e kanë mërinë më të rreptë se idhujtarët kundër myslimanëve.

Jehudinjtë e kanë si detyrë të dëmtojnë atë njeri që nuk është i fesë së tyre me çfarë t’u vijë për dore, p.sh, nëse kanë mundësi ta vrasin atë, e vrasin; nëse nuk kanë mundësi ta vrasin, i grabisin e i vjedhin pasurinë, ose mundohen se si ta tradhtojnë atë duke përdorur të gjitha llojet e dhelprëve.

Në tefsirin Hazin thuhet se ky ajet ka zbritur për mbretin e Habeshit me shokë, të cilët u bënë myslimanë. Në fillimet e Islamit, idhujtarët e Mek’kës i mundonin myslimanët me të gjitha llojet e mundimeve, derisa ata u shtërnguan të kërkojnë leje prej Pejgamberit që të shkonin në Habesh si megrimtarë. Herën e parë kanë emigruar për në Habesh dhjetë burra e katër gra, nën kryesinë e të madhit Osman. Më pas, numri i emigrantëve u shtua deri në tetëdhjetë burra, përveç grave e fëmijve të vegjël. Mirëpo idhujtarëve të Mek’kës nuk u interesonte që myslimanët zunë vend me shumicë në Habesh. Prandaj dërguan te mbreti i Habeshit një komision me dhurata të

veçanta, që ti luteshin atij që t'ua dorëzonte atyre emigrantët, ose, së paku ti nxirrte ata jashtë Habeshit. Rreth kësaj çështjeje, mbreti bëri hetime të imëta për emigrantët dhe më në fund i ballafaqoi ata me komisionin e ardhur nga Mek'ka, madje i pyeti vetë emigrantët se cilët ishin e nga ishin, si dhe për punën e Pejgamberit. Mbretit i'u përgjigj xhaxhai i Pejgamberit, Xhaferri Taj'jari, duke kënduar edhe një pjesë nga surja «Merjem». Në çast, mbreti dhe disa dijetarë e kallogjerë që ishin para mbretit, u mallëngjyen aq shumë, sa iu mbushën sytë me lot. Pastaj mbreti i tha komisionit: “Unë nuk i dorëzoj këta njerëz të urtë që kanë ardhur të qëndrojnë aty ku sundoj vetë.” Mbreti u refuzoi atyre edhe dhuratat që i kishin sjellë. Atëherë misionarët u larguan prej Habeshit të dëshpëruar dhe emigrantët e ndershëm qëndruan në Habesh, derisa u çlirua Hajberi.

Për këtë ngjarje ka zbritur ky ajet, për të ngushëlluar Pejgamberin me ata shokë që ishin në Mek'kë, si dhe për t'u treguar atyre se mbreti i Habeshit i donte e i nderonte myslimanët e atjeshëm. U tregonte gjithashtu se ndër njerëzit e Habeshit, të cilët ishin të krishterë, kishte disa dijetarë dhe kallogjerë që adhuronin Zotin nëpër manastire dhe ata nuk ishin mendjemëdhenj.

* * *

Zoti, për të treguar se kur ata të krishterë dëgjuan Kur'anin, u mallëngjyen shumë, urdhëron e thotë:

«وَإِذَا سَمِعُوا مَا أُنزِلَ إِلَى الرَّسُولِ تَرَى أَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ (83)»

[U idha semi'û mà unzîle ile-rr'rrësûli terà aëjunebum tefijdu mine-d'dem'i mim'mà arifû minel-hak'ki jekùlùne rab'benà àmen'nà fektubnà mea-sh'shàhidijne]

«Kur ata e dëgjuan atë (Kur'anin) që i është zbritur Pejgamberit, sytë e tyre i sheh të rrjedhin lot, për atë që ata kuptuan nga e vërteta dhe thanë: “Zoti ynë! Ne besuam, prandaj na shkruaj me dëshmuesit!»

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se «Resûli» në këtë ajet, është për Pejgamberin e kohës së fundit dhe, “me atë që i është zbritur Pejgamberit” është për Kur'anin. “Ata njerëz të cilëve u rrodhën lot prej syve, për atë që ata kuptuan nga e vërteta”, është për mbretin e Habeshit, dijetarët e kallogjerët që u ndodhën para mbretit, kur Xhaferri Taj'jari këndoi suren «Merjem».

Thuhet se në ato ditë, dëgjuesit e Kur'anit që ishin te mbreti kanë qenë shtatëdhjetë veta: ministra, priftërinj dhe të afërm të mbretit dhe, që të gjithë kanë derdhur lot nga mallëngjimi, sepse ata e kuptuan që Kur'ani është i vërtetë.

Me këtë ajet Zoti ynë i ka lavdëruar ata, duke thënë: “Ata e kuptuan se Kur’ani është i vërtetë, dhe thanë: Zoti ynë! Ne besuam, prandaj na shkruaj me dëshmuesit!”

“Dëshmuesit” është për um’metin e të madhit Muham’med, ose për pejgamberët.

* * *

Zoti, për të treguar edhe disa thënie të tyre, urdhëron e thotë:

«وَمَا لَنَا لَا نُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَمَا جَاءَنَا مِنَ الْحَقِّ وَنَطْمَعُ أَنْ

يُدْخِلَنَا رَبُّنَا مَعَ الْقَوْمِ الصَّالِحِينَ (84)»

[*Ue mà lenà là nuëminu bil’lâhi ue mà xhà’enà minel-hak’kie nat’men en judkëhilenà
rab’bunà meal-koumi-s’sàlihijne*]

«(Ata thanë edhe): përse të mos i besojnë ne Zotit dhe asaj të vërtetë që na ka ardhur? Ne, shpresojmë edhe se Zoti ynë do të na fusë (në xhen’net) së bashku me (koumin sàlihijn) – njerëzit e mirë».

Shpjegime

Thuhet se këto fjalë u janë thënë jehudinëve, që deshën ti kritikonin ata pse i kishin besuar Pejgamberit.

Kur jehudinjtë u thanë dijetarëve dhe kallogjerëve të krishterë: përse i besuat Muham’medit?, ata u përgjigjën: “Ç’pengim kemi ne që të mos i besojmë Zotit dhe asaj të vërtetë që na ka ardhur? Asgjë nuk na pengon, prandaj, doemos i besojmë dhe shpresojmë se Zoti do të na fusë në xhen’net së bashku me njerëzit e mirë.” Pra Zoti, për të treguar se i ka shpërblyer ata të krishterë që i besojnë së vërtetës, urdhëron e thotë:

«فَأْتَابَهُمُ اللَّهُ بِمَا قَالُوا جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ

خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ جَزَاءُ الْمُحْسِنِينَ (85)»

[*Fe ethàbebumu-ll’lâhu bimà kâlû xhen’nàtin texbrij min tahtibel-enhàru khàlidijne
fijhà ue dhàlike xhezàul-muhsinijne*]

«Pra, atyre ua shpërbleu Zoti për shkak të thënieve (e të besimit) të tyre me xhen’netet, nën të cilët rrjedhin lumenj, ku do të qendrojnë gjithmonë dhe, ky është shpërblimi i bamirësve».

* * *

«وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ

الْجَحِيمِ (86)»

[*Uel’ledhijne keferû ue kedh’dhebû bi àjâtinà ulàike as’hàbul-xhebijmi*]

«Përsa u përket atyre që mohuan dhe përgënjeshtruan argumentet Tona, ata janë banorët e xhehen’nemit».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se me këtë ajet refuzohen e bien poshtë fjalët e atyre që thanë se besimtarët fajtorë do të qëndrojnë përgjithmonë në xhehen'nem. Jo, fjalët e tyre nuk janë të arsyeshme; sepse ky ajet e përveçon qëndrimin e përhershëm në xhehen'nem, të atyre që nuk besojnë dhe që përgënjeshtrojnë argumentet e Zotit, kur thotë: “Ata janë banorët e xhehen'nemit”. Pra, vetëm ata do të qëndrojnë përgjithmonë në xhehen'nem dhe jo besimtarët fajtorë.

* * *

Zoti, pasi shpjegoi disa punë të jehudinje dhe të krishterëve; për t'u treguar edhe besimtarëve disa dispozita për mënyrën e porosisë, urdhëron e thotë:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحَرَّمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ (87)»
 [Jà ej'jube-l'ledhijne àmenù là tubarr'rimù taj'jibàti mà ebal'le-ll'làbulekum ue là taètedù in'ne-ll'làbe là jubib'bul-muètedijne]

«O ju që keni besuar! Mos i'a ndaloni vehtes tuaj ato gjëra të pastra që Zoti jua ka bërë të lejuara (hallall) dhe mos e kapërceni kufirin! Sepse Zoti nuk i do ata që e kapërcejnë kufirin hyjnor».

Shpjegime

Interpretuesit e Kur'anit kanë thënë se zbritjen e këtij ajeti e ka shkaktuar vendimi që morën disa sahabë të nderuar në shtëpinë e Osman bini Madh'ounit:

Një ditë Pejgamberi – qoftë bekuar! – mbajti në xhami një vaz në të cilin tregoi gjërësisht rreptësinë e ditës së kijametit. Vazi u bëri përshtypje të thellë disa sahabëve dhe ata u mblodhën në shtëpinë e Osmanit, ku u betuan që të agjëronin ditë për ditë, të mos flinin në shtresa të buta, të mos flinin fare me gratë dhe të mos hanin gjëra të shijshme. Sapo ky vendim i tyre shkoi në veshin e Pejgamberit, ai tha: unë nuk i kam urdhëruar ata që të veprojnë kështu, sepse edhe trupi i njeriut ka të drejtat e veta. Unë u kam thënë atyre: “Agjëroni, hani, pini, flini dhe çohuni të falni namaz, sepse edhe unë vetë kështu veproj. Pra, ata që veprojnë jashtë udhës sime, nuk janë me mua”. Për fjalët e Pejgamberit ka zbritur ajeti, për t'u treguar atyre se nuk bën që njerëzit ti ndalojnë vetes të mirat e Zotit, se nuk bën të hiqet dorë krejtësisht nga gjërat e shijshme hallall të kësaj jete, se nuk bën të lihet barku bosh; se nuk bën që hallalli të besohet haram dhe të kapërcehet kufiri, sepse Zoti nuk i do ata që kapërcejnë kufirin.

* * *

«وَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ (88)»

*[Ue kulû mim'mâ rezakakumu-ll'làhu balâlen taj'jiben uet'teku-ll'làhe-l'ledhij entum
bibî muëminûne]*

«Hani nga ato ushqime që jua ka falur Zoti të lejuara e të pastra (hallall!)
Kijeni frikë Zotin, të Cilit ju i keni besuar!»

Shpjegime

Urdhri në këtë ajet për të ngrënë nga ushqimet që na i ka falur Zoti hallall e të pastra, është për lejim (ibàha) dhe jo për detyrim. Pra mos i'a bëni haram vetes ushqimet që ju ka falur Zoti të lejuara e të pastra, por hani nga ato, aq sa të keni nevojë!

Zoti, për t'u treguar njerëzve se nuk duhet të teprohet në ngrënie dhe se një pjesë e ushqimit është mirë t'u jepet të varfërve, fjalën e ka prurë me parafjalën «min», që do të thotë: «Hani një pjesë të ushqimit tuaj, aq sa të keni nevojë dhe një pjesë, ua jepni të varfërve.»

Për ta forcuar urdhrin që njerëzit të hanë nga gjërat e lejuara dhe të ruhen nga gjërat e ndaluara, çka mund të ndodhë jo rrallë në ushqimet që hahen, ka thënë: «Kijeni frikë Zotin, të Cilit ju i besoni», domethënë, ruhuni e mos hani gjëra haram dhe gjëra që nuk i përshtaten natyrës njerëzore, gjëra të vrazhda e të ndaluara!

* * *

Zoti, pasi ndaloi betimin për të mos ngrënë e pirë ushqimet hallall, për të treguar edhe dispozitat e betimit, urdhëron e thotë:

«لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا
عَقَّدْتُمُ الْأَيْمَانَ فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ عَشْرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ أَوْسَطِ مَا
تُطْعَمُونَ أَوْ كِسْوَتُهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ
فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ ذَلِكَ كَفَّارَةُ أَيْمَانِكُمْ إِذَا خَلَفْتُمْ
وَاحْفَظُوا أَيْمَانَكُمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ
تَشْكُرُونَ (89)»

*[Là juàkbidhukumu-ll'làhu bil'lagvi fij ejmànikum ue lakin juàkbidhukum bimà
akad'tumul-ejmàne fekef'fàretubù it'àmu ashereti mesàkijne min euseti mà tut'imùne
eblijikum eu kisvetuhum eu tabrijru rekabetin femen lem jexhid fesijàmu thelàtheti
ej'jàmin dhàlike kef'fàretu ejmànikum kedhàlike jubej'jìnu-ll'làhu lekum àjàtibí
leal'lekum teshkurùne]*

«Zoti nuk ju qorton për betimet që bëni pa dashje, por Ai ju qorton për lidhjet tuaja që bëni me betim. Dhe që të shlyhet ky betim, duhet që t'u jepet ushqim dhjetë të varfërve aq sa i jepni familjes suaj, ose të vishni dhjetë të varfër, ose të lirohet një rob. Kushdo që nuk i ka këto mundësi, le të agjërojë tre ditë rresht. Ky është kef'fàreti i betimeve tuaja, kur ju e thyeni betimin. Ruajini betimet tuaja (Mos i thyeni! Mos e bëni zakon betimin!) Ja, kështu jua tregon Zoti ju argumentet e veta, që ju ta falënderoni Atë».

Shpjegime

«Zoti nuk ju qorton për betimet që bëni pa dashje, por Ai u qorton për lidhjet tuaja që bëni me betim». Kuptimi: nuk jeni përgjegjës për ato betime kur ju rrëshqet goja, ose kur kujtoni se puna është ashtu siç thoni ju, por del ndryshe; ju jeni përgjegjës për veprimet që bëni në kundërshtim me betimet që ju keni lidhur me qëllim.

Shpjegimet për betimin pa dashje (lagv) janë dhënë në suren «El-Bekareh», në komentimin e ajetit nr. 225.

Betim i lidhur me qëllim, quhet ai betim që bën njeriu për ta bërë ose për të mos e bërë një punë; p.sh. “Për Zotin e vërtetë, nesër do të shkoj në Durrës”, ose “Për Zotin! Nuk do të ha mish”. Nëse (ai nuk shkon në Durrës, ose ai ha mish) vepron në kundërshtim me betimin që bëri dhe, që atij ti falet faji i thyerjes së betimit të Zotit, ai duhet të bëjë njërën prej katër veprimeve që u përmendën në këtë ajet:

«Pra (kef'fâreti) që të shlyhet thyerja e këtij betimi duhet tu japësh ushqim dhjetë të varfërve, aq sa ç'i jep familjes sate, ose vesh dhjetë të varfër, ose liron një rob. Kush nuk i ka këto mundësi, ai le të agjërojë tre ditë rresht».

Kuptimi është i qartë: jepu dhjetë vetave të hanë ushqime mesatare (jo nga ato ushqime që kanë çmim shumë të lartë, as të atilla që shiten me çmim fare të ulët, por me ushqime që shiten me çmim mesatar) ose u jep veshë dhjetë të varfërve. Pra njeriu zgjedh njërën nga mënyrat për të ndrequr gabimin e vet që të shpëtojë nga përgjegjësia e fajit. Në rast se ai nuk i ka këto mundësi, le të agjërojë tre ditë rresht.

Zoti, si në çdo urdhër, ashtu edhe në urdhrin për të ushqyer të varfrit, ka thënë: «...në mënyrë mesatare, ashtu siç ushqeni familjen tuaj». Zoti ka urdhëruar kështu, për të mos u lënë shteg të varfërve që të kërkojnë ushqime me çmim tepër të lartë, por edhe që atyre të mos u jepet sasi fare e vogël a e pavlerë.

Ashtu siç lejohet dhënia e ushqimit për të varfërit, po ashtu lejohet (mbase është edhe më mirë) që atyre t'u jepet në para vlera e ushqimit. Po kështu, lejohet që ti jepet ushqim një të varfëri dhjetë ditë me radhë ose u jepet ushqim dhjetë vetave në një ditë.

Sa për veshjen e dhjetë të varfërve, fjala është që atyre t'u jepet nga një rrobë që u mbulon trupin dhe jo që rroba të jetë disafish.

«Ky është ke'fâreti i betimeve tuaja, kur të thyeni betimin». Pra, njëra nga katër mënyrat e treguara është ke'fâreti për betimin e thyer prej jush. Por:

«Ruajini betimet tuaja!» Pra, mos i thyeni betimet! Dhe: mos e mësoni gojën të betoheni shpesh! Dhe: ruhuni nga betimet me ke'fâret!

«Ja kështu jua tregon Zoti ju argumentet e veta, që ju ta falënderoni Atë».

Fahri Raziu thotë se arsyeja e zbritjes së këtij ajeti është – siç u shpjegua në ajetin e mëparshëm – se disa shokë të Pejgamberit u betuan që të hiqnin dorë krejtësisht nga gjërat e shijshme të kësaj jete. Por, pasi ata i urdhëroi Zoti që të hanë ushqimet e këndshme hallall, ata i thanë Pejgamberit: “Po betimeve tona, si do t’ia bëjmë?” Për këtë pyetje ka zbritur ajeti.

* * *

Zoti, tregoi se gjërat e pastra janë të lejuara të hahen. Për të përjashtuar verën dhe kumarin, të cilat në kohën e xhehaletit njiheshin si gjëra të mira, Zoti urdhëron e thotë:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ
وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ
تُفْلِحُونَ (90)»

[Ja ej’jube-l’ledhijne àmenù in’nemel-khamru uelmejsiru uel-ensàbu uel-ezlàmu rixhsun
min ameli-sh’shejtàni fexhtenibùhu leal’lekum tuflihùne]

«O ju që keni besuar! Vera (pijet alkolike), kumari, gurët e ngulur dhe shigjetat e fallit janë punë të ndyra nga punët e djallit. Pra, ruhuni prej atyre punëve, që të shpëtoni!»

Shpjegime

Fjala «khamr» - verë – është për çdo gjë dehëse, pavarësisht nga se është bërë, është e ndaluar nga Zoti. Fjala «mejsir» - kumar - është për çfarëdo loje që luhet për të fituar para. Fjala «ensàb» - gurë të ngulur – është për adhurimin e idhujve të gurtë. «Ezlàm» quhen shigjetat me të cilat arabët shtinin fall në kohën e xhehaletit.

Me këtë ajet, Zoti tregon se këto katër gjëra janë punë të ndyra të djallit, i cili mundohet si e si ti nxjerrë njerëzit nga udha e drejtë. Prandaj Zoti e përfundon ajetin me:

“Ruhuni nga puna e djallit, që të shpëtoni dhe të arrini kënaqësinë e Zotit.”

* * *

«إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ
فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ
أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ (91)»

[In’nemà jurijdu-sh’shejtànu en jùki’a bejnekekumul-adàvete uelbagdàe fil-khamri
uelmejsiri ue jesud’dekum an dbikri-l’làhi ue ani-s’salàti febel entum muntehùne]

«Djalli dëshiron të fusë në mesin tuaj vetëm armiqësi dhe mëri me pijet alkolike dhe me kumarin; ai (dëshiron) që t’u ndalojë nga përmendja e Zotit dhe nga falja e namazit. Atëherë, a ende nuk po hiqni dorë?!»

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se qëllimi kryesor i pijanecit është që të gëzojë kënaqësinë e dashurisë së shokëve. Por shpeshherë ndodh e kundërta e qëllimit të tij: pijet alkolike pakësojnë mendjen dhe shtojnë zemrimin e njeriut dhe kështu, shkaktohen grindje e ndodhin vrasje edhe në mes vëllezërve e shokëve më të dashur. Po kështu, ndodh edhe me kumarin: ai që humb, vazhdon gjithnjë të luajë me shpresë se do të fitojë, por përsëri humb dhe sa më shumë që humb, aq më tepër i shtohet inati, derisa vjen në një pikë, kur që nuk i mbetet as edhe një fije floku nga pasuria; atëherë ai fillon zënkat me shokët, rrezikon veten dhe ata. Në këtë mënyrë djalli i mallkuar i'a arrin qëllimit. Prandaj Zoti ynë ka treguar në këtë ajet se këto lloje punësh, ashtu siç të prishin punët e kësaj bote, po ashtu djalli me këto punë dëshiron t'ju prishë njerëzve edhe punët e ahiretit, nuk e përmendin Zotin, nuk falen, nuk bëjnë ibadet, etj. Për këtë arsye, Zoti e ka përfunduar ajetin, duke thënë:

«Pra, a ende nuk po hiqni dorë?!» Siç shihet, kjo fjalë është një urdhër në trajtë pyetjeje dhe do të thotë: Hiqni dorë një orë e më parë!

* * *

Zoti me madhërinë e vet, pasi na ndaloj pijet alkolike, të cilat të prishin mendjen dhe trupin, na ndaloj edhe kumarin, që të humb pasurinë, me të cilën vazhdojmë jetën tone. Për të treguar se duhet t'u bindemi urdhrave të Zotit e të Pejgamberit, Zoti urdhëron e thotë:

«وَاطِيعُوا اللَّهَ وَاطِيعُوا الرَّسُولَ وَاحْذَرُوا فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ
فَاعْلَمُوا أَنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ (92)»

[*Ue etij'u-ll'lahë ue etij'u-rr'rrësule uahdheru fejn ter'vejtum faëlemu en'nemà alà
resùlinel-belâgul-mubijnû*]

«Bindiuni Zotit e Pejgamberit dhe ruhuni! Dhe, në qoftë se ju i ktheni shpinën (bindjes), dijeni mirë se detyra e Pejgamberit Tonë është vetëm shpallja zbulesës (e vahjit) në mënyrën më të qartë».

Shpjegime

Fraza “Bindiuni Zotit e Pejgamberit” është “bindje në të gjithë urdhërat”. “Fjala “ruhuni” është për largohuni nga të gjitha gjërat e ndaluara, sidomos nga pijet alkolike e nga kumari që u përmendën në ajetin e mëparshëm!” Me frazën e fundit të këtij ajeti, Zoti ka frikësuar ata njerëz që i shmangen detyrës. Pra, i marrë në tërësi, ajeti do të thotë: Besimtarë! Të mos t'ju gabojnë cytjet e djallit, por bindiuni Zotit në të gjitha urdhrat, bindiuni Atij Zoti që ju rregullon të gjitha punët tuaja; bindiuni edhe Pejgamberit, i cili ju drejton në udhën e lumturisë! Ruhuni nga të gjitha gjërat e ndaluara, veçanërisht nga vera e nga kumari! Ndryshe, nëse ju u ktheni shpinën e u shma-

ngeni detyrave, dijeni mirë se fenë e keni për veten tuaj; detyra e Pejgamberit Tonë, është vetëm shpallja e zbulesës, (vahjit), e Kur'anit, detyrë të cilën ai e kreu plotësisht; prandaj s'keni ç'ti thoni kurrkujt.

* * *

Për të treguar se mbi ata njerëz, që kanë përdorur verën para se ajo të ndalohej, nuk ka ndonjë gjynah, Zoti urdhëron e thotë:

«لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا
طَعَمُوا إِذَا مَا اتَّقَوْا وَآمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ثُمَّ
اتَّقَوْا وَآمَنُوا ثُمَّ اتَّقَوْا وَأَحْسَنُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ
الْمُحْسِنِينَ» (93)

[Lejse alel-l'ledhijne àmenù ue amilu-s'sàlihàti xhunàhun fjmà taimù idhà me-t'tekou
ue àmenùue amilu-s'sàlihàti thum'me-t'tekou ue absenù uell'llàhu jubib'bul-muhsinijne]

«Për ata që kanë besuar dhe kanë bërë punë të mira, nuk ka ndonjë mëkat për atë që kanë ngrënë e kanë pirë (nga gjërat e ndaluara përpara urdhrit të ndalimit të tyre); kur ata janë ruajtur dhe kanë besuar dhe, pastaj të jenë ruajtur e të kenë besuar dhe të kenë bërë ndere (të tjerëve); sepse Zoti i do nderëbërësit».

Shpjegime

Në tefsirin e Taberit e të Hazinit thuhet se zbritjen e këtij ajeti e ka sjellë pyetja, që disa sahabë i bënë Pejgamberit, për punën e myslimanëve të vdekur para se të ndaloheshin pijet alkoolike dhe kumari. Pyetja ka qenë kështu: “Jà Resule-ll'illàh! Si do të jetë gjendja e atyre vlezërve tanë që kanë vdekur, të cilët kanë pirë verë dhe kanë luajtur kumar? Dhe, si është gjendja e atyre që janë larg nesh nëpër vise, të cilët vazhdojnë të pinë verë, për shkak se atyre ende nuk u është komunikuar ndalimi i tyre?” Për këtë pyetje ka zbritur ajeti ku thuhet se për ata njerëz nuk ka ndonjë mëkat, me kusht që ata të jenë të ruajtur, të kenë besuar dhe të kenë bërë punë të mira.

Vallë, përse Zoti në këtë ajet e ka përemendur tri herë fjalën «Të jenë të ruajtur»? Fahri Raziu thotë se për interpretimin e kësaj çështjeje, mufes'sirët kanë dhënë mendime të ndryshme, por shumica e tyre e kanë shpjeguar kështu:

“...Kur ata të jenë të ruajtur, të kenë besuar dhe të kenë bërë punë të mira; të kenë vazhduar në ruajtjen e vetes nga pijet e nga kumari; të jenë ruajtur nga dëmtimi i të tjerëve, madje duke u bërë atyre edhe ndere. Dikush ka thënë:

“Kur ata të jenë ruajtur nga të gjitha fajet, përpara se të zbriste ky ajet, pastaj të jenë ruajtur nga pijet alkoolike e nga kumari; më pastaj të ruajtur nga ato gjëra që janë ndaluar pas zbritjes së këtij ajeti.”

Një tjetër ka thënë:

“...Kur ata të jenë ruajtur prej kufrit; pastaj të jenë ruajtur prej fajeve të mëdha dhe më pastaj të jenë ruajtur edhe prej fajeve të vogla.”

Dikush tjetër ka thënë se qëllimi i përsëritjes së asaj fjale, është për të forcuar porosinë në besim dhe në devotshmëri (takvâ).

* * *

Zoti, tregoi se vera e kumari janë të ndaluara. Për të treguar se janë të ndaluara edhe disa lloje gjahu, Zoti urdhëron e thotë:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَبْلُغَنَّكُمْ اللَّهُ بِشَيْءٍ مِّنَ الصَّيْدِ
تَنَالُهُ أَيْدِيكُمْ وَرِمَاحُكُمْ لِيَعْلَمَ اللَّهُ مَن يَخَافُهُ بِالْغَيْبِ
فَمَنِ اعْتَدَىٰ بَعْدَ ذَلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ (94)»

*[Jàej'jube-l'ledhijne àmenù lejëluven'nekumu-l'llàhu bi shej'in mine-s'sajdi tenàluhù
ejdijikum ue rimàhukum lijaëleme-l'llàhu men jekhàfuhù bil-gajbi femin-ëtdà baëde
dhàlike felebù adhàbun elijmun]*

«O ju që keni besuar! Doemos që Zoti do t'ju provojë me ndalimin e atij gjahu që e zënë duart tuaja dhe ushtat tuaja; për të ditur Zoti (për ta dalluar atë në sytë e njerëzve) se cili e ka frikë Atë pa e parë me sy (ndëshkimin e Tij). Dhe, për këdo, që e kapërcen kufirin (nuk vepron sipas kësaj dispozite), ka një ndëshkim shumë të dhembshëm».

Shpjegim

Në tefsirin “Hazin” thuhet se në vitin kur është lidhur marrëveshja e Hudejbijes, kur sahabët ishin të veshur me Ihràm, pranë tyre lëviznin kafshë të egra, sa mund të ziheshin edhe me dorë, ose të vriteshin me ushtë. Sahabët e nderuar deshën ti gjuanin ato shtazë, por Zoti i ndaloi ata me këtë ajet të madhëruar.

Gjuetinë e ka ndaluar Zoti për ata që janë të veshur me Ihràm por nuk e ka ndaluar tërësisht. Ajeti thotë se ky ndalim është bërë që Zoti të dijë se cili e ka frikë Atë, pa e parë me sy. Pra, Zoti i provon njerëzit me të tilla gjëra, që të dallohen se kush prej tyre është kryengritës; Ai i provon robtë e Vet që t'u tregojë njerëzve se cilët janë të mirë dhe cilët janë të këqinj; por jo se Ai ka nevojë ti provojë ata; sepse Zoti i di njerëzit se si janë qysh në fillimin e kohës.

* * *

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ وَمَن
قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا فَجَزَاءٌ مِّثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعْمِ يَحْكُمُ
بِهِ ذُوَا عَدْلٍ مِّنْكُمْ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ أَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ
مَسَاكِينَ أَوْ عَدْلٌ ذَلِكُمْ صِيَامًا لِّيَذُوقَ وَبَالَ أَمْرِهِ عَفَا اللَّهُ عَمَّا
سَلَفَ وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللَّهُ مِنْهُ وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ (95)»

*[Jà ej'jube-l'ledhijne àmenù là taktulu-s'sajde ue entum burumun ue men katelehù
minkum muteam'miden fexhezà'un mitblu mà katele mine-n'neami jabkumu bibi dhevà
adlin minkum hedjen bàligal-kaëbeti eu keffàretun ta'àmu mesàkijne eu adlu dhàlike]*

sijàmen lijedhùka vebàle emrihí afa-ll'làhu am'mà selfe ue men àde fejentekimu-ll'làhu minhu uell'làhu azjizun dhun-tikàmin]

«O ju që keni besuar! Mos vrisni gjah kur jeni në Haremi Sherijf, ose kur jeni të veshur me Ihràm! Kushdo prej jush që të vrasë gjah me paramendim, ka ndëshkim: të bëjë kurban një bagëti shtëpiake të barabartë me shtazën që vrau, të cilën e vlerësojnë dy veta prej jush që njohin drejtësinë. Bagëtia dërgohet në Qabe për kurban (ku theret dhe mishi i saj ndahet ndër të varfërit që gjenden në Qabe); ose të paguajë aq sa është vlера e shtazës së vrarë dhe ua jep (këtë vlerë) ushqim të varfërve si shlyrje të fajit që bëri (kef'fàret) dhe, nëse nuk ka me se ta paguajë kef'fàretin, le të agjërojë, që ta ndjejë rëndësinë e veprimit të tij. Zoti e ka falur atë që ka kaluar (para se të vinte ajeti i ndalimit). Por, kushdo që kthehet përsëri (dhe e bën atë faj), Zoti hakmerret ndaj tij, sepse Allàhu është i vetmi ngadhënjyes dhe zotërues i shpagimit».

Shpjegime

«O ju që keni besuar! Mos vrisni gjah kur jeni në Haremi Sherijf». Mos vrisni shtazë e shpend të egër, kur jeni në vende të caktuara të rrethit të Qabes, që quhen Haremi Sherijf, ose kur jeni të veshur me Ihràm për haxh, ose për umreh, jashtë ose brenda Haremi Sherijfit qofshi!

Fahri Raziu thotë se gjahu, për të cilin jemi të ndaluar ta vrasim, kur jemi në Haremi Sherijf ose të veshur me ihràm, është shtazë që i hahet mishi ose që nuk i hahet. Në qoftë se shtaza është nga ato që nuk u hahet mishi,- thotë imam Azemi,- vlера e saj u duhet ndarë të varfërve, pavarësisht sa e madhe është shtaza, dhe nuk duhet ta kapërcejë vlerën e një deleje. Në qoftë se shtaza e gjahut është nga ato që i hahet mishi, atëherë duhet të bëhet kurban një bagëti shtëpiake, e madhe sa shtaza e vrarë. Se sa duhet të jetë bagëtia shtëpiake që do të bëhet kurban për shtazën e vrarë, ajeti thotë se atë duhet ta vlerësojnë e ta vendosin dy veta prej atyre që e njohin drejtësinë.

Të gjitha vrasjet me armë, me zagat, me skifter etj., konsiderohen njëloj.

Ashtu siç lejohet të bëhet kurban një bagëti në madhësinë e trupit të shtazës së vrarë, po ashtu lejohet të ndahet vlера e saj, duke i dhënë çdo të varfëri vlerën e një sadekaje Fitri, që është e barabartë me aq sa ai të ngopet për një ditë; ose në vend të çdo Fitre, agjërim i një dite.

Zoti, me madhërinë e vet e ka bërë vaxhib kef'fàretin me njërën nga tre mënyrat e mësipërme, si ndëshkim të atij njëriu që cënon respektin e atij vendi, duke vepruar kundër urdhrit të Allahut. Meqenëse, ky ndëshkim është i rëndë për natyrën e njeriut, Zoti ka prurë fjalën «vebàl», domethënë, “e rëndë”.

«Zoti e ka falur çfarë ka kaluar më parë (para se vjen ajeti i ndalimit)». Pra, Zoti e ka shlyer e ka ç'regjistruar prej librit të punëve tuaja atë faj që ka ndodhur para se të shfaqej sheriat.

«Por, kushdo që kthehet përsëri (e të bëjë atë faj), Zoti hakmerret ndaj tij». Pra, kushdo që e përsërit atë faj, pasi e ka shlyer një herë me keqfâret, prej atij njeriu Zoti merr shpagim (intikàm) dhe atij nuk i shlyhet më fajti me keqfâret.

«Sepse Allàhu është i vetmi ngadhënjyes dhe zotërues i shpagimit»; Ai nuk i lë keqbërësit pa i ndëshkuar.

* * *

Zoti, tregoi se është e ndaluar gjuetia në Haremi Sherijf. Për të treguar se lejohet gjuetia e kafshëve detare, urdhëron e thotë:

«أَحِلُّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهُ مَتَاعاً لَكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِ وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ (96)»

[Ubi'l'e lekum sajdul-babri ue ta'amuhù metà'an lekum ue lis'sej'jàreti ue hurr'rrime alejkum sajdul-berr'ri mà dumtum hurumen uet'teku-ll'làhe-l'ledhij ilejbi tuhsherùne]

«U lejua (u bë hallall) për ju gjuetia në det dhe ngrënia e atij gjahu që të jetë si mjet i dobishëm për ju dhe për udhëtarët tregtarë; por është ndaluar për ju gjuetia në tokë, nëse vazhdoni të jeni në ihram! Kijeni frikë atë Zot, pasi vetëm para Tij do të mblidheni!»

Shpjegime

«U lejua (u bë hallall) për ju gjuetia në det dhe ngrënia e atij gjahu, që të jetë si mjet i dobishëm për ju dhe për udhëtarët tregtarë». Kuptimi: o besimtarë! Lejoheni të gjuani nëpër dete dhe në ujëra të tjera, si liqene, lumenj, përrenj e në ujra të tjera, të ëmbla qofshin, ose të kripura; lejoheni të hani çdo lloj peshku të detit, që të jetë si mjet dobie për ju e për ata nga ju që udhëtojnë për tregti, me ihram qofshi, ose jashtë tij!

Në tefsirin “Hazin” thuhet se gjuetia e detit është tri llojesh: 1. Peshku i çdo lloji qoftë, është hallall të hahet. 2. Bretkosat e krimbat e tjerë, që të gjitha janë të ndaluara të hahen. III. Kafshët e tjera detare, për të cilat imam Azemi thotë se janë të ndaluara të hahen, por shumica e (fukahave) dijetarëve të fesë, thonë se janë hallal të hahen.

“Deti” në këtë ajet është për ujërat në përgjithësi dhe në këtë fjalë hyjnë: liqenet, lumenjtë, përrenjtë dhe ujërat e tjerë, qofshin të ëmbël, të hidhur e të kripur.

Zoti, me frazën e parë të këtij ajeti tregon se gjuetia në dete e në ujërat e tjerë është hallall, jo vetëm për të ngrënë gjahun e zënë, por edhe për pjesë të ndryshme të kafshëve ujore, si dhëmbët, kockat, dhjamrat, ngjyrat etj.

«Por është ndaluar për ju gjuetia në tokë, derisa të jeni në ihram!» Pse? Sepse ju, o besimtarë, gjatë asaj kohe jeni si të veshur me qefin, e kërkonit falje e mëshirë prej të madhit Mëshirues, prandaj, nuk është e përshtatshme për ju të cënoni shtazët. Pra:

«Kijeni frikë Atë Zot (ruajeni veten prej ndëshkimit të Zotit dhe prej cënimit pa lejë të krijesave të Atij) para të Cilit do të mblidhen!»

* * *

Zoti, tregoi se për njerëzit që janë në Ihràm, është e ndaluar gjuetia e tokës. Për të treguar se shtëpia e respektuar, Qabeja, siç është vend i sigurtë për kafshët e egra e për shpendët e egër, po ashtu është edhe për njerëzit vend i sigurtë nga katastrofat, edhe vend ku fitohen të mirat e dynjasë e të ahiretit për ata, urdhëron e thotë:

«جَعَلَ اللَّهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَاماً لِلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ وَالْهَدْيَ وَالْقَلَائِدَ ذَلِكَ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ (97)»
[Xeale-ll'llàbul-kaëbetel-bejtel-haràme kijàmen lin'nàsi uesh'shehrel-haràme uelbedje
nelkalàide dhàlike litaëlemù en'ne-ll'llàbe jaëlemu mà fis'semàvati ue mà fil-erdi ue
en'ne-ll'llàbe bikul'li shej'in alejmun]

«Zoti ka bërë Qaben shtëpi të respektuar, muajt të respektuar, kurbanet e haxhinjve për dhuratë dhe bagëtitë e shënuara me gjerdanë i ka bërë mjet për të kryer punët e fesë dhe punët e dynjasë. Kjo (është bërë siç u tregua) për të ditur ju (o njerëz) se Zoti di gjithçka që gjendet në qiej e në Tokë. Dhe, dijeni se Zoti di plotësisht çdo gjë».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se njerëzit e përmendur në frazën «Kijàmen lin'nàsi» është për arabët. Pra, do të thotë:

Zoti e ka bërë Qaben, shtëpi të respektuar, që ajo të jetë si mjet për qëndrimin e popullsisë së atij vendi. Ja sepse:

Sikurse dihet, Mek'ka, është krahinë e thatë, ku as mbillet e as korret. Banorët e saj kishin nevojë të madhe, që aty të vinin njerëz nga jashtë, që ata të blinin prej tyre gjërat e domosdoshme. Prandaj Zoti krijoi Qaben, të cilën e bëri të respektuar në qendër të botës dhe të lakmuar për t'u vizituar. Arabët e kishin zakon të vriteshin njëri me tjerin. Prandaj, prej gjaqesh nuk dilyn jashtë të sigurt për tregti, veçse në kohën e haxh'xhit, kur zakonisht kishin një paqe të përgjithshme; atëherë ata udhëtonin për të siguruar nevojat e të gjithë vitit. Por banorët vendës të Mek'kës, që ishin si shërbëtorë të Qabes, gëzonin një privilegj të veçantë mbi arabët e tjerë: ata udhëtonin gjithmonë për tregti pa frikë. Mirëpo, ndër banorët e Mek'kës kishte edhe shumë të varfër, të cilëve u sigurohej ushqimi nga dhuratat që sillnin vizitorët e jashtëm të Qabes. Këto dhurata ishin kurbanet e shënuar me shenja dhe ato të pashënuar.

Pra, bërja e Qabes prej Zotit shtëpi e respektuar dhe të dëshiruar nga njerëzit për ta vizituar atë, si edhe bërja e muajit Hhul-Hixh'xheh kohë

pageje të përgjithshme dhe e dërgimit të kurbaneve në Mek'kë nga punët e pëlqyeshme të haxh'xhit (âdâbet), janë mjete për të mundësuar qëndrimin e pullsisë së asaj krahine e këto na japin të kuptojmë se Zoti i di nevojat e të gjitha krijesave që gjenden në qiej e në tokë, se Ai është i pushtetshëm të kryejë punët e të gjithëve, se Ai di plotësisht çdo gjë. «Fetebàreke-ll'llàhu rab'bul-àlemijn!»

* * *

Zoti, tregoi se e ka bërë Qaben si mjet, për të kryer njerëzit punët e fesë dhe të dynjasë. Për të treguar edhe se Ai e ka ndëshkimin shumë të rreptë për ata që nuk besojnë, por është falës e mëshirues për besimtarët e së vërtetës, urdhëron e thotë:

«اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ وَأَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ (98)»
[Tëlemù en'ne-ll'llàhe shedijdul-ikàbi ue en'ne-ll'llàhe gafûrun rahijmun]
«Dijeni mirë se Zoti është edhe ndëshkues i rreptë edhe falës e mëshirues!»

Shpjegime

Zoti ynë, për të theksuar se Ai e ka mëshirën më të madhe se zemërimin, ajetin e përfundon duke treguar se ai është falës e mëshirues. Kurse më parë tregoi mirësitë e veta duke thënë: “Allàhu e ka bërë Qaben...” si mjet për të kryer njerëzit punët e fesë dhe të dynjasë. Pastaj tregoi se Ai e ka shumë të rreptë ndëshkimin, duke e përfunduar fjalën se Ai është falës e mëshirues. Kështu, Ai e ka futur tregimin e rreptësisë së ndëshkimit në tregimin e dy mëshirave dhe, kjo mënyrë tregimi, tregon se Zoti e ka mëshirën më të madhe se zemërimin.

Ajeti i frikëson ata që nuk besojnë, që përtojnë të kryejnë dytyrat njerëzore, që nuk respektojnë Qaben dhe gjërat e tjera të përmendura në ajetin e mëparshëm dhe, në fund, jep sihariqin për besimtarët e të bindurit.

* * *

Për të frikësuar edhe një herë ata që janë kryengritës kundër urdhrave të Zotit, Ai urdhëron e thotë:

«مَّا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ (99)»

[Mà ale-rr'rresûli il'lel-belàgu uell'llàhu jaëlemu mà tubdûne ue mà tektumûne]

«Pejgamberi nuk ka detyrë tjetër, veç tu komunikojë zbulesën (vahjin) njerëzve. Zoti di edhe ato që ju i bëni hapur, edhe ato që ju i bëni fshehurazi.

* * *

«قُلْ لَا يَسْتَوِي الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ أَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَفْلِحُونَ (100)»

*[Kul là jestevil-khabijthu net'taj'jibu ue lou aëxhebeke kethretul-khabijthi fet'teku-
ll'llàhe jà ulil-elbàbi leal'lekum tuflihùne]*

«(Idashuri Im! Për të këshilluar njerëzit) u thuaj (atyre): nuk barazohet e ndyra me të pastrën, qoftë edhe kur çuditeni nga shumica e së ndyrës; pra, kijeni frikë Zotin ju që keni mendje të kthjellët, që të shpëtoni dhe të arrini të dëshiruarën!»

Shpjegime

Bejzaviu thotë se ky ajet i madhëruar është si rregull i përgjithshëm për mosbarazimin e së ndyrës me të pastrën, si në gjërat morale, ashtu edhe në ato materiale. Fjala vjen, nuk barazohet zemërziu, i cili e ka ndyrë shpirtin e vet me mohimin e së vërtetës (kufër), ose me padije e me të tjera vese të këqija, me atë shpirtndritur, i cili e ka ndriçuar zemrën me besim, me dituri e me sjellje të mira; nuk barazohet sjellja e atij që dëmton të tjerët dhe që del jashtë bindjes së Allahut, me sjelljen e atij njeriu që është bamirës e i bindur ndaj Zotit; nuk barazohet ai që është i ndyrë në trup e në rroba me atë që është i pastër.

Prandaj, Zoti ynë e ka përfunduar ajetin duke thënë: “Kijeni frikë Zotin ju që keni mendje të kthjellët!” Ruajeni shpirtin e veten tuaj prej gjërave të ndyra, që të shpëtoni për jetë dhe të arrini lumturinë e dëshiruar.

Në tefsirin “Hazin” tregohet se i madhi Xhabir, (Zoti qoftë i kënaqur pret tji!), ka thënë:

“Erdhi një njeri te Pejgamberi dhe i tha: “Tregtia ime, ishte vera, gjithë pasurinë time e kam nga ai fitim; vallë, a është e dobishme për mua kjo pasuri?” Pejgamberi – qoftë bekuar! – i është përgjigjur atij: «*Zoti është i pastër, pranon të pastrën*». Për këtë ka zbritur ajeti i mësipërm.

* * *

Zoti, tregoi se detyra e Pejgamberit është vetëm të shpallë vahjin, domethënë se detyra e njerëzve është t’u binden dispozitave të komuni-kuara. Për të treguar se nuk lejohet të bëhen pyetje për gjëra që s’janë komunikuar, Allahu urdhëron e thotë:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءٍ إِنْ تُبَدَّ لَكُمْ
تَسْؤُكُمْ وَإِنْ تَسْأَلُوا عَنْهَا حِينَ يُنَزَّلَ الْقُرْآنُ تُبَدَّ لَكُمْ عَفَا
اللَّهُ عَنْهَا وَاللَّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ (101)»

*[Jà ej'jube-l'ledhijne àmenù là tes'elù an esh'jàe in tubde lekum tesnèkum ue in tes'elù
anhà hijne junež'zelul-kur'ānu tubde lekum afa-ll'llàhu anhà uell'llàhu gafūrun
halijmun]*

«O ju që keni besuar! Mos pyesni për gjëra, pasi, nëse do të shfaqej e vërteta e asaj gjëje për ju, ajo ju keqëson! Në qoftë se pyesni për atë gjë kur

zbritet Kur'ani, për ju shfaqet (e vërteta). Zoti e fal atë faj të bërë nga pyetje të tilla, sepse Allahu është falës dhe veprues i butë».

Shpjegime

Mufes'sirët thonë se ajeti ka zbritur për pyetjet që i bënë një ditë disa sahabë Pejgamberit rreth disa çështjeve, për të cilat s'duhej pyetur.

Pejgamberi (alejhis'selam!), ishte në minber duke kënduar hutben, kur disa sahabë filluan të pyesin për shumë gjëra të paduhura. Atëherë Pejgamberi u zemërua nga të tilla pyetje dhe u tha: "Sot, pyesni ç'keni për të pyetur dhe të gjithëve do t'u jap përgjigje!" Për këto fjalë është ngritur më këmbë Abdullah bini Hidhafe, për të cilin andej-këndej flitej se ishte i lindur jashtë martese dhe i tha: "Kush është babai im, o i Dërguar i All'lahut?" Pejgamberi i tha: "Është Hidhafe." Pastaj u ngrit një tjetër, të cilit i kishte vdekur i ati dhe pyeti: "Ku është babai im?" Pejgamberi i tha: "Babai yt është në zjarrin e xhehen'nemit!" Pastaj u ngrit një tjetër dhe pyeti: "Vit për vit e kemi farz haxh'xhin, apo vetëm një herë në jetën tonë?" Pejgamberi heshti, por pyetësi e përsëriti pyetjen disa herë. Atëherë, Pejgamberi urdhëroi e tha: "Nëse unë do të thosha se haxh'xhi është farz për ju vit për vit, ashtu do të bëhej; por ju nuk do të ishit në gjendje ta kryenit atë e, për pasojë do të bëheshit fajtorë dhe ky faj do të bëhej shkak që ju të rrezikoheshit; pra, ju duhet të mjaftoheni me ato dispozita që ju kam lënë unë dhe mos kërkonit më tepër; popujt e kaluar para jush, janë zhdukur për shkak se kanë pyetur për shumë gjëra; prandaj zbatoni sa të mundeni ato urdhra që unë ju kam urdhëruar dhe ruhuni nga gjërat që unë ju kam ndaluar.

Në atë çast, është ngritur i madhi Ymer dhe ka thënë: "Jemi të kënaqur që kemi për Zot Allahun dhe për Pejgamber Muham'medin alejhis'selam." Atëherë, ka zbritur ajeti i mësipërm. Me këtë ajet njerëzit janë ndaluar të bëjnë pyetje rreth çështjeve, për të cilat nuk kanë nevojë, sidomos pyetje, përgjigja e të cilave mund të dalë e hidhur për pyetësin; fjala vjen, siç që pyetja që bëri ai për babanë e vet, se ku gjendej ai, sepse kur doli përgjigja se ai ishte në xhehen'nem, natyrisht pyetësi u mjerua; e, nëse ai nuk do të kishte pyetur, nuk do të dinte se ku ishte i ati dhe do të rrinte i qetë.

Pyetjet e përmendura në fillim të ajetit dhe që ata ishin ndaluar ti bënin, janë nga ato që nuk janë përmendur në Kur'an dhe në fjalët e Pejgamberit. Kurse «Në qoftë se pyesni për një gjë kur zbritet Kur'ani, për ju shfaqet e vërteta» është për "pyetjet që njeriu i bën kur nuk merr vesh kuptimin e ndonjë fjale."

«Afa-ll'lahu anha uell'lahu gafurun halijmun»

"Zoti e fal atë faj të bërë nga pyetje të tilla, sepse Allahu është falës dhe veprues i butë". Kuptimi: Zoti jua fal atë gabim që bëtë, kur pyetët Pejgamberin për çështje për të cilat nuk duhej të pyesnit dhe e zemëruat atë.

Por, Allahu është alës dhe nuk e shpejton ndëshkimin për gabimin që bëjnë robtë, por i trajton ata me butësi.

* * *

Zoti, për të treguar se të atilla pyetje kanë shkaktuar dëme për popujt e kaluar, urdhëron e thotë:

«قَدْ سَأَلَهَا قَوْمٌ مِّنْ قَبْلِكُمْ ثُمَّ أَصْبَحُوا بِهَا كَافِرِينَ (102)»
[Kad se'elehà koumun min kablikum thum'me asbehù bihà kàfirijne]

«Me të vërtetë, ka pyetur për të tilla çështje edhe një komb i kaluar para jush, pastaj ata i mohuan përgjigjet e dhëna atyre pyetjeve».

Shpjegime

Beni israilët i pyesnin peygamberët për disa çështje, por, sapo merrnin përgjigjen për pyetjet e bëra, i mohonin ato dhe nuk vepronin sipas thënieve të peygamberëve; kështu ata rrezikuan veten. Beni israilët i thane, p.sh. peygamberit të asaj kohe: “Na cakto një mbret se do të luftojmë në rrugën e Zotit!” Mirëpo kur peygamberi u tha atyre se mbret ishte emëruar Tâluti, ata e kthyen fjalën dhe s’deshën të luftonin.

Pra, Zoti, na ndaloj të kërkojmë ato gjëra, për të cilat nuk jemi të detyruar; sepse kërkimi i gjërave që s’duhen ka qenë zakon i kombeve të kaluara dhe për këto arësye ata janë zhdukur; Zoti thotë: “Në qoftë se edhe ju ngulni këmbë në të atilla kërkesa, do t’u përngjani atyre dhe do të rrezikoheni si ata”. Kështu e ka forcuar Zoti ndalimin dhe i ka frikësuar ata njerëz që ngulmojnë në të tilla kërkesa.

* * *

Zoti, për ti ndaluar njerëzit që të marrin përsipër detyrime që nuk janë vënë nga ana e Zotit, urdhëron e thotë:

«مَا جَعَلَ اللَّهُ مِنْ بَحِيرَةٍ وَلَا سَائِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ وَلَكِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَكَثُرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ (103)»

[Mà xbeale-llàhu min behijretin ue là sàimetin ue là vesijletin ue là hàmin ue lakine-
l’ledhijne keferù jesterùne ale-llàhil-kedhibe ue ektheruhum là jaëkilùne]

«Zoti nuk ka bërë (meshrùë, ligjëruar) as behijren as sàiben, as vesijlen dhe as hamin; janë mohuesit ata që shpifnin gënjeshtër për Zotin, por shumica e tyre nuk mendojnë se janë duke shpifur kundër Zotit».

Shpjegime

Niëmetull’llah efendiu dhe Kaziu thonë se behijre në kohën e xhehaletit quhej deveja që kishte pjellë pesë viça dhe të pestin e kishte lindur mashkull. Kësaj deveje ata i çanin veshin dhe e lëshonin të livadhiste nëpër kullotë dhe nuk e përdorin as për ti hipur, as për ta ngarkuar dhe nuk pinin as qumë-

shtin e saj. Këto lloje punësh ata i numëronin si adhurime. E, Zoti ynë e ka refuzuar respektimin e asaj deveje.

Saibe quhej ajo deve që ishte liruar nga të gjitha punët. Kur ndonjëri ishte i sëmurë, ose kishte ndonjë punë me shumë rëndësi thonte: “Nëse shërohem, ose nëse ajo punë bëhet ashtu siç e dëshiroj unë, deveja ime qoftë saibel! (qoftë borxh mbi mua lirimi i deveve sime nga të gjitha punët!)”. Këtë ata e njihnin si adhurim.

Vesijle në atë kohë quheshin këto dy punë: 1. Një dele, në qoftë se ajo pillte qëngj femër, e mbanin për vete, në qoftë se delja pillte qëngj mashkull e caktonin për t’ua bërë kurban idhujve.

2. Në qoftë se delja në një barrë pillte dy qëngja, njërin mashkull dhe tjetrin femër, të dy qëngjat i bënë kurban për idhujt sipas kësaj mënyre: mashkullin e thernin para vetes dhe femrën e thernin mbrapa vetes.

Ham quhej deveja që kishte lindur dhjetë viça; edhe këtë deve ata e linin të livadhiste ku të donte nëpër kullotë, nuk e ndalonin nga asgjë, nuk e ngarkonin dhe nuk e mundonin.

Të gjitha ato punë ata i numëronin si punë që kryhen për të fituar kënaqësinë e Zotit (ibadet). Me këtë ajet Zoti tregon se Ai nuk i ka ligjëruar ato lloje punësh dhe se për këtë myslimanëve nuk u lejohet të lënë pas dore dobinë e asaj gjëje, të cilën Zoti e ka krijuar që njerëzit të interesohen për të.

Fahri Raziu thotë se “mohuesit” e përmendur në këtë ajet është për “Amr binî Haj’jin me shokë”. Amri me ndjekësit e tij kishin sunduar Mek’kën, kishin ndryshuar fenë e të madhit Ismail dhe kishin vënë idhuj në Qabe, për t’i adhuruar ato; madje ai kishte shpifur dhe kishte sajuar edhe katër emrat e mësipërm, duke thënë se këto gjëra Zoti i ka bërë punë të ligjshme.

* * *

Zoti, për të vërtetuar se shumica e mohuesve nuk kanë mend, urdhëron e thotë:

«وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَىٰ مَا أَنزَلَ اللَّهُ وَإِلَىٰ الرَّسُولِ قَالُوا حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ (104)»

[*Ue idhà kijle lehum teàlou ilà mà enzele-ll’làhu ue ile-rr’resùli kàlû hasbunà mà vexhednà alejbi àbàenà evelou kàne àbàuhum là jaëlemùne shej’en ue là jehtedùne*]

«Kur atyre u thuhet “Ejani në atë që ka zbritur Zoti dhe në udhën e Pejgamberit!”, ata thanë: “Ne na mjafton ajo (fe) që kemi gjetur te prindërit tanë”. E, po në qoftë se prindërit e tyre s’dinë asgjë dhe nuk janë të udhëzuar në rrugën e drejtë?» (Përsëri ata nuk e lënë fenë e tyre? Sa çudi e madhe!).

Shpjegime

Ky ajet i madhëruar përfshin një kritikë të rëndë kundër atyre që shkojnë pas berihës dhe imitojnë të tjerët në çështjet themelore të besimit. Ato çështje duhet të shikohen me hollësi dhe të jenë të mbështetura në argumente të plota e jo të imitohen të tjerët, qoftë edhe prindërit.

Prej ajetit nënkuptohet se nuk lejohet imitimi i të tjerëve në ato punë që janë kundër librit të Zotit dhe kundër fjalëve të Pejgamberit.

Ebus'suud Efendiu thotë se Zoti, për të theksuar se këmbëngulja e mohuesve është veprim shumë i shëmtuar dhe i çuditshëm, fjalën në ajet e ka prurë me «hemze», që ka ato kuptime. Ajeti të jep të kuptosh se nuk i lejohet asnjë njeriu të ndjekë udhën e atij që është i humbur, qoftë ai edhe babai i vet.

* * *

Zoti, pasi përbuzi mohuesit për shkak se ata imitojnë prindërit e vet pa bërë asnjë arsyetim; për të porositur besimtarët që të formojnë një besim të drejtë, që të fitojnë një dituri të arsyeshme dhe që të mos u kushtojnë rëndësi mohuesve, urdhëron e thotë:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسُكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَن ضَلَّ
إِذَا اهْتَدَيْتُمْ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ
تَعْمَلُونَ (105)

[jâ ej'jube-l'ledhijne âmenû alejkum enfusekum lâ jedurr'rrukum men dal'le idheb-tedejtum ile-ll'lahi merxhiukum xhemij'an fejuneb'biukum bimâ kuntum taemelûne]

«O ju që keni besuar! Vështroni veten tuaj! Nuk ju dëmton ju ai që e ka humbur udhën e drejtë. Vetëm te Zoti është vendi ku do të ktheheni e do të shkoni të gjithë. Dhe atëherë, Ai do t'ju tregojë ç'kini bërë».

Shpjegime

«O ju që keni besuar! Vështroni veten tuaj!...» Kuptimi: Secili prej jush, o besimtarë është përgjegjës për veten e vet. Prandaj secili le të ndreqë punët e veta dhe le të kryejë detyrat, me të cilat është ngarkuar! Asnjë tjetër nuk është përgjegjës për fajet e tjetrit, pasi ai ti ketë kryer detyrat e veta.

Ky ajet nuk do të thotë që të lihet pas dore (El-emru bil-maëru'fi uen'nehju anil-munkeri) urdhërimi për punë të mira dhe ndalimi nga punët e liga, sepse kjo është një detyrë e veçantë e vërtetuar me Kur'an dhe me fjalën (hadijthi sherijf) e Pejgamberit. Prandaj Bejzaviu, ajetin e ka interpretuar kështu:

Besimtarë! Ruajeni veten prej gjynahesh! Sepse, kur ju të keni ndrequr punën tuaj dhe të keni kryer detyrën e El-Emru bil-maëru'fit, ju nuk ju dëmton aspak këmbëngulja në të keqen e atij që nuk i dëgjon këshillat tuaja.

Pra, mosdëmtimi nga e keqja, varet nga kryerja e detyrës së El-emru bil-maëru'fi. Prandaj, nëse nuk kryhet kjo detyrë, padyshim, sherri i të këqijave u takon edhe atyre që kanë heshtur, kur kanë parë të bëhen të këqijat. Ndry-

she ajo heshtje le të kuptohet se të gjithë kanë qenë në një mendje në ato punë; atëherë edhe e keqja i zë të tërë.

Abdull'lah Ibni Mubareku ka thënë se ajeti i mësipërm është urdhri më i rreptë i Kur'anit, për të kryer detyrën El-emru bil-maë'rûfit. Fjala «enfusekum» është për të gjithë besimtarët, të cilët duke pasur të gjithë një fe, numërohen si një trup i vetëm. Pra, kuptimi i ajetit është: «O ju që keni besuar! Ruani bashkëfetarët tuaj! Nëse ju i ndreqni ata me këshillat tuaja, duke i urdhëruar në punë të mira dhe duke i ndaluar në punët e liga, e keqja e atyre që kanë humbur udhën e drejtë, nuk ju dëmton ju...». Sipas këtij kuptimi, ajeti në fjalë e thekson me forcë të madhe urdhrin për El-emru bil-maë'rûfin.

I madhi Ebu Bekr ka thënë:

O vëllezër! Ju e këndonin këtë ajet, por nuk e kuptoni se ku është qëllimi i tij. Unë e kam dëgjuar Pejgamberin të thotë: “Një njeri që e shikon mizorin të dëmtojë botën dhe nuk e ndalon atë nga puna e tij e keqe, për shkak të padrejtësisë që bën ai, Zoti e përgjithëson ndëshkimin.”

Në suren “El-Bekareh” Zoti e ka lavdëruar um'metin e Muham'medit duke thënë se ai është më i dobishmi i popujve, për shkak se merret me El-emru bil-maë'rûfin dhe me En'nehju anil-munkerin.

Fahri Raziu, Kaziu dhe Hazini thonë se zbritjen e këtij ajeti e ka shkaktuar mjerimi i madh i myslimanëve për mosbesimin e qafirëve, sidmos për kufrin e fisit të vet. Atëherë ka zbritur ajeti i mësipërm, për ti ngushëlluar ata dhe për t'u thënë atyre se mosbesimi i qafirëve nuk i dëmton ata.

* * *

Zoti, urdhëroi që të ruajmë veten. Për të urdhëruar që të ruajmë edhe pasurinë, Ai thotë:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدُكُمُ الْمَوْتُ حِينَ الْوَصِيَّةِ اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنْكُمْ أَوْ آخَرَانِ مِّنْ غَيْرِكُمْ إِنْ أَنْتُمْ ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَأَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةُ الْمَوْتِ تَحْسِبُونَهُمَا مِنْ بَعْدِ الصَّلَاةِ فَتُقْسِمَانِ بِاللَّهِ إِنْ أَرْتَبْتُمْ لَا نَشْتَرِي بِهِ ثَمَنًا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ وَلَا نَكْتُمُ شَهَادَةَ اللَّهِ إِنَّا إِذًا لَّمِنَ الْآثِمِينَ (106)»

[Jà ej'jube-l'ledhijne àmenù shehàdetu bejnikum idhà badare ebadukumul-moutu hijnel-vesij'jeti-thnàni dhevà adlin minkum eu àkharàni min gajrikum in entum darebtum fil-erdid fe esàbetkum musijbetul-mouti tabbisùnebumà min baëdi-s'salàti fejuksimàni bil'làhi ini-rtebtum là neshterij bibí themenen kalijlen ue lou kàne dhà kurbà ue là nektumu shebàte-l'llàhi in'nà idhen leminel-àthimijne]

«O ju që keni besuar! Dëshmia në mes jush, kur ndonjërit prej jush i afrohet vdekja, në atë orë që ai të bëjë testament (vesij'jet) është: dy veta prej jush që janë të drejtë, ose dy të tjerë që s'janë prej jush, në qoftë se jeni duke udhëtuar nëpër fagen e dheut dhe ndonjërit prej jush i ndodh fatkeqësia e vdekjes; i ndaloni ata dy të huajt, deri pas faljes së namazit të

iqindisë; atëherë, ata betohen në Zotin – nëse ju keni dyshim në ta. “Ne nuk e shesim betimin tonë për pak para”, edhe sikur betimi të jetë në disfavor të fisit tonë, ne nuk e fshehim dëshminë e Zotit, sepse, atëherë bëhemi fajtorë».

Shpjegime

«O ju që keni besuar! Dëshmia në mes jush, kur ndonjërit prej jush i afrohet vdekja, në atë orë që ai të bëjë testament (vesij’jet) është: dy veta prej jush që janë të drejtë». Kuptimi: O besimtarë! Kur ndonjërit prej jush i duken shenjat e vdekjes, ai ka detyrë të bëjë testament; ai ka detyrë gjithashtu që, në çastin kur bën testamenin, të thërresë dy dëshmitarë burra të ndershëm bashkëfetarë (të jenë njerëz të drejtë dhe jo nga ata që s’janë myslimanë).

Deri këtu ajeti tregon se ai njeri që e sheh so po vdes, ka detyrë të bëjë testament. Ajeti tregon edhe se kur ai të bëjë testamentin, duhet të marrë dy dëshmitarë, të cilët janë myslimanë, janë burra të drejtë dhe janë prej atyre që bëjnë mirë.

«Ose dy të tjerë që s’janë prej jush, në qoftë se jeni duke udhëtuar nëpër fagen e dheut dhe ndonjërit prej jush i ndodh fatkeqësia e vdekjes».

Kuptimi: Kur jeni në udhëtim e sipër dhe nuk gjeni myslimanë për ti marrë si dëshmitarë të testamentit që do të bëni, merrni dy dëshmitarë prej atyre që nuk janë myslimanë!

Fahri Raziu thotë: Meqenëse ajeti u është drejtuar besimtarëve, “ata” është patjetër për “ata që janë myslimanë”, kurse “të huajt” është për “ata që nuk janë myslimanë”. Por shumica e dijetarëve të fesë (fukahave) kanë thënë se “dëshmuesit prej vendit” është që “ata të jenë prej fisit të atij që bën testamentin”. Pra, kur njeriu është në vendin e vet, duhet të marrë për dëshmitarë prej fisit të vet, sepse ata i dinë më mirë punët e tij dhe të trashëgimtarëve; por kur është në udhëtim e sipër, lejohet të merren dëshmitarë myslimanë që nuk janë prej fisit të tij.

Më e vërteta është thënia e Fahri Raziut, sepse atë e përforcon edhe shkaku i zbritjes së këtij ajeti, që do të shpjegohet më poshtë.

Zoti, për të treguar se kur bëhet dyshim në dëshmitarët që janë nga të huajt, lejohet që atyre t’u propozohet ai lloj betimi që tregohet në ajet, urdhëron e thotë:

«I ndaloni ata dy të huajt deri pas faljes së namazit të iqindisë, atëherë, ata betohen në Zotin – nëse ju keni dyshim në ta. “Ne nuk e shesim betimin tonë për pak para edhe sikur betimi të jetë në disfavor të fisit tonë, ne nuk e fshehim dëshminë e Zotit, sepse, atëherë bëhemi fajtorë». Kuptimi:

Në qoftë se ju bëni dyshim dhe kujtoni se dëshmitarët kanë tradhtuar, atëherë i ndaloni ata para xhamisë dhe pasi të falet namazi i iqindisë me xhemat u propozoni atyre që të betohen në këtë mënyrë: “Betohemi në Zotin se ne, me këtë dëshminë tonë nuk kemi ngrënë as sasinë më të vogël

të parave, sikur për të cilin dëshmojmë, sikur ai të jetë edhe prej fisit tonë; ne nuk e kemi fshehur dëshminë, e cila është amanet i Zotit, sepse atëherë bëhemi nga fajtorët”.

Është caktuar koha pas faljes së namazit të iqindisë për betimin, sepse në këtë kohë mblidhen më shumë njerëz dhe dëshmitarët kanë frikë të betohen rrenë.

Fahri Raziu thotë se zbritjen e këtij ajeti e ka shkaktuar ngjarja që vijon:

Një sahabë i quajtur Bedil ka shkuar për tregti në Sham bashkë me Temimi Darij dhe Adij Darij, që ishin të krishterë. Atje, Bedili është sëmurë, ka shënuar mallin e fshehurazi nga shokët dhe atë shkresë e ka futur në mes thasëve; pastaj ka bërë testament dhe u ka thënë shokëve: “Këto tessa t’ua dorëzoni trashëgimtarëve të mi”. Të dy Darijtë, Temimi dhe Adij’ji u bënë dëshmitarë të atij testamenti dhe e morën përsipër që atë mall t’ua dorëzonin trashëgimtarëve të Bedilit. Pasi vdiq Bedili, ata erdhën të dy në Medine dhe u dorëzuan teshat trashëgimtarëve të Bedilit, përveç një tasi të argjendtë, të zbukuruar me shkronja ari dhe që kushtonte afërsisht treqind napolona. Trashëgimtarët, duke shqyrtuar mallin gjetën dokumentin që tregonte sasinë e teshave e të sendeve dhe panë se nuk gjendej tasi. Pyetën Temimin dhe Adij’jin për tasin, por ata u thanë se s’dinin gjë. Trashëgimtarët u ankuan te Pejgamberi. Mbi ankimin e tyre, ka zbritur ajeti. Atëherë Pejgamberi, pasi ka falur namazin e iqindisë, i ka thirrur ata të dy në xhami afër minberit dhe u ka propozuar betimin e përmendur në ajet. Ata kanë bërë betim të rremë. Më vonë u mor vesh se ata e kishin shitur tasin në Mek’kë. Trashëgimtarët e Bedilit e kanë kërkuar përsëri tasin prej tyre, por, kësaj here ata u thanë atyre se i’a kishin blerë tasin Bedilit. Por më përpara ata kishin pohuar se Bedil kishte vdekur pa shitur asgjë nga malli i vet. Kjo çështje shkoi në veshin e Pejgamberit. Atëherë ka zbritur ajeti që pason, për të treguar se kur u del në shesh tradhtia dëshmitarëve, atëherë betimi u takon trashëgimtarëve:

«فَإِنْ عُثِرَ عَلَىٰ أَنَّهُمَا اسْتَحَقَّ إِثْمًا فَآخَرَانِ يَقُومَانِ مَقَامَهُمَا مِنَ الَّذِينَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْأُولَيَانِ فَيُقْسِمَانِ بِاللَّهِ لَشَهَادَتُنَا أَحَقُّ مِنْ شَهَادَتِهِمَا وَمَا اعْتَدَيْنَا إِنَّا إِذَا لُمْنَا الظَّالِمِينَ (107)»

[Fein uthire alà en’nebume-stebak’kà ithmen feàkharàni jekùmàni mekàmehumà mine-l’ledhijne-stebak’ka alejhuml-eulejàni fejuksimàni bil’làhi lesbehàdetunà ebak’ku min shebàdetihimà ue meètèdejnà in’nà idhen lemine-db’dhàlimijne]

«Nëse merret vesh se ata dy dëshmitarët merituan gjynahun, atëherë në vend të tyre rrinë dy të tjerë që janë nga trashëgimtarët e meriruar për atë mall dhe betohen në Zotin e vërtetë duke thënë: “Dëshmia jonë është më e drejtë se dëshmia e atyre të dyve! Ne, nuk e kemi kapërcyer kufirin; (nëse e kemi kapërcyer) kurdoherë qofshim prej të padrejtëve».

Shpjegime

«Nëse merret vesh se ata dy dëshmitarët merituan gjynahun». Kuptimi: nëse kuptohet se ata u bënë fajtorë me betimin rrenë dhe me dëshminë e padrejtë që bënë.

«Atëherë në vend të tyre rrinë dy të tjerë që janë nga trashëgimtarët e merituar për atë mall». Betimi u takon atyre të dyve që e meritojnë mallin e trashëguar, ose atyre të dyve që janë bërë tradhtarë me betimin rrenë; këta zëvendësojnë dy dëshmitarët.

Dhe betohen në Zotin e vërtetë duke thënë: «Dëshmia jonë është më e drejtë se dëshmia e atyre të dyve! Ne, nuk e kemi kapërcyer kufirin». Ne nuk i kemi cënuar të drejtat e tyre me betimin që bëjmë.

«(Nëse e kemi kapërcyer atë), kurdoherë qofshim prej të padrejtëve!»

Pas zbritjes së këtij ajeti, Pejgamberi alejhis'selam, i ka thirrur përsëri ankuesit dhe të akuzuarit dhe u ka dhënë betimin ankuesve në mënyrën e mësipërme; pastaj ka marrë tasin e argjendtë prej tradhtarve dhe ua ka dorëzuar trashëgimtarëve.

Më vonë, kur Temimi Dariu është bërë mysliman ka pohuar: «Zoti më faltë! Unë e vodha dhe e shita tasin; Zoti e Pejgamberi janë të vërtetë.»

ذَلِكَ أَذْنَى أَنْ يَأْتُوا بِالشَّهَادَةِ عَلَى وَجْهِهَا أَوْ يَخَافُوا أَنْ تُرَدَّ أَيْمَانٌ بَعْدَ أَيْمَانِهِمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاسْمَعُوا اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ (108)»

[Dhàlike ednà en jèttù bish'shebàdeti alà vexh'hibà eu jekbàfù en tured'du ejmànun baède ejmànihim net'teku-ll'làhe uesme'ù nell'llàhu là jehdil-koumel-fàsikijne]

«Kjo (dispozitë) është udha më e afërt për të dëshmuar në atë mënyrë që janë ngarkuar, ose për të pasur frikë se betimi u kthehet trashëgimtarëve, pas betimit të tyre (dhe kështu turpërohen para botës). Kijeni frikë Zotin dhe dëgjojeni (vendimin e Tij!), sepse Zoti nuk e udhëzon në rrugën e drejtë atë komb që është mëkatar (fasik)».

Shpjegime

Fjala «dhàlike» thekson të gjitha dispozitat e përmendura në tri ajetet e mësipërme: I. Kur ndonjërit ti duken shenjat e vdekjes, ai duhet të bëjë testament. II. Kur bëhet testamenti, duhet të jenë të pranishëm dy dëshmitarë. III. Jepet mënyra e dëshmisë së tyre. IV. Nëse dëshmojnë trashëgimtarët, duhet të betohen edhe dëshmitarët. V. Nëse pas betimit, del në shesh tradhtia e dëshmitarëve, betimi u takon trashëgimtarëve.

Rrjedhja e dispozitave në këtë mënyrë, ka dy dobi: I. Bëhet shkak që dëshmitarët të dëshmojnë drejt. II. Shkakton frikën e turpërimit të dëshmitarëve, në rast se ata nuk dëshmojnë drejt, pasi betimi kthehet e u takon trashëgimtarëve. Prandaj ata që nuk i respektojnë këto dispozita, frikësohen në fund të ajetit me frazën: «Zoti nuk e udhëzon në rrugën e drejtë atë

komb që është mëkatar (fasik)»: Kushdo që u kundërvihet dispo-zitave të përmendura, bëhet (fasik) i dalë jashtë bindjes së Zotit dhe Ai nuk i drejton në udhën e xhen'netit ata njerëz që kanë dalë jashtë bindjes së Tij.

Fjala «fisk», megjithëse përfshin të gjitha fajet, këtu interpretohet “mosrespektim i dispozitave të përmendura”.

* * *

Është detyrë të dihet se rregulli në Kur’ani kerijm është: sa herë që përmenden disa lloje detyrimesh e dispozitash, pas tyre i madhi Zot përmend disa nga vetitë e veta, ose disa nga punët e peygamberëve, ose punët e kijametit. Zoti ynë e bën këtë për ti forcuar ato detyra e dispozita që përmendi më parë. Edhe tani, urdhëroi lloje të shumta detyrash e dispozitash dhe herën e parë, përmendi punët e kijametit dhe pastaj punët e të madhit Ijja e urdhëron e thotë:

«يَوْمَ يَجْمَعُ اللَّهُ الرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَا أُجِبْتُمْ قَالُوا لَا عِلْمَ
لَنَا إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ (109)»

[Joume jexhmeu-ll’lähü-rr’rusule fejekùlu màdhà uxhibtum kàlù là ilme lenà in’neke
ente al’lâmul-gujûbi]

«Në atë ditë, kur Zoti i mbledh të gjithë peygamberët do t’u thotë: ç’përgjigje morët (prej popujve tuaj, kur ata i thirrën në rrugën e drejtë, morët përgjigje besimi prej tyre, apo përgjigje mohimi?), ata do të thonë: Ne s’kemi dijeni (të plotë), sepse vetëm (Ti) i di plotësisht gjërat e fshehta».

Shpjegime

Pyetja që Zoti do t’u bëjë peygamberëve, është për të qortuar ata njerëz që nuk u kanë besuar peygamberëve dhe për ti turpëruar ata para gjitha botës.

Përgjigja e peygamberëve në atë mënyrë (Ne s’kemi dijeni...) është për të treguar se ata s’kanë ndonjë dituri të prerë për besimin e për mosbesimin e popujve, pasi besimi është i fshehur në zemër; përgjigja e tyre tregon gjithashtu përlulësi e përvuajturi ndaj Zotit, i Cili me të vërtetë, është i Vetmi që i di të fshehtat e zemrave. Peygamberët duan të thonë me ato fjalë: Zoti ynë! Dituria jonë ndaj diturisë së madhërisë Sate s’është asgjë.

* * *

Zoti, tregoi se do të pyesë peygamberët se si i janë përgjigjur popujt thirrjes së tyre. Për të treguar se Ai do të pyesë veçanësisht të madhin Ijja, urdhëron e thotë:

«إِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ اذْكُرْ نِعْمَتِي عَلَيْكَ وَعَلَى
وَالِدَتِكَ إِذْ أُتِدَّتْكَ بِرُوحِ الْقُدُسِ تُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ

وَكُلُّهُ وَإِذْ عَلَّمْتُكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ
وَإِذْ تَخْلُقُ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ بِإِذْنِي فَتَنْفُخُ فِيهَا فَتَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِي وَثَبَرْتُ الْأَكْمَةَ وَالْأَبْرَصَ
بِإِذْنِي وَإِذْ تُخْرِجُ الْمَوْتَى بِإِذْنِي وَإِذْ كَفَفْتُ بَنِي إِسْرَائِيلَ
عَنْكَ إِذْ جِئْتَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ (110)»

[*Ue idh kale-ll'lahu ja Ijseb-ne Merjeme-dhkur niëmetij alejke ue alà vâldetike idh ej'jedtuke birûhil-kudusi tukel'limu-n'nâse fil-mehdi ue kehlen ue idh al'lemtukel-kitàbe uel-bikmete ueT'teurâte uel-Inxhijle ue idh takhluku mine-t'tijni kehej'eti-t'tajri bi idhnij fetenfekhu fjhà fetekânu tajren bi idhnij ue tubri'ul-ekmehe uel-ebresa bi idhnij ue idh tukhrixbul-moutà bi idhnij ue idh kefeftu benij isràijle anke idh xhiëtehum bil-bej'jinàti fekalè-l'ledhijne keferû minhum in badhà il'là sihrun mubijnun]*

«Përmende, o i dashuri Im atë kohë kur Zoti do ti thotë Ijsait: o Ijsa, i biri i Merjemes, kujtoje (me falenderim) mirësinë që Unë të kam bërë ty dhe nënës sate kur Unë të forcova me shpirtin e shejtë; ti u fole njerëzve duke qenë në djep dhe duke qenë i rritur; dhe kur të mësova librin dhe hikmetin (kuptimet e thella të atij libri), Teuratin dhe Inxhijlin (Ungjillin); dhe kur ti krijove një gjë prej balte në trajtën e zogut me lejen Time dhe sapo i fryve asaj, ajo, me lejen Time u bë zog; dhe kur ti shërove me lejen Time të verbrin e lindur e lebrozin; dhe kur, me lejen Time ti nxore të vdekurit të gjallë prej varrit; dhe kur Unë të shpëtova nga sulmet e beni israilëve; dhe, atëherë kur ti u erdhe atyre me mrekulli të dukshme; ata që ishin mohues ndër ata të thanë: kjo s'është gjë tjetër veçse një magji e qartë».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se Zoti në ajetin e mëparshëm ka thënë se Ai do ti pyesë pejgamberët: “Qysh e pritën popujt thirrjen tuaj?”. Pyetja është për ti qortuar ata popuj që nuk u kanë besuar pejgamberëve. Tani, me këtë ajet Zoti tregon se të krishterët e kohës së zbritjes së këtij ajeti meritojnë të qortohen më tepër se popujt e tjerë; sepse përderisa kanë ngulmuar në mohimin e pejgamberëve të asaj kohe, preknin madhërinë e Zotit, duke besuar se Ai ka grua e fëmijë dhe duke besuar në hyjnorësinë e Isait, të cilit Zoti i ka dhënë shumë të mira dhe, këto të mira vërtetojnë qënien e tij njeri i dërguar nga ana e Zotit dhe jo se ai është i adhuruar.

“Fjala e Isait në djep dhe i rritur”, është për ligjëratën e tij të njëjtë, sikur ka qenë i vogël në djep, ashtu edhe kur ka folur i rritur. I madhi Ijsa, kur ishte foshnjë në djep, u kishte thënë beni israilëve: “Unë jam rob i Zotit, Ai mua më ka dhënë një libër dhe më ka bërë profet...” Po në atë mënyrë ai u foli atyre edhe i rritur.

Në këtë ajet janë përmendur shumica e mrekullive që Zoti ka shfaqur në dorën e Ijsait, për të forcuar profetësinë e tij. Thënia e Zotit “me lejen

Time”, pas çdo mrekullie, është për të treguar se për çdonjërin nga punët, ishte fuqia e Zotit dhe se Isai nuk ishte i aftë ti bënte ato pa lejen e Zotit.

* * *

Zoti, pasi tregoi mirësitë që i ka bërë të madhit Isa, për të nxjerrë në dukje edhe cilësitë e lavdërueshme të atyre që i besuan Isait, urdhëron e thotë:

«وَإِذْ أَوْحَيْتُ إِلَى الْخَوَارِيِّينَ أَنْ آمِنُوا بِي وَبِرَسُولِي
قَالُوا آمَنَّا وَاشْهَدْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ (111)»

[*Ue idh euhajtu ilel-havarij'jijne en àminù bij ue biresùlij kàlù àmen'nà uesh'bed
bien'nenà muslimùne*]

«Kujtoji, o Ijsa këto mirësi që të bëra, kur Unë solla në zemrën e Havarij'junëve (apostujve) e u thashë të më besoni Mua dhe të dërguarin Tim! Dhe ata thanë: ne besuam dhe Ti (o, Zot) dëshmo se ne jemi të bindurit Tuaj e të pejgamberit Tënd!»

Shpjegime

Në tefsirin “Hazin” thuhet se «havarij'jun» (apostuj) quhen shokët e Isait, ata që e besuan atë qysh në fillim.

Vahji që Zoti u ka bërë apostujve, është për besimin në Zotin e në të dërguarin e Tij që hyri në zemrat e tyre, ose është për urdhrin që u ka dhënë atyre nëpërmjet pejgamberit, për ti besuar Atij dhe Isait. Kush ishin apostujt dhe se çfarë mjeshtërie ushtronin ata, kjo është shpjeguar gjërësisht në suren “Ali Imràn”.

* * *

Zoti, tregoi besimin dhe bindjen e apostujve. Për të treguar edhe se ata kërkuar disa gjëra prej të madhit Isa, Zoti urdhëron e thotë:

«إِذْ قَالَ الْخَوَارِيُّونَ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ
أَنْ يُنْزِلَ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ قَالَ اتَّقُوا اللَّهَ إِنْ كُنْتُمْ
مُؤْمِنِينَ (112)»

[*Idh kàlel-havarij'jüne jà Ijse-bne Merjeme hel jestetij'u rab'buke en junez'zile alejnà
màidetèn mine-s'semà'i kale-t'teku-ll'làhe in kuntum muëminijne*]

«Kujtoje (o, Isa!) atë kohë, kur apostujt thanë: o Isa, biri i Merjemes! A mundet Zoti yt të zbresë prej qiellit për ne një sofër plot me gjellëra? Ai u tha: kijeni frikë Zotin, nëse jeni besimtarë!». Mos kërkon gjëra të tilla.

Shpjegime

Kërkesa e apostujve, «A mundet Zoti yt...», lë të kuptohet se ata nuk kishin besim të plotë në fuqinë e Zotit dhe këtë e forcon edhe përgjigja e Isait, «Kijeni frikë Zotin, nëse jeni besimtarë», që do të thotë: si guxon të

dyshoni në fuqinë e Zotit dhe si thoni: a mundet Zoti të zbresë për ne një sofër prej qielli? Këtë lloj kërkesë nuk e bëjnë besimtarët.

Disa interpretues të Kur'anit e kanë shpjeguar këtë ajet kështu:

«... O Isa, biri i Merjemes: A na e zbret Zoti yt një sofër plot me gjellë prej qiellit?» Pra, ata kishin dyshim për zbritjen e sofrës dhe jo për fuqinë e Zotit për atë punë. Dhe Ijsai u është përgjigjur atyre: «Kijeni frikë Zotin, nëse jeni besimtarë!», që do të thotë: nëse ju doni që Ai të zbresë për ju atë sofër, ruhuni prej mëkatesh, sepse po u ruajtët bëhet shkak që t'u plotësohet kërkesa.

* * *

Zoti tregoi se kërkesa e apostujve e bëri Isanë t'u thotë atyre: «Duhet të keni frikë Zotin e të mos kërkonit gjëra të tilla». Për të treguar edhe përgjigjen e apostujve, Zoti urdhëron e thotë:

«قَالُوا نُرِيدُ أَنْ نَأْكُلَ مِنْهَا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُنَا وَنَعْلَمَ أَنْ
قَدْ صَدَقْتَنَا وَنَكُونُ عَلَيْهَا مِنَ الشَّاهِدِينَ» (113)

[Kàlù nurjdu en neëkule minhà ue tatmein'ne kulübunà ue naëleme en kad sadaketenà
ue nekùne alejhà mine-sh'shàhidijne]

«Ata thanë: ne dëshirojmë që të hamë prej asaj, që të na qetësohen zemrat tona, që të dimë se ti na flet të drejtën dhe të jemi dëshmues për atë sofër».

Kuptimi: këto janë qëllimet tona me kërkesën që bëmë dhe jo se kemi ndonjë dyshim në fuqinë e Zotit.

* * *

Zoti, për të treguar edhe se i madhi Isa, pasi e mori vesh qëllimin e arsyeshëm të shokëve, kërkoi prej Zotit që atyre t'u plotësohej dëshira, urdhëron e thotë:

«قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا أَنْزِلْ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ
السَّمَاءِ تَكُونُ لَنَا عِيدًا لِأَوَّلِنَا وَآخِرِنَا وَآيَةً مِنْكَ
وَارْزُقْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ» (114)

[Kà Ijse-bnu Merjeme ell'llàhum'me rab'benà enz'il alejnà màidetën mine-s'semà'i tekùnu
lenà ijden liev'velina ue àkhirinà ue àjeten minke uerzùknà ue ente kbajru-rr'rràzikijne]

«Isai, biri i Merjemes tha: o Zot! O Zoti ynë! Zbrit te ne një sofër prej qielli, që të jetë ajo (ditë e zbritjes së saj) për ne një ditë gëzimi (bajrami), për të parët tanë e për të mbrapmit tanë! Të jetë edhe një argument nga ana Jote (për të vërtetuar profetësinë time!) Na ushqe (o Zot)! Sepse Ti je më i miri i ushqyesve!»

Shpjegime

Apostujt, kur treguan qëllimet, herën e parë përmendën ngrënien e gjellëve të asaj sofre, domethënë, ata kishin një qëllim lëndor. Por i madhi Isa, për të theksuar se qëllimet morale janë më të vlefshme dhe të më të merituar për t'u kërkuar, lutjen e tij e filloi me qëllimet morale dhe ngrënien e la në fund.

Ebus'suud efendiu thotë se i madhi Isa, për të treguar një përvuajturi të madhe ndaj Zotit dhe për t'iu lutur Atij që t'ia pranojë lutjen, qysh në fillim të lutjes i është derjtuar Zotit me fjalën «Ell'llàhum'me», që do të thotë: “O Zot, i pajisur me vetitë e plotat!” Pstaj e ka thirrur me fjalën «Rab'benà», që do të thotë: “O Zoti ynë! Ti na ke dhënë gjitha të mirat, Ti je Krijuesi e Bbrojtësi i gjithësisë!” Prandaj edhe Zoti e ka pranuar lutjen e Isasë dhe e ka nderuar atë me një mrekulli, siç është zbritja e sofrës prej qielli, që i ka gëzuar shokët e tij.

* * *

Zoti me madhërinë e vet, për të treguar se i'a ka pranuar lutjen të madhit Isa, urdhëron e thotë:

«قَالَ اللَّهُ إِنِّي مُنَزَّلُهَا عَلَيْكُمْ فَمَنْ يَكْفُرْ بَعْدُ مِنْكُمْ فَإِنِّي أُعَذِّبُهُ عَذَابًا لَا أُعَذِّبُهُ أَحَدًا مِّنَ الْعَالَمِينَ» (115)

[Kàle-ll'llàhu in'nij munez'ziluhà alejkuum femen jekfur baëdu munkum fein'nij uadh'dhibubù adhbàben là uadh'dhibubù ebaden minel-àlemijne]

«(Për lutjen që bëri Isai,) Zoti tha se Unë, me të vërtetë do t'a zbres atë mbi ju; por, kushdo prej jush që të bëhet mosmirënjohës (mohues) pas zbritjes së saj, Unë do ta mendoj atë me një ndëshkim, me të cilin s'kam munduar askënd në botë».

Shpjegime

Prej këtij ajeti merret vesh se lutja e të madhit Isa është pranuar dhe sofa e kërkuar ka zbritur.

Bejzaviu e Fahri Raziu thonë se mënyra e zbritjes së sofrës është si vijon:

Para popullit ka zbritur një sofër e kuqe në mes dy reve, me peshk të tiganisur me dhjamin e vet; peshku ishte pa hala e pa pulla; te kryet e peshkut dhe te bishti i tij kishte kripë, kishte një tas me uthull; rreth peshkut kishte pesë kuleçë dhe lloje të ndryshme perimesh të njoma; mbi kulaçin e parë kishte ullinj; mbi të dytin, mjaltë; mbi të tretin, vaj; mbi të katërtin, djathë dhe mbi të pestin, mish të tharë (pastërma). I madhi Isa, ka çelur sofrën duke u lutur e duke thënë: «Bismil'làhi khajru-rr'ràzikijne». (Me emrin e Zotit që është më i miri i ushqyesëve).

Kryetari i apostujve e ka pyetur të madhin Isa: “Kjo, bukë dunjaje është, apo bukë ahireti?” I madhi Isa i ka thënë: “Kjo s'është prej asnjërës, por këtë e ka shpikur Zoti me fuqinë e vet. Hani nga ato gjellë që dëshironi dhe falenderojeni Zotin!”

Prej asaj sofre kanë ngrënë qindra njerëz, të varfër e të pasur, të shëndetshëm e të sëmurë dhe prej saj nuk është pakësuar asgjë. Disa prej atyre që kanë ngrënë nga ajo sofër, i kanë besuar të madhit Isa, por shumica nuk i kanë besuar dhe janë munduar të turbullojnë edhe mendjet e besimtarëve. Atëherë, Zoti ua ka ndryshuar fytyrat mohuesve dhe i ka bërë në surrat të derrave e pasi kanë jetuar tri ditë, kanë vdekur.

* * *

Zoti, për të treguar edhe se si do ta pyesë të madhin Isa për shpifjen që i kanë ngjitur atij të krishterët, urdhëron e thotë:

«وَإِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ أَأَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّي إِلَهَيْنِ مِن دُونِ اللَّهِ قَالَ سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أَقُولَ مَا لَيْسَ لِي بِحَقِّ إِنْ كُنْتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي وَلَا أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ (116)»

[*Ue idh kale-ll'lahu ja Ijse-bne Merjeme e ente kulte lin'nasi-t'tekbidhünij ue um'mije ilàhejni min dūni-l'lāhi kale subhneke mà jekūnu lij en ekūle mà lejse lij bibak'kin in kuntu kultubū fekad alimtehū taēlemū mà fīj nefsij ue là aēlemu mà fīj nefsike in'neke ente al'lāmūl-gujūbi*]

«Kujtoje (o, i dashuri Im!) edhe atë kohë kur Zoti do të thotë: “O Isa, biri i Merjemes! A ti u ke thënë njerëzve më adhuroni mua dhe nënën time veç Zotit? Isai do të thotë: unë të pastroj (Ty, o Zot) nga të gjitha të metat. Nuk është për mua të them një gjë që s’është e drejtë. Në qoftë se unë do ta kisha thënë atë, patjetër që Ti do ta dije; sepse Ti (o Zot) di gjithçka që është në veten time, kurse unë nuk i di ato të fshehta që janë në Vetën Tënde; sepse Ti je i vetmi që di plotësisht gjërat e fshehta!»

Shpjegime

Pyetja që i madhi Zot do ti bëjë të madhit Isa, «A ti u ke thënë njerëzve...» është për t’u mbyllur gojën të krishterëve dhe për t’ua nxjerrë ne shesh se besimi i tyre është i kotë; ndryshe përse duhej të pyeste Zoti, kur e dinte që Isai nuk e kishte thënë atë fjalë? Kjo pyetje nuk do të bëhet për të sqaruar ndonjë gjë që nuk e di Zoti, por do të bëhet për t’u treguar të krishterëve me gojën e Isait se ata kanë një besim të kotë.

* * *

«مَا قُلْتُ لَهُمْ إِلَّا مَا أَمَرْتَنِي بِهِ أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيداً مَّا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتُ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ (117)»

[*Mà kultu lebum il'la mà emertenij bihi eni-ēbudu-ll'lahē rab'nij ue rab'bekum ue kuntu alejbim shebijden mà dumtu fjbim felem'mà tevef'fgejtenij kunte ente-rr'rrekijbe alejhin ue ente alà kul'li shej'in shebijdun*]

«(I madhi Isa, vazhdon fjalën:) Unë nuk u kam thënë atyre gjë tjetër veç asaj që më pate urdhëruar Ti që t'u them: “Adhuroni Zotin, që është Zoti juaj e Zoti im!” Unë isha dëshmues për ata, derisa isha ndër ata (nuk patën thënë të tilla fjalë derisa unë isha ndër ata); por, kur Ti më morre shpirtin, Ti vetë ke qenë mbikëqyrës mbi ata. Dhe Ti (o Zot) je dëshmues i plotë mbi gjithçka».

* * *

«إِنْ تُعَذِّبُهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِنْ تَغْفِرَ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ
الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (118)»

[In tuadh'dhibbum fein'nehum ibàduke ue in tagfir lehum fein'neke entel-azizul-hakijmu]

«(Zot!) Nëse i ndëshkon ata (për shpifjet e për fajet që kanë bërë, askush nuk mund të thotë gjë), sepse ata janë robtë e Tu. Dhe, nëse Ti i fal ata, Ti (o Zot) je i vetmi ngadhënjyes dhe veprues aty ku duhet».

Shpjegime

Fraza “Dhe në qoftë se i fal ata” do të thotë: në qoftë se ata bëjnë teube dhe Ti i fal, s'ka ndonjë pengim për Ty, sepse Ti je i vetmi ngadhënjyes dhe veprues aty ku duhet; ashtu siç është punë me vend të ndëshkohen ata që vdesin mohues, po ashtu është punë me vend edhe të falen ata që bëjnë teube.

* * *

«قَالَ اللَّهُ هَذَا يَوْمُ يَنْفَعُ الصَّادِقِينَ صِدْقُهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا
عَنْهُ ذَلِكَ الْقَوْرُ الْعَظِيمُ (119)»

[Kàle-llàhu hadhà joumu jenfeu-s'sàdikijne sidkubum lehum xben'nàtun texhrij min tahtihel-enhàru khàlidijne fijhà ebeden redije-ll'làhu anhum ue redù anhu dhàlike-fouzul-adhijmu]

«Zoti do të thotë: kjo ditë është që u sjell dobi të vërtetë atyre njerëzve që janë të vërtetë; për ata ka xhen'nete, poshtë të cilëve rrjedhin lumenj dhe ata do të qëndrojnë aty përgjithmonë; Zoti është i kënaqur prej tyre dhe ata janë të kënaqur prej Tij; ja, kjo është lumturia e madhe».

* * *

Zoti, për t'iu përgjigjur edhe pyetjes së ndokujt që mund të thotë: “Kush do t'ua japë besimtarëve atë lumturinë e madhe?”, urdhëron e thotë:

«لِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا فِيهِنَّ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ
قَدِيرٌ (120)»

[Lil'làhi mulku-s'semàvati uel-erdi ue mà fijhin'ne ue huve alà kul'li shej'in kadijrun]

«Pronë e Zotit janë qiejt, toka dhe gjithçka që gjendet brenda tyre; Ai është plotësisht i pushtetshëm mbi gjithçka».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se Zoti duke e përfunduar këtë sure me këtë ajet, ka përfshirë në të shumë kuptime të thella. Po përshkruajmë disa të pakta prej tyre:

I. Në frazën «Ue mà fijhin'ne» është edhe fjala «mà», e cila në gjuhën arabe përdoret për të shënuar qenie pa mendje. Me këtë theksohet se të gjitha krijesat, në dorën e Zotit janë të dobishme, si të ishin qenie pa shpirt; dituria dhe fuqia e krijesave me shpirt, në krahasim me diturinë dhe me fuqinë e Zotit janë sikur të mos jenë fare.

II. Fillimi i kësaj sureje ishte urdhri i Zotit: «O besimtarë! Mbajeni fjalën e lidhur në mes jush dhe Zotit!». Në mbarim të sures Zoti thotë: «Pronë e Zotit janë qiejt...» Me këtë theksohet se besimtari e plotëson punën e tij kështu: herën e parë ai të kryejë detyrat e urdhëruara si njeri, domethënë, sheriatin; pastaj ai e shkrin veten tërësisht në Zotin, d.m.th, e sjell veten deri në atë shkallë sa të mos i hyjë gjë tjetër në sy veç Zotit dhe të mos ketë në zemër askënd e asgjë tjetër veç Zotit; kësaj pune i thonë “hakijkat”, që është fundi i punës së besimtarit.

III. Kjo sure përfshin shumë lloje diturish, si, tregim dispozitash, detyrash, polemikash me jehudinjtë e me të krishterët etj; pastaj për të vërtetuar të gjitha ato që u përmendën, surja përfundon me ajetin në fjalë: «Pronë e Zotit janë qiejt, toka...», d.m.th, gjithçka që ekziston, veç Zotit, është krijuar nga Zoti, Ai është Zotëruesi i gjithësisë, Ai është Shpikësi i trupave dhe i shpirtave; askush nuk ka të drejtë të përzihet në punët e Tij e të kundërshtojnë Atë; Ai e ndaloj sheriatin e Musait dhe vuri sheriatin e Muham'medit deri në ditën e kijametit; Ai është Krijuesi i Isait dhe i nënës së tij; prandaj s'ka vend që ata të adhurohen, por të adhurohet vetëm Krijuesi fuqiplotë.

سورة الأنعام مكية
“Suretul-en’ami Mek’kij’jetun”

Sure “El-en’àm” është Mek’kije; ka zbritur natën dhe përnjëherësh; përfshin njëqind e gjadhtëdhjetë e pesë ajete. Vetëm tre ose gjashtë ajete të kësaj sureje kanë zbritur në Medinen e ndritur.

بسم الله الرحمن الرحيم
“Bismil’lâbirr’rrahmânirr’rrahîjm”

«Me emrin e All’llâhut mëshirmadh, fort përdëllimtar»

Po filloj përkthimin e kësaj sureje:

«الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ
وَالنُّورَ ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ(1)»

[Elhamdu lil’lâhi-l’ledhij *khaleka-s’semâvâti uel-erda ue xheale-dh’dhulumâti uen’nûre*
thum’m-e-l’ledhijne keferû birab’bihim jaëdilûne]

«Lavdërimi është vetëm për Zotin, që krijoi qiejt e tokën dhe që bëri errësirat e dritën. Dhe mohuesit e së vërtetës i vënë shok Krijuesit të tyre! Dhe dalin jashtë udhës së drejtë».

Shpjegime

«Lavdërimi është vetëm për Zotin!» Frazja ka ardhur në mënyrë lajmërimi. Por, meqenëse është prurë për të mësuar njerëzit se si të falenderojnë Zotin për mirësitë që u ka dhënë e që u jep orë e çast, është urdhër i Zotit:

«Thoni: qoftë i lavdëruar vetëm Zoti! Që krijoi qiejt e tokën dhe që bëri errësirat e dritën!» Kuptimi: qoftë lavdëruar Zoti, sepse vetëm Ai meriton lavdërim; Ai na ka nxjerrë në dritë dhe na ka falur mirësi të panumërta; Ai na ka dhënë dritën e diturisë e të besimit dhe na e ka larguar muzgun e mohimit e të padijes.

Zoti, për të theksuar se mohimi i qafirëve është një punë larg mendjes dhe shumë e çuditshme, ka prurë fjalën «thum’m-e» - pastaj - e cila shpreh habi. Pra, është për t’u çuditur me punën e qafirëve, të cilët, megjithëse e dinë se Krijuesi i qiejve e i tokës është Zoti, ata kthehen e adhurojnë ndonjërin prej krijesave të Tij (hënën, diellin, yjet, gurët, drurët, etj;) dhe atë e barazojnë me Zotin!

* * *

Zoti tregoi arsyen e ekzistencës së Vet, duke treguar krijimin e qiejve e të tokës. Për të treguar edhe krijimin e njeriut, që është edhe një arsye tjetër për të kuptuar Krijuesin, urdhëron e thotë:

«هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ ثُمَّ قَضَىٰ أَجَلًا وَأَجَلٌ مُّسَمًّى عِنْدَهُ
ثُمَّ أَنْتُمْ تُمْتَرُونَ (2)»

[Huve-l'ledbij khalekakum min tijnin thum'me kadà exhelen ue exhelun musem'men
thum'me entum temtrune]

«Ai ju krijoi ju prej balte, pastaj caktoi një kohë vdekjeje (për ju); te Ai ka edhe një kohë të ditur (për kijametin); (edhe pse e vërteta është kështu), ju përsëri dyshoni (në ekzistencën e Krijuesit e në ditën e kijametit)!»

Shpjegime

Mufes'sirët thonë: në këtë ajet tregohet se njerëzit janë krijuar prej balte, sepse babai i njerëzve, Ademi është krijuar prej balte dhe të gjithë njerëzit janë krijuar nëpërmjet tij po prej balte. Ose: fara e njeriut, sperma (menija), formohet nga hajet e nga pijet që e kanë rrënjën po prej balte. Prandaj është thënë se njerëzit, që të gjithë, janë krijuar prej balte. Dalja e njerëzve në dritë me fytyra të ndryshme prej një rrënje, tregon fare hapur se ka një Krijues, i cili vepron si të dëshirojë vetë.

Bejzaviu thotë: është fare e qartë që njerëzit i ka krijuar Zoti dhe që Ai është i fuqishëm ti mbajë gjallë ata deri në minutën e fundit; për të theksuar se qafirët duke mohuar Zotin e ditën e kijametit, bëjnë një punë shumë e çuditshme, përsëri fjalën e ka prurë me «thum'me», domethënë: “Dyshimi juaj, o qafirë edhe pas kaq argumentesh fare të qarta, doemos që është një punë e çuditshme.

* * *

Zoti, tregoi arsyet që tregojnë ekzistencën e një Zoti fuqiplotë. Për të treguar edhe se Ai di çdo gjë, urdhëron e thotë:

«وَهُوَ اللَّهُ فِي السَّمَاوَاتِ وَفِي الْأَرْضِ يَعْلَمُ سِرُّكُمْ وَجَهْرَكُمْ
وَيَعْلَمُ مَا تَكْسِبُونَ (3)»

[Ue huve-ll'lahu fis'semavati ue fil-erdi jaëlemu sirr'rrekum ue xhebrekum ue jaëlemu
mà teksibune]

«Ai është Zoti (i adhuruar me të drejtë) në qiej e në tokë; Ai di të fshehtat tuaja dhe të dukshmet tuaja; Ai di edhe ç'fitoni ju».

Kuptimi: Zoti i di punët e zemrave tuaja dhe punët e gjymtyrëve tuaja. Ai di edhe ç'meritojnë ato dy lloje punësh që ju bëni dhe, sipas punëve, Ai ju jep shpërblimin ose ndëshkimin.

Ky ajet, tregon se çdo njeri është fitues i punës së vet.

* * *

Zoti, për të treguar edhe se si qafirët e Mek'kës i kthenin shpinën së vërtetës, urdhëron e thotë:

«وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ آيَةٍ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ (4) فَقَدْ كَذَّبُوا بِآلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ فَسَوْفَ يَأْتِيهِمْ أَنْبَاءُ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ (5)»

[Ue mà teëtijhim min àjetin min àjàti rab'bihim il'là kànù anba muëridijne, fekad kedh'dhebù bil-hak'ki lem'mà xhà'ebum fesoufe jeëtijhim enbà'u mà kànù bihi jestehzi'ùne]

«Nuk ka ajet prej ajeteve të Zotit, që ata (banorët e Mek'kës) të mos i kthejnë shpinën. Pra, ata e përgënjeshtrojnë të vërtetën, menjeherë sapo u vjen; por, së shpejti do t'u shkojë atyre lajmi i asaj pune, me të cilën ata tallen»

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se në këto dy ajete, Zoti ka përshkuar sjelljet e qafirëve të Mek'kës, në tri shkallë:

I. I kthenin shpinës çdo ajet që atyre u vinte prej Zotit dhe që u'a komunikonte Pejgamberi.

II. Nuk mjaftoheshin me kthimin e shpinës, por e përgënjeshtrojnë hapur të vërtetën.

III. S'mjaftoheshin vetëm me përgënjeshttrimin që bënin, por guxonin edhe të talleshin me të vërtetën.

«Bil-hak'ki», këtu është për Kur'anin ose për Pejgamberin, ose për mrekulitë e dorës së tij.

* * *

Zoti, pasi i ndaloi qafirët nga tri punët e mësipërme, duke i frikësuar ata me ardhjen e ndëshkimit për së shpejti. Për t'u treguar atyre edhe ndodhitë e popujve të kaluar, që ata të nxjerrin mësimë nga ato, urdhëron e thotë:

«أَلَمْ يَرَوْا كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ مَا لَمْ نُمَكِّنْ لَهُمْ وَأَرْسَلْنَا السَّمَاءَ عَلَيْهِمْ مِطْرًا وَجَعَلْنَا الْأَنْهَارَ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمْ فَأَهْلَكْنَا هُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَأَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا آخَرِينَ (6)»

[E lem jerou kem ehlekna min kablihim min karnin mek'ken'nabum fil-erdi mà lem numek'kin lekum ue erselne-s'semà'e alejhim midràren ue xhealnel-enhàre texhrij min tahtihim fe ehlekna'hum bidhunùbihim ue ensheëna min baëdihim karnen àkharijne]

«A nuk e panë ata se sa nga popujt kemi zhdukur Ne më parë, të cilët i kishim vendosur nëpër vende, ku nuk u kemi vendosur ju? Ne, u lëshonim atyre shira njëri pas tjetrit (sipas nevojës), u kishim krijuar edhe lumenj që rridhnin poshtë (shtëpive dhe kopshteve të tyre). Por (për shkak të kryengritjes që bëne) i zhdukëm ata me fajet e veta dhe mbas tyre krijuam një komb tjetër».

Shpjegime

Në tefsirin “Hazin” thuhet se fjala «karn» do të thotë: njerëzit e një shekulli, ose um'meti i një pejgamberi, ose populli i një kohe.

Për sasinë e kohës së «Karnit» janë dhënë mendime të ndryshme. Disa kanë thënë se ajo ëshë njëqind e njëzet vjet, ose tetëdhjetë vjet. Të tjerë kanë thënë se është shtatëdhjetë vjet. Por, më e vërteta është se koha, e quajtur karn, është njëqind vjet.

Shkurt, qëllimi me këtë ajet është për të thirrur popullin e Mek'kës që të zgjohet, duke i treguar atij se popujt e kaluar janë zhdukur për shkak të mosbesimit të tyre. Ata kanë qenë më të fuqishëm se populli i Mek'kës, qoftë nga ana trupore, qoftë nga ana financiare; por asnjëra nga këto fuqi nuk u ka bërë atyre dobi, por janë rrënuar. Pra, zgjohu o popull i Mek'kës, mos ngul këmbë në kufër, sepse, në qoftë se këmbëngul, do të zhdukesh më lehtë se ata.

* * *

Zoti, për të treguar se deri në ç'shcallë këmbëngulnin qafirët e Mekës në mosbesimin e profetësisë së Muham'medit, urdhëron e thotë:

«وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَابًا فِي قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ بِأَيْدِيهِمْ
لَقَالُوا الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ» (7)

[Ue lou enzelna alejke kitàben fij kirtàsin felemesùhu biejdijhim lekàle-l'ledhijne
keferù in hadhà il'là sihrun mubijnun]

«Sikur të të zbritnin ty (o i dashuri Im) një libër të shkruar në letër (siç e kërkojnë qafirët) dhe ata ta preknin atë me duart e veta, qafirët do të thoshin: “Kjo, s’është gjë tjetër veçse një magji e dukshme».

Shpjegime

Ebus’suùdi dhe Hazini thonë se zbritjen e këtij ajeti e kanë shkaktuar i quajhuri Nadhr bini Hàrith me shokë, të cilët i thanë Pejgamberit: “O Muham'med! Në qoftë se ti na zbret ne një libër prej qielli dhe bashkë me të edhe katër melekë, që të dëshmojnë se ai libër është i dërguar nga ana e Zotit dhe se ti je Pejgamber, atëherë do të të besojmë ty; ndryshe nuk të besojmë!”

Për këtë kërkesë të atyre, ka zbritur ajeti, që do të thotë: qafirët, aq shumë ngulmonin në mohimin e së vërtetës, sa edhe sikur të të zbresim ty një libër të shkruar në letër dhe ata ta preknin atë me duart e veta, përsëri ata nuk do të të besojnë, por do të thonë: “Kjo s’është gjë tjetër, veçse një magji sheshit”.

* * *

«وَقَالُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ وَلَوْ أَنزَلْنَا مَلَكًا لَّقُضِيَ
الْأَمْرُ ثُمَّ لَا يُنْظَرُونَ» (8) وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَّجَعَلْنَاهُ رَجُلًا
وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمْ مَا يَلِيسُونَ» (9)

[Ue kâlû loulâ unzîle alejhi melekun ue lou enzelnâ meleken lekudijel-emru thum'me lâ jundharûne. Ue lou xhealnâhu meleken lexhealnâhu rexbhulen ue lelebesnâhu alejhim mà jelbisûne]

«Ata përsëri thanë edhe se tek ai, të zbriste një melek. Por, sikur Ne ta zbrisnim melekun (në atë mënyrë siç e kërkojnë ata), do të mbaronte puna, pastaj atyre nuk do t'u jepej as afat. Dhe sikur t'a kishim dërguar atë (Pejgamberin) melek, doemos që atë do ta bënim me fytyrë njeriu dhe përsëri do t'ua bënim atyre të dyshimtë atë gjë, në të cilën ata dyshojnë».

Shpjegime

Për dy ajetet e mësipërme Fahri Raziu e Bejzaviu, kanë thënë: i pari ka ardhur për të treguar se qafirët e Mek'kës, kanë kërkuar prej Pejgamberit që atij ti zbresë një melek, i cili të dëshmonte për profetësinë e tij. Atë kërkesë qafirët nuk e kanë bërë për gjë tjetër, veçse për t'u tallur me Pejgamberin. Mirëpo vendimi i Allahut është që, kur një pejgamber e vërteton profetësinë me ndonjë mrekulli dhe ata nuk besojnë e kërkojnë prej tij një mrekulli tjetër me qëllim talljeje, në atë çast Zoti e zhduk atë popull. Prandaj fraza e dytë thotë: “Nëse atë do ta kishim zbritur melek (në atë mënyrë siç e kërkojnë ata dhe të mos e besojnë), do të mbaronte puna. (D.m.th: do të vihej në veprim vendimi Zotit si mbi popujt e kaluar). Pastaj atyre nuk do ti jepej as afat dhe ata pa vonesë do të zhdukeshin.

Ajeti i dytë tregon se qafirët kanë thënë:

Pejgamberi, të jetë melek e jo njeri si ne.

Zoti, u është përgjigjur thënies së tyre: «Edhe sikur ta kishin dërguar pejgamberin melek, doemos që atë do ta bënim me fytyrë njeriu (sepse njerëzit nuk mund ta shohin melekun me fytyrën e tij origjinale) dhe përsëri do t'ua bënim të dyshimtë atë gjë, në të cilën ata dyshojnë». Pra, kur ata ta shihnin melekun si njeri, do të thoshin:

“Heu! Edhe ky qenka njeri si ne, nuk i besojmë!”

Pra, ajetet lënë të kuptosh se Zoti në atë çast nuk ka dashur ti zhdukte qafirët e Mek'kës, prandaj nuk ua ka zbritur melekun që kanë kërkuar, sepse Ai, ose do ta zbriste atë me fytyrën e vet origjinale dhe atëherë ata s'mund ta shihnin, ose do ta zbriste me fytyrën e njeriut, por atëherë, ata nuk do ta njihnin e nuk do ta besonin.

* * *

Zoti, për të ngushëlluar Pejgamberin për talljet që i bënin atij qafirët e Mek'kës, urdhëron e thotë:

«وَلَقَدْ اسْتَهْزِئَ بِرُسُلٍ مِّن قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ
مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ (10)»

[Ue lekadi-stubzî'e birusulin min kablike febâka bil'ledhijne sekhirû minhum mà kânû bihî jestehzî'ûne]

«Betohem në Vetën Time si Zot se janë tallur shumë pejgamberë përpara teje; por në atë çast, shumë prej qafirëve që talleshin, i ka rrethuar ndëshkimi i talljes». Prandaj, duhet të durosh e të ngushëllohesh, sepse të tilla tallje u kanë ndodhur edhe vëllezërve të tu më parë dhe ata bënë durim, derisa mbi qafirët zbriti ndëshkimi dhe i zhduku.

Ky ajet përfshin përveç ngushëllimit edhe një frikësim për qafirët që talleshin me gjërat e shenjta të fesë islame.

* * *

Zoti, për t'i frikësuar qafirët drejtpërdrejt, urdhëron e thotë:

«قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ ثُمَّ انظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ
الْمُكَذِّبِينَ (11)»

[*Kul sijrû fil-erdi thum'me-ndhurû kejfê kàne àkibetul-mujedh'dhibijne*]

«(O Pejgamber i nderuar!) Thuaju (atyre që duan të tallen): 'shëtisni nëpër faqen e dheut, pastaj shihni se si e patën përfundimin përgënjeshtuesit!»

Kuptimi: i dashuri Im! Thuaju qafirëve: mos u krenoni dhe mos u gaboni që keni pasuri, fëmijë e fuqi në këtë jetë! Shëtisni një herë nëpër faqen e dheut dhe shihni si e pësuan ata që patën përgënjeshtuar pejgamberët e mëparshëm! Shikoni se si u erdhi fundi faraonëve të Egjiptit, kombit të Lutit e të tjerëve! Këta popuj ishin shumë më të pasur e shumë më të fuqishëm se ju. Pra, nëse do të vazhdoni në atë rrugë që keni zënë, doemos që do ta pësoni.

Fahri Raziu thotë se udhëtimi nëpër vise të ndryshme, për tregti e për punë të tjera, është veprim i lejuar (mubàh); por udhëtari, si gjatë udhëtimit, ashtu edhe në kohë të tjera, ka detyrë të vëzhgojë në argumentet që tregojnë qënien e Allahut dhe fuqinë e Tij. Këtë detyrë e tregon fjala "thum'me" – pastaj; kjo fjalë është prurë në këtë ajet për të dalluar të lejuarën nga detyra. Pra, për çdo njeri, udhëtimi është i lejuar, por vështirimi me kujdes është detyrë e shenjtë.

* * *

Zoti, pasi tregoi dyshimet e atyre që kundërshtonin profetësinë e Pejgamberit dhe pasi i frikësoi ata; për të vërtetuar qënien e Krijuesit edhe të ahiretit, urdhëron e thotë:

«قُلْ لِّمَن مَّا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلْ لِلَّهِ كَتَبَ عَلَى نَفْسِهِ
الرَّحْمَةً لِّجَمْعَتِكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ الَّذِينَ
خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ (12)»

[*Kul limen mà fis'semàvati uel-erdi kul lil'làhi ketebe alà nefsibi-rr'rrahmete
lejexbemean'nekum ilà joumil-kejàmeti là rejbe fjihi el'ledhijne khasirû enfusebum febum
là juëminune*]

«Thuaju (o, i dashuri Im atyre që kanë dalë jashtë udhës së drejtë): “Të kujt janë gjithçka që gjendet në qiej e në tokë?” Thuaju (përsëri atyre): “Janë të Zotit. Ai (me mirësinë e vet) ka shkruar mëshirën mbi Vetën e vet (për robtë e vet). Beto hem se Ai, patjetër do t’ju mbledhë ju në ditën e kijametit, (ardhja e së cilës) është e padyshimtë. Ata që e kanë dëmtuar veten, nuk besojnë (as në Zotin e vërtetë e as në ditën e kijametit)».

Shpjegime

«Thuaju (o, i dashuri Im) qafirëve: “Pronë e kujt është ç’gjendet në qiej e në tokë?» Pra, u thuaj atyre që nuk besojnë, o i dashuri Im: “Kush është zotëruesi i gjithçkaje që gjendet në qiej e në tokë? Kush i ka krijuar e kush i ka qitur ato në dritë? Kush i bën të qëndrojnë dhe kush i zhduk ato?”

Pasi t’u mbyllësh gojën atyre me këtë pyetje, përsëri u thuaj: «Janë të Zotit». Zotëruesi dhe Krijuesi i atyre është Zoti, me madhërinë e vet; prandaj edhe përdorimi i tyre është i Zotit.

Zoti, me mirësinë e vet, ka shkruar mëshirën mbi Vetën e vet (për robtë e Tij). Pra, Zoti, u ka premtuar robve të vet mëshirë në përgjithësi; prandaj Ai nuk nxiton ti ndëshkojë kryengritësit, por i lë ata që të bëjnë teube dhe Ai e pranon teuben e tyre.

«Beto hem se Ai, patjetër do t’ju mbledhë ju në ditën e kijametit, (ardhja e së cilës) është e padyshimtë. Pra, betohem në veten Time, si Zot se doemos që Zoti do t’ju mbledhë ju në ditën e kijametit, e cila padyshim që do të ndodhë dhe do t’ju japë ndëshkimin për punët e këqija që keni bërë.

«Ata që e kanë dëmtuar veten, nuk besojnë (as në Zotin e vërtetë e as në ditën e kijametit)».

Fahri Raziu thotë se ky ajet është prurë për të vërtetuar qenien e Zotit, ditën e kijametit dhe profetësinë.

Rrethanat e botës qiellore dhe tokësore, tregojnë se këta trupa janë të pajisur me disa cilësi që mund ti kishin ndryshe, ose e thënë tjetërsoj, ata mund të kishin të kundërtën e cilësive që kanë. Pra qenia e çdo trupi me ato cilësi që ka, doemos që është kështu, sepse kështu e ka krijuar Një Krijues i ditur, fuqiplotë dhe që vepron me dëshirën e vet. Kjo tregon se e gjithë bota dhe ç’ka brenda saj, është pronë e Zotit. Tani që kjo u vërtetua, vetvetiu del qartë se Zoti është i fuqishëm edhe ti ringjallë e ti mbledhë njerëzit, për ti dhënë secilit shpërblimin ose ndëshkimin e merituar. Gjithashtu, vërtetohet se Zoti është Sunduesi që ka në dorë urdhrin dhe ndalimin mbi robtë e vet. Atëherë, duhet një kumtues i urdhrave dhe i ndalimeve të këtij Sunduesi dhe, kjo tregon se dërgimi i një peygamberi nga ana e Zotit nuk është diçka që s’mund të jetë. Ajeti në fjalë, është i mjaftueshëm për të vërtetuar tre çështjet e përmendura.

* * *

«وَلَهُ مَا سَكَنَ فِي اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُوَ السَّمِيعُ
الْعَلِيمُ» ﴿٢٠﴾

[Ue lehù mà sekene fil'lejli uen'nebàri ue huve-s'semij'ul-alijmu]

«Të Atij janë gjithçka që është vënë në netët e në ditët; Ai i dëgjon (fjalët e njerëzve) edhe i di (hallet e tyre)».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se në ajetin e mëparshëm, u përmendën qiejt e toka, sepse përveç atyre, nuk ka vende të tjera. Në këtë ajet u përmendën nata e dita, sepse jashtë këtyre nuk ka kohë të tjera. Pra, me këto dy ajete, Zoti tregon se Ai është Zotëruesi i sendeve e i vendeve, se Ai është Zotëruesi i kohëve dhe ç'përfshihet në kohët dhe, me këtë mënyrë u bën thirrje të gjithë atyre që e kanë mendjen në kokë, ti besojnë Atij.

* * *

«قُلْ أَعْيَرَ اللَّهُ اتَّخَذُ وَلِيًّا فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ يُطْعِمُ وَلَا يُطْعَمُ قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَسْلَمَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ (14)»

[Kul e gajre-l'làhi et'tekbidhu velij'jen fàtiri-s'semàvati uel-erdi ue huve jut'imu ue là jut'amu kul in'nij umirtu en ekàne ev'vele men esleme ue là tekànen'ne minel-mushrikijne]

«Thuaju (atyre): “A dikë tjetër përveç Zotit ta marr unë për mik? A dikë tjetër përveç Atij që është Krijuesi i qiejve e i tokës, që ushqen (botën) e vet dhe nuk ushqehet prej kurkujt?” Thuaju atyre se unë jam urdhëruar të bëhem i pari i të gjithë myslimanëve dhe (më është thënë): mos u bëj prej idhujtarëve».

* * *

«قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ (15)»

[Kul in'nij ekhàfu in asajtu rab'bij adhbàbe joumin adhijmin]

«Thuaju se unë kam frikë (nëse e kundërshtoj Zotin tim) ndëshkimin e një dite të madhe».

Shpjegime

Në tefsirin “Hazin” thuhet se ky ajet i madhëruar, dhe ajeti i mëparshëm kanë zbritur për të hedhur poshtë propozimin që i bënë qafirët e Mek'kës Pejgamberit, që ai të kthehej në fenë e tyre, për ti thënë atyre:

I adhuroar me të drejtë është vetëm Zoti, sepse Ai është Krijuesi i qiejve e i Tokës, sepse Ai është Mbajtësi i të gjitha krijesave, kurse vetë Ai nuk ka nevojë për asnjë gjë të botës. Unë jam urdhëruar të bëhem i pari i të gjithë myslimanëve, sepse çdo profet, në fillim beson vetë; unë jam i ndaluar të bëhem prej idhujtarëve, sepse po ta kundërshtoj Zotin, unë e kam frikë ndëshkimin e ditës së kijametit.

* * *

Në qoftë se ty të takon ndonjë e keqe prej Zotit, askush nuk ta largon atë, veç Zotit dhe, në qoftë se Ai të fal ndonjë mirësi, atë askush nuk e ndalon, sepse Ai është i fuqishëm për çdo gjë.

* * *

«مَنْ يُصْرِفْ عَنْهُ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمَهُ وَذَلِكَ الْقُورُ
الْمُيِّنُ» (16)

[*Med jusref anbu joumeidbin fekad rahimehù ue dhàlikel-fouzul-mubijnù*]

«Kush mënjanohet në atë ditë prej atij (dënimit), atë Ai e ka mëshiruar dhe ky është shpëtimi i qartë».

* * *

«وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يَمْسَسْكَ بَخِيرٍ
فَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ» (17)

[*Ue in jemseske-ll'làhu bidurr'rrin felà kàshife lehù il'là huve ue in jemseske bikhajrin
fehuve alà kul'li shej'in kadijrun*]

«Nëse Zoti të godet me ndonjë të keqe, s'ka kush ta largojë atë veç tij; e, nëse të dhuron ndonjë të mirë, duhet dirur se Ai është i gjithfuqishëm për çdo send».

* * *

«وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ» (18)

[*Ue huvel-kàbiru fouka ibàdihí ue vubel-hakijmul-khabijru*]

«Ai është ngadhënjyes mbi robt e vet, Ai është veprues ashtu siç duhet dhe është plotësisht i ditur». Pra, vetëm Zoti meriton të bëhet mik dhe askush tjetër.

Shpjegime

«Ai është ngadhënjyes mbi robtë e vet»: Zoti është përdoruesi i robve të vet pa asnjë kushtëzim, Ai është Zoti i fuqishëm që kurrë nuk mposhtet e kurrë nuk mund të jetë i pamundur të bëjë diçka.

«Dhe është veprues ashtu siç duhet dhe është plotësisht i ditur», Zoti vepron ashtu siç duhet, sepse, Ai i di nevojat e robve të vet deri në imtësi dhe Ai u jep atyre atë që ata meritojnë; prandaj, vetëm Ai meriton të bëhet mik dhe askush tjetër.

Ky ajet i madhëruar, bashkë me dy ajetet e mëparëshme, janë pritur si argumente që tregojnë se mik duhet bërë vetëm Zoti. Zoti meriton për t'u bërë mik, sepse Ai i ushqen njerëzit, kurse vetë Ai as nuk ha e as nuk pi; Ai i mbron e i mëshiron njerëzit, duke i ruajtur prej ndëshkimit; vetëm Ai u'a largon atyre dëmin e të keqen, Ai është i fuqishëm të ruajë të mirat e robve.

* * *

Zoti tregoi pushtetin e vet. Për të treguar edhe se Ai është dëshmues për profetësinë e Muham'edit alejhis'selam, urdhëron e thotë:

«قُلْ أَيُّ شَيْءٍ أَكْبَرُ شَهَادَةً قُلْ اللَّهُ شَهِيدٌ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَأُوحِيَ إِلَيَّ هَذَا الْقُرْآنُ لِأُنذِرَكُمْ بِهِ وَمَنْ بَلَغَ أَتَيْنَكُمْ لَتَشْهَدُونَ أَنَّ مَعَ اللَّهِ آلِهَةً أُخْرَى قُلْ لَا أَشْهَدُ قُلْ إِنَّمَا هُوَ إِلَهُ وَاحِدٌ وَإِنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ (19)»

[Kul ej'ju shej'in ekberu shehâdeten kuli-l'lâhu shehidun bejnij ue bejnekam ue ùhije ilej'je hàd-bel-Kur'ànu liundhirekam bibi ue men belega e in'nekum letesh'bedûne en'ne mea-ll'llâhi àlihetun ukebrà kul là esh'bedu kul in'nemà huve ilàhun vâhidun ue in'nenij berij'un mim'mà tusbrikune]

«Thuaju (atyre, o i dashuri Im!): “Ç’gjë është me e madhe se dëshmia?” Thuaju: “Zoti është dëshmues me të drejtë në mes meje e në mes jush, se mua më është shpallur ky Kur’an, që me atë t’ju frikësoj ju dhe të gjithë ata që e dëgjojnë atë. A thua, dyshoni ju se bashkë me Zotin ka të adhuruar të tjerë?” Thuaju: “Unë nuk dëshmoj (se ka të tjerë)?” Thuaju se Ai (Zoti i adhuruar me të drejtë) është Një i adhuruar i Vetëm dhe se unë nuk kam asnjë përgjegjësi që ju i bëni shok Zotit».

Shpjegime

«Thuaju: “Ç’gjë është më e madhe se dëshmia?» Kuptimi:

I dashuri Im! Në qoftë se qafirët hahen me ty dhe kërkojnë dëshmues për profetësinë tënde, pyeti ata: “Ç’farë gjëje është më e madhe se dëshmia për profetësinë time?” Nëse ata i përgjigjen kësaj pyetjeje me të drejtë, ashtu le të bëhet; nëse ata nuk përgjigjen drejt, thuaju atyre: “Dëshmuesi i madh është Zoti; Ai është dëshmues në mes meje e në mes jush; mua më është zbritur ky Kur’an, që unë t’ju frikësoj me atë ju dhe të gjithë ata që e dëgjojnë Kur’anin”.

Fahri Raziu thotë se ky ajet tregon se dëshmia më e madhe është dëshmia e Zotit; Ajeti gjithashtu, tregon se vetë Zoti ka dëshmuar për profetësinë e Muham'edit, duke i zbritur atij Kur’anin.

Si shkak për zbritjen e këtij ajeti, Ibni Ab'basi tregon ngjarjen që vijon:

Qafirët e Mek'kës, i thanë Pejgamberit një ditë: “Nuk gjeti Zoti njeri tjetër të dërgojë si profet, po të zgjodhi ty? Ne kemi pyetur jehuditë dhe të krishterët për punën tënde dhe ata na kanë thënë se ti nuk je pejgamber. Pra, kush do të dëshmojë për profetësinë tënde?”

Për këto fjalë të qafirëve ka zbritur ky ajet për t’u treguar atyre se vetë Zoti është dëshmues i profetësisë së Muham'edit me Kur’anin që i ka zbritur atij.

Nga fraza «Ue men belega» - dhe për të frikësuar të gjitha ata që e dëgjojnë Kur’anin – merret vesh se Pejgamberi alejhis'selam, është frikësues

i të gjitha kombeve arabë e axhem⁶², deri ditën e kijametit. Por ata njerëz që nuk e kanë dëgjuar Kur'anin, nuk janë përgjegjës përse nuk e kanë besuar atë.

Qëllimi i zbritjes së Kur'anit nuk është vetëm për të frikësuar qafirët. Por, meqenëse ky ajet u është drejtuar atyre, është thënë fraza “për t'u frikësuar ju”.

«A thua dyshoni ju se bashkë me Zotin ka të të adhuroar të tjerë?»
Kuptimi:

O idhujtarë! Argumentet që tregojnë se Zoti është Një dhe i Vetëm, janë sheshit. Atëherë, si dyshoni ju për ekzistencën e të tjerëve të adhuroar bashkë me Zotin?! A është i drejtë dyshimi juaj?! Doemos nuk është i drejtë. Prandaj thuaju o, Muham'med: «Thuaju: unë nuk dëshmoj (se ka të tjerë).» Thuaju: fjalët tuaja janë shpifje kundër Zotit. «Thuaju se Ai (Zoti i adhuroar me të drejtë), është Një i adhuroar i Vetëm». Ai është i pavarur dhe nuk ka as shok e as shembull. Prandaj, u thuaj atyre: «Unë nuk kam asnjë përgjegjësi që ju i bëni shok Zotit!».

* * *

Zoti, për të treguar edhe punën e atyre jehudinjve dhe të krishterëve që i fshihnin cilësitë e Pejgamberit të përmendura në librat e tyre, urdhëron e thotë:

«الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمْ
الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ (20)»

[El'ledhijne àtejnàhumul-kitàbe jaërifùnehù kemà jaërifùne ebnàehumu-l'ledhijne
kebasirù enfusehum fehum là juëminùne]

«Atyre që Ne u kemi dhënë libra, e njohin atë, siç njohin fëmijët e vet; ata që e dëmtojnë vetveten (duke i fshehur cilësitë e Pejgamberit të përmendura në librat e Zotit), janë prej atyre që nuk besojnë».

Shpjegime

Ky ajet i madhëruar i frikëson jehudinjtë e të krishterët, sepse, edhe pse ata e dinin mirë se Muham'medi ishte vula e profetëve, profeti më i fundit, jo vetëm që e mohuan vetë, por u thanë edhe idhujtarëve se ai nuk ishte profet!

Pasi Pejgamberi me shokë u vendosën në Medinë, i madhi Ymer, ka pyetur Abdull'llah bini Selamin një ditë, ç'dinin jehudinjtë për Pejgamberin. Ai është përgjigjur: “Që Muham'medi është pejgamber, ata e kanë njohur me tepër se ç'njoh unë djalin tim; për djalin tim nuk jam aq i sigurt se nuk e di ç'ka bërë e ëma.”

⁶² Axhem quhet çdo komb joarab.

* * *

Zoti tregoi se qafirët kanë dëmtuar vetvehten. Për të treguar shkakun e atij dëmtimi, urdhëron e thotë:

«وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ» (21)

[*Ue men adblemu mim'meni-fterà ale-ll'làhi kedhiben eu kedh'dhebe bi àjàtìhì in'nehù là juflihu-dh'dhàlimùne*]

«Kush është më dëmtues (i vetvetes) se ai që shpif rrena kundër Zotit, ose përgënjeshtro argumentet e Tij? (Doemos, kurrkush nuk është më dëmtues së ai). Prandaj keqbërësit kurrë nuk shpëtojnë».

* * *

«وَيَوْمَ نَخْشِرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا أَيْنَ شُرَكَائُكُمُ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ» (22)

[*Ue joume nahshuruhum xhemij'an nekàlu lil'ledhijne eshreku ejne shurekàukumu-l'ledhijne kuntum tez'umùne*]

«Në atë ditë, do ti mbedhim ata, të gjithë në një vend; pastaj atyre që i kanë vënë shok Zotit, do t'u themi: ku janë ata shokët tuaj, që ju i adhuronit dhe kujtonit se do të bëjnë shef'at (ndërmjetësim) për ju?»

* * *

«ثُمَّ لَمْ تَكُنْ فِئْتَنَتُهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا وَاللَّهِ رَبُّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ» (23)

[*Thum'me lem tekun fitnetubum il'la en kàlu uell'làhirab'binà mà kun'nà mushrikijne*]

«Pastaj, ata nuk do të kenë shfajsim tjetër, veçse të thonë: “Betohemi në Zotin, o Zoti ynë! Ne nuk ishim idhujtarë».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se ky ajet i madhëruar tregon hapur se qafirët do të guxojnë të betohen rrenë edhe ditën e gjykimit. Por, pasi të rrejnë, Zoti do t'ua mbyllë gojën atyre dhe, sikurse tregohet edhe në ajete të tjera, për punët e tyre do të dëshmojnë organet e tjera të trupit.

* * *

«انْظُرْ كَيْفَ كَذَبُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ» (24)

[*Undbur kejfe kedhebù alà enfusihim ue dal'le anhum mà kànu jefterùne*]

«Shiko se qysh e rrejnë ata veten dhe shiko se si u humbën atyre idhujt që ata me shpifje i bënin shokë të Zotit!» Kuptimi: vështro se si atyre u humbi shpresa që kishin tek idhujt! Në rastin që ata prisnin shef'at prej idhujve, nuk do ti shikojnë aty idhujt e tyre, se nuk do t'ua shohin dobinë, që kanë shpresuar prej tyre.

* * *

«وَمِنْهُمْ مَّن يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ وَجَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا وَإِنْ يَرَوْا كَلَّ آيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا حَتَّى إِذَا جَاءُوكَ يُجَادِلُونَكَ يَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ (25)»

[*Ue minhum men jestemiu ilejke ue xhealnà alà kulùbihim ekin'neten en jefkabùhu ue fìj àdhànihim vakren ue in jerou kul'le àjetin là juëminù bibà bat'tà idhà xhàùke juxhàdilùneke jekulu-l'ledhijne keferù in hadhà il'là esàtijrul-ev'velijne*]

«Disa prej tyre të dëgjojnë ty (kur ti këndon Kur'an, disa prej tyre e dëgjojnë); por Ne krijojmë një napë mbi zemrat e atyre që ata të mos e kuptojnë atë; edhe në veshët e tyre krijojmë një rëndesë. Ata, sikur të shihnin edhe çdo argument (që e kërkojnë), nuk i besojnë atij. Madje, kur ata vijnë tek ti dhe polemizojnë me ty, qafirët thonë: “Ky Kur'an, s'është gjë tjetër, veçse nga përrallat e të parëve».

Shpjegime

Me këtë ajet të madhëruar, Zoti ka përbuzur qafirët, duke treguar se ata nuk përfitojnë me veshët e me zemrat që u ka dhënë Zoti, sepse janë mendjemëdhenj dhe këmbëngulin në kufër, madje këmbëngulin deri në atë shkallë, sa, edhe sikur të shihnin të gjitha argumentet, përsëri ata nuk besojnë, sepse atyre nuk u bën përshtypje asgjë. Ata janë si të mos dëgjonin e të mos kuptonin asgjë.

Fahri Raziu thotë se fjalët “Kur'ani s'është gjë tjetër veçse nga përrallat e të parëve” është për “romanet e Sfindijarit dhe të Rustemit, përrallat e persianëve”.

Ky ajet, ka zbritur kundër këtyre njerëzve: Ebù Sufjàn, Nadhr bini Hàrith, Atbeh, Ebù Xhehl etj. Një natë, kur Pejgamberi po këndonte Kur'an me zë të lartë, e kanë dëgjuar Kur'anin, pastaj kanë pyetur Nadhrin: “Si të duket Kur'ani?” Ai i ka thënë: “Muham'medi është duke kënduar romanet e popujve të kaluar, përralla që ne vetë i tregojmë për ju shpesh herë.”

Për fjalët e Nadhrin⁶³ të mallkuar, i cili desh të shëmbëllente përrallat e veta me Kur'anin, ka zbritur ajeti i sipërpërkthyer.

* * *

«وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَنْأَوْنَ عَنْهُ وَإِنْ يُهْلِكُونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ (26)»

[*Ue hum jenhoune anhu ue jen'eune anhu ue in jublikùne il'là enfusehum ue mà jesh'urùne*]

⁶³ Ky njeri ka qenë romancier. Pasi kishte shetitur nëpër qytetet e Persisë, kishte mësuar disa përralla të persianëve.

«Ata (qafirët) i ndalojnë njerëzit nga ai (nga dëgjimi i Kur'anit, ose nga besimi në Pejgamberin) dhe vetë qendrojnë larg prej tij, por ata s'e kuptojnë se (me atë punë) nuk rrezikojnë njeri tjetër, veç vehtes së tyre».

Shpjegime

Ky ajet i madhëruar ka zbritur për të përbuzur udhën që ndiqnin idhujtarët e Mek'kës. Por Hazini, Kaziu dhe Fahri Raziu thonë se ajeti nuk mund të ketë zbritur për të përbuzur farefisën e Pejgamberit, veçanërisht Ebu Talibin. Atëherë kuptimi i ajetit është kështu:

«Ata, të huajt i ndalojnë që të mos cenojnë Pejgamberin dhe vetë i qendrojnë larg besimit në të; por, me mosbesimin e vet nuk rrezikojnë tjetër njeri, veç vetes së tyre, por nuk e kuptojnë atë punë».

Mirëpo, përkthimi i parë është më i arsyeshëm, sepse fjala «ue hum» - ata – është përemër i përgjithshëm; edhe ajetet e mëparshme gjithashtu janë për të gjithë idhujtarët. Prandaj nuk ka nevojë që ajeti të veçantohet për farefisën e Pejgamberit.

* * *

«وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ يُقَفُّوْا عَلَى النَّارِ فَقَالُوا يَا لَيْتَنَا نُرَدُّ
وَلَا نُكَذِّبُ بآيَاتِ رَبِّنَا وَنَكُوْنُ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ(27)»

[Ue lou terà idh vukjfu ale-n'nàri fekalù jà lejtenà nured'du ue là nukedh'dhibu biàjati
rab'binà ue nekùne minel-muëminijne]

«Nëse do ti shihje ata kur të ndalohen mbi zjarrin e xhehen'nemit (do të shihje një pamje pikëlluese që s'rrëfeket me pendë). Dhe ata do të thonë: "Ah! Ç'do të bëhej për ne të mjerët, sikur të riktheheshim në dynja, të mos i përgënjeshtrojmë argumentet e Zotit tonë dhe të bëheshim prej besimtarëve!" Kështu do ti shihje ata të pendohen, por kjo nuk do t'u bëjë atyre dobi».

Kuptimi: ata, që nuk i besojnë Kur'anit, ndalojnë nga besimi edhe të tjerët. Sikur ti shihje ata kur ti burgosin në një kënd të xhehen'nemit, për ti rrokullisur brenda në të, do të shihje një pamje shumë mallëngjyese. Britma e tyre shkon në kupën e qiellit, kur pendohen duke thënë: "Ah! Sa mirë do të ishte për ne të mjerët! Të ktheheshim edhe njëherë në dynja dhe të mos i përgënjeshtrojmë ajetet e zbritura prej Zotit për udhëzimin tonë; sikur të kishim besuar në ato ajete dhe të ishim bërë prej besimtarëve!

Fahri Raziu thotë se për të theksuar rreptësinë e asaj pamjeje, në ajet nuk është përmendur përgjigja e fjalës «Ue lou terà» - nëse do ti shikoje ata, sepse, po të ishte përmendur, do të përshkruhej me një ndëshkim me një katastrofë aq të madhe, sa nuk është e mundur të rrëfeket as me fjalë e as me shkrim.

* * *

Për të treguar se qafirët edhe sikur të riktheheshin në dynja, përsëri nuk do të besonin, Zoti urdhëron e thotë:

«بَلْ بَدَا لَهُمْ مَا كَانُوا يُخْفُونَ مِنْ قَبْلُ وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ (28)»

[Bel bedà lehum mà kànù jukhfune min kablu ue lou rud'dù leàdù lima nuhù anhu ue en'nehum lekàdhibùne]

«Jo dhe jo, (s'janë të vërteta fjalët që ata thanë), por atyre do t'u dalë sheshit besimi i kotë, që ata e fshihnin më parë në zemër (tani që po shikojnë ndëshkimin, dëshirojnë të kthehen përsëri në dynja). Nëse ata do të riktheheshin (atje), do të bënin po ato punë, nga të cilat ishin ndaluar. Me të vërtetë, ata janë gënjeshtarë».

* * *

«وَقَالُوا إِن هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ (29)»

[Ue kàlù in hje il'là hajàtune-d'dun'jà ue mà nabnu bimeb'ùthijne]

«Ata kishin thënë (në dynja) se gjallnija jonë është vetëm jeta e dynjasë dhe se ne, nuk do të ringjallemi». Kështu e kishim mohuar ata ringjalljen e tyre. Por:

* * *

«وَلَوْ تَرَى إِذْ وَقِفُوا عَلَى رَبِّهِمْ قَالَ أَلَيْسَ هَذَا بِالْحَقِّ قَالُوا بَلَى وَرَبَّنَا قَالَ فَذُقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ (30)»

[Ue lou terà idh vukîfù alà rab'bihim kale e lejse badhà bilhak'ki kàlù belà kale fedhùkul-adhàbe bimà kuntum tekfurùne]

«Dhe, nëse do ti shihje ata, do ti shihje kur të ndalohen (për t'u gjykuar) para Zotit (tepër të pikëlluar). Zoti do t'u thotë: “A s'është e vërtetë kjo? (A nuk u ringjallët ju?)” Ata do të thonë: “Po, betohemi në Zotin! (Tani e besuam!) Zoti do t'u thotë: dhe, tani të dini ndëshkimin, për shkak të kufrit që bënit (në dynja)».

Shpjegime

Kjo bisedë e Zotit me qafirët ditën e kijametit, është qortim i rreptë. Prandaj ky ajet nuk është në kundërshtim me ajetet që tregojnë se Zoti s'do t'u flasë qafirëve në atë ditë. Jo. Zoti do t'u flasë atyre por pa nderime e pa butësi.

* * *

«قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ حَتَّى إِذَا جَاءَتْهُمْ السَّاعَةُ بَغْتَةً قَالُوا يَا حَسْرَتَنَا عَلَى مَا فَرَّطْنَا فِيهَا وَهُمْ يَحْمِلُونَ أَوْزَارَهُمْ عَلَى ظُهُورِهِمْ أَلَا سَاءَ مَا يَزُرُونَ (31)»

*[Kad khasire-l'ledhijne kedh'dhebù bi likài-l'làbi bat'tà idhà xhàet'humu-s'sà'atu
bagteten kàlù jà hasretenà alà mà ferr'rratnà fìjbà ue hum jahmilùne euzàrehum
alà dhuhùribim elà sà'e mà jezùrùne]*

«Me të vërtetë, u dëmtuan ata që përgënjeshtroan takimin me Zotin. Më në fund, kur atyre t'u vijë kijameti befas, do të thonë: “Ku je, o mjerimi ynë! Eja dhe vazhdo së bashku me ne atë punë që e kishim lënë mangët në dynja! Por, në atë rast ata do të kenë ngarkuar mbi kurriz barrën e rëndë të fajeve të veta. Ta dini se sa barrë të rëndë dhe sa gjera të këqija kanë ngarkuar ata!»

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se Zoti u ka dhënë njerëzve disa organe e gjymtyrë trupore si, gojë, duar, këmbë etj. U ka dhënë edhe disa mjete shpirtërore, si, mendje, kujtesë etj. Të gjitha këto ua ka dhënë që ata të fitojnë lumturinë e amshuar. Por, kur ata nuk i përdorin këto për fitimin e asaj lumturie dhe mohojnë ahiretin; posa ata ti befasojë dita e Kijametit, do të shohin se atyre u ka humbur fuqia e mjeteve të dhëna, do të shohin se u ka humbur edhe lumturia e dynjasë, për të cilën ata i kishin përdorur ato. Ata janë të dëmtuar në të dyja botët; kanë humbur jo vetëm kapitalin, por edhe fitimin e atij kapitali. Po. Ata, me qenë se nuk kanë përgatitur gjë për atë ditë, janë si ai njeriu që e ka shpenzuar pasurinë pa dobi dhe ka mbetur pa asnjë gjë dhe i zhveshur, s'ka as shtëpi dhe asnjë para në xhep. Ata shohin, gjithashtu, se mbas asaj dite s'është i mundur fitimi. Prandaj ata mbesin në mjerim për jetë dhe thërrasin: “Ku je o mjerim? Mos u largo kurrë prej nesh, sepse ne vetë i kemi lënë punët mangët në dynja!” Mirëpo puna nuk mbetet me kaq, sepse atyre do t'u ngarkohen mbi shpinë edhe barrët e gjynaheve që kanë bërë në dynja, barrë, për të cilën Zoti thotë se është tepër e keqe.

«Euzàr» quhen gjynahet. Sipas thënieve të Raziut e të Hazinit, mënyra e bartjes së fajeve është kështu: kur njeriu sheh fajet e veta, prej mjerimit i bëhet mbi shpinë një barrë e rëndë dhe një acar i madh. Ose: faji i çdo njeriu i vjen atij me një fytyrë tepër të shëmtuar dhe i hip mbi shpinë dhe me atë faj mbi qafë ai do të shkojë të japë llogarinë para Zotit. Ky kuptim merret vesh prej ajetit të mësipërm.

Disa dijetarë kanë thënë se sipas ajetit të lartpërmendur dhe sipas ajeti që vijon,

«Joume nahshurul-mut'tekijne ile-rrrrahmàni vefden»⁶⁴, kur njerëzit do të ngrihen prej varresh, besimtarëve që kanë bërë punë të mira, do t'u shfaqen punët e mira me fytyrën e një njeriu të bukur, i cili e mban njeriun punëmirë mbi shpinë dhe ashtu e dërgon atë në “Mahsher”, në vendi ku do ti bëhet gjykimi. Kurse qafirëve do t'u shfaqen kufri dhe punët e këqija me fytyrën e një njeriu të shëmtuar, që do ti hipë mbi shpinë qafirrit dhe

⁶⁴ Në atë ditë, Ne i mbledhim grumbull mut'tekitë te Mëshirmadhi.

ashtu do ta çojë atje. Pra, ata që kanë përgënjestruar ditën e kijametit, me të vërtetë janë të dëmtuar shumë keq.

* * *

Zoti, tregoi të dëmtuarit prej atyre njerëzve që thanë “s’ka ahiret, për ne jetë është vetëm jeta e kësaj dynjaje”. Për të treguar edhe se kjo dynja, e cila i mashtroi ata, në vetvete s’ka asnjë rëndësi, urdhëron e thotë:

«وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَلَلْآخِرَةُ خَيْرٌ
لِّلَّذِينَ يَتَّقُونَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ (32)»

[*Ue mel-hajātu-d’dun’ja il’lā leibun ue lehvun ue led’dārul-àkbireti kbajrun
lil’ledhijne jet’tekūne efelā taëkilūne*]

«Jeta e dynjasë nuk është gjë tjetër veçse një lojë fëmijësh dhe harrim të çmendurish; dhe pallati i ahiretit, doemos që është më i dobishëm për ata që ruhen (prej kufrit e prej fajesh). Pra o qafirë! Ende nuk e kuptoni?»

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se dunjaja, në vetvete nuk është e keqe, sepse lumturia e ahiretit përfitohet vetëm në dynja, në këtë jetë. Prandaj, si në këtë ajet, ashtu edhe në ajete të tjerë, është përbuzur jeta e qafirëve; sepse meqë ata nuk besojnë në ditën e kijametit, në çdo minutë të jetës së vet ata ngarkohen me faje. Kurse besimtari në çdo rast fiton shpërblime; prandaj jeta e tij është e lavdëruar. Pra, jeta e dunjasë ka mundësi edhe për t’u lavdëruar edhe për t’u përbuzur. Nëse njeriu e kalon jetën në punë të mira, lavdërohet; por, nëse e kalon atë në punë të liga, doemos që shahet. Ose: meqë kënaqësitë e të mirat e jetës së dynjasë nuk janë të qendrueshme, u përngajnë lojërave të kota e prandaj në ajete është thënë:

«Jeta e dynjasë është një lojë fëmijësh dhe një eglendisje të marrësh». Jeta e dynjasë është shëmbëllyer me lojërat, të cilat s’kanë ndonjë përfundim të mirë e as ndonjë dobi, për ata që e shpenzojnë jetën në punë të liga. Edhe në gjërat më të këndshme e më të shijshme të jetës, si ngrënia, pija, afrimi me gratë, etj, njeriu nuk ka ndonjë ndryshim nga shtazët. Prandaj njeriu me mendje në kokë, nuk i shkon e nuk dallohet prej shtazësh nëse nuk e shpenzon jetën në punë të mira

* * *

«قَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذِي يَقُولُونَ فَإِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ
وَلَكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ (33)»

[*Kad naëlemi in’nebhū lejahzūnke-l’ledhij jekūlūne fein’nehum lā jukedh’dhibūneke ue
lakin’ne-dh’dhàlimijne bi àjāti-l’lāhi jexh’hadūne*]

«Ne e dimë se sa shumë të hidhëroi ty ajo që thanë ata por (mos u mërzit), se ata nuk të përgënjeshtrojnë ty (në vetvete); por mizorët, megjithëse i dinë, i mohojnë argumentet e Zotit».

Shpjegime

«Ne e dimë se sa shumë të hidhëroi ty ajo që thanë ata»: Ne e dimë se sa shumë të hidhëroi ty ajo që thanë ata. Ose: me të vërtetë, Ne e dimë se sa do të të hidhërojë ty ajo që thanë ata.

«Por (mos u mërzit) se ata nuk të përgënjeshtrojnë ty (në vetvete)»: ata e dinë se ti s'je gënjeshtar, por mizorët i mohojnë argumentet e Zotit edhe pse i dinë se janë të vëreteta.

Fahri Raziu e Hazini thonë se i quajturi Ahnes, një ditë i ka thënë Ebu Xhehli: “Ç’thua për punën Muham’medit? I vërtetë është ai, apo gënjeshtar? Fol të drejtën! Sepse këtu, askush nuk i dëgjon fjalët e tua!” Ebu Xhehli i është përgjigjur: “Muham’medi është i vërtetë, ai kurrë s’ka gënjyer; por në qoftë se këtë nder të madh e fitojnë Beni Kusaj’ji dhe nëse ata marrin në dorë shërbimet e Qabes, ç’gjë do t’u mbetet fiseve të tjera kurejshe?” Për thëniet e Ebu Xhehli ka zbritur ajeti i mësipërm, për të ngushëlluar Pejgamberin.

* * *

Zoti, për ti dhënë një ngushëllim të dytë Pejgamberit, duke i treguar se kështu u ka ndodhur edhe profetëve të përparshëm, urdhëron e thotë:

«وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِّن قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلَىٰ مَا كُذِّبُوا وَأَوْدُوا حَتَّىٰ أَنَا هُمْ نَصَرْنَا وَلَا مُبَدِّل لِّكَلِمَاتِ اللَّهِ وَلَقَدْ جَاءَكَ مِن نَّبَاِ الْمُرْسَلِينَ (34)»

[*Ue lekad kudh'dhibet rusulun min kablike fesaberu alà mà kudh'dhibu ue udbh bat'tà etàhum nasrunà ue là mubed'dile likelimati-l'làbi ue lekad xhàeke min nebeil-murselijne*]

«Betohem në Veten Time se u përgënjeshtroan shumë pejgamberë para teje, por ata i duruan përgënjeshttrimet që u bënë popujt dhe ata janë mundur, derisa atyre u erdhi ndihma Jonë; s'ka ndryshues për fjalët e Zotit. (Premtimi i Zotit për të ndihmuar ata që durojnë s'ndryshohet dot). Të kanë ardhur edhe disa lajme të pejgamberëve». Prandaj s'duhet të dëshpërohesh, sepse, ashtu siç u erdhi ajo ndihmë vëllezërve të tu që vuajtën më parë, ashtu do të të vijë edhe ty.

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se ky ajet është prurë për të ngushëlluar Pejgamberin dhe për ta porositur atë që të durojë mundimin që i bënte populli i Mek'kës.

Edhe popujt e Pejgamberëve të kaluar para teje, kështu si populli yt i kanë përgënjeshtroar pejgamberët e vet dhe i kanë mundur shumë; por ata bënë durim dhe dolën fitimtarë. Pra, edhe ti duro që të dalësh ngadhënjyes. Madje, ty, të shkon më shumë që të marrësh udhën e durimit, sepse ti ke mision të përgjithshëm e, edhe mundimet i ke më të mëdha, pandaj ti duhet të durosh më shumë se të tjerët.

* * *

«وَإِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكَ إِعْرَاضُهُمْ فَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَبْتَغِيَ
نَفَقًا فِي الْأَرْضِ أَوْ سُلَّمًا فِي السَّمَاءِ فَتَأْتِيَهُمْ بَيِّنَةٌ وَلَوْ
شَاءَ اللَّهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدَى فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ (35)»

[*Ue in kanë keburë alejke iëràduhum feinìs-tetaëte en tebtëgij nefekan fil-erdi eu
sul'lemen fis'semài fetëtijehum biàjetin ue lou shàe-ll'llàhu lexhemeahum alet-budà felà
tekùnen'ne minel-xhàbilijne*]

«Në qoftë se të vjen rëndë që ata të kthejnë shpinën (nuk të besojnë, nuk ta njohin atë mrekulli që ke në dorë), bëj një tunel në tokë, ose ngri një palë shkallë në qiell, nëse të vjen për dore që t'u shfaqësh atyre një mrekulli (mos rri po bëje!) Pra, meqenëse ty nuk të vjen për dore, derisa të të vijë urdhëri i Zotit. Nëse Zoti do të dëshironte, do ti mblidhte ata në rrugën e drejtë. Pra, ruhu e mos u bëj nga të paditurit në këto punë!»

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se ashtu siç e tregon Ibni Ab'basi, zbritjen e këtij ajeti e ka shkaktuar ngjarja që vijon:

I quajturi Harith bini Amir, një ditë vjen te Pejgamberi së bashku me disa shokë të tij nga kurejshët dhe i thotë: “O Muham’med! Na bjer edhe ti një argument prej Zotit, ashtu siç e kanë prurë edhe pejgamberët e tjerë dhe, kështu ne do ta besojmë profetësinë tënde.”

Mirëpo Zoti e dinte se edhe sikur atyre t’ua sillte mrekullinë që kërkonin, ata përsëri nuk do të besonin. Prandaj Zoti nuk e solli atë mrekulli. Atehërë Pejgamberit i erdhi shumë rëndë, sepse ai kishte dëshirë të madhe që ata të bëheshin myslimanë. U përpoq aq shumë sa, sikur të kishte mundësi do të bironte tokën, ose do të ngrinte një palë shkallë që të ngjitej në qiell dhe t’ua binte atyre mrekullinë. Në këtë gjendje, Zoti zbriti ajetin, në të cilin i thoshte Pejgamberit: i dashuri Im! Përse të rëndon aq shumë mosbesimi i tyre dhe përpiqesh kaq shumë, sa sikur të kishe pushtet, do të biroje tokën e do të ngrije një palë shkallë që të ngjiteshe në qiell për t’u prurë atyre mrekullinë? Pra, nëse ke zotësi ti bësh ato punë, bëji dhe bjere edhe atë mrekullinë për ata! Por, meqenëse nuk të vjen doresh të bësh të tilla punë, mos u hidhëro! Nëse do të donte Zoti, do t’ua bënte mbarë atyre besimin, por Ai nuk do, sepse ata vetë e shpenzojnë fuqinë e tyre në kufër. Meqenëse ata nuk dëshirojnë të besojnë, edhe Zoti nuk ua bën mbarë atyre besimin. Pra ti s’ke ndonjë dobi prej hidhërimit tënd, sepse ti, nuk mund ta sjellësh dikë në udhën e drejtë, nëse nuk do Zoti. Prandaj mos u bëj nga ata që nuk dinë, të cilët e kanë zakon të përpiqen për të bërë gjëra që s’bëhen dhe përpiqen aty ku duhet bërë durim.

Fahri Raziu thotë se ndalimi që i bën Zoti Pejgamberit për të pëlqyer zakonin e të atyre që s’kanë dituri, është për ti hequr atij përfundimisht hidhërimin që ai ndiente nga mosbesimi i qafirëve.

* * *

Zoti, për të treguar edhe shkakun e mosbesimit të qafirëve, urdhëron e thotë:

«إِنَّمَا يَسْتَجِيبُ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ وَالْمَوْتَى يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ ثُمَّ إِلَيْهِ يُرْجَعُونَ (36)»

[In'nemà jestexbijbu-l'ledhijne jesme'ùne uel-moutà jeb'athubumu-ll'làhu thum'me ilejbi jurxhe'ùne]

«Thirrjes sate i përgjigjen vetëm ata që dëgjojnë (ata që e dëgjojnë atë thirrje me vullnet, me veshin e shpirtit dhe e marrin vesh kuptimin e saj). Zoti do ti ringjallë edhe (idhujtarët) e vdekur; pastaj, ata vetëm tek Ai do të kthehen e do të shkojnë». Atje do të shohin ndëshkimin për veprat e tyre».

Shpjegime

Hazini thotë se “ata që e dëgjojnë thirrjen e Pejgamberit dhe i përgjigjen asaj”, është për besimtarët, kurse “të vdekurit”, është për qafirët që s'duan të dëgjojnë të drejtën.

Pra kuptimi është: i dashuri Im! Mos u hidhëro pse qafirët nuk i përgjigjen thirrjes sate, sepse ata nuk e dëgjojnë thirrjen që ti përgjigjen, ngaqë ata janë si të vdekur.

Idhujtarët në këtë ajet janë shëmbëllyer me të vdekurit, sepse trupi i gjallë ka një shpirt dhe shpirti i shpirtit është mendja, kurse shpirti i mendjes është dituria për Zotin. Pra, siç është i vdekur trupi pa shpirt, ashtu është edhe shpirti pa mendje; po ashtu edhe mendja pa atë dituri, është e vdekur. E, prandaj idhujtarët, ngaqë nuk kanë dituri të saktë për Zotin e vërtetë, janë si të vdekur. Zoti është i pushtetshëm të ringjallë të vdekurit ditën e kijametit dhe ti bëjë ata që të besojnë, kurse ti o i dashuri Im nuk je i zoti ti ngjallësh ata. Prandaj mos u hidhëro nga mosbesimi i tyre!

* * *

Zoti, për të treguar disa nga dyshimet që kishin qafirët në profetësinë e Muham'medit alejhis'selam, urdhëron e thotë:

«وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِّن رَّبِّهِ قُلْ إِنَّ اللَّهَ قَادِرٌ عَلَى أَنْ يُنْزِلَ آيَةً وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ (37)»

[Ue kàlù loulà nuzìle alejbi àjetun min rab'bibí kul in'ne-ll'làhe kàdirun alà en junez'zile àjeten ue lakin'ne ektherehum là jaëlemùne]

«Ata thanë: “Sikur Pejgamberit ti zbriste një ajet prej Zotit të tij!” Thuaju (atyre) se Zoti është i fuqishëm ta zbresë ajetin (që kërkojnë ata), por shumica e tyre nuk e dië se ç'sjell ajo zbritje».

Shpjegime

«Ata thanë: “Sikur Pejgamberit ti zbriste një ajet prej Zotit të tij!» Kuptimi: qafirët gjithnjë kërkonin zbritjen e një shenje prej Zotit dhe kjo shenje do ti shtrëngonte ata që të besonin përdhunisht. Mirëpo Pejgamberit i kishin zbritur shumë shenja, të cilat vërtetonin se ai ishte i tillë, por ata nuk i besonin profetësisë së tij. Prandaj edhe sikur të shfaqej mrekullia që kërkonin qafirët, përsëri ata nuk do të besonin dhe gjithnjë do të kërkonin të tjera mrekulli. Prandaj Zoti, për t’u prerë atyre hovin e kërkesave të kësaj natyre, e ka refuzuar kërkesën e tyre dhe u ka mbyllur derën një herë e përgjithmonë, duke thënë: «Thuaju se Zoti, është i fuqishëm ta zbresë ajetin (e kërkuar), por shumica e tyre nuk e dinë se ç’sjell ajo zbritje»: ata nuk e dinë se pasi të shfaqet mrekullia që kërkojnë, në rast se nuk do ti besojnë Pejgamberit, do ta pësojnë keq dhe do të zhduken krejtësisht, sepse është vendim i Zotit që, kur një komb i kërkon pejgamberit një mrekulli dhe nuk i besojnë atij edhe pasi të shfaqet mrekullia, në çast, atë komb e përfshin një katastrofë e madhe dhe e zhduk. Kështu ka rrjedhur puna për të gjithë popujt e kaluar para Pejgamberit tonë. Por idhujtarët e Mek’kës, meqenëse nuk e dinin këtë, gjithnjë kërkonin që Pejgamberi t’u shfaqte atyre një mrekulli. Zoti, e dinte se përsëri ata nuk do të besonin; por meqenëse Ai nuk dëshironte zhdukjen e tyre, nuk ua plotësonte kërkesën që bënin.

Fahri Raziu thotë se Kur’ani është një mrekulli e dukshme që s’ka nevojë për shfaqjen e ndonjë mrekullie tjetër; sepse kush nuk i beson Kur’anit, nuk do të besonte edhe mrekullitë, prandaj Zoti nuk e ka zbritur mrekullinë që kërkonin qafirët. Kërkesa e qafirëve për mrekulli të tjera përveç Kur’anit, ishte vetëm për inat dhe për t’u ngrefosur dhe jo se donin të besonin.

* * *

Zoti, për të treguar edhe një argument tjetër se Ai është i fuqishëm të zbresë ajetin që kërkojnë qafirët, urdhëron e thotë:

«وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أُمٌّ
أَمْثَلَكُمْ مَا فَرَطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِمْ
يُحْشَرُونَ (38)»

[*Ue mà min dàb’betin fil-erdi ue là tà’irín jetijru bixchenàhajbi il’là umemun
emthàlukum mà ferr’rratnà fil-kitàbi min shej’in thum’me ilà rab’bihim juhsberùne*]

«S’ka ndonjë kafshë që ecën në faqen e dheut dhe as ndonjë lloj shpendi që fluturon me dy fletët e veta, që të mos jenë bashkësi si ju; Ne s’kemi lënë gjë mangët në librin (e quajtur Leuhi Mahfudh, ose në Kur’an); pastaj ato kafshë e ato shpendë, do të mbledhen para Zotit të vet».

Shpjegime

«S’ka ndonjë kafshë... që të mos jenë bashkësi si ju». Kuptimi: të gjitha kafshët e shpendët janë krejtësisht si ju në krijim, në të ngrënë e në të pirë, në jetësë e në vdekje dhe çdo lloj prej tyre janë fise më vete

«Ne s’kemi lënë gjë mangët në librin (e quajtur Leuhi Mahfudh, ose në Kur’an)». Kuptimi: Ne i kishim shkruar punët, ushqimin dhe sa kohë do të jetojnë për ata në Leuhi Mahfudh. Ose: Ne s’kemi lënë gjë mangët pa e shkruar në Kur’an; disa çështje me shpjegime, disa të tjera shkurt dhe disa të tjera me shenja; në Kur’an kemi përmendur të gjitha ato gjëra që u duhen njerëzve, për të fituar lumturinë në të dyja jetët⁶⁵.

«Pastaj ato kafshë e ato shpendë do të mblidhen para Zotit të vet». Kuptimi: nëse u bëni ndonjë padrejtësi kafshëve e shpendëve, dijeni se edhe ato do të mblidhen ditën e kijametit para Zotit dhe vetë Zoti do ta marrë hakun e tyre. Pra, Ai Zoti që është i fuqishëm të ringjallë kafshë e shpendë, a nuk është i fuqishëm të zbresë ajetin që kërkojnë qafirët? Po, Ai, pa dyshim është plotësisht i fuqishëm.

* * *

Zoti tha për qafirët se ata janë si të vdekur e nuk dëgjojnë. Për ta forcuar atë thënie, Zoti urdhëron e thotë:

«وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا صُمُّ وَبُكْمٌ فِي الظُّلُمَاتِ مَنْ يَشَأِ اللَّهُ

يُضِلَّهُ وَمَنْ يَشَأِ يُجْعَلْهُ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ» (٢٠٦)

[Uel’ledbijne këdh’dhebù bi àjàtinà sum’mun bukmun fidh’dhulumàti men jeshe’i-l’làhu judlilhu ue men jeshe’ë jexb’alhu alà siràtin mustekijmin]

«Ata, që përgënjeshtrojnë ajetet Tona, janë shurdhë e memecë, që kanë ngelur në errësirat. Zoti, atë që dëshiron, e nxjerr nga udha e drejtë dhe atë që dëshiron, e mban në udhën e drejtë».

Shpjegime

«Ata që përgënjeshtrojnë ajetet Tona...»: qafirët që përgënjeshtrojnë ajetet që tregojnë ekzistencën, Njësimin, fuqinë dhe diturinë Tonë, janë nga ata të shurdhuar që nuk e dëgjojnë të vërtetën, janë nga ata memecë që nuk e flasin dot atë dhe janë nga ata të verbër që kanë mbetur në errësirat e padijes, të inatit, të mohimit dhe të imitimit.

«Zoti, atë që dëshiron, e nxjerr nga udha e drejtë...»: atë njeri, që nuk i afrohet së vërtetës, Zoti, nëse dëshiron, e nxjerr nga udha e drejtë; kurse atë

⁶⁵ “Libri” përmendur në këtë ajet, mund të jetë për “fletoren e çdo njeriu, ku i shkruhet të mirat e të këqijat e tij”. Atëherë, kuptimi i asaj fraze është kështu: “Ne nuk kemi lënë gjë pa shkruar në librin e secilit për sjelljet e atyre ndaj kafshëve e shpendëve

që dëshiron, e mban në udhën e mbarë, pasi vetë njeriu të harxhojë fuqinë e tij në të mbarën.

Në tefsirin “Hazin” thuhet se qafirët dinë dhe flasin. Por meqenëse atyre nuk u bën përshtypje fjala e drejtë dhe nuk e flasin atë, janë shembëllyer me shurdhët e me memecët. Në Kur’an, Zoti gjithjë i ka shembëllyer ata me të vdekurit.

* * *

Zoti, tregoi paditurinë e plotë të qafirëve. Për të treguar edhe se kur mbi ata zbret ndonjë mënxyrë, megjithëse janë mohues, përsëri ata Zotit i luten, urdhëron e thotë:

«قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَتَاكُمْ عَذَابُ اللَّهِ أَوْ أَتَتْكُمُ السَّاعَةُ أَغَيْرَ اللَّهِ تَدْعُونَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (40)»

[*Kul erejtekum in etakum adhàbu-ll’làhi eu etetkumu-s’sà’atu egajre-ll’làhi ted’ùne in kuntum sàdikijne*]

«Thuaje (atyre: Më tregoni ç’keni parë prej adhurimit të idhujve?) Nëse u vjen ndëshkimi i Zotit, ose u vjen dita e kijametit, apo të tjera, veç Zotit kë thërrisni ju (A po e thërrisni Zotin?) Nëse jeni të vërtetë (kur thoni se idhujt do t’u shpëtojnë, ç’prisni, lutuni atyre!)»

* * *

«بَلْ إِلَٰهُ تَدْعُونَ فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ إِلَيْهِ إِنْ شَاءَ وَتَنْسَوْنَ مَا تُشْرِكُونَ (41)»

[*Bel ij’jàhu ted’ùne fejekshifu mà ted’ùne ilejhi in shàe ue tensoune mà tushrikàne*]

«Jo, jo, vetëm Atij i luteni ju dhe Ai, nëse dëshiron e largon atë gjënë për të cilën ju i luteni; atëherë i harroni ata që ju ia vinit shok Zotit dhe nuk u luteni atyre».

* * *

Zoti, tregoi se qafirëve, në rast se u takon ndonjë mynxyrë mbi kokë, ata i luten Zotit për largimin e saj dhe i harrojnë idhujt e vet. Për të treguar edhe se disa prej tyre këmbëngulin në kufër dhe nuk i luten Zotit, as kur u ka rënë mynxyra, urdhëron e thotë:

«وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ أُمَمٍ مِّن قَبْلِكَ فَأَخَذْنَاهُمْ بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَآءِ لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُونَ (42)»

[*Ue lekad erselnà ilà umemin min kablike fe ekhadhnàhum bilbeèsài ued’darr’rrài leal’lehum jetedarr’rre’ùne*]

«Betohem në Vetën Time se Ne kishin dërguar pejgamberë në shumë popuj para teje dhe ata popuj (meqenëse u bënë kryengritës) i përfshimë me varfëri e me ngushtica të tjera, mbase do të na luteshin Ne. (Por ata nuk na u bindën dhe nuk na u lutën)».

* * *

«فَلَوْلَا إِذْ جَاءَهُمْ بَأْسُنَا تَضَرَّعُوا وَلَكِنْ قَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (43)»

[*Feloulà idh xhàebum beësunà tedarr'rr'èu ue lakin kaset kulububum ue zej'jene lebumu-sh'shejtànu mà kànù jaëmelùne*]

«Pra, sikur të na ishin lutur, kur atyre u erdhi ndëshkimi Ynë (do të shpëtonin), por zemrat e atyre u ashpërsuan dhe djalli ua zbukuronte punët që bënin». Prandaj ata nuk hoqën dorë nga kufri e nga kryengritja».

* * *

«فَلَمَّا تَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى إِذَا فَرِحُوا بِمَا أُوتُوا أَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً فَإِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ (44)»

[*Felem'mà nesù mà dhuk'kirù bihi fetahnà alejhim ebvàbe kul'li shej'in hat'tà idhà ferihù bimà utù ekhadhnàhum bagteten feidha hum mublisùne*]

«Kur ata i harruan këshillat e dhëna, Ne me madhërinë Tonë, u'a hapëm dyert e çdo gjëje; më në fund, posa u gëzuan me ato gjëra që u kishim dhënë, befaz i përfrshimë ata dhe i lamë krejtësisht të dëshpëruar».

Shpjegime

D.m.th: Zoti, për të këshilluar qafirët dhe për ti zgjuar ata që të vijnë në udhën e mbarë e të lusin Zotin, nganjehë i hedh varfëri, zi buke të madhe, sëmundje etj, por kur ata nuk i thërresin mendjes dhe nuk zgjohen as edhe nga këto fatkeqësi, Zoti nganjëherë ua kthen atyre varfërinë në begati, shtrëngesën në gjerësi dhe sëmundjet në shëndet; Ai i hap për ata të gjitha dyert e mbyllura dhe i lumturon me të gjitha mynyrat, derisa ata të gëzohen e të krenohen me to, duke kujtuar se ata i meritojnë ato mirësi dhe kështu i harrojnë krejtësisht këshillat e dhëna prej peygamberëve; atëherë befaz, ata i përfshin ndëshkimi i Zotit dhe mbesin të dëshpëruar.

Fahri Raziu thotë se ky ajet tregon se nuk është një mirësi e Zotit për fajtorin që vazhdon në kryengritje, në një kohë që të mirat për të, vijnë gjithnjë duke u shtuar, por shtimi i të mirave për të është istidrâxh. Pra, Zoti ia shton atij të mirat, që kur ta përfshijë ndëshkimi, ti dyfishohet mjerimi, sepse kur njeriu është duke kaluar një jetë plot me brenga e dëshiron vetë vdekjen, por kur ai është në një gjendje të lumtur dhe i vjen vdekja, atëherë ajo i bën atij përshtypje shumë të rëndë, sidomos, kur njeriu mbetet krejt pa shpresë.

* * *

«فَقُطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ (45)»

[*Fekutia dàbirul-koumi-l'ledhijne dhalemù uelhamdu lil'làhi rab'bil-àlemijne*]

«Pra, iu pre rrënja atij kombi që bënte (padrejtësi). I lavdëruar është Zoti i gjithë botëve».

Shpjegime

Fahri Raziu dhe Hazini thonë: meqenëse zhdukja e keqbërësve prej faqes së dheut është një mirësi e Zotit me rëndësi, Zoti ka lavdëruar Vetën, si për të mësuar njerëzit se ata duhet të falenderojnë çdo mirësi. Pra, çdo njeri e ka për detyrë të lavdërojë Zotin për mirësitë që Ai i ka dhënë atij në dorë dhe ta falenderojë Atë, sepse Ai është Krijuesi i asaj mirësie.

* * *

Zoti, tregoi se i ka zhdukur keqbërësit e popujve të kaluar. Për të treguar edhe disa arsye që tregojnë qenien e Zotit dhe fuqinë e Tij të madhe, me qëllim që të zgjohen kryengritësit, urdhëron e thotë:

«قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَخَذَ اللَّهُ سَمْعَكُمْ وَأَبْصَارَكُمْ وَخَتَمَ عَلَى قُلُوبِكُمْ مَنْ إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُمْ بِهِ انْظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ ثُمَّ هُمْ يَصْذِفُونَ (46)»

[*Kul erejtum in ekhadhe-ll'lahu sem'akum ue ebsarekum ue khateme ala kulubikum men ilahun gajru-ll'lahi jeetijkum bihi-ndhur keffe nusarr'riful-ajati thum'me hum jasdifune*]

«(I dashuri Im!) thuaju (qafirëve): “Ç’thoni ju në qoftë se Zoti jua merr veshët e sytë tuaj dhe i vulos zemrat tuaja, kush është zot veç Zotit që do t’ua bjerë prap në vend ato? Shiko se si Ne i përsërisim ajetet! Pastaj, shiko se si ata përsëri nuk i pranojnë».

Shpjegime

Nisaburiu thotë se kuptimi i frazës «Në qoftë se Zoti jua merr veshët e sytë tuaj dhe i vulos zemrat tuaja» është: “Në qoftë se Zoti ju shurdhon e ju verbon dhe ju bën të marrë, kush mundet t’jua bjerë në vend këto veç Zotit? Pra, meqenëse vetëm Zoti mund t’jua shërojë ato sëmundje, patjetër Ai duhet të jetë Zoti i Vetëm që duhet adhuruar. Me këtë mënyrë Zoti ka treguar fuqinë e vet të madhe dhe ka vërtetuar se idhujt s’mund të bëjnë asgjë.

“Përsëritja e ajeteve” është për ajete me mënyra të ndryshme formulimi. Nga njëherë ka prurë arsye mendore, nga një herë këshilla dhe nga një herë shembuj e proverba, që kështu të mos i mbetet shteg kurrkujt që të thotë: “Nuk i kam kuptuar fjalët e Zotit”. Por është çudi e madhe se përsëri qafirët këmbëngulin në mohimin e Zotit e të ditës së kijametit. Prandaj Zoti e ka përfunduar ajetin duke thënë:

«Pastaj, shiko se si ata përsëri nuk i pranojnë” ajetet e përsëritura lloj-lloj».

* * *

Zoti, tha se nëse Zoti u merr organet e gjymtyrët më të nderuara, kush mundet t'ua bjerë përsëri në vend ato përveç Tij? Për të treguar edhe se nuk ka kush ua largon çdo lloj ndëshkimi të Zotit përveç Tij e për t'u bërë thirrje qafirëve të besojnë, urdhëron e thotë:

«قُلْ أَرَأَيْتَكُمْ إِنْ أَتَاكُمْ عَذَابُ اللَّهِ بَغْتَةً أَوْ جَهْرَةً هَلْ يُهْلِكُ
إِلَّا الْقَوْمَ الظَّالِمُونَ (47)»

[Kul erejtekum in etakum adhàbu-ll'illàhi bagteten eu xhebreten bel juhleku il'lel-
koumu-dh'dhàlimùne]

«Thuaju: “Ç’thoni ju në qoftë se vjen ndëshkimi i Zotit befasisht, ose ju vjen sheshazi, a rrezikohet kush veç kombit keqbërës?»

Shpjegime

“Ardhja e ndëshkimit befas”, është për ardhjen e tij natën; “ardhja e ndëshkimit sheshazi”, është për ardhjen e tij ditën. Ose: “ardhja befas”, është për ardhjen e ndëshkimit pa u dukur paraprakisht ndonjë shenjë e tij dhe “ardhja sheshazi”, është për dukjen e disa shenjave të tij para se të ndodhë.

* * *

«وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ فَمَنْ آمَنَ
وَأَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (48)»

[Ue mà nursilul-murselijne il'là mubesh'shirijne ue mundhirijne femen àmene ue asleha
felà kboufun alejbin ue là hum jahzenùne]

«Ne nuk i kemi dërguar peygamberët veçse si përgëzues e frikësues. Pra, kushdo që beson dhe ndreq moralin, s'ka asnjë frikë dhe nuk do të jetë i hidhëruar».

* * *

«وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا يَمَسُّهُمُ الْعَذَابُ بِمَا كَانُوا
يَفْسُقُونَ (49)»

[Uel'ledbijne kedh'dhebu bi àjätinà jemës'subumul-adhàbu bimà kànù jefsukùne]

«Atyre, që i përgënjeshtrojnë ajetet tona, u takon ndëshkimi sepse dalin jashtë bindjes së Allahut».

Shpjegime

Këto ajete, - thotë Fahri Raziu, - kanë ardhur për të treguar detyrat që kanë peygamberët: 1). Të përgëzojnë besimtarët me shprëblim për bindjen e tyre. 2). Të frikësojnë kryengritësit me ndëshkimin e Zotit. Pra, ajeti i parë është si përgjigje për ata që kërkonin mrekulli prej Peygamberit, duke mos u mjaftuar me ato mrekulli që ai u kishte shfaqur. Zoti u thotë atyre se peygamberët kanë detyrë të përgëzojnë të bindurit dhe të frikësojnë kryengritësit dhe jo ndonjë detyrë tjetër. Pra, kërkesa drejtuar peygamberëve për të sjellë

mrekulli pas mrekullie është e kotë, sepse pejgamberët nuk kanë detyrë t'u sjellin njerëzve çdo gjë që ata u kërkojnë atyre, si fjala vjen, pejgamberët nuk kanë detyrë që të ndërtojnë një bujtinë, që njerëzit të pushojnë sa herë janë të lodhur. Prandaj çdo Pejgamber, pasi të shfaqë mrekulli të mjaftueshme për të vërtetuar profetësinë e vet, nuk i prishet profetësia, nëse nuk shfaq herë pas here mrekullitë që i kërkojnë.

* * *

Zoti, për të treguar edhe fundi e asaj përgjigjeje, urdhëron e thotë:

«قُلْ لَا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَائِنُ اللَّهِ وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَا أَقُولُ لَكُمْ إِنِّي مَلَكٌ إِنَّا أَتَّيْعُ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ أَفَلَا تَتَفَكَّرُونَ (50)»

[Kul là ekûlu lekum indij khaẓāinu-ll'illâhi ue là aëlemul-gajbe ue là ekûlu lekum in'nij melekun in et'tbi'u il'là mà jùhà ilej'je kul hel jestevil-aëma uelbesijru efelâ tetejek'kerûne]

«Thuaju (atyre): unë s'ju them ju se në dorën time janë depot e Zotit, as se unë di të panjohurën (gajbin); nuk u them ju se unë jam melek; unë ndjek vetëm ato gjëra që më vijnë nga ana e Zotit. Thuaju atyre: a barazohet i verbri me atë që sheh? Pra, ende nuk mendoheni ju?»

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se ky ajet është si përgjigje për tri thëniet e qafirëve:

I. Ata i kishin thënë Pejgamberit: nëse, me të vërtetë je pejgamber, kërko prej Zotit tënd të na e shtojë ushqimin tonë dhe të na hapë dyert e lumturisë! Ndryshe, nuk të njohim për pejgamber. Kësaj thënieje Zoti i jep përgjigje duke porositur Pejgamberin që t'u thotë atyre: “Unë nuk u kam thënë ju se kam në dorë thesarët e Zotit dhe i shpenzoi ata si të dua dhe që ju të kërkonit prej meje shtimin e ushqimit tuaj; prandaj ju nuk keni të drejtë ta kërkonit këtë gjë prej meje!”

II. Ata i kishin thënë Pejgamberit: “Të na lajmërosh ku do të fitojmë dhe ku do të dëmtohem në të ardhmen?” Pejgamberi urdhërohet që ti përgjigjet edhe kësaj kërkesë me këto dy fjale: “Unë gajbin nuk e di dhe nuk u kam thënë ju se çdo të ndodhë në të ardhmen tuaj.”

III. I kishin thënë se: “Një njeri që mëton se është pejgamber, duhet të jetë melek, të mos hajë e të mos pijë dhe të mos sillet nëpër treg; nuk na e merr mendja që pejgamberi të bëjë të tilla punë!” Pejgamberi, qoftë bekuar, urdhërohet që t'u thotë: “Unë nuk ju kam thënë ju se jam melek, që kështu ju të keni të drejtë të më akuzoni pse ha e pse pi dhe pse endem nëpër treg, për të kryer nevojat si njeri që jam; unë nuk mund t'ju ndjek ju, por unë ndjek vetëm ato gjëra që m'i ka dërguar Zoti dhe të cilat jua tregoj edhe ju. Qëllimi kryesor i ardhjes sime si profet është të përgëzoj me shpërblime ata njerëz që i binden Zotit dhe të frikësoj kryengritësit me ndëshkimin e Tij.”

Zoti shton dhe thotë: “O Muham’med! Thuaju: a barazohet ai njeri që nuk i sheh bukuritë e natyrës dhe nuk mendohet rreth tyre? A ende nuk mendoheni sa ka një ndryshim sa qielli me tokën në mes të paditurve që janë si të verbër dhe dijetarëve që shohin? Apo nuk është detyrë njerëzore meditim mbi këto punë?

“I verbri” në këtë ajet është për qafirin, kurse “ai që sheh” është për besimtarin. Ose është për të diturin dhe për të paditurin. Këto dy palë njerëzish, kurrë nuk barazohen me njëri-tjetrin.

* * *

Zoti, tregoi se njëra prej detyrave të Pejgamberëve është që të frikësojnë popullin me ndëshkimin e Zotit. Për të urdhëruar Pejgamberin në atë punë, Allahu thotë:

«وَأَنْذِرْ بِهِ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْ يُخْشَرُوا إِلَى رَبِّهِمْ لَيْسَ لَهُمْ مِّنْ دُونِهِ وَلِيٌّ وَلَا شَفِيعٌ لَّعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ (51)»

[*Ue endbir bihi-l’ledbijne jekbâfune en juhsberu ilâ rab’bihim lejse lehum min dûnibi velij’un ue lâ shefij’un leal’lehun jet’tekûne*]

«(I dashuri im! Frikësoji me atë (Kur’anin) ata që kanë frikë se do të mbidhen para Zotit; (ku) për ata s’ka përveç Atij as ndonjë mik e as ndonjë që t’u bëjë shefâ’at (të ndërmjetësorj), që kështu të ruhen nga gjërat e ndaluar».

Shpjegime

“Ata njerëz që kanë frikë se do të mbidhen para Zotit”, është për besimtarët, ose për qafirët, ose është për të dyja palët së bashku. Është për besimtarët, sepse ata besojnë se do të ringjallen dhe se llogaria e tyre do shikohet në prani të Zotit dhe janë këta që përfitojnë prej Kur’anit dhe jo qafirët, të cilët nuk besojnë se do të ringjallen.

Mund të jetë për qafirët, sepse ata, megjithëse nuk besonin në ringjalljen, e dinin se Pejgamberi nuk gënjente, kur u tregonte ndëshkimin e Zotit, e u hynte frika. Pra, Pejgamberi është urdhëruar që të vazhdonte ti frikësonte ata, e mbase, së fundi do të besojnë.

Mund të jetë edhe për të dyja palët, sepse frikësimi me ndëshkimin e Zotit është për të gjithë njerëzit dhe jo vetëm për një palë njerëzish.

* * *

«وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِّنْ شَيْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِمْ مِّنْ شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ (52)»

[*Ue lâ tatrudi-l’ledbijne jed’ûne rab’behum bilgadâveti uel-ashij’ji jurijdûne vexh’behû mâ alejke min hisâbihim min shej’in ue mâ min hisâbika alejhim min shej’in fetadrudehum fetekûne mine-dh’dhâlimijne*]

«Mos i përzë (prej pranisë sate) ata njerëz që i luten Zotit mbrëmje e mëngjes, që dëshirojnë fytyrën e Tij! Nuk të ngarkohet gjë ty prej llogarisë së tyre dhe atyre nuk u ngarkohet gjë prej llogarisë sate; dhe, nëse i përzë ata, atëherë bëhesh prej të padrejtëve».

Shpjegime

Fahri Raziu dhe Hazini kanë thënë se zbritjen e këtij ajeti e ka shkaktuar ngjarja që vijon:

Një ditë, disa nga krerët e kurejshëve i kanë propozuar Pejgamberit që ai të mos i pranonte pranë tij muslimanët e varfër, si Suhejbin, Bilalin, Am'marin etj. dhe i kanë thënë: “Nëse ti i përzë këta, ne do të të besojmë ty; ndryshe nuk mund të besojmë! Ne nuk mund të poshtërohemi duke ndenjur me të varfrit.” Pejgamberi u ka thënë: “Unë nuk mund të përzë besimtarët.” Ata: “Atëherë, ti përzësh ata vetëm kur të vimë ne tek ti, atëherë të varfrit le të dalin e të ikin prej andej!” I madhi Ymer i tha Pejgamberit: “Pranoje këtë, që të shohin se sa do të qëndrojnë në fjalë.” Pejgamberi, meqenëse e dëshironte shumë besimin e kryetarëve të kurejshëve, e pranoi propozimin e tyre. Mirëpo, qafirët i kërkuan Pejgamberit një shkresë për këtë dhe ai urdhëroi imam Aliun ta shkruante atë. Në çast ka zbritur ky ajet, me të cilin Pejgamberi u ndalua nga ajo punë, duke i thënë: «Mos i përzë ata njerëz që i luten Zotit mbrëmje e mëngjes, që dëshirojnë fytyrën e Tij!». Pejgamberi e anuloi shkresën dhe e hodhi poshtë kryekëput propozimin e tyre.

“Lutja e të varfërve mbrëmje e mëngjes”, është për faljen e namazit të sabahut ose të iqindisë prej tyre, ose është për përmendjen e Zotit (dhikrull'llahin) prej tyre pa pushim ditë e natë.

“Fytyrën e Tij që ata e dëshirojnë”, është për Vetën e Zotit. Është përmendur fytyra si Vehtja e Zotit, sepse zakoni është: ai që do ndonjërin, dëshiron ti shohë atij fytyrën.

«Nuk të ngarkohet gjë ty prej llogarisë së tyre dhe atyre nuk u ngarkohet gjë prej llogarisë sate».

Kuptimi: sado që ty të thonë idhujtarët kurejshë mos ji i sigurt në besimin e të varfërve, sepse ata vijnë e rrinë me ty, vetëm e vetëm që të hanë, të pinë e të vishen prej teje dhe posa atyre t'u bjerë këmba në shesh, do të të lënë ty!; ti, mos ua vër veshin fjalëve të tyre, sepse edhe sikur të jenë të vërteta ato fjalë, ty s'të ngarkohet ndonjë faj prej fajeve të tyre, e as atyre nuk u ngarkohet ndonjë gjë prej punëve që bën ti; çdo njeri është përgjegjës për punët e veta. Pra, nëse ti i përzë ata, atëherë bëhesh prej të padrejtëve.

* * *

Zoti, tregoi se qafirët nuk janë të kënaqur që rrinë me të varfrit në prani të Pejgamberit. Për të treguar edhe shkakun e asaj pakënaqësie, Zoti urdhëron e thotë:

«وَكَذَلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُم بِبَعْضٍ لِّيَقُولُوا أَهَؤُلَاءِ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْهِمْ
مَنْ بَيْنَنَا أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِالشَّاكِرِينَ (53)»

[Ue kedhàlike feten'nà baëdabum bibaëdin lijekùlù ehàulài men'ne-ll'làhu alejhim min
bejnina elejse-ll'làhu biaëleme bish'shakirijne]

«Ja kështu i kemi hedhur në provë disa njerëz me disa të tjerë, që të thonë: “A këtyre u’a ka parë Zoti të merituar mirësinë e madhe ndër ne?” (Zoti ynë, kundrejt thënies së aytre, urdhëron e thotë): a nuk është Zoti që i di më mirë falënderuesit?»

Shpjegime

«Ja kështu i kemi hedhur në provë disa njerëz me disa të tjerë»: Ne, me madhërinë Tonë, kështu i kemi provuar kurejshët e pasur me disa të varfër, të cilëve ua kemi prurë mbarë besimin, që të pasurit të thonë: “Ne, duke qenë paria e kombit dhe më të mençur, si i bëhet të na e kalojnë disa të varfër? Si është e mundur që këta të arrijnë gradën e lartë të besimit para nesh? A për këtë e ka parë Zoti të udhës t’u japë atyre atë gradë të lartë? Po e zëmë se edhe ne po bëhemi myslimanë; por sipas rregullit të përgjithshëm, ata që kanë sjellë besim para nesh, do të jenë më të virtytshëm se ne. E po, kjo s’është punë që durohet!” Zoti, si përgjigje ndaj thënieve të tyre, urdhëron e thotë:

«A nuk është Zoti që i di më mirë falënderuesit?» Pra, meqenëse Zoti, i di më mirë se kushdo ata që e falënderojnë Atë, punën e Tij s’kanë të drejtë ta kundërshtojë askush: as paria e kurejshëve, për shkak se mbesin pas të varfërve nga pikëpamja e virtytit, por as të varfrit s’kanë të drejtë të thonë: “Përse Zoti t’u japë të pasurve më shumë se sa na ka dhënë ne?”

Fahri Raziu thotë se cilësitë e njerëzve janë të ndryshme: disa njerëz janë të gjatë, disa janë të shkurtër; disa janë mendjehollë, disa janë mendjetrashë; disa janë të varfër e disa janë të pasur etj. Nuk është e mundur që të mblidhen të gjitha cilësitë te një njeri. E njerëzit kanë smirë njëri-tjetrin dhe thonë: “A për këtë e ka parë Zoti me udhë që ai të jetë më i lartë se unë?!” Kështu i ka provuar Zoti njerëzit: janë ata të kënaqur nga ajo që u ka dhënë Zoti, apo e kundërshtojnë atë. Të lumturuar janë ata që e kanë zemrën të kulluar, që janë të kënaqur me atë që u ka dhënë Zoti dhe heshtin e nuk e kundërshtojnë Zotin, pse Ai u ka dhënë disave shumë të mira! Të tillë njerëz jetojnë të qetë në dynja, kurse në ahiret këta do të arrijnë shpërblimet e mëdha dhe do të jenë të lumtur.

* * *

Zoti, pasi tregoi se nuk i lejohet Pejgamberit të përzërë nga prania e tij besimtarët e varfër, për t’a porositur që ti nderojë ata, urdhëron e thotë:

«وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ أَنَّهُ مَن عَمِلَ مِنكُمْ سُوءًا أَوْ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابَ مِن بَعْدِهِ وَأَصْلَحَ فَأَنَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ (54)»

[Ue idhà xhàeke-l'ledhijne juëminùne bi àjàtinà fekul selàmun alejkum ketebe

rab'bukum alà nefsibi-rr'rahmete en'nehù men amile minkum

sù'en bixhebàletin thum'me tàbe min baëdihí ue asleha fein'nehù gafûrun rahijmun]

«(Idashuri Im!) Kur të vijnë tek ti ata njerëz që u besojnë ajeteve Tona, (si për nderim) thuaju atyre: “Shpëtimi (në dynja e në ahiret) qoftë mbi ju! Zoti e shkroi mbi Vete (ka marrë përsipër) mbrojtjen tuaj: këdo prej jush që do të bëjë ndojë të keqe me padije, pastaj do të bëjë teube dhe ta ndreqë (gabimin), (Ai do ta falë atë) sepse Ai është falës e mëshirues».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se “besimtarët” në këtë ajet, mund të jetë për “disa sahabë të varfër”. Por, më e vërteta, - vijon ai, - (me qenë se është prurë me fjalë të përgjithshme), është për të gjithë besimtarët. Pra, kuptimi është: o ejgamber i nderuar! Pavarësisht se qafirët të propozojnë që të përzësh besimtarët e varfër, që të mos rrinë me ty, ti, përkundrazi, kur tek ti të vijnë ata që i besojnë ajetet Tona, të varfër, apo të pasur qofshin, nderoju ata me “Selam!” dhe mos i largo prej vtes sate! Përgëzoju ata duke u thënë: në qoftë se ndojëri prej jush bën ndojë faj nga mosdija, pastaj pendohet për fajin e bërë dhe mundohet ta ndreqë gabimin, Zoti ia fal atij gjynahun, sepse Ai ka marrë përsipër t’ju mbrojtë ju dhe sepse Ai është falës e mëshirues.

Fjala «xhahàle» (padije), këtu është në kuptimin e gabimit pa dashje. Ajo punë që bëhet gabimisht ose pa dashje, nuk do teube. Por kjo fjalë është prurë për të theksuar se bërja e fajeve u përshtatet të paditurve (xhahilëve) e të marrëve (sufehave) dhe jo të diturve; të paditurit, për pak shije që ndiejnë nga ai gjynah, nuk merakosen se humbin shumë dobi të mëpastajme. Pra, atij që bën mëkate, sikur edhe i ditur të jetë, lejohet ti thuhet i paditur («xhahil»).

* * *

«وَكَذَلِكَ نَقُصُّكَ الْآيَاتِ وَلِتَسْتَتِينَ سَيِّئُ الْمُجْرِمِينَ (55)»

[Ue kedhàlike nufes'silul-àjàti ue litestebijne sebijlel-muxhbrimijne]

«(Ne, siç kemi shpjeguar në këtë sure arsyet për qenien e Një Zoti, për profetësinë e Muham’medit dhe për punët e ahiretit) po ashtu i shpjegojmë ajetet e Kur’anit, që të dalë në shesh e drejta dhe të shihet udha e fajtorëve (të shfaqet rruga e besimtarëve dhe e fajtorëve)».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se nga përmendja e udhës së fajtorëve, nënkuptohet edhe udha e drejtë e besimtarëve, sepse nuk ka udhë të tretë në mes së

drejtës e së gabuarës; prandaj, posa të përmendet njëra ndër ato të dyja, nënkuptohet edhe tjetra. Për këtë arsye në ajet është mjaftuar vetëm me përmendjen e udhës së fajtorëve.

* * *

Zoti tregoi se e ka shpjeguar udhën e fajtorëve. Për të treguar edhe se Ai e ka ndaluar ndjekjen e asaj udhe, urdhëron e thotë:

«قُلْ إِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ قُلْ لَا أَتَّبِعُ أَهْوَاءَكُمْ قَدْ ضَلَلْتُ إِذًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُهْتَدِينَ (56)»
[Kul in'nij nubijtu en aëbudu-l'ledhijne ted'üne min dūni-l'lāhi kul là et'tebiu ehvàekum
kad daleltu idhen ue mà ene minel-muhtedijne]

«Thuaju (idhujtarëve): unë jam i ndaluar të adhuroj ato sende që adhuroni ju veç Zotit! Thuaju: unë nuk ndjek dëshirën tuaj, sepse, në qoftë se unë ec në gjurmët e asaj dëshire, atëherë, me të vërtetë, e kam humbur udhën e drejtë dhe nuk jam prej atyre që janë drejtuar për së mbari».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se ky ajet i madhëruar tregon se qafirët i adhurojnë idhujt, jo se mbështeten në ndojë argument, por vetëm sepse ndjekin dëshirat e tyre të paligjshme dhe pse duan të imitojnë prindërit e vet. Dhe gjërat që ata adhurojnë s'janë gjë tjetër, veçse gurë, drurë e metale që ata i kanë punuar me duart e veta dhe që s'mund të bëjnë asgjë. Pra, puna e atyre s'është gjë tjetër veçse një marri e dukshme.

* * *

«قُلْ إِنِّي عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّي وَكَذَّبْتُمْ بِهِ مَا عِنْدِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ إِنَّ الْحُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ يَقْصُ الْحَقُّ وَهُوَ خَيْرُ الْفَاصِلِينَ (57)»

[Kul in'nij alā bej'jinetin min rab'bij ue kedh'dhebtum bibi mà indij mà testaëxhilüne
bibí inil-bukmu il'lā lil'lāhi jekus'sul-bak'ka ue huve khajrul-fàsilijne]

«Thuaju (atyre): “Unë jam mbi një argument të dukshëm të ardhur prej Zotit tim (pra, ju s'mund të ma mbushni mendjen me dokrra). Por ju e përgënjeshtruat atë. Unë, nuk e kam në dorë atë ndëshkim, ardhjen e të cilit ju e kërkon me ngutje. Gjykimi është vetëm në dorën e Zotit; Ai tregon të drejtën dhe është më i miri i atyre që dallojnë të drejtën nga e gabuara».

Kuptimi: i dashuri Im! Thuaju qafirëve, të cilët të propozojnë ty që ti të ndjekësh dëshirën e tyre: “Unë kam arsye definitive të ardhura nga ana e Zotit tim për Njësimin e Zotit, prandaj jam i detyruar të ndjek ato; kurse ju, Zotin dhe ajetet e tij i përgënjeshtruat dhe besoni se Zoti ka shokë e shoqe; nuk u mjaftuat me kaq dhe, si për t'u tallur, kërkon me ngutje edhe ardhjen e ndëshkimit. Por ardhja e atij ndëshkimi nuk është në dorën time; ai gjykim

është vetëm në dorën e Zotit, i Cili gjithmonë tregon të drejtën dhe nuk i ndryshon fjalët; Ai gjykon duke dalluar të drejtën nga e gabuara, sepse në çdo punë Ai është më i mirë i gjykuesve.

Në tefsirin “Hazin” thuhet se shkak i zbritjes së këtij ajeti është se Pejgamberi u kishte thënë të pafeve: “Nëse nuk e bëni, do t’ju vijë ndëshkimi prej Zotit.”

Ata, si me të tallur i thanë: “Le të zbresë ai ndëshkim një orë e më parë!” Për këto fjalë ka zbritur ajeti i mësipërm, në të cilin Pejgamberi urdhërohet t’u thotë atyre: “Ndëshkimin që ju e kërkon t’ju vijë me ngut, s’e kam unë në dorë; atë e ka në dorë Zoti dhe kur të dëshirojë Ai, e zbret.”

* * *

«قُلْ لَوْ أَنَّ عِنْدِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ لَقُضِيَ الْأَمْرُ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِالظَّالِمِينَ (58)»

[Kul lou indij mà testaëxhilüne bibí lekudijel-emru bejnij ue bejneukum uell’llàhu aëlemu bidh’dhàlimijne]

«Thua ju (atyre): sikur të ishte në dorën time ndëshkimi që ju kërkon të zbresë me ngut, do të mbaronte puna ndërmjet meje dhe ndërmjet jush (do ti lutesha Zotit dhe të shpëtoja prej jush); Zoti i di më mirë keqbërësit». Ai e di mirë kohën e ndëshkimit që meritojnë dëmtuesit dhe posa të vijë ajo kohë, Ai nuk e vonon zbritjen e atij ndëshkimi; prandaj kurdoherë duhet të jeni të frikësuar prej ndëshkimit të Zotit.

* * *

Zoti, pasi tregoi se Ai i di më mirë se kushdo keqbërësit, për të treguar edhe se dituria e Tij përfshin çdo gjë, urdhëron e thotë:

«وَعِنْدَهُ مَفَاتِيحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٌ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٌ وَلَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ (59)»

[Ue indehù mefàtihil-gajbi là jaëlemuhà il’là huve ue jaëlemu mà fil-berr’rri uel-bahri ue mà teskutù min verekatin il’là jaëlemuhà ue là hab’betin fij dhulumàtil-erdi ue là ratbin ue là jàbisin il’là fij kitàbin mubijnin]

«Vetëm te Zoti janë çelësat e të panjohurës, (të asaj që s’ka ndodhur) gajbit, ata nuk i di kurrkush tjetër veç Atij, Ai di edhe ç’është në tokë e në det; nuk bie një gjethe që të mos e dijë Ai; nuk mbin një farëz në errësirat e dheut, as një e njomë e as një e thatë që të mos jetë në librin e qartë». S’ka gjë që të mos jetë në diturinë e Zotit. Ose: s’ka ndojë send që të mos jetë i shkruar në “Leuhi Mahfùdh”.

Shpjegime

«Vetëm te Zoti janë çelësat e gajbit». Qysh nuk i di Zoti punët e keqbërësve? Doemos që i di, sepse te Ai janë çelësat e punëve të fshehta. Ai di fillim e mbarim se si do të rrjedhin punët.

«Ato nuk i di kurrkush tjetër veç Atij». Veç Zotit, nuk është tjetërkush që i di punët e fshehta.

«Ai di edhe ç’është në tokë e në det». Gjithçka që është në tokë e në det, Zoti i di.

Megjithëse sendet detare janë më të shumta e më të çuditshme se gjërat tokësore dhe deti vetë është më i gjërë se toka, Zoti, herën e parë përmendi sendet që gjenden në tokë, pastaj përmendi ato që gjenden në det, për shkak se njeriu i ka para syve dhe i njeh më mirë sendet e tokës.

Pastaj Zoti ka përmendur gjethet e farëzat, që janë gjithnjë para syve të njeriut, pasi kështu i mbushet mendja njeriut se Zoti di edhe sendet më të vogla.

Prandaj njeriu duhet të mendojë e të veprojë ashtu siç i kërkohet, sepse Zoti i di një për një punët e njerëzve.

«Nuk bie një gjethë që të mos e dijë Ai». Ai e di gjethin që bie prej drurit, kur dhe ku ka rënë dhe përse ka rënë.

«Nuk mbin ndonjë farëz në errësirat e dheut, as një e njomë e as një e thatë që të mos jetë në librin e qartë». Ai di edhe farëzën që mbin brenda në tokën e errët dhe gjithë ç’janë të njoma e të thata, të gjalla e të vdekura, ç’ka qenë, ç’është e çdo të jetë, që të gjitha janë në diturinë e Zotit. S’ka ndojë gjë që të mos jetë i shkruar në “Leuhi Mahfûdh».

* * *

Zoti tregoi gjerësinë e diturisë së vet. Për të treguar edhe pushtetin e plotë të Vetin, urdhëron e thotë:

«وَهُوَ الَّذِي يَتَوَفَّاكُم بِاللَّيْلِ وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُم بِالنَّهَارِ
ثُمَّ يَبْعَثُكُمْ فِيهِ لِيُقْضَىٰ أَجَلٌ مُّسَمًّى ثُمَّ إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ ثُمَّ
يُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ (60)»

[Ue huve-l’ledbij jetevef’fâkum bil’lejlî ue jaëlemu mâ xherahtum bin’nehârî thum’mê
jeb’athbukum fîjbi lijukdâ exhelun musem’men thum’mê ilejbi merxhi’ukum thum’mê
juneb’biukum bimâ kuntum taëmelûne]

«Ai është që u vë në gjumë ju natën dhe e di ç’punoni ditën; pastaj, Ai ju çon prej gjumit, derisa të soset koha e caktuar e jetës tuaj; pastaj kthimi juaj është vetëm te Ai, (i Cili) më në fund, ju lajmëron punët që keni bërë». Asgjë nuk humb, sepse çdo vepër juaja është e shkruar në fletoren e gjithsecilit.

* * *

«وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ
أَحَدَكُمْ الْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا وَهُمْ لَا يُفَرِّطُونَ (٩١)»

*[Ue huvel-kàbiru fouka ibàdihí ue jursilu alejkum hafèdhaten bat't à idhà xhà'e
ehadukumul-moutu tevef'fet'hu rusulunà ue hum là juferr'rritùne]*

«Ai është edhe nadhënjyes mbi robtë e vet; dërgon mbi ata rojtarë (melekë që regjistrojnë punët); më në fund, kur ndojërit prej jush i vjen vdekja, atij ia marrin shpirtin melekët e dërguar nga ana Jonë, pa lënë asgjë mangët».

Shpjegime

Shkrimi i punëve të njerëzve ka dobi se i ndalon ata nga keqveprimi; kur njeriu e di dhe mendon se punët e tija i regjistrohen dhe se ajo fletore do të lexohet ditën e gjykimit para gjithë njerëzve, doemos që ndruhet të bëjë punë të liga.

* * *

«ثُمَّ رُدُّوْا اِلَى اللّٰهِ مَوْلَاهُمْ الْحَقُّ اَلَا لَهُ الْحُكْمُ وَهُوَ اَسْرَعُ
الْحٰسِبِيْنَ» (62)

*[Thum'me rud'dù ile-ll'làhi moulàhumul-bak'ku elà lebul-bukmu ue huve esre'ul-
hàsibijne]*

«Pastaj dërgohen (të vdekurit e ringjallur) te Zoti, që është Zoti i vërtetë i atyre; dijeni se gjykimi është i Tij dhe se Ai është më i shpejti i llogaritarëve».

* * *

«قُلْ مَنْ يُنَجِّكُمْ مِّنْ ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ تَدْعُوْنَهُ تَضَرُّعًا
وَخُفْيَةً لِّئِنْ اُنْجَاْنَا مِنْ هٰذِهِ لَنَكُوْنَنَّ مِنَ الشَّاكِرِيْنَ» (63)

*[Kul men junexb'xhijkum min dhulumàtil-berr'ri uel-babri ted'ùnehù tedarr'rruan ue
khufjeten lein enxhànà min hàdbihí lenekùnen'ne mine-sh'shàkirijne]*

«Thuaju idhujtarëve: kush mund t'ju shpëtojë ju prej errësirave të tokës e të detit? (Kur) ju i luteni Atij fshehurazi me lot në faqe (dhe thoni): në qoftë se na shpëton nga kjo, do të bëhemi prej falënderuesish!»

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se errësirat e tokës janë këto: nata, dëndësimi i reve, muzgu i frikës së sulmit të armikut etj. Errësirat e detit janë: frika nga dallgët e fortunat, frika e brendshme se mos mbytet anija etj. Prandaj Zoti fjalën «dhulùmàt» - errësira – e ka prurë në trajtën e shumësit.

Kur njeriut i ndodhin të tilla gjendje të vështira, ai i lutet Zotit me përvuajturi që ta shpëtojë, duke dhënë edhe fjalën se kurdoherë do të jetë mirënjohës, në qoftë se i shpëton. Por, posa të shpëtojë nga katastrofa, është zakon i njeriut që të kthehet përsëri në punët e mëparshme. Këtë e tregon ajeti që vijon.

* * *

«قُلْ اللّٰهُ يُنَجِّكُمْ مِنْهَا وَمِنْ كُلِّ كَرْبٍ ثُمَّ اَنْتُمْ تُشْرِكُوْنَ» (64)

[*Kulî-l'lâbu junexh'xhijkum minhà ue min kul'li kerbin thum'me entum tushrikùne*]

«Thuaju (atyre): Zoti ju shpëton ju nga ato dhe nga të gjitha mjerimet e tjera; por pastaj, ju përsëri i vini shokë Zotit». Mirëpo, njerëzit duhet të mbajnë fjalën dhe të mos e thyejnë besën, sepse, nëse e thyejnë atë, Zoti, përsëri i përfshin në një ndëshkim tjetër.

* * *

«قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَى أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِّنْ فَوْقِكُمْ أَوْ
مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ أَوْ يَلِيَسْكُمُ شَيْعًا وَيُذِيقَ بَعْضَكُمْ بَأْسَ بَعْضٍ
انظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُونَ (65)»

[*Kul huvel-kàdiru alà en jeb'athe alejkum adhaben min foukikum eu min tabti
erxhulikum eu jelbisekum shije'an ue judhijka baëdukum beëse baëdi undhur keffe
nusarr'rrifal-ajàti leal'lehum jefkahùne*]

«Thuaju (atyre): Ai është i pushtetshëm të dërgojë mbi ju ndëshkimin prej së larti ose përfund këmbëve tuaja, ose t'ju bëjë ju grupe-grupe (parti-parti) dhe të kacafyteni me shoku-shokun (bën që ju të provoni sulmin e disa të tjerëve po prej jush). Shiko se si Ne ua tregojmë argunetet Tona, që ju ti kuptoni ato».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se ky ajet tregon ardhjen e ndëshkimit nga çdo anë, fjala vjen, kombit të Nuhut, i erdhi ndëshkimi prej së larti, kombit të Lutit i erdhi prej fundit të dheut etj. Ajeti thekson se edhe konflikti në mes bashkëfetarëve është një katastrofë e madhe, sepse fraza «eu jelbisekum shije'an» do të thotë: jua trazon punën tuaj dhe ju lë në përpjekje, aq sa nuk e ndani dot fjalën, shpërdaheni grupe-grupe, derisa fillojnë grindjet e vrasja shok me shok dhe ndjeni sulmin e rreptë të njëri-tjetrit. Ato kombe që nuk veprojnë sipas ligjit të Zotit, shumë herë kështu e kanë pësuar dhe janë rrezikuar.

Ibni Ab'basi - Zoti qoftë i kënaqur prej tij!- thotë se kur ka zbritur ky ajet, Pejgamberi – qoftë bekuar!- i ka thënë Xhibrijlit: «*Në qoftë se veprohet me um'metin tim me këtë ajet, kam frikë se ai nuk do të qëndrojë!*» Xhibrijli Emijni i është përgjigjur: “O i dërguar i Zotit! Edhe unë jam një rob si ti. Lutiu Zotit që të mos e bëjë um'metin tënd parti-parti!” Pejgamberi i është lutur Zotit që të mos fusë grindje në mesin e um'metit dhe ta ruajë atë nga ndëshkimet e tjera. Xhibrijli ka ardhur përsëri dhe i ka thënë: “O i dërguar i Zotit! Zoti e ndaloj zhdukjen e um'metit tënd me ndëshkim prej së larti si kombin e Nuhut dhe me ndëshkim si Karunin, poshtë këmbëve; por nuk e ndaloj konfliktin, me të cilin do të bëjnë kërde mbi njëri-tjetrin.”

Në librin “Muslim” tregohet prej Saëd bini Ebij Vek'kasit ka thënë: “Një ditë Pejgamberi – qoftë bekuar!- ka shkuar dhe është falur në faltoren e beni Muavijes, ku është lutur gjërë e gjatë. Pastaj u ka drejtuar fjalën

shokëve e u ka thënë: «Kërkova prej Zotit tim tre gjëra, ndër të cilat njëërën nuk ma pranoi dhe dy të tjerat m'i fali. I kërkova që um'meti im të mos zhduket me zj; Zoti këtë ma dha. I kërkova që um'meti im të mos mbytet në ujë; edhe këtë ma dha; iu luta që të mos vriten shok me shok e të mos kenë konflikt në mendime, por këtë nuk ma pranoi e nuk ma dha». Kështu thuhet në tefsirin "Hazin".

Në mes um'metit të Muham'medit të tilla konflikte të përgjakshme kanë filluar qysh në vitin njëzet e pesë, Hixhrij, me vrasjen e të madhit Osman, i cili ra dëshmor në ditë Ramazani, kur ishte duke kënduar Kur'an dhe gjaku i tij është derdhur mbi ajetin «Fesekfijkuhumu-ll'llàh...». (Ty të mjafton Zoti...). Pas asaj ngjarjeje, ka ndodhur lufta e Xhemelit dhe Sif'fini në kohën e kalifatit të Imam Aliut – Qerr'rreme-ll'llàhu vexh'hehù! Deri më sot, në um'metin e Muham'medit vazhdojnë konfliktet në mendime, që kanë sjellë katastrofa të mëdha. Zoti na ruajttë! Amijn!

* * *

Zoti, pasi tregoi se është i fuqishëm të dërgojë mbi njerëzit ndëshkimin nga çdo anë, për të frikësuar edhe qafirët, që përgënjeshtrojnë Kur'anin, urdhëron e thotë:

«وَكَذَّبَ بِهِ قَوْمُكَ وَهُوَ الْحَقُّ قُلْ لِّسْتُ عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ (66) لَّكُلِّ نَبِيٍّ مُّسْتَقَرٌّ وَسَوْفَ تَعْلَمُونَ (67)»

[Ue kedh'dhebe bihi koumuke ue huvel-bak'ku kul lestu alejkum bivekijlin. Likul'li nebe'in mustekarr'rrun ue soufe taëlemune].

«E përgënjeshtoi atë kombi yt, por ai (Kur'an) është i vërtetë. Thuaju (atyre): unë s'jam dorëzani (veqil) juaj (që t'ju bëj të hiqni dorë nga përgënjeshtrimi, ose t'ju detyroj me luftë që ta vërtetoni atë).

“Për çdo lajm (të Kur'anit) ka një kohë të caktuar; dhe ju, së shpejti do ta merrni vesh atë”.

Shpjegime

Kuptimi i lartpërmendur i jepet këtij ajeti, kur përemri «bihí» i drejtohet Kur'anit. Por, kur përemri ka të bëjë me ndëshkimin ose me zbritjen e ajeteve lloje-lloje, atëherë kuptimi i ajetit, është si vijon: kombi yt e përgënjeshtroi ndëshkimin, kur ai është i vërtetë.

Ose: kombi yt e përgënjeshtroi zbritjen e ajeteve lolje-lloje; por ti thuaju atyre: unë s'jam dorëzani juaj, unë kam detyrë vetëm t'ju lajmëroj dhe ju vetë ta mbron veten tuaj, duke i pranuar fjalët e mia; ndryshe, për çdo lajm të përmendur në Kur'an, ka një kohë të caktuar, në të cilën doemos do të përmbushet ai lajm dhe ju, së shpejti do ta kuptoni këtë, por nuk do t'ju bëjë dobi.

* * *

Zoti tregoi se çdo lajm i Kur'anit ka një kohë të caktuar, në të cilën do të përmbushet. Për të treguar edhe se kërkohet të largohemi prej atyre njerëzve që e kundërshtojnë dhe e përbuzin Kur'anin, urdhëron e thotë:

«وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ وَإِمَّا يُنسِيَنَّكَ الشَّيْطَانُ فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرِى مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ (68)»

[*Ue idhà re'ejte-l'ledhijne jekbùdùne fìj àjàtinà feaërid anbum hat'tà jekbùdù fìj hadijthin gajribí ue im'mà junsijen'neke-sh'shejtànu felà tak'ud baëde-dh'dhikrà meal-koumi-dh'dhàlimijne*]

«Kur ti shohësh ata të bisedojnë me tallje dhe me sharje për ajetet tona, largohu prej tyre, derisa të zënë një bisedë tjetër veç Kur'anit! Në qoftë se djalli bën që ti të harrosh, posa të kujtohesh (sepse je i ndaluar të rrih me ata), në çast ngrihu dhe mos rri së bashku me kombin keqbërës!»

Shpjegime

Ky ajet tregon se çdo mysliman, kur të shohë njerëz që bisedojnë me qesëndi e me përbuzje për ajetet e Kur'anit, ka detyrë të ngrihet prej andej e të largohet prej tyre, derisa ata të zënë një bisedë tjetër. Në qoftë se djalli bën që myslimani t'a harrojë këtë detyrë, domethënë, në qoftë se ai rri aty, kur ata bisedojnë në atë mënyrë, posa ti kujtohet, e ka të ndaluar të rrijë me ata dhe në çast duhet të ngrihet e të ikë e të mos rrijë bashkë me njerëzit keqbërës.

* * *

Zoti tregoi se nuk lejohet ndenjja me ata që janë duke u tallur me Kur'anin. Për të treguar edhe se, në rast se i qëllon të rrijë me ta, duhet ti këshillojë ata, se mbase heqin dorë nga qesënditë, Zoti urdhëron e thotë:

«وَمَا عَلَى الَّذِينَ يَتَّقُونَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَلَكِنْ ذِكْرِى لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ (69)»

[*Ue mà alel-l'ledhijne jet'tekùne min hisàbihim min shej'in ue lakin dhikrà leal'lebum jet'tekùne*]

«Ata që ruhen nga gjërat e ndaluara, nuk mbajnë ndojë përgjegjësi për (hesapin) gjynahet e qafirëve; por atyre u kërkohet ti këshillojnë ata, mbase që edhe ata të ruhen e të heqin dorë nga talljet e nga sharjet».

Shpjegime

Me këtë ajet Zoti ka lejuar të rrihet edhe aty ku janë duke u tallur me Kur'anin, por me kusht që ata të këshillohen, se kështu mbase heqin dorë nga talljet e nga sharjet; ndryshe, siç u tregua në ajetin e mëparshëm, duhet ikur prej tyre.

Ibni Ab'basi thotë se shkaku i zbritjes së këtij ajeti është ky: disa sahabë i thanë Pejgamberit: o i Dërguar i Zotit! Qysh do ta bëjmë Tavaf Bejtün (Qaben), kur aty gjithnjë rrinë idhujtarët (mushrikët) e tallen me fenë islame? Atëherë ka zbritur ky ajet, për ti lejuar ata që të rrinë bashkë me idhujtarët, por me kusht që ti këshillojnë ata. Pra, nuk lejohet të lihen detyrat fetare, pse aty ndodhet një njeri që tallet e i përbuz ato detyra, sepse, secili është përgjegjës për punët e veta dhe ai që i kryen detyrat fetare nuk mban përgjegjësi për sharjet që bën ndojëri prej mushrikëve. Por kurdoherë duhet të këshillohen duke shpresuar që edhe ai të heqë dorë nga punët e liga.

* * *

«وَذَرِ الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَعِبًا وَلَهْوَاً وَعَرَّتْهُمْ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَذَكَّرَ بِهِ أَنْ تُبْسَلَ نَفْسٌ بِمَا كَسَبَتْ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيٌّ وَلَا شَفِيعٌ وَإِنْ تَعْدِلْ كُلُّ عَدْلٍ لَا يُؤْخَذُ مِنْهَا أُولَئِكَ الَّذِينَ أُبْسِلُوا بِمَا كَسَبُوا لَهُمْ شَرَابٌ مِّنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ» (70)

[Ue dheri-l'ledhijne-t'tekhadhù dijnehum leiben ue lebven ue garr'rret'humul-bajätu-d'dun'jà ue dhek'kir bihi en tubsele nefsun bimà kesebet lejse lehà min dùni-l'làbi velij'jun ue là shefij'un ue in taëdil kul'le adlin là juëkhadhu minhà ulàike-l'ledhijne ubsilù bimà kesebù lehum sheràbun min hamijmin ue adhabun elijmun bimà kànù jekfurùne]

«Lëri (mos bisedo) me ata njerëz që e kanë marrë fenë e tyre si lojë fëmijësh dhe si punë të kotë dhe që i ka gabuar jeta e dyn'jasë! Këshilloji ata me Kur'an, që të mos rrezikohet ndojëri me fajet e veta që ka bërë! Sepse për atë (që rrezikon veten), përveç Zotit s'ka asnjë ndihmues e asnjë fjalëmirë (shefa'atçi); edhe sikur të japë çdo gjë që ka në dorë të japë për të shpëtuar, atij nuk i pranohet asgjë. Ja, këta janë ata që e kanë hedhur veten në rrezik me punët që kanë bërë; për ata, ka ujë të valuar pë të pirë dhe një ndëshkim shumë të dhembshëm, për shkak të kufrit që bëjnë».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se me këtë ajet Zoti e ka urdhëruar Pejgamberin që të mos përzihet në fjalë e të mos bisedojë me ato lloj njerëzish që kanë dy veset e mëposhtme: 1. e marrin fenë si lojë fëmijësh; 2. pëlqejnë më tepër jetën e dyn'jasë, duke lënë krejtësisht pas dore ahiretin. Prandaj është vaxhib të lihet, sa të jetë e mundur, biseda me ata njerëz që kanë këto dy vese.

* * *

«قُلْ أَدْعُو مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا وَنُرَدُّ عَلَى أَعْقَابِنَا بَعْدَ إِذْ هَدَانَا اللَّهُ كَالَّذِي اسْتَهْوَتْهُ الشَّيَاطِينُ فِي الْأَرْضِ حَيْرَانٌ لَهُ أَصْحَابٌ يَدْعُونَهُ إِلَى الْهُدَى انْتَظِرْ قُلْ إِنْ هَذَا إِلَّا هُوَ الْهُدَى وَأَمِرْنَا لِنُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ» (71)

*[Kul e ned'ù min d'uni-l'làbi mà là jenfeunà ue là jedurr'rrunà ue nured'du alà aëkàbinà
baëde idh hedàne-l'llahu kel'ledhi-stehvet'hu-sh'shejàtijnù fil-erdi hajeràne lehù as'hàbun
jed'ùnehù ilel-bude-ëtìnà kul in'ne bude-l'llàhi huvel-budà ue umirnà linuslime
lirab'bil-àlemijne]*

«Thua ju (atyre): a të adhurojmë veç Zotit edhe ato sende që s'na bëjnë as dobi e as dëm? Apo të kthehemi mbrapsht, pasi Zoti na udhëzoi në rrugën e drejtë? (A thoni që të bëhemi) si ai që e gabojnë djajtë dhe e çojnë në shkretëtirë, ku mbetet si i habitur? Ai i ka disa shokë që e thërresin në rrugën e drejtë (e i thonë): eja te ne! Thua ju atyre: i vetmi udhëzim është udhëzimi i Zotit. Ne jemi urdhëruar ti bindemi Krijuesit të të gjitha botëve».

* * *

«وَأَنْ أَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَاتَّقُوا وَهُوَ الَّذِي إِلَيْهِ
تُخْشَوْنَ (72)»

[Ue en ekijmu-s'salàte uet'tekùhu ue huve-l'ledhij ilejhi tubsherùne]

«Jemi urdhëruar dhe na është thënë: kryjeni faljen e namazit dhe kijen frikë Atë! (Çojini në vend urdhrat e Zotit dhe largohuni nga gjërat e ndaluara!), sepse vetëm te Ai do të mblidheni».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se në këto dy ajete Zoti tregoi sëpari se i vetmi udhëzim është udhëzimi i Allahut. Me këtë Zoti i fton njerëzit në fenë islame, e cila është e dobishme për ata. Së dyti, Zoti urdhëroi për të kryer faljen e namazit, që është e para e detyrave trupore dhe me këtë do të thotë: “Çoni në vend të gjithë urdhrat e Zotit!” Së treti, Zoti urdhëroi që ta kemi frikë Zotin dhe, me këtë thekson se duhet hequr dorë dhe duhet ruajtur nga të gjitha gjërat e ndaluara. Së katërti, Zoti tregoi se vendi ku do të mblidhemi është vetëm para Zotit; kështu, secili të mendojë se do të ringjallet dhe se do të shohë dobitë e bindjes ose dëmet e kryengritjes së vet.

Ebus'su'udi thotë: për të theksuar se kërkohet bindje e përpiktë ndaj urdhrave të Zotit, në ajet është thënë: «Ne jemi urdhëruar që ti bindemi Zotit të gjithësisë», sepse, kur rob i të mendojë se urdhëruesi është Zoti i të gjitha botëve, atij nuk i mbetet rrugë tjetër, veçse t'u përulet urdhrave të Tij.

* * *

«وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَيَوْمَ يَقُولُ كُنْ فَيَكُونُ قَوْلُهُ الْحَقُّ وَلَهُ الْمُلْكُ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ عَالِمُ
الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ (73)»

*[Ue huve-l'ledhij khaleka-s'semàvati uel-erda bilhak'ki ue lebul-mulku joume junfekhu
fis'sùri àlimul-gajbi uesh'shehàdeti ue huvel-bakijmul-khabijru]*

«Ai është Zoti që krijoi qiejt dhe tokën me një rregull të forcuar; ditën e kijametit; për bërjen e një gjëje, ai thotë: “Bëhul!” Dhe ajo në çast bëhet. Fjala e Tij është e vërtetë dhe përmbushet; vetëm për Të është pronësia e

sundimi në atë ditë, kur do ti fryhet Surit; Ai di të fshehtat dhe të dukshmet (di ç'është bërë dhe ç'do të bëhet); Ai vepron ashtu siç duhet dhe di çdo gjë».

* * *

«وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ آزَرَ أَتَتَّخِذُ أَصْنَامًا آلِهَةً إِنِّي أَرَاكَ وَقَوْمَكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ (74)»

[*Ue idh kale Ibràhijmu liebijhi àzëre e tet'tikhidhu asnàmen àliheten in'nij eràke ue koumeke fij dalàlin mubijnin*]

«Kujtojua (mushrikëve, o i dashuri Im!) atë kohë kur Ibrahim i tha babait të tij, Azerit: “A për zota të adhuruar i merr ti idhujt? Unë të shoh ty dhe kombin tënd në një humbje të dukshme».

Shpjegime

Arabët e Mek'kës mundoheshin të ndiqnin e të respektonin traditën e të madhit Ibrahim, të cilin e quanin si stërgjyshin e vet. Prandaj Zoti u ka kujtuar atyre fjalët e Ibrahimit, që të lënë fenë e kotë dhe të përqafojnë fenë e tij: të adhurojnë Zotin, ashtu siç e ka adhuruar Ibrahim dhe të mos bëhen si babai i tij, Azeri.

I madhi Ibrahim është munduar ta udhëzojë babanë e vet në rrugën e drejtë, duke i treguar atij se idhujt që ai adhuronte, ishin gjëra të poshtra. Mirëpo mundimet e të birit dështuan, sepse Azeri nuk dëshoi ti afrohej së vërtetës.

* * *

«وَكَذَلِكَ نُرِي إِبْرَاهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلِيَكُونُ مِنَ الْمُوقِنِينَ (75)»

[*Ue kedhàlike nurij Ibràhijme melekùte-s'semàvati uel-erdi ue lijekùne minel-mùkinijne*]

«Po kështu, bënë të dukshme për Ibrahimin fuqitë e mëdha të qiejve dhe të tokës; që ai të bëhet nga dijetarët që kanë dituri të padyshimtë».

Kuptimi: Ne me madhërinë Tonë, ashtu siç i treguam Ibrahimit të keqen e adhurimit të idhujve, po ashtu bëmë që atij ti bëhen të dukshme edhe fuqitë e çuditshme të qiejve dhe të tokës dhe i treguam atij se asnjëra prej tyre nuk meriton të adhurohet, kështu që ai të formojë një ide të fortë dhe të bëhet nga ata dijetarë që s'kanë pikë dyshimi në zemër.

Shpjegime

Në tefsirin “Hazin” tregohet se i madhi Ibrahim ka lindur në kohën e një mbreti mizor, i quajtur Nemrud. Fallxhorët e asaj kohe i kanë thënë Nemrudit: “Këtë vit do të lindë një djalë, i cili më vonë do të shkaktojë shkatërrimin e mbretësisë dhe të fesë sate. Nemrudi është frikësuar prej këtij lajmi dhe ka nxjerrë urdhrin që burrat të mos u afrohen grave të veta dhe për çdo dhjetë shtëpi ka vënë nga një roje, me qëllim, që posa të lindte ndojë djalë, ta mbysnin atë menjëherë. I madhi Ibrahim ka lindur në atë vit në fshehtësi; nëna e tij e ka fshehur në një shpellë dhe shkonte e i jepte gjë

aty, sa herë që gjente rastin. Kështu është rritur Ibrahim, derisa erdhi në moshën që filloi të arsyetonte për Krijuesin e gjithësisë. Atëherë ka dalë në shesh dhe ka filluar të këshillojë babanë e vet dhe të gjithë bashkëkombasit.

* * *

«فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ رَأَى كَوْكَبًا قَالَ هَذَا رَبِّي فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَا أَحِبُّ الْآفِلِينَ (76) فَلَمَّا رَأَى الْقَمَرَ بَازِغًا قَالَ هَذَا رَبِّي فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَئِنْ لَمْ يَهْدِنِي رَبِّي لَأَكُونَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضَّالِّينَ (77)»

[Felem'mà xhen'ne alejhi-l'lehlù reà keukeben kale hàdhà rab'bij felem'mà efele kale là uhîb'bul-âfilijne. Felem'mà re'el-kamere bàzigan kale hàdhà rab'bij felem'mà efele kale lein lem jehdinij rab'bij le'ekànen'ne minel-koumi-d'dâl'ljne]

«Kur Ibrahimin e qarkoi errësira e natës, pa të ndritë një yll (të cilin e adhuronte kombi) dhe tha: “Ja, ky është Zoti im!” Por, kur ylli perëndoi, tha: “Unë nuk i dua ata që perëndojnë.” Kur pa se doli hëna, tha: “Po, kjo është Zoti im!” Por, posa perëndoi edhe hëna tha: “Nëse nuk më udhëzon Zoti im, do të bëhem nga njerëzit që e kanë humbur rrugën e drejtë».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se kur foli i madhi Ibrahim për yllin e për hënë «Ky është Zoti im», nuk e tha për ti njoftuar kombit besimin e vet, por e tha, sipas rregullit të polemikës, ku është zakon që njëherë duhet ti kthehet fjala kundërshtarit, pikërisht siç e thotë ai dhe pastaj të anulohet fjala e tij me arsyetime; pra, ai deshi të thoshte: ja, ky është Zoti im, sipas besimit tuaj. Ose: në atë frazë ka një pyetje mohuese (istifhàmi inkàr); atëherë, domethënë: “Ky yll, është Zoti im? Jo, qoftë larg! Në gjë që perëndon dhe mbaron, qysh bëhet Zot për mua? Dhe ju, qysh e besoni se është Zot?

Hazini thotë se i madhi Ibrahim e ka vërtetuar se yjet nuk janë zota. Një gjë që perëndon dhe s'qëndron gjithmonë ashtu siç është, është e krijuar dhe një gjë që është e krijuar, s'bëhet Zot. Por herën e parë, u duk se Ibrahim pajtohej me besimin e tyre, por këtë e bëri me qëllim që ti bënte ata që të dëgjonin arsyet.

* * *

«فَلَمَّا رَأَى الشَّمْسُ بَازِغَةً قَالَ هَذَا رَبِّي هَذَا أَكْبَرُ فَلَمَّا أَفَلَتْ قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ (78) إِنِّي وَجْهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ (79)»

[Felem'mà re'e-sh'shemse bàzìgaten kale hàdhà rab'bij hàdhà ekberu felem'mà efelet kale ja koumi in'nij berij'un mim'mà tushrikùne. In'nij vexh'xhebtu vexhbije li'l'ledhij fetare-s'semàvati uel-erda hanijfen ue mà ene minel-mushrikàjne]

«Kur Ibrahim pa diellin të dale, tha: “Ky është Zoti im! Ky është më i madh se të tjerët”. Kur perëndoi, ai tha: “O kombi im! Unë jam i pafajshëm

në atë që ju i vini shokë Zotit! Unë e kam kthyer fytyrën time drejt atij Zoti, që ka krijuar qiejt e tokën, e jam muveh'hid (monoteist i pastër) dhe nuk jam nga ata njerëz që i vënë shokë Zotit».

* * *

«وَحَاجَّهُ قَوْمُهُ قَالَ أَتُحَاجُّونِي فِي اللَّهِ وَقَدْ هَدَانِ وَلَا أَخَافُ مَا تُشْرِكُونَ بِهِ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ رَبِّي شَيْئًا وَسِعَ رَبِّي كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ (80)»

[*Ue baxh'xhehù koumuhù kale etuhàxh'xhùniy fil'làhi ue kad bedàni ue là ekhàfu mà tushrikùne bibí il'là en jeshà'e rab'bij shej'en vesia rab'bij kul'le shej'in ilmen efelà tetedhek'kerùne*]

«Bashkëkombasit e kundërshtuan atë dhe filluan polemikën me të. Ai u tha: “A bëni polemikë me mua për punë të Zotit, i Cili është Një dhe mua më ka udhëzuar në rrugën e drejtë? Unë kurrë s’kam frikë prej idhujve, që ju ia vini shokë Atij; vetëm nëse dëshiron Zoti im të më lëshojë ndojë katastrofë, (prandaj unë veç prej Atij i trembem); po, dituria e Zotit tim ka rrethuar çdo send; a ende nuk doni ti pranoni këshillat e mia? (Ose: vallë, ende s’vini në mendje që idhujt s’kanë asnjë lloj diturie dhe asnjë pikë fuqie?)»

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se kombi i vet e kundërshtoi të madhin Ibrahim në dy pika:

I. I thanë: “Në këtë fe ne kemi gjetur prindërit tanë, të cilët kanë qenë të mençur, prandaj ne s’heqim dorë prej kësaj feje.”

II. I thanë: “Ti po përbuz idhujt, pra kemi frikë se do të na zërë ndojë katastrofë prej tyre”. I madhi Ibrahim, kësaj pike, i’u përgjigj: “Unë s’trembem fare prej idhujve, sepse ato s’kanë ndojë fuqi në dorë, as të bëjnë dëm e as të sjellin dobi.” Por, meqenëse njeriut mund ti ndodhë ndonjë e papritur në jetën e vet, Ibrahim i u tha atyre edhe këto fjalë: “Në qoftë se më bie ndojë faktkeqësi, ajo më vjen prej Zotit tim, prandaj, unë vetëm Atij i trembem.” Kështu u tregoi ai atyre se si duhet të besojë njeriu, duke shtuar edhe fjalët që vijojnë:

«وَكَيْفَ أَخَافُ مَا أَشْرَكْتُمْ وَلَا تَخَافُونَ أَنَّكُمْ أَشْرَكْتُمْ بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا فَأَيُّ الْفَرِيقَيْنِ أَحَقُّ بِالْأَمْنِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (81)»

[*Ue kejfe ekhàfu mà eshrektum ue là tekhàfùne en'nekum eshrektum bil'làhi mà lem junez'zìl bibí alejkum sultànen fe ej'jul-ferijkajni ebak'ku bil-emni in kuntum taëlemùne*]

«Qysh të trembem unë prej idhujve tuaj? (kur ato s’kanë pike fuqie, nuk i shkon kurkujt të trembet prej tyre). Por ju, s’keni frikë që i vini shokë Zotit, i Cili është fuqiplotë, megjithëse s’keni ndojë argument të zbritur që Ai ka shokë. (Pra, ju duhet të trembeni prej Tij). Cila prej dy palëve meriton

të jetë e sigurt? (Ata që i vënë shokë Zotit, apo ata që besojnë se Zoti është Një?) Sikur ta dinit, (doemos që do të ndiqnit të vërtetën)».

* * *

«الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَٰئِكَ لَهُمُ
الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ» (82)

[El'ledhijne àmenù ue lem jelbisù ijmànehum bidhulmin ulàike lehumul-emnu ue
hum muhtedùne]

«Ata njerëz që kanë besuar dhe që nuk e kanë përzier besimin e vet me ndojë të keqe; për të tillë njerëz është sigurim i plotë dhe ata kanë arritur në udhën e drejtë».

Kuptimi: ata njerëz që kanë besuar se Zoti është Një dhe i Vetëm dhe nuk e kanë përzier besimin e vet me shirk (duke i vënë shok Zotit), janë plotësisht të sigurt prej ndëshkimit të ditës së kijametit dhe ata kanë arritur të vërtetën.

Shpjegime

Në këtë ajet, fjala “e keqe” është për “shirkun”. Për këtë Hazini thotë: “Në librin e Buhariut e në librin e Muslimit është përmendur një fjalë e shenjtë e Pejgamberit, e treguar prej Ibni Mes’ùdit, i cili thotë: ‘Kur ka zbritur ky ajet sahabët janë dëshpëruar dhe kanë thënë: ‘Secili prej nesh i kryen detyrat njerëzore me të meta dhe kështu, pak a shumë i bën padrejtësi vetes; pra, as për ne s’paska sigurim në atë jetë.” Pejgamberi alejis’selam u është përgjigjur atyre: “Pengues i sigurisë nuk është ashtu si ju vjen ju në mendje; ajo e keqe është shirku; a nuk e keni dëgjuar ajetin që tregon këshillën e Llukmanit, kur thotë ‘In’ne-sh’shirke ledhulmun adhijmun» - shirku ëshë e keqe e madhe.

* * *

«وَتِلْكَ حُجَّتُنَا آتَيْنَاهَا إِبْرَاهِيمَ عَلَىٰ قَوْمِهِ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ
مِّنْ نَّشَأٍ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ» (83)

[Ue tilke huxh’xhetunà àtejnàhà Ibrahimje alà koumihí nerfe’u derexhàtin men neshà’u
in’ne rab’beke hakijmun alijmun]

«Ja, këto janë argumentet Tona që ia dhamë Ibrahimit kundrejt kombit të vet. (Ne) ia lartësojmë gradat kujt të duam, sepse Zoti yt është veprues ashtu siç duhet dhe plotësisht i ditur».

Shpjegime

Ky ajet i madhëruar tregon se grada më e lartë për njeriun është të dijë të parashtojë arsyet që vërtetojnë se Zoti është Një dhe i Vetëm. Pra, ai njeri që merret me studimin e argumenteve, për të udhëzuar në rrugën e drejtë veten e të tjerët, fiton një gradë shumë të lartë. Prandaj Fahri Raziu thotë se fjala «derexhàt» në këtë ajet është për “diturinë, për veprat e mira në dyn’ja, për xhen’netin dhe për shpërblimet në ahiret”.

* * *

Zoti, pasi theksoi se Ai e ka lartësuar në gradë të madhin Ibrahim, për të treguar edhe disa të mira që i ka dhënë atij, urdhëron e thotë:

«وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ كُلًّا هَدَيْنَا وَنُوحًا هَدَيْنَا مِن قَبْلُ وَمِن ذُرِّيَّتِهِ دَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسَى وَهَارُونَ وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ (84)»

[*Ue vehebnà lehù Is'hàka ue Jaëkàbe kul'len hedejnà ue Nuhàn hedejnà min kablu ue min dhurr'rrijetihí Daùde ue Sulejmàne ue Ej'jùbe ue Jusufe ue Mùsà ue Hàrùne ue kedhàlike nexhzil-muhsinijne*]

«Ne, me madhërinë Tonë i dhuruam atij Is'hàkun dhe Jakùbin, të gjithë i kemi udhëzuar në të drejtën (dhe u kemi dhuruar atyre profetësinë); më parë edhe Nuhut (që është gjyshi i lartë i Ibrahimit, i patëm dhënë udhëzimin dhe profetësinë); gjithashtu, u patëm dhënë udhëzimin dhe profetësinë: Dàùdit, Sulejmanit, Ej'jùbit, Jùsufit, Mùsàit dhe Hàrùnit. Kështu ua shpërmbledjmë edhe të gjithë bamirësve».

Shpjegime

Zoti i ka dhënë shumë të mira të madhit Ibrahim: prejardhjen e tij nga një peygamber, që është i madhi Nuh, si dhe lënien e profetësisë deri në fund të pasardhësit e Ibrahimit. Këto janë mirësi të mëdha, sa s'ka më tutje. Prandaj Fahri Raziu thotë se për të theksuar rëndësinë e madhe të këtyre mirësive, Zoti, në vend që të thoshte “i kam dhuruar atij”, e ka prurë fjalën në trajtën e shumësit: “i dhuruam atij”.

Bejzaviu thotë se nderimi për babanë, është nderim edhe për të birin. Prandaj Zoti e ka prurë qenien e Nuhut peygamber në radhën e mirësive që Ai i ka falur Ibrahimit.

* * *

«وَزَكَرِيَّا وَيَحْيَىٰ وَعِيسَىٰ وَإِلْيَاسَ كُلٌّ مِّنَ الصَّالِحِينَ (85)»
[*Ue Zekerij'jà ue Jahjà ue Ijsà ue Iljàse kul'lun mine-s'sàlibijne*]

«Dhe Zekerij'jàit, Jahjàit, Ijsàit dhe Iljàsit (u kemi dhuruar profetësinë); që të gjithë janë prej të mirëve».

Shpjegime

Ky ajet i madhëruar tregon se imam Hasani dhe imam Hyseni janë nga pasardhësit e Peygamberit tonë, sepse: Zoti na tregon se i madhi Ijsà është prej pasardhësve të Ibrahimit nëpërmjet nënës së tij; edhe dy imamët janë pasardhës të Peygamberit po nëpërmjet nënës së tyre.

Fahri Raziu thotë se një ditë Haxh'xhàxhi Zallëmi i ka thënë Ebu Xhaferi Bakirit:

“Hasani dhe Hysejni, nuk janë nga pasardhësit e Peygamberit, sepse pasardhësit vërtetohen nëpërmjet babait dhe jo nëpërmjet nënës.” Xhaferi

Bakiri i ka thënë: “Meqenëse Zoti ka vërtetuar qenien e Ijsait prej pasardhësve të Ibrahimit nëpërmjet nënës së tij, vërtetohet edhe qenia e dy imamëve prej pasardhësve të Pejgamberit po nëpërmjet nënës së tyre.” Si argument ka prurë ajetin e mësipërm dhe Haxh’xhaxhi është bindur.

* * *

«وَأِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيُوسُفَ وَلُوطًا وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى
الْعَالَمِينَ» (86)

[*Ue Ismâijle uel-Jese’a ue Junuse ue Lûtan ue kul’len fed’dalnà ael-âlemijne*]

«Dhe Ismailit, Eljesait, Junusit dhe Lutit (u dhamë udhëzimin dhe profetësinë); të gjithë i kemi bërë të virtytshëm përmbi gjithë botët (e kohës së tyre)».

Shpjegime

Disa kanë thënë se “Eljesain” është për “Jùshànë, të birin e Nunit”.

Fahri Raziu thotë se prej këtij ajeti nënkuptohet se pejgamberët janë më të virtytshëm se melekët, sepse fjala «âlemijn» përfshin gjithkënd e gjithçka, veç Zotit; pra, me qenë se ajeti e thotë fare qartë: “Pejgamberët janë më të virtytshëm se gjithë bota”, vetvetiu vjen se ata janë edhe më të virtytshëm se melekët.

* * *

«وَمِنْ آبَائِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَإِخْوَانِهِمْ وَاجْتَبَيْنَاهُمْ وَهَدَيْنَاهُمْ
إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ» (87)

[*Ue min àbâihim ue dhurr’rrijâtihim ue ikhvânihim ue xhtebejnâhum ue bedejnâhum ilà sirâtin mustekijmin*]

«Dhe disa prej baballarëve të tyre, prej pasardhësve dhe prej vllazërve të tyre, i kemi nderuar, i kemi zgjedhur dhe i kemi udhëzuar në rrugën e drejtë».

* * *

Zoti, tregoi se themeli i fesë së atyre profetëve që u përmendën me emra ka qenë besimi në Një Zot (Teuhijdi). Për të treguar edhe se vetëm kjo udhë meriton të ndiqet, urdhëron e thotë:

«ذَلِكَ هُدَى اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَلَوْ أَشْرَكُوا
لَحِيطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ» (88)

[*Dhàlike hude-ll’làbi jehdij bihí men jeshâu min ibâdihí ue lou eshreku lehabita anhum mà kànù jaëmelùne*]

«Ja, kjo është udha e Zotit; Ai drejton në atë udhë cilin të dëshirojë prej robve të vet; nëse ata do të kishin vënë shokë Zotit, doemos, kishte për t’u anuluar shpërblimin e punëve që kishin bërë gjatë gjithë jetës së tyre».

* * *

«أُولَئِكَ الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنَّبُوءَةَ فَإِنْ
يَكْفُرْ بِهَا هَؤُلَاءِ فَقَدْ وَكَّلْنَا بِهَا قَوْمًا لَّيْسُوا بِهَا
بِكَا فِرِينَ» (89)

[Ulàike-l'ledhijne àtejnahumul-kitàbe nel-hukme uen'nubuv'vete fein jekfur bihà hàulài
fekad vek'kelnà bihà koumen lejsù bihà bikàfirijne]

«Ja, këta (të cilëve iu përmendën cilësitë e bukura më sipër) janë nga ata që u kemi dhënë libra, hikmet dhe profetësi; pra, në qoftë se këta (kurejshët) i mohojnë ato (tre gjërat që u kemi dhënë atyre, mos u mërzhit, se) Ne, me të vërtetë, do ta lëmë punën në dorën e një kombi (që i respektojnë ato dispozita dhe) nuk i mohojnë aspak».

Shpjegime

“Kombi jomohues” është për popullsinë e Medines, ose për sahabët e nderuar, ose, më e vërteta, është për të gjithë besimtarët.

“Hikmeti”, që u ka dhënë Zoti pejgamberëve, është për fuqinë e tyre mendore, me të cilën ata dallonin të vërtetën nga e gabuara, ose është për fuqinë e tyre gjyquese, me të cilën zgjidhnin çështjet e shtruara për gjykim të drejtë. Pra:

Atyre u kemi dhënë libra për të ndrequr moralet dhe punët e jashtme, u kemi dhënë edhe hikmetin, për të dalluar të vërtetën nga e gabuara, ose për të shkoqitur çështjet që gjykohen në mes njerëzve. U kemi dhënë edhe profetësinë, për ti sjellë në udhën e drejtë njerëzit që dyshojnë.

Ky ajet, i premtos Pejgamberit fitore mbi kurejshët dhe i frikëson ata, duke u thënë se, në qoftë se vazhdojnë në kufër, punën do ta lëmë në dorë të disa njerëzve që nuk janë mohues.

Meqenëse kuptimi i këtij ajeti u vërtetua pas pak vjetësh, numërohet si një mrekulli për Muham'medin alejhis'selam, sepse paralajmëroi një ngjarje që ende nuk kishte ndodhur.

* * *

«أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَىٰ اللَّهُ فَيُهْدَاهُمْ اِقْتِدَاهُ قُلْ لَّا أَسْأَلُكُمْ
عَلَيْهِ أَجْرًا إِنَّ هُوَ إِلَّا ذِكْرَىٰ لِلْعَالَمِينَ» (90)

[Ulàike-l'ledhijne bede-ll'làhu febihudàhumu-ktedih kul là es-elukum alejbi exbren in
huve il'là dhikrà lil-àlemijne]

«Këta janë nga ata njerëz, të cilët Zoti i ka udhëzuar në rrugën e drejtë; pra edhe ti (o, i dashuri Im!) shko pas udhëzimit të tyre! Thuaju (qafirëve): “Unë s'kërkoj prej jush shpërblim për komunikimin e Kur'anit, sepse ai s'është gjë tjetër, veçse një këshillë për të gjitha botët».

Shpjegime

Fahri Raziu dhe Bejzaviu thonë se “udhëzimi për të cilin është urdhëruar Pejgamberi të ndjekë” është për “Teuhjidin” dhe për “pikat themelore të besimit, të cilat nuk ndryshohen kurrë” dhe jo për punët që lejohet të

ndryshohen. Përsa u përket pikave kryesore të moralit, edhe ato hyjnë në urdhrin e përmendur.

Ky ajet i madhëruar tregon se Pejgamberi ynë është më i virtytshmi i të gjithë pejgamberëve të përparshëm, sepse, secili prej tyre ka pasur një ose dy cilësi të veçanta (p.sh. i madhi) Daud dhe i madhi Sulejman ishin shumë falënderues të të mirave që u kishte falur Zoti; i madhi Ej'jub ishte i duruar në fatkeqësitë; i madhi Jusuf mishëronte në veten e tij falënderimin dhe durimin; të mëdhenjtë Zekerij'ja, Jahja dhe Ijsa kishin zuhd të madh, mjaftoheshin vetëm me pak dhe nuk interesoheshin fare për të mirat e dyn'jasë; kurse i madhi ynë, Muham'medi është urdhëruar të ndjekë udhëzimin e të gjithë pejgamberëve, domethënë, është urdhëruar të mishërojë në veten e tij të gjitha virtytet e pejgamberëve. E, njeriu, në të cilin mishërohen të gjitha ato virtyte të mëdha, doemos është më i virtytshëm se ata që kanë nga një, ose nga dy prej atyre virtyteve.

* * *

«وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِذْ قَالُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ عَلَيَّ بَشَرًا مِّنْ شَيْءٍ قُلْ مَنْ أَنزَلَ الْكِتَابَ الَّذِي جَاءَ بِهِ مُوسَى نُورًا وَهُدًى لِّلنَّاسِ تَجْعَلُونَهُ قَرَاطِيسَ تُبْدُونَهَا وَتُخْفُونَ كَثِيرًا وَعُلِّمْتُمْ مَا لَمْ تَعْلَمُوا أَنْتُمْ وَلَا آبَاؤُكُمْ قُلْ اللَّهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ (91)»

[*Ue mà kaderu-ll'llàhe hak'ka kadribí idh kàlù mà enzele-ll'llàhu alà besherin min shej'in kul men enzelel-kitàbe-l'ledhij xhàe bihí Mùsà nùren ue huden lin'nàsi texh'alùnehù karàtijse tubdùnehà ue tuxejhùnehà kethijren ue ul'limtum mà lem taèlemù entum ue là àbàukum kul-l'làhu thum'me dherhum fij kboudihim jel'abùne*]

«Jehudinjtë nuk mundën ta vlerësonin Zotin siç duhet (nuk e njohën siç duhet njohur, prandaj nuk i respektuan të drejtat e Tij; nuk mundën ta madhërojnë Atë siç duhet dhe nuk mundën ta cilësonin Atë me të drejtë), kur thanë: “Zoti, nuk i ka zbritur ndojë njeriu asnjë send”. Thujau (atyre): “Kush ia zbriti Musait librin që është dritë dhe udhëzim për njerëzit, libër të cilin ju e shkruani të shpërndarë në copa letrash dhe nxirrni në shesh ato që doni e fshihni shumicën (e atyre që nuk i përshtaten natyrës suaj). Ju janë mësuar (në Kur'an) shumë gjëra që nuk i keni ditur, as ju e as baballarët tuaj? Thuaju: “Zbritësi i librit është Zoti”. Dhe, i lini ata në atë punë, me të cilën janë duke u marrë, le të rrinë e të luajnë». Pak kohë, pastaj do të shohin kijametin.

Shpjegime

Megjithëse Surja «El-En'àm» ka zbritur në Mek'kë, ajeti i mësipërm ka zbritur në Medine.

Fahri Raziu, “Hazin”i dhe Bejzaviu thonë se zbritjen e këtij ajeti e ka shkaktuar një haham i jehudinjeve, me emrin Maliq, biri i Sajfit. Një ditë, ky

haham ka ardhur te Pejgamberi dhe ka filluar të polemizojë me egërsi. Pejgamberi e ka pyetur: “O Maliq! A ka ndojë ajet në Teurat që thotë se Zoti do të urrejë një haham të thatë e të fryrë?” “Po, - ka thënë Maliqi, - është në Teurat një ajet i tillë.” Atëherë, - i ka thënë Pejgamberi, - haham i urryer te Zoti je ti!”

Me të vërtetë Maliqi ishte tepër i fryer. Ai u zemërua shumë prej asaj fjale dhe i tha Pejgamberit: “Zoti s’ka zbritur mbi ndojë njeri asgjë”

Kur e dëgjuan jehudinjtë se ka zbritur një ajet posaçërisht kundër Maliqit, e hoqën atë nga puna dhe në vend të tij emëruan Kaëb bini Eshrefin. Kështu humbi Maliqi, si për në dynja, ashtu edhe për në ahiret.

* * *

Zoti e zhvlerëoi me arsye fjalën e atyre që thanë se “Zoti s’ka zbritur asgjë mbi ndojë njeri.” Për të treguar edhe se Kur’anin e ka zbritur Ai vetë, urdhëron e thotë:

«وَهَذَا كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ مُصَدِّقُ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ
وَلِتُنذِرَ أُمَّ الْقُرَى وَمَنْ حَوْلَهَا وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ
يُؤْمِنُونَ بِهِ وَهُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ (92)»

[*Ue hàdHà kitàbun enẓelnàhu mubàrekun musad’diku-l’ledhij bejne jedejbi ue litundhire um’mel-kurà ue men boulehà uel’ledhijne juëminùne bil-àkbireti juëminùne bibí ue hum alà salàtihin jubàfidbùne*]

«Dhe ky është një libër, të cilin Ne e kemi zbritur, është i uruar (plot me begati e dobi), është vërtetues i librave që kanë ata ndër duar; është edhe për të frikësuar Um’mul-Kuràne (Mek’kën) dhe qytetet që gjenden rreth saj. Ata njerëz që i besojnë ahiretit, i besojnë edhe Kur’anit, ata vazhdojnë të kryejnë detyrën e faljes së namazit».

Shpjegime

Fjala «Um’mul-Kurà» është për “Mek’kën”, e cila është quajtur nëna e qyteteve, për shkak se ajo është vendi, në të cilin mblidhen njerëzit për të kryer detyrën e Haxh’xhit, siç mblidhen fëmijët rreth nënës. Në frazën «dhe qytetet që gjenden rreth saj» hyjnë të gjitha qytetet e botës; pra, frikësimi në Kur’an përfshin popujt e të gjithë botës, sepse qytetet e tjerë janë rreth saj në të katër anët.

* * *

«وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ قَالَ أُوحِيَ إِلَيَّ وَلَمْ يُوحَ إِلَيْهِ شَيْءٌ وَمَنْ قَالَ سَأُنْزِلُ مِثْلَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَوْ تَرَى إِذِ الظَّالِمُونَ فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلَائِكَةُ بَاسِطُوا أَيْدِيهِمْ أَخْرِجُوا أَنْفُسَكُمُ الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا

كُنْتُمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ وَكُنْتُمْ عَنْ آيَاتِهِ
تَسْتَكْبِرُونَ (93)»

[*Ue men adhlemu mim'meni-ftreà ale-ll'llàbi kedhiben eu kale ùhije ilej'je ue lem jùba
ilejbi shøj'un ue men kale seunzilu mithle mà enzele-ll'llàbu ue lou terà
idhi-db'dbàlimùne fjj gameràtil-mouti uelmelàiketù bàsitù ejdijhim akbrixhù enfusekum
el-joume tuxhçoune adhàbel-bùni bimà kuntum tekùlùne ale-ll'llàbi gajrel-hak'ke ue
kuntum an àjàtìhí testekbirùne*]

«Kush është më dëmtues se ai njeri që shpif gënjeshtër kundër Zotit, ose më dëmtues se ai që thotë “Mua më është bërë vajt, kurse atij nuk i është bërë vajt kurgjë, ose më dëmtues se ai që thotë “Do të zbres edhe unë, siç ka zbritur Zoti? (Edhe unë flas, siç flet Kur’ani). Sikur ti shikoje ata dëmtuesit në heqë të vdekjes dhe kur melekët kanë shtrirë duart, duke u thënë: “Nxirrni shpirtërat tuaj!” Sot do ta shihni ndëshkimin çnderues për thëniet tuaja kundër Zotit me pa të drejtë, për mendjemadhësinë tuaj dhe për mospranimin e ajeteve të tij! (Atëherë, do të shikoje një gjë dridhmëruese)».

* * *

«وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فِرَادَى كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَتَرَكْتُمْ مَا
خَوَّلْنَاكُمْ وَرَاءَ ظُهُورِكُمْ وَمَا نَرَى مَعَكُمْ شُفْعَاءَكُمُ الَّذِينَ
زَعَمْتُمْ أَنَّهُمْ فِيكُمْ شُرَكَاءَ لَقَدْ تَقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ عَنْكُمْ مَا
كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ (94)»

[*Ue lekad xhiëtumùnà furàdà kemà khalaknàkum ev'vele merr'rretin ue terekum mà
khar'vèlnàkum veràe dhuhùrikum ue mà nera meakum shufe'àekumu-l'ledhijne
zeamtum en'nebum fijkum shurekàu lekad tekat'ta'a bejneukum ue dal'le ankum mà
kuntum tez'umùne*]

«Betohem se ju keni ardhur para Nesh fill të vetëm, ashtu siç ju krijuam herën e parë (keni ardhur lakuriq, zbathur dhe pa kësula, ashtu siç keni lindur prej nënave tuaja) dhe i latë pas shpine ato që ju patëm dhënë (fëmijët dhe pasurinë tuaj). Ne, nuk po shohim bashkë me ju ata ndërmjetësuesit tuaj, për të cilët ju mëtonit se do të jenë shokë ndër ju. Në të vërtetë, ju qenkeni ndarë në mes jush dhe ju humbi ajo që ju mëtonit». Kështu do t'u thotë Zoti qafirëve ditën e gjykimit.

Zoti ynë, për të treguar edhe disa argumente që vërtetojnë qenien e Tij dhe fuqinë e Tij të plotë, urdhëron e thotë:

«إِنَّ اللَّهَ فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوَى يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَمُخْرِجُ
الْمَيِّتِ مِنَ الْحَيِّ ذَلِكُمُ اللَّهُ فَأَنَّى تُؤْفَكُونَ (95)»

[*In'ne-ll'llàbe fàlikul-bab'bi uen'nevà jukbrixhul-baj'je minel-mej'jiti ue mukbrixhul-
mej'jiti minel-baj'ji dbàlikumu-ll'llàbu fe en'nà juçfekùne*]

«Pa dyshim, Zoti është shpërthyesi i kokrrës së farës (për të mbirë bima) dhe i bërthamës (për të mbirë druri); Ai e nxjerr të gjallin prej të vdekurit; Ai

nxjerr të vdekurin prej të gjallit. Ky është Zoti (që meriton të adhurohet). Pra, sa çudi e madhe është që ju i vini shpifje Atij!»

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se “të gjallin” është për njeriun dhe “të vdekurin” është për spermën, farën e njeriut. Zoti e nxjerr njeriun e gjallë prej spermës së vdekur dhe spermën e vdekur prej njeriut të gjallë. Mund të thuhet edhe si alegori “të gjallin” e “të vdekurin” është për bimët e njoma që dalin prej farës së tharë, ose për besimtarin që del prej qafirit dhe për qafirin që del prej besimtarit, ose për të diturin që del prej një të padituri dhe për të paditurin që del prej të diturit, ose për të bindurin që del prej një kryengritësi dhe për kryengritësin që del prej një të binduri.

Sidoqoftë, këto vepra të çuditshme tregojnë qenien e Zotit dhe fuqinë e plotë të Zotit, i Cili vepron me dëshirën e vet, me dituri që nuk ka fund dhe aty ku duhet vepruar. I madh «xhel’le xhelàluhù» është vetëm Ai.

* * *

«فَالِقُ الْإِصْبَاحِ وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا
ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ (96)»

[*Fàlikul-isbàhi ue xheale-l’lejle sekenen uesh’shemse uelkamere husbànen dhàlike
takdijrul-azijzil-alijmi*]

«Ai është shpërthyesi (i errësirës së natës) dhe nxjerrës i agimit; Ai e ka krijuar natën për pushim e për dëfrim; Ai ka bërë diellin e hënën si mjete llogaritje (për të ditur njerëzit, ditët, javët, muajt, stinët dhe vitet). Këto janë takdijr⁶⁶ i Atij Zoti që është i Vetmi ngadhënjyes dhe plotësisht i ditur (për çdo gjë)».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se ajeti i mëparshëm ishte prurë si argument për qenien e Zotit me gjëra tokësore, kurse ky ajet është prurë, si argument për qenien e Zotit, por me trupat qiellorë e me dukuritë qiellore dhe këto argumente janë më të larta se të parat.

* * *

«وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ النُّجُومَ لِتَهْتَدُوا بِهَا فِي ظُلُمَاتِ
الْبَرِّ وَالْبَحْرِ قَدْ فَصَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ (97)»

[*Ue huve-l’ledbij xheale lekumu-n’nuxhùme litehtedù bihà fij dbulùmàtil-berr’rri
uelbahri kad fes’salnel-àjàti likoumin jaëlemùne*]

⁶⁶ Takdijr do të thotë: Zoti e krijon diçka sipas ditudurisë që ka pasur Ai për atë para se ta nxirrte në dritë.

«Zoti është Ai që ka krijuar yjet për dobinë tuaj, që ju të orientoheni me anë të yjeve dhe të gjeni udhët në errësirat e tokës e të detit. Ne i kemi shpjeguar ajetet për ata njerëz që dinë».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se në krijimin e yjeve ka shumë dobi për njerëzit. Njëra nga dobitë është ajo që u përmend në ajetin në fjalë, domethënë që me anë të yjeve njerëzit gjejnë rrugët natën, si në tokë, ashtu edhe në det. Dobia e dytë, njerëzit gjejnë Kiblen me anë të yjeve. Dobia e tretë, yjet janë si stoli e qiellit dhe si mjete për të përzënë prej qiellit djajtë e mallkuar. Dobia e katërt, me yjet njerëzit e ditur argumentojnë qenien e Zotit dhe Njëjësinë e Tij.

* * *

«وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ فَمُسْتَقَرٌّ وَمُسْتَوْدَعٌ قَدْ
فَصَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَفْقَهُونَ (98)»

[*Ue huve-l'ledhij enshe'ekum min nefsini vâhidetin femustekarr'rrun ue mustoude'un
kad fes'salnel-âjâti likoumin jefkabûne*]

«Ai Zot ju krijoi ju prej një njeriu të vetëm; për ju aty ka edhe vend banimi edhe vend ku liheni aty si amanet. Ne i kemi shpjeguar ajetet për ata njerëz që kuptojnë mirë».

Shpjegime

Fahri Raziu dhe Bejzaviu thonë se “njeriu i vetëm” është për të madhin Adem. Pra, Zoti është Ai që ju krijoi ju me fytyra e me ngjyra të ndryshme prej një njeriu të vetëm dhe Ai ju shumoi ju në faqen e dheut.

“Vendi i banimit” është ose për belin e babait, ose për faqen e dheut, kurse “vendi ku njerëzit lihen aty si amanet i Zotit” është për mitrën e nënës.

Zoti, në fundin e ajetit të mëparshëm tha “Ne i kemi shpjeguar ajetet Tona për ata që dinë” dhe në fundin e këtij ajeti tha «Ne i kemi shpjeguar ajetet për ata që kuptojnë mirë». Prej këtyre dy thënieve të ndryshme, nënkuptohet se arsyetimi i mëparshëm është fare i qartë, kurse i dyti është më i hollë dhe që të merret vesh, kërkon studime të gjëra dhe mendje të kthjellët, sepse fjala «alim» do të thotë “me ditë”, kurse fjala «fikh» do të thotë “me kuptue një gjë me të gjitha hollësitë e saja”.

* * *

«وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ نَبَاتَ كُلِّ
شَيْءٍ فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا نُخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا مُتَرَاكِبًا وَمِنْ
النَّخْلِ مِنْ طَلْعِهَا قِنْوَانٌ دَانِيَةٌ وَجَنَّاتٍ مِنْ أَعْنَابٍ
وَالزَّيْتُونِ وَالرُّمَّانِ مُشْتَبِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ انظُرُوا إِلَى
ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَيَنْعِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ
يُؤْمِنُونَ (99)»

[Ue huve-l'ledhij enzele mine-s'semài mæn feakbrexhnà bibí nebàte kul'li shej'in feakbrexhnà minhu khadiren nukbrixhu minhu hab'ben muteràkiben ue mine-n'nakbli min tal'ihà kinvànun dānījetun ue xben'nàtin min aēnābin ueẓ'zejtūne uerr'rrum'māne mushtebiben ue gajre muteshābibin undhurū ilà themerihí idhà ethmere ue jen'ihí in'ne fīj dhàlikum le ājātin likoumin juēminūne]

«Ai e zbret ujin e shiut prej qiellit dhe me atë, Ne nxjerrim bimën e çdo sendi, prej saj nxjerrim blerimet dhe prej atyre nxjerrim kokrrat e puqura njëra me tjetrën (kallëzat); edhe nga thumbat e hurmave nxjerrim bistakë afër një-tjetrit (të shpërndarë nga që janë plot, aq sa mund të arrihen me dorë); nxjerrim edhe vreshta rrushi, drurë ulliri dhe shegësh që edhe përngjasojnë edhe nuk përngjasojnë (po e zëmë, përngjajnë nga gjethet, por nuk përngjajnë nga shija); vështroni pemët e këtyre kur nxjerrin frutat dhe kur ato piqen! Në këto ka shumë shenja (që tregojnë fuqinë e Krijuesit) për ata njerëz që besojnë».

Shpjegime

Arabët, i thonë qiell çdo sendi që është i lartë. Prandaj, “qielli” në këtë ajet është për retë.

Fahri Raziu dhe Hazini thonë se në këtë ajet Zoti ka përmendur me radhë këto pesë lloje pemësh e bimësh: drithërat, hurmat, rrushin, ullirin dhe shegën, sepse janë ushqim dhe me shumë dobi për njerëzit. Prandaj edhe imamët, vaizët etj, duhet të ndjekin sistemin e Zotit në hytbet e vazet e tyre: kur të përmendin ndonjë argument për të vërtetuar çështjen, duhet të zgjedhin nga ato gjëra, vepra e veprime që janë edhe për dobinë e njerëzve, sepse kështu u bën atyre përshtypjen e duhur.

Zoti, ka thënë se pemët dhe drithërat e përmendura, edhe i përngjajnë njëra-tjetrës edhe nuk i përngjajnë: fjala vjen, shega i ka gjethet si të ullirit, por kokrrat i kan të ndryshme, qoftë nga ngjyra, qoftë nga shija.

Zoti ynë ka porositur që ti vështrojmë me sy studimi ato pemë kur nxjerrin frutat, e kur frutat e tyre piqen, sepse kur sapo shfaqen a më pas kur ende nuk janë pjekur ato e kanë ngjyrën, pamjen dhe shijen të ndryshe; kur ato piqen, e kanë ndryshe; fjala vjen, në fillim, një frutë është jeshile, e athët, ose e hidhur, e vockël, por kur ajo piqet, bëhet e kuqe, ose nxihet, rritet dhe ëmbëlsohet.

* * *

وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ الْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ وَخَرَقُوا لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ
بِغَيْرِ عِلْمٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُصِفُونَ (100)»

[Ue xhealū li'l'lāhi shurekàel-xhin'ni ue khalekahum ue kharekū lehū benijne ue benàtin bigajri ilmin subhànehū am'mà jesifūne]

«Idhujtarët i bënë xhinët shokë të Zotit; por është Zoti Ai që i ka krijuar ato; ata kanë shpifur e sajuar për Të edhe djem e vajza pa asnjë dituri; Zoti është i pastërt të ketë të tilla cilësime dhe Ai është tepër i lartë».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se idhujtarët janë tre kategorish. Një kategori adhurorinë idhujt, por e pohojnë edhe vetë se idhujt s'kanë fuqi të krijojnë asgjë.

Një kategori tjetër adhurojnë yjet dhe thonë se yjet janë rregulluesit e botës; këta janë dy llojesh: a) besojnë se yjet janë «vaxhibul-vuxhùd», të amshuar; qenia e atyre është e domosdoshme; b) bashkë me këtë besojnë se yjet janë të krijuar dhe se Zoti atyre u ka treguar rregullimin e botës.

Kategoria e tretë e idhujtarëve janë ata që thonë se krijuesit e botës dhe të adhuruar janë dy: njëri është Zoti, që krijon punët e dobishme dhe tjetri është djalli, që krijon punët e liga.

Ajeti tregoi në fillim besimin e kategorisë së tretë dhe në fund, tregoi besimin e idhujtarëve arabë, të jehudinëve dhe të disa të krishterëve. Idhujtarët arabë, besonin se melekët janë vajzat e Zotit; jehudinjtë besojnë se i madhi Uzejr është bir i Zotit; edhe disa të krishterë thanë se i madhi Ijja është biri i Zotit. Këto lloje pretendimesh, janë fare të kota, prandaj Zoti ynë në këtë ajet thotë se shpifjet e atyre që i vënë shok Zotit nuk janë të mbështetura në asnjë dituri e arsyetim të vërtetë.

* * *

«بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنَّى يَكُونُ لَهُ وَلَدٌ وَلَمْ تَكُنْ لَهُ صَاحِبَةٌ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ» (101)

[Bedij'u-s'semàvati uel-erdi en'nà jekùnu lehu veledun ue lem tekun sàhibetun ue khaleka kul'le shej'in ue huve bikul'li shej'in alijmun]

«Krijuesi pa model i qiejve e i tokës, a mund të këtë fëmijë Ai që nuk ka grua dhe që Vetë ka krijuar gjithçka? Ai e di plotësisht gjithçka».

* * *

«ذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوهُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ» (102)

[Dhàlikumu-ll'làhu là ilàhe il'là huve khàliku kul'li shej'in faëbudùhu ue huve alà kul'li shej'in vekijlun]

«Ky është Zoti, Zoti juaj; s'ka të adhuruar tjetër (me të drejtë) veç Atij; Ai është Krijuesi i çdo gjëje, pra, atë adhuron! Sepse Ai është ruajtës për çdo send]

* * *

«لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ» (103)

[Là tudrikùhu-l'absàru ue huve judrikul-epsàru ue huve-l'letijful-khabijru]

«Atë nuk e rrokin sytë, por Ai i rrok e i sheh sytë e gjithë botës; Ai është bamirës dhe i ditur»

Shpjegime

«Atë nuk e rrokin sytë». Kuptimi: kur e shohin Zotin të dashurit e vet, nuk e rrokin dot me sy bukurinë e madhërisë së Tij në të katër anët.

Këtu ka një çështje me rëndësi, në të cilën kanë konflikt Ehli sun'neti me muëtezilet. Çështja është kjo: «A mund të shihet Vetja e Zotit?»

Ehli sun'neti thonë: po, mund të shihet Vetja e Zotit; mendja ta merr se ajo shihet; sipas ajeteve të Kur'anit të madhëruar dhe sipas fjalëve të shenjta të Pejgamberit: Zotin do ta shohin besimtarët pasi të hyjnë në xhen'net dhe kjo për ata do të jetë kënaqësia më e madhe e të gjithë të mirave të atjeshme.

Muëteziletë thanë: Nuk mund të shihet Vetja e Zotit. Për këtë ata mbështeten në ajetin e mësipërm. Prandaj duhet dhënë një shpjegim për këtë çështje.

Ehli sun'neti thanë se fjala «idrāk», që del prej fjalës ë shenjta të ajetit «Là tudrikuhu...», tregoi: «Me pa një gjë duke e përmbledhur atë në të katër anët».

Por muëtezilet thanë se kjo fjalë do të thotë: “Me pa”; prandaj fraza «Là tudrikuhul-ebsàru», si edhe fjala «ebsàr» është prurë e shquar sipas rregullit të arabishtes me elif-lam, e përfshin të gjithë sytë; domethënë: «Veten e Zotit nuk e shohin gjithë sytë, as në dynja e as në ahiret».

Ehli sun'neti u thonë atyre: e zëmë se fjala «idrāk» dhe elif-lami që është në fjalën «El-ebsàr» është në atë kuptim që i jepni ju; por në atë frazë, nuk ka ndojë shenjta që të tregojë se “Atë nuk e shohin sytë as në dynja e as në ahiret”. Nga e nxirni ju mosshikimin e Tij as këtu e as atje? Kjo ishte e para. E dyta: sipas kuptimit që i jepni ju asaj fraze, përsëri merret vesh se mundet dhe mendja e rrok se shihet Vetja e Zotit, sepse, kur ju thoni se “Veten e Zotit nuk e shohin të gjithë sytë”, vetvetiu del se “Zotin e shohin disa sy”; p.sh: kur themi se këtu s'kanë ardhur të gjithë të ftuarit, marrim vesh se kanë ardhur disa të ftuar. Kur thuhet se Muham'medit nuk i besuan të gjithë arabët, nënkuptohet se atij i kanë besuar disa arabë. Pra, edhe sikur të merret në atë kuptim që i japin muëtezilet asaj fraze, vërtetohen fjalët e ehli sun'netit.

«Por Ai i përfshin e i sheh sytë e gjithë botës». Kuptimi: megjithëse madhërinë e Zotit s'mund ta shohin sytë në të katër anët, Ai i sheh sytë e botës fund e majë; Atij nuk i mbetet asgjë e fshehtë.

«Ai është bamirës dhe i ditur». Kuptimi: Zoti është mëshirues i robve të vet, Ai u jep atyre më tepër se sa meritojnë dhe nuk i detyron me punë që nuk ia kanë fuqinë.

* * *

«قَدْ جَاءَكُمْ بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ أَبْصَرَ فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ عَمِيَ
فَعَلَيْهَا وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِخَفِيظٍ (104)»

[Kad xhàekum besàiru min rab'bikum femen ebsare felinefsihí ve men amije fealejhà

ue mà ene alejkum bihafjdhin]

«Me të vërtetë, u kanë ardhur dokumente (ose ajete kuranore) prej Zotit tuaj; pra, kushdo që ti shohë ato (të shfajësohet me ato), dëmin e ka për vete, sepse unë nuk jam rojë mbi ju». Kuptimi: (i dashuri Im!) Thuaju atyre: o idhujtarë! Për ju ka mbetur shteg vetëm të thoni se nuk dinim gjë, prandaj nuk besuam; jo, jo, ju s'mund të thoni kështu sepse te ju kanë ardhur aq ajete prej Zotit, sa ju ti shihnit e ta kuptonit të vërtetën. Prandaj, nëse e shihni të drejtën dhe e ndiqni atë, dobinë e keni për veten tuaj. E, nëse nuk e shikoni atë, si të verbrit që nuk shohin gjë, dëmin e keni po për veten tuaj, sepse unë nuk jam rojë e dorëzanë që t'ju fus ju përdhunisht në udhën e vërtetë.

* * *

«وَكَذَلِكَ نَصْرُكَ الْآيَاتِ وَلِيَقُولُوا دَرَسْتَ وَلِنُبَيِّنَهُ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ (105)»

[ue kedhàlike nusarr'rriful-àjàti ue lijekùlù dereste ue linubej'jinehù likoumin jaëlemùne]

«Ja, kështu i tregojmë ajetet loje-lloje (si ato që treguam më parë), që të thanë ty: "I ke nxënë prej ndojë mësuesi? Dhe që t'ua bëjmë ato të dukshme asaj kategorie njerëzish që dinë».

Shpjegime

Në tefsirin e Hazinit thuhet se zbritja e ajeteve ka qenë fatkeqësi për disa njerëz, të cilët me shpifje të drejtpërdrejta i kanë thënë Pejgamberit: "Ti i ke mësuar këto prej dikujt dhe na i tregon ne si ajete te ardhura prej Zotit". Por zbritja e ajeteve ka qenë edhe lumturi për disa, të cilët u besuan atyre dhe Zoti i ka lavdëruar ata duke thënë: "Kështu i tregojmë ajetet, që ato t'ua bëjmë të dukshme njerëzve që dinë."

Ibni Ab'basi thotë se shpifjet e mësipërme, i kishin bërë disa banorë të Mek'kës, për shkak se ishin bërë myslimanë dy grekë të robëruar, që quheshin: Jasar dhe Haj'jir.

* * *

«اتَّبِعْ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ (106)»

[it'tebi'ë mà jùhà ilejke min rab'bike là ilàhe il'là huve ue aërid anil-mushrikijne]

«Ndiq ato dispozita që të kanë ardhur ty nga ana e Zotit tënd! S'ka tjetër të adhuruar, veç Atij. Ktheju shpinën (mos ua vër veshin fjalëve të) mushrikëve!» Dhe mos u mërzit, sepse:

«وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكُوا وَمَا جَعَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ (107)»

[Ue lou shàe-ll'llàhu mà esbrekù ue mà xbealnàke hafjldhan ue mà ente alejhin bivekijlin]

«Nëse Zoti do të dëshironte, ata nuk do ti vinin shokë Zotit; Ne, me madhërinë Tonë, nuk të kemi bërë ty rujatës për ata dhe ti nuk je mëkëmbësi i tyre».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se ky ajet është si përgjigje e fjalës së qafirëve kur i thoshin Pejgamberit tonë “Ti e ke mësuar Kur’anin prej njerëzve, pastaj na e tregon ne sikur të është zbritur nga ana e Zotit dhe do të na mbushësh mendjen, por ne nuk të besojmë ty”.

Zoti, si përgjigje të këtyre fjalëve i thotë Pejgamberit: I dashuri Im! Le të mos të rëndet ty mohimi i qafirëve dhe mos ua vër veshin fjalëve të tyre, sepse, nëse Ne do të kishim dashur t’ua hiqnim atyre mohimin, do t’ua hiqnim, por i kemi lënë në mohimin e vet. Pra, mos e mbaj mendjen te fjalët që ata ti ngjisin ty pa të drejtë; sepse ti nuk je ruajtës e mëkëmbës i tyre, ti ke detyrë vetëm t’u tregosh atyre udhën e drejtë. Nëse ata e përqafojnë atë rrugë, dobinë e kanë për vete; nëse nuk i pranojnë fjalët tuaja, dëmin e kanë për vete; kurse ti, pasi ta kesh kryer detyrën tënde, mos u shqetëso!

* * *

Zoti e porosi Pejgamberin që të mos mërzojë prej fjalëve të qafirëve. Për t’a porositur edhe që të mos i shajë idhujt e tyre, sepse bëhet shkak që edhe ata të shajnë Zotin e vërtetë nga padija, urdhëron e thotë:

«وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ
عِلْمٍ كَذَلِكَ زَيْنًا لِكُلِّ أُمَّةٍ عَمَلُهُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِمْ مَرْجِعُهُمْ
فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (108)»

[*Ue là tesub’bu-l’ledhijne jed’üne min duni-l’lâhi fejuseb’bu-llâhe adven bigajri ilmin
kedhâlîke zej’jena likul’li um’metin amelehum thum’me ilà rab’bihim merxhi’uhum
fejuneb’bi’uhum bimà kànù jaëmelûne*]

«Mos i shani idhujt që ata adhurojnë veç Zotit, sepse atëherë edhe ata e kapërcejnë kufirin dhe shajnë Zotin nga padija. Ja, kështu (ashtu siç jua kemi hijeshuar juve fenë islame) ia kemi stolisur çdo populli punët e veta. Dhe vetëm te Zoti do të shkojnë ata dhe atëherë, Ai ua tregon atyre punët që kanë bërë».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se ky ajet, në dukje na e ndalon sharjen e idhujve. Por, në të vërtetë, është një ndalim për të mos sharë Zotin dhe do të thotë: «Mos bëni që qafirët të shajnë Zotin, duke u sharë atyre idhujt!» Edhe pse përbuzja e idhujve është një punë e mirë, kur je në një pozitë, në të cilën idhujtarët shajnë Zotin, është më mirë të mos ua shajsh atyre idhujt.

Turqit kanë një proverb që thotë: «Tash atma nexhasete, siçramasyn sanal»

“Mos e gjuaj me gurë të pëgërin, sepse të çiklon ty!”

Prej ajetit nënkuptohet se lejohet të lihet (El-emru bilmaëruñi) – urdhërimi në të mirë dhe ndalimi nga të këqijat – kur ta pret mendja se shkakton ndojë punë më të keqe se ajo që është duke bërë ai tjetri.

* * *

«وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَاءَتْهُمْ آيَةٌ لِّيُؤْمِنُوا
بِهَا قُلْ إِنَّمَا الْآيَاتُ عِنْدَ اللَّهِ وَمَا يُشْعِرُكُمْ أَنَّهَا إِذَا جَاءَتْ
لَا يُؤْمِنُونَ (109)»

[*Ue aksemù bil'làhi xhebde ejmànihim lein xhàet'hum àjetun lejuëminun'ne bihà kul
in'nemel-àjàtu inde-ll'àhi ue mà jush'irukum en'nebà idhà xhàet là juëminùne*]

«Qafirët u betuan në Zotin fort se, nëse atyre u vinte ndojë mrekulli (që e kërkojnë), doemos që do ti besonin asaj. Thuaju (atyre): “Mrekullitë janë vetëm në dorën e Zotit. (Nëse Ai do, i krijon ato dhe, nëse Ai nuk do, nuk i krijon). Vërtet, ju nuk mund të dalloni, sepse edhe sikur atyre t’u vijë mrekullia, ata përsëri nuk do të besojnë».

* * *

«وَنُقَلِّبُ أَفْئِدَتَهُمْ وَأَبْصَارَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا بِهِ أَوَّلَ مَرَّةٍ
وَنَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ (110)»

[*Ue nukal'libu efidetehum ue ebsàrehum kemà lem juëminù bibí ev'vele merr'rretin ue
nedheruhum fji tugjànihim jaëmebùne*]

«(Gjithashtu ju nuk e dini se) Ne, ua rrotullojmë atyre zemrën dhe sytë (nga shikimi i së vërtetës); sepse ata, sikurse nuk i besuan mrekullitë herën e parë, përsëri nuk i besojnë ato; por Ne i lëmë në atë harbimin e tyre të çuditshëm».

* * *

«وَلَوْ أَنَّا نَزَّلْنَاهُ إِلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةَ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتَى
وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلًا مَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا إِلَّا أَنْ
يَشَاءَ

اللَّهُ وَلَٰكِنْ أَكْثَرُهُمْ يَجْهَلُونَ (111)»

[*ue lou en'nenà nez'zelnà ilejhimul-melàikete ue kel'lemehumul-moutà ue hasbernà
alejhim kul'le shej'in kubulen mà kànù lijuëminù il'là en jeshàe-ll'àhu ue lakin'ne
ektherehum jexh'belùne*]

«Ne, edhe sikur të zbrisnim tek ata melekët, dhe sikur atyre t’u flisnin edhe të vdekurit, edhe sikur ta mbidhnim çdo gjë grumbuj-grumbuj në sytë e tyre (e të dëshmojnë për profetësinë tënde), përsëri ata nuk besojnë, përveç atyre që të dojnë Zoti. Dhe shumica e tyre janë të paditur».

Shpjegime

Ky ajet ka zbritur kundër atyre banorëve të Mek'kës, që donin të talleshin me Kur'anin dhe me Pejgamberin, kur thoshin: “Sikur Muhamedit ti zbrisnin

melekët dhe të dëshmonin për të! Ose, sikur të ngjalleshin prindërit tanë dhe ti pyesnim ata: “A janë të drejta fjalët e Muham’medit apo jo?”

Fahri Raziu thotë se ky ajet ka zbritur si përgjigje për ata që thanë “Ne do ti besojmë Muham’medit, kur ai të shfaqë një mrekulli të dytë”. Ajeti i përgënjeshtroi thëniet e tyre, duke treguar se atyre nuk u bën dobi edhe sikur për ata të vijë mrekullia e dëshiruar prej tyre. Pse? Sepse ata që nuk mjaftohen me një mrekulli, nuk mjaftohen edhe me të dytën e me të tretën e kështu me rradhë.

Fjala «kubulen» do të thotë “me një mënyrë të dukshme”, por ajo ka edhe kuptimin e dorëzanisë. Atëherë, ajeti përkthehet kështu: «...Sikur të mbledhim të gjithë ata që flasin dhe të dëshmojnë sheshit për profetësinë tënde, përsëri ata nuk do të besojnë».

Bejzaviu thotë se fraza «ue lakin’ne ektherehum jexh’helune» do të thotë: por shumica e atyre nuk e dinë se do të besojnë; prandaj betohen e thonë se do të besojnë, nëse Muham’medi shfaq një mrekulli të dytë. Ose: por shumica e myslimanëve nuk e dinë se qafirët nuk do të besojnë; prandaj ata e lakmojnë besimin e tyre.

* * *

«وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ» (112)

[ue kedhàlike xbealnà likul’li nebij’jin aduv’ven shejâtijnel-insi uel-xhin’ni jùhij baëduhum ilà baëdi zùkhrufel-kouli gurùren ue lon shàe rab’buke mà fealùhu fedberhum ue mà jefterùne]

«Kështu (siç kemi krijuar për ty), kemi krijuar edhe për çdo profet armiq djaj prej njerëzve e prej xhindeve, të cilët i flasin njëri-tjetrit me fjalë të praruara, për ti gabuar ata (që të nxiten në armiqësi me profetët); por, sikur të donte Zoti, ata nuk do ta bënin atë armiqësi (nuk do ta përhapnin atë propagandë); prandaj lëri ata dhe (me kufrin që bëjnë) shpifjet e tyre!»

Shpjegime

Ky ajet i madhëruar ka zbritur për të ngushëlluar Pejgamberin, alejhis’salam, të cilit i thotë: ashtu siç të kemi provuar ty me disa armiq, po ashtu kemi krijuar armiq edhe për çdo profet nga djajtë e njerëzve e të xhinëve...; prandaj mos u hidhëro! Kjo, nuk është diçka që po të ndodh vetëm ty, por u ka ndodhur edhe vëllezërve tuaj, profetëve të tjerë.

“Djajtë e njerëzve dhe të xhinëve”, është për kryengitësit dhe ngulmuesit e tyre. Xhinët qafirë quhen djaj. Ata i ndërsejnë njerëzit e këqij kundër të mirëve. Edhe ata njerëz, meqenëse veprojnë si djalli, janë quajtur djaj. Pejgamberi, qoftë bekuar, ka thënë se ata njerëz që veprojnë si djalli dhe që quhen djaj janë më të këqinj se vetë djalli; ata janë më të këqinj se djalli vetë, sepse propaganda e tyre u bën më shumë përshtypje shokëve të vet.

* * *

«وَلِيَتَصَعَّى إِلَيْهِ أَفِيدَةُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَلِيَرْضَوْهُ
وَلِيَقْتَرِفُوا مَا هُمْ مُقْتَرِفُونَ» (113)

[Ue litasgà ilejbi ef'idetu-l'ledhijne là juëminüne bil-akbireti ue lijerdouhu ue lijaketerifû
mà hum mukterifûne]

«(Djajhtë e njerëzve e të xhindeve) i thanë ato fjalë me qëllim që edhe atyre që s'e besojnë ahiretin, t'u priret zemra për armiqësi ndaj profetëve, të jenë të kënaqur prej kësaj armiqësie dhe të bëjnë nga ato faje të liga që s'është për t'i përmendur».

Pra:

«أَفَعَيِّرَ اللَّهُ أَتَّبِعِي حَكَمًا وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ إِلَيْكُمُ الْكِتَابَ
مُقَصَّلًا وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْلَمُونَ أَنَّهُ مُنَزَّلٌ مِّن رَّبِّكَ
بِالْحَقِّ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ» (114)

[efegajre-ll'llàhi ebtëgij hakëmen ue huve-l'ledhij enzele ilejkumul-kitàbe mufes'salen
uel'ledhijne àtejnàhumul-kitàbe jaëlemüne en'nebù muneẓ'zelun min rab'bike bilhak'ki
felà tekūnen'ne minel-mumterijne]

«Ata që kërkojnë një gjykatës veç Zotit, kur është Ai që ka zbritur për ju librin e shpjgueshëm? Dhe atyre që Ne u kemi dhënë librin, e dinë se ai (Kur'ani) është i zbritur me të drejtë nga ana e Zotit tënd. Prandaj, mos u bëj prej atyre që dyshojnë!»

Shpjegime

«Ata që kërkojnë një gjykatës veç Zotit, kur është Ai që ka zbritur për ju librin e shpjgueshëm?» Kuptimi: a të prirem edhe unë në gënjeshtat e lustruara të djajve dhe të kërkoj veç Zotit një gjykues tjetër? Mirëpo Ai është Zoti që ka zbritur për ju Kur'anin e shpjgueshëm, i cili e dallon të drejtën dhe të gabuarën».

«Dhe atyre, që Ne u kemi dhënë librin, e dinë se ai (Kur'ani) është i zbritur me të drejtë nga ana e Zotit tënd». Edhe jehudinjtë, të cilëve u kemi zbritur Teuratin, e dinë shumë mirë se Kur'ani është i zbritur me të drejtë nga ana e Zotit tënd. Kur Pejgamberi ishte në Mek'kë, jehudinjtë e pohonin se Kur'ani është i zbritur nga ana e Zotit dhe thoshin se Muham'medi ishte i dërguar për të thirrur vetëm arabët. Por, pasi Pejgamberi u vendos në Medine, jehuditë filluan të ngulnin këmbë në kufër, sepse donin të ruanin pozitat e veta.

«Prandaj, mos u bëj prej atyre që dyshojnë!» Mos dysho që jehudinjtë nuk e dinë që Kur'ani është i zbritur nga ana e Zotit tënd; ata e dinë që kështu është, por tani nuk e pohojnë prej inatit.

* * *

«وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبَدَّلَ لِكَلِمَاتِهِ وَهُوَ
السَّمِيعُ الْعَلِيمُ» (115)

*[Ue tem'met kelimetu rab'bike sidkan ue adlen là mubed'dile likelimàtibí ue huve-
s'semij'ul-alijmu]*

«U plotësua fjala e Zotit tënd (që është Kur'ani, i cili është kulmi i plotësimit të fjalës së Zotit), sepse që ai është i vërtetë (në lajme, në premtime dhe në kërcënime) dhe është i drejtë (në gjykime, në urdhra e në ndalime), s'ka ndonjë që ti ndryshojë fjalët e Tij; Ai i dëgjon (fjalët e gjithkujt) dhe i di (punët e gjithkujt)».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se “fjala e Zotit” në këtë ajet, është për Kur'anin, sepse Kur'ani është fjala e vetme e vërtetë, e drejtë dhe mrekulli.

“Plotësimi i Kur'anit” është për Kur'ani është i mjaftueshëm për të vërtetuar profetësinë e Pejgamberit tonë dhe për të shkoqitur çështjet e besimit dhe të punëve, për aq sa kanë nevojë njerëzit deri në ditën e kijametit. Kur'ani ka arritur kulmin e plotësimit, sepse ai është i vërtetë në lajme, në premtime e në kërcënime; ai ka arrit në atë kulm, sepse ai është i drejtë në gjykime, në urdhra e në ndalime dhe në këto nuk ka asnjë padrejtësi. Përsa u përket hamendjeve të kota që bëjnë mohuesit e Kur'anit në të: ato dyshime nuk e cënojnë aspak atë, sepse fjalët e Zotit janë të qarta e të çiltra, të pandryshuara dhe kurdoherë mund të peshohen paanësisht; ato kurrësi nuk dalin të shtrembëruara.

* * *

«وَإِنْ تُطِيعْ أَكْثَرَ مَنْ فِي الْأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ (116)»

*[ue in tutië ekthere men fil-erdi judil'lûke an sebijli-l'lâhi in jet'tebi'ûne il'le-dh'dhan'ne
ue in hum il'là jakhrusûne]*

«Në qoftë se ti i bindesh shumicës së njerëzve që janë në faqen e dheut, ata të nxjerrin ty prej udhës së Zotit, sepse ata nuk ndjekim gjë tjetër, veç hamendjeve të thata dhe nuk flasin gjë tjetër, veç gënjeshtër».

Kuptimi: o më i nderuari i profetëve! Nëse ti u bindesh fjalëve të injorantëve, të cilët përbëjnë shumicën e popullsisë së Mek'kës, dhe ndjekin dëshirat e veta të paligjshme dhe jo argumentet për punët e Zotit dhe të cilësive të Tij, ata do të të humbin ty rrugën e drejtë të Zotit, sepse ata ndjekin vetëm hamendjet e veta dhe shkojnë pas berihasë; imitojnë prindërit, duke kujtuar – nga padija – se ata janë në udhën e drejtë. Ata flasin vetëm gënjeshtër dhe thonë se këtë Zoti e ka bërë të lejuar dhe këtë tjetrën e ka bërë të ndaluar, pa u mbështetur në ndonjë argument.

* * *

«إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ مَنْ يَضِلُّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ
بَالْمُثْبِتِينَ (117)»

[In'ne rab'beke huve aëlemu men jedil'lu an sebijlibi ue huve aëlemu bil-muhtedijne]

«Pa dyshim, Zoti yt është Ai që i di më mirë ata që dalin jashtë udhës së Tij dhe Ai i di më mirë ata që kanë zënë udhën e mbarë». Kështu, të dyja palëve u jep atë që u takon - ndëshkimin e merituar të parëve dhe shpërblimin e merituar të dytëve».

* * *

«فَكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ بِنَايَاتِهِ
مُؤْمِنِينَ» (118)

[Fekulû mim'mà dbukire-smu-llâhi alejhi in kuntum bi âjâtihî muminijne]

«Hani nga ajo që është përmendur emri i Zotit kur është therur, nëse u keni besuar ajeteve të Tij».

Kuptimi: meqenëse ju nuk duhet të ndiqni fjalët e qafirëve, keni lejë prej Zotit të hani atë kafshë të butë, ose të egër, ose atë shpend, që është therur duke përmendur emrin e Zotit dhe mos i hani ato që theren në emrin e tjetërkujt.

Shpjegime

Në këtë ajet urdhri për të ngrënë është për «ibâha» - lejim – dhe jo për «vuxhûb» - detyrim. Ajeti thekson se nuk lejohet të hahet mishi i asaj kafshe që është therur me emrin e tjetërkujt dhe jo me emrin e Zotit; nuk lejohet gjithashtu, të hahet mishi i kafshës së ngordhur, sepse urdhri për një gjë përfshin edhe ndalimin e së kundërtës së asaj gjëje.

Në medh'hebin e imam Azemit lejohet (është hallall) të hahet mishit i asaj kafshe që është therur pa e përmendur pa dashje, nga harresa emrin e Zotit; por, nëse nuk është përmendur emri i Zotit me qëllim, atëherë, mishi i asaj kafshe është i ndaluar të hahet. Në medh'hebin e imam Shafi'ut lejohet të hahet mishi i asaj kafshe që është therur pa e përmendur emrin e Zotit nga harresa, ose edhe me qëllim.

* * *

Zoti, tregoi se është e lejuar të hahet mishi i asaj kafshe që është therur duke përmendur emrin e Zotit. Për të qortuar ata që nuk e hanë mishin e kësaj kafshe, Zoti urdhëron e thotë:

«وَمَا لَكُمْ أَلَّا تَأْكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ
مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ إِلَّا مَا اضْطُرَرْتُمْ إِلَيْهِ وَإِنْ كَثِيرًا لَيُضِلُّونَ
بِأَهْوَائِهِمْ يَغَيِّرُ عِلْمَ إِنْ رَبِّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِينَ» (119)

[Ue mà lekum el'là teëkulû mim'mà dbukire-smu-llâhi alejhi ue kad fes'sale lekum
mà harr'reme alejkum il'là ma-dbturirtum ilejhi ue in'ne kethijren lejudi'l'lüne bi
ehvâihim bigajri ilmin in'ne rab'beke huve aëlemu bil-muëtedijne]

«Çfarë keni ju që nuk e hani mishin e asaj kafshe, mbi të cilën është përmendur emri i Zotit? Dhe, Ai i ka shpjeguar ato gjëra që janë të ndaluara për ju, përveç asaj, të cilën jeni të shtrënguar të hani. Me të vërtetë, një shumicë njerëzish e nxjerrin botën dhe veten jashtë udhës së mbarë me dëshirën e tyre nga padija. Por Zoti yt i di më mirë se kushdo se cilët janë ata që e kapërcejnë kufirin».

Shpjegime

Në këtë ajet, Zoti njofton se i ka shpjeguar gjërat e ndaluara në ajetet e tjera. Zoti, ka treguar gjithashtu se kur njeriu është i shtrënguar, lejohet të hajë gjëra të ndaluara, për t'u mbrojtur nga rreziku; në këtë rast shtrëngesa është një përjashtim.

* * *

«وَذَرُوا ظَاهِرَ الْإِثْمِ وَبَاطِنَهُ إِنَّ الَّذِينَ يَكْسِبُونَ الْإِثْمَ
سَيُجْزَوْنَ بِمَا كَانُوا يَقْتَرِفُونَ» (120)

[Ue dherù dhàbirel-ithmi ue bàtinehù in'ne-l'ledhijne jeksibùnel-ithme sëjuxhçoune bimà
kànù jakterifùne]

«Mos bëni faje as hapur, as fshehtas. I lini ato gjynahe që bëhen me organet e jashtme dhe ato që bëhen me zemër! Sepse, ata njërëz që bëjnë gjynahe, së afërmi do të shohin ndëshkimin e fajeve që kanë bërë».

Shpjegime

Me këtë ajet të madhëruar, Zoti i detyron myslimanët që të mos bëjnë faje që bëhen sheshit, si prostitucion, kumar, grabitje etj; si dhe ato faje që bëhen me zemër, si smira, mendjemadhësia, dyfytirësia, etj.

* * *

«وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَإِنَّهُ لَفِسْقٌ وَإِنَّ
الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَى أَوْلِيَائِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ وَإِنْ
أَطَعْتُمُوهُمْ إِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ» (121)

[Ue là teëkulù mim'mà lem judhkeri-smull'llàbi alejbi ue in'nehù lefiskun ue in'ne-
sh'shejâtijne lejùhùne ilà eulijàihim lijuxhàdìlùkum ue in etaëtumùhum in'nekum
lemushbrikàne]

«Dhe, mos e hani mishin e asaj kafshe që nuk është therur duke përmendur emrin e Zotit! Sepse ajo (ngrënia e saj, ose mospërmendja e emrit të Zotit) është dalje jashtë bindjes së Allahut. Djajtë i ndërsejnë miqtë e vet të hahen, (të polemizojnë) me ju. Në qoftë se ju u bindeni atyre (idhujtarëve që janë miq të djajve dhe hallallin e bëni haram e harramin e bëni hallall), sigurisht që edhe ju bëheni idhujtarë».

Shpjegime

“Polemika e qafirëve” është për thëniet e tyre: ju o myslimanë, ato kafshët që i therni vetë, i hani. Po ato që i mbyt Zoti, përse nuk i hani? Ju hani edhe ato shtazë që i mbysin zagarët e skifterët? Pra ju gaboheni që nuk i hani ngordhësirat!

“Djajtë” mund të jetë për djallin me shokët e vet, sepse këto i cysin idhujtarët që të hahen me myslimanët rreth çështjeve të mësipërme. Por Fahri Raziu dhe Hazini thonë se “djajtë” e përmendur në këtë ajet, është për idhujtarët e Persisë, sepse kur ka zbritur ajeti që ndalonte ngrënien e kafshëve të ngordhura, persianët e kanë dëgjuar atë dhe u kanë shkruar letra idhujtarëve të Mek’kës, në të cilat i nxisnin ata që të pyesnin myslimanët: përse nuk e hani atë kafshë, të cilën e ka mbytur Zoti, kurse atë që e therni vetë e hani? Ju hani edhe ato që i mbytni me anë të zagarëve e të skifterëve?

Kurejshët, meqenëse ishin bashkëfetarë me persianët, i dëgjonin fjalët e tyre dhe kështu e kundërshtuan Pejgamberin me shokë me ato fjalë. Për ato thënie ka zbritur ajeti i mësipërm, i cili përfshin këto katër pika:

I. Ndalon të hahet ajo kafshë që është therur pa u përmendur emri i Zotit, me qëllim dhe jo nga harresa.

II. Është dalje jashtë bindjes së Allahut (fisk) të hahet ai mish që është therur pa u përmendur emri i Zotit.

III. Djajtë i ndërsejnë miqtë e vet që të polemizojnë me myslimanët rreth atyre çështjeve.

IV. Bëhet idhujtar, kush u bindet dhe u beson idhujtarëve në punët e fesë.

* * *

Zoti, për të shpjeguar punën e myslimanëve dhe të qafirëve me nga një shembull, urdhëron e thotë:

«أَوَمَنْ كَانَ مِيتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ كَمَنْ مِثْلَهُ
فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا كَذَلِكَ زُيِّنَ لِلْكَافِرِينَ مَا
كَانُوا يَعْمَلُونَ» (122)

[Evemen kanë mejten feahjejnàhu ue xbealnàlehù nùren jemshij bihi fi-n'nàsi kemen metheluhù fi-dh'dhulumàti lejse bikhàrixhin minhà kedhàlike zuj'jine lilka'firijne mà kànù jaëmelùne]

«A barazohet i vdekuri, të cilin e kemi ngjallur dhe për të cilin krijuam një dritë, me të cilën ai të ecë ndër njerëzit, me atë njeri që ka mbetur në errësirat dhe nuk del dot prej andej? Kështu (ashtu siç ua kam zbukuruar besimin myslimanëve), po ashtu ia kam zbukuruar edhe qafirëve punët e veta».

Kuptimi: A kujtoni se barazohet ai që ishte i vdekur, pa dituri e pa fe, Ne e ngjallëm me dituri e me fe, krijuam edhe dritë për të (dritën e Kur'anit, rrezet e fesë islame), me të cilën ai ecën ndër njerëzit kah e drejta dhe

vepron sipas sheriatit, me atë që ka mbetur në errësirat e padijes dhe të kufrit, prej të cilave nuk del dot?

Atëherë, duhet ti bindemi atij njeriu që ka dritën e besimit dhe jo atij që është zhytur në errësirë. Por Ne, -thotë Zoti, - ashtu siç ua kemi zbukuruar besimin e drejtë myslimanëve, po ashtu i kemi dhënë lejë djallit që t'ua hijeshojë qafirëve punët e veta.

* * *

«وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ أَكَابِرَ مُجْرِمِيهَا لِيَمْكُرُوا فِيهَا وَمَا يَمْكُرُونَ إِلَّا بِأَنْفُسِهِمْ وَمَا يَشْعُرُونَ» (123)

[*Ue kedhàlike xhealnà fij kul'li karjetin ekàbire muxhbrimijhà lijemkurù fijhà ue mà jemkurùne il'là bienfusihim ue mà jesh'urùne*]

«Ja kështu (si në qytetin e Mek'kës) në çdo qytet kemi krijuar një kategori të mëdhenjsh fajtorë, që të bëjnë dhelpëri dhe nuk e kuptojnë».

Shpjegime

Paria e kurejshëve, si Ebu Xhehli me shokë linin katër veta në katër rrugët e Mek'kës që t'u bënë propagandë kundër Pejgamberit atyre që vinin nga rrethinat e Mek'kës. Mirëpo kjo përpjekje e atyre dështoi, sepse sharjet që ata i bënë Pejgamberit, bënë përshtypje të kundërt dhe njerëzit, në vend që të largoheshin prej Pejgamberit, i afroheshin gjithnjë e më shumë e u shtoj dashuria për të. Pra në gropën që ata gërmonin për Pejgamberin, binin vetë brenda, por nuk e kuptonin.

* * *

«وَإِذَا جَاءَتْهُمْ آيَةٌ قَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ حَتَّى نُؤْتَى مِثْلَ مَا أُوتِيَ رُسُلُ اللَّهِ اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ سِيبُ الَّذِينَ أَجْرَمُوا صَغَارٌ عِنْدَ اللَّهِ وَعَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا كَانُوا يَمْكُرُونَ» (124)

[*Ue idhà xheà'et'hum àjetun kàlù len nuëmine bat'tà nuëtà mithle mà ütije rusulu-ll'làbi, ell'làhu aëlemu hajthu jexh'alu risàletehù sejusijbu-l'ledhijne exbremù sagàrun inde-ll'làbi ue adhàbun shedjìdun bimà kànù jemkurune*]

«Kur atyre (të mëdhejve të qytetit) u vjen ndojë ajet, ata thonë: aspak nuk e besojmë, derisa të na jepet si ajo Zbulesa (vahji), që u është dhënë pejgamberëve të Zotit. Zoti e di më mirë se ku do ta krijojë profetësinë; (Ai e di më mirë se kujt duhet t'ia japë atë gradë të shenjtë); së shpejti do t'u takojë atyre që bëjnë faje ndojë poshtërim nga ana e Zotit dhe një ndëshkim shumë i rreptë, për shkak të dhelpërisë së tyre».

Shpjegime

Ky ajet i madhëruar përshkruan fjalët e të quajturit Velijd bini Mugijreh, i cili ishte nga paria e Mek'kës dhe një ditë i ka thënë Pejgamberit: “Nëse profetësia jote do të ishte gjë e vërtetë, duhej që ajo të më vinte mua dhe jo

ty, sepse unë jam më i moshuar se ti, pasurinë e kam më të madhe se ti dhe fisin e kam më të fortë; prandaj unë e meritoj më shumë se ti në të gjitha pikëpamjet”.

Shumë nga paria e kurejshëve, nga madhështia që kishin, e shikonin veten se e meritonin profetësinë dhe thoshin: “Ne, si njerëz jemi të barabartë me Muham’medi, por ne kemi më shumë pasuri dhe emër; prandaj, në qoftë se profetësia u vjen njerëzve, duhet të na vijë ne dhe jo atij. Pra, meqenëse ne nuk na erdhi profetësia, mëtimi i tij është i pambështetur. E, në qoftë se na jepet edhe neve ajo gradë, atëherë do të besojmë; ndryshe, nuk besojmë aspak.”

Zoti, për të hedhur poshtë fjalët e tyre, urdhëroi e tha: “Zoti e di më mirë vendin se ku e jep Ai profetësinë; Ai e di më mirë se cili e meriton atë gradë; Atij askush nuk i përziehet dot në punët e veta. Dhe, sa për ata që shesin madhësi, duke e parë veten të merituar për atë punë; atyre, së shpejti këtu në dynja do t’u vijë një horllëk nga ana e Zotit, si ndëshkim i asaj madhësie që shesin dhe një ndëshkim i rreptë në ahiret.”

* * *

«فَمَنْ يُرِدُ اللَّهُ أَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ لَهُ صَدْرَهُ لِإِسْلَامٍ وَمَنْ يُرِدْ أَنْ يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا كَأَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَاءِ كَذَلِكَ يَجْعَلُ اللَّهُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ» (125)

[Femen juridi-l’lâhu en jehdijehù jeshrah lehù sadrehù lil-islâmi ue men jurid en judil’lehù jexh’al sadrehù daj’jikan barexhen keen’nemà jas’sa’adu fî-s’semâi kedhâlîke jexh’alu-rr’rixhse ale-l’ledhijne là juëminûne]

«Zoti, cilin të dojë me e drejtu për së mbari, atij i’a çel zemrën për fenë islame dhe cilit të dojë me i’a humb udhën, atij i’a bën zemrën të shtërnguar, të ngushtë, si të ishte duke u ngjitur në qiell. Kështu u’a jep Zoti ndëshkimin atyre që nuk besojnë».

Shpjegime

«Zoti, cilin të dojë, e drejton për së mbari, atij ia çel zemrën për fenë islame». Kuptimi: atë njeri të cilin Zoti dëshiron ta çojë në udhën e Teuhjdit, ia ndriçon zemrën dhe ia përgatit atë, që ai ta pranojë fenë islame pa asnjë vështirësi, sepse nuk i lë ndojë pengim hyrjes së besimit në zemrën e tij.

«Dhe cilit të dojë t’ia humbë udhën, ia bën zemrën të shtrënguar, të ngushtë, si të ishte duke u ngjitur në qiell». Kuptimi: atë njeri që Zoti do që t’ia humbë udhën, ia shtërngon e ia ngushton zemrën dhe ia mbyll dyert e pranimi të së vërtetës deri në atë shkallë sa bërja mysliman, i duket sikur do të ngjitet në qiell pa aeroplan dhe i vjen aq e vështirë, sa i duket një punë jashtë fuqisë së tij.

«Kështu ua jep Zoti ndëshkimin atyre që nuk besojnë». Kështu i ndëshkon Zoti ata që nuk besojnë në dynja dhe në ahiret.

* * *

«وَهَذَا صِرَاطُ رَبِّكَ مُسْتَقِيمًا قَدْ فَصَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ
يَذْكُرُونَ» (126)

[*Ue hàdhà siràtu rab'bike mustekijmen kad fes'salnel-àjàti likoumin jehd'dhek'kerùne*]

«(Ky, Kur'ani, feja islame), është rruga e drejtë e Zotit tënd. Ne, me të vërtetë, i kemi shpjeguar ajetet për ata njerëz që pranojnë këshilla».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se “i kemi shpjeguar ajetet”, është për shkoqitjen e çështjeve të besimit dhe të veprimeve në një mënyrë të plotë, sa kurrkujt të mos i mbetet edhe dyshimi më i vogël.

* * *

«لَهُمْ دَارُ السَّلَامِ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَهُوَ وَلِيُّهُمْ بِمَا كَانُوا
يَعْمَلُونَ» (127)

[*Lehun dàru-s'selàmi inde rab'bihim ue huve velij'jubum bimà kànù jaëmelùne*]

«Për ata është pallati i shpëtimit (xhen'neti) te Zoti i tyre dhe Ai është i dashuri i tyre, për arsye të punëve që ata bëjnë».

Shpjegime

Zoti tregoi se feja islame dhe dispozitat e Kur'anit janë udha e drejtë e Zotit; Zoti tregoi edhe se për ata njerëz që ndjekin këtë rrugë të ndritur, është përgatitur pallati i shpëtimit (xhen'neti). Më në fund, Zoti tha se Ai është i dashuri i tyre, sepse ata bëjnë vepra të mira. Pra, për këta njerëz ka një shpërblim shumë të madh; sepse në ajet thuhet:

I. Xhen'neti, si pallat shpëtimi, është veçuar për ata.

II. Zoti është i dashuri i tyre, domethënë, ata janë të afërm tek Ai. Kjo është grada më e lartë për njerëzit, sepse shpresa e çdo besimtari është që ai të bëhet i afërm te Zoti. Dhe, kjo arrihet duke vepruar sipas urdhrave të Kur'anit. Pra, ajeti lajmëron se ai njeri që vepron sipas Kur'anit, ka dorëzanë Zotin në punët të fesë e të dynjasë, për ti dhënë atij të gjitha të mirat. Ai ka dorëzanë Zotin edhe për ti larguar të gjitha të papriturat.

* * *

Zoti tregoi gradën e lartë të atyre që ndjekin udhën e Kur'anit. Për të treguar edhe punën e atyre që nuk e ndjekin këtë rrugë, Zoti urdhëron e thotë:

«وَيَوْمَ يُحْشَرُهُمْ جَمِيعًا يَا مَعْشَرَ الْجِنَّ قَدِ اسْتَكْبَرْتُمْ مِنَ
الْإِنْسِ وَقَالَ أَوْلِيَاؤُهُمْ مِنَ الْإِنْسِ رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا
بِبَعْضٍ وَبَلَغْنَا أَجَلَنَا الَّذِي أَجَلْتَ لَنَا قَالَ النَّارُ مَثْوَاكُمْ
خَالِدِينَ فِيهَا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ» (128)

[Ue joume jahsburubum xhemij'an jà maëshberel-xhin'ni kadi-stekthbertum minel-insi ue kale eulijàuhum minel-insi rab'bene-stemte'a baëdunà bibaëdi ue belagnà exhelene-l'ledhij exb'xhelte lenà kale-n'nàru methvākum khālidiyne fījha il'là mà shàe-ll'làhu in'ne rab'beke hakijmun alijmun]

«Atë Ditë kur Zoti do ti mbledhë të gjithë (u thotë): “O turmë e xhinëve (dhe e djajve)! I kishit të shumtë ndjekësit tuaj prej njerëzish!” Miqtë e xhinëve prej njerëzve do të thonë: “Zoti ynë! Ne u interesuam me njëritjetrin, por (tani) erdhëm në kohën e caktuar që Ti ke shënuar për ne.” Zoti do t’u thotë: “Zjarri i xhehen’nemit është vendbanimi juaj dhe aty do të qëndroni përgjithmonë; përveç asaj kohe kur do Zoti t’ju nxjerrë prej andej; sepse Zoti yt vepron ashtu siç duhet dhe është plotësisht i ditur».

Kuptimi: kujtoje o i dashuri Im atë ditë kur Ne do ti mbledhim të gjitha xhinët e të gjithë njerëzit që i vënë shokë Zotit dhe do të themi: “O turmë e xhinëve! I shtuat shumë ithtarët tuaj nga njerëzit! Ju i shtynit ata në punë të këqija dhe ata e pranonin cytjen tuaj e vinin pas jush.” Miqtë e djajve nga njerëzit do të thonë: “Zoti ynë! Ne u interesuam me shoku-shokun”; njerëzit e njihnin si dobi për veten e tyre kur shijonin në dynja gjërat e paligjshme, gjëra të cilat i shtinin në dorë me anën e djajve, por edhe djajtë kënaqeshin, kur njerëzit gënjuheshin në ato punë. Zoti, ndaj këtyre fjalëve do t’u thotë: “Zjarri i xhehen’nemit është vendbanimi juaj, dhe aty brenda do të rrini përgjithmonë; përveç asaj kohe që Zoti do t’ju nxjerrë prej andej – sepse Zoti nganjëherë i nxjerr banorët e xhehen’nemit prej zjarrit dhe i fut në të ftohtë – sepse Zoti yt është veprues (hakijm) i drejtë dhe plotësiht i ditur.

* * *

«وَكَذَلِكَ نُوَلِّي بَعْضَ الظَّالِمِينَ بَعْضًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ» (129)

[Ue kedhàlike nuvel'lij baëda-dh'dhàlimijne baëdan bimà kànù jeksibùne]

«Kështu ua bëjnë shokë një pjesë të keqbërësve pjesës tjetër, për shkak të punëve që ata kanë bërë». Siç ishin miq në dynja me djajtë, po ashtu i shoqërojmë edhe në xhehen’nem me shoku-shokun, për shkak të punëve që ata kanë bërë.

* * *

«يَا مَعْشَرَ الْجِنَّ وَالْإِنسِ أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ ءَايَاتِي وَيُنذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا قَالُوا شَهِدْنَا عَلَى أَنْفُسِنَا وَغَرَّتْهُمْ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَشَهِدُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ» (130)

[Jà maëshberel-xhin'ni uel-insi elem jëëtikum rusulun minkum jekus'sùne alejkum àjàtij ue jundhirùnekum likàe joumikum hàdhà kàlù shehidnà alà enfusìnà ue garr'rret'humul-bajàtu-d'dun'jà ue shehidù alà enfusihim en'nebum kànù kàfrijne]
(Ditën e kijametit, do t’u thuhet nga ana e Zotit:)

«O turmë e xhinëve dhe e njerëzve! A nuk ju erdhën ju pejgamberë nga gjiri juaj, të cilët ju tregonin ju ajetet e Mia dhe ju frikësonin me ardhjen e kësaj Dite? Ata do të thonë: ne, dëshmojmë kundër vetes tonë (i pohojmë fajet tona). Ata i ka gabuar jeta e dynjasë. Më në fund, dëshmuam kundër vetes së tyre se kanë qenë qafirë».

* * *

«ذَلِكَ أَنْ لَمْ يَكُنْ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَىٰ بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا غَافِلُونَ» (131)

[*Dhàlike en lem jekun rab'buke muhlikel-kurà bidbulmin ue ehlubà gâfilûne*]

«Kjo (dërgimi i pejgamberëve prej Zotit) është se Zoti yt nuk i zhduk katundet me pa të drejtë, kur popullsia e tyre është në gjumë».

Kuptimi: Puna që i përshtatet së vërtetës është dërgimi i Pejgamberit në një vend dhe pasi ai t'u ketë treguar atyre të drejtën dhe ata të mos e kenë pranuar, atëherë ata duhen zhdukur. Zoti nuk zhduk me padrejtësi.

Ajeti mund të përkthehet edhe kështu: ja, kështu, Zoti yt nuk i zhduk katundet, për shkak të padrejtësisë që ata bëjnë, kur popullsia e tyre janë në gjumin e padituriës.

* * *

«وَلِكُلِّ دَرَجَاتٍ مِّمَّا عَمِلُوا وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ» (132)

[*Ue likul'lim derexhàtun mim'mà amilû ue mà rab'buke bigâfilin am'mà jaëmelûne*]

«Për secilin ka grada të ndryshme, sipas veprave që ata bëjnë. Dhe Zoti yt nuk është i shkujdesur ndaj punëve që bëjnë njerëzit».

* * *

«وَرَبُّكَ الْغَنِيُّ ذُو الرَّحْمَةِ إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَسْتَخْلِفْ مِنْ بَعْدِكُمْ مَا يَشَأْ كَمَا أَنْشَأَكُمْ مِنْ ذُرِّيَةِ قَوْمٍ ءَاخِرِينَ» (133)

[*Ue rab'bukel-ganij'ju dhur-rrrahmeti in jesheë judh'hibkum ue jestakhlif min baëdikum mà jesbàu kemà enshe'ekum min dhurr'rrijeti koumin àkharijne*]

«(I dashuri Im!) Zoti yt s'ka nevojë dhe është mëshirmadh (për robtë). Nëse Ai dëshiron, ju lagon ju dhe pas jush bie cilin të dëshirojë, ashtu siç u nxori ju në dritë prej pasardhësve të një kombi tjetër».

Kuptimi: O Pejgamberi i nderuar! Zoti yt, i Cili i detyron robtë e vet, të mirëve u jep shpërblime dhe të këqinjve ndëshkime; Ai s'ka nevojë as për robtë e as për veprat e tyre, por njerëzit kanë nevojë për Të në çdo minutë; sepse jeta, vdekja, ushqimi, dëmi dhe dobia, janë krejtësisht në dorën e Zotit; Ai ka mëshirë të madhe për robtë e vet dhe, ashtu siç u jep shpërblime atyre që e kryejnë detyrën e vet, po ashtu ua vonon ndëshkimin kundërvepruesve, që ata të plotësojnë të metat dhe të bëjnë teube. Dhe Ai Zot, nëse dëshiron, ju largon ju menjëherë dhe në vendin tuaj bie një komb tjetër, sikurse ju krijoi ju prej pasardhësve të një kombi tjetër. Pra, Ai ju lë

gjallë ju e të tjerët, jo se Ai ka ndonjë nevojë, por nga mirësia e nga mëshira e madhe që Ai ka.

Fahri Raziu thotë se Zoti nuk ka nevojë si në Veten e vet, ashtu edhe në vetitë e në punët e veta. Ai nuk ka nevojë për asgjë dhe çdo lumturi që ekziston në botë, është prej mëshirës së Tij. Mëshira e Tij, është kurdoherë më e madhe se zemërimi i Tij; ja disa shembuj: ka shumë të sëmurë në botë, por përsëri të shëndoshët janë më të shumtë; shumë njerëz ngrysen e gdhihen pa bukë, por ata që e ngopin barkun janë më shumë; ka mjaft të verbër, por shumica i kanë sytë. Pra, shihet se mëshira e Zotit është më e madhe se zemërimi i Tij.

Si mëshira, ashtu edhe mospasja nevojë janë cilësi të veçanta të Zotit të vërtetë. Edhe te njerëzit, te kafshët e te shpendët vërehet njëfarë mëshire, por edhe kjo dhembshuri, është e krijuar prej Zotit, e numërohet si mëshirë e Zotit.

* * *

«إِنَّ مَا تُوْعَدُونَ لَآتٍ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ» (134)

[In'ne mà tûadûne leâtin ue mà entum bimûëxhizijne]

«Ajo gjë që ju është premtuar, doemos ka për të ardhur; sepse ju nuk mund ta pengoni atë».

Kuptimi: dijeni, o njerëz se gjërat e premtuara me gojën e pejgamberëve, doemos kanë për t'ju ardhur; sepse ju nuk mund ta pengoni Zotin me asnjë mënyrë; fjala vjen: kudo që të jeni, vdekja do t'ju vijë; do të bëhet kijameti dhe do të shihni rezultatin e veprave që keni bërë në dynja.

* * *

«قُلْ يَا قَوْمِ اْعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ» (135)

[Kul jà koumië-melù alà mekânetikum in'niy àmilun fesoufe taëlemûne men tekânu lebû àkîbetu-d'dâri in'nehû là juflîhu-dh'dhâlimûne]

«(I dashuri Im!) Thuaju (atyre): “Bëjeni (armiqësinë) që ju vjen për dore! Se edhe unë do të veproj (me durim). Por, së shpejti (në ahiret) do të kuptoni se i kujt është fundi më i mirë, sepse keqbërësit nuk shpëtojnë».

Shpjegime

Hazini thotë se qëllimi i këtij ajeti nuk është për të urdhëruar qafirët që ata të vazhdojnë armiqësinë kundër Pejgamberit, por që ti frikësojë ata dhe ti ndalojë nga ajo vepër. Pra, thotë Zoti: ju ju pëlqen armiqësia kundër meje. Vazhdoni, se edhe unë do të vazhdoj me durim! Por, së shpejti do të shihni se kush do ta ketë fundin të mirë! Atëherë do të pendoheni!

Zoti nuk ka thënë se “fundi i mirë është për Mua”, sepse, sikur të kishte thënë ashtu, – thotë Bejzaviu, – do ti zemëronte kundërshtarët dhe do të humbiste përshtypja e këshillimit, por ka thënë: «Ju, bëni tuajën dhe unë bëj timen, por, së shpejti do ta merrni vesh se i kujt do të jetë rezultati më i mirë!». Kështu ua ka thyer zemërimin dhe i ka frikësuar me rezultatin e fundit të veprës.

* * *

«وَجَعَلُوا لِلَّهِ مِمَّا ذَرَأَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْأَنْعَامِ نَصِيبًا فَقَالُوا هَذَا لِلَّهِ بِزَعْمِهِمْ وَهَذَا لِشُرَكَائِنَا فَمَا كَانَ لِشُرَكَائِهِمْ فَلَا يَصِلُ إِلَى اللَّهِ وَمَا كَانَ لِلَّهِ فَهُوَ يَصِلُ إِلَى شُرَكَائِهِمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ» (136)

[Ue xhealû lil'làhi mim'mà dhere'e minel-harîhi uel-en'âmi nesijben fekâlû hàdhà lil'làhi ue hàdhà lishurekàinà femà kàne lishurekàihim felà jesilu ile-ll'làhi ue mà kàne lil'làhi fehuve jesilu ilà shurekàihim, sàe mà jabkumùne]

«Idhujtarët kanë ndarë për Zotin shumë pjesë nga të mbjellat e nga kafshët që ka krijuar Zoti; ata kanë bërë një pjesëtim sipas mendjes së tyre dhe thanë: “Kjo është për Zotin dhe kjo është për idhujt, që ne i besojmë se janë shokë të Zotit. Mirëpo ajo pjesë që është për idhujt e tyre nuk arrin te Zoti, kurse pjesa që ata kënë ndarë për Zotin, arrin te idhujt e tyre. Sa i shëmtuar është ky farë gjykimi që bëjnë ata!»

Shpjegime

Interpretuesit e Kur'anit kanë thënë se idhujtarët e kohës së padijes, (xhehaletit) e kishin zakon që një pjesë të të mbjellave dhe kafshëve i caktonin për Zotin dhe një pjesë e caktonin për idhujt. Pjesën e Zotit u'a ndanin të varfërve dhe mysafirëve, kurse pjesën e idhujve ua jepnin shërbyesve të idhujve. Kur e shihnin se pjesa e caktuar për Zotin kushtonte më shumë, e ndërronin, ose tepricën ua jepnin idhujve; kur e shihnin se pjesa e idhujve kushtonte më tepër, atë tepricë nuk e ndanin për Zotin, por ua jepnin shërbyesve të idhujve. Kur humbte ndojë gjë prej pjesës së Zotit, nuk e paguanin; por, kur humbte prej pjesës së idhujve, e paguanin. Me këto vepra, ata tregonin se idhujt i donin më shumë se Zotin. Dhe, kur ndodhte ndojë zi, ose kur kishin ndojë ngushticë, pjesën e Zotit e shpenzonin për nevojat vetjake, kurse pjesën e idhujve e ruanin dhe nuk vinin dorë mbi të dhe thoshin: “Zoti është i pasur, kurse idhujt janë nevojtarë”.

Me këto ajete, Zoti tregon se ato zakone janë në kundërshtim me mendjen e shëndoshë dhe se gjykimi i idhujtarëve është krejtësisht i dobët.

Qëllimi i tregimit të këtyre besimeve të kota është për të bërë të ditur se ç'mendojeshkurtër ishin idhujtarët, që kështu ata të rrëxohen e të bien poshtë në sytë e të mençurve dhe bota të mos ua vërë veshin propagandave që ata bëjnë kundër fesë islame.

* * *

«وَكَذَلِكَ زَيْنَ لِكَثِيرٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ قَتَلَ أَوْلَادَهُمْ شُرَكَاءَهُمْ
لِيُزْذَوْهُمْ وَلَيْسُوا عَلَيْهِمْ دِينَهُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا فَعَلُوهُ
فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ» (137)

[*ue kedhàlike zej'jene likethjirin minel-mushrikijne katle eulàdihim shurekàebum
lijurdùhum ueljelbisù alejhim dijnehum ue lou shae-ll'làhu mà fealùbu fedberhum ue mà
jefterùne*]

«Po ashtu (si puna e pjesëtimit të të mbjellave dhe të kafshëve), idhujtarëve u është hijeshuar vrasja e fëmijëve të tyre nga shokët e vet (djajtë ose shërbyesit e idhujve), për ti hedhur ata në rrezik dhe për t'ua përzier atyre fenë (të trashëguar prej të madhit Ismail). Sikur të dote Zoti, ata nuk do ta bënë atë punë. Pra, i lini ata me shpifjet që bëjnë».

Shpjegime

Hazini thotë se fjala «shurekàuhum» (shokët e vet) është për “djajtë” sepse idhujtarët u bindeshin urdhrave të djallit, sikur t'u bindeshin urdhrave të Zotit, madje u bindeshin djajve deri në atë shkallë, sa vrisnin edhe fëmijët e vet me cytjen e djajve. Mundet që kjo fjalë në ajet, të jetë për “shërbyesit e idhujve” të cilët bënë propagandë me fjalë të lustruara që bota të thernin djemtë e vet si kurbanë për idhujt.

Madje, edhe gjyshi i Pejgamberit, Abdul-Mut'talibi (që ishte shumë i mençur) pati bërë nijet (nedhr) të therte për kurban djalin e vet, Abdullahun, babanë e Pejgamberit, kur gjeti pusin e Zemzemit, por nuk e theri, ngaqë shokët iu lutën shumë që të mos e therte djalin dhe në vend të tij therën shumë deve e desh.

Për të tilla zakone të shëmtuara, ajeti thotë se ato janë nga punët që djalli ua stolis e ua bën të bukura xhahilëve.

* * *

«وَقَالُوا هَذِهِ أَنْعَامٌ وَحَرْتُ حُجْرًا لَّيَطْعَمُنَّهَا إِلَّا مَن نَّشَاءُ
بِرِغْمِهِمْ وَأَنْعَامٌ حُرِّمَتْ طَهُورُهَا وَأَنْعَامٌ لَا يَذْكُرُونَ اسْمَ اللَّهِ
عَلَيْهَا افْتِرَاءً عَلَيْهِ سَيَجْزِيهِمْ بِمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ» (138)

[*Ue kàlù hàdhibí en'àmun ue harthun hixhruun là jat'amuhà il'là men neshàu
bi'zàemihim ue en'àmun hurr'rimet dbuhùrubà ue en'àmun là jedhkurùne-sme-ll'làhi
alejhe-ftiràen alejhi sejezhzjibim bimà kànù jefterùne*]

«Ata thanë së këto kafshë e të mbjella janë të ndaluara dhe nuk mund ti hajë askush, veç atyre, të cilëve duam ne t'ua japim⁶⁷. Ata i thanë këto fjalë sipas gjykimit të vet. Ata thanë edhe për disa kafshë se shpina e tyre është e

⁶⁷ Si shërbyes të idhujve.

ndaluar (është ndaluar të ngarkohen e t'u hipet atyre). Ka edhe disa kafshë, të cilat, kur i therin, nuk e përmendin emrin e Zotit (dhe thonë se këto punë i ka urdhëruar Zoti). Ata i kanë vënë shpifje Zotit dhe Ai së shpejti do t'u japë atyre ndëshkimin për shpifjet që bëjnë».

* * *

«وَقَالُوا مَا فِي بُطُونِ هَذِهِ الْأَنْعَامِ خَالِصَةٌ لِّذُكُورِنَا وَمُحَرَّمٌ عَلَىٰ أَزْوَاجِنَا وَإِنْ يَكُنْ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فَرِيضَةٌ لَهُمْ فِيهِ شُرَكَاءُ سَيَجْزِيهِمْ وَصْفُهُمْ إِنَّهُ بِحَكِيمٍ عَلِيمٌ» (139)

[*ue kàlù mà fīj butùni hàdhibil-en'ami kbàlisatun lidhukàrìnà ue muharr'rremun alà ezvaxhinà ue in jekun mejteten fehum fījhi shurekàu sejexhazijhim vasfehum in'nehù bakijmun alijmun*]

«Ata thanë edhe se të vegjlit që kanë në barqe këto kafshë (nëse lindin të gjallë), janë vetëm për meshkujt tanë dhe janë të ndaluar për gratë tona. Dhe, nëse ato lindin të ngordhur, të gjithë kanë pjesë në ta, (edhe gratë, edhe burrat mund ti hanë). Zoti, së shpejti do t'u japë ndëshkimin atyre për cilësimin e kafshëve në atë mënyrë; sepse Ai vepron ashtu siç duhet vepruar dhe është plotësisht i ditur».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se arabët e kohës së xhehaletit para Islamit, disa deve nuk i vinin në punë dhe mëzat a mëzet e tyre, kur lindnin gjallë, i hanin vetëm burrat; por, kur lindnin të ngordhur, ishte e lejuar ti hanin burrat e gratë dhe thoshin se kështu kishte urdhëruar Zoti.

Në këtë ajet Zoti tregon se atyre do t'u japë një ndëshkim të rreptë për shpifjet që bëjnë kundër Zotit.

* * *

«قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا أَوْلَادَهُمْ سَفَهًا بِغَيْرِ عِلْمٍ وَحَرَّمُوا مَا رَزَقَهُمُ اللَّهُ افْتِرَاءً عَلَى اللَّهِ قَدْ ضَلُّوا وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ» (140)

[*Kad khasire-l'ledhijne katelù eulàdebum sefehen bigajri ilmin ue harr'rremù mà rezakabumu-ll'llàhu-ftiràen ale-ll'llàhi kad dal'lù ue mà kànù muhtedijne*]

«Me të vërtetë, u dëmtuan ata që vranë fëmijët e vet marrëzisht nga padija dhe me shpifje kundër Zotit ndaluan edhe gjërat që Zoti ua ka falur atyre për ushqim. Ata e kanë humbur udhën dhe nuk e gjejnë të drejtën.»

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se në këtë ajet Zoti qorton popullin e kohës së xhehaletit për shtatë gjëra: 1. për dëmtimin e vetes së tyre; 2. për marrëzinë; 3. për paditurinë; 4. për ndalimin e gjërave të lejuara; 5. për shpifjen kundër

Zotit; 6. ata janë të humbur; 7. se janë në një pozitë ku nuk mund ta gjejnë udhën e mbarë.

* * *

Zoti ynë tregoi zakonet e këqija të kohës së xhehaletit; tregoi edhe ndëshkimin e rreptë që Ai do t'u japë ndjekësve të atyre zakoneve. Për të treguar edhe disa mirësi të Zotit, për të cilat na ka lejuar të interesohemi, urdhëron e thotë:

«وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَ جَنَّاتٍ مَعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ وَالنَّخْلَ
وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفًا أَكْلُهُ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُتَشَابِهًا وَغَيْرَ
مُتَشَابِهٍ كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَءَاتُوا حَقَّهُ يَوْمَ
حَصَادِهِ وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ» (141)

[*ue huve-l'ledhij enshe'e xben'nàtin maërrùshàtin ue gajre maërrùshàtin uen'nakhle
uez'zer'a mukhtelifen ukulubù ueẓ'zejtùne uerr'rrum'màne muteshàbiben ue gajre
muteshàbiben, kulù min themeribì idhà ethmere ue àtù hak'kahù joume
basàdibi ue là tusrifù in'nebù là jubib'bul-musrifijne*]

«Ai është që ka krijuar edhe kopshte me pemë të larta dhe vreshta të shtruara përtokë; Ai ka krijuar edhe hurma e drithëra me fruta të ndryshme; Ai ka krijuar edhe ullinj e shegë, që i ngjasojnë njëra-tjetrës në pamje dhe nuk i ngjasojnë në shije (në të ngrënë); hani prej atyre pemëve, kur ato të japin fruta dhe jepeni të drejtën e atyre (të dhjetën) ditën që ti korrni (e ti mbliidhni!). Por mos e harxhoni mallin pa dobi dhe jashtë kufirit që ka caktuar sheriati (mos bëni israf), sepse Ai nuk i do ata që shpërdorojnë (bëjnë israf)».

Shpjegime

Thuhet se ky ajet ka zbritur, kur i quajturi Thabit bini Kajs, një ditë mblodhi frutat e pesëqind rrënjë hurmave që kishte në Medie dhe ua ndau të gjithë të varfërve, pa i lënë familjes së vet asnjë kokërr.

Në këtë ajet, Zoti edhe veprimin e Ibni Kajsit e ka numëruar si israf (shpërdorim). Pra, nuk lejohet ta japësh gjithë mallin për shpirt, por duhet ndarë aq sa ka caktuar sheriati.

Fahri Raziu thotë se këto mirësi që u përmendën në këtë ajet, ishin përmendur edhe në një ajet të mëparshëm të kësaj sureje. Por, qëllimi i atij ajeti ishte për ti porositur besimtarët që të arsyetonin për ato mirësi të Allahut, kurse këtu, qëllimi është për të treguar se këto janë gjëra të lejuara dhe për ti urdhëruar zotëruesit e mallit që të ndajnë edhe për të varfërit një pjesë të prodhimit dhe të mos shohin vetëm veten e vet.

* * *

Zoti tregoi mirësinë e bimëve. Për të treguar edhe ato të mira që Ai na ka dhënë prej kafshëve, urdhëron e thotë:

«وَمِنَ الْإِنْعَامِ حَمُولَةٌ وَفَرَشًا كُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ» (142)

[Ue minel-en'ami hamùleten ue fresben kulù mim'mà rezekekakumu-ll'llàhu ue là te'tebi'ù
kbutuvàti-sh'shejtàni in'nebhù lekum aduv'un mubijnun]

«Ai është që i ka krijuar disa nga kafshët për ti ngarkuar dhe leshin e tyre për ta bërë shtroje. Hani nga ato gjëra që Zoti i ka bërë ushqim për ju dhe mos ndiqni gjurmët e djallit! Sepse ai për ju është armik i dukshëm».

* * *

«ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ مِنَ الضَّأْنِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْمَعْزِ اثْنَيْنِ قُلْ
الَّذِينَ حَرَّمَ آمَ الْأُنثَيَيْنِ أَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ
الْأُنثَيَيْنِ نَبِّئُونِي بِعِلْمٍ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ» (143)

[Themànjete ezyàxbin mine-dh'dbaëni-thnejni ue minel-maëzi-thnejni kul e
edh'dhekerejni harr'rreme emil-unthejejni em'me-shtemelet alejhi erbàmul-unthejejni
neb'bi'ünij bi ilmin in kuntum sàdikijne]

«Zoti ka krijuar tetë lloje kafshësh; prej dhensh, dy (dash e dele) dhe prej dhish dy (cjav e dhi). Thuaju atyre: a dy meshkujt e dy femrat ka bërë Zoti haram? Apo i ka bërë haram të gjithë ata të vegjël që janë në barqet e femrave? Ma thoni Mua me një dituri të saktë, nëse jeni të vërtetë». Përgjigj-muni me një thënie të saktë nga Ibrahim i e nga Ismaili se i ka bërë Zoti haram! Qysh i bëtë haram këto?

* * *

«وَمِنَ الْإِبِلِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْبَقَرِ اثْنَيْنِ قُلْ
الَّذِينَ حَرَّمَ آمَ الْأُنثَيَيْنِ أَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ
الْأُنثَيَيْنِ نَبِّئُونِي بِعِلْمٍ إِنْ كُنْتُمْ
صَادِقِينَ» (144)

[Ue minel-ibili-thnejni ue minel-bekari-thnejni kul e edh'dhekerejni harr'rreme emil-
unthejejni em'me-shtemelet alejhi erbàmul-unthejejni em kuntum shubedàe idh
ves'sàkumu-ll'llàhu bibàdhà femen adhblemu mim'meni-fterà ale-ll'llàhi kedhiben
lijudil'le-n'nàse bigajri ilmin in'ne-ll'llàbe là jehdil-koume-dh'dhàlimijne]

«Zoti ka krijuar prej devesh dy (maskull e femër) edhe prej lopësh dy. Thuaju atyre: a dy meshkujt apo dy femrat ka bërë Zoti haram? Apo gjithë ato të vegjël që kanë femrat në barqet? A keni qenë ju aty kur ju ka porositur Zoti me këtë gjë? Pra, kush është më keqbërës se ai që shpif kundër Zotit, për të nxjerrë botën prej udhës së drejtë me padituri? Pa dyshim, që Zoti nuk e drejton në udhën e mbarë atë komb që është keqbërës».

* * *

«قُلْ لَا آجِدُ فِي مَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلَى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ إِلَّا
أَنْ يَكُونَ مَيْتَةً أَوْ دَمًا مَسْفُوحًا أَوْ لَحْمَ خِنْزِيرٍ فَإِنَّهُ رِجْسٌ

أَوْ فِسْقًا أَهْلًا لِيُغَيِّرَ اللَّهُ بِهِ فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ» (145)

[Kul là exhidu fij mà ùhije ilej'je muharr'rremen alà ta'àmin jat'amuhù il'là en jekùnne mejteten eu demen mesfùhan eu lahme kbinzjirin fein'nehù rixhsun eu fiskan uhil'le ligajri-l'làhi bibi femeni-dbturr'rre gajre bàgin ue là àdi fein'ne rab'beke gafûrun rahijmun]

«Thuaju atyre: Unë nuk gjej në Kur'anin, që më është zbritur ndojë gjë të ndaluar, për atë që ha vetëm ngordhësirat, ose gjakun e rrjedhur, ose mishin e derrit që është i ndyrë; ose ajo që është therur me emrin e dikujt tjetër veç Zotit. (Këto janë të ndaluara). Kushdo që të gjendet ngushtë e për të kapërcyer urinë (mund të hajë prej gjërave të ndaluara), por jo për qejf dhe jo me tepri. Dhe Zoti yt është falës e mëshirues».

Shpjegime

Në tefsirin “Hazin” thuhet se përveç katër gjërave të përmendura në këtë ajet, janë të ndaluara me fjalën e Pejgamberit edhe gjërat që vijojnë: mishi i gomarit të butë, mishi i qenit, mishi i maces, mishi i shtazëve mishngrënëse e i shpendëve të egër mishngrënëse. Pra, në fenë islame është e ndaluar të hahet:

1. gjëja e ngordhur; 2. gjaku i derdhur; 3. mishi i derrit; 4. mishi i asaj bagëtie që nuk është therur duke përmendur emrin e Zotit; 5. mishi i gomarit të butë; 6. mishi i shtazëve me dhëmbë qeni; 7. mishi i shpendëve me kthetra.

Nga ngordhësirat e përmendura në këtë ajet, përjashtohen peshqit dhe karkalecët e detit; nga gjaku përjashtohen mushkëritë e zeza e të bardha; përjashtohet edhe ai gjak që ka mbetur pa rrjedhur nëpër damarët.

Meqenëse Zoti tregon si shkak ndalimi ndyrësinë, nënkuptohet se çdo gjë e ndyrë është e ndaluar. Prandaj prej këtij ajeti është marrë rregulli i përgjithshëm, «Kul'lu nexhisin haràmun», domethënë: “Çdo gjë e ndyrë, është e ndaluar”.

* * *

Zoti tregoi disa gjëra të ndaluara në fenë islame. Për të treguar edhe se ç'kanë qenë të ndaluara për jehudinjtë, Zoti urdhëron e thotë:

«وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا كُلَّ ذِي ظُفْرٍ وَمِنَ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُومَهُمَا إِلَّا مَا حَمَلَتْ ظُهُورُهُمَا أَوِ الْحَوَايَا أَوْ مَا اخْتَلَطَ بِعَظْمٍ ذَلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِبَغْيِهِمْ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ» (146)

[Ue ale-l'ledhijne bàdù harr'rremnà kul'le dhij dhufulin ue minel-bekari uel-ganemi harr'rremnà alejhim shubùmehumà il'là mà hamelet dhubùrubumà evil-bavàjà eu makhteleta biadhbmin dhàlike xbezejnàhum bibag'jìhim ue in'nà lesàdikùnne]

«Për ata që janë jehudinjtë, kemi ndaluar të gjitha shtazët me thonj dhe nga lopët e dhentë, kemi ndaluar për ta dhjamin e brendshëm të tyre, përveç

dhjamt të shpinës, ose të atij që është i puqur me zorrët, ose të atij që është i përzier me kockat (si dhjami i bishtit, palca e eshtrave, ose dhjami që është i puqur me eshtrat). Ky (ndalim) është ndëshkim për shkak të të këqijave që bënëin ata. Dhe Ne jemi të vërtetë (në thënie, në premtime, në kërcënime dhe në të gjitha dispozitat që kemi zbritur)».

* * *

«فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ رَبُّكُمْ ذُو رَحْمَةٍ وَاسِعَةٍ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُهُ عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ» (147)

[Fein kedh'dhebùke fekul rab'bukum dhù rahmetin vâsiatin ue là jured'du beëshubì
anil-koumil-muxhbrimijne]

«Në qoftë se ty të përgënjeshtrojnë (jehudinjtë), thuaju atyre: “Krijuesi juaj është Zotëruesi i mëshirës së gjërë dhe ndëshkimi i Tij nuk mund të pengohet që të vijë mbi ata që janë fajtorë».

* * *

Zoti, tregoi se udha që ndjekin qafirët është e kotë (bàtil). Për të treguar edhe se ç'kanë për të thënë ata në rrugën e tyre për të shpëtuar, Zoti urdhëron e thotë:

«سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا مِنْ شَيْءٍ كَذَلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ حَتَّى ذَاقُوا بَأْسَنَا قُلْ هَلْ عِنْدَكُمْ مِنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَا إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَخْرُصُونَ» (148)

[Sejekulu-l'ledhijne eshreku lou shàe-ll'làhu mà eshreknà ue là àbàùnà ue là
harr'rremnà min shej'in kedbàlike kedh'dhebe-l'ledhijne min kablibim bat'tà dhàkù
vebàle beësenà kul hel indekum min ilmin fetukbrixhuhu lenà in tet'tebi'ùne il'le-
dh'dhan'ne ue in entum il'là takbrusùne]

«Ata që i vënë shok Zotit, do të thonë: “Nëse do të kishte dashur Zoti, nuk do ti vinim shok Atij as ne e as prindërit tanë dhe as nuk do të bënim ndojë gjë haram”. Kështu i kanë përgënjeshtruar popujt para tyre pejgamberët e vet, derisa e kanë ndjerë rreptësinë e ndëshkimit Tonë. (Prandaj ti mos u mërzit o Muham'med). Thuaju atyre: “Nëse keni ndojë dituri të arsyeshme, na e tregoni edhe ne? Por ju s'ndiqni gjë tjetër, veçse një hamendje të thatë dhe s'flisni gjë tjetër, veçse gënjeshtër».

* * *

«قُلْ فَلِلَّهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ فَلَوْ شَاءَ لَهَدَيْكُمْ أَجْمَعِينَ» (149)

[Kul felil'làhil-buxh'xhetul-bàligatu felou shàe lehedàkum exhmeijne]

«Thuaju atyre: Pra (me qenë se ju s'keni ndojë dituri të arsyeshme), Zoti ka një argument të plotë (krejt të dukshëm). Sikur të dojë Ai, ju drejton në udhë të mbarë të gjithëve»

* * *

«قُلْ هَلُمَّ شُهَدَاءَكُمْ الَّذِينَ يَشْهَدُونَ أَنَّ اللَّهَ حَرَّمَ هَذَا فَلَا تَشْهَدُوا فَلَا تَشْهَدُوا مَعَهُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا أَهْوَاءَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَهُمْ بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ» (150)

[Kul belum'me shuhedàekumu-l'ledhijne jesh'bedùne en'ne-ll'làbe harr'rreme bàdhà fein shbedidù felà tesh'bed meahum ue là tet'tebië ehvài-l'ledhijne kedh'dhebù biàjatinà uel'ledhijne là juëminùne bil-àkbireti ue hum birab'bihm jaëdilùne]

«Thuaju atyre: “Ejani, sillni dëshmitarët tuaj të dëshmojnë se Zoti e ka ndaluar këtë!” Dhe, në qoftë se ata dëshmojnë, ti mos dëshmo së bashku me ata! Dhe mos ndiq dëshirat (e paligjshme) të atyre që nuk besojnë në ditën e fundit! Ata barazojnë Zotin me idhujt e vet(!)».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se Zoti e urdhëroi Pejgamberin të kërkonte prej mohuesve dëshmitarë për pretendimin e tyre, që kështu secili prej tyre të kuptonte se ata nuk kishin asnjë argument dhe asnjë dëshmitar. Pastaj Zoti e ndaloi Pejgamberin të dëshmonte së bashku me ata, me qëllim që vegjëlia e tyre të merrte vesh se dëshmitarët e tyre ishin gënjeshtarë.

Tani, për të treguar se gjërat e ndaluara me arsye janë këto që vijojnë, Zoti urdhëron e thotë:

«قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ أَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ مِنْ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطْنٌ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ذَلِكُمْ وَمَا كُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ» (151)

[Kul tealou etlu mà harr'rreme rab'bukum alejkum el'là tushrikù bibi shej'en ue bilvâlidejni ihsànen ue là taktulù eulàdekum min imlàkin nahnu nerzùkukum ue ij'jàhum ue là takrebul-fevâhishe mà dhabere minhà ue mà betane ue là taktulu-n'nefse-l'letij harr'rreme-ll'làhu il'là bilhak'ki dhàlikum ves'sàkum bihi leal'lekum taëkilùne]

«Thuaju atyre: “Ejani t’ju lajmëroj ato gjëra që Zoti i ka ndaluar për ju: mos i vini Atij shok askënd e asgjë; nderoni prindërit; mos i vrisni fëmijët tuaj nga frika e varfërisë, sepse Ne ju ushqejmë ju dhe ata; mos u afroni në punët e turpshme as fshehtas e as hapur; mos vrisni njeri, vrasjen e të cilit e ka ndaluar Zoti, veçse me një të drejtë (për kisàs); këto janë porositë Tona për ju dhe që ju ti kuptoni».

Shpjegime

Në këtë ajet të madhëruar janë dhjetë porositë e Allahut që janë përmendur në Kur'an dhe në mënyrë fare të qartë, në çdo sheriat. Ndër ato,

pesë janë përmendur në ajetin e mësipërm; katër do të përmenden në ajetin që pason dhe njëra do të përmendet në ajetin e mëpastajmë.

Ndër pesë detyrat e përmendura në këtë ajet, njëri është urdhër; të tjerat janë ndalime.

Hazini thotë se Zoti thekson se mirësia më e madhe e Allahut për njeriun janë nëna dhe baba i tij. Fill pasi ndaloi që ti vihet shok Atij, Zoti urdhëroi nderimin e prindërve. Pse? Sepse Krijuesi i vërtetë i njeriut është Zoti, por shkaku i dukshëm i qenies së tij janë prindërit. Për këtë arsye Zoti porositi në këtë ajet se për çdo njeri është detyrë e shenjtë respektimi i të drejtave prindërore, pas respektimit të të drejtave të Zotit. Më pas Zoti porositi se është detyrë të respektohen të drejtat e fëmijëve. Para Islamit, në kohën e xhehaletit e kishin bërë zakon ti vrisnin vajzat e veta pa pikë mëshire – më tepër prej frikës se nuk kishin me se ti ushqenin. Zoti i ndaloi njerëzit nga vrasja e vajzave, duke i thënë që të mos frikësoheshin për ushqimin e tyre, sepse është Ai që e siguron ushqimin e prindërve e të bijave të tyre; pra, duhet ruajtur jeta e tyre. Pastaj Zoti urdhëroi e tha: «Mos u afroni në punët e turpshme as fshehtas e as hapur». Në kohën e xhehaletit imoraliteti fshehur nuk ishte punë e turpshme. Kurse Zoti ynë i ka numëruar të turpshme të dyja mënyrat e kësaj pune të ndaluar, si hapur, ashtu edhe fshehtas.

* * *

«وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُوا بِالْكَيْلِ وَالْمِيزَانِ بِالْقِسْطِ لَأَكْلَفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا إِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ وَبِعَهْدِ اللَّهِ أَوْفُوا ذَلِكُمْ وَصَّاكُم بِهِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ» (152)

[Ue lā takrebū mālel-jetijmi il'lā bil'letij hije absenu hat'tā jebluga esbud'deḥū ue eufūl-keyle uel-mijzāne bilkisti lā nukel'lfu nefsen il'lā vus'abā ue idbā kultum faēdilū ue lou kàne dhà kurbà ue biabdi-l'lāhi eufū dhàlikum ves'sākum bibi leal'lekum tedhek'kerūne]

«Mos iu afroni pasurisë së jetimit, veçse me një mënyrë të bukur (veçse për ta ruajtur atë, ose për ta shtuar me tregti), derisa ai të rritet! Edhe masni e peshoni drejt! (Mos u hyni në hak të tjerëve duke matur e peshuar mangët). Ne nuk e detyrojmë asnjë njeri me më shumë sesa ka fuqi. (Me të vërtetë, respektimi i përpiktë i të drejtave njerëzore është diçka shumë e zorshme, por Ne ju detyrojmë ju me aq sa mundeni). Edhe kur të flisni (sidomos, kur dëshmoni, ose kur gjykoni), bëni drejtësi! Edhe sikur ata, për të cilët flisni të jenë të afërmit tuaj! Mbajeni edhe besën që i keni dhënë Zotit! (Mos gjykoni jashtë së drejtës). Këto janë porositë e Atij, që të këshilloni me ato». Ndryshe, dënoheni me ndëshkimin e Zotit.

* * *

«وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ
فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ ذَلِكُمْ وَصَاكُم بِهِ لَعَلَّكُمْ
تَتَّقُونَ» (153)

[Ue en'ne hàdhà siràtij mustekijmen fet'tebi'ùhu ue là tet'tebi'ù-s'subule feteferr'rreka
bikum an sebijlibi dhàlikum ves'sàkum bibi leal'lekum tet'tekùne]

«Ja, kjo është udha Ime e drejtë, por ndiqeni atë dhe mos ndiqni udhët e tjera! Sepse ato ju ndajnë ju prej udhës së Zotit. Kështu u porosit Ai ju që të ruheni»

Shpjegime

«Ja, kjo është udha Ime e drejtë».

Kuptimi: dijeni se urdhrat e ndalimet e treguara në Kur'an, sidomos ato që janë përmendur në këtë sure, veçanërisht dhjetë porositë në tre ajetet e fundit, janë udha e drejtë, pa asnjë shmangie, udhë e cila ju dërgon ju në bregun e shpëtimit.

«Dhe ndiqeni atë dhe mos ndiqni udhët e tjera! Sepse ato ju ndajnë ju prej udhës së Zotit».

Kuptimi: Meqënëse kjo udhë ju dërgon ju në bregun e shpëtimit, ndiqeni atë dhe mos ndiqni udhë të tjera! Sepse ato udhë ju përçajnë e ju ndajnë prej udhës së Zotit dhe, kështu shkatërroheni, siç janë shkatërruar kombet e tjera.

Fahri Raziu dhe Hazini thonë se Pejgamberi – qoftë bekuar! – për t'u treguar sahabëve praktikisht udhën e drejtë, ka hequr një vijë të drejtë dhe u ka thënë atyre: «Ja, kjo është udha e drejtë». Pastaj ka hequr disa vijëza në të djathtë e në të majtë të vijës së drejtë dhe u ka thënë: «Në çdonjërin nga këto udhë gjendet një djall, i cili i thërret njerëzit që të kalojnë anej».

Ibni Ab'basi thotë se këto porosi të përmendura në këto tre ajete gjenden në çdo fe të Allahut dhe nuk janë anuluar asnjëherë. Ai njeri që vepron sipas këtyre porosive, hyn në xhen'net, kurse kundërvepruesit hyjnë në xhehen'nem.

* * *

«ثُمَّ ءَاتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ تَمَامًا عَلَى الَّذِي أَحْسَنَ وَتَفْصِيلًا
لِكُلِّ شَيْءٍ وَهَدَىٰ وَرَحْمَةً لَّعَلَّهُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ» (154)

[Thum'me àtejna mùsel-kitàbe temàmen ale-l'ledhij absene ue tefsijlen liuk'l'i shej'in ue
huden ue rahmeten leal'lebum bilikàì rab'bihim juëminùne]

«Pastaj (tani që i mësuat dispozitat, dijeni se Ne me madhërinë Tonë) i dhamë Musait librin, për t'ia plotësuar mirësinë atij që vepron mirë dhe për ti shpjeguar çdo gjë, si dhe për të qenë ai udhëheqës e mëshirë; mbase, ata do të besojnë në takimin me Zotin e vet».

* * *

«وَهَذَا كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ» (155)

[Ue hàdhà kitàbun enzelnàhu mubàrekun fet'tebi'ùhu uet'tekù leal'lekum turhamùne]

«Dhe ky libër që Ne e kemi zbritur, është i uruar, prandaj ndiqeni atë dhe ruhuni (nga kundërshtimi i tij), që kështu të mëshiroheni».

* * *

«أَنْ تَقُولُوا إِنَّمَا أُنْزِلَ الْكِتَابُ عَلَى طَائِفَتَيْنِ مِنْ قَبْلِنَا وَإِنْ كُنَّا عَنْ دِرَاسَتِهِمْ لَغَافِلِينَ» (156) أَوْ تَقُولُوا لَوْ أَنَّا أُنْزِلَ عَلَيْنَا الْكِتَابُ لَكُنَّا أَهْدَى مِنْهُمْ فَقَدْ جَاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ بَيِّنَاتٍ مِنَ اللَّهِ وَصَدَفَ عَنْهَا سَنَجْزِي الَّذِينَ يَصْدِفُونَ عَنْ آيَاتِنَا سُوءَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يَصْدِفُونَ» (157)

[En tekulù in'nemà unzilel-kitàbu alà tàifetjini min kablinà ue in kun'nà an diràsetihim legàfilijne. Eu tekulù lou en'nà unzile alejnel-kitàbu lekun'nà ehdà minhum fekad xhàekum bej'jinetun min rab'bikum ue buden ue rahmetun femen adhblemu mim'men kedh'dhebe biàjati-l'làhi ue sadeje anhà seneëxhzi-l'ledhijne jasdifùne an àjàtinà sùel-adhàbi bimà kànù jasdifùne]

«Që ju të mos thoni se libri u është zbritur dy grupeve para nesh (jehudinjeve dhe të krishterëve) dhe meqë nuk ishte në gjuhën tonë, u gjendëm të papërgatitur (gafil) e nuk e lexuam». Ose që ju mos të thoni: “Sikur ne të na zbritet libri, kurdoherë do të ishim më të udhëzuar e më përsëmbari se ata. Pra, me të vërtetë, juve ju ka ardhur një argument i dukshëm prej Zotit tuaj dhe një udhëheqës e mëshirë e madhe. Kush është më dëmtues se ai që përgënjeshtroi ajetet e Zotit dhe që i pengon të tjerët ti besojnë atij libri? Së shpejti do ti ndëshkojmë ata njerëz që pengojnë botën nga ajetet Tona me një ndëshkim të keq».

* * *

«هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ رَبُّكَ أَوْ يَأْتِيَ بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ ءَامِنًا مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا قُلِ انْتَضَرُوا إِنَّا مُنْتَظِرُونَ» (158)

[Hel jendburùne il'là en teëtijehumul-melàiketun eu jeëtij rab'buke eu jeëtij baëdu àjàti rab'bike joume jeëtij baëdu àjàti rab'bike là jenfe'u nefsen ijmànubà lem tekun àmenet min kablu eu kesbet fij ijmànibà khajren kuli-ntedhirù in'nà muntedhirùne]

«Ata (populli i Mek'kës) s'presin gjë tjetër veçse t'u vijnë atyre melekët (e vdekjes, ose melekët e ndëshkimit, sikurse u kanë ardhur popujve të kaluar), ose rrinë në përgjim që t'u vijë vetë Zoti yt (dhe t'u thotë: “Besoni!”), ose presin t'u vijnë disa ajete të Zotit tënd. Asnjë njeriu nuk i bën dobi besimi, nëse nuk ka besuar më parë, ose nëse nuk ka fituar të mira me besimin e vet. Thuaju atyre: prisni, se edhe ne po presim».

Kuptimi: “Qafirët, nuk besojnë, veçse kur atyre t’u vijë njëra prej këtyre tri gjërave”:

1. Presin t’u vijnë melekët. “Melekët që presin ata” është ose për melekët që marrin shpirtrat, (sepse kur vijnë ata melekë, çdo njeriu që është duke hequr, i shfaqet e vërteta, por në atë çast atij nuk i bën më dobi besimi, sepse është në pozitë dëshpërimi), ose për melekët që u vinin popujve të kaluar me ndëshkimin.

2. Presin që t’u vijë vetë Zoti. Ardhja e Zotit është e pamundur, por ajeti ka ardhur për të treguar dëshirën dhe paditurinë e tyre.

3. Presin t’u vijnë disa ajete të Zotit. “Ardhja e disa ajeteve” është për shenjat e mëdha që do të ndodhin pak kohë para kijametit. Por, edhe atëherë, besimi nuk është i pranueshëm sipas shumë haditheve të shenjta të Pejgamberit, të përmendura në “Buhari” e në “Muslim”⁶⁸. Pra, ato fjalë shpjegojnë ajetin e mësipërm.

* * *

«إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا لَسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ
إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ» (159)
[In’ne-l’ledhijne ferr’rrekà dijnebum ue kànù shije’an leste minbum fij shej’in in’nemà
emrubum ile-l’llàhi thum’mè juneb’biubum bimà kànù jef’alùne]

«Ata që e copëtojnë fenë e tyre dhe bëhen pjesë-pjesë (parti-parti); ti nuk je në asnjë gjë prej atyre. (Ti s’ke ndojë marrëdhënie me ata; ti s’je përgjegjës që ata janë përçarë). Sepse puna e tyre, varet vetëm te Zoti (kur të paraqiten te Zoti, Ai u jep atyre ndëshkimin që meritojnë); pastaj Ai do t’u tregojë punët që ata bënin».

* * *

«مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ
فَلَا يُجْزَى إِلَّا مِثْلَهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ» (160)
[men xhàe bilhaseneti felehù asbru emthàlihà ue men xhàe bis’søj’jieti felà juxhazà il’là
mithlehà ue là hum judhlemùne]

«Kushdo që të sjellë një të mirë, për të ka dhjetë fish shpërblim dhe, kush sjell një të keqe, ai do të ndëshkohet vetëm me atë; atyre aspak nuk u bëhet padrejtësi».

Shpjegime

Bejzaviu thotë se Zoti me këtë ajet tregon shkallën më të vogël të premtimeve; sepse Ai kundrejt një të mire ka premtuar të japë shtatëdhjetë deri në shtatëdhjetë shpërblime (thevape) dhe, për disa punë ka premtuar të

⁶⁸ “Buhari” e “Muslim” janë dy libra të famshëm që tregojnë shumë hadithe të vërteta të Pejgamberit dhe quhen «sahijhan» (të vërtetë, të saktë).

japë shpërblime të panumërta. Kjo do të thotë se njeriu që bën një të mirë, s'paku atij i jepen dhjetë fish (thevape) shpërblime.

Disa dijetarë kanë thënë se qëllimi me fjalën “ashru” - dhjetë – është për shumicë dhe jo për caktim sasie. Atëherë ajeti do me thënë:

Kushdo që bën një të mirë, kundrejt asaj të mire atij i jepen shumë (thevape) shpërblime.

* * *

«قُلْ إِنِّي هَدَانِي رَبِّي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ دِينًا قَيِّمًا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ» (161)

[Kul in'nenij bedànij rab'bij ilà siràtin mustekijmin dijnen kaj'jimen mil'lete Ibrahimje hanijfen ue mà kàne minel-mushbrikijne]

«(O, i nderuari i profetëve!) Thuaju atyre se mua më ka udhëzuar Zoti në rrugën e drejtë. Ajo është një fe plotësisht e drejtë, është feja e Ibrahimit, i cili s'ka qenë prej idhujtarëve».

* * *

«قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. (162) لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ» (163)

[Kul in'ne salàtij ue nusukij ue mahjaje ue memàtij lil'làhi rab'bil-àlemijne. Là sherijke lehà ue bidhàlike umirtu ue ene ev'velul-muslimijne]

«Thuaju atyre: namazi im dhe kurban i im, jeta e vdekja ime janë për Zotin, që është Zoti i të gjitha botëve. Ai s'ka shok, unë vetëm me këtë jam urdhëruar dhe jam i pari i myslimanëve». Jam më i pari i atyre që i binden Zotit.

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se kuptimi i këtyre dy ajeteve është si vijon:

Thuaju atyre: namazi im (kthimi im me të gjitha gjymtyrët e trupit) dhe kurban i im (të gjitha punët e mira që bëhen me anë të pasurisë), jeta dhe vdekja ime, janë vetëm për Zotin, që është Krijuesi i të gjitha botëve. (Të gjitha botët janë krijuar nga Zoti); Ai është Krijuesi i gjithësisë. Për Atë nuk ka shok e shembull (robnia i bëhet vetëm Atij dhe jo tjetërkujt!). Unë me këtë (me Teuhjedin, me besimin në një Zot) jam urdhëruar dhe unë jam më i pari i atyre që i binden Zotit në kohën time.

* * *

«قُلْ أَعْيَرَ اللَّهُ أَبْغَى رِبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ وَلَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ إِلَّا عَلَيْهَا وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُم مَّرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ» (164)

[Kul e gajre-ll'làhi ebgij rab'ben ue huve rab'bu kul'li shej'in ue là teksibu kul'lu nefsin il'là alejbà ue là teziru vâziretun vizre ukbrà thum'me ilà rab'bikum merxhi'ukum fejuneb'bi'ukum bimà kuntum fijbi takehtelifûne]

«Thuaju atyre: a tjetër zot të kërkoj unë për Zot, kur Ai është Zoti i çdo gjëje? Nuk ngarkohet asnjë njeri me ndojë punë (të keqe), veç asaj që ka bërë dhe e ka për vete. Asnjë fajtor s'mban barrën e tjetrit. Dhe, më në fund, kthimi i juaj është vetëm te Zoti juaj. Atëherë, Ai do t'ju thotë ato çështje që ju bëni konflikt me ata».

* * *

«وَهُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ الْأَرْضِ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ
دَرَجاتٍ لِّيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ إِنَّ رَبَّكَ سَرِيعُ الْعِقَابِ
وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ»

[*ue huve-l'ledhij xhealekum khalàif-el-erdi ue refe'a baëdakum fonka baëdi derxhàtin
lijebluvekum fij mà àtàkum in'ne rab'beke serij'ul-ikàbi ue in'nebh legafurun rahijmun*]

«Ai ju bëri ju zëvendës në faqen e dheut dhe disa prej jush i ka lartësuar në gradë mbi disa të tjerë, për t'ju provuar ju në ato gjëra që Ai ju ka dhënë. S'ka dyshim se Zoti yt është i shpejtë në ndëshkim dhe Ai është falës e mëshirues».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se fraza «xhealekum khalàif-el-erdi» (ju bëri ju zëvendës në faqen e dheut) ka tri mënyra kuptimi:

1. Ju bëri ju zëvendësit e popujve të kaluar, sepse, si Muham'medi alejhis'selam, që është vula e të gjithë pejgamberëve, ashtu edhe um'meti i tij ka zënë vendin e um'meteve të mëparshme në faqen e dheut.

2. Ju bëri ju zëvendës palë mbas pale.

3. Ju bëri ju zëvendës të Zotit në faqen e dheut, duke ju dhënë mundësi të përdorni gjërat natyrale; ju bëri pronarët e faqes së dheut përkohësisht.

Pastaj Zoti ynë thotë: “Disa prej jush i kam lartësuar në grada mbi disa të tjerë”, duke i bërë disa të pasur, mendjehollë e të parë dhe disa të tjerë të varfër, mendjetrashë dhe ulët nga shkalla e jetësës. Këtë ndryshim e kam bërë, - thotë Zoti ynë, - për t'ju provuar ju në ato gjëra që Unë jua kam dhënë - do të jeni mirënjohës për ato të mira apo jo, për të dalë në shesh dhe për të kuptuar e gjitha bota se kush është më i mirë dhe kush është më i keq.

Zoti e ka përfunduar ajetin e fundit të kësaj sureje me frazën: “S'ka dyshim se Zoti yt është i shpejtë në ndëshkim”, për ata që nuk i kryejnë detyrat fetare, por Ai është edhe falës i të metave të atyre që mundohen t'i kryejnë këto detyra; Ai ëshë edhe mëshirues për ata që bëjnë faje dhe pastaj pendohen e bëjnë teube dhe Ai e pranon teuben e tyre. Me këto fjalë të bukura, Zoti do t'i shtyjë njerëzit në punë të mira dhe ti largojë ata nga të këqijat.

(سورة الأعراف)
Sure "El-Aëràf"

Kjo sure është prej sureve që kanë zbritur në Mek'kën e nderuar, përveç tetë ajeteve që kanë zbritur në Medinen e ndritur. Kjo sure përfshin dyqind e gjashtë ajete.

بسم الله الرحمن الرحيم
Bismil'làbirr'rrahmàni-rr'rrahijm

Po filloj me ndihmën e të Zotit të mëshirshëm dhe shumë mbrojtës.

«المص(1)»

[*Elif Làam Mijm Sàad*]

Dijetarët e mëparshëm (Zoti qoftë i kënaqur me ta!), kanë thënë se kuptimin e shkronjave që gjenden në fillim të disa sureve e di vetëm Zoti, prandaj nuk duhet të meremi me përkthimin e tyre. Por dijetarët e mëvonshëm (Zoti qoftë i kënaqur me ta!) kanë thënë se lejohet të merremi edhe me përkthimin e këtyre shkronjave, me qëllim që të mos u lihet shteg njerëzve të humbur (ehli dalàli) që ti përkthejnë ato sipas dëshirës së tyre. Pra, shkronja Elif është shenjë për njeriun e plotësuar (insànin kàmil), i cili është i madhi ynë Resulul-ll'làhu; shkronja Làam është shenjë për meritën e tij (lejàketin); shkronja Mijm është shenjë se ai është i forcuar prej Zotit me madhërinë e Vet; shkronja Sàad është shenjë se ai është i vërtetë dhe i kulluar (Sàdik e safij).

Sipas këtyre interpertimeve, kuptimi i ajetit -thotë Niëmetull'llà Efendiu- është kështu:

«O Profet i nderuar! Ti je njeri i vërtetë në fjalët, i plotë dhe i forcuar prej Zotit! Ti meriton të jesh plotësues i moraleve të botës».

Në tefsirin e Hazinit thuhet se «Elif Làam Mijm Sàad» është një emër i Allahut i prurë këtu për betim. Atëherë, bashkë me frazën «Kitàbun unzile ilejke» vjen kuptimi kështu:

«Betohem në emrin T'im: Elif Làam Mijm Sàad se ky Kur'an është një libër që të është zbritur ty prej Meje»

Elif Làam Mijm Sàad mund të jetë njëri prej emrave të Kur'anit ose është emër i kësaj sureje. Atëherë kuptimi është:

Sureje Elif Làam Mijm Sàad është një libër që të është zbritur ty prej Zotit xhel'le xhelàlehu.

Në tefsirin e Taberit tregohet prej Ibni Ab'bàsit se kuptimi i fjalës «Elif Làam Mijm Sàad» është: «Ene-ll'làhu ufes'silu», domethënë:

«Unë Zoti ua shpjegoj dispozitat robve të Mi».

Por më e vërteta është se, siç u shpjegua në fillim të susres «El-Bekareh», këto lloje shkronjash që gjenden në fillim të disa sureve, janë prurë për t'u thënë kundërshtarëve arabë të Kur'anit: meqenëse ju mëtoni se Kur'ani kerijmi nuk është i zbritur nga ana e Zotit, atëherë bëni pra edhe ju një shembull, qoftë edhe një sure, më të voglën e sureve! Ndreqni edhe ju ato fjalë që ti shëmbëllejné asaj sureje! Përse ngurroni që ti bëni shembull? Kur'ani nuk është gjë tjetër, veçse prej të tilla shkronjash, të cilat ju i përdorni në gjuhën tuaj, në fjalimet e në vjershat e bukura që dini ti thoni.

«كِتَابٌ أَنْزَلَ إِلَيْكَ فَلَا يَكُن فِي صَدْرِكَ حَزَجٌ مِّنْهُ لِيَتَذَكَّرَ بِهِ
وَذِكْرَىٰ لِّلْمُؤْمِنِينَ (2)»

[Kitàbun unzìle ilejke felà jekun fjj sadrike harexbun minbu litundhire bibí ue dbikrà
lilmuëminijne]

«Kur'ani është një libër që përfshin të gjitha dobitë e librave të zbritur më përpara; ai përfshin në vetvete dituritë e dyn'jësë dhe të ahiretit; ai të është zbritur ty nga ana e Zotit (për të udhëzuar robtë në rrugën e drejtë dhe për të forcuar porofetsinë tënde; prandaj nga përhapja e këtij ndër njerëzit dhe nga komunikimi i dispozitave të këtij), le të mos bëhet ndonjë ngushticë në zemrën tënde; sepse Ne, nuk ta kemi zbritur atë që të të ngushtojmë zemrën, por ta kemi zbritur që ti të frikësosh me të botën dhe të këshillosh besimtarët». Kuptimi te ky ajet, sa Kur'an të është zbritur! Ai është një libër që përfshin dobitë fetare dhe jetësore të njerëzve. Ai të është zbritur ty nga ana e Zotit që të frikësosh njerëzit dhe të këshillosh besimtarët. E ngaqë bota s'e pranojnë atë, le të mos ngushtohet zemra jote, sepse në shpalljen e këtij libri ti ke përkrahës Zotin, i Cili të ruan ty prej ligësive të armiqve.

* * *

Zoti me madhërinë e Vet, i urdhëroi Pejgamberit shpalljen e Kur'anit me një zemër të fortë dhe me një rreptësi të plotë. Për të urdhëruar edhe um'metin që të ndjekin Kur'anin me një qëllim të vërtetë, Zoti urdhëron e thotë:

«اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا مِن دُونِهِ
أَوْلِيَاءَ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ (3)»

[It'tebi'ù mà unzìle ilejkum min rab'bikum ue là tet'tebi'ù min dùnihí eulijàe kalijlen
mà tedbek'kerùne]

«Ndiqeni atë që ju është zbritur prej Zotit tuaj dhe mos ndiqni miq të tjerë veç Tij; pak nga ju këshilloheni me Kur'anin».

Kuptimi: shkoni pas atij Kur'ani që ju është zbritur prej Zotit, i Cili ju ka rritur e ju ka edukuar me të gjitha të mirat dhe mos dëgjoni miq të tjerë veç Zotit, sepse ata ju bëjnë thirrje për punë të liga e për mohimin e së vërtetës

(për kufër)! Por, vetëm pak nga ju këshilloheni me Kur'anin, kurse të tjerët shkojnë pas dëshirave të tyre dhe kështu shkaktojnë humbjen e vet.

Në librin “Fet’hul-Bejân” thuhet se ky ajet tregon edhe se është detyrë (vaxhib) të rrokët kuptimi i Kur’anit sepse diskutohet, kur i dihet kuptimi

Bejzaviu thotë se fjala «mà» në frazën «Mà unzile ilejkum» përfshin Kur'anin dhe hadijthet, fjalët e shenjta të Pejgamberit, sepse vetë Kur’ani e thotë fare qartë se Pejgamberi nuk flet me dëshirën e vet; fjalët e tij janë zbulesë «vahj» ardhur nga ana e Zotit:

«Ue mà jentiku anil-hevâ in huve il’là vahjun jùhà» - myslimanët e kanë detyrë të ndjekin Kur'anin dhe fjalët e shenjta të Pejgamberit alejhis’selam!

Zoti, urdhëroi që njerëzit të shkojnë pas Kur’anit. për të frikësuar kundërvepruesit, Zoti urdhëron e thotë:

«وَكَمْ مِّن قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا فَجَاءَهَا بَأْسُنَا بَيَاتًا أَوْ هُمْ قَائِلُونَ (4)»

[*Ue kem min karjetin ehleknàhà fexhàhà beësunà bejàten eu hum kàilùnè*]

«Ne kemi zhdukur e shkatërruar popullsinë e shumë vendeve dhe ndëshkimi Ynë i rreptë u ka ardhur atyre natën ose në gjumin e ditës».

«فَمَا كَانَ دَعْوَاهُمْ إِذْ جَاءَهُمْ بَأْسُنَا إِلَّا أَنْ قَالُوا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ (5)»

[*Femà kàne daëvâhum idh xhàehum beësunà il’là en kàlù in’nà kun’nà dhàlimijne*]

«Po ata nuk luteshin ndryshe kur u vinte ndëshkimi Ynë, veçse thoshin: «Ne jemi ata që i kemi bërë padrejtësi vetes sonë», pra pranonin fajsinë e vet dhe nuk ishin në gjendje ta largonin ndëshkimin e Zotit.

«فَلَنَسْأَلَنَّ الَّذِينَ أُرْسِلَ إِلَيْهِمْ وَلَنَسْأَلَنَّ الْمُرْسَلِينَ (6)
فَلَنَقُصَّنَّ عَلَيْهِمْ بِعِلْمٍ وَمَا كُنَّا غَائِبِينَ (7)»

[*Felenes’elen’ne-l’ledhijne ursile ilejbim ue lenes’elen’nel-murselijne. Felenekus’san’ne alejbim bi ilmin ue mà kun’nà gàibijne*]

«Dhe, doemos do ti pyesim në ahiret ata njerëz, të cilëve u është dërguar pejgamber: “Përse nuk i dëgjuat pejgamberët?” (Edhe vetë pejgamberët do ti pyesim): “A ua kumtuat popujve urdhrat Tanë?” Atyre do t’ua tregojmë të gjitha punët me dituri, sepse Ne, s’jemi të paditur në punët e tyre».

Kuptimi: Puna nuk mbaron me problemin e fajsisë së keqbërësve, sepse ata patjetër përsëri do ti pyesim në ahiret, për fajet që kanë bërë në dyn’ja, me qëllim që ti turpërojmë para gjithë botës dhe do t’u themi: “Përse nuk i besuat pejgamberët dhe përse nuk iu bindët pejgamberëve të dërguar nga ana e Jonë?” Madje, do të pyesim edhe pejgamberët se si e kanë kryer detyrën e shpalljes së urdhrave Tanë. Ne ua tregojmë punët me dituri të plotë, sepse Ne nuk jemi të paditur në punët e tyre. Kështu ata nuk mund ta

mohojnë ardhjen e peygamberëve dhe peygamberët do të thonë se ata (mohuesit) nuk kanë treguar të vërtetën.

Fahri Raziu thotë se ndërmjet këtij ajeti që thotë se «doemos do t'i pyesim» dhe ajetit tjetër që thotë «Ue là jus'elu an dhunùbihimul-muxhrimùne» (nuk do të pyeten fajtorët për fajet e tyre) nuk ka kontradiktë ngase vërtetësohet.

1. Ata nuk pyeten për punët, sepse punët janë të gjitha të regjistruara, por pyeten për shkakun e atyre punëve që kanë bërë; domethënë, ata nuk do të pyeten «A i keni bërë këto punë?», por do të pyeten: «Pse i keni bërë?»

2. Nganjëherë pyetjet bëhen për të mësuar diçka për atë çështje dhe nganjëherë, bëhen për qortim, (p.sh, kur i thuhet një njeriu: «A nuk të kam dhënë kaq para?»). Pra, Zoti në atë ditë nuk do të pyesë asnjë njeri për të mësuar prej tij, por do të pyesë qafirët e fajtorët për ti poshtëruar e për ti turpëruar ata para gjithë botës.

3. Dita e kijametit është tepër e gjatë dhe ka periudha të ndryshme. Pra, kur Kur'ani thotë se «nuk do të pyeten», ka për qëllim ato periudha, në të cilat ata nuk do të pyeten dhe, kur thotë se «do të pyeten», ka për qëllim ato periudha kur ata do të pyeten.

* * *

«وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ
الْمُفْلِحُونَ (8)
وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ بِمَا
كَانُوا بِآيَاتِنَا يَظْلِمُونَ (9)»

[Uelveznu joumeidhinl-bak'ku femen thekulet mevâzîjnuhù feulàike humul-muflîhûne.

Ue men kha'fjet mevâzîjnuhù feulaàike-l'ledhijne khasirû enfusehum bimà kànù bi
àjàtinà jadblimùne]

«Edhe peshimi në atë ditë do të ndodhë me të vërtetë (peshimi do të bëhet me të drejtë); ata të cilëve do t'u rëndojë pesha e të mirave, janë të shpëtuar; ata të cilëve do t'u rëndojë pesha e të ligave, (për shkak të përgënjeshtërit të ajeteve Tona), ata janë të dëmtuarit».

Raziu, Hazini dhe Bejzaviu kanë thënë se: edhe pse disa dijetarë kanë thënë se fjala «vezn» - peshim – është për «gjykimin me të drejtë», në të vërtetë është për «peshimin e punëve të mira e të liga».

Mënyra e peshimit të punëve është kështu:

Nën vëzhgimin e Xhibrijlit, alejhis'selam! Në një peshore të vëretetë, në njërën anë do të vihen fletoret e punëve të mira dhe në anën tjetër, fletoret e punëve të këqija ose siç thotë Ibni Ab'basi, në njërën anë vihen të mirat, të cilat Zoti, do ti bëjë si trupa të ndritur dhe në anën tjetër, punët e liga, që do të bëhen si trupa të errët.

Në tefsirin e Taberit dhe Hazinit thuhet se rregulluesi i peshimit të punëve, do të jetë Xhibrijli kurse i madhi Hudhejve përcjell një hadith të Pejgamberit:

«Zoti do të urdhërojë Xhibrijlin kështu: peshoji punët e robve dhe të mirat e disave jepja atyre që kanë për të marrë prej atyre punëve. Ditën e gjykimit, ditën kur do të peshohen punët, kurrkush nuk do të ketë as ar e as argjend në dorë; nëse keqbërësi ka ndonjë të mirë, të mirën e tij jepja atij të cilit ai i ka bërë keq dhe, nëse nuk ka të mira, ngarkoji të keqijat e atij».

* * *

Zoti, urdhëroi njerëzit të pranojnë thirrjen e pejgamberëve. Pastaj, i frikësoi ata me ndëshkim në dyn'ja. Pastaj i frikësoi me dy mënyra të ndëshkimit të ahiretit: me pyetjen e me peshimin e punëve. Tani, për ti nxitur njerëzit që të pranojnë thirrjen e pejgamberëve duke u përmendur të mirat e mëdha që u ka dhënë Zoti, urdhëron e thotë:

«وَلَقَدْ مَكَّنَّاكُمْ فِي الْأَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ قَلِيلًا
مَا تَشْكُرُونَ (10)»

[*Ue lekad mek'ken'nà lekum fil-erdi ue xhealnà lekum fijhà meajishe kalijlen mà tesbkurûne*]

«Betohem në Veten Time se me të vërtetë, ju kemi vendosur në faqen e dheut dhe aty për ju kemi krijuar të gjitha mjetet e jetesës. Por ju, përsëri shumë pak njeni mirënjohës».

Kuptimi: betohem se Ne padyshim, e kemi bërë faqen e dheut vendbanimi për ju, ju kemi bërë zotëruesit e tokës dhe ju kemi dhënë fuqi ta shfrytëzoni atë; për ju kemi krijuar aty nga të gjitha llojet e të mirave, që gjatë jetës tuaj të hani e të pini, të visheni e të mbatheni. Por ju, përsëri shumë pak jeni mirënjohës; duhej ti vlersonit këto të mira dhe të bënit falenderimin e duhur, për to duhet ti thërrisnit mendjes dhe të pranoni urdhëresat Tona të kumtuara me anën e pejgamberëve.

* * *

Zoti tregoi se e ka krijuar njeriun që të jetë zotërues i gjërave tokësore dhe se i ka dhënë atij lloj-lloj të mirash. Për të shpjeguar se qysh e ka bërë njeriun zotëruesin e dheut, Zoti urdhëron e thotë:

«وَلَقَدْ خَلَقْنَاكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِسَ لَمْ يَكُن مِّنَ السَّاجِدِينَ (1)»

[*Ue lekad khaleknàkum thum'me sav'vernàkum thum'me kulnà lilmelàiketi-sxhudù li Ademe fesexhedù il'là Ibljse lem jekun mine-s'sàxhidijne*]

«Betohem në Veten Time se pa dyshim ju krijuam ju, pastaj ju dhamë fytyrë dhe më në fund u thamë melekëve: «Bëjini sexhde Ademit!» Dhe melekët në çast i bënë sexhde; vetëm djalli nuk i bëri sexhde».

Fahri Raziu thotë se qëllimi «sexhden», mund të jetë njëri prej tre kuptimeve që vijojnë:

1. Nderim absolut për Ademin dhe jo me të vërtetë sexhde.
2. Sexhdeja i është bërë Zotit dhe Ademi është bërë si Kible për atë sexhde.
3. Sexhdeja i është bërë Ademit.

Në librin “Fet’hul-Bejân” thuhet se sexhdeja është bërë para se Ademi të hynte në xhen’net, në një ditë xhumaje, pas dreke. Më së pari atë sexhde e ka bërë Xhibrijli, i dyti Mijkàijli, i treti Isràfijli, i katërti Azràijli dhe pastaj të gjithë melekët e tjerë.

* * *

Zoti, tregoi se i ka urdhëruar melekët ti bëjnë sexhde Ademit dhe djalli e ka kundërshtuar e nuk ka bërë sexhde. Për të treguar se e ka pyetur djallin përse kundërshtonte, Zoti urdhëron e thotë:

«قَالَ مَا مَنَعَكَ أَلَّا تَسْجُدَ إِذْ أَمَرْتُكَ قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ
خَلَقْتَنِي مِن نَّارٍ وَخَلَقْتَهُ مِن طِينٍ (12)»

[Kàle mà meneake el’là tesxhude idh emertuke kale ene khajrun minhu khalaktenij
min nàrin ue khalaktehù min tijnin]

«Zoti i tha: «Ç’të pengoi që s’bëre sexhde kur Unë të urdhërova? Djalli u përgjigj: «Unë jam më i mirë se ai, sepse mua më ke krijuar prej zjarrit dhe atë e krijove prej baltës».

* * *

«قَالَ فَاهْبِطْ مِنْهَا فَمَا يَكُونُ لَكَ أَنْ تَتَكَبَّرَ فِيهَا فَاخْرُجْ
إِنَّكَ مِنَ الصَّاغِرِينَ (13)»

[Kàle fehbit minhà femà jekùne leke en tetekeb’bere fjhà fakhruxh in’neke mine-
s’sàgiriyne]

«Zoti i tha: shporru prej andej (prej qiellit ose prej xhen’netit), se nuk meriton të madhështohesh aty! Dil jasht dhe ti je prej të poshtëruarish!»

Kuptimi: për t’ia nxjerrë në shesh djallit ndyrësinë e shpirtit, Zoti i tha: «Kur Unë të urdhërova që ti bëje sexhde Ademit, ç’të pengoi ty që të mos i bëje atij sexhde?»

Kasaj pyetjeje djalli i është përgjigjur: «Unë jam më i mirë se Ademi, sepse mua më krijove prej zjarrit, që është dritë, kurse Ademin e krijove prej baltës së trashë e të errët, pra i virtytshmi s’meriton ti përulet atij të cilin e ka poshtë vetes». Kështu u lavdërua djalli dhe tregoi madhështinë ndaj Zotit. Prandaj Zoti, për të mos e pasur parasysh i tha: «Iblijs! O i larguar nga mëshira Imel! Shporru prej këtej, sepse nuk të lejohet ty të madhështohesh e të krekosesh; dil jashtë se ti je i lig!

Djalli i mallkuar, e dinte se çdo njeri i krijuar prej sojit të mirë, është më i virtytshëm, dhe nuk i bëri sexhde Ademit, sepse sipas tij ai ishte më i virtytshëm se Ademi. Por nuk mendoi se te Zoti s'ka vlerë soji. Te Zoti, vlerën e ka ai që çon në vend urdhrin e Tij. Një soji fajtor kurrë nuk bara-zohet me një josoji që është i pafajshëm, sepse ky i fundit e ka gradën më të lartë.

* * *

Zoti, për të treguar se i ka dhënë djallit afatin që ai i kërkoi kur e përzuri prej derës së mëshirës së vet, urdhëron e thotë:

«قَالَ أَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ (14) قَالَ إِنَّكَ مِنَ الْمُنظَرِينَ (15) قَالَ فَبِمَا أَغْوَيْتَنِي لَأَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ (16)»

[*Kàle endbirnij ilà joumi jubathùne. Kàle in'neke minel-mindharijne. Kàle febimà agvejtenij leak-uden'ne lehum siràtakel-mustekijme*]

Djalli, kur u përzua tha: «Më jep afat deri në ditën e kijametit (mos më vdis deri) kur ata do të ringjallen. Zoti i tha: "Ti je nga ata, që u është dhënë afat". Atëherë djalli tha: "O Zot! Për shkak që më largove prej mëshirës S'ate, unë gjithmonë (do të përgjoj në udhën Tënde të drejtë) dhe do t'ua humb atyre udhën».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë: "Kufri i djallit është kufr" inati dhe jo prej padijes, sepse vetë ai e pohon se udha e Allahut, është e drejtë dhe udha që ka zënë ai, është e humbur.

Shkronja «b» në fjalën «Febimà agvejtenij» mund të jetë për betim. Atëherë kuptimi i ajetit është:

O Zot, betohem për shkatarrimin tim me «igvà» se unë do të mundohem me sa fuqi të kem, për ti nxjerrë ata prej udhës së drejtë.

"Përgjimi i djallit në rrugën e drejtë" është për të treguar se ai do ti vazhdojë gjithmonë ngatërresat e veta.

Bejzaviu thotë se djalli e ka treguar fare hapur se do të përgjojë njerëzit në udhën e tyre, si ata që dalin të presin rrugën për të grabitur botën. Prandaj, kurdoherë duhet të jesh syhapur ndaj ngacmimeve të tij, sepse ai nuk humb asnjë rast për të ndërsyer njerëzit në të keqen, sipas aftësive që ata të kenë. Kështu p.sh., disave u pret udhën e besimit e i shtyn në kufr; disave u pret hovin e ibadetit dhe i nxit në punë të liga; disa të tjerë i shtyn në padrejtësi dhe disa të tjerë i shtyn të bëjnë ibadet për sy e faqe të botës. Prandaj duhet parë mirë që të mos gabohesh prej djallëzive të tij.

* * *

Zoti vazhdon të tregojë fjalët e djallit:

«ثُمَّ لَا تَأْتِيَنَّهُمْ مِّنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ
وَعَنْ شَمَائِلِهِمْ وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ (17)»

[Thum'me leàtijen'nehum min bejni ejdijhim ue min khalfihim ue an ejmànihim ue an
shemàilihim ue là texhidu ektherehum shàkirijne]

"Pastaj do t'u vij atyre nga përpara e pas shpine, nga e djathta e nga e majta e tyre dhe kështu nga çdo anë do ti gaboje dhe shumicën e tyre nuk ke për ti gjetur falënderues".

Kuptimi: Pasi unë të qendroj në udhën e tyre, doemos që atyre do t'u vij nga përpara dhe do ti bëj që të dyshojnë për ahiretin; do t'u vij edhe nga mbrapa që t'ua zbukuroj dynjanë; do t'u vij edhe nga e djathta që t'ua lëshoj dyshime në punët e fesë; do t'u vij edhe nga e majta që t'ua bëj të këndshme punët e këqja. Do ta bëj këtë derisa ti bie në atë shkallë që Ti o Zot, shumicën e tyre nuk do ti gjeshe falënderues, por do ti gjeshe bukëshkelës.

Në tefsirin e Hazinit thuhet: meqenëse secili është nisur e drejtuar për në ahiret, u tha se njerëzit e kanë përpara ahiretin dhe me qenë se dynjanë e lanë pas, u tha se djalli i vjen atyre mbas shpine e i gënjen për punë të dynjasë.

Ibni Ab'basi thotë se fjala «Ejdijhim» (përpara), është për dynjanë, sepse njerëzit e kanë atë para sysh, kurse fjala «Khalf» (mbrapa) është për "ahiretin", sepse ai është i fshehur dhe kështu do të thonë: do t'u vij nga përpara dhe do t'ua zbukuroj dynjanë; do t'u vij mbas shpine dhe do t'ua bëj të vrazhdë ahiretin. Ose: «Ejdijhim» është për jetën që u ka mbetur, e djalli do që ti ndalojë e të mos bëjnë ibadet dhe, fjala «Khalf», është për "jetën e kaluar" dhe djalli do ti pengojë që të bëjnë teube. Sido që të jetë, ajeti tregon se djalli është përbetuar ta rrethojë njeriun nga të katër anët. Djalli nuk përmendi vetëm anën e sipërme e anën e poshtme, sepse: nga sipër do të vijë mëshira e Zotit, të cilën ai nuk mund ta pengojë, kurse anën e poshtme nuk e përmendi prej mendjemadhësisë që ka.

* * *

«قَالَ اخْرُجْ مِنْهَا مَذْذُومًا مَّدْحُورًا لِّمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ لَأَمْلَأَنَّ
جَهَنَّمَ مِنْكُمْ أَجْمَعِينَ (18)»

[Kàle-khruçh minhà medh'ùmen med'hùren lemen tebiake minhum ue le emle'en'ne
xheben'neme minkum exhmeijne]

Për mendjemadhësinë e djallit, Zoti tha:

«Dil prej andej i poshtëruar e i mallkuar! Betohe në Veten Time se do ta mbush xhehen'nemin me ty dhe bashkë me ty, edhe me të gjithë ata që të ndjekin ty».

* * *

Zoti, tregoi se e përzuri djallin me një çnderim të plotë. Për të treguar se ka urdhëruar Ademin të vendoset në xhen'net, Zoti urdhëron e thotë:

«وَيَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلَا مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ» (9)

[*Ue jà Ademu-skun ente ue zouxhekkel-xben'nete fekulà min hajthu shiëtumà ue là takrebà hàdhibi-sh'shexherete fetekùnà mine-dh'dhàlimijne*]

«O Adem! Ti me gruan tënde hyni në xhen'net, hani prej çdo mirësie, por mos i afroni kësaj peme, sepse atëherë bëheni prej keqbërësve».

* * *

«فَوَسْوَسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُورِيَ عَنْهُمَا مِنْ سَوْءٍ أَيْهَمَا...»

[*Fevesvese lehume-sh'shejtànu lijubdiye lehumà mà uùrije anhumà min sou'atìhimà...*]

«Ne i urdhëruam që të qendrojnë në xhen'net dhe të mos e hanë pemën atij druri. Por djalli i gabo i Ademin e Havanë, për ti zbuluar njëri-tjetrit vendet e turpshme...».

«...وَقَالَ مَا نَهَاكُمَا رَبُّكُمَا عَنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ إِلَّا أَنْ تَكُونَا مَلَكَينَ أَوْ تَكُونَا مِنَ الْخَالِدِينَ» (20)

[*Ue kàle mà nehàkumà rab'bukumà an hadhi-sh'shexhereteil'là en tekùnà melekejini eu tekùnà minel-kebàlidijne*]

«Dhe u tha atyre: Zoti juaj nuk ju ka ndaluar që të hani prej kësaj peme për gjë tjetër, veçse, nëse hani prej saj do të bëheni melekë «ose mbretër», ose prej atyre që rrinë përjetë në xhen'net. Por, meqenëse Zoti nuk i dëshiron për ju këto dy punë, ju ka ndaluar. Kështu, po të hani prej saj, do të bëheni melekë, ose do të rrini gjithmonë në xhen'net».

«وَقَاَسَمَهُمَا إِنِّي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِحِينَ» (21)

[*Ue kàsemehumà in'nij lekumà mine-n'nàsibijne*]

«Djalli nuk u mjaftua vetëm me ato fjalë, por edhe u betua para tyre duke u thënë: unë kurdoherë jam dashamirës e këshillues për ju, dëgjojeni fjalën time».

«فَدَلَّاهُمَا بِغُرُورٍ...»

[*Fedel'làhumà bigurùrin...*]

«Atëherë djalli i zbriti ata tek ajo pema, që ti gaboje ata me betimin e rremë që u bëri».

Kuptimi: djalli i hodhi ngacmime Ademit e Havasë që t'ua zbulonte atyre vendet e turpshme, dhe kështu i bëri ata të turpëruar para atyre që ishin në xhen'net, ashtu siç ishte vetë i turpëruar. Ai u mundua ti gabonte ata, duke u thënë: Zoti nuk ju ka ndaluar të hani nga ajo pemë për ndonjë gjë, veçse Ai nuk dëshiron që ju të bëheni melekë, ose të rrini përgjithmonë në xhen'net. Madje djalli u betua dhe tha: «Dëgjomëni mua, hani prej kësaj peme, se unë jam dashamirës dhe këshillues për ju». Kështu i gabo i me dhelperi e i zbriti prej gradës së lartë që kishin.

Fahri Raziu e Hazini thonë se fjala «ngacmim» dotëthotë: «përsërit fjalët tinëzisht».

Për mënyrën e ngacmimit, dijetarët kanë thënë fjalë të ndryshme, por shumica e interpretuesve kanë thënë se Ademi e Havaja kanë ardhur te dera e xhen'netit nga brenda dhe djalli nga jashtë atyre me tinëzi dhe i ka gabuar.

* * *

«...فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْءَاتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْمِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ وَنَادَاهُمَا رَبُّهُمَا أَلَمْ أَنْهَكُمَا عَنْ تِلْكَ الشَّجَرَةِ وَأَقُلْ لَكُمَا إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُبِينٌ (22)»

[Felem'mà dhàka-sh'shexherete bedet lebumà sou'atubumà ue tafikà jakhsifàni alejhimà min verekil-xhen'neti ue nàdàhumà rab'buhumà elem enbekumà an tilkume-sh'shexhereti ue ekul lekumà in'ne-sh'shejtàne lekumà aduv'vun mubijnun]

«Kur ata e hëngrën pemën e atij druri dhe ia ndien shijen, atyre iu dukën vendet e turpshme dhe prej turpfit, se e dinin që dukja e atyre vendeve është e keqe, i mbuluan me gjethe të drujrëve të xhen'netit. Por Zoti i foli atyre:

A nuk ju'a pata ndaluar të hani prej asaj peme? A nuk ju pata thënë se djalli është armik fare i qartë për ju ». Përse, pra guxuat një gjë të ndaluar?

Fahri Raziu e Hazini thonë se Ademi e Havaja në xhen'net ishin të veshur me rroba prej nuri (drite) dhe nuk ia shihnin njëri-tjetrit vendet e turpshme. Por, posa hëngrën prej pemës së atij druri, u zhveshën prej nurit dhe u doli trupi në shesh.

Ajeti tregon se zbulimi i vendeve të turpshme ka qenë punë e dobët edhe në kohën e Ademit, ajeti tregon gjithashtu se Ademi e Havaja, sapo janë zhveshur, menjëherë janë munduar të mbulojnë ato.

Disa thonë se janë mbuluar me gjethe fiku, duke i vënë ato palë-palë.

* * *

«قَالَا رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ (23)»

[Kàlà rab'benà dhalemnà enfusenà ue in lem tagfir lenà ue terhamnà lenekùnen'ne minel-kehàsirijne]

«Ata thanë (me lutje): o Zoti ynë! Ne i bëmë padrejtësi vetes sonë dhe, në qoftë se Ti nuk na fal e nuk na mëshiron, patjetër që ne do të behemi prej të dëmtuarve».

Bejzaviu thotë: ky ajet tregon se njeriu mund të ndëshkohet edhe pse bën një faj të vogël, nëse atij nuk i falet faji; gjithashtu, tregon se faji i Ademit e i Havasë, edhe pse qe prej fajeve të vogla, thanë: «Nëse Zoti ynë nuk na fal, ne shkatërrohemi».

* * *

«قَالَ اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ» (24) قَالَ فِيهَا تَحْيَوْنَ وَفِيهَا تَمُوتُونَ وَمِنْهَا تُخْرَجُونَ» (25)

[Kàle-hbbitù baèdukum libaèdin aduv'un ue lekum fil-erdi mustekarr'rrun ue metàun ilà hijnin. Kàle fjbhà tahjounne ue fjbhà temùtùne ue minhà tukebrexbhùne]

«Zoti u tha: zbrisni prej xhen'netit duke qenë armiq të njëri-tjetrit! Faqja e dheut është vend qendrimi për ju deri në një kohë të caktuar dhe për ju aty ka ushqim. U tha: aty do të jetoni, aty do të vdisni dhe prej saj do të nxirreni».

Kuptimi: posa djalli gaboi Ademin e Havanë, ata i kërkuan ndjesë Zotit, duke pranuar fajin që bënë dhe, Zoti u tha Ademit, Havasë e djallit:

«Zbrisni në faqen e dheut duke qenë amiq të njëri-tjetrit; për ju në tokë ka vendbanim e ushqim deri në ditën e kijametit. Pasi i tregoi vendbanimin u tha:

«Ju do të jetoni në dynja dhe në fundin e jetës, aty do të vdisni dhe ditën e kijametit, prej tokës do të ngjalleni e do të dilni».

Urdhri për zbritje në këtë ajet, u është dhënë Ademit, Havasë dhe djallit; pra, nënkuptohet se ndërmjet bijve të Ademit e djallit do të vazhdojë një armiqësi e rreptë deri në ditën e kijametit.

* * *

Zoti, i tregoi Ademit se vendi i qendrimit për të është faqja e dheut. Për të treguar se Ai në Tokë ka zbritur gjithçka që u nevojitet fëmijve të Ademit, Zoti urdhëron e thotë:

«يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُؤَارِي سَوْءَ أَعْيُنِكُمْ وَرِيشًا وَلِبَاسُ التَّقْوَىٰ ذَٰلِكَ خَيْرٌ ذَٰلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَعَلَّهُمْ يَذْكُرُونَ» (26)

[Jà benij Ademe kad enzelnà alejkum libàsen jùvàrij sou'àtikum ue rijsben ue libàsut'takvâ dhàlike khajrun dhàlike min àjàti-l'lâhi leal'lehum jedh'dbek'kerûne]

«O bij të Ademit! Ne, me madhërinë Tonë kemi zbritur për ju rroba, që ju të mbuloni vendet e turpshme dhe rroba stolisjeje, por rroba e takvasë⁶⁹ është më e dobishme se ato dhe kjo është nga shenjat e mirësisë së Zotit për t'u këshilluar, që ata ta mbajnë ndërmend këtë mirësi».

Shpjegime

Kur Zoti zbriti Ademin e Havanë në faqen e Dheut, krijoi edhe rrobat, për të cilat ata kanë nevojë fetare e jetësore. Ajeti tregon se rrobat janë një mirësi e madhe për njerëzit, sepse ato duhen për të mbuluar vendet e turpshme dhe për t'u ruajtur nga të ftohtët e nga të nxehtët. Prandaj kurdoherë e kemi për detyrë të falenderojmë për të. Në ajet thuhet «Enzelnà» - e kemi

⁶⁹ Takuà – të kesh frikë Zotin, të dish se Ai është Një e i Vetëm, të besosh Zotin, të kesh ndjenjën e turpit.

zbritur për ju. Fjala «enzelnà», është ose në kuptimin e fjalës «khalaknà» - e kemi krijuar, ose në kuptimin e vet të mësipërm, e kemi zbritur për ju. Meqenëse rrënja e të gjitha begative është qielli, është thënë se "rrobat i kemi zbritur prej qiellit."

Fjala «rijshen» Ibni Ab'basi thotë se është fjalë absolute në kuptimin e "mallit", ose "të gjitha sendet ushqimore të njeriut", ose "rroba stolije për veshje e për shtroje". Sipas kuptimit të fundit, ajeti do të thotë: «O bij të Ademit! Ne, me madhërinë Tonë kemi zbritur për ju dy lloje rrobash: rroba me të cilat ju mbuloni vendet e turpshme dhe rroba me të cilat zbukuroheni e dukeni të bukur».

«Libàsu-t'takvà» - rroba e devotshmërisë – është për rrobë me të cilën mbulohen vendet e turpshme, ose për veshjen që përdorej në luftë, ose për rrobat që përdoren në faljen e namazit.

Fahri Raziu, Bejzaviu e Hazini thonë se "rroba e takvàsë", është për besimin, sepse me anën e (ijmànit) besimit, besimtari e ruan veten prej xhehen'nemit, ose për punët e mira, ose për frikën ndaj Zotit, e cila është kreu i të gjitha punëve të mira, ose për turpin dhe ruajtjen e nderit e të dinjitetit.

Sipas këtyre kuptimeve që janë shëmbëllyer me rrobën, ajeti do të thotë: «O bij të Ademit! Ne, pa dyshim, kemi zbritur për ju një rrobë tjetër, me të cilën ju stoliseni e zbukuroheni, dhe rroba e besimit, e frikës ndaj Zotit, e punëve të mira dhe e turpit që i shëmbëllen rrobës së vërtetë, e cila të ruan për të gjitha dëmeve të dynjasë e të ahiretit, është më e mirë se veshja që ju ruan në luftë, ose se rroba që ju ruan prej të ftohtit e prej të nxehtit.

* * *

«يَا بَنِي آدَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُم مِّنَ الْجَنَّةِ يَنزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْءَ اتِهِمَا إِنَّهُ يَرَاكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ إِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ (27)»

[Jà benij Ademe là jeftin'nekumu-sh'shejtànu kemà akbrexhe ebevejkum minel-xhen'neti jenzj'u anbumà libàsebumà lijurijehumà sou'atibimà in'nebù jeràkum huve ue kabijlhubù min hajthu là terounebum in'nà xbealne-sh'shejàtijne euljàe lil'ledbijne là juëminùne]

«O bij të Ademit! Le të mos jua ngrejë mendjen djalli, ashtu siç i nxorri prindërit tuaj prej xhennetit e u zhveshi rrobat që t'ua zbulonte vendet e turpshme! Sepse djalli dhe soji i tij ju shohin ju, kurse ju nuk i shihni ata. Ne i kemi krijuar djajtë që të jenë miq të atyre që nuk besojnë».

Kuptimi: o bij të Ademit! Ashtu siç i nxori djalli prindërit tuaj prej xhennetit, le të mos hedhë edhe ndër ju ngatërresa që ju lënë pa xhen'net! Ai u bë shkak që Ademi e Havaja të nxirren prej xhennetit, që është vend i qetë dhe të zbresin në këtë tokë, e cila është vend ngatërresash; djalli aq

tepër ua mori mendjen prindërve tuaj, sa u bë shkak edhe për zbulimin e vendeve të tyre të turpshme. Pra, o bij të Ademit! Duhet të ruheni nga dhelpëritë e djallit dhe ti luteni Zotit që t'ju ruajë prej tij, sepse djalli me të vetët ju shohin ju, kurse ju nuk i shihni ata. Prandaj duhet të nxirrni mësim nga pësimi që u ndodhi Ademit e Havasë dhe ti luteni Zotit me përvuajturi që t'ju ruajë prej sherrit të djallit. Ne i kemi bërë djajtë miq e shokë të atyre që nuk besojnë, të qafirëve prandaj le të mos ju gabojë djalli dhe le të mos jua stolisë punët e këqija, prandaj largohuni nga miqësia e djallit, mbajeni ndërmend kurdoherë ndodhinë e Ademit; mjafton kjo ndodhi për zgjimin tuaj; ruhuni prej djajve, sepse Zoti i ka krijuar ata në një mënyrë që ata ju shohin ju dhe ju nuk i shihni ata; djajtë dinë çdo hall tuajin, prandaj mund t'ju gabojnë edhe ju; pa ndihmën e Zotit nuk mund të ruheni prej tyre, prandaj kërkoni ndihmën e Zotit tuaj.

* * *

Zoti, për të treguar sjelljet e atyre që ndjekin djallin, urdhëron e thotë:

وَإِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَا آبَاءَنَا وَاللَّهُ
أَمَرْنَا بِهَا...»

[*Ue idhà fealù fàhisheten kàlù vexhednà alejhà àbàenà uell'llàhu emerènà bihà...*]

«Ata, miqtë e djallit, kur bëjnë ndonjë paturpsi, thonë se kështu e kemi gjetur prej prindërve tanë dhe se Zoti ka urdhëruar për atë punë...».

«...قُلْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ...»

«...Kul in'ne-ll'là là jeëmuru bilfahshài...»

«...Thuaju atyre: Zoti kurrë nuk e urdhëron paturpsinë...». Kështu hidheni poshtë fjalën e tyre.

«...أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ (28)»

... Etekùlùne ale-ll'làhi mà là taëlemùnè]

«A thoni në emër të Zotit një gjë që nuk e dini?»

Kuptimi: qafirët, që kanë zënë për miq djajtë, kur bëjnë ndonjë faj, të cilin Zoti e ka ndaluar, thonë: "Ne, kështu i kemi gjetur prindërit tanë ta bëjnë këtë punë dhe Zoti ka urdhëruar për të, sepse, po të mos kishte urdhëruar Zoti, prindërit tanë nuk do të vepronin kështu". I dashuri Im! Thuaju atyre: "Zoti kurrë nuk i urdhëron punët e këqija, prandaj qysh thoni ju në emër të Zotit gjëra që nuk i dini?"

Shpjegime

Për fjalën «fahisheh» disa kanë thënë se është për Tavafin, që ata e bënin lakuriq⁷⁰. Në të vërtetë, kjo fjalë përfshin të gjitha fajet e mëdha, që janë punë të turpshme për ata që kanë mendje të plotë dhe të kulluar.

Idhujtarët i bënin punët e këqija me qëllim adhurimi, duke u mbështetur në dy arsyt që tregojnë ajetin: 1. ata mbështeteshin në veprimet e prindërve dhe të stërgjyshërve të tyre. 2. Besonin se Zoti i ka urdhëruar ato punë.

Në këtë ajet Zoti nuk i përgjigjet arsyes së parë, sepse dihet se në çështjet e besimit nuk lejohet imitimi i të tjerëve (taklid), por duhen vëzhguar arsyet e logjikshme. Prandaj Zoti e lë këtë në heshtje dhe i thotë Pejgamberit që ti përgjigjet vetëm arsyes së tyre të dytë: rregulli i përhershëm i vendimit të Zotit është që Ai urdhëron vetëm punë të mira e morale të pëlqyeshme dhe jo punë të turpshme.

Prej fjalës «e tekulune», nënkuptohet se ajeti do të thotë: ju nuk mund të mëtoni se ju e keni dëgjuar vetë Zotin ti urdhërojë robtë që të bëjnë punë të këqija, sepse nuk është e mundur që ju ta dëgjoni fjalët e Zotit; por ju nuk keni dëgjuar as prej pejgamberëve të tillë urdhra, sepse ju e mohoni profetësinë. Pra, qysh guxonin të shpifni kundër Zotit gjëra që nuk i dini se i ka thënë?

* * *

Zoti tregoi se nuk ka urdhëruar punë të këqija. Për të treguar edhe se Ai ka urdhëruar drejtësi e punë të tjera të mira, urdhëron e thotë:

«قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ وَأَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ
وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ»
[Kul emerenij rab'bij bilkisti ue ekijmü vuxhûbekum inde kul'limesxhidin ued'ûhu
mukhlisijne lehu-d'dijne kemà bede'ekum teûdûne]

«I dashuri Im! Thuaju atyre: Zoti im më ka urdhëruar për drejtësi; ktheni edhe fytyrat tuaja kah Qabeja sa herë që të faleni dhe kudo që të bëni sexhde; dhe lutuni Atij me thjeshtësi qëllimi! Sepse Ai Zot, ashtu siç ju ka qitur në dritë herën e parë, po ashtu përsëri te Ai do të ktheheni».

* * *

«فَرِيقًا هَدَىٰ وَفَرِيقًا حَقَّ عَلَيْهِمُ الضَّلَالَةُ...»
[Ferijkan bedà ue ferijkan hak'ka alejhimu-d'dalàlete...]

«Ai, e ka udhëzuar njërën parti në rrugën e drejtë (sepse aty e kanë vënë në veprim dëshirën e tyre) dhe një parti tjetër (që kanë pëlqyer kufrin) ka meriuar humbjen». Pra, ditën e kijametit, kështu do të kthehen të dyja partitë.

⁷⁰ Këtë veprim e bënin idhujtarët e asaj kohe, duke thënë se ne nuk mund të rrotullohemi rreth Shtëpisë së Zotit të veshur me ato rroba me të cilat ishin falur e prandaj rrotulloheshin rreth saj lakuriq.

«...إِنَّهُمْ اتَّخَذُوا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَيَحْسَبُونَ
أَنَّهُمْ مُّهْتَدُونَ (30)»
[...in'nehumu-t'tekhadbu-sh'shejätijne eulijäe min] dūni-l'lāhi ue jahsebūne en'nehum
muhtedūne]

«Ata, duke e lënë Zotin, kishin marrë për miq djajtë dhe kujtojnë se kanë gjetur rrugën e drejtë».

Kuptimi: o i më i nderuari i profetëve! Thuaju atyre që mëtojnë se i paska urdhëruar Zoti në punë të turpshme: Zoti im, mua dhe gjithë robt e vet i ka urdhëruar për drejtësi, sepse të gjithë urdhrat e Tij janë të drejtë e të gjitha ndalimet e Tij janë të drejta, pa të meta e pa të tepërta. Ndër urdhërat e drejtë që ka dhënë Zoti janë: kthehuni në çdo falje, kah ana morale e Zotit dhe të mos prireni sa më një anë në anën tjetër; përluni dhe lutuni Zotit, me nijet vetëm për Atë dhe jo për faqe e sy të botës; jini të drejtë në bindje e në adhurim dhe fenë ta keni vetëm për Zotin e vërtetë, sepse Ai, ashtu siç ju krijoi herën e parë, po ashtu te Ai do të ktheheni ditën e kijametit; një grup prej jush e diktuan udhën e drejtë, duke arsyetuar me fillimin e krijimit të vet dhe kanë besuar ahiretin, kurse një grup tjetër kanë pëlqyer humbjen dhe janë bërë të merituar për atë humbje, sepse kanë marrë djajtë për miq dhe kanë lënë Zotin pas dore, kanë vepruar siç u ka thënë djalli dhe kujtojnë se janë në rrugën e drejtë. Mos jinni prej këtyre!

Shpjegime

Fahri Raziu dhe Hazini tregojnë prej Ibni Ab'basit se fjala «kist» - drejtësi - në këtë ajet, është për kelime Teuhidîn (fjalën e shehadetit), për të besuar se Zoti është Një e i Vetëm me të gjitha cilësitë e Tij. Pra, Zoti në këtë ajet urdhëron tri gjëra: 1. Të mësohen rregullat e besimit (Usûli i'etîkâdijeh); 2. në çdo falje të kthehemi kah ana e Qabes; 3. falja të kryhet vetëm për hir të Zotit.

Me frazën «Kemà bed'e'ekum teudūne» - ashtu siç ju ka filluar, ashtu do të ktheheni - theksohet se duhet të besohet ahireti.

Bejzaviu thotë se Zoti, për të vërtetuar se do të ngrihemi prej varresh, ringjalljen e ka shembëllyer me fillimin e krijimit. Kuptimi i kësaj fraze mund të jetë edhe:

Ashtu siç jeni krijuar prej dheut, përsëri po në dhe do të ktheheni. Ose: ashtu siç jeni krijuar herën e parë të zhveshur, po ashtu lakuriq do të dilni prej varresh. Ose: ashtu siç ishit në dynja dy partish, besimtarë e mohues, po ashtu do të ngriheni prej varresh dy partish, njëra e udhëzuar në rrugën e drejtë (hidàjet) dhe tjetra në udhën e humbjes (dalàlet).

Fraza «Ued'ùhu mukhlisijne lehu-d'dijne» do të thotë: në adhurime lutuni Zotit me thjeshtësi dhe mos pranoni dyfityrësinë (hipokrizinë) në asnjë punë tuajen e në asnjë veprim tuajin.

* * *

Zoti urdhëroi për drejtësi. Për të urdhëruar edhe për veshje, ngrënie e pije që janë brenda në fjalën drejtësi, Zoti urdhëron e thotë:

«يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا
وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ» (31)

[Jà benij Ademe kbudhù zjinetekum inde kul'li mesxhidin ue kulù ueshrebù ue là
tusrifù in'ne-ll'làhe là jubì'bul-musrifijne]

«O bij të Ademit! Merrni stolitë tuaja në çdo vend sexhdeje; vishni rrobat që ju mbulojnë vendet e turpshme sa herë të faleni. Dhe hani e pini prej të mirave që ju ka dhënë Zoti, por mos e teproni (mos bëni israf), sepse Zoti nuk i do ata që e teprojnë».

Kuptimi: Mbuloni vendet e turpshme, o bij të Ademit! Sa herë që të shkoni për t'u falur e për të bërë tavaf Qabenë, vishni rrobat që janë stolia juaj dhe hani e pini prej gjërave të lejuara (hallall), por mos e teproni duke kaluar në gjërat e ndaluara (haram) dhe duke shpenzuar hallallin me tepricë e jashtë kufirit, sepse Zoti nuk i do ata që e teprojnë.

Bejzaviu dhe Fahri Raziu thonë se fjala "zijnet" (stoli), është për "rrobat". Urdhri për të veshur rrobat (stolitë), është urdhër detyrimi (vuxhùb) që të mbulohen vendet e turpshme dhe vetvetiu del se lakuriqësia është haram. Gjithashtu, është vaxhib, detyrë të hahet e të pihet për të ruajtur jetën. Dhe, nëse dikush as nuk ha e as nuk pi dhe vdes nga uria, numërohet si vetëvrasës dhe bëhet i merituar për xhehen'nem. Dobësimi i vetes duke ndenjur pa ngrënë e pa pirë deri në atë shkallë sa njeriu nuk mund të kryejë faljen dhe detyrat e tjera, është haram. Sigurisht, është haram edhe të hahet e të pihet me tepri.

Në tefsirin e Nisaburiut tregohet se një mjek i krishterë e ka pyetur Ali Ibni Vakidiun: "Përse në Kur'an nuk duket ndonjë fjalë për diturinë mjekësore, kur dijet janë dy llojesh: dituri trupore dhe dituri fetare?

Ali Vakidiu i është përgjigjur: "Libri ynë i përfshinë dituritë e higjienës në një gjysmë ajeti" dhe i ka kënduar pjesën e ajetit: «Kulù ueshrebù ue là tusrifù» (Hani e pini dhe mos e teproni!) Mjeku i krishterë e ka pyetur përsëri: "Po ndër fjalët e shenjta të Pejgamberit tuaj, përse s'shihet ndonjë fjalë për punë mjekësie? Ali Vakidiu i ka thënë:

المعدة بيت الداء والحمية رأس كل الدواء واعط كل
بدن ما عودته

"Stomaku është fole e sëmundjesh dhe të ngrënë pak është kryet e çdo shërimi, jepi çdo trupi atë që ke bërë zakon me i dhënë." Atëherë, mjeku i krishterë ka thënë: "Libri dhe Pejgamberi juaj nuk i paskan lënë gjë Galeniusit për dijet higjienike".

* * *

Zoti tregoi se është vaxhib të vishemi e të mbulojmë vendet e turpshme dhe të hahet e të pihet, por Zoti nuk e do teprimin. Për të treguar edhe se nuk lejohet të ndalohet (të bëhet haram) ajo gjë që Zoti e ka bërë hallall, Ai urdhëron e thotë:

«قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَذَلِكَ نَفْصَلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ (32)»

[Kul men harr'rreme zijnete-ll'lahi-l'letij akhbrexhe li-ibadibi uet'taj'jibati mine-rr'rriqei
kul hije lil'ledhijne àmenù fil-hajati-d'dun'ja khàlisaten joumel-kijàmeti kedhàlike
nufes'silul-àjati likoumin jaëlemüne]

«Thua ju atyre: kush i ka ndaluar stolitë e Zotit, (gjithëfarë) rrobash që ka qitur Ai për robtë e vet dhe prej ushqimeve të pastra? Thua ju se ato (rrobat e ushqimet), duke qenë të posaçme për besimtarët ditën e kijametit, Ai ua ka dhënë atyre edhe në jetën e dynjasë. Ja, kështu i shpjegojmë ajetet Tona për atë komb që di arsyet e dispozitat».

Ashtu siç thotë Bejzaviu, fjala «zijnet» - stoli – në këtë ajet përfshin të gjitha ato rroba të punuara prej pambuku, mëndafshi, leshi dhe prej filli bimësh të tjera dhe të gjitha sendet që njeriu i ka për stoli e për zbukurimin e trupit, si kuaj e të tjera, deri në krehërin e në gërshërët. Fjala «taj'jibât» - të mirat - përfshin ngrënien, pirjen, martesën e të tjera gjëra të këndshme. Pra, prej ajetit nënkuptohet se me përjashtim të atyre gjërave që janë ndaluar me arsye sheriati ligjore (delàili sher'ij'jeh), të gjitha gjërat që janë për dobi të njeriut, janë hallall.

Fahri Raziu e Nisaburiu thonë se kuptimet e mësipërme të dy fjalëve – zijnet dhe taj'jibât – i vërteton edhe kjo fjalë e shenjtë e Pejgamberit:

Një ditë Osman ibni Madh'uni i thotë Pejgamberit: "Jà Resule-ll'lah! Dëshiroj të tredhem e të largohem nga shijimi i afrimit me gratë!". Pejgamberi i tha: «Agjërimi i um'metit tim mjafton për ti larguar ata nga shijimi i afrimit me gruan».

Osmani: "Dua të futem në ndonjë shpellë e të bëhem si murg (ràhib).

Pejgamberi: «Murgëria e um'metit tim, është pritja e namazit në xhami».

Osmani: "Dua të bëhem turist (sej'jah)."

Pejgamberi: «Shëtija (turizmi) e um'metit tim është lufta (xhihàdi) dhe vajtja në Qabe (haxhxi)».

Osmani: "Dua ta lë pasurinë që kam në dorë."

Pejgamberi: «Pasi të ushqesh veten e familjen, në qoftë se të tepron gjë, atë ndaje për të varfrit».

Osmani: "Nuk dua t'u afrohem grave."

Pejgamberi: «Një mysliman kur bie me gruan, ose me robërshën dhe Zoti i fal fëmijë, me atë fëmijë ai gëzohet në dynja dhe e ka për shokë ndërmjetësues (shefà'atçi) në ahiret».

Osmani: "Dëshiroj që të mos ha mish."

Pejgamberi: «Zoti më ka urdhëruar nëpërmjet Xhibrijlit të ha gjëra ushqimore të pastra (taj'jibât)».

Ky kuvendim i Pejgamberit me Osmanin tregon hapur se të gjitha stolitë janë hallall prej Zotit dhe të lejuara prej Pejgamberit; përjashtohen vetëm ato gjëra që janë të ndaluara me shariat.

* * *

Tani, për të treguar disa prej gjërave të ndaluara, Zoti urdhëron e thotë:

«قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّي الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنٌ
وَإِثْمٌ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَنْ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ
بِهِ سُلْطَانًا وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ (33)»

[Kul in'nemà harr'rreme rab'bijel-fevâhishe mà dbahere minhà ue mà betane uel-ithme
uel-bagje bigajril-hak'ki ue en tushrikù bil'llâhi mà lem junez'zil bibi sultànen ue en
tekùlù ale-ll'llâhi mà là taëlemùne]

«Thuaju, o i më i nderuari i profetëve atyre idhujtarëve që bëjnë tavaf Qaben lakuriq dhe që bëjnë haram të mirat e Zotit: Zoti im ka bërë haram vetëm punët e turpshme që bëhen hapur, ose fshehtas, fajet e kryengritjet pa të drejtë, vënien shok Zotit, për të cilën Ai s'ka zbritur asnjë arsye, dhe të thoni kundër Zotit ato që nuk i dini».

Kuptimi: I dashuri Im! Thuaju atyre se Zoti nuk i ka bërë haram gjërat e lejuara pse thoni ju se ato janë haram; por Ai ka ndaluar vetëm punët e këqija që bëhen hapur si kufrin, padrejtësinë, sharjet, përgojimet, etj, si dhe fajet që bëhen fshehurazi, si, dyfytërsia (nifaku), imoraliteti etj. Pra, me një fjalë, Zoti im ka bërë haram në mënyrë të prerë të gjitha fajet e mëdha e të vogla; ka ndaluar edhe kërkimin e një sendi prej tjetrit pa të drejtë; ka ndaluar ti vihet shok Zotit, kur Ai nuk ka zbritur asnjë argument se ka shok; ka ndaluar thëniet tuaja, për diçka që Zoti nuk e ka thënë, p.sh., thoni Zoti e ka bërë haram diçka, kur Zoti nuk e ka bërë haram me të vërtetë.

Fahri Raziu, Fet'hul-Bejani dhe Hazini thonë se «fâhishe» quhen fajet e mëdha dhe «ithm» quhen fajet e vogla. Pra, të gjitha gjërat e veprimet e ndaluara janë përmbledhur në këto dy fjalë; Ato që janë përmendur pastaj, si shirku e zullumi, janë përmendur për të theksuar të keqen e madhe që kanë dhe janë krimet më të mëdha.

* * *

Zoti tregoi hallallet e haramet. Për të treguar edhe se çdo komb e çdo njeri ka një «exhel» - minutë të fundit, e cila as nuk vonohet e as nuk shpejtohet e prandaj për ti nxitur njerëzit që të kryejnë detyrat e veta, Zoti urdhëron e thotë:

«وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ» (34)

[Ue likul'li um'metin exhelun feidhà xhàe exheluhum là jesteëkhirùne sà'aten ue là jestakdimùne]

«Çdo um'met ka një exhel të caktuar te Zoti. Dhe kur atyre t'u vijë exheli, nuk u vonohet dhe nuk shpejtohet asnjë minutë». Prandaj çdo popull e çdo njeri mbaron në kohën e caktuar dhe s'është e mundur që dikush të vdesë para ose pas asaj kohe.

Fahri Raziu thotë se ky ajet, mund të ketë ardhur për dy gjëra: 1. Për çdo komb që përgënjeshtroi prefetët, ka një kohë të caktuar për zhdukjen e atij kombi dhe, kur të vijë ajo kohë, s'është e mundur të vonohet, as edhe një minutë. Sipas këtij kuptimi, ajeti frikson popullin e Mek'kës dhe i thotë: mos kërcënoni se nuk ju vjen ndëshkimi në atë çast që përgënjeshtroi Pejgamberin, sepse patjetër do të zhdukeni, por, në kohën e caktuar. 2. Ky ajet ka ardhur për të treguar se çdo njeri ka një minutë të fundit, ka një exhel që nuk i vonohet. Pra, nënkupetohet prej ajetit se edhe i vrari, p.sh. vdes me exhelin e vet.

* * *

Zoti tregoi se çdo popull ka një kohë të fundit të caktuar. Për të treguar se për ata që i respektojnë detyrat nuk ka frikë e hidhërim në ahiret, Zoti urdhëron e thotë:

«يَا بَنِي آدَمَ إِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ رُسُلٌ مِّنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي فَمَنْ آتَقَى وَأَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ» (35)

[Ja benij Ademe im'mà jeëtijen'nekum rusulun minkum jekus'sùne alejkum àjàtij femeni-t'tekà ue asleha felà kboufun alejhim ue là hum jahzenùne]

«O bij të Ademit! Kur t'ju vijnë pejgamberë prej jush, të cilët ju tregojnë ajetet e Mia, për këdo që të ruhet e të ndreqë moralin, s'ka as frikë e as hidhërim». Përse? Sepse ata i kanë pranuar ajetet Tona, janë ruajtur nga përgënjeshtrimi dhe e kanë ndrequr moralin, duke iu bindur pejgamberëve. Për të tillë njerëz në ahiret s'ka as frikë e as hidhërim.

«وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ» (36)

[Uel'ledbijne kedh'dhebù bi àjàtinà uestekberù anhà ulàike as'hàbu-n'nàri hum fijhà kbàlidùne]

«E, ata farë njerëzish që përgënjeshtroan ajetet Tona, u mbajtën me të madh dhe nuk i pranuan ato ajete, këta janë banorët e xhehen'nemit, ku do të qendrojnë përjetë».

«فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ أُولَٰئِكَ يَنَالُهُمُ نَصِيبُهُمْ مِّنَ الْكِتَابِ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَتْهُمْ

رُسُلْنَا يَتَوَفَّوْنَهُمْ قَالُوا أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ
قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا وَشَهِدُوا

عَلَى أَنْفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ (37)»

[Femen adhlelu mim'meni-fterà ale-ll'làhi kedhiben eu kedh'dhebe bi àjàtibí ulàike
jenàlubum nesijbubum minel-kitàbi bat'tà idhà xhàet'bum rusulunà jetevef'founehum
kàlù ejne mà kuntum ted'ùne min duni-l'làhi kàlù dal'lù an'nà ue shebidù
alà enfusibim en'nehum kànù kàfirijne]

«Dhe, kush është më keqbërës se ai njeri që bën shpifje për Zotin, ose përgënjeshtrohet ajetet e Tij? Ata arrijnë pjesën e tyre që është shkruar e vendosur për ta. Dhe ata më në fund, kur t'u vijnë të dërguarit Tanë për t'ua marrë shpirtin, do t'u thonë: «Ku janë ato që ju i adhuronit përveç Zotit?» Ata do të thonë: «Të adhuruarit tanë na kanë humbur nga sytë dhe nuk po i shohim në këtë farë kohe; ata dëshmojnë për veten e tyre se ishin mohues».

Kuptimi: Kush është e kush mund të jetë më keqbërës se ai që i vë shok Zotit dhe i ngjit Atij gjëra të atilla, prej të cilave Ai është plotësisht i pastërt? Kush është e kush mund të jetë më keqbërës se ai njeri që përgënjeshtrohet argumentet Tona që tregojnë Njësimin e Zotit dhe Kur'anin? Ja, këta keqbërës që shpifin kundër Zotit, ose që përgënjeshtrojnë ajetet e Tij, marrin atë ndëshkim që është shkruar për ta në Leuhi Mahfudh dhe, më në fund, kur atyre t'u vijnë melekët Tanë për t'u marrë shpirtrat, i pyesin si për qortim: «Ku janë ata që ju i adhuronit përveç Zotit? Thirrini ata që të vijnë e t'ju shpëtojnë prej ndëshkimit!» Por qafirët, përballë kësaj pyetjeje do të thonë: «Të adhuruarit tanë, pasi na nxorën nga udha e drejtë, tani na kanë humbur nga sytë dhe s'duken». Do të dëshmojnë me këtë mënyrë se ata ishin qafirë.

«قَالَ ادْخُلُوا فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ مِنَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ
فِي النَّارِ كُلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَعَنَتْ أُخْتَهَا حَتَّى إِذَا ارْكَبُوا
فِيهَا جَمِيعًا قَالَتْ أَخَرَاهُمْ لِأَوْلَاهُمْ رَبَّنَا هَؤُلَاءِ أَضَلُّونَا
فَأْتِهِمْ عَذَابًا ضِعْفًا مِّنَ النَّارِ قَالَ لِكُلِّ ضِعْفٌ وَلَكِن لَّا
تَعْلَمُونَ (38)»

[Kàle-dkbulù fij umemin kad khalet min kablikum minel-xhin'ni uel-insi fi-n'nàri
kul'lemà dekhalet um'metun leanet ukbtehà bat'tà idhe-d'dàrekù fijhà xhemij'an kàlet
ukbràhum liulàhum rab'benà hàulàì edal'lùnà feàtibim abdàben diëfen mine-n'nàri kale
likul'lin diëfun ue lakin là taëlemùne]

«Zoti do t'u thotë qafirëve: «Hyni brenda në xhehen'nem edhe ju ndër popujt e kaluar para jush prej xhinëve e prej njerëzish!» Sa herë që të futet një turmë, mallkon vëllezërit e fesë së vet. Më në fund, kur aty të bashkohen të gjithë, të pasmit do të thonë për të parët: «O Zoti ynë! Këta na nxorën ne prej udhës së drejtë, prandaj atyre jepja të dyfishuar ndëshkimin në zjarr! Zoti do t'u thotë: secili prej jush dyfish e ka ndëshkimin, por ju nuk e dini».

«وَقَالَتْ أُولَاهُمْ لَأُخْرَاهُمْ فَمَا كَانَ لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ
فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ (39)»

[*Ue kalet ulàhum liukhràhum femà kàne lekum alejnà min fadlin fedbùkul-adhàbe
bimà kuntum teksibùne*]

«Edhe të parët do t'u thonë të pasmëve: ju nuk kishit ndonjë privilegj mbi ne! Përse ne të na bëhet ndëshkimi dyfish? Ndijeni ndëshkimin e xhehen'nemit si dënim për punët që keni bërë».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë se për thënien e përmendur në fillim të këtij ajeti, disa kanë thënë se ajo është fjalë e një meleku me lejen e Zotit; por e vërteta është se atë fjalë do t'ua thotë vetë Zoti atyre që i kanë vënë shok Atij, kanë bërë shpifje kundër Tij dhe kanë përgënjeshtuar ajetet e pejgamberët e Tij.

«Futi në xhehen'nem bashkë me ata qafirë të njerëzve e të xhinëve që kanë kaluar para jush!»

Fjala «fij umemin» - ndër popujt – është në kuptimin e fjalës «Mea umemin» domethënë, bashkë me popujt e kaluar.

Ajeti tregon se futja e qafirëve në xhehen'nem do të jetë grupe-grupe dhe jo të gjithë përnjëherësh.

Fraza: «kul'lemà dekhalet um'metun leanet ukhtehà», dotëthotë: ata që janë në xhehen'nem, mallkojnë njëri-tjetrin dhe secili do të akuzojë shokun, të shfajësojë veten dhe të njihet i pafajshëm. Pra, çdo grup mallkon bashkëfetarët e vet; bie fjala, idhujtarët mallkojnë idhujtarët e tjerë dhe të tjerët, po ashtu mallkojnë vëllezërit e fesë së tyre, derisa të mblidhen të tërë. Atëherë, ata që kanë hyrë më mbrapa, ankohen kundër atyre që kanë hyrë më përpara dhe lutën që t'u dyfishohet ndëshkimi, duke thënë se «këta na kanë nxjerrë ne prej udhës së drejtë, prandaj le të vuajnë edhe një ndëshkim për atë punë». Por Zoti do t'u përgjigjet për t'ua hedhur poshtë atyre lutjen:

«Secili prej jush e ka ndëshkimin dyfish: një ndëshkim se ka bërë kufër dhe një ndëshkim se ka imituar parinë dhe nuk ka ndjekur profetët».

Grupin e pasëm, është për ata që hyjnë më pas në xhehen'nem dhe, atëherë «grupi i parë», është për «ata që kanë hyrë aty herën e parë»; ose «të parët», është për «parinë që kishte kombi në dyn'ja» dhe «të pasmit», është për «vegjëlinë që ndiqnin parinë»; ose: «Të parët» është për «ata që kanë kaluar më parë në atë fe»; atëherë «pasmit», është për ata që kanë imituar të parët; pra, nënkuptohet se fëmijët do të ankohen kundër prindërve të vet.

Ky ajet është prurë për të frikësuar qafirët dhe për të ndaluar fajtorët nga gjynahet, sepse ata farë njerëzish, kur të shohin ndëshkimin në ahiret, do t'ia hedhin fajin shoku-shokut dhe do të mallkojnë njëri-tjetrin, siç ndodh shpesh edhe këtu në dynja që, kur ndonjë punë nuk përfundohet me të mira, atëherë vepruesit mundohen të shfajësojnë veten dhe t'ia hedhin fajin kujt të munden dhe, kështu hapen dyert e sharjes e të grindjes.

* * *

Zoti, pasi tregoi disa rrethana të fajtorëve për të plotësuar edhe frikësimin e kërcënimit mbi ata, urdhëron e thotë:

«إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا تُفْتُحُ لَهُمُ
أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ
الْخِيَاطِ وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُجْرِمِينَ (40) لَهُمْ مِنْ جَهَنَّمَ مِهَادٌ
وَمِنْ فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ وَكَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ (41)»

[In'ne-l'ledhijne kedh'dhebù bi àjàtinà uestekberù anhà là tuftehu lehum ebvâbu-s'semà'i
ue là jedkbulûnel-xhen'nete bat'tà jelixhel-xhemelu fîj sem'mil-khijàti ue kedhàlike
nexhzil-muxhbrimijne. Lehum min xheben'neme mihâdun ue min foukibim gavâshin ue
kedhàlike nexhzi-dh'dhàlimijne]

«Për ata farë njerëzish që përgënjeshtrojnë ajetet Tona, të cilat tregojnë Njësimin Tonë dhe prej mendjemadhësisë nuk i pranojnë ato ajete (veçanërisht krenohen e nuk pranojnë Kur'anin), nuk hapen dyert e qiellit (atyre nuk u dëgjohet lutja) dhe nuk hyjnë në xhen'net, më sa të futet deveja në vrimën e gjilpërës (nuk mund të hyjnë ata në xhen'net), kështu i ndëshkojmë fajtorët. Për ata ka shtroje prej zjarri dhe mbulesë prej zjarri (pra zjarri do ti rrethojë kokë e këmbë); kështu do ti ndëshkojmë keqbërësit».

* * *

«وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا
وُسْعَهَا أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (42)
وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غَلٍّ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ
الْأَنْهَارُ...»

[Uel'ledhijne àmenù ue amilu-s'sàlibàti là nukel'lifu nefsen il'là vus'ahà ulàike as'hàbul-
xhen'neti hum fîjhà khàlidûne. Ue nezàenà mà fîj sudûrihim min gil'lin texhrij min
tahtihimul-enbàru...]

«Edhe ata njerëz që besuan (Njësinë e Zotit dhe profetësinë e Pejgamberit) dhe bënë punë të mira (vepruan sipas urdhrave të tyre dhe i kryen detyrat). Ne nuk detyrojmë asnjë njeri, veçse sa ai mund të bëjë me lehtësi; ata janë të xhen'netit, ku do të qëndrojnë gjithmonë. Ne, me madhërinë Tonë u'a nxjerrim edhe atë që kanë në zemrat e tyre (si, mëri, smirë, armiqësi e të tjera vese të këqija dhe i lëmë aty për jetë të kulluar, që të mos kenë grindje me shoku-shokun dhe të rrinë të qetë); poshtë pallateve të tyre rrjedhin lumenj...» dhe kështu e kanë gëzimin të plotë.

Shpjegime

Fraza «Là nukel'lifu nefsen il'là vus'ahà» - Ne nuk detyrojmë asnjë njeri, veçse sa ai mund të bëjë me lehtësi – tregon se njeriu ka aftësi të fitojë punën e vet, sepse, po të ishte ashtu siç thotë xheberitë, që njeriu nuk mund

të bëjë ndonjë punë, – atëherë, nuk do të kishte kuptim e dobi detyrimi i njeriut me sa ka fuqinë.

Në tefsirin e Hazinit thuhet se përballë derës së xhen'netit gjendet një pemë, përfund së cilës rrjedhin dy lumenj. Ata që do të hyjnë në xhen'net, kur të arrijnë te ajo pema, do të pinë ujë prej njërit lumë dhe t'u shpëlahet zemra prej mërisë e prej mllëfit kundra shoku-shokut dhe nuk do të mbetet asnjë armiqësi ndërmjet tyre; në lumin tjetër do të lajnë trupin dhe nuk nuk do t'u ngelet asnjë lloj papastërtie në shtat dhe kështu hyjnë në xhen'net të pastërt e zbukuruar.

Buhariu tregon një hadith sheriff, ku thuhet se ata që do të hyjnë në xhen'net, pasi të shpëtojnë prej zjarrit, do ti ndalojnë mbi një urë ndërmjet xhen'netit e xhehen'nemit; aty do të hallallosen me shoku-shokun; kështu lejohen të hyjnë në xhen'net të pastruar e të kulluar, sepse xhen'neti është vend i pastër, ku s'mund të hyjnë të ndyrët.

* * *

Zoti, për të treguar se ata të xhen'netit, pasi të futen në xhen'net, do të falënderojnë Zotin, urdhëron e thotë:

«...وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ لَقَدْ جَاءَتْ رَسُولُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ وَنُودُوا أَنْ تِلْكَمُ الْجَنَّةُ أَوْرَثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ (43)»

[*Ue kàlul-bamdu lil'làhi-l'ledhij bedànà lihàdhà ue mà kun'nà linehtedij loulà en bedàne-ll'llàhu lekad xhàet rusulu rab'binà bilhak'ki ue nùdù en tilkumul-xhen'netu ùrithtumùhà bimà kuntum taëmelùne*]

«E ata do të thonë (posa të hyjnë në xhen'net): «Lavdërimet e falënderimet janë vetëm për Zotin që na bëri të arrijmë këto mirësi të mëdha, sepse ne nuk do t'ia arrinim kurrë këtyre, nëse nuk do të na kishte udhëzuar Zoti në rrugën e drejtë, betohemi në Zotin e vërtetë se peygamberët e Zotit tonë na i kanë prurë fjalët drejt. Dhe, atyre u thuhet nga ana e Zotit: «Ky është xhen'neti që e trashëguat për punët që kini bërë!»

Kuptimi: kur besimtarët të hyjnë në xhen'net, posa të shohin mirësitë e Zotit, për ta falënderuar Atë, do të thonë: «Lavdrimet e falënderimet janë vetëm për Zotin e vërtetë që na i dha këto grada të larta e këto shpërblime të mëdha; Ai na i pruri mbarë punët e mira që bënë që të hynim në xhen'net; të mos të ishte udhëzimi i Zotit, ne me kokën tonë, kurrë nuk e gjenim udhën e drejtë; betohemi në Zotin e vërtetë se peygamberët e Zotit na i patën treguar fjalët drejt». Atyre u thuhet nga ana e Zotit:

U bëtë trashëgimtarë të këtij xhen'neti që shihni, në saje të punëve të mira që keni bërë.

Në tefsirin e Hazinit tregohet një hadith sherijf i transmetuar prej Muslimit se Peygamberi ka thënë: «*Kur banorët e xhen'netit do të hyjnë në xhen'net,*

një melek thërret e thotë: o banorë të xhen'netit! Për ju ka gjallje dhe nuk ka më vdekje, ka shëndet dhe jo sëmundje, ka rini dhe jo pleqëri, ka gëthfarë të mirash dhe jo më vuajtje e dëshpërime». Pra, thuhet se kjo fjalë e shenjtë, interpreton ajetin lartpërmendur.

* * *

Zoti, për të treguar edhe bisedimet që do të zhvillohen ndërmjet banorëve të xhen'netit e banorëve të xhehen'nemit, urdhëron e thotë:

«وَنَادَىٰ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابَ النَّارِ أَن قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا قَالُوا نَعَمْ...»

[Ue nàdà as'hàbul-xhen'neti as'hàbe-n'nàri en kad vexhednà mà veadenàrab'bunà
hak'kan fehel vexhedtum mà veade rab'bukum hak'kan kàlù neam...]

«Banorët e xhen'netit u thërrasin banorëve të xhehen'nemit e u thonë: «Ne e gjetëm të vërtetë premtimin e Zotit tonë. Po ju a e gjetët atë çka u kishte premtuar Zoti me të drejtë»? Ata do të thonë: « Po...»

* * *

«...فَأَذَّنُ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ أَن لَّعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ (44) الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا وَهُمْ بِالْآخِرَةِ كَافِرُونَ (45)»

[Fe edh'dbene muedh'dhinun bejnebum en laënetu-ll'làbi ale-dh'dhàlimijne.
El'ledhijne jesud'dùne an sebiji-l'làbi ue jebgùnehà ivexhen ue hum bil-àkëhireti
kàfirùne]

«Nën këto pyetje-përgjigje ndërmjet tyre, do të thërrasë një thirrës (muezin): mallkimi i Zotit qoftë mbi ata keqbërës që kanë penguar botën prej udhës së Zotit, kanë kërkuar shtrembërimin e fesë së Zotit dhe ahiretin nuk e kanë besuar»!

Fahri Raziu thotë se kjo thirrje do të ndodhë pasi ata të hyjnë në xhen'net. Qëllimi i banorëve të xhen'netit është për t'u treguar banorëve të xhehen'nemit lumturinë e vet të amshuar, që t'ua shtojnë atyre hidhërimin.

Ajeti tregon se këto biseda do ti bëjë çdo banor i xhen'netit, domethënë ata që janë në xhen'net, do t'u flasin atyre të njohurve që janë në xhehen'nem. Pavarësisht se xhen'neti është lart dhe xhehen'nemi është poshtë, domethënë, sado që këto dy botë të ahiretit kanë një largësi të gjatë në mes. Zoti do t'ua ngrejë perden dhe ata do ta shohin shoku-shokun dhe do të dëgjojnë zërin e njëri-tjetrit; kjo largësi, kanë thënë dijetarët e ndjekësve të udhës profetike (ehli sun'neti), nuk e pengon as shikimin e as dëgjimin⁷¹.

⁷¹ Sot kjo fjalë e ehli sun'netit po vërtetohet me telefonin e me radion. (përkthyesi)

I madhi Ymer, kur një ditë në Medine ishte duke kënduar hytben, pa Sarijen, komandantin e ushtrisë që ndodhej një muaj larg dhe i thirri: يا

«O Sarije, kap malin, kap malin!» Edhe Sarije me gjithë ushtarët e vet e dëgjuan zërin e Ymerit, kapën malin dhe kështu shpëtuan prej rrezikut, pasi ishin duke u rrethuar prej armikut.

«Muez'zini» në këtë ajet, është për një «melek», ose për «Israfijlin» alejhis'selam!

Mallkimi i Zotit, të cilin e thotë melek, zbret mbi ata njerëz që kanë këto karakteristika:

1. Janë keqbërës, domethënë qafirë, mohues të së vërtetës.
2. Kanë penguar botën nga pranimi i fesë së vërtetë.
3. Kanë menduar dhe janë munduar si e si ti ndryshojnë dispozitat e Allahut, duke bërë propagandë që hedh dyshime mbi argumentet që tregojnë të drejtën.
4. Kanë mohuar ahiretin. Këta që kanë këto katër karakteristika, do të meritojnë mallkimin e Zotit.

* * *

«وَبَيْنَهُمَا حِجَابٌ وَعَلَى الْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسِيمَاهُمْ
وَنَادَوْا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ أَنْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ...»

[*Ue bejnehumà bixhàbun ue alel-aëràfi rixhàlun jaërifune kul'len bisijmàhum ue nadeu as'hàbel-xhen'neti en selàmun alejkum...*]

«Ndërmjet xhen'netit e xhehen'nemit ka një perde dhe mbi Aëràfin ka disa njerëz që i njohin të dyja palët nga pamja e tyre; ata u thërrasin banorëve të xhen'netit: «Selamun alejkum»!

«...لَمْ يَدْخُلُوهَا وَهُمْ يَطْمَعُونَ (46)»

[*Lem jedkbulùhà ue hum jat'meùne*]

«Njerëzit e Aërafit, kur u japin selam banorëve të xhen'netit, ende nuk kanë hyrë vetë në xhen'net, por shpresojnë se do të hyjnë aty».

«وَإِذَا صُفِّتْ أَبْصَارُهُمْ تِلْقَاءَ أَصْحَابِ النَّارِ قَالُوا رَبَّنَا لَا
تَجْعَلْنَا مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ (47)»

[*Ue idhà surifet ebsàrubum tilkàe as'hàbi-n'nàri kàlù rab'benà là texh'alnà meal-koumi-dh'dhàlimijne*]

«E kur njerëzit e Aërafit ti kthehen sytë nga banorët e xhehen'nemit, do të thonë: o Zoti ynë! Mos na bashko me kombin keqbërës!»

Kuptimi: Ndërmjet xhen'netit e xhehen'nemit ka një perde dhe mbi Aëràfin ka nga ata njerëz që i njohin banorët e xhen'netit dhe të xhehen'nemit nga pamja e tyre dhe këta të Aërafit u çojnë selam banorëve të xhen'netit duke i thënë: «Es'selàmu alejkum!» Qofshi të sigurt prej të gjitha të ligave! Kur ata u japin selam banorëve të xhen'netit, ende s'kanë hyrë vetë në xhen'net, por shpresojnë që të hyjnë. Dhe, kur kthejnë sytë nga banorët e xhehen'nemit, i

luten Zotit e thonë: «O Zoti ynë! Mos na bashko ne me kombin keqbërës dhe mos na fut edhe ne në xhehen'nem»!

Ibni Ab'basi thotë se Aërâf quhen disa kodrina që janë në ndërmjet xhen'netit e xhehen'nemit, nga ku mund të shikohen të dyja palët.

Në këtë ajet Zoti thotë se në Aërâf do të jenë disa njerëz, por nuk tregon se cilët janë ata; prandaj dijetarët kanë dhënë mendime të ndryshme për ata. Ndër ato mendime pëlqehet më shumë fjala e të madhit Hudhejfe, i cili ka thënë se në Aërâf do të qëndrojnë përkohësisht ata njerëz që i kanë të mirat e të këqijat të barabarta.

* * *

«وَنَادَىٰ أَصْحَابُ الْأَعْرَافِ رَجُلًا يَعْرِفُونَهُمْ بِسِيمَاهُمْ قَالُوا مَا أَغْنَىٰ عَنْكُمْ جَمْعُكُمْ وَمَا كُنْتُمْ تُسْتَكَرُّونَ(48)»

[Ue nàdà as'hàbil-Aërâfi rixhàlen jaërfûnehum bisijmàhum kàlù mà agnà ankum xhem'ukum ue mà kuntum testekbirûne]

«Njerëzit e Aërâfit do t'u thërresin disa qafirëve që i njohin nga pamja e tyre dhe do t'u thonë: ju nuk ju bëri dobi (nuk u shpëtoi prej zjarrit) as pasuria që kishit mbledhur e as madhështia që tregonit kundrejt besimit».

«أَهَؤُلَاءِ الَّذِينَ أَقْسَمْتُمْ لَا يَنَالُهُمُ اللَّهُ بِرَحْمَةٍ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمْ وَلَا أَنْتُمْ تَحْزَنُونَ(49)»

[E hàulài-l'ledhijne aksemtum là jenàlulumu-llàhu birahmetin udkebulul-xhen'nete là khoufun alejkum ue là entum tabzenûne]

«Njerëzit e Aërâfit vazhdojnë me fjalët qortuese, duke u treguar qafirëve një grup besimtarësh të varfër e u thonë: "A nuk janë këta, për të cilët ju ishit betuar se ata nuk do të arrijnë asnjë mëshirë të Zotit?" Shihni se ku janë! Plasni duke i parë ata në lumturinë e amshuar, për të cilët ju thoshit me mendjemadhësi se ne nuk bashkohemi me këta varfanjakë dhe se ata ashtu do të ishin edhe në ahiret. Në këtë rast do t'u thuhet edhe njerëzve të Aërâfit: "Hyni në xhen'net, ku nuk do të ketë për ju asnjë frikë dhe nuk do të jeni të hidhëruar."»

«وَنَادَىٰ أَصْحَابُ النَّارِ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ أَنْ أَفِيضُوا عَلَيْنَا مِنَ الْمَاءِ أَوْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَهُمَا عَلَى الْكَافِرِينَ(50) الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَهْوًا وَلَعِبًا وَغَرَّتْهُمْ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فَالْيَوْمَ نَنسَاهُمْ كَمَا نَسُوا لِقَاءَ يَوْمِهِمْ هَٰذَا وَمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ(51)»

[Ue nàdà as'hàbu-n'nàri as'hàbel-xhen'neti en efjydu alejnà minel-mài eu mim'mà rezakakumu-llàhu kàlù in'ne-llàhe harr'rremehumà alel-kàfirijne. El'ledhijne-t'tekhabhù dijnehum lehven ue leiben ue garr'rret'humul-bajàtu-d'dun'jà fejloume nensàhum kemà nesù likàe joumihim hàdhà ue mà kànù bi àjâtinà jexhbadûne]

«Edhe banorët e xhehen'nemit do t'u thërresin banorëve të xhen'netit e do t'u thonë: "Na lëshoni pak ujë, ose pak prej atij ushqimi që jua ka falur Zoti!" Ata do t'u thonë: "Zoti i ka bërë haram ato për qafirët, të cilët e

merrnin fenë e tyre si tallje e lojë dhe i gabonte jeta e dynjasë; pra, sot i kemi harruar ata (i kemi lënë në xhehen'nem përjetë), ashtu siç e linin edhe ata në harresë se do të vijin në këtë ditë dhe ashtu siç përgënjeshtrojnë ajetet Tona, duke i ditur ato».

Kuptimi: banorët e xhehen'nemit i thërresin me lutje të madhe banorëve të xhen'netit e u thonë: "O ju të xhen'netit, që jeni duke dëfryer aty! E harruat miqësinë që kishim? Ne këtu na u përvëluan mushkëritë për ujë, hidhni mbi ne pak ujë të ftohtë! Ose na jepni pak ushqim prej atyre të mirave që ju ka falur Zoti, sepse ne këtu po ngordhim nga uria!"

Banorët e xhen'netit, u përgjigjen e u thonë: "Zoti, e ka bërë haram për qafirët ujin dhe ushqimin e xhen'netit që na e ka dhënë ne, sepse ata e merrnin fenë, që sjell gjallërinë e vërtetë si lojë dhe i kishte gabuar jeta e dynjasë, prandaj sot ata janë gojëtharë prej të mirave të xhen'netit. Pra, ashtu siç e kishin lënë ata në harresë ardhjen në këtë ditë edhe Ne - i thotë Zoti - sot i lëmë ata si të harruar; ashtu siç i mohonin ata ajetet Tona edhe Ne do ti lëmë ata përgjithmonë të përvëlohen në xhehen'nem – thotë Zoti.

Fahri Raziu thotë se kur njerëzit e Aërafit të hyjnë në xhen'net, banorëve të xhehen'nemit u vjen një shpresë dhe i luten Zotit: "O Zoti ynë! Edhe ne kemi në xhen'net të njëjtin farefis dhe na lejohet të bisedojmë me ta!" Zoti i lejon të bisedojnë dhe atëherë banorët e xhehen'nemit i shohin mirësitë e xhen'netit dhe miqtë e farefisin e tyre, të cilëve u lypin ujë të ftohtë që të shuajnë etjen e madhe, u lypin edhe ushqime prej urisë që i ka marrë. Por banorët e xhen'netit u përgjigjen duke u thënë se mirësitë e xhen'netit janë të ndaluara për banorët e xhehen'nemit.

Bejzaviu thotë: "Prej fjalës «en efjdu» - hidhni pak ujë mbi ne – nënkuptohet se xhen'neti është sipër xhehen'nemit, sepse fjala «ifadah» do të thotë: "derdh një gjë mbi një send tjetër." Fjala «lehv» do të thotë: "lojë e padobishme", e cila e bën njëriun të harrojë diçka të dobishme.

Fjala «luàb» do të thotë: "kërkoj gëzim nga një gjë e pamerituar." Pra, fjalët e ajetit se "qafirët e kanë marrë fenë si lojë" do të thotë: kanë lënë pasdore fenë dhe janë marrë me gjëra të padobishme; kurse thënia se ata e kanë marrë fenë si «luàb» do të thotë: janë tallur me fenë e kanë përgënjeshtruar pejgamberët dhe me këto veprime kanë kërkuar të ngushllohen.

Fraza: «it'tekhadhù dijnehum lehven ue leiben» mund të kenë një rëndësi prej dy kuptimeve që vijnë: 1. Ata janë tallur me fenë kur janë thirrur në fe, sepse janë tallur me pejgamberin. 2. Ata kanë marrë për fe lojërat e padobishme, si fjala vjen; të fishkëllyerit rreth Qabes dhe bërjen haram të gjërave hallall etj.

Fraza: "feljoume nensàhum" - sot i harrojmë ata – do të thotë: sot ata i lëmë pas dore, nuk ua pranojmë lutjet dhe për ata nuk bëjmë mëshirë, por i lëmë në xhehen'nem përjetë.

Në ajetin e mësipërm Zoti tregon katër shkaqe për mbetjen gojtharë nga mirësitë e xhen'netit: 1) kufri; 2) marrja e fesë si lojë, ose marrja e lojrave si fe; 3) rendja pas dynjasë dhe lënia e ahiretit pas dore; 4) mohimi i argumenteve që tregojnë se Zotit është Një. Pra kushdo që i ka këto katër karakteristika, ajeti tregon se ai njeri nuk do të hyjë në xhen'net.

* * *

Zoti, tregoi gjendjen e banorëve të xhen'netit e të xhehen'nemit dhe të njerëzve të Aëràfit, si edhe bisedat që zhvillohen në mes tyre. Për ti shtyrë robtë e vet në punë të mira dhe për t'ua paraqitur të vrazhdta punët e këqija, si edhe për të treguar madhështinë e Kur'anit e dobitë që Kur'ani u sjell robve, Zoti urdhëron e thotë:

«وَلَقَدْ جِئْنَاهُمْ بِكِتَابٍ فَصَّلْنَاهُ عَلَىٰ عِلْمٍ هُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ
يُؤْمِنُونَ (52)»
[*Ue lekad xhiënàhum bikitàbin fes'salnàhu alà ilmin huden ue rahmeten likoumin juëminùne*]

«Betohem në Vetën Time se Ne u kemi prurë atyre një libër me dijen Tonë të plotë dhe në të u kemi shpjeguar (premtimet, kërcënimet, besimet, dispozitat, proverbat, këshillat, punët e popujve të kaluar, që ai libër të jetë) udhëheqës dhe një mëshirë e madhe për kombin besimtar».

Por ata që nuk besojnë:

«هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا تَأْوِيلَهُ...»
[*Hel jendhurùne il'là teëvjlehu...*]

«Ata nuk vështrojnë gjë tjetër, veçse presin ardhjen e ndëshkimit, me të cilin u është bërë be me Kur'anin». Ata presin ditën e kijametit, ku do të shfaqen shenjat e ndëshkimit, me të cilat i ka paralajmëruar Kur'ani.

«...يَوْمَ يَأْتِي تَأْوِيلَهُ يَقُولُ الَّذِينَ نَسُوهُ مِنْ قَبْلُ قَدْ
جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ...»
[*...joume jeëtij teëvjlehu jekulu-l'ledhijne nesùhu min kablu kad xhàet rusulu rab'binà bilhak'ki...*]

«Në atë ditë kur do të vijë rezultati i paralajmërimeve, ai ndëshkim që më parë ata e kishin harruar, do të thonë: erdhën pejgamberët e Zotit tonë dhe ata na e prunë fjalën e drejtë». Ata shtojnë edhe këtë fjalë:

«...فَهَلْ لَنَا مِنْ شُعَاءٍ فَيَشْفَعُوا لَنَا أَوْ نُرَدُّ فَنَعْمَلْ غَيْرَ
الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ...»
[*...febel lenà min shufè'è fejeshfe'ùne lenà eu nured'du fenaëmelu gajre-l'ledhij kun'nà naëmelu...*]

«Vallë, a ka për lutës për shpëtimin tonë (lutës) që të luten për ne (shefâ'atçij)? Ose a është e mundur për ne që të kthehemi përsëri në dyn'ja dhe të mos bëjmë më ato punë që bënim?...». Atëherë ata do të mendojnë rrugëdalje për vehten e tyre, por nuk do t'u bëjë më dobi, sepse:

«...قَدْ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ (53)»
[...kad khasirû enfusehum ue dal'le anhum mà kânû jefterûne]

«Ata e kanë dëmtuar veten e tyre (duke lënë pas dore punët e mira) dhe idhujt, që ata i adhurojnë me shpifje u kanë humbur atyre nga sytë».

Kuptimi: qafirët nuk presin tjetër gjë veçse rezultatin e punës së tyre dhe ardhjen e ndëshkimit, me të cilin i frikëson Kur'ani. Njerëzit që do të ndëshkohen dhe që më parë e patën hedhur pas shpine dhe e patën lënë në harresë atë ndëshkim, do të thonë: «Ne na erdhën peygamberët e Zotit tonë dhe ata na i treguan dispozitat e drejta; vallë a ka ndonjë që të lutet për shpëtimin tonë?»

Ose: «A është e mundur që të rikthehemi në dyn'ja e të mos bëjnë kufër e faje, por të bëjmë punë të mira»? Ata e kanë dëmtuar veten e tyre me kufër e me kryengritje, atyre u kanë humbur edhe të adhuruarit, për të cilët kujtonin se do të ndërmjetësonin për ta.

* * *

Zoti, tregoi disa nga punët e ahiretit. Për të treguar edhe argumentet që tregojnë Njësimin e Zotit dhe fuqinë e diturinë e Tij të plotë, Ai urdhëron e thotë:

«إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ (54)»

[In'ne rab'bekumu-ll'lahu-l'ledbij kbaleka-s'semavati uel-erda fij sit'teti ej'jamin
thum'me-stevà alel-arshi jugshi-l'lejle-n'nehàre jatlububù bathijthben uesh'shemse
uelkamere musekh'kharàtin biemrhi elà lebul-kbalku ue lebul-emru tebàreke-ll'lahu
rab'bul-àlemijne]

«Pa dyshim, Stërvitësi juaj (Ai që ju ka ndrequr pasurinë e punët tuaja dhe që ju ka edukuar ju me të gjitha të mirat është i atillë Zot që krijoi qiejt e tokën në një kohë sa për gjashtë ditë, pastaj mësyu arshin dhe ngadhënjeu mbi të; Ai e mbulon natën me ditën dhe ditën me natën, të cilat vijnë njëra pas tjetrës me të shpejtë; Ai krijoi diellin e hënën dhe yjet, të bindur ndaj urdhrit të Tij. Dijeni se krijimi e udhri janë vetëm për Atë. Stërvitësi i të gjitha botëve është i madhëruar».

Shpjegime

Fahri Raziu thotë: para krijimit të qiejve e të tokës, nuk ka pasur natë e ditë. Në këtë ajet, me «gjashtë ditë», tregohet një kohë të caktuar sa për gjashtë ditë.

Në fjalorin e arabishtes fjala «Istevà», është në kuptimin e «Istikrà» - vendosje – por, meqenëse ky kuptim për Zotin është i pamundur (mùhàl) (sepse duhet që Zoti të ketë nevojë për vend, çka nuk është e mundur për madhështinë e Tij), kjo fjalë doemos duhet të përkthehet në kuptimin e «ngadhënjimit». Pra fraza: «Thum'me-stevà alel-arshi» çka do të thotë:

Të ngadhënjëjë urdhëri i Zotit mbi arshin, i cili ka rrethuar të gjitha krijesat e tjera.

Fjala «arsh» ka edhe kuptimin «pasuri e mbretëri (mulk e salltànèt)». Atëherë kuptimi i frazës së mësipërme është:

«Zoti ngadhënjëu mbi pasurinë e vet dhe në çdo thërrmi të krijesave ngadhënjëu urdhëri i tij».

Fraza «jatlubuhù hathijthen» do të thotë «nata kërkon ditën me të shpejtë», është në kuptimin: «Nata ndjek ditën pa ndryshim».

Fjala «fetebàreke», që del prej rrënjës bereket, është prurë për të lavdëruar Zotin dhe do të thotë: "Zoti është i amshuar, për Atë s'ka vdekje, Ai është Zotëruesi i të gjitha mirësive, Ai i jep botëve me bollëk".

Ky ajet i madhëruar që është prurë për të thirrur njerëzit në besim e për të adhuruar të Zotin, duke treguar si argument qënien e Zotit të madhëruar, fuqplotë, i ditur e veprues sipas dëshirës së vet. Ajeti përfundon me frazën "Rab'bul-àlemijne" (Zoti i gjitha botëve), për të theksuar se Zoti i plotëson të gjitha botët dhe se çdokënd e edukon me lloj-lloj të mirash sipas kapacitetit që ka dhe i përmirëson punët e tij.

Ajeti tregon qartë edhe se Zoti është krijues i punëve të njerëzve dhe se natyra nuk mund të bëjë ndonjë përshtypje pa krijimin e Zotit, prandaj thuhet: «Elà lehul-khalku ue lehul-emru»: "Dijeni se krijimi dhe urdhëri janë të posaçme për Zotin e vërtetë".

* * *

Zoti, u tregoi njerëzve se ata janë të detyruar të mësojnë dituri të vërtetë shpirtërore, duke i treguar argumentet e fuqisë së Tij të plotë, të diturisë dhe të mëshirës së vet. Për ti urdhëruar ata në adhurim e në lutje me përvullësi, vepër që është rezultat i diturive, Zoti urdhëron e thotë:

«ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ (55)»

[Ud'ù rab'bekum tedarr'rruan ue khufjeten in'nehù là juhîb'bul-mu'etediîne]

«O njerëz! Lutuni Zotit tuaj me përvuajturi dhe në fshehtësi! Sepse Zoti nuk i do ata që e kapërcejnë kufirin», sidomos ata njerëz që krenohen se luten duke gërthitur e duke bërtitur.

«وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا
إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ» (56)

[Uelà tufsidù fil-erdi baède islâhibâ ued'ûhu kboufen ue tamean in'ne rahmete-ll'illâhi
karîjbun minel-muhsinijne]

«Mos bëni fesad (ngatërresa) në faqen e dheut, pasi ajo të jetë ndrequr e përmirësuar; mos nxirrni ngatërresa në faqen e dheut me kufër e me fajë, pasi atë ta kenë ndrequr pejgamberët, duke i drejtuar njerëzit në paqe me dispozitat e zbritura prej Zotit! lutuni Zotit me frikë dhe me dëshirë, sepse mëshira e Zotit është e afërt te bamirësit, të cilët e madhërojnë Zotin ashtu siç e meriton Ai dhe i luten Atij, duke qenë ndërmjet frikës dhe shpresës e respektit të duhur. Besimtarët i ndihmojnë edhe ata që kanë nevojë.

Lutuni Zotit në fshehtësi, me përvuajturi dhe me përlulje dhe kërkoni ato gjëra, për të cilat keni nevojë e që mund të jepen, sepse Zoti nuk i do njerëzit që e kapërcejnë kufirin, duke kërkuar gjëra të pamundura e duke ngritur zërin në lutje. Mos nxirni ngatërresa në faqen e dheut, duke kundërshtuar pejgamberët, pasi dheu të jetë ndrequr e të jetë vënë në paqe, duke u rrënjësuar aty dispozitat e sheriatit, të cilat i janë zbritur profetëve nga Zoti! Shpresoni pranimin e lutjeve tuaja prej mirësisë së Zotit dhe kijeni frikë zemërimin e Tij; Pra me frikë dhe me shpresë. Pra Mëshira e Zotit është e afërt te bamirësit, të cilët e adhurojnë Zotin sikur ta kenë para syve dhe i kryejnë detyrat me frikë e me shpresë.

Shpjegime

Fjala «duaë» - lutje – do të thotë "kërkoj prej Zotit një gjë, për të cilën kam nevojë, pasi e di se vetë nuk mund ta siguroj". Fjala «tedarr'ruan» domethënë: me perulje, me përvuajturi. Fjala «khufjeh» do të thotë: në fshehtësi, (pa e dgjuar e pa e parë njeri). Pra kuptimi i ajetit është:

“Kërkoni prej Zotit në fshehtësi me përlulje e përvuajturi”.

Zoti, ashtu siç na urdhëron me këtë ajet që ti lutemi Atij në fshehtësi, po ashtu na ndalon nga kapërcimi i kufirit në lutjet tona, duke e ngritur zërin dhe duke kërkuar gjëra që nuk janë të mundura për ne p.sh. të kërkosh që të bëhesh profet etj.

Siç nënkuptohet prej këtij ajeti, të gjitha punët e vullnetshme, të padëtyrueshme (nafile), është mirë të bëhen fshehurazi, kurse farzet e vaxhibet, është më mirë të behen sheshit.

Fraza «Ue là tufsidù fil-erdi» - mos bëni ngatërresa në faqen e dheut - është për vrasjet, plaçkitjet, grabitjet, marrjen e pasurisë së tjetrit me dhelpëri, për kufrin që nxjerr ngatërresa në fe, për fajet që çartin dispozitat e fesë, për humbjen e pasardhësve, duke u dhënë pas instinkteve, për humbjen e mendjes, duke u dhënë pas pijeve alkolike etj. Interpretuesit e Kur'anit kanë thënë se në këtë ndalim hyjnë edhe mosrepektimi i lidhejeve që bëhen me dëshirën e të dyja palëve. Me një fjalë, Zoti me këtë ajet na ndalon nga të gjitha veprimet që quhen (fesad) ngatërresa.

Në dy ajetet e mësipërme, urdhërohem të bëjmë dua. Në ajetin e parë na tregohen kushtet me të cilat duaja është e vlefshme: përvuajturia e përlulja me qëllim të çiltër. Në ajetin e dytë na tregohen dobia e duasë; sepse qëllimi kryesor i duave, është shpëtimi prej asaj gjëje nga e cila ke frikë dhe arritja e asaj gjëje që shpreson. Pra, fraza «ued'uhu khoufen ue tamean» do të thotë: lutuni Zotit duke pasur frikë mospranimin e lutjes dhe duke shpresuar pranimin e saj.

Disa duan të thonë se lutja e rob-it, nuk ka ndonjë dobi, sepse nuk mund të ndryshojë atë që ka shkruar Zoti. Këta bëjnë një gabim të madh, sepse me lutjet, më e pakta, sigurohet qëllimi kryesor që është në të gjitha adhurimet: të njohë njeriu varfërinë dhe përluljen e vet dhe fuqinë e madhështinë e Zotit, i Cili nuk ka urdhëruar gjë të padobishme për ne e prandaj na urdhëron që ti lutemi Atij.

Fahri Raziu thotë se është mirë që «AMIJN» në lutjet, të thuhet pa zë. Kështu ka thënë imam Azemi, sepse edhe «AMIJN», është një lutje dhe ajeti na tregon se lutjet është më mirë të behen në fshehtësi. Ose: «AMIJN», është njëri nga emrat e Zotit, prandaj edhe përmendja e Zotit është më mirë të bëhet pa zë të ngritur, që të ruhesh prej hipokrizisë, dyfityrësisë, (rijas). Prandaj Pejgamberi ynë alejhis'selam ka thënë: *«O um'meti im! Ju nuk po i luteni një të largëti, por po i luteni atij Zoti, që e dëgjon lutjen tuaj dhe dituria e të Cilit është shumë afër te ju kudo që të ndodheni, dituria e Zotit është bashkë me ju»*.

Imam Hasani – Zoti qoftë i knaqur prej tij! – ka thënë se ndërmjet lutjes që bëhet sheshit dhe lutjes që bëhet fshehurazi, ka shtatëdhjetë shkallë dallim.

Fraza e fundit që thotë: «In'ne rahmete-l'llâhi karijbun minel-muhsiniyne». «Pa dyshim, që mëshira e Zotit është e afërt te bamirësit» është për qenien e njeriut afër ahiretit, sepse vdekja i afrohet njeriut në çdo çast dhe, duke iu afruar ahiretit, ai i afrohet shpërblimit që dëshiron të arrijë atje.

Kur'ani tregon se «mehab'beti» - dashuria - është njera prej cilësive të Allahut. Por ajo dashuri nuk është për të kërkuar kënaqsi prej një gjëje jashtë natyrës njerëzore; dashuria e Zotit është që rob-it ti çojë shpërblim e dobi. Pra, sipas kësaj pikëpamjeje, kuptimi i ajetit është: “Lutuni Zotit me përlulje në fshehtësi, sepse Zoti e do lutjen në atë mënyrë, kurse atyre që luten me zë të lartë, nuk u dërgon mirësi e dobi, prandaj ata nuk e arrijnë mëshirën.

* * *

Zoti me madhërinë e vet, përmendi argumentet që tregojnë se Ai është Një, Njesimin e Tij, si edhe fuqinë e Tij të plotë. Për të përmendur edhe disa punë tokësore, të cilat, gjithashtu, tregojnë fuqinë e plotë të Zotit dhe vërtetojnë punët e ahiretit, Ai urdhëron e thotë:

«وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَّاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ حَتَّى إِذَا أَقْلَّتْ سَحَابًا ثِقَالًا سُقِّنَاهُ لِبَلَدٍ مَّيِّتٍ فَأَنْزَلْنَا بِهِ الْمَاءَ فَأَخْرَجْنَا بِهِ مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ كَذَلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتَى لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ (57)»

[Ue huve-l'ledhij jursilu-rr'rrijàba bushren bejne jedej rahmetihí bat'tà ekal'let sebàben thikàlen suknàhu libeledin mej'jitin fe enzelnà bihil-màe fe akbrexhnà bihi min kul'li-th'themeràti kedhàlike nukbrixbul-meutà leal'lekum tedhek'kerùne]

«Ai është i atillë Zot që dërgon erërat përgëzuese përpara mëshirës së Tij, që është shiu; më në fund, ato erëra, kur ngarkohen me re të rënduar me shi, Ne i çojmë në një vend të thatë që është si i vdekuri; dhe me anë të reve zbresim ujë dhe nëpërmjet ujit nxjerrim lloj-lloj bimësh; ashtu siç nxjerrim me anë të shiut të gjitha llojet e bimëve, po kështu do të nxjerrim prej varresh të vdekurit ditën e kijametit; mbase, ju mendoheni e kujtoheni se ai Zot që është i fuqishëm të nxjerrë prej tokës gjithfarë bimësh, ka fuqi të nxjerrë edhe të vdekurit të gjallë prej varresh. Dhe mos e krahasoni fuqinë e Zotit me fuqinë tuaj!»

Fahri Raziu thotë se "erë" është ajri në lëvizje, por lëvizjet e arjit nuk dalin vetvetiu; sepse nëse ajri do të kishte lëvizje natyrale, kudo ku ka ajër, duhet të ketë erë. Shumë herë nuk shihet asnjë shenjë ere dhe kjo tregon se Lëkundësi i ajrit dhe Krijuesi i erës është veprues me dëshirën e Vet (Fea'ali Mukhtâr).

Fahri Raziu thotë se erërat janë shumë të dobishme: ato marrin grimcat e reve që mbajnë shiun, i shtyjnë andej-këndej dhe me urdhër të Zotit i çojnë atje ku ka nevojë, forcojnë dhe plotësojnë rritjen e bimësinë; erërat janë shumë të dobishme edhe për njerëzit, sidomos era e mëngjesit; era që fryn nga ana e jugut është sihariq i shiut. Vetëm erërat që fryjnë nga ana e perëndimit, janë të dëmshme, sepse ato i thajnë bimët dhe sjellin disa sëmundje.

* * *

«وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرِجُ نَبَاتَهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَالَّذِي خَبَتْ لَا يَخْرُجُ إِلَّا نَكْدًا كَذَلِكَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ ﴿٥٨﴾»

[Uel-beledu-l'taj'jibu jakbruxbu nebàtuhù bi idhni rab'bihí uel'ledhij khabuthe là jakbruxbu il'là nekiden kedhàike nusarr'rriful-àjàti likoumin jeshkurùne]

"Bimësia e vendit të pastër, me lejen e Zotit del e bollshme, kurse bimësia e vendit të papastërt, është shumë e pakët». Ara pjellore jep prodhime të bollshme (kështu është edhe për besimtarët: këshilla është e vlefshme për ta). Ara që është bokërrimë dhe e papastër, mezi qit disa bimë, por edhe ato pak janë të padobishme; (kështu, edhe qafirët, janë si ara bokërrimë, s'përfitojnë asgjë). Kështu i shpjegojmë ajetet Tona për atë komb që falënderojnë për mirësitë Tona."

* * *

Zoti, për të ngushëlluar Pejgamberin, tregon polemikat që kanë zhvilluar pejgamberët e mëparshëm me popujt e vet, dhe urdhëron e thotë:

«لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ (59)»
[Lekad erselnà Nuhàn ilà koumihî fekàle jà koumi-ëbudu-ll'illàhe mà lekum min ilàhin
gajruhù in'nij ekbàfu alejkum adhbàbe joumin adhijmin].

«Betohem në Vetën Time se Ne me madhërinë Tonë ia patëm dërguar Nuhun si profet kombit të vet dhe ai i tha: "O kombi im! Adhuroni Zotin, sepse s'ka të adhuroar tjetër për ju veç Atij (mos adhuroni tjetërkënd e tjetërgjë veç Zotit, sepse nëse do të vazhdoni në këtë udhë) unë kam frikë për ju ndëshkim e një dite të madhe». Kam frikë se mos ju vjen ndëshkimin në një ditë të madhe, në ditën e kijametit, ose ditën e tufanit.

* * *

«قَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرَاكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ (60)»
[Kàlel-melèu min koumihî in'nà leneràke fjì dalàlin mubijnin]

«(Ndaj këshillave të Nuhut) paria e kombit i thanë: «Ne të shohim ty në një humbje të dukshme (dalàlet)».

«يَا قَوْمِ لَيْسَ بِي ضَلَالَةٌ وَلَكِنِّي رَسُولٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ (61)»
أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَأَنْصَحُ لَكُمْ وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ (62)»

[Kàle jà koumi lejsi bij dalàletun ue lakin'nij resùlun nin rab'bil-àlemijne.
Ubel'ligukum risàlâtì rab'bij ue ensahu lekum mine-ll'illàhi mà là taèlemùne]

«Nuhu u tha: «O kombi im! Unë s'jam në humbje, por jam i dërguar prej Zotit të gjithësisë, që t'ju shpall ju dispozitat e Zotit tim dhe t'ju këshilloj! Unë s'kam tjetër qëllim veç ketyre. Prandaj dëgjoni fjalët e mia, pranoni këshillat dhe kërkoni udhë për shpëtimin tuaj! Sepse, në qoftë se nuk do të besoni, Zoti do t'ju mbysë më tufan dhe do t'ju ndëshkojë në ahiret; unë i di këto që jua themë, se m'i ka treguar Zoti me zbulesës».

«أَوْعِيبْتُمْ أَنْ جَاءَكُمْ ذِكْرُ مَن رَّبَّكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ مِّنكُمْ لِيُنذِرَكُمْ وَلِتَتَّقُوا وَلَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ (63)»

[Eve axhibtum en xhàekum dhikrun min rab'bikum alà rexhulin minkum
lijundhirekum ue litet'tekù ue leal'lekum turhamùne]

«A po habiteni që i ka ardhur një njeriu prej jush zbulesës prej Zotit tuaj, që t'ju frikësojë dhe ju të ruheni prej haramesh, sepse kështu arrini mëshirën e Zotit».

Fahri Raziu thotë se me këtë ajet janë thënë fjalë shumë të bukura. Është treguar në radhë të parë qëllimi i dërgimit të pejgamberëve: paralajmërimi i um'metit me ndëshkimin e Zotit. Pastaj është treguar qëllimi i paralajmërimit: ruajtja nga gjërat e veprimet e ndaluara dhe arritja e mëshirës së Zotit. Fjalët e Nuhut janë thënë bukur, që ti bënte përshtypje kombit,

sepse kur jepen këshilla me fjalë të bukura, ato bëjnë përshtypje edhe më të madhe.

«فَكَذَّبُوهُ فَأَنْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ وَأَغْرَقْنَا
الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا عَمِينَ (64)»
[Fekedh'dhebùhu fe enxhejnàhu uel'ledhijne meahù fil-fulki ue agrakne-l'ledhijne
kedh'dhebù bi àjatinà in'nehum kànù koumen amijne]

«(Këshillat e Nuhut nuk u bënë përshtypje atyre dhe) ata e përgënjeshtroan atë; Ne, me madhërinë Tonë i shpëtuam atë dhe ata që ishin bashkë me të në anije; kurse ata që i përgënjeshtroan ajetet Tona i mbytëm, sepse ata ishin një komb i verbuar». Ata nuk e shikonin të vërtetën dhe ai verbim u solli atyre rrezikun.

Bejzaviu e Medàriki thonë se në anije kanë qenë tetëdhjetë veta, tre ishin djemtë e Nuhut: Hami, Sami dhe Jafethi: të tjerët ishin prej atyre që kishin besuar.

Në librin “Fet’hul-Bejàn” tregohet se i madhi Nuh e ka mbaruar ndërtimin e anijes për dy vjet; ka hipur në anijen ditën e dhjetë të muajit Rexheb dhe ka zbritur ditën e dhjetë të muajit Muharrem, domethënë ata kanë qëndruar në anije gjashtë muaj.

* * *

Zoti, tregoi shkurtimisht fjalimet e Nuhut me kombin e vet. Për të treguar edhe ndodhinë e të madhit Hùd, Zoti urdhëron e thotë:

«وَإِلَىٰ عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَهِ غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ (65) قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِن قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرَاكَ فِي سَفَاهَةٍ وَإِنَّا لَنَظُنُّكَ مِنَ الْكََاذِبِينَ (66)»

[Ue ilà àdin ekbàhum Hùden kale jà koumi-ëbudu-ll'llàhe mà lekum min ilàhin
gajruhù efela tet'tekàne. Kàlel-meleu-l'lehijne keferù min koumihí in'nà leneràke fíj
sefàbetin ue in'nà lene dhun'nuke minel-kàdhibijne]

«Edhe te kombi Aad (pasi ata dolën prej udhës së drejtë dhe ndreqja e tyre u bë nevojë) dërguam vëllanë e tyre, Hudin (si profet, për ti prurë ata në udhën e drejtë), i cili duke i shfaqur dhembshurinë që kishte për ta u tha: o kombi im! Adhuroni vetëm Zotin! (Sepse Ai ju ka nxjerrë në dritë dhe ju ka plotësuar ju, prandaj ardhurimin bëjeni vetëm për Atë!), veç Atij s'ka të adhuroar tjetër. (Prandaj keni detyrë ti besoni Atij e të veproni me sheriatin që ka vënë Ai). Mohoni se është vetëm Një Zot dhe nuk e keni frikë ndëshkimit e Tij?! (Pasi i dëgjuan këto këshilla, disa prej parisë së kombit që ishin qafirë i thanë): «Ne të shohim ty në një marri dhe kujtojmë se je prej gënjeshtarëve!»

Kombi i Adit banonte në Ahkàf, ndërmjet Am'manit, Hadramoutit dhe Jemenit.

Bejzaviu thotë se Hudi është prej barkut të nëntë të Nuhut.

* * *

قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِي سَفَاهَةٌ وَلَكِنِّي رَسُولٌ مِّن رَّبِّ
الْعَالَمِينَ (67) أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَأَنَا لَكُم نَاصِحٌ
أَمِينٌ (68) أَوْعِيبَتْكُمْ أَن جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَلَى رَجُلٍ
مِّنكُمْ لِيُنذِرَكُمْ...»

[Kàle jà koumi lejse bij sefàbetun ue lakin'ni resùlun min rab'bil-àlemijne.
Ubel'ligukum risàlâtî rab'bij ue ene lekum nàsibun emijnun. Eve axhibtum en
xhàekum dhikerun min rab'bikum alà rexbulim minkum lijundhirekum...]

I madhi Hud, thënies së kombit i'u përgjigj e i tha: «O Kombi im! Te un s'ka marrëzi, por unë jam i dërguar prej Zotit të gjithësisë». Dhe për t'ju drejtuar ju; «unë ju komunikoj ju dispozitat e Zotit tim dhe jam për ju një këshillues i sinqertë». Nuk jam gënjeshtar. «A po habiteni pse i kardhur zbulesa (vahji) e Zotit njërit prej jush, që t'ju paralajmërojë me ndëshkimin e Zotit?» Unë jam këshillues dashamirës për ju dhe ju e keni detyrë ti pranoni këshillat e mia, sepse flas për dobinë tuaj dhe ju i dini mirë çiltërsinë e drejtësinë time, sepse jam rritur ndër ju. Atëherë, përse e shikoni gjë të madhe ardhjen e zbulesës (vahjit) prej Zotit tek unë? Kështu u mundua ai ti sillte ata në udhën e drejtë.

«...وَاذْكُرُوا إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِن بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ وَزَادَكُمْ فِي
الْخَلْقِ بَسْطَةً فَاذْكُرُوا آلَاءَ اللَّهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ» (69)

[...nedhkurù idh xhealnàkum khulefàe min baëdi koumi Nùhin ue zàdekum
fil-khalki bestaten fedhkurù àlàe-ll'llàhi leal'lekum tuflihùnè]

«Kujtojeni që Zoti ju ka prurë ju pas kombit të Nuhut në vend të atyre dhe ju ka krijuar më të mëdhenj e më të fuqishëm se të tjerët! Këto mirësi ju'a ka falur Zoti; Kujtoni pra mirësitë e Ti dhe kështu të shpëtoni».

Kuptimi: i kujtoni e i përmendi mirësitë e Zotit, që kështu të besoni e të bëni punë të mira! Hiqni dorë nga adhurimi i idhujve, sespe idhujt nuk sjellin as dëm e as dobi; hiqni dorë nga ky zakon i keq dhe adhuron Zotin, që të arrini lumturinë.

«قَالُوا أَجِئْتَنَا لِنَعْبُدَ اللَّهَ وَحْدَهُ وَنَذَرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ
آبَاؤُنَا فَآتِنَا مَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ» (70)

[Kàlù e xhiëtenà linaëbudu-ll'llàhe vahdehù ue nedhere mà kàne jaëbudu àbàunà feëtinà
bimà teidunà in kunte mine-s'sadikijne]

«(Kombi i tha Hudit): «A na ke ardhur që të adhurojmë vetëm një Zot të Vetëm e të lëmë idhujt që adhuronin prindërit tanë? Pra, nëse je i vërtetë në fjalët që thua, na e sill atë ndëshkim, me të cilin na frikëson».

«قَالَ قَدْ وَقَعَ عَلَيْكُمْ مِّن رَّبِّكُمْ رَجْسٌ وَغَضَبٌ أَتُجَادِلُونَنِي فِي أَسْمَاءَ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَّا نَزَّلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ فَانْتَضِرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِّنَ الْمُنتَظِرِينَ» (71)

[Kàle kad veka'a alejkum min rab'bikum rixhsun ue gadabun e tuxhàdilùnenij fjj
esmain sem'mejtumùhà entum ue àbàukum mà nez'zele-l'llàhu bihà min sultanin
fentedhirùbu in'nij meakum minel-muntedharijnë]

«(I madhi Hud e hoqi shpresën dhe u bind se ata nuk do të vinin më në fe, prandaj i tha kombit të tij): u bëtë që të meritoni ardhjen e ndëshkimit e të zemërimit prej Zotit tuaj. Qysh bëni polemikë me mua për ato shtatore që ju dhe prindërit tuaj i quani zota? Unë ju bëj thirrje të adhuronit Zotin e vërtetë, kurse ju më thoni se shtatoret tuaja janë të shtrenjta për ju dhe nuk mund ti lini. Por për ata emra, me të cilët ju i thërrisni ata, s'ka zbritur as një argument prej Zotit që ju të mbështeteni mbi të. Prandaj, pritëni zbritjen e ndëshkimit të Zotit mbi ju! Dhe edhe unë jam në përgjim të atij ndëshkimi së bashku me ju».

«فَأَنجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَقَطَّعْنَا ذَاوِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَمَا كَانُوا مُؤْمِنِينَ» (72)

[Fe enxhejnàhu uel'ledhijne meahù birahmetin min'nà ue kataënà dàbire-l'ledhijne
kedh'dhebù bi àjàtinà ue mà kànù muëminijne]

«Pra, Ne me mëshirën Tonë e shpëtuam Nuhun bashkë me besimtarët që ishin me të, u premë rrënjët atyre që përgënjeshtroan ajetet Tona dhe nuk ishin besimtarë (muëminë)».

Mufes'sirët (interpretuesit e Kur'anit) thonë se ndodhia e kombit të Hudit është shkurtimisht si vijon:

Kur ai komb filloi të adhurojë idhujt dhe të bënte të këqija ndaj popujve të tjerë, Zoti dërgoi te ata të madhin Hud, për t'u ndrequr atyre moralin dhe për ti udhëzuar ata në rrugën e vërtetë. Mirëpo ata nuk u'a vunë veshin këshillave të Hudit dhe kështu merituan ndëshkimin. Atëherë, Zoti me madhërinë e vet, ua preu shiun për tre vjet rresht dhe pllakosi një zi e madhe. Në atë kohë ishte zakoni, si për besimtarët, ashtu edhe për qafirët, që kur ata kishin ndonjë problem të madh, shkonin në Mek'kë dhe luteshin. Kombi i Hudit zgjodhën shtatëdhjetë veta nga paria dhe i çuan në Mek'kë për t'u lutur që t'u largohej zia e bukës. Mek'kën e sundonte Muavije bin Bikri, nëna e të cilit ishte prej kombit të Hudit. Dhe, meqenëse ata e kishin nip bin Bikrin, ndenjen një muaj si bujtës te ai. Pastaj erdhën në Mek'kë, ku filluan të luteshin që t'u ngrihej zia e bukës. Në atë çast u dukën tri re: njëra e zezë, njëra e kuqe dhe tjetra e bardhë. Ata pëlqyen njëren nga retë dhe u lutën që ajo ti ujiste tokat e tyre me shi. Zoti e çoi atë re në vendin e tyre. Prej asaj reje doli një erë shumë e fortë që i përplaste ata sa në një anë në anën tjetër, derisa u zhdukën nëpër rrëzë dhe nuk shpëtoi asnjëri prej tyre që të tregonte për shokun, përveç të madhit Hud dhe besimtarëve; vetëm këta

shpëtuan prej asaj fortune të rreptë dhe shkuan në Mek'kë, e ku banuan deri në fundin e jetës së vet.

Në librin "Fet'hul-Bejân" thuhet se ardhja në dynja e të madhit Hud ka ndodhur tetëqind vjet pas Nuhut dhe se ai ka jetuar katërqind e gjashtëdhjetë vjet.

* * *

Zoti, tregoi zhdukjen e kombit të Hudit. Për të treguar edhe polemikat e të madhit Salih me kombin e vet dhe përfundimin e atij kombi, Zoti urdhëron e thotë:

«وَالِى ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحاً قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ...»

[*Ue ilà themùde ekhàbum Sàlihan kale jà koumi-ëbudu-ll'làhe mà lekum min ilàhin gajruhù kad xhàetkum bej'jinetun min rab'bikum...*]

«Edhe te kombi Themud dërguam si profet vëllanë e tyre, Salihun dhe ai u tha: «O kombi im! Adhuroni Zotin, sepse për ju s'ka tjetër të adhuruar përveç Atij! Me të vërtetë, për ju ka ardhur një dëshmitar nga ana e Zotit tuaj», i cili vërteton se Zoti është Një dhe vetëm Një».

«...هَذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ آيَةٌ فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِي أَرْضِ اللَّهِ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ (73)»

[*...hàdhibì nàkatu-ll'làhi lekum àjetun fedherùhà teëkulu fij erdi-l'làhi ue là temes'sùhà bi sùin fejëëkbudhkum adhàbun elijmun*]

«Këtë deve që shihni, e ka krijuar Zoti për të qenë dëshmuese e profetësisë sime për ju. Prandaj lëreni atë të kullosë në tokën e Zotit dhe mos e prekni atë me të keqe, sepse, nëse i ndodh gjë asaj, do t'u zërë një ndëshkim shumë i dhembshëm».

Në tefsirin e Hazinit thuhet se kombi Themud banonte ndërmjet Hixhazit e Shamit. Janë qujtur Themudë, për arsye se ishin shtuar shumë prej një uji, të quajtur Themud. Mund të jenë quajtur me këtë emër, sepse vendi ku ata banonin, kishte pak ujë dhe në arabishte, «Themùd», quhet «vendi me pak ujë».

Fahri Raziu thotë se pas zhdukjes ë kombit Ad, vendin e tyre e zuri kombi Themud. Kur filluan të bënë punë të liga, Zoti dërgoi Salihun për ti ndrequr dhe për ti udhëzuar në rrugën e drejtë. Meqenëse Salihu ishte prej atij kombi, është quajtur si vëlla i tyre. Në një ditë bajrami, kur ata ishin mbledhur në faltore, Salihu u tha: «O kombi im! Hiqni dorë prej idhujve dhe adhuroni Zotin e vërtetë, sepse s'ka të adhuruar tjetër me të drejtë përveç Zotit». Ata i kërkuan Salihut si mrekulli që të dilte një deve prej një shkëmbi të shënuar prej tyre: «Në qoftë se prej këtij shkëmbi del një deve, atëhere do të besojmë se ti je profet». I madhi Salih u tha: «Ja, kjo është deveja që kërkuat, lëreni atë të kullosë e të hajë bar sa të dojë në tokën e Zotit dhe

mos e prekni me të keq, sepse, nëse do ta prekni me të keq, do të shkatërrohen!»

Asaj deveje, për nderim i është thënë «Deveja e Zotit».

Një ditë deveja pinte ujë e gjithë kabiles dhe një ditë pinte ujë kabilja me bagëtitë e veta. Në ditën që pinte ujë, deveja jepte aq qumësht, sa ngopeshin të gjithë pjesëtarët e kabiles dhe, kur ajo kishte ditën për të pirë ujë, nuk vinin të pinin ujë as kafshët e tjera e as shpendët. Këto ishin cilësitë e asaj deveje të lindur pa nënë e pa baba dhe që vërtetonte se i madhi Salih, ishte profet; ajo dëshmonte për fuqinë e madhe të Zotit.

I madhi Salih i tha kombit: «Deveja është e Zotit dhe të gjitha tokat janë të Zotit. Prandaj lëreni devenë të kullosë në qejfin e saj dhe mos e ngacmoni. Nëse ju do ta godisni atë, ose do ta përzhini prej kullote, do t'ju përblajë një ndëshkim shumë i dhembshëm». Kështu ua tregoi ai detyrën që ata kishin ndaj devesë, duke shtuar edhe fjalët që vijojnë:

«وَاذْكُرُوا إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ عَادٍ وَبَوَّأَكُمْ فِي الْأَرْضِ
تَتَخَذُونَ مِنْ سُهُولِهَا قُصُورًا وَتَنْجَثُونَ الْجِبَالَ بُيُوتًا
فَاذْكُرُوا آلَاءَ اللَّهِ وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ (74)»

[Uedhkurû idh xhealekum khulefâe min ba'edi Adin ue bev've'ekum fil-erdi
tet'tekhidhûne min subûlihâ kusûren ue tenbitûnel-xhibâle bujûten fedhkurû àlâe-l'llâhi
ue là ta'ethou fil-erdi mufsidijne]

«Kujtojeni edhe atë kohë kur Zoti ju bëri zëvendës pas Adit dhe ju vendosi në faqen e dheut; ju ndërtuat pallate nëpër fusha për të veruar dhe nëpër male shponit shpella si shtëpi, për të dimëruar. Përmendini, pra mirësitë e Zotit dhe mos shpejtoni që të qitni ngatërresa në faqen e dheut!»

«قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا
لِمَنْ آمَنَ مِنْهُمْ أَتَعْلَمُونَ أَنْ صَالِحًا مَرْسَلٌ مِنْ رَبِّهِ قَالُوا
إِنَّا بِمَا أُرْسِلَ بِهِ مُؤْمِنُونَ (75)»

[Kâlel-meleu-l'ledhijne-stekberû min koumihî li'l'ledhijne-stud'ifû limen àmene minhum
e ta'elemûne en'ne Sâlihan murselun min rab'bihî kâlû in'nâ bimâ ursile bihî
muëminûne]

«Paria e kombit që mbaheshin me të madh, i thoshin vegjëlisë, të cilët kishin besuar: «A e dini ju se Salihu është i dërguar nga Zoti i vet si profet?» Ata të varfërit përgjigjeshin: «Ne i besojnë çfarë i ka ardhur atij dhe do të vazhdojmë në besim».

«قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا بِالَّذِي آمَنْتُمْ بِهِ
كَافِرُونَ (76)»

[Kâle-l'ledhijne-stekberû in'nâ bil'ledhij àmentum bihî kâfirûne]

«Ata që mbaheshin më të madh dhe që s'përuleshin të besonin Salihun u thanë të varfërve: ne e mohojmë taë që ju i besoni».

«فَعَقَرُوا النَّاقَةَ وَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ وَقَالُوا يَا صَالِحُ
اِئْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ» (77)

[Feakaru-n'nàkate ue atou an emri rab'bihim ue kàlù jà Sàlibu-ëtina bima teidunà in
kunte minel-murselijne]

«Kombi Themud e mbyten devenë dhe dolën jashtë bindjes së urdhërit të Zotit e i thanë: «O Salih! Nëse je prej të dërguarve, na e sill atë ndëshkim me të cilin na je kërcënuar!»

«فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ» (78)

[Feeekhabdethumu-rr'rrrexhbetu feasbehù fij dijàrihim xh»àthimijne]

«(Posa i thanë na e sill ndëshkimin me të cilin na je kërcënuar), ata i përllau një lëkundje shumë e fuqishme dhe në mëngjes u gdhinë të vdekur nëpër shtëpitë e veta»

Kuptimi: Qafirët e mbyten devenë dhe dolën jashtë urdhrit të Zotit, duke i thënë Salihut: «O Salih! Në qoftë se je prej të dërguarve, na e sill atë ndëshkim me të cilin na ke futur dridhmat qysh kohë më parë!» Për këto fjalë ata i përllau tërmeti i fuqishëm nëpër shtëpitë e veta, ku ranë përbys të vdekur si shtazët.

Bejzaviu, Hazini dhe Niëmetu-ll'llah Efendiu kanë thënë: pasi u zhduk kombi Ad, vendin e tyre e zuri kombi Themud, të cilët ndreqën e pasuruan qytetet e tyre, sepse jetonin gjatë dhe punonin shumë. Themudët ndërtuan ngrehina dimërore e verore dhe kishin begati e lirësi të madhe. Por nuk kaloi shumë kohë dhe ata filluan të rendin pas dëshirave ilegale dhe ngatërrsive, filluan të adhurojnë edhe idhujt dhe kështu u pa e nevojshme që ata të ndreqeshin; prandaj Zoti dërgoi te ata si pofet Salihun, i cili ishte prej parisë së kabiles së tyre. Kur i madhi Salih, i thirri ata në fenë e vërtetë, i kërkuan një mrekulli dhe, siç u tregua më sipër, ata kërkuan që nga një shkëmb i shënuar prej tyre të dilte një deve. Deveja doli, e në çast polli një mëz të madh gati sa vetë ajo. I madhi Salih e ndau ujët e atij qyteti me radhë: një ditë pinte ujë deveja dhe një ditë pinin kafshët e tjera të vendit. Gjatë verës deveja me mëzin e vet, kulloste nëpër male dhe në dimër kulloste në fushë. Mirëpo kafshët e tjera largoheshin prej atyre vendeve ku gjendej deveja e Salihut. Nga kjo, populli u mërzi dhe kështu vendosen ta mbysin deven. Këtë punë e kreu një i quajtur Kidar së bashku me tetë shokë të tij. Ata e mbyten devenë dhe mishin e saj e pjesëtuan. Mëzi iku e humbi nëpër male. Ata e kërkuan shumë por s'mundën ta gjenin. Atëherë Salihu u tha: «Prisni tri ditë. Ditën e parë do t'ju zverdhen fytyrat; ditën e dytë do t'ju skuqen; ditën e tretë do t'ju nxihen dhe ditën e katërt do të vijë ndëshkimi i Zotit që do t'ju mbysë». Kur ata e panë shenjën e ditës së parë, e kërkuan Salihun që ta vrisnin, por nuk e gjetën. Ditën e katërt shpërtheu një tërmet i lemerishëm, me një zhurmë të rreptë dhe ata u zhdukën të gjithë.

I madhi Salih, kur filluan të duken shenjat e ndëshkimit, bashkë me besimtarët shkoi në Palestinë.

«فَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رَسُولَ رَبِّي
وَنَصَحْتُ لَكُمْ وَلَكِنْ لَا تُحِبُّونَ النَّاصِحِينَ (79)»

[Fetevel'là anhum ue kale jà koumi lekad eblagtukum risàlete rab'bij ue nesahthu lekum
ue lakin là tubib'bùne-n'nàsihijne]

«Dhe Salihu u ktheu atyre shpinën e u tha: «O kombi im! Betohem në Zotin që unë ua komunikova aq sa isha i detyruar prej Zotit tim dhe ju kam këshilluar, por ju nuk i doni këshilluesit».

* * *

Zoti, për të treguar edhe bisedat e Lutit me kombin e vet, urdhëron e thotë:

«وَلَوْطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا
مِنْ أَحَدٍ مِّنَ الْعَالَمِينَ (80) «إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً
مِّنْ دُونِ النِّسَاءِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ (81)»

[Ue Lutan idh kale likoumihí e teëtùnel-fàhishete mà sebekakum bihà min ebadin
minel-àlemijne. In'nekum letètùne-rr'rixhàle shebveten min dùni-n'nisà bel entum
koumun musrifùne]

«Ne e patëm dërguar edhe Lutin si profet, e ai i tha kombit: «Qysh e mbani atë farë paturpësie (pederastinë) që s'e ka pranuar askush në botë para jush? Ju lini gratë dhe për të plotësuar epshin, u afroheni burrave! A nuk është turp për ju? Ju jeni një komb që e kapërceni kufirin».

Fahri Raziu thotë se qëllimi kryesor i shijimit që ka krijuar Zoti në njerëzit, kur afrohet burri me gruan e vet është vazhdimësia i njerëzimit; ndryshe ky qëllim nuk plotësohet. Madje, as te kafshët e as te shpendët nuk i afrohet mashkulli mashkullit por i afrohet mashkulli femrës.

«وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَخْرِجُوهُمْ مِّنْ قَرْيَتِكُمْ
إِنَّهُمْ أَنْوَاسٌ يَّتَطَهَّرُونَ (82) «فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ
كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ (83) «وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَانْظُرْ
كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ (84)»

[Ue mà kàne xhevàbu koumihí il'là en kàlù akbrixhùhum min karjetikum in'nehum
unàsun jetetah'berùne. Fe enxhejnàhu ue ehlebù il'le-mre'etehù kànet minel-gàbirijne. Ue
emtarnà alejbim metaren fendhur keffe kànet àkibetul-muxhrimijne]

«Përgjigjja e kombit të Lutit nuk qe gjë tjetër veçse: nxirrni ata (Lutin dhe ndjekësit e tij) prej qytetit tuaj, sepse ata janë njerëz që pastrohen prej poshtërsive. Te ata s'ka të tilla paturpësi. I thanë këto fjalë për qesëndi, ose deshën të thoshin se ata nuk e njohin veten të pastër. Në vend që të hiqnin dorë nga kjo punë e shëmtuar, ata u përgjigjën ashtu me tallje. Ne i shpëtuam Lutin, familjen e tij dhe besimtarët, përveç gruas së tij, e cila ishte

prej atyre që mbetëm prapa. Mbeti prapa e u shkatërrua bashkë me qafirët, sepse edhe ajo ishte në fenë e atyre. Mbi ata hodhëm gurë si shi; shih pra se si u përfundojnë veprat qafirëve».

Gruaja e Lutit, me që ishte pa fe, mbeti me qafirët dhe u shkatërrua. «Familja» është për fëmijët e Lutit dhe për ata që kishin besuar».

Këtu nuk u tregua mynyra e shkatërrimit të kombit të Lutit, sepse janë dhënë shjegime gjërë e gjatë në Suren «El-Hixhr».

Babai i Lutit është Harani, vëllai i të madhit Ibrahim. Bashkë emigruan prej Babilut por Ibrahim u vendos në Palestinë, kurse Luti zuri vend në Erden dhe vendi ku banonte quhej Sudum.

* * *

Zoti, për të treguar edhe kuvendimet e Shuaibit me kombin e vet, urdhëron e thotë:

«وَالِى مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ...»

[*Ue ilà Medjene ekbàhum Shuaibin kale jà komi-ëbudu-l'llà mà lekum min ilàhin gajrubù kad xhàetkum bej'jeinetun min rab'bikum...*]

«Popullit të Medjenit Ne i dërguam vëllaun e tyre, Shuaibin dhe ai u tha: «O kombi im! Adhuroni Zotin, sepse për ju s'ka të adhuruar tjetër përveç Atij; ju ka ardhur nga Zotit juaj një mrekulli...». Prandaj duhet të besoni.

«...فَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ...»

[*...Fe euful-keyle uelmijzàne ue là tebkehasu-n'nàse esh'jàehum...*]

«Pra, u këshilloj që të masni e të peshoni drejt dhe mos ia jepni botës sendet e tyre mangut...».

«...وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ (85)»

[*...Ue là tufsidù fil-erdi baède islàhibà dhàlikum kbajrun lekum in kuntum muëminijne*]

«...Dhe mos nxirrni ngatërresa në faqen e dheut, pasi atë e kanë ndrequr pejgamberët me sheriatin e tyre; kjo është më e dobishme për ju, nëse më besoni mua».

Kuptimi: populli i Medjenit filloi të adhuronte idhujt dhe të maste e të peshonte mangët në shitblerje. Për ti ndrequr moralin këtij populli, Zoti i dërgoi si profet vëllanë e tij Shuaibin. Ai i tha: «O kombi im! Adhuroni Zotin, sepse s'keni të adhuruar tjetër veç Zotit, Ai është i adhuruar me të drejtë. I dëgjoni këto fjalë dhe secilit i jepni të drejtën e vet në matje e në peshim. Mos e vidhni botën duke matur e duke peshuar mangët. Mos

nxirrni ngatërresa në faqen e dheut, pasi atë e ka ndrequr dhe përmirësuar Zoti, duke çuar peygamberët e duke vënë shariate. Kjo (adhurimi Zotit, moscënimi i të drejtave të tjetrit dhe mosnxjerja e ngatërresave) është shumë më e dobishme për ju, nese jeni besimtarë të fjalës sime».

Shkurtimisht këshillat e Shuajbit përmbledhen në dy pika: 1) respektimi i të drejtave të Allahut. 2) respektimi i të drejtave të njerëzve.

I madhi Shuajb, shton:

«وَلَا تَقْعُدُوا بِكُلِّ صِرَاطٍ تُوعِدُونَ وَتَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ مَنْ
آمَنَ بِهِ وَتَبْغُونَهَا عِوَجًا...»

[*Ue là tak'udù bikul'li siràtin tuidùne ue tesud'dùne an sebijli-l'làhi men àmene bihi ue
tebgùnehà ivexhen...*]

«Mos rrini edhe në çdo krye rruge (si djalli), duke frikësuar besimtarët dhe duke i penguar ata prej udhës së Zotit e duke dëshiruar për ata udhën e shtrembëruar...».

«...وَاذْكُرُوا إِذْ كُنْتُمْ قَلِيلًا فَكَثَرَكُمْ وَاَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ
عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ (86)»

[*...uedhkurù idh kuntum kalijlen feketb'therekum uendhurù kejfe kàne àkibetul-
mufsidijne*]

«Kujtojeni atë kohë kur ishit pakicë dhe Zoti ju shumoi; vështroni edhe se qysh përfundojnë ngatërrestarët».

«وَأِنْ كَانَ طَائِفَةٌ مِّنْكُمْ آمَنُوا بِالَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ وَطَائِفَةٌ
لَّمْ يُؤْمِنُوا فَاصْبِرُوا حَتَّى يَحْكُمَ اللَّهُ بَيْنَنَا وَهُوَ خَيْرُ
الْحَاكِمِينَ (87)»

[*Ue in kàne tàifetun minkum àmenù bil'ledhij ursiltu bihi ue tàifetun lem juëminù
fasbirù bat'tà jahkume-ll'llàhu bejnenà ue huve kbajrul-hàkimijne*]

«Dhe, në qoftë se një pjesë prej jush i beson asaj me të cilën unë jam dërguar që t'ju bëj thirje dhe një pjesë nuk e beson atë, atëherë duroi derisa të gjykojë Zoti në mes nesh, sepse Ai është më i miri i gjykatësve».

Kuptimi: në qoftë se një pjesë prej jush i beson fesë, me të cilën unë jam dërguar që t'ju bëj thirrje dhe një pjesë nuk beson, pritni e duroi derisa ndërmjet nesh të gjykojë Zoti, i cili është më i miri i gjykatësve dhe Ai vendos me të drejtë; pritni se Ai do ti forcojë besimtarët me ndihmën e vet dhe do ti lartësojë ata, kurse qafirët, së shpejti do ti poshtërojnë.

«قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَنُخْرِجَنَّكَ يَا شُعَيْبُ
وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَكَ مِنْ قَرْيَتِنَا أَوْ لَتَعُوذُنَّ فِي مِلَّتِنَا قَالَ
أَوَلَوْ كُنَّا كَارِهِينَ (88)»

[*Kàlel-meleu-l'ledhijne-stekberù min koumihí lenukbrixhen'neke jà Shuajbu uel'ledhijne
àmenù meake min karjetinà eu lete'udun'ne fij mil'letinà kàle evelou kunà kàrihijne*]

«Disa nga paria e kombit që mbaheshin më të madh dhe kërcënonin thanë: «O Shuajb! Ne do të të nxjerrim ty prej qytetit tonë, bashkë me ata që të kanë besuar, ose do të ktheheni në fenë tonë! Shuajbi tha: «Edhe nëse ne nuk dëshirojmë, do të na ktheni?» Përdhunisht doni të na fusni në fenë tuaj? A nuk e dini se nuk del ndonjë e mirë prej atij që hyn përdhunisht në një fe?

Kuptimi: kundrejt këshillave të Shuajbit, disa nga paria që e mbanin veten më të madh, i thanë: «O Shuajb! Nuk po gjejmë derman prej teje na e ngrite qetësinë dhe po na e prish mendjen; prandaj s'ka ngelur rrugë tjetër veçse të të nxjerrim jashtë qytetit tonë bashkë me besimtarët, ose të ktheheni në fenë tonë!» Atëherë Shuajbi u tha: «Po mundoheni të na ktheni në fenë tuaj, të cilën, ka kohë që ne e shohim të keqe?»

Bejzaviu e Hazini kanë thënë se paria e kombit kanë mbledhur Shuajbin bashkë me ata që kishin besuar dhe i kanë thënë: «Të ktheheni në fenë tonë!», ata e shihnin se Shuajbi kurrë s'ka qenë në fenë e tyre, sepse asnjë profet s'ka bërë kufër në jetën e vet. Por i thanë ashtu me qëllim që ti prishnin mendjen vegjëlisë, se gjoja Shuajbi me parë kishte qenë në fenë e tyre. Fjala «audet» është në kuptimin e së shkuarës.. Ose ashtu e kanë kujtuar ata Shuajbin, meqenëse ai nuk e kishte shfaqur fenë e vet më parë.

«قَدْ افْتَرَيْنَا عَلَى اللَّهِ كَذِبًا إِنْ عُدْنَا فِي مِلَّتِكُمْ بَعْدَ إِذْ
نَجَّانَا اللَّهُ مِنْهَا وَمَا يَكُونُ لَنَا أَنْ نَعُودَ فِيهَا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ
اللَّهُ رَبُّنَا...»

[Kadif-terejnà ale-ll'làhi kedbiben in udnà fij mil'letikum baède idh nexb'xhàne-ll'làhu minhà ue mà jekànu lenà en ne'ùde fijhà il'là en jeshàe-ll'làhu rab'bunà...]

«Me të vërtetë, i kemi vënë shpifje Zotit me rrena; nëse ne kthehemi përsëri në fenë tuaj, pasi Zoti na shpëtoi prej asaj feje. Jo, s'ka kthim në atë fe, vetëm nëse do Zoti ynë, i Cili na ka edukuar me fenë e drejtë...».

«...وَسِعَ رَبُّنَا كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا...»

[...nesi'a rab'bunà kul'le shej'in ilmen ale-ll'làhi tevek'kelnà...]

«...Dituria e Zotit tonë ka përfshirë çdo gjë; ne vetëm te Zoti jemi mbështetur dhe vetëm te Ai i kemi varur punët tona...».

«...رَبُّنَا افْتَحَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنْتَ خَيْرُ

الْقَاتِعِينَ(89)»

[...Rab'bena-ftah bejnenà ue bejne kouminà bilhak'ki ue ente khajrul-fâtihijne]

«O Zoti ynë! Gjyko ndërmjet nesh e kombit tonë me të drejtë, sepse Ti je më i miri i gjykatësve».

«وَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَئِنْ اتَّبَعْتُمْ شُعَيْبًا
إِنَّكُمْ إِذًا لَخَاسِرُونَ(90)»

[Kàlel- meleu-l'ledhijne keferù min koumihì leini-t'tebaçtum Shuajben in'nekum idhen lekhasirùne]

Paria e kombit që ishin qafirë, i thanë popullit: «Në qoftë se do të ndiqni Shuajbin (do ti besoni atij), atëherë do të dëmtoheni». Kështu e frikësuan ata vegjëlinë.

«فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ (91)»

[Fe ekbadhethumu-rr'rrexhjetu fe asbehù fij dàrihim xhàthimijne]

«(Kur ata këmbëngulën në kufër) i përlau tërmeti dhe në mëngjes u gdhinë të vdekur nëpër shtëpitë e veta».

«الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَأَن لَّمْ يَخْتَوُوا فِيهَا الَّذِينَ كَذَّبُوا

شُعَيْبًا كَانُوا هُمُ الْخَاسِرِينَ (92)»

[El'ledbijne kedh'dhebù Shuajben ke'en lem jagnou fjbà el'ledbijne kedh'dhebù

Shuajben kânù humul-khàsirijne]

«Ata njerëz që përgënjeshtroan Shuajbin, u zhdukën sikur të mos kishin qenë të vendosur nëpër shtëpitë; vetëm ata që përgënjeshtroan Shuajbin u dëmtuan për dynja e për ahire».

Ebus'su'ud Efendiu thotë se qafirët u ndëshkuan për fjalët që u thanë Shuajbit e besimtarëve "që doemos do t'u nxjerrim prej qytetit tonë," ata u zhdukën, si të mos kishin qenë vendosur fare në ato vende. Për fjalën që u thanë besimtarëve se, "nëse i besoni Shuajbit do të dëmtoheni", Zoti tregon se ata vetë u dëmtuan dhe jo tjetërkush.

«فَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي

وَنَصَحْتُ لَكُمْ فَكَيْفَ آسَىٰ عَلَىٰ قَوْمٍ كَافِرِينَ (93)»

[Fetevel'là anhum ue kàle jà koumi lekad eblagtukum risàlāti rab'bij ue nesahtu lekum

fekejfe àsà alà komin kàfirijne]

«Kur mbi popullin e Medjenit zbriti ndëshkimi, ngaqë nuk i pranuan këshillat e të madhit Shuajb dhe nuk i besuan atij, i madhi Shuajb u ktheu atyre shpinën dhe tha: o kombi im! Unë, me të vërtetë jua kam kumtuar dispozitat e Zotit tim dhe ju kam këshilluar me dashamirësi; por ju nuk i pranuat. Pra, si të ndihem i mjeruar për një komb që janë qafirë?»

* * *

«وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِّن نَّبِيٍّ إِلَّا أَخَذْنَا أَهْلَهَا

بِالْبِأْسَاءِ وَالضَّرَاءِ لَعَلَّهُمْ يَضُرَّعُونَ (94)»

[Ue mà erselnà fij karjetin min nebij'jin il'là ekhadhnà ehlehà bil-beèsài ued'darr'rrài

leal'lehum jed'darr'rre'ùne]

«Kudo ku kemi dërguar peygamber, e kemi goditur popullsinë e atij vendi me zi e me varfëri, me sëmundje e vështirësi (atë popull që e ka përgënjeshtroar peygamberin) që të na lutet Ne e që ti bindet urdhërit Tonë».

«ثُمَّ بَدَّلْنَا مَكَانَ السَّيِّئَةِ الْحَسَنَةَ حَتَّىٰ عَفَوا وَقَالُوا قَدْ

مَسَّ

آبَاءَنَا الضُّرَّاءَ وَالسَّرَّاءَ فَأَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا
يَشْعُرُونَ (95)»

[Thum'me bed'delnà mekàne-s'sej'jietil-hasenete hat'tà afou ue kàlù kad mes'se àbàene-
d'darr'rràu ues'serr'rràu fe ekbadhnàbum bagteten ue hum là jesh'urùne]

«Pastaj Ne ua ndryshuam gjendjen e keqe në të mirë, vështirësitë ua kthyem në qetësi, sëmundjet në shëndet (derisa iu shumua pasuria e fëmijët). (Atëherë ata thane): "Edhe prindërve tanë kështu u ka pasë ndodhur (herë zi e herë begati). Ky nuk është ndëshkim i posaçëm për fajet tona, por është zakoni i kësaj bote. Dhe, meqë ata nuk u zgjuan dhe nuk nxorën mësim prej atyre ndodhjeve, Ne i goditëm ata befasisht me një ndëshkim të rreptë dhe ata as që kujtuan se do t'u vinte ndëshkimi».

«وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ
مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَلَٰكِن كَذَّبُوا فَأَخَذْنَاهُم بِمَا كَانُوا
يَكْسِبُونَ (96)»

[Ue lou en'ne ehlel-kurà àmenù uet'tekou lefetahnà alejhim berekàtin mine-s'semài uel-
erdi ue lakìn kedh'dhebù fe ekbadhnàbum bimà kànù jeksibùne]

«Nëse popullsia e atyre vendeve do të kishin besuar dhe do të ishin ruajtur prej fajeve, do t'ua kishim çelur dyert e begatisë me shira prej qiellit dhe bimë prej tokës. Por ata i përgënjeshtroan profetët dhe Ne, për shkak të fajeve që bënë, i zhdukëm».

Bejzaviu thotë se kuptimi i frazës «Dhe do t'ua kishim çelur dyert e begatisë», është: besimtarëve do t'ua jepnim të mirat me mbushulli (bollëk) e do t'ua sillnim nga çdo anë, por me kusht që çdo punë, ta kryejnë me të vërtetë siç i ka hije besimit të tyre.

Nga ajeti kuptohet se ata që besojnë dhe ruhen nga gjërat e veprimet e ndaluara, arrijnë begatitë e Zotit, kuptohet, sipas shkallës së besimit.

* * *

Zoti, pasi tregoi ndëshkimin me zhdukjen e popujve të kaluar; për të frikësuar edhe qafirët, sidomos të pafetë kurejshë, urdhëron e thotë:

«أَفَأَمِنَ أَهْلُ الْقُرَىٰ أَن يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا بَيَاتًا وَهُمْ
نَائِمُونَ (97)»

[Efe emine ehul-kurà en jeëtijehum beəsunà bejàten ue hum nàimùne]

«Pra, a ishin të sigurt njerëzit e vendeve për ardhjen e ndëshkimit Tonë natën, kur ata ishin në gjumë?»

«أَوْ أَمِنَ أَهْلُ الْقُرَىٰ أَن يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا ضُحًى وَهُمْ
يُلْعَبُونَ (98)»

[Efe emine ehul-kurà en jeëtijehum bəsunà duban ue hum jel-abùne]

«A ishin të sigurtë njerëzit e vendeve për ardhjen e ndëshkimit Tonë ditën me diell (në mes të drekës), kur ata ishin duke luajtur?»

«أَفَأَمِنُوا مَكْرَ اللَّهِ فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ
الْخَاسِرُونَ» (99)

[Efe eminiù mekre-ll'làhi felà yèmenu mekre-ll'là il'lel-koumul-khàsirùne]

«Ose, a ndiheshin të sigurt nga ajo që mund të bënte Zoti befasisht? Pra, nuk sigurohet kush prej atij lloj ndëshkimi të Zotit, veç ai komb që është i dëmtuar në dun'ja e në ahiret».

Kuptimi: Pasi i zhdukëm banorët e shumë qyteteve të popujve të kaluar, a janë të sigurt popujt e qyteteve nga ardhja e ndëshkimit Tonë natën, kur ata janë gjumë? Qysh ngulin këmbë në kufër dhe qysh e përgënjeshtrojnë profetësinë e profetëve? Nuk kanë frikë prej intikamit (hakmarrjes) Tonë? Ose: a janë të sigurtë popujt e qyteteve nga ardhja e ndëshkimit Tonë në mesin e ditës, kur ata janë duke luajtur? Nuk u vjen ndërmend ndëshkimi që u ka ardhur disa popujve në atë kohë? Përse janë të sigurt dhe nga e dinë se nuk do t'u vijë edhe atyre një ndëshkim i tillë ditën? Punët e këtyre u shëmbëllojnë plotësisht punëve të popujve të kaluar, që u zhdukën me ndëshkim. Po këtyre a nuk do t'u vijë ai ndëshkim? Apo ua kanë ngritur mendjen mirësitë që u ka dhënë Zoti, për ti lënë në gjumë? Sigurisht, do t'ju vijë ndëshkimi i Zotit atyre që e kanë merituar të shohin dënime në dyn'ja e në ahiret.

«Ehlul-kurà», është për popullsinë e Mek'kës dhe përrreth saj, ose për të gjithë popujt e botës, për ti frikësuar dhe për ti ndaluar prej fajeve, që çdo njeri të mos jetë i sigurt prej ndëshkimit të Zotit, as natën e as ditën.

Zoti, për të theksuar ndëshkimin që u vjen njerëzve befas, ka përmendur natën, kohën e gjumit dhe ditën, kur njerëzit merren me punë e me dëfrimet e dynjasë.

«Mekri» i Zotit, është për aftatin e mirësive që Zoti u jep njerëzve të ligj dhe ka kuptimin: Zoti hakmerret mbi ata, atëherë kur atyre nuk u shkon ndër mend dhe kur ata nuk e kujtojnë. Pra, qafirët le të mos gabohen shumë nga pasuria, shëndeti e të tjera që kanë dhe le të mos vazhdojnë kryengritjen kundër Zotit, duke kujtuar se ato mirësi u janë dhënë atyre se i meritojnë. Jo, jo. Atyre u është dhënë pak afat, e do t'ju vijë ndëshkimi i Zotit befas.

«Mekri» i Zotit, mund të jetë për ndëshkimin e Zotit dhe është thënë «mekr» - hile, për arsye se ai ndëshkim u vjen qafirëve në befasi, andej nga ata nuk e mendojnë dhe kjo i ngjason hilesë.

* * *

Zoti, tregon qëllimin e paralajmërimit për zhdukjen e qafirëve, që njerëzit e ngarkuar me detyrime, të nxjerin mësim nga pësimi i atyre. Për këtë Zoti urdhëron e thotë:

«أَوَلَمْ يَهْدِ لِلَّذِينَ يَرِثُونَ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِ أَهْلِهَا أَنْ لَوْ
نَشَاءُ أَصَبْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَنَطْبَعُ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا
يَسْمَعُونَ (100)»

[Eve lem jehdi lil'ledhijne jerithunel-erda min ba'edi ehlibà en lou neshàu esabnàhum
bidhunùbibim ue natbeu alà kulùbibim fehum là jesme'ùne]

«A nuk ua tregoi Zoti pësimet e popujve të kaluar atyre njerëzve, të cilët trazhëgojnë vendin, pasi u zhduk popullsia e atij vendi? A nuk ua tregoi atyre se puna është kështu: nëse Ne do të donim, mbi ata hidhnim një katastrofë (musijbet), për shkak të fajeve të veta dhe, nëse do të donim, i vulosnim zemrat e tyre dhe kështu ata nuk do të dëgjonin as fjalët e Kur'anit e as këshillat e profetëve».

Ebus'su'ud Efendiu thotë se ky ajet ka zbritur për të frikësuar popullsinë e Mek'kës dhe të rrethanave të saj. Por, meqenëse fjala është prurë e përgjithshme, nuk ka edhe ndonjë pengim për të qenë frikësim për të gjithë njerëzit.

* * *

«تِلْكَ الْقُرَى نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِهَا وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ
بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا مِنْ قَبْلُ كَذَلِكَ
يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِ الْكَافِرِينَ (101)»

[Tilke-kurà nekus'su alejke min enbàihà ue lekad xhàet'hum rusuluhum bilbejj'inàti
femà kànù lijuëminù bimà kedh'dhebù min kablu kedhàlike jatbeu-ll'llàhu alà
kulùbil-kàfirijne]

«Disa lajme të qyteteve ti tregojmë ty, o i dashuri Im! Që um'meti yt të zgjohet e të vërë mend. Beto hem se atyre u patën ardhur pejgamberë me mrekullira të dukshme (dhe u patën treguar udhën e mbarë), por ata nuk u besuan atyre që i kishin përgënjeshtuar më parë. Ja, kështu ua vulos zemrat Zoti qafirëve».

Fahri Raziu e Hazini thonë se "qytetet" është për qytetet e Nuhut, Hudit, Salihut, Shuajbit dhe të Lutit, të cilëve u patën ardhur pejgamberët me të gjitha llojet e mrekullive, por ata nuk i pranuan e prandaj u zhdukën. Siç thotë Raziu e Hazini, ata i përgënjeshtruan pejgamberët para se atyre t'u shfaqeshin mrekullitë dhe këmbëngulën në përgënjeshttrimin e mëparshëm. Ose, siç thotë Ibni Ab'basi, për atë përgënjeshtim që kishin të fshehur në zemër, kur janë pyetur ditën e (mijthakut) besës së përgjithshme: «E lestu birab'bikum?» - A nuk jam Unë Zoti juaj? – Ata, kanë pohuar me gojë "Po!", por në zemër kanë pasë të fshehur kufrin e përgënjeshttrimin.

* * *

«وَمَا وَجَدْنَا لِأَكْثَرِهِمْ مِنْ عَهْدٍ وَإِنْ وَجَدْنَا أَكْثَرَهُمْ
لَفَاسِقِينَ (102)»

[*Ue mà vexhednà liektherihim min abdin ue in vexhednà ektherehum lefàsikijne*]

«Shumicën e popujve të kaluar, Ne nuk i kemi gjetur besëmbajtës, por shumicën e tyre, me të vërtetë i kemi gjetur jashtë bindjes Sonë».

* * *

«ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ
فَظَلَمُوا بِهَا فَاَنْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ (103)»

[*Thum'me beathnà min baëdihim Mùsà bi àjàtinà ilà firoune ue meleibí fedbalemù bibà
fendbur kejfe kàne àkibetul-mufsidijne*]

«Pas zhdukjes së atyre popujve (të lartpërmendur), dërguam Musanë me shumë mrekullira te Faraoni dhe te ministrat e tij. Por ata, duke i përgënjeshtruar mrekullitë, i bënë padrejtësi vetes së vet. Dhe, shiko o i dhashuri Im se qysh e kanë fundin ngatërrestarët».

Fahri Raziu thotë se ky ajet tregon që i madhi Musa ka shfaqur shumë mrekullira. Prej ajetit nënkuptohet, gjithashtu, se çdo pejgamberi i duhen mrekullitë, sepse ai me ato vërteton se është pejgamber.

Interpretuesit e Kur'anit thonë se pas kombit àmalikas, mbretërit e Egjiptit kanë marrë mbiemrin Faràon, ashtu siç thirreshin mbretërit e Persisë Kistrà, mbretërit e Rumit Kajser dhe mbretërit e Habeshit, Nexhàshi (Negus). Në kohën e Musait mbreti i Egjiptit thirrej Metefelah.

«وَقَالَ مُوسَىٰ يَا فِرْعَوْنُ إِنِّي رَسُولٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ (104)
حَقِيقٌ عَلَىٰ أَن لَّا أَقُولُ عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقُّ قَدْ جِئْتُكُمْ بِبَيِّنَةٍ
مِّن رَّبِّكُمْ فَأَرْسِلْ مَعِيَ بَنِي إِسْرَائِيلَ (105) قَالَ إِن كُنتَ جِئْتَ
بِآيَةٍ فَآت بِهَا إِن كُنتَ مِنَ الصَّادِقِينَ (106)»

[*Ue kale Mùsà jà fir'ounu in'nij resùlun min rab'bil-àlemijne. Hakijkun alà en ekeùle
ale-ll'llàhi il'lel-hak'ka kad xhiëtukum bibej'jinetin min rab'bikum fe ersil meije benij
israijle. Kàle in kunte xhiëte biàjetin feëti bibà in kunte mine-s'sàdikijne*]

«I madhi Musa tha: o Faraon! Unë jam i dërguar prej Zotit të gjithësisë. (Kam ardhur për të të thirrur ty në fenë e vërtetë). Mua më ka hije të mos them gjë tjetër për Zotin e vërtetë, veç të drejtën; unë kam ardhur te ju me një mrekulli të dukshme prej Zotit tuaj, prandaj jepu lirinë dhe dërgoji me mua bijtë e Israilit! (Mjaft i ke munduar dhe tani unë do ti marr me vete e do ti çoj në vendet e tyre të mëparshme, në Kuds). Faraoni i tha: nëse ke ardhur me mrekulli, bjere atë nëse je prej atyre që flasin të vërtetën».

Fahri Raziu thotë se kur Musai u pa për herë të parë me Faraonin, së pari i tregoi se ishte i dërguar nga ana e Zotit të gjithësisë dhe me këtë donte ti thoshte atij se fjalët e tij meritonin të dëgjoheshin dhe se të gjitha botët kanë një Krijues, i Cili është i adhuruar me të drejtë, prandaj duhej ti besonte atij Zoti. Pastaj i tregoi se pejgamberi kurdoherë flet të drejtën, sidomos pejgamberi e ka detyrë të shenjtë të flasë për Zotin atë që është e meritueshme për Të. Nga këto, i dyti është që të tregojë cilësitë e Zotit dhe

të mos i ngjitë Atij gjëra që nuk bën ti ngjiten. Meqenëse kjo ishte një çeshtje fare e qartë, Musai filloi të parashtronte argumentet që vërtetonin profetësinë dhe tha: "Jam gati t'u shfaq mrekulli, për të vërtetuar se jam profet". Pas këtyre fjalëve, kërkoi lejë që të liroheshin bijtë e Israilit. Kjo kërkesë ishte njëra nga dispozitat e profetësisë.

Interpretuesit e Kur'anit thonë: pasi ndërroi jetë i madhi Jusuf, qeveria egjiptiane filloi ti përdorte beni israilët si robër, në punë të rënda, për të prerë qerpiçë, për të mbajtur dhe e gurë etj. Kur beni israilët kërkonin lejë për t'u shpërngulur prej Egjiptit për në Kuds, nuk i lejonin. I madhi Musa i tregoi Faraonit se ç'duhej të besonte dhe filloi ta ndalonte edhe prej padrejtësië.

«فَالْقَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُّبِينٌ (107) وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بَيْضَاءُ لِلنَّاطِرِينَ (108) قَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ إِنَّ هَذَا لَسَاحِرٌ عَلِيمٌ (109) يُرِيدُ أَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ أَرْضِكُمْ فَأَمَّا أَتَأْمُرُونَ (110)»

[*Fe elkà asàhu feidhà hije thuëbànun mubijnun. Ue nezea jedebù fe idhà hije bejdàun lin'nàdhirijne. Kàlel-meleu min koumi fir'oune in'ne hàdhà lesàbirun alijmun. Jurijdu en jukbrìxhekum min erdikum femàdhà teëmuriine*]

«Me kërkesën e Faraonit, Musai e hodhi shkopin në tokë e në çast shkopi u bë një kuçedër e dukshme dhe secili e dallonte që ishte kuçedër. Nxori edhe dorën prej xhepit dhe ajo u bë aq e bardhë, sa u merrte sytë atyre që e vështronin. Paria që ishte rreth Firaunit thanë: ky është magjistar shumë i ditur, që dëshiron t'ju nxjerrë prej vendit tuaj. Faraoni u tha atyre: ç'mendim kini për këtë, që të veprojmë e të gjejmë një zgjidhje?»

Interpretuesit e Kur'anit thonë se kur Musai e lëshoi shkopin në tokë, u shfaq një gjarpër tepër i madh e i shpejtë, me gojë të hapur e me lesh në gojë që të shtinte lemerinë. Faraoni kur e pa atë gjarpër, u tmerrua shumë dhe filloi ti lutej Musait.

Musai e kapi gjarpërin me dorë, e ai u bë përsëri shkop, siç ishte më parë.

Në kohën e Musait, ishte shumë e përhapur magjia; prandaj Faraoni me shokët e vet, përnjëherë thanë për Musanë se ishte një magjistar shumë i ditur dhe se donte ti nxjerrte prej vendeve të veta. Prandaj Faraoni u tha atyre: ç'farë zgjidhjeje të mendojmë?

«قَالُوا أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَأَرْسِلْ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ (111) يَا ثُؤُوكَ يَكُلْ سَاحِرٌ عَلِيمٌ (112)»

[*Kàlù erxhib ue ekbàhu ue ersil fil-medà'ini hàshirijne. Jeëtùke bikul'li sàbirin alijmin*]

«Ministrat e Faraonit thanë: ndaloje atë dhe të vëllanë (mos u nxito t'u bësh gjë atyre). Dërgo njerëz nëpër qytetet që sundon që të mbledhin të

gjithë mjeshtrit e mëdhej të magjisë, që të provohen me Musanë dhe pastaj të veprojmë sipas rezultatit që do të duket».

«وَجَاءَ السَّحَرَةُ فِرْعَوْنَ قَالُوا إِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِن كُنَّا نَحْنُ
الْغَالِبِينَ (113)»

[*Ue xhàe-s'seheretu fir'oune kàlù in'ne lenà le'exbren in kun'nà nahnul-gàlibijne*]

«Magjistarët i erdhën Faraonit e i thanë: do të kemi ndonjë shpërblim në qoftë se dalim ngadhënjyes?»

«قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ (114)»

[*Kàle neam ue in'nekuu leminel-mukarr'rrebijne*]

«Faraoni u tha: po! Do të jeni edhe prej të afërmeve». Pra, do t'u jepte shpërblime dhe do ti nderonte.

«قَالُوا يَا مُوسَى إِمَّا أَنْ تُلْقِيَ وَإِمَّا أَنْ نَكُونَ نَحْنُ
الْمُلْكِينَ (115)» «قَالَ أَلْقُوا فَلَمَّا أَلْقَوْا سَحَرُوا أَعْيُنَ
النَّاسِ وَاسْتَزْهَبُوهُمْ وَجَاءَ وَابِسُخْرِ عَظِيمِ (116)»

[*Kàlù jà Mùsà im'mà en tulkij ue im'mà en nekùne nahnul-mulkijne. Kàle elkù felem'mà elkou sebarù aëjune-n'nàsi uesterhebùhum ue xhà'ù bisibrin adhijmin*]

«Si me tallje, duke i thirrur edhe në emër pa asnjë respekt magjistarët i thanë: o Musa! Ti do t'a lëshosh i pari shkopin, apo do të lëshojmë ne shkopijtë tanë?» Për ne është njëlloj, veçse duam që puna të rrjedhë si të dëshirosh ti! Me këto fjalë ata donin ti thoshin se sido që të veprosh, ti je i mundur dhe ne do të dalim ngadhënjyes. Atëherë Musai, me urdhrin e Zotit u tha: hidhni ju! Kur ata i lëshuan, herën e parë i magjepsën sytë e njerëzve dhe deshën t'u fushnin atyre tmerin), sepse magjitë ata i shfaqën si gjarpërinj që ecnin dhe bënë një magji të madhe».

«وَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى أَنْ أَلْقِ عَصَاكَ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا
يَأْفِكُونَ (117)» «فَوَقَعَ الْحَقُّ وَبَطَلَ مَا كَانُوا

يَعْمَلُونَ (118)» «فَغَلِبُوا هُنَالِكَ وَانْقَلَبُوا صَاغِرِينَ (119)»

[*Ue eubajnà ilà Mùsà en elki asàke feidhà hije telkafu mà jeëfikùne. Feveka'al-bak'ku ue betale mà kànù jaëmelùne. Fegulibù hunàlike uenkalebù sàgìrijne*]

«Ne, me madhërinë Tonë i sollëm zbulesë Musait e i thamë: lëshoje shkopin tënd në tokë! Sapo e hodhi shkopin, ai u bë një kuçedër e lemerishme dhe filloi të gëlltiste magjitë e magjistarëve që ishin gjëra të rreme. Dhe, e drejta doli në shesh dhe veprat e magjistarëve u zhdukën bashkë me shpresën e Faraonit me shokë. Faraoni e turma e tij u mundën dhe u kthyen në Egjipt të poshtëruar».

Fahri Raziu, Hazini e Bejzaviu thonë: kur Musai lëshoi shkopin në tokë, në çast shkopi është bërë si kuçedër e madhe dhe i ka gëlltitur të gjitha magjitë; pastaj ka filluar të mësyjë njerëzit, të cilët prej frikës kanë ikur duke

e shkelur e mbytur njëri-tjetrin. Atëherë Faraoni i është lutur Musasë, duke i premtuar se do ti besonte dhe Musai e ka kapur kuçedrën dhe ajo është bërë përsëri shkop. Magjistarët, duke vështruar atë kuçedrën që kishte gëlltitur të gjithë shkopinjtë e penjët e tyre, por nuk ishte më atje dhe nuk kishte ndryshuar asgjë, e kuptuan se nuk ishte magji, por ishte një mrekulli jashtë fuqisë njerëzore. Prandaj:

«وَأَلْقَى السَّحَرَةُ سَاجِدِينَ (120) قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ
الْعَالَمِينَ (121) رَبِّ مُوسَى وَهَارُونَ (122)»

[*Ue ulkeje-s'seharetu sàxhidijne. Kàlù àmen'nà birab'bil-àlemijne. Rab'bi Mùsà ue hàrùnne*]

«Menjëherë, ata kanë rënë me krye në tokë, duke bërë sexhde dhe kanë thënë: "I besuam Zotit të gjithësisë, i Cili është Zoti i Musait e i Harunit».

Bejzaviu thotë se Zoti ua pruri ndër mend magjistarëve që të binin në sexhde, që gjithkush të kuptonte se Musai ishte i vërtetë dhe se feja e tij ishte një fe e Allahut, si edhe që ti thyhej influenca Faraonit e njerëzve të tij. Ja, kështu doli në shesh se Faraoni është një njeri falsifikues (sahtekar) dhe nuk ishte zot, siç mëtonte ai vetë.

* * *

Zoti, për të treguar zemërimin e Faraonit për besimin që shfaqën magjistarët dhe se si i frikësoi ai ata, urdhëron e thotë:

«قَالَ فِرْعَوْنُ آمَنْتُمْ بِهِ قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَكُمْ إِنَّ هَذَا لَمَكْرٌ
مَّكْرُتُمْوُهُ فِي الْمَدِينَةِ لِتُخْرِجُوا مِنْهَا أَهْلَهَا...»

[*Kàle Fir'ounu àmentum bihí kable en àðbene lekum in'ne hàdhà lemekrun mekertumùhu fil-medijneti litukebrixhù minhà ehlehà...*]

«Faraoni u tha magjistarëve: "I besuat Musait para se t'ju jap leje unë?! Pa dyshim kjo është një hile e kurdisur prej jush tinëzisht në qytete, për të nxjerrë popullin prej vendit». Pra, sipas tij: besimi juaj nuk është i sinqertë.

«...فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ (123) لَأَقْطَعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ
ثُمَّ لَأَسْلِبَنَّكُمْ أَجْمَعِينَ (124)»

[*...Fesoufe tàèlemùne. Leukat'tian'ne ejdijekum ue erxhulekum min khilàfin thum'me leusal'liben'nekum exhme'ijne*]

«Dhe, atë që unë do t'ju bëj, shumë shpejt do ta shihni. Beto hem se patjetër kam për t'ju prerë duart e këmbët si çapraz dhe pastaj do t'ju var të gjithëve».

Fahri Raziu thotë: sapo Faraoni e pa besimin e magjistarëve, të cilët ishin dijetarë, pati frikë se të gjithë njerëzit do ti besonin Musait. Prandaj, për ti ngatërruar mendjen botës dhe për të hedhur dyshimin ndër njerëzit tha: "O magjistarë! Ju nuk e keni besimin të vërtetë, por keni kurdisur një dhelperi me Musain atje në qytete, me qëllim që të nxirrni jashtë popullin e

vendit, që pastaj të sundoni vetë dhe shumë shpejt do ta shihni se ç'kam për t'ju bërë; do t'ju pres duart e këmbët çapraz - këmbën e djathtë e dorën e majtë, ose dorën e djathtë e këmbën e majtë – pastaj do t'ju var që të gjithëve.

A e ka zbatuar apo jo Faraoni këtë frikësim? Meqenëse Kur'ani hesht në këtë pikë, disa nga dijetarët kanë thënë po e disa të tjerë, jo. Zoti e di më mirë të vërtetën.

* * *

Zoti ynë, për të treguar edhe përgjigjen e magjistarëve, urdhëron e thotë:

«قَالُوا إِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ (125) وَمَا نَنقِمُ مِنَّا إِلَّا أَنْ آمَنَّا بِآيَاتِ رَبِّنَا لَمَّا جَاءَنَا رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَتَوَقَّنَا مُسْلِمِينَ (126)»

[...Kàlì in'nà ilà rab'binà munkalibùne. Ue mà tenkimu min'nà il'là en àmen'nà bi àjàti rab'binà lem'mà xheàetnà rab'benàefrig alejnà sabren ue tevffjenà muslimijne]

«Magjistarët thanë: "Ne, doemos që do të vdesim e do të kthehemi të Zoti ynë e të gjejmë shpërblimin e Zotit; prandaj aspak nuk ndihemi të mjeruar se ti po na vret e po na pret; në të kundërt, jemi të ngushëlluar. Dhe ti nuk na dënon për ndonjë gjë tjetër, përveçse pse u besuam mrekullive të Zotit, kur ato na erdhën. (Ne s'kemi ndonjë faj ndaj teje, përveç besimit; për këtë zemërohesh dhe këtë e sheh të keqe ti? Sa mizor je o Faraon! Dhe besimin në Zotin e vërtetë, që është virtyti më i lartë njerëzor, e sheh si faj dhe, për këtë do të na mundosh?! O Zoti ynë! Na jep durim të vazhdueshëm që të qëndrojmë në besim dhe të mos vuajmë prej mundimeve të Faraonit. Na vdis o Zot duke qenë muslimanë të bindur në urdhrat Tuaj!» Kështu ata qëndruan përballë Faraonit dhe iu përgjigjën atij burrërisht. Besimi i tyre i vërtetë ua kishte forcuar zemrat, sepse ai që i var punët te Zoti, kurdoherë është trim dhe nuk i trembet syri prej mizorëve.

* * *

Zoti, për të treguar kritikën që i bënë Faraonit ministrat në fund të asaj ngjarjeje, meqë nuk mundi të bënte ndonjë atentat kundër Musait, urdhëron e thotë:

«وَقَالَ الْمَلَأُ مِن قَوْمِ فِرْعَوْنَ أَتَذَرُ مُوسَىٰ وَقَوْمَهُ لِيُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَيَذَرَكَ وَآلِهَتَكَ قَالَ سَنُقَتِّلُ أَبْنَاءَهُمْ وَنَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ وَإِنَّا فَوْقَهُمْ قَاهِرُونَ (127)»

[Ue kàlel-meleu min koumi fir'oune e tedheru Mùsà ue koumehù lijufsudù fil-erdi ue jedhereke ue àlìheteke kàle senukat'tilu ebnàehum ue nestahijj nisàehum ue in'nà foukahum kàbirùne]

«Paria e kombit të Faraonit i thanë: «Të po i lë Musanë dhe kombin e tij të nxjerrin ngatërresa në dheun e Egjiptit? Ai të la ty dhe idhujt tuaj! Pra,

nuk është punë me mend kjo që ti lësh të gjallë atë e shokët e tij, që të flasin kundër teje e fesë sate, që ti prishin mendjen popullit dhe ti qisin nga bindja ndaj teje». Për këto fjalë të tyre tha: «Pas kësaj, nuk do ti lëmë më ata në punën e vet; jo, jo; por, po ti vrasim tani, do të bëjë përshtypje të keqe në popull dhe do të thonë: i vrau pse ata e mundën moralisht». Prandaj është më mirë që punën ta marrim ngadalë dhe kam ndër mend që atyre t'u vrasim meshkujt e t'u lëmë gjallë femrat. Kështu do ti shuajmë e do ti mbarojmë për pak kohë (se ne jemi sunduesit e tyre)». Me këto fjalë u mundua Faraoni të shpaloste politikën e vet e t'ua mbyllte gojën parisë.

Në tefsirin e Hazinit thuhet se Faraoni nuk guxonte as ta vriste, as ta rrihte e as ta burgoste Musanë, sepse ishte tmerruar prej mrekullisë së tij; por për të mos e shfaqur frikën e vet para popullit, është përgjigjur në atë mënyrë.

«Të adhuruarit e Faraonit» në këtë ajet është për «idhujt me fytyrën e tij që ai ia shpërndante popullit që ata ti adhuronin ato».

Faraoni e pati lënë vrasjen e meshkujve të beni israilëve pas lindjes së Musait. Por, kur erdhi Musai si profet, iu kujtuan fjalët e falltarëve: «Një djalosh prej beni israilëve do të bëhet shkak për humbjen tënde e për shkatërrimin e mbretërisë». Këtë fjalë ai e mbajti të fshehur. Tani rifilloi zakonet e vjetër, nisi të mbyste djemtë e beni israilëve, derisa u mbyty edhe vetë me gjithë ushtrinë e tij.

* * *

Zoti, për të treguar këshillat që Musai i dha kombit të vet, për ankesën e tyre se Faraoni do ti mbyste djemtë e tyre, urdhëron e thotë:

«قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ اسْتَعِينُوا بِاللَّهِ وَاصْبِرُوا إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ
يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ» (128)
[Kàle Mùsà likoumihí-steijnù bil'làhi uasbirù in'nel-erda lil'làhi jùrithubà men jeshàu
min ibàdihí nel-àkibetu lilmut'tekijne]

«Për atentatin e Faraonit dhe ankimin e kombit të vet Musai u tha: Kërkoni ndihmë prej Zotit dhe duroni! Sepse, pa dyshim toka (e Egjiptit) është e Zotit dhe Ai bën që atë ta trashëgojë kë të dojë Ai prej robve të vet; ndihma e fitorja, më në fund janë të atyre që ruhen prej gjërave të ndaluara».

Fahri Raziu thotë se i madhi Musa e urdhëroi kombin për dy gjëra: 1) të kërkonte ndihmë prej Zotit, sepse kjo është detyra e parë për ata që të pohojnë qenien e Zotit; 2) të duronin fatkeqësitë që u vijnë prej Zotit, sepse pa durim nuk ka shpëtëm. Musai i dha sihariqin kombit të vet për dy gjëra: 1) i tha se toka është e Zotit dhe se Ai bën trashëgimtar të saj cilin të dojë. Me këtë ai theksoi se pasi të zhduket Faraoni, ata do ta trashëgonin mbretërinë e tij. 2) u tha se fundi i punës është vetëm për ata që ruhen dhe

kështu, ai u tregoi atyre se ata do të fitonin mbi armiqtë, por për këtë thuhej të ruheshin prej gjërave të ndalura; kështu ai e nxiti kombin e vet që të ishte nën frikën e Zotit, pa të cilën nuk mund të fitohen as lumturia e dynjase e as e ahiretit.

* * *

Beni israilët kanë vazhduar në ankimet e tyre për lemerinë që i kishte zënë prej Faraonit. Për të treguar fjalët e tyre, Zoti urdhëron e thotë:

«قَالُوا أَوْذَيْنَا مِنْ قَبْلُ أَنْ تَأْتِيَنَا وَمِنْ بَعْدِ مَا جِئْتَنَا
قَالَ عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَنْ يُهْلِكَ عَذُوكُمْ وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِي الْأَرْضِ
فَيَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ (129)»

[Kàlù udhijnà min kabli en teëtijenà ue min baëdi mà xhiëtenà kàle asà rab'bukum en
jublike aduw'vekum ue jestakhlifekum fil-erdi fejendhure kejfe taëmelùne]

«Beni israilët i thanë Musait: ne kemi parë mundime para se të vije ti si pejgamber, po shohim edhe pasi ti na erdhe; pra, na gjej ndonjë zgjidhje që të shpëtojmë nga duart e Faraonit!» Musai u tha: shpresoj se Zoti juaj do ta humbë armikun tuaj dhe ju do t'ju bëjë zevendësit e tyre në Egjipt dhe, atëherë do t'ju shikojë se si do të punoni!» A falënderoni për mirësitë që ju ka dhënë Zoti, apo bëheni bukëshkelë?

Shenja e pretimeve të fundme që është përmendur në këtë ajet, është shfaqur në kohën e të madhit Daud: atëherë sundimi i Egjiptit ra në duart e Beni israilëve. Kurse shpëtimi i tyre dhe mbytja e Faraonit kanë ndodhur në kohën e Musait.

* * *

Zoti tregoi fjalët që përcolli Musai se do të zhdukej Faraoni. Për të treguar edhe disa katastrofa që i ndodhën Faraonit me shokë, Zoti urdhëron e thotë:

«وَلَقَدْ أَخَذْنَا آلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّنِينَ وَنَقْصِ مِّنَ الثَّمَرَاتِ
لَعَلَّهُمْ يَذْكُرُونَ (130)»

[Ue lekad ekhadhnà àle Fir'oune bis'sinijni ue naksin mine-th'themeràti leal'lehum
jedh'dhek'kerùne]

«Betohem në Veten Time se Ne, me të vërtetë kemi lëshuar mbi Faraonin e kombin e tij zi e mungesë frutash; mbase, ata zgjohen e pranojnë këshillat».

«فَإِذَا جَاءَتْهُمْ الْحَسَنَةُ قَالُوا لَنَا هَذِهِ وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ
يَطْغَرُوا بِمُوسَىٰ وَمَنْ مَّعَهُ إِلَّا إِنَّمَا طَائِرُهُمْ عِنْدَ اللَّهِ وَلَكِنَّ
أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ (131)»

*[Feidhà xhàethumul-basenetu kàlù bàdhibí lenà ue in tusibbum sej'jietun jet'taj'jerù bi
Mùsà ue men meabhù elà in'nemà tàirubum inde-ll'llàhi ue lakin'ne ektherehum là
jaëlemùne]*

«Kur atyre u vinin të mirat, si begati e pasuri, të cilat japin gëzim e ngushllim, ata thoshin: këto ne i meritojmë dhe, kur atyre u vinte ndonjë e keqe, si zi e të tjera pësime që shkaktojnë hidhërime, ata bënë këmbëters Musanë dhe besimtarët që ishin me të dhe thoshin: këta janë këmbëtersë dhe ndjellin fatkeqësitë; por le ta dinë se te Zoti përparësia është vetëm e atyre». Punët e tyre janë te Zoti, ato që shkaktojnë të mirën ose të keqen, janë vetëm te Zoti dhe Ai, cilit të dojë i jep dobinë dhe cilit të dojë i hedh gjëmën; por shumica e tyre nuk e dinë këtë, prandaj ogurin e zi ata ia ngjisin Musait e shokëve të tij.

* * *

«وَقَالُوا مَهْمَا تَأْتِنَا بِهِ مِنْ آيَةٍ لَتَسْحَرَنَا بِهَا فَمَا نَحْنُ
لَكَ بِمُؤْمِنِينَ (132) فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ
وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالْدَّمَ آيَاتٍ مُفْصَلَاتٍ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا
قَوْمًا مُجْرِمِينَ (133)»

*[Ue kàlù mehmà teëtina bìhí min àjetin lites'harenà bìhà femà nahnu leke
bimuëminijne. Fe-erselna alejbumu-ttùfàne uel-xheràde uel-kum'mele ued'dafàdi'a
ued'deme àjàtin mufes'salàtin festekberù ue kànù koumen muxhbrimijne]*

«Faraoni e kombi i tij kur panë shkopin dhe zinë e mungesën e frutave, i thanë Musait: ç'farëdo lloj mrekullie që të na sjellësh për të na bërë magji, sille, por ne përsëri nuk do të të besojmë ty! Për këto fjalë Musai i mallkoi ata dhe Ne me madhërinë Tonë, u dërguam tufanin, karkalecët, tëjën, bretkosat dhe gjakun si mrekulli të veçanta; por ata përsëri u krenuan dhe nuk e pranuan besimin dhe kështu u bënë prej keqbërësve».

Kuptimi: Faraoni me të tijët, kur panë mrekullitë e të madhit Musa, i thanë me njëfarë talljeje: kurdoherë që të na sjellësh ndonjë mrekulli prej Zotit tënd për të vërtetuar profetësinë tënde dhe për të na magjepsur ne, e që të na e rrëmbesh pasurinë tonë, ne kurrë nuk do të të besojmë dhe ti kot që lodhesh. Kurse Zoti me madhërinë e vet, për të ndihmuar Musanë dhe për t'u hakmarrë ndaj qafirëve, dërgoi tufanin, që e rrethoi Egjiptin nga të katër anët me ujë, madje ujët u hyri edhe nëpër shtëpitë, por ata nuk u bindën. Atëherë Zoti u dërguan karkalecët, të cilët i hëngrën krejtësisht të mbjellat e pemët, derisa filluan t'u futen edhe nëpër shtëpitë; por ata përsëri nuk u bindën. Pas karkalecëve Zoti u dërgoi tëjën (ose një lloj mize të vogël, mbase edhe ndonjë flutur të vogël), e cila u hynte në rroba e në gjellë dhe nuk u la gjë pa ngrënë; por Faraoni me shokët e vet, përsëri nuk u zgjuan. Atëherë Zoti u dërgoi bretkosat, të cilat mbushën gjithë Egjiptin, derisa filluan t'u futen edhe në gojë kur ata flisnin. Por përsëri ata nuk nxorën mësim. Më në fund Zoti u dërgoi gjakun: ujin ua bëri të gjithë gjak. Këto

shenja u dërguan njëra pas tjetrës, për të qenë si dëshmuese të fuqisë së Allahut dhe të profetësisë së Musait. Por Faraoni me shokë u mbajtën më të madh dhe nuk i pranuan ato mrekulli dhe kështu, ata u bënë një komb keqbërës që meritoi ndëshkimin.

Fahri Raziu dhe Bejzaviu kanë thënë: «Disa interpretues të Kur'anit kanë thënë se «tufani» në këtë ajet është për «epideminë e murtajes (T'àun». Por e vërteta është për rrebeshin e ujit, zbritur me lutjen e Musait. I gjithë vendi u mbush me ujë si të ishte det; uji ishte kaq i shumtë, sa egjiptianët kanë ngelur në këmbë një javë rresht. Por e habitshme ishte se nëpër shtëpitë e beni israilëve, që ishin të përziera me shtëpitë e egjiptianëve nuk hyntë asnjë pikë uji dhe ata rrinin të qetë. Kur egjiptianët u rraskapitën dhe e panë se s'kishin tjetër zgjidhje, veçse ti luteshin Musait, ata shkuan te Musai dhe iu lutën atij. Atëherë, Zoti ua largoi ujin. Mirëpo Faraoni me shokë, përsëri nuk besuan. Atëherë, Zoti dërgoi njëren pas tjetrës mrekullitë që u përmendën më lart dhe që dëmtonin vetëm egjiptianët.

* * *

«وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ قَالُوا يَا مُوسَى ادْعُ لَنَا رَبَّكَ
بِمَا عَاهَدَ عِنْدَكَ...»

[*Ue lem'mà veka'a alejhimu-rr'rixhze kàlù jà Mùsed-u lenà rab'beke bimà abide indeke...*]

«Kur atyre u ndodhte ndonjë katastrofë, i thoshin: «O Musa! Lutu Zotit tënd për ne, pas atij premtimi që Ai të ka bërë ty...!».

«...لَئِنْ كَشَفْنَا عَنْكَ الرِّجْزَ لَتُؤْمِنَنَّ لَكَ وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ بَنِي إِسْرَائِيلَ (134)»

[*... Lein keshefte an'ne-rr'rixhze lenuëminen'ne leke ue lenursilen'ne meake benij israjile*]

«Të betohemi! Nëse do të na e largosh këtë ndëshkim, ne, patjetër që do të besojmë dhe do ti lejojmë beni israilët të shkojnë me ty ku të doni».

«فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمْ الرِّجْزَ إِلَى أَجَلٍ هُمْ بِالْغُوءِ إِذَا هُمْ
يَنْكُثُونَ (135)»

[*Felem'mà keshefnà anhumu-rr'rixhze ilà exhelin hum bāligùhu idha hum jenkuthùne*]

«Kur Ne ua larguam ndëshkimin atyre, deri në një kohë, ata e panë se e thyen besën dhe nuk e mbajtën fjalën që patën dhënë».

Kuptimi: sa herë që atyre u zbriste ndëshkimi, ata vinin e i luteshin Musait: o Musa! Ti që i bën thirrje botës për në rrugën e mbarë, lutu Zotit tënd me atë dituri që të ka dhënë për shpëtimin tonë! Po, lutu Zotit tënd sipas premtimit që Ai të ka bërë ty se do ta pranojë lutjen tënde! Të betohemi, në qoftë se na e largon këtë ndëshkim, patjetër, do të të besojmë dhe do të të lejojmë të shkosh bashkë me beni israilët në Kuds. Kështu e

jepnin ata besën, madje e përforconin edhe me betim se do të besonin. Por, kur me lutjet e Musait atyre i largohej ndëshkimi, madje u lihej edhe një kohë e caktuar që të besonin, befas shikoje që ata të mos e mbanin besën e dhënë.

Fraza: «Bimà ahide indeke» është për «diturinë që Zoti i kishte dhënë Musait nëpërmjet profetësisë». Atëherë, kuptimi i ajetit është: «Lutu Zotit për ne me atë dituri që Ai të ka dhënë!». Ose fjala «ahd» është për «premtimin që Zoti i ka dhënë Musasë se Ai do t'ia pranojë atij lutjen». Atëherë kuptimi i ajetit është: «O Musa! Lutu Zotit tënd për shpëtimin tonë sipas premtimit të Zotit që të është dhënë ty!» Ose shkronja «b» në fjalën «bimà», është «b» për «betim». Atëherë kuptimi i ajetit është: «Betohemi në atë besë të Zotit që është tek ti se në qoftë se na ngren këtë ndëshkim, patjetër që do të besojmë...»

Fraza: «Ilà exhelin hum bàligùhu», është për atë kohë që kishin caktuar se do të besonin, ose për atë kohë që ishte caktuar te Zoti për zhdukjen e tyre.

«فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا
بِآيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ» (136)

[Fentekamnà minhum fe agraknàhum fil-jem'mi bien'nehum kedh'dhebù bi àjàtinà ue kànù anhà gâfilijne]

«Më në fund, kur Faraoni dhe kombi i tij ngulën këmbë në kufur, Ne u hakmorëm ndaj tyre dhe i mbytëm në det, sepse ata i përgënjeshtrojnë ajetet Tona dhe ndaj atyre ajeteve ishin në gjumë».

* * *

Zoti u kishte premtuar beni israilëvë me gojën e Musait se do ti zhdukte armiqtë e tyre dhe se ata do ti bënte trashëgimtarë të tokës së tyre. Ndër këto dy premtime, të parin e tregoi ajeti i sipërm dhe, tani, për të treguar se qysh i ka bërë ata trashëgimtarë të Egjiptit, Zoti urdhëron e thotë:

«وَأَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضَعُونَ مَشَارِقَ الْأَرْضِ
وَمَغَارِبَهَا الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنَى
عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ بِمَا صَبَرُوا وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ
فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ» (137)

[Ue eurethnel-koume-l'ledhijne kànù justad'afûne meshàrikaal-erdi ue megàribehà-l'letij bàrekna fjià ue tem'met kelimetu rab'bikel-busnà alà benij isràijle bimà saberù ue dem'mernà mà kàne jas'neu Fir'ounu ue koumuhù ue mà kànù jaërishùne]

«Ne, me madhërinë Tonë e bëmë trashëgimtar edhe atë komb që e quanin të mitur, në anën e lindjes e të perëndimit të Egjiptit, në ato vende që Ne i kemi bërë të uruara (që prodhojnë shumë që kanë ujëra e pemë) dhe u plotësua fjala e bukur e Zotit tënd nën beni israilët, për atë që ata duruan dhe, Ne i shkatërrim shtëpitë e pallatet që ndërtonte Faraoni e kombi i tij».

Kuptimi: Ne, me madhërinë Tonë e bëmë trashëgimtar atë komb, të cilin Faraoni me shokë e quanin të mitur dhe e përdornin si rob në punë të rënda, i mbysnin djemtë dhe i linin të gjalla vajzat, për ti çnderuar. Ne lëshuam në dorën e atij kombi anën lindore e perendimore të Egjiptit, që janë toka të uruara që prodhojnë të gjitha llojet e të mbjellave dhe që kanë ujëra të bollshme e pemë të shumta. Fjalët e bukura e Zotit janë: ato premtime të hijshme që bëri, u plotësuan për beni israilët, sepse ata bënë durim të madh; Ne i shkatërruam dhe i shuam punët e Faraonit me shokë, i rënuam ato pallate të bukura që ata kishin ndërtuar.

Fahri Raziu thotë: «Kombin që quhej i mitur prej Faraonit me shokë», është për beni israilët, të cilët ata i përdornin në shërbime të rënda e të poshtra; atyre ua mbytnin djemtë dhe u linin gjallë vajzat, nuk i jepnin lejë të shkonin nga ana e Damaskut, por i mbanin si rob të burgosur. Por, më në fund edhe Faraonin e gjeti ndëshkimin e mizorisë dhe beni israilët e panë shpërvlimin e durimit.

"Ana lindore e tokës", është për anën e Damaskut, sepse Shami bie nga ana lindore e Egjiptit. "Perendimi", është për anën e Saidit të Egjiptit. "Vendet e uruara", fjala është për Damaskun, vende që beni israilët i kanë futur nën sudimin e tyre në kohën e Daudit e të Sulejmanit. Në atë kohë pushteti i beni israilëve ka qenë më i forti në botë. Pra, trashëgimtarë të Egjiptit u bënë pasardhësit e beni israilëve të kohës së Musait.

"Fjala e bukur e Zotit", është për premtimin që Zoti u kishte bërë më parë beni israilëve, se Ai do ti zhdukt armiqtë e tyre dhe ata do ti bënte zëvendës trashëgimtarë të vendit të tyre.

Zoti tregon haptasi se shkak u bë për beni israilët i merituan këto mirësi, është durimi i tyre. Pra, nga ky ajet kuptohet se ata që i përballojnë fatkeqësitë me durim, gjithmonë kanë fitim.

* * *

Zoti, tregoi se Ai i zhduku armiqtë e beni israilëve dhe se ata i bëri trashëgues të vendeve të armiqve. Për të treguar edhe se beni israilët, në vend që të falënderonin për të gjitha këto mirësi, u bënë bukëshkelës, Zoti urdhëron e thotë:

«وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَائِيلَ الْبَحْرَ فَأَتَوْا عَلَى قَوْمٍ يَعْكُفُونَ
عَلَى أَصْنَامٍ لَهُمْ قَالُوا يَا مُوسَى اجْعَلْ لَنَا إِلَهًا كَمَا
لَهُمْ آلِهَةٌ قَالِ إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ (138)»

[Ue xhàveznà bibenij isràijlet-bahre fe etou alà koumin jaëkufüne alà asnàmin lehum
kàlù jà Muse-xh'al lenà ilàhen kemà lehum àlìhetun kale in'nekum koumun
texh'belùne]

«Ne, me madhërinë Tonë bëmë që beni israilët të kapërcejnë detin. Por kur ata erdhën te një komb që vazhdonte të adhuronte idhujt, thanë: o

Musa! Bëj edhe për ne një të adhuruar si të adhuruarit e këtyre! Musai u tha: ju jeni një komb i paditur. Ju nuk e dini se adhurimi që u bëhet të tjerëve e jo Zotit është punë fare e kotë. Dhe Musai shtoi edhe fjalët:

«إِنَّ هَؤُلَاءِ مُتَّبِرُونَ مِمَّا فِيهِ وَبَاطِلٌ مَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ (139)»

[In'ne hàulài muteb'berun mà hum fjihi ue bàtilun mà kànù jaëmelùne]

«Pa dyshim, feja që ushtrojnë këta do të shkatërrohet dhe punët që ata bëjnë, janë krejtësisht të kota».

«قَالَ أَغَيَّرَ اللَّهُ أَبْغِيكُمْ إِلَهًا وَهُوَ فَضْلُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ (140)»

[Kàle e gajre-ll'là ebgiykum ilàhen ue huve fed'dalekum alel-àlemijne]

Musai u tha: «A përveç Zotit të kërkoj një të adhuruar tjetër për ju, kur Ai është Zoti që ju ka bërë ju të virtytshëm mbi të gjithë të tjerët?». Ai Zot e mbyti armikun tuaj; Ai ju nxori në bregun e shpëtimit; Ai ka dërguar peygamber ndër ju; a s'keni turp e kërkonit zot tjetër, kur Zoti ju ka dhënë gjithë këto të mira? A bëhet i adhuruari me duar? Si mund të merret për zot ajo gjë që e sajojnë vetë robt?

* * *

«وَإِذْ أَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُقْتُلُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ وَفِي ذَلِكُمْ بَلَاءٌ مِّنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ (141)»

[Ue idh enxhejnàkum min àli fir'oune jesùmùnekum sùel-adhàbi jukat'tilùne ebnàekum ue jestahjùne nisàekum ue fji dhàlikum belàun min rab'bikum adhijmun]

«Kujtojeni edhe atë kohë kur ju shpëtuam prej ngatërresave munduese të Faraonëve, të cilët ju mundonin shumë; ata vrisnin djemtë tuaj dhe linin të gjalla femrat tuaja. Me këtë mënyrë ata donin të thyenin forcën tuaj dhe t'ju çnderonin. Por në këto që ju ndodhnin, për ju kishte një sprovë të fortë prej Zotit tuaj». Sa shpejt i harruat këto të mira!

* * *

«وَوَاعَدْنَا مُوسَى ثَلَاثِينَ لَيْلَةً وَأْتَمَمْنَا هَا بَعَشْرَ فِتْنٍ مِّمَّا قَدْ وَاعَدْنَا لَيْلَةً وَقَالَ مُوسَى لِأَخِيهِ هَارُونَ اخْلُفْنِي فِي قَوْمِي وَأَصْلِحْ وَلَا تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ (142)»

[Ue và'adnà Mùsà thelàthijne lejleten ue etmemnàhà biasbrin fetem'me mijkàtu rab'bihí erbeijne lejleten ue kale Mùsà liekhijhi Hàràne-kehufnìj fji kouwij ue aslih ue là tet'tebie sebijlel-mufsidijne]

«Ne kishim urdhëruar Musain që të bënte tridhjetë net adhurim dhe ai e kishte pranuar atë urdhër; i shtuam edhe dhjetë net të tjera dhe kështu u plotësua koha e adhurimit të tij, dyzet net. Musai i kishte thënë të vëllait

Harunit: bëhu zëvendësi im në kombin tim, ndreqi punët e tyre dhe mos ndiq udhën e ngatërrestarëve!»

«وَلَمَّا جَاء مُوسَى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ أَرِنِي
أَنْظُرْ إِلَيْكَ قَالَ لَنْ تَرَانِي وَلَكِنْ انْظُرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنِ
اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرَانِي فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ
دَكًّا وَخَرَّ مُوسَى صَعِقًا فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ
وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ (143)»

[*Ue lem'mà xhàe Mùsà limijkàtinà ue kel'lemehù rab'buhù kale rab'bi erini-ndhur
ilejke kale len terànij ue lakini-ndhur ilel-xhebeli feini-stekarr'rrre mekànehù fesoufe
terànij felem'mà texhel'là rab'buhù lilxhebeli xhealehù dek'ken ue kharr'rrre
Mùsà saikan felem'mà efàka kale subhàneke tubtu ilejke ue ene ev'velul-muëminijne*]

«Kur Musai erdhi në kohën e caktuar prej Nesh dhe Zoti bisedoi me të, ai tha: o Zot! Bëj që unë të të shoh Ty!" Zoti i tha: ti s'mund të më shohësh Mua, por vështro një herë atë malin që ke përballë! Në qoftë se mali qëndron në vend, atëherë mund të më shohësh. Dhe, kur Zoti iu shfaq malit, e bëri malin copë-copë dhe Musait i ra të fikët e u rrëzua përtokë. Kur erdhi në vete tha: Ti s'ke asnjë të metë, bëj teube tek Ti dhe unë jam më i pari i atyre që të besojnë e të binden Ty!»

Kuptimi: Kur Musai erdhi në kohën që i kishte caktuar Zoti dhe bisedoi me Zotin pa ndërmjetës, tha: o Zot! Më ke dhënë gjithë këto të mira, ma trego Vetën Tënde që ta shoh! Kur Musai dëgjoi fjalën e Zotit pa ndërmjetës, prej gëzimit lakmoi të shohë edhe Vetën e Zotit dhe i tha: o Zot, bëj që unë të të shoh me sy! Kësaj kërkesë të Musait Zoti i'u përgjigj: o Musa! Ti, sa të jesh gjallë, nuk mund të më shohësh, por vështro malin që ke përballë, i cili është më i qendrushëm se njeriu. Kur Unë ti shfaqem malit, po qendroi ai, atëherë edhe ti mund të më shohësh. Kur Zoti iu zbulua malit, mali u coptua dhe Musait i ra të fikët e u rrëzua përtokë. Pas njëfarë kohe, kur Musasi erdhi në vete tha: o Zot! Unë të pastroj ty nga të gjitha të metat; bëj teube dhe kërkoj ndjesë që kërkoja një gjë që është jashtë fuqisë sime dhe unë jamë i pari i besimtarëve të madhërisë Sate.

Shpjegime

Bejzaviu thotë: ky ajet tregon se është e mundur që Zoti të shihet, sepse Zoti nuk i tha Musait: "Unë nuk shihem dhe s'është e mundur të shihem", por i tha: "Ti s'mund të më shohësh". Pra, fakti që Musai nuk mundi ta shihte Zotin, nuk do të thotë se nuk është e mundur që Zoti të mos shihet fare. Nëse do të ishte e pamundur të shihej Zoti, Musai nuk do të kërkonte që ta shihte Atë, sepse për pejgamberët është e pamundur që ata të kërkojnë një gjë prej Zotit dhe ajo të mos bëhet, pasi pejgamberët patjetër që i dinë ato gjëra që janë të pamundura të bëhen (muhâl). Pra kërkesa e Musait për të parë Zotin është një arsye fare e qartë se është e mundur (mumkin) të

shihet Zoti; pasi edhe vetë Zoti e lidhi dukjen e Tij për Musain në qëndrimin e malit dhe, qëndrimi i malit është diçka që mund të ndodhë. Ajo gjë që varet te një gjë tjetër, patjetër është e mundur të ndodhë. Prandaj thënia e Zotit për Musain: "Ti s'mund të më shohësh Mua", do të thotë: për të më parë Mua, duhen disa mjete, të cilat ende nuk i ke ti. Pra, ka kuptim që Zoti mund të shihet.

Fahri Raziu thotë se fjala që ka dëgjuar Musai, ashtu siç thotë imam Esh'ariu, është fjalë e amshuar e Zotit, e cila është pa shkronja pa zë⁷²; kurse imam Maturidiu thotë se Musai ka dëgjuar fjalët e krijuara të Zotit me shkronja e me zë, prej asaj pemës së përmendur në suret e tjera.

Fraza: «Subhàneke tubtu ilejke» - O Zot unë të pastroj Ty nga të gjitha të metat dhe të kërkoj ndjesë. Do të thotë se Musai ka kërkuar ndjesë pse ai kërkoj një gjë pa kërkuar më parë lejë prej Zotit.

Mundësinë e shikimit të Zotit në dynja e tregojnë jo vetëm ky ajet, por edhe ajete të tjerë. Për këtë mundësi nuk ka ndonjë pengesë as edhe sipas arsytimeve mendore. Por, përveç Pejgamberit tonë, natën e Miraxhit, askujt nuk i ka ndodhur ta shohë Zotin në dynja. Kurse në ahiret është vaxhib të besohet se banorët e xhennetit do ta shohin Zotin dhe këtë e vërtetojnë shumë ajete të Kur'anit dhe fjalë të shenjta të Pejgamberit.

* * *

Zoti tregoi se Musai u pendua dhe u pezmatua se kishte kërkuar ta shihte Zotin pa i kërkuar lejë Atij. Për t'ia hequr Musait këtë pezmatim, Zoti urdhëron e thotë:

«قَالَ يَا مُوسَى إِنِّي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَاتِي وَبِكَلَامِي
فَخُذْ مَا آتَيْتُكَ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ (144)»

[Jà Mùsà in'ni-stafejtuke ale-n'nàsi birisàlàtij ue bikelàmij fekbudh mà àtejtuqe ue kun
mine-sh'shàkirijne]

«Zoti i tha: o Musa! Mos u mërzhit që s'më pe Mua; Unë të kam dhënë ty të mira mbi njerëzit (të kam bërë mumtaz – të dalluar) me profetësinë e me fjalët e Mia (të kam urdhëruar t'u shpallësh njerëzve urdhërat e ndalimet e mia); pra, merr atë që të kam dhënë, mjaftohu me ato mirësi dhe bëhu pej atyre që falënderojnë!» Dhe mos kërko gjëra që janë jashtë fuqisë sate!.

Fahri Raziu e Bejzaviu thonë se thënia e Zotit: «O Musa! Të kam zgjedhur e të kam dhënë të mira mbi njerëzit» do të thotë: mbi njerëzit që ishin në atë kohë, pasi në kohën e Musait nuk ka pasur ndonjë njeri më të virtytshëm se ai; edhe Haruni,- vëllai- ishte pejgamber, por ai ishte i detyruar të ndiqte sheriatin e Musait. Pra, Zoti e ka zgjedhur dhe e ka parapëlqyer Musain mbi të gjithë njerëzit e asaj kohe dhe i ka dhënë atij një shariat të

⁷² Këto lloj fjalësh të Zotit dëgjohej jo me veshë, por me të gjitha qenien e trupit; ato janë pa shkronja e pa zë, ashtu siç janë fjalët që bluan njeriu në mendjen e vet.

posaçëm, duke biseduar me të pa ndërmjetës. Pra, fraza e lartpërmendur nuk do të thotë se Musai është më i virtutëshmi i të gjithë njerëzve të botës deri në ditën e kijametit; sepse është Pejgamberi ynë, Muham'medi (a.s) më i virtytshmi i të gjithë profetëve, çka vërtetohet me argumente Kuranore dhe me arsye mendore.

Bejzaviu tregon se i madhi Musa ka kërkuar të shihte Zotin ditën e nëntë të muajit Dhul-Hixh'xheh dhe Teurati ka nisur të zbresë ditën e Bajramit të Kurbanit, ditën e Xhuma në mëngjes.

Ne këtë ajet Zoti i numëron Musait dy mirësi: 1. profetësinë. 2. bisedimin me Të pa ndërmjetës. Për këto mirësi, Zoti e urdhëron: të falënderojë mirëbërësin (Zotin) me zemër e me vepra. Kjo do të thotë që çdo njeri që e arrin një mirësi, e ka detyrë ta falënderojë Zotin për atë.

Zoti me madhërinë e vet, tregoi se Musait i ka dhënë privilegjin e profetësisë. Për të shpjeguar profetësinë e tij, Zoti urdhëron e thotë:

«وَكَتَبْنَا لَهُ فِي الْأَلْوَاحِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْعِظَةً وَتَفْصِيلًا لِكُلِّ شَيْءٍ فَخُذْهَا بِقُوَّةٍ وَأْمُرْ قَوْمَكَ يَأْخُذُوا بِأَحْسَنِهَا سَأُرِيكُمْ دَارَ الْفَاسِقِينَ (145)»

[*Ue ketebnà lehù fil-ekvâhi min kul'li shej'in mouidhaten ue tefsijlen likul'li shej'in fekbudhùhà bikuv'vetin ueëmur koumeke jeëkbudhù biabsenihà seurijkum dàrel-fàsikijne*]

«Ne shkruam për Musanë në pllaka gjithçka (që kishin nevojë për fe e për dynja dhe këto gjëra ishin si) vaz dhe shpjegime për gjithçka dhe i thamë: (o Musa!) Merri ato me seriozitet, urdhëroje edhe kombin tënd të marrin nga ato dispozita më të mirat e Teuratit! (O bij të Israilit!) Do të bëj që ju të shihni vendin e mohuesve». Si bëra me Faraonin, Adië e Themudë, që të shikoni se qysh janë rrënuar ata dhe pastaj nga pësimi i tyre të nxirrni mësim. Ose do t'jua tregoj në ahiret xhehennemin, që është vendi i mohuesve (fasikëve).

Shpjegime

Fahri Raziu e Bejzaviu thonë se në këtë ajet fjala «elvah», është për pllakat mbi të cilat ishte shkruar Teurati. Disa kanë thënë se ishin shtatë pllaka dhe disa të tjerë kanë thënë se ishin dhjetë.

Fraza: «Min kul'li shej'in», është për çdo gjë që kishin nevojë beni israilët për punë feje e për punë dynjaje; sepse në Teurat ka pasur shpjegime për urdhra e për ndalime, për hallall e për haram, për dispozita të fesë e për punë të dynjasë.

Zoti e ka urdhëruar Musanë ta merrte Teuratin me seriozitet, sepse ndryshon kur njeriu e merr punën me shpresë të ftohtë e me qëllim të fishkur, lodhet dhe puna i mbetet pa rezultat.

Në ajet theksohet se ndër dispozitat e Teuratit ka gjëra të mira e më të mira. Zoti i thotë Musait ti urdhërojë Beni Israilët që të marrin gjërat më të mira. Kjo do të thotë që në Teurat ka dispozita me të cilat lejohet të punohet, Por Zoti i thotë: thuaju beni israilëve të veprojnë sipas atyre që janë më të mira.

Hazini thotë: meqenëse Teurati është shumë i madh, Zoti nuk ia ka bërë mbarë kurrkujt që ta këndojë atë përmendsh përveç Musait, Jushait, Yzejrit dhe Isait, alejhimus'selam.

Zoti, e përfundoi ajetin me premtimin se do t'u tregojë beni israilëve vendet e mohuesve. Për të treguar edhe se qysh do të veprojë Zoti me mohuesit, Ai urdhëron e thotë:

«سَأَصْرِفُ عَنْ آيَاتِيَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ
وَإِنْ يَرَوْا كُلَّ آيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا...»

[Seasrifu an àjàtije-l'ledhijne jetekeb'berùne fil-erdi bigajril-bak'ki ue in jerou kul'le
àjetin là juëminù bihà...]

«Do ti bëj që të heqin dorë nga kuptimi i ajeteve Tona ata lloj njerëzish mendjemëdhenj që ndodhen në faqen e dheut; ata edhe sikur ti shihnin ajetet Tona, nuk i besojnë».

«...وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الرُّشْدِ لَا يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا وَإِنْ يَرَوْا
سَبِيلَ الْغَيِّ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا
وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ (146)»

[...Ue in jerou sebijle-rr'rrushdi là jet'tekhidhùhu sebijlen ue in jerou sebijlel-gaj'ji
jet'tekhidhùhu sebijlen dhàlike bien'nehum kedh'dhebù bi àjàtinà ue kànù anhà
gàfilijne]

«Ata edhe po ta shohin udhën e mbarë, nuk e ndjekin atë; por, po të shohin udhën e humbjes (dalaletit), menjëherë e ndjekin atë; ndjekja e udhës së keqe vjen nga shkaku se ata i përgënjeshtroan ajetet Tona dhe janë krejtësisht të shkujdesur ndaj tyre».

Në këtë ajet të madhëruar tregohet se madhështia pa të drejtë, është e keqe dhe është shkak dënimi me ndëshkim. Por, prej ajetit nënkuptohet se madhështia me të drejtë, është e pëlqyeshme, p.sh: madhështia e atij që e ka të drejtën në dorë, kundrejt atij që nuk ka të drejtë; edhe madhështia kundrejt atij që mbahet më të madh, është veprim i pëlqyeshëm. Këtë kuptim e përforcon fjala e Pejgamberit: «Të madhështobesh përballë atij që madhështohet pa të drejtë është si të japësh sadeka».

Kurse madhështia pa të drejtë, është ves i keq dhe është prej fajeve të mëdha.

* * *

«وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ» (147)

[Uel'ledhijne kedh'dhebù bi àjàtinà ue likàil-àkbireti habitat aëmalubum hel juxhẓoune il'là mà kànù jaëmelùne]

«Dhe atyre njerëzve që përgënjeshtrojnë ajetet Tona dhe takimin e ahiretit, u anulohen punët; ata nuk shohin ndëshkin tjetër, përveçse punëve që kanë bërë».

Kuptimi: atyre që i përgënjeshtrojnë ajetet Tona dhe mohojnë ditën e kijametit, u anulohen punët e mira që kanë bërë në dynja; pra, prej atyre punëve ata nuk shohin asnjë dobi. Kjo do të thotë që nëse nuk ke besim, asnjë punë nuk të quhet e dobishme.

* * *

Zoti me madhërinë e vet tregoi se atyre, që përgënjeshtrojnë ajetet dhe mojojnë ahiretin, u anulohen punët e mira. Për të treguar edhe një lloj përgënjeshtrimi që është vepër e beni israilëve, të cilët pas udhëzimit për në rrugën e drejtë (hidajetit), pëlqyen rrugën e humbjes (dalaletit), Zoti urdhëron e thotë:

«وَاتَّخَذَ قَوْمُ مُوسَىٰ مِنْ بَعْدِهِ مِنْ خَلِيْلِهِمْ عِجْلًا جَسَدًا لَّهُ خُوَارٌ أَلَمْ يَرَوْا أَنَّهُ لَا يُكَلِّمُهُمْ وَلَا يَهْدِيهِمْ سَبِيلًا اتَّخَذُوهُ وَكَانُوا ظَالِمِينَ» (148)

[Uet'tekhadbe koumu Mùsà min baëdihi min hulij'jibim ixhlen xheseden lehù kbhwarun elem jerou en'nebù là jukel'limubum ue là jehdijhim sebijlen it'tekhadhùbu ue kànù dhàlimijne]

«Mbasi Musai shkoi në Tùr, kombi i tij (Samiriu me shokë) bënë një shtatore viçi prej stolive të florinjta që kishin (ata filluan të adhuronin shtatoren me fjalët e Samiriut). A nuk e panë ata se ai viçi as nuk u fliste e as nuk i drejtonte në ndonjë udhë? Ata e morën viçin për Zot dhe u bënë prej keqbërëve».

Sepse morën për të adhurar një trup pa shpirt që nuk kishte aftësi as t'u fliste e as ti drejtonte ata në ndonjë udhë të mirë. Kurse i adhuruari duhet të ketë patjetër aftësinë të urdhërojë, të ndalojë e të udhëzojë në rrugën e mbarë; shkurt, të adhuruarit duhet ti vijë përdore dëmi e dobia dhe të ketë aftësinë të kryejë çdo gjë. Kurse viçi që filluan të adhuronin beni israilët s'kishte fuqi për asnjë lloj gjëje.

Për këtë çështje janë dhënë shpjegime gjërë e gjatë në suren "Tàhà", prandaj nuk po i përsërisim këtu.

«وَلَمَّا سَقَطَ فِي أَيْدِيهِمْ وَرَأَوْا أَنَّهُمْ قَدْ ضَلُّوا قَالُوا لَئِنْ لَمْ يَرْحَمْنَا رَبُّنَا وَيَغْفِرْ لَنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ» (1)

[Ue lem'mà sukita fij ejdijhim ue reou en'nebum kad dal'lù kàlù lein lem jerhamnà rab'bunà ue jagfir lenà lenekunen'ne minel-khàsirijne]

«Kur e panë se e kanë humbur udhën, u penduan shumë dhe thanë: betohemi, nëse nuk na mëshiron Zoti ynë dhe nuk na e fal fajin, me të vërtetë, jemi nga të humburit».

Bejzaviu e Fahri Raziu thonë se fraza «Sukita fij ejdijhim», është një proverb që përdoret në kuptimin: "U penduan preras". Ose: «ejdijhim» - duart e tyre – është për veten e tyre. Atëherë kuptimi i ajetit është: «Pendimi ra në veshët e tyre dhe i rrethoi krejtësisht», domethënë, i mbuloi pendimi nga koka te këmbët.

* * *

Zoti, për të treguar se kur e dëgjoi Musai krimin që kishin bërë beni israilët, erdhi me një zemërim të madh, kritikoi të vëllanë dhe, pasi i ra zemërimi, iu lut Zotit. Për këtë Zoti urdhëron e thotë:

«وَلَمَّا رَجَعَ مُوسَى إِلَى قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا قَالَ بِئْسَمَا خَلَفْتُمُونِي مِنْ بَعْدِي أَعِجَلْتُمْ أَمْرَ رَبِّكُمْ وَأَلْقَى الْأَوَاحَ وَأَخَذَ بِرَأْسِ أَخِيهِ يَجُرُّهُ إِلَيْهِ قَالَ ابْنُ أُمِّ الْقَوْمِ اسْتَضَعْفُونِي وَكَادُوا يَقْتُلُونَنِي فَلَا تُشْمِثْ بِيَ الْأَعْدَاءَ وَلَا تَجْعَلْنِي مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ (150)»

[*Ue lem'mà rexhe'a Mùsà ilà koumihí gadbàne esifen kale biësemà kbaleftumùnij min baëdij eaxhiltum emre rab'bikum ue elkal-elvâha ue ekbadhe bireësi ekhijhi jexberr'rruhù ilejhi kale-bne um'me in'nel-koume-stad'afùnij ue kàdù jaktulùnenij felà tushmit bijel-ædâe ue là texh'alnij meal-koumi-dh'dhàlimijne*]

«Kur Musai u kthye i zemëruar e i hidhëruar te kombi i tij, tha: sa zëvendës të këqij u bëtë mbas meje! (mbasi shkova në Tur). Mos kërkuat që t'u vinte me ngut ndëshkimi i Zotit? Vuri në tokë pllakat e Teuratit dhe e kapì të vëllanë duke e tërhequr kah vetja (sepse kujtonte se ai nuk e kishte ndaluar kombin që të mos merrte viçin për zot) Vëllai i tha: bir i nënës! Mos u zemëro me mua! Sepse më mposhtën dhe desh me vranë; nuk ma dëgjuan fjalën; mos i gëzo armiqt duke ma bërë kështu dhe mos më barazo mua me kombin keqbërës!»

Kështu u mundua Haruni ta zbuste zemërimin e Musait.

«قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِأَخِي وَأَدْخِلْنَا فِي رَحْمَتِكَ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ (151)»

[*Kàle rab'bi-gfir lij ue liekhij ue edkhilnà fij rahmetikeue ente erhamu-rr'rràhimijne*]

Kur Musai e mori vesh të vërtetën prej vëllait të vet, iu lut Zotit: «o Zot, më fal mua dhe vëllanë tim dhe na fut nën mëshirën Tënde, sepse Ti je më i mëshirshmi i mëshiruesve!».

Kuptimi: kur Musai mësoi prej Zotit në Tur se bashkëkombasit po adhuronin viçin, u kthye prej Turit i zemëruar dhe shumë i hidhëruar dhe si për qortim u tha atyre: «Kur shkova unë për t'iu lutur Zotit, sa gjë të shpifur

paskeni sajuar dhe sa zëvendësim të dobët paskeni bërë! Qysh u gënjyet prej fjalëve të një munafiku, si Samiriu?! Unë shkova që të shtohet mirësia për ju, kurse ju e paskeni shtuar humbjen. O, sa të marrë! Apo kërkuat që ndëshkimi i Zotit t'ju vinte me ngut?» I vuri pllakat ne tokë dhe kapi të vëllanë për flokësh duke e tërhequr kah vetja e i tha: përse nuk i ruajtë këta dhe përse nuk i ndalove dhe përse nuk i tregove fajin që po bënin?» I madhi Harun, kundrejt zemërimit të vëllait tha: «o bir i nënës! Ky komb më konsideroi të pafuqishëm, më mposhtën dhe gati deshën të më vrasnin; mos i gëzo armiqhtë duke më qortuar mua dhe mos më barazo mua me zullum-qarët; mos më bëj edhe mua pjesë në zemrimin ndaj tyre! Kur Musai i dëgjoji këto fjalë prej Harunit, filloi ti lute Zotit: o Zot! Më fal mua dhe fale vëllanë tim, na fut nën mëshirën Tënde, sepse Ti je më mëshirues se gjithë mëshiruesit!

I madhi Harun, meqë ishte vëlla prej e nëne e prej babe me Musanë, me qëllim që ti zbuste atij zemërimin i tha: «o bir i nënës!»

Thënia e Musait: «Sa zëvendës të keqij» është: mbasi ju lashë e shkova për t'ju lutur Zotit. Ose është: mbasi patë kaq mrekulli prej meje, bëtë keq? Përse vepruat kështu? Ose është: apo u ngutët me ato dyzet ditë që kishte premtuar Zoti?

* * *

Zoti, tregoi se beni israilët adhuruan viçin. Për të treguar edhe fundin e atyre që adhuruan viçin, Zoti urdhëron e thotë:

«إِنَّ الَّذِينَ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ سَيَنَالُهُمْ غَضَبٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَذَلَّةٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُفْتَرِينَ (152)»
[In'ne-l'ledhijne-t'tekhadbul-ixhle sejenalubum gadabun min rab'bihim ue dhi'l'letun fil-bajati-d'dun'ja ue kedhàlike nexhàil-mufterijne]

«Pa dyshim, mbi ata që morën për zot viçin, së shpejti do të zbresë zemërimi i Zotit dhe në dynja atyre do t'ju takojë poshtërsia; kështu i ndëshkojmë Ne ata që i vënë shpifje Zotit».

«وَالَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ ثُمَّ تَابُوا مِن بَعْدِهَا وَآمَنُوا إِنَّ رَبَّكَ مِن بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ (153)»
[Uel'ledhijne amilu-ss'ejj'jiàti thum'me tabù min baèdihà ue àmenù in'ne rab'beke min baèdihà legafûrun rahijmun]

«Dhe ata që bënë shumë faje, pastaj bënë teube dhe besuan (ç'janë për tu besuar), pa dyshim që Zoti yt (o, i dashuri Im) është falës i fajeve të atyre, pasi ata të bëjnë teube. Dhe Ai është Mëshiruesi i atyre».

Fahri Raziu thotë se fjala «sejj'jiàt» përfshin të «gjitha fajet - fajet e mëdha e të vogla dhe ajeti tregon se teubja është e pranueshme për të gjitha fajet.

* * *

Zoti, tregoi veprimet e Musait, kur ai ishte i zemëruar. Për të treguar edhe se ç'bëri ai pasi iu zbut zemërimi, Zoti urdhëron e thotë:

«وَلَمَّا سَكَتَ عَنْ مُوسَى الْغَضَبُ أَخَذَ الْأَلْوَاخَ وَفِي نُسَخَتِهَا هُدًى وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَزْهَبُونَ (154)»

[*Ue lem'mà sekete an Musel-gadabu ekbadhel-elvaha ue fij nuskebatihà buden ue rahmeten lil'ledhijne hum lirab'bihim jerhebùne*]

«Kur Musait iu ul zemërimi, mori pllakat e vëna në tokë, në të cilat ishin të shkruara: “Udhëzim (që të çon te besimi në Një Zot që të çon në lumturi në të dyja jetët që përmban urdhra e ndalime, që janë shpëtim për ata e për ato që veprojnë sipas tyre në dynja e në ahiret) ka, edhe mëshirë, edhe shpërblime të mjaftueshme për ata që e kanë frikë Zotin e vet».

Bejzaviu thotë se shkaqet e uljes së zemërimit të Musait, ishin fjalët e Harunit dhe teubja e beni israilive.

* * *

«وَاخْتَارَ مُوسَى قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلًا لِّمِيقَاتِنَا فَلَمَّا أَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ أَهْلَكْتَهُم مِّن قَبْلُ وَإِيَّاي أَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاءُ مِنَّا إِنْ هِيَ إِلَّا فِتْنَتُكَ تُضِلُّ بِهَا مَن تَشَاءُ وَتَهْدِي مَن تَشَاءُ أَنْتَ

وَلِيُّنَا فَاعْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ (155)»

[*Uakhtàre Mùsà koumehù seb'ijne rexhulen limijkàtinà felem'mà ekbadhet'humum-rr'rrexhfetu kale rab'bi lou shiëte ehlektehum min kablu ue ij'jàje e tubliknà bimà feale-s'sufehàn min'nà in hije il'là fitnetuke tudil'lu bibà men teshàn ue tehdij men teshàn ente velij'junà fagfir lena uerhamnà ue ente kbajrul-gàfirijne*]

«Musai zgjodhi edhe shtatëdhjetë burra⁷³ prej kombit, për të ardhur në Tër në kohën e caktuar prej Nesh. Kur ata i përfshiu një rrufe e fortë (ose një tërmet i lemerishëm), Musai tha: o Zot! Nëse do të kishe dashur, na kishe shkatërruar më parë, mua dhe ata (më kishe vrarë para se të vija këtu së bashku me ta dhe mua nuk do të më akuzonin për vrasjen e parisë. Ose: nëse do të kishe dëshiruar ti, o Zot, do ti kishe vrarë ata përpara se të adhuronin muzatin, madje edhe më përpara se unë të vrisja jevgun në Egjipt); por Ti na mëshirove e nuk na vrave. A do të na vrasësh për punën e disa të marrëve? (O Zot! Mos na vrit për punën e disa të marrëve!) Ajo (puna e adhurimit të viçit), nuk është gjë tjetër, veçse një sprovë nga Ti dhe me të tilla prova, Ti, o i madhi Zot, cilin të duash e nxjerr nga udha e drejtë

⁷³ Me urdhrin e Zotit, Musai ndau shtatëdhjetë veta nga ata që nuk e kishin adhuruar viçin për t'iu lutur Zotit që ti falte ata që e adhuruan viçin e Samiriut.

dhe cilin të duash e fut në udhën e drejtë. Ti je ndihmuesi Ynë; na i fal fajet tona dhe na mëshiro! Ti je më i madhi falës i fajeve!»

Fahri Raziu e Kaziu thonë se kur Zoti e urdhëroi Musanë të zgjidhte shtatëdhjetë veta për të shkuar në Tur, ai zgjodhi nga gjashtë veta prej secilit nga dymbëdhjetë fiset, domethënë: $6 \times 12 = 72$. Dy dilyn më shumë prandaj Musai urdhëroi që të mbeteshin dy veta, por pa e caktuar se kush e kush do të mbetej. Ky urdhër i Musait shkaktoi shumë grindje e thashetheme, derisa Musai tha: ata që do të mbeten pa shkuar, do të kenë më shumë sevap se sa ata që do të shkojnë. Kjo fjalë e Musait shoi grindjen dhe kështu, mbetën pa shkua Jùshài e Kàlibi.

Ata të shtatëdhjetë që u përzgjedhën, pasi u lanë e u veshën me rrobat më të mira, shkuan në Turi Sijna bashkë me Musanë. Në atë çast, malin e rrethoi një re. I madhi Musa u fut nën renë. U tha shokëve që ti afroreshin atij dhe ata u futën nën renë e ranë në sexhde, ku dëgjuan urdhrat që Zoti i dha Musait. Pasi mbaroi ligjëratat dhe u largua reja, ata i thanë Musait: ne nuk të besojmë ty po nuk e pamë Zotin sheshit; prandaj na e trego Zotin që ta shohim! Atëherë plasi një rrufe e rreptë dhe i vdiq të gjithë. Kur Musai i pa ata në atë gjendje, iu lut Zotit që ti ngjallte përsëri, sepse atë e zuri frika se populli do ta akuzonte se ata i kishte vrarë ai. Zoti, me lutjen e Musait i ngjalli ata. Pas kësaj Musai shtoi edhe këto fjalë:

«وَ اكْتُبْ لَنَا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ إِنَّا هُنَا أَلَيْكَ...»

[*Uektub lenà fij hàdhibi-d'dun'jà baseneten ue fil-àkhireti in'nà hudnà ilejke...*]

«O Zot! Shkruaj për ne të mira në këtë jetë e në ahiret. (Na bëj prej atyre, për të cilët është shkruar shpërblimi). Ne jemi kthyer tek Ti» dhe kemi ardhur të të lutemi për faljen e fajeve që kanë bërë robtë e Tu.

«...قَالَ غَدَابِي أُصِيبُ بِهِ مَنْ أَشَاءَ وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ...»

[*...Kàle adhàbij usijbu bibí men eshàu ue rahmetij vesiat kul'le shej'in...*]

Për lutjen e tyre Zoti tha: «...Ndëshkimi Im, kur të dua Unë e lëshoj atë dhe mëshira Ime ka rrethuar çdo gjë...». Prandaj shenjat e mëshirës Sime shihen në çdo krijesë.

«...فَسَاكْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِنَا يُؤْمِنُونَ (156)»

[*...fese-ektubuhà lil'ledhijne jet'tekùne ue juëtùne-ز'zekàte uel'ledhijne hum biàjàtinà juëminùne*]

«Unë, do ta shkruaj atë për ata njerëz që largohen prej gjërave të ndaluara ngaqë e kanë frikë Zotin, japin zekatin dhe u besojnë ajeteve Tona».

Kuptimi: i madhi Musa tha në lutjet e tij: «O Zot! Shkruaj për ne të mira në këtë jetë - ushqim të mirë, mbarësi në bindje, në punë të pëlqyeshme etj. e edhe në ahiret xhen'net, nderime e falje fajesh! Tani, ne jemi kthyer tek Ti duke pranuar fajin tonë. Të lutemi të na i falësh të metat tona». Zoti i është përgjigjur lutjes së Musait dhe i ka thënë: «Unë, atë njeri që dua të ndëshkoj, atij ia lëshoj ndëshkimin Tim dhe kurrkush s'ka të drejtë kundërshtimi, sepse është pronësia Ime, të cilën e përdor si të dëshiroj; por mëshira Ime është zgjeruar kudo dhe ka rrethuar çdo gjë. Unë do ta fal atë mëshirë për ata që ruhen nga punët e ndaluara, japin zeqatin dhe i besojnë ajeteve Tona.

Domethënë: mëshira Ime në ahiret është e veçantë për besimtarët mut'tekij (ata që ruhen nga gjerat e ndaluara nga që kanë frikë Zotin) dhe japin zekatin për ato mirësi morale e materiale që Ne u kemi dhënë; u besojnë ajeteve Tona, të cilat tregojnë se Allahu është vetëm Një. Në ahiret, të pafetë s'kanë pjesë nga mëshira Jonë.

* * *

Zoti, tregoi se cilësitë e atyre që meritojnë t'u jepen të mira në dynja, janë frika ndaj Zotit, dhënia e zekatit. Për të treguar se një cilësi tjetër të atyre është edhe ndjekja e Muham'medit, ndjekja e atij Profeti që s'ka ditur as shkrim e as këndim (um'mij), Zoti urdhëron e thotë:

«الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْنُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ...»

[El'ledhijne jet'tebiune-rr'rresulel-um'mj'je-l'ledhij jexbidünebù mektùben indebum fi-t'Teuràti uel-Inxhijli...]

«Ata njerëz që ndjekin Pejgamberin, i cili është profet i pashkolluar që beson në Allah dhe në fjalët e Tij, të cilat i gjejnë në Teurat dhe që i kanë parë edhe në Ungjill...», që ka zbritur pas Teuratit.

«...يَأْمُرُهُم بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ...»

[...Jeëmurubum bilmaëriñfi ue jenhàbum anil-munkeri ue jubil'lu lebumu-t'taj'jibàti ue jubarr'rrimu alejhimul-kehabàithe...]

«...ai Profet i madhëruar i urdhëron ata në punë të mira dhe i ndalon nga punët e liga, ai ua bën hallall mirësitë; pse a ka mirësi që s'është e bukur, por të keqen dhe gjërat e këqija ua bën haram...».

«...وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ...»

[...Ue jedau anhum isrehum uel-aglale-l'letij kànet alejhim...]

«Ai ua heq edhe ato detyrat e rënda dhe dispozitat e zorshme...».

Kuptimi: ata që meritojnë të mirat në dynja e në ahiret, janë ata që ndjekin Pejgamberin e madhëruar, i cili është Profet i pashkolluar (um'mij)⁷⁴. Cilësitë e atij Pejgamberi dhe emrin e tij e gjejnë të shkruar në Teurat e në Inxhijl (Ungjill), libra që ata i kanë nëpër duar. Puna e atij Profeti është të urdhërojë për punë të pëlqyera në mendje e në sheriat dhe të ndalojë nga gjërat e shëmtuara. Ai lejon punët e mira dhe ndalon punët e këqija. Ai i heq edhe detyrat e rënda.

Shpjegime

Fahri Raziu e Hazini thonë se «ata që ndjekin Pejgamberin», është për benij israilët dhe për të krishterët që kanë vërtetuar profetinë e Muham'medit, duke i parë cilësitë e tij në Teurat e në Inxhijl (Ungjill). Ose: është për gjithë um'metin, sepse thënia e ajetit që cilësitë e tija janë të përmendura në Teurat e në Inxhijl (Ungjill) dhe s'ka ndonjë pengim që të përfshijnë gjithë um'metin».

«Resulîn» – të dërguarin – është për «Pejgamberin tonë, Muham'med Mustafanë alejhis'selam, sepse ai i ka fituar këto dy mbiemra të lartë: Resul⁷⁵ dhe Nebij⁷⁶.

Pejgamberi ynë, është quajtur edhe «um'mij», sepse ai s'dinte as të shkruante e as të lexonte. Dhe, qenia e tij um'mij është një mrekulli e madhe dhe tregues i profetësisë së tij; duke mos ditur as shkrim e as lexim dhe të komunikojë Kur'anin, që përfshin dituritë e të parëve dhe të mbrapmëve dhe ta këndojë atë mbrëmje e mëngjes pa shtuar e pa ndryshuar as gjë në të; të paralajmërojë gjëra që s'kishin ndodhur, por që ndodhën ashtu siç i kishte paralajmëruar ai; doemos që këto vërtetojnë qënien e tij Profet i dërguar nga ana e Zotit. Sikur ai të mos ishte um'mij, kundërshtarët do ta akuzonin e do ti thoshin se Kur'anin e ka marrë prej librave të tjerë; por me qenë se ai ishte um'mij, nuk ka mbetur ndonjë shteg për ta akuazuar, por edhe nëse e akuzojnë, akuza s'ka asnjë vlerë.

Fakti që në Teurat e në Inxhijl (Ungjill) përmenden cilësitë dhe vendbanimi i Muham'medit, është një arsye e fortë që tregon vërtetësinë e profetësisë së tij.

Ndër virtytet e larta të Pejgamberit tonë, në këtë ajet janë përmendur katër:

1) Është urdhërues me «maë'rûfe» dhe «maë'rûf» që janë ato vepra, veprime e gjëra të pëlqyeshme te mendja e te sheriat. Këtu hyjnë edhe: besimi në Zotin dhe madhërimi i Tij, mëshira ndaj krijesave, respektimi i

⁷⁴ Um'mij i thonë atij njeriu që s'ka mësuar të shkruaj e të lexojë; i thonë edhe atij që është nga qyteti i Mek'kës, sepse Mek'ka ka edhe emrin Um'mul-kurà.

⁷⁵ Resul, i thonë korierit: ai që është ndërmjetës për të komunikuar ndonjë njoftim dhe Muham'medi është ndërmjetës i Zotit te robt për ti komunikuar atyre dispozitat.

⁷⁶ Nebij i thonë lajmëruesit.

prindërve, mbajtja e lidhjeve me farefisën, respektimi i të drejtave të të gjithë njerëzve, studimi i të gjitha krijesave për të marrë vesh psenë e tyre të fshehtë e të habitshme. Dhe, të gjitha këto i ka urdhëruar Pejgamberi ynë.

2) Është ndalues i «munkereve» dhe «munker» janë të gjitha të këqijat, si besimet e kota, imoraliteti dhe gjërat e papëlqyeshme, që nuk pranohen në shariat.

3) Bën hallall gjërat e mira, si mishin e dhjamine e devesë, që cilat jehudinjtë ia kishin ndaluar vetes dhe bën haram të gjitha gjërat e ndyra, si ngordhësit, mishin e derrit, gjakun e pëgjërës të që, me të vërtetë janë të pështira dhe të dëmshme.

4) Heq gjëra dhe detyra të rënda, që ishin në shariatet e jehudinjtë e të krishterëve, si pranimin e teubes duke u vetëvrarë, prerjen e gjymtyrës kur bën faj, pastrimin e rrobës së ndyrë duke e prerë pjesën e ndotur, mospranimi i dijetit – (shuma për shlyerjen e gjakut), – moslejimin për të punuar ditën e Shtunë, vlefshmërinë e faljes vetëm në kishë, shtrëngimin për të kërkuar damarët dhe për ti nxjerrë ato nga mishi, djegien e mallit që i merrej armikut në luftë, shkrimin e fajeve në dyert e shtëpive etj. Punët e lartpërmendura, meqenëse janë detyra të rënda dhe nuk e lënë njeriun të lëvizë lirisht, në ajet janë shëmbëllyer me prangat. Në shariatën e Pejgamberit tonë, të gjitha këto detyrime të rënda janë hequr, ashtu siç e tregon edhe kjo fjalë e shenjtë e Pejgamberit: «بُعِثْتُ بِالْخَيْفَةِ السَّهْلَةِ السَّمْحَةِ» (*Buithtu bilkhafijeti-s'sehleti-s'sembati*).

Kuptimi: «Unë jam dërguar me një fe të lehtë, që të gjithë i çon për në të drejtën». Prandaj feja që kumutoi Muham'medi (a.s), në krahasim me fetë e tjera, është shumë e lehtë.

* * *

Zoti, tregoi virtytet e larta të Pejgamberit. Për të treguar edhe se ata që i besojnë atij, hyjnë në anijen e shpëtimit, Zoti urdhëron e thotë:

«...فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ
الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ (157)»

[...*Fel'ledhijne àmenù bibín ue az'zerùbu ue nesarùbu uet'tebeù-n'nùre-l'ledhij unzile
meabù ulàike humul-muflihùne*]

«Pra, ata njerëz që (kur të shfaqet ai Pejgamber i pajisur me cilësitë e përmendura) i besojnë atij, e nderojnë dhe e ndihmojnë, ndjekin edhe Kur'anin e veprojnë sipas asaj drite që ka zbritur me të, janë të shpëtuar në dynja e në ahiret».

Pra, pas shfaqjes së Pejgamberit, shpëtimi i njerëzve varet vetëm në besimin, në nderimin që i bëhet e në ndihmën që i jepet atij Pejgamberi, duke ndjekur Kur'anin që është një dritë e qartë. Pa këto, shpëtimi nuk është i mundur.

* * *

Zoti, për të treguar edhe se Pejgamberi është i dërguar për të gjithë njerëzit, prandaj të gjithë e kanë detyrë ta ndjekin atë, urdhëron e thotë:

«قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعاً الَّذِي لَهُ
مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ
فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ
وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ» (158)

[...Kul ja ej'jube-n'nàsu in'nij resùlu-l'llàhi ilejkum xhemij'an el'ledhij lehù mulku-
s'semàvati uel-erdi là ilàhe il'là huve juhijj ue jumijtu feàminù bil'làhi ue resùlih-
n'nebij'jil-um'mij'ji-l'ledhij juëminu bil'làhi ue kelimàtibí uet'tebi'ùhu leal'lekum
tehtedùne]

«O i dashuri Im! Thuaju: o njerëz! Unë jam Pejgamber i Zotit për ju të gjithë. I atij Zotit që ka në pronësinë e Tij qiejt e Tokën; s'ka të adhuruar tjetër me të drejtë përveç Atij; Ai ngjall e vdes (Ai jep e merr shpirtëra). Pra, besoni Zotin dhe Pejgamberin e Tij, i cili është një profet um'mij që u beson Zotit dhe fjalëve të Tij; ndiqeni atë; që të mund të udhëzoheni në rrugën e drejtë!»

Kuptimi: o ti Pejgamber i nderuar, që je i dërguar për të gjithë ata që janë të ngarkuar të kryejnë detyra, thuaju njerëzve: o njerëz! Unë jam i dërguar për ju të gjithë nga ana e Zotit, që është Pronari i të gjitha krijesave; kam ardhur që t'ju udhëzoj ju se nuk ka tjetër të adhuruar me të drejtë përveç atij Zoti, nga i cili jam i dërguar; prandaj secili duhet të bëjë adhurimin vetëm për Atë; Ai, cilin të dojë e ngjall dhe cilin të dojë e vdes; e meqenëse pronësia e qiejve dhe e tokës është e Atij, vetëm Ai meriton të adhurohet; vetëm Ai ka fuqi të ngjallë e të vdesë; besojeni Zotin dhe të Dërguarin e Tij, i cili është Resùli, komunikuesi që ju lajmëron ju për punët e dynjasë e të ahiretit, ai profet që s'ka mësuar të shkruajë e të lexojë prej kurrkujt dhe që i beson fjalës së Zotit; ndiqeni, pra atë profet, sepse e keni detyrë ta ndiqni; e, në qoftë se shkon pas tij, shpresohet se do të arrini atë çka dëshironi.

Fahri Raziu thotë se në këtë ajet janë treguar tri pikat kryesore, të nevojshme për të vërtetuar se Muhammedi (a.s) është i dërguar nga Zoti:

1) Vërtetohet ekzistenca e një Krijuesi, i cili qëndron me Vetën e vet dhe që është fuqiplotë e që i shkon urdhri e sundimi në botët. Nëse nuk do të ishte Krijuesi, që i shkon urdhri e sundimi në botët, nga kush mund të vinte Pejgamberi? Edhe në qoftë se dikush do të thotë se jam pejgamber, kush e dëgjon atë? Prandaj s'ka tjetër veç Atij që të dërgojë Pejgamberin. Prandaj pretendimi i profetësisë, ka nevojë në rradhë të parë që të vërtetohet qenia e Krijuesit fuqiplotë dhe veprues sipas dëshirës së vet; prandaj Zoti në këtë ajet, duke treguar se Ai është pronar i qiejve e i tokës, vërteton eksistencën e vet dhe fuqinë e Tij të plotë.

2) Vërtetohet se Vepruesi sipas dëshirës së vet duhet të jetë Një dhe i Vetëm. Pse? Sepse, le të supozojmë se janë dy zota dhe njëri të dërgojë peygamber tek ata njerëz që janë të krijuar prej zotit tjetër; atëherë ai s'ka të drejtë të thërresë ata njerëz që ta adhurojnë e ti binden atij zoti që nuk i ka krijuar. Kurse kur ka një Zot të Vetëm, atëherë të gjithë njerëzit, duhet t'u binden urdhrave e ndalimeve të Tij. Prandaj Zoti ynë në këtë ajet e ka theksuar qënien e Vet Një me frazën: «Làilàhe il'là huve» - s'ka të adhuroar tjetër përveç Zotit.

3) Vërtetohet se Zoti është i fuqishëm të ringjallë njerëzit dhe ti mbledhë ata ditën e kijametit. Ndryshe, domethënë, po të mos ishte i fuqishëm të ringjallë njerëzit, atëherë nuk do të kishte ndonjë dobi as largimi nga të këqijat e as kryerja e detyrave dhe kurrkush nuk do të arrinte gjë me adhurime. Prandaj Zoti, për të treguar se Ai është i fuqishëm t'i ringjallë e t'i mbledhë njerëzit, në këtë ajet ka thënë: «juhijj ue jumijtu» - Ai i ngjall e i vdes robtë e Vet.

(Fundi i ajetit 158 të sure "El-Aëraf")

*Fondacioni i Kur'anit boton nga «AJKA E KUPTIMEVE TË KURANIT» vetëm ato pjesë që munda të gjejë të botuara prej vetë Hafiz Ibrahim Dalliut. Nëse dikush mund të ketë edhe pjesë të tjera, është i lutur të japë ndihmesën e tij islame pranë "Fondacionit të Kur'anit, me qëllim që ky tefsir i Librit të Allahut i përkthyer në gjuhën shqipe të dalë sa më i plotë.
Faleminderit për mirëkuptimin!*